Sumptibus { Tho: Dring / Car: Harper } & } in Fleet Street.

Imprimatur,

Feb. 25.
169$\frac{1}{2}$.

Rob. Midgley.

BIBLIOTHECA BODLEIANA

AUR. THEODOSII MACROBII

V. Cl. & Inluſtris

OPERA.

ACCEDUNT

INTEGRÆ

ISACII PONTANI, JOH. MEURSII,

JACOBI GRONOVII

Notæ & Animadverſiones.

EDITIO NOVISSIMA,

CUM

Indice Rerum & Vocum

LOCUPLETISSIMO.

LONDINI:

Typis *M. C.* & *B. M.*

Impenſis T. DRING & C. HARPER,

in Vico **Fleetſtreet** dicto. MDCXCIV.

8° Z. 21.
Art. Sel.

AUR. THEODOSII

V. Cl. & Italiæ

ACCEDUNT

INTEGRA

EDITIO NOVISSIMA,

CUM

LOCUPLETISSIMO

Typis M. C. & B. M.

JACOBUS GRONOVIUS LECTORI, S. P. D.

SI hoc, quidquid est à me observatorum in Macrobianam Somnii commentationem, erumpere privatos parietes libenter vides, Paulus Junius nuper Scholæ Lugdunensis Rector νομιμοτατος, nunc cœlestis pacis consors, habet, quod imputet tibi, Benevole Lector. Post delegatam Patri meo ordinationem publicorum librorum (anni jam sunt quatuor) dum curiosius, quicquid membranarum aut chartarum veterum illic pestem & libitinam vitavit, recenseo ac purgo, duorum hujus commentarii Manuscriptorum situ & squalore horrentium, satis tamen antiquam manum ostendentium, conferendi cupido animum incessebat; & prout quæque varietas se mihi probarat, annotabam. Hæc cum ille (erat enim assidua nobis & suavissima jam à convictu & condiscipulatu consuetudo) forte conspexisset, vix considerato, essetne aliquid publico dignum, non desiit obtundere amicus affectu nimius, ut ad editionem, quæ comparabatur, velut ex symbolo conferrem. Nec negare ei poteram, cui pene omnia jura in me ipse concesseram. Sed & dum Somnium prælo properant, idem me Saturnalibus applicuit, in quæ nonnihil ex chartaceo ejusdem Bibliothecæ MS. margini alleveram. Iam procedebant omnia ex voto: Jam committebatur operis liber secundus; cum rem omnem

perturbavit & vel retroegit βελέεσι μακρήσιν Υγιεία à ferali præcedentis anni morbo mihi quoque adempta. O infelicitatem & miſeriam ejus diei, quæ me poſt patrem jam totum in imagine mortis, ita ut ne Iunio quidem, tantopere meo, tantopere in domus noſtræ ſalute anxio, valere dicerem, feſtinare ad mutandum aerem & fomenta alibi quærenda compulit! O acerbam calamitatem & amarum nuncium, quum infirmitas (à qua eum curatiſſima vitæ diſciplina redimere videbatur) mei Iunii, & duodecimo deinceps die decretoria hora mittebatur febricitanti & mihi, & poſt ejectam hanc tabificam κατάσιν ſociatos cum eo, ut ante, annos & ſtudiorum impetus exoptanti? Nunc quod ſolum poſſum, ſola recordationis pietate dulciſſimam animam proſequar, nullâ memoria ejus (ut Pacuvii verbo utar) concordiam dejugaturâ. Sed hæc nimia; quamvis pro titulo, quem judico penſandum cum amore viventis & noviſſima ejus in me voluntate, perpauca. Narro autem iſta tibi, Lector benevole, ut animum advortas ad ſubita & condicta fercula te vocari. Neque enim ambigendum, quin ſi aſſidue ac diutius inhærere licuiſſet, idque corpuſculo bene compoſito, acceſſione non parvâ locupletior & pleniore apparatu Macrobius proditurus fuerit. Atque utinam aliquis ad ea, quæ mihi latuerunt, veſtiganda, tantundem laboris afferre non dedignaretur! Ita certe fore augurarer, ut Macrobius vere nomine ſuo frueretur. Nos quidem auctorem hunc, qui gratulandum nobis habemus, quod bonorum ſcriptorum laverna audiat, nec poſthanc curam omnino è manibus deponemus, quantum per aliam occupationem fas erit; tantum, ut hæc minuta & juvenilia poſſint placere, opto. Sic & deſtinatum tetigiſſe & fortuito eventui ea commiſiſſe non putabo. Vale & vive, ac, ſi commodum eſt, hæc ſuo loco repone.

PAG.

PAG. 26. *Media autem converſio menſis per lunam*] Augenda hæc ex Ms. Oxonienſi Bodleiano: *media autem converſio, id eſt, menſis per lunam.* Vides eum plane ſic loqui de maxima converſione tribus ante verſibus. Deinde idem liber: *tertia ſicca, quia plus eſt ab ortu remota.* Quod indubitanter accipio. Nam profecto rationem dat variationis, non hariolatur; & ita de prima hebdomade loquitur.

Pag. 31. *Unde igitur iſta diſcernimus.*] Immo *decernimus*, ut habetur Oxonii; id eſt, dijudicamus. Illud eſt ſeparamus, cui locus hic non eſt.

Pag. 37. *Oblivionis fluvium aliud non eſſe.*] Oxonienſis: *Oblivionis fluvium Leteum nihil aliud eſſe.*

Pag. 39. *Inter & Siculas, &c.*] Oxonii legitur; *cumque ille & Siculæ & tyrannicas opes præſentis mortis periculo deſpiceret, talis, &c.*

Pag. 51. *Rurſus animæ partem quam intuetur, induitur.*] Oxonii *mentem*, quod omnibus interdictis defendendum puto. Animæ pars, quæ mentem proxima eſt, mentis conſors fit: quæ vero à mente remotior, & rebus corporeis propinquior eſt, licet ipſa anima ſit incorporea participiat. Hæc ſententia Macrobii, quæ per τὸ *partem* non parum obſcurior videtur fieri.

Pag. 55. *Beatorum cœtu refertum.*] Abſit ut damnem verba bene de hominum genere pronunciantia. Oxonienſis tamen *reſervatum.*

Pag. 56. *Duo qui ad numerum prædictum ſuperſunt, meridianus & horizon.*] Lege rurſus ex Oxonienſi; *ſuperſunt, id eſt, meridianus & horizon.*

Pag. 71. *Quo umbram terræ diximus pervenire.*] Pulcherrime & convenientiſſime Oxonienſis: *pertinere.*

Pag. 72. *Nota impreſſione*] Legendum *notæ*, ut præter omnes Mſs. docet excerptum geometriæ hic annexum.

Pag. 96. *Gemino auræ ſuæ rigore blandiri.*] Quis tandem ille geminus rigor? neceſſario corrige cum Oxonienſi *genuino.* Dicit enim Macrobius Septentrionem apud nos frigidiorem eſſe, utpote eis torridam poſitos una cum illo: apud iſtos, qui ab altera torridæ parte habitant, calidiorem, quippe ad quos non pervenit, niſi tranſgreſſus torridam, cujus ardore calefit. Auſtrum vero apud ipſos frigidiorem, quippe ubi ejus aura nativa eſt, non adulterata & calefacta per zonam torridam, qualis demum ad nos pervenit.

Pag. 107. *Ut contentus potius conſcientiæ præmio gloriam non requirat.*] Profecto Macrobius hoc loco εἶνον κλύει καὶ οὐκ ἀκούσεται nam futiliſtimi fartoris eſt hæc periodus, quam univerſam audacter deleo. In principio ſtatim ſequentis capitis eandem ſententiam paribus vocibus leges, ubi locum ſuum tutatur. Debeo autem hujus rei indicium libro Oxonienſi, ubi nihil eorum erat.

Pag. 97. In notis column. 2. verſ. 3. Pro illis *Fortaſſe hac voce*, &c. reſcribe, Hanc vocem Macrobii ævo uſurpatam & ab auctore nunc adhibitam probat mihi Geometria Anonymi, ſcripta vetere manu, in membrana, quam poſſibet pater meus. Hæc ſunt verba, *Lineæ vero rectæ, quibus trigoni vel tetragoni & aliæ quædam plane figuræ determinantur, his ferme vocabulis deſignantur. Linea quæ in ima*

par-

parte figuræ directim & non obliquè jacet, Basis *nomen accipit eo, quod super ipsam figura fundata est. Quæ vero in summâ quasi in culmine figuræ similiter directim ducetur*, (suprascriptum *ducitur*) Corastus *appellatur. At quæ jusum à summo directim more perpendiculi pendens, ubi basi corastove conjungitur, rectum angulum efficit*, Catheti *sive* Perpendicularis *vocabulum suscipit. Illa autem, quæ obliqua jusum sive susum deducta habetis vel acuti anguli effectrix videtur* Hypotenusa, *id est, obliqua, sive* Podismus *nominatur.* In margine addita erat hæc figura.

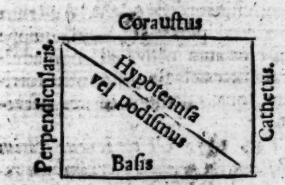

Sic ille Geometriæ parte quam Theoricam inscribit. Idem auctor & hic & in Practica Geometriæ, quam definit esse, quæ quibusdam instrumentis agitur, & ex aliis alia proportionaliter conjiciendo dijudicat, fœpius & Boethii & Augustini mentionem facit, & quia etiam hujus, cui cum maxime attendimus, Macrobii non semel, non me teneo, quin aliquid præterea ex eo excerpam & hac occasione evulgem, præcipue quia tractat materiam eandem quæ est Macrobii lib 1. cap. 20. quod & legisse cum res ac verba demonstrant, tum quia Macrobii rara est apud vulgatos auctores memoria. Incipit ergo: *Deinceps ad eosmimetriam persequendam accingamur. Mensura mundi à centro medio inchoans in diametrii & circumferentiis cœlestis sphæræ, & sub istorum circulorum omnium proportione excrescente discurrit, & in his omnibus, quæ ad hæc probata* [1] *consecuntur, speculationem exercet certos limites principii & finis omnibus assignans & intervallorum spatia cunctorum in certa proportione & quantitate constituens. Cujus speculationem nos à centro medio inchoantes ad reliquum ordinem progrediamur. Terra igitur in hoc mundi sensili globo medio* [2] *constituta loco vicem puncti obtinet, qui in circumferentia circuli æquali undique* [3] *distantiæ ambitu centrum vocatur. Hæc igitur licet ad aliam incomprehensibilem sphæræ cœlestis, quæ omnia suo ambitu includit, immensitatem comparata quodammodo secundum naturam puncti indivisibilis videatur; in se tamen considerata nostris angustiis inæstimabilem magnitudinem præfert. Ab hac igitur totius hujus investigationis excursui exordium sumet. Et primum ambitus terræ totius quantus sit, explicandum videtur, & quemadmodum humanus sensus ad hunc comprehendendum accesserit, revolvendum. Terræ igitur ambitum à veteribus, in occulta naturæ dispositione perquirendæ studiosis, ducenta quinquaginta duo millia stadia continere probatus est. Stadium autem octava pars est milliarii, habens passu* CXXV. *Ducenta igitur & quinquaginta duo millia stadia faciunt milliaria* XXX. *& unum millia & quingenta. Quæ si per trecentos sexaginta gradus dividantur, eveniunt unicuique Stadia septingenta, hoc est, octoginta septem*

[1] Forte *Conferuntur.* [2] Ms. *constituto.* [3] Ms. *distanter.*

miliarii

miliaria & ſemis unum. i. dimidium. Hujus inveſtigationis primus auctor Eratoſthenes fertur: qui in hac diſciplina ſpectabilis & ſagaciſſimus eorum, quæ latent, ſcrutator exſtitit. Hic itaq; cum terræ ambitum æſtimare diſponeret, tali arte viam ſibi feciſſe dicitur; & hoc argumento ſatis mirabili ingenio excogitato uſus memoratur. Nam à menſoribus regis Ptolomæi adjutus, qui totam Ægyptum tenebat, à Syene uſque ad Meroen horoſcopicis vaſis cum æquali gnomonum dimenſione diſpoſitis, & per ſingula vaſa ſingulos gnomonicæ ſupputationis doctiſſimos ordinans, una die omnes umbram meridianam obſervare præcepit. qua per ſingulos gnomones computata, comperit, quod ultra ſeptingenta ſtadia ad unius longitudinis gnomonem umbra non reſpondit. Poſt hæc altiori ingenio veritatem hujus rei perſequens, ſubſtellatæ noctis tempore ſumpto aſtrolapſu qui ſecundum ambitum firmamenti in CCCLX gradus per circuitum dividitur, & per utrumque mediclinii foramen polo inſpecto gradum, in qu mediclinium ſteit diligenti adnotatione ſignavit. Et profectus inde recta linea à meridie contra ſeptentrionem rurſus ſub ſequenti nocte polum per utrumque foramen mediclinii contemplatus, & tertia ſimiliter, tandem uno gradu mediclinium ad ſuperiora promotum invenit. Tunc dictante ratione hujus itineris ſpatium diligenter emenſus invenit DCC ſtadia, ſive milliaria octoginta ſeptem & ſemis unum, hoc eſt, dimidium. Poſt hæc datis unicuique de trecentis ſexaginta totius circuli gradibus totidem, inventus eſt totius terræ ambitus ducenta quinquaginta duo ſtadia ſive XXXI & quingenta milliaria continere. Atque ita probabili ratione concluſit, quod partes ſive gradus CCLX, quibus omnis Zodiaci circuli tractus ac cœleſtis ſphæræ circuitus dividitur, ad terras uſque proveniunt, & pars quæ incompertæ & inæſtimabilis menſuræ in terra ſub certa menſura cadat. Terræ ambitu comperto quantitatem diametri inquiramus. Omne diametrum triplicatum & addita ſeptima parte circulum facit: Igitur de omni circulo ablata viceſima ſecunda parte & ejus quod remanet, ſumpta tertia quantitas diametri eſt. Sic ergo de ducentis quinquaginta duobus millibus ſtadiis viceſima ſecunda auferatur quæ conſtat in XI CCCCLIIII ſemis viceſima ſecunda unius, remanent CCXL. D. XIV. & decem $\frac{c}{xx}$ $\frac{c}{ii}$. Cujus ſummæ pars tertia ſumpta facit diametrum terræ in octoginta milibus ſtadiis CLXXXI & ſemis unius ſtadii & VII $\frac{c}{xx}$ $\frac{c}{ii}$ unius ſtadii: quamvis Macrobius idem diametrum LXXX ſtadia vel non multo amplius habere dicat. Nunc jam conſequenter pandendum eſt, qualiter ad altitudinem ſolis comprehendendam priſca ſagacitas pervenerit. Sole medio die deſuper conſtituto & ſuæ lucis radios in omnem partem ſpargenti trianguli forma pari proportione circumquaque exſurgit, uno in medio omnium triangulorum ad quamcunque partem ſumantur cathetę, qui eſt altitudo ſolis, hypotenuſæ vero ex omni parte ſunt radii obliquo ductu à ſole in terram porrecti & unam aliquam partem deorſum in ſuperficie terræ inter ſe & cathetum pro

4 Ms. exrogito. 5 Ms. gradibus.

laſi

baſi apprehendentes. Quodcunque ergo corpus pro catheto erectum ſub radio ſolis in compoſitam partem umbra projicit, triangulum formant in eadem proportione manens cum ſit Orthogonium ſub eadem hypotenuſa conſtitutum. Qualis ergo proportio inter umbram deorſum jacentem & corpus illud, quodcunque erectum, à quo umbra formatur, fuerit, talis proculdubio inter ſpatium illud, quod à fine umbræ ulteriori retroſum uſque ad ſub ſolem jure baſis protenſum eſt, & ipſam altitudinem ſolis proportio erit. Hac conſideratione altitudo ſolis primum comperta ab Ægyptiis creditur, quod & æqualitate regionis & vicinia ſolis adjuti menſuram interjacentis ſpatii facile comprehendere potuerunt. Inventa eſt igitur altitudo ſolis ſuper terram ſtadia quater mille millia octingenta & XX milia, quod eſt quadragies octies centena millia & viginti millia. Si ergo ab altera quoque parte uſque ad ſolis circulum par menſura tendatur, dupla quantitas exſurgit nonagies ſeptics centena millia & quadraginta millia. Quibus ſi diametros terræ media conjungatur quæ eſt octoginta millia ſtadia CLXXXI. 5. & VII $\frac{c}{XX}$ $\frac{c}{II}$ erit integra ſolaris circuli diametros à circumferentia in circumferentiam [6] per medium centrum ſtadia nonagies ſepties centena millia & XX millia CLXXXI 5 & $\frac{c}{XX}$ $\frac{c}{II}$. Quæ ſi ſecundum rationem circuli triplicationi ſuæ ſeptimam adjecerit, faciet trigies mille millia & quinquies CXLIX & CXLII & dextantem & ſeptimam unius 3. Et hæc eſt perfecta quantitas circuli ſolaris. Hanc vero computationem quam ob cauſam Macrobius ita negligenter præterierit ignoro. [7] Sive quia apud philoſophos diametrum centri quaſi punctum indiviſibile ad menſuram computatum non eſt. Ergo ut breviter in unum dicta colligamus, diametrus terræ continet ſtadia octoginta millia & CLXXXI. 5. & VII XXII unius. Ambitus terræ continet ſtadia ducenta quinquaginta duo millia. Altitudo ſolis quadragies octies centena millia & XX millia. Diametrus circuli ſolaris continet ſtadia nonagies ſepties centena millia & XX millia & CLXXXI & 5. & VII viceſimas ſecundas unius. Circulus ſolaris continet ſtadia trigeſies mille millia & quinquies C millia XLVIV. & C: XLII & 555 & ſeptimam unius 3. Sed antequam ad reliqua, quæ ſequuntur, progrediamur, adhuc de altitudine ſolis, qualiter ab his etiam, qui remoti ſunt in qualibet terræ regione comprehendi poſſit, manifeſtandum eſt. Ad quos duos modos propono. unum ſecundum umbram gnomonis, alium ſecundum mediclinium & radium ſolis. Secundum gnomonem ſic. Erigatur orthogonaliter gnomo cujuſlibet quantitatis ad radium ſolis in media die. Deinde umbra quam gnomo projicit diligenter cum ipſo comparetur. & eadem proportio inter altitudinem ſolis & ſpatium quod interjacet eſſe pronuntietur. Et quia illius ſpatii quantitas propter ſui immenſitatem actu veſtigari non poteſt, arte retrorſum eſt mentiendum. Quapropter menſor ad ſecundam ſtationem retrorſum pergat, & iterum ſupradicto gnomone erecto

[6] Ms. per medium. per medium centrum. [7] Sic Ms. Forto Niſi.

umbram

umbram ad comparationem adducat, iterumque eandem inter altitudinem ſolis & ſpatium quod interjectum eſt comparationem eſſe pronuntiat, quæ fuerit inter gnomonem & umbram ejus comparatio inventa; & videat quantum baſis ſecunda primam baſin ſuperet, quia hoc eſt ſpatium quod eſt inter primam & ſecundam ſtationem. quo diligenter emenſo per ejus quantitatem cætera omnia facile pateſcunt. Hæc breviter tranſcurrimus, propterea quod omnia ex ſupradictis certiſſime conſtent. Eſt autem alius modus longe iſto facilior, nec tantum laborem expetens, in quo id magis mireris, quod tam difficilis tamque ſublimis res ſine grandi [8] argutione & ſine laboriosa ſcrutatione manifeſta fiat. Ambitus firmamenti totius, qui in trecentos ſexagintagradus diviſus eſt, terræ ambitum ita medio libratum loco complectitur, ut à ſingulis ſuæ diviſionis interſtitiis rectis lineis deorſum deductis in totidem partes ipſum ambitum terreni globi diſtinguere videatur. Quo fit, ut illæ cæleſtis partes globi, licet incomprehenſibilis ſint magnitudinis, his tamen, quæ in ambitu terræ ſub certa tenentur menſura, partibus æquæ circuitionis parilitate reſpondeant. Si ergo à quibuſlibet duobus gradibus ex CCCLX firmamenti gradibus lineæ rectæ uſque ad terram deducantur, quot gradus deſuper ex gradibus firmamenti inter ſe continent deorſum, totidem ex minoribus gradibus terreni ambitus complectentur. & quam proportionem earum intervallum deſuper ad totum firmamenti ambitum habuerit, eandem proculdubio diſtantia ipſarum deorſum ad totum terræ circulum continebit. Sole igitur in linea meridiana deſuper conſtituto ſublevato aſtrolapſu contra ejus radium mediclinium diſponamus. cumque eum normaliter per utraque mediclinii foramina in directum tranſire viderimus, reducto ſtatim inſtrumento, quot gradus inter mediclinium & lineam meridianum deſuper numerentur, perquiramus. Quibus inventis totidem inter ſolem & verticem noſtrum de CCCLX totius firmamenti gradibus nullatenus dubitemus, ac per hoc deorſum quoque inter nos & eum locum, qui recta linea deſuper ſolem [9] ſuſpicit totidem de CCCLX gradibus, [10] quos ambitus terræ continet, veriſſime affirmamus. Cumque trecenteſimæ ſexageſimæ partis terreni ambitus menſura nota ſit, numero graduum invento conſequenter omnium ſimilis menſura nota erit. Si autem baſis menſura & cæteti ſecundum ſupradictam regulam nota erit. Et de altitudine quidem ſolis hæc ad præſens dicta ſint. Nunc de perquirenda magnitudine ſolaris globi & diametro ejus ſubſequens ſermo exordium ſumit. Die æquinoctiali ante ſolis ortum coſmimetra vas horoſcopicum cum certis horarum interſtitiis ſignatum gnomone adhibito ita diſpoſuit, ut primum emergentis ſolis radium ſtilus excipiens umbram in oppoſitum ſuper primam lineam primæ horæ limitem ſignantem dirigeret; locuſque ipſe, qui primum umbræ venientis adtactum excepit, notæ impreſſione ſignatus eſt, obſervatuſque diligenter eſt procurſus umbræ, donec ſolis orbis totus ab oriżonte ita integer emerſiſſet, ut adhuc

[8] Ms. *argutione.* & ſuprafcriptum *ſubtilitate.*
[9] Ms. *ſuſcipit.* ſed il'ud ſuprafcriptum.
[10] Ms. Quos ambitus terra continet ambitus.

ima

ima ſummitas orizonti videretur inſidere & locus, quem tunc umbra deſtilo cadens occupavit, notatus, habitaque [11] dimenſione inter primam & ſecundam umbra notam quæ integrum ſolis orbem, hoc eſt, diametrum, natæ de duabus ejus ſummitatibus metiebantur, inventa eſt pars nona ejus ſpatii, quod inter primum & ſecundum limitem primæ horæ continebatur. Unde certum eſt, quod unam æquinoctialem horam integram faciat ſolaris orbis novies repetitus acceſſus. Et quia totum cœleſtis ambitus hemiſpherium duodecim integræ horis æquinoctialibus involvitur, tota autem ſphæra XXIV horis circumagitatur, XXIV vero movem unicuique datis ducenti ſedecim complentur, ſolis Diametros ſui circuli [12] ducenteſima ſexta decima pars neceſſaria conſequente ratione probatum eſt. Et ſi cui hæc ratio fortaſſe vacillare videatur propter motum ſolis eo quod in ulteriora ſine ceſſatione progrediens ampliori, quam quantitas ſua [13] exier & in ortu ſuo, mora menſorem fefelliſſe credatur, poteſt per aſtrolapſum hujus rei certiſſimum capere experimentum: emergente ſolis ſphæra & inſidiente adhuc orizontis margini, ſi ipſum mediciliuium ad ejus ſummitatem levaverit & gradus, qui ſubteriusſupra mediclinium apparent, ad totum quadrantem comparaverit, eam quoque inter diametrum ſolis & circuli quadrantem eſſe dixeris proporsionem. Diametro ſolaris globi invento ratione circuli quantitas orbis ejus facile cognoſcitur, ſi ſecundum ſupradictam regulam triplicationi diametri ſeptima pars adjiciatur. Diametros autem ſolis quia veriſſima ratione ſolaris circuli circumferentiæ ducenteſima ſextadecima pars probata eſt, terræ diametros multum excedere invenitur. Licet tamen ad duplarem proportionem nullatenus exſurgat X & IX H. millibus ſtadiis & eo amplus minus continet ejus duplo. Quamvis Macrobius duplam eſſeras habere proportionem ad altam, temperamento quidem aſſertionis uſus in iſto tam audaci in adjiciendo quam prius in terræ diametro in detrahendo fuit, forſitan tædio [14] lectorem parcit in multiplicandis numeris conſumate. Nunc ſupereſt, ut per diametron ſolis & per diametron circuli ſolaris umbram terræ eſtimemus ex diametro ejus. Ponamus ergo ſummam in medium & videamus quid ratione dictante ex his conſequatur. Diametros ſolaris circuli, ſicut ſupra dictum eſt, continet ſtadia nonagies ſepties centena millia & XX millia trecenta triginta tria & [15] trientem unius. Diametros ſolis continet ſtadia c quadraginta unum millia ducenta & quadrantem & ſemunciam unius & ducenteſimam ſextam decimam partem unius integri & unius ſemunciæ & unius ſeptimæ partis ſemunciæ unius ſtadii. Hic eſt integer diametros ſolis. Diametros terræ continet ſtadia octogintamillia trecenta tria & trientem unius. Si duo catheti ad eandem baſin erigantur, alter in capite duplus & alter in medio ſubduplus eandem ypotenuſam contigit eidem baſi concurrentem. Quod ſi fuerint impares à duplo catheti, alia [16] atque alia ypotenuſa concurrit ad eandem baſin à principio medio. Et minoris catheti ypotenuſa à medio vel ſecundo catheto & deinceps ſubterius tendet majoris deſuper. Exemplum utriuſque formavimus

[11] Sic Ms. ac ſive vellet *dimenſino eſt*. Scribendum *dimenſione*. Ad verbum hæc deſumpta ex Macrobii lib. I. cap. 20. [12] Ms. *ducenteſimo*. [13] Sic Ms. [14] Proculdubio *lectorum*. [15] Ms. *digentem*. [16] *adque*.

ſic.

ſis. Sint duo catheti duplus & ſubduplus ad eandem baſin à principio & medio taliter. Sint item duo catheti ad eandem baſin à principe medio impares à duplo, hoc eſt, non dupli, primo primus major duplo hoc modo. deinde primus major duplo & ſit figura talis.

Eodem pertinent Macrobiique mentionem habent, quæ ex Ms. Anglicano incerti auctoris excerpſimus: *Quamvis Ambroſii Theodoſii auctoritate univerſi orbis ambitus notabilis habeatur, tamen quia ab illo auctoritatis ratio quaſi præterniſſa eſt, volentibus ſcire proponatur. Quia enim à modernis impoſſibile judicatur, id à veteribus ſapientia duce facilimum affirmatur, & quod corporis ſenſibus indagari non poſſe videtur, id rationis acumine luce clarius indagatum habetur. Sumpto horoſcopo ſubſtellaræ noctis claritudine, ſuſpectoque polo cum utroq; mediclinii foramine notaraq; graduum, in quibus ſtetit mediclinium, multitudine, profectus eſt colmimetra per directam lineam contra Septentrionem à meridie, tamdiu, donec in alterius noctis claritudine viſo ut prius polo cum utroque mediclinii foramine ſteteit ipſum mediclinium altius gradus unius numeroſitate. Poſthac ratione dictante menſus eſt hoc itineris ſpatium, & notata hujus quantitate* DCC *ſtadia ſemis*

ſive LXXXVII (5) *milliaria affirmant. Deinde datis unicuique* CCCLX *aſtrolapſus graduum tot ſtadiis ſive miliariis inventus eſt ambitus terreni orbis. Nam multiplicato per alios gradus unius ſpatio quantum ex hac provenitur multiplicatione, tantum contineri probatur in totius mundi circuitione. Eratoſthenes philoſophus geometricaque ſagaciſſimus totius orbis terræ circuitum per imitationem gnomonis umbrarum in terra ſecundum partes zodiaci ingenioſe deprehenſum* CCLII *ſtadia, id eſt,* XXXI *Dmiliaria continere diffinit, unumque* CCCLX *partium in zodiaco* DCC *ſtadia, id eſt,* LXXXVII *miliaria & ſemiſſem deputans. Ex his juxta regulam circuli & diametri craſſitudinem ſeu diametrum terræ ſic comprehendere poteris. AuferXXII de circuitu terræ, id eſt, de* CCLII *ſtadiis, tollo* XIIICCCLIIII *& ſemiſſem & viceſſimam ſecundam partem unius ſtadii & remanent* CC *cum ſemiſſe & XXI partibus ſtadii unius. horum tertia pars, id eſt,* LXXX CLXXXI *ſemis & VII viceſimæ ſecundæ unius ſtadii terreni orbis diametrum ſeu ſpiſſitudinem juxta prædictam terræ circuitione dubietate poſtpoſita continebit. Quod liquido ſatis caute ſupputanti pateat. Quamvis Macrobius ſuper ſomnium Scipionis idem diametrum* LXXX *ſtadiorum tantum vel non multo plus dicat habere. Ambitus terreni orbis* CCLII *ſtadiorum ſive* XXXIID *miliaria Eratoſthene philoſopho probatur auctore, cujus viceſimam ſecundam partem in* XD *ſtadia ſive in* CCCXII *ſemis millia ſol una tranſcendit vel tranſcurrit hora. Horæ autem partem quintamdecimam, hoc eſt, unius ex* CCCLX *gradibus aſcenſu vel deſcenſu ſolem* DCC *ſtadia ſive* LXXXVI *ſemis miliaria tranſcurrere, prædicti terræ ambitus per* CCCLX *clarebit diviſione. Diametrum autem terræ juxta circuli geometricalem, regulam in* LXXX CLXXI *ſemis ſtadiis ſeu in* X XXII *militaris cum* XI *ſextis decimis unius miliarii colligi probatur. quamvis Macrobius idem diametrum* LXXX *ſtadiis vel non multo plus eſſe fateatur. Sol unumquodque ſignum peragit* XXX *diebus &* X *horis & dimidia, triceſimam autem partem unius ſigni, id eſt, gradum tranſcurrit per diem. Inter revolutionem firmamenti de*

puncto

puncto ad punctum, quod sunt XXIV horæ & tertia pars unius horæ & ostentum. Si ergo volueris scire quotam partem unius infra diem transeat, divide totum spatium diei in ostenta rerum in CCCCLX ostenta, quibus deinde adde trientem horæ, id est, XX ostenta cum uno supra memorato ostento, & excrescet summa in ostenta I CCCCLXI. Quia ergo sol in tanto spatio unum gradum percurrit; sic etiam in singulis partibus hujus spatii, id est, ostentis peragit ipsius gradus singulas millesimas quadragentesimas primas partes. Infra spatium ergo unius diei percurrit sol MCCCCLXI partes unius gradus. XXII vero partem & unam, quam supersunt de toto gradus travolat sol infra trientem unius horæ & ostentum. Itaque finita die restat soli ad currendum de uno gradu sextula, id est, septuagesima secunda pars ipsius gradus & bisse & semuncia unius millesimæ quadringentesimæ sexagesimæ primæ partis unius gradus. In tanto igitur, id est, in sextula unius gradus & in bisse & in semuncia supra determinata partis gradus firmamenti gradum diei superat. Cum ergo sol peragat unum gradum firmamenti in uno die excepto triente unius horæ & ostento constat, quia CCCLX gradus firmamenti percurrit infra CCCLX dies excepto totiens triente unius horæ & ostento, unde colliguntur V dies & VI horæ. Redit ergo sol, de puncto ad punctum per CCCLXV dies & insuper VI horas, de quibus in quarto anno bis sextus oritur.

Lib. I. Sat. cap. 18. Ὁ Κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ Καβαῖος, ὁ μάντις] Meursius reponit ὁ καὶ βάκχος, ὁ μάντις. Silent alii. Nos ultimum tanquam nimis commune, mutabamus in Μάσαρις. Sic enim liberum apud Caras vocatum testis est Stephanus. Μάσαρις πόλις λυδίας. καὶ ἡ Μάσαρις παρὰ τῆς Ἥρας ἐρωτηθεῖσα, τίνος εἴη τὸ βρέφος; Ἄρεος ἔφη. καὶ παρὰ Καρσὶν ὁ Διόνυσος Μάσαρις ἔνθεν ἐκλήθη. Sed omnino sic totus locus scribendus est: ὁ Κυλλαῖος Ἀπόλλων, ὁ Ἡρικαπαῖος, ὁ Μῆτις. Vel sola Procli verba persuadebunt: Μῆτις γὰρ αὖ καὶ οὗτος ὤν, ὥς φησι, καὶ Μῆτις πρῶτος γενέτωρ καὶ ἔρως πολυτερπὴς, αὐτός τε ὁ Διόνυσος καὶ Φάνης καὶ Ἡρικαπαῖος συνεχῶς ὀνομάζεται. Quæ cum aliis huc facientibus vide sis apud Leopardum XII Emendation. 22.

Lib. 2. Sat. cap. 13. *Manum tamen & ad alterius unionis aurem similiter admovit.*] Quis non conspirantes in hæc verba editiones omnes insulsas vocet, & transponat mecum? *ad alterius auris unionem.* Sicut paulo ante, *illuc unionem demptum ex aure altera festinabunda demisit.*

DE MACROBIO

Ejuſque Scriptis TESTIMONIA, ET ALIA QUÆDAM.

LIBRI PRIMI SATURNAL.

CAP. I.

NISI ſicubi nos ſub alio ortos cœlo Latinæ linguæ venæ non adjuvat. Et ſtatim: *Petitum impetratumque volumus æqui bonique conſulant, ſi in noſtro ſermone nativæ Romani oris elegantia deſideretur.*

Comment. In Somnium Scipionis.

Lib. 1. Cap. 1.

Inter Platonis & Ciceronis libros quos de repub. utrumque conſtituiſſe conſtat, Euſtathi fili, vitæ mihi pariter dulcedo & gloria, &c.

Lib. 1. Cap. 2. Saturnal.

Servius inter Grammaticos Doctorem recens profeſſus, juxta doctrinam mirabilis & amabilis verecundiæ.

Lib. 6. Cap. 6.

Sed nunc dicat volo Servius quæ in Virgilio notaverit, &c. *Quotidie enim Romanæ indoli enarrando eundem vatem, neceſſe eſt habeat hujus annotationis ſcientiam promptiorem.*

Lib. 6. Cap. 7.

Exoratus ſit à nobis (Servius) doctiſſimus doctor. ibidem : *doctorum maximus.*

Lib. 5. Cap. 1. Saturnal.

Quatuor ſunt genera dicendi ; copioſum, in quo Cicero dominatur : breve, in quo Saluſtius regnat : ſiccum, quod Frontoni adſcribitur : pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo veterum minor noſter Symmachus luxuriatur.

Lib. 1. Cap. 6. Saturnal.

In locum Poſtumiani abnuentis Euſebium Graiâ & doctrinâ & facundiâ clarum rhetorem ſubrogavi.

Ibidem Cap. 5.

Euſtathius tantus in omni philoſophiæ genere, ut ſolus nobis repræſentet ingenia trium philoſophorum, de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt. Et ibidem ſtatim : *Omnia inter Græcos genera dicendi ſolus implet : inter nos tamen ita ſui loculpes interpres eſt, ut neſcias quâ lingua facilius vel ornatius expleat operam dicendi.*

Lib. 1. Cap. 6. Saturnal.

Flavianus & Euſtathius, par inſigne amicitiæ.

Lib. 7. Cap. 4. Saturnal.

Cum ergo videas, mi Aviene (inſtituenda eſt enim adoleſcentia tua, quæ ita docilis eſt ut diſcenda præcipiat) cum videas, inquam, anceps eſſe omne ſcommatum genus : ſuadeo in conviviis, in quibus lætitiæ inſidiatur ira, ab ejuſmodi dictis faceſſas.

Lib. 6. Cap. 7. Saturnal.

Quin age, inquit Prætextatus, Euſtathi, verecundiam Avieni probi adoleſcentis juva.

Occurrunt præterea paſſim *Vettius Prætextatus, Euangelius, Dyſarius.* De quibus auctor ipſe conſulendus, & præſertim *lib. 7. cap. 4* introducitur loquens *Dyſarius* medicæ artis peritiſſimus. De Vettio Prætextato, ut & Flaviano Avienoque & aliis vide in Notis ad *lib. 1. Saturn. cap. 17.* Notarum inſcriptiones aliquot luculentas. De

De Opere, vero hoc ſuo & modo ſcribendi inſignis eſt ipſius Macrobii locus *p.* 188. quem ſubjeci.

Tale hoc præſens opus volo. multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum etatum exempla, ſed in unum conſpirata. Et paulo ante: *Nec mihi vitio vertas, ſi res, quas ex lectione varia mutuabor, ipſis ſæpe verbis, quibus ab ipſis auctoribus enarrata ſunt, explicabo, &c.* Quæ ad evitandam calumniam (quam tamen effugere haud potuit) ab eo dicta eſſe ſatis apparet. Sed de hoc alias & alibi, ſi volet Deus, otio meliori.

Imp. Honorius & Theodoſius AA. Florentio P. V.

Qui ſacri cubiculi noſtri fuere præpoſiti, vel nunc eſſe ceperunt, vel quos poſtea ſors ad aſcendendi hujus gradum faſtigii devocarit, ea dignitate fungantur qua ſunt præditi, qui eminentiſſimam prætorianam & urbanam meruerint præfecturam, aut certe militarem magiſteriam poteſtatem; ita ut ſint inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſive noſtræ ſerenitatis adoraturi admittuntur imperium, ſive pro ſuo arbitrio ſolemnes feſtivitates & cœtus, vel ſalutationes, vel quælibet alia officia frequentent, ut in ſedibus & conſeſſu is eis ordo ſervetur, quem ordo provectionis oſtenderit, ſub habitu ipſis videlicet conſueto: cum manifeſte decretum ſit eum eſſe, qui præceſſerit, potiorem; vel illum ſubſequi quem recentius probaverit examen. Sed ut nos ad hanc promulgationem, Macrobii viris illuſtris *merita provocarint, ita obſervationem quoque legis ab ejus volumus ſumere provectionis auſpicium.* Cetera, & locum unde hæc ſumpta, vide initio Notarum *lib.* 1. *Saturnal. cap.* 1.

Geſneri Bibliotheca.

Vertit in Græcum ſermonem Aurelii Macrobii in Somnium Scipionis Commentarios Maximus Planudes.

Et in Præfatione Theſauri ſui omnium vocum Gulielmus Morelius.

Quod Somnium Scipionis Græce tranſlatum, perperam Gazæ tribuatur, veteres codices manuſcripti teſtantur: in quibus non modo id Somnium, verum etiam tota Macrobii ejus ſomnii explica-

catio Græca continetur, maximoque Planudi adſcribitur. Hujus opuſculi Ms. uti accepi à clariſſimo Joſ. Scaligero, fuit aliquando penes jurisconſultiſſimum I. Cujacium. Morelium quoque habuiſſe liquet ex plurimorum Planudis locorum laudationibus in eodem, quod dixi, vocum Dictionario.

Iſidori Gloſſæ.

Vaſcillum, parvum vas. Macrobius: Solvens radiis aquâ ſubjectâ vaſcillo. *Sed monente Scriverio locus hic Gloſſographi corruptus eſt, legendumque non* Macrobius, *ſed* Marbotus *ſive* Marbodus aut Marbodæus *denique, qui de Gemmis ſcripſit carmine. Auctor ſane non contemnendus; à Fano Cornario, celeberrimi nominis medico, ſuppoſititio ſcriptori de Herbis additus,* MACRI *titulum præferens. Quamquam is cenſeat eſſe* incerti auctoris, *notetque exemplaria quædam habere* Merboldi Epiſcopi. *Sed ſub* Merbodei Galli *nomine publicavit Pictorius quidam & Scholiis illuſtravit. Legitur autem locus, quem deſignat auctor Gloſſarum* cap. xxviii. *de Heliotropia.* Ex re nomen habens *(inquit)* eſt Heliotropia gemma,

Quod ſolis radiis in aquæ ſubjecta vatillo
Sanguineum reddat mutato lumine ſolem.

Quomodo igitur corrigendus ſit Iſidorus vel quiſquis alius, vides.

Laurentius Valla, Lib. 1. Eleg. cap. 13.

Curioſiſſimus in loquendo & reconditiſſimæ ſcientiæ MACROBIUS.

M. TULLII CICERONIS
SOMNIUM SCIPIONIS.

SCIPIO loquitur.

CUM in Africam, M. Manilio conſuli ad quartam legionem tribunus (ut ſcitis) militum; nihil mihi potius fuit, quam ut Maſiniſſam convenirem, regem familiæ noſtræ juſtis de cauſis amiciſſimum. Ad quem ut veni, complexus me ſenex collacrimavit, aliquantoque poſt ſuſpexit in cœlum: & GRATEIS, inquit, tibi ago, ſumme Sol, vobiſque reliqui cœlites, quod antequam ex hac vita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem, cujus ego *nomine ipſo recreor:* ita numquam ex animo meo deſcendit illius optimi, atque invictiſſimi viri memoria, Deinde ego illum de ſuo regno: ille me de noſtra rep. percontatus eſt. multiſque verbis ultro, citroque habitis, ille nobis conſumtus eſt dies. poſt autem regio apparatu accepti, ſermonem in multam noctem produximus, cum ſenex nihil niſi de Africano loqueretur, omniaq; ejus non facta ſolum, ſed *etiam dicta meminiſſet.* deinde, ut cubitum diſceſſimus, me & de via, & qui ad multam noctem vigilaſſem, *arctior,* quam ſolebat, *ſomnus complexus eſt.* Hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eramus locuti: fit enim fere, UT COGITATIONES, ſermoneſque noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius, de quo videlicet ſæpiſ-

ſime vigilans ſolebat cogitare, & loqui) Africanus ſe oſtendit illa forma, quæ mihi ex imagine ejus, quam ex ipſo, erat notior. quem ut agnovi, equidem cohorrui. ſed ille, Ades, inquit, animo, & omitte timorem, Scipio, & quæ dicam, trade memoriæ. Videſne illam urbem, quæ parêre populo R. coacta per me, renovat priſtina bella, nec poteſt quieſcere? (oſtendebat autem Karthaginem de excelſo, & pleno ſtellarum, illuſtri, & claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis pæne miles: hanc hoc biennio conſul evertes, eritque cognomen id tibi *per te partum* quod habes adhuc à nobis hereditarium. Cum autem Karthaginem deleveris, triumphum egeris, cenſorque fueris, & obieris legatus Ægyptum, Syriam, Aſiam, Græciam, deligêre iterum Cos. abſens, bellumq; maximum conficies, Numantiam exſcindes. Sed cum eris curru Capitolium invectus, offendes *remp. perturbatam conſiliis nepotis mei.* Hic tu, Africane, oſtendas oportebit patriæ, lumen animi, ingenii, conſiliiq; tui. Sed ejus temporis ancipitem video quaſi fatorum viam. nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus, redituſque converterit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus, alter altera de cauſa, habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum, atque in tuum nomen, ſe tota convertit civitas: te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris UNUS, IN QUO NITATUR CIVITATIS SALUS, ac ne multa, dictator rempubl. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hîc cum exclamaſſet Lælius, ingemuiſſentq; ceteri vehementius: leniter arridens Scipio, Quæſo, inquit, ne me è ſomno excitetis, & pax ſit rebus: audite cetera. Sed quo ſis, Africane, alacrior ad tutandum rempub. ſic habeto. OMNIBUS, qui patriam

conſer-

conſervarint, adjuverint, auxerint, certum eſſe in cœlo ac definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, cœtuſque hominum, jure ſociati, quæ *civitates* appellantur: *harum rectores, & conſervatores hinc profecti, huc revertuntur.* Hic ego, etſi eram perterritus, non tam metu mortis, quam inſidiarum à meis, quæſivi tamen, viveretne ipſe & Paulus pater, & alii, quos nos *extinctos* arbitraremur. Immo vero, inquit, II VIVUNT, qui ex corporum vinculis, tamquam è carcere evolaverunt: veſtra vero, quæ dicitur vita, MORS eſt. quin tu aſpicias ad te venientem Paulum patrem. Quem ut vidi, equidem vim lacrimarum profudi: Ille autem me complexus, atque oſculans flere prohibebat. Atque ego ut primum, fletu repreſſo, loqui poſſe cœpi, Quæſo, inquam, pater ſanctiſſime, atque optime, quoniam hæc eſt vita, (ut Africanum audio dicere) quid moror in terris, quin huc ad vos venire propero? Non eſt ita, inquit ille, NISI DEUS IS, cujus hoc templum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberaverit, huc tibi aditus patêre non poteſt. homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quæ *terra* dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera, & ſtellas vocatis: quæ globoſæ, & rotundæ, divinis animatæ mentibus, circulos ſuos, orbeiſque conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi, Publi, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis: nec injuſſu ejus, à quo ille eſt vobis datus, ex hominum vita migrandum eſt, *ne munus humanum aſſignatum à Deo defugiſſe videamini.* Sed ſic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, JUSTITIAM cole,

& pietatem: quæ, cum ſit magna in parentibus, & propinquis, tum in patria maxima eſt: *ea vita, via eſt in cœlum*, & in hunc cœtum eorum, qui jam vixerunt, & corpore laxati, illum incolunt locum, quem vides: erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circus elucens, quem vos, ut à Graiis accepiſtis, *orbem lacteum* nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti præclara cetera, & mirabilia videbantur. erant autem eæ ſtellæ, quas numquam ex hoc loco vidimus: & eæ magnitudines omnium, quas eſſe numquam ſuſpicati ſumus: ex quibus erat illa minima, quæ ultima cœlo, citima terris: luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi terræ magnitudinem facile vincebant. Jam ipſa terra ita mihi *parva viſa eſt*, ut me imperii noſtri, quo quaſi *punctum* ejus attingimus, pœniteret. Quam cum magis intuerer, Quæſo, inquit Africanus, quouſque humi defixa tua mens erit? nonne adſpicis, quæ in templa veneris? novem tibi orbibus, vel potius globis, connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cœleſtis, extimus, qui reliquos omneis complectitur, ſummus ipſe Deus, *arcens, & continens ceteros:* in quo infixi ſunt illi, qui volvuntur, ſtellarum curſus ſempiterni: cui ſubjecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro, contrario motu, atque cœlum, ex quibus unum globum poſſidet illa, quam in terris *Saturniam* nominant. deinde eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur *Iovis:* tum rutilus, horribiliſq; terris, quem *Martium* dicitis: deinde ſubter mediam fere regionem *Sol* obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce illuſtret, & compleat. hunc ut comites conſequuntur, alter *Veneris*, alter *Mercurii* curſus: in infimoque orbe *Luna*, radiis ſolis accenſa, convertitur. infra autem jam nihil

eſt,

eſt, niſi mortale & caducum, præter animos generi hominum, munere deorum datos. ſupra lunam ſunt æterna omnia. nam ea quæ eſt media, & nona tellus, neque movetur & infima eſt, & in eam feruntur omnia ſuo nutu pondera. Quæ cum intuerer ſtupens, ut me recepi, Quid? hic, inquam, quis eſt, qui complet aureis meas tantus, & tam *dulcis ſonus*? Hic eſt, inquit ille, qui intervallis conjunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu, & motu ipſorum orbium conficitur: qui acuta cum gravibus temperans, varios æquabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt, & natura fert, *ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute ſonent.* Quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cujus converſio eſt concitatior, acuto & excitato movetur ſono: graviſſimo autem hic lunaris, atque infimus. nam terra, nona, immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. illi autem octo curſus, in quibus eadem vis eſt duorum, Mercurii & Veneris, SEPTEM efficiunt diſtinctos intervallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere modus eſt. quod *docti homines nervis imitati*, atque cantibus, aperuere ſibi reditum in hunc locum: ſicut alii, qui præſtantibus ingeniis in vita humana *divina ſtudia* coluerunt. Hoc ſonitu oppletæ aures hominum obſurduerunt: nec eſt ullus hebetior ſenſus in vobis: ſicut ubi Nilus ad illa, quæ Catadupa nominantur, præcipitat ex altiſſimis montibus, ea gens, quæ illum locum accolit, propter magnitudinem ſonitus, ſenſu audiendi caret. Hic vero tantus eſt totius mundi incitatiſſima converſione ſonitus, ut cum aures hominum capere non poſſint: ſicut intueri ſolem adverſum nequitis, ejuſque radiis acies veſtra, ſenſuſque vincitur. Hæc ego admirans, referebam

tamen

tamen oculos ad terram identidem. Tum Africanus, Sentio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum ac domum contemplari: quæ ſi tibi *parva* (ut eſt) ita videtur, hæc COELESTIA SEMPER SPECTATO: ILLA HUMANA CONTEMNITO. Tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam gloriam conſequi potes? vides habitari in terra raris, & anguſtis in locis: & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, vaſtas ſolitudines interjectas: hoſque qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos, partim averſos, partim, etiam adverſos ſtare vobis: à quibus *expectare gloriam certe nullam poteſtis.* Cernis autem eandem terram, quaſi quibuſdam redimitam & circumdatam cingulis: è quibus duos maxime inter ſe diverſos, & cœli verticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, *obriguiſſe pruina* vides, medium autem illum, & maximum, *ſolis ardore torreri.* duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, adverſa vobis urgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus: hic autem alter ſubjectus aquiloni, quem incolitis, cerne, quam tenui vos parte contingat. omnis enim terra, quæ colitur à vobis, anguſta verticibus, lateribus latior, *parva quædam inſula eſt*, circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine, quam ſit parvus, vides. Ex his ipſis cultis, notiſque terris, num aut tuum aut cujuſquam noſtrûm nomen, vel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, vel illum Gangem tranſnatare? quis in reliquis Orientis, aut abeuntis ſolis ultimis aut aquilonis, auſtrive partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis, cernis profecto, quantis IN ANGUSTIIS VESTRA GLORIA ſe dilatari velit. Ipſi autem, qui de vobis loquuntur,

quam

quam diu loquentur ? Quin etiam, ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuſcujuſque noſtrûm à patribus acceptas poſteris prodere, tamen propter eluviones, exuſtioneſq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo *æternam*, ſed ne *diuturnam* quidem gloriam aſſequi poſſumus. QUID AUTEM INTEREST, ab iis, qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit. qui ante nati ſint? qui nec pauciores, & certe meliores fuerunt viri: cum præſertim apud eos ipſos, à quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo unius anni memoriam conſequi poſſit: homines enim populariter *annum* tantummodo ſolis, id eſt, unius aſtri reditu metiuntur: cum autem ad idem, unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemque totius anni deſcriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere *vertens annus* appellari poteſt: in quo vix dicere audeo, quam multa ſæcula hominum teneantur. namque ut olim deficere ſol hominibus, exſtinguique viſus eſt, cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetravit: ita quandoque eadem parte ſol, eodemque tempore iterum defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtelliſque revocatis, expletum annum habeto. hujus quidem anni nondum viceſimam partem ſcito eſſe converſam. Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaveris, *in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus viris*: quanti tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere vix ad unius anni partem exiguam poteſt? Igitur alte ſpectare ſi voles, atque hanc ſedem, & æternam domum contueri: NEQUE TE SERMONIBUS VULGI DEDERIS, nec in præmiis humanis ſpem poſueris rerum tuarum: ſuis te oportet *illecebris ipſa virtus* trahat ad verum decus. quid de te alii, loquantur, ipſi videant: ſed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille, &

anguſtiis

anguſtiis cingitur iis regionum, quas vides; nec umquam de ullo perennis fuit; & obruitur hominum interitu; & oblivione poſteritatis exſtinguitur. Quæ cum dixiſſet, Ego vero inquam, ô Africane, ſi quidem bene meritus de patria quaſi limes ad cœli aditum patet, quanquam à pueritia veſtigiis ingreſſus patriis, & tuis, decori veſtro non defui: nunc tamen tanto præmio propoſito, enitar multo vigilantius. & ille, Tu vero enitere, & ſic habeto, NON ESSE TE MORTALEM, SED CORPUS HOC. nec enim is, quem forma iſta declarat: ſed mens cujuſque, is eſt quiſque: non ea figura, quæ digito demonſtrari poteſt. Deum te igitur cito eſſe: ſiquidem Deus eſt, qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui providet, qui tam regit, & moderatur, & movet id corpus, cui præpoſitus eſt, quam hunc mundum ille princeps Deus: & ut mundum ex quadam parte mortalem ipſe Deus æternus, ſic fragile corpus *animus ſempiternus* movet. Nam *quod ſemper movetur, æternum eſt*: quod autem motum affert alicui, quodque agitatur aliunde; quando finem habet motus, vivendi finem habeat neceſſè eſt. ſolum igitur, quod ſeſe movet, quia nunquam deſeritur à ſe; numquam ne moveri quidem deſinit: quin etiam ceteris, quæ moventur, hic fons, hoc principium eſt movendi. principio autem nulla eſt origo. nam *ex principio oriuntur omnia*: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt: nec enim eſſet principium, quod gigneretur aliunde: quod ſi numquam oritur, ne occidit quidem umquam. nam principium exſtinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia. Ità fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe movetur: id autem nec naſci poteſt, nec mori: vel *concidat omne cœlum*, omniſque

niſque natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim ullam nanciſcatur, quæ à primo impulſu moveatur. Cum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſeipſo moveatur, quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod pulſu agitatur externo: quod autem animal eſt, id motu cietur interiore, & ſuo. nam hæc eſt natura propria animæ, atque vis. Quæ ſi eſt una ex omnibus, quæ ſeſe moveat: neque nata eſt certe, & æterna eſt. *hanc tu exerce in optimis rebus.* ſunt autem optimæ curæ, de ſalute patriæ, quibus agitatus, & exercitatus animus, velocius in hanc ſedem, & domum ſuam pervolabit: idque ocyus faciet, ſi jam tum, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea, quæ extra erunt, contemplans, quam maxime ſe à corpore abſtrahet. Nam EORUM ANIMI, qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium, Deorum, & hominum jura violaverunt: corporibus elapſi circum terram ipſam volutantur: nec hunc in locum, niſi multis exagitati ſeculis, revertuntur, Ille diſceſſit: ego ſomno ſolutus ſum.

AURE-

AUR. THEODOSII MACROBII

V. Cl. & Inluſtris

Commentarius in Somnium Scipionis Lib. II.

Saturnalia Lib. VII.

De differentiis & ſocietatibus Græci Latinique verbi Libellus.

Cum integris & ex chirographo auctis Joh. Iſacii Pontani, Joh. Meurſii, Jacobi Gronovii *Notis.*

AURE-

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Illustris

Commentarius ex *Cicerone* IN SOMNIUM SCIPIONIS.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Quæ differentia & quæ similitudo sit inter Platonis ac Ciceronis de republica libros; curque aut ille indicium Eris, aut hic somnium Scipionis operi suo adsciverit.

INter Platonis & Ciceronis libros, quos de r. p. utrumque constituisse constat, Eustathi fili, vitæ mihi pariter dulcedo & gloria, hoc interesse prima fronte perspeximus, quod ille rempubl. ordinavit, hic retulit; alter qualis esse deberet, alter qualis esset à majoribus instituta, disseruit. in hoc tamen vel maxime operis similitudinem servavit imitatio, quod cum Plato in voluminis con-

AVrelii Macrobii] Plura hujus libri in Somnium Scipionis habentur apud plures Mss. exemplaria. Præter cæteros usus est membranis aliquot selectis Franciscus Modius. Quarum tamen lectiones præcipuas repræsentavit editio nostra prior: Et nunc quoque isti adjecimus, quæ supererant, præter perpaucas hisce Notis inspersas, utpote dubias, & tales fere, de quibus suum cuique judicium erit. Contulisse etiam se Mss. duo tria Vir Cl. Casp. Barthius in Adversariis suis l. 37. cap. 17. & lib. 39. 12. commemorat; quorum unius hic erat titulus: *Macrobii Theodosii, viri consularis & illustris, Commentariorum tertia diei Saturnaliorum Liber primus incipit:* quasi Saturnaliorum pars II. Libri duo in Somnium fuerint. De quibus ipsum Barthium differentem vide locis jam dictis. Alterius codicis ab eodem inspecti hæc verba primâ fronte reperiebantur. *Macrobii Ambrosii Oriniocensis in Somnium Scipionis Commentarium incipit*: Quarum tertia voce aut patriam aut potius Onirocriticam respicere exscriptorem idem Barthius existimat. Tertio exemplari inscriptio seu titulus talis erat: *Macrobii Ambrosii Theodosii, viri clari & illustris, ex Cicerone in Somnium Scipionis incipiunt.* Pont. Scholiastes quoque unius nostrorum codd. testatur triplex ag[...]nomen fuisse: *Macrobius Ambrosius πα[...]censis.* Id monstrum quid sibi velit [...] quomodo procurandum sit, non liquet, ut explicationem priorum duum nom[...] Scholiastes reddit *Onocrisius*, qu[...] derat *Ornicsis.* Sic enim pe[...] *dictus est q. somniorum* [...] *ostendit & dijudicat, qu*[...] *qua aliquid designent* [...] scholio Cl. Barthii c[...] cere. Si nihil a[...] nec[...]

CAP.

cluſione [2] à quodam vitæ reddito, quam reliquiſſe videbatur, indicari faciat qui ſit; [3] exutarum corporibus ſtatus animarum, adjecta quadam ſphærarum vel ſiderum non ocioſa deſcriptione, rerum facies non diſſimilia ſignificans à Tulliano Scipione per quietem ſibi ingeſta narrai tur. Sed quod vel illi commento tali, vel huic tali ſomnio in his potiſſimum libris opus fuer[illegible] quibus de rerum publ. ſtatu loquebatur, quoque attinuerit inter gubernandarum urbium conſtituta, circulos, orbes globoſque deſcribere, de ſtellarum modo, de cœli converſione tractare, quæſitu dignum & mihi viſum eſt, & aliis fortaſſe videatur: ne viros ſapientia præcellentes nihilque in inveſtigatione veri niſi divinum ſentire ſolitos, aliquid caſtigato operi adjeciſſe ſuperfluum ſuſpicemur. de hoc ergo prius pauca dicenda ſunt, ut liquido mens operis, de quo loquimur, innoteſcat. Rerum omnium Plato & actuum naturam penitus inſpiciens advertit in omni ſermone ſuo de reipublicæ inſtitutione propoſito infundendum animis juſtitiæ amorem; ſine qua non ſolum reſpublica, ſed nec exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parva conſtabit. ad [4] hunc porro juſtitiæ affectum pectoribus inoculandum nihil æque patrocinaturum vidit, quam ſi fructus ejus non videretur cum vita hominis terminari. hunc vero ſuperſtitem durare poſt hominem [5] qui poterat oſtendi, niſi prius de animæ immortalitate conſtaret? fide autem facta perpetuitatis animarum, conſequens eſſe animadvertit, ut certa illis loca nexu corporis abſolutis, pro contemplatu probi improbive meriti deputata ſint. Sic in Phædone, inexpugnabilium luce rationum anima in veram dignitatem propriæ immortalitatis aſſerta, ſequitur diſtinctio locorum, quæ hanc vitam relinquentibus ea lege debentur [6] quam ſibi quiſque vivendo

patria non deeſt, quod conjiciam; deeſt, cui fidam. Cæterum duo tantum libros Mss. Barthius habuit. Sed quem primum hic videſ referri titulum, erat præfixus Saturnalibus, ſecundus commentario ad Somnium, uterque ejuſdem voluminis. Vide Barthii verba. *Gronovius.*

[2] *A quodam vita reddito* | Ms. *à quodam Eri vita reddito.* Eſt hic *Er Platonicus:* quem odem hoc capite *Platonicum Erem* vocat. Et lem ſtatim: *qui ſit exutarum corporibus nimarum*, idem Ms. *à corporibus.* Pont. *uodam vita reddito* | Noſter item antis nomen proprium inferit, *à quodam* non *Eri* faciendum, quod ample- facius, (*Erum* vocari video, ſed aliis) ſed *Ere*, ut c. 2. *cum* ctantur. Neque hoc noris recte additum dicimus, Tum etiam ſuperius in *erque conſtituit*, quod ſit poſthabendum.

Barthio & Iſacio, particulam *a*, etſi mihi quoque in uno inventam. Arnobius lib. 2. *In pecudes atque alias belluas ire animas improborum, poſtquam ſunt corporibus humanis exuta.* Gronov.

[4] *Hunc porro juſtitiæ, &c.* | Minus accurate in aliis libris, *inculcandum. Inoculare* ἐνοφθαλμίζειν, eſt metaphora, ut admonet Camerarius, ab inſitionibus tracta. Sive etiam alluſum, quod non abſone exiſtimes, ad dictum Poëtæ apud Athenæum veteris, qui juſtitiæ dixit χρῆσιν ὄμμα. *Pont.*

[5] *Qui poterat oſtendi* | Addit optimus *juſte*, ut & membranæ Barthianæ. *Gron.*

[6] *Quam ſibi quiſque vivendo ſanxerit* | Unus *ſanxit*, ſed in duobus melioribus vere opinor *ſanxerunt.* Ut lib. 1. Saturn. 5. *Diſcedentes domum quiſque ſuam regreſſi ſunt.* Juſtinus lib. v. cap. 7. *Sibi quiſque ante oculos famem, obſidionem proponentes.* Corn. Nepos Themiſt. 4. *Plurimi hortarentur, ut domos ſuas quiſque diſcederent.* Ubi pronomen perperam in nonnullis editis omittitur. Familiariſſimum poëtis. *Gronov.*

ſanxerit,

ſanxerit. Sic in Gorgia, poſt peractam pro juſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum morali gravitate Socraticæ dulcedinis ammonemur. Idem igitur obſervanter ſecutus eſt in illis præcipue voluminibus, [7] quibus ſtatum reipublicæ formandum præcepit, nam poſtquam principatum juſtitiæ dedit, docuitque animam poſt animal non perire: per illam demum fabulam (ſic enim quidam vocant) quo anima poſt corpus evadat [8] & unde ad corpus veniat, in fine operis aſſeruit, ut juſtitiæ vel cultæ præmium vel ſpretæ pœnam, animis quippe immortalibus ſubituriſque judicium, ſervari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore judicio reſervans quam ingenio repertus eſt. poſtquam in omni reipublicæ ocio ac negotio palmam juſtitiæ diſputando dedit: ſacras immortalium animarum ſedes & cœleſtium arcana regionum in ipſo conſummati operis faſtigio locavit; indicans quo his perveniendum vel potius revertendum ſit, qui rempublicam cum prudentia, juſtitia, fortitudine ac moderatione tractaverunt. Sed ille Platonicus ſecretorum relator [9] Er quidam nomine fuit, natione Pamphylus, miles officio, qui, cum vulneribus in prælio acceptis vitam effudiſſe viſus, duodecimo die demum inter cæteros una peremptos ultimo eſſet honorandus igne, ſubito ſeu recepta anima ſeu retenta quicquid emenſis inter utramque vitam diebus egerat videratve, tanquam publicum profeſſus indicium, humano generi enuntiavit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quaſi ipſe veri conſcius doleat irriſam, exemplum tamen ſtolidæ reprehenſionis vitans excitari narraturum quam reviviſcere maluit.

7 *Quibus ſtatum reipubl. formandum præcepit* | Non Mss. modo omnes, ſed & primitus editi *recepit*. Quod omnino auctoris eſt, Hujus libri cap. 8. *Ut poſtea locum omnem, quem hic tractandum recepimus, revolvamus.* Ita legendum ſuo loco dicemus. 11, 4. *Illa ſunt perſequenda, quibus verba, quæ explananda receperis, poſſint liquere.* Et cap. 5. eod. *Quæ hoc loco explananda recepimus.* Gronov.

8 *Et unde* | Iidem rurſus *vel unde*. *Gr.*

9 *Er quidam nomine* | Verba Platonis ſunt libro ultimo de republ. Ἀλλ' οὐ μέντοι σοὶ, ἦν δ' ἐγὼ, Ἀλκίνου γε ἀπόλογον ἐρῶ, ἀλλ' ἀλκίμου μὲν ἀνδρὸς, Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παμφύλου, ὅς ποτε ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρεθέντων δεκαταίων τῶν νεκρῶν ἤδη διεφθαρμένων, ὑγιὴς μὲν ἀνῃρέθη, κομισθεὶς δ' οἴκαδε, μέλλων θάπτεσθαι, δωδεκαταῖος ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνεβίω. Sed ſi Plutarcho fides, vitium in his verbis latet: is enim non Armenium ipſum fuiſſe, ut volunt interpretes Platonis, ſed Harmonii filium ſcribit, & certa ratione Platonem ei hunc patrem attribuiſſe. Verba ejus ſunt libro IX Sympoſ. problemate 7: Ἐνταῦθα δὲ τὸν ἀντάγγελον τῶν ἐν ᾅδου, Πάμφυλον γένος, Ἁρμονίου πατρὸς, Ἧρα (ſic lege cum quibuſdam Mss.) δὲ αὐτὸν ὀνομάζειν, αἰνιττόμενον, ὅτι γεννῶνται μὲν αἱ ψυχαὶ καθ' ἁρμονίαν, καὶ συναρμόττονται τοῖς σώμασιν. ἀπαλλαγεῖσαι δὲ συμφέρονται πανταχόθεν εἰς τὸν ἀέρα. Eſt autem Er nomen Aſiaticum, ut diſcimus ex ſacris libris. *Gronov.*

CAP. II.

Quid reſpondendum Coloti Epicureo putanti philoſopho non eſſe utendum fabulis: quaſque fabulas philoſophia recipiat, & quando hîs philoſophi ſoleant uti.

AC, prius quam ſomnii verba conſulamus, enodandum nobis eſt, à quo genere hominum Tullius memoret vel irriſam Platonis fabulam, vel ne ſibi idem eveniat non vereri, nec enim his verbis vult imperitum vulgus intelligi, ſed genus hominum veri ignarum ſub peritiæ oſtentatione: quippe quos & legiſſe talia, & ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus igitur & quos in tantum philoſophum referat quandam cenſuræ exercuiſſe levitatem, quiſve eorum etiam ſcriptam reliquerit accuſationem; & poſtremo quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi neceſſaria eſt, reſponderi conveniat objectis. quibus, quod factu facile eſt, enervatis, jam quicquid [1] vel contra Platonis vel contra Ciceronis opinionem etiam in Scipionis ſomnium ſeu jaculatus eſt unquam morſus livoris, ſeu forte jaculabitur, diſſolutum erit. Epicureorum tota factio, [2] æquo ſemper errore à vero devia, & illa exiſtimans ridenda quæ neſciat, ſacrum volumen & auguſtiſſima irriſit naturæ ſeria. Colotes vero inter Epicuri auditores [3] famoſior & loquacitate notabilior, etiam in librum retulit quæ de hoc amarius reprehendit. ſed cetera, quæ injuria notavit, ſiquidem ad ſomnium de quo hic procedit ſermo non attinent, hoc loco nobis omittenda ſunt. illam calumniam perſequemur, quæ, niſi ſupplodatur, manebit Ciceroni cum Platone communis. ait à philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi: quoniam nullum figmenti genus veri profeſſoribus conveniret. Cur enim, inquit, ſi rerum cœleſtium notionem, ſi habitum nos animarum docere voluiſti, non ſimplici & abſoluta hoc inſinuatione curatum eſt, ſed quæſita perſona caſuſque excogitata novitas [4] & compoſita advocati ſcena figmenti ipſam

[1] *Vel contra Platonis* | Senſus auctoris eſt, ſe reſponſurum objectis in ea parte, qua negabatur fabulas acturo de cœleſtibus operi immiſcendas à Platone fuiſſe: cujus ubi vanitatem clare oſtendiſſet, jam pariter nullius fore momenti ea, quæ contra Ciceronem vel excogitata ſunt, vel forte etiamnum excogitabuntur. Qui ſenſus ſatis dilucidus & manifeſtus. Ac propterea *vel contra Platonis* auctoritate ſcriptorum & veruſte cuſorum non retinenda judico. *Gronov.*

[2] *Æquo errore devia* | Ita loquitur Evangelus de Virgilio III. Sat. 2. *Ne non ubique in labendo pari errore ſit devius.* Id.

[3] *Famoſior & loquacitate notabilior* | Te *famoſior &* iidem à poſterioribus editoribus eſſe inculcata produnt, quippe nuſquam reperias. Sed & pro *reprehendit*, quo verbo in antecedentibus utitur, omnes conſtanter *cavillatus eſt*, & hoc modo non ſemel ſibi adverſantes Macrobius perſtringit. II. 16. *In his etiam vir tantus & alias ultra cæteros ſerius, ſimilis cavillanti eſt.* Gronov.

[4] *Et compoſita advocati ſcena figmenti* | Quid eſt *advocati?* Utrum longe arceſſiti? an potius ſcribendum: *& compoſiti advocata ſcena figmenti.* Sic *advocata* eſſet adhibita, ut *quæſita & excogitata.* Ut cap. 20. hoc lib. *Et uterque lunaris defectus argumentum pro ſe advocat.* Sat. VII. 14. *Et illam* rationem *advocata memoria recognoſcit.* Et cap. ult. *Remedius, qua contra perniciem putredinis advocantur. Compoſitum figmentum*, ut *compoſitam fallaciam* Plautus, *compoſitam fabulam* Livius & Juſtinus, *componere mimum* Petronius dixere. *Gronov.*

[5] quærendi veri januam mendacio polluerunt? Hæc quoniam, cum de Platonico Ere jactantur, etiam quietem Africani noſtri ſomniantis incuſant (utraque enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt quæ accommoda enuntiandis haberetur) reſiſtamus urgenti; & fruſtra arguens refellatur: ut una calumnia diſſoluta utriuſq; factum incolumem, ut fas eſt, retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis philoſophia repugnat, nec omnibus acquieſcit. &, ut facile ſecerni poſſit, quæ ex his ab ſe abdicet ac velut profana [6] ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis excludat, quæve etiam ſæpe ac libenter admittat, diviſionum gradibus explicandum eſt. Fabulæ, quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aut tantum conciliandæ auribus voluptatis aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertæ ſunt, auditum mulcent; velut comœdiæ, quales Menander ejuſve imitatores agendas dederunt: vel argumenta fictis caſibus amatorum referta; [7] quibus vel multum ſe Arbiter exercuit, vel Apuleium nonnunquam luſiſſe miramur. Hoc totum fabularum genus, quod ſolas aurium delicias profitetur, [8] è ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem, quæ ad quamdam virtutis ſpeciem intellectum legentis hortantur, fit ſecunda diſcretio. In quibuſdam enim & argumentum ex ficto locatur & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur: ut ſunt illæ [9] Æſopi fabulæ elegantia fictionis illuſtres. at in aliis argumentum quidem fundatur veri ſoliditate: ſed hæc ipſa veritas per quædam compoſita & ficta profertur. & hoc jam vocatur fabuloſa narratio non fabula; ut ſunt cerimoniarum ſacra; ut Heſiodi & Orphei, quæ de deorum progenie actuve narrantur; ut myſtica Pythagoreorum ſenſa referuntur. Ex hac ergo ſecunda diviſione, quam diximus, à philoſophiæ libris prior ſpecies, quæ concepta de falſo per falſum narratur, aliena eſt. Sequens in aliam rurſum diſcretionem ſciſſa dividitur. nam, cum veritas argumento ſubeſt, ſolaque fit narratio fabuloſa; non unus reperitur modus per figmentum vera referendi. aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus ac monſtro ſimilia componitur: ut di adulteri, Saturnus pudenda Cœli patris abſcindens, & ipſe rurſus à filio regno potito in vincula conjectus; quod genus totum philoſophi neſcire maluerunt: aut ſacrarum rerum notio

[5] *Quærendi veri januam.* | Eodem modo *januam narrandi* dixit v. Sat. 2. *Id.*

[6] *Ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis.* | Ita *veſtibulum quæſtionis* cap. 21. *Nec longum eſt invenire rationem, qua in ipſo veſtibulo excubat quæſtionis.* Ἀντὶ τοῦ *quæve etiam* MSS. *qua vero etiam*, quod non ſperno. Sed & videtur ſcribendum: *quas ex his ab ſe abdicet, ac velut profanas*: tum *quas vero*, nempe fabulas. *Gron.*

[7] *Quibus vel multum ſe Arbiter exercuit* | Ita Camerarii & alia illa vetuſtior editio. Tamen quod ſuggerit Stephanus. *Quibus vel multum eſſe Arbitrum*, ſi ex libris eſt, non diſplicebit quod aliis jam diu obſervatum, *In quibus vel multum, &c.* Pont.

[8] *E ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ, &c.* | Servat ad oram, liber Lugdunenſis, *directo*. Quæ fortaſſis ſuggeſtio non temeraria; & velificaretur modo MS. aura, credam fuiſſe: *Sapientiæ directo eliminat.* Videndus de voce ea Feſtus & Plautus. *Pontan.*

[9] *Æſopi fabulæ.* | Editiones Aſcenſiana & Camerariana *Æſopia.* quod valde probem, ſi quæ habuerint membranæ. Sic Phædrus libros ſuos *Æſopiarum fabularum* inſcribit. Sic Theo Sophiſta Αἰσωπείους λόγους. Aphthonius Αἰσώπειον μῦθον. Gronov.

[10] ſub pio figmentorum velamine honeſtis & tecta rebus & veſtita nominibus enuntiatur. & hoc eſt ſolum figmenti genus, quod cautio de divinis rebus Philoſophantis admittit. Cum igitur nullam diſputationi pariat injuriam vel Er index, vel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enuntiatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandem edoctus à fabulis fabuloſa ſecernere conquieſcat. Sciendum eſt tamen non in omnem diſputationem philoſophos [11] admittere fabuloſa; ſed his uti ſolent, cum vel de anima, vel de aëreis ætheriiſve poteſtatibus, vel de cæteris dis loquuntur. Ceterum cum ad ſummum & principem omnium deum, [12] qui apud Græcos τ' ἀγαθὸν, qui πρῶτον αἴτιον nuncupatur, tractatus ſe audet attollere; vel ad mentem, quem Græci νοῦν appellant, originales rerum ſpecies, quæ ἰδέαι dictæ ſunt, continentem, ex ſummo natam & profectam Deo: [13] cum de his, inquam, loquuntur, ſummo Deo ac mente, nihil fabuloſum penitus attingunt. ſed [14] ſi quid de his aſſignare conantur, quæ non ſermonem tantummodo ſed cogitationem quoque humanam ſuperant, ad ſimilitudines & exempla confugiunt. Sic Plato cum de τ' ἀγαθῷ loqui eſſet animatus, dicere quid ſit non auſus eſt, hoc ſolum de eo

[10] *Sub pio figmentorum velamine.* | Hæc vera & veteſta lectio. Miror, quare ſecutus Stephanum Iſaacius maluerit ſecundam vocem loco huic commodiſſimam inducere. Poſtea niſi legas, *quod cautio de divinis rebus philoſophantis admittit*, ne tenſum quidem perfectum eſſe puto: illi tamen boni viri expulerunt invito auctore vocem *philoſophantis*. Gronov.

[11] *Admittere fabuloſa.* | Hic auctius olim vulgo legebatur: *fabuloſa vel licita.* Delevit Modius duo poſteriora verba, & eum ſecuti editores. Noſtri ſcripti ea retinent, & leviter corrigenda cenſeo, *admittere fabuloſa vel fitta*; ut paulo ante *per quædam compoſita & ficta.* Gronov.

[12] *Qui apud Græcos τ' ἀγαθὸν.* | Unde probabitur ſummum Deum vocari Græcis τ' ἀγαθόν? MSS. vitium indicant; quorum in altero expreſſum quidem eſt ταγαθον ſed ſupra ſcriptum: i. *ſummum.* in altero τογαθον, ſupra vero *Tugaton* i. *ſummus.* Quod ſequitur, in priori eſt, *qui προτοναλλτον*, & ſupra *protopanton* i. *omnipotens:* in altero, *qui παντων*, & in verſuum intervallo, *protopanton* i. *primus princeps omnium.* Videtur Macrobius ſcripſiſſe: *qui apud Græcos Ϛ' ὑπατον, qui προ τῶν πάντων nuncupatur.* Nam & quod inferius: *Plato cum de τ' ἀγαθῷ loqui eſſet animatus:* pro eo quem poſteriorem dixi, *de τωγαθων*, & rurſus ſupra, *tugatoo*; prior *de tagatho*, cum explicatione: i. *omnium verum principio.* Legas tamen apud Platonem, quod propugnat vulgatam. *Idem.*

[13] *Cum de his, inquam, loquuntur ſummo Deo ac mente.* | Hanc lectionem qui ab auctore eſſe negant, ſed à neſcio quo ad commentarios hos commentante, ut eam ſuſpicionem nobis approbarent, non hic ſiſtere debuerunt, ſed per ſingulas paginas ire, & quæ paſſim explanandi cauſa Macrobius adjicit, recidere. Ita intellexiſſent, ſævire id eſſe, non opiferum venire. Nam ſic ſequenti capite pronunciatis quinque ſomniorum diverſitatibus, quorum ultima duo ἐνύπνιον & φάντασμα poſuerat, addit: *Ultima ex his duo, cum videntur, cura interpretationis indigna ſunt, quia nihil divinationis apportant:* ἐνύπνιον *dico &* φάντασμα. Rurſus capite ſexto agens de numero diſpari ſeptem & pari octo, ait: *Unde intelligi datur, hos duos numeros, octo dico & ſeptem, &c.* cum tamen nullorum præterea meminiſſet. Sed faſtidium parerem, ſi plura adderem, quæ exploratum mihi faciunt γνησιότατα eſſe. Et libri quatuor omnes confirmant. *Gronov.*

[14] *Si quid de his aſſignare.* | Conjeceram *ſignare*, quo utitur pro ſignificare, aperire, cap. 5. *Ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignavimus.* & paſſim. Sed compoſitum ferri poteſt, quo etiam utitur. cap. 6. *Ternarius aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam.* cap. 10. *Omnia in nobiſmet ipſis humanis corporibus aſſignare conati ſunt.* cap. 18. *Hæc autem etiam quinq; ſtellarum receſſum aſſignare ſufficient.* Gronov.

ſciens,

ſciens, quod ſciri quale ſit ab homine non poſſet: ſolum vero [15] ei ſimillimum de viſibilibus ſolem repperit; & per ejus ſimilitudinem [16] viam ſermoni ſuo attollens ſe ad non comprehendenda patefecit. ideo & nullum ejus ſimulachrum, quod cum dis aliis conſtitueretur, finxit antiquitas: quia ſummus deus nataque ex eo mens ſicut ultra animam, ita ſupra naturam ſunt: quo nihil fas eſt de fabulis pervenire. De dis autem, ut dixi, cæteris, & de anima non fruſtra ſe, nec, ut oblectent, ad fabuloſa convertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturæ apertam nudamque expoſitionem ſui: quæ ſicut vulgaribus hominum ſenſibus intellectum ſui vario rerum tegmine operimentoque ſubtraxit: ita à prudentibus arcana ſua voluit per fabuloſa tractari. ſic ipſa myſteria figurarum cuniculis operiuntur; ne vel hæc adeptis nuda rerum talium ſe natura præbeat: ſed ſummatibus tantum viris ſapientia interprete veri arcani conſciis, contenti ſint reliqui ad venerationem figuris defendentibus à vilitate ſecretum. Numenio denſque inter philoſophos occultorum curioſiori offenſam numinum, quod Eleuſinia ſacra interpretando vulgaverit, ſomnia prodiderunt, viſas [17] ſibi ipſas Eleuſinias deas habitu meretricio ante apertum lupanar ludere proſtantes; admirantique & cauſas non convenientis numinibus turpitudinis conſulenti reſpondiſſe iratas, ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ vi abſtractas & paſſim adeuntibus proſtitutas. Adeo ſemper ita ſe & ſciri & coli numina maluerunt, qualiter in vulgus antiquitas fabulata eſt; quæ & imagines & ſimulacra formarum talium prorſus alienis, & ætates tam incrementi quam diminutionis ignaris, & amictus ornatuſque varios corpus non habentibus aſſignavit. ſecundum hæc Pythagoras ipſe atque Empedocles, [18] Parmenides quoque & Heraclitus de diis fabulati ſunt: nec ſecus Timæus; qui progenies eorum, ſicuti traditum fuerat, exſecutus eſt.

[15] *Ei ſimillimum de viſibilibus ſolem repperit.* | Nec vane apud Plutarchum Zoroaſtres *Lucem* appellavit. Et ipſe inter homines homo olim Deus, quid niſi ſe *Lucem* eſſe profeſſus eſt? Unde nec alienum fortaſſis vulgatum illud Pythagoræ; *De Deo non eſſe ſine lumine loquendum.* Nam ut ait Romanus Philoſophus, *furioſa res eſt in tenebris imperus.* Pontan.

[16] *Viam ſermoni ſuo attollens ſe.* | Magis me paſcit ſcriptura antiqua *attollendi ſe.* Neque enim Platonem ſe attollere ait, ſed ſermonem; quæ perpetua Aurelii ratio eſt. Paullo ante eſt: *Cum ad ſummum tractatus ſe audet attollere.* Gronov.

[17] *Viſas ſibi ipſas Eleuſinias D. ludere proſtantes.* | Tanquam non ſatis nefas foret & impium eas ſtare ante fornicem, etiam laſcivum luſum affingit. Sed correctorum manum vel ſola orationis σιωπῆς tibi probabit; & MSS. omnes cum primis editionibus exhibent: *viſo ſibi* &c. *videre proſtantes.* hoc eſt, quum ſibi viſus eſt videre. Et propria hæc illarum imaginum oratio eſt, unde & *nocturnus viſus.* Noſter cap. ſeq. *Omnium, qua videre ſibi dormientes videntur.* Et: *amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, viſus eſt ſibi reverſum videre.* Cap. 5. *Partem cœli in qua ſibi Scipio per quietem hæc vel vidiſſe viſus eſt vel audiſſe quæ retulit.* Ovid. 7. Met. 650. *Qualeſque in imagine ſomni Viſus eram vidiſſe viros.* Gronov.

[18] *Parmenides quoque & Heraclitus de Diis fabulati ſunt.* | Barthii membranæ: *Parmenides quoque & Heraclitus de fabulati ſunt.* Et ſtatim: *nec ſecus Timæus; qui progenies Deorum, ſicuti traditum fuerat, exſecutus eſt.* Vulgo & perperam ibi, *eorum*, pro *Deorum.* Pontanus.

CAPUT III.

Quinque esse genera somniandi; atque somnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

HIS prælibatis, antequam ipsa somnii verba tractemus, prius quot somniandi modos [1] observatio deprehenderit, cum licentiam figurarũ quæ passim quiescentibus ingeruntur sub definitionem ac regulam vetustas mitteret, edisseramus: ut cui eorum generi somnium, de quo agimus, applicandum sit innotescat. Omnium, quæ videri sibi dormientes videntur, quinque sunt principales & diversitates & nomina: aut enim est ὄνειρος secundum Græcos, quod Latini *somnium* vocant; aut est ὅραμα, quod *visio* recte appellatur, aut est χρηματισμὸς, quod [2] *oraculum* nuncupatur, aut est ἐνύπνιον, quod *insomnium* dicitur; aut est φάντασμα, quod Cicero, quotiens opus hoc nomine fuit, *visum* vocavit. Ultima ex his duo, cum videntur, cura interpretationis indigna sunt, quia nihil divinationis apportant: ἐνύπνιον dico & φάντασμα. est enim ἐνύπνιον quotiens cura oppressi animi corporisve sive fortunæ, qualis vigilantem fatigaverat, [3] talem se ingerit dormienti. [4] animi; si amator deliciis suis aut fruentem se videat aut carentem: si metuens quis imminentem sibi [5] vel insidiis vel potestate personam, aut incurrisse hanc ex imagine cogitatio-

[1] *Observatio deprehenderit.* | Scribe, membranis auctoribus: *Observatio veterum deprehenderit, cum licentias figurarum q. p. q. ing. sub def. ac regulam mitteret.* Gronov.

[2] *Oraculum nuncupatur.* | Oraculum somnium intellexit antiquitas, quod in fanis sive templis singulari cura captabant. Cic. 1. de Divinatione: *Qui præerant Lacedæmoniis Ephori non contenti vigilantibus curis, in Pasiphaës fano, (quod est in agro propter urbem) somniandi causa incubabant, quia vera quietis oracula ducebant.* Apuleii simile somnium in templo Isidis, exstat Milesii sermonis undecimo. Suetonii quoque locus Vespasiano cap. 7. notabilis. *E plebe,* inquit, *quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali Vespasianum pariter adeunt, orantes opem Valetudinis demonstratam a Serapide per quietem.* Certam eam fuisse demonstrationem addit idem Suetonius: *Cum vix fides esset rem sollo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet,* (Vespasianus) *extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit; nec eventus defuit.* Pontan.

[3] *Talem se ingerit dormienti. animi; ut si amator, &c.* | Sequitur Barthius ductum sui codicis, legitque *dormientis animo.* Mihi, quod editur, prævalet. *Pont.*

[4] *Animi; si amator deliciis suis* | Ἐνύπνιον par descripsit eleganter Petronius: ubi & id ab oraculo sive χρηματισμῷ discriminat:

Somnia quæ mentes ludunt, volitantibus umbris,
Non delubra Deum, nec ab æthere numina mittunt,
Sed sibi quisque facit. Nam quum prostrata sopore
Urget membra quies, & mens sine pondere ludit;
Quicquid luce fuit, tenebris agit, oppida bello
Qui quatit, & flammis miserandas sævit in urbes:
Tela videt, versasque acies, & funera regum,
Atque exundantes perfuso sanguine campos,
&c. Pontan.

[5] *Vel insidiis vel potestate* | Mavult idem Barthius *vel insidiis prove potestate* cum in membranis sit *pro potestate.* Pont.

num

num ſuarum, aut effugiſſe videatur. [6] corporis; ſi temeto ingurgitatus aut diſtentus cibo, vel ex abundantia præfocari ſe exiſtimet, vel [7] gravantibus exonerari: aut contra, ſi eſuriens cibum aut potum ſitiens deſiderare, quærere, vel etiam inveniſſe videatur. fortunæ; cum ſe quis æſtimet vel potentia, vel magiſtratu aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Hæc & his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietem ſicut prævenerant, ita & turbaverant dormientis, [8] una cum ſomno avolant & pariter evaneſcunt. hinc & inſomnio nomen eſt, non quia per ſomnium videtur (hoc enim eſt huic generi commune cum cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantummodo eſſe creditur, dum videtur; poſt ſomnium nullam ſui utilitatem vel ſignificationem relinquit. Falſa eſſe inſomnia nec Maro tacuit,

Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes,

cœlum hic vivorum regionem vocans: quia ſicut di nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorem quoque deſcribens, [9] cujus curam ſequuntur inſomnia, ait;

--- Hærent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

& poſt hæc.

Anna ſoror quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

φάντασμα vero, hoc eſt *viſum*, cum inter vigiliam & adultam quie-

[6] *Corporis; ſi temeto ingurgitatus* | Apuleius lib. 1. Næ *merito, inquam, medici fidi cibo & crapula diſtentos ſæva & gravia ſomniare autumant. Mihi denique, quod poculis veſperi minus temperavi, nox acerba diras, & truces imagines obtulit.* Plutarchus quoque Sympoſiacōn lib. 8. quæſtione decima, *cibos*, ait, *certos eſſe qui difficiles ſomnos faciant & animam perturbent; teſtatumquid fieri fabarum exemplo & polypodii capite, quibus abſtinere jubentur qui divinare per ſomnum cuperent.* Hinc Cicero (quod à re alienum non erit addidiſſe) cenſuit Pythagoreis interdictum, ne faba veſcerentur, quod is cibus tranquillitatem mentis quærentibus conſtaret eſſe contrarius. *Sed Ariſtoxenus muſicus*, (uti annotat ſtudioſe Noctium Scriptor) *vir literarum veterum diligentiſſimus, Ariſtotelis auditor, in libro quem de Pythagora reliquit, nullo ſapius legumento Pythagoram dicit uſum quam fabis: quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim alvum & lævigaret.* Verba ipſa Ariſtoxeni adſcripſit, quem dixi, Auctor, & obiter de μυάμου non efitato cauſam erroris adnectit ex male intellecto Empedoclis verſu. Locus eſt lib. 4. c. 11. Et Clemens Alexandrinus 3. Strom. ait prohibitam à Pythagoricis fabam, quia ſterilitatem mulieribus inducit & viris. Theophraſtus quoque de cauſis Plantarum refert, fabarum ſemina ſata prope radices arborum ipſas arbores ſteriles efficere. Et denique Plutarchus: *Fabis abſtine*, id eſt, *reipublicæ adminiſtrationem vita. Nam olim Magiſtratus per ſuffragia fabis lata creabantur.* Porro in Apuleii, quæ poſui, verbis, *medici fidi*, non fidam ſatis ſcripturam animadverterunt viri eruditi. Cenſuit Cl. Lipſius reſcribendum, *medicifici*, vel *medicifices* pro ipſis *medicis*, quique artem eam faciant, ut *ſignifices* & talia. Alii *medici viri* urgent. Ego hic nihil definiam: videndum tamen moneo ne Auſoniana vox fuerit; *medicini cibo & crapula diſtentos ſæva & gravia ſomniare autumant.* Nam ita pro *medicis* dixiſſe alicubi Burdigalenſem illum in Epiſtolis obſervavi. Hoc, inquam, videndum; quamvis ipſe, ut rem dicam, malim, *Medici filii.* Macrob. lib. 1. cap. 17. *Eadem opinio ſoſpitalia & Medici Dei in noſtris quoque ſacris fovetur. namque virgines Veſtales ita indigetant:* Apollo. Medice. Apollo. Pæan. *Pont.*

[7] *Gravantibus exonerari* | In Ms. Barthius innuit eſſe *gravantia*; quod eo modo accipiendum ſit, quemadmodum *abundantia*, quod uno verſu præcedit. *Id.*

[8] *Una cum ſomno advolant & pariter evaneſcunt* | Probat magis Modius quod in membranis ſuis reperiri ait: *avolant & pariter evaneſcunt.* Pontan. Veriſſime Modius, & nunc ita edimus. *Gronov.*

[9] *Cujus curam ſequuntur* | In omnibus antiquis offendo ſemper *ſequuntur*, etſi eam particulam expellat Modius. *Gron.*

tem

tem [10] in quadam, ut aiunt, prima ſomni nebula adhuc ſe vigilare æſtimans, qui dormire vix cœpit, aſpicere videtur irruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas, à natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepantes, variaſque tempeſtates rerum vel lætas vel turbulentas. [11] In hoc genere eſt ἐφιάλτης; quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur invadere & pondere ſuo preſſos ac ſentientes gravare. His duobus modis ad nullam noſcendi futuri opem receptis, tribus ceteris in ingenium divinationis inſtruimur. Et eſt Oraculum quidem, cum in ſomnis parens vel alia ſancta graviſque perſona, ſeu ſacerdos, vel etiam deus, [12] aperte eventurum quid, aut non eventurum, faciendum vitandumve denunciat. Viſio eſt autem, cum id quis videt, quod eodem modo quo apparuerat eveniet. amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, viſus ſibi eſt reverſum videre, [13] & procedenti obvius, quem viderat, [14] venit in amplexus. depoſitum in quiete ſuſcipit; [15] & matutinus ei precator occurrit mandans pecu-

[10] *In quadam (ut aiunt) prima ſomni nebula, &c.* | Non abſimilem dixit ſomnum ſuum Seneca ad Lucilium Epiſtol. 83.

Conſuetudinem meam noſti, breviſſimo ſomno utor & quaſi interjungo; ſatis mihi eſt vigilare deſiſſe.

Sed clarior res erit, ſi cum ſcriptis pleriſque reformes: *& quaſi intervigilo*, id enim eſt, quod explicat ipſe, & quaſi dicat, ſufficit mihi nec indormiſſe omnino, nec plane vigilaſſe. Senſit hoc liquido Seneca, illud ſcripſit; ſed ita ut vocem *intervigilo* interpretemur non veluti verbum, verum ut *ſomni* adjectionem. *Somno* itaque *breviſſimo & quaſi intervigilo* erit levi & veluti inſomni. Tale de canum natura expreſſit poeta vetus; *Hac leviſomna canum fido cum murmure corda.* Dictio denique, quam eruimus, poſſit aliquid, qua flexione, adferre dubitationis, ſed non debet. Plautus, *Tuam fidem Venus Noctivigila.* Et Apuleius lib. 9. Met. *Luculubrabant pervigilam farinam.* Amo autem virum doctum qui licet mentem hanc Philoſophi non tetigerit, maluit tamen de ſcriptura ſatagere quam temere rejicere. *Pontan.*

[11] *In hoc genere eſt ἐφιάλτης* | Maro in Culice:

Devictum mœſtus procul aſpiciens Ephialten.
Pont.

[12] *Aperte eventurum quid, aut non eventurum* | Utrobique membranæ quas inſpexit Barthius, *venturum.* & ſtatim *nunciat*, non *denunciat.* Pont.

[13] *Et procedenti obvius* | An non? *procedens obvio, quem viderat, venit in amplexus.* Egreſſus ædibus in publicum, cum obvium haberet, quem ſecundum quietem viderat. *Gronov.*

[14] *Venit in amplexus. depoſitum* | Perporam interpungit hæc poſtrema editio, quaſi omnia eſſent unum ἕρεμα, cum duo ſint ὑπεράλληλα exempla, alterum amico occurrentis reverſo; alterum depoſitos excipientis nummos; quarum rerum uterque ſomnurnam imaginem acceperat. Sed & membranæ *ſuſcepit*, recte: nam quia eveniſſe narrat, quod ſignificatum erat, hoc præterito melius pronunciatur. Ut ante: *Viſus eſt ſibi reverſum videre*, non *videt*: jam enim geſta res fuerat. Dein membrana: *mandans pecuniam tutelæ, & fida celandam cuſtodiæ committens.* Gronov.

[15] *Et matutinus ei precator occurrit* | Locus eſt Senecæ Philoſophic. 16. lib. 6. de Beneficiis:

Itaque medico qui nihil amplius quam manum tangit, & me inter eos, quos perambulat, ponit, ſine ullo affectu facienda vitandave præcipiens, nihil amplius debeo, quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam imperatorem.

Qui quam miſerum in modum hujus, ſuperioriſque ætatis doctiſſimos exercuerit, abunde ſciet quiſquis conſuluerit Alciat. l. 7. c. 13. parerg. Duarenum lib. 1. cap. 54. Diſput. Anniverſ. Connanum, Hotomannum, Pincianum: &, omnes ne enumerem, unus Gruterus ad Senecam eſto inſtar omnium. Eo autem ſententiæ fere ſingulorum redeunt ut ægrotos imperantes five imperatores antiquitus cenſeant appellatos: quod quam abſonum hoc certe Senecæ loco ſit, uberius aliquando, ſi volentibus Muſis erit, demonſtrabimus; nunc ſufficiat monuiſſe omnino Macrobiana illa voce faciendum: *quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam precatorem.* Vitii cauſa fuit quod finalis litera in voce *tanquam*, geminaverit in ſequenti. De-

niæ tutelã, [16] & fidæ cuſtodiæ celanda committens. [17] Somniũ proprie vocatur, quod tegit figuris & velat ambagibus non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei quæ demonſtratur, quod quale ſit, à nobis non exponendum eſt, cum hoc unuſquiſque, ex uſu quid ſit, agnoſcat. [18] Hujus quinque ſunt ſpecies, aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt; cum ſe quis facientem patientemve aliquid ſomniat: alienum; cum alium: commune; cum ſe una cum alio. Publicum eſt; cum civitati forove vel theatro ſeu quibuſlibet publicis mœnibus actibuſve triſte vel lætum quid exiſtimat accidiſſe. generale eſt, cum circa ſolis orbem lunaremve globum, [19] ſeu alia ſidera vel cœlum omneſve terras aliquid ſomniat innovatum. Hoc ergo, quod Scipio vidiſſe ſe retulit, [20] & illa quæ ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectitur, & omnes ipſius ſomnii ſpecies attingit. eſt enim Oraculum; quia Paulus & Africanus [21] uterque parens, ſancti graveſque ambo nec alieni ſacerdotio, quid illi eventurum eſſet denuntiaverunt. eſt Viſio: quia loca ipſa, in quibus poſt corpus vel qualis futurus eſſet, aſpexit. eſt Somnium; quia rerum, quæ illi narratæ ſunt altitudo tecta profunditate prudentiæ non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri. [22] Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refertur.

inde *amicum* & *precatorem* quam eleganter comparaverit Philoſophus, quis niſi cui animus pro ſale ſit, non videat? *Pont.* De hoc loco Senecæ vide, ſi lubet, Salmaſium ad Spartiani Hadrianum, qui primus verum ejus ſenſum vidit, pag. 7. & 8. quem ſequitur Ludovicus Savotus de nummis lib. iii. cap. 12. *Gronov.*

[16] *Et fidæ cuſtodiæ celanda committens* | Libri nonnulli *celandam*, ut ad *pecuniam* ſive *tutelam referatur*, quod præcedit. *Pontan.*

[17] *Somnium proprie vocatur, quod tegit figuris* | Idque ὄνειρος eſt. Artemidorus ſignanter: *Siquidem* ὄνειρος *Græcis ab* ὀνίνημι *id eſt verum, &* εἴρειν *quod eſt loquor conſtruitur.* Pontan.

[18] *Hujus quinque ſunt ſpecies* | Sumptum ab eodem, quem dixi, Artemidoro. Qui & aptiſſime adnectit ejuſmodi tunc ſomnia dici proprie ἀλληγορικὰς ὀνείρους. Vide cap. 1. lib. 1. Doctos itaque viros qui hanc fugillant Macrobii partitionem, fugillare prius oportuit in hac palæſtra principis Artemidori. *Pont.*

[19] *Seu alia ſidera vel cœlum omneſque terræ aliquid ſentiat innovatum* | Ita accipio iſtud Aſtrampſychi in Onirocritico, πολὺν βλάπτειν δίοντας, μυσικὸν τόδε. Nam quod alias legitur, πῶλον, quomodo novum aut notabile? Hippocrates quoque aſpexit in rebus ægri, Libro de Inſomniis: Ἢν κινδυνεύῃ θερμὴν ἢ ὀλίγη, ὑγιαίνουσι μὲν ἀνδρὶ, ἀσθενείῃσι σημαίνει· ποσωῖτι δὲ ὑγείῃσι ἢ ματαιότητι τῆ ὑπάρχοσι: *Terra aut domus moveri viſa, ſano quidem viro debilitatem ſignificat; ægrotanti vero ſanitatem, & ex preſenti ſtatu tranſmotionem.* Pontan.

[20] *Et illa quæ ſola probabilia* | MSs. *& tria illa q. ſ. p.* Qua non video probabiliorem eſſe vulgatam ſcripturam. *Gronov.*

[21] *Uterque parens ſancti graveſque ambo* | Hæc priſtina & certa Aurelii lectio, quæ neſcio quem verborum concentum auribus ultima voce conciliat, & ex poeticis videtur hauſiſſe. Ovid. 1. Met. 325. *Innocuos ambo, cultores numinis ambo.* Virg. 4. Georg. 341. *Oceanitides ambæ, Ambæ auro, pictis incinctæ veſtibus ambæ.* Statius vi. Theb. *Ambo pii, carique ambo.* Itaque nil mutem apud eundem Ovid. viii. Met. 372.

At gemini, nondum cœleſtia ſidera, fratres,
Ambo conſpicui, nive candidioribus ambo
Vectabantur equis.

Tum etiam MSs. *alieni à ſacerdotio*, ut perpetuo auctor. *Gronov.*

[22] *Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refertur* | Legunt membranæ Modianæ: *Ad ipſum quoque ſomnii ſpecies omnes referuntur.* Et ſtatim, pro, *ad ſupera ipſe*, membranæ Barthii *ad ſuperna per ſe ipſe.* Pont. Sane & noſter optimus *referuntur*, ſed non etiam *ad ipſum.* An concinnior longe ſit ea ſcripta lectio, quam adeo laudat Modius, auctor indicabit ipſe, cujus verba ſunt cap. 4. *Tractatis generibus ac modis, ad quos Scipionis ſomnium refertur.* Et cap. 5. *Ipſaſque diſtinximus ſpecies*

eſt

eſt proprium; quia ad ſupera ipſe perductus eſt, & de ſe futura cognovit. eſt alienum; quod, quem ſtatum aliorum animæ ſortitæ ſint deprehendit. eſt commune; quod eadem loca tam ſibi quam cæteris ejuſdem meriti didicit præparari. eſt publicum; quod victoriam patriæ & Karthaginis interitum & Capitolinum triumphum ac ſolicitudinem futuræ ſeditionis agnovit. eſt generale; quod cœlum cœlique circulos converſioniſque concentum vivo adhuc homini nova & incognita, ſtellarum etiam ac luminum motus, terræque omnis ſitum, ſuſpiciendo vel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptum fuiſſe Scipionis perſonæ ſomnium, quod & generale eſſet & publicum: quia necdum illi contigiſſet ampliſſimus magiſtratus; imo cum adhuc, ut ipſe dicit, pæne miles haberetur. aiunt enim non habenda pro veris de ſtatu civitatis ſomnia, niſi quæ rector ejus magiſtratuſve vidiſſet, aut quæ de plebe non unus ſed multi ſimilia ſomniaſſent: ideo apud Homerum, cum in concilio Græcorum Agamemnon ſomnium, quod de inſtruendo prælio viderat, publicaret, Neſtor, qui non minus ipſe prudentia quam omnis juventa viribus juvit exercitum, concilians fidem relatis, [23] De ſtatu, inquit, publico credendum regio ſomnio: quod ſi alter vidiſſet, repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat, ut Scipio, etſi necdum adeptus tunc fuerat conſulatum, nec erat rector exercitus, Karthaginis ſomniaret interitum, cujus erat auctor futurus; audiretque victoriam beneficio ſuo publicam; videret etiam ſecreta naturæ vir non minus philoſophia quam virtute præcellens. His aſſertis, quia ſuperius falſitatis inſomniorum Vergilium teſtem citantes, ejus verſus fecimus mentionem eruti de geminarum ſomnii deſcriptione portarum. Si quis forte quærere velit cur porta ex ebore falſis, & è cornu veris ſit deputata; inſtruetur auctore Porphyrio, qui in commentariis ſuis hæc in eundem locum dicit ab Homero ſub eadem diviſione deſcriptum: Latet, inquit, omne verum. hoc tamen anima, cum ab officiis corporis ſomno ejus paululum libera eſt, interdum aſpicit; nonnunquam tendit aciem, nec tamen pervenit: &, cum aſpicit, tamen non libero & directo lumine videt, ſed interjecto velamine, quod nexus naturæ caligantis obducit. Et hoc in natura eſſe idem Vergilius aſſerit dicens,

Adſpice; namque omnem quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam.

ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri. In ſequentibus optimus noſter, perinde ut Barthianus *ad ſuperna per ſe ipſe.* Gronov.

[23] *De ſtatu*, inquit, *publico credendum regio ſomnio.* | Neſtoris verba ſunt Iliad. B.

Ὦ φίλοι, Ἀργείων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες,
Εἰ μέν τις τ' ὄνειρον Ἀχαιῶν ἄλλο φάτισται,
Ψευδὸς κεν φαίμεν, καὶ νοστήσαι μᾶλλον.
Νεὼ δὲ ἴδεν ὃς μέγ' ἀρείστῳ ἐνὶ στρατῷ εὔχεται εἶναι.

Nos ita obiter reddebamus:

O chari, Argivumque duces late imperantes,
Si quis ab hoc alius Danaum ſua ſomnia narret,
Vana aiam & veris confutabo argumentis:
Nunc vidit, populo qui præſidet, ille Agamemnon.

Ubi ὄνειρον ἴσιαται formulariter intellexi quomodo Amphitryone Plautus, *Reſte dicit, ut connivet; ſomnium narrat tibi.* Et Martialis: *Semper mane mihi de me mera ſomnia narras.* Pontan.

Hoc

Hoc velamen cum in quieta ad verum uſque aciem animæ introſpicientis admittit de cornu creditur, cujus iſta natura eſt, ut tenuatum viſui pervium ſit: cum autem à vero hebetat ac repellit obtutum, ebur putatur: [24] cujus corpus ita natura denſatum eſt, ut ad quamvis extremitatem tenuitatis eraſum, nullo viſu ad ulteriora tendente penetretur.

[24] *Natura denſatum eſt* | Codex Barthi, *natura denſetum eſt*, [ur & editio Pariſienſis, anni 1585.] Gloſſa ejuſdem codicis marginalis: *Inter denſetum & denſatum eſt differentia. Eſt enim denſetum, quod in ſua natura habet ſpiſſitudinem; denſatum vero quod ab alio agente.* Pontan.

Cujus corpus ita natura denſatum | *Denſatum* nos quoque in optimæ fidei membranis offendimus: ſed in alteris vulgatum, quod miror: etenim hæ quoque eandem, quæ ex Barthianis annotatur, explicationem in margine habebant. Sed ea nebulæ cyatho digna non eſt. Macrobii ſcimus eſſe *denſetum*. Ut c. 22. *Quod de omni ſilveſtri tumultu vaſtum, impenetrabile, denſetum, ex defæcatis reſedit elementis.* vii. Sat. 7. *Leve autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetum*, cap. 9. *Oſſa nimia ſiccitate ita denſeta ſunt*, ut, *penetrabilia non ſint.* Ibidem cap. 12. *Nix ergo, qua nihil aliud eſt, quam aqua in aere denſeta, tenuitatem ſui cum denſeretur amiſit.* Ut recte Muretus. cap. ult. lib. 1. ad Somnium. *Nam ſi aer terreni frigoris exhalatione denſetus in nubem cogitur.* Ita quippe MSS. non *denſatus*, ut editur. Priſciani verba ſunt lib. 8. *Sunt alia quamvis eandem ſignificationem ſervent, diverſa tamen ſunt conjugationis in uſu, ut denſo, denſas, & denſeo, denſes.* Ubi exempla habes ex Virgilio. Stabiliendus obiter locus hujus libri cap. 15. *Diodorus ignem eſſe denſata concretaque natura.* Sic vulgo legitur, & adſentitur unus à manu prima: nam poſtea e ſuper impoſitum eſt. Antiquior diſerte *denſeta*, ſed chartaceus tantum *denſa*, quod in hac diverſitate ab auctoris manu eſſe credo. Conjungit eadem hujus libri c. 19. *Quia illa luna aëris & aquæ, quæ per ſe concita & denſa ſunt, fax habetur.* II. 4. aeris concentum tractans, de ſpiritu inquit: *Ut circa terram, quæ ultima ſpharærum eſt, tam concretus tam denſus habeatur, ut cauſa ſit terræ in una ſede ſemper hærendi.* Itaque tuto poſtremum elegi. *Gronov.*

CAP. IV.

Propoſitum ſeu ſcopus hujus ſomnii quis ſit.

TRactatis generibus & modis, ad quos ſomnium Scipionis refertur, nunc ipſam ejuſdem ſomnii mentem, [1] ipſumque propoſitum, quem Græci σκοπὸν vocant, antequam verba inſpiciantur, tentemus aperire; & eo pertinere propoſitum præſentis operis aſſeramus, ſicut jam [2] in principio hujus ſermonis adſtruximus, ut animas bene de republica meritorum poſt corpora cœlo reddi, & illic frui beatitatis

[1] *Ipſumque propoſitum* | Abeſt hoc totum à codice Barthi. *Pont.* Sed eſt in iis, quos vidimus & manere debet: nam ſeq. cap. *Super his omnibus ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignavimus.* Gronov.

[2] *In principio hujus ſermonis* | Quamvis hoc quidem non mendoſe, haud cunctanter tamen arripimus, quod qui ætate cæteros præſtat, MS. exhibet, *in primo*, vii. Sat. 5. *In primo ſpecioſis magis quam veris exemplis pæne nos Diſarii noſtri cepit ingenium.* Et præfatione earundem de Albino: *In ejus hiſtoria primo ſcriptum eſt*; quod Polybius dixerat, ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας, &c. Gellius vero, *in ejus hiſtoriæ principio.* v. Sat. 2. *Homerus in primo cum vellet iniquum Græcis Apollinem facere.* Sic contra *in ultimo* iii. Sat. 4. *Id poſtiſſimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit. In noviſſimo.* iv. Sat. 2. *Poſthac in noviſſimo, quod irati libenter faciunt, maledicit.* Tale etiam eſt I. Sat. 5. *A primo lucis in cœna tempus.* l. v. § 1. D. In litem jur. *Sed judex poteſt præfinire certam ſummam uſque ad quam juretur: licuit enim & à primo nec deferre.* Adde quæ pater notavit ad Liv. x. 14. *Gronov.*

per-

perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipſum hæc occaſio ad narrandum ſomnium provocavit, quod longo tempore ſe teſtatus eſt ſilentio condidiſſe, cum enim Lælius quereretur nullas Naſicæ ſtatuas in publico, [3] in interfecti tyranni remunerationem, locatas; reſpondit Scipio poſt alia in hæc verba: *Sed quamquam ſapientibus conſcientia ipſa factorum egregiorum ampliſſimum virtutis eſt præmium: tamen illa divina virtus* [4] *non ſtatuas plumbo inhærentes, nec triumphos areſcentibus laureis, ſed ſtabiliora quædam & viridiora præmiorum genera deſiderat. Quæ tamen iſta ſunt, inquit Lælius? Tum Scipio, Patimini me, inquit, quoniam tertium diem jam feriati ſumus.* & cætera, quibus ad narrationem ſomnii venit, docens illa eſſe ſtabiliora & viridiora præmiorum genera, quæ ipſe vidiſſet in cœlo bonis rerump. ſervata rectoribus: ſicut his verbis ejus oſtenditur: *Sed quo ſis, Africane, alacrior ad tutandam rempublicam; ſic habeto. Omnibus qui patriam conſervarint, adjuverint, auxerint,* [5] *certum eſſe in cœlo & definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno fruantur.* & paulo poſt, hunc certum locum, qui ſit deſignans, ait: *Sed ſic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego qui te genui, juſtitiam cole & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt. ea vita via eſt in cœlum, & in hunc cœtum eorum qui jam vixere & corpore laxati illum incolunt locum, quem vides,* [6] ſignificans galaxian. Sciendum eſt enim quod locus, in quo ſibi eſſe videtur Scipio per quietem, lacteus circulus eſt, qui galaxias vocatur; ſiquidem his verbis in principio utitur: *Oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco.* & paulo poſt apertius dicit: *Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circulus elucens, quem vos, ut à Graiis accepiſtis, orbem lacteum nuncupatis; ex quo omnia mihi con-*

3 *In interfecti tyranni remunerationem* | Nec codicum ſcriptorum ita quiſquam, nec ulla veterum editionum, quæ præferunt *in interfecti tyranni remunerationi*. Longe dulcius. Florus II. 20. Spartacus *de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator.* II, 2. *In cauſa belli Saguntus deleta eſt.* Ita enim Nazar. codex, non *in cauſam*, quod magnus commentator amplectitur. Trebellius Pollio de Poſtumio juniore: *In honore ejus Auguſtus.* Minutius Felix: *inepta ſolatia à poëtis in dulcedine carminis luſa.* Pro quo Juſtinus dixit *in fabula dulcedinem*, Arnobius *ad voluptatem.* Solinus c. 2. *Heretum à Gracis in honore Hera.* c. 44. *In cujus memoria uſque adhuc ſolemni curſitatione lacum populus circuit.* Ita utrobique MSs. Scholiaſtes Arati: *Canem Procridi in munere datam.* Melior tamen membrana omiſſo ῥῆ in oſtendit Macrobium hoc loco uſum epexegeſi *ſtatuas remunerationem*, quo vix me teneo, quin declinem. *Gron.*

4 *Non ſtatuas plumbo inhærentes, nec triumphos areſcentibus laureis* | Hinc adumbrata Tiberii Cæſaris verba apud Tacitum Annal. 4. *Satis ſuperque memoriæ meæ tribuent (poſteri) ut majoribus meis dignum, rerum veſtrarum providum, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publica non pavidum, credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies & manſura. Nam quæ ſæpe ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Pont.

5 *Certum eſſe & definitum locum* | Et hic & cap. 8. ubi ea repetit, & in ipſo ſomnii contextu abeſt à melioribus libris copula. *Gronov.*

6 *Significans galaxian.* | Hæc quoque quaſi Scipionis continua verba eſſent, eadem literarum forma ſcribi curabant Stephanus & eum plerumque fideliter ſecutus Iſacius. Sed & Scholiaſtæ Manuſcriptorum marginibus adſcribunt *verba Macrobii*, & præterea in ipſa ſomnii narratione nec in MSs. nec in editis reperiuntur, neque ſomniantis decori ſerviunt. *Idem.*

templanti præclara & mirabilia videbantur. & de hoc quidem galaxia, cum de circulis loquemur, plenius diſſeremus.

CAP. V.

Quamquam omnes numeri modo quodam pleni ſint; tamen ſeptenarium & octonarium peculiariter plenos dici; quamque ob cauſam octonarius plenus vocetur.

SED jam quoniam inter libros, quos de republica Cicero quoſque prius Plato ſcripſerat, quæ differentia, quæ ſimilitudo habeatur, expreſſimus, & cur operi ſuo [1] vel Plato Eris indicium vel Cicero ſomnium Scipionis adſciverit, quidve ſit ab Epicureis objectum Platoni, vel quemadmodum debilis calumnia refellatur, & quibus tractatibus philoſophi admiſceant, vel à quibus penitus excludant fabuloſa, retulimus; adjecimuſque poſt hæc neceſſario genera omnium imaginum, quæ falſo quæque vero videntur in ſomnis, ipſaſque diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri; [2] & cur Scipioni convenerit talia ſomniare; & de geminis ſomnii portis, quæ fuerit à veteribus expreſſa ſententia; ſuper his omnibus, ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignavimus; & partem cœli evidenter expreſſimus, in qua ſibi Scipio per quietem hæc vel vidiſſe viſus eſt vel audiſſe quæ retulit: nunc jam diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnii verba, non omnia, ſed ut quæque videbuntur digna quæſitu. ac prima nobis tractanda ſe ingerit pars illa de numeris, in qua ſic ait: *Nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis amfractus redituſque converterit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus alter altera de cauſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum atque in tuum nomen ſe tota convertet civitas. te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris unus in quo nitatur civitatis ſalus; ac, ne multa, dictator remp. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris.* Plenitudinem hic non fruſtra numeris aſſignat. plenitudo enim proprie niſi divinis rebus ſuperniſque non convenit: neque enim corpus proprie plenum dixeris, quod cum ſui ſit impatiens effluendo, alieni eſt appetens hauriendo. quæ ſi metallicis corporibus non uſu veniunt, non tamen plena illa ſed vaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igitur communis numerorum omnium plenitudo; quod cogitationi à nobis ad ſuperos meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. inter ipſos tamen proprie pleni vocantur

[1] *Vel Plato Eris indicium* | MS. optimus *redivivi Eris.* nec fuſtineo repellere: vitæ redditum ſupra dixit. *Gronov.*

[2] *Et cur Scipioni convenerit* | Ferri hoc facile poteſt, ſed tamen aſſhibendi libri manu exarati, in quibus dilucide *& ſi Scipioni* ut ad marginem Camerarius. Quod quin ſit auctoris, non dubito. *Si* pro an. Hoc libro cap. 11. *Ergo velim dicas, inquit, ſi & pater Paulus tecum & alii ſuperſint.* cap. 16. *De luna. ſi vere luce lucet aliena, ſequentia docebunt.* cap. 17. *Quod cum dicit, admonet, ut quaratur, ſi verſatur cælum, & ſi illi ſeptem & verſantur & contrario motu moventur.* Gron.

ſecundum

ſecundum hos modos, qui præſenti tractatui neceſſarii ſunt, qui aut vim obtinent vinculorum, aut corpora rurſus efficiuntur, aut corpus efficiunt, ſed corpus, quod intelligendo non ſentiendo, concipias. Totum hoc, [3] ut obſcuritatis deprecetur offenſa, paulo altius repetita rerum luce, pandendum eſt. Omnia corpora ſuperficie finiuntur, & in ipſam eorum pars ultima terminatur. hi autem termini, cum ſint ſemper circa corpora quorum termini ſunt, incorporei tamen intelliguntur. nam quouſque corpus eſſe dicetur; necdum terminus intelligitur: cogitatio, quæ conceperit terminum, corpus relinquit. ergo primus à corporibus ad incorporea tranſitus oſtendit corporum terminos. & [4] hæc eſt prima incorporea natura poſt corporea, ſed non pure nec ad integrum carens corpore: nam licet extra corpus natura ejus ſit; tamen non niſi circa corpus apparet. cum totum denique corpus nominas; etiam ſuperficies hoc vocabulo continetur: de corporibus eam [5] tametſi non res ſed intellectus ſequeſtrat. Hæc ſuperficies ſicut eſt corporum terminus, ita lineis terminatur, [6] quas ſuo nomine grammas Græcia nominavit. [7] punctis lineæ finiuntur. Et hæc ſunt corpora quæ mathematica vocantur; de quibus ſollerti induſtria geometricæ diſputatur. Ergo hæc ſuperficies, cum ex aliqua parte corporis cogitatur, pro forma ſubjecti corporis accipit numerum linearum nam ſeu trium ut trigonum, ſeu quatuor ut quadratum, ſeu plurimum ſit angulorum; totidem lineis ſeſe ad extrema tangentibus [8] planicies includitur. Hoc loco ammonendi ſumus, quod

3 *Ut obſcuritatis deprecetur offenſa* | Libri *offenſam*: unde in Beroaldino diſtinguitur, neſcio quo ſenſu *deprecetur*: *offenſam paulo*. Aſcenſius edidit, *ut obſcuritatis depulſetur offenſa*, & hoc placuit Camerario, Sed quod ditius eſſe in ſcriptis, ocius admittendum cenſemus: eſt enim *deprecari* poſitum pro evitare, ut 11. 15. *Ergo nec principium motus ad deprecandam alterius moventis neceſſitatem ſtare dicetur*. Gronov.

4 *Hæc eſt prima incorporea natura poſt corporea* | Ita & Camerarius. Præfero tamen quod in vetuſtis eſt, *poſt corpora*. Infra, *primam poſt corpora diximus in corpoream naturam*. Pont. Ab Iſacio ſtant etiam omnes ſcripti. *Gronov.*

5 *Tametſi non res, ſed intellectus ſequeſtrat* | Chartaceus liber: *tamen intellectus*, quæ non paulo exquiſitior apodoſis, Ulpianus l. iii. § 1. D. de receptis. *Tametſi neminem prætor cogat arbitrium recipere, attamen, ubi ſemel quis in ſe receperit arbitrium, ad curam ſuam hanc rem putavit pertinere*. Neratius l. xliv. D. de uſufructu. *Tametſi meliorem, excolendo adificium, domini cauſam facturus eſſet, non tamen id jure ſuo facere poteſt*. Noſter 1. Saturn. 1. 3. *Quidnam id ſit, tametſi adhuc neſcio, dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum.* Quamvis duo membranacei *tametſi non res* delera in uno vocula *ſed*. Unde ſuſpicio ſuboriri poſſet veram ſcripturam eſſe, *tametſi non res, tamen intellectus*. Nam in hoc quoque valde luſerunt. Cicero iv. fam. 15. *Sed tametſi antea ſcripſi, quæ exiſtimavi ſcribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi*. Adde locum Cæſaris, & reliqua collecta à Mureto xi. Var. 17. Julium Scaligerum, cum in his verbis Cardani, *Quadam tametſi ſicca, mollient tamen*, Grammaticorum ferulæ ſubjiceret adverſativam conjunctionem repetitam. Exercit. 104, 3. alias res egiſſe aliquando ex patre audiebam, *Gron.*

6 *Quas ſuo nomine Grammas, &c.* | Gloſſæ, *Liſta γραμμὴ*. Niſi *Linea* ibi potius quam *Liſta* legendum. *Pont.*

7 *Punctis lineæ finiuntur* | Suſpicor ob præcedentis verbi poſtremas literas exciditſe binarium numerum 11. nam hac eadem pagina inquit; *duo, linea ductum faciunt, quæ duobus punctis, ut ſupra diximus, coercetur*. allucens ad hunc locum; ut ſit ſcribendum *duobus punctis*, &c. Gron.

8 *Planities includitur* | Interponunt veti. ſcripti *ejus*, idque ad ponendum. *Id.*

omne

omne corpus longitudinis, latitudinis & altitudinis dimenſionibus conſtat. Ex his tribus in lineæ ductu una dimenſio eſt. longitudo eſt enim ſine latitudine. planicies vero, quam Græci ἐπιφάνειαν vocant, longo latoque diſtenditur, alto caret. & hæc planicies quantis lineis contineatur expreſſimus. ſoliditas autem corporum conſtat, cum his duabus additur altitudo. fit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν vocant: qualis eſt teſſera, [9] quæ cubus vocatur: ſi vero non unius partis ſed totius velis corporis ſuperficiem cogitare, quod proponamus eſſe quadratum (ut de uno, quod exemplo ſufficiet, diſputemus) jam non quatuor ſed octo anguli colliguntur. quod animadvertis, ſi ſuper unum quadratum, quale prius diximus, alterum tale altius impoſitum mente conſpicias, ut altitudo quæ illi plano deerat, adjiciatur; fiatque tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod ſtereon vocant ad imitationem teſſeræ, quæ cubus vocatur. Ex his apparet octonarium numerum ſolidum corpus & eſſe & haberi. ſiquidem unum apud geometras puncti locum obtinet. duo, lineæ ductum faciunt, quæ duobus punctis, ut ſupra diximus, coërcetur. quatuor vero puncta adverſum ſe in duobus ordinibus bina per ordinem poſita exprimunt quadriſpeciem à ſingulis punctis in adverſum punctum ejecta linea. Hæc quatuor, ut diximus, duplicata & octo facta duo quadra ſimilia deſcribunt: quæ ſibi ſuperpoſita [10] additaque altitudine formam cubi, quod eſt ſolidum corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorem eſſe numerum ſuperficie & lineis, ex quibus illam conſtare memoravimus, formiſque omnibus. à lineis enim aſcenditur ad numerum tamquam ad priorem, ut intelligatur ex diverſis numeris linearum quæ formæ geometricæ deſcribantur. [11] Ipſam ſuperficiem cum lineis ſuis, primam poſt corpora diximus incorpoream eſſe naturam, nec tamen ſequeſtrandam, propter perpetuam cum corporibus ſocietatem. ergo quod ab hac ſurſum recedit, jam pure incorporeum eſt. numeros autem hac ſuperiores præcedens ſermo patefecit. Prima eſt igitur perfectio incorporalitatis in numeris; & hæc eſt, ut diximus, numerorum omnium plenitudo. ſeorſum autem illa, ut ſupra admonuimus, plenitudo eſt eorum, qui aut corpus efficiant, aut efficiantur, aut vim obtineant vinculorum; licet alias quoque cauſas quibus pleni numeri efficiantur eſſe [12] non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus ſolidum corpus efficiat antelatis probatum eſt. Ergo ſingulariter quoque plenus jure dicetur propter corporeæ ſoliditatis effectum, Sed & ad ipſam cœli harmo-

[9] *Qua cubus vocatur* | MSs. *cubus*. Ita etiam paulo poſt & 11, 2. ubi ſunt eadem, optima membrana græciſſat. Sed & præterea in ſcriptis videas prius στερεὸν Latinis formari figuris, poſterius Græcis: contrarium adſciſcunt editores. *Id.*

[10] *Additaque altitudine* | Deleo copulam auctore optima membrana. *Gron.*

[11] *Ipſam ſuperficiem* | MSs. *ipſum vero ſuperf.* Idem.

[12] *Non ambigam* | Imo *ambigamus* lege cum antiquis, quamvis ſingularem teneant omnes editiones: ita *diximus, adjecimus*. Defectus idem in lib. 2. cap. 12. *Ut breviter à principio omnem operis continentiam revolvam*, cum libri vett. omnes *revolvamus*.

niam, id eſt, concinentiam, hunc numerum magis aptum eſſe non dubium eſt; cum ſphæræ ipſæ octo ſint, quæ moventur: de quibus ſecuturus ſermo procedet. Omnes quoque partes, de quibus conſtat hic numerus, tales ſunt, ut ex earum compage plenitudo naſcatur: eſt enim aut de his quæ neque generantur neque generant; de monade & ſeptem: quæ qualia ſint, ſuo loco plenius explicabitur. Aut de duplicato eo, qui & generatur & generat, id eſt, quatuor: nam hic numerus quatuor & naſcitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinque; quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit. Quinarii autem potentiam ſequens tractatus attinget. Pythagorici vero hunc numerum juſtitiam vocaverunt: quia primus omnium ita ſolvitur in numeros pariter pares, hoc eſt, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros æque pariter pares diviſio quoque ipſa ſolvatur, id eſt, in bis bina. Eadem quoque qualitate contexitur; id eſt, bis bina bis. Cum ergo & contextio ipſius, [13] pari æqualitate procedat, & reſolutio a qualiter redeat uſque ad monadem, quæ diviſionem arithmetica ratione non recipit; merito propter æqualem diviſionem juſtitiæ nomen accepit: & quia ex ſupradictis omnibus apparet quanta & partium ſuarum & ſeorſum ſua plenitudine nitatur, jure plenus vocatur.

[13] *Pari æqualitate procedat* | Libb. *aquabilitate*, & poſtea *aquabiliter*. cap. 22. *Cœlum ab omni parte aquabiliter diſtat.* Sic *aquabiliter locari* alio loco. Et Lactantii verba ſunt v. 14. *Æqnitatem dico, non utique bene judicandi, ſed ſe cum cæteris coæquandi, quam Cicero æquabilitatem vocat.* Gron.

CAP. VI.

Multas eſſe cauſas cur ſeptenarius plenus vocetur.

SUpereſt ut ſeptenarium quoque numerum plenum jure vocitandum ratio in medio conſtituta perſuadeat. Ac primum hoc tranſire ſine admiratione non poſſumus; quod duo numeri, qui in ſe multiplicati vitale ſpatium viri fortis includerent, ex pari & impari conſtiterunt. Hoc enim vere perfectum eſt, quod ex horum numerorum permixtione generatur. nam [1] impar numerus mas & par fœmina vocatur. item arithmetici imparem patris & parem matris appellatione venerantur. Hinc & Timæus Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum partes ejus ex pari & impari, id eſt, duplari & triplari numero, intertexuiſſe memoravit; ita ut à duplari uſque ad octo, à triplari uſque ad viginti ſeptem, ſtaret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrique naſcuntur, ſiquidem à paribus bis bini, qui ſunt quatuor, ſuperficiem faciunt: bis bina bis, quæ ſunt

[1] *Impar numerus mas & par fœmina* | 11, 2. *Ut, quia impar numerus mas habetur, & par fœmina, ex pari & impari, id eſt, ex mari & fœmina naſceretur.* Gron.

octo,

octo, corpus ſolidum fingunt. A diſpari vero ter terna, quæ ſunt novem, ſuperficiem reddunt; & ter terna ter, id eſt, ter novena, quæ ſunt viginti ſeptem, primum æque cubum alterius partis efficiunt. Unde intelligi datur hos duos numeros, octo dico & ſeptem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in republica viri convenerunt, ſolos idoneos ad efficiendam mundi animam judicatos: quia nihil poſt auctorem poteſt eſſe perfectius. Hoc quoque notandum eſt, quod ſuperius aſſerentes communem numerorum omnium dignitatem, antiquiores eos ſuperficie & lineis ejus omnibuſque corporibus oſtendimus: præcedens autem tractatus invenit numeros & ante animam mundi fuiſſe, quibus illam contextam auguſtiſſima Timæi ratio [2] naturæ ipſius conſcia & teſtis expreſſit. Hinc eſt quod pronunciare [3] non dubitavere ſapientes animam eſſe numerum ſe moventem. Nunc videamus cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur. Cujus [4] ut expreſſius plenitudo noſcatur, primum merita partium de quibus conſtat, tum demum quid ipſe poſſit, inveſtigemus. Conſtat ſeptenarius numerus vel ex uno & ſex, vel ex duobus & quinque, vel ex tribus & quatuor. Singularum compagum membra tractemus; ex quibus fatebimur nullum alium numerum [5] tam varia eſſe majeſtate ſecundum. Ex uno & ſex compago prima componitur. Unum autem, quod μονὰς, id eſt, unitas dicitur, & mas idem & fœmina eſt; par idem atque impar; ipſe non numerus, ſed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finiſque omnium, neque ipſa principii aut finis ſciens, ad ſummum refertur deum, ejuſque intellectum à ſequentium numero rerum & poteſtatum ſequeſtrat: nec in inferiore poſt deum gradu eam fruſtra deſideraveris. Hæc illa eſt mens ex ſummo enata deo, quæ vices temporum neſciens, in uno ſemper quod adeſt conſiſtit ævo; cumque, utpote una, non ſit ipſa numerabilis, innumeras tamen generum ſpecies & de ſe creat & intra ſe continet. Inde quoque aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad

[2] *Natura ipſius conſcia & teſtis* | Copulam ὡς ἐλέγετο ſuffragantibus libris ſcriptis & præcedentibus Stephanum editis: ſunt enim priores voces velut ad majorem fidem conciliandam teſti adjecta commendatio, ſæpe uſitata Macrobio. cap. 16. *Hoc eſt, quod poeta naturæ ipſius conſcius dixit.* 1. Sat. 12. *Homerus naturæ conſcius.* Et cap. 14. *Ægyptios ſolos naturæ conſcios.* Gron.

[3] *Non dubitavere ſapientes* | Xenocraten innuit, de quo vide cap. 14. hujus libri. Favonius Eulogius. *Eſtque numerus, ut Xenocrates cenſuit, animus ac Deus.* Gron.

[4] *Ut expreſſius plenitudo noſcatur* | In optimis membranis prima ſecundæ vocis ſyllaba erat eraſa: aliæ juxta vulgatos conſtanter *preſſius*, quod Macrobii putamus eſſe adverſia licet poſtremis editoribus. Hoc lib. cap. 8. *Ab omni hujus mundi aſpergine preſſe purequæ deterſi.* Et, *Illa autem definitione quid preſſius poteſt eſſe, quid cautius de nomine civitatum.* cap. 14. *Invenietur preſſius intuenti.* cap. 18. *Apud preſſius intuentes ita verum eſſe conſtabit.* 11. 3. *Et ut ipſam eſſe quæ conſit ex omnibus preſſius indicaret.* vii. Sat. ult. *Sed illud preſſius intuendum eſt.* Gron.

[5] *Tam varia eſſe majeſtate ſecundum* | Repone *fecundum*, & ſic libri. Infra: *Eſt ergo natura fœcundus hic numerus.* nam & hæc vetuſta ſcriptura ibi, omiſſo ns ita. Similia ſunt 11. 5. *Verborum parcus, rerum fœcundus ſermo.* &, *Enata de Platonicorum ſenſuum fœcunditate.* Gron.

animam poſſe referri. Anima enim aliena à ſilveſtris contagione materiæ tantum ſe auctori ſuo ac ſibi debens, ſimplicem ſortita naturam, cum ſe animandæ immenſitati univerſitatis infundat, nullum init tamen cum ſua unitate divortium. Vides ut hæc monas orta à prima rerum cauſa uſque ad animam ubique integra & ſemper individua continuationem poteſtatis obtineat. Hæc de monade caſtigatius quam ſe copia ſuggerebat. Nec te remordeat, quod, cum omni numero præeſſe videatur, in conjunctione præcipue ſeptenarii prædicetur. nulli enim aptius jungitur monas incorrupta, quam virgini. Huic autem numero, id eſt ſeptenario, adeo opinio virginitatis inolevit, ut Pallas quoque vocitetur. Nam virgo creditur, quia nullum ex ſe parit numerum duplicatus, qui intra denarium coartetur, quem primum limitem conſtat eſſe numerorum. Pallas ideo, quia ex ſolius monadis fetu, & multiplicatione proceſſit, ſicut [6] Minerva ſola ex uno parente nata perhibetur. Senarius vero, qui cum uno conjunctus ſeptenarium facit, variæ ac multiplicis religionis & potentiæ eſt. primum [7] quod ſolus ex omnibus numeris, qui infra decem ſunt, de ſuis partibus conſtat. habet enim medietatem & tertiam partem, & ſextam partem: & eſt medietas tria; tertia pars duo, ſexta pars unum: quæ omnia ſimul ſex faciunt. Habet & alia ſuæ venerationis indicia, ſed, ne longior faciat ſermo faſtidium, unum ex omnibus ejus officium perſequemur. quod ideo prætulimus, quia hoc commemorato, non ſenarii tantum, ſed & ſeptenarii pariter dignitas adſtruetur. Humano partui frequentiorem uſum novem menſium, certo numerorum modulamine natura conſtituit: ſed ratio ſub adſciti ſenarii numeri multiplicatione procedens etiam ſeptem menſes compulit uſurpari. quam breviter abſoluteque dicemus duos eſſe primos omnium numerorum cubos, id eſt, à pari octo, ab impari viginti ſeptem: & eſſe imparem marem, parem fæminam ſuperius expreſſimus. horum utraque ſi per ſenarium numerum multiplicetur, efficiunt dierum numerum, qui ſeptem menſibus explicantur. coëant enim numeri maſculus qui memoratur & fœmina, octo ſcilicet & viginti ſeptem; pariunt ex ſe quinque & triginta. hæc ſexies multiplicata creant decem & ducentos: qui numerus dierum menſem ſeptimum claudit. Ita et ergo natura ſecundus hic numerus, ut primam humani partus perfectionem quaſi arbiter quidam maturitatis abſolvat. Diſcretio ventris futuri partus; ſicut Hippocrates refert, ſic in utero dinoſcitur. aut enim ſeptuageſimo aut nonageſimo die conceptus movetur. dies ergo motus, quicunque fuerit de duobus, ter multiplicatus, aut ſeptimum

[6] *Minerva ſola ex uno par.* | A Fr. Modio primum ex MSs. prodiit hæc lectio: nec eſt cur in dubium revocetur. Tantum nota Macrobio non convenire cum aliis, quibus præter Minervam, eodem pacto Vulcanus, etiam Mars dicuntur Junoni duo nomina debere. *Gron.*

[7] *Quod ſolus ex omnibus numeris, qui infra, &c.* | Modius *ſolus* extrudit: item *infra* legit, pro *infra*. Pont. Et hoc verum etiam paulo ante etiam, *qui intra denarium coarctetur*. Præterea eſt id in MSs. omnibus. Cæterum τὸ *ſolus* cave moveas. *Gron.*

aut nonum explicat menſem. Hæc de prima ſeptenarii copulatione libata ſint. Secunda de duobus & quinque eſt. ex his dyas, quia poſt monadem prima eſt, primus eſt numerus. hæc ab illa omnipotentia ſolitaria in corporis intelligibilis lineam prima defluxit. ideo & ad vagas ſtellarum & luminum ſphæras refertur, quia hæ quoque ab illa, quæ ἀπλανὴς dicitur, in numerum ſciſſæ & in varii motus contrarietatem retortæ ſunt. hic ergo numerus cum quinario aptiſſime jungitur, dum hic ad errantes, ut diximus, ad cœli Zonas ille referatur: ſed ille ratione ſciſſionis; hic numero. [8] Illa vero quinario numero proprietas excepta potentiæ ultra cæteras eminentis evenit, quod ſolus omnia quæque ſunt, quæque videntur eſſe, complexus eſt. eſſe autem dicimus intelligibilia, videri eſſe corporalia omnia, ſeu divinum corpus habeant ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul omnia & ſupera & ſubjecta deſignat. aut enim deus ſummus eſt, aut mens ex eo nata in qua ſpecies rerum continentur, aut mundi anima quæ animarum omnium fons eſt, aut cœleſtia ſunt uſque ad nos, aut terrena natura eſt: & ſic quinarius rerum omnium numerus impletur. De ſecunda ſeptenarii numeri conjunctione dicta hæc pro affectatæ brevitatis neceſſitate ſufficiant. Tertia eſt de tribus & quatuor. quæ quantum valeat revolvamus. Geometrici corporis ab impari prima planicies in tribus lineis conſtat, his enim trigonalis forma concluditur. à pari vero prima in quatuor invenitur. Item ſcimus ſecundum Platonem, id eſt, ſecundum ipſius veritatis arcanum, illa forti inter ſe vinculo colligari, quibus interjecta medietas præſtat vinculi firmitatem. cum vero medietas ipſa geminatur, ea quæ extima ſunt non tenaciter tantum, ſed etiam inſolubiliter vinciuntur. Primo ergo ternario contigit numero ut inter duo ſumma medium, quo vinciretur, acciperet. quaternarius vero duas medietates primus omnium nactus eſt, quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorque mutuatus, inſolubili inter ſe vinculo elementa devinxit: ſicut in Timæo Platonis aſſertum eſt, non aliter tam controverſa ſibi ac repugnantia & naturæ communionem abnuentia permiſceri, terram dico & ignem, potuiſſe & per tam jugabilem competentiam fœderari, niſi duobus mediis aëris & aquæ nexibus vincirentur. ita enim elementa inter ſe diverſiſſima opifex tamen deus ordinis oportunitate connexuit, ut facile jungerentur. nam, cum binæ eſſent in ſingulis qualitates, talem unicuique de duobus alteram dedit, ut in eo, cui adhæreret, cognatam ſibi & ſimi-

[8] *Illa vero quinario numero, &c.* | Quinarii ſeu imparis numeri magna ratio & reverentia fuit apud Veteres. Notum verbum Græcum; ἢ πέντε πίν', ἢ ἓξ πίν', ἢ μὴ τετταρες. Qui locus in Plauti Sticho eſt, & male interpretes, quos vidi, ad vini temperationem referunt. Liquet ex præmiſſis.

Quot Scyathos hos bibimus? ST. tot quot digiti ſunt in manu,

De cyathorum itaque numero capiendus. Plinius hanc ad rem proprie: *Numerum quoque quaternarium prodidit Demetrius condito volumine; & quare quaterni cyathi ſextariive non eſſent bibendi.* Extat lib. 28. cap. 6. & mirum quomodo Plautinos id enarratores fugerit, cum & Eraſmo jam olim annotatum in Chiliadibus. *Pont.*

lem reperiret. Terra eſt ſicca & frigida: aqua vero frigida & humecta eſt. hæc duo elementa, licet ſibi per ſiccum humectumque contraria ſint, per frigidum tamen commune junguntur. Aër humectus & calidus eſt: &, cum aquæ frigidæ contrarius ſit calore, conciliatione tamen ſocii copulatur humoris. ſuper hunc ignis cum ſit calidus & ſiccus, humorem quidem aëris reſpuit ſiccitate, ſed connectitur per ſocietatem caloris. & ita fit ut ſingula quæque elementorum duo ſibi hinc inde vicina ſingulis qualitatibus velut quibuſdam amplectantur ulnis. aqua terram frigore, aërem ſibi nectit humore. aër aquæ humecto ſimili & igni calore ſociatur. ignis [9] aëri miſcetur ut calido; terræ jungitur ſiccitate. terra ignem ſicco patitur; aquam frigore non reſpuit. Hæc tamen varietas vinculorum, ſi elementa duo forent, nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet; ſi tria, minus quidem valido, aliquo tamen nexu vincienda nodaret. inter quatuor vero inſolubilis colligatio eſt; cum duæ ſummitates duabus interjectionibus vinciuntur. quod erit manifeſtius, ſi in medio poſuerimus ipſam continentiam ſenſus [10] de Timæo Platonis exceptam. Divini decoris, inquit, ratio poſtulabat talem fieri mundum, qui & viſum pateretur, & tactum. conſtabat autem neque videri aliquid poſſe ſine ignis beneficio, neque tangi ſine ſolido, & ſolidum nihil eſſe ſine terra. unde mundi omne corpus de igni & terra inſtituere fabricator incipiens vidit duo convenire ſine medio colligante non poſſe, & hoc eſſe optimum vinculum, quod & ſe pariter & à ſe liganda devinciat: unam vero interjectionem tunc ſolum poſſe ſufficere, cum ſuperficies ſine altitudine vincienda eſt: at, ubi artanda vinculis eſt alta dimenſio, nodum niſi gemina interjectione non connecti. inde aërem & aquam inter ignem terramque contexuit: & ita per omnia una & ſibi conveniens jugabilis competentia occurrit elementorum diverſitatem ipſa differentiarum æqualitate conſcians. nam quantum intereſt inter aquam & aërem cauſa denſitatis

9 *Aeri miſcetur ut calido.* | MSS. multo melius *in calido*. Gronov.

10 *De Timæo Platonis.* | Ubi hæc Philoſophi verba. Σωμάτων δὲ τὴν ὄψιν τὸν ἁπάντα δεῖ τὸ γενόμενον εἶναι. Χωριστὴ δὲ τε πυρὸς ἀδύν ἂν ποτε ὁρατὸν γένοιτο· ἁδὲ ἁπτὸν ἄνευ τινὸς στερεοῦ. στερεὸν δὲ ὐκ ἄνευ γῆς. ὅθεν ὁκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τῶν παντὸς ἀρχόμενον σωμα ἰσαναι σῶμα ὁ θεὸς ἐποίησ. δύο δὲ μόνω ξυνίστασ τεῖτε χωρὶς ἁδυνατόν. δεσμὸν γὰ ἐν μέσῳ δεῖ τινα ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίνεσθ. δεσμῶν δ' ὁ κάλλισ. ὃς ἂν αὐτὸν καὶ τὰ ξυνδέωνα, ὅτι μάλισα ἓν ποιῇ. Εἰ γὰ ἂν ἐπίπεδον μὴ, βάθ. ὃ μηδὲν ἔχων ἐδὲ γίγνεσθ τὸ τὰ παν[ὸς σῶμα, μία μεσότησ ἀν ἐξήρκει τάτε μεθ' αὑτῆς ξυνδεῖν καὶ ἑαυτό. νῦν δ' (στερεὸν γὰρ αὖ τὸ φορσὴκειν εἶναι, τὰ δ' στερεὰ μία μὴ ἁδέποτε, δύο δὲ ἀεὶ μεσότησ συναρμότ[σειν) ὅτω δὴ πυρὸς τε καὶ γῆς, ὕδωρ ἀέρα τε ὁ θεὸς ἐν μέ[ῳ θεὶς, καὶ φορὸς ἄλληλα, καθ' ὅσον ἐῶ δυνατὸν ἀνὰ τ αὐτὸν λόγον ἀπεργασάμενο, ὅτι πῦρ φορὸς ἀέρα. τοῦτο ἀέρα φορὸς ὕδωρ, καὶ τι αὖ φορὸς ὕδωρ, τοῦτο δ' ὕδωρ φορὸς γῆν. Giron.

& ponderis, tantundem inter aërem & ignem eſt. & rurſus quod intereſt inter aërem & aquam cauſa levitatis & raritatis, hoc intereſt inter aquam & terram. Item quod intereſt inter terram & aquam cauſa denſitatis & ponderis, hoc intereſt inter aquam & aërem: & quod inter aquam & aërem, hoc inter aërem & ignem. & contra quod intereſt inter ignem & aërem tenuitatis levitatiſque cauſa, hoc inter aërem & aquam eſt: & quod eſt inter aërem & aquam, hoc inter aquam intelligitur & terram. Nec ſolum ſibi vicina & cohærentia comparantur: ſed eadem alternis ſaltibus cuſtoditur æqualitas. nam quod eſt terra ad aërem, hoc eſt aqua ad ignem; & quotiens verteris, eandem reperies jugabilem competentiam. ita ex ipſo quo inter ſe ſunt æqualiter diverſa ſociantur. Hæc eo dicta ſint ut aperta ratione conſtaret neque planiciem ſine tribus, neque ſoliditatem ſine quatuor poſſe vinciri. ergo ſeptenarius numerus geminam vim obtinet vinciendi: quia ambæ partes ejus vincula prima ſortitæ ſunt; ternarius cum una medietate, quaternarius cum duabus. hinc in alio loco ejuſdem ſomnii Cicero de ſeptenario dicit: *Qui numerus rerum omnium fere nodus eſt.* Item omnia corpora aut mathematica ſunt alumna geometriæ, aut talia quæ viſum tactumve patiantur. horum priora tribus incrementorum gradibus conſtant. aut enim [11] linea ejicitur ex puncto, aut ex linea ſuperficies aut ex planicie ſoliditas. Altera vero corpora quatuor [12] elementorum collato tenore, in robur ſubſtantiæ corpulentæ concordi concretione coaleſcunt. Nec non omnium corporum tres ſunt dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas: termini adnumerato effectu ultimo quatuor; punctum, linea, ſuperficies, & ipſa ſoliditas, item, cum quatuor ſint elementa ex quibus conſtant corpora, terra, aqua, aër, & ignis, tribus ſine dubio interſtitiis ſeparantur. quorum unum eſt à terra uſque ad aquam, ab aqua uſque ad aërem ſequens, tertium ab aëre uſque ad ignem. & à terra quidem uſque ad aquam ſpatium, neceſſitas à phyſicis dicitur; quia vincire & ſolidare creditur, quod eſt in corporibus lutulentum: [13] unde Homericus cenſor cum Græcis imprecaretur, Vos omnes, inquit, in terram & aquam reſolvamini, in id dicens, quod eſt in natura humana turbidum, quo facta eſt homini prima concretio. illud vero quod eſt inter aquam

[11] *Linea ejicitur ex puncto.* | Sic jam ſuperius locutus eſt cap. 5. *A ſingulis punctis in adverſum punctum ejecta linea.* MSS. tamen hoc loco *creſcit.* Et ſatis hoc elegans videtur: nam & *creſcere* dicitur, quicquid movetur in altum, de quo pater in Obſervationum libro 3. cap. 1. & naſci lineam dicit cap. 12. *Sicut à puncto naſcitur linea & in longum ex individuo procedit.* Gronov.

[12] *Elementorum collato tenore.* | Admodum variant ſcripti codd. & multi *fœnore.* Sed admodum me afficit chartæ ſcriptura *fœdere*, quæ vox optime huc quadrat, & notat vinculum, continentiam. Sic inferius. *Hi duo numeri, tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati, efficiendis muriſque corporibus conſenſu miniſtri fœderis obſequuntur.* Et antea dixit terram & ignem *per jugabilem competentiam fœderari.* Licet etiam ſequatur: *explicandis corporibus hi duo numeri collativum præſtant favorem.* Gron.

[13] *Unde Homericus cenſor cum Græcis imprecaretur, &c.* | Menelaum intelligit Iliad. η dicentem: ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὅδωρ καὶ γαῖα γένοισθε. Pont.

& aërem, ἁρμονία dicitur; id eſt, apta & conſonans convenientia: quia hoc ſpatium eſt quod ſuperioribus inferiora conciliat, & facit diſſona convenire. inter aërem vero & ignem obedientia dicitur: quia ſicut lutulenta & gravia ſuperioribus neceſſitate junguntur, ita ſuperiora lutulentis obedientia copulantur, harmonia media [14] conjunctionem utriſque præſtante. Ex quatuor igitur elementis & tribus eorum interſtitiis abſolutionem corporum conſtare manifeſtum eſt. ergo hi duo numeri, tria dico & quatuor, tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati, efficiendis utriſque corporibus conſenſu miniſtri fœderis obſequuntur. Nec ſolum explicandis corporibus hi duo numeri collativum præſtant favorem: ſed quaternarium quidem Pythagorei [15] quem τετρακτὺν vocant, adeo quaſi ad perfectionem animæ pertinentem inter arcana venerantur, ut ex eo & jurisjurandi religionem ſibi fecerint.

Οὐ μὰ τὸν ἀμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν

[16] *Juro tibi per eum, qui dat animæ noſtræ quaternarium numerum.*

Ternarius vero aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam. quarum prima eſt ratio, quam λογιστικὸν appellant. ſecunda animoſitas, quam θυμικὸν vocant. tertia cupiditas, quæ ἐπιθυμητικὸν nuncupatur. item [17] nullus ſapientum animam ex ſymphoniis quoque muſicis conſtitiſſe dubitavit. inter has non parvæ potentiæ eſt quæ dicitur διὰ πασῶν. hæc conſtat ex duabus, id eſt, διὰ τεσσάρων, & διὰ πέντε: fit autem diapente ex hemiolio & fit diateſſaron ex epitrito. & eſt primus hemiolius tria, & primus epitritus quatuor. quod quale fit, ſuo loco [18] planius exſequemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſaron & diapente, ex quibus diapaſon ſymphonia generatur, unde Virgilius nullius diſciplinæ expers, plene & per omnia beatos exprimere volens, ait:

O terque quaterque beati.

Hæc de partibus ſeptenarii numeri ſectantes compendia diximus. de

[14] *Conjunctionem utriſque præſtante.* | Modii membranæ *utriuſque*. Idem.

[15] *Quem τετρακτὺν vocant.* | Pronomen à membranarum altera abeſt. Puto fuiſſe: *Quaternarium quidem Pythagorei (τετρακτὺν vocant) adeo quaſi, &c.* Gronov.

[16] *Juro tibi per eum.* | Hæc Latina jurisjurandi formula, neſcio cujus nugatoris eſt. Scriptorum alius: *per ſe qui noſtra anima numerum dedit ipſe quaternarium.* Alter: *Perque noſtra anima numerum dedit eſſe quaternum*: quem ſequitur Beroaldina editio. Sed quid hæc aliud volunt, quam ut cum Camerario (qui tamen paulum diſcrepat) Modio & membrana una & ipſo, certe ſcio Macrobio reſcribamus,

Per, qui noſtræ animæ numerum dedit eſſe quaternum. Gronov.

[17] *Nullus ſapientium animam ex ſymphoniis.* | Præcipue tamen hoc affirmaverunt Pythagoras & Philolaus, de quibus infra. *Gronov.*

[18] *Planius exſequemur.* | Libri omnes *plenius*. Cap. 4. *De hoc quidem galaxia plenius diſſeremus*, quæ eadem c. 14. cap. 5. *Suo loco plenius explicabitur.* Sic alibi, *plene & docte oſtendere, plene exprimere, plene inſinuare.* Infra pro *vocitabitur* MSS. *nuncupabatur.* Gronov.

ipſo

ipſo quoque pauca dicemus. Hic numerus ἑπτὰς nunc vocatur antiquato uſu primæ literæ. apud veteres enim ſeptas vocitabatur, quod Græco nomine teſtabatur venerationem debitam numero. nam primo omnium hoc numero anima mundana generata eſt, ſicut Timæus Platonis edocuit. monade enim in vertice locata, terni numeri ab eadem ex utraque parte fluxerunt; ab hac pares, ab illa impares: id eſt, poſt monadem à parte altera duo, inde quatuor, deinde octo: ab altera vero parte tria, [19] deinde novem, & inde viginti ſeptem. & ex his numeris facta contextio generationem animæ imperio creatoris effecit. Non parva ergo hinc potentia numeri hujus oſtenditur, quia mundanæ animæ origo ſeptem finibus continetur. ſeptem quoque vagantium ſphærarum ordinem illi ſtelliferæ & omnes continenti ſubjecit artifex fabricatoris providentia; quæ & ſuperioris rapidis motibus obviarent, & inferiora omnia gubernarent. Lunam quoque quaſi ex illis ſeptimam numerus ſeptenarius movet, curſumque ejus ipſe diſpenſat. quod cum multis modis probetur, ab hoc incipiat oſtendi. Luna octo & viginti prope diebus totius zodiaci ambitum conficit. nam etſi per triginta dies ad ſolem, à quo profecta eſt, remeat; ſolos tamen fere viginti octo in tota zodiaci circuitione conſumit: reliquis ſolem, qui de loco in quo eum reliquit abſceſſerat, comprehendit. Sol enim unum de duodecim ſignis integro menſe metitur. ponamus ergo ſole in prima parte arietis conſtituto ab ipſius, ut ita dicam, orbe emerſiſſe lunam, quod eam naſci vocamus, hæc poſt viginti octo dies & horas ferè ſeptem ad primam partem arietis redit; ſed illic non invenit ſolem. interea enim & ipſe progreſſionis ſuæ lege ulterius abſceſſit, & ideo ipſa necdum putatur eò unde profecta fuerat revertiſſe: quia oculi noſtri tunc non à prima parte arietis, ſed à ſole eam ſenſerant proceſſiſſe, hunc ergo diebus reliquis, id eſt, duobus, plus minuſve conſequitur; & tunc orbi ejus denuo ſuccedens ac denuo inde procedens rurſus dicitur naſci. inde ferè numquam in eodem ſigno bis continuo naſcitur niſi in geminis, ubi hoc nonnumquam evenit; quia dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudine ſigni morante conſumit, rariſſimo in aliis, ſi circa primam ſigni partem à ſole procedat. hujus ergo viginti octo dierum numeri ſeptenarius origo eſt. nam ſi ab uno uſque ad ſeptem, quantum ſinguli numeri exprimunt, tantum antecedentibus addendo procedas; invenies viginti octo nata de ſeptem. Hunc etiam numerum, qui in quater ſeptenos æqua ſorte digeritur, ad totam zodiaci latitudinem emetiendam remetiendamque conſumit. nam ſeptem diebus ab extremitate ſeptemtrionalis oræ ob-

[19] *Deinde novem.* Numerorum itaque digramma refingendum. Loco VIII. ponendum VIIII. *Pontan.*

lique

lique per latum meando ad medietatem latitudinis pervenit; qui locus appellatur eclipticus: ſeptem ſequentibus à medio ad imum auſtrale delabitur: ſeptem aliis rurſus ad medium obliquata conſcendit: ultimis ſeptem ſeptemtrionali redditur ſummitati. ita ildem quater ſeptenis diebus omnem zodiaci & longitudinem & latitudinem circum perque diſcurrit. Similibus quoque diſpenſationibus hebdomadum luminis ſui vices ſempiterna lege variando diſponit. primis enim ſeptem uſque ad medietatem velut diviſi orbis excreſcit, & ἀκμάζει tunc vocatur: ſecundis orbem totum renaſcentes ignes colligendo jam complet, & plena tunc dicitur: tertiis ἀκμάζει rurſus efficitur, cum ad medietatem decreſcendo contrahitur: quartis ultima luminis ſui diminutione tenuatur. Septem quoque permutationibus, quas phaſis vocant Græci, toto menſe diſtinguitur; cum naſcitur, cum ſit dichotomos; & cum ſit ἀμφίκυρτος, cum plena, & rurſus ac denuo dichotomos, & cum ad nos luminis univerſitate privatur. amphicyrtos eſt autem, cum ſupra diametrum dichotomi eſt antequam orbis concluſione cingatur, vel de orbe jam minuens inter medietatem ac plenitudinem inſuper mediam luminis curvat eminentiam. Sol quoque ipſe, de quo vitam omnia mutuantur, ſeptimo ſigno vices ſuas variat. nam [20] à ſolſtitio hiemali ad æſtivum ſeptimo pervenit ſigno; & à tropico verno uſque ad autumnale tropicum ſeptimi ſigni peragratione producitur. Tres quoque converſiones lucis æthereæ per hunc numerum conſtant. eſt autem prima maxima, ſecunda media, minima eſt tertia. & maxima eſt anni ſecundum ſolem, media menſis ſecundum lunam, minima diei ſecundum ortum & occaſum. Eſt vero unaquæque converſio quadripartita: & ita conſtat ſeptenarius numerus, id eſt, [21] ex tribus converſionum, & ex quatuor modis, quibus unaquæque convertitur: hi ſunt autem quatuor modi. fit enim prima humida, deinde calida, inde ſicca, & ad ultimum frigida. & maxima converſio, id eſt, anni, humida eſt verno tempore, calida æſtivo, ſicca autumno, frigida per hiemem. media autem converſio menſis per lunam ita fit, ut prima ſit hebdomas humida (quia naſcens luna humorem aſſolet concitare) ſecunda calida adoleſcente in ea jam luce de ſolis adſpectu: tertia ſicca quaſi plus ab ortu remota; quarta frigida, deficiente jam lumine. Tertia vero converſio, quæ eſt diei ſecundum ortum & occaſum, ita diſponitur; quod humida ſit uſque ad primam de quatuor partibus partem diei, calida uſque ad ſecundam, ſicca uſque ad tertiam, quarta

[20] *A ſolſtitio hiemali ad æſtivum.* | Addunt libri ant. *ſolſtitium.* Cur id ab editoribus neglectum, ipſi viderint: certe eadem repetitione dicit ſequentia *à tropico verno uſque ad autumnale tropicum.* Gronov.

[21] *Ex tribus converſionum & ex quatuor modis.* | Scripti: *ex tribus generibus converſionum & ex quatuor modis.* Et omnino ſic ſcribi debet. *Grouov.*

jam

jam frigida. [22] Oceanus quoque in incremento ſuo hunc numerum tenet. nam primo naſcentis lunæ die. fit copioſior ſolito; minuitur pauliſper ſecundo; minoremque videt eum tertius quam ſecundus: & ita decreſcendo ad diem ſeptimum pervenit. rurſus octavus dies manet ſeptimo par; & nonus fit ſimilis ſexto; decimus quinto; & undecimus fit quarto par; tertio quoque duodecimus; & tertius decimus fit ſimilis ſecundo; quartus decimus primo. tertia vero hebdomas eadem facit quæ prima, quarta eadem quæ ſecunda. Hic denique numerus eſt qui hominem concipi, formari, edi, vivere, ali, ac per omnes ætatum gradus tradi ſenectæ atque omnino conſtare facit. nam ut illud taceamus, quod uterum nulla vi ſeminis occupatum hoc dierum numero natura conſtituit velut decreto exonerandæ mulieris vectigali, menſe redeunte purgari: hoc tamen præterreundum non eſt, quia ſemen, quod poſt jactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in vitam pronuntiatur. verum ſemine ſemel intra formandi hominis monetam locato, hoc primum artifex natura molitur,[23] ut die ſeptimo folliculum genuinum circumdet humori ex membrana tam tenui, qualis in ovo ab exteriore teſta clauditur, & intra ſe claudit liquorem. Hoc cum à phyſicis deprehenſum ſit; Hippocrates quoque ipſe, qui tam fallere quam falli neſcit, experimenti certus aſſeruit, referens in libro, qui de natura pueri inſcribitur, tale ſeminis receptaculum de utero ejus ejectum, quam ſeptimo poſt conceptum die gravidam intellexerat. Mulierem enim ſemine non effuſo, ne gravida maneret orantem, imperaverat ſaltibus concitari; aitque [24] ſeptimo die ſaltum ſeptimum ejiciendo cum tali folliculo, qualem ſupra retulimus ſuffeciſſe conceptui. hæc Hippocrates.

[22] *Oceanus quoque in incremento ſuo.* | MSS. *in cremento.* Ut & infra hoc capite: *nihil de ſe amplius in crementis virium ſperent.* Quin ſequior ætas ita locuta fit, dubium non eſt. Favonius Eulogius: *Adde quod octavus hic numerus dierum noctiumque crementa convertit.* Scholiaſtes Germanici: *Denique crementis luna abſciſſa ligna furfuraceis tinearum terebramentis ſiſtulaſcunt.* Quæ totidem literis legas apud Fulgentium lib. 2. fab. ult. ubi hanc vocem bis offendes. Idem de contin. Virgil. *ad deſideratam olim pervenitur Auſoniam.* i. *ad boni crementa.* Sic cunabula dixerunt, & incunabula: & Arnobius *adſcribere fortunio.* Quid quod & apud Plinium 11 Nat. Hiſt. 37. illis in verbis. *Veterina tantum quædam ad incrementa luna morbos ſentiunt*; celebris ille Chiſletianus *ad crementa* prodit, & idem mihi occurrit in bibliothecæ publicæ exemplari. Addas licet, quæ notavit Jac. Bongarſius ad Juſtini lib. 22. cap. 2. in variis lectionibus, cui adjicere poſſum, ſic & in ejuſdem bibliothecæ membrana ſcriptum reperiri. Vix tamen crediderim vel Plinium vel Curtium vel Juſtinum *crementa* dixiſſe; ſed id propagatum cenſeo ex facto ea ætate exemplari, qua *crementa* quam *incrementa* dicere malebant. Cui licet Macrobius ſit propinquior, meliores tamen eum ſecutum malim, & librarios alterum IN feciſſe lucri. *Gronov.*

[23] *Ut die ſeptimo folliculum genuinum circumdet humori ex membranâ.* | Ita ad oram Camerarius; quod ſequutus Stephanus. In textu tamen & vetuſtioribus quoque libris *genitivum* remanet. Cato de Liberis educandis, *Nutrix hæc omnia faciat in verbenis ac tubis ſine hoſtia, ut Deli ad Apollinis Genitivi aram.* Porro de *folliculo* Arnobius: *Nihil enim eſt nobis promiſſum ad hanc vitam, nec in carunculæ hujus folliculo conſtitutis, opis aliquid ſponſum eſt.* Modii MS. *folliculo genuino circumdetur ex membranâ.* Pont.

[24] *Septimo die ſaltum ſeptimum ejiciendo cum tali folliculo.* | Hæc antiqua & ſcripta lectio. Alias diſerte legitur, *ſeptimo die ſaltus ejectum cum.* Illud cogitandum ſi fuerit: *ſeptimo die conceptum ejiciendo.* Vide Hippocratem libro περὶ φύσιος παιδίου. Pont.

Straton

Straton vero Peripateticus, & Diocles Caryſtius per ſeptenos dies concepti corporis fabricam hac obſervatione diſpenſant, ut hebdomade ſecunda credant guttas ſanguinis in ſuperficie folliculi, de quo diximus, apparere, tertia demergi eas introrſum ad ipſum conceptionis humorem; quarta humorem ipſum coagulari, ut quiddam velut inter carnem & ſanguinem liquida adhuc ſoliditate conveniat; quinta vero interdum fingi in ipſa ſubſtantia humoris humanam figuram magnitudine quidem apis, ſed ut in illa brevitate membra omnia & deſignata totius corporis lineamenta conſiſtant. Ideo autem adjecimus, interdum; quia conſtat, quotiens quinta hebdomade fingitur deſignatio iſta membrorum, menſe ſeptimo maturari partum: cum autem nono menſe abſolutio futura eſt, ſiquidem fœmina fabricatur, ſexta hebdomade [25] membra dividi; ſi maſculus, ſeptima. Poſt partum vero utrum victurum ſit quod effuſum eſt, an in utero ſit præmortuum, ut tantummodo ſpirans naſcatur, ſeptima hora diſcernit. ultra hunc enim horarum numerum, quæ præmortua naſcuntur, aëris halitum ferre non poſſunt: quem quiſquis ultra ſeptem horas ſuſtinuerit, intelligitur ad vitam creatus, niſi alter forte, qualis perfectum poteſt, caſus eripiat. item poſt dies ſeptem jactat reliquias umbilici, & poſt bis ſeptem incipit ad lumen viſus ejus moveri, & poſt ſepties ſeptem libere jam & pupulas & totam faciem vertit ad motus ſingulos videndorum. Poſt ſeptem vero menſes dentes incipiunt mandibulis emergere, & poſt bis ſeptem ſedet ſine caſus timore. Poſt ter ſeptem ſonus ejus in verba prorumpit; & poſt quater ſeptem non ſolum ſtat firmiter, ſed & incedit. Poſt quinquies ſeptem incipit lac nutricis horreſcere; niſi forte ad patientiam longioris uſus continuata conſuetudine protrahatur. Poſt annos ſeptem dentes, qui primi emerſerant, aliis aptioribus ad cibum ſolidum naſcentibus cedunt; eodemque anno, id eſt ſeptimo, plene abſolvitur integritas loquendi. unde & ſeptem vocales literæ à natura dicuntur inventæ; licet Latinitas eaſdem modo longas modo breves pronunciando, quinque pro ſeptem tenere maluerit. Apud quos tamen, ſi ſonos vocalium, non apices numeraveris, ſimiliter ſeptem ſunt. Poſt annos autem bis ſeptem [26] ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit. tunc enim moveri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. ideo & tutela puerili quaſi virile jam robur abſolvitur, de qua tamen fœminæ, propter votorum feſtinationem, maturius biennio legibus liberantur. Poſt ter ſeptenos annos flore genas veſtit juventa: idemque annus finem in longum creſcen-

[25] *Membra dividi,* | Interponunt libri vett. *jam,* & recte: nam id majorem temporis feſtinationem notat: ut cap. 13. hoc libro: *Hoc primum probare voluit, nihil ſe magis deſiderare, quam ut cum eo jam moraretur.* Sicuti quidem ibi quoque MSS. omnes, male omittentibus poſtremis editionibus omnes, quaſi prævenire & occupare definitum tempus cuperet. *Gronov.*

[26] *Ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit.* | Legendum hic cenſuit Joſeph. Scaliger: *ipſa ætatis neceſſitas pubeſcit. Ætatis neceſſitas,* ipſum ſignum pubertatis ſit, ut pluribus explicuit illuſtris idem heros in elencho Orationis chronologicæ pag. 69. *Punt.*

di

di facit. & quarta annorum hebdomas impleta in latum quoque crescere ultra jam prohibet. quinta omne virium, quantæ inesse unicuique possunt, complet augmentum: nulloque modo jam potest quisquam se fortior fieri. inter pugiles denique hæc consuetudo servatur, ut, quos jam coronavere victoriæ, nihil de se amplius in incrementis virium sperent: qui vero expertes hujus gloriæ usque illo manserunt, à professione discedant. Sexies vero septem anni servant vires ante collectas, nec diminutionem nisi ex accidenti evenire patiuntur. Sed à sexta usque ad septimam septimanam fit quidem diminutio, sed occulta, & quæ detrimentum suum aperta defectione non prodat. ideo nonnullarum rerumpublicarum hic mos est, ut post sextam ad militiam nemo cogatur. in pluribus datur remissio justa post septimam. Notandum vero quod, cum numerus septem se multiplicat, facit ætatem quæ proprie perfecta & habetur & dicitur: adeo ut illius ætatis homo (utpote qui perfectionem & attigerit jam, & necdum præterierit) & consilio aptus sit, nec ab exercitio virium alienus habeatur. Cum vero decas, qui & ipse perfectissimus numerus est, perfecto numero, id est, ἐπάδι, jungitur, ut [27] aut decies septem, aut septies deni computentur anni: hæc à physicis creditur meta vivendi, & hoc vitæ humanæ perfectum spatium terminatur. quod si quis excesserit; ab omni officio vacuus soli exercitio sapientiæ vacat, & omnem usum sui in suadendo habet, aliorum munerum vacatione reverendus. à septima enim usque ad decimam septimanam pro captu virium, quæ adhuc singulis perseverant, variantur officia. Idem numerus totius corporis membra disponit. septem enim sunt intra hominem, quæ à Græcis nigra membra vocitantur; lingua, cor, pulmo, jecur, lien, renes duo: & septem alia cum venis & meatibus, quæ adjacent singulis, ad cibum & spiritum accipiendum reddendumque sunt deputata, guttur, stomachus, alvus, vesica, & intestina principalia tria: [28] quorum unum dissiptum vocatur; quod ventrem & cætera intestina secernit. alterum medium; quod Græci μεσεντερον dicunt. tertium; quod veteres hiram vocarunt. [29] habeturque præcipuum intestinorum omnium, & cibi retrimenta deducit. De spiritu autem & cibo quibus accipiendis (ut relatum est) atque reddendis membra, quæ diximus, cum meatibus sibi

[27] *Aut decies septem.* | Liber optimus *septeni*. Sane etiam sequitur, *aut septies deni*, eodem modo. *Gronov.*

[28] *Quorum unum dissiptum vocatur.* | Faciendum cum Fruterio, *imum dissiptum*. *Dissiptum*, *dissiptum* est, ut *consiptum* Festo. Celso, *septum* memini dictum. Græcis, διάφραγμα est. *Pontan.*

[29] *Habeturque præcipuum intestin.* | Præcipuum intelligi potest vel usu vel dignitate. quod enim hic tacet, indicat lib. 7. Sat: cap. 9. Spinalis medulla *adeo usu vel dignitate præcipua est, ut longum cerebrum à medicis sit vocata.* Itaque nihil nunc sollicitandum pronnuciarem, nisi in duobus libris obveniret *principium*, unde fortassis: *habetque principium*. Principium est primus locus & eminentior, principatus. Sulpitius Severus in historia sacra: *Dictumque responso domini est, duos in his populos præsunciari, & majorem minoris subdendum esse principio*, notante Barthio. Adde Lipsium ad primum Taciti Annalem. *Gronov.*

adja-

adjacentibus obſequuntur, hoc obſervatum eſt, quod ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptem, ſine cibi, ultra totidem dies vita non durat. Septem ſunt quoque gradus in corpore, qui dimenſionem altitudinis ab imo in ſuperficiem complent; medulla, os, nervus, vena, arteria, caro, cutis. hæc de interioribus. In aperto quoque ſeptem ſunt corporis partes; caput, pectus, manus, pedeſque & pudendum. Item, quæ dividuntur, non niſi ſeptem compagibus juncta ſunt; ut in manibus eſt humerus, brachium, cubitus, vola & digitorum terni nodi: in pedibus vero femur, genu, tibia, pes ipſe ſub quo vola eſt, & digitorum ſimiliter nodi terni. Et, quia ſenſus eorumque miniſteria natura [30] in capite, velut in arce, conſtituit; ſeptem foraminibus ſenſuum celebrantur officia: id eſt, oris, ac deinde oculorum, narium & aurium binis. unde non immerito hic numerus, totius fabricæ diſpenſator & dominus, ægris quoque corporibus periculum ſanitatemve denuntiat. imo ideo & ſeptem motibus omne corpus agitatur. aut enim acceſſio eſt, aut receſſio, aut in lævam dextramve deflexio, aut ſurſum quis ſeu deorſum movetur, aut in orbem rotatur. Tot virtutibus inſignitus ſeptenarius, quas vel de partibus ſuis mutuatur vel totus exercet, jure plenus & habetur & dicitur. Et abſoluta, ut arbitror, ratione jam conſtitit cur diverſis ex cauſis octo & ſeptem pleni vocentur. Senſus autem hic eſt. Cum ætas tua quinquageſimum & ſextum annum compleverit, quæ ſumma tibi fatalis erit: ſpes quidem ſalutis publicæ te videbit, & pro remediis communis bonorum omnium ſtatus virtutibus tuis dictatura debebitur; ſed ſi evaſeris inſidias propinquorum. nam per ſeptenos octies ſolis amfractus redituſque, quinquaginta & ſex ſignificat annos, amfractum ſolis & reditum annum vocans: amfractum; propter zodiaci ambitum: reditum; quia eadem ſigna per annos ſingulos certa lege metitur.

[30] *In capite velut in arce.* | Minutius Felix: *Oculi in ſummo velut in ſpecula conſtituti, & omnes cæteri ſenſus velut in arce compoſiti.* Solinus in præfat. *Sicut ergo ii, qui corporum formas amulantur, poſtpoſitis quæ reliqua ſunt, ante omnia effigiant modum capitis, nec in alia membra prius lineas deſtinant, quam ab ipſa, ut ita dixerim, figurarum arce auſpicium faciant inchoandi.* Lactantius de Opificio Dei cap. 8. *Ejus* (hominis) *prope divina mens in ſummo capite collocata, tanquam in arce ſublimis ſpeculatur omnia & contuetur.* Gron.

CAP. VII.

Obſcura involutaque ſemper eſſe ſomnia ac ſigna de adverſis; & tamen ſemper ſubeſſe aliquid, quo poſſit quoquo modo deprehendi veritas, modo diligens aſſit ſcrutator.

HIC quidam mirantur quid ſibi velit iſta dubitatio, *ſi effugerit*, quaſi potuerit divina anima & olim cœlo reddita, atque hic maxime ſcientiam futuri profeſſa, neſcire, poſſit ne nepos ſuus an non poſſit evadere, ſed non advertunt hanc habere legem omnia

vel

vel ſigna vel ſomnia, ut de adverſis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneant. & ideo quædam cavendo tranſimus; alia exorando & litando vitantur. alia ſunt ineluctabilia, quæ nulla arte, nullo avertuntur ingenio. nam, ubi admonitio eſt, vigilantia cautionis evaditur: quod apportant minæ, litatio propitiationis avertit: nunquam denuntiata vaneſcunt. Hic ſubjicies: Unde igitur iſta diſcernimus, ut poſſit cavendumne an exorandum an vero patiendum ſit deprehendi? Sed præſentis operis fuerit inſinuari, qualis ſoleat in divinationibus eſſe affectata confuſio; ut deſinas de inſerta velut dubitatione mirari. ceterum in ſuo quoque opere artificis erit ſigna quærere, quibus iſta diſcernat, ſi hoc vis divina non impedit. nam illud,

Prohibent nam cetera Parcæ
Scire,——

Maronis eſt ex intima diſciplinæ profunditate ſententia. Divulgatis etiam docemur exemplis quam pæne ſemper cum prædicuntur futura, ita dubiis obſerantur, ut tamen diligens ſcrutator niſi divinitus, ut diximus, impeditur, ſubeſſe ſe reperiat apprehendendæ veſtigia veritatis: ut ecce Homericum ſomnium à Jove, ut dicitur, miſſum ad conſerendam futuro die cum hoſtibus manum ſub aperta promiſſione victoriæ, ſpem regis animavit. ille velut divinum ſecutus oraculum, commiſſo prælio, amiſſis ſuorum plurimis, vix ægreque in caſtra remeavit. num dicendum eſt deum mandaſſe mendacium? non ita eſt, ſed, quia illum caſum Græcis fata decreverant, latuit in verbis ſomnii quod animadverſum vel ad vere vincendum vel ad cavendum ſaltem potuiſſet inſtruere. habuit enim præceptio, ut univerſus produceretur exercitus. at ille ſola pugnandi hortatione contentus non vidit, quid de producenda univerſitate præceptum ſit: prætermiſſoque Achille, qui tunc recenti laceſſitus injuria ab armis cum ſuo milite feriabatur, rex progreſſus in prælium & caſum qui debebatur excepit, & abſolvit ſomnium invidia mentiendi, non omnia de imperatis ſequendo. Parem obſervantiæ diligentiam Homericæ per omnia perfectionis imitator Maro in talibus quoque rebus obtinuit. nam apud illum Æneas ad regionem inſtruendo regno fataliter eligendam, ſatis abundeque Delio inſtructus oraculo, in errorem tamen unius verbi negligentia relapſus eſt. non quidem locorum fuerat, quæ petere deberet, nomen inſertum: ſed, cum origo vetus parentum ſequenda diceretur, fuit in verbis, quod inter Cretam & Italiam, quæ ipſius gentis auctores utraque produxerant, magis oſtenderet; &, quod aiunt, digito demonſtraret Italiam. nam quum fuiſſent inde Teucer, hinc Dardanus; vox ſacra ſic alloquendo: *Dardanidæ duri*: aperte conſulentibus Italiam, de qua Dardanus profectus eſſet, objecit appellando eos parentis illius nomine, cujus erat origo rectius eligenda. Et hic certæ quidem denunciationis

ationis eſt, quod de Scipionis fine prædicitur: ſed gratia conciliandæ obſcuritatis inſerta dubitatio; dicto tamen, quod initio ſomnii continetur, abſolvitur. nam cum dicitur; *circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint*: vitari hunc finem non poſſe pronuntiat. Quod autem Scipioni reliquos vitæ actus ſine offenſa dubitandi per ordinem retulit, & de ſola morte ſimilis eſt viſus ambigenti, hæc ratio eſt, quod ſive dum humano vel mœrori parcitur vel timori, ſeu quia utile eſt hoc maxime latere, pronius cætera oraculis quam vitæ finis exprimitur, aut cum dicitur non ſine aliqua obſcuritate profertur.

CAP. VIII.

Quatuor eſſe virtutum genera, politicas, purgatorias, animi purgati, & exemplares: & cum virtus beatos efficiat, ſitque primum illud virtutum genus in rerum publicarum gubernatoribus, ideo hos utique fore fœlices.

HIS aliqua ex parte tractatis, progrediamur ad reliqua. *Sed, quo ſis, Africane, alacrior ad tutandam rempublicam, ſic habeto: Omnibus qui patriam conſervarint, adjuverint, auxerint, certum eſſe in cœlo definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia cœtuſque hominum jure ſociati, quæ civitates appellantur: earum rectores & ſervatores hinc profecti huc revertuntur.* Bene & opportune, poſtquam de morte prædixit, mox præmia bonis poſt obitum ſperanda ſubjecit: quibus adeo à mente prædicti interitus cogitatio viventis erecta eſt, ut ad moriendi deſiderium ultro animaretur majeſtate promiſſæ beatitudinis & cœleſtis habitaculi. Sed de beatitate quæ debetur conſervatoribus patriæ pauca dicenda ſunt, ut poſtea [1] locum omnem, quem hic tractandum recepimus, reſolvamus. Solæ faciunt virtutes beatum: nullaque alia quiſquam via hoc nomen adipiſcitur. unde, qui exiſtimant nullis niſi philoſophantibus ineſſe virtutes, nullos præter philoſophos beatos eſſe pronuntiant. agnitionem enim rerum divinarum ſapientiam proprie vocantes, eos tantummodo dicunt eſſe ſapientes qui ſuperna acie mentis requirunt, & quærendi ſagaci diligentia comprehendunt, &, quantum vivendi perſpicuitas præſtat, imitantur. & in hoc ſolo eſſe aiunt exercitia virtutum: quarum officia ſic diſpenſant. Prudentiæ eſſe, mundum iſtum & omnia quæ in mundo inſunt, divinorum contemplatione deſpicere, omnemque animæ cogitationem in ſola divina dirigere. temperantiæ; omnia relinquere,

[1] *Locum omnem reſolvamus.* | Libri *revolvamus*, & ſic auctor ſcripſit. Supra cap. 6. de ſeptenarii diviſionibus. *Tertia eſt de tribus & quatuor, qua quantum valeat, revolvamus.* l. 4. *Ut de gravitate & acumine ſonorum diverſitate, quas aſſerit, revolvamus.* Gronov.

ja

in quantum natura patitur, quæ corporis usus requirit. fortitudinis; non terreri animam à corpore quodammodo ductu philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere. justitiæ; ad unam sibi hujus propositi consentire viam uniuscujusque virtutis obsequium. atque ita fit, ut secundum hoc [2] tam rigidæ definitionis abruptum, rerumpublicarum rectores beati esse non possint. Sed Plotinus inter philosophiæ professores cum Platone princeps, libro de virtutibus, gradus earum vera & naturali divisionis ratione compositos per ordinem digerit. Quatuor sunt, inquit, quaternarum genera virtutum. ex his primæ politicæ vocantur, secundæ purgatoriæ, tertiæ animi jam purgati, quartæ exemplares. Et sunt politicæ hominis, qua sociale animal est. his boni viri reipublicæ consulunt, urbes tuentur; his parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt; his civium salutem gubernant; his socios circumspecta providentia protegunt, justa liberalitate devinciunt:

Hisque sui memores alios fecere merendo.

Et est politici prudentia, ad rationis normam quæ cogitat, quæque agit universa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, [3] humanisque actibus tanquam divinis arbitris, providere. Prudentiæ insunt ratio, intellectus, circumspectio, providentia, docilitas, cautio. Fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere; tolerare fortiter vel adversa vel prospera. fortitudo præstat magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiæ, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub jugum rationis cupiditatem domare. temperantiam sequuntur modestia, verecundia, abstinentia, [4] castitas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Justitiæ, servare unicuique quod suum est. de justitia veniunt innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutibus vir bonus primum sui, atque inde reipublicæ rector efficitur, juste ac provide gubernans humana, divina non deserens. Secundæ, [5] quas purgatorias vocant, hominis sunt, qui divini capax

[2] *Tam rigidæ definitionis abruptum.* | Quintilianus decl. 4. *Testor, in novissimo fati stamus abrupto.* Declam. 5. *Exspectatis, judices, ut in tristissimæ necessitatis positus abrupto, ad ægrum continuo properaverim.* Idem.

[3] *Humanisque actibus, tanquam divinis arbitris providere.* | Editiones pleræque, *divis arbitris.* Quod placet, & malim porro, *præsidere.* Arnobius lib. 3. *Nisi forte hoc dicitis Deos artifices non esse, sed eos his artibus præsidere.* & iterum, *Cornificius halare convincitur, qui novitati præsidentibus divis aliena potentia vim donat.* Pontan. Sexcenta talia proferri possunt: non tamen ideo & malim Macrobio impingere. Utitur enim hic τῷ *providere,* ut lib. 1. Saturn. cap. 16. *Nundinæ sunt paganorum itemque rusticorum, quibus conveniunt negotiis propriis vel mercibus provisuri.* Gronov.

[4] *Castitas, moderatio.* | MSS. cum nonnullis editt. auctiores una temperantiæ propagine, *castitas, honestas, moderatio.* Gronov.

[5] *Quas purgatorias vocant.* | Præclare & apposite Pythagoræ interpres Hierocles, Φιλοσοφία ἐστὶ ζωῆς ἀνθρωπίνης κάθαρσις, καὶ τελειότης. κάθαρσις μὲν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς ἀλογίας καὶ τοῦ θνητοειδοῦς σώματος. τελειότης δὲ, τῆς οἰκείας εὐζωΐας ἀνάληψις, πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἐπανάγουσα. *Philosophia est vitæ humanæ purgatio & perfectio. Purgatio quidem cum face rationi contraria mortalique corpore liberat. Perfectio, cum vitæ suæ præstantia ad divinam similitudinem deducit.* Pont.

eſt; ſolumque animum ejus expediunt, qui decrevit ſe à corporis contagione purgare, [6] & quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere divinis. hæ ſunt otioſorum, qui à rerumpublicarum actibus ſe ſequeſtrant. Harum quid ſingulæ velint ſuperius expreſſimus, cum de virtutibus philoſophantium diceremus; quas ſolas quidam exiſtimaverunt eſſe virtutes. Tertiæ ſunt purgati jam defæcatique animi & ab omni mundi hujus aſpergine preſſe pureque deterſi. illic prudentiæ eſt divina non quaſi in electione præferre, ſed ſola noſſe, & hæc, tanquam nihil ſit aliud, intueri. temperantiæ; terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliviſci. fortitudinis; paſſiones ignorare non vincere, ut [7] *neſciat iraſci, cupiat nihil.* juſtitiæ; ita cum ſupera & divina mente ſociari, ut ſervet perpetuum cum ea fœdus imitando. Quartæ exemplares ſunt, quæ in ipſa divina mente conſiſtunt, quam diximus νοῦν vocari: à quarum exemplo reliquæ omnes per ordinem defluunt. Nam ſi rerum aliarum, multo magis virtutum ideas eſſe in mente credendum eſt. Illic prudentia eſt mens ipſa divina. temperantia; quod in ſe perpetua intentione converſa eſt. fortitudo; quod ſemper idem eſt, nec aliquando mutatur. juſtitia; quod perenni lege à ſempiterna operis ſui continuatione non flectitur. Hæc ſunt quaternarum quatuor genera virtutum, quæ, præter cætera, maximam in paſſionibus habent differentiam ſui. paſſiones autem, ut ſcimus, vocantur, quod homines

Metuunt, [8] *cupiunt, gaudentque, dolentque.*

Has primæ molliunt, ſecundæ auferunt, tertiæ obliviſcuntur: in quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium & effectus virtutum, beare; conſtat autem & politicas eſſe virtutes: igitur ex politicis efficiuntur beati. jure ergo Tullius de rerumpublicarum rectoribus dixit; *ubi beati ævo ſempiterno fruantur.* qui, ut oſtenderet alios otioſis, alios negotioſis virtutibus fieri beatos, non dixit abſolute nihil eſſe illi principi deo acceptius quam civitates; ſed adjecit, *quod quidem in terris fiat,* ut eos, qui ab ipſis cœleſtibus incipiunt, diſcerneret à rectoribus civitatum, quibus per terrenos actus iter paratur ad cœlum. Illa autem definitione quid preſſius poteſt eſſe, quid cautius de nomine civitatum? *quam concilia,* inquit, *cœtuſque hominum jure ſociati, quæ civitates appellantur?* nam & ſervilis quondam & gladiatoria manus concilia hominum & cœtus fuerunt, ſed non jure ſociati. illa autem ſola juſta eſt multitudo, cujus univerſitas in legum conſentit obſequium.

[6] *Et quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerere divinis.* | Platonis hæc omnia Pythagoræque moneta percuſſa. Arnobius, *Quid Plato veſter in Theateto, nonne animo fugere ſaxdit e terris, & circa illum ſemper (quantum fieri poteſt) cogitatione ac mente verſari?* Edit.

[7] *Neſciat iraſci, cupiat nihil.* | Alio charactere expreſſimus, quippe quod ſit hemſtichion Juvenalis è Satira decima. *Gron.*

[8] *Cupiunt, gaudentque, dolentque.* | Hoc editorum metrum eſt. Liber antiquiſſimus: *cupiuntque, dolent, gaudentque.* Et ſic Virgilius in 6. Æneidis. *Gron.*

CAP.

CAP. IX.

Quo ſenſu rerumpublicarum rectores cœlo deſcendiſſe, eoque reverti dicantur.

QUod vero ait: *Harum rectores & ſervatores, hinc profecti, huc revertuntur*; hoc modo accipiendum eſt. Animarum originem manare de cœlo inter recte philoſophantes indubitatæ conſtat eſſe ſententiæ. & animæ, dum corpore utitur, hæc eſt perfecta ſapientia, ut, unde orta ſit, de quo fonte venerit, recognoſcat. hinc illud à quodam inter alia ſeu feſtiva ſeu mordacia ſerio tamen uſurpatum eſt:

De cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτόν.

nam & Delphici vox hæc fertur oraculi [1] conſulenti ad beatitatem quo itinere perveniret: Si te, inquit, agnoveris. ſed & ipſius fronti templi hæc inſcripta ſententia eſt. Homini autem, ut diximus, una eſt agnitio ſui, [2] ſi originis nataliſque principia atque exordia prima reſpexerit, nec *ſe quæſiverit extra*. ſic enim anima virtutes ipſas conſcientia nobilitatis induitur, quibus poſt corpus evecta, eo unde deſcenderat, reportatur: quia nec corporea ſordeſcit nec oneratur eluvie, quæ puro ac levi fonte virtutum rigatur; nec deſeruiſſe unquam cœlum videtur, quod reſpectu & cogitationibus poſſidebat. hinc anima, quam in ſe pronam corporis uſus effecit, atque in pecudem quodammodo reformavit ex homine, & abſolutionem corporis perhorreſcit, &, cum neceſſe eſt;

Non niſi cum gemitu fugit indignata ſub umbras.

Sed nec poſt mortem facile corpus relinquit (quia *non funditus omnes Corporeæ excedunt peſtes*) ſed aut ſuum oberrat cadaver, aut novi corporis ambit habitaculum, non humani tantummodo, ſed ferini quoque, electo genere moribus congruo quos in homine libenter exercuit; mavultque omnia perpeti ut cœlum, quod vel ignorando, vel diſſimulando, vel potius prodendo deſeruit, evadat. civitatum vero rectores cæterique ſapientes cœlum reſpectu vel cum adhuc corpore tenentur habitantes, facile poſt corpus cœleſtem, quam penè non reliquerant, ſedem repoſcunt. nec enim de nihilo aut de vana adulatione veniebat, quod quoſdam urbium conditores aut cla-

[1] *Conſulenti.* | Oraculum Crœſo datum: Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις. Camerarius.

[2] *Si originis nataliſque principia atque exordia.* | Alteram copulativam particulam ignorant tam chartacei quam binæ membranæ, ſed hoc amplius hæ *principii*. Legendum, *ſi originis nataliſque principii exordia prima reſpexerit*. Solent enim hi ſcriptores, immo & meliores, ſic πλεονάζειν. Sic ſuperius bis dixit *cæremoniarum ſacra*. Sed & *quæſiverit* duo habent: quo numero magis apparet commodatum eſſe. *Gronov.*

ros in republica viros in numerum deorum conſecrarit antiquitas, ſed Heſiodus quoque divinæ ſubolis aſſertor priſcos reges cum diis aliis enumerat; hiſque exemplo veteris poteſtatis etiam in cœlo regendi res humanas aſſignat officium. &, ne cui faſtidioſum ſit, ſi verſus ipſos ut poëta Græcus protulit inſeramus, referemus eos ut ex [3] verbis ſuis in Latina verba converſi ſunt.

Indigetes divi fato ſummi Jovis hi ſunt:
Quondam homines, modo cum ſuperis humana tuentes,
Largi ac munifici, jus regum nunc quoque nacti.

Hoc & Vergilius non ignorat; qui, licet argumento ſuo ſerviens, heroas in inferos relegaverit, non tamen eos abducit à cœlo: ſed æthera his deputat largiorem, & noſſe eos ſolem ſuum ac ſua ſidera profitetur; ut geminæ doctrinæ obſervationes præſtiterit, & poëticæ figmentum & philoſophiæ veritatem: &, ſi ſecundum illum res quoque leviores quas vivi exercuerant, etiam poſt corpus exercent,

——Quæ gratia curruum
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.

multo magis rectores quondam urbium recepti in cœlum curam regendorum hominum non relinquunt. Hæ autem animæ in ultimam ſphæram recipi creduntur, quæ aplanes vocatur. nec fruſtra hoc uſurpatum eſt; ſiquidem inde profectæ ſunt. animis enim nec dum deſiderio corporis irretitis ſiderea pars mundi præſtat habitaculum, & inde labuntur in corpora. ideo his illo eſt reditio, qui merentur. rectiſſime ergo dictum eſt cum in galaxia, quem aplanes continet, ſermo iſte procedat, *hinc profecti huc revertuntur.* Ad ſequentia tranſeamus.

[3] *Verbis ſuis.* | Quæ hæc ſunt:
Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς,
Ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.
Οἱ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
Πλουτοδόται, καὶ τοῦτο γέρας βασιλήιον ἔσχον.
Camerarius.

CAP. X.

Quid ſecundum priſcos illos theologos inferi; & quando ex eorum ſententia, anima aut vivere aut mori dicatur.

HIC *ego, etſi eram perterritus non tam mortis metu quam inſidiarum à meis, quæſivi tamen, viveretne ipſe, & Paulus pater, & alii, quos nos exſtinctos eſſe arbitraremur.* Vel fortuitis & inter fabulas elucent ſemina inſixa virtutum, quæ nunc videas licet ut è pectore Scipionis vel ſomniantis emineant. in re enim una politicarum virtutum omnium pariter exercet officium. Quod non labitur animo prædicta morte perterritus, fortitudo eſt. quod ſuorum terretur inſidiis, magiſque alienum facinus quam ſuum horreſcit. exitium;

itium; de pietate & nimio in ſuos amore procedit. hæc autem diximus ad juſtitiam referri, quæ ſervat unicuique quod ſuum eſt. quod ea quæ arbitratur non pro compertis habet, ſed ſpreta opinione, quæ minis cautis animus pro vero inoleſcit, quærit diſcere certiora; indubitata prudentia eſt. quod cum perfecta beatitas, & cœleſtis habitatio humanæ naturæ, in qua ſe noverat eſſe, promittitur, audiendi tamen alia deſiderium frenat, temperat, & ſequeſtrat, ut de vita avi & patris interroget; quid niſi temperantia eſt? ut jam tum liqueret Africanum per quietem ad ea loca, quæ ſibi deberentur abductum. In hac autem interrogatione de animæ immortalitate tractatur. ipſius enim conſultationis hic ſenſus eſt: Nos, inquit, arbitramur animam cum fine morientis exſtingui, nec ulterius eſſe poſt hominem. ait enim: *quos exſtinctos eſſe arbitraremur.* quod autem exſtinguitur eſſe jam definit. [1] Ergo velim jam, dicas, inquit, ſi & pater Paulus tecum & alii ſuperſunt. Ad hanc interrogationem, quæ & de parentibus ut à pio filio, & cæteris ut à ſapiente ac naturam ipſam diſcutiente proceſſit, quid ille reſpondit? *Imo vero*, inquit, *hi vivunt, qui è corporum vinculis tanquam è carcere evolaverunt. veſtra vero quæ dicitur eſſe vita, mors eſt.* Si ad inferos meare mors eſt, & vita eſt eſſe cum ſuperis: facile diſcernis quæ mors animæ, quæ vita credenda ſit, ſi conſtiterit qui locus habendus ſit inferorum, ut anima dum ad hunc truditur mori, cum ab hoc procul eſt vita frui & vere ſupereſſe credatur. Et quia totum tractatum, quem veterum ſapientia de inveſtigatione hujus quæſtionis agitavit, in hac latentem verborum paucitate reperies; ex omnibus aliqua, quibus nos de rei quam quærimus abſolutione ſufficiet admoneri, amore brevitatis excerpſimus. Antequam ſtudium philoſophiæ circa naturæ inquiſitionem ad tantum vigoris adoleſceret, qui per diverſas gentes auctores conſtituendis ſacris ceremoniarum fuerunt, aliud eſſe inferos negaverunt quam ipſa corpora, quibus incluſæ animæ carcerem fœdum tenebris, horridum ſordibus & cruore patiuntur. hoc animæ ſepulchrum, hoc Ditis concava, hoc inferos vocaverunt: & omnia, quæ illic eſſe credidit fabuloſa perſuaſio, in nobiſmetipſis, & in ipſis humanis corporibus aſſignare conati ſunt: oblivionis fluvium aliud non eſſe aſſerentes quam errorem animæ obliviſcentis majeſtatem vitæ prioris, qua, antequam in corpus truderetur, potita eſt, ſolamque eſſe in corpore vitam putantis. Pari interpretatione Phlegetontem ardores irarum & cupiditatum putarunt; Acherontem, quicquid feciſſe dixiſſeve uſque ad tristitiam humanæ varietatis more nos pœnitet; Cocytum, quicquid homines in luctum lachrymaſque compellit; Stygem, quicquid inter ſe humanos animos in gurgitem mergit odiorum. ipſam quoque pœnarum deſcriptionem de ipſo uſu converſationis humanæ ſum-

[1] *Ergo velim jam dicas.* | Delent τὸ *jam* libri omnes. Iidem habent *& dicaveris*, i. e. | puto commode præpoſitionem illam omitti. *Grono.*

ptam crediderunt: [2] vulturem jecur immortale tundentem, nihil aliud intelligi volentes, quam tormenta malæ conſcientiæ obnoxia flagitio vilcera interiora rimantis, & ipſa vitalia indefeſſa [3] admiſſi ſceleris admonitione laniantis. ſemperque curas, ſi requieſcere forte tentaverint excitantis, tanquam fibris renaſcentibus inhærendo, nec ulla ſibi miſeratione parcentis, lege hac, qua *ſe judice nemo nocens abſolvitur*, nec de ſe ſuam poteſt vitare ſententiam. illos aiunt epulis ante ora poſitis excruciari fame, & inedia tabeſcere; quos magis magiſque acquirendi deſiderium cogit præſentem copiam non videre; qui in affluentia inopes, egeſtatis mala in ubertate patiuntur, neſcientes parta reſpicere, dum egent habendis. illos radiis rotarum pendere diſtrictos; qui nihil conſilio prævidentes, nihil ratione moderantes, nihil virtutibus explicantes, ſeque & actus omnes ſuos fortunæ permittentes, caſibus & fortuitis ſemper rotantur: ſaxum ingens volvere, inefficacibus laborioſiſque conatibus vitam terentes: atram filicem lapturam ſemper & cadenti ſimilem illorum capitibus imminere, qui arduas poteſtates & [4] infauſtam ambiunt tyrannidem,

[2] *Vulturem jecur immortale tundentem.* | Plane ejuſdem notæ Petronii Epigramm atium:

Qui vultur jecur ultimum peverrat,
Et pectus trahit intimaſque fibras,
Non eſt quem timidi vocant poetæ,
Sed cordis mala livor atque luxus.

Ubi non diſplicet filii Douzæ divinatio, *Tuyi vocant poetæ*, licet vulgatum ſua quoque ratione probum. At ultimo verſu, quod nondum, quod ſciam, adverſum, & tamen rei quodammodo cardo eſt, admoneo ego ſcriboque, *livor atque luctus*. Eodem hoc capite Macrobius; *Cocytum quicquid homines in luctum lachrimaſque compellit*. Sed hoc quoque poſtmodum ex Euſtathio aſſertum comperi in nuperis ad Arbitrum Spicilegiis filio eidem Douzæ. Quod rei & fidei meæ cauſa dictum volui; & illud inſuper Epitaphium breve melos additum, judicii & amoris erga eum noſtri ſi non æternum certe pium monumen.

JANI DOUSÆ FILII EPITAPHIUM.

Hanc quiſquis terris orbitam, viator,
Noli nobile præterire marmor,
Phœbi delicium, Minervæ amores,
Phœbi lux Latio, Minerva Athenis,
Ars & gratia, Cœlitumque norma,
Patris gloria, floſculuſque vatum,
Plautini decus & dolor choragi,
Atque illa Veneres Triumvirorum,
Hoc, quo Douza jacet, manent ſepulchro.

[3] *Admiſſi ſceleris admonitione laniantis.* | Efficacius foret, *lancinantis.*

[4] *Infauſtam ambiunt tyrannidem nunquam ſine timore victuri.* | Talem inquietudinem expreſſit in Caligula Suetonius, cap. 50. *Magna parte noctis vigiliæ, cubandique tædio, nunc toro reſidens, nunc per longiſſimas porticus vagus, invocare identidem atque exſpectare lucem conſueverat.* Cui plane par Taciti ſuper Nerone locus; obſcuriuſculus tamen &, non omnibus fors intellectus. Ego adſcribam ut illuſtrem & alium ejus occaſione emaculem. Lib. 14. Annal.

Reliquo noctis modo per ſilentium defixus, ſæpius pavore exſurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam.

Vulgariter enim ſi penultimam vocem interpretemur, ſimilius fortaſſe vero ſit, *ablaturam*. Præter laudatum jam Tranquilli ſuffragium, ipſe Tacitus ea mente lib. 3. Hiſtoriarum de Vitellio: *Qua*, inquit, *natura pavoris eſt, cum omnia intuenti, præſentia maxime diſpliceret, in palatium regrediturr.* Pariter hic Nero, quaſi metum omnem & diſcrimen dies eximeret, luce noctem mutare deſiderat. Hæc ſententia videtur eſſe Taciti, quam tamen ſervata ſcriptura veteri, rite elicio; modo *exitium* cum Feſto & ἀφανισμὸς capiatur pro fine & exitu cujuſque rei. Apuleius, *Lanceam venatoriam, qua parte minatur exitium, in ima viſcera condidiſſe. Initium* deinde ſimiliter uſitatum idem Feſtus & Veteres annotarunt. Ego Tacito, ut dixi, redonandum cenſeo, ubi editur lib. Hiſtoriarum 3.

Jam reſerata militia, impulſus Vitelli rei audietis; juvabit ſequi & veſtigiis vincentis inſiſtere.

nunquam

nunquam ſine timore victuri; & cogentes ſubjectum vulgus odiſſe, dum metuat, ſemper [5] ſibi videntur exitium, quod merentur, excipere. Nec fruſtra hoc theologi ſuſpicati ſunt. nam & [6] Dionyſius aulæ Siculæ inclementiſſimus incubator, [7] familiari quondam ſuo ſolam beatam exiſtimanti vitam tyranni, volens quam perpetuo metu miſera, quamque impendentium ſemper periculorum plena eſſet oſtendere, gladium vagina raptum & à capulo de filo tenui pendentem, mucrone demiſſo, juſſit familiaris illius capiti inter epulas imminere: cumque ille [8] inter & Siculas & tyrannicas copias præſentis mortis periculo gravaretur, Talis eſt, inquit Dionyſius, vita quam beatam putabas: ſic nobis [9] ſemper mortem imminentem videmus. æſtima quando eſſe felix poterit, qui timere non deſinit. Secundum hæc igitur, quæ à theologis aſſeruntur, ſi vere *quiſque ſuos patimur manes*, & inferos in his corporibus eſſe credimus; quid aliud intelligendum eſt quam mori animam, cum ad corporis inferna demergitur; vivere autem, cum ad ſupera poſt corpus evadit?

Putavit autem æternus ille Cornelii cenſor reſcribendum: *reſerata Italia*. At, *reſerata initia* elementa literarum & mentem auctoris propius erit. Et ea emendatio ut mihi videtur certa, ita de priori dubito, & locum, ut vulgo acceptus eſt, accipi poſſe puto, ex illo Senecæ Epiſtol. 122. *Gravis malæ conſcientiæ lux eſt.*

[5] *Sibi videntur exitium quod merentur excipere.* | Aſpexit indubie Petronii verba; *Dii deæque quam male eſt extra legem viventibus! quicquid meruerunt ſemper exſpectant.*

[6] *Dionyſius aulæ Siculæ inclementiſſimus incubator.* | Servius in tertium Æneidos: *Apud nos incubator imperii tyrannus dicitur.* Et idem ad illud Æneid. I. *Nox incubat. incubare proprie dicitur, per vim rem alienam velle retinere.* Martialis alluſit,

Largiris nihil, incubaſque gazæ
Ut magnus Draco.

Videndus uberius Turnebus Adverſ. primo.

[7] *Familiari quondam ſuo ſolam beatam exiſtimanti vitam tyranni.* | Quod de Saturnino Vopiſcus ſcripſit, plane genuinum eſt: *Et cum eum animarent vel ad vitam vel ad imperium, qui induerant purpuram, in hæc verba diſſeruit; Neſcitis amici quid mali ſit imperare. Gladii & tela noſtris cervicibus impendent, imminent haſtæ undique, undique ſpicula, ipſi cuſtodes timentur, ipſi comites formidantur. Non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro ſtudio. Adde quod omnis ætas in imperio reprehenditur.* Pontan.

Familiari quondam ſuo. | Sed & tum quoque, ut patet ex Ciceronis V. Tuſc. quæſt. 22. cum vitæ meticuloſæ fidem faceret; quamvis ad tempus narrantis Macrobii referri poſſit. Sed ex Mſſ. ſcribendum *cuidam*, ut perpetuo aſſolet. *Gronov.*

[8] *Inter Siculas & tyr. cop. p. m. periculo gravaretur.* | Verba librariorum ſimul & editorum hæſitationibus ſane quam incerta & varia. Membrana antiquior legit: *Cumque ille & inter epulas* (ſupra ſcripto *ſiculas*) *& tyrann. cop. p. m. p. gravaretur.* Altera: *cumque ille & ſiculas* (ſpatio inter *&* *ſiculas* ſuprapoſitum *inter*, tum ſupra τῷ *ſiculas* *&* eſt *dapes*) *& tyrannicas præſentis* &c. abſq; *copias*. Chartaceus autem: *Cumque ille & ſiculas & tyrannicas copias p. m. p. aſpernaretur.* Quam lectionem ſecutæ ſunt editiones uſque ad Stephanum, ut ſuſpicamur. Nos hinc veram Macrobii manum reviviſcere facimus, quæ fuit: *Cumque ille & Siculas dapes & tyrannicas copias inter præſentis mortis pericula gravaretur.* Non potuerunt barones illi concoquere τὸ *gravari* ἐνεργητικῶς uſurpari & apponi ei caſum quartum, qui tralaticius & velut conceſſus error fuit hactenus. Vide à patre meo annotata ad Senecæ Thyeſten v. 105. *Siculæ dapes* famoſæ, unde vii. Sat. menſam Siculam & Aſianam componit. *Gron.*

[9] *Semper mortem imminentem videmus.* Æliani obſervatio legitur lib. ejus ποικ. ἱστορ. x. cap. 5. Φρύγιος οὗτος λόγος, τὴν ὗν ἐάν τις ἅψηται αὐτῆς, βοᾶν, καὶ μάλα γε εἰκότως. οὔτε γὰρ ἔρια ἔχει, οὔτε ἄλλο οὐδέν. καὶ ὀνειροπολεῖ εὐθὺς τὸν θάνατον, εἰδυῖα εἰς ὃ, οὐδὲν τοῖς χρησομένοις λυσιτελεῖ. Ἐοίκασι δὲ τῇ ὑῒ τῇ Αἰσώπου οἱ τύραννοι, ὑποπτεύοντες καὶ δεδοικότες πάντα. ἴσασι γὰρ ὅτι, ὥσπερ ἡ ὗς, ὀφείλουσι καὶ ἐκεῖνοι τὴν ψυχὴν πᾶσι. Gron.

CAP. XI.

Quid & ubi inferi ſecundum Platonicos; quando horum ſententia aut vivere anima aut mori dicatur.

Dicendum eſt, quid his poſtea veri ſolicitior inquiſitor philoſophiæ cultus adjecerit. nam & qui primum Pythagoram & qui poſtea Platonem ſecuti ſunt, duas eſſe mortes, unam animæ, animalis alteram prodiderunt: mori animal cum anima diſcedit è corpore, ipſam vero animam mori aſſerentes cum à ſimplici & individuo fonte naturæ in membra corporea diſſipatur. Et quia una ex his manifeſta & omnibus nota eſt; altera non niſi à ſapientibus deprehenſa, cæteris eam vitam eſſe credentibus: ideo hoc ignoratur à plurimis cur eundem mortis deum, [1] modo ditem, modo immitem vocemus: cum per alteram, id eſt, animalis mortem abſolvi animam & ad veras naturæ divitias, atque ad propriam libertatem remitti, faultum nomen indicio ſit; per alteram vero, quæ vulgo vita exiſtimatur, animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis impelli, vocabuli teſtemur horrore. nam, ut conſtet animal, neceſſe eſt ut in corpore anima vinciatur. ideo corpus δέσμας, hoc eſt vinculum, nuncupatur, & σῶμα, quaſi quoddam σῆμα, id eſt, animæ ſepulchrum. unde Cicero pariter utrumque ſignificans corpus eſſe vinculum, corpus eſſe ſepulchrum, quod carcer eſt ſepultorum, ait: *Qui è corporum vinculis tanquam è carcere evolaverunt.* Inferos autem Platonici non in corporibus eſſe, item non à corporibus incipere, dixerunt; ſed certam mundi ipſius partem Ditis ſedem, id eſt, inferos vocaverunt. de loci vero ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt. & in tres ſectas diviſa ſententia eſt. alii enim mundum in duo diviſerunt; quorum alterum facit, alterum patitur. & illud facere dixerunt, quod, cum ſit immutabile, alteri cauſas & neceſſitatem permutationis imponit: hoc pati; quod per mutationes variatur. & immutabilem quidem mundi partem à ſphæra, quæ aplanes dicitur, uſque ad globi lunaris exordium, mutabilem vero à luna ad terras uſque dixerunt: & vivere animas dum in immutabili parte conſiſtunt; mori autem, cum ad partem ceciderint permutationis capacem; atque ideo inter lunam terraſque locum mortis & inferorum vocari, [2] ipſamque lunam vitæ eſſe mortiſque confini-

[1] *Modo ditem modo immitem.* | Vetuſtæ etiam ſic editiones. Stephanina *modo item* vitio typorum. Videtur mihi neceſſario legendum, *modo mitem modo immitem*, ut eſt in membranis. *Gronov.*

[2] *Ipſamque Lunam vitæ eſſe mortiſque confinium.* | Vel hinc lucem aliquam accipiunt verba Apulei; quæ, ut ipſe aſſerit, non poſſunt ſine piaculo ad prophanorum enunciari intelligentias. Exſtant libro undecimo: *Acceſſi confinium mortis, & calcato Proſerpinæ limine per omnia vectus elementa remeavi. Nocte media vidi Solem candido coruſcantem lumine Deos inferos & Deos ſuperos; acceſſi coram & adoravi de proximo.* Pont.

um,

um, & animas inde in terram fluentes mori, inde ad ſupera meantes in vitam reverti, non immerito exiſtimatum eſt. à luna enim deorſum natura incipit caducorum: ab hac animæ ſub numerum dierum cadere & ſub tempus incipiunt [3] denique illam ætheream terram phyſici vocaverunt. & [4] habitatores ejus lunares populos nuncuparunt. quod ita eſſe plurimis argumentis, quæ nunc longum eſt enumerare, docuerunt. nec dubium eſt, quin ipſa ſit mortalium corporum & auctor & conditrix; adeo ut nonnulla corpora ſub luminis ejus acceſſu patiantur augmenta, & hac decreſcente minuantur. Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generetur; ad ea quæ de inferorum loco alii definiunt, tranſeamus. maluerunt enim mundum alii in elementa ter quaterna dividere; ut in primo numerentur ordine, terra, aqua, aër, ignis, quæ eſt pars liquidior aëris vicina lunæ: ſupra hæc rurſum totidem numero ſed naturæ puriòris elementa; ut ſit luna pro terra quam æthereum terram à phyſicis diximus nominatam. aqua ſit ſphæra Mercurii, aër Veneris, ignis in Sole. Tertius vero elementorum ordo ita ad nos converſus habeatur; ut terram ultimam faciat, & cæteris in medium redactis, in terram definat tam ima quam ſumma poſtremitas: igitur ſphæra Martia ignis habeatur, aër Jovis, Saturni aqua, terra vero aplanes, [5] in qua Elyſios campos eſſe puris animis deputatos, antiquitas nobis intelligendum reliquit. de his campis anima, cum in corpus emittitur, per tres elementorum ordines, trina morte ad corpus uſque deſcendit. hæc eſt inter Platonicos de morte animæ cum in corpus truditur, ſecunda ſententia. Alii vero (nam tres eſſe inter eos ſententiarum diverſitates ante ſignavimus) in duas quidem & ipſi partes, ſicut primi faciunt, ſed non iiſdem terminis dividunt mundum. hi enim cœlum quod aplanes ſphæra vocitatur, partem unam, ſeptem vero ſphæras quæ vagæ vocantur, & quod inter illas ac terram eſt, terramque ipſam, alteram partem eſſe voluerunt. Secundum

3. *Denique illam æthereum terram phyſici vocaverunt.* | Idem infra, *Lunam quoque terram ſed æthereum vocaverunt.* Statii interpres vetus & doctus Lutatius hinc emaculandus eſt. Ait ad iſtud Thebaid. 1. *Mediaque ſilentia Lunæ: Philoſophi lunam eſſe in terra dicunt, quæ circa noſtrum hoc ſolum circulo altiore ſuſpenſa.* Certiſſima emendatio: *Lunam æthereum terram dicunt.* Pont.

4 *Habitatores ejus lunares populos nuncuparunt.* | Recepta opinio, Lunam non minus ac terram habitari ac coli. Arati interpres: ἔνιαι δ' εἰσ' αὐτῆς οἰκησιν ἀλλων ποταμός τε ἠδ' ὄσα ἐπὶ γης. Videndus Politianus ad illud Tragici.

Sublimis alias Luna concipiat feras. Id.

5 *In qua Elyſios campos eſſe.* | Maro de Elyſio magnifice lib. 5. *Sed amœna piorum Concilia Elyſiumque colo.* Aliter in Sexto Martialis:

O quam pane tibi Stygias ego raptus ad undas,
Elyſia vidi nubila fuſca plaga!

Quo tamen loco tenent me illa verba, *nubila fuſca.* Nonne enim utraque vox ejuſdem notæ? An augere loci tenebras voluit geminatis copulatiſque epithetis? Mihi vix probabile, & credam magis non ſincera ea verba, imo ineptum par. Emaculem componamque: *Elyſia vidi nubila fluſtra plaga.* Fefellerat fortaſſis librarios priſca dictio. Tertull. *Mare de fluſtris temperatum & extemplo de decumanis inquietat.* Feſtus: *Fluſtra dicuntur, cum in mari fluctus non moventur, quam Graci μαλακίαν vocant.* Quo quid aptius liventi huic ſilentique paludi? At, *nubila fuſca* cum ſit MSS. omnium lectio, erit *fuſca* veluti epithetum vocis *nubila.* Idem.

hoc

hos ergo, quorum ſectæ amicior eſt ratio, animæ beatæ ab omni cujuſcunque contagione corporis liberæ cœlum poſſident. quæ vero appetentiam corporis & hujus quam in terris vitam vocamus ab illa ſpecula altiſſima & perpetua luce deſpiciens deſiderio latenti cogitaverit, [6] pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur. [7] nec ſubito hac perfecta incorporalitate luteum corpus induitur; ſed ſenſim per tacita detrimenta, & longiorem ſimplicis & abſolutiſſimæ puritatis receſſum in quædam ſiderei corporis incrementa turgeſcit: in ſingulis enim ſphæris, quæ cœlo ſubjectæ ſunt, ætherea obvolutione veſtitur; ut per eas gradatim ſocietati hujus indumenti teſtei concilietur. & ideo totidem mortibus, quot ſphæras tranſit, ad hanc pervenit quæ in terris vita vocitatur.

[6] *Pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabitur.* | Senſit idem ſublimis ille inter Chriſtianos Philoſophus, inter Philoſophos Chriſtianus Origenes. Notavit ad Pammachium D. Hieronymus. *Dicit Origenes*, inquit, *cunctas rationabiles creaturas incorporales & inviſibiles, ſi negligentiores fuerint paulatim ad inferiora labi, & juxta qualitates locorum ad quæ defluunt aſſumere ſibi corpora. Verbi gratia, primum æthera, deinde aëreа. Cumque ad vicina terræ pervenerint caſſioribus corporibus circundari, noviſſime humanis carnibus alligari.* Idem.

[7] *Nec ſubito hac perfecta.* | Fateor me non intelligere hunc locum, niſi cum Vett. Edd. & ſcriptis *nec ſubito à perfecta* reſcribam. *Gronov.*

CAP. XII.

Quomodo anima ex ſuperiore mundi parte ad inferna hæc delabatur.

DEſcenſus vero ipſius, quo anima de cœlo in hujus vitæ inferna delabitur, ſic ordo digeritur: Zodiacum ita lacteus circulus obliquæ circumflexionis occurſu ambiendo complectitur, ut eum, qua duo tropica ſigna Capricornus & Cancer feruntur, interſecet. [1] Has Solis portas phyſici vocaverunt; quia in utraque obviante ſolſtitio ulterius ſolis inhibetur acceſſio, & fit ei regreſſus ad zonæ viam cujus terminos nunquam relinquit. per has portas animæ de cœlo in terras meare & de terris in cœlum remeare creduntur. ideo hominum una, altera deorum vocatur. hominum Cancer, quia per hunc in inferiora deſcenſus eſt. Capricornus deorum; quia per illum animæ in propriæ immortalitatis ſedem & in deorum numerum revertuntur. Et hoc eſt quod Homeri divina providentia in antri Ithaceſii deſcriptione ſignificat. hinc & Pythagoras putat à lacteo circulo deorſum incipere Ditis imperium, quia animæ inde lapſæ [2] videntur jam à ſuperis receſſiſſe

[1] *Has ſolis portas.* | 1 Sat. 17. *His duobus ſignis, quæ porta ſolis vocantur, cancro & capricorno hæc omnia contigerunt.* Gronov.

[2] *Videntur jam à ſuperis receſſiſſe.* | Hæc quidem omnia ad intellectum prona. Vide tamen an non ſcripſerit; *videntur jam ſuperis deceſſiſſe.* Ditis imperium ſunt inferi & mors; animabus autem mortem evenire, cum ad corpora labuntur, ſupra Macrobius oſtendit. Itaque cum ultra lacteum circulum deſcendendo animæ pervenerint, ſuperi, id eſt, qui ſupra lacteum agunt, putant eas jam in ditis imperium, hoc eſt, corpus quod mori vocant, deveniſſe. Hic ſenſus auctoris. Certe præpoſitionem membranarum altera ignorat. *Gronov.*

ideo

[3] ideo primam naſcentibus offerri ait lactis alimoniam; quia primus eis motus à lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Unde & Scipioni de animis beatorum oſtenſo lacteo dictum eſt: *Hinc profecti huc revertuntur.* Ergo deſcenſuræ cum adhuc in cancro ſunt, quoniam illic poſitæ necdum lacteum reliquerunt, adhuc in numero ſunt deorum. cum vero ad leonem labendo pervenerint; illic conditionis futuræ auſpicantur exordium. & quia in leone ſunt rudimenta naſcendi, & quædam humanæ naturæ tyrocinia; aquarius autem adverſus leoni eſt, & illo oriente mox occidit: ideo, cum ſol aquarium tenet, manibus parentatur; utpote in ſigno quod humanæ vitæ contrarium vel adverſum feratur. illinc ergo, id eſt, à confinio quo ſe Zodiacus lacteuſque contingunt, anima deſcendens à tereti, quæ ſola forma divina eſt, in conum defluendo producitur: ſicut à puncto naſcitur linea & in longum ex individuo procedit, ibique à puncto ſuo, quod eſt monas, venit in dyadem, quæ eſt prima protractio. Et hæc eſt eſſentia, quam individuam eandemque dividuam Plato in Timæo, cum de mundanæ animæ fabrica loqueretur, expreſſit. animæ enim ſicut mundi, ita & hominis unius modo diviſionis reperientur ignaræ, ſi divinæ naturæ ſimplicitas cogitetur; modo capaces; cum illa per mundi, hæc per hominis membra diffunditur. anima ergo cum trahitur ad corpus, in hac prima ſui productione ſilveſtrem tumultum, id eſt, hylen influentem ſibi incipit experiri. &, hoc eſt, quod Plato notavit in Phædone, animam in corpus trahi nova ebrietate trepidantem, [4] volens novum potum materialis alluvionis intelligi, quo delibuta & gravata deducitur. arcani hujus indicium eſt & crater Liberi patris ille ſidereus in regione quæ inter cancrum eſt & leonem locatus, ebrietatem illic primum deſcenſuris animis evenire ſilva influente ſignificans. unde & comes ebrietatis oblivio illic animis incipit latenter obrepere. nam ſi animæ memoriam rerum divinarum, quarum in cœlo erant conſciæ, ad corpora uſque deferrent; nulla inter homines foret de divinitate diſ-

[3] *Ideo primam naſcentibus offerri ait lactis alimoniam; quia primus eis motus à lacteo incipit.* | Hinc & Circulo huic nomen natum innuit libro de Nympharum antro Porphyrius: Δῆμος δὲ, inquit ὀνείρων κατὰ πυθαγόραν αἱ ψυχαὶ, ἃς συνάγεσθαί φασιν εἰς τὸν γαλαξίαν τὸν οὕτω προσαγορευόμενον ἀπὸ τῶν γάλακτι τρεφομένων, ὅταν εἰς γένεσιν πέσωσιν. Vide Spicilegium Meurſii ad illud Theocriti, καὶ ἐμπλήσασα γάλακτος, Idyll. 25. *Pont.*

[4] *Volens novum potum materialis alluvionis intelligi.* | Non debet hac occaſione inſanatus abire illuſtris alioqui Arnobii locus. Editur lib. 1. *Puerile, puſillum eſt, & exile, vix & illis conveniens, quos jam dudum experientia doctorum dæmonas appellat, & hos non noſſe cæleſtia & in hac rerum materia craſſiori, conditionis ſuæ ſorte verſari.* Sed oſtendit clare, præter ſententiæ ſalebram, loci plagam liber Romanus, qui ſervat, *errores non noſſe cæleſtia.* unde probabiliter, diducta compendiali ſcriptura extractaque ex proxima voce litera, fecerim: *terreſtres non noſſe cæleſtia & in hac.* Quaſi vero, inquit, cœleſtibus illis numinibus terreſtrium non eſſet perſpecta conditio & natura. *Materiam* autem *craſſiorem* intelligit quam Macrobius *materialem* dixit *alluvionem*, quæ, ut Plato ſentit, hyle influente hauritur. Porro quemadmodum Arnobius *terreſtres*, ita *cæleſtes* dixit Tibullus lib 1. *Parcite cæleſtes, æquum eſt impune licere Numina formoſis lædere veſtra ſemel.* Et ipſe Arnobius lib. 4. *Nam quid de illis amoribus dicam, quibus in fœminas ſanctos incaluiſſe cæleſtes, veſtris proditum literis atque auctoribus continetur.* Idem.

ſenſio,

ſenſio. ſed oblivionem quidem omnes deſcendendo hauriunt; aliæ vero magis, minus aliæ. & ideo in terris verum cum non omnibus liqueat, tamen opinantur omnes: quia opinionis ortus eſt memoriæ defectus. hi tamen hoc magis inveniunt, qui minus oblivionis hauſerunt: quia facile reminiſcuntur quod illic ante cognoverant. hinc eſt quod, quæ apud Latinos lectio apud Græcos vocatur repetita cognitio: [5] quia cum vera diſcimus, ea recognoſcimus quæ naturaliter noveramus prius quam materialis influxio in corpus venientes animas ebriaret. hæc eſt autem hyle, quæ omne corpus mundi quod ubicumque cernimus, ideis impreſſa formavit. ſed altiſſima & puriſſima pars ejus, qua vel ſuſtentantur divina vel conſtant, nectar vocatur, & creditur eſſe potus deorum: inferior vero & turbidior, potus animarum. & hoc eſt quod veteres Lethæum fluvium vocaverunt. ipſum autem Liberum Patrem Orphaici νοῦν ὑλικὸν ſuſpicantur intelligi; qui ab illo individuo natus in ſingulos ipſe dividitur. ideo in illorum ſacris traditur Titanio furore in membra diſcerptus, & fruſtis ſepultis rurſus unus & integer emerſiſſe; quia νοῦς, quem diximus mentem vocari, ex individuo præbendo ſe dividendum, & rurſus ex diviſo ad individuum revertendo & mundi implet officia, & naturæ ſuæ arcana non deſerit. Hoc ergo primo pondere de zodiaco & lacteo ad ſubjectas uſque ſphæras anima delapſa, dum & per illas labitur in ſingulis non ſolum (ut jam diximus) luminoſi corporis amicitur acceſſu; ſed & ſingulos motus, quos in exercitio eſt habitura, producit: in Saturni, ratiocinationem & intelligentiam, quod λογιστικὸν & θεωρητικὸν vocant: in Jovis, vim agendi, quod πρακτικὸν dicitur: in Martis, animoſitatis ardorem, quod θυμικὸν nuncupatur: in Solis, ſentiendi opinandique naturam, quod αἰσθητικὸν & φανταστικὸν appellant: deſiderii vero motum, quod ἐπιθυμητικὸν vocatur, in Veneris: pronuntiandi & interpretandi quæ ſentiat, quod ἑρμηνευτικὸν dicitur, in orbe Mercurii: φυτικὸν vero, id eſt, naturam [6] plantandi & agendi corpora, ingreſſu globi lunaris exercet. & eſt hæc ſicut à divinis ultima, ita in noſtris terreniſque omnibus prima. corpus enim hoc ſicut fæx rerum divinarum eſt; ita animalis eſt prima ſubſtantia. Et hæc eſt differentia inter terrena corpora & ſupera, cœli dico & ſiderum aliorumque elementorum; quod illa quidem ſurſum arceſſita ſunt ad animæ ſedem, & immortalitatem ex ipſa natura regionis & ſublimitatis imitatione meruerunt: ad hæc vero terrena corpora anima ipſa deducitur, & ideo mori creditur cum in caducam regionem & in ſedem mortalitatis in-

[5] *Quia cum vera diſcimus, ea recognoſcimus.* | Conſulendus eſt Cicero lib. 1. Tuſc. quæſt. cap. 24. Arnobius adverſus gentes lib. II. *Quid in Menone, ô Plato, quædam rationibus numeri admota ex puerculo ſciſcitaris? & ex ejus nitoris reſponſionibus comprobare, quæ diſcamus, non diſcere, ſed in eorum memoriam, quæ antiquius noveramus, redire?* Gronov.

[6] *Plantandi & agendi corpora* | Reponendum ex Mſſ. *augendi.* Gronov.

cluditur.

cluditur. [7] Nec moveat quod de anima, quam esse immortalem dicimus, [8] mortem totiens nominamus. etenim sua morte anima non exstinguitur, sed ad tempus obruitur. nec temporali demersione beneficium perpetuitatis eximitur: cum rursus è corpore, ubi meruerit contagione vi-

[7] *Nec moveat quod de anima, quam esse immortalem dicimus, mortem totiens nominamus.* | Tangit Platonem Arnobius: quod *cum animas dicat immortales, perpetuas & corporali soliditate privatas, puniri eas dicat tamen & doloribus affici sensuum. Quis autem*, subdit, *hominum non videt, quod sit immortale quod simplex, nullum posse dolorem admittere? quod autem sentiat dolorem, immortalitatem habere non posse?* Hinc itaque συλλογίζει gentium ille antagonista, mediæ esse qualitatis animas. *Sunt enim*, inquit, *mediæ qualitatis (sicut Christo auctore compertum est) & interire quæ possunt, Deum si ignoraverint, vita & exitio liberari, si ad ejus se minas atque indulgentias applicarint.* Pontanus.

Nec moveat. | Interjiciendum *te* auctoritate librorum vett. nam alloquitur filium. Sic, cap. 6. *Nec te remordeat* &c. cap. 15. *Nec te moveat, quod sæpe in longissimo positum montem videmus.* ll. 15. *Nec te confundat, quod moveri passivum verbum est.* Gron.

[8] *Mortem totiens nominamus.* | Nescio an refingi debeat, *ominamus.* Pomponius, *ita tibi bene sit, qui recte ominas.* Sed in pejorem partem, Plautus: *Ob istud omen ominator capies quod te condecet.* Et de *Ominibus* quia tam oportune se offert, adferam ea de re quæ sub manu mihi, ut dicitur, nata. Sub manu, inquam, nata; nam ea potissimum promam quæ vel lucis hujusmodi egere videbuntur vel medicinæ. Cætera autem, & quæ talia huic negotio aptanda scio, non otii hujus non loci sunt.

Omen itaque Festus explicat quasi *orimen*, quod ore fiat augurium. Id accidebat vel Deorum vel hominum nutu. Hominum proprie appellat *omina* Cicero de Divinat. *Neque solum Deum*, inquit, *voces Pythagorei observabant: sed etiam hominum, quæ omina vocabant.* Apuleius de Deo Socratis: *Ita est apud Platonem: ne quisquam arbitretur omina eum vulgo loquentum captasse.* Et statim: *Videmus plerisque usu venire, qui nimia ominum superstitione non suopte corde sed alterius verbo regantur. Omnis* tamen finitionem ad voces seu effata non constringo, utpote quod late adeo pateat ac ipsa vita & vitæ actus. Quare cum Græcis σύμβολα interpreter, quæ indicia & notas credebant antiquius secundorum seu adverforum. Tale est (ut à Cæsare initium sit) *quod Augustus lævum sibi prodidit calceum præposture indutum quo die seditione militari prope afflictus est.* Iridem Lampridius inter indicia imperaturi aliquando Alexandri recenset, *Quod tabula Trajani Imp. qua lecto geniali Patris imminebat, dum mater eum in Templo pareret, in lectum decidit.* Idque *cadueum auspicium* Festo aliisque auctoribus. Spartianus in Hadriano, *natali ultimo cum Antonium commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit. Annullus in quo imago ejus sculpta erat, sponte de digito delapsus est.* Hinc cecinit Naso:

Omina sunt aliquid: modo cum decedere vellet
Ad limen digitos restitit icta Nape.

Intellexit hujusmodi quoque obstacula sive remoras Plinius, & *offensiones pedum* dixit. Plautus *auspicia* sive *religionem* appellavit. Amphitruone: *Ante Auspicium commoratum est?* Et alibi, *An religio tibi objecta?* Tale capio quod oblatum Othoni in Vitellium eunti. Tacitus, *Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemque non conditorum ancilium offerrent.* Vide & Suetonium in Nerone cap. 19. Porro offensiones pedum diserte quoque innuit Tibullus:

O quoties ingressus iter mihi tristia dixi
Offensum in porta signa dedisse pedem!

In accessu talia. Ex recessu etiam auspicia captabant: utpote si quis destinato quopiam proficiscens, subito vel infecto proposito reverteretur. In sacrificiis id potissimum occupavit. Apollonius super Sacris Triviæ Deæ ita vertitur:

——Sacrisque peractis
Rursus abire pyra moneo. convertere nullus
Te retro strepitusque pedum, fremitusque canimus

Cogat; nam sacri fiat labor irritus omnis.

Recte inquit irritum reddi Sacrum strepitu vel simili interpellatione. Valerium ita explico & ex veteri Scripto corrigo lib. 3. *Ne sacrificium Alexandri aut concusso thuribulo aut edito gemitu impediret.* Vulgo magistelli alicujus Glossema legitur: *gemitu regias aures aspergeret.* Sed uti hoc in Sacris præsertim, religiose servatum ita, Pythagoras perpetuo symbolo & passim præcautum voluit: βαδίζοντας, inquit, εἰς κοσμίας, μὴ μεταστρέφεσθαι. Causam addit & aperit, *Furia enim transeunt.* Nec absimile, sed majoris momenti, salutis humanæ datoris monitum, *Qui aratro manum applicuit ne respiciat.* Denique ut ista *religionem objectam* nominabant, sic contra ex Plauto iterum disco, cum o-

tiorum penitus elimata purgari, ad perennis vitæ lucem reſtituta in integrum revertatur. Plene, ut arbitror, de vita & morte animæ

men in melius mitiuſque interpretari amabant, dixiſſe, *Religionem à ſe rejicere.* Græci χρονοματὸν appellarunt. Quod ut exemplis plurimis depromi poſſit, ita illuſtriſſimum in Julio reperio. Suetonius, *Cum Cæſar Africæ oram appuliſſet, & in terram inſiliturus corruiſſet, dixit ut infauſtum ex caſu omen averteret: Teneo te Africa.* At idem ille Cæſar adeo ſuperſtitionibus hiſce majorem ſemper extulit animum, ut nulla unquam religione vel ab incepto abſterritum vel retardatum legamus. Iterum Suetonius, *Licet immolanti aufugiſſet hoſtia, profectionem adverſus Scipionem & Jubam non diſtulit.* Quo reſpexiſſe fortaſſis Senecam Conſol. ad Marciam valde probabiliter credo, ſcripſiſſeque, *Tum cito delorem vicit quam omina ſolebat.* nam vulgo eſt *omnia.* His adnecto *manum, pedem* & ſimilia corporis ſiniſtra, ut infauſti ominis paſſim habita; ab Apulcio in indicium felicius replicata. Ait de ſiniſtra lib. 2. *Quartus aquitatis oſtendebat indicium, deformatam manum ſiniſtram porrecta palmula: quæ genuina pigritia, nulla calliditate, nulla ſolertia pradita, videbatur æquitati magis aptior quam dextra.* Macrobius in Saturnal. 1. *Apollinis ſimulacra manu dextra Gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra, quod ad nexam ſit pigrior, & ſalutem manus promptior largiatur.* Iſta videndum an alluceant Catulli loco:

Hæc ut dixit, Amor ſiniſtra amanti
Dextram ſternuit approbationem.

Nam ſubdit, *Nunc ab auſpicio bono profecti,*
Mutuis animis amant amantur.

Sed hæc proprie humanæ vitæ ipſos actus reſpiciunt. Erant inſuper veteribus *omina* quædam occultiora, quæ ex *Rebus*, ex *Diebus* etiam & *nominibus*, ex *locis* denique & *veſtibus* deducebant. Ad *res* ſpectare videbantur omina infeliciter uſurpata, utpote naufragia eorumque reliquiæ. Et præſertim natæ olim paroemiæ: *Aurum Toloſanum*, *equus Seianus.* Quæ ſingula uti notiſſima, ſciens prætervolo. Noviter vero inſignem his adopto Virgilii locum, quem poëta ille Auguralis Pythagoricæque doctrinæ peritiſſimus, occulte hac ſuperſtitione velavit. Ne enim infauſta Didoni eſſe dona illa Æneæ palam aſſereret tali ambitione verborum inſinuavit:

Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre jubet, pallam ſignis auroque rigentem,
Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis
Pergama cum peteret, inconceſſoſque Hymenæos,
Extulerat, Leda matris mirabile donum.

Et paulo inferius,

Dona ferens Pelago & flammis reſtantia Troja.

Intellexit lib. 1. Thebaid. Papinius, & imitatus eſt:

Nec mirum. Nam tu infauſtos donante marito
Ornatus Argiva geris; dirumque monile
Hermiones. Longa eſt ſeries, ſed nota malorum
Perſequar, unde novis tam ſæva potentia donis.

Baltheus deinde Pallantis huc quoque facit ex Æneidos 12. Donaſſet enim proſtrato Turno vitam Æneas, niſi infauſtum iſtud inſigne, quod Pallante necato Turnus rapuerat, ſuaviſſimi amici memoriam doloremque revocaſſet. Verba parco ſubſcribere, ſicuti & Homeri; qui Achillem viſis, quæ Patroclo Hector detraxerat, armis, ira atrociter exſurgentem deſcribit. Tu videto. Sequitur de *diebus.* Ii cladibus vel alias ominis alicujus diritate inſignes & impediti, *Religioſi, nefaſti, atri* dicebantur. Super quo ordine viſendus Agellius; & addendus illuſtris Taciti locus, lib. 2. Hiſtor. *Funeſti,* inquit, *ominis loco acceptum eſt quod maximum pontificatum adeptus Vitellius, de Carmoniis* XV. Kal. *Aug.* edixiſſet, *antiquitus infauſto die Cremerenſi Allienſique cladibus.* Nomina deinde omina præferebant vel proſperitatis vel diuturnitatis, & contra. Bona erant *Craſſus, Valerius, Macrobius, Lucius, Lucri* apud Plautum Perſa 10. *Nomen atque omen quantivis eſt pretii.* Do. *Si te eam mihi quoque Lucridem confido fore te.* Ubi tamen leve, me judice, mendum ſit, quod ita emendem: *confido fore re.* Non nomine tantum, reſpondit Dordalus ſed re quoque Lucridem mihi futuram ſpero. Omnino correctio talis neceſſaria, ut extollatur acumen loci alioqui jacentis. Mala deinde, *Furini, Hoſtilius, Macer.* Martialis,

Quintum pro Decimo; pro Craſſo, Regule, Macrum,
Ante ſalutabat Rhetor Apollenius.

Ita enim recte leges pro quod vulgo *Marcum*; & addes ex Feſto in *Lacu Lucrin.* Agellius quoque non omittendus lib. 1. cap. 28. *Cavenda igitur non improprietas ſola verbi, ſed etiam pravitas omnis, ſi quis ſe nunc ſenex advocatus adoleſcenti ſupereſſe dicat.* Sed pertinaciter in libris omnibus hactenus legitur,

definitio

definitio liquet; quam de adytis philoſophiæ doctrina & ſapientia Ciceronis elicuit.

pravitas omnis. Inepte. & vidit id ſolus, quod ſciam, Ariſtæneti nuperus editor. Quiſquis eſt, agnoſco lectiſſimum ingenium. Porro, *loca ominoſa* cenſebant vel à nuncupatione vel à tractatione aliqua ferali. *Nuncupationem* reſpexit Plautus Menæchmis; *Ne mihi damnum in Epidamno duas.* Et Petronius, *Epidamni nomina quare.* Super *feralibus* vero præter ab interpretibus cumulatim & paſſim dicta, Taciti inſigne teſtimonium indictum reperio, lib. Annal. 1. ubi Germanicus campos ſeu loca luſtrat in quis cum exercitu toto occubuerat Varus: *Quod Tiberio,* inquit, *haud probatum, ſeu cuncta Germanici in deterius trahenti; ſive exercitum imagine caſorum inſepultorumque, tardatum ad prælia, & formidoloſiorem hoſtium credebat. Neque imperatorem auguratu & vetuſtiſſimis cæremoniis præditum, attrectare feralia debuiſſe.* De *veſtibus* denique aliquid apponi poſſit non occupatum. Quod nempe Q. Curtius ominoſum & imperii mutationem portendiſſe credidit, Alexandrum Perſarum & exotico habitu delectatum delitiatumque. Quo, niſi fallor, reſpexit firmi & alti judicii doctor Tertullianus: *Video,* inquit, *quaſdam & capillum croco vertere. Pudet eas etiam nationis ſuæ, quod non Germanæ aut Gallæ procreatæ ſint. Ita Patriam capillo transferunt. Male ac peſſime ſibi auſpicantur flammeo capite. Flammeo capite,* ignem illum innuit perpetem, ut alibi appellat, & jugem. D. Hieronymus ſimiliter: *Ne caput gemmis oneres, nec capillum irrufes, & ei aliquid de Gehenna ignibus auſpiceris.* Extat epiſt. ad Lætam, & indubie à Tertulliano, ut alia illius multa, tractum. *Pont.*

CAP. XIII.

Hominem duplici ratione mori; primum ſi anima corpus relinquat; deinde ſi anima in corpore adhuc manens, corporeas illecebras contemnat, voluptateſque & affectiones omnes exuat: ex his mortibus poſteriorem hanc omnibus appetendam; priorem arceſſandam non eſſe, ſed exſpectandum donec deus ipſe animam à corpore diſſolvat.

SED Scipio per quietem & cœlo, quod in præmium cedit beatis, & promiſſione immortalitatis animatus, tam glorioſam ſpem tamque inclytam magis magiſque firmavit viſo patre; de quo utrum viveret, cum adhuc videretur dubitare, quæſiverat. mortem igitur malle cœpit, ut viveret. nec fleſſe contentus viſo parente, quem crediderat exſtinctum, ubi loqui poſſe cœpit, hoc primum probare voluit nihil ſe magis deſiderare, quam ut cum eo jam moraretur. [1] nec tam apud ſe quæ deſiderabat facienda conſtituit, quam ante conſuleret: quorum unum prudentiæ, alterum pietatis aſſertio eſt. Nunc ipſa vel conſulentis vel præcipientis verba tractemus. *Quæſo, inquam pater ſanctiſſime atque optime, quoniam hæc eſt vita, ut Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? Non eſt ita, inquit. niſi enim cum Deus hic, cujus hoc templum eſt omne quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberaverit, huc*

[1] *Nec tam apud ſe* | Libri antiqui, *nec tamen,* quod verum eſt, ſyntaxi eadem qua Ovidius IV. Met.

Nec tamen ante adiit, etſi proparabat adire,
Quam ſe compoſuit, quam circumſpexit amictus.

Dein videtur legendum; *antequam conſuleret,* cum una membrana. *Gronov.*

tibi

tibi aditus patere non poteſt. homines enim ſunt hâc lege generati, qui tuerentur illum globum quem in templo hoc medium vides, quæ terra dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas vocatis; quæ globoſæ & rotundæ divinis animatæ mentibus circos ſuos orbeſque conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi, Publi, & piis omnibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis: nec injuſſu ejus à quo ille eſt vobis datus, ex hominum vita migrandum eſt; ne munus aſſignatum à deo defugiſſe videamini. Hæc ſecta & præceptio Platonis eſt, qui in Phædone definit [2] homini non eſſe ſua ſponte moriendum. ſed in eodem tamen dialogo idem dicit mortem philoſophantibus appetendam, [3] & ipſam philoſophiam meditationem eſſe moriendi. hæc ſibi ergo contraria videntur: ſed non ita eſt. nam Plato duas mortes hominis novit. nec hoc nunc repeto quod ſuperius dictum eſt duas eſſe mortes; unam animæ, animalis alteram: ſed ipſius quoque animalis, hoc eſt hominis, duas aſſeri mortes; quarum unam natura, virtutes alteram præſtant. homo enim moritur, cum anima corpus relinquit ſolutum lege naturæ: mori etiam dicitur, cum anima adhuc in corpore conſtituta corporeas illecebras philoſophia docente contemnit, & cupiditatum dulces inſidias reliquaſque omnes exuitur paſſiones. & hoc eſt quod ſuperius ex ſecundo virtutum ordine, quæ ſolis philoſophantibus apta ſunt, evenire ſignavimus. Hanc ergo mortem dicit Plato ſapientibus appetendam: illam vero, quam omnibus natura conſtituit, co-

[2] *Homini non eſſe ſua ſponte moriendum.* Cebes apud Philoſophum quærit ex Socrate, quî dicat Μὴ θεμιτὸν εἶναι ἑαυτὸν βιάζεσθαι. Et inferius: Αὔριον δέ γε αὐτῷ, ὡς φαμέν, πρόθυμόν ἐστι μᾶλιστα οἱ φιλοσοφοῦντες ὀρθῶς, καὶ τὸ μελέτημα αὐτὸ τοῦτό ἐστι τῶν φιλοσόφων λύσις καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. Gronov.

[3] *Et ipſam philoſophiam meditationem eſſe moriendi.* Hæc fere ſententia corrumpendo fuit inſigni apud Senecam loco. Ait de morbo ſuo, quod ſuſpirium appellat. Epiſt. 55.

Itaque medici hanc meditationem mortis vocant.

Et ambigit vir eximius noſtraque tempeſtate medicinæ antiquæ princeps Hieron. Mercurialis, Lib. 6. cap. 16. Variarum lectionum, quæ proprie hæc fuerit ægritudo. Ὀρθόπνοιαν vix dicendam cenſet, cum ait Seneca intra horam definere conſuevisſe, illa vero diutius protrahatur. Ipſam itaque διάπνοιαν vel cordis palpitationem ſtatuendam non reſtat, cum in ea non modo graviſſima anhelandi difficultas, quaſique ſuſpiratio, verum etiam præſentaneum ſuffocationis periculum ſit. Nam inquit iterum Philoſophus, *Quis enim diu exſpirat?* Itaque ut ad rem; miratur hoc loco Mercurialis cur aiat Seneca medicos malum hoc *mortis* dixiſſe *meditationem.* Maluiſſet ille *exercitationem*, cum profiteatur ipſe Seneca nihil aliud eſſe ejuſmodi ægritudinem, quam animam agere. Præclare hæc Mercurialis, niſi quod ego ipſum ἄσθμα fuiſſe cenſeam; nam, ut diſcere Celſus, ἄσθμα eſt *cum vehementior eſt ſpirandi difficultas, & ſpirare ager ſine ſumma anhelitu non poſſit.* Et ſtatim, Ἄσθμα τε ὀρθόπνοια acuta eſſe conſueverunt; διάπνοια poteſt diutius trahi. Præclare tamen Mercurialis; & eo duce pedum mihi viſa ratio eſt. Senecæ, inquam, ſuam vocem & mentem eruiſſe mihi videor tali emendatione: *Modulationem mortis vocant.* Corruptio, ut dixi, à ſuperiori illi non diſſimili gnoma dimanaverit, quæ ſacro illi gregi in animo & calamo crebrior, quam hæc venuſte à Philoſopho efformata dicendi figura. *Modulationem* enim *mortis* quam ſignate dixerit funeſtum illum reciprocumque ſpiritum vel illud κύκνειον ἆσμα à Martiale celebratum comprobaverit:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui. Fun-

gi, vel inferri vel [4] accerſiri vetat, docens expectandam eſſe naturam; & has cauſas hujus aperiens ſanctionis, quas ex uſu rerum, quæ in quotidiana converſatione ſunt, mutuatur. ait enim eos, qui poteſtatis imperio truduntur in carcerem, non oportere inde diffugere, priuſquam poteſtas ipſa quæ clauſit abire permiſerit; non enim vitari pœnam furtiva diſceſſione, ſed creſcere. hoc quoque addit nos eſſe in dominio deorum, quorum tutela & providentia gubernamur. nihil autem eſſe invito domino de his quæ poſſidet ex eo loco, in quo ſuum conſtituerat, auferendum: & ſicut qui vitam mancipio extorquet alieno, crimine non carebit; ita eum qui finem ſibi, domino necdum jubente, quæſiverit, non abſolutionem conſequi ſed reatum. hæc Platonicæ ſectæ ſemina altius Plotinus exſequitur. Oportet, inquit, animam poſt hominem liberam corporeis paſſionibus inveniri; quam qui de corpore violenter extrudit liberam eſſe non patitur. qui enim ſibi ſua ſponte necem comparat, aut pertæſus neceſſitatis aut metu cujuſquam ad hoc deſcendit aut odio; quæ omnia inter paſſiones habentur. ergo etſi ante fuit his ſordibus pura, hoc ipſo tamen quo exit extorta ſordeſcit. deinde mortem debere ait animæ à corpore ſolutionem eſſe, non vinculum: exitu autem coacto animam circa corpus magis magiſque vinciri. & revera ideo ſic extortæ animæ diu circa corpus ejuſve ſepulturam vel locum in quo injecta manus eſt pervagantur: cum contra illæ animæ, quæ ſe in hac vita à vinculis corporeis philoſophiæ morte diſſolvunt, adhuc exſtante corpore cœlo & ſideribus inſerantur. & ideo illam ſolam de voluntariis mortibus ſignificat eſſe laudabilem, quæ comparatur, ut diximus, philoſophiæ ratione, non ferro; prudentia non veneno. Addit etiam illam ſolam eſſe naturalem mortem, ubi corpus animam, non anima corpus relinquit. conſtat enim numerorum certam conſtitutamque rationem animas ſociare corporibus. hi numeri dum ſuperſunt, perſeverat corpus animari; cum vero deficiunt, mox arcana illa vis ſolvitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. & hoc eſt quod fatum & fatalia vitæ tempora vocamus. Anima ergo ipſa non deficit, quippe quæ immortalis atque perpetua eſt; ſed impletis numeris corpus fatiſcit: nec anima laſſatur animando; ſed officium ſuum deſerit corpus, cum jam non poſſit animari. hinc illud eſt doctiſſimi vatis:

Explebo numerum reddarque tenebris.

Hæc eſt igitur naturalis vere mors, cum finem corporis ſolus numerorum ſuorum defectus apportat; non cum extorquetur vita corpo-

[4] *Accerſiri vetat.* | Legitur hoc verbum etiam 1 Sat. 16. *Accerſita eſt ab Ægypto auctoritas.* 11 Sat. 11. *Accerſebantur autem murena ab uſque freto Siculo.* Sed hæc ſcribentium errata eſſe mihi exploratum eſt: nam melius habes cap. præced. *Illa quidem ſurſum arceſſita ſunt.* Infra autem hoc cap. *Celerem finem ſpe futura beatitatis arceſſit.* Et alibi quod fortiſſime me huc attrahit, eſt quod videam etiam Virgilio impingi id verbi, lib. 4. Sat. cap. 5. quaſi ſcripſiſſet. *Si potuit manes accerſere conjugis Orpheus,* cum ab omni memoria ibi lectum ſit *arceſſere* agnoſcente etiam Servio. Gronov.

ti adhuc idoneo ad continuationem ferendi. Nec levis eſt differentia vitam vel natura vel ſponte ſolvendi. anima enim, cum à corpore deſeritur, poteſt in ſe nihil retinere corporeum, ſi ſe purè cum in hac vita eſſet, inſtituit: cum verò ipſa de corpore violenter extruditur, quia exit rupto vinculo non ſoluto, fit ei ipſa neceſſitas occaſio paſſionis; & malis, vinculum dum rumpit, inficitur. Hanc quoque ſuperioribus adjicit rationem non ſponte pereundi. Cum conſtet, inquit, remunerationem animis illic eſſe tribuendam pro modo perfectionis, ad quam in hac vita unaquæque pervenit: non eſt præcipitandus vitæ finis, cum adhuc proficiendi eſſe poſſit acceſſio. Nec fruſtra hoc dictum eſt; nam in arcanis de animæ reditu diſputationibus, fertur in hac vita delinquentes ſimiles eſſe ſuper æquale ſolum cadentibus, quibus denuo ſine difficultate præſto ſit ſurgere: animas vero ex hac vita cum delictorum ſordibus recedentes, æquandas his, qui in abruptum ex alto præcipitique delapſi ſunt, unde facultas numquam ſit reſurgendi. ideo ergo conceſſis utendum vitæ ſpatiis, ut ſit perfectæ purgationis major facultas. Ergo, inquies, qui jam perfecte purgatus eſt manum ſibi debet inferre, cum non ſit ei cauſa remanendi: quia profectum ulterius non requirit, qui ad ſupera pervenit. Sed hoc ipſo, quo ſibi celerem finem ſpe fruendæ beatitatis arceſſit, irretitur laqueo paſſionis: quia ſpes, ſicut timor, paſſio eſt. ſed & cetera, quæ ſuperior ratio differuit, incurrit. Et hoc eſt quod Paulus filium ſpe vitæ verioris ad ſe venire properantem prohibet ac repellit: ne feſtinatum abſolutionis aſcenſioniſque deſiderium magis eum hac ipſa paſſione vinciat ac retardet. nec dicit, quod niſi mors naturalis advenerit emori non poteris, ſed, huc venire non poteris. *niſi enim, cum deus*, inquit, *iſtis te corporis cuſtodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non poteſt*: quia ſcit jam receptus in cœlum niſi perfectæ puritati cœlestis habitaculi aditum non patere. pari autem conſtantia mors nec veniens per naturam timenda eſt, nec contra ordinem cogenda naturæ. Ex his quæ Platonem quæque Plotinum de voluntaria morte pronunciaſſe retulimus, nihil in verbis Ciceronis, quibus hanc prohibet, remanebit obſcurum.

CAP. XIV.

Cur mundus hic univerſus, dei vocetur templum: quotuplici ſenſu accipiatur nomen animi: & quomodo mens homini cum ſideribus communis eſſe dicatur: tum variæ de animi natura ſententiæ: quid inter ſtellam & ſidus interſit: quid ſphæra, quid orbis, quid circus, ſtellæ errantes unde nomen acceperint.

SED illa verba, quæ præter hoc ſunt inſerta, repetamus: *Homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in templo hoc medium vides, quæ terra dicitur: hiſque animus datus*

eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas vocatis; quæ globoſæ & rotundæ divinis animatæ mentibus, circos ſuos orbeſque conficiunt celeritate mirabili. De terra, cur globus dicatur in medio mundo poſitus, plenius diſſeremus cum de novem ſphæris loquemur. Bene autem univerſus mundus dei templum vocatur; propter illos qui æſtimant nihil eſſe aliud deum, niſi cœlum ipſum & cœleſtia iſta quæ cernimus. ideo ut ſummi omnipotentiam dei oſtenderet [1] poſſe vix intelligi, numquam poſſe videri; quicquid humano ſubjicitur aſpectui, templum ejus vocavit, qui ſola mente concipitur; ut, qui hæc veneratur ut templa, cultum tamen maximum debeat conditori; ſciatque quiſquis in uſum templi hujus inducitur ritu ſibi vivendum ſacerdotis. unde & quaſi quodam publico præconio tantam humano generi divinitatem ineſſe teſtatur, ut univerſos ſiderei animi cognatione nobiliter. Notandum eſt, quod hoc loco animum & ut proprie & ut abuſive dicitur poſuit. animus enim proprie mens eſt. quam diviniorem anima nemo dubitavit. ſed nonnunquam ſic & animam uſurpantes vocamus. cum ergo dicit; *hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus*: mentem præſtat intelligi, quæ nobis proprie cum cœlo ſideribuſque communis eſt. cum vero ait; *retinendus animus eſt in cuſtodia corporis*: ipſam tunc animam nominat quæ vincitur cuſtodia corporali, cui mens divina non ſubditur. Nunc qualiter nobis animus, id eſt mens, cum ſideribus communis ſit, ſecundum theologos diſſeramus. Deus qui prima [2] cauſa eſt & vocatur, unus omnium [3] quæq; ſunt quæq; videntur eſſe, princeps & origo eſt. hic ſuperabundanti majeſtatis fecunditate de ſe mentem creavit. Hæc mens, quæ νοῦς vocatur, qua patrem inſpicit, plenam ſimilitudinem ſervat auctoris: animam vero de ſe creat poſteriora reſpiciens. Rurſus anima partem quam intuetur induitur, ac paulatim regrediente reſpectu in fabricam corporum, in corporea ipſa degenerat. habet ergo & puriſſimam ex mente, de qua eſt nata, rationem, quod λογικὸν vocatur; & ex ſua natura accipit præbendi ſenſus præbendique incrementi ſeminarium. quorum unum αἰσθητικὸν, alterum φυτικὸν nuncupatur. ſed ex his primum, id eſt λογικὸν, quod innatum ſibi ex mente ſumpſit, ſicut verè divinum eſt, ita ſolis divinis aptum. reliqua duo, αἰσθητικὸν & φυτικὸν, ut à divinis recedunt, ita convenientia ſunt caducis. Anima ergo [4] creans condenſque corpora (nam ideo ab anima natura incipit, quam ſapientes de deo & mente νοῦν nominant) ex illo mero ac puriſſimo fonte mentis, quem naſ-

[1] *Poſſe vix intelligi, nunquam poſſe videri.* | poſterius *poſſe*, ſi non melius, at certe non pejus abeſt à libris veruſtis. Gronov.

[2] *Cauſa eſt, & vocatur.* | Scripſit Macrobius *cauſa & eſt & voc.* Ita habent Mss. Ita locutus eſt ſupra, ita loquitur infra, *corpora quæ divina & ſunt & videntur.* cap. 19. *Omnimodo medius & ſit & habeatur.* Gron.

[3] *Quæque ſunt, quæque videntur.* | Ut cap. 6. *Quod ſolus omnia, quæque ſunt, quæque videntur eſſe, complexus eſt.* Sed Ms. optimus utroque loco, *quæcunque* de quo ἐπίτριτον, præſertim cum & v. Sat. cap. ult. *Grammaticorum omnium, quique ſunt quique fuerunt, inſtructiſſimus.* Gronov.

[4] *Creans condenſque corpora.* | Libri omnes *creans ſibi cond.* Gronov.

cendo de originis ſuæ hauſerat copia, corpora illa divina vel ſupera, cœli dico & ſiderum quæ prima condebat, animavit: divinæque mentes omnibus corporibus, quæ in formam teretem, id eſt, in ſphæræ modum, formabantur infuſæ ſunt. & hoc eſt quod cum de ſtellis loqueretur, ait; *quæ divinis animatæ mentibus.* in inferiora vero ac terrena degenerans fragilitatem corporum caducorum deprehendit meram divinitatem mentis ſuſtinere non poſſe; imo partem ejus vix ſolis humanis corporibus convenire: quia & ſola videntur erecta, tanquam ad ſupera ab imis recedant, & ſola cœlum facile tamquam ſemper erecta ſuſpiciunt; ſoliſque ineſt vel in capite ſphæræ ſimilitudo, quam formam diximus, ſolam mentis capacem. ſoli ergo homini rationem, id eſt, vim mentis infudit, cui ſedes in capite eſt. ſed & geminam illam ſentiendi creſcendique naturam, quia caducum eſt corpus, inſeruit. Et hinc eſt, quod homo & rationis compos eſt & ſentit & creſcit, ſolaque ratione meruit præſtare cæteris animalibus: quæ quia ſemper prona ſunt & ex ipſa quoque ſuſpiciendi difficultate à ſuperis receſſerunt, nec ullam divinorum corporum ſimilitudinem aliqua ſui parte meruerunt, nihil ex mente ſortita ſunt; & ideo ratione caruerunt: duo quoque tantum adepta ſunt, ſentire vel creſcere. Nam ſi quid in illis ſimilitudinem rationis imitatur, non ratio ſed memoria eſt; & memoria non illa ratione mixta, [5] ſed quæ hebetudinem ſenſuum quinque comitatur. de qua plura nunc dicere, quoniam ad præſens opus non attinet, omittemus. Terrenorum corporum tertius ordo in arboribus & herbis eſt, quæ carent tam ratione quam ſenſu, & quia creſcendi tantummodo uſus in his viget, hac ſola vivere parta dicuntur. Hunc rerum ordinem & Vergilius expreſſit, nam & mundo animam dedit, & [6] ut puritati atteſtaretur, mentem vocavit. *Cœlum* enim, ait, *& terras, & maria & ſidera ſpiritus intus alit*, id eſt, anima, ſicut alibi pro ſpiramento animam dicit:

Quantum ignes animæque valent,

&, ut illius mundanæ animæ aſſereret dignitatem, mentem eſſe teſtatur:

Mens agitat molem.

nec non, ut oſtenderet ex ipſa anima conſtare & animari univerſa quæ vivunt, addidit,

Inde hominum pecudumque genus:

& cetera. utque aſſereret eundem ſemper in anima eſſe vigorem, ſed uſum ejus hebeſcere in animalibus corporis denſitate, adjecit: *Quantum non noxia corpora tardant*, & reliqua. Secundum hæc ergo cum ex ſummo deo mens, ex mente anima ſit; anima vero & condat, & vita compleat omnia quæ ſequuntur, cunctaque hic unus fulgor illuminet, & in univerſis appareat, ut in multis ſpeculis per or-

[5] *Sed quæ hebetudinem ſenſuum quinque comitatur.* | Eſt qui malit *halitudinem*, pro *halotudinem*. *Pontan.*

[6] *Ut puritati atteſtaretur.* | Mss. *puritati ejus att.* Tum pro *teſtatur*, illi *teſtatus eſt*. Gronov.

dinem

dinem poſitis vultus unus; cumque omnia continuis ſucceſſionibus ſe ſequantur, degenerantia per ordinem ad imum meandi: invenietur preſſius intuenti à ſummo deo uſque ad ultimam rerum fæcem una mutuis ſe vinculis religans & nuſquam interrupta connexio. & hæc eſt Homeri catena aurea, quam pendere de cœlo in terras deum juſſiſſe commemorat. His ergo dictis, ſolum hominem conſtat ex terrenis omnibus mentis, id eſt animi, ſocietatem cum cœlo & ſideribus habere communem. & hoc eſt quod ait: *hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera & ſtellas vocatis.* nec tamen ex ipſis cœleſtibus & ſempiternis ignibus nos dicit animatos. ignis enim ille licet divinum, tamen corpus eſt. nec ex corpore quamvis divino poſſemus animari; ſed unde ipſa illa corpora quæ divina & ſunt & videntur animata ſunt, id eſt, ex ea mundanæ animæ parte quam diximus de pura mente conſtare. & ideo poſtquam dixit: *hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus quæ ſidera & ſtellas vocatis:* mox adjecit; *quæ divinis animatæ mentibus*; ut per ſempiternos ignes, corpus ſtellarum; per divinas vero mentes, earum animas [7] manifeſta diſcretione ſignificet, & ex illis in noſtras venire animas vim mentis oſtendat. Non ab re eſt ut hæc de anima diſputatio in fine ſententias omnium, qui de anima videntur pronuntiaſſe, contineat. Plato dixit animam eſſentiam ſe moventem; Xenocrates numerum ſe moventem; Ariſtoteles ἐντελέχειαν; Pythagoras & Philolaus harmoniam; Poſſidonius ideam; Aſclepiades quinque ſenſuum exercitium ſibi conſonum; Hippocrates ſpiritum tenuem per corpus omne diſperſum; Heraclitus Ponticus lucem; Heraclitus phyſicus ſcintillam ſtellaris eſſentiæ; Zenon concretum corpori ſpiritum; Democritus ſpiritum inſertum atomis, hac facilitate motus, ut corpus illi omne ſit pervium; Critolaus peripateticus conſtare eam de quinta eſſentia; Hipparchus ignem; Anaximenes aëra; Empedocles & Critias ſanguinem; Parmenides ex terra & igne; Xenophanes ex terra & aqua; Boëthos ex aëre & igne; Epicurus ſpeciem ex igne, & aëre, & ſpiritu mixtam. Obtinuit tamen non minus de incorporalitate ejus quam de immortalitate ſententia. Nunc videamus quæ ſint hæc duo nomina quorum pariter meminit cum dicit: *quæ ſidera & ſtellas vocatis.* [8] neque enim hic res una gemina appellatione monſtratur, ut enſis & gladius: ſed ſunt ſtellæ quidem ſingulares, ut erraticæ quinque & ceteræ quæ

[7] *Manifeſtâ deſcriptione ſignificet.* | Præferam quod erat in membranis Mediolanis, *manifeſtâ diſcretione ſignificet.* Innuit enim diſcretionem ſive diſcrimen eſſe inter *ſempiternos ignes*, & *divinas mentes.* Pontan. Nullum vidi codicem, in quo non ſit *diſcretione*, quod omnino requiritur; & ideo contextum mutavi. *Gronov.*

[8] *Neque enim hic res una* | Reprehendere videtur Macrobium Laurentius Valla lib. 6. cap. 22. Eleg. quod exſtimarit ex ſententia Ciceronis, ſtellas eſſe ſingulares, ut ſunt erraticæ; ſidera vero, quæ in aliquod ſignum, ſtellarum plurimum compoſitione formantur: ut Aries, Taurus, Additque Ciceronis loca alia, ubi *ſidus* & *ſidera* etiam planetas notant, Ut de Univerſitate: *itemque neſciunt hos ſiderum errores.* Eſt & alius locus Macrobii in Saturnalibus, qui ab eodem Valla notatur. Quam recte, apud eum vide lib. 1. cap. 13. Eleg. *Pont.*

non admixtæ aliis ſolæ feruntur. ſidera vero, quæ in aliquod ſignum ſtellarum plurium compoſitione formantur. ut aries, taurus, Andromeda, Perſeus, vel corona, & quæcunque variarum genera formarum in cœlum recepta creduntur. ſic & apud Græcos after & aſtron diverſa ſignificant. & after ſtella una eſt; aſtron ſignum ſtellis coactum, quod nos ſidus vocamus. Cum vero ſtellas globoſas & rotundas dicat, non ſingularium tantum exprimit ſpeciem, ſed & earum quæ in ſigna formanda convenerant. omnes enim ſtellæ inter ſe, etſi in magnitudine aliquam, nullam tamen habent in ſpecie differentiam. Per hæc autem duo nomina, ſolida ſphæra deſcribitur, quæ nec ex globo, ſi rotunditas deſit; nec ex rotunditate, ſi globus deſit, efficitur; cum alterum à forma, alterum ſoliditate corporis deferatur. Sphæras autem hic dicimus ipſarum ſtellarum corpora, quæ omnia hac ſpecie formata ſunt. dicuntur præterea ſphæræ & aplanes illa quæ maxima eſt, & ſubjectæ ſeptem per quas duo lumina & quinque vagæ diſcurrunt. circi vero & orbes duarum ſunt rerum duo nomina. & his nominibus quidem alibi aliter eſt uſus. nam & *orbem*, pro, *circulo* poſuit: ut *orbem lacteum* & *orbem*, pro, *ſphæra*: ut, *novem tibi orbibus vel potius globis.* ſed & circi vocantur qui ſphæram maximam cingunt, ut eos [9] ſequens tractatus inveniet; quorum unus eſt lacteus, de quo ait: *inter flammas circus elucens.* ſed hic horum nihil neque circi neque orbis nomine voluit intelligi. ſed eſt *orbis* in hoc loco ſtellæ una integra & peracta converſio, id eſt, ab eodem loco poſt emenſum ſphæræ, per quam movetur, ambitum in eundem locum regreſſus. Circus autem eſt hic linea ambiens ſphæram, ac veluti ſemitam faciens, per quam lumen utrinque diſcurrit, & inter quam vagantium ſtellarum error legitimus coërcetur. Quas ideo veteres errare dixerunt: quia & curſu ſuo feruntur, & contra ſphæræ maximæ, id eſt, ipſius cœli impetum contrario motu ad orientem ab occidente volvuntur. & omnium quidem par celeritas, [10] motus ſimilis & idem eſt modus meandi, ſed non omnes eodem tempore circos ſuos orbeſque conficiunt. & ideo eſt celeritas ipſa mirabilis. quia cum ſit eadem omnium, nec ulla ex illis aut concitatior eſſe poſſit aut ſegnior; non eodem tamen temporis ſpatio omnes ambitum ſuum peragunt. cauſam vero ſub eadem celeritate diſparis ſpatii aptius nos ſequentia docebunt.

9 *Sequens tractatus inveniet.* | Scripti quidam vel *oſtenderet*, vel *oſtender*, ſed auſcultare vereor: nam tanquam ad hæc verba reſpiciens dicit hoc libro cap. 21. *Quid inter eos differionem fecerit, quave magis ſit ſequenda ſententia, tractatus invenit.* Et id pro oſtendere hoc modo etiam cap. 6. legitur: *Precedens autem tractatus invenit numeros & ante animam mundi fuiſſe.* Gron.

10 *Motus ſimilis & idem eſt modus meandi.* | Capite 21. *Cum ſit omnibus idem modus meandi: tantum eis diverſitatem temporis ſola ſpatiorum diverſitas facit.* Unde elucet modum meandi nihil eſſe aliud, quam ipſum motum & circuitus feſtinationem: ac proinde libens amplector, quod ſuggerit optimæ fidei membrana: *Motus ſimilis, id eſt, modus meandi.* G.onov.

CAP.

CAP. XV.

De undecim circulis cœlum ambientibus.

HIS de ſiderum natura & ſiderea hominum mente narratis, rurſus filium pater, ut in deos pius, ut in homines juſtus eſſet hortatus, præmium rurſus adjecit, oſtendens lacteum circulum virtutibus debitum & beatorum cœtu refertum. cujus meminit his verbis. *Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circus elucens. quem vos, ut à Graiis accepiſtis, orbem lacteum nuncupatis. Orbis* hic idem quod *circus* in lactei appellatione ſignificat. [1] eſt autem lacteus unus è circis, qui ambiunt cœlum: & ſunt præter eum numero decem. de quibus quæ dicenda ſunt proferamus, cum de hoc competens ſermo proceſſerit. Solus ex omnibus hic ſubjectus eſt oculis; ceteris circulis magis cogitatione quam viſu comprehendendis. de hoc lacteo multi inter ſe diverſa ſenſerunt: cauſaſque ejus alii fabuloſas, naturales alii protulerunt. ſed nos fabuloſa reticentes, ea tantum, quæ ad naturam ejus viſa ſunt pertinere, dicemus. Theophraſtus lacteum dixit eſſe compagem, qua de duobus hemiſphæriis cœli ſphæra ſolidata eſt; & ubi oræ utrinque convenerant notabilem claritatem videri: Diodorus ignem eſſe denſatæ concretæque naturæ in unam curvi limitis ſemitam, diſcretione mundanæ fabricæ coacervante concretum; & ideo viſum intuentis admittere, reliquo igne cœleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſubjiciente conſpectui: Democritus innumeras ſtellas breveſque omnes, quæ ſpiſſo tractu in unum coactæ ſpatiis, quæ anguſtiſſima interjacent, opertis vicinæ ſibi undique & ideo paſſim diffuſæ, lucis aſpergine continuum juncti luminis corpus oſtendunt. ſed Poſſidonius, cujus definitioni plurium conſenſus acceſſit, ait lacteum caloris eſſe ſiderei infuſionem; quam ideo adverſa Zodiaco curvitas obliquavit, ut, quoniam ſol numquam Zodiaci excedendo terminos expertem fervoris ſui partem cœli reliquam deſerebat, hic circus à via ſolis in obliquum recedens univerſitatem flexu calido temperaret. quibus autem partibus Zodiacum interſecet, ſuperius jam relatum eſt. hæc de lacteo. Decem autem alii, ut diximus, circi ſunt; quorum unus eſt ipſe Zodiacus, qui ex his decem ſolus potuit latitudinem hoc modo, quem referemus, adipiſci. Natura cœleſtium circulorum incorporalis eſt linea; quæ ita mente con-

[1] *Eſt autem lacteus unus è circis qui ambiunt cœlum.* | Imo non unus ille è cœli circulis, ſed unicus quodammodo in cœlo circulus. Errantium enim reliquique circuli nec re nec ſpecie tales, ſed *eos*, ut caute ſcripſit Capella, *Circulos non ita dicimus, ut liquentis naturæ diſcrimina corpulenta fingamus, ſed ut aſcenſus deſcenſuſque ad nos errantium demonſtremus.* Et de ipſo Lacteo paulo poſt: *Nam conſinio ſeptentrionis circuit natus in finitorem antarctica regionis acclinans, pene totum videtur permeare cœlum, quem quidam mihi deſpere videntur, qui circulum negaverunt.* Quæ verba in ſuſpicionem me ducunt ſcriptum paulo ante eidem Capellæ: *Ego præcepta potius edſſeram diſciplina, ac undecim mundi circulos aſſeverо*; pro quod editur *decem*. Pontan.

cipitur, ut ſola longitudine cenſeatur, latum habere non poſſit. ſed in Zodiaco latitudinem ſignorum capacitas exigebat. quantum igitur ſpatii lata dimenſio porrectis ſideribus occupabat, duabus lineis limitatum eſt: & tertia ducta per medium, ecliptica vocatur, quia cum curſum ſuum in eadem linea pariter ſol & luna conficiunt, alterius eorum neceſſe eſt venire defectum: Solis; ſi ei tunc Luna ſuccedat: Lunæ; ſi tunc adverſa ſit Soli. ideo nec Sol umquam deficit, niſi, cum triceſimus lunæ dies eſt; & niſi quinto decimo curſus ſui die neſcit Luna defectum. ſic enim evenit ut aut lunæ contra ſolem poſitæ ad mutuandum ab eo ſolitum lumen, ſub eadem inventus linea terræ conus obſiſtat, aut Soli ipſa ſuccedens objectu ſuo ab humano aſpectu lumen ejus repellat. In defectu ergo Sol ipſe nil patitur, ſed noſter fraudatur adſpectus. Luna vero circa proprium defectum laborat non accipiendo Solis lumen, cujus beneficio noctem colorat. quod ſciens Vergilius diſciplinarum omnium peritiſſimus, ait:

Defectus Solis varios, Lunæque labores.

Quamvis igitur trium linearum ductus Zodiacum & claudat & dividat; unum tamen circum auctor vocabulorum dici voluit antiquitas. Quinque alii, circuli paralleli vocantur. horum medius & maximus eſt æquinoctialis, duo extremitatibus vicini atque ideo breves: quorum unus ſeptemtrionalis dicitur, alter auſtralis. inter hos & medium duo ſunt tropici, majores ultimis, medio minores; & ipſi ex utraque parte zonæ uſtæ terminum faciunt. Præter hos alii duo ſunt coluri; quibus nomen dedit imperfecta converſio. ambientes enim ſeptemtrionalem verticem, atque inde in diverſa diffuſi & ſe in ſummo interſecant, & quinque parallelos in quaternas partes æqualiter dividunt, zodiacum ita interſecantes, ut unus eorum per arietem & libram, alter per cancrum atque capricornum meando decurrat: ſed ad auſtralem verticem non pervenire creduntur. duo, qui ad numerum prædictum ſuperſunt; meridianus & horizon non ſcribuntur in ſphæra: quia certum locum habere non poſſunt, ſed pro diverſitate circumſpicientis habitantiſve variantur. Meridianus eſt enim, quem ſol cum ſuper hominum verticem venerit ipſum diem medium efficiendo deſignat. &, quia globoſitas terræ habitationes omnium æquales ſibi eſſe non patitur, non eadem pars cœli omnium verticem deſpicit. & ideo unus omnibus meridianus eſſe non poterit: ſed ſingulis gentibus ſuper verticem ſuum proprius meridianus efficitur. ſimiliter ſibi horizontem facit circumſpectio ſingulorum. horizon eſt enim velut quodam circo deſignatus terminus cœli, quod ſuper terram videtur. & quia ad ipſum verè finem non poteſt humana acies pervenire; quantum quiſque oculos circumferendo conſpexerit proprium ſibi cœli quod ſuper terram eſt, terminum facit. hinc horizon, quem ſibi uniuſcujuſque circumſcribit adſpectus, ultra trecentos & ſexa-

[a] *In ſe continere.* | Membranarum altera *inter ſe*, ſed optima cum chartaceo libro *intra ſe*, quod auctoris eſt. Habuimus ſupra: *Vnitas innumeras ſpecies & de ſe creat & intra ſe continet.* Et ſequitur: *quod intra horizontem ſuum continetur.* Gronov.

ginta

ginta ſtadios longitudinem [1] in ſe continere non poterit. centum enim & octoginta ſtadios non excedit acies contra videntis. ſed viſus cum ad hoc ſpatium venerit acceſſu deficiens in rotunditatem recurrendo curvatur. atque ita fit ut hic numerus ex utraque parte geminatus trecentorum ſexaginta ſtadiorum ſpatium, quod intra horizontem ſuum continetur efficiat; ſemperque quantum ex hujus ſpatii parte poſtera procedendo dimiſeris, tantum tibi de anteriore ſumetur: & ideo horizon ſemper quantacunque locorum tranſgreſſione mutatur. hunc autem, quem diximus, admittit adſpectum, aut in terris æqua planities, at pelagi tranquilla libertas, qua nullam oculis objicit offenſam. Nec te moveat quod ſæpe in longiſſimo poſitum montem videmus, aut quod ipſa cœla ſuperna ſuſpicimus. aliud eſt enim cum ſe oculis ingerit altitudo; aliud cum per planum ſe porrigit & extendit intuitus: in quo ſolo horizontis circus efficitur. Hæc de circis omnibus, quibus cœlum cingitur dicta ſufficiant. tractatum ad ſequentia transferamus.

CAP. XVI.

Qui fiat ut quædam ſtellæ nunquam à nobis videantur, & quanta ſtellarum omnium magnitudo.

EX quo mihi omnia contemplanti præclare cætera & mirabilia videbantur. Erant autem hæ ſtellæ quas nunquam ex hoc loco vidimus, & eæ magnitudines omnium quas eſſe nunquam ſuſpicati ſumus. ex quibus erat ea minima, quæ ultima à cœlo citima terris luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi terræ magnitudinem facile vincebant. Dicendo; *Ex quo mihi omnia contemplanti,* [1] id quod ſupra retulimus affirmat; in ipſo lacteo Scipionis & parentum per ſomnium contigiſſe conventum. duo ſunt autem præcipua, quæ in ſtellis ſe admiratum refert, aliquarum novitatem, & omnium magnitudinem. Ac prius de novitate, poſt de magnitudine differemus. Plene & docte adjiciendo, *quas nunquam ex hoc loco vidimus,* cauſam cur à nobis non videantur oſtendit. locus enim noſtræ habitationis ita poſitus eſt, ut quædam ſtellæ ex ipſo numquam poſſint videri. quia ipſa pars cœli, in qua ſunt, nunquam poteſt hic habitantibus apparere. pars enim hæc terræ, quæ incolitur ab univerſis hominibus, qui nos invicem ſcire poſſumus, ad ſeptemtrionalem verticem ſurgit: & ſphæralis convexitas auſtralem nobis uerticem in ima demergit. cum ergo ſemper circa terram ab ortu in occaſum cœli ſphæra volvatur; vertex hic, qui ſeptremtriones habet, quoquo verſum mundana volubilitate vertatur, quoniam ſuper nos eſt, ſemper à nobis videtur ac ſemper oſtendit

Arctos Oceani metuentes æquore tingui:

Auſtralis contra, quaſi ſemel nobis pro habitationis noſtræ poſitione

[1] *Id eſt quod ſupra retulimus affirmat.* Lapſus ex Stephani officina propagatus: nam verbum ſubſtantivum neceſſario addendum, & ſic Mss. *Gronov.*

demerſus

demerſus, nec ipſe nobis umquam videtur, nec ſidera ſua, quibus & ipſe ſine dubio inſignitur, oſtendit. & hoc eſt quod poëta narræ ipſius conſcius dixit,

Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi.

Sed cum hanc diverſitatem cæleſtibus partibus vel ſemper vel numquam apparendi terræ globoſitas habitantibus faciat: ab eo qui in cœlo eſt omne ſine dubio cœlum videtur non impediente aliqua parte terræ, quæ tota puncti locum pro cœli magnitudine vix obtinet. Cui ergo auſtralis verticis ſtellas numquam de terris videre contigerat, ubi circumſpectu libero ſine offenſa terreni obicis viſæ ſunt, jure quaſi novæ admirationem dederunt. & quia intellexit cauſam propter quam eas numquam ante vidiſſet, ait; *erant autem hæ ſtellæ quas numquam ex hoc loco vidimus.* hunc locum demonſtrative terram dicens, in qua erat dum iſta narraret. ſequitur illa diſcuſſio, quid ſit quod adjecit; *& hæ magnitudines omnium, quas eſſe numquam ſuſpicati ſumus*, cur autem magnitudines, quas vidit in ſtellis, nunquam homines ſuſpicati ſunt, ipſe patefecit addendo: *ſtellarum autem globi terræ magnitudinem facile vincebant.* nam quando homo, niſi quem doctrina philoſophiæ ſupra hominem, imo vere hominem, fecit, ſuſpicari poteſt ſtellam unam omni terra eſſe majorem, cum vulgo ſingulæ vix facis unius flammam æquare poſſe videantur? ergo tunc earum vere magnitudo aſſerta credetur, ſi majores ſingulas, quam eſt omnis terra, eſſe conſtiterit. quod hoc modo [2] licebit recognoſcas. Punctum dixerunt eſſe geometræ quod ob incomprehenſibilem brevitatem ſui in partes dividi non poſſit; nec ipſum pars aliqua, ſed tantummodo ſignum eſſe dicatur. phyſici, terram ad magnitudinem circi, per quem ſol volvitur, puncti modum obtinere docuerunt. Sol autem quanto minor ſit circo proprio deprehenſum eſt. manifeſtiſſimis enim dimenſionum rationibus conſtat, menſuram ſolis ducenteſimam ſextam decimam partem habere magnitudinis circi, per quem ſol ipſe diſcurrit. cum ergo [3] ſol ad circum pars certa ſit; terra vero ad circum ſolis punctum ſit, quod pars eſſe non poſſit: ſine cunctatione judicii ſolem conſtat terra eſſe majorem, ſi major eſt pars eo, quod partis nomen nimia brevitate ſui non capit. verum ſolis circo ſuperiorum ſtellarum circos certum eſt eſſe majores, ſi eo quod continetur, id quod continet majus eſt; cum hic ſit cæleſtium ſphærarum ordo, ut à ſuperiore unaquæque inferior ambiatur. unde & lunæ ſphæram quaſi à cœlo ultimam & vicinam terræ minimam dixit; cum terra ipſa

[2] *Licebit recognoſcas.* | Ut 1 Sat. 7. *Unde quæ ſciri fas eſt, Horus noſter licebit mecum recognoſcat.* Quare nec audiendi Mss. in quibus *licet*, ut ante Stephanum legebatur. *Gronov.*

[3] *Sol ad circum pars certa ſit.* | Rectius leges ex Mss. *ad circum ſuum.* Deinde Membranæ: *quod partis nomen nimia brevitate non capit.* omiſſo *ſui* Gronov.

4 in punctum quaſi vere jam poſtrema deficiat. ſi ergo ſtellarum ſuperiorum circi, ut diximus, circo ſolis ſunt grandiores; ſingulæ autem hujus ſunt magnitudinis ut ad circum unaquæque ſuum modum partis obtineant: ſine dubio ſingulæ terra ſunt ampliores, quam ad ſolis circum qui ſuperioribus minor eſt, punctum eſſe prædiximus. De luna, ſi vere luce lucet aliena, ſequentia docebunt.

4 *In punctum quaſi vere jam poſtrema deficiat.* | Servant ad oram libri loco *vere, ſphæra.* Quaſi terram non ſphæram dignare | tur dixiſſe, ſed ſphæricum quaſi punctum. Quod non abſonum adeo fuerit. Prius tamen quis ſollicitet? *Pont.*

CAP. XVII.

Cœlum quamobrem ſemper & in orbem moveatur: quo ſenſu ſummus vocetur deus: & ecquid ſtellæ, quas fixas vocant, ſuo etiam proprioque motu agantur.

HÆC cum Scipionis obtutus non ſine admiratione percurrens ad terras uſque fluxiſſet, & illic familiarius hæſiſſet: rurſus avi monitu ad ſuperiora revocatus eſt, ipſum à cœli exordio ſphærarum ordinem in hæc verba monſtrantis: *Novem tibi orbibus vel potius globis connexa ſunt omnia; quorum unus eſt cœleſtis extimus, qui reliquos omnes complectitur, ſummus ipſe deus arcens & continens ceteros, in quo ſunt infixi illi qui volvuntur ſtellarum curſus ſempiterni: huic ſubjecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro contrario motu atque cœlum: è quibus unum globum poſſidet illa, quam in terris Saturniam nominant. deinde eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor qui dicitur Jovis; tum rutilus horribiliſque terris, quem Martium dicitis. deinde ſubter mediam fere regionem ſol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio. tanta magnitudine ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. hunc ut comites conſequuntur Veneris alter; alter Mercurii curſus: infimoque orbe luna radiis ſolis accenſa convertitur. infra autem eam nihil eſt niſi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos: ſupra lunam ſunt æterna omnia. nam ea, quæ eſt media & nona tellus, neque movetur & infima eſt, & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.* Totius mundi à ſummo in imum diligens in hunc locum collecta deſcriptio eſt; & integrum quoddam univerſitatis corpus effingitur, quod quidam τὸ πᾶν, id eſt, omne, dixerunt. unde & hic dicit: *connexa ſunt omnia.* Vergilius vero magnum corpus vocavit:

Et magno ſe corpore miſcet.

Hoc autem loco Cicero rerum quærendarum jactis ſeminibus, multa nobis excolenda legavit. de ſeptem ſubjectis globis ait; *qui verſantur retro contrario motu atque cœlum.* quod cum dicit; admonet, ut quæramus, ſi verſatur cœlum: & ſi illi ſeptem & verſantur & contrario motu moventur; aut, ſi hunc eſſe ſphærarum ordinem quem

Cicero

Cicero refert, Platonica conſentit auctoritas: &, ſi vere ſubjecta ſint: quo pacto ſtellæ earum omnium zodiacum luſtrare dicantur cum zodiacus & unus & in ſummo cœlo ſit: quæve ratio in uno Zodiaco aliarum curſus breviores aliarum faciat longiores. hæc enim omnia in exponendo earum ordine neceſſe eſt aſſerantur. & poſtremo, qua ratione in terram ferantur, ſicut ait, *omnia nutu ſuo ponderа*. Verſari cœlum mundanæ animæ natura & vis & ratio docet. cujus æternitas in motu eſt; quia numquam motus relinquit, quod vita non deſerit: nec ab eo vita diſcedit, in quo viget ſemper agitatus igitur & cæleſte corpus, quod mundi anima futurum ſit immortalitatis particeps fabricata eſt, ne umquam vivendo deficiat, ſemper in motu eſt & ſtare neſcit: quia nec ipſa ſtat anima qua impellitur. nam cum animæ, quæ incorporea eſt, eſſentia ſit in motu primum autem omnium cœli corpus anima fabricata ſit: ſine dubio in corpus hoc primum ex incorporeis motus natura migravit, cujus vis integra & incorrupta non deſerit, quod primum cœpit movere. ideo vero cæli motus neceſſario volubilis eſt; quia cum ſemper moveri neceſſe ſit; ultra autem locus nullus ſit quo ſe tendat acceſſio; continuatione perpetuæ in ſe reditionis agitatur. ergo in quo poteſt vel habet, currit, & accedere ejus revolvi eſt: quia ſphæræ ſpatia & loca complectentis omnia unus eſt curſus, rotari. ſed & ſic animam ſequi ſemper videtur, quæ in ipſa univerſitate diſcurrit. Dicemus ergo quod eam numquam reperiat, ſi ſemper hanc ſequitur. imo ſemper eam reperit; quia ubique tota, ubique perfecta eſt. cur ergo ſi quam quærit reperit non quieſcit? quia & illa requietis eſt inſcia. ſtaret enim ſi uſquam ſtantem animam reperiret. cum vero illa, ad cujus appetentiam trahitur, ſemper in univerſa ſe fundat; ſemper & corpus ſe in ipſam, & per ipſam retorquet. hæc de cæleſtis volubilitatis arcano pauca de multis Plotino auctore reperta ſufficiant. Quod autem hunc iſtum extimum globum, qui ita volvitur, ſummum deum vocavit; non ita accipiendum eſt, ut ipſe prima cauſa & deus ille omnipotentiſſimus exiſtimetur: cum globus ipſe, quod cœlum eſt, animæ ſit fabrica, anima ex mente proceſſerit; mens ex deo, qui vere ſummus eſt, procreata ſit. ſed ſummum quidem dixit ad ceterorum ordinem, qui ſubjecti ſunt: unde mox ſubjecit; *arcens & continens cetteros*. deum vero quod non modo immortale animal ac divinum ſit, plenum inclytæ ex illa puriſſima mente rationis; ſed quod & virtutes omnes, quæ illam primæ omnipotentiam ſummitatis ſequuntur, aut ipſe faciat aut ipſe contineat, ipſum denique Jovem veteres vocaverunt, & apud theologos Jupiter eſt mundi anima. hinc illud eſt:

Ab Jove principium Muſæ. Jovis omnia plena.

quod de Arato poëtæ alii mutuati ſunt, qui de ſideribus locuturus à cælo, in quo ſunt ſidera, exordium ſumendum eſſe decernens,

[1] ab Jove incipiendum esse memoravit. hinc Juno & soror ejus & conjunx vocatur. est autem Juno aër: & dicitur soror; quia isdem seminibus, quibus cælum, etiam aër est procreatus: conjunx; quia aër subjectus est cælo. his illud adjiciendum est; quod præter duo lumina & stellas quinque, quæ appellantur vagæ, reliquas omnes alii infixas cælo nec nisi cum cælo moveri; alii, quorum assertio vero proprior est, has quoque dixerunt suo motu, præter quod cum cæli conversione feruntur, accedere: sed propter immensitatem extimi globi excedentia credibilem numerum secula in una eas cursus sui ambitione consumere; & ideo nullum earum motum ab homine sentiri: cum non sufficiat humanæ vitæ spatium ad breve saltem punctum tam tardæ accessionis deprehendendum. hinc Tullius nullius sectæ insicius veteribus approbatæ simul attigit utramque sententiam dicendo: *in quo sunt infixi illi qui volvuntur stellarum cursus sempiterni.* nam & in fixos dixit, & cursus habere non tacuit.

[1] *Ab Jove incipiendum.* | Ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα. Quo principio & in Ptolemæo Theocritus est usus. *Camerarius.*

CAP. XVIII.

Stellas errantes contrario quam cælum motu versari.

NUnc utrum illi septem globi, qui subjecti sunt, contrario, ut ait, quam cælum vertitur, motu ferantur, argumentis ad verum ducentibus requiramus. Solem ac lunam & stellas quinque quibus ab errore nomen est, præter quod secum trahit ab ortu in occasum cæli diurna conversio, ipsa suo motu in orientem ab occidente procedere non solum [1] literarum profanis, sed multis quoque doctrina initiatis, abhorrere à fide ac monstro simile judicatum est: sed apud pressius intuentes ita verum esse constabit, ut non solum mente concipi, sed oculis quoque ipsis possit probari. tamen ut nobis de hoc sit cum pertinaciter negante tractatus, age, quisquis tibi hoc liquere dissimulas, simul omnia quæ vel contentio sibi fingit detractans fidem, vel quæ ipsa veritas suggerit in divisionis membra mittamus. Has erraticas cum luminibus duobus aut infixas cælo, ut alia sidera, nullumque sui motum nostris oculis indicare, sed ferri mundanæ conversionis impetu, aut moveri sua quoque accessione dicemus. rursus, si moventur: aut cæli viam sequuntur ab ortu in occasum & communi & suo motu meantes; aut contrario recessu in orientem ab occidentis parte versantur. præter hæc, ut opinor, nihil potest vel esse vel fingi. nunc videamus quid ex his poterit verum probari. Si infixæ essent: numquam ab eadem statione dis-

[1] *Literarum profanis.* | Ita Minucius in Octavio suo: *Audere quosdam & hos studium rudes, literarum profanos, expertes artium nisi sordidarum, certum aliquid de summa rerum & majestate decernere.* Gronov.

cederent;

cederent; ſed in iſdem locis ſemper, ut aliæ, viderentur. ecce enim de infixis vergiliæ nec à ſui umquam ſe copulatione diſpergunt; nec hyadas, quæ vicinæ ſunt, deſerunt; aut Orionis proximam regionem relinquunt. ſeptemtrionum quoque compago non ſolvitur. anguis qui inter eos labitur ſemel circumfuſum non mutat amplexum. hæ vero modo in hac modo in illa cæli regione viſuntur. & ſæpe cum in unum locum duæ pluresve convenerint, & à loco tamen in quo ſimul viſæ ſunt & à ſe poſtea ſeparantur. ex hoc eas non eſſe cælo infixas oculis quoque approbantibus conſtat. igitur moventur. nec negare hoc quiſquam poterit, quod viſus affirmat. quærendum eſt ergo utrum ab ortu in occaſum an in contrarium motu proprio revolvantur. ſed & hoc quærentibus nobis non ſolum manifeſtiſſima ratio ſed viſus quoque ipſe monſtrabit. [2] conſideremus enim ſingulorum ordinem, quibus zodiacum diviſum vel diſtinctum videmus, & ab uno ſigno quolibet ordinis ejus ſumamus exordium. Cum aries exoritur, poſt ipſum taurus emergit: hunc gemini ſequuntur, hos cancer, & per ordinem reliqua ſigna. ſi iſtæ ergo in occidentem ab oriente procederent: non ab ariete in taurum, qui retro locatus eſt; nec à tauro in geminos ſignum poſterius volverentur: ſed à geminis in taurum, & à tauro in arietem recta & mundanæ volubilitatis conſona acceſſione prodirent. cum vero à primo in ſignum ſecundum, à ſecundo ad tertium, & inde ad reliqua, quæ poſteriora ſunt, revolvantur; ſigna autem infixa cælo ferantur: ſine dubio conſtat, has ſtellas non cum cœlo ſed contra cœlum moveri. hoc ut plene liqueat, adſtruamus de lunæ curſu, qui & claritate ſui & velocitate notabilior eſt. Luna, poſtquam à ſole diſcedens novata eſt, ſecundo fere die circa occaſum videtur, & quaſi vicina ſoli quem nuper reliquit. poſtquam ille demerſus eſt; ipſa cœli marginem tenet antecedenti ſuperoccidens. tertio die tardius occidit quam ſecundo; & ita quotidie longius ab occaſu recedit, ut ſeptimo die circa ſolis occaſum in medio cœlo ipſa videatur: poſt alios vero ſeptem, cum ille mergit, hæc oritur: adeo media parte menſis dimidium cœlum, id eſt, unum hemiſphærium, ab occaſu in orientem recedendo metitur. rurſus poſt ſeptem alios circa ſolis occaſum latentis hemiſphærii verticem tenet. & hujus rei indicium eſt, quod medio noctis exoritur: poſtremo totidem diebus exemptis ſolem denuo comprehendit, & vicinus videtur ortus amborum, quamdiu ſoli ſuccedens rurſus novetur, & rurſus recedens paulatim ſemper in orientem regrediendo relinquat occaſum. Sol quoque ipſe non aliter quam ab occaſu in orientem movetur; &, licet tardius receſſum ſuum quam luna conficiat (quippe qui tanto tempore [3] ſignum unum emetiatur, quanto totum zodiacum luna diſcurrit) manifeſta tamen & ſub-

[2] *Conſideremus enim ſingulorum ordinem, euibus.* | Nonne res ipſa ſcribi poſtulet? *ſignorum ordinem,* Nam & ſequitur conti- | nuo, *& ab uno ſigno quolibet,* &c. *Pontan.*

[3] *Signum unum emetiatur.* | Libri vetuſti *unumquodque.* Gronov.

jecta oculis motus ſui præſtat indicia. hunc enim in ariete eſſe ponamus. quod, quia æquinoctiale ſignum eſt, pares horas ſomni & diei facit. in hoc ſigno cum occidit; libram, id eſt, ſcorpii chelas mox oriri videmus: & apparet taurus vicinus occaſui. nam & vergilias & hyadas partes tauri clariores non multo poſt ſole mergente videmus. ſequenti menſe ſol in ſignum poſterius, id eſt, in taurum recedit: & ita fit ut neque vergiliæ neque alia pars tauri illo menſe videatur. ſignum enim, quod cum ſole oritur & cum ſole occidit, ſemper occulitur. adeo ut & vicina aſtra ſolis propinquitate celentur. nam & canis tunc, quia vicinus tauro eſt, non videtur tectus lucis propinquitate. & hoc eſt quod Vergilius ait;

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & adverſo cedens canis occidit aſtro.

non enim vult intelligi tauro oriente cum ſole, mox in occaſum ferri canem, qui proximus tauro eſt; ſed occidere eum dixit tauro geſtante ſolem: quia tunc incipit non videri ſole vicino. tunc tamen occidente ſole libra adeo ſuperior invenitur; ut totus ſcorpius ortus appareat: gemini vero vicini tunc videntur occaſui. rurſus, poſt tauri menſem gemini non videntur; quod in eos ſolem migraſſe ſignificat. poſt geminos recedit in cancrum: & tunc, cum occidit, mox libra in medio cælo videtur. adeo conſtat ſolem tribus ſignis peractis, id eſt, ariete & tauro & geminis, ad medietatem hemiſphærii receſſiſſe. denique, poſt tres menſes ſequentes, tribus ſignis quæ ſequuntur emenſis. cancrum dico, leonem & virginem, invenitur in libra, quæ rurſus æquat noctem diei, & dum in ipſo ſigno occidit, mox oritur aries, in quo ſol ante ſex menſes occidere ſolebat. ideo autem occaſum magis ejus quam ortum eligimus proponendum; quia ſigna poſteriora poſt occaſum videntur, &, dum ad hæc quæ ſole mergente videri ſolent, ſolem redire monſtramus, ſine dubio eum contrario motu recedere, quam cœlum movetur, oſtendimus. Hæc autem, quæ de ſole & luna diximus, etiam quinque ſtellarum receſſum aſſignare ſufficient. pari enim ratione in poſteriora ſigna migrando ſemper mundanæ volubilitati contraria receſſione verſantur.

CAP.

CAP. XIX.

Quem Cicero & quem Plato Soli inter errantes ſtellas aſſignaverint ordinem: cur luna lumen ſuum mutuetur à ſole, ſicque luceat ut tamen non calefaciat. dehinc cur ſol non abſolute ſed fere medius inter planetas eſſe dicatur. unde ſideribus nomina: & cur ſtellarum errantium aliæ adverſæ nobis ſint, aliæ proſperæ.

HIS aſſertis de ſphærarum ordine pauca dicenda ſunt. in quo diſſentire à Platone Cicero videri poteſt: cum hic ſolis ſphæram quartam de ſeptem, id eſt, in medio, locatam dicat. Plato a luna ſurſum ſecundam, hoc eſt, inter ſeptem à ſummo locum ſextum tenere commemoret. Ciceroni Archimedes & Chaldæorum ratio conſentit. Plato Ægyptios omnium philoſophiæ diſciplinarum parentes ſecutus eſt, qui ita ſolem inter lunam & Mercurium locatum volunt, [1] ut ratione tamen deprehenderint & edixerint, cur à nonnullis ſol ſupra Mercurium ſupraque Venerem eſſe credatur. nam nec illi, qui ita æſtimant, à ſpecie veri procul aberrant. opinionem vero iſtius permutationis hujuſmodi ratio perſuaſit. A Saturni ſphæra, quæ eſt prima de ſeptem, uſque ad ſphæram Jovis à ſummo ſecundam, interjecti ſpatii tanta diſtantia eſt, ut zodiaci ambitum ſuperior triginta annis, duodecim vero annis ſubjecta conficiat. rurſus tantum à Jove ſphæra Martis recedit, ut eundem curſum biennio peragat. Venus autem tanto eſt regione Martis inferior, ut ei annus ſatis ſit [2] ad zodiacum peragrandum jam vero ita Veneri proxima eſt ſtella Mercurii, & Mercurio ſol propinquus; ut hi tres cælum ſuum pari temporis ſpatio, id eſt, anno, plus minuſve circumeant, igitur & Cicero hos duos curſus comites ſolis vocavit, quia in ſpatio pari longe à ſe numquam recedunt. luna autem tantum ab his deorſum recedit, ut quod illi anno, viginti octo diebus ipſa conficiat, ideo neque de trium ſuperiorum ordine, quem

[1] *Ut ratione tamen deprehenderint & edixerint.* | Animo meo poſtrema hîc vocula ſpuria ſit. Suggerit ad marginem Lugdunenſis: *elucuerint*. Fallor? aut ſcripſit Aurelius, *delicuerint*, quod nos *delicaverint* aut *declaraverint* dixiſſemus. Nonius: *Delica eſt aperi vel explana. Titinnius, Quid iſtuc eſt? aut quid iſtic ſibi vult ſermo, mater delica.* Pont. Non parva lectionis in Mss. eſt varietas: ſed antiquiſſimus: *ut rationem tamen & deprehenderint & edixerint*, Quod forte verum eſt: nam & lib. 2. cap. ult. *Poſtquam quanta & quam divina pramia virtutibus debeantur, edixit.* Suſpicor tamen fuiſſe olim, *& ediderint*. Eſt enim interdum *edere* id ipſum, quod & *prodere* dicunt & divulgare. Cicero 3. de legibus: *apud eoſdem qui magiſtratu abierint, edant & exponant, quid in magiſtratu geſſerint.* Gronov.

[2] *Ad zodiacum peragrandum.* | Conſueta Aſtrologis & Arateorum ſcholiaſtæ & infra noſtro quoque loquendi ratio. Sed non fuerat hoc loco expellenda vetus ſcriptura, quæ apparet in ſcriptis *ad Zodiacum peragendum* quæ melior eſt. Sic cap. præced. *Solem tribus ſignis peractis*, &c. hoc eſt, emenſis. Quintilianus decl. 1. *Nec tota tibi penatium ſacra peragenda ſunt.* & Ovidius illic à patre meo adductus: *Cum ſol duodena peregit Signa.* Infra quoque non male ſcripti, *ideo & Cicero.* Item, *luna a. t. ab his deorſum receſſit.* Gronov.

manifeſte

manifeſte clareque diſtinguit immenſa diſtantia, neque de lunæ regione, quæ ab omnibus multum receſſit, inter veteres aliqua fuit diſſenſio. horum vero trium ſibi proximorum Veneris, Mercurii & Solis ordinem vicinia confudit; ſed apud alios. nam Ægyptiorum ſollertiam ratio non fugit: quæ talis eſt. [3] Circulus, per quem ſol diſcurrit à Mercurii circulo ut inferior ambitur. illum quoque ſuperior circulus Veneris includit: atque ita fit ut hæ duæ ſtellæ, cum per ſuperiores circulorum ſuorum vertices currunt, intelligantur ſupra ſolem locatæ: cum vero per inferiora commeant circulorum; ſol eis ſuperior æſtimetur. Illis ergo qui ſphæras earum ſub ſole dixerunt, hoc viſum eſt ex illo ſtellarum curſu qui nonnumquam, ut diximus, videtur inferior; qui & vere notabilior eſt, quia tunc liberius apparet. nam cum ſuperiora tenent, magis radiis occuluntur. & ideo perſuaſio iſta convaluit; & ab omnibus pœne hic ordo in uſum receptus eſt: perſpicacior tamen obſervatio meliorem ordinem deprehendit, quem præter indaginem viſus hæc quoque ratio commendat; quod lunam, quæ luce propria caret & de ſole mutuatur, neceſſe eſt fonti luminis ſui eſſe ſubjectam. hæc enim ratio facit lunam non habere lumen proprium, ceteras omnes ſtellas lucere ſuo, quod illæ ſupra ſolem locatæ in ipſo puriſſimo æthere ſunt, in quo omne, quicquid eſt, lux naturalis & ſua eſt: quæ tota cum igne ſuo ita ſphæræ ſolis incumbit, ut cœli zonæ, quæ procul à ſole ſunt, perpetuo frigore oppreſſæ ſint, ſicut infra oſtendetur. luna vero, quia ſola ipſa ſub ſole eſt & caducorum jam regioni luce ſua carenti proxima, [4] lucem niſi de ſuperpoſito ſole, cui reſplendet, habere non potuit. [5] denique quia totius mundi ima pars terra eſt; ætheris autem ima pars luna eſt; lunam quoque terram ſed æthereum vocaverunt; immobilis tamen, ut terra, eſſe non potuit, quia in ſphæra, quæ volvitur, nihil manet immobile præter centrum. mundanæ autem ſphæræ terra centrum eſt; ideo ſola immobilis perſeverat. Rurſus terra accepto ſolis lumine clareſcit

[3] *Circulus per quem Sol diſcurrit, à Mercurii circulo* | Reſpexit ingenioſiſſimus ſeculi ſui Nicolaus Copernicus: *Quapropter*, inquit, *minime contemnendum arbitror, quod M. Capella, qui Encyclopadian ſcripſit, & quidam alii Latinorum percalluerunt. Exiſtimant enim quod Venus & Mercurius circumerrant Solem in medio exiſtentem, & eam ob cauſam ab illo non ulterius digredi putant, quam ſuorum convexitas orbium patiatur, quoniam terram non ambiunt ut cæteri, ſed abſidas converſas habent.* Quam deinde ſollertiam æmulus Clariſſimus ille Danorum & ævi noſtri Atlas, vir inluſtris Tycho Brahe, non Soli Cœlove, ut Torinenſis ille torpentem quietem, ſed naturæ eorum, quæ ut anima noſtra in motu ſemper convenientiſſimum habitum tribuit, aſſimilem plane Ægyptiorum huic, uti noſter ſentit; ut Capella, Pythagoræ invento. Tychonianas vero hypotheſes ipſas, cœlesti ingenio & cura elaboratas (quod nos, dum in inſula Ponti Danici Venuſia jucundiſſime cum eo degimus penitius didicimus) agnoſcet aliquando nec mirabitur ſatis, noſtra aut poſterætas. *Pontan.*

[4] *Lucem niſi de ſuperpoſito Sole, cui reſplendet* | Malim, *deſuper oppoſito.* Dixit jam ante, *Sic enim evenit, ut aut Luna contra Solem poſita ad mutuandum ab eo ſolutum lumen* Idem.

[5] *Denique quia totius mundi una pars terra eſt; ætheris autem una pars luna eſt* | Legendum omnino cum Modio, *ima pars terra eſt.* item; *ima pars luna eſt*; utrobique inquam *ima* pro *una* reponendo. *Idem.*

tantummodo, non relucet; luna ſpeculi inſtar, lumen quo illuſtratur emittit: quia illa aëris & aquæ, quæ per ſe concreta & denſa ſunt, fæx habetur, & ideo extrema vaſtitate denſata eſt, nec ultra ſuperficiem quavis luce penetratur: hæc licet & ipſa finis eſt, ſed liquidiſſimæ lucis & ignis ætherei, ideo quamvis denſius corpus ſit quam cetera cœleſtia, ut multo tamen terreno purius, ſit acceptæ luci penetrabilis adeo, ut eam de ſe rurſus emittat, nullum tamen ad nos perferentem ſenſum caloris, quia lucis radius, cum ad nos de origine ſua, id eſt, de ſole pervenit, naturam ſecum ignis de quo naſcitur devehit: cum vero in lunæ corpus infunditur & inde reſplendet, ſolam refundit claritudinem, non calorem. nam & ſpeculum, cum ſplendorem de ſe vi oppoſiti eminus ignis emittit, ſolam ignis ſimilitudinem carentem ſenſu caloris oſtendit. Quem ſoli ordinem Plato dederit vel ejus auctores, quoſve Cicero ſecutus quartum locum globo ejus aſſignaverit, vel quæ ratio perſuaſionem hujus diverſitatis induxerit, & cur dixerit Tullius, *infimoque orbi luna radiis ſolis accenſa convertitur*, ſatis dictum eſt. ſed his hoc adjiciendum eſt, cur Cicero, cum quartum de ſeptem ſolem velit, quartus autem inter ſeptem non fere medius ſed omnimodo medius & ſit & habeatur, non abrupte medium ſolem ſed fere medium dixerit his verbis: *deinde ſubter mediam fere regionem ſol obtinet.* ſed non vacat [6]adjectio, quam hæc pronunciatio temperat. nam ſol quartum locum obtinens mediam regionem tenebit numero, ſpatio non tenebit. ſi inter ternos enim ſummos & imos locatur, ſine dubio medius eſt numero: ſed totius ſpatii quod ſeptem ſphæræ occupant, dimenſione perſpecta, regio ſolis non invenitur in medio ſpatio locata; quia magis à ſummo ipſe quam ab ipſo receſſit ima poſtremitas, quod ſine ulla diſceptationis ambage compendioſa probabit aſſertio. Saturni ſtella, quæ ſumma eſt, Zodiacum triginta annis peragrat; ſol medius anno uno; luna ultima uno menſe non integro. tantum ergo intereſt inter ſolem & Saturnum, quantum inter unum & triginta; tantum inter lunam ſolemque, quantum inter duodecim & unum. Ex his apparet totius à ſummo in imum ſpatii certam ex media parte diviſionem ſolis regione non fieri. ſed quia hic de numero loquebatur, in quo vere qui quartus, & medius eſt; ideo pronunciavit quidem medium, ſed, propter latentem ſpatiorum diviſionem, verbum quo hanc definitionem temperaret adjecit. Notandum, quod eſſe ſtellam Saturni &

[6] *Adjectio, quam hæc pronunciatio temperat* | Certe pronunciatio hæc non temperat adjectionem, hoc eſt, particulam *fere*, ſed ipſi particulæ ineſt vis pronunciationem iſtam temperandi, ne præciſe &, ut ait, auctor, abrupte medius Sol pronuncietur. Itaque relicto Stephano ſequamur potius veteres edictos & ſcriptos, in quibus eſt: *adjectio fere* (hoc ex MSs. addo, nam in editis omiſſum) *qua hæc pronunciatio temperatur.* Et eodem modo poſtea reponendum, *ſed propter ſpatiorum dimenſionem adjecit verbum fere, quo hanc definitionem temperat.* Hic namque ordo ab iiſdem exhiberur, omiſſo *ut latentem* & *dimenſionem* non *diviſionem*, tuta adjecta particula. *Gronov.*

alteram

alteram Jovis, Martis aliam, non naturæ conſtitutio ſed [7] humana perſuaſio eſt; quæ *ſtellis numeros & nomina fecit.* non enim ait illam quæ Saturnia eſt, ſed *quam in terris Saturniam nominant*; &, *ille fulgor qui dicitur Jovis*, &, *quem Martium dicitis.* adeo expreſſit in ſingulis nomina hæc [8] non eſſe inventa naturæ ſed hominum commenta ſignificationi diſtinctionis accommoda. Quod vero fulgorem Jovis humano generi proſperum & ſalutarem, contra Martis rutilum & terribilem terris vocavit, alterum tractum eſt ex ſtellarum colore, (nam fulget Jovis, rutilat Martis) alterum ex tractatu eorum, qui de his ſtellis ad hominum vitam manare volunt adverſa vel proſpera. nam plerumque de Martis ſtella terribilia, de Jovis ſalutaria evenire definiunt. cauſam ſi quis forte altius quærat, [9] unde divinis malivolentia, ut ſtella malefica eſſe dicatur (ſicut de Martis & Saturni ſtellis exiſtimatur) aut cur notabilior benignitas Jovis & Veneris inter genethliacos habeatur, cum ſit divinorum una natura; in medium proferam rationem apud unum omnino, quod ſciam, lectam. nam Ptolemæus in libris tribus, quos de harmonia compoſuit, pateſecit cauſam quam breviter explicabo. [10] Certi ſunt numeri, per quos inter omnia, quæ ſibi conveniunt junguntur & aptantur, fit jugabilis competentia; nec quicquam poteſt alteri niſi per hos numeros convenire. [11] ſunt autem epitritus, hemiolius, epogdous, duplaris, triplaris, quadruplus. quæ hoc loco interim quaſi nomina numerorum accipias volo. in ſequentibus vero, dum de harmonia cœli loquemur, quid ſint hi numeri, quidve poſſint opportunius aperiemus. modo hoc noſſe ſufficiat, quia ſine his numeris nulla colligatio, nulla poteſt eſſe concordia. vitam vero noſtram præcipue ſol & luna moderantur. nam cum ſint caducorum corporum hæc duo propria, ſentire vel creſcere; *αἰσθητὸν*, id eſt, ſentiendi natura, de ſole; *φυτὸν* autem, id eſt, creſcendi natura, de lunari ad nos globoſitate perveniunt. ſic utriuſque luminis beneficio hæc nobis conſtat vita qua fruimur. Converſatio tamen noſtra & proventus actuum tam ad ipſa duo lumina, quam ad quinque vagas ſtellas refertur. ſed harum ſtellarum alias interventus numerorum, quorum ſupra fecimus mentionem, cum luminibus bene jungit ac ſociat; alias nullus ap-

[7] *Humana perſuaſio eſt; quæ ſtellis numeros & nomina fecit* | Plenus fere verſiculus eſt, & Senecæ quoque annotatus lib. 7. Natural. Quæſtionum cap. 25. *Nondum ſunt*, inquit, *anni mille quingenti, ex quo Gracia*

-- *ſtellis numeros & nomina fecit.*

Eſtque Virgilii lib. 1. Georg. ſub initium: *Novit a dum ſtellis*, &c. *Pont.*

[8] *Non eſſe inventa naturæ* | Totum locum ita referunt MSs. *Non eſſe inventa ex natura, ſed hominum commento ſignif. diſt. accommodata.* Gronov.

[9] *Unde divinis malevolentia* | MSs. addunt ſine hæſitatione *adſcribatur*, nec reprobandum puto. Et iidem *genealogos* pro *genethliacos.* Gronov.

[10] *Certi ſunt numeri* | Ratio Macrobii poſcit, ut ſcribamus cum MSs. *Certi ſunt, inquit, numeri.* Et deinde *qua ſibi convenienter junguntur*, multo melius. *Gronov.*

[11] *Sunt autem Epitritus* | Reſcribo cum antiquis. *Sunt autem hi; epitritus*, &c. Plane ut libro ii. cap. 1. *Numerorum pauci inventi ſunt, qui ſibi ad efficiendam muſicam convenirent. Sunt autem hi ſex omnes; epitritus*, &c. Gronov.

plicat numeri nexus ad lumina. ergo Veneria & Jovialis ſtella per hos numeros lumini utrique ſociantur, ſed Jovialis ſoli per omnes, lunæ vero per plures, & Veneria lunæ per omnes, ſoli per plures numeros aggregatur. Hinc, licet utraque benefica credatur. Jovis tamen ſtella cum ſole accommodatior eſt, & Veneria cum luna: atque ideo vitæ noſtræ magis commodant, quaſi luminibus vitæ noſtræ auctoribus numerorum ratione concordes. Saturni autem Martiſque ſtellæ ita non habent cum luminibus competentiam, ut tamen aliqua vel extrema numerorum linea Saturnus ad ſolem, Mars aſpiciat ad lunam. ideo minus commodi vitæ humanæ exiſtimantur, quaſi cum vitæ auctoribus apta numerorum ratione non juncti. cur tamen & ipſi nonnunquam opes vel claritatem hominibus præſtare credantur, ad alterum debet pertinere tractatum: quia hic ſufficit aperuiſſe rationem, cur alia terribilis, alia ſalutaris exiſtimetur. Et Plotinus quidem in libro qui inſcribitur, *Si faciunt aſtra*, pronunciat nihil vi vel poteſtate eorum hominibus evenire; ſed ea quæ decreti neceſſitas in ſingulos ſancit, ita per horum ſeptem tranſitum ſtatione receſſuve monſtrari, ut aves ſeu prætervolando ſeu ſtando futura pennis vel voce ſignificant neſcientes. ſic quoque tamen jure vocabitur hic ſalutaris, ille terribilis; cum per hunc proſpera, per illum ſignificentur incommoda.

CAP. XX.

De diverſis nominibus Solis, deque ejuſdem magnitudine.

IN his autem tot nominibus, quæ de ſole dicuntur, non fruſtra nec ad laudis pompam laſcivit oratio: ſed [1] res vere vocabulis exprimitur. *Dux & princeps*, ait, *& moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio.* Plato in Timæo, cum de octo ſphæris loqueretur, ſic ait: Ut autem per ipſos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa menſura & ſit & noſcatur; deus in ambitu ſupra terram [2] ſecundum lumen accendit, quod nunc ſolem vocamus. Vides ut hæc definitio vult eſſe omnium ſphærarum lumen in ſole. ſed Cicero ſciens etiam ceteras ſtellas habere lumen ſuum, ſolamque lunam, ut ſæpe jam diximus, [3] proprio carere; obſcuritatem definitio-

[1] *Res vere vocabulis &c.*] Vera ſcriptura eſt *ſed res verè vocabulis exprimuntur.* Gronov.

[2] *Secundum lumen accendit* [.] At vero ſi omnium ſphærarum lumen eſſe in Sole dixit Plato, jam unum tantum lumen agnoſcere videtur, ut ſecundum lumen eſſe non poſſit. Vitium ſcripturæ agnoſco, & reſcribo: *Deus in ambitu ſupra terram ſecundo lumen accendit.* Eo enim loco Plato ſolem collocabat, à luna ſurſum ſecundam dicens, ut inquit Macrobius cap. 19. Et de hac emendatione dubitare non poteſt, qui Platonem conſulerit, cujus verba, ut opinio mea clareſcat, adſcribam. Ἵνα δὲ ἐν μέτρῳ ἀπαρχές τι πρὸς ἀλλήλα βραδύτητι καὶ τάχει· καὶ τὰ περὶ τὰς ὁπὸ τοῦ φορᾶς πορεύοιτο, φῶς ὁ θεὸς ἀπῆψεν εἰς τὴν ἀπὸ γῆς δευτέραν περιφοράν. ὃ δὴ νῦν καλοῦμεν Ἥλιον. Ecce verbotenus à Macrobio expreſſum Platonem. Video nunc jam aliis hanc lectionem obſervatam, & ab iis ac Cimerario ad marginem appoſitam: eoque magis neglectam poſtea miror. *Gron.*

[3] *Proprio carere*] Veteſti additum habent *lumine*, quod non videtur ab Aurelii ſimplicitate alienum. Poſt paulo legas neceſſe eſt, *non ſolum ait*, dux, *ſed* & princeps & moderator luminum reliquorum. *Adeo & ceteras ſtellas ſcit eſſe lumina, ſed hunc*, &c. *Gronov.*

nis

nis hujus liquidius absolvens & ostendens in sole maximum lumen esse, non solum ait, *dux & princeps & moderator luminum reliquorum* (adeo & ceteras stellas scit esse lumina,) sed hunc ducem & principem, quem Heraclitus fontem cœlestis lucis appellat. dux ergo est, quia omnes luminis majestate præcedit. princeps; quia ita eminet, ut propterea quod talis solus appareat sol vocetur; moderator reliquorum dicitur, quia ipse cursus eorum recursusque certa definitione spatii moderatur. nam certa spatii definitio est, ad quam cum unaquæque erratica stella recedens à sole pervenerit, tamquam ultra prohibeatur accedere, agi retro videtur, & rursus cum certam partem recedendo contigerit, ad directi cursus consueta revocatur. ita solis vis & potestas motus reliquorum luminum constituta dimensione moderatur. mens mundi ita appellatur [4] ut physici eum cor cœli vocaverunt. inde nimirum; quod omnia, [5] quæ statuta ratione per cœlum fieri videmus, diem noctemque & migrantes inter utrumque prolixitatis brevitatisque vices & certis temporibus æquam utriusque mensuram; dein veris clementem teporem, torridum cancri ac leonis æstum, mollitiem autumnalis auræ, vim frigoris inter utramque temperiem, omnia hæc solis cursus & ratio dispensat. jure ergo cor cœli dicitur, per quem fiunt omnia quæ divina ratione fieri videmus. Est & hæc causa, propter quam jure cor cœli vocetur; quod natura ignis semper in motu perpetuoque agitatu est. Solem autem ignis ætherei fontem dictum esse retulimus. hoc est ergo sol in æthere, quod in animali cor: cujus ista natura est, ne unquam cesset à motu; aut brevis ejus quocumque casu ab agitatione cessatio mox animal interimat. hæc de eo quod solem mundi mentem vocavit. Cur vero & temperatio mundi dictus sit, ratio in aperto est. ita enim non solum terram sed ipsum quoque [6] cœlum, quod vere mundus vocatur, temperari à sole certissimum est, ut extremitates ejus, quæ à via solis longissime recesserunt, omni careant beneficio caloris, & una frigoris perpetuitate torpescant. quod sequentibus apertius explicabitur. Restat ut & de magnitudine ejus [7] quam verissima prædicatione, pauca & non prætereunda dicamus. Physici hoc maxime consequi in omni circa magnitudinem solis inquisitione voluerunt, quanto major esse possit quam terræ. & Eratosthenes in libris dimensionum sic ait: Mensura terræ septies & vicies multipli-

[4] *Ut Physici eum cor cœli vocaverunt* | Membrana utraque *vocarent*. Igitur lege *vocarunt* Gronov.

[5] *Quæ statuta ratione* | *Quæ statâ ratione* erat in membranis, *Pont.*

[6] *Cœlum, quod vere mundus vocatur* | II. 1. *Idem & annus mundanus dicitur, quia mundus proprie cœlum vocatur.* I. Sat. 9. *Alii* Janum *mundum, id est, cœlum esse voluerunt.* Ibidem cap. 18. *Quia solem mundi mentem esse dixerunt; mundus autem vocatur cœlum.* Gronov.

[7] *Quam verissima prædicatione* | De se hæc verba auctorum protulisse nuperi contextus voluerunt: at veteres habent additum τὸ *extulit*, nempe Scipio somnians & per eum Cicero, dum eum tanta magnitudine esse ait, ut cuncta sua luce lustret & compleat. *Gron.*

[8] *Possidonius dicit multo multoque [sapius]* Cleomedes, Ποσειδώνιος ὑποδέμενος μυρι-πλασίονα, ἢ ἡλιακὸν κύκλον τὸν τῆς γῆς κύκλου, ἀπὸ τινος ὁρισμοῦ δείκνυσιν ὄλα μυριάδων τριακοσιων εἶναι δεῖ τὸν ἥλιον διάμετρον. Pont.

cata menſuram ſolis efficiet. [8] Poſſidonius dicit multo multoque ſæpius multiplicatam ſolis ſpatium efficere: & uterque lunaris defectus argumentum pro ſe advocat. ita cum ſolem volunt terra majorem probare, teſtimonio lunæ deficientis utuntur: cum defectum lunæ conantur aſſerere; probationem de ſolis magnitudine mutuantur. & ſic evenit ut, [9] dum utrumque de altero adſtruitur, neutrum probabiliter adſtruatur, ſemper in medio viciſſim nutante mutuo teſtimonio. quid enim per rem adhuc probandam probetur? ſed Ægyptii nihil ad conjecturam loquentes ſequeſtrato ac libero argumento nec in patrocinium ſibi lunæ defectum vocantes, quanta menſura ſol terra major ſit probare voluerunt, [10] ut tum demum per terræ magnitudinem oſtenderent cur luna deficiat. hoc autem nequaquam dubitabatur non poſſe aliter deprehendi, niſi menſura & terræ & ſolis inventa, ut fieret ex collatione diſcretio. & terrena quidem dimenſio oculis rationem juvantibus de facili conſtabat. ſolis vero menſuram aliter niſi per menſuram cœli per quod diſcurrit, inveniri non poſſe viderunt. ergo primum metiendum ſibi cœlum illud, id eſt, iter ſolis, conſtituerunt, ut per id poſſent modum ſolis agnoſcere. Sed quæſo, ſi quis umquam tam ocioſus, tamque ab omni erit ſerio feriatus, ut hæc quoque in manus ſumat; ne talem veterum promiſſionem quaſi inſaniæ proximam aut horreſcat aut rideat. etenim ad rem, quæ natura incomprehenſibilis videbatur, viam ſibi fecit ingenium: & per terram [11] qui cœli modus ſit repererunt. ut autem liquere poſſit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda ſunt, ut ſit rerum ſequentium aditus inſtructior. In omni orbe vel ſphæra medietas centrum vocatur: nihilque aliud eſt centrum, niſi punctum quo ſphæræ aut orbis medium certiſſima obſervatione diſtinguitur. item ducta linea de quocunque loco circuli, qui deſignat ambitum, in quacumque ejuſdem circuli ſummitate orbis partem aliquam dividat neceſſe eſt. ſed non omni modo medietas eſt orbis quam ſeparat iſta diviſio. illa enim tantum linea in partes æquales orbem medium dividit, quæ à ſummo in ſummum ita ducitur, ut neceſſe ſit eam tranſire per centrum. & hæc linea, quæ orbem ſic æqualiter dividit, diametros nuncupatur. item omnis diametros cujuſcumque orbis, triplicata cum adjectione ſeptimæ partis ſuæ, menſuram facit circuli, quo orbis includitur: id eſt, ſi uncias ſeptem teneat diametri longitudo, & velis ex ea noſſe quot uncias orbis ipſius circulus teneat, triplicabis ſeptem, & faciunt viginti unum. his adjicies ſeptimam partem, hoc eſt, unum; & pronunciabis in viginti & duabus unciis hujus circuli eſſe menſuram, cujus diametros ſeptem unciis extenditur. Hæc omnia geometricis evidentiſſimiſque rationibus probare

9 *Dum utrumque de altero adſtruitur* | Omnino *dum alterum de altero*, ut eſt in MSs. *Gronov.*

10 *Ut tum demum per terræ magnitudinem* | Nil magis contra mentem auctoris, quem luna defectum non per terræ ſed ſolis magnitudinem velle dicere Ægyptios probaviſſe res ipſa loquitur. Emendo ex MSs. omnibus *per magnitudinem ejus.* Gronov.

11 *Qui cœli modus ſit, repererunt* | Fatua ſcriptura: audacter reponerem *reperit*, niſi id audacter non fieri docerent MSs. *Gron.*

poſſemus,

poſſemus, niſi & neminem de ipſis dubitare arbitraremur, & caveremus juſto prolixius volumen extendere. Sciendum & hoc eſt, quod umbra terræ quam ſol poſt occaſum in inferiore hemiſphærio currens ſurſum cogit emitti, ex qua ſuper terram fit obſcuritas quæ nox vocatur, ſexagies in altum multiplicatur ab ea menſura, quam terræ diametros habet. & hac longitudine ad ipſum circulum, per quem ſol currit, erecta, concluſione luminis tenebras in terram refundit. Prodendum eſt igitur, quanta diametros terræ ſit, ut conſtet quid poſſit ſexagies multiplicata colligere. unde, his prælibatis, ad tractatum menſurarum quas promiſit oratio revertatur. Evidentiſſimis & indubitabilibus dimenſionibus conſtitit univerſæ terræ ambitum, quæ quibuſcumque vel incolitur vel inhabitabilis jacet, habere ſtadiorum milia ducenta quinquaginta duo. cum ergo tantum ambitus teneat; ſine dubio octoginta milia ſtadiorum vel non multo amplius diametros habet, ſecundum triplicationem cum ſeptimæ partis adjectione, quam ſuperius de diametro & circulo regulariter diximus. & quia ad efficiendam terrenæ umbræ longitudinem non ambitus terræ ſed diametri menſura multiplicanda eſt (ipſa eſt enim quam ſurſum conſtat excreſcere) ſexagies multiplicanda tibi erunt octoginta milia quæ terræ diametros habet; quæ faciunt quadragies octies centena milia ſtadiorum eſſe à terra uſque ad ſolis curſum, quo umbram terræ diximus pervenire. terra autem in medio cœleſtis circuli, per quem ſol currit, ut centrum locata eſt. Ergo menſura terrenæ umbræ medietatem diametri cœleſtis efficiet; &, ſi ab altera quoque parte terræ [12] par uſque ad dimidium circuli menſura tendatur, integra circuli, per quem ſol currit, diametros invenitur, duplicatis igitur illis quadragies octies centenis milibus, erit integra diametros cœleſtis circuli nonagies ſexies centenis milibus ſtadiorum: & inventa diametros facile menſuram nobis ipſius quoque ambitus prodit. hanc enim ſummam, quam diametros fecit, debes ter multiplicare, adjecta parte ſeptima, ut ſæpe jam dictum eſt: & ita invenies totius circuli, per quem ſol currit, ambitum ſtadiorum habere trecenties centena milia, & inſuper centum ſeptuaginta milia. His dictis, quibus menſura quam terræ vel ambitus, vel diametros habet, ſed & circuli modus per quem ſol currit vel diametri ejus oſtenditur: nunc quam ſolis eſſe menſuram vel quemadmodum illi prudentiſſimi deprehenderint indicemus. nam ſicut ex terrena umbra potuit circuli per quem ſol meat deprehendi magnitudo; ita per ipſum circulum menſura ſolis inventa eſt, in hunc modum procedente inquiſitionis ingenio. Æquinoctiali die ante ſolis ortum æquabiliter locatum eſt ſaxeum vas in hemiſphærii ſpeciem cavata ambitione curvatum, infra per lineas deſignato duodecim diei horarum numero, quas ſtyli prominentis umbra cum tranſitu ſolis prætereundo diſtinguit. hoc eſt au-

[12] *Par ad dimidium circuli menſura tendatur* | Libri omnes *ad eundem circulum.* Ut præcedente pagina: *& hac longitudine ad ipſum circulum, per quem Sol currit, erecta.* Gron.

tem, ut ſcimus, hujuſmodi vaſis officium, ut tanto tempore à priore ejus extremitate ad alteram uſque ſtyli umbra percurrat, quanto ſol medietatem cœli ab ortu in occaſum unius ſcilicet hemiſphærii converſione metitur. nam totius cœli integra converſio diem noctemque concludit. & ideo conſtat, quantum ſol in circulo ſuo meat, tantum in hoc vaſe umbram meare. huic igitur æquabiliter collocato circa tempus ſolis ortui propinquantis inhæſit diligens obſervantis obtutus: & cum ad primum ſolis radium, quem de ſe emiſit prima ſummitas orbis, emergens umbra de ſtyli decidens ſummitate primam curvi labri eminentiam contigit; locus ipſe, qui umbræ primitias excepit; nota impreſſione ſignatus eſt; obſervatumque quamdiu ſuper terram ita ſolis orbis integer appareret [13] ut ima ejus ſummitas adhuc horizonti videretur inſidere, & mox locus ad quem umbra tunc in vaſe migraverat, adnotatus eſt: habitaque dimenſione inter ambas umbrarum notas, quæ integrum ſolis orbem, id eſt, diametrum, natæ de duabus ejus ſummitatibus metiuntur; pars nona reperta eſt ejus ſpatii, quod à ſummo vaſis labro uſque ad horæ primæ lineam continetur. & ex hoc conſtitit, quod in curſu ſolis unam temporis æquinoctialis horam faciat repetitus novies orbis ejus acceſſus. & quia converſio cœleſtis hemiſphærii peractis horis duodecim [14] diem condidit, novies autem duodecim efficiunt centum octo; ſine dubio ſolis diametros centeſima & octava pars hemiſphærii æquinoctialis eſt. ergo æquinoctialis totius circuli ducenteſima ſexta decima pars eſt. ipſum autem circulum habere ſtadiorum trecenties centena milia & inſuper centum & ſeptuaginta milia antelatis probatum eſt. Ergo ſi ejus ſummæ ducenteſimam ſextamdecimam [15] partem perfecte conſideraveris; menſuram diametri ſolis invenies. eſt autem pars illa fere in centum quadraginta milibus. diametros igitur ſolis centum quadraginta milium fere ſtadiorum eſſe dicenda eſt: unde pene duplex quam terræ diametros invenitur. conſtat autem geometricæ rationis examine, cum de duobus orbibus altera diametros duplo alteram vincit, illum orbem cujus diametros dupla eſt, orbe altero octies eſſe majorem. ergo ex his dicendum eſt ſolem octies terra eſſe majorem. Hæc de ſolis magnitudine breviter de multis excerpta libavimus.

[13] *Ut ima ejus ſummitas*] Vulgo editur, *una*, pro *ima*, ſed & ſuperius, ubi editum, *denique quia totius mundi una pars terra eſt*, legendum ſimiliter oſtendimus, *ima pars*, pro *una*: & ſtatim, *atheris autem ima pars*, non *una*. Pont.

[14] *Diem condidit*] Quomodo Callimachus Ἥλιον καταδύσαμεν. Et Maro, *ſoles condere*. Nec aliter locus ille Senecæ ſcribendus in Epiſtolis; *Alexandrum ille Herculeanus & fatalis ſcyphus condidit*, nam *perdidit* gloſſematium eſt. Idem Conſol. ad Martiam: *Atque ita lumen omne præcludi juſſit & ſe in tenebris condidit*. Phœdrus: *Si maneret ſenſus condito patri*. Ubi Rittershuſius: *condere, verbum mortuale*. Idem.

[15] *Partem perfecte conſideraveris*] Libri vett. ſolummodo *conſideraveris partem*. Gron.

CAP

CAP. XXI.

Qua ratione inferiorum ſphærarum ſtellæ in zodiaci ſignis meare dicantur, cum in iis non ſint: curque ex illis aliæ breviori, aliæ longiori tempore zodiaci ſigna percurrant; & quomodo circulus zodiacus in duodecim partes diviſus ſit.

SED quoniam ſeptem ſphæras cœlo diximus eſſe ſubjectas, exteriore quaque quas interius continet ambiente, longeque & à cœlo omnes & à ſe ſingulæ receſſerunt: nunc quærendum eſt, cum zodiacus unus ſit, & is conſtet cœlo ſideribus infixis, quemadmodum inferiorum ſphærarum ſtellæ in ſignis zodiaci meare dicantur. nec longum eſt invenire rationem, quæ in ipſo veſtibulo excubat quæſtionis. verum eſt enim neque ſolem lunamve, neque de vagis ullam ita in ſignis zodiaci ferri, ut eorum ſideribus miſceantur; ſed in illo ſigno eſſe unaquæque perhibetur, quod habuerit ſupra verticem in ea, quæ illi ſigno ſubjecta eſt, circuli ſui regione diſcurrens. quia ſingularum ſphærarum circulos in duodecim partes æque ut zodiacum ratio diviſit: &, quæ in eam partem circuli ſui venerit, quæ ſub parte zodiaci eſt arieti deputata, in ipſum arietem veniſſe conceditur: ſimiliſque obſervatio in ſingulas partes migrantibus ſtellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos via eſt, id quod ſermo deſcripſit, viſus aſſignet. esto enim zodiacus circulus, cui adſcriptum eſt A. intra hunc ſeptem alii orbes locentur: & zodiacus ab A per ordinem affixis notis, quibus adſcribentur litteræ ſequentes, in partes duodecim dividatur: ſitque ſpatium, quod inter A & B claditur, arieti deputatum; quod intra B & C tauro; quod inter C & D geminis; cancro quod ſequitur, & reliquis per ordinem cetera. his conſtitutis jam de ſingulis zodiaci notis & literis ſingulæ deorſum lineæ per omnes circulos ad ultimum uſque ducantur: proculdubio per orbes ſingulos duodenas partes dividet tranſitus linearum. in quocumque igitur circulo ſeu ſol in illo, ſeu luna, vel de vagis quæcumque diſcurrat, cum ad ſpatium venerit quod inter lineas claditur ab A & B, notis & literis defluentes, in ariete eſſe dicetur: quia illic conſtituta ſpatium arietis in zodiaco deſignatum ſuper verticem, ſicut deſcripſimus, habebit, ſimiliter in quamcumque migraverit partem, in ſigno ſub quo fuerit, eſſe dicetur.

Atque

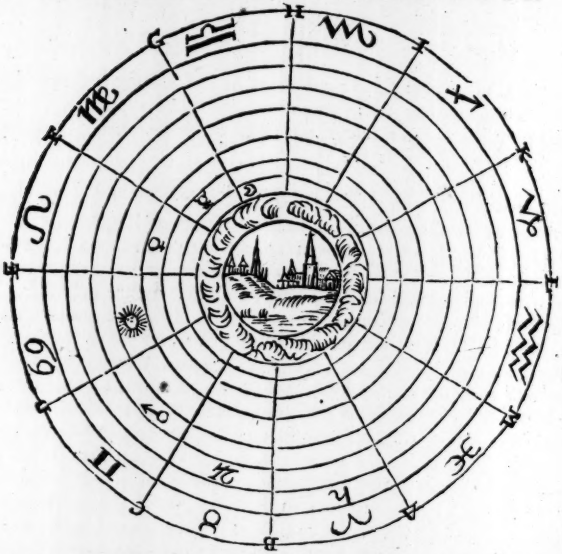

Atque hæc ipſa deſcriptio eodem compendio nos docebit, cur eumdem Zodiacum eademque ſigna aliæ tempore longiore, aliæ breviore percurrant. Quotiens enim plures orbes intra ſe locantur, ſicut maximus eſt ille qui primus eſt & minimus qui locum ultimum tenet ita de mediis, qui ſummo proprior eſt, inferioribus major, qui vicinior eſt ultimo, brevior ſuperioribus habetur. & inter has igitur ſeptem ſphæras gradum celeritatis ſuæ ſingulis ordo poſitionis adſcripſit. ideo ſtellæ, quæ per ſpatia grandiora diſcurrunt, ambitum ſuum tempore prolixiore conficiunt; quæ per anguſta, breviore. conſtat enim nullam inter eas celerius ceteris tardiuſve procedere. ſed cum ſit omnibus idem modus meandi, tantam eis diverſitatem temporis ſola ſpaciorum diverſitas facit. nam, ut de mediis nunc prætermittamus, ne eadem ſæpe repetantur, quod eadem ſigna Saturnus annis triginta, luna diebus viginti octo ambit & permeat, ſola cauſa in quantitate eſt circulorum: quorum alter maximus alter minimus. ergo & ceterarum ſingulæ pro ſpacii ſui modo tempus meandi aut extendunt aut contrahunt. Hoc loco diligens rerum diſcuſſor inveniet quod requirat. inſpectis enim zodiaci notis, quas monſtrat in præſidium fidei advocata deſcriptio. Quis vero, inquiet, circi cæleſtis duodecim partes aut invenit aut fecit, maxime cum nulla oculis ſubjiciantur exordia ſingularum? Huic igitur tam neceſſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat factum referens, quo à veteribus &

tentata

tentata eſt tam difficilis & effecta diviſio. Ægyptiorum enim retro majores, quos conſtat primos omnium cœlum ſcrutari & metiri auſos, poſtquam perpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cœlum ſemper ſuſpectu libero intuentes deprehenderunt, univerſis vel ſtellis vel ſideribus infixis cœlo, cum ſole ſolas & luna quinque ſtellas vagari; nec has tamen per omnes cœli partes paſſim ac ſine certa erroris ſui lege diſcurrere; numquam denique ad ſeptemtrionalem verticem deviare; numquam ad auſtralis poli ima demergi; ſed intra unius obliqui circi limitem omnes habere diſcurſus; nec omnes tamen ire pariter & redire; ſed alias aliis ad eundem locum pervenire temporibus: rurſus ex his alias accedere; retro agi alias, viderique ſtare nonnumquam. poſtquam, inquam, hæc inter eas agi viderunt: certas ſibi partes decreverunt in ipſo circo conſtituere & diviſionibus annotare; ut certa eſſent locorum nomina, in quibus eas morari, vel de quibus exiſſe, ad quæve rurſus eſſe venturas, & ſibi invicem annunciarent & ad poſteros noſcenda tranſmitterent. [1] Duobus igitur vaſis æneis præparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus; illud quod erat integrum vacuum ſubjecerunt pleno aquæ altero ſuperpoſito; ſed meatu ante munito & quamlibet de infixis unam clariſſimam ſtellam lucideque notabilem orientem obſervaverunt. quæ ubi primum cœpit emergere: mox munitione ſubducta permiſerunt ſubjecto vaſi aquam ſuperioris influere, fluxitque in noctis ipſius & ſequentis diei finem, atque in id noctis ſecundæ: quamdiu eadem ſtella ad ortum rurſus reverteret: quæ ubi apparere vix cœpit; mox aqua quæ influebat amota eſt. cum igitur obſervatæ ſtellæ itus ac reditus integram ſignificaret cœli converſionem: menſuram ſibi cœli in aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſuerunt. hac ergo in partes æquas duodecim ſub fida dimenſione diviſa alia duo hujus capacitatis procurata ſunt vaſa; ut ſingula tantum ſingulas de illis duodecim partibus ferrent: totaque rurſus aqua in vas ſuum priſtinum foramine prius clauſo refuſa eſt; & de duobus illis vaſis capacitatis minoris alterum ſubjecerunt pleno, alterum juxta expeditum paratumque poſuerunt. his præparatis; nocte alia in illa jam cœli parte, per quam ſolem lunamque & quinque vagas meare diuturna obſervatione didicerant, quamque poſtea zodiacum vocaverunt, aſcenſurum obſervaverunt ſidus, cui poſtea nomen arietis indiderunt. hujus incipiente ortu ſtatim ſubjecto vaſi ſuperpoſitæ aquæ fluxum dederunt. quod ubi com-

[1] *Duobus igitur vaſis æneis præparatis* | Expreſſit hanc veterum aſtra ſpectantium inventionem non minus perſpicue Theo in Commentariis ad Ptolemæum lib. 5. συντάξ. μεγάλης. Quam qui volet ibidem recognoſcito. Ptolemæus vero ipſe rationem iſtam ut incertam præterit. Hipparchus in rectis aſcenſionibus locum aliquem dat, in obliquis non item. Verba ſunt Theonis: Ἵππαρχος δὲ ἐπὶ μὲν τῆς ὀρθῆς σφαίρας ἀληθὲς εἶναι τοῦτο φασὶν ὡς ἀδιαφοροῦντες ἐν τῇ ἰσημερίᾳ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ κόσμου περιστροφῆς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας, ὅς ἐστιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς κατὰ τὴν ἑξῆς ἡμέραν πρώτης ἀνατολῆς. ἐπὶ δὲ τῆς ἐγκεκλιμένης ψεῦδος. Cauſam deinde adjiciens ait, διὰ τὸ τὸν ἥλιον ἐπὶ τῶν βορειοτέρων κλιμάτων παρὰ τὴν τοῦ ἰσημερινοῦ ἔγκλισιν ἐν πλείοσι χρόνοις ἀναφέρεσθαι τοῦ ὁρίζοντος ἤπερ ἐπὶ τῶν νοτιωτέρων. Tunt.

pletum

plerum eſt; mox eo ſublato effuſoque alterum ſimile ſubjecerunt, certis ſignis obſervatis ac memoriter annotatis, item ejus loci ſtella quæ oriebatur cum primum vas eſſet impletum, intelligentes quod eo tempore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cæli duodecima conſcendit. Ab illo ergo loco, quo oriri incipiente aqua in primum vas cœpit influere, uſq; ad locum qui oriebatur cum idem primum vas impleretur, duodecimam partem cœli, id eſt, unum ſignum, eſſe dixerunt. item ſecundo vaſe impleto & mox retracto illo, ſimile quod olim effuſum paraverant, iterum ſubdiderunt, notato ſimiliter loco qui emergebat, cum ſecundum vas eſſet impletum: & à fine primi ſigni uſque ad locum, qui ad ſecundæ aquæ finem oriebatur, ſecundum ſignum notatum eſt. atque ita viciſſim vaſa mutando, & per ſingulas influentis aquæ partes ſingulos ſibi aſcendentium cœli partium limites annotando, ubi conſummata jam omni per duodecim partes aqua, ad primi ſigni exordia perventum eſt: ſine dubio jam diviſas certiſque ſibi obſervationibus & indiciis annotatas duodecim cœli partes tantæ compotes machinationis habuerunt. quod non nocte una ſed duabus effectum eſt. quia omne cœlum una nocte non volvitur; ſed per diem vertitur pars ejus media & medietas reliqua per noctem. Nec tamen cœlum omne duarum ſibi proximarum noctium diviſit inſpectio: ſed diverſorum temporum nocturna dimenſio utrumque hemiſphærium [2] paribus aquæ vicibus annotavit. & has ipſas duodecim partes ſigna appellari maluerunt: certaque ſingulis vocabula gratia ſignificationis adjecta ſunt: &, quia ſigna Græco nomine ζῴδια nuncupantur, [3] circum ipſum zodiacum quaſi ſigniferum vocaverunt. Hanc autem rationem iidem illi cur arietem, cum in ſphæra nihil primum nihilque poſtremum ſit, primum tamen dici maluerint prodiderunt. aiunt incipiente die illo, qui primus omnium luxit, id eſt, quo in hunc ſulgorem cœlum & elementa purgata ſunt, [4] qui ideo mundi natalis jure vocitatur, arietem in medio cœlo fuiſſe: &, quia medium cœlum quaſi mundi vertex eſt, arietem propterea primum inter omnes habitum, qui ut mundi caput in exordio lucis apparuit. ſubnectunt etiam cauſam, cur hæc ipſa duodecim ſigna aſſignata ſint diverſorum numinum poteſtati. aiunt enim in hac ipſa genitura mundi ariete, ut diximus, medium cœlum tenente, horam fuiſſe mundi naſcentis; cancro geſtante tunc lunam. poſt hunc ſol cum leone oriebatur, cum Mercurio virgo, libra cum Venere; Mars erat in ſcorpio; ſagittarium Jupiter obtinebat; in capricorno Saturnus meabat. ſic factum eſt ut ſinguli eorum ſignorum domini eſſe dicantur, in quibus cum mundus naſceretur, fuiſſe creduntur. ſed duobus quidem luminibus ſingula tantum ſigna, in quibus tunc fuerant,

[2] *Paribus aquæ vicibus annotavit.* | Omnino reducendum quod ad oram Camerarii edit. *paribus aqua vicibus.* Elegans ea dictio & à militia ducta. Plautus, *vices memorat & cicatrices denudat.* Propertius lib. 3. *Remorunque pares ducite ſorte vices.* Idem.

[3] *Circum ipſum Zodiacum.* | Membranæ, *circum ipſum ſignorum Zodiacum.* Gronov.

[4] *Qui ideo mundi natalis jure vocitatur.* | De tota hac re videndus uberius Julius Firmicus cap. 1. lib. 3. ubi mundani thematis auctores ponuntur Æſculapius, Anubis, & eos ſecuti Petoſyris & Neçepſo. *Pont.*

aſſig-

assignavit antiquitas, cancrum lunæ, soli leonem. quinque vero stellis præter illa signa, quibus tunc inhærebant, quinque reliqua sic adjecit vetustas, ut in assignandis à fine prioris ordinis, ordo secundus inciperet. superius enim diximus in capricorno Saturnum post omnes fuisse. ergo secunda adjectio eum primum fecit, qui ultimus fuerat: ideo aquarius, qui capricornum sequitur, Saturno datur. Jovi, qui ante Saturnum erat, pisces dicantur; aries Marti, qui præcesserat Jovem, taurus Veneri quam Mars sequebatur, gemini Mercurio, post quem Venus fuerat, deputati sunt. Notandum hoc loco quod in genitura mundi vel ipsa rerum providentia [5] vel vetustatis ingenium hunc stellis ordinem dedit, quem Plato assignavit sphæris earum, ut esset luna prima, sol secundus, super hunc Mercurius, Venus quarta, hinc Mars, inde Jupiter, & Saturnus ultimus. sed sine hujus tamen rationis patrocinio abunde Platonicum ordinem prior ratio commendat. Ex his, quæ de verbis Ciceronis proximè prælatis quærenda proposuimus, qua licuit brevitate à summa sphæra, quæ aplanes dicitur, usque ad lunam, quæ ultima divinorum est, omnia jam, ut opinor, absolvimus. nam & cœlum volvi & cur ita volvatur ostendimus; septemque sphæras contrario motu ferri ratio indubitata patefecit; & de ipso sphærarum ordine quid diversi senserint vel quid inter eos dissensionem fecerit, [6] quæve magis sequenda sit sententia, tractatus invenit. nec hoc tacitum est cur inter omnes stellas sola sine fratris radiis luna non luceat. sed & quæ spaciorum ratio solem ab his quoque, qui eum inter septem quartum locarunt, non tamen abrupte medium sed fere medium dici coëgerit publicatum est. quid significent nomina, quibus ita vocatur ut laudari tantum putetur, innotuit. magnitudo quoque ejus, sed & cœlestis per quem discurrit circuli, terræque pariter, quanta sit vel quemadmodum deprehensa monstratum est, subjectarum sphærarum stellæ quemadmodum zodiaco, qui supra omnes est ferri dicantur, vel quæ ratio diversarum faciat seu celerem seu tardum recursum; sed & ipse zodiacus in duodecim partes qua ratione divisus, curque aries primus habeatur, & quæ signa in quorum numinum ditione sint, absolutum est. Sed omnia hæc, quæ de summo ad lunam usque perveniunt, sacra, incorrupta, divina sunt: quia in ipsis est æther semper idem nec unquam recipiens inæqualem varietatis æstum. infra lunam & aër & natura permutationis pariter incipiunt. & sicut ætheris & aëris, ita divinorum & caducorum luna confinium est. Quod autem ait: *nihil infra lunam* esse *divinum, præter animos munere deorum hominum generi datos*; non ita accipiendum est, animos hic esse ut hic nasci putentur: sed sicut solem in terris esse dicere solemus, cujus radius advenit & recedit; ita animorum origo cœlestis est, sed lege temporalis hospitalitatis hic exsulat.

[5] *Vel vetustatis ingenium* | Apuleius de Mundo: *Sola philosophia suum non despexit ingenium.* Glossarium, *ingenium*, εὐφυία, φύσις. Idem.

[6] *Quæve magis sequenda sit sententia.* | Liber optimæ notæ *quave magis sequenda sint.* Gronov.

hæc

hæc ergo regio divinum nihil habet ipſa, ſed recipit; &, quia recipit, etiam remittit. proprium autem habere diceretur, ſi ei ſemper tenere licuiſſet. Sed quid mirum, ſi animus de hac regione non conſtat, cum nec corpori fabricando ſola ſuffecerit? nam quia terra, aqua, & aër infra lunam ſunt; ex his ſolis corpus fieri non potuit quod idoneum eſſet ad vitam: ſed opus fuit præſidio ignis ætherei, qui terrenis membris vitam & animam ſuſtinendi commodaret vigorem, qui vitalem calorem & faceret & ferret. Hæc & de aëre dixiſſe nos ſatis ſit. reſtat ut de terra, quæ ſphærarum nona & mundi ultima eſt, dictu neceſſaria diſſeramus.

CAP. XXII.

Terra qua de cauſa immobilis ſit, & omnia in eam ſuo nutu ferantur pondera.

NAM *ea quæ eſt media & nona tellus*, inquit, *neque movetur & infima eſt, in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.* Illæ vero inſolubiles cauſæ ſunt quæ mutuis invicem nexibus vinciuntur, &, dum altera alteram facit, ac viciſſim de ſe naſcuntur, numquam à naturalis ſocietatis amplexibus ſeparantur. talia ſunt vincula quibus terram natura conſtrinxit. nam ideo in eam feruntur omnia, quia ut media non movetur: ideo autem non movetur quia infima eſt: nec poterat infima non eſſe, in quam omnia feruntur. Horum ſingula quæ inſeparabiliter involuta rerum in ſe neceſſitas vinxit tractatus expediat. *Non movetur*, ait. eſt enim centron, in ſphæra autem ſolum centron diximus non moveri; quia neceſſe eſt ut circa aliquid immobile ſphæra moveatur. adjecit; *infima eſt.* recte hoc quoque. nam quod centron eſt, medium eſt, in ſphæra vero hoc ſolum conſtat eſſe imum, quod medium eſt, & ſi terra ima eſt, ſequitur ut vere dictum ſit in eam ferri omnia. ſemper enim natura pondera in imum deducit. nam & in ipſo mundo, ut eſſet terra ſic factum eſt. Quicquid ex omni materia, de qua facta ſunt omnia, puriſſimum ac liquidiſſimum fuit, id tenuit ſummitatem; & æther vocatus eſt. pars illa cui minor puritas & inerat aliquid levis ponderis, aër exſtitit; & in ſecunda delapſus eſt: poſt hæc, quod adhuc quidem liquidum ſed jam uſque ad tactus offenſam corpulentum erat, in aquæ fluxum coagulatum eſt. jam vero, quod de omni ſilveſtri tumultu vaſtum, impenetrabile, denſetum ex defæcatis abraſum reſedit elementis, hæſit in imo: quod demerſum eſt ſtringente perpetuo gelu, quod eliminatum in ultimam mundi partem, longinquitas ſolis coacervavit. quod ergo ita concretum eſt terræ nomen accepit. hanc ſpiſſus aër & terreno frigori propior quam ſolis calori ſtupore ſpiraminis denſioris undique verſum fulcit & continet: nec in receſſum aut acceſſum moveri eam patitur vel vis circumvallantis & ex omni parte

vigore

vigore ſimili librantis auræ, vel ipſa ſphæralis extremitas; quæ, ſi paululum à medio deviaverit, ſit cuicumque vertici propior, & imum relinquit, quod ideo in ſolo medio eſt, quia ipſa ſola pars à quovis ſphæræ vertice pari ſpatio recedit. In hanc igitur, quæ & ima eſt & quaſi media & non movetur, quia centron eſt, omnia pondera ferri neceſſe eſt: quia & ipſa in hunc locum quaſi pondus rela ipſa eſt. [1] cujus cum alia innumera ſunt argumenta; tum præcipue imbres, qui in terram ex omni aëris parte labuntur. nec enim in hanc ſolam quam habitamus ſuperficiem decidunt: ſed & in latera, quibus in terra globoſitas ſphæralis efficitur, & in partem alteram, quæ ad nos habetur inferior, idem imbrium caſus eſt. nam ſi aër terreni frigoris exhalatione denſatus in nubem cogitur, [2] & ita abrumpit imbres, aër autem univerſam terram circumfuſus ambit: proculdubio ex omni parte aëris, præter uſtam calore perpetuo, liquor pluvialis emanat, qui undique in terram, quæ unica eſt ſedes ponderum, defluit. Quod qui reſpuit, ſupereſt ut æſtimet extra hanc unam ſuperficiem, quam incolimus, quicquid nivium imbriumve vel grandinum cadit, hoc totum in cœlum de aëre defluere. cœlum enim ab omni parte terræ æquabiliter diſtat; & ut à noſtra habitatione, ita & à lateribus & à parte quæ ad nos habetur inferior pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi ergo omnia pondera ferrentur in terram; imbres qui extra latera terræ defluunt non in terram ſed in cælum caderent. quod vilitatem joci ſcurrilis excedit. Eſto enim terræ ſphæra, cui adſcripta ſunt A, B, C, D. circa hanc ſit aëris orbis, cui adſcripta ſunt E, F, G, L, M. & utrumque orbem, id eſt, terræ & aëris, dividat linea ducta ab E, uſque ad L, erit ſuperior iſta quam poſſidemus, & illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne pondus in terram; parvam nimis imbrium partem terra ſuſciperet ab A, uſque ad C. latera vero aëris, id eſt, ab F, uſque ad E, & à G, uſque ad L, humorem ſuum in aërem cœlumque dejicerent: de inferiori autem cœli hemiſphærio pluvia in exteriora & ideo naturæ incognita defluëret, ſicut oſtendit ſubjecta deſcriptio. Sed hoc vel refellere dedignatur ſermo ſobrius: quod ſic abſurdum eſt, ut ſine argumentorum patrocinio ſubruatur. reſtat ergo ut indubitabili ratione monſtratum ſit, in terram ferri omnia nutu ſuo pondera. Iſta autem, quæ de

[1] *Cujus cum alia innumera ſunt argumenta*] Mss. *Argumento ſunt cum alia innumera.* Quod verius. Supra cap. 11. *Ad propriam libertatem remitti fauſtum nomen indicio eſt.* II. 4. *Si tardior leniorve ictus incidit, graviorem* ſonum præſtat. *Indicio eſt virga. cap.* 14. *Non eſſe omnia immobilia adſeitus ipſe indicio eſt.* 1 Sat. 1. *Quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt.* & cap. 3. *Simulacrum ejus indicio eſt.* Et ſæpius. Gronov.

[2] *Et ita abrumpit imbres*] Mss. omnes *abrumpit in imbres*, quorum ſcripturam meliorem judico. II. 1. *Cogente natura, ut in ſonum erumpat duorum corporum violenta colliſio.* Hæc ibi membranarum lectio, non *deſinat.* 1 Sat. 8. *Quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur.* Sic *prorumpere in verba.* ſupra cap. 6. *Poſt ter ſeptem ſonus ejus in verba prorumpit.* Gronov.

hoc

hoc dicta ſunt, opitulantur nobis & ad illius loci diſputationem quæ antipodas eſſe commemorat. Sed hic inhibita continuatione tractatus ad ſecundi commentarii volumen diſputationum ſequentium reſervemus.

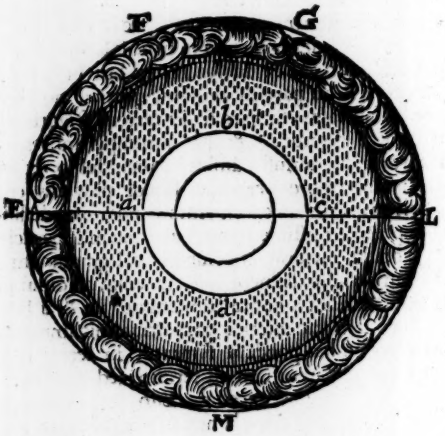

Commentarii libri primi Finis.

AU RE

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Inluſtris COMMENTARIUS Ex CICERONE, IN Somnium Scipionis.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Concentum quemdam effici motu cœleſtium corporum, & quomodo ratio ejus concentus à Pythagora ſit deprehenſus: tum qui numeri apti ſint conſonantibus muſicis; quotque conſonantiæ ſint.

SUperiore commentario, Euſtathi, [1] luce mihi dilectior fili, uſque ad ſtelliferæ ſphæræ curſum & ſubjectarum ſeptem ſermo proceſſerat. nunc jam de muſica earum modulatione diſputetur. *Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit, ille, qui intervallis disjunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis impulſu & motu ipſorum orbium efficitur, & acuta cum gravibus temperans, varios æquabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt: & natura fert, ut extrema ex altera parte graviter ex altera autem acute ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cujus converſio eſt concitatior, acute excitato movetur ſono, graviſſimo autem hic lunaris atque infi-*

[1] *Luce mihi dilectior*] Mss. diverſitate ſua me adducunt, ut cenſeam ſcriptum ſcribendumque eſſe *luce mihi charior dilectiorque*, quomodo diſſertim eſt in chartaceo & editionibus. *Gronov.*

mus. nam terra nona immobilis manens ima ſede ſemper hæret complexa mundi medium locum. illi autem octo curſus,[2] *in quibus eadem vis eſt modorum, ſeptem efficiunt diſtinctos intervallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere nodus eſt, quod docti homines nervis imitati atque cantibus, aperuerunt ſibi reditum in hunc locum.* Expoſito ſphærarum ordine motuque deſcripto quo ſeptem ſubjectæ in contrarium cœlo feruntur; conſequens eſt ut, qualem ſonum tantarum molium impulſus efficiat, hic requiratur. ex ipſo enim circumductu orbium ſonum naſci neceſſe eſt: quia percuſſus aër ipſo interventu ictus vim de ſe fragoris emittit, ipſa cogente natura ut in ſonum deſinat duorum corporum violenta colliſio. Sed is ſonus, qui ex qualicumque aëris ictu naſcitur, aut dulce quiddam in aures & muſicum defert, aut ineptum & aſperum ſonat. nam, ſi ictum obſervatio numerorum certa moderetur, [3] compoſitum ſibique conſentiens modulamen editur. at, cum increpat tumultuaria & nullis modis gubernata colliſio, fragor turbidus & inconditus offendit auditum. in cœlo autem conſtat nihil fortuitum, nihil tumultuarium provenire; ſed univerſa illic divinis legibus & ſtata ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt, muſicos ſonos de ſphærarum cœleſtium converſione procedere: quia & ſonum ex motu fieri neceſſe eſt, & ratio, quæ divinis ineſt, fit ſono cauſa modulaminis. Hoc Pythagoras primus omnium Graiæ gentis hominum mente concepit: & intellexit quidem compoſitum quiddam de ſphæris ſonare propter neceſſitatem rationis, quæ à cœleſtibus non recedit; ſed quæ eſſet illa ratio, vel quibus obſervanda modis non facile deprehendebat: cumque eum fruſtra tantæ tamque arcanæ rei diuturna inquiſitio fatigaret, fors obtulit quod cogitatio alta non reperit. cum enim caſu præteriret fore obſcuriſſimum omnibus, præterquam Aſtronomis. Certe omnibus, qui nihil legerunt. Nam qui Macrobio dederunt operam, ſciunt hujus ipſius libri cap. 4. haberi: *Octo ſunt igitur, qua meventur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de volubilitate conficiunt: propterea, quia Mercurialis & Venereus orbis pari ambitu comitati ſolem, via ejus tanquam ſatellites obſequuntur, & ideo à nonnullis aſtronomis ſtudentibus eandem vim ſortiri exiſtimantur.* Eodem pertinet, quod c. 11. *Nam curſus quidem Veneris atque Mercurii pæne par ſoli eſt.* Nec diverſa habes l. 1. c. 19. Et accepit à Platone, cujus eſt in libro de anima mundi. Δύο δὴ ἰσοδρόμους ἡλίῳ ἔστησε, Ἑρμῆτε καὶ Ἥρας, τὴν Ἀφροδίτας καὶ φασφόρου τοῦ πολλοῦ καλουμένου. Gronov.

[2] *In quibus eadem vis eſt modorum*] Olim legebatur hic, ut eſt in Mss. *in quibus eadem vis eſt duorum, ſeptem efficiunt.* Suppoſuerunt hic *modorum*: at capite quarto, ubi eadem verba reperuntur, reliquerunt *duorum* magno vel inconſtantiæ vel diſſolutionis probro. Retinendum autem utrobique *duorum*, niſi Ciceronem quoque volunt ſibimet ipſum reſponſare. Senſus eſt, quamvis ſint octo curſus vel orbes, qui ſinguli edunt muſicum ſonum, non tamen octo diverſos effici ſonos, ſed tantummodo ſeptem, quia duorum, nempe Veneris & Mercurii, eadem vis, idem ſonus. At ecce tibi apud Ciceronem uno ex codice reddiderunt *in quibus eadem vis eſt duorum Mercurii & Veneris.* At mihi exploratum eſt has tres voces eſſe ab interprete, ac per errorem librarii quocunque illo in codice addita: quum Cicero de induſtria caverit ne nominibus iſtis ſphærarum frequentius uteretur, quo auguſtior eſſet obſcuritas. Sed aiunt ſine his locum

[3] *Compoſitum, ſibique conſentiens modulamen editur*] Alias eſt *educitur*. Ego præeunte marginali lectione *efficitur*, refingam, *elicitur*. Pontan.

in publico fabros [4] ignitum ferrum ictibus mollientes, in aures ejus malleorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine repente ceciderunt: in quibus ita gravitati acumina conſonabant, ut utrumque ad audientis ſenſum ſtata dimenſione remearet, & ex variis impulſibus unum ſibi conſonans naſceretur. Hic, occaſionem ſibi oblatam ratus deprehendendi oculis & manibus, quod olim cogitatione quærebat, fabros adit, & imminens operi curioſius intuetur annotans ſonos, qui de ſingulorum lacertis conficiebantur. quos cum ferientium viribus adſcribendos putaret; jubet ut inter ſe malleolos mutent. quibus mutatis ſonorum diverſitas ab hominibus recedens malleolos ſequebatur. tunc omnem curam ad pondera eorum examinanda vertit: cumque ſibi diverſitatem ponderis, quod habebatur in ſingulis, annotaſſet; aliis ponderibus in majus minuſve excedentibus fieri malleos imperavit, quorum ictibus ſoni nequaquam prioribus ſimiles nec ita ſibi conſonantes exaudiebantur: tunc animadvertit concordiam vocis lege ponderum provenire; collectiſque omnibus numeris, quibus conſentiens ſibi diverſitas ponderum continebatur, ex malleis ad fides vertit examen; & inteſtina ovium vel boum nervos tam variis ponderibus illigatis tetendit, qualia in malleis fuiſſe didicerat: taliſque ex his concentus evenit, qualem prior obſervatio non fruſtra animadverſa promiſerat, adjecta dulcedine quam natura fidium ſonora præſtabat. Hic Pythagoras tanti ſecreti compos deprehendit numeros ex quibus ſoni ſibi conſoni naſcerentur: adeo ut fidibus ſub hac numerorum obſervatione compoſitis certæ certis, aliæq; aliis convenientium ſibi numerorum concordia tenderentur; ut una impulſa plectro, alia licet longe poſita ſed numeris conveniens ſimul ſonaret. ex omni autem innumera varietate numerorum pauci & numerabiles inventi ſunt, qui ſibi ad efficiendum muſicam convenirent. Sunt autem hi ſex omnes; epitritus, hemiolus, duplaris, triplaris, quadruplus & epogdous. Et eſt epitritus, cum de duobus numeris major habet totum minorem & inſuper ejus tertiam partem; ut ſunt quatuor ad tria. nam in quatuor ſunt tria, & tertia pars trium, id eſt, unum. & is numerus eſt vocatus epitritus; deque eo naſcitur ſymphonia quæ appellatur διὰ τεσσάρων. Hemiolus eſt, cum de duobus numeris major habet totum minorem, & inſuper ejus medietatem; ut ſunt tria ad duo. nam in tribus ſunt duo & media pars eorum, id eſt unum. & ex hoc numero, qui hemiolus dicitur, naſcitur ſymphonia quæ appellatur διὰ πέντε. Duplaris numerus eſt, cum de duobus numeris minor bis in majore numeratur; ut ſunt quatuor ad duo. & ex hoc duplari naſcitur ſymphonia cui nomen eſt διὰ πασῶν.

[4] *Ignitum &c. mollientes*] Modius ex Ms. *mollientes*. Horat. tamen Sat. 4. l. 1. *Dum ferrum molliat ignis*. Attamen illa Ms. lectio haudquaquam inſuper habenda, dixitque Ovidius 11. de Arte. *Jam moliri animum, qui duret, & adſtrue formam. Solus ad extremos pervenit ille rogos*. Sic & Maro, *moliri claſſem, moliri habenas*. Et Terent. *dum moliuntur, dum comminuntur, annus eſt*. Pontan.

Triplaris autem cum de duobus numeris minor ter in majore numeratur; ut ſunt tria ad unum. & ex hoc numero ſymphonia procedit, quæ dicitur διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. Quadruplus eſt, cum de duobus numeris minor quater in majore numeratur; ut ſunt quatuor ad unum; qui numerus facit ſymphoniam, quam dicunt δὶς διὰ πασῶν. Epogdous eſt numerus, qui intra ſe habet minorem & inſuper ejus octavam partem, ut novem ad octo; quia in novem & octo ſunt & inſuper octava pars eorum, id eſt, unum. hic numerus ſonum parit, quem tonon muſici vocaverunt. ſonum vero tono minorem veteres quidem ſemitonium vocitare voluerunt. ſed non ita accipiendum eſt, ut dimidius tonus putetur; quia nec ſemivocalem in literis pro medietate vocalis accipimus. deinde tonus per naturam ſui in duo dividi ſibi æqua non poterit. cum enim ex novenario numero conſtet, novem autem numquam æqualiter dividantur; tonus in duas dividi medietates recuſat. ſed ſemitonium vocaverunt ſonum tono minorem: quem tam parvo diſtare à tono deprehenſum eſt, quantum hi duo numeri inter ſe diſtant, id eſt, ducenta quadraginta tria & ducenta quinquaginta ſex. Hoc ſemitonium Pythagorici quidem veteres dieſin nominabant: ſed ſequens uſus ſonum ſemitonio minorem dieſin conſtituit nominandum. Plato ſemitonium limma vocitavit. Sunt igitur ſymphoniæ quinque, id eſt, διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πασῶν, διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε, καὶ δὶς διὰ πασῶν. ſed hic numerus ſymphoniarum ad muſicam pertinet, quam vel flatus humanus intendere vel capere poteſt humanus auditus. ultra autem ſe tendit harmoniæ cœleſtis acceſſio, id eſt, uſque ad quater διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε. nunc interim de his, quas nominavimus, diſſeramus. Symphonia diateſſaron conſtat de duobus tonis & ſemitonio; ut minutias, quæ in additamento ſunt, relinquamus ne difficultatem creemus: & fit ex epitrito. diapente conſtat ex tribus tonis & hemitonio; & fit de hemiolio. diapaſon conſtat de ſex tonis; & fit de duplari. verum διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε conſtat ex novem tonis & hemitonio, & fit de triplari numero. dis autem diapaſon continet tonos duodecim, & fit ex quadruplo.

CAP. II.

Plato quem in modum animam mundi ex numeris fabricatam eſſe docuerit; & quod hinc etiam probari poſſit concentum quemdam eſſe cœleſtium corporum.

HInc Plato poſtquam & Pythagoricæ ſucceſſione doctrinæ, & ingenii proprii divina profunditate, cognovit nullam eſſe poſſe ſine his numeris jugabilem competentiam: in Timæo ſuo mundi animam per iſtorum numerorum contextionem ineffabili providentia dei fabricatoris inſtituit. cujus ſenſus, ſi huic operi fuerit appoſitus, plurimum

plurimum nos ad verborum Ciceronis, quæ circa diſciplinam muſicæ videntur obſcura, intellectum juvabit. Sed ne quod in patrocinium alterius expoſitionis adhibetur, ipſum per ſe difficile credatur; pauca nobis præmittenda ſunt, quæ ſimul utriuſque intelligentiam faciant lucidiorem. Omne ſolidum corpus trina dimenſione diſtenditur. habet enim longitudinem, latitudinem, profunditatem. nec poteſt inveniri in quolibet corpore quarta dimenſio: ſed his tribus omne corpus ſolidum continetur. Geometræ tamen alia ſibi corpora proponunt, quæ appellant mathematica,[1] cogitationi tantum ſubjicienda, non ſenſui. Dicunt enim punctum corpus eſſe individuum, in quo neque longitudo neque latitudo neque altitudo deprehendatur: quippe quod in nullas partes dividi poſſit. hoc protractum efficit lineam, id eſt, corpus unius dimenſionis. longum eſt enim ſine lato, ſine alto; & duobus punctis ex utraque parte ſolam longitudinem terminantibus continetur. Hanc lineam ſi geminaveris, alterum mathematicum corpus efficies, quod duabus dimenſionibus æſtimatur longo latoque; ſed alto caret. (& hoc eſt quod apud illos ſuperficies vocatur) punctis autem quatuor continetur, id eſt, per ſingulas lineas binis. ſi vero hæ duæ lineæ fuerint duplicatæ, ut ſubjectis duabus duæ ſuperponantur, adjicietur profunditas; & hinc ſolidum corpus efficietur, quod ſine dubio octo angulis continebitur: quod videmus in teſſera, quæ Græco nomine cubus vocatur. His Geometricis rationibus applicatur natura numerorum & μονὰς punctum putatur; quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex ſe facit corpora; ita monas numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum. Primus ergo numerus in duobus eſt; qui ſimilis eſt lineæ de puncto ſub gemina puncti terminatione productæ. hic numerus, *duo*, geminatus de ſe efficit quatuor, ad ſimilitudinem mathematici corporis, quod ſub quatuor punctis longo latoque diſtenditur. quaternarius quoque ipſe geminatus octo efficit; qui numerus ſolidum corpus imitatur: ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas octo angulorum dimenſione integram corporis ſoliditatem creare, & hoc eſt, quod apud geometras dicitur, bis bina bis corpus eſſe jam ſolidum. Ergo à pari numero acceſſio uſque ad octo ſoliditas eſt corporis. ideo inter principia huic numero plenitudinem deputavit. Nunc oportet ex impari quoque numero quemadmodum idem efficiatur inſpicere. & quia tam paris quam imparis numeri monas origo eſt; ternarius numerus prima linea eſſe credatur. hic triplicatus novenarium numerum facit; qui & ipſe quaſi de duabus lineis longum latumque corpus efficit; ſicut quaternarius ſecundum de paribus efficit: item novenarius triplicatus tertiam dimenſionem præſtat: & ita à parte imparis numeri in viginti ſeptem, quæ ſunt ter

[1] *Cogitationi tantum ſubjicienda.* | Libb. vett. *ſubjacentia*, quamvis 1. 18. dixerit, *reliquo igne cæleſti lucem ſuam nimia ſubtilitate diffuſam non ſufficere conſtat.* Gronov.

terna ter, ſolidum corpus efficitur: ſicut in numero pari bis bina bis, qui eſt octonarius, ſoliditatem creavit. Ergo ad efficiendum utrobique ſolidum corpus monas neceſſaria eſt, & ſex alii numeri, id eſt, terni, à pari & impari. à pari quidem, duo, quatuor, octo. ab impari autem, tria, novem, viginti ſeptem. Timæus igitur Platonis in fabricanda mundi anima conſilium divinitatis enuncians ait illam per hos numeros fuiſſe contextam, qui & à pari & ab impari cubum, id eſt, perfectionem ſoliditatis efficiunt: non quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum; ſed ut poſſit univerſitatem animando penetrare, & mundi ſolidum corpus implere per numeros ſoliditatis effecta eſt. Nunc ad ipſa Platonis verba veniamus. nam cum de Deo animam mundi fabricante loqueretur, ait: [2] Primam ex omni fermento partem tulit. hinc ſumpſit duplam partem prioris; tertiam vero ſecundæ hemioliam ſed primæ triplam, & quartam duplam ſecundæ, quintam tertiæ triplam, ſextam primæ octavam, & ſeptimam vicies ſepties à prima multiplicatam. poſt hoc, ſpatia quæ inter duplos & triplos numeros hiabant, inſertis partibus adimplebat; ut binæ medietates ſingula ſpatia colligarent. ex quibus vinculis hemiolii & epitriti & epogdoi naſcebantur. Hæc Platonis verba ita à nonnullis excepta ſunt; ut primam partem monada crederent, ſecundam, quam dixi duplam prioris, dualem numerum eſſe confiderent; tertiam, ternarium numerum, qui ad duo hemiolius eſt, ad unum triplus; & quartam, quatuor, qui ad ſecundum, id eſt, ad duo duplus eſt; quintam, novenarium, qui ad tertium, id eſt, ad tria triplus eſt; ſextam autem octonarium, qui primum octies continet. at vero pars ſeptima in viginti & ſeptem fuit; quæ faciunt, ut diximus, augmentum tertium imparis numeri. [3] Alternis ſaltibus enim, ut animadvertere facile eſt, proceſſit illa contextio: ut poſt monadem, quæ & par & impar eſt, primus par numerus poneretur, id eſt, duo; deinde ſequeretur primus impar, id eſt, tria;

[2] *Primam ex omni fermento* | Verba Platonis ſunt. Μίαν ἀφεῖ· ἓ τὸ πρῶτον ὅλου παντὸς μοῖραν. μετ' ἐκ τούτου ἀφῃρεῖ διπλασίαν ταύτης. τὸν δὴ τρίτον, ἡμιόλιον μὲν τοῦ δευτέρας, τριπλασίαν δὲ τοῦ πρώτης. τετάρτου δὲ τοῦ δευτέρας διπλοῦν. πέμπτον δὲ τριπλοῦν τοῦ τρίτης, τὸν δὴ ἕκτον, τοῦ πρώτης ὀκταπλασίαν. ἑβδόμῳ δὲ ἑπτακαιεικοσαπλασίαν τοῦ πρώτης. μετὰ δὲ ταῦτα ξυνεπλήρουν πάντα διπλάσια καὶ τριπλάσια διαστήματα, μοίρας ἔτι ἐκεῖθεν ἀποτέμνων καὶ τιθεὶς εἰς τὸ μεταξὺ τούτων, ὥστε ἐν ἑκάστῳ διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας. τὸν μὲν ταυτὸν μέρει τοῦ ἑνὸς αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένου, τὸν δὴ ἴσου μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην, ἡμιολίων δὲ διαστάσιν καὶ ἐπιτρίτων καὶ ἐπογδόων γιγνομένην. Unde apparet novarum editionum mendum eſſe in τοῖς *ſextam primæ octavam*, & mutandum in *Octuplam*, ut eſt in vett. libb. omnibus. *Gronov.*

[3] *Alternis ſaltibus enim.* | Vox *ſaltibus* Modio omiſſa. *Pontanus.* Τὸ *ſaltibus* in nullo exemplari invenio. Non tamen auſculto. l. 6. *Nec ſolum ſibi vicina & cohærentia comparantur: ſed eadem alternis ſaltibus cuſteditur æqualitas.* Sed & neſcio unde charta ceus pro τοῖς *animadvertere facile eſt*, habet *an. poſſe eſt* cum quibuſdam editionibus, etſi membranæ vulgatum ſervent. Forte fuit: *anim. præſto eſt*, cujus explicatio primo ſuperſcripta, deinde gloſſæ locum invaſit. Supra lib. 14. *Similes eſſe ſuper æquale ſolum cadentibus, quibus denſo ſine difficultate præſto ſit ſurgere.* Gronov.

quarto

quarto loco ſecundus par; id eſt, quatuor; quinto loco ſecundus impar, id eſt, novem; ſexto loco tertius par, id eſt, octo; ſeptimo loco tertius impar, id eſt, viginti & ſeptem: ut, quia impar numerus mas habetur & par femina, ex pari & impari, id eſt, ex mari & femina naſceretur, quæ erat univerſa paritura, & ad utriuſque ſoliditatem uſque procederet quaſi ſolidum omne penetratura. Deinde ex his numeris fuerat componenda, qui ſoli continent jugabilem competentiam. quia omni mundo ipſa erat jugabilem præſtatura concordiam. nam duo ad unum dupla ſunt; de duplo autem diapaſon ſymphoniam naſci jam diximus. tria vero ad duo hemiolium numerum faciunt, hinc oritur diapente. quatuor ad tria epitritus numerus eſt. ex hoc componitur diateſſaron. item quatuor ad unum in quadrupli rationi cenſentur. ex quo ſymphonia diſdiapaſon naſcitur. Ergo mundi anima, quæ ad motum hoc quod videmus univerſitatis corpus impellit, contexta numeris muſicam de ſe creantibus concinentiam, neceſſe eſt ut ſonos muſicos de motu, quem proprio impulſu præſtat efficiat; quorum originem in fabrica ſuæ contextionis invenit. ait enim Plato, ut ſupra retulimus, auctorem animæ deum, poſt numerorum inter ſe imparium contextionem, hemioliis, epitritis, & epogdois, & limmate hiantia intervalla ſuppleſſe. ideo doctiſſime Tullius in verbis ſuis oſtendit Platonici dogmatis profunditatem. *Quis hic, inquam, quis eſt, qui complet aures meas tantus & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit, ille qui intervallis disjunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, impulſu & motu ipſorum orbium efficitur.* Vides ut intervalla commemorat, & hæc inter ſe imparia eſſe teſtatur; nec diffitetur rata ratione diſtincta: quia ſecundum Timæum Platonis imparium inter ſe intervalla numerorum, ratis ad ſe numeris, hemioliis ſcilicet, epitritis, & epogdois, hemitoniiſque diſtincta ſunt; quibus omnis canora ratio continetur. Hinc enim animadvertitur, quia hæc verba Ciceronis numquam profecto ad intellectum paterent, niſi hemioliorum, epitritorum & epogdoorum ratione præmiſſa, quibus intervalla numerorum diſtincta ſunt, & niſi Platonicis numeris quibus mundi anima eſt contexta patefactis, & ratione præmiſſa cur ex numeris muſicam creantibus anima intexta ſit. hæc enim omnia & cauſam mundani motus oſtendunt, quem ſolus animæ præſtat impulſus, & neceſſitatem muſicæ concinentiæ, quam motui à ſe facto inſerit anima innatam ſibi ab origine.

CAP. III.

Aliis præterea indiciis ac rationibus concentum illum motuum cœleſtium poſſe oſtendi: quodque intervalla ea, quæ eſſe in anima ratione ſola intelliguntur, revera in ipſo mundi corpore deprehendantur.

HInc [1] Plato in republica ſua, cum de ſphærarum cæleſtium volubilitate tractaret, ſingulas ait Sirenas ſingulis orbibus inſidere, ſignificans ſphærarum motu cantum numinibus exhiberi. nam Siren dea canens Græco intellectu valet. theologi quoque novem muſas, octo ſphærarum muſicos cantus & unam maximam concinentiam quæ conſit ex omnibus eſſe voluere. Unde Heſiodus in theogonia ſua octavam muſam Uraniam vocat: quia poſt ſeptem vagas, quæ ſubjectæ ſunt, octava ſtellifera ſphæra ſuperpoſita proprio nomine cœlum vocatur: &, ut oſtenderet nonam eſſe & maximam, quam conficit ſonorum concors univerſitas, adjecit;

Καλλιόπη δ' ἥ ῥ' ἄλλῃ περιρρέεται ἐστὶν ἀπασέων.

ex nomine oſtendens ipſam vocis dulcedinem nonam Muſam vocari (nam Καλλιόπη optimæ vocis Græca interpretatio eſt) &, ut ipſam eſſe quæ conſit ex omnibus preſſius indicaret, aſſignavit illi univerſitatis vocabulum; videlicet, ἥ ῥ' ἄλλῃ περιρρέεται ἀπασέων. nam & Apollinem ideo Μουσηγέτην vocant, quaſi ducem & principem orbium cæterorum, ut ipſe Cicero refert: *Dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio.* Muſas eſſe mundi [2] cantum etiam ſciunt, qui eas Camenas quaſi canenas à canendo dixerunt. Ideo canere cœlum etiam theologi comprobantes ſonos muſicos ſacrificiis adhibuerunt; qui apud alios lyra vel cythara, apud nonnullos tibiis aliiſve muſicis inſtrumentis fieri ſolebant. in ipſis quoque hymnis deorum per ſtropham & antiſtropham metra canoris verſibus adhibebantur; ut per ſtropham rectus orbis ſtelliferi motus, per antiſtropham diverſus vagarum regreſſus prædicaretur. ex quibus duo-

[1] *Plato in republica ſua.* | Libro decimo hæc leguntur: ἐπὶ δὲ τῇ κύκλῳ ἑνὶ τῶν ἄνωθεν ἐφ' ἑκάστῃ βεβηκέναι Σειρῆνα συμπεριφερομένην, φωνὴν μίαν ἱεῖσαν ἁρμονίου. ἐκ πασῶν δὲ ὀκτὼ οὐσῶν μίαν ἁρμονίαν ξυμφωνεῖν. Gronov.

[2] *Cantum etiam ſciunt, qui eas Camenas.* | Quia, ut emendarent librariorum ineptias, editoribus nuperis obvium non fuit, recidendum, quod affectum erat, cenſuerunt. In editionibus enim ante Stephanum legas *etiam ruſtici ſciunt*, ut & codex Leidenſis in charta. At id ingenium agreſtibus tribuiſſe Macrobium facile aſperneris, & aliud oſtendunt membranæ, quarum antiquior ſic habet: *cantum eſſ etbruſci. Erant qui eas.* Sine τοῦ *ſciunt*: eſt autem ſuprapoſitum vel *ruſtici ſciunt.* Secunda:

ti

cantum etruſci ſciunt, qui eas. Non dubito, quin ſcripſerit auctor: *Muſas eſſe mundi cantum etiam Etruſci ſcierunt, qui eas.* Quod probare multis nihil attinet, cum Etruſcæ circa iſta ſacra diſciplinæ in veterum libris quam maxime ſunt τεθρυλλημέναι. Niſi forte malis: *Muſas eſſe mundi cantum & priſci ſcierunt.* Gronov.

bus

bus motibus primus in natura hymnus dicandus deo ſumpſit exordium. [3] mortuos quoque ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu plurimarum gentium vel regionum inſtituta ſanxerunt. perſuaſione hac; quia poſt corpus animæ ad originem dulcedinis muſicæ, id eſt, ad cœlum redire credantur. nam ideo in hac vita omnis anima muſicis ſonis capitur; ut non ſoli qui ſunt habitu cultiores, verum univerſæ quoque barbaræ nationes cantus, quibus vel ad ardorem virtutis animentur, vel ad mollitiem voluptatis reſolvantur, exerceant: quia anima in corpus defert memoriam muſicæ cujus in cœlo fuit conſcia; & ita delinimentis canticis occupatur, ut nullum ſit tam immite tam aſperum pectus quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. hinc æſtimo & Orphei vel Amphionis fabulam, quorum alter animalia ratione carentia, alter ſaxa quoque [4] trahere cantibus referebantur, ſumpſiſſe principium: quia primi forte gentes vel ſine rationis cultu barbaras vel ſaxi inſtar nullo affectu mobiles ad ſenſum voluptatis canendo traxerunt. ita denique omnis habitus animæ cantibus gubernatur, ut & ad bellum progreſſui & item receptui canatur cantu & excitante & rurſus ſedante virtutem: *dat ſomnos adimitque*; nec non curas & immittit & retrahit: iram ſuggerit, clementiam ſuadet, corporum quoque morbis medetur. nam hinc eſt, quod [5] ægris remedia præſtantes præcinere dicuntur. [6] &, quid mirum ſi inter homines muſicæ tanta dominatio eſt, cum aves quoque, ut luſciniæ, ut cygni aliæve id genus, cantum veluti quadam diſciplina artis exerceant; nonnullæ vero vel aves vel terrenæ ſeu aquatiles belluæ invitante cantu in retia ſponte decurrant; & paſtoralis fiſtula ad paſtum progreſſis quietem imperet gregibus? nec mirum. ineſſe enim mundanæ animæ cauſas muſicæ, quibus eſt intexta,

[3] *Mortuos quoque ad ſepulturam proſequi oportere cum cantu.* | Hinc apud Gloſſographum, ὕμνοι ἐπὶ τῶν νεκρῶν, *Nonia.* Et apud Agellium, *Siticines dicti quod apud ſitos id eſt vita functos canebant.* Quales erant & *præficæ*, niſi quod lamentabilior harum fuerit clangor. Macrobius autem hoc loco quarundam gentium peculiare inſtitutum notat, quibus hilariores erant & gaudentes exequiæ. Et addit, *Hac perſuaſione id factum, quia poſt corpus anima ad originem dulcedinis muſicæ, id eſt, ad cœlum redire credantur.* Fortaſſis itaque & Chriſtianorum eo ævo ritus hic aſperserit Aurelius. D. Hieronymus in funere Fabiolæ: *Sonabant pſalmi & aurata templorum reboans in ſublime quatiebat aleluia.* Ubi adnotat eruditiſſimus Scholiaſtes, *canebatur aleluia quaſi gratulantium quod evolaſſet ad cœlum.* Hæc addenda iis, quæ annotata nuper de Funeribus Romanorum accuratiſſimo Kirchmanno lib. 2. cap. 6. ſub finem. *Pontan.*

[4] *Trahere cantibus referebantur.* | In omnibus antiq. habetur *ferebatur.* Deinde etiam *nullo affectu molles*, pro *mobiles.* Gronov.

[5] *Ægris remedia præſtantes præcinere.* | Illuſtrat & confirmat in his verbis Macrobium pater meus lib. 11. obſervationum cap. 1. *Gronov.*

[6] *Et quid mirum ſi inter homines muſicæ tanta dominatio.* | Cenſorinus: *Hominum quoque mentes ipſæ, quamvis Epicuro reclamante, divina ſuam naturam per cantus agnoſcunt. Denique, quo facilius ſufferant laborem, vel in navis metu à vectore ſymphonia adhibetur.* Quibus in verbis bis peccatum. Primum lego: *divinam ſuam naturam.* Et hoc erit quod dixit Macrobius, *Anima in corpus defert memoriam muſicæ cujus in cœlo fuit conſcia.* Deinde, *navis meatu*, vel, quod potius puto, *metatu*, vel *motu.* *Metare* enim proprie de re prolixa & longa. Maro de Serpente: *Metabat ſeſe circum loca*, &c. *Pontan.*

præ-

prædiximus. ipſa autem mundi anima viventibus omnibus vitam miniſtrat,

Hinc hominum pecudumque genus vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.

Jure igitur muſica capitur omne quod vivit; quia cœleſtis anima, qua animatur univerſitas, originem ſumpſit ex muſica. Hæc dum ad ſphæralem motum mundi corpus impellit ſonum efficit, qui intervallis eſt disjunctus imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, ſicut à principio ipſa contexta eſt. ſed hæc intervalla, quæ in anima quippe incorporea ſola æſtimantur ratione non ſenſu, quærendum eſt utrum & in ipſo mundi corpore dimenſio librata ſervaverit. & Archimedes quidem ſtadiorum numerum deprehendiſſe ſe credidit, quibus à terræ ſuperficie luna diſtaret, & à luna Mercurius, à Mercurio Venus, ſol à Venere, Mars à ſole, à Marte Jupiter, Saturnus à Jove. ſed & à Saturni orbe uſque [7] ad ipſum ſtelliferum cœlum omne ſpatium ſe ratione emenſum putavit. quæ tamen Archimedis dimenſio à Platonicis repudiata eſt quaſi dupla & tripla intervalla non ſervans: & ſtatuerunt hoc eſſe credendum ut, quantum eſt à terra uſque ad lunam, duplum ſit à terra uſque ad ſolem, quantumque eſt à terra uſque ad ſolem; triplum ſit à terra uſque ad Venerem; quantumque eſt à terra uſque ad Venerem, quater tantum ſit à terra uſque ad Mercurii ſtellam; quantumque eſt ad Mercurium à terra, novies tantum ſit à terra uſque ad Martem; & quantum à terra uſque ad Martem eſt, octies tantum ſit à terra uſque ad Jovem; quantumque eſt à terra uſque ad Jovem, ſepties & vicies tantum ſit à terra uſque ad Saturni orbem. Hanc Platonicorum perſuaſionem Porphyrius libris ſuis inſeruit, quibus Timæi obſcuritatibus nonnihil lucis infudit; aitque eos credere ad imaginem contextionis animæ eſſe in corpore mundi intervalla, quæ epitritis, hemioliis & epogdois hemitoniiſque complentur & limmate; & ita provenire concentum. cujus ratio in ſubſtantia animæ contexta mundano quoque copori, quod ab anima movetur, inſerta eſt. unde ex omni parte docta & perfecta eſt Ciceronis aſſertio, qui intervallis imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, cœleſtem ſonum dicit eſſe disjunctum.

[7] *Ad ipſum ſtelliferum cœlum.* | Membranæ *curſum*, quam vocem à Macrobio | retentam veroſimillimum eſt. *Grenov.*

CAP.

CAP. IV.

Qui fiat ut inter ſonos cæleſtis illius concentus alius acutior ſit, alius gravior: quodnam ibi melodiæ ſit genus; & cur ſonus ille à nobis non audiatur.

NUnc locus admonet ut de gravitate & acumine ſonorum diverſitates quas aſſerit revolvamus. *Et natura fert ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute ſonent; quam ob cauſam ſummus ille cæli ſtellifer curſus, cujus converſio eſt concitatior, acute excitato movetur ſono, graviſſimo autem hic lunaris atque infimus.* Diximus numquam ſonum fieri niſi aëre percuſſo. ut autem ſonus ipſe aut acutior aut gravior proferatur, ictus efficit: qui, dum ingens & celer incidit, acutum ſonum præſtat; [1] ſi tardior leniorve, graviorem. indicio eſt virga; quæ dum auras percutit, ſi impulſu cito feriat, ſonum acuit; [2] ſi lentior, gravius ferit auditum. in fidibus quoque idem videmus: quæ, ſi tractu artiore tenduntur, acute ſonant; ſi laxiore, gravius. [3] Ergo & ſuperiores orbes; dum pro amplitudine ſua impetu grandiore volvuntur, [4] dumque ſpiritu ut in origine ſua fortiore tenduntur, propter ipſam, ut ait, concitationem converſionem acute excitato moventur ſono; graviſſimo autem hic lunaris atque infimus: quoniam ſpiritu ut in extremitate langueſcente jam volvitur, &, propter anguſtias quibus penultimus orbis artatur impetu leniore convertitur. Nec ſecus probamus in tibiis; de quarum foraminibus vicinis ori inflantis ſonus acutus emittitur; de longinquis autem [5] & termino longiore poſitis gravior: item acutior per patentiora foramina, gravior per anguſta. & utriuſque cauſæ ratio una eſt; quia ſpiritus ubi incipit fortior eſt, defectior ubi deſinit: & quia maturni orbem tardiſſimum intelligi, pervulgatum eſt. *Pont.*

[1] *Si tardior lentiorve.* | Ad oram editionum veterum eſt, *leniorve.* Et firmat quod ſequitur, *ſi leniore; ingravius ferit auditum.* Ubi tamen libri alii *lentiore.* Sed illud retinuerim. *Pont.*

[2] *Si lentior, gravius ferit auditum* | Utrum induſtria an diſſimulatione Pontani ſic exhibuerint typographi, parum liquet: certe alio modo allegat in notis, quam habent editiones. Sed celare non poſſum lectionem optimæ membranæ: *in gravius flectit auditum.* Deinde ἀ'ντὶ τῶν *ſi laxiore gravius,* Modius malit *gravius laxiore,* membranæ *gravius ſi laxiore,* quas probem potius. *Gronov.*

[3] *Ergo & ſuperiores orbes, dum pro amplitudine ſua impetu grandiore volvuntur.* | Capiet Macrobius de diurno curſu, qui indubie concitatiſſimus in ſupremis, ſi ambitionis videamus ad inferiores orbes diſparitatem, & tamen progreſſionis æqualitatem. Alias autem, & aſpectu annui motus, Sa-

[4] *Dumque ſpiritu ut in origine ſua fortiore* | Malim, *ſui.* Idem.

[5] *Et termino longiore poſitis* | Explicanda hæc remittimus auctori ſuo; neque enim videmus, qui tolerari poſſint. Legimus interim cum primis exemplaribus, *de longinquis autem & termino proximis.* Deinde reſtitue, *quanto ab origine ſua deorſum recedit, tanto,* &c. Quod non capientes nuper mutaverunt eodem auſu, quo etiam Ovidium, nunc tamen hac in parte ſuum opera & beneficio τῇ ἐν ποιήσεϊς ὀλιγωρούντι, VIII. Met. 749. *Nec non & cætera tanto Silva ſub hac, ſilvâ quanto jacet herba ſub omni.* Fortaſſis etiam hoc pacto corrigendus Macrobius hoc lib. cap. 1. ubi vulgo: *quem tam parvo diſtare a tono deprehenſum eſt, quantum hi duo numeri diſtant.* Fortaſſis, inquam, ibi reponendum *quanto.* Gronov.

jorem

jorem impetum per majus foramen impellit; contra autem in anguſtis contingit & eminus poſitis. Ergo orbis altiſſimus & ut in immenſum patens & ut ſpiritu eo fortiore, quo origini ſuæ vicinior eſt, incitatus ſonorum de ſe acumen emittit. Vox ultimi & pro ſpatii brevitate & pro longinquitate jam frangitur. Hinc quoque apertius approbatur ſpiritum, quantum ab origine ſua deorſum recedit, tantum circa impulſum fieri leniorem; ut circa terram, quæ ultima ſphærarum eſt, tam concretus tam denſus habeatur, ut cauſa ſit terræ in una ſede ſemper hærendi; nec in quamlibet partem permittatur moveri, obſeſſa undique circumfuſi ſpiritus denſitate. in ſphæra autem ultimum locum eſſe qui medius eſt antecedentibus jam probatum eſt. Ergo univerſi mundani corporis ſphæræ novem ſunt. prima illa ſtellifera, quæ proprio nomine cœlum dicitur & aplanes apud Græcos vocatur, arcens & continens cæteras. hæc ab oriente ſemper volvitur in occaſum. ſubjectæ ſeptem, quas vagas dicimus, ab occidente in orientem feruntur. nona terra ſine motu. Octo ſunt igitur quæ moventur: ſed ſeptem ſoni ſunt, qui concinentiam de volubilitate conficiunt; propterea quia Mercurialis & Venereus orbis pari ambitu comitati ſolem viæ ejus tanquam ſatellites obſequuntur,& ideo [6] à nonnullis aſtronomiæ ſtudentibus eamdem vim ſortiri exiſtimantur. unde ait: *illi autem octo curſus, in quibus eadem vis eſt duorum, ſeptem efficiunt diſtinctos intervallis ſonos; qui numerus rerum omnium fere nodus eſt:* Septenarium autem numerum rerum omnium nodum eſſe plene cum de numeris ſuperius loqueremur expreſſimus. ad illuminandum, ut æſtimo, obſcuritatem verborum Ciceronis de muſica tractatus ſuccinctus à nobis qua licuit brevitate ſufficiet. nam netas & hypatas aliarumque fidium vocabula percurrere, & tenorum vel limmatum minuta ſubtilia, & quid in ſonis pro litera, quid pro ſyllaba, quid pro integro nomine accipiatur aſſerere, oſtentantis eſt non docentis. nec enim quia fecit in hoc loco Cicero muſicæ mentionem, occaſione hac eundum eſt per univerſos tractatus, qui poſſunt eſſe de muſica: quos, quantum mea fert opinino, terminum habere non æſtimo: ſed illa ſunt perſequenda, quibus verba, quæ explananda receperis, poſſint liquere: quia in re naturaliter obſcura qui in exponendo plura quam neceſſe eſt ſuperfundit, addit tenebras non adimit denſitatem. unde finem de hac tractatus parte faciemus, adjecto uno quod ſcitu dignum putamus: quia cum ſint melodiæ muſicæ tria genera,enarmonium, diatonum & chromaticum, primum quidem propter nimiam ſui difficultatem ab uſu receſſit; tertium vero eſt infame mollitie. unde medium, id eſt, diatonum, mundanæ muſicæ doctrina Platonis adſcribitur. Nec hoc inter prætereunda ponemus, quod muſicam perpetua cœli volubilitate naſcentem ideo claro non ſentimus auditu,

[6] *A nonnullis Aſtronomiæ ſtudentibus* | Lego apud Senecam, *ea philoſophiæ vis, ut non ſolum ſtudentes, ſed etiam converſantes juvet.* | Et iterum, *Min re labore opus eſt ſtudentibus in diem.* Pontan.

quia

quia major ſonus eſt quam ut humanarum [7] aurium percipiatur anguſtiis. nam, ſi Nili catadupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt, quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum quem mundanæ molisimpulſus emittit? nec enim de nihilo eſt quod ait: *qui complet aures meas tantus & tam dulcis ſonus?* ſed voluit intelligi, quod ſi ejus, qui cœleſtibus meruit intereſſe ſecretis, completæ aures ſunt ſoni magnitudine; ſupereſt ut cæterorum hominum ſenſus mundanæ concinentiæ non capiat auditum. ſed jam tractatum ad ſequentia conferamus.

[7] *Aurium percipiatur anguſtiis* | *Recipiatur* membrana vetuſtior. Altera *aurium anguſtia recipiat.* Sed primam præpono. *Grotnov.*

CAP. V.

Terræ medietatem eam, in qua nos ſumus, quinque eſſe diſtinctam zonis; quodque ex iis duæ tantum ſint habitabiles; quarum altera habitetur à nobis, alteram qui incolant homines ignoretur, tum vero & in reliqua terræ mediate zonas eſſe eaſdem; & inter illas duas quoque ab hominibus habitari.

VIdes habitari in terra raris & anguſtis locis [1] *& in ipſis quaſi maculis ubi habitatur vaſtas ſolitudines interjectas; eoſque, qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe ut nihil inter ipſos ab aliis*

[1] *Vides habitari in terra raris & anguſtis locis* | Senecæ locum Natural. Quæſt. lib. 1. ſub Prologi finem hac occaſione correxerim. Vulgatur: *Quid tibi inquam iſta proderint? Si nihil aliud, hoc certe, ſciam omnia anguſta eſſe.* Correxerim, inquam, *cætera ſciam omnia anguſta eſſe.* Facit pro hac mente ſententia præmiſſa & illa paulo ante verba: *Nec poteſt ante contemnere porticus & lacunaria ebore fulgentia & penſiles ſilvas & derivata in domos flumina, quam totum circumeat mundum, & terrarum orbem ſuperne deſpiciens, anguſtum & magna ex parte opertum mari, etiam ea parte qua extat late ſqualidum, & aut uſtum aut rigentem, ſibi ipſe ait; Hoc eſt punctum quod inter tot gentes ferro & igni dividitur.* Et iterum Epiſtol. 120. *Maximum argumentum eſt animi ab altiori venientis ſede, ſi hæc in quibus verſatur humilia judicat & anguſta.* Pontan.

[2] *Et in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur* | Hac forma inſulas *nævulos maris*, elegantiſſime dixit in libello de Mundo Apuleius: *Minores*, inquit, *ut nævuli quidam per apertas ponti ſunt ſparſæ regiones.* Quam lectionis venuſtatem debemus Cl. Vir. Vulcanii Manuſcripto. Nam alias editur, *ut nebulæ quidem.* Et ſtatim ejuſdem Apuleiani libelli eodem capite locus, qui huc quoque faciat, in mendo etiamnum manet, & neſcio an juvare poterit idem ille codex, certe non juvit. Exſtat pag. 64. *Multæ aliæ urbes admodum ſparſæ hanc noſtram inſulam, id eſt, hunc terrarum orbem, ornamentis ſuis pingunt & continuatione, ut quibuſdam ſertis, coronant.* At obſecro quænam iſtæ urbes ſive oppida ſint, hunc terræ orbem tam decore cingentia? Ego interpretem nullum reperio nec puto reperiri. Quocirca ingenio duce, &, niſi valde fallar, certiſſima correctione expedio, *Multaque alia, tuberes admodum.* ὡσὲ σῆς νήσου φύσεως καὶ θέσεως omnis hic ſermo. Ideoque Apuleius Ariſtotelis mentem proprie & preſſe ſubſegens μεγίστας νήσους interpretatus eſt, *iggeres inſularum.* Minuſculas vero quas Philoſophus μικρὰς appellavit καὶ ὀλίγας, ille metaphoræ ſuæ memor *tuberes admodum ſparſas* aptiſſime extulerat ſi per imperitos licuiſſet. Nos reducamus σεμνολογίαν, huic convenientiſſimam vocem. Petron. *lavior are, vel rotundo Horti tubere, quod creavit unda.* Et Martialis:

Lata ſuburbanis mittuntur apyrina vannis,
Et verna tuberes; quid tibi cum Lybicis?

ad

ad alios manare poſſit, ſed partim obliquos, partim tranſverſos, partim etiam adverſos ſtare vobis: à quibus expectare gloriam certe nullam poteris. cernis autem eandem terram quaſi quibuſdam redimitam & circumdatam circulis. è quibus duos maxime inter ſe diverſos & cœli verticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos obriguiſſe pruina vides, medium autem illum & maximum ſolis ardore torreri. duo ſunt habitabiles; quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt adverſa vobis urgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus: hic autem alter ſubjectus aquiloni, quem incolitis, cerne quam tenui vos parte contingat. omnis enim terra quæ colitur à vobis anguſta verticibus, lateribus latior, parva quædam eſt inſula circumfuſa illo mari, quod Athlanticum, quod magnum, quem oceanum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine quam ſit parvus vides. Poſtquam cœlum quo omnia continentur, & ſubjectarum ſphærarum ordinem motumque ac de motu ſonum, cœleſtis muſicæ modos & numeros explicantem, & aërem ſubditum lunæ Tullianus ſermo per neceſſaria & præſenti operi apta ductus ad terram uſque deſcripſit; ipſius jam terræ deſcriptionem verborum parcus rerum fœcundus abſolvit. etenim maculas habitationum, ac de ipſis habitatoribus alios interruptos adverſoſque, obliquos etiam & tranſverſos alios nominando [3] terrenæ ſphæræ globoſitatem [4] ſermone tantum non coloribus pinxit. Illud quoque non ſine perfectione doctrinæ eſt, quod cum aliis nos non patitur errare, qui terram ſemel cingi oceano crediderunt. nam, ſi dixiſſet; *omnis terra parva quædam eſt inſula, circumfuſa illo mari*; unum oceani ambitum dediſſet intelligi. ſed adjiciendo, *quæ colitur à vobis*, veram ejus diviſionem, de qua paulo poſt differemus, noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De quinque autem cingulis, ne, quæſo, æſtimes duorum Romanæ facundiæ parentum Maronis & Tullii diſſentire doctrinam; cum hic ipſis cingulis terram redimitam dicat, ille iiſdem, quas Græco nomine zonas vocat, aſſerat cœlum teneri. utrumque enim incorrruptam veramque nec alteri contrariam retuliſſe rationem procedente diſputatione conſtabit. Sed ut omnia, quæ hoc loco explananda recipimus, liquere poſſint; habendus eſt primum ſermo de cingulis: quia ſitu eorum ante oculos locato cætera erunt intellectui proniora. prius autem qualiter terram coronent, deinde quemadmodum cœlum teneant, explicandum eſt. Terra & nona & ultima ſphæra eſt. hanc dividit horizon, id eſt, finalis circulus; de quo ante retulimus. ergo medietas, cujus partem nos incolimus, ſub eo cœlo eſt, quod fuerit ſuper terram; & reliqua medietas ſub illo, quod dum volvitur

[3] *Terrenæ ſphæræ globoſitatem ſermone tantum non coloribus pinxit.* Modii membranæ paulo aliter, & auctiores. Habent enim: *terrenæ ſphæræ globoſitatem tantum non coloribus pinxit, ſed veritate rei vel certiſſimis ſpatiis deſignavit.* Pontan.

[4] *Sermone tantum non coloribus, &c.* Prima vox abeſt ab utraque membrana, & omnino turbat ſententiam. In ſequentibus miror variari: edidit enim Iſaacius, *qui colitur à vobis*: In ſecunda membrana haberur *quod*, quaſi de mari id diceret, cum neceſſario requiratur *qua*, ut eſt in optima. *Gronov.*

ad

ad ea loca quæ ad nos videntur inferiora deſcendit. in medio enim locata ex omni ſui parte cœlum ſuſpicit. [5] hujus igitur ad cœlum brevitas cui punctum eſt, ad nos vero immenſa globoſitas, diſtinguitur locis inter ſe viciſſim preſſis nimietate vel frigoris vel caloris geminam nacta inter diverſa temperiem. nam & ſeptemtrionalis & auſtralis extremitas perpetua obriguerunt pruina. & hi velut duo ſunt cinguli quibus terra redimitur, ſed ambitu breves quaſi extrema cingentes. horum uterque habitationis impatiens eſt; quia torpor ille glacialis nec animali nec frugi vitam miniſtrat. illo enim aëre corpus alitur quo herba nutritur. medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu continui caloris uſtus ſpatium, quod & lato ambitu & prolixius occupavit, nimietate fervoris facit inhabitabile victuris. inter extremos vero & medium duo majores ultimis, medio minores ex utriuſque vicinitatis intemperie temperantur: in hiſque tantum vitales auras natura dedit incolis carpere. Et, quia animo facilius illabitur [6] concepta ratione quam ſermone deſcriptio; eſto orbis terræ

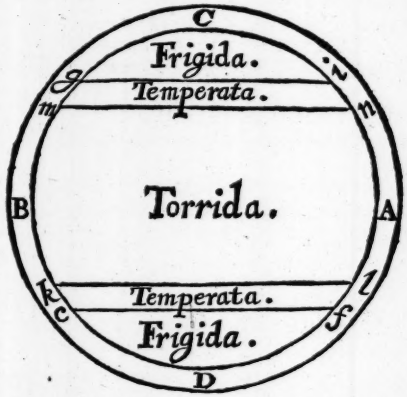

cui adſcripta ſunt *a*, *b*, *c*, *d*, & circa, *a*, adſcribantur *n* & *l*; circa *b* autem *m* & *k*, & circa *c*, *g* & *i*, & circa *d*, *e* & *f*, & ducantur rectæ

[5] *Huius igitur ad cœlum brevitas cui punctum eſt* | Cœlo videlicet terra punctum eſt. Male alias, *qua punctum eſt*. Quod ad oram, *cui punctum eſt* proxime verum eſt, non tamen verum. Liquet ex ſilo orationis. *Pontan.*

[6] *Concepta ratione quam ſermone deſcriptio* | Hæc Macrobii verba incomprehenſibilia ſunt. Repone: *concepta ratio deſcriptione quam ſermone*. Sic habent libri omnes, & eſt horum ſenſus idem illis in cap. xxi. lib. 1. *Quia facilior ad intellectum per oculos via eſt*. Nam deſcriptio auctori huic eſt figura, γραφὴ, tabula. Infra cap. 6. de hac ipſa: *redeundum tibi eſt ad orbis terræ deſcriptionem*. cap. 7. *Ut inſtruis viſum antelata deſcriptio*. lib. 1. cap. 21. *Zodiaci notis, quas monſtrat in præſidium fidei advocata deſcriptio*. Et alibi. *Gronov.*

lineæ

neæ à ſignis ad ſigna, quæ dicimus, id eſt, à *g*, in *i*; ab *m*, in *n*; à *k*, in *l*; ab *e*, in *f*. ſpatia igitur duo adverſa ſibi, id eſt, unum à, *c*, uſque ad lineam quæ in, *i*, ducta eſt, alterum à, *d*, uſque ad lineam quæ in, *f*, ducta eſt, intelligantur pruina obriguiſſe perpetua. eſt enim ſuperior ſeptemtrionalis, inferior auſtralis extremitas. medium vero ab, *n*, uſque in, *l*, zona ſit torrida, reſtat ut cingulus ab, *i*, uſque ad, *n*, ſubjecto calore & ſuperiore frigore temperetur: rurſus ut Zona quæ eſt inter, *l* & *f*, accipiat de ſuperjecto calore & ſubdito frigore temperiem. Nec excogitatas à nobis lineas, quas duximus, æſtimetur. circi ſunt enim de quibus ſupra retulimus, ſeptemtrionalis & auſtralis & tropici duo. nam æquinoctialem hoc loco, quo de terra loquimur, non oportet adſcribi, qui opportuniore loco rurſus addetur. Licet igitur ſint hæ duæ *mortalibus ægris Munere conceſſæ divum*, quas diximus temperatas, non tamen ambæ zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſunt: ſed ſola ſuperior quæ eſt ab, *i*, uſque ad, *n*, incolitur ab omni, quale ſcire poſſumus hominum genere, Romani Græcive ſint vel Barbari cujuſque nationis. Illa vero ab, *l*, uſque ad, *f*, ſola ratione intelligitur, quod propter ſimilem temperiem ſimiliter incolatur, ſed [7] à quibus, neque licuit unquam nobis nec licebit cognoſcere. interjecta enim torrida utrique hominum generi commercium ad ſe denegat commeandi. denique de quatuor habitationis noſtræ cardinibus, oriens, occidens, & ſeptemtrio ſuis vocabulis nuncupantur: quia ab ipſis exordiis ſuis ſciuntur à nobis. nam, etſi ſeptemtrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multo tamen eſt à nobis remota. quarto vero noſtræ habitationis cardini cauſa hæc alterum nomen dedit, ut meridies non auſtralis vocaretur; quia & ille eſt proprie auſtralis, qui de altera extremitate procedens adverſus ſeptemtrionali eſt: & hunc meridiem jure vocitari facit locus de quo incipit nobis. nam quia ſentiri incipit à medio terræ, in qua medii eſt uſus diei, ideo tamquam quidam medidies, una mutata litera, meridies nuncupatus eſt. Sciendum eſt autem quod ventus qui per hunc ad nos cardinem pervenit, id eſt, auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, ut ad nos commendabilis eſt blando rigore ſeptemtrio: ſed quia per flammam torridæ Zonæ ad nos commeat, admixtus igni caleſcit; &, qui incipit frigidus, calidus pervenit. neque enim vel ratio vel natura pateretur ut ex duobus æquo preſſis rigore cardinibus, diſſimili tactu flatus emitteretur. Nec dubium eſt noſtrum quoque ſeptemtrionem ad illos qui auſtrali adjacent, propter eamdem rationem calidum pervenire; & auſtrum corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandiri. Eadem ratio nos non permittit ambigere quin per illam

[7] *A quibus, neque licuit unquam nobis nec licebit cognoſcere* | Melior & verior ille apud Senecam Tragicum vates. In Medea:

Venient annis
Sæcula ſeris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphyſque novos
Detegat orbes; nec ſit terris
Ultima Thule. Pontan.

quoque

quoque ſuperficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer Zonarum ambitus, quæ hic temperatæ ſunt, eodem ductu temperatus habeatur; atque ideo illic quoque eædem duæ Zonæ à ſe diſtantes ſimiliter incolantur. aut dicat, quiſquis huic fidei obviare mavult, quid ſit quod ab hac eum definitione deterreat. nam ſi nobis vivendi facultas eſt in hac terrarum parte quam colimus; quia calcantes humum cœlum ſuſpicimus ſuper verticem, quia ſol nobis & oritur & occidit, quia circumfuſo fruimur aëre cujus ſpiramus hauſtu: cur non & illic aliquos vivere credamus ubi eadem ſemper in promptu ſunt? nam, qui ibi dicuntur morari, eamdem credendi ſunt ſpirare auram: quia eadem eſt in ejuſdem Zonalis ambitus continuatione temperies. idem ſol illis & obire dicetur noſtro ortu, & orietur cum nobis occidet: calcabunt æque ut nos humum; & ſupra verticem ſemper cœlum videbunt. nec metus erit ne de terra in cœlum decidant; cum nihil umquam poſſit ruere ſurſum. ſi enim nobis quod aſſerere genus joci eſt, [8] deorſum habetur ubi eſt terra, & ſurſum ubi eſt cœlum: illis quoque ſurſum erit quod de inferiore ſuſpicient, nec aliquando in ſuperna caſuri ſunt. Affirmaverim quoq; & apud illos minus rerum peritos hæc æſtimare de nobis, nec credere poſſe nos in quo ſumus loco degere; ſed opinari ſi quis ſub pedibus eorum tentaret ſtare caſurum. numquam tamen apud nos quiſquam timuit ne caderet in cœlum. ergo nec apud illos quiſquam in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo pondera in terram ferri ſuperius relata docuerunt. Poſtremo quis ambigat in [9] ſphæra terræ ea quæ inferiora dicuntur ſuperioribus ſuis eſſe contraria ut eſt oriens occidenti? nam in utraque parte par diametros habetur. cum ergo & orientem & occidentem ſimiliter conſtet habitari; quid eſt quod fidem hujus quoque diverſæ ſibi habitationis excludat? Hæc omnia non otioſus lector in tam paucis verbis Ciceronis inveniet. nam, cum dicit *terram cingulis ſuis redimitam atque circumdatam*, oſtendit per omne corpus terræ eamdem temperatorum cingulorum continuatam eſſe temperiem: & cum ait, *in terra maculas habitationum videri*, non eas dicit quæ in parte noſtræ habitationis nonnullis deſertis locis interpoſitis incoluntur. non enim adjiceret, *in ipſis maculis vaſtas ſolitudines interjectas*; ſi ipſas ſolitudines diceret, inter quas certæ partes macularum inſtar haberentur. ſed quia maculas dicit has quatuor, quas in

[8] *Deorſum habetur, ubi eſt terra* | Prima (quod ſciam) hoc recepit Aſcenſiana, quam imitati Stephanus cum ſequutis editoribus. Sed Beroaldina, *genus joci eſt viſum, habetur, ubi.* Quod ferri poſſe vix puto, etſi omnes hoc modo quos vidi, Mss. libri, ut tamen diſcernere vix poſſis, *viſum, niſum*, an *inſum* voluerint ſcribere. Videtur latere gloſſa. Poſterior ætas pro deorſum uſurpavit *juſum*, ut ex Martyrologiis jam notatum eſt, in quibus inter alia Speuſippus, Eleuſippus, & Meleuſippus narrantur, *ligatis manibus ſuſum & pedibus juſum.* Fortaſſe hac voce nunc uſus fuit Macrobius, quamlibet ſuperſit dubitandi ratio. *Gronov.*

[9] *In ſphæra terræ ea quæ inferiora* | Legendum vel cum membrana optima *terræ ita, quæ inf.* vel cum chartaceo, *terra ita ea, quæ inf.* Gronov.

duobus terræ hemiſphæriis binas eſſe ratio monſtravit, bene adjecit, *interjectas ſolitudines.* nam ſicut pars quæ habitatur à nobis multa ſolitudinum interjectione diſtinguitur: credendum eſt in illis quoque tribus aliis habitationibus ſimiles eſſe inter deſerta & culta diſtinctiones. Sed & quatuor habitationum incolas & relatione ſitus & ipſa quoque ſtandi qualitate depinxit. primum enim ait alios præter nos ita incolere terram ut à ſe interrupti nullam meandi habeant ad ſe facultatem, & verba ipſa declarant non eum de uno hominum genere loqui in hac ſuperficie à nobis ſolius torridæ [10] interjectione diviſa (ſic enim magis diceret, *ita interruptos ut nihil ab illis ad vos manare poſſit*) ſed dicendo, *ita interruptos ut nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit*, qualiter inter ſe illa hominum genera ſint diviſa ſignificat. Quod autem vere ad noſtram partem referretur adjecit dicendo de illis qui & à nobis & à ſe invicem diviſi ſunt; *partim obliquos, partim tranſverſos, partim etiam adverſos ſtare nobis.* interruptio ergo non unius generis à nobis ſed omnium generum à ſe diviſorum refertur; quæ ita diſtinguenda eſt. Hi quos ſeparat à nobis peruſta, quos Græci ἀνοικοὺς vocant, ſimiliter ab illis qui inferiorem zonæ ſuæ incolunt partem interjecta auſtrali gelida ſeparantur. rurſus illos ab ἀνοικοῖς ſuis, id eſt per noſtri cinguli inferiora viventibus interjectio ardentis ſequeſtrat: & illi à nobis ſeptemtrionalis extremitatis rigore removentur. Et quia non eſt una omnium affinis continuatio; ſed interjectæ ſunt ſolitudines ex calore vel frigore mutuum negantibus commeatum: has terræ partes, quæ à quatuor hominum generibus incoluntur, maculas habitationum vocavit. Quemadmodum autem cæteri omnes veſtigia ſua figere ad noſtra credantur, ipſe diſtinxit: & auſtrales quidem aperte pronunciavit adverſos ſtare nobis, dicendo; *quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, adverſa nobis urgent veſtigia.* & ideo adverſi nobis ſunt, quia in parte ſphæræ quæ contra nos eſt morantur. Reſtat inquirere quos tranſverſos & quos obliquos nobis ſtare memoraverit. ſed nec de ipſis poteſt eſſe dubitatio, quin tranſverſos ſtare nobis dixerit inferiorem zonæ noſtræ partem tenentes, obliquos vero eos, qui auſtralis cinguli devexa ſortiti ſunt.

10 *Interjectione diviſa* | Magis placet cum Mss. & editis antiquis *diviſo*. Gronov.

CAP.

CAP. VI.

Quanta terræ ſpatia habitationi ceſſerint, quanta inculta ſint.

SUpereſt ut de terræ ipſius ſpatiis, quanta habitationi ceſſerint, quanta ſint inculta, referamus; id eſt, quæ ſit ſingulorum dimenſio cingulorum. Quod ut facile dinoſcas, redeundum tibi eſt ad orbis terræ deſcriptionem, quam paulo ante ſubjecimus; ut per notas adſcriptarum literarum ratio dimenſionum lucidius explicetur. Omnis terræ orbis, id eſt, circulus qui univerſum ambitum claudit, cui adſcripta ſunt *a*, *b*, *c*, *d*, ab his qui eum ratione dimenſi ſunt, in ſexaginta diviſus eſt partes. habet autem totus ipſe ambitus ſtadiorum ducenta quinquaginta duo milia. ergo ſingulæ ſexageſimæ extenduntur ſtadiis quaternis, milibus ducenis. & ſine dubio medietas ejus, quæ eſt à *d*, per orientem, id eſt per *a*, uſque ad *c*, habet triginta ſexageſimas & ſtadiorum milia centum viginti ſex. quarta vero pars quæ eſt ab *a*, uſque ad *c*, incipiens à medio peruſtæ, habet ſexageſimas quindecim & ſtadiorum milia ſexaginta & tria. hujus quartæ partis menſura relata conſtabit totius ambitus plena dimenſio. [1] Ab *a*, igitur uſque ad *p*, quod eſt medietas peruſtæ, habet ſexageſimas quatuor; quæ faciunt ſtadiorum milia ſexdecim, cum octingentorum adjectione. ergo omnis peruſta partium ſexageſimarum octo eſt, & tenet ſtadiorum milia triginta tria & ſexcenta inſuper. latitudo autem cinguli noſtri qui temperatus eſt, *i. e.* à *p*, uſq; ad *o*, habet ſexageſimas quinque, quæ faciunt ſtadiorum milia viginti & unum. & ſpatium frigidæ ab *o*, uſque ad *c*, habet ſexageſimas ſex: quæ ſtadiorum tenent viginti quinque milia ducenta. Ex hac quarta parte orbis terrarum, cujus menſuram evidenter expreſſimus, alterius quartæ partis magnitudinem, ab *a*, uſque ad *d*, pari dimenſionum diſtinctione cognoſces. cum ergo quantum teneat ſphæræ ſuperficies, quæ ad nos eſt, omni in ſua medietate cognoveris: de menſura quoque inferioris medietatis, id eſt, à *d*, per *b*, uſque ad *c*, ſimiliter inſtrueris. modo enim quia orbem terræ in plano pinximus (in plano autem medium exprimere non poſſumus ſphæralem tumorem) mutu-

[1] *Ab* a *igitur uſque ad* p, *quod eſt* | Hoc modo editiones omnes, cum tamen certus reſideat error in litera *p* hoc loco & inferius, item in litera *o*, quarum neutra eſt in ſuperiore deſcriptione. Itaque Aſcenſius novum ſchema hic appinxit, in quo *p* literam poſuit loco ꝛ̃ *n* & *o* loco ꝛ̃ *i*, quem tamen nemo ſecutus, ut opinor, quia in ſcriptis non reperiebant: & ex ſuo ingenio eam commentum eſſe Aſcenſium colligo inde, quod Macrobius novam ſphæram hic non repoſuit, ſed ad proximam remiſit lectorem, dicens, ei redeundum eſſe ad orbis terræ deſcriptionem, quam paulo ante ſubjecerat. Sed etiam in nullo Mſ. inveniſo uſquam literas *p* vel *o*. Quare hic reſcribe cum iis: *ab* a *igitur uſque ad* n, *quod eſt*. Deinde: *qui temperatus eſt ab* n *uſque ad* i. Item, *& ſpatium frigida ab* i *uſque ad* c. Gronov.

ati ſumus altitudinis intellectum à circulo; qui magis horizon quam meridianus videatur. Cæterum volo hoc mente percipias, ita nos hanc protuliſſe menſuram, tamquam à *d*, per *a*, uſque ad *c*, pars terræ ſuperior ſit, cujus partem nos incolimus; & à *d*, per *b*, uſque ad *c*, pars terræ habeatur inferior.

CAP. VII.

In cœlo eaſdem ineſſe zonas quæ inſunt terræ; atque cauſam hujus diverſitatis eſſe Solem: qui ut acceſſu ſuo cauſa caloris eſt; ita receſſu frigus inducit.

HOC quoque tractatu proprium ſortito finem, nunc illud quod probandum promiſimus aſſeramus, id eſt, hos cingulos & Maronem bene cœlo, & bene terræ aſſignaſſe Ciceronem; & utrumque non diſcrepantia ſed conſona, eademque dixiſſe. natura enim cœli hanc in diverſis terræ partibus temperiem nimietatemque diſtinxit: & qualitas vel frigoris vel caloris, quæ cuilibet ætheris parti ſemel inhæſit, eamdem inficit partem terræ, quam deſpicit ambiendo. Et quia has diverſitates, quæ certis finibus terminantur, [1] cingulos in cœlo vocarunt, neceſſe eſt totidem cingulos & hic intelligi; ſicut in breviſſimo ſpeculo, cum facies monſtratur ingens tenent in anguſto membra vel lineamenta ordinem quem ſua in vero digeſſerat amplitudo. Sed hic quoque aſſerendi quod dicitur minuemus laborem oculis ſubjiciendo picturam. Eſto enim cœli ſphæra, *a*, *b*, *c*, *d*. & intra ſe claudat ſphæram terræ, cui adſcripta ſunt *ſ*, *x*, *t*, *u*. & ducatur in cœli ſphæra circulus ſeptemtrionalis ab *i*, uſque in *o*. tropicus æſtivus à *g*, in *p*. & æquinoctialis à *b*, in *a*. & tropicus hiemalis ab *f*, in *q*. & auſtralis ab *e*, in *r*. ſed & zodiacus ducatur ab *f*, in *p*. rurſus in ſphæra terræ ducantur iidem limites cingulorum, quos ſupra deſcripſimus in *n*, in *m*, in *l*, in *k*. His ita depictis ſine difficultate conſtabit ſingulas terræ partes à ſingulis cœli partibus ſuper verticem ſuum impoſitis qualitatem circa nimietatem vel temperiem mutuari. nam quod eſt ſurſum à *d*, uſque ad *r*, hoc deſpicit terram ab *ſ*, uſque ad *k*. & quod eſt in cœlo ab *r*, uſque ad *q*, hoc inficit terram à *k*, uſque ad *l*. & quod in cœlo eſt à *q*, uſque in *p*, tale facit in terra ab *l*, uſque ad *m*. qualeque eſt deſuper à *p*, uſque ad *o*: tale in terra ab *m*, uſque ad *n*. & quale illic ab *o*, uſque ad *c*, tale hic eſt ab *n*, uſque ad *t*. Sunt autem in æthere extremitates ambæ, id eſt, à *d*, uſque ad *r*, & à *c*, uſque ad *o*, æterno rigore denſatæ. ideo, in terra idem eſt ab *ſ*, uſque ad *k*, & à *t*, uſque ad *n*. rurſus in cœlo, à *q*, uſque ad *p*, nimio calore fervet. ideo in terra quoque, ab *l*, uſque ad *m*, idem fervor eſt. item ſunt in cœlo

[1] *Cingulos in cœlo vocarunt* | Supra ſimiliter *ſtadios* dixit, pag. 57. *Ultra trecentos & ſexaginta ſtadios longitudinem in ſe continere non poterit. Centum enim & octoginta ſtadios*, &c. Gloſſarium: *Cingillus* σφόφιον, ζώνη. Pontan.

temperies,

temperies, ab *o*, usque ad *p*, & à *q*, in *r*. ideo sunt hic quoque temperatæ, ab *n*, in *m*, & ab *l*, in *k*. æquinoctialis enim circulus, qui ab *a*, usque ad *b*, ductus est, mediam secat perustam. Et ipsum autem scisse Ciceronem, quod terreni cinguli cœlestibus inficiantur, ex verbis ejus ostenditur. ait enim: *E quibus duo maxime inter se diversos & cœli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos obriguisse pruina vides.* Ecce testatur finale frigus esse de cœlo. idem quoque de fervore medio dicit, *medium autem illum & maximum solis ardore*

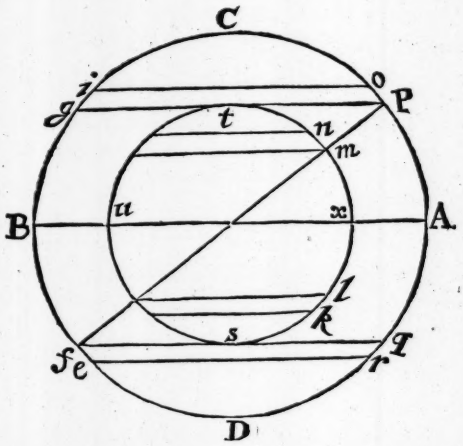

torreri. Cum ergo manifeste & rigorem de cœli verticibus & fervorem de sole in terræ cingulos venire signaverit; ostendit prius in cœlo hos eosdem cingulos constituisse. Nunc, quoniam constitit easdem in cœlo & in terra zonas esse vel cingulos (hæc enim unius rei duo sunt nomina) jam dicendum est, quæ causa in æthere hanc diversitatem qualitatis efficiat. Perusta duobus tropicis clauditur, id est, [2] à *g*, in *p*, tempore æstivo: & ab *f*, in *q*, hiemali. ab *f* autem in *p*, zodiacum describendo perduximus. ergo signum *p*, tropicus ille cancer habeatur, & signum *f*, capricornus. constat autem solem neque sursum ultra cancrum neque ultra capricornum deorsum

[2] *A g, in p, tempore æstivo, & ab f, in q, hiemali.* Hæc absurdissima lectio quomodo insinuaverit in editionem Stephani, quomodo fefellerit ab Tychone cœlestia doctum Isacium, mirari est. Quis enim vel somniavit unquam æquinoctialem aliis tropicis claudi æstivo, aliis hiberno tempore, & sic tropicos mutare nonnunquam sicum, semel humano ingenio illis attributum? Nos re ipsa jubente, eis Ἀρέσκει mittimus furtivum illud *tempore*, quod nec primæ editiones nec librorum scriptorum quisquam agnoscit. *Grotius.*

meare; ſed, cum [3] ad tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde & ſolſtitia vocantur. & quia æſtivus tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt; ideo cum ſol ad ipſum finem venerit, facit nobis æſtivos calores de vicino urens ſenſu majore ſubjecta. illo denique tempore auſtrali generi reverti hiemem non poteſt ambigi; quia tunc ab illis ſol omni viæ ſuæ ſpatio recedit. rurſus, cum ad *f* ſignum, id eſt, ad capricornum venerit, facit hiemem nobis receſſu ſuo & illis vicinitate reducit æſtatem. Hic notandum eſt de tribus tantum cardinibus [4] in quamcumque domum ingredi ſolem; de quarto numquam. nam & ab ortu & ab occaſu feneſtra ſolem recipit; quippe quem orientem obeuntemque proſpectet. recipit & à meridie; quia omne iter ſolis in noſtro meridie eſt; ut inſtruit viſum antelata deſcriptio. numquam vero ſolem feneſtra ſeptemtrionis admittit; quia numquam à *p* ſigno, ad *o*, ſol accedit; ſed à *p*, ſemper retrocedendo nunquam fines poli ſeptemtrionalis attingit: & ideo numquam per hunc cardinem radius ſolis infunditur. Ejuſdem rei probationem umbra quoque cujuſlibet corporis ſufficiet adſtruere. nam & in occaſum cadit oriente ſole, & in ortum cum ſit occiduus: medio autem die, quia ſol meridiem tenet, in ſeptemtrionem umbra depellitur. in auſtrum vero circa noſtram habitationem impoſſibile eſt umbram cujuſlibet corporis cadere: quia ſemper in adverſam ſoli partem umbra jactatur. Adverſus autem auſtro apud nos ſol eſſe non poterit, cum numquam fines ſeptemtrionales attingat. Sane quoniam pars illa peruſtæ, quæ temperatæ vicina eſt, admittit habitantes illic, id eſt, trans tropicum; quæcumque habitantur ſpatia umbram mittunt in auſtrum eo tempore quo ſol cancrum tenet. Tunc enim eis fit ſol ſeptemtrionalis, cum tropicum tenet; quod ab illis ad ſeptemtrionem recedit. Civitas autem Syene, quæ provinciæ Thebaidos poſt ſuperiorum montium deſerta principium eſt, ſub ipſo æſtivo tropico conſtituta eſt: & eo die, quo ſol certam partem ingreditur cancri hora diei ſexta (quoniam ſol tunc ſuper ipſum invenitur verticem civitatis) nulla illic poteſt in terram de quolibet corpore umbra jactari, ſed nec ſtylus hemiſphærii monſtrantis horas, quem γνώμονα vocant, tunc de ſe poteſt umbram creare. & hoc eſt quod Lucanus dicere voluit, nec tamen plene, ut habetur, abſolvit. dicendo enim, ---[5] *Atq; umbras numquam flectente Syene,*

[3] *Ad tropicorum confinia* | Liber vetus *tropicorum ſigna*. Alter *tropicum ſignum*. Poſſis dubitare utrum ſit ſcribendum cum chartaceo *ad tropicum confinia*, an *ad tropicorum finem*. Gron.

[4] *In quamcunque demum* | Mſs. omnes *eadem*. Gronov.

[5] *Atque umbras numquam*, &c. | Sugillat Macrobium Brodæus, quod verſu hoc Lucani perverſius legerit *nunquam*. Ipſe *nuſquam* reponit. At tu, utcunque legeris, habebit rationem: Macrobiana nota, verius Poetæ totus talis eſt: ---- *Calida medius mihi cognitus axis Ægypto, atq; umbras nuſquam flectente Syene.* Si enim dicat cognitum ſibi etiam meridianum illius oppidi, quod umbras neſcit; γνώμονας dixerit nimis, nam umbras novit ſemper, præterquam exiſtente in tropico meridiano Cancri Sole. Si idcirco explicneris, quando umbras non flectit; mathematicum non Poetam intelliges. Et certe juvanda in pluribus potius vatum ſenſa, quam exigenda omnia ad rigidam normam. *Pontan.*

rem

rem quidem attigit, ſed turbavit verum. [6] non enim numquam flectit ſed uno tempore: quod cum ſua ratione retulimus. His relatis conſtat ſolem numquam egredi fines peruſtæ. quia de tropico in tropicum Zodiacus obliquatus eſt. manifeſta eſt igitur cauſa cur hæc zona flammis ſit ſemper obnoxia: quippe quam ſol totius æthereæ flammæ & fons & adminiſtrator, numquam relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ, id eſt ſeptemtrionalis & auſtralis, ad quas nunquam [7] ſolis calor accedit, neceſſario perpetua premuntur pruina: duas vero, ut diximus, temperat hinc atque illinc vicinia caloris & frigoris. denique in hac ipſa zona, quam incolimus, quæ tota dicitur temperata, partes tamen, quæ peruſto cingulo vicinæ ſunt, cæteris calidiores ſunt, ut eſt Æthiopia, Arabia, Ægytus & Libya; in quibus calor ita circumfuſi aëris corpus extenuat; ut aut numquam aut raro cogatur in nubes; & ideo nullus pene apud illos uſus eſt imbrium. rurſus quæ uſque ad frigidæ fines preſſius accedunt; ut eſt palus Mæotis, ut regiones quas præterfluunt Tanais & Iſter, omniaque ſuper Scythiam loca, quorum incolas vetuſtas Hyperboreos vocavit, quaſi originem boreæ introrſum recedendo tranſiſſent, adeo æterna pene premuntur pruina, ut non facile explicetur quanta ſit illic frigidæ nimietatis injuria: loca vero quæ in medio temperatæ ſunt, quoniam ab utraque nimietate longe recedunt, veram tenent ſalutaremque temperiem.

[6] *Non enim unquam flectit* | Membranæ auctiores *nunquam quidem flectit*. Gronov.
[7] *Solis calor accedit* | Membrana optima *ſolis accedit ardor*. Altera *ſolis ardor accedit*. Certe utraque *ardor*, non *calor*. ut cap. 8. *Inaceſſum eſt propter nimium ſolis ardorem*. Gron.

CAP. VIII.

Obiter quomodo explicandus locus Virgilii primo Georgicôn de circulo zodiaco.

LOcus nos admonet ut (quoniam diximus, rem quæ à nullo poſſit refelli, utrumque tropicum circum Zodiaco terminos facere, nec umquam ſolem alterutrum tropicum excedere poſſe vel ſurſum vel deorſum meando; trans Zodiacum vero circum, id eſt, trans uſtam, quæ tropicis clauditur, [1] ex utraque parte [2] accipere temperatas) quæramus quid ſit quod ait Virgilius quem nullius umquam diſciplinæ error involvit;

---- duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ divum: & via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.

[1] *Ex utraque parte accipere temperatas* | Scripſerit Macrob. *occipere*. Conſidera, & probabis. *Pontan.*
[2] *Accipere temperatas* | Qua in parte, oro, hoc præſtat vulgato ante Stephanum *incipere*, quod ſervant omnes Mss. & tamen in Stephanino vocabulo alius vetuſtatis ingenium conſiderando legere *occipere*. Gronov.

videtur enim dicere his verſibus Zodiacum per temperatas ductum, & ſolis curſum per ipſas ferri; quod nec opinari fas eſt: quia neutrum tropicum curſus ſolis excedit. num igitur illud attendit quod diximus & intra tropicum in ea peruſtæ parte, quæ vicina eſt temperatæ, habitatores eſſe? nam Syene ſub ipſo tropico eſt: Meroë autem tribus milibus octingentis ſtadiis in peruſtam à Syene introrſum recedit: & ab illa uſque ad terram cinnamomi feracem ſunt ſtadia octingenta. & per hæc omnia ſpatia peruſtæ licet rari tamen vita fruuntur habitantes. ultra vero jam inacceſſum eſt; propter nimium ſolis ardorem. cum ergo tantum ſpatii ex peruſta vitam miniſtret; & ſine dubio circa viciniam alterius temperatæ, id eſt, antæcorum, tantumdem ſpatii habere peruſtæ fines [3] & parem manſuetudinem non negetur (paria enim in utraque parte ſunt omnia) ideo credendum eſt per poëticam tubam, quæ omnia ſemper in majus extollit, dixiſſe viam ſolis ſectam per temperatas: quoniam ex utraque parte fines peruſtæ in eo ſunt ſimiles temperatis, quod ſe patiuntur habitari. an forte poëtica licentia particulam pro ſimili pene particula poſuit; & pro *ſub ambas*, dicere maluit, *per ambas*? nam revera ductus Zodiaci ſub ambas temperatas ultro citroque pervenit, non tamen per ambas. Scimus autem & Homerum ipſum & in omnibus imitatorem hujus Maronem ſæpe tales mutaſſe particulas. an, quod mihi vero propius videtur, *per ambas*, pro, *inter ambas*, voluit intelligi? Zodiacus enim inter ambas temperatas volvitur, non per ambas. [4] familiariter autem, *per*, pro, *inter*, ponere ſolet; ſicut alibi quoque,

Circum perque duas in morem fluminis arctos.

neque enim anguis ſidereus arctos ſecat: ſed, dum & amplectitur & intervenit, circum eas & inter eas volvitur, non per eas. Ergo poteſt conſtare nobis intellectus, ſi *per ambas*, pro *inter ambas*, more

[3] *Et parem manſuetudinem* | Modius legit *pari manſuetudine*, cui intercedunt omnes Leidenſes libri, & an ſit mutandum, cuivis videre præſto eſt. *Gronov.*

[4] *Familiariter autem*, per, *pro*, inter *ponere ſolet* | Nec aliter P. Arbiter illo verſu:

——*Nec, vaga paſſim,*
Flumina per notas ibant morientia ripas.

Per notas ripas, id eſt, *intra ripas*. Nec audio qui in nuperis & electiſſimis alias Notis *morientibus* hiſce *fluminibus* mederi conatur, quaſi ſcriptum fuiſſet Petronio:

——*Nec vaga paſſim*
Flumina per notas ibant torrentia ripas.

Hoc ſenſu: *vaga flumina paſſim torrentia, tunc non ibant per notas ripas.* Sed veriſſimum eſt, quomodo poſui ego, & interpunxi. Non manebant, inquit, intra ripas ſuas flumina, paſſim vaga. Et ne hæſitet quiſpiam porro, ſonare Manilianos verſus, lib. 4. Aſtronomicôn, quos hic adumbravit Petr.

Donec in Ægyptum redeant curvata per undas
Littora, Niliacis iterum morientia ripis.

Quod autem ait Arbiter, *ibant morientia*, aſpexit quodammodo Claudianus, *Naſcentes ibant in ſecula libri.* Nec tempero mihi quin hac occaſione inſigni item loco ſubveniam, qui nondum diſcuſſus ſatis, in *Culice Maroniano*. Exſtat à principio non longe:

Hæc teneras fruticum ſentes rimatur, at illa
Imminet irrigui præſtanti marginis unda.

Ubi ambigere video viros doctos num faciendum potius *properanti marginis unda*. At germaniſſimum hic eſſe *præſtanti unda*, obſervo luculenter ex Juvenali:

——*Quanto præſtantius eſſet* (*dat*
Numen aqua, viridi ſi margine clauderet undas
Herba, nec ingenuis violarent marmora tophis.

Qui locus ex Satyra tertia eſt, & unicus explicandis iſtis Maronienis. *Pontan.*

ipſius

ipſius poëtæ dictum exiſtimemus. nobis aliud ad defenſionem, ultra hæc quæ diximus, non occurrit. Verum quoniam in medio poſuimus quos fines numquam via ſolis excedat; manifeſtum eſt autem omnibus quid Maro dixerit, quem conſtat erroris ignarum: erit ingenii ſingulorum invenire quid poſſit amplius pro abſolvenda hac quæſtione confiteri.

CAP. IX.

Non uno ſed gemino oceani ambitu terram omnem circumfluí: & quomodo anguſta verticibus, latior lateribus, ſit habitabilis noſtra: tum de exiguitate oceani, quem nos magnum vocamus.

HIS quoque, ut arbitror, non otioſa inſpectione tractatis: nunc de oceano quod promiſimus adſtruamus, non uno ſed gemino ejus ambitu terræ corpus omne circumfluí. [1] cujus primus meatus eſt, qui ab indocto hominum genere neſcitur. is enim, quem ſolum oceanum plures opinantur, de ſinibus ab illo originali refuſis ſecundum ex neceſſitate ambitum fecit. cæterum prior ejus corona per zonam terræ calidam meat, ſuperiora terrarum & inferiora cingens, flexum circi æquinoctialis imitata. ab oriente vero duos ſinus refundit; unum ad extremitatem ſeptemtrionis, ad auſtralis alterum: rurſusque ab occidente duo pariter enaſcuntur ſinus: qui uſque ad ambas, quas ſupra diximus, extremitates refuſi occurrunt ab oriente demiſſis; &, dum vi ſumma & impetu immaniore miſcentur, invicemque ſe feriunt, ex ipſa aquarum colliſione naſcitur illa famoſa oceani acceſſio pariter & receſſio. &, ubicumque in noſtro mari contingit idem vel in anguſtis fretis, vel in planis forte littoribus, ex ipſis oceani finibus, quos oceanum nunc vocamus, eveniunt: quia noſtrum mare ex illis influit. cæterum verior, ut ita dicam, ejus alveus tenet zonam peruſtam. & tam ipſe qui æquinoctialem, quam ſinus ex eo nati qui horizontem circulum ambitu ſuæ flexionis imitantur, omnem terram quadrifidam dividunt; & ſingulas, ut ſupra diximus, habitationes inſulas faciunt. nam inter nos & auſtrales homines means ille per calidam zonam, totamque cingens, & rurſus [2] utriuſque regionis extrema finibus ſuis ambiens, binas in ſuperiore atque inferiore terræ ſuperficie inſulas facit. unde Tullius hoc volens intelligi non dixit, *omnis terra parva quædam eſt inſula*; ſed, *omnis terra quæ colitur à vobis parva quædam eſt inſula*: quia & ſingulæ de quatuor habitationibus parvæ quædam efficiuntur inſulæ, oceano

[1] *Cujus primus meatus* | Scripti libri *cujus verus & primus meatus*. Infra vides originalem & veriorem alveum vocari: ut de hac lectione non ſit dubitandum. *Gron. v.*

[2] *Utriuſque regionis extrema ſinibus ſuis ambiens* | Membranæ Modianæ, *ſinibus ſuis*; quomodo paulo ante hac pag. *de ſinibus ab illo originali refuſis*. Ubi vulgo etiam edunt *de finibus*, ſed perperam, & contra membranas. *Pontan.*

bis

bis eas, ut diximus, ambiente. Omnia hæc ante oculos locare poteſt deſcriptio ſubſtituta: ex qua & noſtri maris originem, quæ totius una eſt, & rubri atque Indici ortum videbis, Caſpiumque mare unde oriatur invenies. licet non ignorem eſſe nonnullos qui ei de oceano ingreſſum negent. Nec dubium eſt in illam quoque auſtralis generis temperatam mare de oceano ſimiliter influere. ſed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cujus ſitus nobis incognitus per-

ſeverat. Quod autem dixit noſtram habitabilem *anguſtam verticibus, lateribus latiorem*, [3] in eadem deſcriptione poterimus advertere. nam, quanto longior eſt tropicus circus ſeptemtrionali circo, tanto zona verticibus quam lateribus anguſtior eſt: quia ſummitas ejus in artum extremi cinguli brevitate contrahitur. deductio autem laterum cum longitudine tropici ab utraq; parte diſtenditur. denique veteres omnem habitabilem noſtram extentæ chlamydi ſimilem eſſe dixerunt. item quia omnis terra, in qua & oceanus eſt, ad quemvis cœleſtem circulum quaſi centron obtinet puncti locum, neceſſario de oceano adjecit, *Qui tamen tanto nomine quam ſit parvus vides.* nam licet apud nos Athlanticum mare magnum vocetur: de cœlo tamen deſpicientibus non poteſt magnum videri, cum ad cœlum terra ſignum ſit & punctum

[3] *In eadem deſcriptione poterimus advertere* | Nec abſonum quod ad oram Lugdunenſis, *Id eadem.* Idem.

quod

quod dividi non poſſit in partes. ideo autem terræ brevitas tam diligenter aſſeritur, ut parvi pendendum ambitum famæ vir fortis intelligat, quæ in tam parvo magna eſſe non poterit, ut contentus potius conſcientiæ præmio gloriam non requirat. quod doctrinæ propoſitum non minus in ſequentibus apparebit.

CAP. X.

Mundum quidem eſſe æternum: cæterum inde non poſſe ſperari perpetuitatem gloriæ ac famæ apud poſteros; quando mundo ipſo manente ea quæ in ipſo ſunt viciſſitudine quadam nunc occidant, nunc rurſus oriantur.

QVinetiam ſi cupiet proles futurorum hominum deinceps laudes uniuſcujuſque noſtrum acceptas à patribus poſteris prodere: tamen propter eluviones exuſtioneſque terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Virtutis fructum ſapiens in conſcientia ponit, minus perfectus in gloria: unde Scipio perfectionem cupiens infundere nepoti, auctor eſt ut contentus conſcientiæ præmio, gloriam non requirat. in qua appetenda quoniam duo ſunt maxime quæ præoptari poſſint; ut & quam latiſſime vagetur & quam diutiſſime perſeveret: poſtquam ſuperius, de habitationis noſtræ anguſtiis diſſerendo, totius terræ quæ ad cœlum puncti locum obtinet [1] minimam quandam docuit à noſtri generis hominibus particulam poſſideri; nullius vero gloriam vel in illam totam partem potuiſſe diffundi (ſiquidem Gangem tranſnare vel tranſcendere Caucaſum Romani nominis fama non valuit) ſpem, quam de propaganda late gloria ante oculos ponendo noſtri orbis anguſtias amputavit, vult etiam diuturnitatis auferre; ut plene animo nepotis contemptum gloriæ compos diſſuaſor inſinuet. & ait, nec in hac ipſa parte, in quam ſapientis & fortis viri nomen ſerpere poteſt, æternitatem nominis poſſe durare; cum modo exuſtione, modo eluvione terrarum diuturnitati rerum intercedat occaſus. quod quale ſit diſſeremus. in hac enim parte tractatus illa quæſtio latenter abſolvitur, quæ multorum cogitationes de ambigenda mundi æternitate ſolicitat; nam quis facile mundum ſemper fuiſſe conſentiat? cum & ipſa hiſtoriarum fides multarum rerum cultum emendationemque vel inventionem ipſam recentem eſſe fateatur: cumque rudes primum homines & incuria ſilveſtri non multum à ferarum

[1] *Maximam quandam docuit noſtri g. h. particulam* | Quare hanc noſtrorum hominum magis maximam, quam tres alias? Pontanum lector, non Macrobium, his verbis manifeſte corruptis inſcribes, & corriges *miniman quandam docuit à noſtris.* Sic enim eſt in veteribus membranis & editionibus, Stephanina quoque, niſi quod præpoſitionem omiſit; ac Andreæ Veſalienſis, ad cujus oram Pontanus primum notas ſuas conjecit, nunc ære mihi comparata. Pere me ergo obtinebit antiquum, donec quid ille reſpexerit inſtruar. *Gronov.*

aſperi-

aſperitate diſſimiles meminerit vel fabuletur antiquitas; tradatque nec hunc eis, quo nunc utimur, victum fuiſſe, ſed glande prius & baccis altos, ſero ſperaſſe de ſulcis alimoniam: cumque ita exordium rerum & ipſius humanæ nationis opinemur, ut aurea primum ſæcula fuiſſe credamus; & inde natura per metalla viliora degenerans ferro ſæcula poſtrema fœdaverit. ac, ne totum videamur de fabulis mutuari, quis non hinc æſtimet mundum quandoque cœpiſſe, nec longam retro ejus ætatem: cum ab hinc ultra duo retro annorum milia de excellenti rerum geſtarum memoria ne Græca quidem exſtet hiſtoria? nam ſupra Ninum, à quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum eſt. ſi enim ab initio imo ante initium fuit mundus, ut philoſophi volunt: cur per innumerabilium ſeriem ſæculorum non fuerat cultus quo nunc utimur inventus? non literarum uſus quo ſolo memoriæ ſulcitur æternitas? cur denique multarum rerum experientia ad aliquas gentes recenti ætate pervenit? ut ecce: Galli vitem vel cultum oleæ Roma jam adoleſcente didicerunt. aliæ vero gentes adhuc multa neſciunt, quæ nobis inventa placuerunt. Hæc omnia videntur æternitati rerum repugnare, dum opinari nos faciunt certo mundi principio paulatim ſingula quæque cœpiſſe. Sed mundum quidem fuiſſe ſemper philoſophia auctor eſt, conditore quidem deo, ſed non ex tempore. ſiquidem tempus ante mundum eſſe non potuit: cum nihil aliud tempora niſi curſus ſolis efficiat. res vero humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mundo, & rurſus oriuntur vel eluvione viciſſim vel exuſtione redeunte. cujus viciſſitudinis cauſa vel neceſſitas talis eſt. Ignem æthereum phyſici tradiderunt humore nutriri, aſſerentes ideo ſub Zona cœli peruſta, quam via ſolis, id eſt, Zodiacus, occupavit, oceanum, ſicut ſupra deſcripſimus, à natura locatum; ut omnis latitudo qua ſol cum quinque vagis & luna ultro citroque diſcurrunt, habeat ſubjecti humoris alimoniam: & hoc eſſe volunt quod Homerus, divinarum omnium inventionum fons & origo, ſub poëtici nube figmenti verum ſapientibus intelligi dedit, [2] Jovem cum dis cæteris, id eſt, cum ſtellis profectum in oceanum Æthiopibus eum ad epulas invitantibus, per quam imaginem fabuloſam Homerum ſignificaſſe volunt hauriri de humore nutrimenta ſideribus: qui ob hoc Æthiopas reges epularum cœleſtium dicit, quoniam circa oceani oram non niſi Æthiopes habitant, quos vicinia ſolis uſque ad ſpeciem nigri coloris exurit. Cum ergo calor nutriatur humore: [3] hoc viciſſitudinis contingit, ut modo calor modo humor ex-

[2] *Jovem cum Dis cæteris profectum in Oceanum* | Arnobius libro vi. *Hoc eſt enim proprium Deorum ubique eſſe totos, non abeſſe, non lavatum ad Æthiopas pergere, & poſt dies triſſenis privatum ad domicilium redire.* Verſus autem Homericos & eandem pene enarrationem potuit auctor *lib.* 1. Saturn. *cap.* 23. diſcrepans ab Arnobio, quod ὁλοτελῆ non ἡμέρα explicet, ſed ὥρα. Tu vide ſis, & adjunge Lipſium in Phyſiologia Stoica. Gronov.

[3] *Hoc viciſſitudinis contingit* | Hoc quidem non reprobandum: libri tamen veteres *hæc viciſſitudo.* Gronov.

uberet,

uberet. evenit enim ut ignis usque ad maximum enutritus augmentum, haustum vincat humorem, & sic aëris mutata temperies licentiam præstet incendio, & terra penitus flagrantia immissi ignis uratur. sed mox, impetu caloris absumpto, paulatim vires revertuntur humori, cum magna pars ignis incendiis erogata minus jam de renascente humore consumat. ac rursus longo temporum tractu ita crescens humor altius vincit, ut terris infundatur eluvio, rursus calor post hoc vires resumit. & ita fit ut manente mundo inter exsuperantis caloris humorisque vices, terrarum cultus cum hominum genere sæpe intercidat, & reducta temperie rursus novetur. numquam tamen seu eluvio, seu exustio, omnes terras, aut omne hominum genus vel omnino operit, vel penitus exurit. Ægypto certe, ut Plato in Timæo fatetur, [4] numquam nimietas humoris nocuit vel caloris. unde & infinita annorum milia in solis Ægyptiorum monumentis librisque releguntur. cæteræ igitur terrarum partes internecioni superstites seminarium instaurando generi humano fiunt: atque ita contingit, ut non rudi mundo rudes homines & cultus inscii, cujus memoriam intercepit interitus, in terris oberrent, & asperitatem paulatim vagæ feritatis exuti conciliabula & coetus [5] natura constituente patiantur: sitque primum inter eos mali nescia & adhuc astutiæ inexperta [6] simplicitas; quæ nomen auri primis sæculis præstat. inde, quo magis ad cultum rerum atque artium usus promovet, tanto facilius in animos serpit [7] æmulatio, quæ primum bene incipiens, in invidiam latenter evadit. & ex hac jam nascitur quicquid genus hominum post sequentibus sæculis experitur. Hæc est ergo quæ rebus humanis pereundi atque iterum revertendi incolumi mundo vicissitudo variatur.

4 *Numquam nimietas humoris* | Rem ipsam & causam simul aperit Soloni in his Platonis verbis, τῶν ἱερέων ὁ μάλα παλαιός. ὅταν. διὰ μακρῶν χρόνων γίνεται τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορὰ, τότε ὅσοι κατ' ὄρη καὶ ἐν ὑψηλοῖς τόποις καὶ ἐν ξηροῖς οἰκοῦσι, μᾶλλον διόλλυνται τῶν ποταμοῖς καὶ θαλάττῃ προσοικούντων. ἡμῖν δὲ ὁ Νεῖλος εἴς τε ἄλλα σωτὴρ καὶ τότε ἐκ ταύτης τῆς ἀπορίας σώζει λυόμενος. ὅταν δ' αὖ οἱ θεοὶ τὴν γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζωσιν οἱ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι διασώζονται βουκόλοι νομεῖς τε. οἱ δ' ἐν ταῖς παρ' ὑμῖν πόλεσιν εἰς τὴν θάλατταν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέρονται. κατὰ δὲ τὴν χώραν οὔτε τοτε οὔτε ἄλλοτε ἄνωθεν ἐπὶ τὰς ἀρούρας ὕδωρ ἐπιρρεῖ, τὸ δὲ ἐναντίον κάτωθεν ἐπανιέναι πέφυκεν. Gronov.

5 *Natura constituente* | Auctor scripsit *instruente*, quod est, docente & formante ut patiantur coetus & consiliabula. Id est in omnibus libris I, 4. *Si quis forte quærere velit*, &c. *instruetur auctore Porphyrio.* cap. 14. *de mensura quoque inferioris medietatis instrueris.* cap. 15. *ut instruit visum ante lata descriptio.* II, 15. *Hoc quemadmodum accipiendum sit, instruemus.* Et multis ita locis. *Gronov.*

6 *Simplicitas; quæ nomen auri primis seculis præstat* | Claudianus:

—— Lætatur Terra reverso
Numine, quod prisci post tempora perdidit auri. Pontan.

7 *Æmulatio, quæ primum bene incipiens, in invidiam latenter evadit* | Velleius; *Alit æmulatio ingenia, & nunc invidia, nunc admiratio incitationem accendit.* Pontan.

CAP.

CAP. XI.

De diverſitate annorum: quodque is qui vere annus vertens eſt ac mundanus, quindecim annorum noſtrorum ambiat milia.

QUid autem intereſt ab his qui poſtea naſcentur ſermonem fore de te; cum ab his nullus fuerit, qui ante nati ſunt, qui nec pauciores & certe meliores fuerunt viri? præſertim cum apud eos ipſos, à quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo unius anni memoriam conſequi poſſit. homines enim populariter annum tantummodo ſolis, id eſt, unius aſtri reditu metiuntur. re ipſa autem cum ad idem unde ſemel profecta ſunt cuncta aſtra redierint, eandemque totius cœli deſcriptionem longis intervallis retulerint: tum ille vere vertens annus appellari poteſt. in quo vix dicere audeo quam multa hominum ſæcula teneantur. namque, ut olim deficere ſol hominibus extinguique viſus eſt cum Romuli animus hæc ipſa in templa penetravit; quandoque ab eadem parte ſol eodemque tempore iterum defecerit; tum ſignis omnibus ad idem principium ſtelliſque revocatis expletum annum habeto. cujus quidem anni nondum viceſimam partem ſcito eſſe converſam. Idem agere perſeverat inſtans diſſuaſioni gloriæ deſiderandæ. quam cum locis artam, nec in ipſis anguſtiis æternam ſupra docuiſſet; nunc non ſolum perpetuitatis expertem ſed nec ad unius anni integri metas poſſe propagari docet. cujus aſſertionis quæ ſit ratio dicemus. Annus non is ſolus eſt quem nunc communis omnium uſus appellat: ſed ſingulorum ſeu luminum ſeu ſtellarum, emenſo omni cœli circuitu à certo loco in eumdem locum reditus annus ſuus eſt. ſic menſis lunæ annus eſt intra quem cœli ambitum luſtrat. nam & à luna menſis dicitur; quia Græco nomine luna mene vocatur. Virgilius denique ad diſcretionem lunaris anni, qui brevis eſt, annum qui circumcurſu ſolis efficitur ſignificare volens ait:

Interea magnum ſol circumvolvitur annum,

magnum vocans ſolis, comparatione lunaris. nam curſus quidem Veneris atque Mercurii pene par ſoli eſt. Martis vero annus fere biennium tenet. tanto enim tempore cœlum circumit. Jovis autem ſtella duodecim & Saturni triginta annos in eadem circuitione conſumit. Hæc de luminibus ac vagis, ut ſæpe relata, jam nota ſunt. Annus vero, qui mundanus vocatur, qui vere vertens eſt, qui converſione plenæ univerſitatis efficitur, largiſſimis ſæculis explicatur, cujus ratio eſt talis. Stellæ omnes & ſidera quæ infixa cœlo videntur, quorum proprium motum numquam viſus humanus ſentire vel deprehendere poteſt moventur tamen; & præter cœli volubilitatem, qua ſemper trahuntur, [1] ſuo quoque acceſſu tam ſero promoventur, ut

[1] *Suo quoque acceſſu tam ſero promoventur* | Placet quod ad eam veruſtæ editionis, *promoventur*. Imo omnino reducendum, *Pontani*.

nullius

nullius hominum vita tam longa ſit, quæ obſervatione continua factam de loco permutationem in quo eas primum viderat, deprehendat. mundani ergo anni finis eſt; cum ſtellæ omnes omniaque ſidera quæ aplanes habet, à certo loco ad eumdem locum ita remeaverint, ut ne una quidem cœli ſtella in alio loco ſit, quam in quo fuit cum aliæ omnes ex eo loco motæ ſunt, ad quem reverſæ anno ſuo finem dederunt: ita ut lumina quoque cum erraticis quinque in iſdem locis & partibus ſint in quibus incipiente mundano anno fuerunt. hoc autem, ut phyſici volunt, poſt annorum quindecim milia peracta contingit. Ergo ſicut annus lunæ menſis eſt, & annus ſolis duodecim menſes, & aliarum ſtellarum hi ſunt anni quos ſupra retulimus: ita mundanum annum quindecim milia annorum, quales nunc computamus, efficiunt. Ille ergo vere annus vertens vocandus eſt, quem non ſolis, id eſt, unius aſtri, reditu metiuntur; ſed quem ſtellarum omnium, in quocunque cœlo ſunt, ad eumdem locum reditus ſub eadem cœli totius deſcriptione concludit. unde & mundanus dicitur; quia mundus proprie cœlum vocatur. Igitur ut annum ſolis non ſolum à Kalendis Januariis uſque ad eaſdem vocamus; ſed & à ſequente poſt Kalendas die uſque ad eumdem diem, & à quocunque cujuſlibet menſis die uſque in diem eumdem, reditus annus vocatur: ita hujus mundani anni initium ſibi quiſque facit quodcumque decreverit. ut, ecce, nunc Cicero à defectu ſolis, qui ſub Romuli fine contigit, mundani anni principium ſibi ipſe conſtituit. & licet jam ſæpiſſime poſtea defectus ſolis evenerit; non dicitur tamen mundanum annum repetita defectio ſolis impleſſe; ſed tunc implebitur, cum ſol deficiens in iſdem locis & partibus & ipſe erit, & omnes cœli ſtellas omniaque ſidera rurſus inveniet in quibus fuerant cum ſub Romuli fine deficeret. Igitur à diſceſſu Romuli poſt annorum quindecim milia, ſicut aſſerunt phyſici, ſol denuo ita deficiet, ut in eodem ſigno eademque parte ſit ad idem principium, in quo ſub Romulo fuerat ſtellis quoque omnibus ſigniſque revocatis. peracti autem fuerant, cum Scipio in Africa militaret, à diſceſſu Romuli anni quingenti ſeptuaginta & tres. anno enim ab urbe condita ſexcenteſimo ſeptimo hic Scipio deleta Carthagine triumphavit. ex quo numero annis remotis triginta duobus regni Romuli & duobus qui [2] inter ſomnium Scipionis & conſummatum bellum fuerunt, quingenti ſeptuaginta tres à diſceſſu Romuli ad ſomnium uſque remanebunt. ergo ratiocinabiliter vereq; ſignavit necdum mundani anni viceſimam partem eſſe converſam. nam viceſimæ parti quot anni ſuperſint à fine Romuli ad Africanam militiam Scipionis, quos diximus annos fuiſſe quingentos ſeptuaginta tres, [3] quiſquis in digitos mittit inveniet.

[2] *Inter ſomnium Scipionis*] Veteribus libris ignorant nomen proprium, idque penitus non deſideratur. *Gronov.*

[3] *Quiſquis in digitos mittit* | Talis Veterum computus modus. Plaut. *Dextra digitus rationem computat, feriens ſeminr dextrum.* Sed hæc talia aliis uberius enotata. Et extat de eo ſingularis libellus Bedæ, quem in commentariis Hieronymianis exſcripſit fere Eraſmus. Tu videbis, *Pont.* lib. 1. Sat. 1. *Annos ergo coëuntium mitti in digitos, exemplo Platonis nobis ſuffragante non convenit.* Gron.

CAP.

CAP. XII.

Hominem non corpus eſſe ſed mentem: & nunquid in hoc mundo vere intereat ac corrumpatur.

TU vero enitere & ſic habeto; non eſſe te mortalem, ſed corpus hoc. nec enim tu is es quem forma iſta declarat: ſed mens cujuſque is eſt quiſque, non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. deum te igitur ſcito eſſe: ſiquidem eſt deus qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui providet, qui tam regit & moderatur & movet id corpus cui præpoſitus eſt, quam hunc mundum ille princeps deus, & ut ille mundum quadam parte mortalem ipſe deus æternus, ſic fragile corpus animus ſempiternus movet. Bene & ſapienter Tullianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem recte docentis implevit. nam, ut breviter à principio omnem operis continentiam revolvam, [1] principio tempus ei mortis & imminentes propinquorum prædixit inſidias; ut totum de hac vita ſperare dediſceret, quam non diuturnam comperiſſet. dein, ne metu prædictæ mortis frangeretur, oſtendit ſapienti & bono civi in immortalitatem morte migrandum: cumque eum ultro ſpes iſta traxiſſet ad morien. di deſiderium; ſuccedit Pauli patris opportuna diſſuaſio accenſam filii feſtinationem ab appetitu ſpontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo ſomniantis utrimque plantata ſperandi expectandique temperie altius jam [2] circa divina erigendum nepotis animum Africanus ingreditur: nec prius eum terram patitur intueri, quam cœli ac ſiderum naturam, motum, ac modulamen agnoſcat; & hæc omnia ſciat præmio ceſſura virtutum. ac poſtquam mens firmata Scipionis alacritate tantæ promiſſionis erigitur: tum demum gloria, quæ apud indoctos magnum virtutis præmium creditur, contemni jubetur; dum oſtenditur ex terrarum brevitate vel cæſibus, arta locis, anguſta temporibus. Africanus igitur pene exutus hominem & defæcata mente jam naturæ ſuæ capax hic apertius admonetur ut eſſe ſe deum noverit. Et hæc ſit præſentis operis conſummatio, ut animam non ſolum immortalem ſed deum eſſe clareſcat. Ille ergo jam poſt corpus qui fuerat in divinitatem receptus dicturus viro adhuc in vita poſito, *deum te eſſe ſcito*, non prius tantam prærogativam committit homini, quam qui ſit ipſe diſcernat: ne æſtimetur hoc quoque divinum dici, quod mortale in nobis & caducum eſt. &, quia Tullio mos eſt profundam rerum ſcientiam ſub brevitate tegere verborum, nunc quoque miro compendio tantum concludit arcanum, quod

[1] *Principio tempus ei mortis* | Non parum inamœna accidit tam propinqua primæ vocis repetitio, quod nuſquam à Macrobio factum memini. Lego proinde cum Mſs. *primum tempus ejus mortis*. Gronov.

[2] *Circa divina erigendum nep. anim.* | Vocem *divina* indicio veterum librorum abundare pronuntio: quod ſi illis invitis eam retineas, inconcinne nimium apparebit ſubſequentis periodi ordo. *Gronov.*

Plotinus

Plotinus magis quam quiſquam verborum parcus libro integro diſſeruit, cujus inſcriptio eſt; *Quid animal, quid homo.* in hoc ergo libro Plotinus quærit cujus ſint in nobis voluptates, mœrores, metuſque ac deſideria & animoſitates vel dolores, poſtremo cogitationes & intellectus, utrum meræ animæ an vero animæ utentis corpore: & poſt multa, quæ ſub copioſa rerum denſitate diſſeruit, quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereunda ſunt, ne uſque ad faſtidii neceſſitatem [3] volumen extendant, hoc poſtremo pronunciat; animal eſſe corpus animatum. ſed nec hoc neglectum vel non quæſitum relinquit quo animæ beneficio quave via ſocietatis animetur. has ergo omnes quas prædiximus paſſiones aſſignat animali: verum autem hominem ipſam animam eſſe teſtatur. Ergo qui videtur non ipſe verus homo eſt, ſed verus ille eſt à quo regitur quod videtur. ſic, cum morte animalis diſceſſerit animatio, cadit corpus regente viduatum. & hoc eſt quod videtur in homine mortale: anima autem, qui verus homo eſt, ab ab omni conditione mortalitatis aliena eſt adeo, ut ad imitationem dei mundum regentis regat & ipſa corpus dum à ſe animatur. ideo phyſici mundum magnum hominem, [4] & hominem brevem mundum eſſe dixerunt. per ſimilitudines igitur cæterarum prærogativarum, quibus deum anima videtur imitari, animam deum & priſci philoſophorum & Tullius dixit. Quod autem ait *mundum quadam parte mortalem*: ad communem opinionem reſpicit qua mori aliqua intra mundum videntur; ut animal exanimatum, vel ignis extinctus, vel ſiccatus humor. hæc enim omnino interiiſſe creduntur. Sed conſtat ſecundum veræ rationis aſſertionem, quam & ipſe non neſcit, nec Virgilius ignorat dicendo;

Nec morti eſſe locum; ----

conſtat, inquam, [5] nihil intra vivum mundum perire; ſed eorum quæ interire videntur ſolam mutari ſpeciem: & illud in originem ſuam atque in ipſa elementa remeare, quod tale quale fuit eſſe deſierit. Denique & Plotinus alio in loco cum de corporum abſumptione diſſereret, [6] & hoc diſſolvi poſſe pronuntiaret quicquid effluit: objecit ſibi; Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto eſt non ſimiliter aliquando ſolvuntur? & [7] breviter tantæ objectioni validæque

[3] *Volumen extendant* | Nec male tamen membranæ *volumen ſe extendat*. I, 20. *Et caveremus juſto prolixius volumen extendere.* Gronov.

[4] *Et hominem brevem mundum eſſe dixerunt* | Nec abſonum iſtud Carphilidis; τὸ ἄνθρωπον ὃ ὁλιγοχρόνιον φάντασμα. *Quid homo? minimi temporis phantaſia.* Pont. Arnob. lib. II. *Hic eſt ille pretioſus & rationibus homo auguſtiſſimis praditus, mundus minor qui dicitur, & totius in ſpeciem ſimilitudinis fabricatus atque formatus.* Gronov.

[5] *Nihil intra vivum mundum perire* | Sen. *Non credis nihil in hoc mundo perire ſed mutare regionem? Magni iſta credidere viri.* Pont.

[6] *Et hoc diſſolvi poſſe pronunciaret quicquid effluit:* | Non habent Modii membranæ illud *hoc*. Et ſane omitti ſine incommodo poteſt. *Idem.* Leidenſes à me adhibitæ nullæ Modio addicunt: & quia ſenſui parum officit, nondum adducor, ut in hanc voculam ſtylum vertam. *Gronov.*

[7] *Breviter tantæ objectioni validaque* | Nullam vim habet vox ultima. Lego, *valideque* ut cap. 16. *Hæc & alia valide dicerentur.* Sic, ibi libris vett. non *valde.* Gronov.

reſpondit, [8] ideo elementa licet fluant nunquam tamen ſolvi, quia non foras effluunt. á cæteris enim corporibus quod effluit recedit, elementorum fluxus numquam ab ipſis recedit elementis. ergo in hoc mundo pars nulla mortalis eſt ſecundum veræ rationis aſſerta. Sed quod ait, *eum quadam parte mortalem*: ad communem, ut diximus, opinionem paululum inclinare ſe voluit: in fine autem validiſſimum immortalitatis animæ argumentum ponit, quia ipſa corpori præſtat agitatum. quod quale ſit ex ipſis verbis Ciceronis quæ ſequuntur invenies.

[8] *Ideo elementa licet fluant* | Appoſite ad Mallium Claudianus:

At quotiens elmenta doces, ſemperque fluentis
Materia cauſas, quæ vis animaverit æthra
Impleritque choros. —— Pontan.

CAP. XIII.

De tribus ratiocinandi modis, quibus immortalitatem animæ aſſeruere Platonici.

NAM quod ſemper movetur, æternum eſt, quod autem motum affert alicui quodque ipſum agitatur aliunde, quando habet finem motus, vivendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſe ipſum movet, quia numquam deſeritur à ſe, numquam ne moveri quidem deſinit. quin etiam cæterùs quæ moventur hic fons hoc principium eſt movendi. principii autem nulla eſt origo. nam è principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. nec enim eſſet principium quod gigneretur aliunde. quod ſi non oritur, nec occidit quidem umquam: nam principium exſtinctum nec ipſum [1] *ab alia renaſcetur nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia. ita fit ut motus principium ex eo ſit quod ipſum à ſe movetur. id autem nec naſci poteſt nec mori: vel concidat omne cœlum omniſque natura & conſiſtat neceſſe eſt, nec vim ullam nanciſcatur quam à primo impulſa moveatur.* [2] *cum pateat igitur æternum id eſſe quod ipſum ſe moveat, quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne quod pulſu agitatur externo. quod autem eſt anima, id motu cietur interiore & ſuo. nam hæc eſt propria natura animi atque vis. quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeipſa moveat; neque nata certe eſt & æterna.* Omnis hic locus de Phœdro Platonis ad verbum à Cicerone tranſlatus eſt; in quo validiſſimis argumentis animæ immortalitas aſſeritur. & hæc eſt argumentorum

[1] *Ab alia renaſcetur* | Lib. 1. Tuſc. Quæſt. 23, legitur *ab alio renaſc.* Hoc loco Mss. omnes *ab alio naſcetur*, quod verisimilius ſuadent verba Platonis ὅτι αὐτὴ ποτὲ ἐκ τοῦ γιγνήσεται. Gronov.

[2] *Cum pateat igitur æternum* | Quæ dehinc ſequuntur, in Stephani & utraque Pontani editione alio ſuperioribus charactere ſunt expreſſa, quaſi Macrobii exordiatur inde oratio. Qua re non poteſt fieri, quin ſtudioſus lector aut fallatur aut turbetur. Sunt autem & hæc Ciceronis uſque ad illa: *quæ ſe ipſa moveat; neque nata certe eſt & æterna.* Hoc ergo vitium ut tolleretur, curavi. Verba Platonis cum Cicerone confert Ant. Muretus lib. VII. Var. cap. 3. *Gronov.*

mentorum ſumma ; eſſe animam mortis immunem, quoniam ex ſe movetur. Sciendum eſt autem quod duobus modis immortalitas intelligitur: aut enim ideo eſt immortale quid, quia per ſe non eſt capax mortis ; aut quia procuratione alterius à morte defenditur. ex his prior modus ad animæ ſecundus ad mundi immortalitatem refertur. illa enim ſuapte natura à conditione mortis aliena eſt: mundus vero animæ beneficio in hac vitæ perpetuitate retinetur. Rurſus ſemper moveri dupliciter accipitur. hoc enim dicitur & de eo quod ex quo eſt ſemper movetur ; & de eo, quod ſemper & eſt & movetur. & ſecundus modus eſt, quo animam dicimus ſemper moveri. His præmiſſis jam quibus ſyllogiſmis de immortalitate animæ diverſi ſectatores Platonis ratiocinati ſint oportet aperiri. ſunt enim qui per gradus ſyllogiſmorum ad unum finem probationis evadant certam ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedentis concluſione facientes. apud quos hic prior eſt: Anima ex ſe movetur: quicquid autem ex ſe movetur, ſemper movetur. igitur Anima ſemper movetur. ſecundus ita, qui naſcitur ex prioris fine: Anima ſemper movetur. quod autem ſemper movetur, immortale eſt. igitur anima immortalis eſt. & ita in duobus ſyllogiſmis duæ res probantur, id eſt, & ſemper moveri animam, ut in priore ; & eſſe immortalem, ut colligitur de ſecundo. Alii vero uſque ad tertium gradum ita argumentando procedunt: Anima ex ſe movetur. quod autem ex ſe movetur, principium eſt motus. igitur Anima principium motus eſt. rurſus ex hac concluſione naſcitur propoſitio: Anima principium motus eſt. quod autem principium motus eſt, natum non eſt. igitur Anima nata non eſt. tertio loco: Anima nata non eſt. quod natum non eſt, immortale eſt. igitur anima immortalis eſt. Alii vero omnem ratiocinationem ſuam in unius ſyllogiſmi compendium redigerunt. Anima ex ſe movetur. quod ex ſe movetur, principium motus eſt. quod principium motus eſt, natum non eſt. quod natum non eſt, immortale eſt, igitur anima immortalis eſt.

CAP XIV.

Quibus rationibus Ariſtoteles contra Platonem monſtrare voluerit animam à ſeipſa moveri non poſſe.

SED harum omnium ratiocinationum apud eum poteſt poſtrema concluſio de animæ immortalitate conſtare, qui primam propoſitionem, id eſt, ex ſe moveri animam, non refellit. hac enim in fide non recepta, debilia fiunt omnia quæ ſequuntur : ſed huic Stoicorum quidem accedit aſſenſio. [1] Ariſtoteles vero adeo non acqui-

[1] *Ariſtoteles vero adeo non acquieſcit, ut animam non ſolum ex ſe non moveri* | Sanior apud Gloſſographum Niciarius, τι ψυχή ; τὸ κινεῖσθαι. τι ἀψυχον ; τὸ μὲν κινεῖσθαι *Quid anima ? Quod movetur. Quid ſine anima ? Quod non movetur.* Pontan.

eſcit, ut animam non ſolum ex ſe non moveri, ſed ne moveri quidem penitus conetur aſſerere. ita enim calidis argumentationibus adſtruit nihil ex ſe moveri, ut etiam ſiquid hoc facere concedat, animam tamen hoc non eſſe confirmet. Si enim anima, inquit, principium motus eſt: doceo non poſſe principium motus moveri. & ita diviſionem ſuæ artis ingreditur; ut primum doceat in rerum natura eſſe aliquid immobile, deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. Neceſſe eſt, inquit, aut omnia quæ ſunt immobilia eſſe, aut omnia moveri, aut aliqua ex his moveri, aliqua non moveri. item ſi damus, ait, & motum & quietem: neceſſe eſt aut alia ſemper moveri & alia numquam moveri; aut omnia ſimul nunc quieſcere nunc moveri. de his, inquit, quid magis verum ſit requiramus. Non eſſe omnia immobilia adſpectus ipſe teſtimonio eſt; quia ſunt quorum motum videmus. rurſus non moveri omnia viſus docet, quo immota cognoſcimus. ſed nec omnia diſcere poſſumus modo motum pati, modo eſſe ſine motu; quia ſunt quorum perpetuum motum videmus; ut de cœleſtibus nulla dubitatio eſt. reſtat igitur, ait, ut, ſicut aliqua ſemper moventur, ita ſit aliquid ſemper immobile. ex his ut collectum ſit eſſe aliquid immobile, nullus obviat vel refellit. nam & vera diviſio eſt, & ſectæ Platonicæ non repugnat: neque enim, ſi quid eſt immobile, ſequitur ut hoc ſit anima: nec, qui dicit animam ex ſe moveri, jam moveri univerſa confirmat; ſed modum adſtruit quo anima movetur: ſi quid vero eſt aliud immobile; nihil ad hoc quod de anima adſtruitur pertinebit. Quod & ipſe Ariſtoteles videns, poſtquam docuit aliquid eſſe immobile, hoc eſſe animam vult dicere: & incipit aſſerere nihil eſſe quod ex ſe moveri poſſit, ſed omnia quæ moventur ab alio moveri. quod ſi vere probaſſet; nihil ad patrocinium Platonicæ ſectæ relinqueretur. quemadmodum enim credi poſſet ex ſe moveri animam, ſi conſtaret nihil eſſe quod ex ſe poſſit moveri? in hac autem Ariſtotelica argumentatione hujuſmodi diviſionis ordo contexitur. Ex omnibus quæ moventur, inquit, alia per ſe moventur, alia ex accidenti. & ex accidenti, inquit, moventur, quæ cum ipſa non moveantur, in eo tamen ſunt quod movetur: ut in navi ſarcina ſeu vector quieſcens. aut etiam cum pars movetur quieſcente integritate: ut ſi quis ſtans pedem manumve vel caput agitet. per ſe autem movetur, quod neque ex accidenti, neque ex parte, ſed & totum ſimul movetur; ut cum ad ſuperiora ignis adſcendit. & de his quidem, quæ ex accidenti moventur, nulla dubitatio eſt quin ab alio moveantur. probabo autem, inquit, etiam ea quæ per ſe moventur ab alio moveri. Ex omnibus enim, ait, quæ per ſe moventur alia cauſam motus intra ſe poſſident: ut animalia, ut arbores; quæ ſine dubio ab alio intelliguntur moveri, à cauſa ſcilicet quæ in ipſis latet, nam cauſam motus ab eo quod movetur ratio ſequeſtrat. alia vero aperte ab alio moventur, id eſt, aut vi aut natura. & vi dicimus moveri omne jaculum, quod, cum de manu jaculantis receſſerit, ſuo

ſuo quidem motu ferri videtur; ſed origo motus ad vim refertur. ſic enim nonnumquam & terram ſurſum & ignem deorſum ferri videmus: quod alienus ſine dubio cogit impulſus. natura vero moventur vel gravia cum per ſe deorſum, vel levia cum ſurſum feruntur. ſed & hæc dicendum eſt ab alio moveri, licet, à quo, habeatur incertum. ratio enim, ait, deprehendit eſſe neſcio quid quod hæc moveat. nam, ſi ſponte moverentur, ſponte etiam ſtarent: ſed nec unam viam ſemper agerent; imo per diverſa moverentur, ſi ſpontaneo ferrentur agitatu. cum vero hoc facere non poſſint; ſed levibus ſemper adſcenſus & deſcenſus gravibus deputatus ſit: apparet, eorum motum ad certam & conſtitutam naturæ neceſſitatem referri. Hæc ſunt & his ſimilia, quibus Ariſtoteles omne quod movetur ab alio moveri probaſſe ſe credidit. Sed Platonici, ut paulo poſt demonſtrabitur, argumenta hæc arguta magis quam vera eſſe docuerunt. Nunc ſequens ejuſdem jungenda diviſio eſt; qua non poſſe animam ex ſe moveri, etiamſi hoc alia res facere poſſet, laborat oſtendere: & hujus rei primam propoſitionem ab illis mutuatur, quæ ſibi æſtimat conſtitiſſe. ſic enim ait: Cum igitur omne, quod movetur, conſtet ab alio moveri: ſine dubio id quod primum movet, quia non ab alio movetur (neque enim haberetur jam primum ſi ab alio moveretur) neceſſe eſt, inquit, ut aut ſtare dicatur aut ſeipſum movere. nam ſi ab alio moveri dicatur: illud quoque, quod ipſum movet, dicetur ab alio moveri; & illud rurſus ab alio: & in infinitum inquiſitio iſta caſura eſt, numquam exordia prima reperiens ſi ſemper aliud ea, quæ putaveris prima, præcedit. reſtat igitur, inquit, ut, ſi quod primum movet non dicatur ſtare, ipſum ſe movere dicatur. & ſic erit in uno eodemque aliud quod movet, aliud quod movetur. ſiquidem in omni, ait, motu tria hæc ſint neceſſe eſt: id quod movet, & quo movet, & quod movetur. ex his, quod movetur, tantum movetur, non etiam movet; cum illud quo fit motus & moveatur & moveat; illud vero, quod movet, non etiam moveatur: ut ex tribus ſit commune quod medium, duo vero ſibi contraria intelligantur. nam ſicut eſt quod movetur & non movet; ita eſt, inquit, quod movet & non movetur: propter quod diximus quia cum omne quod movetur ab alio moveatur, ſi hoc quod movet & jam ipſum movetur: quæremus ſemper motus hujus, nec umquam inveniemus exordium. deinde ſi quid ſe movere dicatur: neceſſe eſt, inquit, ut aut totum à toto, aut partem à parte, aut partem à toto, aut totum à parte exiſtimemus moveri: & tamen motus ille, ſeu à toto ſeu à parte procedat, alterum ſui poſtulabit auctorem. Ex omnibus his in unum Ariſtotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo. Omne quod movetur ab alio movetur. quod igitur primum movet, aut ſtat, aut ab alio & ipſum movetur: ſed ſi ab alio, jam non poteſt hoc primum vocari, & ſemper quod primum moveat requiremus. reſtat ut ſtare

dicatur. ſtat igitur quod primum movet. Contra Platonem ergo, qui dicit animam motus eſſe principium, in hunc modum opponitur ſyllogiſmus: Anima principium motus eſt. principium autem motus non movetur. igitur Anima non movetur. & hoc eſt quod primo loco violenter objecit: nec eouſque perſuadere contentus animam non moveri: aliis quoque rationibus non minus violentis perurget. Nullum, inquit, initium idem poteſt eſſe ei cujus eſt initium. nam apud geometras principium lineæ punctum dicitur eſſe non linea: apud arithmeticos principium numeri non eſt numerus. item cauſa naſcendi ipſa non naſcitur. & ipſa ergo motus cauſa vel initium non movetur. ergo anima quæ initium motus eſt non movetur. additur hoc quoque. Numquam, inquit, fieri poteſt, ut circa unam eandemque rem uno eodemque tempore contrarietates ad unum idemque pertinentes eveniant. ſcimus autem quia movere facere eſt & moveri pati eſt. ei igitur quod ſe movet, ſimul evenient duo ſibi contraria & facere & pati: quod impoſſibile eſt. anima igitur non poteſt ſe movere. item dicit: Si animæ eſſentia motus eſſet; numquam quieſceret à motu. nihil eſt enim quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem. nam ignis numquam frigidus erit; nec nix umquam ſponte ſua caleſcet. anima autem nonnumquam à motu ceſſat (non enim ſemper corpus videmus agitari) non igitur animæ eſſentia motus eſt, cujus contrarietatem receptat. ait etiam; Anima, ſi aliis cauſa motus eſt, ſibi cauſa motus eſſe non poterit. nihil enim eſt, inquit, quod ejuſdem rei ſibi cauſa ſit cujus eſt alii: ut medicus, ut exercitor corporum, ſanitatem vel valentiam, quam ille ægris, hic luctatoribus præſtat, non utique ex hoc etiam ſibi præſtant. item dicit: Omnis motus ad exercitium ſui inſtrumento eget, ut ſingularum artium uſus docet. ergo videndum ne & animæ ad ſe movendum inſtrumento opus ſit. quod ſi impoſſibile judicatur: & illud impoſſibile erit, ut anima ipſa ſe moveat. item dicit: Si movetur anima ſine dubio cum reliquis motibus & de loco & in locum movetur. quod ſi eſt: modo corpus ingreditur, modo rurſus egreditur; & hoc frequenter exercet. ſed hoc videmus fieri non poſſe. non igitur movetur. his quoque addit: Si anima ſe movet; neceſſe eſt ut aliquo motus genere ſe moveat. ergo aut in loco ſe movet, aut ſeipſam pariendo ſe movet, aut ſeipſam conſumendo, aut ſe augendo, aut ſe minuendo. hæc ſunt enim, ait, motus genera. horum ſingula, inquit, quemadmodum poſſint fieri requiramus. Si in loco ſe movet: aut in rectam lineam ſe movet, aut ſphærico motu in orbem rotatur. ſed recta linea infinita nulla eſt. nam, quocumque in natura intelligatur linea, quocumque fine ſine dubio terminatur. ſi ergo per lineam terminatam anima ſe movet; non ſemper movetur. nam, cum ad finem venitur & inde rurſus in exordium reditur, neceſſe eſt interſtitium motus fieri in ipſa permutatione redeundi. ſed nec in orbem rotari poteſt: quia omnis ſphæra circa aliquod immobile, quod centron vocamus, movetur. ſi ergo

&

& animá ſic movetur: aut intra ſe habet quod immobile eſt; & ita fit ut non tota moveatur: aut, ſi non intra ſe habet; ſequitur aliud non minus abſurdum, ut centron foris ſit, quod eſſe non poterit. conſtat ergo ex his, ait, quod in loco ſe non moveat. ſed ſi ipſa ſe parit; ſequitur ut eamdem & eſſe & non eſſe dicamus. ſi vero ſe ipſa conſumit; non erit immortalis. quod ſi ſe aut auget aut minuit; eadem ſimul & major ſe & minor reperietur. & ex his talem colligit ſyllogiſmum. Si anima ſe movet: aliquo motus genere ſe movet. nullum autem motus genus quo ſe moveat invenitur. non ſe igitur movet.

CAP. XV.

Quibus argumentis Platonici magiſtrum ſuum adverſus Ariſtotelem tueantur, oſtendentes utique eſſe aliquid quod à ſeipſo moveatur; idque neceſſario eſſe animam; quibus probatis enervata eſt prima objectio Ariſtotelis.

COntra has tam ſubtiles & argutas & veriſimiles argumentationes, accingendum eſt ſecundum ſectatores Platonis, qui inceptum quo Ariſtoteles tam veram tamque validam definitionem magiſtri ſauciare tentaverat ſubruerunt. neque vero tam immemor mei aut ita male animatus ſum, ut ex ingenio meo vel Ariſtoteli reſiſtam vel aſſim Platoni. ſed ut quiſque magnorum virorum, qui ſe Platonicos dici gloriabantur, aut ſingula aut bina defenſa ad oſtentationem ſuorum operum reliquerunt, collecta hæc in unum continuæ defenſionis corpus coacervavi; adjecto ſi quid poſt illos aut ſentire fas erat, aut audere in intellectum licebat. Et quia duo ſunt quæ aſſerere conatus eſt: unum quod dicit nihil eſſe quod ex ſe moveatur; alterum quo animam hoc eſſe non poſſe confirmat: utrique reſiſtendum eſt; ut & conſtet poſſe aliquid ex ſe moveri, & animam hoc eſſe clareſcat. In primis igitur illius diviſionis oportet nos cavere præſtigias; in qua enumerans aliqua quæ ex ſe moventur, & oſtendens illa quoque ab alio moveri, id eſt, à cauſa interius latente, videtur ſibi probaſſe omnia quæ moventur, etiamſi ex ſe moveri dicantur, ab alio tamen moveri. hujus enim rei pars vera eſt. ſed eſt falſa concluſio. nam eſſe aliqua quæ, cum ex ſe moveri videantur, ab alio tamen conſtet moveri nec nos diffitemur. non tamen omnia quæ ex ſe moventur hoc ſuſtinent, ut ab alio ea moveri neceſſe ſit. Plato enim cum dicit animam ex ſe moveri, id eſt, cum αὐτοκίνητον vocat, non vult eam inter illa numerari, quæ ex ſe quidem videntur moveri, ſed à cauſa quæ intra ſe latet moventur; ut moventur animalia auctore quidem alio, ſed occulto (nam ab anima moventur) aut ut moventur arbores (quarum etſi non videtur agitator, à natura tamen eas interius latente conſtat agitari) ſed Plato ita dicit ani-

mam ex ſe moveri, ut non aliam cauſam vel extrinſecus accidentem vel interius latentem hujus motus dicat auctorem. Hoc quemadmodum accipiendum ſit inſtruemus. Ignem calidum vocamus, ſed & ferrum calidum dicimus, & nivem frigidam & ſaxum frigidum nuncupamus: mel dulce ſed & mulſum dulce vocitamus. horum tamen ſingula de [1] diverſis diverſe ſignificant. aliter enim de igne aliter de ferro calidi nomen accipimus: quia ignis per ſe calet, non ab alio fit calidus; contra ferrum non niſi ex alio caleſcit. ut nix frigida, ut mel dulce fit, non aliunde contingit, ſed per naturam: ſaxo tamen frigus vel mulſo dulcedo à nive vel melle proveniunt. ſic & ſtare & moveri tam de his dicitur quæ ab ſe vel ſtant vel moventur, quam de illis quæ vel ſiſtuntur vel agitantur ex alio. ſed quibus moveri ab alio vel ſtare contingit; hæc & ſtare deſiſtunt & moveri; quibus autem idem eſt & eſſe, & moveri; nunquam à motu ceſſant, quia ſine eſſentia ſua eſſe non poſſunt. ſicut ferrum amittit calorem: ignis vero calere non deſinit. ab ſe ergo movetur anima, licet & animalia vel arbores per ſe videantur moveri. ſed illis, quamvis interius latens, alia tamen [2] cauſa eſt, id eſt, anima vel natura, quæ motum miniſtrat: ideo & amittunt hoc quod aliunde ſumpſerunt, anima vero ita per ſe movetur ut ignis per ſe calet, nulla adventitia cauſa vel illum calefaciente vel hanc movente. nam, cum ignem calidum dicimus, non duo diverſa concipimus, unum quod calefacit, alterum quod calefit; ſed totum calidum ſecundum naturam ſuam vocamus. cum nivem frigidam cum mel dulce appellamus, non aliud quod hanc qualitatem præſtat, aliud cui præſtatur accipimus. ita & cum animam per ſe moveri dicimus, non gemina conſideratio ſequitur moventis & moti; ſed in ipſo motu eſſentiam ejus agnoſcimus. quia, quod eſt in igne nomen calidi, in nive vocabulum frigidi, appellatio dulcis in melle; hoc neceſſe eſt de anima [3] αὐτοκίνητον nomen intelligi; quod Latina converſio ſignificat per ſe moveri. Nec te confundat quod *moveri* paſſivum verbum eſt: nec, ſicut *ſecari* cum dicitur duo pariter conſiderantur, quod ſecat & quod ſecatur; item cum *teneri* dicitur duo intelliguntur, quod tenet & quod tenetur: ita hic *moveri* duarum rerum ſignificationem putes, quæ movet & quæ movetur. nam *ſecari* quidem & *teneri* paſſio eſt; ideo conſiderationem & facientis & patientis amplectitur; *moveri* autem cum de his quidem dicitur quæ ab alio moventur utramque conſiderationem ſimiliter repræſentat; de eo autem quod ita per ſe movetur ut ſit αὐτοκίνητον cum *moveri* dicitur, quia ex ſe non ex alio movetur, nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. nam & *ſtare* licet paſſivum verbum non eſſe videatur, cum de eo tamen dicitur quod ſtat alio ſiſtente; ut, *ſtant terris de-*

[1] *Diverſis diverſe ſignificant* | MSs. *diverſis diverſa*. Sequentia *ſed per naturam*, nec neceſſaria ſunt, nec ab ullo Mſ. probantur. *Gronov.*

[2] *Cauſa eſt, id eſt, &c.* | Bevius & non paulo concinnius MSs. *cauſa, id eſt, anima vel natura, motum miniſtrat*. Gronov.

[3] Αὐτοκίνητον | Lege αὐτοκίνητα, ut præcedit *nomen calidi, vocabulum frigidi*. Et MSs. quoque id exigunt. *Gronov.*

fixæ

fixæ haſtæ: ſignificat paſſionem. ſic & *moveri*, licet paſſivum ſonet; quando tamen nihil ineſt faciens, patiens ineſſe non poterit. &, ut abſolutius liqueat non verborum ſed rerum intellectu paſſionem ſignificari; ecce ignis cum fertur ad ſuperna nihil patitur; cum deorſum fertur ſine dubio patitur. quia hoc niſi alio impellente, non ſuſtinet: & cum unum idemque verbum proferatur; paſſionem tamen modo ineſſe modo abeſſe dicemus. ergo & *moveri* idem in ſignificatione eſt quod *calere*; & cum ferrum calere dicimus vel ſtylum moveri (quia utrique hoc aliunde provenit) paſſionem eſſe fatemur. cum vero aut ignis calere aut moveri anima dicetur (quia illius in calore & in motu hujus eſſentia eſt) nullus hic locus relinquitur paſſioni: ſed ille ſic calere ſicut moveri iſta dicetur. Hoc loco Ariſtoteles argutam de verbis calumniam ſarciens, Platonem quoque ipſum duo, id eſt, quod movet & quod movetur, ſignificaſſe contendit dicendo: Solum igitur quod ſeipſum movet, quia numquam deſeritur à ſe, numquam ne moveri quidem deſinit; & aperte illum duo expreſſiſſe proclamat his verbis; quod movet & movetur. ſed videtur mihi vir tantus nihil ignorare potuiſſe: ſed in exercitio argutiarum talium [4] cohibentem ſibi operam ſponte luſiſſe. Cæterum qui non advertat, cum quid dicitur ſeipſum movere, non duo intelligenda? ſicut & cum dicitur ἑαυτὸν τιμωρέμενος id eſt, ſe puniens; non alter qui punit alter eſt qui punitur; &, cum ſe perdere, ſe involvere, ſe liberare quis dicitur; non neceſſe eſt unum facientem alterum ſubeſſe patientem. ſed hoc ſolum intellectu hujus elocutionis exprimitur, ut qui ſe punit aut qui ſe liberat, non ab alio hoc accepiſſe, ſed ipſe ſibi aut intuliſſe aut præſtitiſſe dicatur, ſic & de αὐτοκινήτῳ, cum dicitur, *ſeipſum movet*; ad hoc dicitur ut æſtimationem alterius moventis excludat; quam volens Plato de cogitatione legentis eximere, his quæ præmiſit expreſſit. Nam quod ſemper, ait, movetur, æternum eſt: quod autem motum affert alicui, quodque ipſum movetur aliunde, quando finem habet motus, vivendi finem habeat neceſſe eſt. Quid his verbis invenietur expreſſius clara ſignificatione teſtantibus, non aliunde moveri quod ſeipſum movet, cum animam ob hoc dicat æternam quia ſeipſam movet & non movetur aliunde? ergo ſe movere hoc ſolum ſignificat, non ab alio moveri. Nec putes quod idem moveat idemque moveatur; ſed moveri ſine alio mo-

[4] *Cohibentem ſibi*] Quia nondum concoquo, quæ de verbo iſto à viris ſummis notantur, ſequor membranarum ſcripturam, quæ dictat *conniventem*. Eſt quidem ibi *connivente ſibi opera*, & poteſt utcunque defendi. Attamen vox *operam* verbo *luſiſſe* non videtur poſſe deberi. Plautus Caſina: *Si nunc me ſuſpendam, meam operam luſerim.* Pſeudolo: *In pertuſum ingerimus dicta dolium, operam ludimus* Sic ergo Macrobius: *in exercitio miniſtriarum talium conniventem ſibi, operam ſponte luſiſſe.* Hoc eſt indulgentem & ignoſcentem ſibimet ipſum. Ut faciunt maxima quæque ingenia. M. Seneca controv. 10. de Ovidio: *Verbis minime licenter uſus eſt, niſi in carminibus, in quibus non ignoravit vitia ſua, ſed amavit.* &c. *Ex quo apparet ſummi ingenii viro judicium non defuiſſe ad compeſcendam licentiam carminum ſuorum, ſed animum. Ajebat interim decentiorem faciem eſſe, in qua aliquis nævus eſſet.* Macrobius cap. ſequenti: *quoniam ſponte conniventia conceſſimus.* Gronov.

vente

vente ſe movere eſt. aperte ergo conſtitit quia non omne quod movetur ab alio movetur. ergo αὐτοκίνητον poteſt non ab alio moveri. ſed ne à ſe quidem ſic movetur, ut in ipſo aliud ſit quod movet, aliud quod movetur; [5] nec ex toto, nec pro parte, ut ille proponit: ſed ob hoc ſolum ſeipſum movere dicitur, ne ab alio moveri æſtimetur. Sed & illa de motibus Ariſtotelica diviſio, quam ſupra retulimus, ſurripienti magis apta eſt quam probanti, in qua ait; ſicut eſt quod movetur & non movet, ita eſt quod movet & non movetur. conſtat enim quod omne quicquid movetur movet alia: ſicut dicitur aut gubernaculum navem, aut navis circumfuſum ſibi aerem vel undas movere. quid autem eſt quod non poſſit aliud dum ipſum movetur impellere? ergo, ſi verum non eſt ea quæ moventur alia non movere, non conſtat illud ut aliquid quod moveat nec tamen moveatur invenias. Illa igitur magis probanda eſt in decimo de legibus à Platone motuum prolata diviſio. Omnis motus, inquit, aut ſe movet & alia, aut ab alio movetur & alia movet. & prior ad animam, ad omnia vero corpora ſecundus refertur. hi ergo duo motus & differentia ſeparantur & ſocietate junguntur: commune hoc habent, quod & prior & ſecundus movent alia: hoc autem differunt quod ille à ſe, hic ab alio movetur. Ex his omnibus, quæ eruta de Platonicorum ſenſuum fœcunditate collegimus, conſtitit non eſſe verum, omnia quæ moventur ab alio moveri. ergo nec principium motus ad deprecandam alterius moventis neceſſitatem ſtare dicetur: quia poteſt ſe ipſe, ut diximus, movere alio non movente. enervatus eſt igitur ſyllogiſmus, quem præmiſſa varia & multiplici diviſione collegerat. hoc eſt; Anima principium motus eſt. principium autem motus non movetur. igitur anima non movetur. Reſtat ut, quia conſtitit poſſe aliquid per ſe moveri alio non movente, animam hoc eſſe doceatur. quod facile docebitur, ſi de manifeſtis & indubitabilibus argumenta ſumamus. Homini motum aut anima præſtat aut corpus aut de utroque permixtio. & quia tria ſunt, de quibus inquiſitio iſta procedit, cum neque à corpore neque à permixtione præſtari hoc poſſe conſtiterit, reſtat ut ab anima moveri hominem nulla dubitatio ſit. Nunc de ſingulis ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus ſuo motu moveri manifeſtius eſt quam ut aſſerendum ſit. nihil eſt autem quod dum immobile ſit aliud poſſit movere. igitur corpus hominem non movet. videndum ne forte animæ & corporis ipſa permixtio hunc ſibi motum miniſtret. ſed quia conſtat motum corpori non ineſſe, ſi nec animæ ineſt (ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficitur; ſicut nec ex duabus dulcibus amaritudo, nec ex duabus amaris dulcedo proveniet, nec ex gemino frigore calor, aut frigus ex gemino calore naſcetur. omnis enim geminata qualitas creſcit: numquam ex duplica-

5 *Nec ex toto nec pro parte*] Libri omnes *ex parte*. Gronov.

tis ſimilibus contrarietas emergit) ergo nec ex duabus immobilibus motus erit. hominem igitur permixtio non movebit. hinc inexpugnabilis ſyllogiſmus ex confeſſarum rerum indubitabili luce colligitur: Animal movetur. motum autem animali aut anima præſtat aut corpus aut ex utroque permixtio. ſed neque corpus neque permixtio motum præſtat. igitur anima motum præſtat. Ex his apparet animam initium motus eſſe. initium autem motus tractatus ſuperior docuit per ſe moveri. animam ergo *αὐτοκίνητον* eſſe, id eſt, per ſe moveri nulla dubitatio eſt.

CAP. XVI.

Quem in modum reliquæ Ariſtotelis objectiones Platonicis refellantur.

HIC ille rurſus obloquitur, & [1] alia de initiis diſputatione confligit. eadem enim hic ſolvendo repetimus, quæ ſupra in ordinem objecta digeſſimus. Non poſſunt, inquit, eadem initiis ſuis eſſe quæ inde naſcuntur; & ideo animam, quæ initium motus eſt, non moveri. ne idem ſit initium & quod de initio naſcitur, id eſt, ne motus ex motu proceſſiſſe videatur. Ad hæc facilis & abſoluta reſponſio eſt. quia ut principia & hæc quæ de principiis prodeunt in aliquo nonnunquam inter ſe differre fateamur; numquam tamen ita poſſunt ſibi eſſe contraria, ut adverſa ſibi ſunt *ſtare & moveri*. nam ſi albi initium nigrum vocaretur, & ſiccum eſſet humoris exordium; bonum de malo, ex amaro initio dulce procederet. ſed non ita eſt. quia uſque ad contrarietatem initia & conſequentia diſſidere natura non patitur, invenitur tamen inter ipſa nonnunquam talis differentia, qualis inter ſe origini progreſſionique conveniat: ut eſt hic quoque inter motum quo movetur anima & quo movet cætera. non enim animam Plato ſimpliciter motum dixit, ſed motum ſe moventem. inter motum ergo ſe moventem & motum quo movet cætera quid interſit in aperto eſt. ſiquidem ille ſine auctore eſt, hic aliis motus auctor eſt. conſtat ergo neque adeo poſſe initia ac de initiis procreata differre, ut contraria ſibi ſint, nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. non igitur ſtabit principium motus, [2] quod ille artificii concluſione collegit. His tertia, ut meminimus, ſucceſſit objectio; uni rei contraria ſimul accidere non poſſe, & quia contraria ſibi ſunt *movere* & *moveri*, non poſſe animam ſe movere; ne eadem & moveatur & moveat. ſed hoc ſuperius aſ-

[1] *Alia de initiis diſputatione*] Membrana media: *in aliam de initiis ſtipationem*. Sed optima: *in aliam de initiis diſputationem*. Gronov.

[2] *Quod ille artificii concluſione*] Lege cum MSs. *artifici* I. 6. *Artifex fabricatoris providentia*. Ibid. *Hoc primum artifex natura molitur*. Ovidius 15. Met. *Artifices naturæ manus admovit*. Sic 1. Saturn. 24. *Quanta de Græcis tanquam aliud agens modo profeſſa imitatione tranſtulerit*. Male illic quoque *artificii*. 11 Sat. 9. *artifex nodus*. Aliquid etiam. notavit Salmaſius ad Solinum. *Gron.*

ſerta

ſerta diſſolvunt. ſiquidem conſtitit in animæ motu duo non intelligenda, quod moveat & quod moveatur. quia nihil aliud eſt ab ſe moveri, quam moveri alio non movente. nulla eſt ergo contrarietas ubi quod fit, unum eſt: quia fit non ab alio circa alium; quippe cum ipſe motus animæ ſit eſſentia. Ex hoc ei, ut ſupra retulimus, nata eſt occaſio quarti certaminis. Si animæ eſſentia motus eſt, inquit; cur interdum quieſcit, cum nulla alia res contrarietatem propriæ admittat eſſentiæ? [3] ignis, cujus eſſentiæ calor ineſt, calere non deſinit. & quia frigidum nivis in eſſentia ejus eſt, non niſi ſemper eſt frigida. & anima igitur eadem ratione numquam à motu ceſſare deberet. ſed dicat velim, quando ceſſare animam ſuſpicatur. Si movendo, inquit, ſe moveat & corpus: neceſſe eſt utique, quando non moveri corpus videamus, animam quoque intelligamus non moveri. Contra hoc in promptu eſt gemina defenſio. primum quia non in hoc deprehenditur motus animæ, ſi corpus agitetur. nam &, cum nulla pars corporis moveri videtur in homine, tamen ipſa cogitatio, aut in quocumque animali auditus, viſus, odoratus, & ſimilia; ſed & in quiete ipſa ſpirare, ſomniare, omnia hæc motus animæ ſunt. deinde quis ipſum corpus dicat immobile etiam dum non videtur agitari; cum incrementa membrorum, aut, [4] ſi jam creſcendi ætas & tempus exceſſit, cum ſaltus cordis ceſſationis impatiens, cum cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione inter venas & viſcera ſuccum miniſtrans, cum ipſa collectio fluentorum perpetuum corporis teſtentur agitatum? & anima igitur æterno & ſuo motu, ſed & corpus quandiu ab initio & cauſa motus animatur ſemper movetur. Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtionis. Si anima, inquit, aliis cauſa eſt motus; ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit. quia nihil eſt quod ejuſdem rei & ſibi & aliis cauſa ſit. Ego vero, licet facile poſſim probare plurima eſſe quæ ejuſdem rei & ſibi & aliis cauſa ſint, ne tamen ſtudio videar omnibus quæ aſſerit obviare, hoc verum eſſe concedam: quod & pro vero habitum ad aſſerendum motum animæ non nocebit. Etenim animam initium motus & cauſam vocamus. de cauſa poſt videbimus. interim conſtat omne initium ineſſe rei, cujus eſt initium: & ideo, quicquid in quamcumque rem ab initio ſuo proficiſcitur, hoc in ipſo initio reperitur. ſic initium caloris non poteſt non calere. ignem ipſum, de quo calor in alia tranſit, quis neget calidum? Sed ignis, inquit, non ſe ipſe calefacit: quia natura totus eſt calidus. Teneo quod volebam, nam nec anima ita ſe movet, ut ſit inter motum moventemque diſcretio;

[3] *Ignis, cujus eſſentia calor ineſt* | Malim ego: *cujus eſſentia calor eſt.* quo modo diſerte Lugdunenſis editionis ora. Supra dixit: *Cum ipſe motus, anima ſit eſſentia.* Pont.

[4] *Si jam creſcendi ætas & tempus exceſſit* | Camerarii liber, *ceſſit*, Pont. Sicubi repeiretur in libris veteribus *conceſſit*, quod tamen mihi non contigit, ſine ulla mora eliminato τῷ *exceſſit* reponendum cenſerem: quippe & melius conveniens & ſuavius. Ovidius VI. Met. 719. *Ergo ubi conceſſit tempus puerile juventæ.* Virgilius VIII. Æn. 40. *Timor omnis & ira Conceſſere Deum.* Gron.

ſed

ſed ita tota ſuo motu movetur, ut nihil poſſis ſeparare quod moveat. Hæc de initio dicta ſufficient. De cauſa vero, quoniam ſpontanea conniventia conceſſimus ne quid ejuſdem rei & ſibi & aliis cauſa ſit, libenter acquieſcimus, ne anima, quæ aliis cauſa motus eſt, etiam ſibi cauſa motus eſſe videatur. his enim cauſa motus eſt quæ non moverentur, niſi ipſa præſtaret. illa vero, ut moveatur non ſibi ipſa largitur, ſed eſſentiæ ſuæ eſt quod movetur. ex hoc quæſtio [5] quæ ſequitur abſoluta eſt. Tunc enim forte concedam ut ad motus exercitium inſtrumenta quærantur, quando aliud eſt quod movet, aliud quod movetur. in anima vero hoc nec ſcurrilis jocus ſine damno verecundiæ audebit expetere, cujus motus eſt in eſſentia: cum ignis, licet ex cauſa intra ſe latente moveatur, nullis tamen inſtrumentis ad ſuperna conſcendat. multoque minus hæc in anima quærenda ſunt, cujus motus eſſentia ſua eſt. in his etiam quæ ſequuntur, vir tantus & alias ultra cæteros ſerius, ſimilis cavillanti eſt. Si movetur, inquit, anima, inter cæteros motus etiam de loco in locum movetur. ergo modo, ait, corpus egreditur, modo rurſus ingreditur; & in hoc exercitio ſæpe verſatur; quod fieri non videmus. non igitur movetur. Contra hoc nullus eſt qui non ſine hæſitatione reſpondeat, non omnia quæ moventur etiam de loco in locum moveri. aptius denique in eum ſimilis interrogatio retorquenda eſt. Moveri arbores dicis; quod cum, ut opinor, annuerit; pari dicacitate ferietur. Si moventur arbores; ſine dubio ut tu dicere ſoles, inter alios motus etiam de loco in locum moventur. hoc autem videmus per ſe eas facere non poſſe. igitur arbores non moventur. Sed ut hunc ſyllogiſmum additamento ſerium facere poſſimus; poſtquam dixerimus, ergo arbores non moventur, adjiciemus; ſed moventur arbores. non igitur omnia quæ moventur etiam de loco in locum moventur. & ita finis in exitum ſanæ concluſionis evadit. Si ergo arbores fatebimur moveri quidem, ſed apto ſibi motu: cur hoc animæ negemus ut motu eſſentiæ ſuæ conveniente moveatur. hæc & alia valde dicerentur, etiamſi hoc motus genere moveri anima non poſſet. cum vero & corpus animet acceſſu, & à corpore certa conſtituti temporis lege diſcedat: quis eam neget etiam in locum, ut ita dicam, moveri? quod autem non ſæpe ſub uno tempore acceſſum variat & receſſum; facit hoc diſpoſitio arcana & conſulta naturæ: quæ ad animalis vitam certis vinculis continendam, tantum animæ injecit corporis amorem, [6] ut amet ultro quo vincta eſt; raroque contingat ne finita

[5] *Quæ ſequitur, &c.* | Fr. Modius *jam ſoluta*: cui quia accedunt membranæ noſtræ, libenter aſſentire poſſum, quamvis vulgatum defendatur 1, 20. *Obſcuritatem diviſionis hujus liquidius abſolvens.* II. 8. *Quid poſſit amplius pro abſolvenda hac quæſtione conſiteri.* Et 1 Saturn. 6. *Qui ambiguitatem ſortis abſolverat.* Gronov.

[6] *Ut amet ultro quo juncta eſt* | Omnino legerim, *quo vincta eſt.* Amat, inquit, corpus anima; & eo licet carcere veluti quodam teneatur, arcano nihilominus Naturæ conſulto, amat tamen. In Lugdunenſi erat, *cui devincta eſt.* Quod ſuffragatur. Et ipſe Macrob. lib. 1. cap. xi. *Nam ut conſtet animal, neceſſe eſt ut in corpore anima vinciatur.* Et nunc, quia ita quoque habent membranæ Modianæ, in textum recipimus. *Pontan.*

quoque

quoque lege temporis ſui mœrens & invita diſcedat. Hac quoque objectione, ut arbitror, diſſoluta, ad eas interrogationes quibus nos videtur urgere veniamus. Si movet, inquit ſe anima; aliquo motus genere ſe movet. dicendumne eſt igitur animam ſe in locum movere? ergo ille locus aut orbis aut linea eſt; an ſe pariendo ſeu conſumendo movetur? Sene auget aut minuit? aut proferatur, ait, in medium aliud motus genus, quo eam dicamus moveri. Sed omnis hæc interrogationum moleſta congeries ex una eademq; defluit male conceptæ definitionis aſtutia. nam quia ſemel ſibi propoſuit omne quod movetur ab alio moveri: omnia hæc motuum genera in anima quærit: in quibus aliud quod movet aliud eſt quod movetur, cum nihil horum in animam cadere poſſit, in qua nulla diſcretio eſt moventis & moti. Quis eſt igitur, dicet aliquis, aut unde intelligitur animæ motus, ſi horum nullus eſt? Sciet hoc quiſquis noſſe deſiderat vel Platone dicente vel Tullio. quinetiam cæteris, quæ moventur hic fons hoc principium eſt movendi. [7] Quanta ſit autem vocabuli hujus expreſſio, quo anima fons motus vocatur, facile reperies, ſi rei inviſibilis motum ſine auctore atque ideo ſine initio ac ſine fine prodeuntem & cætera moventem mente concipias: cui nihil ſimilius de viſibilibus quam fons potuerit reperiri; qui ita principium eſt aquæ, ut cum de ſe fluvios & lacus procreet, à nullo naſci ipſe dicatur. nam, ſi ab alio naſceretur, non eſſet ipſe principium: & ſicut fons non ſemper facile deprehenditur; ab ipſo tamen qui funduntur aut Nilus eſt, aut Eridanus, aut Iſter, aut Tanais; &, ut [8] illorum rapacitatem videndo admirans, & intra te tantarum aquarum originem requirens, cogitatione recurris ad fontem, & hunc omnem motum intelligis de primo ſcaturiginis manare principio: ita cum corporum motum, ſeu divina ſeu terrena ſint, conſiderando quærere forte auctorem velis, mens tua ad animam quaſi ad fontem recurrat, cujus motum etiam ſine corporis miniſterio teſtantur cogitationes, gaudia, ſpes timores. nam motus ejus eſt boni malique diſcretio, virtutum amor, cupido vitiorum; ex quibus effluunt omnes inde naſcentium rerum meatus. motus enim ejus eſt quicquid iraſcimur, & in fervorem mutuæ colliſionis armamur: unde paulatim procedens rabies fluctuat prælior um. motus ejus eſt; quod in deſideria rapimur, quod cupiditatibus alligamur. ſed hi motus ſi ratione gubernentur proveniunt ſalutares: ſi

7 *Quanta ſit autem vocabuli h. e.* | Sic legitur in omnibus, quas vidi, editionibus. At in membrana utraque *jam* pro *autem*. Quod notandum, quia placuit ea vocula veteribus in connectendo. Juſtinus VI. 8. poſt multas Epaminondæ recenſitas virtutes addit: *Jam literarum ſtudium, jam philoſophiæ doctrina tanta.* XLI. 5. *Jam fontium ac ſilvarum ea copia eſt, jam promontoriorum altitudo* V, 4. *Jam multis locis prælia facit.* Ut ibi habetur in Mss. Bongarſianis & Lugdunenſi. Gronov.

8 *Illorum rapacitatem videndo* | Mss. *rapiditatem*; utrumque bonum, & quod innumeris apud Poëtas exemplis adſtrui facile eſt. Sed ultimum, quia id agnoſcunt libri antiqui, præferendum cenſeo. Quintilianus VI. Inſtitut 2. *Æſtu fertur & velut rapido flumini obſequitur.* Gronov.

deſitu-

deſtituantur; in præceps & rapiuntur & rapiunt. Didiciſti motus animæ, quos modo ſine miniſterio corporis, modo per corpus exercet. ſi vero ipſius mundanæ animæ motus requires; cœleſtem volubilitatem & ſphærarum ſubjacentium rapidos impetus intuere, ortum occaſumve ſolis, curſus ſiderum vel recurſus; quæ omnia anima movente proveniunt. immobilem vero eam dicere, quæ movet omnia, Ariſtoteli non convenit (qui quantus in aliis ſit probatum eſt,) ſed illi tantum, quem vis naturæ quem ratio manifeſta non moveat.

CAP. XVII.

Scipionem ab avo ſuo Africano tam ad otioſas quam ad negotioſas virtutes incitatum fuiſſe: tum de tribus philoſophiæ partibus, quarum nullam Cicero intactam præterierit.

EDocto igitur atque aſſerto animæ motu, Africanus qualiter exercitio ejus utendum ſit in hæc verba mandat & præcipit. *Hanc tu exerce optimis in rebus. ſunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus velocius in hanc ſedem & domum ſuam pervolabit, idque ocius faciet, ſi jam tum cum erit incluſus in corpore eminebit foras, & ea quæ extra erunt contemplans, quam maxime ſe à corpore abſtrahet. namque eorum animi, qui ſe voluptatibus corporis dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium deorum & hominum jura violaverunt, corporibus elapſi, circum terram ipſam volutantur; nec hunc in locum niſi multis agitati ſæculis revertuntur.* In ſuperiore hujus operis parte diximus alias otioſas, alias negotioſas eſſe virtutes; & illas philoſophis, has rerum publicarum rectoribus convenire; utraſque tamen exercentem facere beatum. hæ virtutes interdum dividuntur; nonnumquam vero miſcentur, cum utrarumque capax & natura & inſtitutione animus invenitur. nam ſi quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus, in republica tamen & prudens & temperatus & fortis & juſtus ſit; hic à feriatis remotus eminet tamen actualium vigore virtutum; quibus nihilominus cœlum cedit in præmium. ſi quis vero inſita quiete naturæ non ſit aptus ad agendum; ſed ſolum optima conſcientiæ dote [1] erectus ad ſupera doctrinæ ſupellectilem ad exercitium divinæ diſputationis expendat, ſectator cœleſtium devius caducorum; is quoque ad cœli verticem otioſis virtutibus ſubvehitur. ſæpe tamen evenit ut idem pectus & agendi & diſputandi perfectione ſublime ſit; & cœlum utroque adipiſcatur exercitio virtutum. Romulus nobis in primo genere ponatur: cujus vita virtutes numquam deſeruit; ſemper exercuit. in ſecundo Pythagoras, qui agendi neſcius, fuit artifex diſſerendi; & ſolas doctrinæ & conſcientiæ vir-

1. *Erectus ad ſupera* | *Ad ſuperna* membranæ. *Pontan.*

tutes

tutes ſecutus eſt. ſint in tertio ac mixto genere apud Græcos Lycurgus & Solon; inter Romanos Numa, Catones ambo, [2] multique alii qui & philoſophiam hauſerunt altius, & firmamentum reipublicæ præſtiterunt. [3] ſoli enim ſapientiæ otio deditos, & abunde Græcia tulit, ita Roma non neſcivit. Quoniam igitur Africanus noſter quem modo avus præceptor inſtituit, ex illo genere eſt; quod & de doctrina vivendi regulam mutuatur & ſtatum publicum virtutibus fulcit: ideo ei perfectionis geminæ præcepta mandantur: ſed ut in caſtris locato & ſudanti ſub armis, primum virtutes politicæ ſuggeruntur his verbis: *Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ, quibus agitatus & excitatus animus, velocius in hanc ſedem & domum ſuum prævolabit.* deinde quaſi non minus docto quam forti viro philoſophis apta ſubduntur, cum dicitur: *idq; ocius faciet, ſi jam tunc cum erit incluſus in corpore eminebit foras, & ea quæ extra erunt contemplans quam maxime ſe à corpore abſtrahet.* Hæc enim illius ſunt præcepta doctrinæ, quæ illam dicit mortem philoſophantibus appetendam. ex qua fit ut adhuc in corpore poſiti corpus ut alienam ſarcinam, in quantum patitur natura, deſpiciant. & facile nunc atq; opportune virtutes ſuadet; poſtquam quanta & quam divina præmia virtutibus debeantur edixit. Sed quia inter leges quoque illa imperfecta dicitur, in qua nulla deviantibus pœna ſancitur; ideo in concluſione operis [4] pœnam ſancit extra hæc præcepta viventibus, quem locum Er ille Platonicus copioſius exſecutus eſt ſæcula infinita dinumerans, quibus nocentum animæ in eaſdem pœnas ſæpe revolutæ ſero de tartaris emergere permittuntur, & ad naturæ ſuæ principia, quod eſt cœlum, tandem impetrata purgatione remeare. neceſſe eſt enim omnem animam ad originis ſuæ ſedem reverti. ſed quæ corpus tamquam peregrinæ incolunt cito poſt corpus velut ad patriam revertuntur. quæ vero corporum illecebris ut ſuis ſedibus inhærent; quanto ab illis violentius ſeparantur, tanto ad ſupera ſerius revertuntur. Sed jam finem ſomnio cohibita diſputatione faciamus, hoc adjecto quod concluſionem decebit. Quia cum ſint totius philoſophiæ tres partes, moralis, naturalis, & rationalis: & ſit moralis quæ docet morum elimatam perfectionem; naturalis, quæ de divinis corporibus diſpu-

[2] *Multique alii qui & philoſophiam hauſerunt altius, & firmamentum reipublicæ præſtiterunt* | Talis ille apud Tacitum Priſcus: *Helvidius Priſcus*, inquit, *ingenium illuſtre altioribus ſtudiis juvenis admodum dedit: non ut plerique, ut nomine magnifico ſegne otium velaret, ſed quo firmior adverſus fortuita Reſpub. capeſſeret. Doctores ſapientiæ ſecutus eſt qui ſola bona quæ honeſta, mala tantum quæ turpia; potentiam, nobilitatem, cæteraque extra animum, neque bonis neque malis annumerant.* Et Aurelii noſtri verba quo attentius noto; hunc ille virum, hæc verba reſpexerit. *Pont.*

[3] *Soli enim ſapientiæ otio deditos ut abunde Græcia tulit, ita Roma non neſcivit.* | Membranæ Modii: *ſapienti otio*; item, *Roma neſcivit*, omiſsâ voculâ *non*. Sed nos receptam lectionem non mutavimus: & placet ea ob præcedentia, ubi inter Romanos memorantur Numa, Catones ambo, multique alii qui & philoſophiam hauſerunt altius, & firmamentum reipublicæ præſtiterunt. *Pontan.*

[4] *Pœnam ſancit extra hæc præcepta viventibus* | Petronius: *Dii deaque quam male eſt extra legem viventibus.* Idem.

tas;

tat; rationalis, cum de incorporalibus ſermo eſt, quæ mens ſola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc ſomnio prætermiſit. nam illa ad virtutes amoremque patriæ,& ad contemptum gloriæ adhortatio, quid aliud continet niſi ethicæ philoſophiæ inſtituta moralia? cum vero vel de ſphærarum modo, vel de novitate ſive magnitudine ſiderum, deque principatu ſolis & circis cœleſtibus cinguliſque terreſtribus & oceani ſitu loquitur, & harmoniæ ſuperum pandit arcanum: [5] phyſicæ decreta commemorat. at cum de motu & immortalitate animæ diſputat; cui nihil conſtat ineſſe corporeum, cujuſque eſſentiam nullius ſenſus ſed ſola ratio deprehendit: illic [6] ad altitudinem philoſophiæ adſcendit. Vere igitur pronunciandum eſt nihil hoc opere perfectius, quo univerſa philoſophiæ continetur integritas.

[5] *Phyſica decreta commemorat* | Lactantius V. 17. *Voluit oſtendere latere in abdito veritatem, ut decretum diſciplinæ ſuæ tueretur*, de Carneade. Arnobius lib. II. *Cunctis tamen argumenta non deſunt, quibus & ſua decreta confirment, & aliorum ſubvertant & labefaciant ſcita.* Libri tamen omnes *ſecreta*. Gronov.

[6] *Ad altitudinem philoſophiæ aſcendit* | Imperfecta oratio: nam & ethica præcepta & phyſica decreta ipſo Macrobio auctore philoſophiæ partes ſunt. Supple ex Mss. & antiquis editionibus *philoſophiæ rationalis aſcendit*. Quem tertium philoſophandi modum dixit, iſque hic deſideratur. *Gronov.*

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII

[1] V. C. & Inluſtris

Conviviorum Primi Diei SATURNALIORUM.

[2] Liber Primus.

MUltas variaſque res in hac vita nobis, Euſtathi fili, natura conciliavit: ſed nulla nos magis quam eorum qui è nobis eſſent procreati caritate devinxit: eamque noſtram in his educandis atque erudiendis curam eſſe voluit; ut parentes neque, ſi id quod cuperent ex ſententia cederet, tantum ulla alia ex re voluptatis, neque, ſi contra eveniret, tantum mœroris capere poſſint. hinc eſt quod mihi quoque inſtitutione tua nihil antiquius æſtimatur. ad cujus perfectionem compendia longis amfractibus anteponenda ducens, moræque omnis impatiens, non opperior ut per hæc ſola promoveas quibus ediſcendis naviter ipſe in-

[1] *V. C. & Inluſtris* | Magnifica ſcriptoris hujus, & muneris quoque ejus mentio in codice Theodoſiano, lib. 6. Titulo 8. de præpoſitis ſacri cubiculi. Verba ſunt; *Sed ut nos ad hanc promulgationem Macrobii viri inluſtris merita provocarunt, ita obſervationem quoque legis ab ejus volumus ſumere provectionis auſpicium, ut qui ante ipſum fuerunt ſub hac conditione, præſtituto honore latentur, ut non ſuæ promotionis tempora ad legis uſurpationem revolvant, nec præferri poſtulent ii qui prætorianam vel urbanam præfecturam vel militare magiſterium poſt eorum provectionem ſortiti ſunt, ſed perinde habeantur ac ſi nunc ceperint, & in eodem ordine permanentes, in quo nunc eos liberalitas noſtra conſtituit, provectionis viri inluſtris Macrobii tempora mutiant, ut ex hujus adminiſtrationis exordio, prout quiſque provectus eſt vel fuerit provehendus, ſua locum vindicet dignitatis.* Quem locum indicio debeo atque humanitati clariſſimi viri Joſ. Scaligeri; cui & majora debebo. *Pontan.* Neſcio an ejuſdem viri, idem certe nomen honoratum ſub Arcadio & Honorio monſtrare poſſumus ex Codicis Juſtinianei libro I. tit. 9. de paganis lege 3. quæ miſſa dicitur *Macrobio præfecto prætorio Hiſpaniarum.* Gron.

[2] *Liber Primus* | Semel hoc dixero. Stephani textum, qui optimus viſus, expreſſimus, niſi ſi operarum alicubi aut alias error fuerit. Cæterum de Scripto quæ vel addita vel immutata ad autographum pariter edidimus. Et id & alia ſuis indicabimus locis. *Pont.*

vigilas:

vigilas: ſed ago, ut ego quoque tibi legerim; & quicquid mihi vel te jam in lucem edito, vel antequam naſcereris, in diverſis ſeu Græcæ ſeu Romanæ linguæ voluminibus elaboratum eſt, id totum ſit tibi ſcientiæ ſupellex: & quaſi de quodam literarum peno, ſi quando uſus venerit, aut hiſtoriæ quæ in librorum ſtrue latens clam vulgo eſt, aut dicti factive memorabilis reminiſcendi, facile id tibi inventu atque depromptu ſit. Nec indigeſte tamquam in acervum congeſſimus digna memoratu: ſed variarum rerum diſparilitas auctoribus diverſa, confuſa temporibus, ita in quoddam digeſta corpus eſt; ut, quæ indiſtincte atque promiſcue ad memoriæ ſubſidium annotaveramus, in ordinem initar membrorum cohærentia convenirent. Nec mihi vitio vertas, ſi res quas ex lectione varia mutuabor, ipſis ſæpe verbis quibus ab ipſis auctoribus enarratæ ſunt explicabo. quia præſens opus non eloquentiæ oſtentationem, ſed noſcendorum congeriem pollicetur, & boni conſulas oportet, ſi notitiam vetuſtatis modo noſtris non obſcure, modo ipſis antiquorum fideliter verbis recognoſcas, prout quæque ſe vel enarranda vel transferenda ſuggeſſerint. [3] apes enim quodammodo debemus imitari, quæ vagantur & flores carpunt; deinde quicquid attulere diſponunt ac per favos dividunt; & ſuccum varium in unum ſaporem mixtura quadam & proprietate ſpiritus ſui mutant. Nos quoque, quicquid diverſa lectione quæſivimus, committemus ſtylo; ut in ordinem eodem digerente coaleſcant. nam & in animo melius diſtincta ſervantur; & ipſa diſtinctio non ſine quodam fermento, quo conditur univerſitas, in unius ſaporis uſum varia libamenta confundit: ut, etiamſi quid apparuerit unde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe quam unde ſumptum noſcetur appareat. quod in corpore noſtro videmus ſine ulla opera noſtra facere naturam. Alimenta quæ accipimus, quamdiu in ſua qualitate perſeverant, & ſolida innatant, male ſtomacho oneri ſunt. at cum ex eo, quod erant, mutata ſunt; tum demum in vires & ſanguinem tranſeunt. idem in his quibus aluntur ingenia præſtemus; ut quæcumque hauſimus, non patiamur integra eſſe ne aliena ſint; ſed in quandam digeriem concoquantur. alioquin in memoriam ire poſſunt, non in ingenium. Ex omnibus colligamus unde unum fiat ex omnibus, ſicut unus numerus fit ex ſingulis. hoc faciat noſter animus; omnia, quibus eſt adjutus, abſcondat; ipſum tamen oſtendat quod effecit: ut qui odora pigmenta conficiunt, ante omnia curant ut nullius ſint odoris propria quæ condientur, [4] confuſura videlicet omnium ſuccos odoraminum in ſpiramentum unum. Vides quam multorum vocibus chorus conſtet. una tamen ex omnibus redditur. aliqua eſt illic acuta, aliqua gravis, aliqua media: accedunt viris fœminæ: interponitur fiſtula. ita ſingulorum illic latent voces, omni-

[3] *Apes enim*] Habet ex Senecæ Epiſt. 84. ubi tamen *perfavos dizerunt*, non *dividunt*. Idem.

[4] *Confuſura videlicet omnium ſuccos*] Lego ex vet. cod. *confuſori*. Meurſius.

um apparent, [5] & fit concentus ex diſſonis. tale hoc præſens opus volo. multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum ætatum exempla, ſed in unum conſpirata. in quibus ſi neque ea quæ jam tibi ſunt cognita aſperneris, nec quæ ignota ſunt vites: invenies plurima, quæ ſit aut voluptati legere, aut cultui legiſſe, aut uſui meminiſſe. nihil enim huic operi inſertum puto aut cognitu inutile aut dificile perceptu; ſed omnia quibus ſit ingenium tuum vegetius, memoria adminiculatior, [6] oratio ſolertior, ſermo incorruptior: niſi ſicubi nos ſub alio ortos cœlo Latinæ linguæ vena non adjuvet. Quod ab his, ſi tamen quibuſdam forte nonnumquam tempus voluntaſque erit iſta cognoſcere, petitum impetratumque volumus, ut æqui bonique conſulant, ſi in noſtro ſermone nativa Romani oris elegantia deſideretur. [7] Sed ne ego incautus ſum, qui venuſtatem reprehenſionis incurri à M. quondam Catone profectæ in A. Albinum, qui cum L. Lucullo conſul fuit. is Albinus res Romanas oratione Græca ſcriptitavit. in ejus hiſtoriæ primo ſcriptum eſt ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſiquid in illis libris parum compoſite aut minus eleganter ſcriptum foret. nam ſum, inquit, homo Romanus natus in Latio; & eloquium Græcum à nobis alieniſſimum eſt, ideoq; veniam gratiamque malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. Ea cum legiſſet M. Cato: Ne tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare. nam petere veniam ſolemus aut cum imprudentes erravimus, aut cum noxam imperio compellentis admiſimus. te, inquit, oro, quis perpulit ut id committeres, quod priuſquam faceres peteres uti ignoſceretur? Nunc argumentum, quod huic operi dedimus, velut ſub quodam prologi habitu dicemus.

[5] *Et ſit concentus ex diſſonis* | Apulei de Mundo locus geminus eſt. Eum, quia levi vitio hactenus nutat, apponam ut confirmetur: *At enim ut in choreis, cum dux carminis lyrnno præcinit, concinentium vulgus virorum & fœminarum mixtis gravibus & acutis clamoribus unam harmoniam reſonant: Sic divina mens mundanas varietates, ad inſtar unius concentionis, revelat.* S ripſerat Lucius, *evelat.* Feſtus *evelatum, eventilatum, unde velabra quibus frumentum ventilatur.* Certe non potuit ſignantiori, quod voluit, dictione depromere. *Pontan.*

[6] *Oratio ſolertior, ſermo incorruptior* | Circumludit Agellii verba quæ lib. 20. capite poſtremo. Et ea ipſa quia ſimiliter ibi labe correctorum, etiam in ſcriptis, quos vidi, aſperſa, huc adducam, ut emaculem: *Ex quo facile adoleſcent ingenia hominum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio ſolertior, aut ſermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludis liberalior.* Quid enim hic, *dilectatior motio?* Mea fide reſcribe, *delectator in otio.* Hæc olim notata nobis. Nunc dum iſta recognoſcimus, deprehendi eandem Gellianam emendationem in mentem quoque fuiſſe atque expreſſam V. Cl. Jano Rutgerſio Var. Lect. lib. 4. cap. xi. Qui & ibi videndus. Item Theodoro Cantero V. Cl. epiſtola ad P. Scriverium. *Pontan.*

[7] *Sed ne ego incautus ſum* | Diverſa eſt & melior priſca ſcriptura, *ſed na ego incautus ſum, qui &c. incurram.* Sic etiam infra: *na tu, inquit, Aule.* Gronov.

CAP.

CAP. I.

Argumentum operis totius.

SAturnalibus apud Vettium Prætextatum Romanæ nobilitatis proceres doctique alii congregantur; & tempus ſolemniter feriatum deputant colloquio liberali, convivia quoque ſibi mutua comitate præbentes, nec diſcedentes à ſe niſi ad nocturnam quietem. nam per omne ſpatium feriarum meliorem diei partem ſeriis diſputationibus occupantes, cœnæ tempore ſermones conviviales agitant: ita ut nullum diei tempus docte aliquid vel lepide proferendi vacuum relinquatur. ſed erit in menſa ſermo jucundior; ut habeat voluptatis amplius, ſeveritatis minus. nam cum apud alios quibus ſunt deſcripta convivia, tum in illo Platonis ſympoſio non auſteriore aliqua de re convivarum ſermo, ſed Cupidinis varia & lepida deſcriptio eſt. in quo quidem Socrates non artioribus, ut aſſolet, nodis urget atque implicat adverſarium; [1] ſed eludendi magiſque decertandi modo apprehenſis dat elabendi prope atque effugiendi locum: oportet enim verſari in convivio ſermones ut caſtitate integros, ita appetibiles venuſtate. Matutina vero erit robuſtior diſputatio; quæ viros & doctos & præclariſſimos deceat. neque enim Cottæ, Lælii, Scipiones ampliſſimis de rebus quoad Romanæ literæ erunt in veterum libris diſputabunt: Prætextatos vero, Flavianos, Albinos, Symmachos, & Euſtathios, quorum ſplendor ſimilis & non inferior virtus eſt, eodem modo loqui aliquid licitum non erit. Nec mihi fraudi ſit, ſi uni aut alteri ex his, quos cœtus coëgit, matura ætas poſterior ſæculo Prætextati ſit. quod licito fieri Platonis dialogi teſtimonio ſunt. quippe Socrate ita Parmenides antiquior, ut hujus pueritia vix illius apprehenderit ſenectutem: & tamen inter illos de rebus arduis diſputatur. inclutum dialogum Socrates habita cum Timæo diſputatione conſumit; quos conſtat eodem ſæculo non fuiſſe. Paralus vero & Xanthippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem diſſerunt ſecundo adventu Athenis morante; quos multo ante infamis illa peſtilentia Athenienſis abſumpſerat. Annos ergo coëuntium mitti in digitos, exemplo Platonis nobis ſuffragante, non convenit. Quo autem facilius quæ ab omnibus dicta ſunt apparere ac ſecerni poſſent; Decium de Poſtumiano quinam ille ſermo aut inter quos fuiſſet ſciſcitantem fecimus. Et ne diutius lectoris deſideria moremur, jam Decii & Poſtumiani ſermo palam faciet, quæ hujus colloquii vel origo fuerit, vel ordo proceſſerit.

[1] *Sed eludendi magiſque decertandi modo*] Melius v. c. *magis quam decertandi.* Meurſ.

CAP. II.

Quæ convivalis hujus ſermonis origo & quis ordo fuerit.

Decius. Tentanti mihi, Poſtumiane, aditus tuos [1] & molliſſima conſultandi tempora commodo aſſunt feriæ, quas indulget magna pars menſis Jano dicati. cæteris enim ferme diebus, qui perorandis cauſis opportuni ſunt, hora omnino reperiri nulla poteſt; quin tuorum clientium negotia vel defendas in foro, vel domi diſcas. Nunc autem (ſcio te enim non ludo ſed ſerio feriari) ſi eſt commodum reſpondere id quod rogatum venio: tibi ipſi, quantum arbitror, non injucundum, mihi vero gratiſſimum feceris. Requiro autem abs te id primum, interfueriſne convivio per compluſculos dies continua comitate renovato, eique ſermoni quem prædicare in primis, quemque apud omnes maximis ornare laudibus diceris: quem quidem ego ex patre audiſſem; niſi poſt illa convivia Roma profectus Neapoli moraretur. aliis vero nuper interfui admirantibus memoriæ tuæ vires, univerſa quæ tunc dicta ſunt per ordinem ſæpe referentis. *Poſtumianus:* Hoc unum, Deci, nobis (ut & ipſe, quantum tua finit adoleſcentia, videre & ex patre Albino audire potuiſti) in omni vitæ curſu optimum viſum eſt, ut, quantum ceſſare à cauſarum defenſione licuiſſet, tantum ad eruditorum hominum tuique ſimilium [2] congreſſum aliquem ſermonem conferrem. neque enim recte inſtitutus animus requieſcere aut utilius aut honeſtius uſquam poteſt, quam in aliqua opportunitate docte ac liberaliter colloquendi interrogandique & reſpondendi comitate. Sed quodnam iſtud convivium? an vero dubitandum non eſt quin id dicas quod doctiſſimis procerum cæteriſque nuper apud Vettium Prætextatum fuit, & quod diſcurrens poſt inter reliquos grata viciſſitudo variavit? *Decius:* De hoc ipſo quæſitum venio; & explices velim quale illud convivium fuerit, à quo te aſuiſſe propter ſingularem omnium in te amicitiam non opinor. *Poſtumianus:* Voluiſſem equidem, neque id illis, ut æſtimo, ingratum fuiſſet. ſed cum eſſent amicorum complures mihi cauſæ illis diebus pernoſcendæ, ad cœnam tum rogatus meditandi non edendi illud mihi tempus eſſe reſpondi; hortatuſque ſum ut alium potius nullo involutum negotio atque à cura liberum quærerent. itaque factum eſt. nam facundum & eruditum virum Euſebium rhetorem, inter Græcos præſtantem omnibus idem noſtra ætate profeſſis,

[1] *Et molliſſima conſultandi tempora* | Adumbratum de Marone. Martialis quoque notavit.

Noſti tempora tu Jovis ſereni,
Cum fulſit placidus ſuoque vultu,
Quo nil ſupplicibus ſuet negare. Pont.

[2] *Ad congreſſum aliquem ſermonem conferrem* | Solius hoc Stephani eſt; quod tamen ne ſubſiſtere quidem poſſe puto. Sub *tu* tantum ſubintelligendum temporis, otii, ceſſationis. Revocandum igitur ex priſtinis *ſermonem, uc.* Gronov.

doctrinæ

doctrinæ Latiaris haud inſcium Prætextatus meum in locum invitari imperavit. *Decius:* Unde igitur illa tibi nota ſunt, quæ tum jucunde & comiter ad inſtituendam vitam exemplis, ut audio, rerum copioſiſſimis & variæ doctrinæ ubertate prolata digeſtaque ſunt? *Poſtumianus:* Cum ſolſtitiali die, qui Saturnaliorum feſta quibus illa convivia celebrata ſunt conſecutus eſt, forenſi cura vacuus lætiore animo eſſem domi; eo Euſebius cum paucis è ſectatoribus ſuis venit: ſtatimque vultu renidens; Permagna me, inquit, abs te Poſtumiane cum ex aliis tum hoc maxime gratia fateor obſtrictum, quod à Prætextato veniam poſtulando, mihi in cœna vacuefeciſti locum. itaque intelligo, non ſtudium tantum tuum, ſed ipſam quoque ut aliquid abs te mihi fiat commodi, conſentire atque adſpirare fortunam. Viſne, inquam, reſtituere id nobis quod debitum tam benigne ac tam libenter fateris; noſtrumque hoc otium, quo perfrui raro admodum licet, eo ducere, ut his, quibus tunc tu interfueris, nunc nos intereſſe videamur? Faciam, inquit, ut vis. Narrabo autem tibi non cibum aut potum, tametſi ea quoque ubertim caſteque affuerint; ſed & quæ vel in conviviis vel maxime extra menſam ab iſdem per tot dies dicta ſunt, in quantum potero, animo repetam. quæ quidem ego cum audirem: ad eorum mihi vitam qui beati à ſapientibus dicerentur accedere videbar. nam &, quæ pridie quam adeſſem inter eos dicta ſunt, Avieno mihi inſinuante comperta ſunt; & omnia ſcripto mandavi, ne quid ſubtraheret oblivio. quæ ſi ex me audire geſtis: cave æſtimes diem unum referendis, quæ per tot dies ſunt dicta, ſufficere. *Decius:* Quemnam igitur & inter quos aut unde ortum ſermonem Poſtumiane fuiſſe dicebat? ita præſto ſum indefeſſus auditor. *Poſtumianus:* Tum ille, [3] Declinante, inquit, in veſperum die, quem Saturnale feſtum erat inſecuturum, cum Vettius Prætextatus [4] domi convenire geſtientibus copiam faceret: eo venerunt Aurelius Symmachus & Cæcina Albinus, cum ætate tum etiam moribus ac ſtudiis inter ſe conjunctiſſimi. hos Servius inter Grammaticos doctorem recens profeſſus, juxta doctrinam mirabilis & amabilis verecundiæ terram intuens & velut latenti ſimilis ſequebatur. Quos cum proſpexiſſet obviamque proceſſiſſet, ac perblande ſalutaviſſet: converſus ad Furium Albinum, qui tum forte cum Avieno aderat, Viſne, ait, mi Albine, cum his, quos adveniſſe peropportune vides, quoſque jure civitatis noſtræ lumina dixerimus, eam rem de qua inter nos naſci cœperat ſermo communicemus? Quid ni maxime velim? Albinus inquit. nec enim ulla alia de re quam de doctis quæſtionibus colloqui aut nobis aut his poteſt eſſe jucundius. cumque conſediſſent; tum Cæcina: Quidnam id ſit, mi Præ.extate,

[3] *Declinante in veſperum die*] Charta Academica *veſperam*; quod, licet editiones omnes in vulgatam conſentiant, Macrobio aſſerunt vel illa capitis ſeq. *Deinde veſpera, quod à Græcis tractum eſt, illi enim ἑσπέραν, à ſtella Heſpero dicunt.* Gronov.

[4] *Domi convenire geſtientibus*] Vet. cod. auctior vocc. *convenire ſeq.* Meurſ.

tametſi adhuc neſcio; dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum, cum & vobis ad colloquendum cauſam attulerit, & nos ejus eſſe expertes non ſinatis. [5] Atqui ſcias, inquit, oportet eum inter nos ſermonem fuiſſe, ut, quoniam dies craſtinus feſtis Saturno dicatis initium dabit, quando Saturnalia incipere dicamus, id eſt, quando craſtinum diem initium ſumere exiſtimemus. & inter nos quidem parva quædam de hac diſputatione libavimus. verum quia te quicquid in libris latet inveſtigare notius eſt, quam ut per verecundiam negare poſſis, pergas volo in medium proferre quicquid de hoc quod quærimus [6] edoctum tibi comprehenſumque eſt.

[5] *Atque ſcias oportet* | Stephanus dedit *atqui*. Sed utrumque defectum, alterum & nugatorium eſt. Lege, *atqui ſcias, inquit, oportet*. Nam loquentis perſona mutatur, & deſinente Cæcinâ Prætextatus incipit. *Gronov.*

[6] *Edoctum tibi comprehenſumque eſt* | Erat in Anglicano recte, *eductum tibi*. Pont.

CAP. III.

De principio ac diviſione civilis diei.

TUm Cæcina: Cum vobis, [1] qui me in hunc ſermonem inducitis, nihil ex omnibus quæ veteribus elaborata ſunt aut ignoratio neget, aut oblivio ſubtrahat: ſuperfluum video inter ſcientes nota proferre. Sed ne quis me æſtimet dignatione conſultationis gravari, quicquid de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit, paucis revolvam. Poſt hæc, cum omnes paratos ad audiendum erectoſque vidiſſet, ita exorſus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus ſcripſit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte* [2] *ad proximam mediam noctem his horis viginti quatuor nati ſunt, uno die nati dicuntur*. quibus verbis ita videtur dierum obſervationem diviſiſſe, ut qui poſt ſolis occaſum ante mediam noctem natus ſit illo, quem nox ſecuta eſt; contra vero qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur, eo die videatur natus qui poſt eam noctem diluxerit. Athenienſes autem aliter obſervare idem Varro in eodem libro ſcripſit; eoſque à ſolis occaſu ad ſolem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem eſſe dicere. Babylonios porro aliter. à ſole enim exorto ad exortum ejuſdem incipientem id ſpatium unius diei nomine vocare. Umbros vero unum & eundem diem eſſe dicere à meridie ad inſequentem meridiem. *Quod quidem*, inquit Varro, *nimis abſurdum eſt. nam qui Kalendis hora ſexta apud Umbros natus eſt, dies*

[1] *Qui me in hunc ſermonem inducitis* | Idem vetus, *adducitis*, quod fuerit, *abducitis*. Pontan.

[2] *Ad proximam mediam noctem his horis 24. nati ſunt* | Apud Agell. lib. 3. cap. 2. verba hæc Varronis monoſyllabo auctiora: *in his horis 24.* &c. Emendabis obiter Cenſorinum cap. 23. ubi male hodie *in his oris quatuor & viginti*. Scribo, *horis q. e. v.* Leviculum eſt. M.

ejus

ejus natalis videri debebit & Kalendarum dimidiatus, & [3] qui post Kalendas erit usque ad oram ejusdem diei sextam. Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies singulos annumerare à media nocte ad mediam proximam multis Argumentis ostenditur. [4] Sacra sunt enim Romana partim diurna, alia nocturna. & ea quæ diurna sunt [5] ab initio diei ad medium noctis protenduntur: ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus impenditur. ad hoc ritus quoque & mos auspicandi eamdem esse observationem docet. nam magistratus, quando uno die eis & auspicandum est & id agendum super quo processit auspicium, post mediam noctem auspicantur, & post exortum solem agunt: auspicatique & egisse eodem die dicuntur. præterea tribuni plebis, quos nullum diem integrum abesse Roma licet, cum post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam noctem sequentem revertuntur, non videntur afuisse diem: quoniam ante horam noctis sextam regressi partem aliquam illius in urbe consumunt. Quintum quoque Mucium jureconsultum [6] dicere solitum: lege non isse usurpatum mulierem, quæ, cum Kalendis Januariis apud virum matrimonii causa esse cœpisset, a. d. diem quartum Kalendas Januarias sequentes usurpatum isset. non enim posse impleri trinoctium, quo abesse à viro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex Kalendis. Virgilius quoque id ipsum ostendit, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita atque operta veteris ritus significatione:

---- *Torquet*, inquit, *medios nox humida cursus:*
Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.

his enim verbis diem, quem Romani civilem appellaverunt, à sexta noctis hora oriri admonet. idem poëta quando nox quoque incipiat expressit in sexto. cum enim dixisset:

Hac vice sermonum roseis aurora quadrigis
Jam medium æthereo cursu trajecerat axem.

mox suggessit vates:

Nox ruit Ænea. nos flendo ducimus horas.

[7] ita observantissimus civilium definitionum diei & noctis initia descripsit. qui dies ita dividitur. Primum tempus diei dicitur mediæ no-

[3] *Qui post Kalendas erit ante horam ejusdem diei sextam* | Agellius aliter citat hæc Varronis: *Et qui est post Kalendas dies ante horam e. d. s.* Idem.

[4] *Sacra sunt enim Romana partim diurna, alia nocturna* | Lego ex v. c. & Agellio *partim nocturna.* Idem. Sane si Stephano sua mutatio aut Pontano constet, nobis non placebit Βελλαναζ εἶν. Vide, si operæ est, observata patri lib. III. obs. cap. 2. *Gronov.*

[5] *Ab initio diei ad medium noctis protendantur* | Hæc verba absunt à v. c. *Meurs.*

[6] *Dicere solitum: lege non isse usurpatum mulierem* | Eadem & Anglicano scriptura fuit. Videatur tamen immutata voce legend. *solitum legi: lege.* Pont.

[7] *Ita observantissimus civilium definitionum* | Vet. c. auctior: *Sed ita.* Lego, *Et ita.* Meurs.

ctis

ctis inclinatio; deinde gallicinium, [8] inde conticuum, cum & galli conticeſcunt & homines etiam tum quieſcunt; deinde diluculum, id eſt, cum incipit dies dignoſci; inde mane, cum dies clarus eſt. [9] mane autem dictum aut quod [10] ab inferioribus, id eſt, à manibus exordium lucis emergat, aut, quod verius mihi videtur, ab omine boni nominis. nam & Lanuvii *mane* pro *bono* dicunt: ſicut apud nos quoque contrarium eſt *immane*. ut, *immanis bellua*, vel, *immane facinus*, & hoc genus cætera, pro *non bono*. deinde à mane ad meridiem, hoc eſt, ad medium diei. inde jam ſupra vocatur tempus occiduum; & mox ſuprema tempeſtas, hoc eſt, diei noviſſimum tempus. ſicut expreſſum eſt in duodecim tabulis [11] SOLIS. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. [12] deinde veſpera; quod à Græcis tractatum eſt. illi enim ἑσπέρην à ſtella heſpero dicunt: unde & Heperia Italia, quod occaſui ſubjecta ſit, nominatur. ab hoc tempore prima fax dicitur; deinde concubia; & inde intempeſta; quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. hæc eſt diei civilis à Romanis obſervata diviſio. ergo noctu futura, cum media eſſe cœperit, auſpicium Saturnaliorum erit; quibus die craſtini mos inchoandi eſt.

[8] *Inde conticuum* | Et veteres excuſi & ſcriptus retinent, *conticinium*. Pont.

[9] *Mane autem dictum, aut quod ab inferioribus, id eſt, à manibus* | Idem, *inferioribus locis*, ſed male. Toto vero hoc loco Varronem ſequitur, aut potius non ſeq. Non enim à *manibus* ille, ſed *manando* dictionem iſtam deducit. Ait Varro: *Diei principium mane, quo tunc manat dies ab oriente. Niſi potius quod bonum antiqui dicebant manum, ad cujuſmodi religionem Græci quoque, cum lumen adfertur, ſolent dicere φῶς ἀγαθόν.* Sed ad poſteriorem hanc ſententiam Macrobius quoque poſt inclinat. *Idem.*

[10] *Ab inferioribus, id eſt, à manibus* | MS. Anglicanus habet, *ab inferioribus locis*. quæ lectio non, ut olim exiſtimavimus, omnino rejicienda. Nam Plinius & Martialis, ut me poſtea commonuit amicus vetus, vir Cl. Petrus Scriverius, videntur aſſerere lectionem codicis membranacei. Quorum hic lib. 12. epigr. 63.

Nec regale nimis fulmen, nec fulmine digna,
Sciſſa nec ad Manes, nec ſit a dives humus.

Plinius vero Hiſtoriæ Naturalis lib. 33. in Proœmio: *Imus in viſcera ejus, & in ſede Manium opes quærimus.* Pontan.

[11] *Solis occaſus ſuprema tempeſtas* | Mirum ſimiliter hanc formulam concipi etiam in editionibus priſcis, cum manifeſtum ſit & proculcatum jam in xii. Tabulis legi SOL OCCASUS. Et fallor? an apud Valerium cap. 3. lib 7. legendum hac itidem forma; *Ut equis inſidentes, ſole orto curſum in quendam locum dirigerent*; pro quod editur, *ſolis ortu*, Pontan.

[12] *Deinde veſpera; quod à Græcis tractatum eſt.* | Omnino verum, *tractum eſt*. Ita liber & Gryph. edit. & iſtud Typographi mendum putaſſem, niſi reperiſſem in pluribus editionibus. *Idem.*

CAP.

CAP. IV.

Latine dici Saturnaliorum, noctu futura, *&*, die craſtini.

HIC, cum omnes quaſi vetuſtatis promptuarium Albini memoriam laudaviſſent, Prætextatus Avienum videns Furio inſuſurrantem, Quidnam hoc eſt, mi Aviene, inquit, quod uni Albino indicatum clam cæteris eſſe velis? tum ille: Moveor quidem auctoritate Cæcinæ, nec ignoro errorem in tantam non cadere doctrinam: aures tamen meas iſta verborum novitas perculit; cum, *noctu futura*, & *die craſtini*, magis quam *nocte futura*, & *die craſtino*, dicere ut regulis placet maluit. nam, *noctu*, non appellatio ſed adverbium eſt. porro, *futura*, quod nomen eſt, non poteſt cum adverbio convenire. nec dubium eſt hoc inter ſe eſſe *noctu* & *nocte*, quod *diu* & *die*. & rurſus, *die* & *craſtini*, non de eodem caſu ſunt; & niſi caſus idem nomina in hujuſmodi elocutione non jungit. *Saturnaliorum* deinde malimus quam *Saturnalium* dicere opto dinoſcere. Ad hæc cum Cæcina renidens taceret; & Servius à Symmacho rogatus eſſet quidnam de his exiſtimaret: Licet, inquit, in hoc non cœtu minus nobilitate quam doctrina reverendo, magis mihi diſcendum ſit quam docendum: ſamulabor tamen arbitrio jubentis; & inſinuabo primum de Saturnalibus, poſt de cæteris, unde ſit ſic eloquendi non novitas ſed vetuſtas. Qui *Saturnalium* dicit, regula innititur. nomina enim quæ dativum pluralem in *bus* mittunt, numquam genitivum ejuſdem numeri ſyllaba creviſſe patiuntur; ſed aut totidem habet; ut, *monilibus monilium*, *ſedilibus ſedilium*; aut una ſyllaba minus eſt; ut, *carminibus carminum*, *luminibus luminum*. ſic ergo *Saturnalibus* rectius *Saturnalium* quam *Saturnaliorum*. ſed, qui *Saturnaliorum* dicunt, auctoritate magnorum muniuntur virorum. nam & Salluſtius in tertia *Bacchanaliorum* ait; & [1] Maſurius Faſtorum ſecundo *Vinaliorum dies*, inquit, *Jovi ſacer eſt. non, ut quidam putant, Veneri.* [2] &, ut ipſos quoque Grammaticos in teſtimonium citem, Verrius Flaccus in eo libello, qui Saturnus inſcribitur. *Saturnaliorum*, inquit, *dies apud Græcos quoque feſti habentur.* & in eodem libro, *Dilucide me*, inquit, *de conſtitutione Saturnaliorum ſcripſiſſe arbitror.* item Julius Modeſtus de feriis, *Saturnaliorum*, inquit, *feriæ.* & in eodem libro, *Antias*, inquit, *Agonaliorum repertorem Numam Pompilium refert.* Hæc tamen, inquies, auctoritas quæro an poſſit aliqua ratione defendi. planè, quatenus

[1] *Maſurius Faſtorum ſecundo*] Idem hic Maſurius de quo Perſius.
Cur mihi non liceat, juſſit quodcunq; voluntas,
Excepto liquid Maſuri rubrica notavit.
Ad quod vetus Gloſſarius, *Maſurius hic Sabinus legis conſultus fuit.* Pontan.

[2] *Et ut ipſos quoq; Grammaticos in teſtimonium citem*] Petron. *Et ne Poetas quidem ad teſtimonium citem.* Nec fugit ad Petronium filium Douzam. Douzam breves illos & longum deflebiles Reipublicæ literariæ amores. Addatur & Varro de Re Ruſt. cap. 4. *Sed quid ego illum voco ad teſtimonium?* Idem.

alienum

alienum non eſt committi Grammaticum cum ſua analogia, tentabo ſuſpicionibus eruere quid ſit quod eos à ſolita enunciatione detorſerit, ut mallent *Saturnaliorum* quam *Saturnalium* dicere. Ac primum æſtimo quod hæc nomina, quæ ſunt feſtorum dierum neutralia carentque numero ſingulari, diverſæ conditionis eſſe voluerunt ab his nominibus quæ utroque numero figurantur. Compitalia enim, & Bacchanalia, & Agonalia, Vinaliaque, & reliqua his ſimilia feſtorum dierum nomina ſunt, nec ſingulariter nominantur; aut, ſi ſingulari numero dixeris, non idem ſignificabis niſi adjeceris feſtum: ut *Bacchanale feſtum*, *Agonale feſtum*, & reliqua: ut jam non poſitivum ſit ſed adjectivum, quod Græci ἐπίθετον vocant. animati ſunt ergo ad faciendam diſcretionem in genitivo caſu; ut ex hac declinatione exprimerent nomen ſolemnis diei, ſcientes in nonnullis ſæpe nominibus dativo in *bus* exeunte, nihilominus genitivum in *rum* finiri: ut, *domibus domorum*, *duobus duorum*, *ambobus amborum*. Ita &, *viridia*, cum ἀντὶ ἐπιθέτου accipiuntur, genitivum in *ium* faciunt; ut *viridia prata*, *viridium pratorum*. cum vero ipſam loci viriditatem ſignificare volumus; *viridiorum* dicimus: ut cum dicitur; *formoſa facies viridiorum*. tunc enim *viridia* quaſi poſitivum ponitur non accidens. tanta enim apud veteres fuit licentia hujus genitivi; ut Aſinius Pollio *vectigaliorum* frequenter uſurpet: quod *vectigal* non minus dicatur quam *vectigalia*. ſed & cum legamus; *lævaque ancile gerebat*: tamen & *anciliorum* relatum eſt. Videndum ergo ne magis varietas veteres delectaverit, quam ut ad amuſſim verum ſit feſtorum dierum nomina ſic vocata. ecce enim & præter ſolemnium dierum vocabula, alia quoque ſic declinata reperimus ut præcedens ſermo patefecit; *viridiorum*, & *vectigaliorum*, & *anciliorum*. ſed & ipſa feſtorum nomina ſecundum regulam declinata apud veteres reperio: ſiquidem Varro *Ferialium diem* ait *à ferendis in ſepulchra epulis* dici. non dixit *Ferialiorum*, & alibi *Floralium* non *Floraliorum* ait cum idem non ludos florales illic ſed ipſum feſtum Floralia ſignificaret. Maſurius etiam ſecundo Faſtorum, *Liberalium dies*, inquit, *à pontificibus agonium Martiale appellatur*. & in eodem libro: *Eam noctem deincepſque inſequentem diem qui eſt Lucarium*, non dixit, *Lucariorum*. itemque, *Liberalium*, multi dixere, non *Liberaliorum*. unde pronunciandum eſt veteres indulſiſſe copiæ per varietatem: ut dicebant, *exanimos* & *exanimes*, *inermos* & *inermes*, tum *hilares* atque *hilares*. & ideo certum eſt licito & *Saturnalium* & *Saturnaliorum* dici; cum alterum regula cum auctoritate, alterum etſi ſola ſed multorum defendat auctoritas. [3] reliqua autem verba,

3 *Reliqua autem verba, qua Avieno noſtro nova viſa ſunt, veterum nobis* | Probaturum ſe ait antiquitus olitum dici, *hac noctu* & *concubia noctu*. Item *diequarte*, *diecraſtini*. Quæ autem, ſi verba ipſa ſpectemus, quomodo Avieno nova vita ſint, mihi novum. Sed tollit hunc ſcrupulum liber, qui ſcribit; *Reliqua autem à verbi ore Avieno noſtro nova viſa, veterum*. Et hoc veriſſimum eſt, ab uſu ſuo & efferendi forma noviora paruerunt. Non ceperunt hanc dictionem muſtei homines, *à verbi ore*, ideoque pro libi-

quæ

quæ Avieno noſtro nova viſa ſunt, veterum nobis ſunt teſtimoniis aſſerenda. Ennius enim, niſi cui videtur inter noſtræ ætatis politiores munditias reſpuendus, *noctu concubia* dixit his verſibus;

Qua Galli furtim noctu ſumma arcis adorti
Mœnia concubia, vigileſque repente cruentant.

quo in loco animadvertendum eſt non ſolum quod *noctu concubia*, ſed quod etiam *qua noctu* dixerit. & hoc poſuit in annalium ſeptimo. [4] in quorum tertio clarius idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Etruria tota.

Claudius quoque Quadrigarius annali tertio: *Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti.* Non eſſe ab re puto hoc in loco id quoque admonere. quod decemviri in duodecim tabulis inuſitate *nox* pro *noctu* dixerunt. Verba hæc ſunt. SEI. NOX. FURTUM. FACTUM. ESIT. SEI. IM. OCCISIT. IOVRE. CAISUS. ESTO. in quibus verbis id etiam notandum eſt, quod ab eo quod eſt, *is*, non *eum*, caſu accuſativo ſed, *im*, dixerunt. Sed nec, *die craſtini*, à doctiſſimo viro ſine veterum auctoritate prolatum eſt: quibus mos erat modo *diequinti* modo *diequinte* pro adverbio copulative dicere. cujus indicium eſt quod ſyllaba ſecunda corripitur quæ natura producitur cum ſolum dicitur *die*. Quod autem diximus extremam iſtius vocis ſyllabam tum per *e*, tum per *i*, ſcribi, conſuetum id veteribus fuit ut his literis plerumque in fine indifferenter uterentur; ſicut *præfiſcine* & *præfiſcini*, *proclive* & *proclivi*. Venit ecce, illius verſus Pomponiani in memoriam qui eſt ex Attellana, [5] quæ Mevia inſcribitur:

[6] *Dies hic ſextus, cum nihil egi, die quarte moriar fame.*

Die priſtine eodem modo dicebatur; quod ſignificabat die priſtino, id eſt priore: quod nunc pridie dicitur converſo compoſitionis ordine, quaſi *priſtino die*. nec inficias eo lectum apud veteres, *die quarto*. ſed invenitur de tranſacto non de futuro poſitum. nam Cn. Mattius homo impenſe doctus, in mimiambis pro eo dicit quod nudius quartus nos dicimus, in his verſibus;

[7] *Nuper die quarto ut recordor, & certe*
Aquarium urceum unicum domi fregit.

dine interpolarunt. at nos pro priſco & probo aſſeremus vel ipſius Macrobii monitu; qui alibi non diſſimilius locutus, *Qua*, inquit, *cum in ore priſca auctoritatis crebro fuerint*. Porro de *Noctu futura* & alia quæ hoc capite differuntur, ad Agellii librum octavum cap. 1. pertinere, vel index ibidem adhuc reliquus indicio ſit. *Pont.*

4 *In quorum tertio clarius idem dixit* | V. c. *clarius quidem idem dixit*. Meurſ.

5 *Qua Mevia inſcribitur* | Scribe *Mavia*, & apud Agellium lib. 10. c. 24. *inſcribitur*. Hodie ibi, *ſcribitur*. Meurſ.

6 *Dies hic ſextus, cum nihil egi; die quarte moriar fame* | Quomodo *die quarte*, quum jam *ſextum diem* præteritum fateatur? An ſcribendum *die ſeptime*, item *edi* pro egi? ut reſpexerit ſcilicet poëta illud Varronis: *Nec non id etiam eſt ad vim facultateſque ejus numeri* (ſeptenarii) *augendas, quod quibus inediâ mori conſilium eſt, ſeptimo demum die mortem oppetunt*. Pont.

Dies hic ſextus &c. | Malit hic Scriverius noſter *tertius* loco *ſextus*. Sed vide in Notis noſtris ad hunc ipſum locum. *Pont.*

7 *Nuper die quarto, ut recordor, & certe* | Adſcriptum oræ codicis Scriveriani, *ut recordor, exerte*. Idem.

hoc

hoc igitur interierit ut, [8] *die quarto*, quidem de præterito dicamus, *die quarti* autem de futuro. Verum ne de *die craſtini* nihil retuliſſe videamur: [9] ſuppetit Cælianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: *Si vis mihi equitatum dare; & ipſe cum cætero exercitu me ſequi: die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœnam coctam.* Hic Symmachus, Cælius tuus, inquit, & hiſtoriam & verbum ex Originibus M. Catonis accepit; apud quem ita ſcriptum eſt: *Igitur dictatorem Carthaginienſium magiſter equitum monuit, Mitte mecum Romam equitatum, die quinti in Capitolio cœna cocta erit.* Et Prætexatus. [10] Æſtimo nonnihil ad demonſtrandam conſuetudinem veterum etiam prætoris verba conferre; quibus more majorum ferias concipere ſolet, quæ appellantur Compitalia. ea verba hæc ſunt: DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. QUIRITIBUS. COMPITALIA. ERUNT. QUANDO. CONCEPTA. FOVERINT. N.

[8] *Die quarto quidem de præterito* | Sic & *breve* eſt præteriti temporis, *brevi* futuri Catullus: *Vos bona ſenibus viris cognita breve fœmina.* Idem.

[9] *Suppetit Calianum illud ex libro Hiſtoriarum ſecundo* | In Codice vetere eſt, *Cæcilianum.* Sed bene ex Agellio repoſuerunt viri docti, *Calianum.* Fuit Cœlius Antipater hiſtoricus non ignobilis. Laudat eum Cic. lib. 1. de Oratore, & Val. Maximus lib. 1. cap. 7. his verbis: *Cælius etiam certus Romana hiſtoria auctor ſermonem de eâ re ad ſuas aures illo adhuc vivo perveniſſe ſcribit.* Scripſit Annales, & Hiſtorias. Illos citat Nonius non ſemel: Has Feſtus in *Topper.* Agellius lib. 10. c. 24. Macrobius hoc loco. De ætate ejus, Gracchorum fratrum cœtaneum fuiſſe colligo ex Valerii verbis citatis. *Meurſ.*

[10] *Æſtimo nonnihil ad demonſtrandam conſuetudinem* | Occaſione horum verborum, emendabo Agellium loco citato. Hodiemale: *Is autem erit perpetua veterum conſuetudinis gratiâ verba ſolemnia prætoris ponere*, &c. Lego, *Jus autem erit*, &c. Idem.

CAP. V.

De exauctoratis obſoletiſque verbis: tum recte ac Latine dici, mille verborum eſt.

TUM Avienus adſpicie[n]s Servium, Curius, inquit, & Fabricius & Coruncanius antiquiſſimi viri, vel etiam his antiquiores Horatii illi trigemini plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt: neque Auruncorum aut Sicanorum aut Pelaſgorum, qui primi coluiſſe in Italia dicuntur, ſed ætatis ſuæ verbis utebantur. tu autem perinde quaſi cum matre Evandri loquare, vis nobis verba multis jam ſæculis obliterata revocare: ad quorum congeriem præſtantes quoque viros, quorum memoriam continuus legendi uſus inſtruit, incitaſti. ſed antiquitatem vobis placere jactatis; quod honeſta & ſobria & modeſta ſit. vivamus ergo moribus præteritis, præſentibus verbis loquamur. ego enim id, quod à [1] C. Cæſare excellentis ingenii ac providentiæ viro in primo Analogiæ libro ſcriptum eſt, habeo

[1] *C. Cæſare, excellentis ingenii ac providentiæ viro* | Monente eodem amico noſtro, in Gellio legitur *prudentiæ*, lib. 1. cap. 10. *Pontan.*

ſemper

ſemper in memoria atque in pectore, ut tamquam ſcopulum [2] ſic fugiam infrequens atque inſolens verbum: mille denique verborum talium eſt: quæ, cum in ore priſcæ auctoritatis crebro fuerint, exauctorata tamen à ſequenti ætate repudiataque ſunt. horum copiam proferre nunc poſſem, ni tempus noctis jam propinquantis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret. Bona verba, quæſo, Prætextatus morali, ut aſſolet, gravitate ſubjecit: nec inſolenter parentis artium antiquitatis reverentiam verberemus, cujus amorem tu quoque dum diſſimulas, magis prodis. cum enim dicis *mille verborum eſt*; quid aliud ſermo tuus niſi ipſam redolet vetuſtatem: nam licet M. Cicero in oratione, quam pro Milone concepit, ita ſcriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones facile mille hominum verſabatur valentium.* non *verſabantur*; quod in libris minus accurate ſcriptis reperiri ſolet. & in ſexta in Antonium; *Qui umquam in illo Jano inventus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum?* licet [3] Varro quoque ejuſdem ſæculi homo in ſeptimodecimo Humanarum dixerit; *Plus mille & centum annorum eſt*: tamen fiduciam ſic componendi non niſi ex antecedentium auctoritate ſumpſerunt. nam Quadrigarius in tertio annaliuni ita ſcripſit: *Ibi occiditur mille hominum.* & Lucilius in tertio Satyrarum:

Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum.

alibi vero etiam declinationem hujus nominis exſecutus eſt. nam in libro quintodecimo ita dicit:

Hunc milli paſſûm qui viceret atque duobus
Campanus ſonipes; ſubcurſor nullus ſequetur
Majore ſpatio ac diverſus videbitur ire.

idem in libro nono:

Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

milli paſſum, dixit, pro *mille paſſibus*, & *milli nummum*, pro *mille nummis*, aperteque oſtendit, *mille*, & vocabulum eſſe, & ſingulari numero dici, & caſum etiam capere ablativum, ejuſque pluralitivum eſſe *millia*. *mille* enim non ex eo ponitur, quod Græce chilia dicuntur, ſed quod chilias. & ſicut una chilias & duæ chiliades, ita unum mille & duo milia veteres certa atque directa ratione dicebant. Et heus tu? his ne tam doctis viris, quorum M. Cicero & Varro imitatores ſe gloriantur, adimere vis in verborum comitiis jus ſuffragandi: & tanquam [4] ſexagenarios majores de ponte de-

[2] *Sic fugiam infrequens atque inſolens verbum* | Ad conſuetudinem itaque vocamur, quam & ipſe omnino probem, ſed caute tamen & cum veteri magiſtro Fabio: *Conſuetudo*, inquit, *ſi ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat; periculoſiſſimum dabit præceptum, non orationi modo, ſed (quod majus eſt) vitæ.* Et paulo poſt, *Ergo conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum, ſicut vivendi, conſenſum bonorum.* Pont.

[3] *Varro quoque ejuſdem ſæculi homo in ſeptimodecimo Humanarum* | Ita etiam vetus meus codex. Agellii tamen codices conſtanter 18. Lapſus proclivis, ubi tamen ſit, judicare minime proclive. *Meurſ.*

[4] *Sexagenarios majores* | *Sexagenario majores.* Pont.

jicies?

jicies? plura de hoc differeremus, ni vos invitos ab invito discedere hora cogeret. Sed vultisne diem sequentem, quem plerique omnes abaco & latrunculis conterunt, nos istis sobriis fabulis à primo lucis in cœnæ tempus, ipsam quoque cœnam non obrutam poculis, non lascivientem ferculis, sed quæstionibus doctis pudicam & mutuis ex lecto relationibus exigamus? sic enim ferias præ omni negotio fœtas commodi senserimus, non animum, ut dicitur, remittentes (nam remittere, inquit Musonius, animum quasi amittere est) sed demulcentes eum paululum atque laxantes jucundis honestisque sermonum illectationibus? quod si ita decernitis: dis Penatibus meis huc conveniendo gratissimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus, qui quidem se dignum hoc conventu meminerit, sodalitatem hanc vel ipsum conventus regem repudiabit. sed, ne quid ad perfectionem cœtus desideretur, invitandos ad eundem congressum convictumque censeo [5] Flavianum, [6] qui quantum sit, mirandum, viro venusto patre præstantior non minus ornatu morum gravitateque vitæ quam copia profundæ eruditionis asserit; simulque Postumianum, qui forum defensionum dignatione nobilitat; & Eustathium qui tantus in omni philosophiæ genere est, ut solus nobis repræsentet ingenia trium philosophorum, de quibus nostra antiquitas gloriata est. illos dico; quos Athenienses quondam ad senatum legaverunt impetratum uti multam remitteret, quam civitati eorum fecerat propter Oropi vastationem. ea multa fuerat talentum fere quingentum. erant isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus: quos ferunt seorsum quemque ostentandi gratia per celeberrima urbis loca magno conventu hominum differtavisse. fuit, ut relatum est, facundia Carneades violenta & rapida, scita & tereti Critolaus, modesta Diogenes & sobria. sed in senatum introducti [7] interprete usi sunt Cœlio senatore. at hic noster cum sectas omnes assecutus, sed probabiliorem secutus sit; omniaque hæc inter Græcos genera dicendi solus impleat: inter nos tamen ita sui locuples interpres est, ut nescias qua lingua facilius vel ornatius expleat operam differendi. Probavere omnes Q. Aurelii judicium quo edecumatos elegit sodales: atque his ita constitutis, primum à Prætextato, simul deinde à se discedentes domum quisque suam regressi sunt.

[5] *Flavianum, qui quantum sit, mirandum, viro venusto patre præstantior* | Conjicit hic idem Scriverius noster rescribendum, *Qui quanto sit, mirando viro, Venusto patre præstantior*, vel etiam *Murrano Virio Venusto patre præstantior*, ut nomina hæc propria sint; cujus modi in Thesauro Inscriptionum Gruteniarum occurrunt. Vide Indicem ejusdem Thesauri capite de propriis nominibus. *Murranus* tamen in Indice suâ literâ non reperitur, sed alibi. *Pont.*

[6] *Qui quantum sit, mirandum, viro venusto* | Ita Stephanus. Cantabrigiensis scriptus, *qui quanto sit mirando viro, venusto patri.* Et similia vestigia in vulgatis avorum memoria. Tamen, si displicebit, conjecturis quid aliud eruatur. Ecce exemplum: *qui quanto sit, mirandum, vir venusto patre præstantior.* Pont.

[7] *Interprete usi sunt Cœlio senatore* | Agellius lib. 7. cap. 14. *Cœcilio.* Omnino scribendum, *C. Aquilio.* Meurs.

CAP.

CAP. VI.

De origine ac uſu prætextæ; *quomodo hæc in uſum tranſierit nominis; inibique de aliorum quorundam nominum propriorum origine.*

POſtero die ad ædes Vettii matutini omnes, inter quos pridie convenerat, affuerunt, quibus Prætextatus in bibliothecam receptis, in qua eos opperiebatur, Præclarum, inquit, diem mihi fore video, cum & vos adeſtis, & affuturos ſe illi, quos ad conventus noſtri ſocietatem rogari placuit, ſpoponderunt. ſoli Poſtumiano antiquior viſa eſt inſtruendarum cauſa defenſionum; in cujus abnuentis locum [1] Euſebium Graja & doctrina & facundia rhetorem ſubrogavi: inſinuatumque omnibus ut ab exorto die ſe nobis indulgerent, quandoquidem nullis hodie officiis publicis occupari fas eſſet. togatus certe, vel trabeatus, paludatuſque ſeu prætextatus hac die videtur nullus. tum Avienus (ut ei interpellandi mos erat.) Cum ſacrum mihi, ait, ac Reipublicæ nomen, Prætextate, tuum inter vocabula diverſi habitus refers: admoneor non ludicræ, ut æſtimo, quæſtionis. cum enim [2] veſtitus togæ vel trabeæ ſeu paludamenti nullum de ſe proprii nominis uſum fecerit; quæro abs te cur hoc de ſolo prætextæ habitu uſurpaverit vetuſtas, aut huic nomini quæ origo contigerit? Inter hæc Avieni dicta Flavianus & Euſtathius, par inſigne amicitiæ, ac minimo poſt Euſebius ingreſſi alacriorem fecere cœtum; acceptaque ac reddita ſalutatione conſederunt, percunctantes quidnam offenderint ſermocinationis. Tum Vettius, Peropportune, inquit, affuiſtis mihi aſſertorem quærenti. [3] movet enim mihi Avienus noſtri nominis quæſtionem; & ita originem ejus flagitat, tamquam fides ab eo generis exigatur. nam, cum nullus ſit qui appelletur ſuo nomine vel togatus vel trabeatus vel paludatus, cur prætextatus nomen habeatur poſtulat in medium proferri. ſed & cum poſti inſcriptum ſit Delphici templi, & unius è numero ſapientum eadem ſit iſta ſententia, γνῶθι σαυτὸν; quid in me ſcire æſtimandus ſim ſi nomen ignoro, cujus mihi nunc & origo & cauſa dicenda eſt? Tullus Hoſtilius Hoſti filius Rex Romanorum tertius, debellatis Etruſcis ſellam curulem lictoreſque & togam pictam at-

[1] *Euſebium Graja & doctrina & facundia rhetorem.* | Plenior laus in veteri, *clarum rhetorem.* Pont.

[2] *Veſtitus togæ, vel trabeæ, ſeu paludamenti nullum de ſe proprii nominis uſum fecerit.* | Atqui obſervavit Scriverius noſter in tabulâ marmoreâ effoſſâ Romæ anno 1592. URSUM TOGATUM, qui primus vitreâ pilâ cum ſuis luſoribus decenter luſiſſe eo in præſtantiſſimo monumento laudatur. Et ut conſtet idem hoc nomen Macrobio vetuſtius eſſe, fatetur ibidem ſe victum à VERO tertium Conſule. Vide pag. DCXXXVII. N. 1. *Idem.*

[3] *Movet enim mihi Avienus noſtri nominis.* | Vel nobis Avienus noſtri, vel mihi Avienus mei, fuerat dicendum, etſi neutrum à Macrobio. Editiones aliæ: *mihi Avienus noſter mei nominis.* Ma. *mihi Avienus noſter nominis.* Quod forte non alienandum. *Gron.*

que prætextam, quæ inſignia magiſtratuum Etruſcorum erant, primus ut Romæ haberentur inſtituit. ſed prætextam illo ſæculo puerilis non uſurpabat ætas. erat enim, ut cætera quæ enumeravi, honoris habitus. ſed poſtea Tarquinius Demarati exſulis Corinthii filius Priſcus, quem quidam Lucumonem vocitatum ferunt, rex tertius ab Hoſtilio, quintus à Romulo, de Sabinis egit triumphum, quo bello filium ſuum annos quatuordecim natum, quod hoſtem manu percuſſerat, & pro concione laudavit, & bulla aurea prætextaque donavit, inſigniens puerum ultra annos fortem præmiis virilitatis & honoris. nam ſicut prætexta magiſtratuum; ita bulla geſtamen erat triumphantium, quam in triumpho præ ſe gerebant, incluſis intra eam remediis quæ crederent adverſus invidiam valentiſſima. hinc deductus mos ut prætexta & bulla in uſum puerorum nobilium uſurparentur; ad omen & vota conciliandæ virtutis ei ſimilis, cui primis in annis munera iſta ceſſerunt. alii putant eundem Priſcum, cum is quoque ſtatum civium ſollertia providi principis ordinaret, cultum quoque ingenuorum puerorum inter præcipua duxiſſe; inſtituiſſeque ut patricii bulla aurea cum toga cui purpura prætexitur uterentur, duntaxat illi quorum patres curulem geſſerant magiſtratum: cæteris autem ut prætexta tantum uterentur indultum; ſed uſque ad eos quorum parentes equo ſtipendia juſta meruiſſent. Libertinis vero nullo jure uti prætextis licebat; ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo. ſed poſtea libertinorum quoque filiis prætexta conceſſa eſt ex cauſa tali: quam M. Lælius augur refert, qui bello Punico ſecundo duumviros dicit ex ſenatus conſulto, propter multa prodigia, libros Sibyllinos adiſſe; & inſpectis his nunciaſſe in Capitolio ſupplicandum, lectiſterniumque ex collata ſtipe faciendum, ita ut libertinæ quoque quæ longa veſte uterentur in eam rem pecuniam ſubminiſtrarent. acta igitur obſecratio eſt pueris ingenuis, itemque libertinis, ſed & virginibus patrimis matrimiſque pronunciantibus carmen. ex quo conceſſum ut libertinorum quoque filii, qui ex juſta duntaxat matrefamilias nati fuiſſent, togam prætextam & lorum in collo pro bullæ decore geſtarent. Verrius Flaccus ait, cum populus Romanus peſtilentia laboraret, eſſetque reſponſum id accidere quod dii deſpicerentur, anxiam urbem fuiſſe, quia non intelligeretur oraculum; eveniſſeque ut Circenſium die puer de cœnaculo pompam ſuperne deſpiceret, & patri referret quo ordine ſecreta ſacrorum in arca pilenti compoſita vidiſſet: qui cum rem geſtam ſenatui nuntiaſſet; placuiſſe velari loca ea qua pompa veheretur: atque ita peſte ſedata puerum, qui ambiguitatem ſortis abſolverat, togæ prætextæ uſum munus impetraviſſe. Vetuſtatis peritiſſimi referunt in raptu Sabinarum unam mulierem nomine Herſiliam, dum adhæret filiæ, ſimul raptam: quam cum Romulus Hoſto cuidam ex agro Latino, qui in aſylum ejus confugerat, virtute conſpicuo uxorem dediſſet; natum ex ea puerum

ante-

antequam alia ulla Sabinarum partum ederet; eumque, quod primus esset in hostico procreatus Hostum Hostilium à matre vocitatum, & eundem à Romulo bulla aurea ac prætextæ insignibus honoratum. is enim cum raptas ad consolandum vocasset, spopondisse fertur se ejus infanti, quæ prima sibi civem Romanum esset enixa, illustre munus daturum. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent; quam inspicientes ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent, togamque prætextam his additam; ut ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerentur. Diximus unde prætexta. adjecimus & caussas quibus æstimatur concessa pueritiæ. nunc idem habitus quo argumento transierit in usum nominis paucis explicandum est. Mos antea senatoribus fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. cum in senatu res major quæpiam consultabatur; eaque in posterum diem prolata esset: placuit ut hanc rem, super qua tractavissent, ne quis enuntiaret priusquam decreta esset. mater Papirii pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percunctatur filium, quidnam in senatu egissent patres. puer respondit tacendum esse, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. secretum rei & silentium pueri animum ejus ad inquirendum everberat. quærit igitur compressius violentiusque. tum puer urgente matre lepidi atque festivi mendacii consilium capit. actum in senatu dixit utrum videretur utilius magisque è republica esse, unusne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. hoc illa ubi audivit, animo compavescit; domo trepidans egreditur; ad cæteras matronas affert: postridieque ad senatum copiosa matrumfamilias caterva confluunt: lacrymantes atque obsecrantes orant [4] una potius ut duobus nupta fieret, quam ut uni duæ. senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio isthæc vellet, mirabantur; & ut non parvæ rei prodigium illam verecundi sexus impudicam insaniam pavescebant. Puer Papirius publicum metum demit. nam in medium curiæ progressus quid ipsi mater audire institisset, quid matri ipse simulasset, sicut fuerat, enarrat. senatus fidem atque ingenium pueri exosculatur; consultumque facit uti posthac pueri cum patribus in curiam non introëant præter illum unum Papirium: eique puero postea cognomentum honoris gratia decreto inditum, ***Prætextatus***; ob tacendi loquendique in prætextæ ætate prudentiam. hoc cognomentum postea familiæ nostræ in nomen hæsit. non aliter dicti Scipiones: nisi quod Cornelius, qui cognominem patrem luminibus carentem pro baculo regebat, Scipio cognominatus,

[4] *Una potius ut duobus nupta foret, quam uni duæ.* | Scivit apud Aristænetum Apollogenes Epistola XI. lib. 2. Ἀλλ' εἴθε καθάπερ οἱ ἔρωτες τῇ ἐμῇ συνομιλοῦντες ἐνδιαιτῶνται ψυχῇ, οὕτω ζηλοτυπίας χωρὶς αἱ γυναῖκες συνοικεῖν ἀλλήλαις. id est, *Sed utinam, sicut diversi in animo meo conversantur cupidines, ita & mulier utraque, sine omni livore possent convivere.* Pont.

nomen ex cognomine poſteris dedit. ſic Meſſala tuus, Aviene, dictus à cognomento Valerii Maximi? qui poſtquam Meſſanam urbem Siciliæ nobiliſſimam cepit, Meſſala cognominatus eſt. Nec mirum ſi ex cognominibus nata ſunt nomina: cum contra & cognomina ex propriis ſint tracta nominibus; ut ab Æmilio, Æmilianus, [5] à Servio Servilianus. Hic ſubjecit Euſebius: Meſſala & Scipio, alter de pietate, de virtute alter, ut refers, cognomina reppererunt. ſed Scropha & Aſina, quæ viris non mediocribus cognomenta ſunt, volo dicas unde contigerint; cum contumeliæ quam honori propriora videantur. Tum ille: Nec honor nec injuria ſed caſus fecit hæc nomina. nam Aſinæ cognomentum Corneliis datum eſt, quoniam princeps Corneliæ gentis empto fundo, ſeu filia data marito, cum ſponſores ab eo ſollemniter poſcerentur, aſinam cum pecuniæ onere produxit in forum quaſi pro ſponſoribus præſens pignus. Tremellius vero Scropha cognominatus eſt eventu tali. is Tremellius cum familia atque liberis in villa erat: ſervi ejus, cum de vicino ſcropha erraret, ſurreptam conficiunt. vicinus advocatis cuſtodibus omnia circumvenit, ne qua efferri poſſit; iſque ad dominum appellat reſtitui ſibi pecudem. Tremellius, qui ex villico rem comperiſſet, ſcrophæ cadaver ſub centonibus collocat, ſuper quos uxor cubabat. quæſtionem vicino permittit. cum ventum eſt ad cubiculum: verba jurationis concipit nullam eſſe in villa ſua ſcropham, niſi iſtam, inquit, quæ in centonibus jacet; lectulum monſtrat. ea facetiſſima juratio Tremellio Scrophæ cognomentum dedit.

[5] *A Servio Servilianus.* | Neque Servius proprium nomen familiæ fuit in republica, ut Æmilius; neque à Servio Servilianus. Nihil utroque falſius. Et tamen vulgatum occurrit in Ms. & Andreæ Veſalienſis, Camerarii, Stephani, utraque Pontani editionibus. In ſola anni 1607, anonymo præſide, invenio à *Servilio*, quod proculdubio verum. *Gronov.*

CAP. VII.

De Saturnaliorum origine ac vetuſtate; ubi & alia quædam obiter perſtringuntur.

DUM iſta narrantur: unus à famulitio, cui provincia erat admittere volentes dominum convenire, Euangelum adeſſe nuntiat cum Dyſario; qui tunc Romæ præſtare videbatur cæteris medendi artem profeſſis. corrugato indicavere vultu plerique de confidentibus Euangeli interventum ocio ſuo inamœnum minuſque placido conventui congruentem. erat enim amarulenta dicacitate, [1] & linguæ protervæ, mendacii procax, ac ſecurus offenſarum, quas ſine delectu cari vel non amici in ſe paſſim verbis odia ſerentibus provo-

[1] *Et lingua proterva, mendacii procax, ac ſecurus offenſarum.* | Hæc iterum Cl. V. Stephani lectio, quam reliquimus. Germanior tamen, imo germana plane, quæ inſcripto, & vetuſte quoque cuſis; *Et lingua proterve mordaci, procax & ſecurus offenſ.* Pont.

cabat.

cabat. Sed Prætextatus, ut erat in omnes æque placidus ac mitis, ut admitterentur miſſis obviis imperavit. quos Horus ingredientes commodum conſecutus comitabatur, vir corpore atque animo juxta validus: qui poſt innumeras inter pugiles palmas ad philoſophiæ ſtudia migravit; ſectamque Antiſthenis & Cratetis atque ipſius Diogenis ſecutus, inter Cynicos non incelebris habebatur. Sed Euangelus, poſtquam tantum cœtum aſſurgentem ſibi ingreſſus offendit, Caſus ne, inquit, hos omnes ad te, Prætextate, contraxit; an altius quiddam cui remotis arbitris opus ſit cogitaturi ex diſpoſito conveniſtis? quod ſi ita eſt, ut æſtimo; abibo potius quam me veſtris miſcebo ſecretis; à quibus me amovebit voluntas, licet fortuna feciſſet ſtruere. Tum Vettius, quamvis ad omnem patientiam conſtanter animi tranquillitate firmus, [2] nonnihil tamen [3] conſulatione tam proterva motus, Si aut me, inquit, Euangele, aut hæc innocentiæ lumina cogitaſſes: nullum inter nos tale ſecretum opinarere; quod non vel tibi vel etiam vulgo fieri dilucidum poſſet; quia neque ego ſum immemor, nec horum quemquam inſcium credo ſancti illius præcepti philoſophiæ; ſic loquendum eſſe cum hominibus tamquam dii audiant, ſic loquendum cum dis tamquam homines audiant. cujus ſecunda pars ſancit, ne quid à dis petamus quod velle nos indecorum ſit hominibus confiteri. nos vero, ut & honorem ſacris feriis haberemus, & vitaremus tamen torporem feriandi, [4] atque otium in negotium veteremus, convenimus diem totum doctis fabulis velut ex ſymbola conferendis daturi. nam, ſi per ſacra ſollemnia *rivos deducere nulla Religio prohibet*. ſi ſalubri fluvio merſare oves fas & jura permittunt: cur non religionis honor putetur dicare ſacris diebus ſacrum ſtudium literarum? ſed, quia vos quoque deorum aliquis nobis additos voluit, facite, ſi volentibus vobis erit, diem communibus & fabulis & epulis exigamus: [5] quibus ut omnes hodie qui præſentes ſunt aquieſcant impetratum teneo. Tunc ille: Supervenire

2 *Nonnihil tamen conſultatione tam protervâ motus* | Lego *inſultatione t. p.* Meurſ.

3 *Conſultatione tam protervâ.* | Id eſt, interrogatione tam proterva. Et ita eâ voce iterum uſus eſt cap. 16. *De hoc quoque quod Hori noſtri conſultatio non tenet.* item cap. 17. *à conſultatione oraculorum.* item cap. 2. lib. 7. Saturnal. *Qui vult amœnus eſſe conſultor.* id eſt, interrogator. Et ibid. cap. 4. *Cæteris ex filo conſultationis ejus interrogandi conſtitueretur exemplum.* Quod monitum volui, ne quis alios mutantes ſequatur. *Pontan.*

4 *Atque otium in negotium verteremus.* | Anglicanus, & item editio vetus: *in negotium utile.* Idem.

5 *Quibus ut omnes hodie, qui præſentes ſunt acquieſcant, impetratum teneo.* | Apud Feſtum eſt, *Impetritum, impetratum.* Id porro in tranſcurſu dictum ſit, formularem videri fuiſſe loquutionem priſcis, *Si impetrari poſſet, non impetrari poteſt*, ab auſpiciis ductam, in queis *impetrire* ſive *impetrare* id erat, quod in Sacrificiis *litare.* Plautus, quod dico, Caſina extulit, *Nolo ames.* St. *Non poteſt impetrari.* & alibi ſæpius. Curculio hinc emaculanda videtur ſcenâ, *Date viam*; ubi editum:

Recte hic monſtrat, ſi imperare poſſit.

& attentatum viris eruditis, *ſe imperare poſſe*, ſed ſequentia qui cogitat, minime id huc facere facile videat. Puto itaque, quod innui, verum eſſe, *ſi impetrare poſſit.* Nam & à vulgato, qua literis, vix abit; qua ſententia, potcunt continua illa verba:

Nam ita nunc mos viget,
Ita nunc ſervitium eſt, profecto modus haberi non poteſt. Idem.

fabulis non evocatos haud equidem turpe exiſtimatur: verum ſponte irruere in convivium aliis præparatum, nec ab Homero ſine nota vel in fratre memoratum eſt. & vide ne nimium arroganter tres tibi velis Menelaos contigiſſe, cum illi tanto regi unus evenerit. Tum omnes Prætextatum juvantes orare blandeque ad commune invitare conſortium: Euangelum quidem ſæpius & maxime, ſed nonnumquam & cum eo pariter ingreſſos. Inter hæc Euangelus petitu omnium temperatus, M. Varronis, inquit, librum vobis arbitror non ignotum ex ſatyris Menippeis, qui inſcribitur: NESCIS. QUID. VESPER. VEHAT. in quo convivarum numerum hac lege definit, ut neque minor quam Gratiarum ſit, neque quam Muſarum numeroſior. hic video, excepto rege convivii, tot vos eſſe quot Muſæ ſunt. quid ergo perfecto numero quæritis adjiciendo? & Vettius, Hoc, inquit, nobis præſentia veſtra præſtabit, ut & Muſas impleamus & Gratias: quas ad feſtum deorum omnium principis æquum eſt convenire. Cum igitur conſediſſent: Horus Avienum intuens, quem familiarius frequentare ſolitus erat. In hujus, inquit, Saturni cultu, quem deorum principem dicitis, ritus veſter ab Ægyptiorum religioſiſſima gente diſſentit. nam illi neque Saturnum nec ipſum Serapim receperant in arcana templorum, uſque ad Alexandri Macedonis occaſum. poſt quem tyrannide Ptolemæorum preſſi, hos quoque deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur, coacti ſunt. ita tamen imperio paruerunt; ut non omnino religionis ſuæ obſervata confunderent. nam quia numquam fas fuit Ægyptiis pecudibus aut ſanguine, ſed precibus & ture ſolo placare deos; his autem duobus advenis hoſtiæ erant ex more mactandæ: fana eorum extra pomœrium locaverunt; ut & illi ſacrificii ſollemnis ſibi cruore colerentur, nec tamen urbana templa morte pecudum polluerentur. nullum itaque Ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Serapis ſanum recepit. [6] horum alterum [7] vix ægreque à vobis ad-

[6] *Horum alterum vix agre admiſſum audio.* | Editiones tamen præter Stephani, omnes, & Ms. *vix ægreque.* Illud nihilominus, & magis ſi libri auctoritas juvet, omnino amplectendum. Apuleius ſic extuliſſe videatur, *curioſe ſedulo*, lib. 1. *Et ego curioſe ſedulo arbitratus jugulum comitis.* Nec aliter fortaſſe Catullus.

Et hæc peſſima ſe puella vidit
Jocoſe lepide vovere divis.

Nam in ſcripto fuit, *jocoſe lepide*; quod tamen tuetur eruditiſſimus caſtigator, quem video. *Idem.*

Horum alterum vix ægreque à vobis admiſſum audio. | *Vix agre*, non ut eſt editum *vix ægreque*, rectior lectio ſit. Suntque locutiones priſcæ, *vix agre*; *curioſe ſedulo*; *jocoſe lepide*. Quorum hoc poſtremum Catulli eſt, quamvis aliter explicare olim conatus eſt Scaliger, ſed perperam. Nam referenda hæc ad parelea, ſed ea quæ in oratione abundant, & elegantiæ tantum cauſâ, non vero neceſſario ponuntur; ut *etiam quoque*, apud Plautum; *quoque &*, apud Virgilium Æneidos 1; *Ergo propterea*, Terent. Hecyra; *Ergo igitur*, Apuleius; *Quamvis licet*, Cicero. Cujuſmodi plura attulit V. Cl. Auſonius Popma in eo libro, quem edidit De uſu antiquæ locutionis. Quibus addi ſuperiora iſta aliaque poſſunt. *Scriverius.*

[7] *Vix ægreque.* | Notaverat Scriverius, & appoſitis aliorum verbis approbaverat copulam à Stephano omiſſam. Ecce Iſacius, quo & ſibi Hylas dictus eſſet, cum in reliquis omnibus Macrobium ſuum ad Stephanum velut amuſſim componeret, nunc edi-

miſſum

miſſum audio: Saturnum vero vel maximo inter cæteros honore celebratis. ſi ergo nihil eſt quod me hoc ſcire prohibeat volo in medium proferatur. Hic Avienus in Prætextatum exſpectationem conſulentis remittens, Licet omnes, ait, qui aſſunt pari doctrina polleant; ſacrorum tamen Vettius unice conſcius poteſt tibi & originem cultus, qui huic deo penditur, & cauſam feſti ſollemnis aperire. Quod cum Prætextatus in alios refundere tentaſſet: omnes ab eo impetraverunt ut ipſe diſſereret. tunc ille ſilentio facto ita exorſus eſt. Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas eſt; non quæ ad arcanam divinitatis naturam refertur, ſed quæ aut fabulosis admixta diſſeritur, aut à phyſicis in vulgus aperitur. nam occultas [8] & manantes ex meri veri fonte rationes ne in ipſis quidem ſacris enarrari permittitur. ſed ſi quis illas aſſequitur; continere intra conſcientiam tectas jubetur. Unde quæ ſciri fas eſt Horus noſter licebit mecum recognoſcat. Regionem iſtam, quæ nunc vocatur Italia, regno Janus obtinuit. qui ut Higinus Protarchum Trallianum ſecutus tradit, cum Cameſe æque indigena [9] terram hanc ita participata potentia poſſidebant; ut regio Cameſene, oppidum Janiculum vocitaretur. Poſt ad Janum ſolum regnum redactum eſt; qui creditur geminam faciem prætuliſſe, ut quæ ante quæque poſt tergum eſſent intueretur. quod proculdubio ad prudentiam regis ſollertiamque referendum eſt, qui & præterita noſſet & futura proſpiceret, ſicut [10] Antevorta & Poſtvorta divinitatis ſcil. aptiſſimæ comites apud Romanos coluntur. Hic igitur Janus, cum Saturnum claſſe pervectum excepiſſet hoſpitio, & ab eo edoctus peritiam ruris ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius redegiſſet, regni eum ſocietate muneravit. cum primus quoque æra ſignaret; ſervavit & in hoc Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte ſui capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur;

tiones præter Stephani omnes & Ms. cauſatur. Addit, ſi libri auctoritas juvet, omnino illud amplectendum. Forte tum non faſtidiendum putarem. Sed cur ille tam imperioſe? Quid in Macrobio valent exempla aliorum? ille autem nunc *breviter abſolute-que, manifeſte clareque, preſſe pureque, plene & docte*, nunc *ratiocinabiliter vereque, ſape ac libenter, ſatis abundeque, benigne ac libenter, dilucide ac plane*, & infinita talia nuſquam omiſſa copulâ: Et tamen, his non conſideratis, Pontanus ait illud nihilominus amplectendum. Imo neceſſario mutandum nos putamus, & judicem ei ferimus vel ipſum Macrobium, quem debuit diligentius adhibere. Is autem lib. 1. Somnii cap. 7. *Ille velut divinum ſecutus oraculum commiſſo prælio, amiſſis ſuorum plurimis, vix egreque in caſtra remeavit.* Gronov.

[8] *Et manantes ex meri veri fonte rationes.* | Deleverim τὸ *meri*, ut natum ex voce ſequenti. *Meurſ.*

[9] *Terram hanc ita participatâ potentiâ poſſidebant.* | Melius v. c. *poſſidebat.* Meurſius. Σκαθάζει Meurſius, cum ex v. c. *poſſidebat* profert, melius opinatus. *Janus cum Cameſe, poſſidebant* ut *Remus cum fratre Quirino jura dabant.* Gronov.

[10] *Antevorta & Poſtvorta divinitatis ſcilicet aptiſſima comites.* | Videbatur referre Anglicanus ille vetus, *divitiarum ſcilicet.* Quod quæramus. In Faſtis eſt:

Porrima placatur, Poſtvortaque, ſive ſoro-
res
Sive fuga comites Menali Diva tua. Pont.

[11] quo Saturni memoriam in poſteros propagaret. ita fuiſſe ſignatum hodieque intelligitur in aleæ luſu: cum pueri denarios in ſublime jactantes, [12] *capita aut navia*, luſu teſte vetuſtatis exclamant. Hos una concordeſque regnaſſe vicinaque oppida communi opera condidiſſe, præter Maronem qui refert,

Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen:

etiam illud in promptu eſt, quod poſteri quoque duos eis continuos menſes dicarunt, ut December ſacrum Saturni, Januarius alterius vocabulum poſſideret. Cum inter hæc ſubito Saturnus non comparuiſſet: excogitavit Janus honorum ejus augmenta. ac primum terram omnem ditioni ſuæ parentem Saturniam nominavit: aram deinde cum ſacris tamquam deo condidit, quæ Saturnalia nominavit. tot ſæculis Saturnalia præcedunt Romanæ urbis ætatem. obſervari igitur eum juſſit majeſtate religionis quaſi vitæ melioris auctorem. ſimulacrum ejus indicio eſt; cui falcem inſigne meſſis adjecit. Huic deo inſertiones ſurculorum pomorumque educationes & omnium cujuſcemodi fertilium tribuunt diſciplinas. Cyrenenſes etiam, cum rem divinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur, placentaſque mutuo miſſitant, mellis & fructuum repertorem Saturnum æſtimantes. [13] Hunc Romani etiam Stercutum vocant; quod primus ſtercore fœcunditatem agris comparaverit. Regni ejus tempora fæliciſſima feruntur cum propter rerum copiam, tum etiam quod nondum quiſquam ſervitio vel libertate diſcriminabatur. quæ res intelligi poteſt, quod Saturnalibus tota ſervis licentia permittitur. Alia Saturnaliorum cauſa ſic traditur. Qui erant ab Hercule

[11] *Quo Saturni memoriam etiam in poſteros propagaret. ita fuiſſe ſignatum.* | In eodem planius; *Æs ita fuiſſe ſignatum.* Hinc Naſo:

At bona poſteritas puppim ſignavit in ære,
Hoſpitis adventum teſtificata Dei. Id.

[12] *Capita aut navia.* | Affinis huic luſui ille Auguſti, *par impar*, Græcis eſt ζυγὰν ἢ ἄζυγα. *Navia* autem μονόξυλα σκάφη *linter*. Vide & Feſtum, qui *lignum excavatum* interpretatur ut navis. *Idem.*

[13] *Hunc Romani etiam Stercutum vocant.* | Scriptus, *ſtergutius*, quod valet, *ſtercutius*. Solemnis enim veteribus commutatio fuit literarum G. C, item C. Q. Notata hæc paſſim excellentiſſimis ingèniis, imo erratorum ab iiſdem talium acervi multoties eliminati latifundiis bonorum ſcriptorum. Et fallor? an nobis etiamnum unum alterum reliquum factum? Exſtat Catulliano Epithalamio Manlii & Juliæ:

Non tuus levis in mala
Deditus vir adultera,
Probra turpia perſequens
A tuis teneris volet
Secubare papillis.

Sed lectio ſcripta & vetus eſt, *Proca, turpia perſequens.* Unde indubie fecerim, *pra qua, (turpia perſequens)* ſcriptum enim fuerat, *proca*; quomodo *aca* pro *aqua*, item, *coad* pro *quoad*, & ſimilia, antiqua fere ſemper ſcriptio eſt. A mente vero iſta, non abit quod mox in Epigrammatibus:

Nec pra me velle tenere jovem: De lege vero pedia non eſt quod quis jam dubitet, nam aliquoties inſerit ſpondæum. ſtatim,

Luſiſti nucibus. lubet
Jam ſervire Thalaſſio.

Alterum deinde quod innuo legitur Elegia ad Manlium.

Nam mihi quam dederit duplex Amathuſia curam
Scitis, & in quo me torruerit genere.

Ubi, *in quo genere* Græcorum more poſitum, qui ἐν ποίᾳ ἰδέᾳ. Et valde blanditur. Suſpicabar nihilominus *in quo me torruerit cenere*, pari cum Macrobiano hoc errore, G. pro C. quomodo etiam in Gloſſario, *gras* & *graſſum* pro *craſs*, *craſſum*. Sed ut hoc ſuſpicari tamen obiter libeat, ita prius præſtare non vereor. *Idem.*

in

in Italia relicti, ut quidam ferunt, irato quod incuſtoditum fuiſſet armentum, ut nonnulli æſtimant, conſulto eos relinquente ut aram ſuam atque ædem ab incurſionibus tuerentur. hi ergo, cum à latronibus infeſtarentur, occupato edito colle Saturnios ſe nominaverunt, quo ante nomine etiam idem collis vocabatur. &, quia ſe hujus dei ſenſerunt nomine ac religione tutos; inſtituiſſe Saturnalia ferunt, ut agreſtes vicinorum animos ad majorem ſacri reverentiam ipſa indicti feſti obſervatio vocaret. Nec illam cauſam, quæ Saturnalibus aſſignatur, ignoro: quod Pelaſgi, ſicut Varro memorat, cum ſedibus ſuis pulſi diverſas terras petiſſent, confluxerunt plerique Dodonam, & incerti quibus hærerent locis ejuſmodi accepere reſponſum:

Στείχετε μαιόμενοι [14] Σικελῶν Σαλυηΐαν αἶαν
Ἥλ' Ἀβοριγενέων Κοτύλιν ἐ νᾶσόν ὀχεῖται.
[15] Αἷς ἀναμιχθέντες δεκάτῳ ἐκπέμψατε φόβῳ,
Καὶ κεφαλὰς Ἄδῃ, ᾧ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

acceptaque ſorte, cum Latium poſt errores plurimos appuliſſent, in lacu Cutylienſi enatam inſulam deprehenderunt. ampliſſimus enim ceſpes ſive ille continens limus ſeu paludis fuit, coacta compage, virgultis & arboribus in ſilvæ licentiam comptus jactantibus [16] per amnem fluctibus vagabatur; ut fides ex hoc etiam Delo facta ſit, quæ celſa montibus vaſta campis tamen [17] per maria ambulabat. hoc igitur miraculo deprehenſo has ſibi ſedes prædictas eſſe didicerunt: vaſtatiſque Sicilienſibus incolis occupavere regionem, decima prædæ ſecundum reſponſum Apollini conſecrata, erectiſque Diti ſacello & Saturno ara: cujus feſtum Saturnalia nominarunt. cumque diu humanis capitibus Ditem & virorum victimis Saturnum placare ſe crederent propter oraculum in quo erat;

[18] Καὶ κεφαλὰς Ἄδῃ ᾧ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα:

Herculem ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiam revertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris ut fauſtis ſacrificiis infauſta mutarent,

[14] Σικελῶν Σατυρηΐαν. | In v. c. Σατέριον. Meurſ.

[15] Αἷς ἀναμιχθέντες. | Melius in v. c. οἷς. Nam Aborigines intelligit. *Meurſius.*

[16] *Per amnem fluctibus vagabatur.* | De Cutilienſi lacu loquitur, quem an amnem recte dixerimus, cogitemus. Calamo exaratus, *per omnem lacum.* Vetuſte editus, *per omne mare.* Res tanti non eſt: monitum volui tamen. *Pont.*

[17] *Per maria ambulabat.* | Iterum iidem veteres: *migrabat.* Idem.

[18] Καὶ κεφαλὰς Ἄδῃ ᾧ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. | In Lactantio tamen eſt, ᾧ κεφαλὰς κεγρίδη. At abnuit Macrobius, qui ditem capitibus, Saturnum vero viris ait placatum. Ἄδῃ itaque in Firmiano refingendum ſit; & τῷ πατρὶ Saturnum denotaverit. *Idem.* Quid audio? Macrobius quia Ditem capitibus, Saturnum viris ait placatum, abnuit Lactantii ſcripturam, quæ Κεγρίδη habet pro Ἄδῃ? & propterea refingendum id in Firmiano? Ubi ergo primorum Deorum genealogiæ & nomina? Quaſi Ἄδης non eſſet Κεγρίδης. Omnino certam putamus Lactantii lectionem, & utroque Macrobii loco Ἄδης videtur fuiſſe explicatio gloſſæ Κεγρίδης: nam ita, præterquam apud Lactantium, legitur & apud Dionyſium Halicarnaſſæum, & Stephanum in Ἀβοριγῖνες, qui de Dionyſii lectione dubitari non permittit. *Gronov.*

inferentes

inferentes Diti non hominum capita ſed [19] oſcilla ad humanam effigiem Arte ſimulata; & aras Saturnias [20] non mactando viros ſed accenſis luminibus excolentes: quia non ſolum virum ſed & lumina φῶτα ſignificat. inde mos per Saturnalia miſſitandis cereis cœpit. alii cereos non ob aliud mitti putant, quam quod hoc principe ab incomi & tenebroſa vita quaſi ad lucem & bonarum artium ſcientiam editi ſumus. Illud quoque in literis invenio; quod, cum multi occaſione Saturnaliorum per avaritiam à clientibus ambitioſe munera exigerent, idque onus tenuiores gravaret: [21] Publicius tribunus plebi tulit, non niſi ditioribus cerei miſſitarentur. Hic Albinus Cæcina ſubjecit: Qualem nunc permutationem ſacrificii, Prætextate, memoraſti, invenio poſtea Compitalibus celebratam; cum ludi per urbem in compitis agitabantur, reſtituti ſcilicet à Tarquinio Superbo Laribus ac Maniæ, ex reſponſo Apollinis: quo præceptum eſt ut pro capitibus, capitibus ſupplicaretur. idque aliquandiu obſervatum, ut pro familiarium ſoſpitate [22] pueri mactarentur Maniæ deæ matri Larum. quod ſacrificii genus Junius Brutus conſul Tarquinio pulſo aliter conſtituit celebrandum. [23] nam capitibus allii & papaveris ſupplicari juſſit, ut reſponſo Apollinis ſatisfieret de nomine capitum; remoto ſcilicet ſcelere infauſtæ ſacrificationis; [24] factumque eſt ut effigies Maniæ ſuſpenſæ

[19] *Oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata.* | Libens reſcribo, *ſimulata*, id erit, ficta & formata. Sæpicule hæc vox in melioribus libris corrupta. Petronio redonanda videatur pag. 29. ubi vulgatur:

Mox ubi videndas incluſit pagina partes,
Vera redit facies, diſſimulata perit.

Nec effugit Nobiliſſ. viri Douzæ acumen. Vidit enim inverti dictione iſta, *diſſimulata*, verſiculi totius mentem. Repoſuit idcirco appoſite, *aſſimilata*. Sed de germanitate vocis cum cogito, putem ex reliquiis ſcripturæ veteris, reſcribendum uti innui *deſimilata*, rara quidem, ſed, ita Muſis placeam, ut digna Petronio dictione. Quid ni enim ea, ut, *deformo, depingo, defiguro*, & talia? Horatius lib. Epiſt. 2. *Aut alius Lyſippo duceret ære, Fortis Alexandri vultum ſimilantia.* vulgo eſt *ſimulantia*. Pont.

[20] *Non mactando viros.* | Sic, quas inſpexi, editiones. Chartaceus tamen *viro*. Quod ſane verba oraculi deſiderant; & rejectum apparet ab illis, qui non adverterant ſingulis paginis à Cicerone & Livio ejuſmodi ablativos libenter poni, ut *defendenda pace, dimittendis adverſariis, &c.* Gronov.

[21] *Publicius tribunus plebi tulit, non niſi ditioribus.* | Lego ex conjectura, & v. c. *tribunus plebei tulit, ut non n. d.* Genitivus antiquus *plebi*. Meurſ.

[22] *Pueri mactarentur Maniæ deæ.* | Interpres vetus Perſii: *Manium dicit defunctorum & ignotum. eo quod Mania dicuntur inducori vultus perſona, quibus pueri terrentur.* Pont.

[23] *Nam capitibus allii & papaveris ſupplicari juſſit.* | Forte huc alluſum Satyrico:

——Si non
Prædictum ter mane caput guſtaveris alli.

Et quod ſtatim addit Macrobius, *Periculum ſi quod immineret familiis, expiarent*, non abſimile videatur. quod iterum, quem dixi, Perſii interpres ad illud; *evoque pericula rupto*, ita enarrat: *Sacerdotes qui explorandis periculis ſacra faciebant, obſervare ſolebant ovum igni impoſitum, utrum in capite an in lateribus deſudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat pro quo factum fuerat, vel rei familiari ejus.* Pont.

[24] *Factumque eſt ut effigies Maniæ ſuſpenſa.* | Fuit cum de meudo hunc locum ſuſpectum habui, nunc tamen mens mihi longe alia. De effigiebus Maniæ in compitis ſuſpendi ſolitis quod ait, ſciendum ex lana eas fuiſſe, & duplices quidem, has viriles, illas muliebres, quæ pro liberorum capitibus ponebantur, nam pro ſervorum pilæ. Precantes Maniam & Lares ut ſimulacris his & pilis contenti vivis parcerent. *Meurſ.*

pro

pro ſingulorum foribus periculum, ſi quod immineret familiis, expiarent: ludoſque ipſos ex viis compitorum in quibus agitabantur Compitalia appellitaverunt. ſed perge cætera. Tum Prætextatus: Bene & opportune ſimilis emendatio ſacrificiorum relata eſt. ſed ex his cauſis quæ de origine hujus feſti relatæ ſunt apparet, Saturnalia vetuſtiora eſſe urbe Romana: adeo, ut ante Romam in Græcia hoc ſollemne cœpiſſe L. Accius in annalibus ſuis referat his verſibus:

Maxima pars Grajum Saturno & maxime Athenæ
Conficiunt ſacra, quæ Cronia eſſe iterantur ab illis;
[25] *Eumque diem celebrant:* [26] *per agros urbeſque fere omnes*
Exercent epulis læti: famuloſque procurant
Quiſque ſuos: noſtrique itidem. & mos traditus illinc
Iſte, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

[25] *Eumque diem celebrant, per agros urbeſque fere omnes* | Accii verſus eſt ex annalibus. Sed cur tam ſollicite appictum, *fere omnes*? an hiſtorica fide, an qua alia re? Anglicanus diſerte, *urbeſque per omnes*. Deinde *imque*, pro *eumque* fecero, ut fiat illud Feſti: *Nis antiqui dicebant pro nobis, ſam pro ſuam, im pro eum.* Gloſſ. *Im, αὐτὸν, εἰς αὐτὸν.* Pont.

Eumque diem celebrant | Lego: *Emque d. c.* Nam *em* pro *eum* veteres dicebant, ſicut *emdem* pro *eundem*. Male apud Feſtum, *Emem, eundem*. Emenda, *emdem, e.* Ad Macrobium quod attinet, ingenue fateor, magis placere lectionem v. c. *Cumque diem c. Meurſ.*

[26] *Per agros urbeſque per omnes* | Sic lego cum Pontano, & præterea: *famuloſque procurant Quiſque ſuos; noſtriſque itidem eſt mos traditus illinc.* Gron.

CAP. VIII.

De templo Saturni, deque his quæ in hujus æde aut imagine viſuntur, & quomodo intelligenda ſint ea quæ de hoc deo fabuloſe dici conſueverunt.

NUnc de ipſo dei templo pauca referenda ſunt. Tullum Hoſtilium, cum bis de Albanis, de Sabinis tertio triumphaſſet, inveni fanum Saturno ex voto conſecraviſſe; & Saturnalia tunc primum Romæ inſtituta, quamvis Varro libro ſexto, qui eſt de ſacris ædibus, ſcribat ædem Saturni ad forum faciendam locaſſe L. Tarquinium regem; Titum vero Larcium dictatorem Saturnalibus eam dedicaſſe. [1] Nec me fugit Gellium ſcribere [2] ſenatum decreviſſe ut ædes Saturni fieret: eique rei L. Furium tribunum militum præfu-

[1] *Nec me fugit Gellium ſcribere* | Ne quid erres lector, non eſt hic Aulus Gellius Noct. Attic. ſcriptor, cujus ſimia Macrobius: ſed C. Gellius & Annalium, cujus meminit infra cap. 16. & lib. 3. c. 17. Reſtituendum hoc nomen Atticarum Noctium ſcriptori lib 18. cap. 12. ubi male. *Cn. Vellius in Annalibus*, &c. Lego *Cn. Gellius*. Vide eundem A. Gellium lib. 8. cap. 13. lib. 13. cap. 21 & Cenſorinum cap. 17. *Meurſ.*

[2] *Senatum decreviſſe* | Quod maxime, utpote à prava manu, debuit Stephanus [illegible], id Macrobio obtruſit, & ſecutus eſt Pontanus. Editi omnes ante eum & Ms. *decreſſe*. Sic ſupra dixit *feſſe, ſuppleſſe, ſciſſe, impleſſe, conſuerunt*, & amœnus in his antiquorum luſus omnibus notus. *Gronov.*

iſſe.

iſſe. [3] Habet aram & ante ſenatulum. illic Græco ritu capite aperto res divina fit: quia primo à Pelaſgis, poſt ab Herculè ita eam à principio factitatam putant: [4] Ædem vero Saturni ærarium Romani eſſe voluerunt, quod tempore quo incoluit Italiam fertur nullum in ejus finibus furtum eſſe commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cujuſquam privatum;

Nec ſignare ſolum aut partiri limite campum
Fas erat in medium quærebant.

ideo apud eum locaretur populi pecunia communis, ſub quo fuiſſent cunctis univerſa communia. Illud non omiſerim, Tritonas cum buccinis, faſtidio Saturni ædis ſuperpoſitos: quoniam ab ejus commemoratione ad noſtram ætatem hiſtoria clara & quaſi vocalis eſt; ante vero muta & obſcura & incognita. quod teſtantur caudæ Tritonum humi merſæ & abſconditæ. Cur autem Saturnus ipſe in compedibus viſatur, Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit. verum mihi Apollodori lectio ſic ſuggerit: Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo vinculo, & ſolvi ad diem ſibi feſtum, id eſt, menſi hoc decembri: atque inde proverbium ductum; deos laneos pedes habere. ſignificari vero decimo menſe ſemen in utero animatum in vitam grandeſcere: quod donec erumpat in lucem mollibus naturæ vinculis detinetur. eſt porro idem χρόνος καὶ χρόνος. Saturnum enim in quantum mythici fictionibus diſtrahunt, in tantum phyſici ad quandam veriſimilitudinem revocant. hunc aiunt abſcidiſſe Cæli patris pudenda: quibus in mare dejectis Venerem procreatam, [5] quæ à ſpuma unde coaluit Ἀφροδίτη nomen accepit. ex quo intelligi volunt cum chaos eſſet tempora non fuiſſe. ſiquidem tempus eſt certa dimenſio quæ ex cœli converſione colligitur,

[3] *Habet aram & ante ſenatulum* | Onufrius in Urbe Roma, regione viii. quæ *Forum Romanum* appellata: *Templum Saturnicum ara, ubi erat ærarium, ante quod erat aneum Silvani ſignum.* Hic Macrobii locus pluribus alias à Scriverio excutiendus. *Pont.* Alii excuſi: *Et ante ſe canaculum.* Illud ex ſcriptis eſt. Valerius quoque notavit lib. 2. cap. 2. Ubi ita conſtituenda ejus verba: *Antea Senatus ſtationem eo loci peragebat qui hodieque Senatulum appellatur.* Nec aliter Achilles Statius ad librum de illuſt. Grammaticis cap. 17. legend. cenſuit hunc Tranquilli locum; *Statuam habet Præneſte, in inferiori fori parte, contra Senatulum.* In vet. impreſ. *hemicylium* eſt. Quid autem *Senatulum* ex Æl. Lampridii verbis liquet, qui in Heliogabalo inquit: *Fecit & in colle Quirinali Senatulum, id eſt, mulierum ſenatum, in quo ante fuerat conventus matronæ, ſolemnibus tantum diebus,* &c. Pontan.

[4] *Ædem vero Saturni ærarium eſſe voluerunt quod* | Aliam aſſignat cauſam in illud Perſii, *Saturniaque impulit æra* interpres vetus: *Æs,* inquit, *in ade Saturni condebatur nondum argento auroque ſignato. Unde ærarium nomen accepit.* Interpreti aſſentitur & Cyprianus de Idolorum Vanitate: *Hic literas imprimere, hic ſignare nummos in Italia primus inſtituit, unde ærarium Saturni vocitatur.* Pont.

[5] *Quæ à ſpuma unde coaluit,* Ἀφροδίτη *nomen accepit* | Arnobius non longe diſſimilibus verbis; *Nunquid à nobis dicitur ex pelagi ſpuma & ex cœli genitalibus amputatis, Cytherea Veneris concretum coaluiſſe candorem.* Eleganter. Sed & illud ſupra hanc ipſam deam decenti orationis velo in ejuſdem Pervigilio:

Tunc cruore de ſuperno, ac ſpumeo Ponti i globo,
Caſtulas inter catervas, inter & bipedas equos,
Fecit undantem Dionem de maritis imbribus. Pont.

tempus

tempus cœpit inde. ab ipſo natus putatur χρόνος, qui, ut diximus χρόνος eſt. eumque ſemina rerum omnium poſt cœlum gignendarum de cœlo fluerent & elementa univerſa quæ mundo plenitudinem facerent ex illis ſeminibus funderentur: ubi mundus omnibus ſuis partibus membriſque perfectus eſt; certo jam tempore finis factus eſt procedendi de cœlo ſemina ad elementorum conceptionem. quippe quæ jam plena fuerant procreata. Ad [6] animalium vero æternam propagationem ad Venerem generandi facultas ex humore tranſlata eſt: ut per coitum maris feminæque cuncta deinceps gignerentur. Propter abſciſionis pudendorum fabulam etiam noſtri eum [7] Saturnum vocitarunt, ὅτι τὰ αἰδοῖα, quæ membrum virile declarat, veluti Sathimum. [8] unde etiam Satyros veluti Sathimnos, quod ſint in libidinem proni, appellatos opinantur. falcem ei quidem putant attributam, quod tempus omnia metat, exſecet & incidat. hunc aiunt filios ſuos ſolitum devorare, eoſdemque rurſus evomere. per quod ſimiliter ſignificatur eum tempus eſſe; à quo vicibus cuncta gignantur abſumanturque, & ex eo denuo renaſcantur. eundemque à filio pulſum quid aliud eſt, quam tempora ſeneſcentia ab his quæ poſt ſunt nata depelli? Vinctum autem: quod certa lege naturæ connexa ſint tempora; vel quod omnes fruges quibuſdam vinculis nodiſque alternentur. nam & falcem volunt fabulæ in Siciliam decidiſſe; quod ſit terra iſta vel maxime fertilis.

[6] *Animalium vero aternam propagationem*] Orationis mens imo nec oratio ſtabit, niſi cum ſcripto ſcribas, *ad animalium*. Et ita, omiſſis aliorum ex conjecturâ divinationibus, reponi curavimus. *Idem.*

[7] *Saturnum vocitarunt* ὅτι τὰ αἰδοῖα, *qua membrum virile declarat, veluti Sathimnum* V. c. *veluti Saturnum*. Facile veram lectionem reſtituo, *v. Sathurnum*. Meurſ.

[8] *Unde etiam Satyros veluti Sathimnos*] Ver. cod. *Sathumos*. Emendo *Sathyros*. Idem.

CAP. IX.

Qui deus Janus, deque variis ejus dei nominibus & poteſtate.

ET quia Janum cum Saturno regnaſſe memoravimus, de Saturno autem quid mythici quid phyſici æſtiment jam relatum eſt: de Jano quoque; quid ab utriſque jactetur in medium proferemus. Mythici referunt regnante Jano omnium domos religione ac ſanctitate fuiſſe munitas: idcircoque ei divinos honores eſſe decretos, & ob merita introitus & exitus ædium eidem conſecratos. Xenon quoque primo Italicon tradit Janum in Italia primum dis templa feciſſe, & ritus inſtituiſſe ſacrorum; ideo eum in ſacrificiis præfationem meruiſſe perpetuam. quidam ideo eum dici bifrontem putant; quod & præterita ſciverit, & futura providerit. Sed phyſici eum magnis conſecrant argumentis divinitatis. nam ſunt qui Janum eundem eſſe atque Apollinem & Dianam dicant, & in hoc uno utrumque exprimi numen affirment. Etenim, ſicut Nigidius quoque refert,

apud

apud Græcos Apollo colitur qui Θυρεῖος vocatur: ejuſque aras ante fores ſuas celebrant, ipſum exitus & introitus demonſtrantes potentem. idem Apollo apud illos & Ἀγυιεὺς nuncupatur; quaſi viis præpoſitus urbanis. illi enim vias, quæ intra pomœria ſunt, ἀγυιὰς appellant. Dianæ vero ut Triviæ viarum omnium iidem tribuunt poteſtatem. ſed apud nos Janum omnibus præeſſe januis nomen oſtendit, quod ſimile Θυρεῖῳ. nam & cum clavi ac virga figuratur: quaſi omnium & portarum cuſtos & rector viarum. pronuntiavit Nigidius Apollinem Janum eſſe, Dianamque Janam; appoſita, *d*, litera, quæ ſæpe, *i*, literæ, cauſa decoris apponitur; ut, *reditur*, *redhibetur*, *redintegratur*, & ſimilia. Janum quidam ſolem demonſtrari volunt; & ideo geminum, quaſi utriuſque januæ cœleſtis potentem; qui exoriens aperiat diem, occidens claudat: invocarique primum, cum alicui deo res divina celebratur; ut per eum pateat ad illum cui immolatur acceſſus, quaſi preces ſupplicum per portas ſuas ad deos ipſe tranſmittat. inde & ſimulacrum ejus plerunque fingitur [1] manu dextera trecentorum, & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum retinens; ad demonſtrandam anni dimenſionem, quæ præcipua eſt ſolis poteſtas. alii mundum, id eſt, cœlum eſſe voluerunt; Janumque ab eundo dictum, quod mundus ſemper eat dum in orbem volvitur, & ex ſe initium faciens in ſe refertur. unde & Cornificius Etymorum libro tertio, *Cicero* inquit, *non Janum ſed Eanum nominat ab eundo.* hinc & Phœnices in ſacris imaginem ejus exprimentes draconem finxerunt in orbem redactum, caudamque ſuam devorantem; ut appareat mundum & ex ſeipſo ali & in ſe revolvi. ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat; [2] ut demonſtrat ſimulacrum ejus Faleris advectum. [3] Gavius Baſſus, in eo libro

[1] *Manu dextera trecentorum & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum retinens* | Eſt quidem hæc anni perfecta dimenſio, qualis à Cæſare conſtituta. At cum Numa, qui ſimulachrum hoc dedicavit, cccIv. ſolummodo ſciverit, malim cum Plinio legere, qui diſerte lib. 34. cap. 7. *Præterea*, inquit, *Janus geminus a rege Numa dicatus, qui pacis bellique argumento colitur, digitis ita figuratis ut trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per ſignificationem annui temporis, & evi ſe Deum indicet.* Georgius tamen Codinus in Conſtantinopoli, περὶ ἀγάλματων λογος, cum Macrobio facit *Pont.* Quid fiet igitur Macrobio cum tali lectione. Voluminſae, ut dixerit annum ex poteſtate ſolis dimenſum cccIv. dies habere? Hoc nec ſobrius ſermo, nec, ut ipſe Macrobius alibi, ſcurrilis jocus audeat. Proculdubio quoties numerum dierum anni mutaverunt, etiam novos Janos erexerunt, digitorum poſitu pro ratione numerorum commutato: ut alium Janum reſpexerit Plinius, alium Macrobius, & cum eo Codinus. *Gron.*

[2] *Ut demonſtrat ſimulachrum ejus Phaleris advectum* | In Scripto erat, *adactum.* Quod alii cogitabunt. Camerarius *Valeriis* divinarat. Apud Stephanum de Urbibus eſt: φάλαρα, πόλις Θετταλίας, πλησίον λαμίας. τὸ ἐθνικὸν φαλαρεὺς, ὡς ἀμυγαρεύς. Idem.

[3] *Gavius Baſſus* | E[illegible] Scriverio non videtur cum viro clariſſimo reſcribendum *Gabius*, quod id nominis nuſpiam in veterum Inſcriptionum monumentis, at ſæpius imo ſæpiſſime *Gavius* & *Gavia* occurrat. Quorum autoritate idem exiſtimat apud A. Gellium lib. 3. cap. 6. legendum non *Gabius*, ſed *Gavius*, quemadmodum integrum permanſit nomen idem lib. 11. cap. 17. Noctium Atticarum. *Pont.*

Gavius Baſſius in eo libro quem de diis compoſuit | V. c. *Cajus Baſſus.* Lego, *Gabius B.* ut & lib. 3. cap. 6. ex Agellio, ubi ſemper *Gabius* eſt, niſi lib. 11. cap. 17. ubi male *Gavii*, ut hîc. Apud Lactantium quoque lib. 1. c. 22. eſt: *C. Baſſus.* Scribo, *G. Baſſus.* Meurſ.

quem

quem de dis compoſuit, Janum bifrontem fingi ait, quaſi ſuperum atque inferum janitorem; eumdem quadriformem quaſi univerſa climata majeſtate complexum. Saliorum quoque antiquiſſimis carminibus deorum deus canitur. Marcus etiam Meſſala Cn. Domitii in conſulatu collega, idemque per annos quinquaginta & quinque augur, de Jano ita incipit: *Qui cuncta fingit eademque regit, aquæ terræque vim ac naturam gravem atque pronam in profundum dilabentem, ignis atque animæ levem immenſum in ſublime fugientem copulavit circumdato cœlo: quæ vis cœli maxima* [4] *duas vis diſpares colligavit.* In ſacris quoque invocamus Janum geminum, Janum Patrem, Janum Junonium, Janum Conſivium, Janum Quirinum, Janum Patulcium & Cluſivium. Cur geminum invocemus ſupra jam diximus. Patrem, quaſi deorum deum; Junonium, quaſi non ſolum menſis Januarii ſed omnium menſium ingreſſus tenentem. in ditione autem Junonis ſunt omnes Calendæ. unde & Varro libro quinto rerum divinarum ſcribit Jano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas. Conſivium, à conſerendo, id eſt, à propagine generis humani, quæ Jano auctore conſeritur; Quirinum, quaſi bellorum potentem, ab haſta quam Sabini curim vocant; Patulcium & Cluſivium, quia bello caulæ ejus patent, pace clauduntur. hujus autem rei hæc cauſa narratur. Cum bello Sabino, quod virginum raptarum gratia commiſſum eſt, Romani portam quæ ſub radicibus collis Viminalis erat, quæ poſtea ex eventu Janualis vocata eſt, claudere feſtinarent, quia in ipſam hoſtes ruebant: poſtquam eſt clauſa; mox ſponte patefacta eſt: cumque iterum ac tertio idem contigiſſet; armati plurimi pro limine quia claudere nequibant cuſtodes ſteterunt, cumque ex alia parte acerrimo prœlio certaretur: ſubito fama pertulit fuſos à Tatio noſtros. Quam ob cauſam Romani, qui aditum tuebantur, territi profugerunt. cumque Sabini per portam patentem irrupturi eſſent: fertur ex æde Jani per hanc portam magnam vim torrentium undis ſcatentibus erupiſſe; multaſque perduellium catervas aut devoratas rapida voragine deperiiſſe. ea re placitum, ut belli tempore velut ad urbis auxilium profecto deo fores reſerarentur. hæc de Jano.

[4] *Duas vis diſpares colligavit*] Ἀρχαϊκῶς; *contrarias.* In Macrobio vulgo, *vires diſpares.* Pont.

Saluſtius iii. Hiſt. *Aſſuetum ad omnes vis*

CAP.

CAP. X.

Quo die Saturnalia celebrari conſueverint, & quod primo uno tantùm, deinde pluribus diebus ſunt celebrata.

SED, ut ad Saturnalia revertamur, bellum Saturnalibus ſumere nefas habitum. pœnas à nocente iſdem diebus exigere piaculare eſt. Apud majores noſtros Saturnalia die uno finiebantur; qui erat a. d. quartumdecimum Calendas Januarias. ſed poſtquam C. Cæſar huic menſi duos addidit dies, ſextodecimo cœpta celebrari. ea re factum eſt ut, cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, nonnullique à C. Cæſare inſerto die & alii vetere more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur. licet & apud veteres opinio fuerit ſeptem diebus peragi Saturnalia; ſi opinio vocanda eſt quæ idoneis firmatur auctoribus. Novius enim probatiſſimus Atellanarum ſcriptor ait,

Olim exſpectata veniunt ſeptem Saturnalia.

[a] Memmius quoque, qui poſt Novium & Pomponium diu jacentem artem Atellaniam ſuſcitavit, *Noſtri*, inquit, *majores velut bene multa inſtituere; hoc optime; A frigore fecere ſummo dies ſeptem Saturnalia.* Sed Mallius ait eos qui ſe, ut ſupra diximus, Saturni nomine & religione defenderant, per triduum feſtos inſtituiſſe dies, & Saturnalia vocaviſſe. *unde & Auguſtus, hujus rei*, inquit, *opinionem ſecutus in legibus judiciariis triduo ſervari ferias juſſit.* Maſurius & alii uno die, id eſt, quarto decimo Calendas Januarias fuiſſe Saturnalia crediderunt: quorum ſententiam Feneſtella confirmat, dicens Æmiliam virginem quintodecimo Calendarum Januariarum eſſe damnatam. Quo die, ſi Saturnalia gererentur, nec cauſam omnino dixiſſet. deinde adjecit: *Sequebantur eum diem Saturnalia.* mox ait, *Poſtero autem die, qui fuit tertius decimus Calendarum Januariarum, Liciniam virginem ut cauſam diceret juſſam.* ex quo oſtendit tertiodecimo Calendarum profeſtum eſſe. duodecimo vero feriæ ſunt divæ Angeroniæ, cui pontifices in ſacello Volupiæ ſacrum faciunt: quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quod angores ac animorum ſolicitudines propitiata depellat. Maſurius adjicit ſimulacrum hujus deæ ore obligato atque ſignato in ara Volupiæ propterea collocatum; quod qui ſuos dolores anxietateſque diſſimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Julius Modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit; quod populus Romanus morbo, qui angina dicitur, præmiſſo voto ſit liberatus. Undecimo autem Calendas feriæ ſunt

[a] *Memmius* | Gaius ſive C. Memmius à Servio citatur de triumpho Luculli. Vide eum ex editione P. Danielis ad Maronem, Æneid lib. 4. ad verſum

-- *ſtellatus jaſpide fulvâ*

Enſis erat. Pont.

Mummius quoque qui poſt Novium | Lego *Memmius.* Ejus meminerunt Agellius l. 19. ep. 9. & Nonius, *Clivus.* Meurſ.

Laribus

Laribus conſecratæ; quibus ædem bello Antiochi Æmilius Regillus prætor in campo Martio curandam vovit. Decimo Kalendas feriæ ſunt Jovis, quæ appellantur Larentinalia; de quibus, quia fabulari libet, hæ feræ opiniones ſunt. Ferunt enim regnante Anco, ædituum Herculis per ferias otiantem, deum teſſeris provocaſſe, ipſo utriuſque manum tuente: adjecta conditione ut victus cœna ſcortoque multaretur. victore itaque Hercule illum Accam Larentiam per id tempus nobiliſſimum ſcortum intra ædem incluſiſſe cum cœna; eamque poſtero die diſtuliſſe rumorem quod poſt concubitum dei accepiſſet munus; [2] nec commodum primæ occaſionis, cum ſe domum reciperet, offerendæ aſpernaretur. eveniſſe itaque ut egreſſa templo mox à Carucio capto ejus pulchritudine compellaretur, cujus voluntatem ſecuta aſſumptaque nuptiis, poſt obitum viri omnium bonorum ejus ſacta compos, cum decederet populum Romanum nuncupavit hæredem. & ideo ab Anco in Velabro loco celeberrimo urbis ſepulta eſt: ac ſolemne ſacrificium eidem conſtitutum, quo dis manibus ejus per flaminem ſacrificaretur, Jovique feriæ conſecratæ, quia æſtimaverunt antiqui animas à Jove dari, & rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait Larentiam meretricio quæſtu locupletatam poſt exceſſum ſuum populo agros Turacem, Semurium, Lutirium & Solinium reliquiſſe; & ideo ſepulchri magnificentia & annuæ parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarum libro primo Fauſtuli conjugem Accam Larentiam Romuli & Remi nutricem fuiſſe confirmat. Hanc regnante Romulo Carucio cuidam Tuſco diviti denuptam, auctamque hereditate viri, quam poſt Romulo quem educaſſet reliquit: & ab eo parentalia diemque feſtum cauſa pietatis ſtatutum. ex his ergo omnibus colligi poteſt & uno die Saturnalia fuiſſe, & non niſi quartodecimo Kalendarum Januariarum celebrata: quo ſolo die apud ædem Saturni [3] convivio diſſoluto Saturnalia clamitabantur; qui dies nunc Opalibus inter Saturnalia deputatur, cum primum Saturno pariter & Opi fuerit adſcriptus. Hanc autem deam Opem Saturni conjugem crediderunt; & ideo hoc menſe Saturnalia itemque Opalia celebrari: quod Saturnus ejuſque uxor tam frugum quam fructuum repertores eſſe credantur. itaque omni jam fœtu agrorum coacto ab hominibus hos deos coli quaſi vitæ cultioris auctores; quos etiam nonnullis cœlum ac terram eſſe perſuaſum eſt; Saturnumque à ſatu dictum, cujus cauſa de cœ-

[2] *Nec commodum prima occaſionis* | Melius V. C. *ne commodum p. o.* Idem.

[3] *Convivio diſſoluto Saturnalia clamitabantur* | Camerarii & item editio priſca: *convivio ſolito.* Forte, *ſoluto.* Nam, diſſolutus, ἀσώλ@- hic eſt. Deinde Anglicanus, non *clamitabantur*, ſed *comitabantur.* An *committebantur*, quomodo ludos committere? Aut remotior potius vox fuit, ſcriptumque, *commiſſabantur*, vel, ut in Orthographicis ſcribendum præcipit Velius Longus, *comiſabantur*? Super tota voce ita Feſtus: *Comiſatio*, inquit, *à vicis, quos Græci κῶμας dicunt, appellatur quibus in locis alii alios convictus cauſa invitabant.* Gloſſæ Latinæ, *comiſatum, ἐπὶ κῶμον.* Græcæ, κῶμον, *comiſatum, commiſatio.* Ariſtophanes Pluto: ἴοιεν δ' ἐπὶ κῶμον βαδίζειν quod ita vertunt, *videtur ad luſitatum convivium ire.* Pont.

lo eſt: & terram Opem, cujus ope humanæ vitæ alimenta quærun-tur; vel ab opere, per quod fructus frugeſque naſcuntur. Huic deæ ſedentes vota concipiunt, terramque de induſtria tangunt; de-monſtrantes & ipſam matrem eſſe terram mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primum in Attica ſtatuiſſe aram Cecro-pem dicit, eoſque deos pro Jove terraque coluiſſe, inſtituiſſeque ut patres familiarum & frugibus & fructibus jam coactis paſſim cum ſervis veſcerentur, cum quibus patientiam laboris in colendo rure to-leraverant. delectari enim deum honore ſervorum contemplatu la-boris. hinc eſt quod ex inſtituto peregrino huic deo ſacrum aperto capite facimus. abunde jam probaſſe nos æſtimo Saturnalia uno tan-tum die, id eſt, quartodecimo Calendarum ſolita celebrari: ſed poſt in triduum propagata primum ex adjectis à Cæſare huic menſi die-bus; deinde [4] ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Satur-nalibus addixit. à ſextodecimo igitur cœpta in quartumdecimum deſinunt; quo ſolo fieri ante conſueverant. ſed Sigillariorum adje-cta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam reli-gionis extendit.

[4] *Ex edicto Auguſti, quo trium dierum* Et Caligula poſt, ut notat Suetonius, unum quoque adjecit. cap. 17. *Et ut lætitiam pu-blicam in perpetuum quoque augeret, adjecit di-em Saturnalibus, appellavitque Juvenalem.* Dio lx. Quintum Saturnalium hunc credidit. *Idem.*

CAP. XI.

Non eſſe contemnendam ſortem Servorum, cum & dii horum curam ge-rant, & multos ex his fideles, providos, fortes; & philoſophos quo-que fuiſſe conſtet: tum ſigillariorum origo quæ fuerit.

TUnc Euangelus, Hoc quidem, inquit, jam ferre non poſſum, quod Prætextatus noſter in ingenii ſui pompam & oſtentatio-nem loquendi, vel paulo ante honori alicujus dei aſſignari voluit, quod ſervi cum dominis veſcerentur: quaſi vero curent divina de ſervis, aut ſapiens quiſquam domi ſuæ contumeliam tam fœdæ ſocie-tatis admittat; vel Sigillaria, quæ luſum reptanti adhuc infantiæ oſcillis fictilibus præbent, tentat officio religionis adſcribere, & quia princeps religioſorum putatur, nonnulla etiam ſuperſtitionis admiſ-cet, quaſi vero nobis fas non ſit Prætextato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruiſſent: Prætextatus renidens; Superſtitioſum me, Euangele, nec dignum cui credatur æſtimes volo, niſi utriuſque tibi rei fidem ratio aſſerta monſtraverit. &, ut primum de ſervis loquamur, joco ne an ſerio putas eſſe hominum genus quod di im-mortales nec cura ſua nec providentia dignentur? an ſorte ſervos in hominum numero eſſe non pateris? audi igitur quanta indignatio

de

de ſervi ſupplicio cœlum penetraverit. [1] anno enim poſt Romam conditam quadringenteſimo quadrageſimo quarto, Autronius quidam Maximus ſervum ſuum verberatum patibuloque conſtrictum [2] ante ſpectaculi commiſſionem per circum egit. ob quam cauſam indignatus Jupiter, [3] Annio cuidam per quietem imperavit, ut ſenatui nuntiaret non ſibi placuiſſe plenum crudelitatis admiſſum. quo diſſimulante; filium ipſius mors repentina conſumpſit: ac, poſt ſecundam denunciationem, ob eandem negligentiam, ipſe quoque in ſubitam corporis debilitatem ſolutus eſt. ſic demum ex conſilio amicorum lectica delatus ſenatui retulit: & vix conſummato ſermone ſine mora recuperata bona valetudine curia pedibus egreſſus eſt. ex ſenatus itaque conſulto & Mævia lege ad propitiandum Jovem [4] additus eſt illis Circenſibus dies is, qui inſtauratitius dictus eſt; non à patibulo ut quidam putant Græco nomine ἀπὸ τῦ σαυρῦ, ſed à redintegratione, ut Varroni placet, qui inſtaurare ait eſſe inſtar novare. vides quanta de ſervo ad deorum ſummum cura pervenerit. tibi autem unde [5] in ſervos tantum & tam immane faſtidium? quaſi non ex iſdem tibi & conſtent & alantur elementis, eundemque ſpiritum ab eodem principe carpant. vis tu cogitare eos quos jus tuum vocas, iſdem ſeminibus ortos eodem frui cœlo, æque vivere æque mori? ſervi ſunt, imo homines. ſervi ſunt, imo conſervi. ſi cogitaveris tantundem in utroſque licere fortunæ: tam tu illum videre liberum potes, quam ille te ſervum. neſcis qua ætate Hecuba ſervire cœpit, qua Crœſus, qua Darii mater, qua Diogenes, qua Platon ipſe? po-

[1] *Anno enim poſt Romam conditam* cccclxliv | Alii ccclxxiv. Meliores cclxiv. *Meurſ.*

[2] *Ante ſpectaculi commiſſionem per circum egit* | Recte dicit ante ſpectaculi commiſſionem. & conſonat id cum reliquorum, qui eandem hiſtoriam enarrant, relatione. Sed ego iis omiſſis, teſtem unicum vel emendationis vel in hoc Notarum mearum exordio ominis ergo Valerium producam. Ait is, lib. 1. cap. 7. *Cum plebeis ludis quidam paterfamilias per circum Flaminium priuſquam pompa induceretur, ſervum ſuum verberibus multatum, ſub furca ad ſupplicium egiſſet.* Ubi vox *pompa* ad rem Circenſem idonea quidem; nec ea quæſitoribus moleſtiæ aut æſtus quicquam attuliſſet, niſi codices caſci ævi ſuggeſſiſſent ejus vicem, *croma*. Quod cum ſiſtat & illiget etiam eruditiſſimos ſeculi noſtri & in hoc ſcriptionis genere exercitatiſſimos homines, operæ pretium putavi de eodem per otium cogitaſſe. Et vide, velut inſuſurrante bono genio, hæc mihi correctio deſubito enata, *priuſquam acroama induceretur. Acroama* Græca quidem dictio, ſed circo ſæpiſcule & ludis etiam à Latinis aptata. Docet vel Cicero pro Seſtio: *Ille ipſe ludens non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama.* Recte autem dixi in Macrobio expreſſum, *ante ſpectaculi commiſſionem*, quia in ipſis commiſſionibus hujuſmodi acroamata habebantur. Seneca Epiſt. 85. *In commiſſionibus noſtris plus cantorum eſt, quam olim in theatris ſpectatorum fuit.* Facit huc quoque Apuleius. l. 10. *Ac dum ludicris ſcenicorum choreis, rimitia ſpectaculi dedicantur.* Pon.

[3] *Annio cuidam per quietem imperavit* | Super hominis hujus nomine inter Auctores diſſenſus eſt. Valerio, Livio, Plutarcho & Dionyſio *T. Latinus* appellatur. Lactantius divinarum Inſtitutionum 2. cap. 8. *T. Atinium* extulit, & amplectitur Pighius, qui antiquam & plebeiam ait familiam Atiniam. Certe Macrobii ſcriptura parum ab hac Lactantii voce deviat; & corrupta potius cenſenda quam falſa. *Idem.*

[4] *Additus eſt illis Circenſibus dies is, qui inſtauratitius dictus eſt* | Vetus, *dies iſque inſtauratius.* Idem.

[5] *In ſervos tantum & tam immane faſtidium* | Plautus Milite: *Ergo iſte me metus macerat, quod ille faſtidioſus eſt.* Anglicanus autem ſcriptus non *immane* legebat, ſed *inane.* quod palato quidem non hebeti movendæ ſit ſalivæ, Perſius, *O quantum eſt in rebus inane!* Et Maro: *inania murmura.* Pon.

ſtremo quid ita nomen ſervitutis horremus? ſervus eſt quidem, ſed neceſſitate: [6] ſed fortaſſe libero animo ſervus eſt. hoc illi nocebit, ſi oſtenderis quis non ſit. alius libidini ſervit, alius avaritiæ, [7] alius ambitioni, omnes ſpei, omnes timori. & certe nulla ſervitus turpior quam voluntaria. at nos jugo à fortuna impoſito ſubjacentem tanquam miſerum vilemque calcamus: quod vero nos noſtris cervicibus inſerimus; non patimur reprehendi. invenies inter ſervos aliquem pecunia fortiorem. invenies dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſervorum manibus infigentem. non ergo fortuna homines æſtimabo ſed moribus. [8] ſibi quiſque dat mores: conditionem caſus aſſignat. Quemadmodum ſtultus eſt qui emporus equum non ipſum inſpicit ſed ſtratum ejus ac frænos: ſic ſtultiſſimus eſt, qui hominem aut ex veſte aut ex conditione, quæ modo veſtis nobis circundata eſt, æſtimandum putat. Non eſt, mi Euangele, quod amicum tantum in foro & in curia quæras. ſi diligenter attenderis; invenies & domi. tu modo vive cum ſervo clementer, comiter quoque & in ſermonem illum, & nonnumquam in neceſſarium admitte conſilium. nam & majores noſtri omnem dominis invidiam, omnem ſervis contumeliam detrahentes, dominum patremfamilias, ſervos familiares appellaverunt. colant ergo te potius ſervi tui, mihi crede, quam timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de faſtigio ſuo dejicere, & quodammodo ad pileum ſervos vocare; quos debere dixi magis colere quam timere. hoc qui ſenſerit, obliviſcetur id dominis parum non eſſe, quod dis ſatis eſt. deinde qui colitur etiam amatur: non poteſt amor cum timore miſceri. unde putas arrogantiſſimum illud manaſſe proverbium, quo jactatur totidem hoſtes nobis eſſe quot ſervos? Non habemus illos hoſtes, ſed facimus; cum in illos ſuperbiſſimi, contumelioſiſſimi, crudeliſſimi ſumus; & ad rabiem nos cogunt pervenire deliciæ, ut, quicquid non ex voluntate reſpondit, iram furoremque evocet. Domi enim nobis animos induimus tyrannorum; &, non quantum decet ſed quantum licet, exercere volumus in ſervos. nam, ut cætera crudelitatis genera præteream, ſunt qui, dum ſe menſæ copiis & aviditate diſtendunt, circumſtantibus ſervis movere labra nec in hoc quidem ut loquantur licere permittunt. [9] virga murmur omne compeſcitur: & ne fortuita quidem verberibus excepta ſunt. tuſſis, ternutamentum, ſingultus magno malo luitur. ſic fit ut iſti de do-

[6] *Sed fortaſſe libero animo ſervus eſt.* | Interpungo, & emendo, *ſ. f. liber animo: ſervus eſt, hoc i. n.* &c. *Meurſ.*

[7] *Alius ambitioni, omnes ſpei, omnes timori.* | Seneca, ex quo hauſit, ſtrictius: *Alius ambitioni, omnes timori.* Alias Macrobianum iſtud non abſonum. Juvenal. *Quid enim ratione timemus aut cupimus?* Ubi ſpes & metus ſimiliter junguntur. *Pont.*

[8] *Sibi quiſque dat mores, conditionem caſus aſſignat.* | Imo juxta illud: SUI CUIQUE MORES FINGUNT FORTUNAM. In Seneca eſt, *miniſteria caſus aſſignat.* Epiſtol. 47. *Idem.*

[9] *Virga murmur omne compeſcitur.* | Juvenalis Sat. 14.

Hic lavet argentum, vaſa aſpera tergeat alter,
Vox domini fremit inſtantis, virgamque tenentis. Idem.

mino

mino loquantur, quibus coram domino loqui non licet. at illi, quibus non tantum præſentibus dominis, ſed cum ipſis erat ſermo quorum os non conſuebatur, parati erant cum domino porrigere cervicem, & periculum imminens in caput ſuum vertere. in conviviis loquebantur; ſed in tormentis tacebant. Vis exercitas in ſervili pectore virtutes recenſeamus: [10] primus tibi Urbinus occurrat: qui cum juſſus occidi in Reatino lateret, latebris proditis, unus ex ſervis anulo ejus & veſte inſignitus in cubiculo, ad quod irruebant qui perſequebantur, pro domino jacuit; militibuſque ingredientibus cervicem præbuit, & ictum tamquam Urbinus excepit. Urbinus poſtea reſtitutus monumentum ei fecit, titulo ſcriptionis qui tantum meritum loqueretur adjecto. Æſopus libertus Demoſthenis conſcius adulterii, quod cum Julia patronus admiſerat, tortus diutiſſime perſeveravit non prodere patronum; donec aliis coarguentibus conſciis Demoſthenes ipſe fateretur. & ne æſtimes ab uno facile celari poſſe ſecretum: Labienum ope libertorum latentem, ut indicarent liberti nullo tormentorum genere compulſi ſunt. Ac ne quis libertos dicat hanc fidem beneficio potius libertatis acceptæ quam ingenio debuiſſe; accipe ſervi in dominum benignitatem cum ipſe à domino puniretur. Antium enim Reſtionem proſcriptum ſolumque nocte fugientem, diripientibus bona ejus aliis, ſervus compeditus inſcripta fronte, cum poſt damnationem domini aliena eſſet miſericordia ſolutus, fugientem perſecutus eſt: hortatuſque ne ſe timeret ſcientem contumeliam ſuam fortunæ imputandam eſſe non domino: abditumque miniſterio ſuo aluit. cum deinde perſequentes adeſſe ſenſiſſet; ſenem, quem caſus obtulit, jugulavit, & in conſtructam pyram conjecit: qua accenſa occurrit eis qui Reſtionem quærebant, dicens damnatum ſibi pœnas luiſſe, multo acrius à ſe vexatum quam ipſe vexaverat: & fide habita Reſtio liberatus eſt. Cæpionem quoque, qui in Auguſti necem fuerat animatus, poſtquam detecto ſcelere damnatus eſt, ſervus ad Tiberim in ciſta detulit, pervectumque Hoſtiam inde in agrum Laurentem ad villam patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde navigationis naufragio una expulſum dominum Neapoli diſſimulanter occulit: exceptuſque à centurione nec pretio nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Aſinio etiam Pollione acerbe cogente Patavinos, ut pecuniam & arma conferrent, dominiſq; ob hoc latentibus, præmio ſervis cum libertate propoſito qui dominos ſuos proderent; conſtat ſervorum nullum victum præmio dominum prodidiſſe. Audi in ſervis non fidem tantum ſed & fœcundum bonæ inventionis ingeniũ. [11] Cum preme-

[10] *Primus tibi Urbinus occurrat.* | Lego *Urbinius* ex Valerio Maximo lib. 6. cap. 8. *Meurſ.*

[11] *Cum premeret olſidio Grumentum.* | *Drumentum.* Meuretus ad lib. 3. Senecæ de Benef. legit *Adrumentum*, ut ſit urbs Africæ. Sed renuit Gruterus, qui ex hoc Macrobii & omnibus Senecæ ſcriptis libris retinet *Grumentum.* Et ſunt *Grumentini* in Italiâ populus Lucaniæ regionis. De quibus Plinius & alii. Male eſt in nonnullis editionibus. *Cincinnatum. Pont.*

ret obſidio Grumentum: ſervi relicta domina ad hoſtes transfugerunt. capto deinde oppido impetum in domum habita conſpiratione fecerunt, & extraxerunt dominam vultu pœnam minante, ac voce obviis aſſerente, quod tandem ſibi data eſſet copia crudelem dominam puniendi: raptamque quaſi ad ſupplicium obſequiis plenis pietate tutati ſunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. C. Vettium Peligni Italicenſem comprehenſum à cohortibus ſuis ut Pompeio traderetur ſervus ejus occidit; ac ſe, ne domino ſuperſtes fieret, interemit. C. Graccum ex Aventino fugientem Euporus ſervus, vel, ut quidam tradunt, Philocrates dum aliqua ſpes ſalutis erat indivulſus comes qua potuit ratione tutatus eſt: ſuper occiſum deinde animam ſciſſis proprio vulnere viſceribus effudit. Ipſum P. Scipionem Africani patrem, poſtquam cum Annibale conflixerat, ſaucium in equum ſervus impoſuit; & cæteris deſerentibus, ſolus in caſtra perduxit. Parum fuerit dominis præſtitiſſe viventibus. Quid? quod in his quoque exigendæ vindictæ reperitur animoſitas? nam Seluci regis ſervus, cum ſerviret amico ejus à quo dominus fuerat interemptus, cœnantem in ultionem domini confodit. Quid? quod duas virtutes, quæ inter nobiles quoque unice claræ ſunt, in uno video fuiſſe mancipio, imperium regendi peritiam & imperium contemnendi magnanimitatem; Anaxilaus enim Meſſenius, qui Meſſanam in Sicilia condidit, fuit Rheginorum tyrannus. is cum parvos relinqueret liberos, Micitho ſervo ſuo commmendaſſe contentus eſt. is tutelam ſancte geſſit; imperiumque tam clementer obtinuit, ut Rhegini à ſervo regi non dedignarentur. perductis deinde in ætatem pueris & bona & imperium tradidit. ipſe parvo viatico ſumpto profectus eſt; & Olympiæ cum ſumma tranquillitate conſenuit. Quid etiam in commune ſervilis fortuna profuerit non paucis docetur. Bello Punico, cum deeſſent qui ſcriberentur, ſervi pro dominis pugnaturos ſe polliciti in civitatem recepti ſunt; & Volones, quia ſponte hoc voluerunt, appellati. ad Cannas quoque victis Romanis octo milia ſervorum empta militaverunt: cumque minoris captivi redimi poſſent: maluit ſe reſpublica ſervis in tanta tempeſtate committere. ſed & poſt calamitatem apud Thraſumenum notæ cladis acceptam libertini quoque in ſacramentum vocati ſunt. bello ſociali cohortium duodecim ex libertinis conſcriptarum opera memorabilis virtutis apparuit. C. Cæſarem, cum milites in amiſſorum locum ſubſtitueret, ſervos quoque ab amicis accepiſſe, & eorum forti opera uſum eſſe comperimus. Cæſar Auguſtus in Germania & Illyrico cohortes libertinorum complures legit, quas voluntarias appellavit. ac ne putes hæc in noſtra tantum contigiſſe republica, Boryſthenitæ oppugnante Zopyrione ſervis liberatis dataque civitate peregrinis & factis tabulis novis hoſtem ſuſtinere potuerunt. Cleomenes Lacedæmonius, cum mille & quingenti ſoli

Lace-

Lacedæmonii qui arma ferre poſſent ſuperfuiſſent, ex ſervis manumiſſis bellatorum novem milia conſcripſit. Athenienſes quoque conſumptis publicis opibus ſervis libertatem dederunt. ac ne in ſolo virili ſexu æſtimes inter ſervos extitiſſe virtutes; accipe ancillarum factum non minus memorabile; nec quo utilius Reipublicæ in ulla nobilitate reperias. Nonis Juliis diem feſtum eſſe ancillarum tam vulgo notum eſt, ut nec origo nec cauſa celebritatis ignota ſit. Junoni enim Caprotinæ die illo liberæ pariter ancillæque ſacrificant ſub arbore caprifico, in memoriam benignæ virtutis quæ in ancillarum animis pro conſervatione publicæ dignitatis apparuit. nam poſt urbem captam cum ſedatus eſſet Gallicus motus; reſuplica vero eſſet ad tenue deducta: finitimi opportunitatem invadendi Romani nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſtumium Livium Fidenatium dictatorem. qui mandatis ad ſenatum miſſis poſtulavit, ut ſi vellent reliquias ſuæ civitatis manere, matres familiæ ſibi & virgines dederentur. cumque patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi: ancilla nomine Tutela ſeu Philotis pollicita eſt ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram: habituquematrum familias & virginum ſumpto, hoſtibus cum proſequentium lacrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. quæ cum à Livio in caſtris diſtributæ fuiſſent; viros plurimo vino provocaverunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. quibus ſoporatis; ex arbore caprifico quæ caſtris erat proxima ſignum Romanis dederunt. qui cum repentina incurſione ſuperaſſent: memor beneficii ſenatus omnes ancillas manu juſſit emitti; dotemque iis ex publico fecit, & ornatum quo tunc erant uſæ geſtare conceſſit; diemque ipſum Nonas Caprotinas nuncupavit, ab illa caprifico ex qua ſignum victoriæ ceperunt: ſacrificiumque ſtatuit annua ſolemnitate celebrandum, cui lac, quod ex caprifico manat, propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Sed nec ad philoſophandum ineptum vel impar ſervile ingenium fuit. Phædon ex cohorte Socratica Socratique & Platoni perfamiliaris adeo, ut Plato ejus nomini librum illum divinum de immortalitate animæ dicaret, ſervus fuit forma atque ingenio liberali, hunc Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicitur, habuiſſeque in philoſophiæ diſciplinis, atque is poſtea philoſophus illuſtris emerſit: ſermoneſque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur. alii quoque non pauci ſervi fuerunt; qui poſt philoſophi clari exſtiterunt. ex quibus ille Menippus fuit cujus libros M. Varro in ſatyris æmulatus eſt; quas alii cynicas ipſe appellat Menippeas. [12] ſed & Philoſtrati Peripatetici ſervus Pompolus & Zenonis Stoici ſervus qui Perſeus vocatus eſt, & Epicuri cui Mys nomen fuit, philoſophi non incelebres illa ætate vixerunt: Diogenes etiam cynicus, licet ex libertate in ſervitutem venum ierat,

[12] *Sed & Philoſtrati Peripatetici ſervus Pompolus.* | Emendo, *Theophraſti. P. ſ. Pompylus.* Vide Gellium lib. 2. cap. 18. & Diogenem Laërtium lib. 5. in vitâ Theophraſti. *Meurſ.*

quem cum emere vellet Xeniades Corinthius, & quid artificii noviſſet percunctatus eſſet; novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. [13] tunc Xeniades reſponſum ejus [14] demiratus emiſit manu; filioſque ſuos ei tradens; Accipe, inquit, liberos meos quibus imperes. De Epicteto autem philoſopho nobili, quod is quoque ſervus fuit, recentior eſt memoria quam ut poſſit inter obliterata neſciri. cujus etiam de ſe ſcripti duo verſus feruntur: ex quibus illud latenter intelligas, non omnimodo dis exoſos eſſe, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur; ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit pervenire curioſitas.

Δοῦλος Ἐπίκτητος γεγόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίᾳ σφιγγὸς φίλος ἀθανάτοις.

Habes, ut opinor, aſſertum non eſſe faſtidio deſpiciendum ſervile nomen; cum & Jovem tetigerit cura de ſervo, & multos ex his fideles, providos, fortes, philoſophos etiam exſtitiſſe conſtiterit. Nunc de ſigillaribus, ne ridenda me potius æſtimes quam ſancta dixiſſe, paucis recenſendum eſt. [15] Epicadus refert Herculem occiſo Geryone, cum victor per Italiam armenta duxiſſet, [16] ponte, qui nunc ſublicius dicitur, ad tempus inſtructo, hominum ſimulacra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſerat, in fluvium demiſiſſe: ut aqua ſecunda in mare devecta, pro corporibus defunctorum veluti patriis ſedibus redderentur, & inde uſum talia ſimulacra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi hujus rei illa origo verior æſtimatur, quam paulo ante memini retuliſſe. Pelaſgos, poſtquam fælicior interpretatio capita non viventium ſed fictilia, & φωτὸς æſtimationem non ſolum hominem ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet, cœpiſſe Saturno cereos potius accendere, & in ſacellum Ditis aræ Saturni cohærens oſcilla quædam pro ſuis capitibus ferre: ex illo traditum ut cerei Saturnalibus miſſitarentur, & ſigilla arte fictili fingerentur ac venalia pararentur; quæ homines pro ſe atque ſuis piaculum pro Dite Saturno facerent. ideo Saturnalibus talium commerciorum cœpta celebritas ſeptem occupat dies; quos tamen feriatos facit eſſe non feſtos omnes. nam medio, id eſt, tertiodecimo Kalendas feſtum probavimus: & aliis hoc aſſertionibus ab his probatum eſt, qui rationem anni, menſium dierumque & ordinationem à C. Cæſare digeſtam plenius retulerunt.

[13] *Tunc Xeniades reſponſum ejus demiratus emiſit manu.* | Quomodo manu miſit quem nondum emerat? Emendo *emit, & miſit manu.* Idem.

[14] *Demiratus emiſit manu.* | Mallet Scriverius, *emit, & miſit manu.* Pont.

[15] *Epicadus refert Herculem occiſo Geryone.* | An eum ipſe intelligat de illuſtribus Grammaticis Tranquillus? *Cornelius Epicadus,* inquit, *Lucii Corn. Sullæ Dictatoris libertus, calatorque Sacerdotio augurali.* Idem.

[16] *Ponte qui nunc Sublicius dicitur* | Emendo Lactantium l. 1. cap. 21. ubi male, *Uti in Tyberim de ponte Milvio mitteretur.* Scribo, *de ponte Subluio m.* Meurſ.

CAP.

CAP. XII.

Quomodo annum ordinaverit Romulus.

CUmque hic facere vellet finem loquendi, ſubjecit Aurelius Symmachus; Pergin, Prætextate, eloquio tam dulci de anno quoque ediſſertare antequam experiaris moleſtiam conſulentis; ſi quis forte de præſentibus ignorat quo ordine vel apud priſcos fuerit vel certioribus poſtea regulis innovatus ſit? ad quod diſcendum ipſe mihi videris audientum animos incitaſſe de diebus menſi additis diſſerendo. tum ille [1] eodem ductu orandi reliqua contexit. Anni certus modus apud ſolos ſemper Ægyptios fuit. aliarum gentium diſpari numero [2] pari errore nutabat. &, ut contentus ſim referendo paucarum morem regionum, [3] Arcades annum ſuum tribus menſibus explicabant, Acarnanes ſex; Græci reliqui trecentis quinquaginta quatuor diebus annum proprium computabant. Non igitur mirum in hac varietate Romanos quoque olim auctore Romulo annum ſuum decem habuiſſe menſibus ordinatum; [4] qui annus incipiebat à Martio, & conficiebatur diebus trecentis quatuor: ut ſex quidem menſes, id eſt, Aprilis, Junius, Sextilis, September, November, December tricenum eſſent dierum; quatuor vero, Martius, Majus, Quintilis, October, tricenis & ſingulis expedirentur: qui hodieque ſeptimanas habent Nonas, cæteri quintanas. Septimanas autem habentibus ad idibus revertebantur Kalendæ. a. d. diem ſeptimumdecimum. verum habentibus quintanas a. d. octavumdecimum remeabat initium Kalendarum. Hæc fuit Romuli ordinatio; qui primum anni menſem genitori ſuo Marti dicavit, quem menſem anni primum fuiſſe vel ex hoc maxime probatur, quod ab ipſo Quintilis quintus eſt, & deinceps pro numero nominabantur. Hujus etiam prima die ignem novum Veſtæ aris accendebant: ut incipiente anno cura denuo ſervandi novati ignis inciperet. eodem quoque ingrediente menſe tam in regia curiiſque atque Flaminum domibus laureæ veteres novis laureis mutabantur. eodem quoque menſe & publice & privatim ad Annam Perennam ſacrificatum itur; ut annare perennareque commode

[1] *Eodem ductu orandi reliqua contexit.* | Vetus, *contexuit.* Gloſſarius, *contexit συνυφάνει.* Pontan.

[2] *Pari errore nutabat.* | Peſſime alii *mutabant.* Gronov.

[3] *Arcades annum ſuum tribus menſibus explicabant.* | Ex Hori ut putatur inſtituto. Cenſorinus, *Sunt qui tradant hunc annum trimeſtrem Horon inſtituiſſe, eoque ver, æſtatem, autumnum, hiemem, ὥρας & annum dici & Græcos annales Horos, eorumque ſcriptores Horographos.* Imo & Dani noſtrates (quod per occaſionem dictum ſit) diſerte hodieque *Oor* pro *anno* & vulgo frequentant. *Idem.*

[4] *Qui annus incipiebat à Martio.* | Vetus idem & editiones priſcæ, *Quia annus.* Id.

liceat,

liceat. [5] Hoc menſe mercedes exſolvebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit: comitia auſpicabantur; vectigalia locabant: & ſervis cœnas apponebant matronæ, ut domini Saturnalibus. illæ, ut principio anni ad promptum obſequium honore ſervos invitarent; [6] hi, quia gratiam perfecti operis exſolverent. Secundum menſem nominavit Aprilem ut quidam putant cum adſpiratione, quaſi Aphrilem; à ſpuma quam Græci afron vocant, unde orta Venus creditur. & hanc Romuli fuiſſe aſſerunt rationem; ut primum quidem menſem à patre ſuo Marte, ſecundum ab Æneæ matre Venere nominaret: & hi potiſſimum anni principia ſervarent, à quibus eſſet Romani nominis origo; cum hodieque in ſacris Martem patrem, Venerem genitricem vocemus. alii putant Romulum vel altiore prudentia, vel certi numinis providentia ita primos ordinaſſe menſes, ut, cum præcedens Marti eſſet dicatus deo plerumque hominum necatori, ut Homerus naturæ conſcius ait,

Ἄρες Ἄρες βροτολοιγὲ, μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα,

ſecundus Veneri dicaretur, quæ vim ejus quaſi benefica lenirer, nam & in duodecim Zodiaci ſignis, quorum certa certorum numinum domicilia creduntur, cum primum ſignum aries Marti aſſignatus ſit: ſequens mox Venerem, id eſt, taurus accepit. & rurſus è regione ſcorpius ita diviſus eſt, ut deo eſſet utrique communis. nec æſtimatur ratione cæleſti carere ipſa diviſio. ſiquidem aculeo velut potentiſſimo telo pars armata poſterior domicilium Martis eſt. priorem vero partem, cui ζυγὸς apud Græcos nomen eſt, nos libram vocamus, Venus accepit; quæ velut jugo concordi jungit matrimonia amicitiaſque componit. Sed Cincius in eo libro, quem de Faſtis reliquit, ait imperite quoſdam opinari Aprilem menſem antiquos à Venere dixiſſe; cum nullus dies feſtus nullumque ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem à majoribus inſtitutum ſit: ſed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut cæterorum cæleſtium, laus celebretur. Cincio etiam Varro conſentit, affirmans nomen Veneris ne ſub regibus quidem apud Romanos vel Latinum vel Græcum fuiſſe; & ideo non potuiſſe menſem à Venere nominari: ſed cum, fere ante æquinoctium vernum triſte ſit cælum & nubibus obductum, ſed & mare navigantibus clauſum, terræ etiam ipſæ aut aqua aut pruina aut nivibus contegantur, eaque omnia verno, id eſt, hoc menſe, aperiantur, arbores quoque nec minus cætera quæ continet terra aperire ſe in

[5] *Hoc menſe mercedes exſolvebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit.* | Juvenal.

Hac, inquit, curet, & cum ſe verterit annus,
Accipe, victori populus quod poſtulat, aurum.

Mercedem autem hanc fuiſſe quinque aureos, annotat ibidem interpres vetus. *Idem.*

[6] *Hi quia gratiam.* | Cl. Salmaſius legit: *hi quaſi gratiam.* Vide Exercit. Plinianas pag. 18. ex verbis Solini, *Idem.*

germen

germen incipiant: ab his omnibus menſem Aprilem dici [7] merito credendum eſt quaſi aperilem, ſicut apud Athenienſes ἀνθεστηριῶνα idem menſis vocatur ab eo quod hoc tempore cuncta floreſcant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die poſtea conſtitutum, ut matronæ Veneri ſacrum facerent: cujus rei cauſam, quia huic loco non convenit, prætereundum eſt. Maium Romulus tertium poſuit, de cujus nomine inter auctores lata diſſenſio eſt. nam Fulvius Nobilior in Faſtis, quos in æde Herculis Muſarum poſuit, Romulum dicit poſtquam populum in majores junioreſque diviſit, ut altera pars conſilio, altera armis rempublicam tueretur, in honorem utriuſque partis hunc Maium, ſequentem Junium vocaſſe. ſunt qui hunc menſem ad noſtros faſtos à Tuſculanis tranſiſſe commemorent, apud quos nunc quoque vocatur deus Maius, qui eſt Jupiter, à magnitudine ſcilicet ac majeſtate dictus. Cincius menſem nominatum putat à Maia, quam Vulcani dicit uxorem; argumentoque utitur quod flamen Vulcanalis Calendis Maiis huic deæ rem divinam facit, ſed Piſo uxorem Vulcani Majeſtam non Maiam dicit vocari. contendunt alii Maiam Mercurii matrem menſi nomen dediſſe; hinc maxime probantes, quod hoc menſe mercatores omnes Maiæ pariter Mercurioque ſacrificant. Affirmant quidam, quibus Cornelius Labeo conſentit, hanc Maiam cui menſe Maio res divina celebratur terram eſſe, hoc adeptam nomen à magnitudine; ſicut & mater magna in ſacris vocatur: aſſertionemque æſtimationis ſuæ etiam hinc colligunt, quod ſus prægnans ei mactatur, quæ hoſtia propria eſt terræ: & Mercurium ideo illi in ſacris adjungi dicunt; quia vox naſcenti homini terræ contactu datur. ſcimus autem Mercurium vocis & ſermonis potentem. Auctor eſt Cornelius Labeo [8] huic Maiæ ædem Calendis Maiis dedicatam ſub nomine bonæ deæ: & eandem eſſe Bonam deam & terram ex ipſo ritu occultiore ſacrorum doceri poſſe confirmat: hanc eandem Bonam deam Faunamque & Opem & Fatuam pontificum libris indigitari. Bonam; quod omnium nobis ad victum bonorum cauſa eſt. Faunam; quod omni uſui animantium favet. Opem; quod ipſius auxilio vita conſtet. Fatuam à fando; quod, ut ſupra diximus, infantes partu editi non prius vocem edunt, quam attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiam habere Junonis, ideoque ſceptrum regale in ſiniſtra manu ei additum, eamdem alii Proſerpinam credunt, porcaque ei rem divinam fieri: quia ſegetem quam Ceres mortalibus tribuit porca depaſta eſt. alii χθονίαν ἐκάτην: Bœoti Se-

[7] *Merito credendum eſt* | Conjeceram *eſſe*, quia hæc quoque ut præcedentia dependent à ſuperioribus, *Varro conſentit affirmans*. Video nunc à Stephano appoſitum verbum *eſt*, tanquam Cincii ipſius aut Macrobii ſit Collectio. Potius tamen, licet ei addicat MS. in charta, ſequerer vett. editiones, quæ neutrum habent. *Gronov.*

[8] *Huic Maiæ ædem* | Haudquaquam faſtidio, quod fecerunt nuperi, veterum exemplarium & MS. ſcripturam: *huic Maiæ, id eſt, terræ ædem*. Ubique enim hic auctor ita ſe exponit. Et ſic cap. 15. *Regina ſacrorum, id eſt, regis uxor porcam, &c.* Invenies in prioribus Stephano: ille cum Pontano quatuor voces exegit. *Gronov.*

melam

melam credunt, nec non eandem Fauni filiam dicunt; obſtitiſſeque voluntati patris in amorem ſuum lapſi, ut & virga myrtea ab eo verberaretur, cum deſiderio patris nec vino ab eodem preſſa ceſſiſſet: transfiguraſſe ſe tamen in ſerpentem pater creditur, & coïſſe cum filia. horum omnium [9] hæc proferuntur indicia [10] quod virgam myrteam in templo haberi nefas ſit; quod ſuper caput ejus extendatur vitis, qua maxime eam pater decipere tentavit, quod vinum in templum ejus non ſuo nomine ſoleat inferri, ſed [11] vas in quo vinum inditum eſt mellarium nominetur, & vinum lac nuncupetur; ſerpenteſque in templo ejus nec terrentes nec timentes appareant. Quidam Medæam putant; [12] quod in ædem ejus omne genus herbarum ſit, ex quibus antiſtites dant plerumque medicinas: & quod templum ejus virum introire non liceat, propter injuriam quam ab

[9] *Hæc proferuntur indicia* | Olim fuit: *hoc proferunt indicii:* Et cur mutatum? *Gron.*

[10] *Quod virgam myrteam in templo haberi nefas ſit* | Scripſit antiquitus rituum talium rationes & cauſas Butas. Arnobius ſuper eadem hac re lib. 5. *Cum ei divinam rem mulieres faciunt, vini amphoræ conſtituitur obtecta, nec myrteas fas eſt inferre verbenas, ſicut ſuis ſcribit in cauſalibus Butas.* Porro in Macrobio quod ſequitur, *Vas, in quo vinum inditum eſt, mellarium nominetur*, indubie corrigendum legendumque, *miliarium.* Gloſſarii auctor, χαλκεῖον, *olla, aneum, miliarium* Gloſſæ Lat. *miliarium* Θέρμερον corrupte. Faciendum fors, Θερμαντήριον. Sed ab aliis Θέρμιλρον laudatum invenio; quod præfero. *Pont.*

[11] *Vas in quo vinum inditum, mellarium* | Conjectavimus *miliarium*, cauſa duplici. Primum *mellarium* non vas aut poculum ſit, quale intelligendum hic, ſed (ut Varro docet) μελιτοδρεῖον eſt. Deinde Arnobius vas aliquod requiri, quod liquorem recipiat, pervicerit: qui diſerte, *amphoram* dixit *conſtitui objectam.* Verba ſuperius poſuimus. Nec video quomodo receptæ lectioni patrocinetur quod de ſacerdotibus hujus Deæ, quaſi apes eæ dictæ, adferri poſſit. Tamen videbimus. *Pont.*

Vas in quo vinum inditum eſt mellarium nominetur | Vir Clariſſimus Theod. Canterus retulit mihi malle ſe *miliarium*, quod & Pontano meo viſum, qui id ipſum tanquam oraculum aliquod mordicus retinet. Certe nolim: Sed expendamus. Miliarium in balneo locum habebat forinſecus inter foliorum ſpatia. Palladius lib. 1. cap. 40. *Miliarium vero plumbeum, cui area patina ſubeſt, inter foliorum ſpatia forinſecus ſtatuamus fornaci ſubjectâ, ad quod miliarium fiſtula frigidaria divigatur, & ab hoc ad ſolium ſimilis magnitudinis fiſtula procedat, quæ tantum, &c.* Lib. 4. vero cap. 8. *Vas aneum miliario ſimile, id eſt, altum & Anguſtum, veſpere inter alvearia collocemus, & in fundo ejus ponamus lumen accenſum.* Legendum, *vas aneum mellario ſimile.* Erant autem *Mellaria* eadem quæ Alvearia. Varro de Re Ruſt. lib. 3. cap. 16. Μελιτῶνας *ita facere oportet, quos alii* μελιτοτρεῖα *appellant, eadem quidam mellaria.* Appellabatur vero vas illud vinarium Bonæ deæ ſacris inferri ſolitum *Mellarium*, qua ratione ſacerdotes ejus μέλισσαι. Porphyrius lib. de Nymph. antro: Τὰς Δήμητρος (hæc eadem cum Bonâ deâ) ἱερείας, ὡς τ' ἀρχαίας θεᾶς μύστιδας, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν. Euripidis Scholiaſtes ad Hippolytum: Τὰς ἱερείας (Δήμητρος) μελίσσας ἐκάλουν οἱ ποιηταί. Callimachus Hymn. 2.

Δηοῖ δ' ἐκ κεφαλῆς πάντες ὕδωρ φορέωσι μέλισσαι.

Ita autem dictæ à Meliſſa filia Meliſſei Cretenſium regis, ut ex Didymi libris ἐξηγήσεως πυθαϊκῆς memorat Lactantius lib. 22. his verbis: *Didymus in libris* ἐξηγήσεως πυθαϊκῆς *ait Meliſſea Cretenſium regem primum diis ſacrificaſſe, ac ritus novos ſacrorumque pompas introduxiſſe. Hujus duas fuiſſe filias, Amaltheam & Meliſſam, quæ fovem puerum caprino lacte ac melle nutrierunt. unde poëtica illa fabula originem ſumpſit, advolaſſe apes, atque os pueri melle compleſſe. Meliſſam vero à patre primam ſacerdotem Matri magnæ conſtitutam, unde adhuc ejuſdem Matris antiſtites Meliſſæ nuncupantur.* Hæc ad defenſionem loci hujus Macrobiani, quam ſpero cordatum lectorem non rejecturum. Quæ vero injuria eſt, è balneis miliarium inferre ſacris; quod neque balneatores amittere, neque admittere ſacerdotes velint? Judicate. *Meurſ.*

[12] *Quod in ædem ejus omne genus herbarum ſit* | *In ædem* pro *in ædi*, Archaiſmus eſt. *Pont.*

in-

ingrato viro Jaſone perpeſſa eſt. Hæc apud Græcos ὁ θεὸς γυναικεία dicitur; quam Varro Fauni filiam eſſe tradit adeo pudicam, ut extra γυναικωνίτιν numquam ſit egreſſa, nec nomen ejus in publico fuerit auditum, nec virum umquam viderit, nec à viro viſa ſit: propter quod nec vir templum ejus ingreditur. Unde & mulieres in Italia ſacro Herculis non licet intereſſe; quia Herculi, cum boves Geryonis per agros Italiæ duceret ſitienti reſpondit mulier, aquam ſe non poſſe præſtare, quod fæminarum deæ celebraretur dies, nec ex eo apparatu viris gustare fas eſſet. propter quod Hercules facturus ſacrum deteſtatus eſt præſentiam fæminarum, & Potitio ac Pinario ſacrorum cuſtodibus juſſit ne mulierem intereſſe permitterent. ecce occaſio nominis, quo Maiam eandem eſſe & Terram & Bonam deam diximus, coëgit nos de Bona dea quæcumque comperimus protuliſſe. Junius Maium ſequitur aut ex parte populi, ut ſupra diximus, nominatus, aut, ut Cincius arbitratur, quod Junonius apud Latinos ante vocitatus, diuque apud Aricinos Prænestinoſque hac appellatione in faſtos relatus ſit: adeo ut, ſicut Niſus in commentariis faſtorum dicit, apud majores quoque noſtros hæc appellatio menſis diu manſerit: ſed poſt detritis quibuſdam literis ex Junonio Junius dictus ſit. nam & ædes Junoni Monetæ Calend. Juniis dedicata eſt. Nonnulli putaverunt Junium menſem à Junio Bruto, qui primus Romæ conſul factus eſt, nominatum: quod hoc menſe, id eſt, Calendis Juniis, pulſo Tarquinio ſacrum Carnæ deæ in Cælo monte voti reus fecerit. Hanc deam vitalibus humanis præeſſe credunt. ab ea denique petitur ut jecinora & corda, quæque ſunt intrinſecus viſcera, ſalva conſervet. & quia cordis beneficio cujus diſſimulatione Brutus habebatur idoneus emendationi publici ſtatus exſtitit, hanc deam quæ vitalibus præeſt templo ſacravit. cui pulte fabacia & larido ſacrificatur; quod his maxime rebus vires corporis roborentur. nam & Calendæ Juniæ fabariæ vulgo vocantur: quia hoc menſe adultæ fabæ divinis rebus adhibentur. Sequitur Julius, qui cum, ſecundum Romuli ordinationem Martio anni tenente principium, Quintilis à numero vocaretur; nihilominus tamen etiam poſt præpoſitos à Numa Januarium ac Februarium, retinuit nomen; cum non videretur jam quintus eſſe, ſed ſeptimus. ſed poſtea in honorem Julii Cæſaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio M. filio conſule, Julius appellatus eſt; quod hoc menſe a. d. quartum Idus Quintiles Julius procreatus ſit. Auguſtus deinde eſt, qui Sextilis ante vocatus eſt, donec honori Auguſti daretur ex ſenatuſconſulto. cujus verba ſubjeci:

CUM. IMPERATOR. CÆSAR. AUGUSTUS. MENSE. SEXTILI. ET PRIMUM. CONSULATUM. INIERIT. ET. TRIUMPHOS. TRES. IN. URBEM. INTULERIT. ET. EX. JANICULO. LEGIONES. DEDUCTÆ. SECUTÆQUE. SINT. EJUS. AUSPICIA. AC. FIDEM. SED. ET. ÆGYPTUS. HOC. MENSE.

MENSE. IN. POTESTATEM. POPULI. ROMANI. REDACTA. SIT. FINISQUE. HOC. MENSE. BELLIS. CIVILIBUS. IMPOSITUS. SIT. ATQUE. OB. HAS. CAUSAS. HIC. MENSIS. HUIC. IMPERIO. FELICISSIMUS. SIT. AC. FUERIT. PLACERE. SENATUI. UT. HIC. MENSIS. AUGUSTUS. APPELLETUR. [13] Item plebiſcitum factum ob eandem rem, Sexto Pacubio tribuno plebem rogante. [13] Menſis September principalem ſui retinet appellationem; quem Germanici appellatione, Octobrem verò ſuo nomine Domitianus invaſerat. ſed ubi infauſtum vocabulum ex omni ære vel ſaxo placuit eradi; menſes quoque [15] uſurpatione tyrannicæ appellationis exuti ſunt. cautio poſtea principum cæterorum diri omnis infauſta vitantium menſibus à Septembri uſque ad Decembrem priſca nomina reſervavit. Hæc fuit à Romulo annua ordinata dimenſio, qui, ſicut ſupra jam diximus, annum decem menſium, dierum vero quatuor & trecentorum habendum eſſe inſtituit; menſeſque ita diſpoſuit, ut quatuor ex his tricenos ſingulos, ſex vero tricenos haberent dies. Sed cum is numerus neque ſolis curſui neque lunæ rationibus conveniret: nonnumquam uſu veniebat ut frigus anni æſtivis menſibus, & contra calor hiemalibus proveniret. quod ubi contigiſſet: tantum dierum ſine ullo menſis nomine patiebantur abſumi; quantum ad id anni tempus adduceret, quo cæli habitus inſtanti menſi aptus inveniretur.

[13] *Item plebiſcitum factum ob eandem rem.* | Non auſcultandum Camerarii ſeu veteſtis editionibus, *idem plebiſcitum* legentibus. Diſparari enim debent, *plebiſcitum & ſenatus conſult*[illegible] Idem.

[14] *Menſis Sept*[illegible] *principalem ſui retinet appellationem; quem Germanici appellatione, Octobrem vero ſuo nomine Domitianus invaſerat.* | In aliis fere omnibus editionibus eſt: *retinet appellationem ex Germanici appellatione. Octobrem vero.* Firmat priorem lectionem illud Suetonii in Domitiano: *Poſt autem duos triumphos, Germanici cognomine aſſumpto, Septembrem menſem & Octobrem, ex appellationibus ſuis Germanicum Domitianumque tranſnominavit; quod altero ſuſcepiſſet imperium, altero natus eſſet.* Hinc ejuſdem hæc verba in Caligula: *At in memoriam patris, Septembrem menſem Germanicum appellavit.* Idem.

[15] *Uſurpatione tyrannica appellationis exuti.* | Niſi auctor ſcripſerit *uſurpationem.* Lib. 1. in ſomn. cap. 13. *Cum anima cupiditatum dulces inſidias reliquaſque omnes exuitur paſſiones.* cap. 9. *Sic enim anima virtutes ipſam conſcientia nobilitatis induitur.* Et pene ſemper. Gr.

CAP.

CAP. XIII.

De ordinatione anni per Numam: & quæ cauſa fuerit intercalandi: quoque tempore primum intercalatum ſit.

SED ſecutus Numa, [1] quantum ſub cœlo rudi & ſæculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit, vel quia Græcorum obſervatione forſan inſtructus eſt quinquaginta dies addidit; [2] ut in trecentos quinquaginta quatuor dies, quibus duodecim lunæ curſus confici credidit, annus extenderetur: atque his quinquaginta à ſe additis, adjecit alios ſex retractos illis ſex menſibus, qui triginta habebant dies, id eſt, de ſingulis ſingulos; factoſque quinquaginta & ſex dies, in duos novos menſes pari ratione diviſit, ac de duobus priorem Januarium nuncupavit, primumque anni eſſe voluit, tamquam bicipitis dei menſem, reſpicientem ac proſpicientem tranſacti anni finem, futuriq; principia. ſecundum dicavit Februo deo qui luſtrationum potens creditur. luſtrari autem eo menſe civitatem neceſſe erat; quo ſtatuit ut juſta dis Manibus ſolverentur. Numæ ordinationem finitimi mox ſecuti totidem diebus totidemque menſibus, ut Pompilio placuit, annum ſuum computare cœperunt. ſed hoc ſolo diſcrepabant; quod menſes undetricenum tricenumque numero alternaverunt. Paulo poſt Numa in honorem imparis numeri, ſecretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura, unum adjecit diem quem Januario dedit; ut tam in anno quam in menſibus ſingulis præter unum Februarium impar numerus ſervaretur. nam quia duodecim menſes, ſi ſinguli aut pari aut impari numero putarentur, conſummationem parem facerent: unus pari numero inſtitutus univerſam putationem imparem fecit. Januarius igitur, Aprilis, Junius, Sextilis, September, November, December, undetricenis cenſebantur diebus, & quintanas nonas habebant: ac poſt idus in omnibus a. d. ſeptimum decimum Calendas computabatur. Martius vero, Maius, Quintilis & October, dies tricenos ſingulos poſſidebant. nonæ in his ſeptimanæ erant. ſimiliterque poſt Idus, decem & ſeptem dies in ſingulis uſque ad ſequentes Calendas putabantur. ſed ſolus Februarius viginti & octo retinuit dies: quaſi inferis & deminutio & par numerus conveniret. Cum ergo Romani ex hac diſtributione Pompilii ad lunæ curſum, ſicut Græci, annum proprium computarent; neceſſario & interkalarem menſem inſtituerunt more Græcorum. nam & Græci, cum animadverterent temere ſe trecentis quinquaginta quatuor diebus ordinaſſe annum (quoniam appareret de ſolis curſu, qui trecentis ſexaginta quinque diebus & quadrante Zodiacum conficit, deeſſe anno ſuo undecim dies & quadrantem) interkalares ſtata ratione commenti ſunt.

[1] *Quantum ſub cœlo rudi, & ſæculo adhuc impolito, ſolo ingenio magiſtro comprehendere potuit.* Lego, *quantum ſæculo rudi & a.* Meurſ.

[2] *Ut in trecentos quinquaginta quatuor.* Ita & Plutarchus. Solinus & Cenſorinus, *trecentos quinquaginta quinque.* Pontan.

[1] ita

[3] ita ut octavo quoque anno nonaginta dies, ex quibus tres menſes tricenum dierum compoſuerunt, interkalarent. id Græci fecerunt, quoniam erat operoſum atque difficile omnibus annis undecim dies & quadrantem interkalare. itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies, qui naſcuntur ſi quadrans cum diebus undecim octies componatur, inſerere in tres menſes, ut diximus diſtribuendos. hos dies ὑπερβαίνοντας, [4] menſes vero [5] ἐμβολίμους appellitabant. Hunc ergo ordinem Romanis quoque imitari placuit. ſed fruſtra, quippe fugit eos unum diem, ſicut ſupra admonuimus, [6] additum eſſe ad Græcum numerum, in honorem imparis numeri. ea re per octennium convenire numerus atque ordo non poterat. ſed nondum hoc errore comperto, per octo annos nonaginta quaſi ſuperfundendos Græcorum exemplo computabant dies; alterniſque annis binos & vicenos, alternis ternos & vicenos interkalares expenſabant interkalationibus quatuor. ſed octavo quoque anno interkalantes octo affluebant dies ex ſingulis; quibus vertentis anni numerum apud Romanos, ſupra Græcum abundaſſe jam diximus. hoc quoque errore jam cognito, hæc ſpecies emendationis inducta eſt. Tertio quoque octennio ita interkalandos diſpenſabant dies, ut non nonaginta ſed ſexaginta ſex interkalarent, compenſatis viginti & quatuor diebus pro illis qui per totidem annos ſupra Græcorum numerum creverant. Omni autem interkalationi menſis Februarius deputatus eſt: quoniam is ultimus anni erat, quod etiam ipſum de Græcorum imitatione faciebant. nam & illi ultimo anni ſui menſi ſuperfluos interſerebant dies, ut refert Glaucippus qui de ſacris Athenienſium ſcribit. verum una re à Græcis differebant. nam illi confecto ultimo menſe, Romani non confecto Februario ſed poſt viceſimum & tertium diem ejus interkalabant. Terminalibus ſcilicet jam peractis: deinde reliquos Februarii menſis dies, qui erant quinque, poſt interkalationem ſubjungebant: credo vetere religionis ſuæ more, ut Februarium omnimodo Martius conſequeretur. Sed cum ſæpe eveniret ut nundinæ modo in anni principem diem, modo in nonas caderent (utrumque autem pernicioſum Reipublicæ putabatur) remedium quo hoc averteretur excogitatum eſt, quod aperiemus; ſi prius oſtenderimus cur nundinæ vel primis Calendis vel Nonis omnibus cavebantur. nam, quo-

3 *Ita ut octavo quoque anno* | Solinus cap. 3. nonum refert. Sed exſcriptorum impoſtura eſt. Scribe: *Hoſque octies multiplicatos in annum octavum reſervabant.* Meur.

4 *Menſes vero ἐμβολίμους appellitabant.* | Lego, ἐμβολίμους. Simile mendum in Solino cap. 3. & Iſidoro Orig. lib. 6. cap. 16. quos ambos unâ operâ reſtitue. *Idem.*

5 Εμβολίσμους. | Lege ἐμβολίμους. Vide Claud. Salmaſium in Exercit. Plinianis. *Pontan.* Recte jam legitur in Camerariana, & in aliis ad marginem ita corrigitur. Soli Stephano viſum eſt auctorem pariter & lectorem vexare. *Gronov.*

6 *Additum eſſe ad Græcum numerum.* | A quonam additus iſte numerus? à Romaniſne an à Græcis? ægre prima fronte exſculpſeris. Quare cum Scripto & vetuſte vulgato legend. *additum à ſe.* Ab ipſis Romanis adjectus iſte dies, & ut ſupra docuit à Numâ, idque in imparis numeri honorem. *Pont.*

dies

tiens incipiente anno dies cœpit qui addictus est nundinis, omnis ille annus infaustis casibus luctuosus fuit: maximeque Lepidiano tumultu opinio ista firmata est. Nonis autem conventus universæ multitudinis vitandus æstimabatur; quoniam populus Romanus exactis etiam regibus diem hunc nonarum maxime celebrabant, quem natalem Servii Tullii existimabant. quia, cum incertum esset quo mense Servius Tullius natus fuisset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant. veritos ergo qui diebus præerant ne quid nundinis collecta universitas ob regis desiderium novaret, cavisse ut nonæ à nundinis segregarentur. unde dies ille, quo abundare annum diximus, eorum est permissus arbitrio qui fastis præerant, uti cum vellent intercalaretur: dummodo eum in medio Terminaliorum vel mensis intercalaris ita locarent, ut à suspecto die celebritatem averterent nundinarum. atque hoc est quod quidam veterum retulerunt non solum mensem apud Romanos, verum etiam diem intercalarem fuisse. Quando autem primo intercalatum sit varie refertur, & Macer quidem Licinius ejus rei originem Romulo assignat. Antias libro secundo Numam Pompilium sacrorum causa id invenisse contendit. Junius Servium Tullium regem primum intercalasse commemorat; à quo & nundinas institutas Varroni placet. Tuditanus refert libro tertio magistratuum Decemviros, qui decem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogasse. Cassius eosdem scribit auctores. Fulvius autem id egisse [7] Manium consulem dicit ab urbe condita anno quingentesimo sexagesimo secundo, inito mox bello Ætolico. sed hunc arguit Varro scribendo antiquissimam legem fuisse incisam in columna ærea à L. Pinario & Furio consulibus, cui mentio intercalaris adscribitur. Hæc de intercalandi principio satis relata sint.

7 *Manium consulem* | Camerarii & Lugdunens. editio. *Martium consulem.* Pont.

CAP. XIV.

Quem in modum primum Julius, deinde Augustus Cæsares annum correxerint.

VErum fuit tempus cum propter superstitionem intercalatio omnis omissa est. nonnumquam vero per gratiam sacerdotum, [i] qui publicanis proferri vel imminui consulto anni dies volebant, modo auctio modo retractio dierum proveniebat: & sub specie observationis emergebat major confusionis occasio. sed postea C. Cæsar omnem hanc inconstantiam temporum vagam adhuc & incertam

i *Qui publicanis proferri* | *Proferri*, eo loco idem est quod *augeri.* Pont.

in ordinem ſtatæ definitionis coëgit, [2] adnitente ſibi M. Flavio ſcribâ qui ſcriptos dies ſingulos ita ad dictatorem retulit, ut & ordo eorum inveniri facillime poſſet, & invento certus ſtatus perſeveraret. Ergo C. Cæſar exordium novæ ordinationis initurus dies omnes, qui adhuc confuſionem poterant facere, conſumpſit: eaque re factum eſt ut annus confuſionis [3] ultimus in quadringentos quadraginta tres dies tenderetur. poſt hæc imitatus Ægyptios, ſolos divinarum rerum omnium conſcios, ad numerum ſolis, qui [4] diebus ſingulis tricenis ſexaginta quinque & quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit. nam, ſicut lunaris annus menſis eſt, quia luna paulo minus quam menſem in Zodiaci circumitione conſumit, ita ſolis annus hoc dierum numero colligendus eſt, quem peragit dum ad id ſignum ſe denuo vertit, ex quo digreſſus eſt. unde annus vertens vocatur & habetur magnus; cum lunæ annus brevis putetur. horum Virgilius utrumque complexus eſt:

Interea magnum ſol circumvolvitur annum.

hinc Atejus Capito annum à circuitu temporis putat dictum: quia veteres, *an*, pro, *circum*, ponere conſueverunt, ut [5] Cato in Originibus, *An terminum*, id eſt, *circum terminum*; &, [6] *ambire*, dicitur, pro, *circumire*. Julius ergo Cæſar decem dies obſervationi veteri ſuperadjecit; ut annum trecenti ſexaginta quinque dies, quibus ſol

[2] *Adnitente ſibi M. Flavio ſcribâ* | Mendum eſt; nam M. Flavius tribunus plebis fuit an. ab urbe CDXXX. Lego, *Cn. Flavio ſcribâ*. Hic eſt ille, qui libertino patre genitus, & ſcriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus ædilis curulis, jus civile per multa ſæcula inter ſacra cæremoniaſque deorum immortalium abditum, ſoliſque pontificibus notum, vulgavit, ac faſtos pœne toto foro expoſuit, anno ab urbe CDXLIX. Vide hunc ipſum Macrobium capite ſequenti, Agellium lib. 6. cap. 9. Valerium Maximum lib. 2 c. 5. Livium lib. 9. *Meurſ.* Quo labitur vir eruditus? Flavius ille libertino patre genitus vocatur *Cnæus* præter Gellium, Valerium, etiam à Pomponiol. 11. D. orig. juris & Cicerone vi. ad Att. 1. Livius *Cajum* vocat, patrem ejus *Cnæum*, in quo male Meurſius. Sed cum is vixerit circa annum U. C. CDXLIX. Cæſar res geſſerit circa annum DCC. quomodo ille potuit ad hunc dictatorem ſcriptos ſingulos dies retuliſſe, cum ultra annos ducentos diſſideant? Sed & quid de altero M. Flavio vult? fuit ille tribunus, viſceratione & rogatione de Tuſculanis notus. Putatne hunc intellectum ab editoribus Macrobii? Plena gerrarum omnia. *Gronov.*

[3] *Ultimus in quadringentos quadraginta tres dies tenderetur* | Conſentit Cenſorinus cap. 20. niſi quod dies 45. dicat. Solinus vero loco citato indubie mendoſus: *Ille ergo annus ſolus* 343. *dies habet.* Scribo, 443. *dies h.* Suetonius in Julio Cæſare cap. 40. cum dicit annum eum habuiſſe 15. menſes, eodem recidit. *Id.*

[4] *Diebus ſingulis* 365 | Media vox à Stephano appoſita, quid ponderis apportet, non video. Nec MS. nec ullæ ante eum edd. agnoſcunt. *Gronov.*

[5] *Ut Cato in Originibus, anterminum, id eſt, circum terminum* | Vide Feſtum in voce *Antermini*, & ad eum V. C. Joſephi Scaligeri caſtigationes. Docet autem non divulſe hoc vocabuli legendum ſed conjunctè, cum ſit adjecti vicem. Et adde quod etiam in Scripto ego invenerim, *Oratorum Anterminum*, quomodo reponendum. In Gloſſario eſt, *Anterminus*, Δι'χόθεν ὅρος. Pont.

Cato in Originibus, An terminum | In vetere codice, *Cato in Originibus oratorum.* Emendo & interpungo: *Cato in Originibus: Oratores am terminum.* Et fors fuat ut hinc emendem & ſuppleam Feſtum in *Oratores.* ubi ni fallor, habes Catonis locum à Macrobio deſignatum his verbis: *Propter id bellum capit Cœlius* Pr. *Albanus, oratores miſit Romam, eum....* Lego, *oratores miſit Romam am terminum.* Meurſ.

[6] *Ambire dicitur pro circumire* | Dele τὸ *dicitur*, & vide præcedentia. *Gron.*

Zodia-

Zodiacum luſtrat, efficerent: &, ne quadrans deeſſet, ſtatuit ut quarto quoque anno ſacerdotes, qui curabant menſibus ac diebus, unum intercalarent diem; eo ſcilicet menſe ac loco quo etiam apud veteres intercalabatur, id eſt, ante quinque ultimos Februarii menſis dies; [7] idque biſſextum cenſuit nominandum. dies autem decem, quos ab eo additos diximus, hac ordinatione diſtribuit: in Januarium & Sextilem & Decembrem binos dies inſervit; in Aprilem autem, Junium, Septembrem, Novembrem, ſingulos. ſed neque menſi Februario addidit diem, ne deum inferum religio immutaretur: & Martio, Maio, Quintili, Octobri ſervavit priſtinum ſtatum; quod ſatis pleno erant numero, id eſt, dierum ſingulorum tricenorumque. ideo & ſeptimanas habent nonas, ſicut Numa conſtituit: quia nihil in his Julius mutavit. ſed Januarius, Sextilis, December, quibus Cæſar binos dies addidit, licet tricenos ſingulos habere poſt Cæſarem cœperint, quintanas tamen habent nonas; & ab idibus illis ſequentes Calendæ in undeviceſimum revertuntur: quia Cæſar quos addidit dies neque ante nonas neque ante idus inſerere voluit; ne nonarum aut iduum religionem, quæ ſtato erant die, novella comperendinatione corrumperet. ſed nec poſt idus mox voluit inferre; ne feriarum quarumque violaretur indictio. ſed peractis cujuſque menſis feriis locum diebus advenis fecit. & Januario quidem, quos dicimus, quartum & tertium Calendas Februarias dedit; Aprili ſextum Calendas Maias; Junio tertium Calendas Julias; Auguſto quartum & tertium Calendas Septembreis; Septembri tertium Calendas Octobris; Novembri tertium Calendas Decembres; Decembri vero quartum & tertium Calendas Januarias. ita factum eſt, ut cum omnes hi menſes quibus dies addidit ante hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequentis Calendas a. d. ſeptimumdecimum revertentes, poſtea ex augmento additorum dierum hi, qui duos acceperunt, a. d. nonumdecimum, qui vero unum, a. d. octavumdecimum haberent reditum Calendarum. Feriarum tamen cujuſque menſis ordo ſervatus eſt. nam ſi cui fere tertius ab idibus dies feſtus aut feriatus fuit, & tunc a. d. ſextumdecimum dicebatur: etiam poſt augmentum dierum eadem religio ſervata eſt, ut tertio ab idibus die celebraretur; licet ab incremento non jam a. d. ſextumdecimum Calendas, ſed a. d. ſeptimumdecimum ſi unus, a. d. octavumdecimum ſi duo additi ſunt, diceretur. nam ideo novos dies circa finem cujuſque menſis inſeruit, ubi finem omnium quæ in menſe erant reperit feriarum, adjectoſque à ſe dies faſtos notavit; ut majorem daret actionibus libertatem: & non ſolum nullum nefaſtum, ſed nec comitialem quemquam de adjectis diebus inſtituit; ne ambitionem magiſtratuum au-

7 *Idque biſſextum cenſuit nominandum*] Lego *biſextum c. n.* Cenſorinus cap. 20. *Inſtituit ut peracto quadriennii circuitu dies unus, ubi menſis quondam ſolebat, poſt Terminalia intercalaretur, quod nunc biſextum vocatur.* Iſidorus Orig. lib. 6. cap. 18. *Biſextus eſt poſt annos quatuor unus dies adjectus.* Celſus: *Qui natus eſt biſexto Calendas* (Martias) *nihil refert virum priore, &c. Meurſ.*

geret adjectio. ſic annum civilem Cæſar habitis ad lunam dimenſionibus conſtitutum edicto palam poſito publicavit. Et error hucuſque ſtare potuiſſet, ni ſacerdotes ſibi errorem novum ex ipſa emendatione feciſſent. nam cum oporteret diem, qui ex quadrantibus conſit, quarto quoque anno confecto antequam quintus inciperet, intercalare: illi quarto non peracto ſed incipiente intercalabant. hic error ſex & triginta annis permanſit: quibus annis intercalati ſunt dies duodecim, cum debuerint intercalari novem. ſed hunc quoque errorem ſero deprehenſum correxit Auguſtus, qui annos duodecim ſine intercalari die tranſigi juſſit: ut illi tres dies, qui per annos triginta & ſex vitio ſacerdotalis feſtinationis excreverant, ſequentibus annis duodecim nullo die intercalato devorarentur. poſt hoc, unum diem ſecundum ordinationem Cæſaris quinto quoque incipiente anno intercalari juſſit; & omnem hunc ordinem æreæ tabulæ ad æternam cuſtodiam inciſione mandavit.

CAP. XV.

De Calendis, Idibus, ac Nonis.

TUnc Horus, Dies quidem hic inquit, intercalaris antequam quintus annus incipiat inſerendus cum Ægypti matris artium ratione conſentit, ſed nihil in illorum menſibus explicandis videtur operoſum; quos tricenum dierum omnes habent; eoque explicitis duodecim menſibus, id eſt, trecentis ſexaginta diebus exactis, tunc inter Auguſtum atque Septembrem reliquos quinque dies anno ſuo reddunt, adnectentes quarto quoque anno exacto intercalarem, qui ex quadrantibus conſit. at hic non à primo in ultimum menſis diem ad incrementum continuum numerus accedit; ſed poſt calendas dirigitur in nonas: unde ad quaſdam idus deflecti audio. Poſt rurſus, ni fallor, imo ut nunc quoque retuliſti, in ſequentes calendas. quæ omnia quid ſibi velint ſcire equidem vellem, nam illud nec conſequi poſſe me ſpero, ut vocabula comprehendam quæ ſingulis apud vos diebus adduntur; dum alios faſtos variiſque alios nominibus nuncupatis nundinas quoque veſtras neſcire me fateor: de quibus obſervatio tam diligens tam cauta narratur. Hæc nec mihi erubeſcendum eſt ignorare peregrino: à te vero, Prætexate, diſcere nec civem puderet. Tunc Prætextatus, Non ſolum, inquit, tibi, Hore, cum ſis Ægypto oriundus, ſed ne nobis quidem, quibus origo Romana eſt, erubeſcendum puto quærere, quod quæſitu dignum omnes veteres putaverunt. nam de calendis, nonis, & idibus, deque feriarum variis obſervationibus innumeros auctores cura quæſtionis exercuit: & ideo nos quæ de his ab omnibus dicta ſunt in unum breviter colligemus. Romulus enim, cum ingenio acri quidem ſed agreſti, ſtatum proprii ordinaret imperii, initium cujuſque menſis

ex

ex illo ſumebat die, quo novam lunam contigiſſet videri. quia vero non continuo evenit ut eodem die ſemper appareat; ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis videri ſolet: contigit, ut, cum tardius apparuit, præcedenti menſi plures dies, aut cum celerius, pauciores darentur. & ſingulis quibuſque menſibus perpetuam numeri legem primus caſus addixit. ſic factum eſt ut alii triginta & unum, alii undetriginta ſortirentur dies. omnibus tamen menſibus ex die nonarum idus nono die repreſentari placuit: & inter idus ac ſequentes calendas conſtitutum eſt ſedecim dies eſſe numerandos. ideo menſis uberior duos illos quibus augebatur dies inter calendas ſuas & nonas habebat. hinc aliis quintus à calendis dies aliis ſeptimus nonas facit. Cæſar tamen ut ſupra diximus ſtata ſacra cuſtodiens nec in illis menſibus, quibus binos adjecit dies, ordinem voluit mutare nonarum, quia peractis totius menſis feriis [1]dies ſuos rei divinæ cautus inſeruit. Priſcis ergo temporibus, antequam faſti à Cn. Flavio ſcriba invitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ lunæ primum obſervaret adſpectum, viſamque regi ſacrificulo nuntiaret, itaque ſacrificio à rege & minore pontifice celebrato, idem pontifex calata, id eſt, vocata in Capitolium plebe juxta curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à calendis ad nonas ſupereſſent pronuntiabat: & quintanas quidem dicto quinquies verbo καλῶ, ſeptima-

[1] *Dies ſuos rei divinæ* | Placet I. Lipſii conjectura; *die ſuo* Vide cap. 21. I. Electorum. *Pontanus.* Non poteſt placere, quicquid lauti ſit in vocabulo, cui ſententia locum negat. *Cautus* volunt eſſe quicquid in ſacris cavendum & religionis ergo vitandum aut omittendum ſit. At non hic tradit Macrobius Cæſarem nova ſacra, novas cæremonias, novas ferias addidiſſe: Sed *dies ſuos* (quibus auxit annum, cum eum ex lunari ſolarem faceret) nempe decem, binos tribus, reliquos ſingulos quatuor menſibus (ſive malis dies ſuos cuique menſi ab eodem datos) inſeruiſſe tum demum, quum feriæ & religioſi dies, nonæ ſcilicet iduſque jam præteriiſſent; hoc modo proſpiciens, ne quâ in re divina offenſio fieret. *Cautus rei divinæ*, ut *fœlices ſtudiique locique*, & ſimilia. Vide eadem cap. 14. *Quia Cæſar quos addidit dies, neque ante nonas neque ante idus inſerere voluit, ne nonarum aut iduum religionem, quæ ſtato erant die, novella comperendinatione corrumperet.* Utrum autem paulo poſt, *accepturos cauſas feriarum à rege ſacrorum*, habendum ſit, an explosis tribus verbis *accepturos cautus ſacrorum*, ut Lipſius aut *accepturos pauſas ſacrorum*, ut Pontanus conantur, haud difficile judicium eſt. *Accepturos cauſas feriarum*, id eſt, quæ feriæ cur aut cui deo eſſent celebrandæ. *Gronov.*

[2] *Ipſi curiæ, ad quam vocabantur, Calabra nomen datum eſt. ideo autem* | Addebatur in Anglicano & vetuſtis item editionibus, *Calabra nomen datum eſt, & claſſi, quod omnis in eam populus vocaretur.* Cui etymo & Fabius aſtipulatur lib. 1. cap. 10. *Jam ſit*, inquit, *& claſſis à calando.* Porro facit etiam ut afferam ea verba lib. 2. Arnobius, qui diſerte hunc quoque ordinem ſive gradum claſſi dat. *Deſinite*, inquit, *hominem, proletarius cum ſit, claſſibus, & capite cum cenſeatur adſcribere ordinibus primis.* Nam proletarii & capite cenſi viliſſimæ atque tenuiſſimæ fortunæ erant in populo. Hinc Saluſtius in hiſtoria, *Ipſe interea milites ſcribere, non more majorum nec ex claſſibus, ſed ut libido cujuſque erat, capite cenſos pleroſque.* Ex quibus & *Calabram claſſe* quiddam ſecretius ac honoratius fuiſſe colligere ſit, & Feſtus innuere videtur? *Calabra*, inquit, *curia dicebatur ubi tantum ratio ſacrorum gerebatur.* Et Gloſſarii auctor, *Calabra, ἱππίου βελὴ*, ex divinatione noſtra, vulgo enim eſt corrupte, *ἱππων βελὴ*. Sed divinationem meam memini me aliquando probaſſe D. Scaligero. Scripſeram hæc cum, ut ſit, in Tullii ad Atticum invenio: *Equites curiæ bellum, non mihi.* nam *ego diſſenſi.* Ita inquam invenio ſed à Boſio formatum, qui fuiſſe fatetur in Scripto compendio literarum, *Equit. curiæ.* Unde ſiquis, *Equitum curia* fecerit, forte rei & vero ſimilius fecerit. Locus eſt Epiſt. 1. lib. 2. *Pont.*

nas repetito ſepties prædicabat. verbum autem καλῶ Græcum eſt, id eſt, voco. & hunc diem qui ex his diebus qui calarentur primus eſſet, placuit calendas vocari. hinc & [2] ipſi curiæ, ad quam vocabantur, Calabræ nomen datum eſt. Ideo autem minor pontifex numerum dierum qui ad nonas ſupereſſent calando prodebat; quod poſt novam lunam oportebat nonarum die populares qui in agris eſſent confluere in urbem, [3] accepturos cauſas feriarum à rege ſacrorum, [4] ſcripturoſque quid eſſet eo menſe faciendum. unde quidam hinc nonas æſtimant dictas, quaſi novæ initium obſervationis; vel quod ab eo ſemper ad idus novem dies putantur: ſicut apud Tuſcos nonæ plures habebantur, quod hi nono quoque die regem ſuum ſalutabant & de propriis negotiis conſulebant. Iduum porro nomen à Tuſcis, apud quos is dies *itis* vocatur, ſumptum eſt. *item* autem illi interpretabantur Jovis fiduciam. nam cum Jovem accipiamus lucis auctorem, [5] unde & Lucetium Salii in carmine canunt, & Cretenſes Διὰ ϑ' ἡμέρην vocant; ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant ut diei patrem: jure hic dies Jovis fiducia vocatur; cujus lux non finitur cum ſolis occaſu, ſed [6] ſplendorem diei & noctis continuat illuſtrante luna: quod ſemper in plenilunio, id eſt, medio menſe, fieri ſolet. diem igitur, qui vel nocturnis caret tenebris, Jovis fiduciam Tuſco nomine vocaverunt: unde & omnes idus Jovis ferias obſervandas ſanxit antiquitas. alii putant idus, quod ea die plena luna videatur, a videndo vidus appellatas, mox literam *u*, detractam: ſicut contra, quod Græci ἰδεῖν dicunt; nos, *u*, litera

3 *Accepturos cauſas feriarum à rege ſacrorum ſcituroſque*] Elidit ibidem idem Lipſius trinas hic voces, legitque, ut ait, cum primis editionibus, *cautus ſacrorum*. At meus & item vetuſte cuſi diſerte, ut poſui, promunt; poſſitque videri probum, niſi vox *cauſas* turbaret. Fecerim itaque ex ea, *pauſas feriarum*, & videatur huc facere quod ſequitur ſtatim; *ſcituroſque quid eſſet eo menſe faciendum*. Nec abludit Symmachi locus: *Ubi fruendis feriis modus nullus eſt. Modus nullus* eſt *pauſa nulla*. Porro *pauſa feriarum* elegantiſſime uſurpabitur ad exemplum Lucretii:

Nec quiſquam expertus exſtat
Frigida quem ſemel eſt vitai pauſa ſecuta.
Idem.

4 *Scripturoſque quid eſſet eo menſe faciendum*] Placet magis veteris codicis lectio, *ſcituroſque quid e.* & *c.* Simile mendum apud Catonem de Re Ruſt. cap. 5. *Si fecerit, ſcribit in mente familiæ quid ſiet.* Vetus codex meus excuſus anno CIↃ. IↃ. XXL habet, *ſcibit quid i. m. f. ſ.* Optime *Meurſ.* *Scripturoſque quid eo*] Sic Henric. Stephanus, nullo alio profectu, quam ut Jo. Meurſio daret locum monendi placere magis vet. cod. lectionem, *ſcituroſque*. Quæris, quis ſit vetus ille codex? Quodvis exemplar editum ante Stephanum. Et profecto, ſi ruſtici veteres Romani tam conficientes literarum fuiſſent, ut quicquid audirent calari, in ſcriptum redigerent, multo citius Faſtos, nec Cn. Flavium exſpectandum habuiſſent. *Gron.*

5 *Unde & Lucetium Salii*] Gloſſæ, *Lucetius, Ζεύς*. Sed illud putem rectius. M. Capella, ut Jovem *Lucetium* ſic quoque Junonem Lucetiam dicendam cenſuit. Ait l. 2. cap. 5. *Te Lucinam quod lucem naſcentibus tribuas ac Lucetiam convenit nuncupari.* Pont.

6 *Splendorem diei & noctis continuat, illuſtrante luna*] *Diei* quidem ſplendorem admiſerim, at quomodo recte *noctis*, qui ſplendor meræ tenebræ? Scriptus habet, *noctem*. Elicio ex veſtigiis prioris lectionis, *ſplendorem diei & noctu continuat.* vel ex hac, *ſplendore diei & noctem.* Idem.

addita

addita, *videre* dicimus. nonnullis placet idus dictas vocabulo Græco, ὁῖον ἀπὸ τῦ εἴδυς, quod eo die plenam ſpeciem luna demonſtret. ſunt qui æſtiment idus ab ove iduli dictas, quam hoc nomine vocant Tuſci; & omnibus idibus Jovi immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero proprior æſtimatur, ut idus vocemus diem qui divîdit menſem. *iduare* enim Etruſca lingua *dividere* eſt. inde *vidua* quaſi *valde idua*, id eſt, *valde diviſa*: aut *vidua*, id eſt, *à viro diviſa*. Ut autem idus omnes Jovi, ita omnes Calendas Junoni tributas & Varronis & pontificalis affirmat auctoritas: quod etiam Laurentes patriis religionibus ſervant; qui & cognomen deæ ex carimoniis addiderunt Calendarem Junonem vocantes. Sed & omnibus calendis à menſe Martio ad Decembrem huic deæ Calendarum die ſupplicant. Romæ quoque calendis omnibus, præter quod pontifex minor in curia Calabra rem divinam Junoni facit, etiam regina ſacrorum, porcam vel agnam in regia Junoni immolat: à qua etiam Janum Junonium vocatum eſſe diximus, quod illi deo omnis ingreſſus, huic deæ cuncti calendarum dies videntur adſcripti. cum enim initia menſium majores noſtri ab exortu lunæ ſervaverint: jure Junoni addixerunt calendas, lunam ac Junonem eandem putantes: vel quia luna per aërem meat (unde & Græci lunam ἄρτεμιν nuncuparunt, id eſt, ἀειρτόμιν, quod aëra ſecat) Juno autem aëris arbitra eſt; merito initia menſium, id eſt, calendas huic deæ conſecraverunt. Nec hoc prætermiſerim quod nuptiis copulandis calendas, nonas, & idus religioſas, id eſt, devitandas cenſuerunt. hi enim dies præter nonas feriati ſunt. feriis autem vim cuiquam fieri piaculare eſt. ideo tunc vitantur nuptiæ, in quibus vis fieri virginibus videtur. Sed Verrium Flaccum juris pontificii peritiſſimum dicere ſolitum refert Varro, quia feriis tergere veteres foſſas liceret; novas facere jus non eſſet: ideo magis viduis quam virginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum. Subjiciet aliquis: Cur ergo nonis, ſi feriatus dies non eſt, prohibetur celebritas nuptiarum? Hujus quoque rei in aperto cauſa eſt. nam quia primus nuptiarum dies verecundiæ datur, poſtridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipiſci & rem facere divinam; omnes autem poſtridiani dies ſeu poſt calendas, ſive poſt nonas iduſve, ex æquo atri ſunt: [7] ideo & nonas inhabiles nuptiis eſſe dixerunt, ne nupta aut poſtero die libertatem auſpicaretur uxoriam; aut atro immolaret, quo nefas eſt ſacra celebrari.

7 *Ideo & Nonas inhabiles nuptiis.* | De Maio quoque menſe notum adagium: | *Menſe malas Maio nubere vulgus ait.* Idem.

CAP. XVI.

Quæ diſcrimina diverſitateſque fuerint dierum apud Romanos.

SED quia nos ad commemorationem dierum ordo deduxit: de hoc quoque, quod Hori noſtri conſultatio continet, pauca dicenda ſunt. Numa ut in menſes annum, ita in dies menſem quemque diſtribuit; dieſque omnes aut feſtos aut profeſtos aut interciſos vocavit. feſti dis dicati ſunt. profeſti hominibus ob adminiſtrandam rem privatam publicamque conceſſi. interciſi deorum hominumque communes ſunt. feſtis inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ. profeſtis, faſti, comitiales, comperendini, ſtati, prœliales. interciſi in ſe non in alia dividuntur, illorum enim dierum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam fas non eſt jus dicere. nam, cum hoſtia cæditur, fari nefas eſt: inter cæſa & porrecta fari licet: rurſus, cum adoletur, non licet. ergo de diviſione feſtorum & profeſtorum dierum latius diſſerendum eſt. Sacra celebritas eſt vel cum ſacrificia dis offeruntur, vel cum dies divinis epulationibus celebratur, vel cum ludi in honorem aguntur deorum, vel cum feriæ obſervantur. feriarum autem publicarum genera ſunt quatuor. aut enim ſtativæ ſunt, aut conceptivæ, aut imperativæ, aut nundinæ. & ſunt ſtativæ univerſi populi communes certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis ſtatis obſervationibus annotatæ: in quibus præcipue ſervantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. conceptivæ ſunt, quæ quotannis à magiſtratibus vel à ſacerdotibus concipiuntur in dies certos vel etiam incertos: ut ſunt Latinæ, Sementivæ, Paganalia, Compitalia. imperativæ ſunt, quas conſules vel prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt. nundinæ ſunt paganorum itemque ruſticorum, quibus conveniunt negotiis propriis vel mercibus proviſuri. ſunt præterea feriæ propriæ familiarum; ut familiæ Claudiæ vel Æmiliæ ſeu Juliæ ſive Corneliæ: & ſi quas ferias proprias quæque familia ex uſu domeſticæ celebritatis obſervat. ſunt ſingulorum; ut natalium fulgurumque ſuſceptiones, item funerum atque expiationum: apud Veteres quoque qui nominaſſet Salutem, Semoniam, Sejam, Segetiam, Tutilinam, ferias obſervabat. item Flaminica, quotiens tonitrua audiſſet, feriata erat, donec placaſſet deos. affirmabant autem ſacerdotes pollui ferias, ſi indictis conceptiſque opus aliquod fieret. præterea regem ſacrorum flamineſque non licebat videre feriis opus fieri; & ideo [1] per præconem denun-

[1] *Per præconem denuntiabatur ne quid tale ageretur.* | Lego, *per præciam d.* Nam quibus id muneris dabatur *Præcia* dicebantur. Feſtus: *Præcias dicebant, qui à Flaminibus præmittebantur, ut denuntiarent opificibus, manus abſtinerent ab opere, ne ſi vidiſſet ſacerdos facientem opus, ſacra polluerentur.* Scioli iſti librarii non intelligentes in *præconem* mutarunt, bellâ & fælici, ut videbatur, emendatione. *Mewrſ.*

tiabatur

tiabatur ne quid tale ageretur: & præcepti negligens multabatur, præter multam vero affirmabatur eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiare non poſſe. [2] Scævola pontifex affirmabat. ſed Umbro negat eam pollui [3] qui opus vel ad deos pertinens ſacrorumve cauſa feciſſet, vel aliquid ad urgentem vitæ utilitatem reſpiciens actitaſſet. Scævola denique conſultus quid feriis agi liceret, reſpondit, quod prætermiſſum noceret. ſi bos in ſpecum decidiſſet, eumque paterfamilias adhibitis operis liberaſſet; non eſt viſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fractam fulciendo ab imminenti vindicavit ruina. unde & Maro omnium diſciplinarum peritus ſciens lavari ovem aut lanæ purgandæ aut ſcabiei curandæ gratia, [4] pronunciavit tunc ovem per ferias licere merſari, ſi hoc remedii cauſa fieret:

Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.

adjiciendo enim *ſalubri*, oſtendit avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ cauſa fieri conceſſum. Hæc de feſtis & qui inde naſcuntur, qui etiam nefaſti vocantur. Nunc de profeſtis, & qui ex his procedunt, loquemur, id eſt, faſtis, comitialibus, comperendinis, ſtatis, prœlialibus. Faſti ſunt; quibus licet fari prætori tria verba ſollemnia: do, dico, addico. his contrarii ſunt nefaſti. Comitiales ſunt, quibus cum populo agi licet: & faſtis quidem lege agi poteſt, cum populo non poteſt; comitialibus utrumque poteſt. Comperendini; quibus vadimonium licet dicere: Stati; qui judicii cauſa cum peregrino inſtituuntur. ut Plautus in Curculione: *Si ſtatus condictus cum hoſte interceſſit dies. hoſtem* nunc more vetere ſignificat peregrinum. Prœliales ab juſtis non ſegregaverim, ſiquidem juſti ſunt continui triginta dies, [5] quibus exercitui imperato vexillum ruſſi coloris in arce poſitum eſt. prœliales autem omnes quibus fas eſt res repetere, vel hoſtem laceſſere. nam cum Latiar, hoc eſt, Latinarum ſollemne concipitur, item diebus Saturnaliorum, ſed & cum mundus patet, nefas eſt prælium ſumere; quia nec Latinarum tempore,

[2] *Scævola pontifex affirmabat.* | Libri priſci *aſſeverabat.* nam vix verſu ſupra dictum jam, *affirmabant.* Pontan.

[3] *Qui opus vel ad Deos pertinens, Sacrorumve cauſa feciſſet.* | Scriptus reticebat, *cauſa.* Nec eſt cur exprimamus. *Idem.*

[4] *Pronunciavit tunc ovem per ferias licere merſari, ſi hoc remedii cauſa fieret.* | His ſubjungit, explicatque Virgilii hunc verſum: *Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.* Et ante dixerat eadem hac pagina: *Si bos in ſpecum decidiſſet, eumque paterfamilias adhibitis operis liberaſſet, non eſt viſus ferias polluiſſe:* Cui & reſpondet illud Chriſti Servatoris noſtri. Matth. cap. 12: *Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam: & ſi ceciderit hac ſabbathis in foveam, nonne tenebit & levabit eam?* Et Lucæ cap. 14. *Cujus veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die Sabbathi?* Ubi quas vocat Macrobius *ferias*, Evangeliſtæ *ſabbatha* & *ſabbathum* dicunt; quam hi *foveam* & *puteum*, ille *ſpecum* appellat. *Ovis* & *bovis* vox utrobique poſita. [Vide & caput 3. lib. 3. Saturnal. de eadem re.] *Pont.*

[5] *Quibus exercitui imperato vexillum.* | Lego, *exercitu imperato.* Meurſ.

quo

quo publice quondam induciæ inter populum Romanum Latinoſque firmatæ ſunt, inchoari bellum decebat, nec Saturni feſto qui ſine ullo tumultu bellico creditur imperaſſe, nec patente mundo quod ſacrum Diti patri & Proſerpinæ dicatum eſt: meliuſque occluſa Plutonis fauce eundum ad prœlium putaverunt, unde & Varro ita ſcribit. [6] *Mundus cum patet; deorum triſtium atque inferum quaſi janua patet. propterea non modo prœlium committi, verum etiam delectum rei militaris cauſa habere, ac militem proficiſci, navim ſolvere, uxorem liberum quærendorum cauſa ducere religioſum eſt.* Vitabant veteres ad viros vocandos etiam dies qui eſſent notati rebus adverſis; vitabant etiam feriis. ſicut Varro in augurum libris ſcribit in hæc verba; *Viros vocare feriis non oportet: ſi vocavit piaculum eſto.* Sciendum eſt tamen eligendi ad pugnandum diem Romanis tunc fuiſſe licentiam, ſi ipſi inferrent bellum: at cum exciperent, nullum obſtitiſſe diem quo minus vel ſalutem ſuam vel publicam defenderent dignitatem. quis enim obſervationi locus cum eligendi facultas non ſuſperſit? dies autem poſtridianos ad omnia majores noſtri cavendos putarunt; quos etiam atros, velut infauſta appellatione, damnarunt. eoſdem tamen nonnulli communes velut ad emendationem nominis vocitaverunt. horum cauſam Gellius annalium libro quintodecimo, & Caſſius Hemina hiſtoriarum libro ſecundo referunt. Anno ab urbe condita trecenteſimo ſexageſimo tertio, à tribunis militum Virgilio Mallio Æmilio Poſtumio collegiſque eorum in ſenatu tractatum, quid eſſet propter quod totiens intra paucos annos male eſſet afflicta reſpublica; & ex præcepto patrum L. Aquinium aruſpicem in ſenatum venire juſſum religionum requirendarum gratia dixiſſe, Q. Sulpitium tribunum militum, ad Aliam adverſum Gallos pugnaturum, rem divinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie idus Quintiles; item apud Cremeram multiſque aliis temporibus & locis poſt ſacrificium die poſtero celebratum male ceſſiſſe conflictum: tunc patres juſſiſſe ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur; pontificeſque ſtatuiſſe poſtridie omnes Calendas, nonas, idus atros dies habendos; ut hi dies, neque præliales, neque puri, neque comitiales eſſent. ſed & Fabius Maximus Servilianus pontifex in libro XII. negat oportere atro die parentare: quia tunc quoque Janum Jovemque præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet. ante diem quoque quartum Calendas vel nonas, vel idus [7] tamquam inominalem diem plerique

[6] *Mundus cum patet, Deorum triſtium atque inferum quaſi janua patet.* | De mundi hujus patore apud Feſtum quoque eſt; ubi & quando patuerit, additur. At interim eo nomine quid intellexere veteres? An de Eleuſiniæ Cereris Mundo dictum, de quo Apuleius apologia? *Quoniam*, inquit, *ut res eſt, majus periculum decernis, ſpeculum philoſophiæ, quam Cereris mundum profano videre.* Fuerit enim arcanus ſeu myſticus ille ornatus de quo luculenter lib. 5. Arnobius *Pontan.*

[7] *Tamquam inominalem.* | Videndus Agellius lib. 5. cap. 17. *Idem.*

Tanquam inominalem diem plerique vitant.] Lego, *innominalem.* Innominalis eſt nefaſtus, *Meurſ.*

vitant.

vitant. ejus obſervationis an religio ulla ſit tradita quæri ſolet, ſed nos nihil ſuper ea re ſcriptum invenimus: niſi quod Q. Claudius annalium quinto cladem illam vaſtiſſimam pugnæ Cannenſis factam refert ante diem quartum nonas Sextiles. ad rem ſane militarem nihil attinere notat Varro utrum faſtus vel nefaſtus dies ſit; ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere privatas. Quod autem nundinas ferias dixi, poteſt argui quia Titius de feriis ſcribens nundinarum dies non inter ferias retulit, ſed tantum ſollemnes vocavit: & quod Julius Modeſtus affirmat, Meſſala augure conſulente pontifices an nundinarum Romanarum nonarumque dies feriis tenerentur, reſpondiſſe eos nundinas ſibi ferias non videri: & quod Trebatius in libro primo religionum ait nundinis magiſtratum poſſe manumittere judiciaque addicere. ſed contra Julius Cæſar ſextodecimo auſpiciorum libro negat nundinis concionem advocari poſſe, id eſt, cum populo agi: ideoque nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo faſtorum libro nundinis ferias eſſe pronuntiat. Cauſam vero hujus varietatis apud Granium Licinianum libro ſecundo diligens lector inveniet. ait enim nundinas Jovis ferias eſſe. ſiquidem flaminica omnibus nundinis in regia Jovi arietem ſoleat immolare, ſed lege Hortenſia effectum ut faſtæ eſſent: uti ruſtici qui nundinandi cauſa in urbem veniebant lites componerent. nefaſto enim die prætori fari non licebat. ergo, qui ferias dicunt, à mendacio vindicantur patrocinio vetuſtatis: qui contra ſentiunt, æſtimatu ætatis quæ legem ſecuta eſt vera depromunt. Harum originem quidam Romulo aſſignant: quem communicato regno cum T. Tatio ſacrificiis & ſodalitatibus inſtitutis nundinas quoque adjeciſſe commemorant; ſicut Tuditanus affirmat. ſed Caſſius Servium Tullium feciſſe nundinas dicit; ut in urbem ex agris convenirent urbanas ruſticaſque res ordinaturi. [8] Geminus ait diem nundinarum exactis jam regibus cœpiſſe celebrari; quia plerique de plebe repetita Servii Tullii memoria parentarent ei in nundinis. cui rei etiam Varro conſentit. Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſſe nundinas, ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die, intermiſſo rure, ad mercatum legeſque accipiendas Romam venirent: & ut ſcita atque conſulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die propoſita à ſingulis atque univerſis facile noſcebantur. unde etiam mos tractus ut leges trinundino die promulgarentur. ea re etiam candidatis uſus fuit in comitium nundinis venire & in colle conſiſtere; unde coram

[8] *Geminus ait.* | Sola Lugdunenſis editio: *Geminius.* Apud D. Hieronymum prænomen ejus & elogium (modo is ſit) tale eſt: *Unde pulchre Varius Geminius ſublimis orator, Qui non litigat cælebs eſt.* Exſtat adverſus Jovinianum libro primo. *Pont.* *Geminus ait diem nundinarum exactis jam regibus capiſſe celebrari.* | V. c. *Geminius.* Sed *Geminus* rectum eſt. Meminerunt ejus Cicero, Plutarchus, Suetonius, alii. De prænomine ejus incertum: alii *Tanuſium*, alii *Tamiſium*, alii *Ganuſium*, alii *Caputium*. Meurſ.

poſſent

poſſent ab univerſis videri. ſed hæc omnia negligentius haberi cœpta, & poſt abolita, [9] poſt quam in ternundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adeſſe cœperunt. Eſt etiam Nundina Romanorum dea, à nono die naſcentium nuncupata qui Iuſtricus dicitur. [10] eſt autem dies Iuſtricus, quo infantes Iuſtrantur & nomen accipiunt. ſed is maribus nonus, octavus eſt fœminis. Plene ut arbitror, anni ac menſium conſtitutione digeſta, habet Horus noſter quod de dierum vocabulis & obſervatione conſuluit. Et ſcire equidem velim nunquid ſit quod argutus Niſigena & gentis accola numerorum potentis ex hoc ordine Romanæ diſpenſationis irrideat: an Tuſcum quoque Tiberim aliquid ex diſciplinis ſuis hauſiſſe conſentiat. ſubjecit Euſtathius: Non ſolum Horus noſter gravis vir & ornatus, ſed nec quiſquam alius, ut æſtimo, tam futilis poſſet eſſe judicii, qui Romani anni ſic ad unguem, ut aiunt, emendatum ordinem non probaret; cui majorem gratiam & tenax memoria & luculenta oratio referentis adjecit. nec mirum ſi hæc digeries morſum reprehenſionis evaſit; cui arceſſita eſt ab Ægypto poſtremæ correctionis auctoritas. Nam Julius Cæſar ut ſiderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Ægyptiis diſciplinis hauſit; ita hoc quoque ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, ut ad ſolis curſum finiendi anni tempus extenderet. Latii vero veteres incolæ, quia nihil jam tum diſcere ab Ægypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morem Græciæ in numerandis menſium diebus ſequuti ſunt; ut retroverſum cedente numero ab augmento in diminutionem computatio reſoluta deſineret. ita enim nos decimum diem deinde nonum & poſtea octavum dicimus, ut Athenienſes δεκάτην ἐνάτην φθίνοντος ſoliti ſunt dicere. Homerus quoque cum ait;

Τῷ μὲν φθίνοντος μῆνὸς, τῇ δ' ἱσταμένοιο.

Quid aliud niſi illum φθίνοντα dicit, cujus paulatim deficientis ſupputatio in nomen definit ſecuturi; & ἱσάμενον illum qui præcedit numerum ſucceſſurus priori in defectum meanti: quod & [11] Homerus veſter Mantuanus intelligens illud ſtare dici, ad quod acceditur; ait:

Stat ſua cuique dies;

extremum diem ſtare dicens [12] quaſi ad quem per omnes ſtatur. idem poëta doctrina ac verecundia juxta nobilis, ſciens Romanos veteres ad lunæ curſum & ſequentes ad ſolis anni tempora digeſſiſſe,

[9] *Poſtquam in ternundino.* | Sic Stephanus. Alii *poſtquam trinundino*, quomodo & Ms. Alii *in trinundino*. Sed omnino recipiendum, quod quorundam margines habent, *poſtquam internundino*, vel *in internundino*. Gronov.

[10] *Eſt autem dies luſtricus, quo infantes luſtrantur & nomen accipiunt.* | *Luſtricus dies*, *Nominalia* Tertulliano cap. 6. libro de Idololatria. Gloſſarium: *Nominalia* ὀνομαστοσία. Pont.

[11] *Homerus veſter Mantuanus.* | In aliis fere omnibus, *noſter*, eſt. Male. nam Euſtathii verba ſunt. *Idem.*

[12] *Quaſi ad quem per omnes ſtatur.* | Idem, *catur.* Idem.

utriuſque

utriuſque ſæculi opinioni reverentiam ſervans, inquit:

Vos [13] *quoque, labentem cælo quæ ducitis annum*
Liber & alma Ceres:

tam lunam quam ſolem duces anni hac invocatione deſignans.

[13] *Vos quoque labentem*, &c | Augeo ex V. C.] *—Vos ô clariſſima mundi Lumina*, inquit, *labentem*, &c. *Manſ.*

CAP. XVII.

Omnes deos referri ad Solem. Et quod ex variis Apollinis oſtendatur nominibus, ipſum eundem eſſe deum quem Solem dicimus.

HIC Avienus: Hoc equidem mecum multum ac frequenter agitavi, quid ſit, quod ſolem modo Apollinem, modo Liberum, modo ſub aliarum appellationum varietate veneremur. [1] Et quia

[1] *Et quia ſacrorum omnium præſulem eſſe te, Vetti Prætextate, divina voluerunt.* | Huc ſpectat inſignis Inſcriptio, monente chartâ libro Scriverii hoc loco interjectâ. Quæ ita habet;

AGORII

Vettio. Agorio. Prætextato. V. C. Pontifici. Veſtæ. Pontifici. Soli. Quindecimviro. Auguri. Taurobboliato. Curiali. Neocoro. Hierofantæ. Patri. Sacrorum. Quæſtori. Candidato. Prætori. Urbano. Correctori. Tuſciæ. & Umbriæ. Conſulari. Luſitaniæ. Proconſ. Achaiæ. Præfecto. Urbi. Præf. Præt. II. Italiæ. Et. Illyrici. Conſuli. Deſignato.

Dedicata. Cal. Feb.
Dn. Fl. Valentiano. Aug. III.
Et. Eutropio. Conſſ.

Romæ, in hortis Matthæorum.

De Flaviano, qui unus ex collocutoribus, & ex proceribus Romanæ nobilitatis, ut apparet ex argumento operis Saturnaliorum lib. 1. cap. 1. egregium monumentum, hactenuſque ineditum, in monte Cœlio Romæ effoſſum anno 1617. cum altero illo de Q. Aurelio Symmacho, ſubjiciam hîc opportune, annotatum in codicis ſui prælimine à Scriverio noſtro:

Virio. Nicomacho. Flaviano. V. C. Quæſt. Prat. Pontific. Majori. Conſulari. Siciliæ. Vicario. Africæ. Quæſtori. Intra Palatium. præf. Prat. Iterum. Cos. Ord. Hiſtorico. Diſertiſſimo. Q. Fabius. Memmius. Symmachus. V. C.

Proſocero. Optimo.

Vixiſſe autem hunc Flavianum, eodem Scriverio monente, ſub Honorio & Theodoſio, liquet ex Inſcriptione, quæ eſt apud Grutesum pag. clxx. n. 5. De Vettio item Prætextato habetur Epigraphe pag. cccix. 2, 3, 4. item pag. cccx. 1. & pag. ccccl xxxvi, 3. Ex quibus omnibus abunde conſtare poteſt, quibus cum dipnoſophiſtis viriſque eo ævo clariſſimis hæc Saturnaliorum Macrobii noſtri ſermocinatio ſit habita celebrataque.

Cæterum de Cæcinâ Albino ex ejuſdem annotatione, duas has Inſcriptiones luculentas accipe.

1. *Ex baſi marmoreâ grandi & perpulchrâ literâ literatâ;*

SaLvis DD. NN. HonoriO. & TheodoſIO PP. FF. ſemper. Augg. Cacina. Decius Acinatius. Albinus. V. C. Præf. Urbis FaSlo. à. ſe. adJeciT. ornaviT. dedicata. pridIe. nonas. novembreIs. ruſt..... iI.... linio. coS.

Habet Gruterus à Gutenſteinio, qui ad marmor. Romæ deſcripſit, pag. cclxxxvi, 7.

2. *Similiter in baſi marmoreâ grandi legitur Romæ.*

D Φ D Φ Fl. Arcadio. pIo. feLici vicTori. ac TriumFaTori. ſemper AuguſTo. Cacina. Decius. ALbinus. V. C. præFecTus. urbi. Vice. ſacra. judicans. devoTus. numini. majeſTaTique. ejus.

Vidit Smetius & Boiſſardus. ex quibus Gruterus pag. cclxxxvii, 2.

Atque hîc nota *Decium Albini filium* Macrobio laudatum lib. Saturn. 1. c. 11. Et vide, an cum Avieno Macrobiano & Poëta, idem ſit, L. AUR. AVIANUS. SYMMACHUS. V. C. de quo præclare ver. Inſcriptio Romæ ſub Capitolio in baſi ſtatuæ, dedicatæ III. Cal. Maias Gratiano iv. & Merobaude coſs. quam eorundem fide producit Gruterus pag. cccl xx, 3. *Pont.*

ſacrorum

ſacrorum omnium præſulem eſſe te, Vetti Prætextate, divina voluerunt: perge, quæſo, rationem mihi tantæ ſub uno nomine in omnibus diverſitatis aperire. Tum Vettius, Cave æſtimes, mi Aviene, poëtarum gregem cum de dis fabulantur non ab adytis plerunque philoſophiæ ſemina mutuari. nam quod omnes pæne deos duntaxat qui ſub cælo ſunt ad ſolem referunt; non vana ſuperſtitio ſed ratio divina commendat. ſi enim ſol, ut veteribus placuit, dux & moderator eſt luminum reliquorum, & ſolus ſtellis errantibus præſtat; ipſarum vero ſtellarum curſus ordinem rerum humanarum, ut quibuſdam videtur, pro poteſtate diſponunt, vel, ut Plotino conſtat placuiſſe, ſignificant; neceſſe eſt ut ſolem qui moderatur noſtra moderantes omnium quæ circa nos geruntur fateamur auctorem. & ſicut Maro, cum de una Junone diceret, *quo numine læſo*, oſtendit unius dei effectus varios pro variis cenſendos eſſe numinibus: ita diverſæ virtutes ſolis nomina dis dederunt: unde ἓν τὸ πᾶν ſapientum principes prodiderunt. virtutem igitur ſolis, quæ divinationi curationique præeſt, Apollinem vocaverunt: quæ ſermonis auctor eſt, Mercurii nomen accepit. nam quia ſermo interpretatur cogitationes latentes, Ἑρμῆς ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας propria appellatione vocitatus eſt. virtus ſolis eſt, quæ fructibus, effectus ejuſdem eſt qui frugibus præeſt: & hinc natæ ſunt appellationes deorum, ſicut cæterorum, qui ad ſolem certa & arcana ratione referuntur. &, ne tanto ſecreto nuda præſtetur aſſertio, auctoritates veterum de ſingulis conſulamus. Apollinis nomen multiplici interpretatione ad ſolem refertur. cujus rei ordinem pergam pandere. Plato ſolem Ἀπόλλωνα cognominatum ſcribit, ἀπὸ τῆς ἀεὶ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id eſt; à jactu radiorum: Chryſippus Apollinem ὡς ὂν πολλῶν καὶ φαύλων ἐσπῶν τῆς πυρὸς ὄντα (prima enim nominis litera retinet ſignificationem negandi, ἢ ὅτι μόνον ἐστὶ καὶ ὂν πολλοί. nam & Latinitas eum, quia tantam claritudinem ſolis obtinuit, ſolem vocavit) Speuſippus, quod ex multis ignibus conſtet vis ejus, ὡς ἀπὸ πολλῶν ἑσπῶν πυρὸς αὐτῆς συνεσῶτος. Cleanthes: ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τὰς ἀναπολὰς ποιούμενος, quod ab aliis atque aliis locorum declinationibus faciat ortus. Cornificius arbitratur Appollinem nominatum ἀπὸ τῆς ἀναπολεῖν, id eſt, quia intra circuitum mundi, quem Græci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur. alii cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύοντα τὰ ζῶα. exanimat enim & perimit animantes, cum peſtem intemperie caloris immittit. ut Euripides in Phaëthonte:

Ὦ χρυσοφεγγὲς πῆλι', ὡς μ' ἀπώλεσας·
Ὄθεν σ' Ἀπόλλων ἐμφανῶς κλήσει βεβὼς.

Item Archilochus;

Ἄναξ Ἄπολλον, καὶ σύ, τὲς μὴ αἰτίης
Πήμαινε, καὶ σφᾶς ἄλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις.

Denique

Denique inuſtos morbo Ἀπολλωνοβλήτους καὶ Ἡλιοβλήτους appellant. & quia ſimiles ſunt ſolis effectus lunæ in juvando nocendoque; ideo fœminas certis afflictas morbis Σελινοβλήτους καὶ Ἀρτεμιδοβλήτους vocant. hinc eſt quod arcu & ſagittis Apollinis ſimulacra decorantur: ut per ſagittas intelligatur vis emiſſa radiorum. unde Homerus,

Αὐτὰρ ἔπειτ' ἀυτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς,
Βάλλ'.

Idem auctor eſt & publicæ ſoſpitatis, quam creditur ſol animantibus præſtare temperie. ſed quia perpetuam præſtat ſalubritatem & peſtilens ab ipſo caſus rarior eſt: ideo Apollinis ſimulacra manu dextra Gratias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra: quod ad noxam ſit pigrior; & ſalutem manus promptior largiatur. hinc eſt quod eidem attribuitur medendi poteſtas: quia temperatus ſolis calor morborum omnium fuga eſt. [2] nam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους Ἀπόλλωνα, tamquam Ἀπόλλωνα, cognominatum putant. Quæ ſententia Latinæ quoque nominis enuntiationi congruens fecit ne hujus dei nomen verteremus; ut Apollinem apellentem mala intelligas, quem Athenienſes ἀλεξίκακον appellant. & Lindii colunt Apollinem λοίμιον, hoc cognomine finita peſtilentia nuncupatum. eadem opinio ſoſpitalis & me dici dei in noſtris quoque ſacris fovetur. namque virgines Veſtales ita indigitant:

APOLLO. MEDICE. APOLLO. PÆAN. Cum ergo ſint hujuſce ſideris, id eſt, ſolis duo maximi effectus; alter quo calore temperato juvat mortalium vitam, alter quo jactu radiorum nonnumquam peſtiferum virus immittit: duo eademque cognomina circa ſingulos effectus propriis enuntiationibus ſignant, appellantes deũ ἰήιον atque παιᾶνα, quæ cognomina utrique effectui apta ſunt; ut ſit ἰήιος ἀπὸ τῦ ἰᾶσθαι, à ſanando, & παιὰν, ἀπὸ τῦ παίειν τὰς ἀνίας: & rurſus ἰήιος ἀπὸ τῦ ἵεναι, ab immittendo, βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς, & παιὰν ἀπὸ τῦ παίειν, à feriendo. obtinuit tamen ut cum ſanitatem dari ſibi precantur ἰὴ παιὰν per η literam enuntient, id eſt medere pæan. cum autem ἴε παιὰν per ε literam dicunt cum adſpiratione prioris literæ; ſignificant hoc dici in aliquem adverſa precatione, βάλλε παιὰν, id eſt, immitte feriendo. qua voce ferunt Latonam uſam cum Apollinem hortaretur impetum Pythonis inceſſere ſagittis. cujus rei naturalem rationem ſuo loco reddam. [3] Hanc vocem, id eſt, ἴε παιὰν, confirmaſſe fertur oraculum Delphicum Athenienſibus petentibus opem dei adverſus Amazonas Theſeo regnante. namque inituros bellum juſſit his ipſis verbis ſe-

[2] *Nam ὡς ἀπελαύνοντα, τὰς νόσους Ἀπόλλωνα, tamquam Ἀπόλλωνα cognominatum putant.* | Lego ex V. C. *nam tam ὡ ἀ. τ. ν, ἀπολλύοντα c. p.* Meurſ.

[3] *Hanc vocem, id eſt, ἴε παιὰν.* | Quatuor has poſtremas voces ut gloſſema ſubolentes inducere mavelim. *Id.* Quid differt hæc enuntiatio ab illâ præcedenti, *cum ergo ſint hujuſce ſideris, id eſt, ſolis* &c. Et tamen ex illa aliquid inducere mavelit vir doctus, hac non offenditur. Sed hæc vana faſtidia memini jam ſupra occurriſſe. *Gronov.*

metipſum

metipſum auxiliatorem invocare hortarique. [4] Apollodorus in libro quartodecimo περὶ θεῶν, ἰήιον ſolem ſcribit ita appeliari Apollinem ἀπὸ τῆ χ' ἡ κόσμον ἴεσθ ᾗ ἴεναι; quod ſol per orbem impetu fertur. Sed Timotheus ita: σὺ τ' ὦ ἡ ἀεὶ πόλον ἐρχόμενον λαμπρεῖς ἄκπον ἦλιε βάλλων πέμψον ἐκβόλον ἐχθροῖς βέλο σᾶς ἀπὸ νεύρας παιὰν. Eundem deum præſtantem ſalubribus cauſis ἄλιον appellant, id eſt, ſanitatis auctorem, ut ait Homerus:

Οὗλέ τε καὶ μέλα χαῖρε.

[5] Meandrius ſcribit Mileſios Ἀπόλλωνι ἰλίῳ pro ſalute ſua immolare. Pherecydes refert Theſea, cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, voviſſe pro ſalute atque reditu ſuo Ἀπόλλωνι ἰλίῳ καὶ Ἀρτέμιδι ἰλίᾳ. Nec mirum ſi gemini effectus variis nominibus celebrantur: cum alios quoque deos ex contrario in eadem re duplici cenſeri & poteſtate accipiamus & nomine; ut Neptunum, quem alias ἐνοσίχθονα, id eſt, terram moventem, alias ἀσφαλίωνα, id eſt, ſtabilientem vocant. item; Mercurius hominum mentes vel oculos & excitat & ſopit: ut ait poëta;

Ἔλπετο δὲ ῥᾳδίην τῷ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.

unde & Apollinem, id eſt, Solem, modo ſoſpitatem modo peſtem ſignificantibus cognominibus adoramus: cum tamen peſtis quæ ab eo noxiis immittitur aperte hunc deum [6] bonis propugnare ſignificet. hinc eſt quod apud Pachynum Siciliæ promontorium Apollo Libyſtinus eximia religione celebratur. nam cum Libyci invaſuri Siciliam claſſem appuliſſent ad id promontorium: Apollo, qui ibi colitur invocatus ab incolis immiſſa hoſtibus peſte, & pæne cunctis ſubita morte interceptis, Libyſtinus cognominatus eſt. Noſtris quoque continetur annalibus ſimilis ejuſdem dei præſentiæ majeſtas. nam cum ludi Romæ Apollini celebrarentur, ex vaticinio Marcii vatis carmineque Sibyllino, repentino hoſtis adventu plebs ad arma excitata occurrit hoſti; eoque tempore nubes ſagittarum in adverſos viſa ferri & hoſtem fugavit & victores Romanos ad ſpectacula dei ſoſpitalis reduxit: hinc intelligitur prœlii cauſa, non peſtilentiæ, ſicut quidam æſtimant, ludos inſtitutos. Hæc eſt autem hujus æſtimationis ratio; quod tunc ſol ſuper ipſum noſtræ habitationis verticem fulget. nam cancer in æſtivo tropico eſt, in quo meante ſole, radii temperatam noſtram non eminus ſed ſuperne

[4] *Apollodorus in libro* 14. περὶ θεῶν. | Obſerva, Lector, librum 14. Apollodori citari, cum hodie tres duntaxat circumferantur. Stephanus quoque in ἀρχὰς 16. laudat. Harpocration in Χαιρωνεῖς 6. Meurſ.

[5] *Meandrius ſcribit Mileſios* Ἀπόλλωνι ἰλίῳ *pro ſalute ſua immolare.* | Emendo: *Leandrius ſ.* Meminerunt ejus multi. Arnobius lib. 6. *in Didymæo Mileſio Clochum dicit habuiſſe ſuprema Leandrium.* Clemens Protrept. Λεάνδρεο ὃ κλέαρχος ἐν μιλήτῳ τεθάφθαι ἐν τῷ διδυμαίῳ φησίν. Diogenes Laërtius lib. 1. Θάλητι ταῦτα δὴ ὁ Καλλίμαχος ἐν τοῖς ἰάμβοις ἀλλ' ἱστορεῖ, ὡς Λεανδρείοις λαβὼν τὴν Μιλησίαν. Reſtitues etiam hujus nomen Etymologicographo in ἅλις, & Theodoreto, Θεραπευτ. lib. 8. *Idem.*

[6] *Bonis propugnare.* Id eſt, *pro bonis pugnare.* Pont. Infra cap. 20. *Ipſe creditur gigantes interemiſſe, cum cælo propugnares.* Gronov.

demiſſi

demiſſi rectis fulgoribus luſtrant. unde æſtimatum eſt à nonnullis ad propitiandum tunc maxime deum caloris Apollinaribus litari. Sed invenio in literis hos ludos victoriæ non valetudinis cauſa, ut quidam annalium ſcriptores memorant, inſtitutos. bello enim Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primum ſunt inſtituti ſuadente Cornelio Rufo decemviro, qui propterea Sibylla cognominatus eſt; & poſtea corrupto nomine primus Sylla cœpit vocitari. Fertur autem in carminibus Marcii vatis, cujus duo volumina illata ſunt in ſenatum, inventum eſſe ita ſcriptum, HOSTEM. ROMANI. SI. EX. AGRO. EXPELLERE. VULTIS. VOMICAM. QUE. QUÆ. GENTIUM. VENIT. LONGE. [7] APOLLINI. CENSEO. VOVENDOS. LUDOS. QUI. QUOT. ANNIS. COMITER. FIANT. HIS. LUDIS. FACIENDIS. PRÆSIT. IS. PRÆTOR. QUI. JUS. POPULO. PLEBI. QUE. DABIT. SUMMUM. DECEMVIRI. GRÆCO. RITU. HOSTIIS. SACRA. FACIANT. HOC. SI. RECTE. FACIETIS. GAUDEBITIS. SEMPER. FIET. QUE. RES. PUBLICA. MELIOR. NAM. IS. DIVOS. EXSTINGUET. PERDVELLES. VESTROS. QUI. VESTROS. CAMPOS. PASCUNT. PLACIDE. Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies unus rebus divinis impenſus eſſet, poſtea ſenatus conſultum factum uti Decemviri, quo magis inſtruerentur de ludis Apollini agendis reque divina recte facienda, libros Sibyllinos adirent. in quibus cum eadem reperta nuntiatum eſſet: cenſuerunt patres Apollini ludos vovendos faciendoſque, inque eam rem duodecim milia æris prætori & duas hoſtias majores dari: decemviriſque præceptum eſt ut Græco ritu [8] hiſce hoſtiis ſacrum facerent Apollini bove aurato & capris duabus albis auratis, Latonæ bove fœmina aurata. ludos in circo populus coronatus ſpectare juſſus. Hæc præcipue traditur origo ludorum Apollinarium. Nunc ex aliis quoque hujus dei nominibus eundem eſſe Apollinem & ſolem probemus. Loxias cognominatur ut ait Oenopides, ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς κινούμενος, id eſt, quod obliquum circulum ab occaſu ad orientem pergit; aut, ut Cleanthes ſcribit ἐπειδὴ κατ' ἔλικας κινεῖται. λοξαὶ γάρ εἰσιν αἱ αὐταί. quod flexuoſum pergit iter ἢ ὅτι τοὺς λοξοὺς ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ' ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὤν, vel quod tranſverſos in nos à meridie immittit radios, cum ſimus ad ipſum ſeptemtrionales. Delius cognominatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί, quod illuminando omnia clara demonſtret. φοῖβος appellatur, ut ait Cornificius, ἀπὸ τῆς φοιτᾶν βίας, quod vi fertur. plerique autem à ſpecie & nitore Phœbum, id eſt, καθαρὸν καὶ λαμπρόν dictum

[7] *Apollini cenſeo vovendos ludos qui quotannis comiter fiant.* V. C. *Communiter.* Nec male. *Meurſ.*

[8] *Hiſce hoſtiis ſacrum facerent Apollini.* Scripto aberat, *ſacrum*: beniſſime. Notum hoc Maronis: *Cum faciam vitula.* Et mirum quam affectet ejus ubique dictionem Macrobius. *Pont.*

putant, item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν : & Φαναῖον, ἐπειδὴ φαίνεται νέος, quia sol quotidie renovat sese. unde Virgilius : *Mane novum.* [9] Camerienses, qui sacram soli incolunt insulam, ἀειγενέτῃ Apollini immolant; [10] τῷ τὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἥλιον ἀεὶ γεννᾶν, id est, quod semper exoriens gignitur, quodque ipse generat universa inseminando, fovendo, producendo, alendo, augendoque. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis causas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum scribit, ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, quia veluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoque humorem eripit radiis. prisci Græcorum primam lucem, quæ præcedit solis exortus, λύκην apellaverunt, [11] ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, id est temporis : hodieque lycophos cognominant. de quo tempore ita poëta scribit :

Ἦμος δ' οὔτ' ἄρπω ἠώς, ἔτι ἀμφιλύκη νύξ,

Idem Homerus.

Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ.

quod significat, τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id est, qui generat exortu suo lucem. radiorum enim splendor propinquantem solem longe lateque præcedens, atque caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. neque minus Romani ut pleraque alia ex Græco, ita lucem videntur à lyce figurasse. Annum quoque vetustissimi Græcorum [12] λυκάβαντα appellant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύκου, id est, sole βαι-

9 *Camerienses, qui sacram soli incolunt insulam.* | Lego, *Camirenses*; ut paulo post Camirus una de tribus urbibus Rhodi, quæ soli sacra insula. Apud Theocritum quoque in epigrammatis ubi est:

Πείσανδρος ξυνέγραψεν οὑκ Καμειρέως.

Emendant viri magni Καμειρεύς. ego Καμιρεύς. Neque in eo solum, sed & in Strabone : Κάμιρος enim urbis nomen, Κάμειρος autem conditoris. Pindarus Olympion Od. 7.

--- τὸν εἷς μὲν Κάμειρον
Πρεσβύτατον τ' Ἰά-
λυσον ἔτεκεν, Λίνδον τ'. ἀπάτερθε δ' ἔχον
Διὰ γαῖαν τρίχα δασ-
σάμενοι, πατρῴαν
Ἀστέων μοῖραν. κέκληνται δέ σφιν ἕδραι.

Eustathius ad Dionysium : Καὶ Κάμιρος διὰ τοῦ ι γραφομένη, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κυρίου. ὁ γὰρ Κάμειρος τὸ κύριον γράφεται διὰ τῆς διφθόγγου. *Meurs.*

10 Τῷ τὸν ἀεὶ γίγνεσθαι | Legendum τῷ τὸν ἥλιον ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν. *Pontan.* At quare ita? Non indigemus voce ἥλιον quia de eo solo agitur. Ms. & edd. constanter, τῷ τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν, nisi quod Camerar. ante γίγνεσθαι etiam καὶ habet, & alia secundum ἀεὶ omittat. Sed illud omnino approbandum. *Gronov.*

11 Ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, *id est temporis.* | Imo verius. *id est candore.* Pont. Certe verius τοῦ λευκοῦ redditur *candoris*, quam *temporis*: sed non verius est *candoris* quam *temporis* hoc loco scripsisse Macrobium. Frustra quoque alii, *id est, luce temporis* : aut λύκου, *id est temporis.* Tantum erroris dedit una vox male inculcata. Non enim interpretatus est τὸ λευκὸν Macrobius, sed scrisipt ἀπὸ : si τοῦ λευκοῦ. *id temporis hodieque* λυκόφως *cognominant.* Hoc acceptum referas licet ingenio illustris Grotii ad Aratea. *Id temporis*, ut *id noctis* cap. 21. lib. 1. in somn. Minutius Fælix. *nam id temporis post æstivam diem, in temperiem semet autumnitas dirigebat.* Arnobius lib. 5. *Qui illud temporis has partes incolebant terrigenæ.* Gronov.

12 Λυκάβαντα. | *Ælianus:* λέγουσι δὲ φίλον ἡλίῳ εἶναι αὐτὸν, καὶ διὰ ταῦτα εἰς τιμὴν τὴν τοῦ ζώου κεκλῆσθαι καὶ τὸν ἐνιαυτὸν λυκάβαντα εἰσὶν οἳ λέγουσι. χαίρειν δὲ αὐτῷ καὶ τὸν Ἀπόλλωνα λόγος. Id est: *Jam porro lycabanta iccirco annum nominari existimant, quod erga lupum Sol amorem habeat. Tum eo Apollinem delectari ajunt.* Glossarium, λυκοφῶς, *crepusculum, diluculum*, Proverbium Gallicum, *inter lupum & canem* ad hunc Glossarii locum pertinet. Proprie enim λυκοφῶς, *lupilux*. Pont.

νόμενον

νόμενον καὶ μεταξύμενον. λύκον autem ſolem vocari etiam Lycopolitana Thebaidos civitas teſtimonio eſt: quæ pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc eſt λύκον, colit, in utroque ſolem venerans; quod hoc animal rapit & conſumit omnia in modum ſolis, ac plurimum oculorum acie cernens tenebras noctis evincit. ipſos quoque λύκους ἀπὸ τῆς λύκης, id eſt, à prima luce appellatos quidam putant: quia hæ feræ maxime id tempus aptum rapiendo pecori obſervant, quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur. Apollinem πατρῷον cognominaverunt non propria gentis unius aut civitatis religione, ſed ut auctorem progenerandarum omnium rerum; quod ſol humoribus exſiccatis ad progenerandum omnibus præbuit cauſam, ut ait Orpheus:

Πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

unde nos quoque Janum patrem vocamus Solem ſub hac appellatione venerantes. Νόμιον Ἀπόλλωνα cognominaverunt, non ex officio paſtorali, & fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora paviſſe; ſed quia ſol paſcit omnia quæ terra progenerat. unde non unius generis ſed omnium pecorum paſtor canitur. ut apud Homerum Neptuno dicente:

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες.

Atque idem apud eundem poëtam equarum paſtor ſignificatur, ut ait:

Τὰς ἐν Πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων,
Ἄμφω θηλείας, φόβον Ἄρηος φορεούσας.

[13] præterea ædes, ut ovium paſtoris, ſunt apud Camirenſes, ἐπιμηλίου, apud Naxios ποιμνίου: itemque deus ἀρνοκόμης colitur, & apud Lesbios ναπαῖος. & multa ſunt cognomina per diverſas civitates ad dei paſtoris officium tendentia. quapropter univerſi pecoris antiſtes & vere paſtor agnoſcitur. Apollo ἐλελεὺς appellatur, ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν, quod æterno circa terram meatu veluti volvi videtur: ut ait Euripides;

Ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα.

ἢ ὅτι συναλισθέντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ: ut ait Empedocles;

Οὕνεκ' ἀναλισθεὶς μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει,

ὑπὸ τ' ἄλλων ἀπὸ τοῦ συναλίσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἀνατείλῃ, quod exoriens homines conducit in cœtum. Apollo chryſocomes cognominatur, à fulgore radiorum, quas vocant comas aureas ſolis. [14] unde & ἀκερσεκόμης, [15] quod numquam radii poſſunt à fonte lucis avelli: item argyrotoxus; quod enaſcens per ſummum orbis ambitum velut arcus quidam figuratur alba & argentea ſpecie; ex quo arcu radii in modum emicant ſagittarum.

[13] *Præterea ædes, ut ovium paſtoris, ſunt apud Camirenſes ἐπὶ μηλίου.* | Scribo, ἐπιμηλίου. Meurſ.

[14] *Unde & ἀκερσεκόμης.* | Alias ἀκειρεκόμης. Utrumque rectum. Homerus εἰς Ἀπόλλωνα:

Ὣς εἰπὼν ἐβίβασκεν ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης.
Φοῖβος ἀκερσεκόμης. Pont.

[15] *Quod numquam radii poſſunt à fronte lucis avelli.* | Nihil certius quam reſcribendum, *à fonte lucis*, & ita nunc reponi curavimus. *Idem.*

Smyntheus cognominatur; ὅτι ζῷον θεῖ; quia fervens currit: χαρνεῖος, ὅτι καυμένως ἐρᾷται νέος: vel quod, cum omnia ardentia conſumantur, hic ſuo calore candens ſemper novus conſtat. item, Ἀπόλλων [16] σκιάλλιος ὅτι τὰς κινήσεις ἀλλοίας πιεῖ, ſemper nobis ab auſtro currens, ἐυμβεγῖος Ἀπόλλων, ὁ τὰς ὄμβρους θείς, quod eſt deus imbricitor. Ἀπόλλων φιλήσιος, quod lumen ejus exoriens amabile amiciſſima veneratione conſalutamus. Ἀπόλλων πύθιος ἐκ. ἀπὸ τῆ πύσεως, id eſt, non à conſultatione oraculorum dictus à phyſicis æſtimatur: ſed ἀπὸ τῦ πύθειν, id eſt, σήπειν, quod numquam ſine vi caloris efficitur. hinc ergo πύθιον dictum æſtimant: licet hoc nomen ex nece draconis inditum deo Græci fabulentur. quæ tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani. quod apparebit ſi percurratur ordo, qui de Apolline naſcente narratur, ſicut paulo ſuperius enarraturum me eſſe promiſi. Latonæ Apollinem Dianamque parituræ Juno dicitur obſtitiſſe, [17] ſed, ubi quandoque partus effuſus eſt, draconem ferunt qui πύθων vocitibatur invaſiſſe cunas deorum; Apollinemque in prima infantia ſagittis beluam confeciſſe. quod ita intelligendum naturalis ratio demonſtrat. namque poſt chaos ubi primum cœpit confuſa deformitas, in rerum formas & in elementa niteſcere, terraque adhuc humida ſubſtantia molli atque inſtabili ſede nutaret, convaleſcente paulatim æthereo calore, atque inde ſeminibus in eam igneis defluentibus hæc ſidera edita eſſe creduntur, & ſolem quidem maxima vi caloris in ſuperna raptum; [18] lunam vero humidiore & velut fœmineo ſexu naturali quodam preſſam tepore inferiora tenuiſſe tamquam ille magis ſubſtantia patris conſtet, hæc matris. ſiquidem Latonam phyſici volunt terram videri; cui diu intervenit Juno ne numina quæ diximus ederentur; hoc eſt, aër qui tunc humidus adhuc graviſque obſtabat ætheri ne fulgor luminum [19] per humoſi aëris denſitatem tamquam è cujuſdam partus progreſſione

[16] Σκιάλλιος ὅτι τὰς κινήσεις | Non video, quid hic faciant iſtæ κινήσεις. Nec tamen variant editiones, niſi quod alicubi κινήθης, alicubi κινήσει. Forte fuit: ὅτι τοῖς σκίαις ἀλλοίας πιεῖ. Nempe quia ipſe ab auſtro nobis currit, facit, ut umbræ in aliam & diverſam partem, hoc eſt, ſeptentrionem jaciantur. Intelliges autem hoc ex Macrobii doctrina, quâ docuit impoſſibile eſſe umbram cujuſlibet corporis circa noſtram habitationem in auſtrum cadere poſſe, quia ſemper in adverſam ſoli partem umbra jactatur, & omne iter Solis in noſtro meridie eſt. lib. 1. in ſomn. cap. 7. *Gronov.*

[17] *Sed, ubi quandoque partus effuſus eſt.* | Lego *eſſet.* Meurſ.

[18] *Lunam vero humidiori & velut fœmineo ſexu.* | Adumbratus quodammodo locus ex Apuleio. Ait ir Mileſii ſermonis undecimo: *Iſta luce fœminea colluſtrans cuncta mania: & nudis ignibus nutriens lata ſemina.* Niſi quod Lucii hiſce verbis non elucet, quod notat in hoc aſtro ſignanter Macrobius, *humidieri ſexu.* Mea ſententia levis corruptelæ nubes Apuleium involvit, quam levi motu diſcutio; *uvidis ignibus. Uvidos ignes* plane ex ſenſu Caldæorum qui nutrientem illam lunæ virtutem humectantem vaporem appellant. Juvat in commentariis Beroaldus qui in quibuſdam libris legiſſe ait, *udis.* Sed Plauti ſui voce *uvidis* indubie uſus fuerat Lucius, quæ ob inſolentiam degenerarit tandem in *nudis.* Hoc facile & vere ſuſpicor, ſolura miror Beroaldi monitum non ſequi potuiſſe Apulei editores. *Pont.*

[19] *Per humoſi aëris denſitatem.* | *Humoris aërii,* libri veteres. *Idem.*

fulgeret·

fulgeret. ſed divinæ providentiæ vicit inſtantia, quæ creditur juviſſe partum; ideo in inſula Delo, ad confirmandam fidem fabulæ, ædes providentiæ, quam *ναὸν προνοίας ἀθηνᾶς* appellant, apta religione celebratur. propterea in inſula dicuntur nati, quod ex mari nobis oriri videntur. hæc inſula ideo Delos vocatur; quia ortus & quaſi partus luminum omnia facit *δῆλα*, id eſt, aperta clareſcere. Hæc eſt autem de nece draconis ratio naturalis, ut ſcribit Antipater Stoicus. nam terræ adhuc humidæ exhalatio meando in ſupera volubili impetu, atque inde ſeſe, poſtquam calefacta eſt, inſtar ſerpentis mortiferi in infera revolvendo corrumpebat omnia vi putredinis, quæ non niſi ex calore & humore generatur; ipſumque ſolem denſitate caliginis obtegendo, videbatur quodammodo lumen ejus eximere. ſed divino fervore radiorum tandem velut ſagittis incidentibus extenuata, exſiccata, enecta, interempti draconis ab Apolline fabulam fecit. Eſt & alia ratio draconis perempti. nam ſolis meatus, licet ab ecliptica linea numquam recedat, ſurſum tamen ac deorſum ventorum vices certa deflexione variando, iter ſuum velut flexum draconis involvit. unde Euripides;

Πυριγενὴς δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται [τῆς] τετραμόρφοις
Ὥραις ζευγνὺς ἁρμονίᾳ πολύκαρπον ὄχημα.

ſub hac ergo appellatione cæleſtis itineris ſol cum confeciſſet ſuum curſum, draconem confeciſſe dicebatur. inde fabula exorta eſt de ſerpentis nece. Sagittarum autem nomine non niſi radiorum jactus oſtenditur. qui tunc longiſſimi intelliguntur, quo tempore altiſſimus ſol diebus longiſſimis ſolſtitio æſtivo conficit annuum curſum. inde *ἑκηβόλος* & *ἑκατηβόλος* dictus *ἕκαθεν τὰς ἀκτῖνας βάλλων*, è longiſſimo altiſſimoque radios in terram uſque demittens. De Pythii cognomine ſufficere iſta poſſent; ni hæc quoque ſe ratio ejuſdem appellationis ingereret. cum enim ſol in ſigno cancri æſtivum ſolſtitium facit in quo eſt longiſſimi diei terminus, & inde retrogreſſum agit ad diminutionem dierum, Pythius eo tempore appellatur, *ὡς πύματον θέων, ὅ ἐςι τὸν τελευταῖον δρόμον τρέχων.* Idem ei nomen convenit & cum capricornum rurſus ingrediens ultimum breviſſimi diei curſum intelligitur peregiſſe, & ideo in alterutro ſignorum peracto annuo ſpatio draconem Apollo, id eſt, flexuoſum iter ſuum, ibi confeciſſe memoratur. hanc opinionem Cornificius in etymis retulit. Ideo autem his duobus ſignis, quæ portæ ſolis vocantur, [20] cancro & capricorno hæc omnia contigerunt; quod cancer animal retro atque oblique cedit, eademque ratione ſol in eo ſigno obliquum, ut ſolet, incipit agere retrogreſſum. capræ vero conſuetudo hæc in paſtu videtur

20 *Cancro & capricorno hæc omnia contigerunt.* | *Hæc nomina* ex iiſdem. *Id.*

ut ſemper altum paſcendo petat. ſed & ſol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. Ἀπόλλωνα διδυμαῖον vocant, [21] quod geminam ſpeciem ſui numinis præfert ipſe illuminando formandoque lunam. etenim ex uno fonte lucis gemino ſidere ſpatia diei & noctis illuſtrant. unde & Romani ſolem ſub nomine & ſpecie Jani, Didymæi Apollinis appellatione venerantur. [22] Ἀπόλλωνα δέλφιον vocant; quod quæ obſcura ſunt claritudine lucis oſtendit, ἀπὸ τῆ δηλῶν ἀφανῆ; aut, ut Numenio placet, quaſi unum & ſolum. ait enim priſca Græcorum lingua δελφὸν unum vocari. *unde & frater*, inquit, ἀδελφὸς *dicitur, quaſi jam non unus.* Hierapolitani præterea, qui ſunt gentis Aſſyriorum, omnes ſolis effectus atque virtutes ad unius ſimulacri barbati ſpeciem redigunt; eundemque Apollinem appellant. hujus facies prolixa in acutum barba figurata eſt, eminente ſuper caput calatho. ſimulacrum thorace munitum eſt. dextera erectam tenet haſtam ſuperſtante Victoriæ vulgo ſigno: ſiniſtra floris porrigit ſpeciem: ſummiſque ab humeris gorgoneum velamentum redimitum anguibus tegit ſcapulas. [23] aquilæ propter exprimunt inſtar volatus: ante pedes imago fœminea eſt; cujus dextera lævaque ſunt ſigna fœminarum. ea cingit flexuoſo volumine draco. radios in terram ſuperne jaci barba demiſſa ſignificat. calathus aureus ſurgens in altum monſtrat ætheris ſummam; unde ſolis creditur eſſe ſubſtantia. ha-

[21] *Quod geminam ſpeciem ſui numinis præfert.* | Monuerunt amici de conjectura ſummæ ſpei adoleſcentis Hugoiani Grotii. Reſcribendum videlicet hîc *numinis* in *luminis*. Et placuit placetque ſerio: moneoque inſuper, interpretem Statii veterem, Lutatium ſimiliter emaculandum, ubi vulgatur: *Hoc vultu fingitur* (Sol nimirum) *vel quod hic Deus cæteros ſui nominis & potentiæ impetu excellat ut inter reliquas feras Leo. Luminis* enim *impetus* recte dicetur: at *nominis*, vel etiam *numinis*, quomodo pote? Extat ſub finem libri ſecundi Thebaidos. *Idem.*

[22] Ἀπόλλωνα δέλφιον *vocant, quod quæ obſcura ſunt claritudine lucis oſtendit.* | Videatur etiam alluſiſſe Poeta illo verſu,

---αὐτὰρ ὁ βουλὰς
Αὐτὸς δέλφειος, ἵνα ἐπόψιος ἔσσεται αἰεί.
---*ſed ara*
Ipſa Delphia, & viſenda erit ſemper.

Exſtat hymno εἰς Ἀπόλλωνα. Idem.

[23] *Aquilæ propter exprimunt inſtar volatum* | Habes ſententiam fors & verba, ſi legas: *Aquilas propter exprimunt inſtar volantis.* Nam de pluribus aquilis non una ſolum agi, ex ſequentibus liquet. Locutio fere par libro 7. cap. 15. *Duas eſſe fiſtulas inſtar canalium.* Porro, *propter exprimunt, eſt, juxta exp.* quod ſciunt quibus linguæ Latiæ vel minimus ſenſus. *Pont.*

Aquilæ propter exprimunt inſtar volatus. | Ita etiam in V. C. eſt. Reſtituo tranſpoſitis leviter vocibus: *aquilæ inſtar exprimunt propter v.* Eſt autem *inſtar* hoc loco idem quod effigies & figura. Auſonius in Parentalibus:

Voce ciere animas funeris inſtar habet.

Agellius lib. 2. cap. 6. *Inculpatus autem inſtar eſt inculpatæ virtutis.* Apuleius Florid. 11. *Pſittacus indiæ avis eſt: inſtar illi minimo minus quam columbarum.* Pro formâ poſuit Virgil. Æneid. 6. extremo:

---quantum inſtar in ipſo.

Pro effigie & ſimulacro Macrobius hîc, & Suetonius in Julio Cæſare: *Cujus jam etiam inſtar pro æde Veneris genetricis poſtea dedicavit.* Meurſ. Recte pontanus accepit τὸ *propter*; recte quoque Meurſius τὸ *inſtar*. Sed utriuſque mutatio corrumpit potius quam emendat vulgatam lectionem, qua nihil clarius, integrius, ſincerius. *Gron.*

ſtæ

ſtæ atque loricæ argumento imago adjungitur Martis; quem eundem ac ſolem eſſe procedens ſermo patefaciet. Victoria teſtatur cuncta ſummitti hujus ſideris poteſtati. floris ſpecies florem rerum proteſtatur, quas hic Deus inſeminat, progenerat, fovet, nutrit, maturatque. ſpecies fœminea terræ imago eſt, quam ſol deſuper illuſtrat. ſigna duo æque fœminea quibus ambitur, hylen naturamque ſignificant confamulantes: & draconis effigies flexuoſum iter ſideris monſtrat. aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt. addita eſt gorgonea veſtis, quod Minerva quam hujus præſidem accipimus, ſolis virtus ſit: ſicut & Porphyrius teſtatur Minervam eſſe virtutem ſolis, quæ humanis mentibus prudentiam ſubminiſtrat. nam ideo hæc dea [24] Jovis capite prognata memoratur, id eſt, de ſumma ætheris parte edita, unde origo ſolis eſt.

[24] *Jovis capite prognata memoratur, id eſt de ſumma atheris parte* | Arnobius doctiſſime: *Eundem hanc alii aëream vertucem & ſummitatis ipſius eſſe ſummam dixerunt. Memoriam nonnulli, unde ipſum nomen Minervæ quaſi quadam Meminerva formatum eſt.* Pon.

CAP. XVIII.

Liberum quoque patrem, eum ipſum eſſe deum quem Solem.

HÆC, quæ de Apolline diximus, poſſunt etiam de Libero patre dicta æſtimari. nam Ariſtoteles, qui theologumena ſcripſit, Apollinem & Liberum patrem unum eundemque deum eſſe, cum multis argumentis aſſerat, etiam apud Ligyreos ait in Thracia eſſe adytum Libero conſecratum, ex quo redduntur oracula. ſed in hoc adyto vaticinaturi plurimo mero ſumpto, uti apud Clarium aqua potata, effantur oracula. apud Lacedæmonios etiam in ſacris, [1] quæ Apollini celebrant Hyacinthia vocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. item Bœotii Parnaſum montem Apollini ſacratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem & oraculum Delphicum & ſpeluncas Bacchicas uni deo conſecratas colunt. unde & Apollini & Libero patri in eodem monte res divina celebratur. Quod cum & Varro & Granius Flaccus affirment, [2] etiam [3] Euripides his docet,

[1] *Quæ Apollini celebrant, Hyacinthia vocantes* | Juvenalis: *Facit hoc illos hyacinthos* quo modo & *hyacinthina læna* apud Perſium, ni fallor, legi; & apud Divum Hieronymum, levi item diſcrimine *Hyacinthina ſacra*, non *hyacintha*. Vid. lib. 1. adverſus Jovinianum. *Pont.*

[2] *Etiam Euripides his docet* Διόνυσος ϑύγατερ | Verſus illi in Ariſtophanis Ranis ſunt. Act. 5. Sc. 1. Tu videto. *Idem.*

[3] *Euripides* | Macrob. aut prorſus in hujus loci citatione hallucinatur: eſt enim ſumtus ex Ariſtophanis Ranis; aut quia inibi Euripides hæc introducitur ad Dionyſium dicens, iſte tanquam ab Euripide dicta intelligi voluit. Anonymus ad editionem Stoerii.

Διόνυσος

[4] Διόνυσ☉ ὃς Σύρσισι ϗ νεβρῶν δορᾶς
Καδμηΐδος ἐν πεύκαισι παρνασσὸν κατασδᾷ χορδίων.

In hoc monte Parnaſo Bacchanalia alternis annis aguntur: ubi & Satyrorum, ut affirmant, frequens cernitur cœtus, & plerumque voces propriæ eorum exaudiuntur: itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum ſæpe perveniunt. &, ne quis opinetur diverſis dis Parnaſum montem dicatum, idem Euripides in Licymnio Apollinem Liberumque unum eundemque deum eſſe ſignificans ſcribit,

Δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε Παιὰν, Ἀπόλλον, ὄλυμπε.

ad eandem ſententiam Æſchylus:

Ὁ παιδὸς Ἀπόλλων, [6] ὁ καδμῖ☉, ὁ μάντις.

ſed licet illo prius aſſerto eundem eſſe Apollinem ac ſolem, edoctoque poſtea ipſum eſſe Liberum patrem qui Apollo eſt, nulla ex his dubitatio ſit ſolem ac Liberum patrem ejuſdem numinis habendum: abſolute tamen hoc argumentis liquidioribus adſtruetur. in ſacris enim hæc religioſi arcani obſervatio tenetur, ut ſol, cum in ſupero, id eſt, in diurno hemiſphærio eſt; Apollo vocitetur: cum in infero, id eſt nocturno, Dionyſius, qui eſt Liber pater, habeatur. item Liberi patris ſimulachra partim puerili ætate partim juvenili fingunt, [7] præterea barbata ſpecie, ſenili quoque uti Græci ejus [8] quem Baſſarea, item quem Briſea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes. Hæ autem ætatum diverſitates ad ſolem referuntur, ut parvulus videatur hiemali ſolſtitio, qualem Ægyptii proferunt ex adyto die certa; quod tunc breviſſimo die veluti parvus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque juvenis ornatur; poſtea ſtatuitur ejus ætas pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtivo; quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. exinde per diminutiones dierum veluti ſeneſcenti quar-

[4] Διόνυσ☉ Σύρσισι.] Vapulat hoc loco ab anonymo infelix Macrobius, vindice adhuc deſtitutus: nec pati poteſt Pontanus, quin hos verſus in Ariſtophane lectorem videri jubeat. Ne nos quidem alio te mittere poſſimus cum dolore & damno noſtro; ſed potuerunt olim: nam teſtatur Ariſtophanis ſcholiaſtes in principio Hypſipyles ea fuiſſe. Idem monuit doctiſſimus Leopardus lib. 5. Emend. cap. 12. Quo ineptior vir ille ignotus quiſquis eſt, qui Macrobium hallucinationis accuſat, quam ipſe miſer incurrit. Sed & cum legeretur Διότι☉ Συρσεῖς vel Σύρσις, monuit idem egregius vir reponendum Διονύσ☉ ὃς Σύρσισι, & impetravit id à Camerario, aliiſque qui attenti fuerunt. Solus Stephanus cum Pontano ne non ubique eoſdem poſſes cognoſcere, metro jactatam inferre omiſſa vocula ὃς maluerunt. Nos Leopardum, id eſt hoc quidem loco, ipſam veritatis arcanum merito ſecuti ſumus. *Gronov.*

[5] Παιὰν, Ἀπόλλον, ὄλυμπε.] Lego, ἄπολλον quinto caſu. *Meurſ.*

[6] Ὁ καδμῖ☉, ὁ μάντις.] Lego, ὃ ϗ βάκχ☉, ὃ μ. Idem.

[7] *Præterea barbatâ ſpecie, ſenili quoque.*] Legendum *ſenilique ore*, pro, *ſenili quoque*. Pontan.

[8] *Quem Baccapea, item quem Briſſea appellant.*] Monſtra verborum! Reſtituo, *q. Baſſarea, i. q. Bryſea ap.* Nota nimis Βασσαρεὺς & Βρυσεὺς Bacchi cognomenta. Jam, ut obiter hoc dicam, quod ait Macrobius Liberi ſimulacra alia eſſe puerili, alia virili, alia ſenili ſpecie, cur id factitatum docet Ulpianus ad Oration. κ᾽ μεσδίης ἐν παίσης ἡλικίας ἠρνίζοντο χορεῖ τῷ διονύσῳ. διότι ϗ πᾶν σχῆμα αὐτῷ πρεπτιδίασι. ϗ γὸ παίδα ϗ φοσζύτιλω, ϗ ἀνδρεῖα χαίρουσιν αὐτοῦ. Macrobius phyſicam rationem reddit. *Meurſ.*

ta forma deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi solem atque Liberum accipimus; [9] quem illi [10] Sebadium nuncupantes, magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit: eique deo in colle Zilmisso ædes dicata est specie rotunda; cujus medium interpatet tectum. rotunditas ædis monstrat hujusce sideris speciem: summoque tecto lumen admittitur, ut appareat solem cuncta vertice summo lustrare lucis emissu, & quia oriente eo universa patefiunt. Orpheus quoque solem volens intelligi ait inter cætera:

Τήκων αἰθέρα δῖον, ἀκίνητον πρὶν ἐόντα.
[11] Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὥραν κάλλιστον ἰδέσθαι,
Ὃν δὴ νῦν καλέουσι φάνητά τε καὶ Διόνυσον,
Εὐβουλῆά τ' ἄνακτα, καὶ ἀνταύγην ἀρίδηλον.
Ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
Πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διόνυσος δ' ἐπεκλήθη,
Οὕνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον,
Ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε προσωνυμίας πρὸς ἕκαστον
Παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν. ἀμειβομένοιο χρόνοιο.

phaneta dixit solem ἀπὸ τοῦ φωτὸς καὶ φανεροῦ, id est, à lumine atque illuminatione, quia cunctis visitur cuncta conspiciens Dionysos, ut ipse vates ait, ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι, id est, quod circumferatur in ambitum. unde Cleanthes ita cognominatum scribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι, quia quotidiano impetu ab oriente ad occasum diem noctemque faciendo, cœli conficit cursum. physici Διόνυσον, Διὸς νοῦν, quia solem, mundi mentem esse dixerunt. mundus autem vocatur cœlum, quod appellant Jovem. unde Aratus de cælo dicturus ait:

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα.

Liber à Romanis appellatur; quod liber & vagus est, [12] ut ait Nævius:

Hac qua sol vagus igneas habenas
Immittit propius, jugatque terræ.

idem [13] versus Orphici εὐβουλῆα vocantes boni consilii hunc deum præstitem monstrant. nam, si conceptu mentis consilia nascuntur; mundi autem mentem solem esse opinantur auctores, à quo in ho-

9 *Quem illi Sebadium nuncupantes* | Lego *Sabazium*. Eustathius ad Dionysium: ἦσαν δὲ καὶ ἔθνος θρᾳκικὸν σάβαι, ὅπερ τοὺς βάκχους δηλοῖ φρυγία διαλέκτῳ. ἐξ οὗ καὶ ὁ Διόνυσος ἔοικε σαβάζιος λέγεσθαι, διὸ καὶ βάκχος ὁ αὐτός. Idem.

10 *Sebadium nuncupantes* | Ex veteribus lapidum monumentis scribendum, *Sabazium* Inscriptio marmoris candidissimi Romæ:

L. Nunnius. Alexander.
Donum. Dedit. Jovi. Sabazio.

Et sic in aliis. Vide Inscriptionem ipsam p. 22. num. 5. & aliam num. 4. *Scriver.*

11 Ἐξανέφηνε θεοῖσιν ὥραν | Labat versus. Editio anni 1607. θεοῖσιν ὥραν. Sed sequitur ἰδέσθαι. Melius Camerarius & Vesaliensis, θεοῖς ὥραν. Intellige venustatem suam. Κάλλιστον, sive adjectivum velis fœmineo genere, quod jus in plerisque sic terminatis sibi dant Attici, sive adverbium, parum interest. *Gronov.*

12 *Ut ait Nævius* | Falso hic *Nævium* citari pro *Lævio* ait Jos. Scaliger cap. 27. lib. 2. Lectionum Ausonianorum. *Pont.*

13 *Versus Orphici* | Plurimi exhibent *Orphei*, non male. Ms. & editus anno 1500 *Orpheici*. Alterum utrum proculdubio reponendum, nisi malis *Orphaici*, ut I somn. 12 *Ipsum autem Liberum patrem Orphaici νοῦν ὑλικὸν suspicantur intelligi.* Gron.

mines

mines manat intelligendi principium: merito boni consilii solem antistitem crediderunt. Solem Liberum esse manifeste pronuntiat Orpheus hoc versu:

Ἥλιον ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν.

& is quidem versus absolutior. ille vero ejusdem vatis operosior;

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἅιδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

hujus versus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarii; in quo aliud quoque nomen Soli adjicitur, qui in isdem sacris versibus inter cætera vocatur Ἰάω. nam consultus Apollo Clarius [14] quis deorum habendus sit, qui vocatur Ἰάω ita effatus est:

Ὄργια μὲν δεδαῶτας ἐχεμῦθα παιδὸς ἐόντας
Εὖ δ' ἀπάτῃ παύῃ σωίζεσι κ' ὕῆς ἀλαπαδνός.
Φεύγεο δ' πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν Ἰάω,
Χείματι μὲν τ' Ἄιδωνῆα, δία δ' ἔαρος ἀρχομένοιο,
Ἥέλιον δὲ θέρευς μετοπώρᾳ δ' αὖ χρόνον Ἰάω.

Hujus oraculi vim numinis nominisque interpretationem, qua Liber pater & Sol Ἰάω significatur, exsecutus est Cornelius Labeo in libro cui titulus est, *De oraculo Apollinis Clarii*. Item Orpheus, Liberum atque Solem unum esse deum eundemque demonstrans, de ornatu vestituque ejus in sacris Liberalibus ita scribit:

Ταῦτά γε πάντα τελεῖν ἱερᾷ σκιδῇ πυκάσαντα
Σῶμα θεῦ πλάσειν ἐειαυγέος ἠελίοιο.
Πρῶτα μὲν ἀργυφέας ἐναλίγκιον ἀκτίνεσσιν
Πέπλον φοινίκεον πυκάσειν ἀμφιβαλέσθαι:
Αὐτὰρ ὕπερθε νεβρηῖδ παναόλᾳ δίρυ καθῆλαι
Δέρμα πολυσίκτου θηρὸς χρυσέην δέξιον ὦμον,
Ἄκρων δαιδαλέων μίτρην ἱερῇ τε πόλοιο,
Εἶτα δ' ὕπερθε νεβρῖδι χρύσεον ζωστῆρα βαλέσθαι
Παμφανόωντα πέλειν στέρνων φορέειν μέγα σῆμα
Εὐδὺς ὅτ' ἐκ περάτων γαίης φαέθων ἀνορέσσῃ
Χρυσείαις ἀκτῖσι βάλῃ ῥόον ὠκεανοῖο,
Αὐγὴ δ' ἄστρων ἤ, ἀνὰ δὲ δέζῳ ἀμφιμιγεῖσα
Μαρμαίρῃ δίνῃσιν ἑλισσομένη χρὶ κύκλον,
Περὶ δὲ θεῦ ζώνη δ' ἀρ' ὑπὸ στέρνων ἀμυτρήτων
Φαίνεθ' ἁρ' ὠκεανοῦ κύκλος, μέγα θαῦμ' ἐσιδέσθαι.

Hinc & Virgilius sciens Liberum patrem Solem esse & Cererem Lunam, qui pariter fertilitatibus glebæ & maturandis frugibus vel nocturno temperamento vel diurno calore moderantur,

[14] *Quis deorum habendus sit, qui vocatur Ἰάω, ita effatus est, &c.* | Diodorus Siculus histor. lib. 1. ubi verba facit de legumlatoribus antiquis, qui simularunt se Deorum munere accepras leges popularibus suis constituisse, hæc confestim subjicit: *Apud Judæos Moses finxit deum illum, qui Ἰάω cognominatur, leges ipsi tradidisse.* Hæc ille. Unde ut & ex loco & verbis Apollinis à Macrobio jam citatis liquere potest, summum illud numen, quod *Jehovam* SS. Scripturæ appellant, etiam ethnicis ac præsertim Græcis non fuisse incognitum. Vide item N. Fulleri Miscell. Sacra cap. 6. lib. 2. & lib. 4. cap. 14. *Pont.*

Vestro

——— *Veſtro*, ait, *ſi munere Tellus*
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta.

Solem vero terrenæ eſſe fœcunditatis auctorem idem poëta profano mox docuit exemplo, cum ait:

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros.

& reliqua. Si enim hominum commento ignis adhibitus multiplex præſtat auxilium: quid adſcribendum eſt ætherio ſolis calori?

CAP. XIX.

Ne Martis quidem aut Mercurii aliud eſſe numen quam Solem.

QUÆ de Libero patre dicta ſunt hæc Martem eundem ac ſolem eſſe demonſtrant. ſiquidem plerique Liberum cum Marte conjungunt, unum deum eſſe monſtrantes. unde Bacchus ἐνάλιος cognominatur; quod eſt inter propria Martis nomina. colitur etiam apud Lacedæmonios ſimulacrum Liberi patris haſta inſigne non thyrſo. ſed & cum thyrſum tenet, quid aliud quam latens telum gerit, cujus mucro hedera lambente protegitur? quod oſtendit vinculo quodam patientiæ obligandos impetus belli. habet enim hedera vinciendi obligandique naturam; nec non & calor vini, cujus Liber pater auctor eſt, ſæpe homines ad furorem bellicum uſque propellit. igitur propter cognatum utriuſque effectus calorem Martem ac Liberum unum eundemque deum eſſe voluerunt. certe Romani utrumque patris appellatione venerantur, alterum Liberum patrem, alterum Marſpitrem, id eſt, Martem patrem cognominantes. hinc etiam Liber pater bellorum potens probatur; quod eum primum ediderunt auctorem triumphi. Cum igitur Liber pater idem ac Sol ſit, Mars vero idem ac Liber pater: Martem Solem eſſe quis dubitet? Accitani etiam Hiſpana gens, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant Neton vocantes. & certe ratio naturalis exigit ut Di caloris cœleſtis parentes magis nominibus quam re ſubſtantiaque diviſi ſint. fervorem autem, quo animus excandeſcit excitaturque aliâs ad iram, aliâs ad virtutes, nonnumquam ad temporalis furoris exceſſum, per quas res etiam bella naſcuntur, Martem cognominaverunt. cujus vim poëta exprimendo & ſimilitudini ignis applicando ait:

Μαίνετο δ' ὡς ὅτ' ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ.

In ſumma pronunciandum eſt effectum ſolis, de quo fervor animorum, de quo calor ſanguinis excitatur, Martem vocari. Ut vero Mercurius Sol probetur ſuperius edocta ſuffragio ſunt. eumdem enim eſſe Apollinem atque Mercurium vel hinc apparet: quod apud multas gentes ſtella Mercurii ad Apollinis nomen refertur; & quod Apollo Muſis præſidet; Mercurius ſermonem, quod eſt Muſarum munus, impertit. præter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri multa documenta ſunt. primum; quod ſimulacra Mercurii pinnatis alis adornantur, quæ res monſtrat Solis velocitatem. nam quia mentis

tis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus ἀπὸ τῆ ἑρμηνεύειν & ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt velocitas mentis ut ait Homerus;

ὠκεὶ πτερὸν ὑὲ νόημα,

ideo pinnis Mercurius quaſi ipſa natura ſolis ornatur. Hoc argumentum Ægyptii lucidius abſolvunt ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non unus eſt. alterum enim cærula ſpecie, alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum & cæruleum inferum vocant. inferi autem nomen Soli datur, cum in inferiore hemiſphærio, id eſt, hiemalibus ſignis curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit æſtivam. Eadem circa Mercurium ſub alia fabula fictio eſt, cum inter ſuperos & inferos deos adminiſter ac nuntius æſtimatur. Argiphontes præterea cognominatur non quod Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, cuſtodiſſe Junonis imperio Inachi filiam Io ejus deæ pellicem converſam in bovis formam: ſed ſub hujuſcemodi fabula Argus eſt cœlum ſtellarum luce diſtinctum; quibus ineſſe quædam ſpecies cœleſtium videtur oculorum. cœlum autem Argum vocitari placuit à candore & velocitate [1] ἀπὸ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ. Et videtur terram deſuper obſervare: quam Ægyptii, hieroglyphicis literis cum ſignare volunt, ponunt bovis figuram. is ergo ambitus cœli ſtellarum luminibus ornatus tunc æſtimatur enectus à Mercurio, cum ſol diurno tempore obſcurando ſidera velut enecat, vi luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus. pleraque etiam ſimulacra Mercurii quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignata & virilibus erectis. quæ figura ſignificat Solem mundi eſſe caput & rerum ſatorem, omnemque vim ejus non in quodam diviſorum miniſterio membrorum, ſed in ſola mente conſiſtere, cujus ſedes in capite eſt. quatuor latera eadem ratione finguntur, qua & tetrachordum Mercurio creditur attributum. quippe ſignificat hic numerus vel totidem plagas mundi, vel quatuor vices temporum, quibus annus includitur; vel quod duobus æquinoctiis duobuſque ſolſtitiis Zodiaci ratio diſtincta eſt: ut lyra Apollinis, chordarum ſeptem tot cœleſtium ſphærarum motus præſtat intelligi, [2] quibus Solem mode-

[1] Παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ] Sanequam diverſe hoc loco legitur. ἀπὸ τὸ λευκὸν ταχὺ· ἀπὸ τὸ αρχὴν ταχύ. ἀπὸ τὸ αρχὴν καὶ ταχύ. Nihil ſufficit. Lego: ἀπὸ τὸ αρχὴν, τετέσι λευκὸν καὶ ταχύ. Tale quid omnino requiritur. *Gron.*

[2] *Quibus Solem moderatorem natura conſtituit*] Et tunc Perſica voce *Mithram* dictum inſuper noto. Statius Thebaidos 1.

-- *Seu te roſeum Titana vocari*
Gentis Achæmenia ritu, ſeu præſtat Oſyrim
Frugiferum, ſeu Perſei ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mithram.

Nam *cornua indignata ſequi*, Lunam alioſque planetas interpreter. Tertullianus adverſus Marcionem lib. 1. *Sicuti aridæ & ardentis naturæ ſacramenta leonem Mithræ philoſophantur.* Sed omnium diſertiſſime Claudianus de laudibus Stiliconis: *Et vaga teſtatur volventem ſidera Mithram.* Atque hæc cauſa eſt ſimulachrum hujus Dei vultu fuiſſe leonis, cum tiara Perſico (ita legerim apud Lutatium non *priſci* ut laudat Bernartius) habitu, utraque manu reluctantis tauri cornua comprimens. *Pont.*

ratorem

ratorem natura conſtituit. in Mercurio ſolem coli etiam ex caduceo claret, quod Ægyptii in ſpecie draconum maris & fœminæ conjunctorum figuraverunt Mercurio conſecrandum. hi dracones parte media voluminis ſui invicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primæque partes eorum reflexæ in circulum preſſis oſculis ambitum circuli jungunt: & poſt nodum caudæ revocantur ad capulum caducei; ornanturque alis ex eadem capuli parte naſcentibus. Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, quæ geneſis appellatur, Ægyptii protendunt deos præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe memorantes, δαίμονα, τύχην, ἕρωτα, ἀνάγκην: & duo priores Solem ac Lunam intelligi volunt, quod Sol auctor ſpiritus caloris ac luminis humanæ vitæ genitor & cuſtos eſt; & ideo naſcentis dæmon, id eſt, deus creditur: Luna τύχη; quia corporum præſul eſt, quæ fortuitorum varietate jactantur: amor oſculo ſignificatur; neceſſitas nodo. cur pinnæ adjiciantur jam ſuperius abſolutum eſt. Ad hujuſmodi argumenta draconum præcipue volumen electum eſt propter iter utriuſque ſideris flexuoſum.

CAP. XX.

Quin Æſculapium quoque, & Salutem, & Herculem, & cum Iſide, ipſum etiam Serapin, alios quam Solem deos non eſſe.

HInc eſt quod ſimulacris Æſculapii & Salutis draco ſubjungitur; quod hi ad Solis naturam Lunæque referuntur. & eſt Æſculapius vis ſalubris de ſubſtantia ſolis ſubveniens animis corporibuſque mortalium: Salus autem naturæ lunaris effectus eſt, quo corpora animantium juvantur ſalutifero firmata temperamento. ideo ergo ſimulacris eorum junguntur figuræ draconum; quia præſtant ut humana corpora velut infirmitatis pelle depoſita, ad priſtinum revireſcant virorem, ut vireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta, propterea & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur; quia Sol ſemper velut à quadam imæ depreſſionis ſenecta in altitudinem ſuam ut in robur revertitur juventutis. Eſſe autem draconem inter præcipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur, [1] quod ſit nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt, videre. nam ferunt hunc ſerpentem acie acutiſſima & pervigili naturam ſideris hujus imitari; atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Æſculapium vero eundem eſſe atque Apollinem non ſolum hinc probatur, quod ex illo natus creditur; ſed quod ei & jus divinationis adjungitur. nam Apollodorus in

[1] *Quod ſit nuncupatus* ἀπὸ τοῦ δέρκειν, *id eſt, videre* | Iiſdem fere verbis Feſtus: *Dracones dicti à* ἀπὸ τοῦ δερκεῖν *quod eſt videre. Clariſſimam enim dicuntur habere oculorum aciem: qua ex cauſa incubantes eos theſauris cuſtodiæ cauſa finxerunt.* Unde liquet non abs re dictum Martiali:

Largiris nihil, incubaſque gaza
Ut magnus Draco. Pont.

libris

libris quibus titulus est περὶ θεῶν, ſcribit quod Æſculapius divinationibus & auguriis præſit. nec mirum: ſiquidem medicinæ atque divinationum conſociatæ ſunt diſciplinæ, nam medicus vel commoda vel incommoda in corpore futura prænoſcit; ſicut ait Hippocrates, oportere medicum dicere de ægro. τά τε παρεόντα καὶ τὰ προγεγονότα καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, id eſt,

Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura ſequentur.

quod congruit divinationibus, quæ ſciunt

Τά τε ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Sed nec Hercules à ſubſtantia ſolis alienus eſt. quippe Hercules ea eſt ſolis poteſtas, quæ humano generi [2] virtutem ad ſimilitudinem præſtat deorum. Nec æſtimes Alcmena apud Thebas Bœotias natum ſolum [3] vel primum Herculem nuncupatum. immo poſt multos atque poſtremus ille hac appellatione dignatus eſt honoratuſque hoc nomine; quia nimia fortitudine meruit [4] nomen dei virtutem regentis. cæterum deus Hercules religioſe quidem & apud Tyron colitur: verum ſacratiſſima & auguſtiſſima Ægyptii eum religione venerantur, ultraque memoriam quæ apud illos retro longiſſima eſt, ut carentem initio colunt. Ipſe creditur & gigantas interemiſſe cum cœlo propugnaret, quaſi virtus deorum. gigantas autem quid aliud fuiſſe credendum eſt quam hominum quandam impiam gentem deos negantem; & ideo æſtimatam deos pellere de cœleſti ſede voluiſſe; horum pedes in draconum volumina deſinebant. quod ſignificat nihil eos rectum nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu at-

2 *Virtutem ad ſimilitudinem præſtat Deorum* | Aurem mihi vellit hic locus & admonet plane parilis apud Senecam Tragicum ſuper eodem hoc Hercule loci. Sed loci, qui jam diu cenſores exercuit, & ita exercuit, ut nec induſtria ulla aut libris devenire ad verum valuerint; Anglicanus vero vetus, quo ego nuper uſus, inter tineas & blattas obſcure ſepoſitus nivea ejus veſte & vultu ſolus & occulte fruebatur. Ego hac occaſione non invitus in luce locabo. Vulgatur Agamemnone verſ. 805.

Semper ingentes educas alumnos,
Imparem æquaſti numerum Deorum.

At in veteri illo, quem dixi erat: *impetu æquaſti.* & ſequutus ſum libens (quiſquis ille fuit) optimi ſenſus optimum ſcribam: riſi vero quæ ſuper *impare hoc Deorum numero* varie philoſophati interpretes viri, & vidi denique quam ſimplex ſemper oratio veritas. In Hercule Furente ipſe de ſe Hercules, *Inferna noſtros regna ſenſêre impetus.* Videnda tamen quæ poſtmodum notavi ad eundem locum in editione harum Tragœdiarum V. Cl. Petri Scriverii. *Idem.*

3 *Vel primum Herculem nuncupatum* | Recte annotat Macrobius non illi, ſimulac genitus fuit, Herculis nomen datum. Ex Hiſtoria enim & Pythiis ſermonibus notum Heraclidem appellatum primitus: Poſt certa de cauſa oraculum conſulenti Apollinis & compoti votorum facto, hoc inſuper carmen & omen à Deo editum:

Ἡρακλέα δέ σε Φοῖβος ἐπώνυμον ἐξονομάζει,
Ἥρᾳ γὰρ ἀνθρώποισι φέρων κλέος ἄφθιτον ἕξεις.

Quod & ſignanter adumbravit Aurelius noſter illis ſtatim verbis, *Meruit nomen Dei virtutem regentis* Ubi tamen vocem, *regentis* (probabo ſpero doctis) refinxero libens in *vegentis.* Pomponius Majali: *Animos Venus veget ingentibus ventis.* Idem.

4 *Nomen dei virtutem regentis* | Qui refinxerit libens *vegentis*, & ſe probaturum doctis ſperat, operam ludit. Deus regens virtutem eſt præſes virtutis, quem aliter dicere ſolet curantem virtuti (quomodo præfecti in exercitu curare dicuntur) frequentiſſime autem potentem virtutis. Sic Apollo Θυραῖος *exitus & introitus potens.* Mercurius *vocis & ſermonis potens.* Et quidni hic, ut lib. 1. Som. cap. 9. *Hiſque* (priſcis regibus) *exemplo veteris poteſtatis etiam in cœlo regendi res humanas aſſignat officium.* Gron.

que

que proceſſu in inferna mergente. ab hac gente ſol pœnas debitas vi peſtiferi caloris exegit. Et revera Herculem ſolem eſſe vel ex nomine claret. Ἡρακλῆς enim quid aliud eſt niſi ἥρας, id eſt aëris κλέος quæ porro alia aëris gloria eſt niſi ſolis illuminatio; cujus receſſu profunditate occulitur tenebrarum? Præterea ſacrorum adminiſtrationes apud Ægyptios multiplici actu multiplicem dei aſſerunt poteſtatem, [5] ſignificantes Herculem hunc eſſe ἢ ἐν πᾶσι χῇ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoque alibi terrarum geſta argumentum non vile colligitur. nam Theron rex Hiſpaniæ citerioris, cum ad expugnandum Herculis templum ageretur furore inſtructus exercitu navium; Gaditani ex adverſo venerunt provecti navibus longis: commiſſoque prælio adhuc æquo Marte exſiſtente pugna ſubito in fugam verſæ ſunt regiæ naves; ſimulque improviſo igne correptæ conflagraverunt. pauciſſimi, qui ſuperfuerant, hoſtium capti indicaverunt apparuiſſe ſibi leones proris Gaditanæ claſſis ſuperſtantes, ac ſubito ſuas naves immiſſis radiis quales in Solis capite pinguntur exultas. Eidem Ægypto adjacens civitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Iſin cultu pæne attonitæ venerationis obſervat: omnem tamen illam venerationem Soli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, vel dum calathum capiti ejus infigunt, vel dum ſimulacro ſignum tricipitis animantis adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis effigiem. dextera parte [6] caput canis exoritur manſueta ſpecie blandientis. pars vero læva cervicis

[5] *Significantes Herculem hunc eſſe*] Cur tributi duodecim labores Herculi, cum plures exantlarit, docet Servius ad illud Virgil. 8. Æneid.

Tartareum ille manu cuſtodem in vincla petivit.

Hercules, inquit, *à prudentioribus mente magis quam corpore fortis inducitur, adeo ut duodecim ejus labores referri poſſint ad aliquid* (forte rectius, *ad animum.*) *nam cum plura fecerit, duodecim ei tantum adſignantur propter agnita duodecim ſigna.* Pont.

[6] *Caput canis exoritur*] Ita repoſuimus, ex libris, pro *leonis*. Anubis enim intelligendus, de quo Juvenalis Sat. 6.

Qui grege lanigero circundatus, & grege calvo,
Plangentis populi currit deriſor Anubis.

Interpres, *Anubis dictus quia caput caninum accepit per myſteria.* Laur. Pignorius pag. 32. malit legere ad naturam canis, *deriſor Anubis.* Vide eum in Expoſ. menſæ Iſiacæ. At *deriſor* dicitur reſpectu populi plangentis. Porro locus Macrobii qui præceſſit cap. 19. p. 295 *Argumentum caducei ad genituram quoque hominis quæ geneſis appellatur, Ægyptii protendunt*, faciat forte adhunc ipſum Juvenalis locum, ſed ut hodie in Juvenale cæitur nihil minus. Eſt enim in omnibus libris: *Magnaque debetur violato pœna caduceo.* Et interpretes quot adeo tot quoque ſententias refero. In codice vero, qui penes me ſcripto (quomodo & alii in aliis licet non probent) invenio: *pœna caduceo.* Locum totum videamus & clara indicia dabit ita legendum: Id ſolum præmonendum, Anubin quoque ſub forma Mercurii cultum, ut diſerte ad illud Maronis, *Omnigenumque Deum monſtra & latrator Anubis*, annotat Honoratus. Ait itaque jam Juvenalis:

Plangentis populi currit deriſor Anubis.
Ille petit veniam, quoties non abſtinet uxor
Concubitu ſacris obſervandisque diebus,
Magnaque debetur violato pœna caduceo,
Et movisſe caput viſa eſt argentea ſerpens
Illius lachrymis, meditat aque murmura præſtant
Ut veniam culpæ non abnuat.

Erit ergo, *violatum caduceum*, ipſum numen ſeu ut Aurelius locutus, *genitura præſtes Deus. Argenteam* autem *ſerpentem*, *draconem* ubivis dixit Macrobius. quomodo & in ipſa caducei deſcriptione. Etiam Lycophron Caſſandra: νίζων δ' ἐπὶ ὀχετοῖσιν, nam Cychreum interfigit qui ἔχις dictus, ut docet Stephanus. *Idem.*

rapacis

rapicis lupi capite finitur; eaſque formas animalium draco connectit volumine ſuo capite redeunte ad dei dexteram qua compeſcitur monſtrum. Ergo leonis capite monſtratur præſens tempus: quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præſenti valida fervenſque eſt. ſed & præteritum tempus lupi capite ſignatur, quod memoria rerum tranſactarum rapitur & aufertur. item canis blandientis effigies futuri temporis deſignat eventum; de quo nobis ſpes licet incerta blanditur, tempora autem cui niſi proprio famularentur auctori? cujus vertex inſignitus calatho & altitudinem ſideris monſtrat, & [7] potentiam capacitatis oſtentat: quia in eum omnia terrena redeunt dum immiſſo calore rapiuntur. Accipe nunc quid de Sole vel Sarapi pronuntietur oraculo. nam Sarapis, quem Ægyptii deum maximum prodiderunt, oratus à Nicocreonte Cypriorum rege quis deorum haberetur his verſibus, ſollicitam religionem regis inſtruxit:

Εἶμὶ Διὸς τοίῳ δὲ μαθὼν, οἷον κ' ἐγὼ εἴπω.
Οὐρανίῳ κόσμῳ κεφαλὴ, γαστὴρ δ' ἁλὸς ὕδωρ
Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ' ὦτά[ι] ἐν αἰθέρι κεῖμ.
Ὄμμα τε πλαγγὼν, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

[8] ex his apparet Sarapis & ſolis unam & individuam eſſe naturam. Iſis juncta religione celebratur, quæ eſt vel terra vel natura rerum ſubjacens Soli. hinc eſt quod continuatis uberibus corpus deæ omne denſetur, quia terræ vel rerum naturæ altu nutritur univerſitas.

[7] *Et potentiam capacitatis oſtentat* | Lego: *e. p. rapacitatis.* Subdit enim: *quia in eum omnia terrena redeunt dum immiſſo calore rapiuntur.* Meurſ. Calathi figura rapacitatem ſideris nulla vel ſubtiliſſima ratione poteſt ſimulare. Sed quia omnia terrena immiſſo calore rapta in eum redire poſſunt, inde amplitudinem ejus calathi, hoc eſt, capacitatis potentiam oſtentat. Hoc Macrobii eſt. *Gronov.*

[8] *Ex his apparet Sarapis & ſolis unam eſſe & individuam naturam* | Æliani locus libri de Animalibus 10. cap. 28. lepidus eſt: Μισοῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ θεραπόλλωνα τὸν Διὸς τὸν ἀρσενόμμενα καὶ τὴν ὄρνιθα. Τὸ δὲ αἴτιον, ἀπεστράφθαι φασὶ τὸν Ἀπόλλω τὴν Αἴγυπτον, id eſt, *Et vero etiam quos modo commemoravi Serapidis colentes, ex eo Orygem oderunt, quod ad Solis exortum converſus, ſicut Ægyptii ferunt, alvum dejiciat.* Nec abſimilia narrat Apollo, Orus ἱερογλυφικῶν libro priore. Qui volet, videto. *Pont.*

CAP

CAP. XXI.

Adonin, Attinem, Oſirin, & Horum, aliud non eſſe quam Solem. Præterea & duodecim ſigna Zodiaci ad naturam Solis referri.

ADonin quoque Solem eſſe non dubitabitur inſpecta religione Aſſyriorum, [1] apud quos Veneris Architidis & Adonis maxima olim veneratio viguit, quam nunc Phœnices tenent. nam phyſici terræ ſuperius hemiſphærium, cujus partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt; inferius vero hemiſphærium terræ Proſerpinam vocaverunt. ergo apud Aſſyrios ſive Phœnicas lugens inducitur dea: quod Sol annuo greſſu per duodecim ſignorum ordinem pergens partem quoque hemiſphærii inferioris ingreditur; quia de duodecim ſignis Zodiaci ſex ſuperiora ſex inferiora cenſentur: & cum eſt in inferioribus & ideo dies breviores facit, lugere creditur dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amiſſo à Proſerpina retento; quam numen terræ inferioris circuli & antipodum diximus, rurſumque Adonin redditum Veneri credi volunt, cum ſol evictis ſex ſignis inferioris ordinis incipit noſtri circuli luſtrare hemiſphærium cum incremento luminis & dierum. ab apro autem tradunt interemptum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes; quod aper hiſpidus & aſper gaudet locis humidis & lutoſis pruinaque contectis, proprieque hyemali fructu paſcitur glande. ergo hyems veluti vulnus eſt ſolis, quæ & lucem ejus nobis minuit & calorem; quod utrumque animantibus accidit morte. Simulacrum hujus deæ in monte Libano fingitur capite obnupto, ſpecie triſti, faciem manu læva intra amictum ſuſtinens, lachrymæ viſione conſpicientium manare creduntur. quæ imago præter quod lugentis eſt, ut diximus, deæ, terræ quoque hyemalis eſt; quo tempore obnupta nubibus ſole viduata ſtupet, fonteſque veluti terræ oculi uberius manant, agrique interim ſuo cultu vidui mæſtam faciem ſui monſtrant. Sed cum ſol emerſit ab inferioribus partibus terræ, vernaliſque æquinoctii tranſgreditur fines augendo diem: tunc eſt & Venus læta & pulchra virent arva ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. ideo majores noſtri Aprilem menſem

[1] *Apud quos Veneris Architidis.* | Monuit conjectaneis ad Varronem clariſſimus Scaliger refingendum, *Dercitidis*, detorta nimirum voce à Syriaco *Adardaga*. Sed cauſas qui uberius volet ibidem videto. Vide Ramirezi Pontocont. cap. 21. & vide Macrobium noſtrum cap. ſeq. 23. Ubi ait: *ſubjungunt eidem deam nomine Adargatim.* Vide denique Miſcel. ſacra N. Fulleri cap. 13. lib. 1. Vide item notas Bongarſii ad Juſtinum lib. 36. ubi pro *Arathis* leg. *Atharan*, quæ Syrorum ſit dea, etiam *Attargatis* dicta. Strabo 16. & hujus meminiſſe etiam Macrobium putat hoc loco. Seldenus lib. de diis Syris cap. 3. Syntag. 2. legit *Aphacidis*. Non enim, inquit, Derceto, non Adargidis aut Ategatis monte Libano colebatur, ſed Venus Aphacitis, à regione cognomine dicta. Zoſimus hiſt. 1. Aphica locus eſt inter Heliopolim & Byblum, ubi fanum eſt Veneris Aphacitidis. Sed vide, quem dixi, loco citato Seldenum. *Pontan.*

Veneri dicaverunt. Similiter Phryges fabulis & ſacrorum adminiſtrationibus immutatis, [2] circa matrem deum & Attinem eadem intelligi præſtant. quis enim ambigat matrem deum terram haberi? Hæc dea leonibus vehitur, validis impetu atque fervore animalibus; quæ natura cæli eſt, [3] cujus ambitu aër continetur qui vehit terram. Solem vero ſub nomine Attinis ornant fiſtula & virga. fiſtula ordinem ſpiritus inæqualis oſtendit: quia venti, in quibus nulla æqualitas eſt, propriam ſumunt de ſole ſubſtantiam. virga poteſtatem ſolis aſſerit qui cuncta moderatur. præcipuam autem Solis in his cæremoniis verti rationem hinc etiam poteſt colligi; quod ritu eorum catabaſi finita, ſimulationeque luctus peracta, celebratur lætitiæ exordium a. d. octavum Calendas Aprilis, quem diem Hilaria appellant, quo primum tempore ſol diem longiorem nocte protendit. idem ſub diverſis nominibus religionis effectus eſt apud Ægyptios, cum Iſis Oſirin luget. nec in occulto eſt neque aliud eſſe Oſirin quam Solem, nec Iſin aliud eſſe quam terram, ut diximus, naturamve rerum: eademque ratio quæ circa Adonin & Attinem vertitur in Ægyptia quoque religione luctum & lætitiam vicibus annuæ adminiſtrationis alternat: [4] hinc Oſirin Ægyptii, ut ſolem eſſe aſſerant, quotiens hieroglyphicis literis ſuis exprimere volunt, inſculpunt ſceptrum, [5] inque eo ſpeciem oculi exprimunt, & hoc ſigno Oſirin monſtrant; ſignificantes

[2] *Circa matrem Deum.* | Inſcriptum Romæ in ædibus Cardinalis Columnæ ad Palatium majus:

DOMUS ÆTERNA FLAVIÆ CHRYSIDIS LABERIA FELICIA SACERDOS MAXIMA MATRIS DEUM M. L. *Pont.*

[3] *Cujus ambitu aër continetur, qui vehit terram,* | Notabilis hic locus de Telluris aërea vectione; nec præteriit Batavæ juventutis gloria, Douza filius, qui Notis ad Tibullum apte hinc firmavit irriſum imperiis Lucani verſiculum & mentem; *Dum terra fretum terramque levabit Aër.* Sed ipſum vidiſſe operæ erit impenſa. Opinio hæc, ſi ad naturæ potius, quam poëtarum decreta exigatur, ridebitur viris philoſophis. Excuſſiſſe tamen majoribus operis ait in Poëtices libris vir ſcientiæ nullius inſcius Jul. Scal. qui & Philoſtrati prolato loco non diſſimilem de aqua ſententiam veterum referente, cenſuit Lucani, quæ & nos ſupra laudavimus verba, non negligendæ cenſuræ. Imo & Plinius, princeps inter Latinos naturæ myſtes, ait cap. 5. lib. 2. *Hujus* (ſcilicet *aëris*) *vi ſuſpenſam cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio telluren.* Suggeſſit oportune Scriverius Lucretii verſus, unde hæc iſta de Matre Deum, & aërea quoque terræ libratione; quod & Lucanus, uti, jamjam monuimus, & Claudianus etiam extulerat:

Et qui perpetuo terras ambitque vehitque
Nec premat incumbens oneri, nec ceſſerit aër.

Sed Lucretii, quos dixi, verſus illuſtres ſunt & digniſſimi adſcriptione:

Hanc veteres Graium docti cecinere poëtæ
Sublimem in curru binjuges agitare leones,
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem, neque poſſe in terra ſiſtere Terram.

Extant lib. 2. ubi de Deum Matre: *Id.*

[4] *Hinc Oſirim Ægyptii.* | Magnus ab Ægyptiis huic idolo honos habitus. Satyrici, carmen de eodem capiendum:

Exclamare libet populus quod clamat Oſiri
Invento.

Clamatum autem, uti invenio in Gloſſis vetuſtis, εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. *Idem.*

[5] *Inque eo ſpeciem oculi exprimunt.* | Placet Cl. Lipſii inventum, æſtimantis vix aliam notam ſuper impreſſam cruci commiſſæ; ut pote quæ Tau literam referat cum annulo vel anſula ſuperne. Ipſum T. *vitam venturam* interpretati Ægyptii, unde hieroglyhicos & appoſite, ut & idem cenſet, Sol adſcriptus qui auctor vitæ. Sed ipſum adiſſe non pigeat Notis ad primum lib. de cruce cap. 8. *Idem.*

hunc

hunc deum Solem esse, regalique potestate sublimem cuncta despicere: quia [6] Solem Jovis oculum appellat antiquitas. Apud eosdem Apollo, qui est Sol, Horus vocatur, ex quo & horæ viginti quatuor, quibus dies noxque conficitur, nomen acceperunt: & [7] quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ vocantur. Idem Ægyptii, volentes ipsius Solis nomine dicare simulachrum, figuravere raso capite, sed dextra parte crine remanente. servatus crinis docet Solem naturæ rerum numquam esse in operto. dempti autem capilli residente radice monstrant hoc sidus etiam tempore quo non visitur à nobis rursum emergendi, uti capillos, habere substantiam. eodem argumento significatur & tempus quo angusta lux est, cum velut abrasis incrementis [8] naturæque manente exstantia, ad minimum diei sol pervenit spatium; quod veteres appellavere brumale solstitium; brumam à brevitate dierum cognominantes, id est, βραχὺ ἦμαρ. ex quibus latebris vel angustiis [9] rursus emergens ad æstivum hemisphærium tanquam enascens in augmenta porrigitur; & tunc ad regnum suum perveniisse jam creditur. propterea Ægyptii animal in Zodiaco consecravere ea cæli parte, qua maxime annuo cursu Sol valido effervet calore; leonisque inibi signum domicilium Solis appellant: quia id animal videtur ex natura Solis substantiam ducere, [10] primumque impetu & calore præstat animalia, uti præstat sol sidera; validusque est leo pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris. æque solis vis prima parte diei ad meridiem increscit, vel prima parte anni à vere in æstatem; mox elanguescens deducitur vel ad occasum qui diei, vel ad hyemem quæ anni pars videtur esse posterior, idemque oculis patentibus atque igneis cernitur semper; ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit. Nec solus leo sed

[6] *Solem Jovis oculum appellat antiquitas.* | Charphilides Τίτλιον; ἠέλιον ὀφθαλμόν: *Quid Sol? cæleſtis oculus.* Et apud Hesiodum, Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός. Vide Laur. Pigorium Menſæ Iſiacæ Expoſitione p. 16. ubi docet ab Euſebio Oſirin multiocu lum dictum itemque à Diodoro & Plutarcho. *Idem.*

[7] *Quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ vocantur.* | Obiter Cenſorinum emenda cap. 19. *Eoque ver, æſtatem, autumnum, hyemem, ὥρας & annum dici,* &c. Scribo, ὥρας *Meurſ.*

[8] *Naturæque manente extantia.* | Faciendum, *anguſta manente extantia*; indicio Anglicani ſcripti, cui, ut fere ſolet, aſſentitur vetuſte cuſus. *Pont.*

[9] *Rurſus emergens ad æſtivum hemiſphærium, tanquam enaſcens in augmentum porrigitur.* | Lego, *tanquam renaſcens.* Meurſ.

[10] *Primumque impetu & calore præſtat animalia, ut præſtat Sol ſidera.* | Leonis indolem eleganter etiam adumbravit Manilius, in ejus aſteriſmo, ſed loco tamen neddum ſatis firmato. Vulgatur lib. 4.

Hoc habet, hoc ſtudium poſſes ornare ſuperbis
Pellibus, & captas domibus conſigere prædas.
Et purgare metu ſilvas & vivere rapto.

Sed repperit in chirographis vir clariſſimus, *parare metu.* unde & ipſe formandum cenſuit, *purare.* ſed ſcriptum aio Poëtæ, *pacare metu,* convenientiſſime in hoc animal quod ut dixit Macrobius præſtat cætera. Tyrannus enim dominatorque quodammodo in ſilveſtri illo ac vaſto regno eſt, quem oderunt dum metuunt. Deinde ridet magis *vivere victor*; nam in ſcriptis intelligo eſſe, *victo*, non *rapto.* Plautus, *virtute dixit vos victores vivere,* &c. Denique *Hoc habet,* fuerit, *hoc habet.* Pont.

[11] ſigna quoque univerſa Zodiaci ad naturam Solis jure referuntur, &, ut ab ariete incipiam, magna illi concordia eſt. nam is per menſes ſex hybernales ſiniſtro incubat lateri, ab æquinoctio verno ſupra dexterum latus: ſicut & Sol ab eodem tempore dexterum hemiſphærium, reliquo ambit ſiniſtrum. [12] Ideo & Hammonem, quem deum Solem occidentem Libyes exiſtimant, arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal valet, ſicut ſol radiis. nam & apud Græcos ἀπὸ τῆς κέρατος κριοῦ appellatur. Taurum vero ad ſolem referri multiplici ratione Ægyptius cultus oſtendit: vel quia apud Heliopolim taurum Soli conſecratum, [13] quem Neton cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in civitate Memphi Solis inſtar excipitur; vel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo conſecratum Soli colunt taurum, Pacin cognominantes, inſignem miraculis convenientibus naturæ Solis. nam & per ſingulas horas mutare colores affirmatur, & hirſutus ſetis dicitur in adverſum naſcentibus contra naturam omnium animalium. unde habetur veluti imago Solis in diverſam mundi partem nitentis. [14] Gemini autem, qui alternis mortibus vivere creduntur, quid aliud niſi Solem, unum eundemque ſignificant, modo deſcendentem in ima mundi, modo mundi in ſummam altitudinem reſurgentem? Cancer obliquo greſſu quid aliud niſi iter Solis oſtendit, qui viam nunquam rectam ſed per illam ſemper meare ſortitus eſt,

Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo;

[11] *Signa quoque univerſa Zodiaci ad naturam ſolis.* | Nec ſigna ſolum fidera, ſed & reliqua quoque quæ ſtata Cenſorinus dixit ad mirabile hoc validumque aſtrum referri, Poëtis teſtibus docere non ſit difficile. Quid? Nonne Maro per *Sirium* ſtellam ſolem intellexiſſe dicendus illo verſu,

Jam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Ardebat cælo.

Et Suidas annotat. σείριον à multis exponi ἥλιον, id eſt, *Sirium ſolem*. Sed ut hoc obiter addam, *Sirius* cum indubie ſit ſtella in lingua Canis lucida, variant tamen auctores cujus proprie dicatur, an videlicet Orionis, an Iſidis, aut denique Cephali. Pollux lib. 5. cap. 5. Icarii canem fuiſſe vult innuere, quod firmandum cenſeo aſſenſu Naſonis. In Nuce;

Qui ſi non aptas ſolem fugientibus umbras,
Finditur Icario cum cane terra, darem.
Pont.

[12] *Ideo & Hammonem, quem deum ſolem occidentem Libyes exiſtimant, arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal valet, ſicut Sol radiis.* | Feſtus Pompeius Hammonem cognominatum tradit, quia in arenâ putatur inventus, quæ Græcè ἄμμος dicitur. At proprius Hebræi rem explicent, quibus *Hamma* vox *Solem* ac *calorem* diſertè notat. unde & *Cham* ſive *Hham* quoque dictus iiſdem eſt, quod ejus ſcilicet poſteri à ſole uſti nigrique ſint. Quod autem cornibus eundem Hammonem fingi addat, inde eſt, quod orientales populi *cornicari* pro *radiare* ſeu *coruſcare* acceperunt. Unde & Moſi cornua tribuuntur, quod vultus ejus coruſcare ac radiare videretur. *Idem.*

[13] *Quem Neton cognominant.* | V. c. *Netiron.* Meurſ. Hoc vocabulum Hiſpanicâ linguâ Marti datum ſupra dixit Macrobius. Sed ex Stephani mutatione: nam Mſ. ibi cum editis. omnibus *Necyn*, quomodo & Ortelius allegat. Camerarius tantum & Stœriana teſtantur in antiquo eſſe *Neton*. Hoc loco MS. cum editione anni 1500. *Neriten.* Aſcenſius, Veſal. Camerar. *Netiron* & plerique ad marginem antiquos habere *Neuton*, quomodo Seldenus in Mſ. ut prædicat, vetuſtiſſimo invenit, cui placet *Mnevin*, quem ſequitur Grotius ad Exodon, & hactenus acquieſco. *Gron.*

[14] *Gemini autem qui alternis mortibus.* | In ſcripto legebatur, *motibus*. Sed ego non audio. Minutius: *Caſtores alternis moriuntur, ut vivant.* Manilius numeroſe, *Otia & æternam peragunt in morte juventam.* Pont.

maxime-

maximeque in illo ſigno Sol à curſu ſupero incipit obliquus inferiora jam petere. De leone ſupra jam dictum eſt. Virgo autem, quæ manu ariſtam refert, quid aliùd quam Δωρεμις ηλιακη quæ fructibus curat? & ideo juſtitia creditur; quæ ſola facit naſcentes fructus ad hominum uſus pervenire. Scorpius totus, in quo Libra eſt, naturam Solis imaginatur; qui hyeme torpeſcit, & tranſacta hac aculeum rurſus erigit, vi ſua nullum naturæ damnum ex hyberno torpore perpeſſa. Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque poſtremus eſt, ideo ex homine in feram per membra poſteriora degenerat, quaſi poſtremis partibus ſuis à ſuperis in inferna detruſus. ſagittam tamen jacit: quod indicat tunc quoque univerſorum conſtare vitam radio Solis vel ab ima parte venientis. Capricornus ab infernis partibus ad ſupera Solem reducens capræ naturam videtur imitari; [15] quæ dum paſcitur, [16] ab imis partibus prominentium ſemper ſcopulorum alta depoſcit. Aquarius nonne ipſam vim Solis oſtendit? unde enim imber caderet in terras, niſi ſolis calor ad ſupera traheret humorem; cujus reſuſio pluvialis eſt copia? In ultimo ordine Zodiaci piſces locati ſunt: quos conſecravit Soli non aliqua naturæ ſuæ imitatio, ut cætera, ſed oſtentatio potentiæ ſideris, [17] à quo vita non ſolum aëreis terreniſque animalibus datur, ſed illis quoque quorum converſatio aquis merſa velut à conſpectu ſolis exſulat. tanta eſt vis Solis ut abſtruſa quoque penetrando vivificet.

[15] *Quæ dum paſcitur, ab imis partibus prominentium ſemper ſcopulorum alta depoſcit.* | Bene *depoſcit.* petunt enim altum ſemper paſcendo capræ, & dixit jam idem ante noſter cap. 17. pag. 284. his verbis: *Capræ conſuetudo hac in paſtu videtur, ut ſemper altum paſcendo petat. Petit*, inquit, *altum paſcendo*, id eſt, ut hîc loquitur, *dum paſcitur.* Libri ſi qui *depaſcit* hîc habent pro *depoſcit*, omnino hinc emendandi. Item p. 308. *Quod & terrenum eſſet, & tamen ſemper peteret alta paſcendo.* Idem.

[16] *Ab imis partibus prominentium ſemper ſcopulorum alta depoſcit.* | Lego, *ſcopulorum alta depaſcit.* Meurſ.

[17] *A quo vita non ſolum aëris terrenique animalibus datur.* | Melius v. c. *aëris terreniſque.* Idem.

CAP. XXII.

Quod Nemeſis, Pan, (quem vocant Inuum) & Saturnus, aliud non ſint quam Sol.

ET, ut ad Solis multiplicem poteſtatem revolvatur oratio, [1] Nemeſis, quæ contra ſuperbiam colitur, quid aliud eſt quam Solis

[1] *Nemeſis, quæ contra ſuperbiam colitur.* | Diſerte expreſſit Catullus:

Nunc audax cave ſis: præſeſque noſtras
Oramus cave deſtuas ocello;
Ne pœnas Nemeſis repoſcat à te.
Eſt vehemens Dea, ladere hanc caveto.

Eſt enim *audax* hoc loco Θεμενος ex Gloſſario, quomodo neſcio an aliis ſumptum *Pont.*

poteſtas? cujus iſta natura eſt ut fulgentia obſcuret & conſpectui auferat, quæque ſunt in obſcuro illuminet offeratque conſpectui. Pan ipſe, quem vocant Inuum, ſub hoc habitu quo cernitur Solem ſe eſſe prudentioribus permittit intelligi. hunc deum Arcades colunt appellantes Ἅ ἅ ὕλης κύριον: non ſilvarum dominum, ſed univerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificari volentes. cujus materiæ vis univerſorum corporum, ſeu illa divina ſeu terrena ſint, componit eſſentiam. ergo Inui cornua barbæque prolixa demiſſio naturam lucis oſtendunt, qua ſol & ambitum cœli ſuperioris illuminat & inferiora colluſtrat. unde Homerus de eo ait;

Ὤρνυθ' ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέρῃ, ἠδὲ βροτοῖσιν.

Quid fiſtula vel virga ſignificent ſuperius in habitu Attinis expreſſimus. Quod in capræ pedes definit, hæc argumenti ratio eſt; quia materia, quæ in omnem ſubſtantiam Sole diſpenſante porrigitur, divinis de ſe corporibus effectis in terræ finitur elementum. ad hujus igitur extremitatis ſignum pedes hujus animalis electi ſunt, quod & terrenum eſſet & tamen ſemper peteret alta paſcendo; ſicut Sol vel cum radios ſuperne demittit in terras vel cum ſe recolligit in montibus viſitur. Hujus Inui amor & deliciæ ἠχὼ creditur nullius oculis obnoxia: quod ſignificat harmoniam cœli, quæ Soli amica eſt quaſi ſphærarum omnium de quibus naſcitur moderatori; [2] nec tamen poteſt noſtris umquam ſenſibus deprehendi. Saturnus ipſe, qui auctor eſt temporum, & ideo à Græcis immutata litera κρόνος quaſi χρόνος vocatur, quid aliud niſi Sol intelligendus eſt? cum tradatur ordo elementorum temporum numeroſitate diſtinctus, luce patefactus, nexus æternitate conductus, viſione diſcretus: quæ omnia actum Solis oſtendunt.

[2] *Nec tamen poteſt noſtris.* | A Camerario, Veſalienſi, Stoer. ſumſerunt hoc Stephanus cum Pontano. Mſ. & priſca editio Veneta τὸ *poteſt* non habent: & agnoſco in eo putidam ſpiſſationem, cum reſpiciat oratio τὸ *ſignificat*: neque enim præcedentia ſola explicant ſecretum ἠχῦς, ſed & hæc ipſa. Lege: *quod ſignificat harmoniam cœli Soli amicam eſſe, quaſi ſphærarum omnium, de quibus naſcitur, moderatori nec tamen noſtris unquam ſenſibus deprehendi.* Gronov.

CAP.

CAP. XXIII.

Jovem quoque, & Aſſyriorum Adad, eundem eſſe quem Solem: Tum & theologorum, & Orphei autoritate oſtendi poſſe, omnes referri ad Solem.

NEC ipſe Jupiter rex deorum Solis naturam videtur excedere: ſed eumdem eſſe Jovem ac Solem claris docetur indiciis. nam cum ait Homerus:

Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
Χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο,
Δωδεκάτῃ δέ τοι αὖθις ἐλεύσεσθ' Ὀλυμπόνδε.

Jovis appellatione Solem intelligi Cornificius ſcribit, [1] cui unda oceani velut dapes miniſtrat. ideo enim, ſicut & Poſſidonius & Cleanthes affirmant, Solis meatus à plaga quæ uſta dicitur non recedit; quia ſub ipſa currit oceanus, qui terram & ambit & dividit. omnium autem phyſicorum aſſertione conſtat calorem humore nutriri. nam quod ait,

Θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο,

ſidera intelliguntur; quæ cum eo ad occaſus ortuſque quotidiano impetu cœli feruntur, eodemque aluntur humore. θεοὺς enim dicunt ſidera & ſtellas, ἀπὸ τοῦ θέειν, id eſt, τρέχειν, quod ſemper in curſu ſint; ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι addit poëta,

Δωδεκάτῃ δή τοι αὖθις,

non dierum ſed horarum ſignificans numerum, quibus referuntur ad hemiſphærii ſuperioris exortum. Intellectum noſtrum ducunt in eandem ſententiam etiam de Timæo Platonis hæc verba: Ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ζεύς, ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα, καταμελόμενος τῷ δὲ ἑπομένῃ στρατιᾷ θεῶν καὶ δαιμόνων κατ' ἕνδεκα μέρη κεκοσμημένη, μένει ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. his enim verbis magnum in cœlo ducem ſolem vult ſub appellatione Jovis intelligi, alato curru velocitatem ſideris monſtrans. nam, quia in quocunque ſigno fuerit præſtat omnia ſigna & ſidera, ſignorumque præſtites deos, videtur cunctos deos ducatu præire ornando cuncta ordinandoque; atque ideo velut exercitum ejus cæteros deos haberi per xii. ſignorum partes diſtributos; quia ipſe duodecimi ſigni, in quocumque ſigno fuerit locum occupat. nomen autem dæmonum cum deorum appellatione conjungit; aut quia dii ſunt δαήμονες, id eſt, ſcientes futuri, aut, ut Poſſidonius ſcribit in libris quibus titulus eſt περὶ

[1] *Cui unda Oceani velut dapes miniſtrat* | Anglicanus: *cui undam Oceani.* Sed hac lectione oratio vix ſtat, nec vulgata ſententia. Non ambigo quin ſcripſerit longævus, *cui undam oceanus.* Et hoc eſt quod clarius in Somnium dixit, cap. 10. lib. 2. *Ignem æthereum phyſici tradidere humore nutriri.* Et ſtatim, *ideo Sol ſub Zona cœli perusta ultro citroque diſcurrit, ut habeat ſubjecti humoris alimoniam.* Pont.

ἠρώων ἢ δαιμόνων, quia ex ætherea ſubſtantia parta atque diviſa qualitas illis eſt; ſive ἀπὸ τῆς δεομένης, id eſt, χωμένης: ſeu ἀπὸ τῆς δαιμένης hoc eſt, μειζομένης. Quod autem addit μένει δ' ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μούνη, ſignificat quia hæc ſola, quam terram eſſe accipimus, manet immobilis intra domum deorum, id eſt, intra mundum, ut ait Euripides;

Καὶ γαῖα μήτηρ. ἑστίαν δὲ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμῶν ἐν αἰθέρι.

hinc quoque oſtenditur quid de Sole & Jove ſit ſentiendum, cum alibi dicatur;

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας.

& alibi:

Ἥλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.

unde utrumque conſtat una poteſtate cenſendum. Aſſyrii quoque Solem ſub nomine Jovis, quem Dia Heliopoliten cognominant, maximis cæremoniis celebrant in civitate quæ Heliopolis nuncupatur. [3] ejus dei ſimulacrum ſumptum eſt de oppido Ægypti, quod & ipſum Heliopolis appellatur, regnante apud Ægyptios Senemure, ſeu idem Senepos nomine fuit: perlatumque eſt primum in eam per Opiam legatum Deleboris regis Aſſyriorum, ſacerdoteſque Ægyptios, quorum princeps fuit Partemetis; diuque habitum apud Aſſyrios poſtea Heliopolim commigravit. Cur ita factum, quaque ratione Ægypto profectum in hæc loca ubi nunc eſt poſtea venerit, rituque Aſſyrio magis quam Ægyptio colatur dicere ſuperſedi, quia ad præſentem non attinet cauſam. Hunc vero eumdem Jovem Solemque eſſe cum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dinoſcitur. ſimulacrum enim aureum ſpecie imberbi inſtat dextra elevata cum flagro in aurigæ modum; læva tenet ſulmen & ſpicas, quæ cuncta Jovis Soliſque conſociatam potentiam monſtrant. Hujus templi religio etiam divinatione præpollet, quæ ad Apollinis poteſtatem refertur qui idem atque Sol eſt. vehitur enim ſimulacrum dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulacra: & ſubeunt plerumque provinciæ proceres raſo capite longi temporis caſtimonia puri; ferunturque divino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quo deus propellit vehentes: ut videmus apud Antium promoveri ſimulacra Fortunarum ad danda reſponſa. Conſulunt hunc deum & abſentes miſſis diplomatibus conſignatis: reſcribitque ordine ad ea quæ conſultatione addita continentur. Sic & imperator Trajanus iturus ex ea provincia Parthiam cum exercitu conſtantiſſimæ religionis hortantibus amicis, qui maxima hujuſce numinis ceperant experimenta, ut de eventu conſuleret rei cœptæ, egit Romano conſilio prius explorando fidem religionis; ne forte fraus ſubeſſet humana: & primum miſit ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi vellet. deus juſſit afferri chartam, eamque ſignari puram

3 *Ejus dei ſimulacrum ſumptum eſt* | Lego ex vet. cod. *dei.* Meurſ.

&

& mitti, ſtupentibus ſacerdotibus ad ejuſmodi factum. ignorabant quippe conditionem codicillorum. hos cum maxima admiratione Trajanus excepit, quod ipſe quoque puris tabulis cum deo egiſſet. tunc aliis codicillis conſcriptis ſignatiſque conſuluit, an Romam perpetrato bello rediturus eſſet, [3] vitem centurialem deus ex muneribus in æde dedicatis deferri juſſit, diviſamque in partes ſudario condi ac proinde ferri. exitus rei obitu Trajani apparuit oſſibus Romam relatis. nam fragmentis ſpecies reliquiarum, vitis argumento caſus futuri tempus oſtenſum eſt. Et, ne ſermo per ſingulorum nomina deorum vagetur, accipe quid Aſſyrii de Solis potentia opinentur. deo enim, quem ſummum maximumque venerantur, [4] Adad nomen dederunt. ejus nominis interpretatio ſignificat, *unus*. hunc ergo ut potentiſſimum adorant deum: ſed ſubjungunt eidem deam nomine Adargatin, omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem terramque intelligentes, nec multitudine nominum enuntiantes diviſam eorum per omnes ſpecies poteſtatem, ſed argumentis, quibus ornantur, ſignificantes multiplicem præſtantiam duplicis numinis. ipſa autem argumenta Solis rationem loquuntur. namque ſimulachrum Adad inſigne cernitur radiis inclinatis, quibus monſtratur vim cœli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Adargatis ſimulacrum ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt; monſtrando radiorum vi ſuperne miſſorum enaſci quæcunque terra progenerat. ſub eodem ſimulacro ſpecies leonum ſunt, eadem ratione terram eſſe monſtrantes qua Phryges finxere matrem deum, id eſt, terram leonibus vehi. Poſtremo potentiam Solis ad omnium poteſtatum ſummitatem referri indicant theologi; qui in ſacris hoc breviſſima precatione demonſtrant, dicentes, ἥλιε παντοκράτορ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς. Solem eſſe omnia & Orpheus teſtatur his verſibus.

Κέκλυθι πλεπόρε δίνης ἑλικαύγια κύκλοῦ.
Οὐρανίαις τερφάλιγξι θεὸς θεσμῶν αἰὲν ἐλίσσων.
Ἄγλαε ζεῦ Διόνυσε, πάτερ πόντου, πάτερ αἴης,
Ἥλιε παγγενέτορ, παναίολε, χρυσοφεγγές.

[3] *Vitam centurialem deus* | V. c. *Vitem*. Optime. Clamant ſequentia. *Idem*.

[4] *Adad nomen dederunt: ejus nominis interpretatio ſignificat unus* | Significaverit itaque appellatio Dei *unum*, at ipſe Deus Solem. Non diſcriminavit Scaliger pater exercit. 153. 4. *Adad*, inquit, *legi olim Solem dictum Perſarum lingua. Ejuſdem nominis in Africa radix eſt, &c.* Jacobus Rævardus libro Variarum tertio, capite decimo, ubi de Heliogabali nomine differit, laudat nummum veterem, cum hac Inſcriptione: SACERDOS. DEI. SOLIS. ELAGAB. Unde videndum ait, monente Cl. V. Guidone Laurino, num hoc Macrobii loco pro ADAD, AGAB refingendum ſit. *Adad* Aſſyriis *unum* notaſſe, ſed *Ahad* vel *Elhad* potius ſcribendum, docent me harum ſeu Orientalium linguarum peritiores: tum & confundi ſubinde, cum etiam *Badad* vox Orientalibus ſit *ſolus* ſeu *unicus*. ut ita *Adad*, omiſſa perperam primore litera, pro *Badad* hoc loco accepta videatur, poſitaque. His adde alia quædam notata Seldeno cap. 6. Syntagmatis lib. 1. de DIS SYRIS. *Pont.*

Nomen dederunt | Ἀδὼδ Philoni Biblienſi. Sed *Ahad* legendum monet Scaliger in Notis ad Fragmenta operi de Emendat. Tempor. ſubjecta. Ubi etiam Syris ipſis *Atergata* deam, quam mox *Adargatin* nuncupat Macrobius, efferri idem obſervat. *Idem*.

CAP.

CAP. XXIV.

De laudibus variaque eruditione Vergilii. Tum de iis quæ ſequentibus libris per ordinem ſunt explicanda.

HIC, cum Prætextatus feciſſet finem loquendi, omnes in eum affixis vultibus admirationem ſtupore prodebant: dein laudare hic memoriam, ille doctrinam, cuncti religionem; affirmantes hunc eſſe unum arcanæ deorum naturæ conſcium, qui ſolus divina & aſſequi animo & eloqui poſſet ingenio. Inter hæc Euangelus, Equidem inquit, miror potuiſſe tantorum poteſtatem numinum comprehendi. verum, quod Mantuanum noſtrum ad ſingula cum de divinis ſermo eſt teſtem citatis, gratioſius eſt quam ut judicio fieri putetur. an ego credam quod ille cum diceret,

Liber & alma Ceres,

pro Sole & Luna, non hoc in alterius poëtæ imitationem poſuit, ita dici audiens, cur tamen diceretur ignorans? niſi forte, ut Græci omnia ſua in immenſum tollunt, nos quoque etiam poëtas noſtros volumus philoſophari: cum ipſe Tullius, qui non minus profeſſus eſt philoſophandi ſtudium quam loquendi, quotiens aut de natura deorum aut de fato aut de divinatione diſputat, gloriam quam oratione conflavit incondita rerum relatione minuat. Tum Symmachus, De Cicerone, Euangele, qui convitiis impenetrabilis eſt, poſt videbimus. nunc, quia cum Marone nobis negotium eſt, reſpondeas volo utrum poëtæ hujus opera inſtituendis tantum pueris idonea judices, an alia illis altiora ineſſe fatearis: videris enim mihi ita adhuc Vergilianos habere verſus, qualiter eos pueri magiſtris prælegentibus canebamus. Immo pueri cum eſſemus, Symmache, ſine judicio mirabamur: inſpicere autem vitia nec per magiſtros nec per ætatem licebat; quæ tamen non pudenter quiſquam negabit, cum ipſe confeſſus ſit, qui enim moriens poema ſuum legavit igni, quid niſi famæ ſuæ vulnera poſteritati ſubtrahenda curavit? nec immerito erubuit quippe ne ſe futura judicia, ſi legeretur petitio deæ precantis filio arma à marito cui ſoli nupſerat, nec ex eo prolem ſuſcepiſſe ſe noverat; vel ſi mille alia multum pudenda ſeu in verbis modo Græcis modo barbaris, ſeu in ipſa diſpoſitione operis deprehenderentur. Cumque adhuc dicentem omnes exhorruiſſent: ſubtexit Symmachus; Hæc eſt equidem, Euangele, Maronis gloria, ut nullius laudibus creſcat, nullius vituperatione minuatur. verum iſta, quæ proſcindis, defendere quilibet poteſt ex plebeia grammaticorum cohorte; ne Servio noſtro, qui priſcos, ut mea fert opinio, præceptores doctrina præſtat, in excuſandis talibus quæratur injuria. ſed quæro utrum, cum poëtica tibi in tanto poëta diſplicuerit, nervi tamen oratorii qui in eodem validiſſimi ſunt placere videantur. Hæc verba primum Euangeli

geli riſus excepit. deinde ſubjecit: Id hercule reſtat denique ut & oratorem Vergilium renuntietis. nec mirum, cum & ad philoſophos eum ambitus veſter paulo ante provexerit. Si in hac opinione es, inquit Symmachus, ut Maro tibi nihil niſi poëticum ſenſiſſe æſtimetur, licet hoc quoque eidem nomen invideris: audi quid de operis ſui multiplici doctrina ipſe pronunciet. ipſius enim Maronis epiſtola qua compellat Auguſtum, ita incipit: *Ego vero frequentes à te literas accipio.* & infra: *De Æneâ quidem meo; ſi mehercule jam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. ſed tanta inchoata res eſt,* [1] *ut pene vitio mentis tantum opus ingreſſus mihi videar: cum præſertim, ut ſcis, alia quoque ſtudia ad id opus multoque potiora impertiar.* Nec his Vergilii verbis copia rerum diſſonat, quam plerique omnes literatores pedibus illoris prætereunt, tamquam nihil ultra verborum explanationem liceat noſſe grammatico. ita ſibi belli iſti homines certos ſcientiæ fines, & velut quædam pomœria & effata poſuerunt; ultra quæ ſi quis egredi audeat, [2] introſpexiſſe in ædem deæ, à qua mares abſterrentur, exiſtimandus ſit. ſed nos, quos craſſa Minerva dedecet, non patiamur abſtruſa eſſe adyta ſacri poëmatis; ſed arcanorum ſenſuum inveſtigato aditu, doctorum cultu celebranda præbeamus recluſa penetralia. & ne videar velle omnia unus amplecti, ſpondeo violentiſſima inventa vel ſenſa rhetoricæ in Vergiliano me opere demonſtraturum. Euſebio autem oratorum eloquentiſſimo non præripio de oratoria apud Maronem arte tractatum; quem & doctrina & docendi uſu melius exſequetur. reliquos omnes qui adeſtis impenſe precatus ſim ut quid veſtrum quiſque præcipuum ſibi annotaverit de Maronis ingenio velut [3] ex ſymbolo conferamus. Mirum in modum alacritatem omnibus qui aderant hæc verba pepererunt. & [4] aſſurgens quiſque in deſiderium alios audiendi, non vidit & ſe in idem munus vocandum. itaque hortatu mutuo concitati in aſſenſum facile ac libenter animati ſunt: intuenteſque omnes Prætextatum orabant ut judicium ſuum primus aperiret, cæteris per ordinem quem caſus ſedendi fecerat ſecuturis. & Vettius: Equidem inter omnia, quibus eminet laus Maronis, hoc aſſiduus lector admiror quia doctiſſime jus pontificium tamquam hoc profeſſus [5] in multa

[1] *Ut pene vitio mentis tantum opus ingreſſus mihi videar.*] Epiſtola Maronis eſt ad Auguſtum, excuſantis operis inchoati moram. Sed aberat à Scripto, *vitio.* Fallor? an ſcripſerat Maro: *Penuria mentis? Penuria* enim, teſte Feſto, *id eſt, quod pene minus ſit quam neceſſe eſt.* Conjecturam tamen quis præſtet? *Pont.*

[2] *Introſpexiſſe in ædem Deæ, à qua mares abſterrentur.*] Idem, *exterrentur,* niſi fuerit, *externantur. Mares* autem γλωττῶς accipio, nam nec beſtias mares intrare fas fuit. Juvenalis:

Illuc, teſticuli ſibi conſciis unde fugit mas,
Intulerit. Idem.

[3] *Ex ſymbolo conferamus.*] Anglicanus idem, *ſymbola. ſymbolum,* item, *ſymbolus* & *ſymbola* indifferenter dici literatoribus obſervatum eſt. Macrobius iterum pag. 213. *Diem totum doctis fabulis velut ex ſymbola conferendis daturi.* Idem.

[4] *Aſſurgens quiſque in deſiderium alios audiendi non, &c.*] Scriptus iterum, *audienti non invidit.* Verum erit, *audiendi, non invidit.* Et puto mens liquet. *Idem.*

[5] *In multa & varia operis ſui arte*] *Parte,* libri vett. *Pont.*

&

& varia operis ſui arte ſervavit. [6] &, ſi tantæ diſſertationis ſermo conceſſerit, promitto fore ut Vergilius noſter pontifex maximus aſſeratur. poſt hunc Flavianus, Apud poëtam noſtrum, inquit, tantam ſcientiam juris auguralis invenio, ut, ſi aliarum diſciplinarum doctrina deſtitueretur, hæc illum vel ſola profeſſio ſublimaret. Euſtathius deinde, Maxime, inquit, prædicarem quanta de Græcis cautus & tamquam aliud agens, modo artificii diſſimulatione, modo profeſſa imitatione tranſtulerit; ni me major admiratio de aſtrologia totaque philoſophia teneret, quam parcus & ſobrius operi ſuo nuſquam reprehendendus aſperſit. Furius Albinus alterum fovens Prætextati latus, juxtaque eum Cæcina Albinus ambo vetuſtatis affectationem in Vergilio prædicabant; alter in verſibus, Cæcina in verbis. Avienus, Non aſſumam mihi, ait, ut unam aliquam de Vergilianis virtutibus audeam prædicare; ſed, audiendo quæcumque dicetis ſi quid vel de his mihi videbitur, vel jamdudum legenti adnotandum viſum eſt, opportunius proferam: modo memineritis à Servio noſtro exigendum, ut quicquid obſcurum videbitur, [7] quaſi literatorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis & univerſo cœtui complacitis, Prætextatus cum in ſe converſa omnium ora vidiſſet, Philoſophia, inquit, quod unicum eſt munus deorum, & diſciplina diſciplinarum, honoranda eſt anteloquio. unde memineritis Euſtathius primum ſibi locum ad differendum omni alia profeſſione cedente conceſſum. huic tu, mi Flaviane, ſuccedes; ut & auditu veſtro recreer, & aliquanto ſilentio inſtaurem vires loquendi. Inter hæc ſervilis moderator obſequii, cui cura vel adolendi Penates, vel ſtruendi penum, & domeſticorum actuum miniſtros regendi, admonet dominum familiam pro ſolemnitate annui moris epulatam. hoc enim feſto religioſæ domus prius famulos inſtructis tamquam ad uſum domini dapibus honorant: & ita demum patribus familias menſæ apparatus novatur. inſinuat igitur præſul famulitii cœnæ tempus & dominos jam vocare. tum Prætextatus: Reſervandus igitur eſt Vergilius noſter ad meliorem partem diei, ut mane novum inſpiciendo per ordinem carmini deſtinemus. nunc hora nos admonet, [8] ut honore veſtro hæc menſa dignetur. Sed & Euſtathius

[6] *Et, ſi tantæ diſſertationis ſermo conceſſerit* | Idem habet, *ſermo non ceſſerit*. Et recte. *Id.*

[7] *Quaſi literatorum omnium longe maximus palam faciat* | Præclarum hoc de Servio elogium. In ſcripto tamen erat: *longius maxime palam faciat*. Ambigo an fuerit, *linguis maxime p. f.* Id.

[8] *Ut honore veſtro hæc menſa dignetur* | Ἀρχαϊζει. *dignor* paſſive protulit ſecutus Maronem:

Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo.

Imo Plautum potius, qui in re conviviali ſimiliter dixerat, abſque correctoribus fuiſſet, Pſeudolo, Scen. *Quid hoc.*

Ita vilitu excurato, ita munditiis dignati,
Itaque in loco feſtivo ſumus feſtive acceſti.

Ita, inquam, dixerat Accius, & hodieque legeremus ſi per iſtos licuiſſet, quorum opera contaminate vulgatur: *Ita munditiis digni ab.* Et conatus aliquando mederi vir doctus, *ita munditiis digne ab.* At nobis, niſi me laudat amabilis inſania, abluxit hic melior & verior Phœbus. *Idem.*

&

9 & poſt hunc Symmachus meminerint craſtina diſſertatione ſervari ſibi anteloquii functionem. & Flavianus: Ex placita jam vos lege convenio, ut ſequenti die Penates mei beari ſe tanti cœtus hoſpitio glorientur. His cum omnes aſſenſi eſſent: ad cœnam, alio aliud de his quæ inter ſe contulerant reminiſcente, approbanteque, cum magna alacritate animi conceſſerunt.

9 *Et poſt hunc Symmachus* | In repetitione ordinis, quo quiſque in futurum diem de Vergilio diceret, ſummam diſſimilitudinem admittit convivii modo imperator: nam cum Flaviano ſecundas partes dediſſet, nunc dat Symmacho; eo indignius, quod progenerum proſocero præponit. Sed talis hic quoque Macrobius in Stephani tabulis patet. Mſ. & editi omnes pariter, *Et poſt hunc Nichomachus*. Rectiſſime, id enim fuit nomen Flaviani, qui dicebatur VIRIUS NICHOMACHUS FLAVIANUS, ut docemur apud Scriverium ex Inſcriptione, cujus fidem hic locus vehementer firmat. *Gron.*

AURE-

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Inluſtris [1] *Conviviorum Secundi Diei* SATURNALIORUM

Liber Secundus.

CAP. I.

Qua occaſione de jocis ac dicteriis veterum, ſermo ortus fuerit inter convivas.

HIC ubi modeſtus edendi modus ceſſare fecit caſtimoniam ferculorum, & convivalis lætitia minuſculis poculis oriebatur: Avienus ait; Bene ac ſapienter Maro noſter tumultuoſum ac ſobrium uno eodemque verſu deſcripſit ſub paucorum verborum immutatione convivium. nam ubi ſub apparatu regio procedere ſolet luxus ad ſtrepitum,

Poſtquam prima, inquit, *quies epulis*:

at, cum Heroës caſtigatis dapibus aſſidunt, non reducit quietem quia nec præceſſit tumultus: ſed inquit;

Poſtquam exempta fames epulis.

Noſtrum hoc convivium, quod & heroïci ſæculi pudicitiam, & noſtri conduxit elegantiam, in quo ſplendor ſobrius & diligens parſimonia, Agathonis convivio, vel poſt magniloquentiam Platonis non componere tantum, ſed nec præferre dubitaverim. nam ipſe rex menſæ nec in moribus Socrate minor, & in Republica philoſopho

[1] *Conviviorum ſecundi Diei.* | Hæc conviviorum in dies diſcretio Stephani ſolius inventum eſt. SECUNDI hic DIEI conventum fecit qui revera adhuc PRIMI eſt. Hoc ſi mihi non creditur, credatur vel exodio libri præmiſſi, ubi non diſceſſus indicitur, ſed ad epulas & pocula conceſſius. De cætero ſuo videbimus loco. *Pont.*

philoſopho efficacior, cæteri qui adeſtis eminentiores eſtis ad ſtudia virtutum, quam, ut poëtis comicis & Alcibiadi, [2] qui tantum fuit fortis ad crimina, aliiſque quibus frequens illud convivium fuit, vos quiſquam æſtimet comparandos. Bona verba quæſo, Prætextatus ait, circa reverentiam tantum Socraticæ majeſtatis, nam reliquis qui in illo fuere ſympoſio, hæc lumina quis non præponenda conſentiat: ſed quorſum tibi, Aviene, hoc tendit exemplum? Quia ſub illorum, inquit, ſupercilio non defuit qui pſaltriam intromitti peteret, ut puella ex induſtria ſupra naturam mollior, [3] canora dulcedine & ſaltationis lubrico exerceret illecebris philoſophantes. illic hoc fieri tentatum eſt, ut Agathonis victoria celebraretur. nos honorem dei, cujus hoc feſtum eſt, nullo admixtu voluptatis augemus. neque ego ſum neſcius, vos nec triſtitiam [4] nec nubilum vultum in bonis ducere; nec Craſſum illum, quem Cicero, auctore Lucilio, ſemel in vita riſiſſe ſcribit, magnopere mirari. Ad hæc Prætextatus cum diceret, ludicras voluptates nec ſuis Penatibus aſſuetas, nec ante cœtum tam ſerium producendas: excepit Symmachus; Quia

Saturnalibus optimo dierum,

ut ait Veronenſis poëta, nec voluptas nobis ut Stoicis tamquam hoſtis repudianda eſt; nec ut Epicureis ſummum bonum in voluptate ponendum, excogitemus alacritatem laſcivia carentem. &, ni fallor, inveni, ut jocos veterum ac nobilium virorum edecumatos ex multijugis libris relatione mutua proferamus. [5] hæc nobis ſit literata lætitia & docta cavillatio, [6] vicem planipedis & ſalubonis impudica & prætextata verba jacientis, ad pudorem ac modeſti-

[2] *Qui tantum fuit fortis ad crimina.* | Juvenal. *Solaque libidine fortis.* Et Seneca rhetor. *In iſtis vulſis atque exfolitis & nuſquam niſi in libidine viris quærite oratores.* Id.

[3] *Canora dulcedine & ſaltationis lubrico.* | Intelligit Gaditanas ſaltationes; molles illas & oppido ſalaces. Iterum Juvenalis Sat. 11.

Forſitan expectes, ut Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plauſuque probata
Ad terram tremulo deſcendat clune puella,
Irritamentum Veneris languentis, & acres
Divitis urtica.

Et audeo dicere in mentem fuiſſe Macrobio hæc ipſa Satyrici verba. Certe adumbravit quam proxime. *Idem.*

[4] *Nec nubilum multum in bonis ducere.* | Ita Steph. At Anglicanus & vetuſte omnes cuſi, *nubilum vultum.* & ita reponi fecimus. Alluſum, ut puto, ad iſtud vetus: *Super omnia vultus Acceſſere boni, nec iners pauperque voluntas.* Cyprianus de Lapſis: *Veſte mutatâ, neglecto capillo, vultu nubilo,* &c. *Idem.*

[5] *Hæc nobis ſit literata lætitia & docta cavillatio, vicem planipedis.* | Tale quoque Priſciſympoſium, apud Martial.

Quod optimum ſi diſputat convivium
Facunda Priſci pagina:
Et multa dulci, multa ſublimi refert,
Sed cuncta docto pectore.
Quod optimum ſit quæritis convivium?
In quod choraules non venit.

Planipides vero *neaniſcologi* ſunt, ut docet ad illud Juvenalis, *Planipedes audit Fabios,* interpres vetus. Sed videndum num apud interpretem illum legi præſtet, *nealeſchologi.* Illud enim quo magis cogito magis eviſet. Certe qui delicet, optem. *Pontan.*

[6] *Vicem planipedis & ſabulonis.* | Pro *ſabulonis* legendum putat Theo. Marcilius ad Suetonium, *ſubulonis.* At Salmaſius ad eundem Suetonium, qui Pariſiis excuſus, mavult: *fabulonis.* idque ex Gloſſis Iſidori, in quibus, *Fabalo,* congerro exponitur, item *Fabulo, fabulas componens.* Et *Fabulones, fabularum inventores.* Verum Feſtus, *Subulo,* inquit, Tuſca eſt dictio, qua ſignificatur tibicen, quod ipſum & Q. Ennius poëta in hoc verſu poſuit: Subulo quondam marinas propter ſtabat aquas. Vide Petrum

am

am verſus imitata. hæc res & cura & ſtudio digna veteribus viſa eſt. [7] Et jam primum animadverto duos, quos eloquentiſſimos antiqua ætas tulit, comicum Plautum & oratorem Tullium, eos ambos etiam ad jocorum venuſtatem cæteris præſtitiſſe. Plautus quidem ea re clarus fuit, ut poſt mortem ejus comœdiæ, quæ incertæ ferebantur, Plautinæ tamen eſſe de jocorum copia noſcerentur. Cicero autem quantum in ea re valuerit quis ignorat, qui vel liberti ejus libros, [8] quos is de jocis patroni compoſuit, quos quidam ipſius putant eſſe, legere curavit? quis item neſcit conſularem eum ſcurram ab inimicis appellari ſolitum? quod in oratione etiam ſua Vatinius poſuit. Atque ego, ni longum eſſet, referrem, in quibus cauſis cum nocentiſſimos reos tueretur victoriam jocis adeptus ſit. ut ecce. pro L. Flacco; quem repetundarum reum joci opportunitate de manifeſtiſſimis criminibus exemit. is jocus in oratione non exſtat: mihi [9] ex libro Fuſii Bibaculi notus eſt, & inter alia ejus dicta celebratur, ſed in hoc verbum non caſu incidi: volens feci. jocos enim hoc genus veteres noſtri dicta dicebant. teſtis idem Cicero, qui in libro epiſtolarum ad Cornelium Nepotem ſecundo ſic ait; *Itaque noſtri, cum omnia quæ dixiſſemus dicta eſſent, quæ facete & breviter & acute locuti eſſemus,* [10] *ea proprio nomine appellari dicta voluerunt.* hæc Cicero. Novius vero Pomponiuſque jocos [11] non raro dicta nominant; Marcus etiam Cato ille Cenſorius argute jocari ſolitus eſt. horum nos ab invidia muniret auctoritas, etiam ſi noſtris cavillaremur. at, cum veteribus dicta referamus, ipſa utique auctorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inventum: agite; quod cuique de dictis talibus in mentem veniet, viciſſim memoriam noſtram excitando referamus. Placuit univerſis lætitiæ excogitata ſobrietas: & ut Prætextatus incipiendo auctoritatem de exemplo præberet hortati ſunt.

Crinitum lib. 18. cap. 5. Gyphium, *ſubulo αὐλητής*. Poſteriorem hanc emendationem non reſpuat ſententia Priſci, verbis Martialis ſupra poſitis expreſſa, qua ſtatuitur, *optimum eſſe convivium, in quod choraules non venit.* At alteram illam quæ *fabulo* legit, videntur ipſa Macrobii verba ſuadere qui de verbis prætextis & impudicis hic agit; hæc ſcilicet abeſſe præcipue à conviviis debere.] *Idem.*

7 *Et jam primum animadverto duos.* | Ineptam reddit orationem immiſſa vox, *jam*, eliminanda fide libri. *Idem.*

8 *Quos is de jocis patroni compoſuit.* | Ejuſmodi antiquitus libelli, *Ineptiæ* inſcripti. Tranquillus de Cajo Meliſſo Grammatico: *Atque ut ipſe tradit, ſexageſimum ætatis annum agens libellos* INEPTIARUM *qui nunc* JOCORUM *inſcribuntur, componere inſtituit; abſolvitque centum & quinquaginta.* Poëtæ illud hinc fortaſſis capiendum.

Turpe eſt difficiles habere nugas,
Eſt ſtultus labor eſt ineptiarum. Idem.

9 *Ex libro Fuſii Bibaculi.* | Macrobius lib. 3. cap. 2. *Valeſii & Fuſii dicti prius, nunc Valerios & Furios dicimus* Non itaque hîc mendum ſed ſcribendi vetus norma. *Id.*

10 *Ea proprie nomine appellari dicta voluerunt.* | Plautus Sticho Sc. ult. Act. 2. *Ibo intro ad libros, & diſcam de dictis meliuribus.* [Varro de Ling. Lat. *Hinc appellatum dictum in mimo, ac dictioſus. Hinc in manipulis caſtrenſibus dicta ducibus.* Martial. *Conſuevere joco veſtri quoque ferre triumphi, Materiam dictis nec pudet eſſe ducem.* Videndæ Animadv. Caſauboni ad librum 1 Suetonii cap. 26.] *Idem.*

11 *Non raro dicta nominant.* | Nihil id novi, nam jam docuerat ex Ciceron. Sed aliud vult & ſervat liber, in quo: *dicteria.* Varro ὀνομάζει.

Et orthophallica attulit ſalteria;
Quibus ſonant in Gracia dicteria. Idem.

CAP.

CAP. II.

De diverſorum jocis atque dicteriis.

TUM ille: Dictum volo hoſtis referre ſed victi, & cujus memoria inſtaurat Romanorum triumphos. Annibal Carthaginienſis apud Regem Antiochum profugus facetiſſime cavillatus eſt. ea cavillatio hujuſcemodi fuit. Oſtendebat Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus comparaverat: convertebatque exercitum inſignibus argenteis & aureis florentem. inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus, equitatumque frænis & ephippiis, monilibus ac phaleris præfulgentem atque ibi rex contemplatione tanti & tam ornati exercitus [1] gloriabundus Annibalem aſpicit; &, Putaſne, inquit, ſatis eſſe Romanis hæc omnia? tunc Pænus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretioſe armatorum, Plane: inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc, etſi avariſſimi ſunt. Nihil prorſus neque tam lepide neque tam acerbe dici poteſt. Rex de numero exercitus ſui ac de æſtimanda æquiperatione quæſiverat: reſpondit Annibal de præda.

Flavianus ſubjecit: Sacrificium apud veteres fuit, [2] quod vocabatur propter viam. in eo moș erat ut ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet [3] igne conſumeretur. hinc Catonis jocus eſt. nam Q. Albidium quendam, qui ſua bona comediſſet, & noviſſime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidiſſet, propter viam feciſſe dicebat: quod comeſſe non potuerit, id combuſſiſſe.

Symmachus deinde: Mater M. Bruti Servilia, cum pretioſum ære parvo fundum abſtuliſſet à Cæſare, ſubjiciente haſtæ bona civium, non effugit dictum tale Ciceronis: Equidem quo melius emptum ſciatis comparavit Servilia hunc fundum [4] Tertia deducta. Fi-

[1] *Gloriabundus Hannibalem aſpicit* | Scriptus, *inſpicit*. Gloſſ. *inſpicit*, ἐπίλεπτει Petron. Arbiter: *animumque inſpicere diligentius cæpi.*

MS. habet *inſpicit*: quam lectionem confirmat Scriverius Martialis ſui loco,

Inſpectum velut emtor aut laniſta.

& aliis. *Pontanus.*

[2] *Quod vocabatur propter viam* | Emendavit ex Feſto Turnebus vulgo, *proterviam*. Plautus Rudente Sc. 2. Act. 1. *Propter viam illi ſunt vocati ad prandium.* Videnda ad eum locum editio Taubmanni. Eraſmus in chiliad. ut proverbium adducit, ſed ut vulgo editum, *proterviam fecit.* Unde & perperam nec ſuo ſenſu explicat. *Idem.*

[3] *Igne conſumeretur* | Idem Scriptus, *combureretur*. Quæ vox in re ſimili apud Feſtum: *Culina vocatur locus, in quo epula in ſunere comburuntur.* Idem.

[4] *Tertia deducta* | Ex ambiguo jocus. *Tertia* aut filia Serviliæ intelligi potuit aut pecuniæ dandæ portio. Deducitur ſive auferetur in emptionibus pars pretii, in re amorum puella. Tibullus: *Ut juveni primum virgo deducta marito.* Quod Naſo imitatus in Faſtis: *Cum primum cupido Venus eſt deducta marito.* Hujus contrarium eſt, *producere*: producebantur enim meretrices. Petron. *Rogavi ut in platanona produceret dominam.* unde Gloſſæ, *producit*, προαγει. Græcæ, προαγωγος, ποῤνοβοσκὸς, *lenocinator.* At *deducere* in iiſdem θεᾶς exponitur, quod eſt ſibi vindicare & veluti adoptare. Sed antequam claudo, obnoxium mihi reddam, ſi fors D. Hieronymum Epiſtola de vitando ſuſpecto contubernio. Vox enim iſta Gloſſarii, ποῤνοβοσκὸς ibi reſtituenda videatur, ubi editur:

lia autem Serviliæ erat Junia Tertia; eademque C. Caſſii uxor, laſciviente Dictatore tam in matrem quam in puellam. tunc luxuriam ſenis adulteri civitas ſubinde rumoribus jocisque carpebat, ut mala non tantum ſeria forent.

Poſt hunc Cæcina Albinus: Plancus in judicio forte amici cum moleſtum teſtem deſtruere vellet, interrogavit, quia ſutorem ſciebat quo artificio ſe tueretur: ille urbane reſpondit; gallam ſubigo. ſutorium hoc habetur inſtrumentum; quod non inficete in adulterii exprobationem ambiguitate convertit. nam Plancus in Mævia Galla nupta male audiebat.

[5] Secutus eſt Furius Albinum: Poſt Mutinenſem fugam quærentibus quid ageret Antonius, reſpondiſſe familiaris ejus ferebatur: Quod canis in Ægypto: bibit & fugit, quando in illis regionibus conſtat canes raptu crocodilorum exterritos currere & bibere.

Euſtathius deinde: Publius Mucium imprimis malevolum cum vidiſſet ſolito triſtiorem. aut Mucio, inquit, neſcio quid incommodi acceſſit, aut neſcio cui aliquid boni.

Inde Avienus, [6] Fauſtus Sullæ filius, cum ſoror ejus eodem tempore duos mœchos haberet, Fulvium ſullonis filium & Pompeium Maculam, Miror, inquit, ſororem meam habere maculam, cum ſullonem habeat.

Hic Euangelus; Apud L. Mallium, qui optimus pictor Romæ habebatur, Servilius Geminus forte cœnabat: cumque filios ejus deformes vidiſſet; non ſimiliter, inquit, Malli fingis & pingis. & Mallius, In tenebris enim fingo, inquit; luce pingo.

Euſebius deinde, Demoſthenes, inquit, excitatus ad Laidis famam, cujus formam tunc Græcia mirabatur, acceſſit, ut & ipſe famoſo amore potiretur. qui, ubi dimidium talentum [7] unius pretium noctis audivit, diſceſſit hoc dicto: οὐκ ἀγοράζω τοσούτου μεταμέλεσθαι.

Inter hæc, cum Servius ordine ſe vocante per verecundiam fileret, Omnes nos, inquit Euangelus, impudentes grammatice pronuntias, ſi tacere talia vis videri tuitionem pudoris. unde neque tuum

Si autem & tertius ille γναθίσκος tuus, abire non vult & ſeditiones ac turbas concitat, ſit biga, ſit triga. Nam & Eraſmus in Scholiis admonet varie eam dictionem in libris adſcriptam; & hanc, quia commodiſſima viſa, reſervatam. At παροξυσκὸς; ex filo totius epiſtolæ omnino probabilius; & alluſerat quoque ſupra Epiſtola ad Chromatium: *acceſſit huic patella (juxta tritum populi ſermone proverbium) dignum operculum, Lupicinus ſacerdos. Lupicinus* enim, ut ego reor, detortum huc vocabulum eſt. *Idem.*

[5] *Secutus eſt Furius Albinum* | Malit idem Scriverius *Albinus.* Idem.

[6] *Fauſtus Sulla filius* | *Liberium Sullæ* non filium agnoſcunt Bruſonius Facetiar. l. 4. cap. 4. Et Lycoſthenes Titul. de adulterio. *Idem.*

[7] *Unius pretium noctis* | Mos iſte paciſcendi noctes ex Comicis, pœtis, aliiſque notus. Apul. *Cum iſſo de uxoris noctibus paciſcuntur.* Iterum, *Votis nuptialibus pacto jugali pridem deſtinatus.* Sed ut id notum, ita non item Petronium ſic emendandum loco, qui paſſim & corrupte hactenus in hunc modum editus: *Pro pudor, quemadmodum mulier ſecutuleia, unius noctis tactu omnia vendidit.* Quid enim eſt *unius noctis tactu?* At, *unius noctis pacto,* non conjectura ſed res eſt. *Pont.*

nec

nec Diſarii aut Hori ſupercilium liberum erit à ſuperbiæ nota, ni Prætextatum & nos velitis imitari.

Tunc Servius, poſtquam magis ſilentium erubeſcendum vidit, ad libertatem ſe ſimilis relationis animavit. Marcus inquit, [8] Otacilius Pitholaus cum Caninius Revilius uno tantum die conſul fuiſſet, dixit: *Ante flamines, nunc conſules diales fiunt.*

Nec Diſarius ultra exprobrationem taciturnitatis exſpectans, ait:

*** ***

Poſt hunc Horus quoque, Affero ad vos inquit, δίσιχον Platonis, quo ille adoleſcens luſerit, cum tragœdiis quoque eadem ætate præluderet:

Τῶ ψυχῶ, Ἀγάθωνα φιλῶν, δὸς χείλεσιν ἔρον.
Ἥλθε γὰρ ἡ τήμων, ὡς διαθησουένη.

Orta ex his lætitia, & omnibus [9] in cenſorium judicium remiſſis, ac retractantibus quæ à ſingulis [10] antiquæ feſtivitatis ſapore prolata ſunt, Symmachus ait: Hos Platonis verſiculos [11] quorum magis vetuſtatem an brevitatem mireris incertum eſt, legiſſe me memini in Latinum tanto latius verſos quanto ſolet noſtra quam Græcorum lingua brevior & anguſtior æſtimari: &, ut opinor, hæc verba ſunt:

Dum ſemihuleo ſavio
Meum puellum ſavior;
Dulcemque florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite:
Anima ægra amore & ſaucia
[12] *Cucurrit ad labias mihi.*
Rictumque in oris pervium
Et labra pueri mollia
[13] *Rimata itiner tranſitus*
Ut tranſiliret nititur.
Tum ſi moræ quid pluſculæ

[8] *Otacilius Pitholaus* | Et ita legendum ex veteri nummo cenſuit ad Tranquillum Torrentius. In aliis eſt *Votacilius*. Exſtat iterum hujus vocabulum apud Suetonium de claris Rhetoribus. At ibi *Lucius* prænomen eſt non *Mareus*: Item *Pilitus* agnomen non *Pitholaus*. *Lucius*, inquit, *Otacilius Pilitus ſervuiſſe dicitur, atque etiam boſtiarius, veteri more, in catena fuiſſe.* Et notandum idem hoc dictum Otacilio hic tributum, repeti lib. 7. cap. 1. & Ciceroni tribui. *Idem.*

[9] *In cenſorium judicium remiſſis* | Non eſt, quod multis exagitemus hoc cenſorium judicium. Vett. omnes *cenſorium riſum*, me diſceptante, admodum blande. Dicere vult corvivas poſt hæc dicta in riſum reſolutos, non ineptum illum cachinnum, ſed ut decebat tanta lumina, ponderando eorum ſales, & docte examinantes, in quibus foret excitatius acumen, quod ipſum augebat hilaritatem *Grom.*

[10] *Antiqua feſtivitatis ſapore* | Petron. *Adoleſcens quoniam ſermonem habes non publici ſaporis.* Pont.

[11] *Quorum magis vetuſtatem an brevitatem mireris incertum eſt* | Ita etiam in v. c. Lego tamen *quorum magis venuſtatem.* Meurſ. Plane nihil eſt in illis, quod vetuſtatem linguæ aut ſimplicitatem redoleat. *Venuſtatem* habet jam Camerar. Veſal. Stœr. *Gron.*

[12] *Cucurrit ad labias mihi* | Plautus Stricho: *Refer ad labias tibias.* In Anglicano tamen erat, *ad labiam mihi.* Pont.

[13] *Rimata itiner tranſitus* | Emenda Agell. lib. 19. cap. 11. ubi male *itineri tranſitus*. Eſt vero *Itiner* nominativus antiquus. Invenio & apud Manilium lib. 1. & Capellam lib. 9. *Meurſ.*

[14] *Fuiſſet in cœtu oſculi,*
Amoris igni percitat
Tranſiſſet, & me linqueret:
Et mira prorſus res fieret,
Ut ad me fierem mortuus,
[15] *Ad puerum ut intus viverem.*

[14] *Fuiſſet in cœtu oſculi*] Alii editiones: *cœtu oſculi*. Sed dixit Auſonius: *Ubi laſſa libido fœmineos cœtus & non ſua bella laceſſit*, ex Lucretio, ut puto, qui lib. 3.

Nil tamen hoc ad nos qui cœtu conjugioque
Corporis atque animæ conſtitimus uniter apti.

Q. Curtius lib. 9. *animum cœtum* ad eandem hanc formam dixit. Verba ejus ſunt: *Cœtum animum cœtus maritimis ſimile fluctus movent*] Ariſtænetus μῖξιν appellavit lib. 2. cap. 18. Καὶ ἡ μίξις αὖτη γλυκεῖα γίνεται τῇ ψυχῇ. Quod indubie manavit ab hoc Pet. *Animarum quoque mixturam facerent*. Pont.

[15] *Ad puerum intus viverem*] Augeo una voce: *Ad puerum ut intus viverem*. Ex Agell. *Meurſ.*

CAP. III.

De jocis M. Tullii Ciceronis.

SED miror omnes vos joca tacuiſſe Ciceronis, in quibus facundiſſimus, ut in omnibus, fuit. &, ſi videtur, [1] ut ædituus reſponſa numinis ſui prædicat, ita ego quæ memoria ſuggeſſerit referò dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis ille ſic incipit:

M. Cicero, cum apud Damaſippum cœnaret, & ille mediocri vino poſito diceret, *Bibite falernum hoc, annorum quadraginta eſt: Bene*, inquit, *ætatem fert.*

Idem cum Lentulum [2] generum ſuum exiguæ naturæ hominem longo gladio accinctum vidiſſet, *Quis*, inquit, *generum meum ad gladium alligavit?*

Nec Q. Ciceroni fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit. nam cum in ea provincia, quam ille rexerat. vidiſſet clypeatam imaginem ejus ingentibus lineamentis uſque ad pectus ex more pictam (erat autem Quintus ipſe ſtaturæ parvæ) ait, *Frater meus dimidius major eſt quam totus.*

[1] *Ut ædituus reſponſa numinis ſui prædicat*] Seneca, *Non ſunt ad cœlum elevanda manus, nec exorandus adituus ut nos ad aures ſimulachri, quaſi magis exaudiri poſſimus, admittat. Prope eſt à te Deus, tecum eſt, intus eſt.* Tacit. *internuncium* dixit l. 4. Hiſtoriar. Et omnino, ut hinc liquet, legendum ibi ad exemplar Romanum, faciendumque: *Ipſa adyta intrare delectus è propinquis, conſulta reſponſaque ut internuntius numinis portabat*, pro, quod in aliis eſt, *ipſa edita in turre.* Porro Græcis *hierophanta* hi dicti: & aliquoties uſum ea voce reperio etiam D. Hieronymum: Imo & P. Arbitrum eadem luſiſſe exiſtimem in Trimalcionis conjugem. Nam ille quicquid hæc diceret oraculi vicem cenſebat. Itaque legam in Petron. *Nunc nec quid nec quare in cœlum abiit & Trimalcionis hierophanta eſt. ad ſummum mero meridie ſi dixerit illi tenebras eſſe, credet.* vulgo eſt, *topanta*, & varie mederi conati viri eruditi. Apud Feſtum eſt *halopanta* ſive *holopanta qui omnia mentitur.* Pont.

[2] *Generum ſuum exiguæ naturæ*] Vult dicere *ſtaturæ*. Interim apud Cæſarem de bello Gal. lib. 6. legas: *eadem eſt fœmina mariſque natura*, item lib. 5. *Britannia inſulæ naturæ triquetræ.* Idem.

In

In consulatu Vatinii, quem paucis diebus gessit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferebatur: *Magnum ostentum*, inquit, *anno Vatinii factum est; quod illo consule nec bruma, nec ver, nec æstas, nec autumnus fuit.* Quærenti deinde Vatinio quod gravatus esset domum [3] ad se infirmatum venire respondit; *Volui in consulatu tuo venire: sed nox me comprehendit.* ulcisci autem se Cicero videbatur, ut qui respondisse sibi Vatinium meminerat, cum humeris se reipublicæ de exilio reportatum gloriaretur: *Unde ergo tibi varices?*

[4] Caninius quoque Revilius, qui uno die, ut jam Servius retulit, consul fuit, rostra cum adscendisset pariter honorem init consulatus & ejeravit: quod Cicero omni gaudens occasione urbanitatis increpuit; [5] λογοδιαίρησις *est Caninius consul*, & deinde: *Hoc consecutus est Revilius, ut quæreretur quibus consulibus consul fuerit.* dicere præterea non destitit: *Vigilantem habemus consulem Caninium, qui in consulatu suo somnum non vidit.*

Pompeius Ciceronis facetiarum impatiens fuit: cujus hæc de eo dicta ferebantur. *Ego vero quem fugiam habeo, quem sequar non habeo.* sed & cum ad Pompeium veniisset, dicentibus eum sero veniisse, respondit; [6] *Minime sero veni: nam nihil hic paratum video.* deinde interroganti Pompeio ubi gener ejus Dolabella esset respondit: *Cum socero tuo*: & cum donasset Pompeius transfugam civitate Romana, *hominem bellum*, inquit, *Gallis civitatem promittit alienam, qui nobis nostram non potest reddere.* propter quæ merito videbatur dixisse Pompeius: *Cupio ad hostes Cicero transeat, ut nos timeat.*

In Cæsarem quoque mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit: nam primum post victoriam Cæsaris interrogatus cur in electione partis errasset, respondit; *Præcinctura me decepit*; jocatus in Cæsarem, qui ita toga præcingebatur, ut trahendo laciniam velut mollis incederet; adeo ut Sulla tanquam providus dixerit Pompeio: *Cave*

[3] *Ad se infirmatum*] Id est, ægrotantem. Suetonius in Augusto: *Infirmatis faucibus, tractus voce ad populum concionatus est.* Plinius lib. 7. Epist. 26. *Optimi sumus dum infirmi sumus.* Idem.

[4] *Caninius quoque Revilius*] Ita etiam in v. c. est. Lego: *C. q. Revilius*, ut ante, *Marcus*, inquit, *Otacilius Pitholaus, cum Caninius Revilius uno tantum die consul fuisset*, &c. *Meurs.*

[5] Λογοδιαίρησις *est Caninius*] Paulus Leopardus lib. 3. Emend cap. 17. legendum putat, ἀλογοφρησία. quæ vox & contemnendum significat & paucarum horarum consulem. Quam Leopardi conjecturam quomodo redarguat Jos. Castalio, videre est observationum ejus Decade x. cap. x. *Pont.*

[6] *Minime sero veni; nam nihil hic paratum video*] Delitescit hic Tullii jocus in voce *Sero* Magnus tamen Desiderius in Apophthegmatibus vix eum eruisse censendus. *Sero* enim, inquit, *venit qui tarde venit, & sero qui post tempus* At *sero* in Ciceronis responso non *tarde* notat, sed ipsum cœnæ tempus sive vesperam. Apuleius observavit lib. 3. *Et convivii cui te sero desponderas appropinquantis admonet.* nam præterita vespera sive cœna Birrhenæ ad convivium properarat. Iterum lib. 1. *Unde autem scio an conventore illo, cum quo sero deverteras, jugulato, fugæ mandes præsidium.* Martialem sic quoque capio lib. 7.

Mane veni potius, nam cur te quinta morentur?
Aut cur non sero Cæciliane venis?

Tangit Cæcilianum, qui ante quintam ad cœnam festinaverat: eumque monet, ne mora tædium incurreret, mane potius adesset. Cur enim, inquit, non ipsa vespernæ hora te fistis? *Pont.*

tibi illum puerum male præcinctum. deinde cum Laberius in fine ludorum annulo honoratus à Cæſare, eveſtigio in quatuordecim ad ſpectandum tranſiit, violato ordine, & cum detrectatus eſt eques Romanus & cum mimus remiſſus: ait Cicero prætereunti Laberio & ſedile quærenti: *Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem,* ſimul & illum reſpuens & in novum ſenatum jocatus, cujus numerum Cæſar ſupra fas auxerat. nec impune, reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere*; exprobrata levitate Ciceroni, qua immerito optimus civis male audiebat.

Idem Cicero alias facilitatem Cæſaris in allegendo ſenatu irriſit palam. nam, cum ab hoſpite ſuo P. Mallio rogaretur ut decurionatum privigno ejus expediret, aſſiſtente frequentia dixit: *Romæ ſi vis habebit: Pompeis difficile eſt.*

Nec intra hæc ejus mordacitas ſtetit. qu'ppe ab Androne quodam Laodiceno ſalutatus, cum cauſam adventus requiriſſet, comperiſſetque (nam ille ſe legatum de libertate patriæ ad Cæſarem veniſſe reſpondit) ita expreſſit publicam ſervitutem [7] Ἐὰν ὀπτύχῃς, ἢ ἀεὶ ἡμῶν φρίσσουσιν.

[8] Vigebat in eo excedens jocos & ſeria mordacitas, ut hoc eſt ex epiſtola ad C. Caſſium dictatoris violatorem; *Vellem idibus Martiis me ad cœnam invitaſſes, profecto reliquiarum nihil fuiſſet, nunc me reliquiæ veſtræ exercent.* idem Cicero de Piſone genero & M. Lepido lepidiſſime cavillatus eſt.

[9] Dicente adhuc Symmacho, &, ut videbatur, plura dicturo, intercedens Avienus, ut fieri in ſermonibus convivalibus ſoler, Nec Auguſtus, inquit, Cæſar in hujuſmodi dicacitate quoquam minor, & fortaſſe nec Tullio, &, ſi volentibus vobis erit, aliqua ejus quæ memoria ſuggeſſerit relaturus ſum. & Horus: Permitte Aviene Symmachus explicet de his, quos jam nominaverat: dicta Ciceronis, & opportunius quæ de Auguſto vis referre ſuccedent. Reticente Avieno Symmachus: Cicero inquam, cum Piſo gener ejus mollius incederet, filia autem concitatius: ait genero, [10] *Ambula tanquam fœ-*

7 Ἐὰν ὀπτύχῃς ἢ ἀεὶ ἡμῶν] Aliter conſpicitur in Camerarii ſeu vetuſtis editionibus: ἐὰν ἐπτύχῃς ἢ ἀεὶ ἡμᾶς φρίσσουσιν. Quod erit; *ſi impetraveris, & pro nobis intercede.* Idem.

8 *Vigebat in eo excedens jocos & ſeria mordacitas*] Hæc Camerarii & Stephani editionis, quam ſumus ſecuti, ſcriptura. At quid denique reliquum, ſi jocos & ſeria ejus dicta exceſſerint potius? Potius æſtimandum ſerium ſemper aliquid infuiſſe dictis Ciceronis. Et tale præfert ſcriptus: *excedens jocus, & ſeria mordacitas*; quomodo & libri antiquiores. *Pont.* Non tam æſtimandum ſerium ſemper aliquid infuiſſe dictis Ciceronis, quam id vel ex hoc ad Caſſium joco manifeſtari dilucide judicandum, niſi quis forte naſum non habet. Sed non propterea aliquid inverterendum in his verbis, per ſe apertiſſimis, modo τὸ *ſeria* pro adjectivo σπλικῶ, non poſitivo neutro capias: quod quamvis piget, monendum quia non adverterunt. *Excedens jocus* hili non eſt. *Gron.*

9 *Dicente adhuc Symmacho*] Forte *dicenti* Gron.

10 *Ambula tanquam fœmina*] Videtur ſententia poſcere, ut priori loco, qui Piſonem tangit, legatur, *tanquam vir*; altero vero, qui filiam Tulliam, *tamquam fœmina.* Niſi fuerit utrobique *ambulat.* Sed prius magis placet, [videturque manifeſta vocis utriuſque tranſpoſitione ſententia inverſa cor-

mina

mina: ait filiæ. *Ambula tanquam vir.* & cum M. Lepidus in ſenatu dixiſſet patribus conſcriptis; *Ego non tanti feciſſem ſimile factum*: Tullius ait: *Ego non tanti feciſſem ὁμοιόπτωτον.* Sed perge Aviene; ne ultra te dicturientem retardem.

ruptaque] Piſo autem gener hic Ciceronis dicitur, cum conſtet Dolabellæ Tulliam Ciceronis filiam nuptam fuiſſe. Sed ſciendum, Tulliam Ciceronis tres maritos habuiſſe. Primus fuit hic C. Piſo Frugi, cui fuit deſponſata ante reditum Ciceronis ab exilio. Alter Furius Craſſipes, qui eam duxit Cn. Marcellino & P. Philippo Coſſ. Tertius P. Cornelius Lentulus Dolabella, cui nupſit cum proconſul eſſet in Cilicia Cicero; & apud eum ex partu deceſſit. Errant Aſconius & Plutarchus, cum duos tantum Tulliæ maritos referunt, Craſſipedem non agnoſcentes. *Pont.*

CAP. IV.

De jocis Auguſti in alios, & aliorum rurſus in ipſum.

ET ille: Auguſtus, inquam, Cæſar affectavit jocos, ſalvo tamen majeſtatis pudoriſque reſpectu; nec ut caderet in ſcurram. Ajacem tragœdiam ſcripſerat, eamdemque quod ſibi diſplicuiſſet deleverat. [1] poſtea Lucius gravis tragœdiarum ſcriptor interrogabat eum quid ageret Ajax ſuus. & ille, *in ſpongiam*, inquit, *incubuit.*

Idem Auguſtus, cum ei quidam libellum trepidus offerret, & modo proferret manum modo retraheret, [2] *Putas*, inquit, *te aſſem elephanto dare?*

Idem cum ab eo Pacuvius Taurus congiarium peteret diceretque, jam hoc homines vulgo loqui non parvam ſibi ab illo pecuniam datam: *Sed tu*, inquit, *noli credere.*

Alium præfectura equitum ſummotum & inſuper ſalarium poſtulantem, dicentemque non lucri cauſa dari hoc mihi rogo, ſed ut judicio tuo munus videar impetraſſe, & ita officium depoſuiſſe. hoc dicto repercuſſit: *Tu te accepiſſe apud omnes affirma; & ego dediſſe me non negabo.*

[1] *Poſtea Lucius gravis Tragœdiarum ſcriptor* | Iterum ex numinis Torrentius. *L. Iilium* hunc nuncupat. Quis autem is Lucius, tam gravis Tragœdiarum ſcriptor fuerit, quæruntur docti. I. Rycquius lib. 1. Epiſt. 27. in Vaticano codice MS. reperiſſe ſe teſtatur: L. GNAVIUS. Quod fortaſſe verum eſſe Tragici nomen putat. Niſi fuerit potius *Lucius Varius* Horatii Virgiliique æqualis ac familiaris. De eo eſt illud Virgilii Ecl. 10.

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere cinnâ
Digna.

De eodem & Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Varii Thyeſtes cuilibet Græcorum comparari poteſt.* [Lucanus in Panegyrico ad Pſonem. *Macenas Tragico quatientem pulpita geſtu Evexit Varium.* Pont.

[2] *Putas te aſſem elephanto dare* | Eſt apud Suetonium Auguſto cap. 53. Ubi tamen non *aſſem* ſed *ſtipem elephanto porrigere* legitur. & explicat luculente Iſaacus Caſaubonus ex Ælliani hiſtoria de animalibus & loco Galeni, cur *aſſis* ſeu *ſtipes* elephanto detur, nimirum ut eam acceptam elephas probo ſibi inſeſſori ſuo porrigat. Sed ipſum Caſaubonum prolixius vide in Animadverſionibus ſeu Curis ſecundis ad locum Suetonii jam dictum. *Pont.*

Urbanitas ejuſdem innotuit circa Herennium deditum vitiis juvenem, quem cum caſtris excedere juſſiſſet, & ille ſupplex hac deprecatione uteretur: *Quo modo ad patrias ſedes revertar? quid patri meo dicam?* reſpondit, *Dic me tibi diſplicuiſſe.*

Saxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen ſua opera jactantem, ſic leniter caſtigavit: *At tu cum fugies,* inquit, *numquam poſt te reſpexeris.*

Galbæ, cujus informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam & frequenter dicenti, *Corrige in me ſi quid reprehendis;* reſpondit: *Ego te monere poſſum, corrigere non poſſum.*

Cum multi Severo Caſſio accuſante abſolverentur; & architectus fori Auguſti, exſpectationem operis diu traheret: ita jocatus eſt, *Vellem Caſſius & meum forum accuſet.*

Vettius cum monumentum patris exaraſſet: ait Auguſtus; [3] *Hoc eſt vere monumentum patris colere.*

Cum audiſſet inter [4] pueros, quos in Syria Herodes Rex Judæorum intra bimatum juſſit interfici, filium quoque ejus occiſum: ait: *Melius eſt* [5] *Herodis porcum eſſe quam filium.*

Idem Auguſtus, quia Mæcenatem ſuum noverat eſſe ſtylo remiſſo, molli, & diſſoluto, talem ſe in epiſtolis, quas ad eum ſcribebat, ſæpius exhibebat, & contra caſtigationem loquendi, quam alias ille ſcribendo ſervabat, in epiſtola ad Mæcenatem familiari [6] plura in jocos effuſa ſubtexuit: [7] *Vale mel gentium, melcule, ebur ex Etruria, laſer Aretinum, adamas ſupernas, Tiberinum margaritum.* [8] *Cilniorum*

3 *Hoc eſt vere monumentum patris colere* | Colimus ea quæ veneramur; & colitur ager, cum exaratur. Suſpicatur tamen Eraſmus dixiſſe Cæſarem: *Hoc eſt vere memoriam patris colere.* Quem vide; nec forſan diſplicebit. [Sed diſplicebit, ſi inſpicies locum & verba Chriſti apud Lucam cap. 11. v. 45. *Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum, &c.* Ubi *ædificare monumenta* eſt ornare & excolere; quod hic convenit,] *Pont.*

4 *Pueros, quos in Syria Herodes Rex Judæorum intra bimatum juſſit interfici* | Evangeliſta Matthæus cap. 2. v. 16. ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, *à bimatu, & infra.* Macrobius hoc eleganter *intra bimatum* dixiſſe ſatis habuit. Miratur autem Scaliger ad Euſebium p. 163. Auguſto hæc verba excidiſſe, cum ipſe Auguſtus ſententiam capitis in tres filios Herodis judicio ſuo probatam confirmarit. *Idem.*

5 *Herodis porcum eſſe quam filium* | Ælian. 12. Ver. 56. Διοχάνης ὁ Σινωπὶς ἔλεγε πολλὰ, πλὴν ἀμαθίαν καὶ πλὴν ἀπαιδευσίαν τὸ Μιθριδάτου διαβάλλων. καὶ ἐλέλητο Μιθριδάτης ἀνὴρ κοιὸς εἶναι μᾶλλον ἢ ἵππος. Hæc à ſe invicem videntur mutuata. *Gron.*

6 *Plura in jocos effuſa ſubtexuit* | *Effuſus* Caſaubono placet. *Pont.*

7 *Vale mel gentium, melcule, ebur ex Etruria* | Idem eſt ad oram Camerarianæ editionis. In Anglicano tamen noſtro, & veteri vulgato conſtanter remanet, *metuelle.* Quod quid ſit, quis facile expediat? Conjecturæ tamen ſi ſit locus, valde veriſimiliter reſinxerim: *mi tenelle.* Albinovanus in ejus obitum:

Jam nunc ille tener, tum gravis hoſtis erat.

Nec aliter Juvenalis Sat. 12.

Præcipitare volens etiam pulcherrima, veſtem
Purpuream, teneris quoque Mæcenatibus aptam.

Hæc exaraveram, cum offendi in Adverſariis divinaſſe Turnebum: *Vale mel gentium Mæduliæ* vel *Vetuloniæ.* Et vero *Vetuloniæ* non abſimile vero ſit. Caſaubonus tamen ad Suetonium *Mæduliæ* retinet; & legit inſuper, *mel gemmeum.* Et ante cum Simeo Boſius, *Mel Centinum & Vejens.* Lector arbitrabitur. *Id.*

8 *Cilniorum Smaragde* | Penthagathus legendum putat *Ciliniorum Smaragde.* Nam dictus *Cilinius* Mæcenas. Bruſonius lib. 4. cap. 6. Facetiarum legit, *Cillonum ſmaragde.* Cicero contra Saluſtium, *quicquid impudicorum cillonum.* Ridicule autem Auguſtus Mæcenatem vocat *adamantem ſupernatem,*

ſmaragde

ſmaragde, jaſpi figulorum, [9] *beryllæ Porſenæ,* [10] *carbunculum habeas, ἵνα σωτέμω πάντα ὁἀλαγμα* mœcharum.

Exceptus eſt à quodam cœna ſatis parca & quaſi quotidiana. nam pæne nulli ſe invitanti negabat. poſt epulum igitur inops ac ſine ullo apparatu diſcedens, vale dicenti hoc tantum inſuſurravit: *Non putabam me tibi tam familiarem.*

[11] Cum de Tyriæ purpuræ, quam emi juſſerat, obſcuritate quereretur, dicente venditore, *Erige, altius & ſuſpice*, his uſus eſt ſalibus; *Quid? ego ut me populus Romanus dicat bene cultum in ſolario ambulaturus ſum?*

[12] Nomenclatori ſuo, de cujus oblivione querebatur, dicenti: *Nunquid ad forum mandas? Accipe*, inquit, *commendatitias, quia illic neminem noſti.*

Vatinio in prima ſua ætate eleganter inſultavit. [13] confuſus ille podagra, volebat tamen videri diſcuſſiſſe jam vitium, & mille paſſus ambulare ſe gloriabatur. cui Cæſar, *Non miror*, inquit, *dies aliquanto ſunt longiores.*

Relata ad ſe magnitudine æris alieni, quam quidam eques Romanus dum vixit [14] excedentem ducenties celaverat, culcitam emi cubicularem in ejus auctione ſibi juſſit. & præceptum mirantibus

quia nullus ibi reperiatur adamas: ut neque ebur in Hetruria, aut Margaritum in Tiberi, ut notat in Theſauro ſuo Geographico Abr. Ortelius in voce *Infernas*. Idem.

9 *Beryllæ Porſenæ*] Alluſum ad impenſum ejuſdem in gemmas ſimileſque delitias Lapillorum ſtudium. Nec diſſimulat ipſemet hoc epigrammate ſuper Horatii obitu:

Lugent, ô mea vita, te Smaragdus,
Beryllus quoque; nec nitentes
Nuper, candida Margarita, quæro,
Nec quos Tiynica lima perpolivit
Anellos, nec Jaſpios lapillos.

Sed malus & magnus in ſecundo horum verſuum hiatus ſive vitium eſt. Sanabit hoc cui favebit aliquando libri aura. Ergo interim fomenti neſcio quid adportabam; & quis ſcit an ex Apollinis medicinâ?

Lugent, ô mea vita, te Smaragdus,
Beryllus quoque & ipſe; nec nitentes.

Laudavimus autem hic carmen Mæcenatis, non aſpectis curioſe aliorum ſuper eo vel emendationibus vel cenſuris. Vox enim *Flacce*, quæ ſecundo verſu vulgo inſeritur, ubi nos, *Beryllus quoque & ipſe*, ſuſpecta mihi admodum in Iſidoro. Suffecerat enim dixiſſe, *mea vita*. Sed nos, quia eo omiſſo laudatum invenimus, placuit & nobis conjecturam ponere. Conjecturam dico; nam abſque ſcriptura qui hic veret vir eſto. *Idem.*

10 *Carbunculum habeas, ἵνα σωτέμω*] Conjectavit Is. Caſaubonus, *Carbunculum Italiæ, χὴ ἵνα*. Simeo Boſius licentius, *Carbunculum Tolumnii; hareas, ἵνα σωτέμω πάντα, μάλαγμα* mœcharum. *Idem.*

11 *Cum de Tyria purpura*] Facit ad joci hujus lucem illud Senecæ lib. 1. Nat. Quæſt. *Purpuram Tyriam, quo melior ſaturiorque eſt, eo oportet altius teneas, ut fulgorem ſuum oſtendat.* Idem.

12 *Nomenclatori ſuo*] Non temere, Scriverio cenſente, in ſcriptis reperitur *Nomenclatori*. ſic enim diſerte effert Martialis lib. 10. epigr. 30. in divino Scazonte:

Nomenclator mugilem citat notum.

Eſt & in Inſcriptionibus,

C. Egnatius. C. L. Eutipus. Nomenclator.

Quamvis in iiſdem quoque monumentis occurrat non ſemel *Nomenclator*. ita ut utroque modo hoc nomen uſurpatum veteribus videatur. *Pont.*

13 *Confuſus ille podagra*] Lege: *conſiſſus*. Gronovius *contuſus*: ut Juvenalis: *poſt quamvis illis juſta podagra contudit articulos.* Ac *conſiſſus* eſt à *conſindo* & *ſindo*. Martialis 10. 2. *Marmora Meſſala findit capricius.* Item 9. 94. *Podagra chiragraque ſecatur Caius.* Atque ita *conſiſſus* nihil eſt aliud quam *ſectus*. Pont.

14 *Excedentem ducenties celaverat*] In editionibus priſcis. *ducenties* LLS. Et ſolent ſic quoque ſeſtertia notare Veteres. Omitti tamen honeſte poteſt. Martialis:

O quanta eſt gula, centies comeſſe!

Idem.

hanc

hanc rationem reddidit: *Habenda eſt ad ſomnum culcitâ, in qua ille cum tantum deberet, dormire potuit.*

Non eſt intermittendus ſermo ejus, quem Catonis honori dedit. venit forte in domum in qua Cato habitaverat, dein Strabone [15] in adulationem Cæſaris male exiſtimante de pervicacia Catonis, ait: *Quiſquis præſentem ſtatum civitatis commutari non volet,* [16] *& civis & vir bonus eſt.* ſatis ſerio & Catonem laudavit, & ſibi, nequis affectaret res novare, conſuluit.

Soleo in Auguſto magis mirari quos pertulit jocos, quam ipſe quos protulit, quia major eſt patientiæ quam facundiæ laus; maxime cum æquanimiter aliqua etiam jocis mordaciora pertulerit. Cujuſdam provincialis jocus aſper innotuit. intraverat Romam ſimilimus Cæſari, & in ſe omnium ora converterat. Auguſtus perduci ad ſe hominem juſſit; viſumque hoc modo interrogavit: *Dic mihi adoleſcens. Fuit aliquando mater tua Romæ?* negavit ille: nec contentus adjecit: *Sed pater meus ſæpe.*

Temporibus triumviralibus Pollio, cum Feſcenninos in eum Auguſtus ſcripſiſſet ait: *At ego taceo. non eſt enim facile in eum ſcribere, qui poteſt proſcribere.*

Curtius eques Romanus deliciis diffluens, cum macrum turdum ſumpſiſſet in convivio Cæſaris, interrogavit an mittere liceret. reſponderat princeps. *Quid ni liceat?* ille per feneſtram ſtatim miſit.

Æs alienum Auguſtus cujuſdam ſenatoris cari ſibi non rogatus exſolverat numerato quadragies. At ille pro gratiarum actione hoc ſolum ei ſcribit; *Mihi nihil.*

Solebat Licinius libertus ejus inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre: quem morem ſecutus centum promiſit per libellum, in quo virgulæ ſuperductæ pars ultra pecuniæ defectionem protendebatur vacante infra loco. Cæſar occaſione uſus priori alterum centies ſua manu junxit ſpatio diligenter expleto & affectata literæ ſimilitudine: geminatamque accepit ſummam diſſimulante liberto. qui poſtea cœpto alio opere leniter factum ſuum Cæſari objecit libello tali dato; *Confero tibi, domine, ad novi operis impenſam quod videbitur.*

[15] *In adulationem Cæſaris male exiſtimante.* | *Male exiſtimante* valet quod apud Græcos, κακοδοξοῦντα. Quomodo & Seneca de Vita beata, ſub finem; *Nec ille tertius de quo male exiſtimare conſuevimus, voluptatem inertem probat, ſed eam quam ratione efficit firmam ſibi.* Et iterum lib. 3. de Irâ: *Quod homines & periculoſiſſime & liberaliſſime faciunt, de rege ſuo male exiſtimant.* Vide item Ciceronem Epiſtol. lib. 13. Epiſt. ad Servilium. *Idem.*

[16] *Et civis & vir bonus eſt.* | Hoc de Catone Auguſti judicium exprimere quoque voluit Valerius lib. 2. ſub finem: *Qua quidem effecit, ut quiſquis egregium & ſanctum virum civemque ſignificare velit, ſub nomine Catonis definat.* At in hodie vulgatis ſolum eſt: *ut quiſquis ſanctum & egregium civem ſignificare velit.* Sed illud in bonis & vetuſtis membranis invenimus. *Idem.*

Mira

Mira etiam cenſoris Auguſti & laudata patientia. corripiebatur eques Romanus à principe tamquam minuiſſet facultates ſuas. at ille ſe multiplicaſſe coram probavit. mox idem ſubjecit quod ad contrahendum matrimonium legibus non paruiſſet. ille uxorem ſibi & tres eſſe liberos dixit. tunc adjecit; *poſthac Cæſar, cum de honeſtis hominibus inquiris, honeſtis mandato.*

Etiam militis non libertatem tantum ſed & temeritatem tulit. in quadam villa inquietas noctes agebat rumpente ſomnum ejus crebro noctuæ cantu. prendendam curavit noctuam. miles aucupii peritus & ſpe ingentis præmii pertulit. laudato imperator mille nummos dari juſſit. ille auſus eſt dicere, *Malo vivat*; avemque dimiſit. quis non miratus eſt non offenſo Cæſare abiſſe militem contumacem?

Veteranus, cum die ſibi dicto periclitaretur, acceſſit in publico ad Cæſarem; rogavitque ut ſibi adeſſet. ille advocatum, quem ex comitatu ſuo elegerat ſine mora dedit; commendavitque ei litigatorem. exclamavit ingenti voce veteranus: *At non ego Cæſar periclitante te Actiaco bello vicarium quæſivi; ſed pro te ipſe pugnavi*; detexitque impreſſas cicatrices. erubuit Cæſar, venitque in advocationem; ut qui vereretur non ſuperbus tantum ſed etiam ingratus videri.

Delectatus inter cœnam erat ſymphoniacis [17] Toronii Flacci mangonis, atque eos frumento donaverat; cum in alia acroamata fuiſſet nummis liberalis: eoſdemque poſtea Toronius æque inter cœnam quærenti Cæſari ſic excuſavit: [18] *Ad molas ſunt.*

Sublimis Actiaca victoria revertebatur, occurrit ei inter gratulantes corvum tenens, quem inſtituerat hæc dicere: *Have. Cæſar. victor. imperator.* Miratus Cæſar officioſam avem viginti milibus nummorum emit. ſocius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate pervenerat, affirmavit Cæſari habere illum & alium corvum; quem ut afferre cogeretur rogavit. allatus verba quæ didicerat expreſſit: *Have. victor. imperator. Antoni.* nihil exaſperatus ſatis duxit jubere illum dividere donativum cum contubernali. ſalutatus ſimiliter à pſitaco emi eum juſſit. idem miratus in pica hanc quoque redemit.

[17] *Toronii Flacci mangonis.* | *Tooranium* appellat. Tranquillus Auguſto. Item Plinius lib. 7. cap. 12. Et eum imitatus Solinus cap. 5. Sed Solini verba operæ erit adſcribere, ut inſigni loco turpe errarum eradam: *Denique cum Antonio jam Triumviro Thoranius quidam eximios forma pueros, velut geminos, trecentis (ducentis* eſt in Plinio) *ſeſtertiis vendidiſſet, quorum alterum de tranſalpina Gallia, alterum ex Aſia comparaverat; adeoque una res viderentur, niſi ſolus ſermo fidem panderet.*

Cui enim non diſpliceat dictio, *adeoque* BD 1701. Et adde quod id ſententiæ Solini minime ſatisfaciat, cum formatio extra litem unius rei & filii fuerit, natio tantum, de qua controvertebatur, diſparata. Scripturam itaque conſuluimus quæ referebat, *adeoque ut una res vid.* Meo periculo refinge, *adeoque ut uterini viderentur.* Plinius habet, *eodem utero editi.* Sed ad rem. *Id.*

[18] *Ad molas ſunt,* | *Frumentarias* videlicet. Dicit autem id indignatus Auguſto Thoranius, quod pueros ſymphoniacos quaſi molarum curatores frumento donaverat. Luſerat non abſimiliter ad Atticum Tullius, *ut Rhodi videretur molis potius quam Moloni operam dediſſe.* Idem.

exemplum

exemplum ſutorem pauperem ſolicitavit ut corvum inſtitueret ad parem ſalutationem; qui impendio exhauſtus, ſæpe ad avem non reſpondentem dicere ſolebat, *opera & impenſa periit.* aliquando tamen corvus cœpit dicere dictatam ſalutationem. Hac audita dum tranſit Auguſtus reſpondit: [19] *Satis domi ſalutatorum talium habeo.* ſuperfuit corvo memoria ut & illa, quibus dominum quærentem ſolebat audire, ſubtexeret: *Opera & impenſa periit.* ad quod Cæſar riſit; emique avem juſſit quanti nullam adhuc emerat.

Solebat deſcendenti à palatio Cæſari honorificum aliquod epigramma porrigere Græculus. id cum fruſtra ſæpe feciſſet; rurſumque eum idem facturum vidiſſet Auguſtus, [20] brevi ſua manu in charta exaravit Græcum epigramma; pergenti deinde ad ſe obviam miſit. ille legendo laudare; mirari tam voce quam vultu: cumque acceſſiſſet ad ſellam; demiſſa in pauperem fundam manu paucos denarios protulit quos principi daret. adjectus hic ſermo: *νὴ τὼ σὼ τύχω, σβάσε, εἰ πλέον εἶχεν, πλέον ἐδίδουν.* ſecuto omnium riſu diſpenſatorem Cæſar vocavit, & [21] ſeſtertia centum millia numerare Græculo juſſit.

[19] *Satis domi ſalutatorum talium habeo.*] Aberat. à Scripto: *habeo*: Nec male. commendat enim dicteria arguta illa brevitas. *Id.*

[20] *Brevi ſua manu.*] Ms. *brevi manu ſua in charta exaravit*, &c. Quem locum ſi illuſtrare poſſent Ulpiani verba videndum, quæ habentur D. lib. 23. Tit. 3. l. 43. iſta ſcilicet: *Niſi forte ſi accepto tulit, ut velit mulieri in totum donatum. Tunc enim credendum eſt, brevi manu acceptum à muliere & marito datum.* [Quibus in verbis ut & Macrobii legi poſſe exiſtimo *breve m. ſ. i. e. e. G. epig.* ut breve ſic ſubſtantivum; unde noſtrum, quod uſurpamus, pro epiſtola, *brieff*, fluxerit. Iſidori gloſſæ: *brevigerulus, qui brevegerit.* Nos diceremus *een briefdrager.* Eſt in Vopiſco in vita Bonoſi; *Brevis munerum* fuit, pro, index munerum. Idem Vopiſcus in Aureliano: *brevem nominum conſcripſit.* Ut ita *Breve* & *Brevis* utrumque ſubſtantive ſumatur. Nam quod Vopiſcus *brevis*, Iſidorus *breve* dixit. Seneca appellat *indicem* epiſt. 39. lib. 5. *Sume in manus indicem philoſophorum.* Idem.] Hæc nos bona fide ex Iſaacii chirographo repræſentamus. Scilicet dum Stephano nimium credulus, reliquos editores (à quibus omnibus expreſſum olim *breve* adj. civum) penitus ej irat; dum non conſiderat, quid JCtis dicatur *brevi manu fieri*, ſic vara viam ſecuta eſt. Nos, lector, tuum judicium appellamus. *Gronov.*

[21] *Et ſeſtertia centum millia numerare Græculo juſſit.*] Liberalitatem hanc ſuam nec ignorari voluit ipſe Cæſar. Exſtat in Epiſtola ejus ad Tiberium: *Ego perdidi viginti millia nummum, meo nomine; ſed cum effuſe in luſu liberalis fuiſſem, ut ſoleo plerumque. Nam ſi quas manus remiſi cuique, exegiſſem, aut retinuiſſem quod cuique donavi, viciſſem vel quinquaginta millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cœleſtem gloriam efferet.* Pont. Vitium eſt Latini ſermonis. lege, *ſeſtertium mille*, vel ſi illud nimium eſt, *ſeſtertios centum*, ut monuit pater lib. 1. Pec. Vet. cap. 4. *Gronov.*

CAP. V.

CAP. V.

Super jocis ac moribus Juliæ, Auguſti filiæ.

VUltis aliqua & filiæ ejus Juliæ dicta referamus; Sed ſi garrulus non putabor volo de moribus fœminæ pauca præmittere, ni quiſquam veſtrum habeat ſeria & diſcenda quæ proferat. hortantibuſque omnibus ut cœpto inſiſteret, ita de Julia orſus eſt. Annum agebat triceſimum octavum, & tempus ætatis, ſi mens ſana ſupereſſet, vergentis in ſenium: ſed indulgentia tam fortunæ quam patris abutebatur; cum alioquin literarum amor multaque eruditio, [1] quod in illa domo facile erat, [2] præterea mitis humanitas minimeque ſævus animus ingentem fœminæ gratiam conciliarent, mirantibus qui vitia noſcebant tantum pariter diverſitatem. non ſemel præceperat pater, temperato tamen inter indulgentiam gravitatemque ſermone, moderaretur profuſos cultus perſpicuoſque comitatus. idem cum ad nepotum turbam ſimilitudinemque reſpexerat, qua repreſentabatur Agrippa, dubitare pudicitiam filiæ erubeſcebat. inde blandiebatur ſibi Auguſtus lætum in filia animum uſque ad ſpeciem procacitatis ſed reatu liberum; & talem fuiſſe apud majores Claudiam credere audebat. itaque inter amicos dixit duas ſe habere filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre, rempublicam & Juliam.

Venerat ad eum licentiore habitu; & oculos offenderat patris tacentis. mutavit cultus ſui poſtera die morem, & lætum patrem affectata ſeveritate complexa eſt. at ille, qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium continere non potuit: &, *Quantum hic*, ait, *in filia Auguſti probabilior eſt cultus?* non defuit patrocinio ſuo Julia his verbis: *Hodie enim me patris oculis ornavi, heri viri.*

Notum & illud. [3] Averterant in ſe populum in ſpectaculo gla-

[1] *Quod in illa domo facile erat.* | Notat. Camerarius alias legi, *qua in illa eſſet.* Ego lectionem quam poſui, probo & explico ex Suetonio: *Filiam* (inquit, de Auguſti familia & domo loquens) *& neptem ita inſtituit ut etiam lanificio aſſueſaceret, vetaretque loqui aut agere quidquam niſi propalam, & quod id diurnos commentarios, referretur.* Quod ſumptum indubie à Lacedæmoniis: Plutarchus Lycurgo: εἰθίζοντο μηδὲ ποτε χρῆσθαι τῷ λόγῳ παρίργως, μηδὲ αρίνειν φωνὴν ἥτις ἦν ἀμέσως ἔχει διανοίας ἀξίαν διάνοιαν. id eſt: *Aſſuefiebant* (pueri) *ut non niſi in tempore loquerentur; neque vocem emitterent, quin aliquam utique ſententiam complecteretur notatis dignam.* Pont.

[2] *Præterea mitis humanitas, minimeque ſævus animus.* | Dictio *ſævus* parum videtur hic apta. Satis ſævitiæ notam excuſat & adimit illud, *præterea mitis humanitas.* Arbitror fuiſſe voce veteri *minimeque ſcævus animus.* Agellius; *ſcævus profecto & cacus animi forem, ſi cum haberem tui copiam, iſſem magis ad alium quam ad te.* Nam *Scævus* hic non tam ſiniſtri & mali ominis intelligitur quam Graia forma, δεινὸς καὶ χαλεπὸς. Ariſtophanes in Nebulis: οὐκ ἐσθ' ὁπου ἀνδρα ἀγροικον εὑρήσεις, ὃς' ἄπορον, οὐ σκαιὸν. Idem.

[3] *Averterant in ſe.* | Scribe *converterant* ex aliis editionibus vel *adverterant.* Gron.

diatorum

diatorum Livia & Julia, comitatus diſſimilitudine. quippe, cingentibus Liviam gravibus viris, hæc juventutis & quidem luxurioſæ grege circumſidebatur. Admonuit pater ſcripto, Videret quantum inter duas principes fœminas intereſſet. eleganter illa reſcripſit; *Et hi mecum ſenes fient.*

Eadem Julia mature habere cœperat canos, quos legere ſecrete ſolebat. ſubitus interventus patris aliquando oppreſſit ornatrices. diſſimulavit Auguſtus deprehenſis [4] ſuper veſtem ejus canis; & aliis ſermonibus tempore extracto induxit ætatis mentionem; interrogavitque filiam utrum poſt aliquot annos cana eſſe mallet an calva: &; cum illa reſpondiſſet, *Ego, pater, cana eſſe malo*; ſic illi mendacium objecit: *Quid ergo iſtæ te calvam tam cito faciunt?*

Item cum gravem amicum audiſſet Julia ſuadentem melius fecturam ſi ſe compoſuiſſet ad exemplar paternæ frugalitatis, ait; *ille obliviſcitur Cæſarem ſe eſſe. ego memini me Cæſaris filiam.*

Cumque conſcii flagitiorum mirarentur quo modo ſimiles Agrippæ filios pareret, quæ tam vulgo poteſtatem ſui corporis faceret: ait; [5] *Numquam enim niſi navi plena tollo vectorem.*

Simile dictum Populiæ Marci filiæ. quæ miranti cuidam quid eſſet quapropter aliæ beſtiæ numquam marem deſiderarent niſi cum prægnantes vellent fieri; reſpondit; *Beſtiæ enim ſunt.*

[4] *Super veſtem ejus.* | In Ms. erat, *earum*; ſcilicet ornatricum. Præceſſit enim ornatricum vocabulum. *Pont.*

[5] *Numquam enim niſi plenâ navi tollo vectorem.* | Caſpar Barthius, vir ut multæ doctrinæ ita laboris indefeſſi, in eo, quem edidit nuper Adverſariorum cap. 6, lib. 37. Commentario, variâ aliâs eruditionis fruge ſparſim diſtincto refertoque probare mihi haudquaquam poteſt, eam eſſe verborum horum ſententiam, ut *vector*, licet ea ambigua vox ſit, & modo eum, qui vehit, modo qui vehitur, ſignificans hic navarchum notet: Quaſique dictum voluerit Julia, ſe non admittere eum, qui pater eſſet futurus, niſi prius alieno congreſſu ſatiatâ libidine; cum omnino contrarium velit ſe nimirum non niſi *plena navi*, id eſt, utero jam ex mariti congreſſione impleto clauſoque, &, ut loquitur Hippocrates, ubi in ventre habuerit, recipere adulterum; quem nomine *vectoris* intelligit, ut eum ſcilicet, ex marito, ut dictum, jam imprægnata impleturaque, velut de viâ & causâ voluptatis, ut ſuperpondium admittat, prole, inquam, intra uteri monetam jam conceptâ, formatâque: ut ita paſſivi exinde cum adulteris luſus ac palæſtræ nihil impediant, quo minus fœtus parenti, ex quo conceptus ſit, reſpondeat; quod ante eam ex marito conceptionem haud tuto fieri, rerum illarum naturæque gnarus, nemo non concedat. Julia itaque cum ſe non niſi *plenâ navi tollere vectorem* dicat, nihil vult aliud, quam ſe non niſi gravidam ex legitimo marito ac prolis parente alios admittere. *Navim* autem pro horto muliebri metaphorice accipi, inque obſcænis haberi liquet ex Plauti Menæchmis Scena, *Sine fores*, & alibi. Videndus etiam Juſtus Lipſius Epiſtol. Quæſt. lib. 5. Epiſtol. 3. Et maxime Andreas Laurentius lib. 8. hiſtoriæ Anatomicæ quæſt. 22. ubi cauſas adducit, cur bruta gravida marem non admittant, ut, inter homines, mulier. *Idem.*

CAP. VI.

CAP. VI.

Rursus de virorum jocis, argutisque responsis.

SED ut à fœminis ad viros & à lascivis jocis ad honestos revertar, [1] Cascellius jurisconsultus urbanitatis miræ libertatisque habebatur, præcipue tamen is jocus ejus innotuit: Lapidatus à populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat ut ædiles edicerent ne quis in harenam nisi pomum misisse vellet. forte his diebus Cascellius consultus à quodam an nux pinea pomum esset, respondit;

Si in Vatinium missurus es, pomum est.

[2] Mercatori deinde quemadmodum cum socio navim divideret interroganti respondisse traditur: *Navim si dividis; nec tu nec socius habebitis.*

In Galbam eloquentia clarum, sed quem habitus, ut supra dixi, corporis destruebat, M. Lollii vox circumferebatur: *Ingenium Galbæ male habitat.*

In eundem Galbam Orbilius grammaticus acerbius irrisit. Prodierat Orbilius in reum testis: quem Galba ut confunderet dissimulata professione ejus interrogavit *Quod artificium facis?* respondit: *In sole gibbos soleo fricare.*

L. Cæcilius, cum C. Cæsar aliis qui secum pila lusitabant centena sestertia, illi uni quinquaginta dari jussisset, *Quid? ego*, inquit, [3] *una manu ludo, & non duabus ut plus habere possim?*

Cum iratus esse P. Clodius D. Laberio diceretur, quod ei mimum petenti non dedisset, *Quid amplius*, inquit, *mihi facturus es, nisi ut Dyrrhacium eam & redeam?* alludens ad Ciceronis exsilium.

[1] *Cascellius juris consultus.* | Editiones vetustæ omnes, *Casellius.* Pont.

Cascellius jurisconsultus urbanitatis, &c. V. c. *Cæcilius.* Recte. Sextum Cæcilium J. C. cum Favorino super 12. tabb. legibus differentem laudat Agellius lib. 20. cap. 1. Postea quoque: *Forte his diebus Cascellius consultus à quodam.* Iterum lege, *Cæcilius.* Meurs.

[2] *Mercatori deinde.* | Oldendorpius ad Pomponium ita citat: *Consulenti cuidam mercatori ac inter alia dicenti: Navem se cum socio dividere velle: Perdes*, inquit, *scilicet; jocatus quod navis per divisionem secta nullus sit usus.* Pont.

[3] *Una manu ludo, & non duabus, ut plus habere possim.* | Venustius & brevius in Anglicano: *Quid? ego una manu ludam?* Et frangunt profecto reliqua illa & veluti elumbant dicti leporem. *Idem.*

CAP. VII.

CAP. VII.

De ſententiis ac dictis Laberii & Publii, mimographorum: deque Pyladea Hyla, hiſtrionibus.

SED quia & paulo ante Aurelius Symmachus & ego nunc Laberii fecimus mentionem, ſi aliqua hujus atque Publii dicta referemus, videbimur & adhibendi convivio mimos vitaſſe laſciviam, & tamen celebritatem, quam cum aſſunt illi [1] excitare pollicentur, imitari. Laberium aſperæ libertatis equitem Romanum Cæſar quingentis millibus invitavit, ut prodiret in ſcenam, & ipſe ageret mimos quos ſcriptitabat. ſed poteſtas non ſolum ſi invitet ſed etſi ſupplicet cogit. unde ſe & Laberius à Cæſare coactum in prologo teſtatur his verſibus:

Neceſſitas, cujus curſus tranſverſi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detruſit pæne extremis ſenſibus?
Quem nulla ambitio: nulla umquam largitio,
Nullus timor, vis nulla, nulla auctoritas
Movere potuit in juventa de ſtatu;
Ecce in ſenecta ut facile labefecit loco
Viri Excellentis mente clemente edita
Submiſſa placide blandiloquens oratio?
Etenim ipſi di negare cui nihil potuerunt,
Hominem me denegare quis poſſet pati?
[2] *Ergo bis tricenis annis actis ſine tota*
[3] *Eques Romanus Lare egreſſus meo*
Domum revertar mimus. nimirum hoc die
Uno plus vixi mihi quam vivendum fuit.
[4] *Fortuna immoderata in bono æque atque in malo,*
Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere,
Cur cum vigebam membris præviridantibus,

[1] *Excitare pollicentur, imitari.* | Præoptem, *imitati.* Pont.

[2] *Ergo bis tricenis annis.* | Male; melius v. c. *Ego b. t.* Meurſ.

[3] *Eques Romanus Lare egreſſus meo.* | Scribo, *E. R. Lared e. m.* metri causâ. *Idem.*

[4] *Fortuna immoderata in bono æque atque in malo.* | Laberii verſus eſt: ſed libri fide deleo *æque.* Libenter enim & crebro ſic veteres. In Priapæis, *Qua ſucco carn, atque petra pumex.* Et Valerius ita refingendus lib. 5. cap. 1. *Affirmantes ſe atque illas virilis concubitus expertes futuras.* Nam, *atque ſe* quomodo excuditur, in MSS. quæ evolvi, non legitur. Cæterum ſuper Laberii iſtis verſibus, & Agellius aliquid e vulgaverat cap. 15. libri octavi, quod & ejus hodie ſoli indices ſuperſtites loquuntur. *Pont.*

Satii

Satis facere populo & tali cum poteram viro,
5 Non flexibilem me concurvaſti ut carperes:
Nunc me quò dejicis? 6 quid ad ſcenam affero:
Decorem formæ, an dignitatem corporis,
Animi virtutem, an vocis jocundæ ſonum?
7 Ut hedera ſerpens vires arboreas necat;
Ita me vetuſtas amplexu annorum enecat.
8 Sepulchri ſimilis nihil niſi nomen retineo.

In ipſa quoque actione ſubinde ſe qua poterat ulciſcebatur inducto habitu Syri, qui velut flagris cæſus praripientique ſe ſimilis exclamabat:

Porro Quirites! libertatem perdimus.

& paulo poſt adjecit:

Neceſſe eſt multos timeat quem multi timent.

quo dicto univerſitas populi ad ſolum Cæſarem oculos & ora convertit notantes impotentiam ejus hac dicacitate lapidatam. ob hæc in Publium vertit favorem. is Publius natione Syrus, cum puer ad patrontum domini eſſet adductus, promeruit eum non minus ſalibus & ingenio quam forma, nam forte cum ille ſervum ſuum hydropicum jacentem in area vidiſſet, increpuiſſetque quid in Sole faceret; reſpondit *Aquam calefacit.* joculari deinde ſuper cœna exorta quæſtione quodnam eſſet moleſtum otium, aliud alio opinante, ille *Podagrici pedes* dixit. ob hæc & alia manumiſſus & majore cura eruditus, cum mimos componeret, ingentique aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet, productus Romæ per Cæſaris ludos omnes qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locaverant provocavit, ut ſinguli ſecum poſita invicem materia pro tempore contenderent. nec ullo recuſante ſuperavit omnes; in quis & Laberium: unde Cæſar arridens hoc modo pronuntiavit:

Favente tibi me victus es Laberi à Syro:

ſtatimque Publio palmam & Laberio annulum aureum cum quingentis ſeſtertiis dedit. tunc Publius ad Laberium recedentem ait: *Qui cum contendiſti ſcriptor hunc ſpectator ſublevat.* ſed & Laberius ſequenti ſtatim commiſſione, mimo novo interjecit hos verſus:

5 *Non flexibilem me concurvaſti, ut carperes.* | Jani Gulielmi conjectura animo meo verum eſt; *ut paceres. Pacere* pangere eſt, doctore Feſto. Sciunt autem res ruſticas callentes, tenerarum arborum ramos decerpi aut curvari, ut pangantur novæ. Et tale in ſe debuiſſe fieri ait Laberius, dum adoleſcentia mollis & flexibilis eſſet. Nam nunc, inquit, cur deficior, hoc eſt in humum & ſcenam è dignitate equeſtri deprimor, cum ſuppullulare elegantia nulla poſſit? Sed operæ eſt ipſum adiiſſe Gulielmum. *Idem.*

6 *Quid ad ſcenam affero.* | Non abſimilis fuit Catonis ad Servium Galbam oratio: *Multa me deburtata ſunt hoc prodire, annis atas, vox, vires, ſenectus.* Exſtat apud Agellium. *Idem.*

7 *Ut hedera ſerpens vires arboreas necat.* | Malim, *ſecat.* præſertim quia ſubnectitur: *Ita me vetuſtas amplexu annorum necat.* Juvenal. *Necat hic ferro, ſecat illa cruentis verberibus.* Et Catul. *Aut ſi quem merito tarda podagra ſecat.* Idem.

8 *Sepulchri ſimilis nihil niſi nomen retineo.* | Ovidius Naſo: *Et ſæpe in tumulis ſine corpore nomina legi.* Et apud Auſonium: *Mors etiam ſaxis nominibuſque venit.* Idem.

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis veneris,
Conſiſtes ægre; [9] *& quam deſcendas, decides.*
Cecidi ego. cadet qui ſequitur. laus eſt publica.

Publii autem ſententiæ feruntur lepidæ & ad communem uſum accommodatiſſimæ. ex quibus has fere memini ſingulis verſibus circumſcriptas:

[10] *Beneficium dando accepit qui digno dedit.*
Feras, non culpes, quod mutari non poteſt.
Cui plus licet quam par eſt, plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
[11] *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.*
Hæ edis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit læſa ſæpius patientia.
Improbe,
Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit.
[12] *Nimium altercando veritas amittitur.*
[13] *Pars beneficii eſt, quod petitur, ſi cito neges.*
Ita amicum habeas, [14] *poſſe ut fieri inimicum putes.*
Veterem ferendo injuriam, invitas novam.
Nunquam periclum ſine periclo vincitur.

Sed quia ſemel ingreſſus ſum ſcenam loquendo, nec Pylades hiſtrio nobis omittendus eſt, qui clarus in opere ſuo fuit temporibus Auguſti, & Hylam diſcipulum uſque ad æqualitatis contentionem eruditione provexit. populus deinde inter utriuſque ſuffragia diviſus eſt. & cum canticum quoddam ſaltaret Hylas, cujus clauſula erat;

Τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα,

[9] *Et quam deſcendas, decides.* | Vel verſus docet abſonum eſſe in aliis editionibus: *citius quam aſcendas, decides.* Fruſtra itaque & ille Senecæ adductus locus: *Ad ſummum perducta rurſus ad infimum, velocius quidem quam aſcenderant, relabuntur.* Nam id ſolum acute voluit Laberius, quod is qui ad ſummum claritatis gradum pervenerit, ægre conſiſtet, imo quod, antequam deſcendere & locum cedere aliis cogitaverit, ruet. Porro Senecæ iſtius loci poſtrema vox, *relabuntur.* germana non eſt, ſed *revelluntur.* quomodo nos in membranis vetuſtis invenimus & in *Obſervationum libris* probabimus. *Idem.*

[10] *Beneficium dando accepit.* | Præmitte, *Malum conſilium eſt quod mutari non poteſt,* ex Agellio & libris. *Idem.*

[11] *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.* | *Inſerta,* ἔμβλημα. Idem Publius apud Arbitrum: *Probitas eſt carbunculus.* Porro ſuper Græcanica voce ἔμβλημα vide Suetonium Tiberio; ubi de Latina requirenda ſatagitur. (Claud. Salmaſius in Exercitat. Plinianis legit *incerta,* ex Mſs. quos inſpexiſſe ſe dicit, Excerptis, ut *frugalitas incerta r. b.* intelligatur, quatenus aliis virtus, aliis vitium eſt. Eum vide.) *Pontan.*

[12] *Nimium altercando.* | Horum quinque ſequentium verſuum apud Agellium alius eſt ordo. *Meurſ.*

[13] *Pars beneficii eſt quod petitur, ſi cito neges.* | In Agellio eſt, *ſi belle neges.* Magis placet Macrobii lectio: quam etiam ipſi velim reſtitutam. *Idem.*

[14] *Poſſe ut fieri inimicum putes.* | In Agellio eſt, *ut fieri hunc i. p.* Carminis ratio jubet tranſponere vocem, *poſſe ut fieri inimicum hunc putes.* Idem.

ſublimem

ſublimem ingentemque Hylas velut meriebatur. Non tulit Pylades, & exclamavit è cavea:

Σὺ μαχρὸν ἃ μέγαν πιεῖς.

tunc populus eum [15] coëgit idem ſaltare canticum. cumque ad locum veniſſet, quem reprehenderat, expreſſit cogitantem; nihil magis ratus magno duci convenire quam pro omnibus cogitare. [16] Saltabat Hylas Oedipodem: & Pylades hac voce ſecuritatem ſaltantis caſtigavit; σὺ βλέπεις. Cum [17] in Herculem Furentem prodiſſet, & nonnullis inceſſum hiſtrioni convenientem non ſervare videretur, depoſita perſona ridentes increpuit,

Μωρὲ, μανόμενον ὀρχοῦμαι.

hac fabula & ſagittas jecit in populum. Eandem perſonam cum juſſu Auguſti in triclinio ageret; & intendit arcum & ſpicula miſit. nec indignatus eſt Cæſar eodem ſe loco Pyladi, quo populum Romanum fuiſſe. Hic, quia ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum quæ apud majores viguit, & venuſtam induxiſſe novitatem, interrogatus ab Auguſto quæ ſaltationi contuliſſet reſpondit, [18] αὐλῶν συείγδην τ' ἐνοπλὼ, ὁμαδὸν τ' ἀνθρώπων. Idem cum propter populi ſeditionem [19] pro contentione inter ſe Hylamque ha-

[15] *Coëgit idem ſaltare canticum.* | Qualis ea ſaltatio, expreſſit Caſſiodorus, IV. variorum: *His ſunt addita Orcheſtarum loquaciſſima manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita.* Et Gloſſarii auctor *ſaltat* ὀρχεῖ, ὀρχεῖται. Vide ad Ariſtænetum elegantiſſimum Mercerum. *Pont.*

[16] *Saltabat Hylas Oedipodem & Pylades hac voce.* | Error in his hiſtrionum duumviris apud Athenæum lib. 1. cap. 16. *Hunc Bathyllum ſcribit Ariſtonicus & Pylades, cujus extat quoddam de ſaltationibus volumen, Italicam invenisse ſaltationem.* Ita enim recte reddes, ubi in Græco: τοῦτον βαθύλλον φησὶ ἀριστόνικος καὶ πυλάδης, &c. Sed ſcribes & vertes πυλάδλω, & errorem omnem abſterſeris. De Bathyllo enim & Pylade id ſcripſerit Ariſtonicus, non autem de Bathyllo una Pylades, Zoſimus lib. 1. *Octaviani temporibus pantomimorum ſaltatio prius incognita in uſu eſſe capit, Pylade ac Bathyllo primis ejus auctoribus.* Et eo reſpicere hic Athenæum ſive Ariſtonicum liquet ex utriuſque, quam ſubdit ſtatim, æſtimatione: λῶν ἦ, inquit, ἡ πυλάδου ὄρχησις ὀγκώδης, παθητικώτη καὶ πολύκοσμος· ἡ δὲ βαθύλλειος, ἰλαροτέρα id eſt: *Erat ea Pylada ſaltatio faſtu plena & affectu, laborioſaque admodum: Bathylli vero jucundior.* Idem.

[17] *Cum in Herculem Furentem prod.* | Placet, *in Hercule Furente* ex emendatione patris ad Senecæ hoc nomine tragœdiam. *Gron.*

[18] Αὐλῶν συείγδην. | Ita & Camerarii. Veteſtior tamen editio: λυδῶν συείγ. Forte, λυδίων, ut apud Lucianum, λύδιος ἁρμονία. Pindari Scholiaſtes, ἁρμονίαι δὲ πλείονες· δώριος, φρύγιος, λύδιος. Apuleius Mileſ. 10. *Jam tibia multiſonantes cantus Lydios dulciter conſonant.* Λύδιος igitur dixerit Pyladès ut ſuaviori concentu mulſiſſe aures audientium innuat. quod ad rem potenter faciat. Prius tamen haud immutavi. *Pont.*

[19] *Pro contentione inter ſe Hylamque.* | Hylam ſemper dicit, at Bathyllus tamen capiendus: quomodo & Suetonii Auguſto: *Hylam pantomimum, quarente pratore, in atrio domus ſuæ, nomine exclusi, flagellis verberavit.* At iſto cur nomine Macrobio hic Suetonioque ibi, nec legi ſi aliis, nuncupatus? An quod in amoribus fuerit Pyladæ domino, quomodo Alcidæ ille toties clamatus Hylas? Viſum id fere clariſſ. peritiſſimoque viro Franciſ. Junio. quem & memini de hoc per occaſionem conſuluiſſe. Et vero præter quæ apud Tertullianum aliosque ſuper pantomimorum illo morbo, proprie de Bathyllo hoc intelligi dat Juvenalis illo verſu: *Chironomon Ledæa molli ſaltante Bathyllo.* Porro contentionis, quam tangit hic Macrobius, meminit quoque lib. 54. Dio. Ubi & Mæcenatis erga eundem Bathyllum affectus honeſte proditur. Vide quæ notavit ad illud Taciti, *Induſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati ob-*

bita [20] concitatam indignationem excepisset Augusti, respondit: ἀχαριστεῖς βασιλεῦ; ἔασον αὐτὸς περὶ ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι.

temperat effuso in amorem Bathylli, Lipsius Ar. nal. 1. De Anacreontis Bathyllo habes apud Horatium & Agellium lib. 19. *Pont.*

20 *Concitatam indignationem excepisset Augusti* | Imo & serio aliquando in eum animadvertit Augustus. Tranquillus: *Pyladem urbe atque Italia submovit, quod spectatorem à quo exibilabatur, demonstrasset digito conspicuumque fecisset.* Dio restitutum dicit libro jam citato. *Idem.*

CAP. VIII.

Quomodo Plato vino indulgendum esse præceperit: & quam periculosum turpeque sit, tactus ac gustus voluptatibus esse obnoxium.

HIS dictis, & excitata lætitia, cum in Avieno memoria florida & amœnitas laudaretur ingenii, mensas secundas minister admovit. & Flavianus: Multi, ut æstimo, in hoc à Varrone dissentiunt; qui in illa lepidissima satyra Menippea, quæ inscribitur; NESCIS QUID VESPER VEHAT; de secunda mensa placentas removit. sed, quæso, dicas Cæcina verba ipsa Varronis, si tibi beneficio memoriæ tenacioris hæserunt. & Albinus, Locus, inquit, Varronis, quem referri à me imperas, in his fere verbis est: *Bellaria ea maxime sunt mellita, quæ mellita non sunt.* [1] *dulcibus enim cum pepsi societas infida.* [2] *significant autem bellaria omne mensæ secundæ genus, nam quæ πέμματα Græci vel τραγήματα dixerunt, ea veteres nostri*

1 *Dulcibus enim cum pepsi* | Ex Agellio videatur faciendum: *πέμμασιν enim cum πέψει* Adi ad lib. 13. cap. 21. *Pont.*

2 *Significant autem bellaria omne mense secunda genus, nam qua πέμματα Graci vel τραγήματα, ea veteres nostri appellavere bellaria* | Nuncupabat hæc etiam *Mattyas* Macedonum lingua Græcia vetus; Sparta, ἐπαΐκλα. Athæneus lib. 14. cap. postremo, *Illud quod apud alios mattya dicitur, apud Spartanos ἐπαΐκλα dici scribit Molpis Lacon, quod secundas mensas significat.* Et de epaïclis clarius apud eandem Athæneum l. 4. c. 4. Pers. εὐθὺς, inquit, τοὺς μὲν εὐπόρους ζημιοῖ εἰς ἐπαΐκλα· ταῦτα δ᾽ ἐστὶ μετὰ δεῖπνον τραγήματα· *statim divites multat in epacla, qua sunt bellaria post cœnam.* Priorem vocem Latininas asseruit, & exstat apud Suetonium Caligula. Martialis notionem ejus sic circumscripsit lib. 10.

Dives, & ex omni posita est instructa macello
Cœna tibi; sed te mattya sola juvant.
Non opus est nobis nimium lectore guloso:
Hunc volo, qui fiat non sine pane satur.

Quæ appinxi prolixius ut insignem maculam ex elegantissimo Hieronymiano loco eluerem. Invaluit ea Epistola ad Nepotianum in vita Clericorum, ubi vulgatur: *Modica in hamo esca ponitur, ut matronarum in eo sacculi protrahantur.* Et sudavit in eo olim, nec mederi tamen valuit magnus Desiderius. At me jam emendantem quis non sequatur? *ut mattyarum in eo sacculi protrahantur.* Quibus addo Anglos hodieque (ne vel id occasione hac indictum sit) & Cimbros quoque sive Danos vocem eam ejusque notionem retinere. Angli tamen proprie eâ edulia omnia delicatoria ut carnes & talia signant; Cimbri promiscue omnem cibum. Illi *meet* dicunt, hi *maed.* [Interim non celabo lectorem, videri Hieronymi verba firmari posse his Ammiani, quæ habentur lib. 27. super Damaso & Ursicino contendentibus de sede Papali, istis nimirum. *Neque ego abnuo ostentationem rerum considerans urbanarum hujus rei cupidos ob impetrandum quod appetunt, dum contentione laterum jurgari debere, cum id adepti futuri sint ita securi ut ditentur* OBLATIONIBUS MATRONARUM, *procedantque vehiculis insidentes circumspecte vestiti epulas curantes profusas*, &c. Ubi *oblationes matronarum*, idem videtur esse quod dixit Hieronymus *sacculi matronarum.* Immo & ipse Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *alii matronarum opes venentur obsequiis*] Pont.

appellavere

appellavere bellaria. vina quoque dulciora eſt invenire in comœdiis antiquioribus hoc vocabulo, dictaque ea Liberi bellaria. Et Euangelus: Agite, antequam ſurgendum nobis ſit, vino indulgeamus: quod decreti Platonici auctoritate faciemus; qui æſtimavit [3] fomitem eſſe quemdam & ignitabulum ingenii virtutiſque, ſi mens & corpus hominis vino flagret. Tunc Euſtathius, Quid agis, inquit, Euangele? an Platonem æſtimas haurienda paſſim vina ſuaſiſſe; & non magis inter minuta pocula jucundiorem liberalioremque invitationem quæ fieret ſub quibuſdam quaſi arbitris & magiſtris conviviorum ſobriis non improbaſſe? & hoc eſt quod in primo & ſecundo de legibus non inutile viris eſſe decernit. nam & modicis honeſtiſque inter bibendum remiſſionibus refici integrarique animos ad inſtauranda ſobrietatis officia exiſtimavit; redditoſque ſenſim lætiores ad intentiones rurſus capeſſendas fieri habiliores; & ſimul, ſi qui penitus in his affectionum cupiditatumque errores ineſſent, quos celaret alioquin pudor reverens, ea omnia ſine gravi periculo libertate per vinum data detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit [4] non diffugiendas eſſe hujuſcemodi exercitationes adverſum propulſandam vini violentiam; neque ullum unquam continentem prorſum aut temperantem ſatis fideliter viſum eſſe; [5] cui vita non inter ipſa errorum pericula & in mediis voluptatum illecebris explorata ſit. nam cui Libentiæ Gratiæque omnes conviviorum incognitæ ſint, quique illarum omnino expers ſit, ſi eum forte ad participandas hujuſmodi voluptates aut voluntas tulerit aut caſus induxerit aut neceſſitas impulerit, mox deliniri & capi; neque mentem ejus animumque ſubſiſtere congrediendum igitur & tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus cumque iſta vini licentia cominus decernendum; ut adverſus eas non fuga nec abſentia ſimus tuti, ſed vigore animi & conſtanti præſentia moderatoque uſu temperantiam continentiamque tueamur; & calefacto ſimul refotoque animo, ſi quid in eo vel frigidæ triſtitiæ vel torpentis verecundiæ fuerit, diluamus.

Sed, quoniam voluptatum fecimus mentionem, docet Ariſtoteles à quibus voluptatibus ſit cavendum. quinque etenim ſunt hominum ſenſus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur, tactus, guſtus, odoratus, viſus, auditus. ex his omnibus voluptas quæ immodice capitur ea turpis atque improba eſt. ſed enim quæ nimia ex guſtu atque tactu eſt; ea igitur gemina voluptas, ſicut ſapientes viri cenſuerunt, omnium rerum fœ-

[3] *Fomitem eſſe quendam & ignitabulum* | Melius v.c. *incitabulum*. Meurſ. *Ignitabulum* | Videndus Salmaſius ad Solinum. p. 180.

[4] *Non diffugiendas eſſe hujuſmodi exercitationes* | Cl. Lipſio omnino emendandum placuit *exerrationes*, ut videlicet ita appellaverit mentis illos errores, & quaſi primas halucinationes, ante plenam ebrietatem. Nos tamen receptam libris lectionem non immutavimus. *Pont.*

[5] *Cui vita non inter ipſa errorum pericula* | Agellius auctior: *cui vita victuſque inter*. Sed in Scripto & veteribus illud eſt. *Idem.*

diſſima eſt; eoſque maxime, qui ſeſe duabus iſtis voluptatibus dediderunt, graviſſimi vicii vocabulis Græci appellaverunt, vel ἀκρατεῖς vel ἀκολάστους: nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. Iſtas autem voluptates duas, guſtus atque tactus, id eſt, cibi & Veneris, ſolas hominibus communes videmus eſſe cum beluis, & idcirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferarum voluptatibus occupatus, cæteræ ex tribus aliis ſenſibus proficiſcentes hominum tantum propriæ ſunt. verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi in medium proferam; ut quid de his infamibus voluptatibus tam clarus atque inclutus vir ſentiat, publicetur.

Διαπορεῖ γὰρ πῶς ὁ ἀνὴρ ἡ γάστρος ἡδονὴν εἰσηγουμένην ἐν ὑπερβάλλουσιν, ἐγκρατεῖς λέγων, οὔτε δεῖσθαι τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι ὄντι, οὔτε δεῖ τὰς ἐκ τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ γὰρ πῶς τροφῶν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλάνῃ τὸ ἡδύ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι· διὸ καὶ φιλόξενον καὶ μάγειρον λάρυγγα εὔχεσθαι ἔχειν. ἢ δὲ κατὰ πῶς ὅλην καὶ πῶς ἀκριβῆ ἁφή, [6] ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις. ἅτε δὲ ὑσῶν κοινῶν αἰσχρὰν εἶναι πῶς ὑποτιμᾶσθαι αὐτῶν. καὶ ἀπιθάνως εἰσί. διὸ καὶ μάλιστα μῶναι ἐπινεύδιοι. ὥστε τὸ ὑπὸ τούτων ἥττω μένον ἡγόμεθα, καὶ ἀκρατῆ, ἀκόλαστον λέγομεν. διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἥττᾶσθαι. ὑσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, [7] ἢ ὅλως οὐκ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει.

Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi, quæ homini cum ſue atque aſino communes ſunt, gratuletur? Socrates quidem dicebat multos homines [8] propterea velle vivere ut ederent & biberent; ſe bibere atque eſſe ut viveret. Hippocrates autem divina vir ſcientia de coïtu Venereo ita exiſtimabat; partem eſſe quandam morbi tæterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. namque ipſius verba hæc traduntur: πῶς συνγνώμην εἶναι ἐπιληψίαν, id eſt, coïtum eſſe [9] parvum morbum comitialem.

[6] Ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων] Lego τὰς ἀπὸ τ'. Pont.

[7] Ἢ ὅλως οὐκ ἥδεται] Lego ὅλως οὐκ ἤ. Idem.

[8] *Propterea velle vivere ut ederent & biberent* | Talis ille apud Plautum: *Non hic ut poſſis edit, ſed poſſe cupit ut edat.* Pont.

[9] *Parvum morbum comitialem* | Hic Libri hujus, in omnibus ad hoc ævum editionibus, finis fuit, & viderunt tamen homines eruditi plurima deſiderari; quæ deplorare facilius potuerunt, quam emendare. Nos anglicani indicio primi hunc hiatum ſanavimus, & octo ex Tertii Libri injuſta poſſeſſione extorſimus Capita, veterique huic ſuæ & veræ ſedi redonavimus. Inſtituta enim de luxuria & voluptatibus, & præſertim εἰ τὰς ἐκ τροφῆς ἀπολαύσεις narratio convenienter jam iſtis pertexitur, finiturque Secundus Liber. Paucula interim deeſſe poſt verba, *parvum morbum comitialem*, & ſub initium quoque ſequentis capitis, non inficior, ſed paucula inquam, id eſt, verba duo quatuor quibus parabatur reſponſus objectanti Horo priſcorum abſtinentiam. Patet ex fine ſubſequi capitis: *Neque ego nunc antiquitati nos præferendos vel comparandos dico; ſed reſpondi objectanti Horo, aſſerens ut res habet, majorem illis ſeculis deliciarum curam fuiſſe, quam noſtro.* Dixi deſiderari, poſt hæc, paucula? quæ, niſi fallor, repperi, & ſunt iſta: *Fugienda ſunt ergo omnibus modis & abſcindenda igne & ferro, totoque artificio ſuperanda, languor à corpore, imperitia ab animo, luxuria à ventre, à civitate ſeditio, à domo diſcordia, & in communi à cunctis rebus intemperantia.* Laudat ſub Macrobii nomine Joh. Sariſberienſis lib. 8. cap. 15. Ego apud Macrobium legiſſe non memini. Hic autem inſanum in modum conveniunt. Fallor itaque? aut loci hujus fragmentum eſt. *Idem.*

CAP.

CAP. IX.

De luxu ſeu luxuria Q. Hortenſii, Fabii Gurgitis, Metelli Pii, ac Metelli Pontificis maximi. Tum de porco Trojano, de leporum ac cochlearum ſaginatione.

ACcipite & M. Varronis verba de agricultura libro tertio. qui cum de pavonibus in villa nutriendis loqueretur, ſic ait: *Primus hos Q. Hortenſius augurali cœna poſuiſſe dicitur.* [1] *quod potius factum tum luxurioſe quam ſevere boni viri laudabant. quem cito ſecuti multi, extulerunt eorum pretia, ut ova eorum denariis veneant quinis, ipſi facile quinquagenis.* Ecce res non admiranda ſolum, ſed etiam pudenda, ut ova pavonum quinis denariis veneant; quæ hodie non dicam vilius ſed omnino non veneunt. Is Hortenſius platanos ſuas vino irrigare conſuevit: adeo ut in actione quadam, quam habuit cum Cicerone ſuſceptam, precario à Tullio poſtulaſſet, ut locum dicendi permutaret ſecum: abire enim in villam neceſſario ſe velle, ut vinum platano, quam in Tuſculano poſuerat, ipſe ſuffunderet. Sed forte ad notam ſæculi ſui non ſufficit Hortenſius, vir alioquin ex profeſſo mollis & in præcinctu ponens omnem decorem. fuit enim veſtitu ad munditiem curioſo: &, [2] ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo ponebat: ubi ſe intuens togam corpori ſic applicabat, ut rugas non forte ſed induſtria locatas artifex nodus conſtringeret, & ſinus ex compoſito defluens nodum lateris ambiret. [3] Is quondam, cum incederet elaboratus ad ſpeciem, collegæ de injuriis diem dixit quod ſibi in anguſtiis obvius offenſu fortuito ſtructuram togæ deſtruxerat: & capital putavit quod in humero ſuo locum ruga mutaſſet. Ergo hoc prætermiſſo ad viros venio triumphales, quos victores gentium luxuria vicit. & ut taceam [4] Gurgitem à devorato patrimonio cognominatum, quia inſignibus virtutis ſecutæ vitia primoris com-

[1] *Quod potius factum tum luxurioſe quam ſevere* | Auſonius Popma in Notis ad Varronem emendat: *Quod potius factum luxurioſi quam ſeveri*, &c. Pont.

[2] *Ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo ponebat* | Scriptus habebat, *gerebat*: unde facile eruitur firmaturque antiqua ſcriptio, *in ſpeculo quærebat*. Alluſum ad vetus dicterium, quo victu aut veſtitu mollem notabant: *Hic virum quærit*. Nec aliter perſtrictus à Cinna poëta Magnus Pompeius:

Faſciola qui crura tegit, digito caput uno
Scalpit: quid credas, hunc ſibi velle? virum.

Porro Macrobio convenienter ad Marcellam D. Hieronymus: *Vidua noſtra ante moroſius ornabatur, & die tota quid ſibi deeſſet, quærebat ad ſpaculum.* Idem.

[3] *Is quondam cum incederet elaboratus ad ſpeciem* | Interpres Hiſtoriæ Apollonii Tyrii: *Videntes omnes cives ſpeciem Tarſia & ornamentum, dixerunt, Felix pater cujus filia Tarſia.* Placuit tamen Scriverio noſtro, *elaboratus ad ſpeculum*; quia præceſſit, *ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo quærebat*. Nobis vix eviteſcit prius. Cyprianus: *Neque enim fas eſt virgini ad ſpeciem ſua forma comi.* Et Propertius:

Tota erat in ſpecies Pœnis digeſta columnis,
&c.

Statius item:

--- Tibi quamquam & origo niteret,
Et felix ſpecies. Idem.

[4] *Gurgitem à devorato patrimonio* | Reſpexit Juvenal. Sat. 11.

penſavit ætatis: Metellus Pius in quam foveam luxus & ſuperbiæ ſucceſſuum continuatione pervenit? &, ne multis morer, ipſa de eo Salluſtii verba ſubjeci: *At Metellus in ulteriorem Hiſpaniam poſt annum regreſſus, magna gloria, concurrentibus undique virile & muliebre ſecus, per vias & tecta omnium viſebatur. eum quæſtor C. Urbinus aliique cognita voluntate cum ad cœnam invitaſſent, ultra Romanorum ac mortalium etiam morem curabant, exornatis ædibus per aulæa & in inſignia ſceniſque ad oſtentationem hiſtrionum fabricatis. Simul croco ſparſa humus, & alia in modum templi celeberrimi, præterea* [5] *cum ſedenti in tranſenna demiſſum Victoriæ ſimulachrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam ei imponebat: tum venienti ture quaſi deo ſupplicabatur. toga picta plerumque amiculo erat accumbenti. epulæ vero exquiſitiſſimæ; neque per omnem modo provinciam, ſed trans maria ex Mauritania volucrum & ferarum incognita antea plura genera. Quis rebus aliquantam partem gloriæ dempſerat maxime apud veteres & ſanctos viros, ſuperba illa, gravia, indigna Romano imperio æſtimantes.* Hæc Salluſtius, graviſſimus alienæ luxuriæ objurgator & cenſor.

Accipite & inter graviſſimas perſonas non defuiſſe luxuriam. refero enim vobis pontificis vetuſtiſſimam cœnam, quæ ſcripta eſt in indice quarto Metelli illius pontificis maximi in hæc verba: *Ante diem nonum calendas Septembris, quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus eſt, domus ornata fuit. triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt. duobus tricliniis pontifices cubuerunt Q. Catulus, M. Æmilius Lepidus, D. Silanus, C. Cæſar rex ſacrorum, P. Scævola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinovanus & L. Julius Cæſar augur, qui eum inauguravit. in tertio triclinio Popilia, Perpennina, Licinia, Arruntia virgines Veſtales, & ipſius uxor Publicia flaminica, & Sempronia ſocrus ejus. cœna hæc fuit. Ante cœnam echinos,* [6] *oſtreas crudas quantum vellent, peloridas, ſphondilos, turdum, aſparagos. ſubtus gallinam altilem, patinam oſtrearum, peloridum, balanos nigros, balanos albos:*

Ac rebus merſis in ventrem, fanoris atque Argenti gravis, & pecorum agrorumque capacem.

Iterum Satyr. 6.

Dicite vos neptes Lepidi, cacique Metelli Gurgitis, aut Fabii, qua Ludia ſumſerit unquam Hos habitus. Idem.

[5] *Cum ſedenti in tranſenna* | Servius Æneid. 3. legit: *cum ſedenti tranſenna dimiſſum.* Quod Brodeo placet Miſcel. l. 4. c. 19. Nonius *tranſennam* citat, & feneſtram interpretatur. Servio *tranſenna* eſt, *extenſus funis*: Brodæo *cancelli*. Idem.

[6] *Oſtreas crudas* | De oſtreis & ſpondylis adi ad Plinium. Plautus ab *oſtreis*, *oſtreatum tergum* dixit Pænulo:

Itaque jam quaſi oſtreatum tergum ulceribus geſtio.

Ubi tamen *oſtreatum* non ſumendum cum interpretibus pro verberibus duratum, ſed puncturis aſperum, & ut ipſe Plautus alibi loquitur, *ſcrupoſum*. Quam vocem proprie & convenienter accipit Gloſſarius vetus pro Σκεῤῥώδης. Sed male in eodem, *ſcrupoſum* pro *ſcrupoſum* expreſſum eſt. Plautus Captivis:

Nam meus ſcrupoſam victus commeat viam.

Erit itaque *oſtreatum tergum ulceribus*, flagris & ſtigmatibus Σκεῤῥώδης, id eſt, rimoſum & cavernoſum, quo modo oſtreorum teſta. Idem.

iterum

iterum ſpondylos, [7] *glycomaridas, utricas, ficedulas,* [8] *lumbos, capragines, aprugnos, altilia ex farina involuta, ficedulas, murices, & purpuras. In cœna ſumina, ſinciput aprugnum,* [9] *patinam piſcium, patinam ſuminis, anates, querquedulas elixas, lepores, altilia aſſa, amylum,* [10] *panes Picentes.* Ubi jam luxuria tunc accuſaretur, quando tot rebus farta fuit cœna pontificum? ipſa vero edulium genera quam dictu turpia? [11] nam Cincius in ſuaſione legis Fanniæ objecit ſæculo ſuo, quod porcum Trojanum menſis inferant, quem illi ideo ſic vocabant, quaſi aliis incluſis animalibus gravidum; ut ille Trojanus equus gravidus armatis fuit. Exigebat hoc quoque illa gulæ intemperantia ut & lepores ſaginarentur, teſte Varrone; qui de agricultura libro tertio cum de leporibus loqueretur ſic ait: [12] *Hoc quoque nuper inſtitutum ut ſaginarentur, cum exceptos è leporario condant in caveis, & loco clauſo faciant pingues.* Si cui hoc mirum videtur quod ait Varro lepores ætate illa ſolitos ſaginari, accipiat illud quod majore admiratione ſit dignum; cochleas ſaginatas, quod idem Varro in eodem libro refert. Verba ipſa qui volet legere ubi quærere debeat indicavi. Neque ego nunc antiquirati nos præferendos vel comparandos dico; ſed reſpondi objurganti Horo, aſſerens uti res habet, [13] majorem illis ſæculis deliciarum curam fuiſſe quam noſtro.

7 *Glycomaridas* | Jacobus Gutherus de jure Pontificio lib. 1. cap. 26. legit, *glycomarides* ex Plinio cap. 11. lib. 32. *Idem.*

8 *Lumbos, capragines* | Tentatum reperio, *lumbos capriginos.* Sed iis ignoratum *lumbos ἀπλᾶς* ſive *lumbulos*, uti nuncupat Apicius, in amoribus ac deliciis fuiſſe voluptariis viris, Gloſſa, *lumbi, ὀσφύες, λαγία.* Porro *Capragines*, quod ſequitur, non ſatis expedio; & labor, ut corrigam, *caprae oryges.* Plinius talium caprarum meminit lib. 8. c. 53. Nec præterit me illud Juvenal. *Et Phœnicopterus ingens, & Gatulus oryx, habili lautiſſima ferro caditur*, &c. Columella non luxuriæ ſolum ſed lucro quoque feciſſe hæc animalia ait lib. 10. *Nec minus*, inquit, *Orygum, cervorumque genera & aprorum, modo lautitiis & voluptatibus dominorum ſerviunt, modo quæſtui ac reditibus.* [Cl. Salmaſius legit lumbos *caprugineos* vel *capruginos* in Exercit. ad Solin. p. 455] *Pont.*

9 *Patinam piſcium, patinam ſuminis* | Hinc *patinarius* apud Plautum: *Is habet ſuccum, is ſuavitatem: eum quovis pacto condias, vel patinarium vel aſſum, vorſes quo pacto lubet.* Id.

10 *Panes Picentes* | Plinius: *Durat ſua Picæno in panis inventione gratia.* Martialis:

Picentina Ceres niveo ſic nectare creſcit,
Ut levis accepta ſpongia turget aqua.

Idem.

11 *Nam Cincius in ſuaſione legis Fannia* | In Policratico Salisberienſis lib. 8. cap. 7. eſt: *Titius in ſuaſione l. F.* quod magis probo. Meminit hujus Titii Feſtus in *Offendices.* Vide infra etiam hujus libri cap. 16. ubi ita habes. *C. Titius vir ætatis Luciliana in oratione quâ legem Fanniam ſuaſit.* Vere emendavi. Nec tamen neſcio L. Cincium Alimentum, cujus mentio apud Agellium, Feſtum, Livium, Nonium, Arnobium, & alibi apud hunc ipſum Macrobium. *Meurſ.*

12 *Hoc quoque nuper inſtitutum* | Verba ſunt Varronis è lib. 3. cap. 12. de R. R. quæ tamen paulo ſecius, quam Macrobius, refert Salisberienſis Policratici loco citato. Lego: *Hos quoque n. i. e. w. ſaginarent pleraque, cum exceptos è leporario concludant i. e.* Idem.

13 *Majorem illis ſæculis deliciarum curam* | Plinius lib. 36. cap. 1. *Exſtant cenſoria leges, glandia in cænis gliresque & alia dictu minora apponi vetantes.* Pont.

CAP.

CAP. X.

Saltandi cantandique studium, atque adeo ne histrionicam quidem, apud vetustiores Romanos inter turpia nominatum fuisse.

SUbjecit Furius Albinus antiquitatis non minus quam Cæcina peritus, Miror te, inquit, non retulisse, quanta illis affluentia marinarum procurari solita fuerit copiarum; cujus relatu maximam conviviorum nostrorum sobrietatem doceres. & Cæcina, Profer, inquit, in medium, quæ de hac quoque parte lectu comperisti. ultra omnes enim polles memoria vetustatis. & Furius sic ingressus est, Vetustas quidem nobis semper, si sapimus, adoranda est. Illa quippe sæcula sunt, quæ hoc imperium vel sanguine vel sudore pepererunt. quod non nisi virtutum faceret ubertas. sed, quod fatendum est, in illa virtutum abundantia vitiis quoque ætas illa non caruit: è quibus nonnulla nostro sæculo morum sobrietate correcta sunt. & de luxu quidem illius temporis circa marinas copias dicere institueram, sed quia in assertionem nostræ emendationis alia ex aliis proferenda se suggerunt, de piscibus non omitto sed differo, dum de alia lascivia qua nunc caremus admoneo. dic enim, Hore, qui antiquitatem nobis objicis, ante cujus triclinium modo saltatricem vel saltatorem te vidisse meministi? at inter illos saltatio certatim vel ab honestis appetebatur. ecce enim, ut ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica ingenui, quid dicam ingenui? filii senatorum in ludum saltatorium commeabant, & illic crotala gestantes saltare discebant. taceo quod matronæ etiam saltationem non inhonestam putabant: sed inter probas quoque earum erat saltandi cura, dummodo non curiosa usque ad artis perfectionem. quid enim ait Sallustius, *Psallere, saltare elegantius quam necesse est probæ.* adeo & ipse Semproniam reprehendit, non quod saltare, sed quod optime scierit. nobilium vero filios, & quod dictu nefas est, filias quoque virgines [1] inter studiosa numerasse saltandi meditationem testis est Scipio Africanus Æmilianus. qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi sic ait: *Docentur præstigias inhonestas,* [2] *cum cinædulis & sambuca psalterioque eunt in ludum histrionum,*

[1] *Inter studiosa numerasse saltandi meditationem* | Puto fuisse, *studia seria.* Scriptus variat legitque, *studiosas.* Sed Seneca Pater huc fecerit; *Cantandi*, inquit, *saltandique nunc obscæna*, vel ut in membranis inveni, *obscæva, studia effæminatos tenent.* Pont.

[2] *Cum cinædulis & sambuca psalterioque* | Anglicanus, *sabuca*; forte, *sabulo*, cujusmodi organi musici meminit Apuleius 2. Floridorum; *Dextra psallentis gestu suo* (an *sua*?) *Sabulum citharæ admovet, ceu parata percutere.* Deinde pro *cinædulis*, malim, *cinædicis.* Varro: *Et orthophallica attulit psalteria, quibus sonat in Græcia dicteria, qui fabularum collocant exordia, ut comici, cinædici, scenatici.* Pont. Vindex horum verborum, quæ temere dubitantur, est locus unicus apud Polybium lib. 5. cap. 37. Τοῦ δ' εἰπόντος (Nicagoræ) ὅτι παραγέγονεν ἵππους ἄγων· Ἐβουλόμην ἄν σε, ἔφη (Cleomenes) καὶ λίαν ἀντὶ τῶν ἵππων κιναίδους ἄγειν καὶ σαμβύκας. τούτων γὰρ ὁ νῦν βασιλεὺς κατεπείγεται. Gronov.

ſtrionum. diſcunt cantare, quæ majores noſtri ingenuis probro ducier voluerunt. eunt, inquam, in ludum ſaltatorium [3] *inter cinædos virgines puerique ingenui. Hæc cum mihi quiſquam narrabat; non poteram animum inducere ea liberos ſuos, homines nobiles docere: ſed, cum ductus ſum in ludum ſaltatorium,* [4] *plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibuſque quingentis. in his unum,* [5] *quod me reipublicæ maxime miſertum eſt, puerum bullatum petitoris filium non minorem annis duodecim cum crotalis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſervulus honeſte ſaltare non poſſet.* Vides quemadmodum ingemuerit Africanus quod vidiſſet cum crotalis ſaltantem filium petitoris, id eſt, candidati; quem ne tum quidem ſpes & ratio adipiſcendi magiſtratus, quo tempore ſe ſuoſque ab omni probro debuit vindicare, potuerit coërcere, quo minus faceret quod ſcilicet turpe non habebatur. Cæterum ſuperius plerumque nobilitatem hæc propudia celebrare conqueſtus eſt. ſic nimirum [6] M. Cato ſenatorem non ignobilem Cæcilium [7] ſpatiatorem & Feſcenninum vocat, eumque [8] ſtaticulos dare his verbis ait: *Deſcendit de cantherio, inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere.* & alibi in eundem: *Præterea cantat ubi collibuit interdum Græcos verſus agit, jocos dicit, voces demutat, ſtaticulos dat.* hæc Cato. cui, ut videtis, etiam cantare non ſerii hominis videtur: quod apud alios adeo non inter turpia numeratum eſt, ut L. Sulla vir tanti nominis optime cantaſſe dicatur. Cæterum hiſtriones non inter turpes habitos Cicero teſtimonio eſt, quem nullus ignorat Roſcio & Æſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationeſque eorum ſua ſollertia tueretur. quod cum aliis multis tum ex epiſtolis quoque ejus declaratur. nam illam orationem quis eſt qui non legerit, in qua populum Romanum objurgat quod Roſcio geſtum agente tumultuaverit? & certe ſatis conſtat contendere eum cum ipſo hiſtrione ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſententiam variis geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diverſo pronunciaret. quæ res ad hanc artis ſuæ fiduciam Roſcium abſtraxit, ut librum conſcriberet quo eloquentiam cum hiſtrionia compararet. Is

3 *Inter cinados virgines puerique ingenui* | Juvenalis:

--- *Conſcia matri*
Virgo fuit; ceras nunc, hæc dictante, puſillas
Implet, & ad mœchos dat eaſdem ferre cinædis.

Ita enim legendus ex libro ſcripto Juvenalis, nam vulgo: *mœchum* & *eiſdem*. Pont.

4 *Plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibuſque quingentis* | Salisberienſis lib. 8. cap. 12. *ducentis*. Meurſ.

5 *Quod me reipublicæ maxime miſertum eſt* | Melius v. c. *quo me*. Idem.

6 *Marcus Cato ſenatorem non ignobilem Cæcilium ſpatiatorem atque Feſcenninum vocat* | Lego *ſ. n. i. M. Cælium*. Ex Agellio l. 1. c. 15. & Feſto in *Spatiatorem*, & Aſconio ad Milonianam. Apud Joannem Salisberienſem male quoque *Cacilium*. Idem.

7 *Spatiatorem & Feſcenninum vocat* | Feſtus: *Spatiatorem pro erratorem Cato poſuit.* [Vide Danielis Paræi commentarium in Muſæi Erotop. p. 135.] *Pont.*

8 *Staticulos dare* | Vide Notas Taubmanni ad Plauti illum verſiculum, *Nequeo tibi ſaltem ſtaticulum dem*: qui legitur Perſa Act. 5. 2. verſ. 43. *Idem.*

eſt

eſt Roſcius, qui etiam L. Sullæ cariſſimus fuit, [9] & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt. tanta autem fuit gratia & gloria ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Æſopum vero ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus? cum Appius Claudius vir triumphalis, qui ſalius uſque ad ſenectutem fuit, pro gloria obtinuerit quod inter collegas optime ſaltitabat. Ac priuſquam à ſaltatione diſcedo, illud adjiciam, [10] uno eodem tempore tribus nobiliſſimis civibus non modo ſtudium ſaltandi, ſed etiam, ſi dis placet, peritiam, qua gloriarentur fuiſſe, Gabinio conſulari Ciceronis inimico, quod etiam Cicero non diſſimulanter objecit, & M. Cælio noto in turbas viro, quem idem Cicero defendit, & Licinio Craſſo, Craſſi ejus qui apud Parthos exſtinctus eſt, filio.

9 *Et annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt.* | Martialis: *Annuli.*

Antefrequens, ſed nunc rarus nos donat amicus.
Felix cui comes eſt non alienus eques.

Quo lemmate duplicem ritum noto, alterum hunc ſeu vulgarem de donandis inter amicos annulis: Alterum vero non ita tritum, ſolitaviſſe videlicet veteres & potiſſimum magnates amicis digredientibus comites adeſſe, idque ad annulos hærere nuncupatum. Martialem ſane ita capio, & corrigo locum è Panegyrico Conſtantino Cæſari dicto, qui jam diu ſumma torſit ingenia:

Quid ero ſibi voluit? quid optavit? aut quid amplius adipiſceretur his, quæ à te fuerat conſecutus? cui tu ſumma & diverſiſſima bona, privatum otium & regias opes dederas: cui digrediendi ad annulos ſederas: cui impenſius etiam quam tibi occurrere obſequia noſtra mandaveras.

Corrigo, inquam, *cui digredienti ad annulos hæſeras.* Plinius Panegyr. *Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſeras.* Iterum Martialis,

Quis largitur opes veteri, fidoque ſodali?
Aut quem proſequitur non alienus eques.

Et hinc natum reor amicos primos, ſecundos, de quis 5. de Beneficiis Seneca, *dextram, ſiniſtram* magnatum indigetatos Satius:

Vidi omni te pridem in flore juventa
Te magnæ propius, proiuſque accedere dextræ.

Martialis clarius; *Lydia dicebar domine ſaliſſima dextra.* Porro de donandis annulis, ii potiſſimum iis ornabantur, qui equeſtrem ſpectabant dignitatem. Suetonius Vitellio, cap. 12. *Ac primo imperii die aureis donavit annulis ſuper canam, eum mane togantibus pro eo cunctis, deteſtatus eſſet ſeverisſime talem equeſtris ordinis maculam.* Iterum idem, Galbâ, ſed loco controverſo; quem ita legam: *Libertus Icelus, paulo ante annuli aurei & Martiani cognomine ornatus, & jam ſumma equeſtris gradus candidatus.* Scriptio enim vetus eſt, *ſumma equeſtris gradu.* At ſumme indubie ſcripſit intelligitque ἐξόχως ejus ordinis Icelum iſtum candidatum. *Summi* quod in Animadverſionibus amplectitur & tueri nititur vir doctus, neſcit qui probem Gloſſarium: *ἔξοχος, ſumma, eximie, excellenter.* Idem.

10 *Uno eodem tempore.* | Pro, *uno eodemque t.* Et ſtatim verſu inſequenti, *non modo ſtudium ſaltandique ſed etiam.* interponendum, *canendi ſaltandique*, aut ſaltem legend. *ſaltandi.* Idem.

CAP.

CAP. XI.

Quanto in pretio fuerint apud paulo vetuſtiores Romanos, piſces, & præſertim muræna.

SED de ſaltatione veterum ad prædæ marinæ tranſire luxum Liciniorum me nomen admonuit, quos Muræenas cognominatos, quod hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt, ſatis conſtat. huic opinioni M. Varro conſentit aſſerens eodem modo Licinios appellatos Murænas, quo Sergius Orata cognominatus eſt; quod ei piſces qui auratæ vocantur cariſſimi fuerint. Hic eſt Sergius Orata, qui primus balneas penſiles habuit, primus oſtrearia in Bajano locavit, primus optimum ſaporem oſtreis Lucrinis adjudicavit. fuit autem ætate L. Craſſi illius diſerti: qui quam gravis & ſerius habitus ſit etiam Cicero docet. is tamen Craſſus vir cenſorius (nam cum Cn. Domitio cenſor fuit) cum ſupra cæteros diſertus haberetur, eſſetque inter clariſſimos cives princeps, tamen murænam in piſcina domus ſuæ mortuam [1] atratus tamquam filiam luxit. Neque id obſcurum fuit. quippe collega [2] Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen objecit. neque id confiteri Craſſus erubuit; ſed ultro etiam, ſi dis placet, gloriatus eſt cenſor, piam affectuoſamque rem feciſſe ſe jactitans. Piſcinas autem quam refertas habuerint pretioſiſſimis piſcibus Romani illi nobiliſſimi principes Lucilius, Philippus & Hortenſius, quos Cicero piſcinarios appellat, etiam illud indicium eſt, quod M. Varro in libro de agricultura refert M. Catonem, qui poſt Uticæ periit, cum hæres teſtamento Lucilii eſſet relictus, piſces de piſcina ejus quadraginta millibus vendidiſſe. arceſſebantur autem murænæ ad piſcinas noſtræ urbis ab uſque freto Siculo, [3] quod Rhegyum à Meſſana reſpicit. illic enim optimæ à prodigis eſſe creduntur: tam Hercules quàm anguillæ. & utræque ex illo loco Græce πλῶται vocantur, Latine

[1] *Atratus ut filiam luxit.* | Nam, ut narrat Ælianus, ita in amoribus habita Craſſo ſua muræna, ut puellari eam & habitu & mundo adornaret, & addit, καὶ καλοῦντος, τοῦ Κράσσου τὸ φώνημα ἐγνώριζε, καὶ ἀνενήχετο· καὶ ὀρέγοντος ὁτιοῦν, ἡ δὲ ἤσθιε, προθύμως καὶ ἑτοίμως λαμβάνουσα. *Et appellantis vocem Craſſi agnoſcebat, & ad eum adnatabat cumque ei quippiam porrigebat edendum, prompto & parato animo accipiebat.* Pont.

[2] *Domitius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen objecit.* | Iterum Ælianus: καὶ ποτε Δομετίου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος, Ὦ μῶρε μύραιναν ἔκλαυσας τεθνεῶσαν· ὁ δὲ ὑπολαβὼν, Ἐγὼ θηρίον ἔφατο, σὺ δὲ τρεῖς γυναῖκας θάψας οὐκ ἔκλαυσας: *Et cum aliquando Domitius ei dixiſſet, Stulte, murænam fleviſti mortuam. Ego vero, inquit Craſſus, flevi; tu autem nec tres quidem uxores, quas ſepulturæ mandaſti, fleviſſe unquam viſus es.* Ita fere interpres; at ſi verteris: *Et cum aliquando Domitius ei dixiſſet, More murænam fleviſti mortuam; Ego vero, inquit, beſtiam; Tu autem ne tres quidem uxores ſepultas luxiſti;* Magis liquebit acumen. *Idem.*

[3] *Quod Rhegyum à Meſſana reſpicit.* | Libri forte non abſone, à *Meſſana deſpicit.* Varro; *Inter Italiam & Siciliam, qui fretus eſt inter Rhegyum & Meſſanam.* Unde correctione electa Scriverius idem *diſpeſcit*: electa dico; & addo, recta. Plinius de Nilo: *Africam ab Æthiopia diſpeſcit.* Idem.

flutæ:

flutæ: quod in ſummo ſupernantes ſole torrefactæ curvare ſe poſſe, & in aquam mergere deſinunt, atque ita faciles captu fiunt. Et, ſi enumerare velim quàm multi magnique auctores murænas è freto Siculo nobilitarint, longum fiat. ſed dicam quid Varro in libro qui inſcribitur *Gallus de admirandis* dixerit his verbis: *In Sicilia quoque*, inquit, [4] *Papirius manu capi murænas flutas*, [5] *quod hæ in ſumma aqua præ pinguedine flutentur.* Hæc Varro. Sed quis neget indomitam apud illos, &, ut ait Cæcilius, vallatam gulam fuiſſe, qui ex tam longinquo mari inſtrumenta luxuriæ compararent? Nec rarus hic Romæ piſcis, ut peregre accitus erat. auctor eſt Plinius C. Cæſarem dictatorem, cum triumphales cœnas populo daret, ſex millia murænarum à C. Hirrio ad pondus accepiſſe. hujus Hirrii villam, quamvis non amplam aut latam, conſtat [6] propter vivaria quæ habuit [7] quadragies ſeſtertium venundatam.

[4] *Papirius manu capi.* | Dele, *Papirius*, volentibus libris. & ſtatim pro *flutentur* iidem *fluitent*, item, *fluctentur*. Plinius de teſtudinibus: *Ut ſolis vapore, ſiccato cortice, non queant mergi, invitaque fluitent.* Idem.

[5] *Quod hæ in ſummâ aquâ præ pinguedine flutentur.* | Lego *flutent*, ex veteris codicis veſtigiis. *Meurſ.*

[6] *Propter vivaria.* | Pincianus notat Macrobium, ut qui in mendoſum Plinii codicem inciderit, legeritque pro *piſces piſcinas*, & ſcribi debuiſſe, *propter piſces, quos habuit quadragies*, ex Varrone lib. 3. cap. 17. de Re Ruſt. Vide Pincianum in Plinii lib. ix. cap. lv. *Pont.*

[7] *Quadragies ſeſtertium.* | Corrigendum *Seſtertio.* Adhibe fis patrem lib. 4. Pec. Vet. cap. 4. *Gronov.*

CAP. XII.

De acipenſere, mullo, ſcaro, lupo.

NEC acipenſer, quem maria prodigis nutriunt, illius ſæculi deſidias evaſit. &, ut liqueat ſecundo Punico bello celebre nomen hujus piſcis fuiſſe, accipite ut meminerit ejus Plautus in fabula, quæ inſcribitur Baccharia, ex perſona paraſiti:

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus umquam,
Quam ego nunc ſum, cujus hæc ventri portatur pompa?
Vel nunc qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,
[1] *Cujus ego latus* [2] *in latebras reddam meis dentibus & manibus.*

&, ne vilior ſit teſtis poëta, accipite aſſertore Cicerone in quo honore

[1] *Cujus ego latus in latebras reddam.* | Ita forte ſcripſerit Plautus. ſuſpicari tamen libet, *in latebras condam.* Idem Epidico: *in latebras condas pectori pentiſſimo.* Turnebum vero quem *illatebras* legere reperio & tueri, quomodo ſequar? *Pont.*

[2] *In latebras reddam meis dentibus & manibus.* | Emendo, *dentibus & faucibus.* Sic infra loquitur ex hoc verſu indubie Macrobius cap. 17. *Cum Antonius quicquid mari, aut terrâ, aut etiam cœlo gigneretur ad ſatiandam ingluviem ſuam natum exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet.* poſſit cui etiam legendum videri, *dentibus & maxillis*, vel (ut placet magno Scaligero) *mandibulis.* Meurſ.

rit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum. hæc ſunt in dialogo de fato verba Ciceronis: *Nam cum eſſet apud ſe* [3] *ad Lavernium Scipio, unaque Pontius; allatus eſt fortè Scipioni acipenſer, qui admodum raro capitur, ſed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. cum autem Scipio unum & alterum ex his, qui eum ſalutatum venerant, invitaſſet, pluresque etiam invitaturus videretur: in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas, acipenſer iſte paucorum hominum eſt.* Nec inficias eo temporibus Trajani hunc piſcem in magno pretio non fuiſſe, teſte Plinio Secundo: qui in naturali hiſtoriâ cum de hoc piſce loqueretur ſic ait: *Nullo nunc in honore eſt, quod quidem miror; cum ſit rarus inventu.* Sed non diu ſtetit hæc parſimonia. nam temporibus Severi principis, qui oſtentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus vir ſæculo ſuo doctus, cum ad principem ſuum ſcriberet faceretque de hoc piſce ſermonem, verba Plinii quæ ſuperius poſui præmiſit, & ita ſubjecit: [4] *Plinius, ut ſcitis, ad uſque Trajani imperatoris venit ætatem. nec dubium eſt quod ait nullo honore hunc piſcem temporibus ſuis fuiſſe, verum ab eo dici. apud antiquos autem in precio fuiſſe ego teſtimoniis palam faciam, vel ego magis, quod gratiam ejus video ad epulas quaſi poſtliminio rediſſe. quippe qui dignatione veſtra cum interſum convivio ſacro animadvertam hunc piſcem à coronatis miniſtris cum tibicine introferri. Sed quod ait Plinius de acipenſeris ſquamis, id verum eſſe maximus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus oſtendit, in cujus libro de animalibus quarto ita poſitum eſt: Cur alii piſces ſquama ſecunda, acipenſer adverſa ſit.* hæc Sammonicus: qui turpitudinem convivii principis ſui laudando notat, prodens venerationem qua piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quaſi quædam non deliciarum ſed numinis pompa. Sed, ut minus miremur acipenſerem gravi precio taxari ſolitum; Aſinius Celer vir conſularis, ut idem Sammonicus refert, [5] mullum unum ſeptem millibus nummum mercatus eſt. in qua re luxuriam illius ſæculi eo magis licet æſtimare, quod Plinius Secundus temporibus ſuis negat facile mullum repertum qui duas pondo libras excederet. at nunc & majoris ponderis

[3] *Ad Lavernium.* | [Joh. Paſſeratius legit *Laurentum*. Vide præfat. ejus in lib. 3. Propertii.] *Pont.*

[4] *Plinius, ut ſcitis, ad uſque Trajani imperatoris ætatem.* | Notat Scaliger ad Euſebium, Sammonicum hîc confundere Plinium juniorem cum majore. Vide ejus Addenda ad Animadverſ. pag. 190. [Vide item quæ habet Hermol. Barbarus ad Præfationem Plinii, quæ præfixa eſt Naturali hiſtoriæ oppido notanda.] *Pont.*

[5] *Mullum unum ſeptem millibus.* | Mavult cum Juvenale & Tertulliano Cl. V. Franciſ. Junius, 6. *mil.* Porro hæc iſta occaſio Catoniani dicterii, *Pluris Roma piſcem vanire quam bovem*, quo & ganeonum trahit adagium eruditiſſ. Had. Junius; σήμερον ἀκτέσωμαι, quod eſſet, ut idem, ficto verbo, vertit, *hodie litteriſemus*, ut ego, *hodie amanemus. Amanare* enim apud Diomedem eſt; & Cyprianus dixit, *oculos amanare.* Sed Gloſſarii auctor ſententiæ noſtræ fundus eſt. *amana*, inquit, αἱ ἀκτίδες, *amanare* itaque ἀκτίζειν. Tacitus, *Noctis dieque fluxi & amanalitiorum perſonantes.* Pont.

paſſim

paſſim videmus, & pretia hæc inſana neſcimus. Nec contenta illa ingluvies fuit maris ſui copiis, nam [6] Octavius præfectus claſſis ſciens ſcarum adeo Italicis littoribus ignotum, ut nec nomen Latinum ejus piſcis habeamus. incredibilem ſcarorum multitudinem vivariis navibus huc advectam, inter Hoſtiam & Campaniæ littus in mare ſparſit; miroque ac novo exemplo piſces in mari tamquam in terra fruges aliquas ſeminavit. idemque, tamquam ſumma in hoc utilitatis publicæ verteretur. quinquennio dedit operam ut, ſi quis [7] inter alios piſces ſcarum forte cepiſſet, incolumem confeſtim & inviolatum mari redderet.

Quid ſtupemus captivam illius ſæculi gulam ſerviſſe mari, cum in magno vel dicam maximo apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus, & omnino omnes ex hoc amni piſces? quod equidem cur ita illis viſum ſit ignoro. fuiſſe autem etiam M. Varro oſtendit; qui, enumerans quæ in quibus Italiæ partibus optima ad victum gignantur, piſci Tiberino palmam tribuit his verbis in libro rerum humanarum undecimo: [8] *Ad victum optima fert ager Campanus frumentum, Falernus vinum, Caſſinas oleum, Tuſculanus ficum, mel Tarentinus, piſcem Tiberis.* Hæc Varro de omnibus ſcilicet hujus fluminis piſcibus. ſed inter eos, ut ſupra dixi, præcipuum locum lupus tenuit, & quidem is qui inter duos pontes captus eſt. id oſtendunt eum multi alii, tum etiam C. Titius vir ætatis Lucilianæ in oratione qua legem Fanniam ſuaſit, cujus verba ideo pono, quia non ſolum de lupo inter duos pontes capto erunt teſtimonio, ſed etiam mores, quibus plerique tunc vivebant, facile publicabunt. deſcribens enim homines prodigos in forum ad judicandum æbrios commeantes, quæque ſoleant inter ſe ſermocinari, ſic ait: *Ludunt alea, ſtudioſe unguentis delibuti, ſcorti ſtipati. ubi horæ decem ſunt; jubent puerum vocari ut comitium eo percunctatum quid in foro geſtum ſit, qui ſuaſerint, qui diſſuaſerint, quæ tribus juſſerint, quot vetuerint. inde ad comitium vadunt, ne litem ſuam faciant: dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora, quam non impleant* [9] *quippe qui veſicam plenam vini habeant. Veniunt in comitium triſtes, jubent dicere. quorum negotium eſt, dicunt. judex teſtes poſcit. ipſus it minctum. ubi redit; ait ſe omnia audiviſſe, tabulas poſcit. literas inſpicit. vix præ vino ſuſtinet palpebras. eunti in conſpi-*

[6] *Octavius præfectus claſſis.* | Plinius lib. 9. cap. 17. habet *Optolus Eliportius.* Unde Gelenius fecit, *Optatus è libertis ejus.* Idem.

[7] *Inter alios piſces ſcarum.* | Enniano elogio, *cerebrum Jovis*:

Scarum præterii, cerebrum Jovis pane ſupremi.
Neſtoris ad patriam hic capitur magnuſque bonuſque. Idem.

[8] *Ad victum optima fert ager Campanus frumentum.* | Ex veſtigiis ſcripturæ apud Johan. Sarisberienſem, fecerim: *Optimum fert ager Campanus frumentum.* Idem.

[9] *Quippe qui veſicam plenam vini habeant.* Varro ὡς ῥωμαϊστὶ: *In quo nobilius ſit Philippeum quod ascipimus, quam quod bimus, cùm alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Sed ibi legi malim, *addimus in bulgam.* Et uſus fere pari forma verbo *condere* Caper Grammaticus; *in profundum nummi vel in arcam condunt.* Pont.

um ibi hæc oratio: [10] *Quid mihi negotii eſt cum iſtis nugacibus? quam potius potamus mulſum mixtum vino Græco, edimus turdum pinguem, bonumque piſcem* [11] *lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit?* hæc Titius. Sed & Lucilius, acer & violentus poëta, oſtendit ſcire ſe hunc piſcem egregii ſaporis, qui inter duos pontes captus eſſet; eumque quaſi ligurritorem catillonem appellat. ſcilicet qui proxime ripas ſtercus inſectaretur. proprie autem *catillones* dicebantur, qui ad polluctum Herculis ultimi cum venirent, catillos ligurribant. Lucilii verſus hi ſunt:

Fingere præterea afferri quod quiſque volebat,
Illum ſumina ducebant atque altilium lanx,
[12] *Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.*

[10] *Quid mihi negotii eſt cum iſtis nugacibus, quam potius.* | Hinc illud in Copa, uti & obſervatum clariſſ. Scalig.

Quid juvat æſtivo defeſſum pulvere abeſſe,
Quam potius bibulo decubuiſſe thoro? Id.

[11] *Lupum Germanum.* | *Germanum* fortaſſis ideo, ut γνήσιον oſtendat, & eum, qui inter duos pontes captus. *Catillones* deinde quid ſint, obſervavit quoque Gloſſarius; λίχνος. inquit, *Guleſus, ligurius, Catillo.* & alibi, *ligurio,* λίχνος. Idem.

[12] *Hunc pontes Tiberinos duo.* | Legendum me monuit Fr. Douza, *Tiberinus duo.* Et docebit propediem ad Lucilium ipſum. *Id.*

CAP. XIII.

De legibus latis contra luxuriam veterum Romanorum.

LOngum fiat, ſi enumerare velim quot inſtrumenta gulæ inter illos vel ingenio cogitata ſint, vel ſtudio confecta. & hæ nimirum cauſæ fuerunt propter quas tot numero leges de cœnis & ſumptibus ad populum ferebantur: & imperari cœpit ut patentibus januis pranſitaretur & cœnitaretur. [1] ſic oculis civium teſtibus factis luxuriæ modus fieret. Prima autem omnium de cœnis lex ad populum Orchia pervenit. quam tulit C. Orchius tribunus plebis de ſenatus ſententia, tertio anno quam Cato cenſor fuerat. cujus verba quia prolixa ſunt prætereo. ſumma autem ejus præſcribebat numerum convivarum. & hæc eſt lex Orchia, de qua Cato in orationibus ſuis vociferabatur quod plures quam præſcripto ejus cavebatur ad cœnam vocarentur. cumque auctoritatem novæ legis aucta neceſſitas imploraret: poſt annum viceſimum ſecundum legis Orchiæ Fannia lex lata eſt, anno poſt Romam conditam, ſecundum Gellii opinionem, [2] quingenteſimo octogeſimo octavo. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert: *Lex* [3] *Fannia, ſanctiſſimi*

[1] *Sic oculis civium teſtibus factis luxuriæ modus fieret.* | Et hæc Syſſitiorum cauſa apud Lacedæmonios. Juſtinus lib. 3. *Convivari omnes publice juſſit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto eſſent.* Plutarchus clarius: διὰ δὲ τῆς τροφῆς καὶ τὰ ζῆλον ἀφελεῖν τῆς πλούτου διανοηθεὶς, τὰ συνάγεσθαι εἰσηγήσατο. Pont.

[2] *Quingenteſimo octogeſimo octavo.* | Lege *quingenteſimo nonageſimo ſecundo.* Pigius.

[3] *Fannia, ſanctiſſimi Auguſti.* | Hæc omnium antiquiorum ſcriptura, quam putavimus retinendam, cum ſeriores Auguſtum pene ſemper dignati fuerint hoc titulo, vel *Sacroſancti* aut *ſacratiſſimi*, ut ſæpe Firmicus. *Gronov.*

Auguſti, ingenti omnium ordinum conſenſu pervenit ad populum. neque eam prætores aut tribuni, ut pleraſque alias ſed ex omni bonorum conſilio & ſententia ipſi conſules pertulerunt, cum reſpublica ex luxuria conviviorum majora quam credi poteſt detrimenta pateretur. ſiquidem eo res redierat, ut gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam & libertatem ſuam venditarent: plerique ex plebe Romana vino madidi in comitium venirent, & ebrii de reipublicæ ſalute conſulerent, hæc Sammonicus. Fanniæ autem legis ſeveritas in eo ſuperabat Orchiam legem, quòd in ſuperiore numerus tantummodo cœnantium cohibebatur, licebatque ſecundum eam unicuique bona ſua inter paucos conſumere. Fannia autem ſumptibus modum fecit aſſibus centum. Unde à Lucilio poëta feſtivitatis ſuæ more *centuſſis* vocatur. Fanniam legem poſt annos decem & octo lex Didia conſecuta eſt. ejus ferendæ duplex cauſa fuit: prima & potiſſima, ut univerſa Italia non ſola urbs lege ſumptuaria teneretur, Italicis æſtimantibus Fanniam legem non in ſe, ſed in ſolos urbanos civis eſſe conſcriptam. deinde, ut non ſoli qui prandia cœnaſve majore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocitati eſſent atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. Poſt Didiam Licinia lex lata eſt à P. Licinio Craſſo Divite. cujus ferundæ probandæque tantum ſtudium ab optimatibus impenſum eſt, ut conſulto ſenatus juberetur ut ea tantummodo promulgata, priuſquam trinundino confirmaretur, ita ab omnibus obſervaretur, quaſi jam populi ſententia comprobata. lex vero hæc paucis mutatis in pleriſque cum Fannia congruit. in ea enim ferenda quæſita novæ legis auctoritas exoleſcente metu legis antiquioris, ita hercules ut de ipſis duodecim tabulis factum eſt: quarum ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa quæ illis legibus cavebantur in alia latorum nomina tranſierunt. Sed legis Liciniæ ſumma ut calendis, nonis, nundinis Romanis, cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret: cæteris vero diebus, qui excepti non eſſent, ne amplius apponeretur quam carnis aridæ pondo tria & ſalſamentorum pondo libra, & quod ex terra, vite, arboreve ſit natum. Video quid remordeat. ergo indicium ſobrii ſæculi eſt, ubi tali præſcripto legum coërcetur expenſa cœnarum. non ita eſt. nam leges ſumptuariæ à ſingulis ferebantur, quæ totius civitatis vitia corrigerent, at niſi peſſimis effuſſimiſque moribus viveretur, profecto opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus verbum eſt; *leges,* inquit, *bonæ ex malis moribus procreantur.* Has ſequitur lex Cornelia & ipſa ſumptuaria, quam tulit Cornelius Sulla dictator, in qua non conviviorum magnificentia prohibita eſt, nec gulæ modus factus; verum minora precia rebus impoſita: & quibus rebus, dii boni! quamque exquiſitis & pæne incognitis generibus deliciarum! [4] quos illic piſces quaſque offulas no-

[4] *Quos illic piſces quaſque offulas nominat.* || *vos qui poteſt ſine offula vivere?* Pont. Facit huc Claudii Cæſaris verbum: *Rog.*

minat /

minat! & tamen precia illis minora conſtituit. auſim dicere, ut vilitas edulium animos hominum ad parandas opſonorium copias incitaret; & Gulæ ſervire, etiam qui parvis eſſent facultatibus, poſſent. Dicam plane quod ſentio Apprime luxurioſus mihi videtur & prodigius, cui hæc tanta in epulis vel gratuita ponantur. Itaque tanto hoc ſæculum ad omnem continentiam promptius, ut pleraque earum rerum quæ Sullana lege ut vulgo nota comprehenduntur, nemo noſtrum vel fando compererit. Sulla mortuo Lepidus conſul legem tulit & ipſe cibariam. Cato enim ſumptuarias leges cibarias appellat. Dein paucis interjectis annis alia lex pervenit ad populum, ferente Antio Reſtione. quam legem, quamvis eſſet optima, obſtinatio tamen luxuriæ & vitiorum firma concordia nullo abrogante irritam fecit. Illud tamen memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur; eum quoad vixit foris poſtea non cænaſſe, ne teſtis fieret contemptæ legis quam ipſe bono publico pertuliſſet. His legibus annumerarem edictum de ſumptibus ab Antonio propoſitum, qui poſtea trium vir fuit: ni indignum crederem inter cohibentes ſumptum Antonio locum facere: cujus expenſæ in cœnam ſolitæ conferri ſola unionis à Cleopatra uxore conſumpti æſtimatione ſuperatæ ſunt. nam cum Antonius, quicquid mari aut terra aut etiam cœlo gigneretur, ad ſatiandam ingluviem ſuam naturi exiſtimans, faucibus ac dentibus ſuis ſubderet; eaque re captus de Romano imperio facere vellet Ægyptium regnum: Cleopatra uxor, quæ vinci à Romanis nec luxuria dignaretur ſponſione provocavit inſumere ſe poſſe in unam cœnam ſeſtertium centies. id mirum Antonio viſum. nec moratus, ſponſione contendit [5] dignus ſculna Munacio Planco, qui tam honeſti certaminis arbiter electus eſt. altera die Cleopatra pertentans Antonium pollucibilem ſane cœnam paravit, ſed quam non miraretur Antonius: [6] quippe qui omnia [7] quæ apponebantur ex cotidianis opibus agnoſceret. tunc arridens regina phialam popoſcit, cui aceti nonnihil acris infudit, atque illuc unionem demptum ex aure altera feſtinabunda

[5] *Dignus ſculna Munacio Planco.* | Cenſeo legendum, *Munacius Plancus.* Is enim ſculna ſive ſequeſter fuit, non Antonius. Qui nec potuit. Faciendum quoque punctum poſt, *contendit.* Quomodo fere apud Johan. Sarisberienſem. *Pont.*

Dignus ſculna Munatio Planco. | V. c. & Salisberienſes lib. 8. c. 7. *culina Numatius Plancus.* Emendo, *dictus ſculna Munatius Plancus.* Apud veteres Latinos *Sculna* idem qui *Sequeſter.* Vide Agell. lib. 20. cap. 11. *Meurſ.* Sic ſe emendare ait Fulvius in Appendice ad Ciacconii Triclinium pag. 87. Forte tamen: *Digno ſculna Mun. Planco.* Gron.

[6] *Quippe qui omnia qua apponebantur ex cotidianis opibus agnoſceret.* | Ita etiam eſt in v. c. Lego, *ex cotidianis dapibus a.* Meurſ.

[7] *Qua apponebantur ex cotidianis opibus.* | Omnino & elegantiſſime *opibus.* Sunt autem eæ deliciæ, quas quiſque ex ſuo fundo aut agro depromit. Martialis lib. 7.

---& varius, quas habet hortus, opes.

Item Lucretius lib. 5.

Non magnis opibus jucunde corpora habebant.

Pont.

demiſit; eumque mature diſſolutum, [8] uti natura eſt ejus lapidis, abſorbuit. &, quamvis eo facto, ſponſione viciſſet (quippe cum ipſa margarita centies ſeſtertium ſine contentione evaluiſſet) manum tamen & ad alterius unionis aurem ſimiliter admovit, niſi Munacius Plancus judex ſeveriſſimus ſuperatum Antonium mature pronunciaſſet. ipſe autem unio cujus fuerit magnitudinis inde colligi poterit; quod qui ſuperfuit, poſtea victa regina, & capta Ægypto, Romam delatus reſectuſque eſt; & factæ ex una margarita duæ, impoſitæque ſimulachro Veneris, ut monſtruoſæ magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur.

[8] *Uti natura eſt ejus lapidis abſorbuit.* Hoc Cleopatræ facinus imitatus magnifice Cæſar Caligula. Suetonius, *Ut pretioſiſſimas margaritas acceto liqueſactas ſorberet: Convivis ex auro panes & opſonia apponeret: Aut frugi hominem eſſe oportere dictitans, aut Ceſarem.* Idem.

CAP XIV.

De nucum generibus.

ADhuc dicente Furio ſecundæ menſæ illata bellaria novo ſermoni principium dederunt. Symmachus enim attrectans manu nuces, Vellem, inquit, ex te audire, Servi, tanta nucibus nomina quæ cauſa vel origo variaverit, aut unde tot mala cum hac una appellatione vocitentur; fiant tamen ſeorſum diverſa tam vocabulo quam ſapore. ac prius de nucibus abſolvas volo, quæ tibi memoria crebræ lectionis occurrunt. Et Servius: Nux iſta juglans ſecundum nonnullorum opinionem à juvando, & à glande dicta exiſtimatur. [1] Gavius vero Baſſus in libro de ſignificatione verborum hoc refert: *Juglans arbor proinde dicta eſt ac Jovis glans. nam quia id arboris genus nuces habet, quæ ſunt ſaviore ſapore quam glans eſt: hunc fructum antiqui illi, qui egregium glandique ſimilem, ipſamque arborem deo dignam exiſtimabant, Jovis glandem appellaverunt, quæ nunc literis interliſis juglans nominatur.* Cloatius autem verus in libro à Græcis tractorum ita memorat: *Juglans, di prætermiſſum eſt, quaſi dii juglans, id eſt,* Διὸς Γάλαν, ſicut Theophraſtus ait: Ἴδια δὲ τῶν ὀσπρίων ἃ ἐν τοῖς πεδίοις ἀ φύεται, περέσινθος, πείνος, φιλύρη, ἀφάκη, κέγχρος, ἢ κῆ διὸς Γάλακτος. hanc Græci etiam baltilicam vocant.

Nux hæc Avellana ſeu Prænestina, quæ eſt eadem, ex arbore eſt quæ dicitur *corylos*. de qua Vergilius dicit: *corylum ſere*. eſt autem natio hominum juxta agrum Prænestinum; qui Carſitani vocantur ἀπὸ τῶν κορύων. cujus rei meminit Varro in Logiſtorico, qui inſcribitur, *Marius de fortuna*. inde ſcilicet Prænestinæ nuces. Eſt & illud apud Nævium in fabula Ariolo:

[1] *Gavius vero Baſſus in libro.* V. c. *Cajus.* Sed etiam hoc *Gabius* legi debet. *Meurſ.*

[2] *Qui*

[2] *Quis heri apud te ?. Præneſtini & Lanuvini hoſpites.*
Suopte utroſque decuit acceptos cibo,
[3] *Alteris inanem bulbam madidam dari,*
[4] *Alteris nuces* [5] *in proclivi profundere.*

Hanc autem nucem Græci Ponticam vocant, dum unaquæque natio indit huic nuci nomen ex loco in quo naſcitur copioſior. Nux caſtanea, de qua Vergilius, *Caſtaneaſque nuces*, vocatur & heracleotica. nam [6] vir doctus Oppius in libro quem fecit de ſilveſtribus arboribus ſic ait: *Heracleotica hæc nux, quam quidam caſtaneam vocant,* [7] *itemque Pontica nux. atque etiam quæ dicuntur baſilicæ juglandes, germina atque flores agunt ſimiliter iſdem temporibus quibus Græcæ nuces.*

Nunc dicendum eſt quæ ſit Græca nux: ac ſimul hoc dicens amygdalam de lance tulit & oſtendit. Nux Græca hæc eſt, quæ & amygdale dicitur. ſed & Thaſia eadem nux vocatur. teſtis eſt

[2] *Quis heri apud te.* | Reforma:
Heri
Quis apud te? Præneſtini, &c.

Tum *bulbam madidantem.* Salmaſius ad Hiſt. Aug. pag. 187.

[3] *Alteris inanem bulbam madidam dari.* | *Madidantem dare,* laudat ad Feſtum Scaliger. Bulbos capit, de quis ita Apicius: *Aqua decoquant bulbos, qui Veneris uſum quærunt.* Adagio quoque apud Athenæum eſt, incerti auctoris, hac mente: lib. 2. 25.

Οὐδὲν ὀνήσει βολβὸς ἂν μὴ νεῦρ᾽ ἔχῃς·
Nil tibi profuerit bulbus, niſi nervus adeſſet.

Quod aſpexit indubie Juvenal. illo verſ.
- - *ſi tibi ſidera ceſſant*
Nil faciet longi menſura incognita nervi. Pont.

Alteris inanem bulbam madidam dari. | Annotavit Scriverius noſter ad marginem libri ſui, legendum videri, *Alteris inanem vulvam madidatam dari*; & verſu ſequenti: loco *profundere, profundier.* Priorem emendationem firmabat loco Plinii Nat. hiſtor. lib. 11. cap. 37. *vulva ejecto partu melior, primiparæ Juis optima.* itemque hoc Martialis in Xeniis epig. 56.

Te fortaſſe magis capiet de virgine porcâ,
Mi materna gravi de ſue vulva placet.

ut ita has delicias reſpicere Nævius videatur, *inanem vulvam* vocando. *Madidatam* autem vocat, quia ſumen hoc, addito gari liquamine muriave, ſumebatur. Martialis lib. 10. Epig. 48.

Et madidum thymi de ſale ſumen erit. Id.

[4] *Alteris nuces in proclivi profundere.* | Cantabrigienſis ſcriptus: *in perlivis.* Divinabam: *in prolluviis.* Laberius. *Quo quidem me à matronali pudore proluvium meretricis progredi coegit.* Apuleius, *unguento fragrantiſſimo, proluvium Veneris ſuſcitaram.* Et Arnobius, *proluvium inteſtinorum* dixit. Porro nuces, utpote pineas, facere ad Venerem, ex Celſo & aliis clarum eſt. *Nihil,* inquit, *ex his aſſumere quæ contrahere ſemen videntur, ut bulbi, nuclei pinei,* &c. Et D. Hieronymus adverſus Jovinianum: *Non poteſtis implere opera nuptiarum niſi mulſum & carnes & nucleum ſumſeritis.* Ubi tamen *nucleus* uberioris ſenſus eſt. Omne enim medium *nucleus* erat veteribus. Celſus, quem dixi, aliquoties ſimiliter frequentaverat: at hodie *trunculi* reperies corrupte. *Internuculi* vero ſive *nuclei* germanum eſſe, meliorum aliquando codicum opera monſtraſſe ſperabo. *Pont.*

[5] *In proclivi profundere.* | Scripta lectio, uti monſtravimus ante, talis fuit *in prolivis.* Nos ſupra divinavimus. Scriverius poſtmodum elicuit; *in prabiis.* Videndus Feſtus in voce *prabia.* Idem.

[6] *Vir doctus Oppius.* | Meminit Oppii Suetonius libro de illuſtribus Grammaticis. Cognomen ejus *Cares* facit. Meminit quoque Oppilii cujuſdam eodem libeHo c. 6. Tu comparabis. *Idem.*

Nam vir doctus Oppius in libro quem fecit de ſilveſtribus arboribus. | Lego, *vir doctus Opilius.* Eſt autem Aurelius Opilius, è cujus libris de Silveſtribus Arboribus verba producit Feſtus in *Fomites*: cui etiam bis reddes hoc nomen, in *Ordinarium hominem*, & *Ratitum quadrantem.* Utrobique habes *Oppius*: Male. quod monitus à me mutato. *Meurſ.*

[7] *Itemque pontica mox.* | Emendo *Pontica nux*; ut etiam erat in v. c. *Idem.*

[8] Cloatius in ordinatorum Græcorum lib. 4. cum ſic ait: *Nux Græca amygdale.* Atta vero in ſupplicatione, *Nucem Græcam*, ait, *favumque adde quantum libet.* Nucem molluſcam, licet hyemis nobis tempus invideat, tamen quia de nucibus loquimur indictam non relinquamus. Plautus in Calceolo ſic ejus meminit: *Molluſcam nucem ſuper ejus dixit impendere tegulas*, ecce Plautus nominat quidem, ſed quid ſit nux molluſca non exprimit. eſt autem perſicum quod vulgo vocatur: & molluſca nux dicitur. ſcilicet quod cæteris omnibus nucibus mollior ſit. hujus rei [9] idoneus aſſertor eſt Suevius vir longe doctiſſimus, in idyllio quod inſcribitur moretum, nam cum loquitur de hortulano faciente moretum inter cætera quæ eo mittit, & hoc pomum mitti ait his verbis:

[10] *Admiſce tu Acca baſilicis hæc nunc partim,*
Partim Perſica: quod nomen ſic denique fertur,
Propterea quod, qui quondam cum rege potenti
Nomine Alexandro Magno fera prœlia bello
In Perſas retulere. [11] *ſuo poſt inde reventu*
Hoc genus arboris [12] *in prælatis finibus Grajis*
Diſſeruere, novos fructus mortalibus dantes.
Molluſca hæc nux eſt, ne quis forte inſcius erret.

Nux Terentia dicitur, quæ ita mollis eſt, ut vix attrectata frangatur. de qua in libro Favorini ſic reperitur: *Itemque quidam Tarentinas oves vel nuces dicunt quæ ſunt Terentinæ à tereno, quod eſt Sabinorum lingua molle. unde Terentios quoque dictos putat Varro ad Libonem primo.* quam in culpam etiam Horatius poteſt videri incidere qui ait:

& molle Tarentum.

Nux pinea hos nobis, qui oppoſiti ſunt, nucleos dedit, [13] Plautus in Ciſtellaria:

[8] *Cloatius in Ordinatorum Græcorum lib.* 4. | Hoc & ſequenti Capite, itemque lib. 3. cap. 6. pro *Ordinatorum Græcorum*, potius *Originationum Græcarum* legendum Scriverio videtur. Cloatius enim Verus *Libro à Græcis Tractorum*, hoc eodem capite citatur. *Pont.*

[9] *Idoneus aſſertor eſt Suevius.* | Male aliis laudatum reperio, *Succium.* Tranquillus videndus libro de illuſtribus Grammaticis, cap. 5. ubi tamen *Savius* eſt. *Pont.*

[10] *Admiſce tu Acca.* | Non temerarium id ait Turnebus Adverſ. 11. c. 1. Nam & Maro Æneidos 2.

Tunc ſic exſpirans Accam ex aqualibus unam
Alloquitur--

Pont. Addendus Salmaſius ad Solinum pag. 598.

[11] *Suo poſt inde reventu.* | Magis arridet Anglicani ſcriptura, *primo inde reventu.* Id.

[12] *In prælatis finibus Grajis Diſſeruere.* Vetus idem veteri forma, *deſeruere.* Antiqui enim, *deſerui, deſertum* efferebant, cujus vicem hodie, *deſevi, deſitum* frequentatur. Tibullus:

Nam veneror, ſeu ſtipes habet deſertus in agris,
Seu vetus in trivio florea ſerta lapis. Id.

[13] *Plautus in Ciſtellaria.* | In hoc omnes, quos editos vidi, ſunt conſtantes. At ego nihil ineptius, nihil inſulſius fingi poſſe aio hac allegatione Plautina? Quid enim à Macrobio dicitur, cui lux per eam fit? Omnino quia *nucleos* vocabulum ibi poſitum eſt, ideo ſcholaſticus imperitus id annotavit ex memoria, cui locus Plautinus inhærebat. Miror potuiſſe hîc viros doctos ſilere, & magis etiam eos, qui tanquam genuina hæc tractare potuerunt. *Gron.*

[14] *Qui*

14 *Qui è nuce nucleos esse vult, frangit nucem.*

14 *Qui è nuce nucleos esse vult, frangit nucem.* Ludat ex Cistellaria Macrobius, at Curculione legitur. Et nota in re trita & vulgata rem novam; Anglicanus noster non *esse* referebat, sed *ecere*, ut manifesto fuisse credam:

Qui è nuce nucleum icere vult, frangat nucem.

Certe convenienter & honeste sic frequentabitur; & redonanda hæc dictio eidem Plauto etiam Truculento. Editur scen. *Non omnis atas.*

Sin jecit rete pisces, ne effugiant cavet. Scribendum aio: *Sin icit rete pisces, ne eff. Icit* similiter interpreter, fixit sive attraxit. Nec aliter Vidularia: *Ibi ut piscabar fuscina ici vidulum.* Idem.

CAP. X.

De generibus malorum, & pirorum.

1 ET, quia mala videmus admissa bellariis, post nuces de malorum generibus differendum est. Sunt de agricultura scriptores qui nuces & mala sic dividunt, ut nuces dicant omne pomum quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est; Malum vero, quod foris habeat quod esui & durum intus includat. fæcundum hanc definitionem Persicum, quod Sævius poëta superius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum.

His præmissis, malorum enumeranda sunt genera, quæ Cloatius in ordinatorum Græcorum libro quarto ita diligenter enumerat: *Sunt autem genera malorum; Amerinum, cotonyum, citreum, coccymelum, conditivum, ὁμιμλὶς, musteum, Mattianum, orbiculatum, ogratianum, præcox, pannuceum, Punicum, Persicum, quirianum, prosivum, rubrum,* 2 *Scandianum, silvestre, struthium, Scantianum, Tibur, Verianum.* Vides Persicum à Cloatio inter mala numeratum quod quod nomen originis suæ tenuit, licet jam judum nostri soli germen sit. Quod autem ait idem Cloatius, *citreum*, & ipsum Persicum malum est secundum Vergilium,

Fælicis mali quo non præstantius ullum.

& reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixisse Vergilium; 3 accipite quæ Oppius in libro de silvestribus arboribus dicat: *Citrea item malus & Persica: altera generatur in Italia, & in Media altera.* & paulo post de citreo loquens ait: *Est autem odoratissimum, ex quo interjectum vesti tineas necat. fertur etiam venenis contrarium; quod tritum cum vino purgatione virium suarum bibentes servat. generantur autem in Persida omni tempore mala citrea,*

1 *Et, quia mala videmus admissa bellariis.* | Legendum, *admista.* Pont.
2 *Scandianum.* | Emendo, *Scandianum,* Columella lib. 5. cap. 10. *Meurs.*
3 *Accipite qua Oppius in libro.* | Etiam hæc *Opilius* legendum. *Idem.*

alia enim præcarpuntur, [4] *alia interim matureſcunt.* Vides hic & citreum nominari, & omnia ſigna poni, quæ de eo Vergilius dixit; licet nomen citrei ille non dixerit. nam & Homerus, qui citreum θύον appellat, oſtendit eſſe odoratum pomum,

Θύον δ' ὑπὸ χαλὸν ὀδώδει.

&, [5] quod ait Oppius inter veſtem poni citreum, idem ſignificat Homerus cum dicit:

Εἵματα δ' ἀμφιέσασα θυώδεα σιγαλόεντα

hinc & Nævius poëta in bello Punico ait *citroſam veſtem.*

Pira hæc quæ videmus varietas nominum numeroſa diſcernit. nam idem Cloatius ſic eorum vocabula deſcribit: *Anicianum, cucurbitivum, cirritum, cerviſca calculoſum, cruſtuminum,* [6] *decimanum, Græculum, Lollianum, Lanuvinum, laureum, latereſianum, murapium,* [7] *Mileſium, murteum.* [8] *Nævianum, orbiculatum, præcianum, rubile, Signinum, Fullianum, Titianum,* [9] *Turrinianum,* [10] *timoſum, præcox, volemum, meſpillum, ſerum, ſementivum ſerum, Sextilianum ſerum, Tarentinum ſerum, Valerianum ſorum.*

4 *Alia interim matureſcunt.* | Præfero ſcriptionem Anglicani; *alia interim proveniunt.* Palladius: *Quod ego in Sardinia, & in territorio Neapolitano in fundis noſtris comperi (quibus ſolum & cœlum tepidum eſt, & humor exundans) per gradus quoſdam ſibi ſemper poma ſuccedere, cum maturis ſe acerba ſubſtituant, acerborum vero ætatem florentia conſequantur.* Pont.

5 *Quod ait Oppius inter veſtem poni citreum.* | Iterum *Opilius* ſcribe. *Meurſ.*

6 *Decimanum.* | Leg. *Decumanum.* Pont.

7 *Mileſium, murteum.* | Vetus, *muſteum,* quod placet. Plinius: *Dixit volema Virgilius à Catone ſumpta, qui & ſementina & muſtea nominat. Muſtea* vero, ut idem annotat, dicta à celeritate miteſcendi. *Idem.*

8 *Nævianum,* ac paulo ante *cruſtuminum.* | Hæc *fragilia* Celſo. *Ex pomis,* inquit, *ceraſum, morum, ſorbum. Pirum fragile, quale Cruſtuminum vel Nævianum.* Idem.

9 *Turrinianum.* | Columella *Turraninum.* Meurſ.

10 *Timoſum.* | Leg. *cimoſum,* & denique *meſpillum ſerum.* ſine commate intermedio. *Idem.*

CAP.

CAP. XVI.

De ficuum, olearum, uvarumque generibus.

ADmonent nos & fici aridæ, ut enumeremus genera ficorum eodem Cloatio nos de his, ut de aliis, inſtruente. ſic enim diverſas ficos diligentiæ ſuæ more dinumerat: [1] *Africa, albula,* [2] *harundinea,* [3] *aſinaſtra, atra, paluſca, auguſta,* [4] *bifera,* [5] *carica,* [6] *caldica, alba nigra, Chia alba nigra, Calpurniana alba nigra,* [7] *cucurbitiva, duriſcoria, Herculanea,* [8] *Liviana,* [9] *ludia, leptoludia,* [10] *Marſica, Numidica, pulla Pompeiana, præcox,* [11] *Tellana atra.* Sciendum quod ficus alba ex fælicibus. ſit arboribus; contra nigra ex infælicibus. docent nos utrumque pontifices. ait enim Veranius de verbis pontificalibus: *Fælices arbores putantur eſſe, quercus, æſculus, illex, ſuber, fagus, corylus, ſorbus, ficus alba, pirus, malus, vitis, prunus, cornus, lotus.* [12] Tarquinius

[1] *Africa.* | Legendum *Africana.* Plinius lib. 15. cap. 18. *Africanas* diſerte nominat: *De Africanis,* inquiens, *quas multi præferunt cunctis, magna quæſtio: cum id genus in Africam nuper tranſieret.* Et ſtatim inde addit à Catone appellatam Africanam. *Pont.*

[2] *Harundinea.* | An veriſimile omiſſam hic Macrobio *chelidoniam* (quæ Latinis ſit *dineam hirundinea*; Plinius lib. 15. cap. 18. *chelidoniam* vocat) & *harundineam* non *hirundineam* voluiſſe dicere? Nam & idem Plinius eodem loco diſerte: *cum mariſciis, & quas harundinum folii macula variat.* Id. *Harundinea.* | Lego, *hirundinea.* Ea eſt quam *Chelidoniam* vocat Columella lib. 10. *Purpureaque Chelidonia, pingueſque Mariſca.* Meurſ.

[3] *Aſinaſtra, atra.* | Editio Lugdunenſis non habet hoc loco *atra*, forte quia ſequitur ſtatim, *Tellana, atra.* Alii libri conſtanter agnoſcunt. Quocirca laborare potius putem quam abundare. Et fuerit fors, *aratia.* Plinius mihi tibicen lib. 15. cap. 29. *Eſt & Herculanea, & albicerata, & aratia alba.* Pont.

[4] *Brifera.* | Emendo *bifera*, ex Columella. *Meurſ.*

[5] *Carica caldica.* | Legendum *Carica, Chalcidica. Caricarum* multa apud Columellam & Palladium mentio; videnturque ita dictæ à *Caria* regione; ſic uti *Chalcidica* à *Chalcide, Chia* à *Chio.* De quibus ſingulis etiam Plinius. *Pont.*

[6] *Caldica alba nigra.* | Lego, *Chalcidica a. n.* Meurſ.

[7] *Cucurbitiva.* | *Cucurbitiva* ſive *cucurbitina* à forma dictæ; ut ſupra *malum cucurbitivum.* Pont.

[8] *Liviana, ludia, leptoludia, Pompeiana.* | Legendum, *Liviana, Lydia, leptolydia, Pompeiana*: Apud Plinium prima & ultima vox haud plene expreſſa. Ubi legitur cap. 18. lib. 5. *Sunt & autorum nomina iis, Livia, Pempeia.* Legerim *Liviana, Pompeiana.* Idem.

[9] *Ludia, leptoludia.* | Scribo, *Lydia, Leptolydia.* Meurſ.

[10] *Marſica.* | Sic & *vinum Marſicum.* Sunt enim *Marſi* Italiæ populi, Picentibus & Samnitibus finitimi. *Pont.*

Marſica. | Lego, *Mariſca.* Meurſ.

[11] *Tellana atra.* | Idem Plinius, ut jam laudavi, diparate. *Tellana, atra.* Pont.

[12] *Tarquinius autem Priſcus.* | Libro ſequenti, qui eſt tertius, cap. 7. hic idem. ut videtur, non *Tarquinius*, ſed *Tarquitius* dicitur; citaturque ibi liber ejus tranſcriptus ex *Oſtentario Thuſco*, quod hic *Oſtentarium arborarium* nominatur. Meminit quoque ejus inter Hiſtoricos Latinos, accuratiſſimus clariſſimuſque Gerh. Johannes Voſſius; legendumque utrobique exiſtimat, *Tarquitius.* Eum vide eo in opere, quod jam nuperrime de iiſdem hiſtoricis elaboravit multo elegantiſſimum. Vide & Petrum Pithœum Subſecivorum lib. 1. cap. 20. Qui de *Tarquitio* omnium primus conjecturam injecit. *Idem.*

autem

autem Priſcus in oſtentario arborario ſic ait: *Arbores quæ inferum deorum avertentiumque in tutela ſunt, eas infælices nominant.* [13] *alternum ſanguinem, filicem, ficum atram, quæque baccam nigram nigroſque fructus ferunt, itemque acrifolium, pirum ſilvaticum, ruſcum, rubum, ſenteſque, quibus portenta prodigiaque mala comburi jubere oportet.* Quid? quod ficum tanquam non pomum ſecerni à pomis apud idoneos reperimus? Afranius in Sella: *Pomum, holus, ficum, uvam.* ſed & Cicero Oeconomicon libro tertio: *Neque ſeris vitem, neque quæ ſata eſt diligenter colit; oleum, ficos, poma, non habet.* [14] Nec hoc ignorandum eſt ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere, Lacte proprie ficorum. Groſſi appellantur fici, qui non matureſcunt, hos Græci dicunt ὀλυνθους. Mattius: *In milibus tot ficorum non videbitis groſſum.* & paulo poſt ait: *Sumas ab alio lacte diffluos groſſos.* & Poſtumius Albinus annali primo de Bruto: [15] *Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumque faciebat; groſſulos ex melle edebat.*

Olearum genera hæc enumerantur, Africana, Albigerus, Aquilia, Alexandrina, Ægyptia, [16] culminea, conditiva, Liciniana, Orchas, oleaſter, [17] pauſia, Paulia, radius, Sallentina, Sergiana, Termutia. ſicut uvarum iſta ſunt genera; Aminea, ſcilicet à regione. nam Aminei fuerunt [18] ubi nunc Falernum eſt: aſinuſca, atruſca, albi-

[13] *Alternum ſanguinem.* | Perperam *alternum, alaternum*, ut habet Plinius lib. 16. cap. 26. *Alaternus, cui folia inter ilicem & olivam. Sanguinem* autem à *Sanguen* dicitur, quæ cornus fœmina, ſive arbor eſt, cujus cortex ad ſanguinis ſimilitudinem rubet. Hinc *frutices ſanguinei*, item *virga ſanguinea* apud Plinium. Meminit & Modeſtinus D. lib. 48. Tit. 9. l. 9. *Pœna parricidii more majorum hac inſtituta eſt, ut paricida virgis ſanguineis verberatus, deinde culleo inſuatur.* Idem.

Alternum ſanguinem. | Lego, *Alaternum, ſalicem.* Alaterni meminit Plinius lib. 16. cap. 26. Et Columella lib. 7 cap. 6. *Meurſ.*

[14] *Nec hoc ignorandum eſt, ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere, Lacte proprie ficorum groſſi appellantur fici, qui non matureſcunt: hos Graci dicunt ὀλυνθους.* | Totum locum ita diſtingue ac lege: *Nec ignorandum eſt ficum ſolam ex omnibus arboribus non florere. Lacte proprie ficorum groſſi appellantur. Fici, qui non matureſcunt, hos Græci dicunt ὀλυνθους.* Retinendum autem *Lacte* caſu nominandi. Plautus: *Neque aqua aqua, neque lacte lacti eſt ſuſpicem ſimilius.* Et aliis quoque alibi ita uſurpatum id vocabuli. [Caſaubonus Epiſtola ad Carolum Labbæum videtur notare Macrobium, quaſi ille ſenſerit aut ſcripſerit lacte ſive lac eſſe proprium ficorum; cum nihil hic tale habeat Macrobius: qui groſſos proprie appellari lacte ficorum nos docet. Quam autem vel ille vel Labbæus ſecuti editionem Macrobii ſint, ut tam præſertim abſonum clariſſ. ille Caſaubonus in animum ſuum ſuper Macrobio conceperit, comminiſci nequeo: Cum Macrobius non dicat *ſuum* ſeu proprium ficorum eſſe lac, ſed lac ficorum ſeu lacteos ficos proprie appellari groſſos aſſerit; quod eſt veriſſimum, & oſtendit id maximorum quæ ſequuntur auctorum teſtimoniis. En quas in pedicas abduxit etiam ſummos viros levis, ſed erronea quam modo ſuſtulimus, diſtinctio: tum & vox *proprie* ita ſumpta quaſi non *proprie* ſed *proprium* eſſet exaratum, quod nullis in libris comparet. | *Idem.*

[15] *Ea cauſa ſeſe ſtultum brutumque faciebat.* | Id eſt, ſe talem ſimulabat. *Idem.*

[16] *Culminea, conditiva.* | *Colmeneana* agnoſcit Cato, & alii rei ruſticæ Scriptores. Item *Albicerum* paulo ſuperius, pro *Albigerus.* Monuit Scriverius. *Idem.*

[17] *Pauſia, Paulia.* | Lego, *Pauſia, Paphia.* ita dicta à Papho unde allata. Vide Iſidorum lib. 17. cap. 7. *Meurſ.*

[18] *Ubi nunc Falernum eſt.* | Scriptus diſerte, *Salernum. Pont.*

verus,

verus, [19] albena, apiana, apicia, bumamma, aut, ut Græci dicunt, βύμαθος, duracina, labruſca, melampſithia, maronia, mareotis, [20] numentana, precia, prannia, pſithia, pilleolata, Rhodia, ſtephanitis, [21] venucula, variola, lagea. Inter hæc Prætextatus : Vellem Servium noſtrum diutius audire. ſed hora nos quietis admonet, [22] ut exorto jubare [23] eloquio Symmachi domi ſuæ fruamur. [24] atque ita facta diſceſſio eſt.

[19] *Albana apiana.* | Scribo, *Albana, Appiana.* Meurſ.

[20] *Numentana.* | *Nomentana.* Idem.

[21] *Vennucula.* | *Venucula.* Idem.

[22] *Ut exorto jubare eloquio Symmachi domi ſua fruamur.* | Nugæ verborum. Cum Scripto reſcribendum : *Ut exorto jubare eloquio Symmachi doniſque fruamur.* Non enim apud Symmachum ſequens aut ulla harum habita diſſertatio, ſed apud Vettium Prætexatum. Liquet vel ex iis quæ ſupplevimus initio ſequentis libri. Allufit autem ad dona quæ mitti mos Saturnalibus. *Pont.*

[23] *Eloquio Symmachi.* | Nec turbet quem, quod non Symmachus ſequenti ſtatim libro, ſed Prætextatus eloquii partes ſuſtineat. Fit autem id ideo quod libri quinque reliqui, unius conventus, id eſt, ſecundi diei ſermo ſint. Quatuor eorum, id eſt, Tertius, Quartus, Quintus & Sextus ante cænationem de Marone pertractant. Septimus tandem ipſius convivii confeſſum & ſermonem continet, atque ibi Symmachus dicendi vices, quas hic epularis & varius ad eum ſermo perduxerat, aſſumit. Hoc annotandum cenſui, quia non ſatis hæc hactenus, imo omnino non ſpectata ſunt. *Idem.*

[24] *Atque ita facta diſceſſio eſt.* | Iſtis adde quæ notavimus ſub finem Sexti. *Idem.*

AURE-

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Inluſtris *Conviviorum Secundi Diei* SATURNALIORUM

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Quam accurate Vergilius expreſſerit diverſos ritus ſacrificandi.

COngregatis in tempore conſtituto in domo Vettii, qui venire debuerant, [2] ante cænandum cœpit Euangelus Vettium taliter compellare: Dixiſti, inquit, mi Veti, inter omnia quibus eminet laus Maronis hoc te lectorem aſſiduum admirari, quia doctiſſime jus Pontificium, tanquam hoc profeſſus, in multa & varia operis ſui parte ſervavit. Et ſi tantæ diſſertationis ſermo non cederet, [3] promiſiſti fore ut Vergilius noſter Pontifex maximus videretur. Nunc igitur comple promiſſum, vel ſermonem à memoria tua credam ceſſiſſe, vel potius præſulem noſtrum Vergilium Pontificem ignoraſſe. Tunc Prætextatus decenti rubore perfuſus; non, inquit, ô Euangele, propter verba tua magis vana quam vera, ſed propter totius cœtus reverentiam, quem ſcio avide iſtud audire, oſtendam nec me ſermonis oblitum, nec ſacrorum Vergilium imperitum. Hoc autem

[1] *Congregatis in tempore conſtituto* | Omnia hæc aduſque, *Tu genitor cape Sacra manu*, ex veteri eodem eruimus, genuina germana Macrobii noſtri. *Pont.*

[2] *Ante cænandum* | Ita omnino legendum, non *inter cænandum*. Nam cum (ut liquet ex fine libri 2. antecedentis) exorto Sole ut congregarentur conſtitutum eſſet, id temporis aduſque cænam ſilentio tranſmiſſum veriſimile haud eſt. Itaque pro, *inter*, ea reponendum curavimus. *Idem.*

[3] *Promiſiſti fore* | Supra pag. 267. *Et ſi tanta*, inquit, *diſſertationis ſermo conceſſerit, promitio fore ut Vergilius noſter pontifex maximus aſſeratur.* Idem.

reputo principaliter præmittendum, quo ad hoc quis diis ſuperis rem ſacram recte perficiat, [4] prius eum rite purificari oportere. Et hoc Vergilius prius plane demonſtrat, quum Æneam Pontificem introducit [5] patri ſuo ſic loquentem:

[6] *Tu genitor cape ſacra manu patrioſque Penates:*
Me bello è tanto digreſſum & cæde recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.

poſt Caietæ quoque nutricis ſepulturam, quo potiſſimum navigans appellitur, quam ad eam partem,

per quam fluvio Tiberinus amæno
In mare prorumpit,

ut confeſtim in ipſo Italiæ limine fluviali unda ablutus poſſet quam puriſſime Jovem

Phrygiamque ex ordine matrem

invocare. quid? quod Euandrum aditurus per Tiberim navigat, quod eum eſſet reperturus Herculi ſacra celebrantem, ut purificatus ſacris poſſit hoſpitalibus intereſſe; Hic & Juno ipſa conqueritur non magis quod Æneam contigiſſet contra ſuum velle in Italiam pervenire, quam quod *optato* [7] potiretur *Tibridis alveo:* quia ſciret eum hoc amne purificatum poſſe ſacra etiam ſibi rite perficere. nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo vellet. Nunc quoniam purificationem ad ſacra ſuperorum pertinentem deorum in Vergiliana obſervatione monſtravimus, videamus utrum & circa inferorum deorum cultum

4 *Prius eum rite purificari oportere* | Martialis ad Domitianum: *Meminerit non niſi religionis purificatione luſtratus, accedere ad templa debere.* Gloſſarium: *ἁγνίζω, purgo, purifico.* Idem.

Vergilius prius plane demonſtrat | Exiſtimo in eo latere ἐπίθεσιν, quale ſolet Virgilio dare Macrobius pro artificio, quod in eo demonſtrat. Forte: *Virgilius prius.* Infra c. 5. *Adeo omnem pietatem in ſacrificiis, qua Diis exhibenda ſunt poſuit.* Gron.

5 *Patri ſuo ſic loquentem* | Quod in vetuſtis licet libris eſt; *Violatum cum ſe neſſet Æneas multa cæde pollutum, ait.* Sentiſolum turbando eſt. In Scripto quodammodo quoque comperi, ſed confuſum & lacerum. *Pont.*

6 *Tu genitor cape Sacra manu patrioſque penates* | Reſpexit Seneca libro de Beneficiis 3. *Cum complexus ſacra ac penates religioſus ſenex vadentem non ſimplici ſarcina premeret.* Idem.

7 *Potiretur Tibridis alveo* | Vocem, *alveum* contrahere poëtis ſolenne. An & ita Papinius in Propemptico Metii Celeris verſus? *Juvenis dubio committitur alto Metius.* Nam licet recte dici poſſit, *dubio alto.* hic tamen quomodo recte dicatur? Dixerat enim id jam ante. An itaque verum fuerit, *dubio committitur alveo.* & firmet non leviter, quod ſubdit; *atque animæ partem ſuper æquora noſtra majorem transferre parat.* Propertius: *Portabat ſanctos alveus iſte viros.* Sed nihil in verbis iſtis Papinii verius recepta lectione. Committitur dubio alto ſive dubio mari Metius, paratque non, ut ille, dimidium, ſed partem majorem animi poëtæ transferre ſuper æquora. Quid clarius dici, quid ſimplicius potuit? In illo autem Maronis in Catalect.

Flavum prope Tibrim olentes nauticum
Vocare.

An faciendum? *Alveumque propter Tibrim olentes nauticum Vocare. Alveum Tibrim,* ut, *rete jaculum, Marmora monumenta,* & talia. Videatur illud de *Tibri* intelligendum & vero jam alveoſo & ab aquis ſterili. Docent vel illa ſequentia:

Ubi appulſa rates
Stant in vadis cano retenta ſordido,
Mactaque luctantes aqua.

Item lapis vetus: CUR. ALBEI. TIBERIS, ET. CLOACARUM. URBIS. *Idem.*

pro-

proprietatem moris idem Poëta ſervaverit. Conſtat dis ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari. cum vero inferis litandum eſt; ſatis actum videtur ſi adſperſio ſola contingat. de ſacris igitur ſuperorum ait Æneas:

donec me flumine vivo
Abluero.

at Dido [8] cum ſacra dis inferis inſtituit ait;

Annam cara mihi nutrix huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluviali ſpargere lympha.

& alibi:

Sparſerat & latices ſimulatos fontis Averni.

necnon cum Miſenum ſepulturæ mandari refert:

Idem ter ſocios pura circumtulit unda
Spargens rore levi.

ſic & cum facit Æneam apud inferos ramum Proſerpinæ conſecraturum ita infert:

Occupat Æneas aditum, corpuſque recenti
Spargit aqua.

[8] *Cum Sacra Diis inferis inſtituit*] Erat in calamo exarato: *inferis ſtatuit*. Et ea vox propria ſacrorum eſt. Maro: *Crateraſque duos ſtatuam tibi pinguis olivi*. Reſpexiſſe quoque Suetonium credam Auguſto, ſub finem: *Quem vellet incidi in aneis tabulis, qua ante Mauſoleum ſtatuerentur*. Ubi tamen inſolentia dictionis ſuſpecta accura riſſimo Caſaubono; quaſi *pilis* potius conveniat verbum, *ſtatuerentur*. Ego non ſollicitem. Et accedit illud Tertulliani ex Scropiaci c. 10. *Nec imaginem tuam auream, quam ſtatuiſti, adorabimus*. Id

CAP. II.

Quam proprie Vergilius uſus ſit verbis ad ſacra pertinentibus.

VErborum autem proprietas tam poëtæ huic familiaris eſt; ut talis obſervatio in Vergilio laus eſſe jam deſinat. nullis tamen magis proprie uſus eſt, quam ſacris vel ſacrificalibus verbis. & primum illud non omiſerim, in quo plerique falluntur:

extaque falſos
Porriciam in fluctus.

non, ut quidam, *projiciam*; æſtimantes dixiſſe Vergilium projicienda exta, [1] qui adjecit, *in fluctus*. ſed non ita eſt. nam & ex diſciplina haruſpicum & ex præcepto pontificum verbum hoc ſolemne ſacrificantibus eſt: ſicut Veranius ex primo libro Pictoris ita diſſertationem hujus verbi exſecutus eſt, [2] *Exta porriciunto, dis danto in altaria aramve focumve, eove quo exta dari debebunt. Porricere* ergo non *projicere*, proprium ſacrificii verbum eſt, & quia dixit Veranius, *in aram focumve eove quo exta dari debebunt*; nunc pro ara & foco mare accipiendum eſt, cum ſacrificium diis maris dicatur. ait enim;

[1] *Qui adjecit, in fluctus*] Retraxerim ex proxima dictione, literulam, *Quia adjecit*. Pont.

[2] *Exta porriciunto, diis danto*] Ita reſtituimus ex Scripto, in quo: *porriciunto diitanto*. Idem.

Di

Di quibus imperium eſt pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

ex his docetur in mare rite potuiſſe *porrici exta*, non, *projici.*

Conſtituam ante aras voti reus.

Hæc vox propria ſacrorum eſt; ut reus vocetur qui ſuſcepto voto ſe numinibus obligat; [3] damnatus autem, qui promiſſa vota non ſolvit. Sed de hoc non opus eſt à me plura proferri, cum vir doctiſſimus Euſtathius paulo ante hanc partem plenius exſecutus ſit.

Eſt profundam ſcientiam hujus poëtæ in uno ſæpe reperire verbo, quod fortuito dictum vulgus putaret. multifariam enim legimus quod litare ſola non poſſit oratio, niſi & is qui deos precatur etiam aram manibus apprehendat. inde Varo divinarum libro quinto dicit aras primum aſas dictas; quod eſſet neceſſarium à ſacrificantibus eas teneri. anſis autem teneri ſolere vaſa quis dubiter? commutatione ergo literarum aras dici cœptas, ut Valeſios & Fuſios dictos prius nunc Valerios & Furios dici. hæc omnia illo verſu poëta exſecutus eſt:

Talibus orantem dictis araſque tenentem
Audiit omnipotens,

nonne eo additum credideris non quia orabat tantum, ſed quia & aras tenebat auditum? nec non cum ait,

Talibus orabat dictis, araſque tenebat.

item:

Tango aras, medios ignes ac numina teſtor.

eandem vim nominis ex apprehenſione ſignificat.

Idem poëta tam ſcientia profundus quam amœnus ingenio nonnulla de veteribus verbis quæ ad proprietatem ſacrorum noverat pertinere ita interpretatus eſt, ut mutato verbi ſono integer intellectus maneret. nam primo pontificii juris libro apud Pictorem verbum hoc poſitum eſt, *vitulari*. de cujus verbi ſignificatu Titius ita retulit. *Vitulari* eſt *voce lætari*. *Varro etiam in libro quintodecimo rerum divinarum ita refert; quod pontifex in ſacris quibuſdam vitulari ſoleat, quod Græci παιανίζειν vocant.* Has tot interpretationis ambages quam paucis verbis [4] docta eloquentia Maronis expreſſit:

Lætumque choro pæana canentes.

nam ſi *vitulari* eſt *voce lætari*, quod eſt παιανίζειν, nonne in cantu

[3] *Damnatus autem, qui promiſſa vota non ſolvit*] Multis diſputat Joſ. Caſtalio J.C. Obſervationum Decade 3. cap. 9. hic legi debere, ſublatâ negatione, *qui promiſſa vota jam ſolvit*. At Macrobius intelligit potius eum proprie *voti damnatum* appellari, qui promiſſum votum cum non ſolvit, is *damnas* ſive *damnatus* habeatur ut ſolvat. Itaque præcedit obligatio, quam qui præſtitit, *voti reus* dicitur; qui autem reus voti non ſolvit is damnatus voti eſt, ad id ſolvendum. *Idem.*

[4] *Docta eloquentia Maronis*] An hic agitur de eloquentia poëtæ? Nunc quoque Stephanum audimus. Antiqui *elegantia*, qui judicium meum accipiunt. Ea enim conſiſtit in delectu propriorum cuique rei verborum, quam in illo Vettius jam oſtendit. Infra cap. 11. *Poëta enim æque in rebus doctrina & in verbis ſectator elegantiæ.* Cap. 4. vocat non incurioſam ſubtilitatem. *Gron.*

læti

læti πανήγυρις enarratio verbi perfecta ſervata eſt? &, ut huic vocabulo diutius immoremur, [5] Hyllus libro, quem de dis compoſuit, ait Vitulam vocari deam, quæ lætitiæ præeſt. Piſo ait vitulam victoriam nominari, cujus rei hoc argumentum profert; quod poſtridie Nonas Julias re bene geſta, cum pridie populus à Tuſcis in fugam verſus ſit, unde *Populifugia* vocantur, poſt victoriam certis ſacrificiis fiat vitulatio. quidam nomen ejus animadverſum putant quod potens ſit vitæ tolerandæ. ideo huic deæ pro frugibus fieri ſacra dicuntur, quia frugibus vita humana toleratur. unde hoc eſſe animadvertimus quod ait Vergilius;

[6] *Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito:*

ut *vitula* dixerit pro *vitulatione*. quod nomen eſſe ſacrificii ob lætitiam facti ſuperius expreſſimus. Meminerimus tamen ſic legendum per ablativum;

Cum faciam vitula pro frugibus:

id eſt, cum faciam rem divinam, non ove, non capra, ſed vitula; tamquam dicat, cum vitulam pro frugibus ſacrificavero, quod eſt, cum vitula rem divinam fecero. Pontificem Ænean vel ex nomine referendorum laborum ejus oſtendit. pontificibus enim permiſſa eſt poteſtas memoriam rerum geſtarum in tabulas conferendi; & hos annales appellant equidem maximos, quaſi à pontificibus maximis factos. unde ex perſona Æneæ ait;

Et vacat annales tantorum audire laborum.

[5] *Hyllus libro quem de dis* | Reſcripſerat Scriverius ad oram libri ſui, *Hyginus*. Qui & aliquoties à Macrobio in teſtimonium adducitur. Quamvis eodem notante, *Hyllus* inter Romana etiam nomina reperiatur in Inſcriptionibus, & apud Martialem. *Pont.*

[6] *Cum faciam vitulâ pro frugibus* | Juvenalis interpres vetus Sat. 9. aliter citat: *Cum faciam vitulum p. f.* Hoc monere voluit *Meurſ.*

CAP. III.

De ſacro, profano, ſancto, & religioſo; quid ea ſint, & quam diligenter horum verborum proprietates expreſſerit Maro.

ET quia inter decreta pontificum hoc maxime quæritur [1] quid *ſacrum*, quid *ſanctum*, quid *religioſum*: quærendum utrum his ſecundum definitionem ſuam Vergilius uſus ſit, & ſingulis vocabuli ſui proprietatem ſuo more ſervarit.

Sacrum eſt, ut Trebatius libro primo de religionibus refert, *quicquid eſt quod deorum habetur.* Hujus definitionis poëta memor, ubi ſacrum nominavit, admonitionem deorum pæne ſemper adjecit:

[1] *Quid ſacrum, quid ſanctum* | Inſerit Anglicanus, *Quid ſacrum, quid profanum.* Quod germaniſſimum eſt. & agitur de eo altero ſtatim loco. Plaurus etiam dixit: *Quid ſacrum, quid prophanum haleas: perpenditur.* Pont.

ſan-

Sacra Dioneæ matri diviſque ferebam.

item :

Sacra Jovi Stygio quæ rite incepta paravi.

item : *Tibi enim tibi maxima Juno*

Mactat ſacra ferens.

Profanum omnes pæne conſentiunt id eſſe, quod extra fanaticam cati-ſam ſit, quaſi porro à fano & à religione ſecretum. cujus ſignificatus exemplum exſecutus eſt cum de luco & aditu inferorum ſacro utroque loqueretur :

Procul ô procul eſte profani,
Conclamat vates, totoque abſiſtite luco.

Eo accedit quod Trebatius *profanum* id proprie dici ait, *quod ex religioſo vel ſacro in hominum uſum proprietatemque converſum eſt*, quod apertiſſime poëta ſervavit cum ait :

Faune precor miſerere, inquit, tuque optima ferrum
Terra tene ; colui veſtros ſi ſemper honores ;
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

dixerat enim,

Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
Suſtulerant.

unde oſtendit proprie *profanum*, quod ex ſacro promiſcuum humanis actibus commodatum eſt.

Sanctum eſt, ut idem Trebatius libro decimo religionum refert, *interdum idem quod ſacrum idemque quod religioſum ; interdum aliud, hoc eſt, nec ſacrum nec religioſum eſt.* Quod ad ſecundam ſpeciem pertinet,

Sancta ad vos anima atque iſtius inſcia culpæ
Deſcendam.

non enim ſacro aut religioſo ejus anima tenebatur, quam ſanctam, hoc eſt, incorruptam, voluit oſtendere. ut in illo quoque :

Tuque ô ſanctiſſima conjux
Felix morte tua.

In quo caſtitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus eſt. unde & *ſanctæ leges* ; quæ non debeant pœnæ ſanctione corrumpi. Quod autem ad priorem ſpeciei definitionem de ſancto attinet ; id eſt, ut non aliud ſit quam ſacrum aut religioſum ;

Ecce levis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere lumen apex,

Et paulo poſt :

Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes.

hic enim ſanctos ac ſi ſacros accipiemus, quia divinitus contigerunt. item :

Tuque ô ſanctiſſima vates
Præſcia venturi :

non aliud niſi ſacram vocat, quam videbat & deo plenam & ſacerdotem.

Supereſt ut quid ſit religioſum cum Vergilio communicemus. [2] Servius Sulpicius religionem eſſe dictam tradidit, quæ propter ſanctitatem aliquam remota ac ſepoſita à nobis ſit; [3] quaſi à relinquendo dicta, [4] ut à carendo ceremonia. hoc Vergilius ſervans ait:

Eſt ingens gelidum lucus prope Cæretis amnem
Religione patrum late ſacer.

& adjecit, quo proprietatem religionis exprimeret:

Undique colles
Incluſere cavi, & nigra nemus abiete cingunt.

quæ res utique faciebat lucum à populi communione ſecretum, &, ut relictum locum oſtenderet non ſola adeundi difficultate, adjecit & ſanctitatem.

Silvano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos
Agrorum pecoriſque deo.

Secundum Pompeium Feſtum *religioſi ſunt, qui facienda & vitanda diſcernunt.* hinc Maro ait:

Rivos deducere nulla
Religio vetuit.

Quod autem ait, *deducere:* nihil aliud eſt quam detergere. nam feſtis diebus rivos veteres ſordidatos detergere licet, novos fodere non licet.

In tranſcurſu & hoc notandum eſt, quod & ipſe velut prætereiens ſub unius verbi ſignificatione projecit. cavetur enim in jure pontificio, ut, quoniam oves duabus ex cauſis lavari ſolent, aut ut curetur ſcabies, aut ut lana purgetur, feſtis diebus purgandæ lanæ gratia oves lavare non liceat; liceat autem ſi curatione ſcabies abluenda ſit. ideo hoc quoque inter conceſſa numeravit;

Balantumque greges fluvio merſare.

quod ſi hucuſque dixiſſet; licita & vetita confuderat: ſed adjiciendo, *ſalubri*, cauſam conceſſæ ablutionis expreſſit.

[2] *Servius Sulpitius religionem eſſe dictam tradidit* | Gellius lib. 4. cap. 9. Maſurium Sabinum hujus ſententiæ laudat auctorem. Neceſſario in alterutro mendum. *Meurſ.*

[3] *Quaſi à relinquendo dicta religio* | A *relegendo* videtur deducere verſus hic vetus: *Religentem eſſe oportet, religioſum nefas.* Pont.

[4] *Ut à carendo ceremonia* | *Ceremonia* vocem ab oppido *Cere* fluxiſſe videtur innuere Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. §. 10. Qui videndus. *Idem.*

CAP.

CAP. IV.

Quid delubrum, quid dii Penates. Et quod ne in his quidem Vergilius à sua recesserit diligentia.

NOmina etiam sacrorum locorum sub congrua proprietate proferre pontificalis observatio est. Ergo delubrum quid pontifices proprie vocent, & qualiter hoc nomine Vergilius usus sit, requiramus. Varro libro octavo rerum divinarum, *Delubrum* ait *alios æstimare, in quo præter ædem sit area assumpta deum causa, ut est in circo Flaminio Jovis Statoris; alios in quo loco dei simulacrum dedicatum est.* & adjecit: *sicut locum in quo figerent candelam candelabrum appellatur: ita* [1] *in quo deum ponerent nominatum delubrum.* His à Varrone præscriptis intelligere possumus id potissimum ab eo probatum, quod ex sua consuetudine in ultimo posuit, ut à dei dedicato simulachro delubrum cœperit nuncupari. Vergilius tamen utramque rationem diligenter est exsecutus. ut enim à postrema incipiamus; observavit delubrum nominaturus aut proprie deorum nomina aut ea quæ diis accommodarentur inserere.

At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt.

&, ut mox simulachrum nominaret, subtexuit:

Sævæque petunt Tritonidos arcem,
Sub pedibusque deæ clypeique sub orbe teguntur.

item:

Nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
Ille dies.

illam vero opinionem de area, quam Varro prædixerat, non omisit:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt;

& mox:

Aut ante ora deum pingues spatiatur ad aras.

quid enim est spatiatur, quam spatio lati itineris obambulat? quod adjiciendo, *ante aras*, ostendit aream assumptam deorum causa. ita suo more velut aliud agendo implet arcana.

De diis quoque Romanorum propriis, id est, Penatibus, adspersa est huic operi non incuriosa subtilitas. Nigidius enim de diis libro nonodecimo requirit num dii Penates sint Trojanorum Apollo & Neptunus, qui muros eis fecisse dicuntur; & num eos in Italiam Æneas advexerit. Cornelius quoque Labeo de diis Penatibus eadem existimat. hanc opinionem sequitur Maro cum dicit,

[1] *In quo deum ponerent nominatum delubrum* | Glossarium, *delubrum*, καθίδρυμα, ξόανον, Ἀνάθημα, item, ἵδρυμα; *delubrum* Pont.

Sic fatus meritos aris mactabat honores:
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Varro humanarum ſecundo Dardanum refert deos Penates ex Samothrace in Phrygiam & Ænean ex Troia in Italiam detuliſſe. Qui ſint autem dii Penates in libro quidem memorato Varro non exprimit: ſed, qui diligentius eruunt veritatem, Penates eſſe dixerunt, per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi poſſidemus: eſſe autem medium æthera Jovem, Junonem vero imum aëra cum terra, & Minervam ſummum ætheris cacumen. & argumento utuntur, quod Tarquinius Demarati Corinthii filius, Samothracicis religionibus myſtice imbutus, uno templo ac ſub eodem tecto, numina memorata conjunxit. Caſſius Hemina dicit, Samothracas deos eoſdemque Romanorum [a] Penates proprie dici θεὸς μεγάλους, θεὸς χθονιὸς, θεὸς σωτῆρας. Noſter hæc ſciens ait:

Cum ſociis natoque, penatibus & magnis dis.

quod exprimit θεὸς μεγάλους. Sed & omnia hæc nomina cum in uno de ſupradictis numinibus ſervat, doctrinam proculdubio ſuam de omni hac opinione confirmat. cum enim ait:

Junonis magnæ primum prece numen adora;

πρῶ μεγάλῃ nominavit:

Aſſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Juno;

πρῶ χθονίῃ; *dominamque potentem,* πρῶ σωτείρῃ. Eodem nomine appellavit & Veſtam. quam de numero Penatium aut certe comitem eorum eſſe manifeſtum eſt: adeo ut & conſules, prætores ſeu dictatores, cum adeunt magiſtratum, Lavinii rem divinam faciant Penatibus pariter & Veſtæ. Sed & Vergilius, ubi ex perſona Hectoris dixit,

Sacra ſuoſque tibi commendat Troja Penates:

mox ſubjecit:

Sic ait & manibus vittas Veſtamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

addidit Higinus in libro, quem de diis Penatibus ſcripſit, vocari eos θεοὺς πατρῴους. ſed nec hoc Vergilius ignoratum reliquit:

Dii patrii ſervate domum, ſervate nepotem.

& alibi,

patriique Penates.

[a] *Penates proprie dici θεοὺς μεγάλους* | Petron. *Dii majores ſunt qui me reſtituerunt in integrum.* Idem.

CAP.

CAP. V.

Quanta fuerit Vergilii cura in exprimendis diverſis hoſtiarum generibus: & cur Mezentium contemptorem dixerit deorum.

NEC minus de ſacrificiorum uſu quam de deorum ſcientia diligentiam ſuam pandit. Cum enim Trebatius libro primo de religionibus doceat hoſtiarum genera eſſe duo; unum in quo voluntas dei per exta diſquiritur, alterum in quo ſola anima deo ſacratur, unde etiam Haruſpices animales has hoſtias vocant, utrumque hoſtiarum genus in carmine ſuo Vergilius oſtendit. & primo quidem illud quo voluntas numinum per exta monſtratur.

Mactat lectas de more bidentes,

& mox;

Pecudumque reclusis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

alterum illud, in quo hoſtia animalis dicitur quod ejus tantum anima ſacratur, oſtendit, cum facit Entellum victorem Eryci mactare taurum. nam, ut expleret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo uſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis.

& ut nuncupata vota ſignaret, ait, *perſolvo*: quod de voto proprie dicitur. utque oſtenderet perſolutum diis ſignavit, dicens:

Sternitur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.

Videndum etiam ne & illam hoſtiam oſtendat animalem;

Sanguine placaſtis ventos & virgine cæſa,
Cum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animaque litandum
Argolica.

nam & *animam*, id eſt, hoſtiæ nomen poſuit, & *litare*, quod ſignificat ſacrificio facto placaſſe numen.

In his ipſis hoſtiis vel animalibus vel conſultatoriis quædam ſunt, quæ hoſtiæ injuges vocantur, id eſt, quæ nunquam domitæ aut jugo ſubditæ ſunt. harum quoque noſter poëta ſic meminit;

Nunc grege de niveo ſeptem mactare juvencos
Præſtiterit, totidem lectas de more bidentes.

&, ut injuges evidentius exprimeret, adjecit;

& intacta totidem cervice juvencos.

Eximii quoque in ſacrificiis vocabulum non poëticum ἐξαίρετον, ſed ſacerdotale nomen eſt. Veranius enim in pontificalibus quæſtionibus docet eximias dictas hoſtias quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximuntur è grege; vel quod eximia ſpecie quaſi offerenda numinibus eligantur. hinc ait;

Quatuor eximios præſtanti corpore tauros.

ubi quod eximuntur *eximios*, quod eliguntur *præſtanti corpore* dicendo

cendo monſtravit. Ambarvalis hoſtia eſt, ut ait Pompeius Feſtus, quæ rei divinæ cauſa circum arva ducitur ab his qui pro frugibus faciunt. hujus ſacrificii mentionem in Bucolicis habet, ubi de apotheoſi Daphnidis loquitur:

Hæc tibi ſemper erunt & cum ſolemnia vota
Reddemus nymphis, & cum luſtrabimus agros.

ubi *luſtrare* ſignificat circumire. hinc enim videlicet & nomen hoſtiæ acquiſitum eſt ab ambiendis arvis. ſed & in Georgicorum libro primo:

Terque novas circum felix eat hoſtia fruges.

Obſervatum eſt à ſacrificantibus ut ſi [1] hoſtia, quæ ad aras duceretur, fuiſſet vehementius reluctata, oſtendiſſetque ſe invitam altaribus admoveri, amoveretur: quia invito deo offerri eam putabant. Quæ autem ſtetiſſet oblata, hanc volenti numini dari æſtimabant hinc noſter:

Et ductus cornu, ſtabit ſacer hircus ad aras.

& alibi:

Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum.

Adeo autem omnem pietatem in ſacrificiis, quæ dis exhibenda ſunt, ponit; ut propter contrariam cauſam Mezentium vocaverit contemptorem deorum. neque enim, ut Aſpero videtur, ideo contemptor divum dictus eſt, quod ſine reſpectu deorum in homines impius fuerit. alioquin multo magis hoc de Buſiride dixiſſet; quem longe crudeliorem *Illaudatum* vocaſſe contentus eſt. Sed veram hujus contumaciſſimi nominis cauſam, in primo libro Originum Catonis diligens lector inveniet, ait enim Mezentium Rutulis imperaſſe ut ſibi offerrent quas diis primitias offerebant, & Latinos omnes ſimilis imperii metu ita vocaſſe: JUPITER. SI. TIBI. MAGIS. CORDI. EST. NOS. EA. TIBI. DARE. POTIUS. QUAM. MEZENTIO. UTEI. NOS. VICTORES. FACIAS. Ergo quod divinos honores ſibi exegerat, merito dictus eſt à Vergilio contemptor deorum. hinc pia illa inſultatio ſacerdotis;

Hæc ſunt ſpolia & de rege ſuperbo
Primitiæ.

ut nomine contumaciæ, cujus pœnas luit, raptas de eo notaret exuvias.

[1] *Hoſtia quæ ad aras duceretur* | *Ducere* ſolennis ea in re dictio. & reddenda Juvenali Satyra 12. *Niveam regina ducimus agnam,* | ex Scripto noſtro. Vulgo *cadimus*. At illud interpres quoque vetus agnoſcit. *Pont.*

CAP.

CAP. VI.

Mirandam fuiſſe Vergilii cum circa Romana, tum circa externa etiam ſacra doctrinam: quod ex Apollinis Delii & Herculis victoris ſacris oſtenditur.

MIrandam eſt hujus poëtæ & circa noſtra & circa externa ſacra doctrinam. neque enim de nihilo eſt quod cum Delon venit Æneas, nulla ab eo cæſa eſt hoſtia; cum proficiſceretur, Apollini & Neptuno res facta divina eſt. conſtat enim, ſicut Cloatius Verus ordinatorum libro ſecundo docet, eſſe Deli aram; apud quam hoſtia non cæditur, ſed tantum ſollemni deum prece venerantur. verba Cloatii hæc ſunt: [1] *Deli ara eſt Apollinis* Γενήτορος, *in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram velut inviolatam adoraviſſe produnt.* Hanc ergo eſſe quæ adoratur ab Ænea Γενήτορος aram poëta demonſtrat. ſiquidem templum ingreſſus pontifex nullo acto ſacrificio ſtatim inchoat precem; &, ut Γενήτορα expreſſius nominaret:

Da Pater augurium.

at vero cum taurum mox immolat Apollini & Neptuno, apud aliam utique aram factum intelligimus. & bene ſupra tantummodo *patrem*, quod ibi proprium eſt, & infra, quod commune eſt, Apollinem nominat. [2] meminit hujus aræ & Cato de liberis educandis in hæc verba; *Nutrix hæc omnia faciebat in verbenis ac tubis ſine hoſtia, ut Deli ad Apollinis Genitivi aram.* Eodem verſu non omittendum puto cur *ſaxo vetuſto* dixerit exſtructum templum. Velius Longus, *Immutatio eſt*, inquit, *epitheti. vult enim dicere vetuſtatem templi.* hunc multi alii commentatores ſecuti ſunt. ſed frigidum eſt, ædificii ætatem notare. Epaphus autem, vir plurimæ lectionis, libro ſeptimodecimo ait Delphis quodam tempore eveniſſe ut templum religioſum antea & intactum ſpoliatum incenſumque ſit: & adjicit, multas circa Corinthum urbes inſulaſque proximas terræmotu hauſtas; Delon neque antea neque poſtea hoc incommodo vexatam, ſed ſemper eodem manere ſaxo. Thucydides etiam hiſtoriarum libro tertio idem docet. non mirum ergo ſi præſidio religionis tutam inſulam ſemper oſtendens ad reverentiam ſibi locorum acceſſiſſe dicit continuam ſaxi ejuſdem, id eſt, inſulæ firmitatem. Ut ſervavit Apollinis genitoris

[1] *Deli ara eſt Apollinis* γενήτορος | Meminit Laertius Diogenes lib. 8. Βωμὸν προσκυνῆσαι μόνον ἐν Δήλῳ τῷ Ἀπόλλωνος τῷ γενήτορος, ὅς ἐστι πάντων τῶν κεφαλίνων, διὰ τὸ πυρὸς καὶ κριθῆς, καὶ τὰ πόπανα μόνα τίθεσθαι ἐπ' αὐτῷ ἀνθ' ὑφῆς, ἱερεῖον δὲ μηδέν. *Adoraſſe modo* (*Pythagoram*) *Apollinis Genitoris aram in Delo, qua retro corneam eſt poſita, quoniam farra, hordeum, placentaſque ſolas citra ignem apponere illic moris eſt, victimas vero nullas.* Flaccus quoque alluſit: *Phabi Genitoris ad aram Ventum ait.* Pont.

[2] *Meminit hujus aræ & Cato de liberis educandis* | Ita etiam v. c. Lego, *Meminit hujus & Varro Cato d. l. e.* Cato, ſive de liberis educandis, notiſſimus Varronis liber. Librarii indocti male hîc convenire utraque iſta nomina exiſtimantes, alterum inſignitâ fraude ejecerunt. *Meurſ.*

proprietatem vocando patrem: idem curavit Herculem vocando victorem.

Hæc, inquit, *limina victor*
Alcides subiit.

Varro divinarum libro quarto victorem Herculem putat dictum, quod omne genus animalium vicerit. Romæ autem Victoris Herculis ædes duæ sunt; una ad portam trigeminam, altera in foro boario. Hujus [3] commenti causam [4] Massurius Sabinus Memorialium libro secundo aliter exponit. *Marcus*, inquit, *Octavius Herennius prima adolescentia tibicen, postquam* [5] *artis distisus suæ est, instituit mercaturam; & bene re gesta* [6] *decimam Herculi profanavit, postea cum navigans hoc idem ageret, à prædonibus circumventus fortissime repugnavit, & victor recessit. hunc in somnis Hercules docuit sua opera servatum. cui Octavius impetrato à magistratibus loco ædem sacravit & signum; Victoremque literis incisis appellavit. dedit ergo epitheton deo, quo & argumentum veterum victoriarum Herculis & commemoratio novæ historiæ, quæ recenti Romano sacro causam dedit, contineretur.* Nec frustra in eodem loco dixit;

Et domus Herculei custos Pinaria sacri.

quidam enim aram maximam cum vicino conflagraret incendio liberatam à Pinariis ferunt; & ideo sacri custodem domum Pinariam dixisse Vergilium. Asper χτ' ἀκρολῶ, inquit, *Potiorum, qui ab Appio Claudio præmio corrupti sacra servis publicis prodiderunt.* [7] Sed Veratius Pontificalis in eo libro quem fecit de supplicationibus ita ait: *Pinariis qui novissimi comeso prandio venissent, cum jam manus pransores lavarent præcepisse Herculem, ne quid postea ipsi aut progenies ipsorum ex decima gustarent sacranda sibi, sed ministrandi tantummodo causa non ad epulas convenirent.* quasi *ministrantes ergo sacri custodes vocari: ut ipse Vergilius alibi;*

At Triviæ custos jamdudum in montibus Opis,

[3] [*Commenti*] *Cognomenti* legit Cl. Salmasius in Exercit. Plinianis.. *Pont.*]

[4] *Massurius Sabinus* | *Masurius*, ex Persio, *Masuri rubrica.* Notavimus superius p. 638. & probavimus ex interprete vetere. cui addas velim ex Athenæo: Οἱ δὲ ἐν τῷ δείπνῳ δώδεκα ἐπιδημήσαντες δειπνοσοφιστὰι ἦσαν· Μασσέριος, νόμων ἐξηγητὴς, καὶ παίσας παιδείας παρέργως ἐπιμέλειαν ποιούμενος, id est, *Illi autem diprosophista qui accesserant ad convivium hi erant; Masurius legum interpres, quique non leviter omnes disciplinas attigerat.* Extat in Argumento Operis. *Pont.*

[5] *Artis distisus sua* | Festus: *Distisum & pertisum dicebant, quod nunc distæsum & pertæsum.* Idem.

[6] *Decimam Herculi profanavit* | Profanare in his Masurii verbis non βεβηλοῦν est, ut supra in Trebatii, sed τιμωρεῖσθαι. Varro *fanare* dixit lib. 5. Verba ejus, quia huic loco unice illustrando sunt, sic habent: *Hinc profanum est quod ante fanum*, id est, *conjunctum fano. Hinc profanatum quod in sacrario pollutum. Atque inde Herculi decuma data ab eo est, quod sacrificio quo fanatur, id est, ut fani lege fit id dicitur. Pollutum* (malim, *lege fit, Id dicitur pollutum*) *quod à porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est: ut cum profanatum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum.* Idem.

[7] *Sed Veratius pontificalis* | Ita etiam v. c. Lego tamen *Veranius*, cujus multa mentio Festo, & ipsi huic Macrobio. *Meurs.*

id est ministra; Nisi forte custodem dixit eam, quæ se prohibuerit & custodierit à sacris; ut ipse alibi;

Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

Hic utique custodem prohibitorem avium furumque significat.

Hæc ubi dicta, dapes jubet & sublata reponi
Pocula; gramineoque viros locat ipse sedili.

non vacat quod dixit *sedili*. nam propria observatio est in Herculis sacris epulari sedentes. & Cornelius Balbus περὶ διαδολῶν libro octavodecimo ait apud aram maximam observatum ne lectisternium fiat. Custoditur in eodem loco ut omnes aperto capite sacra faciant. hoc fit ne quis in æde dei habitum ejus imitetur. nam ipse ibi operto est capite. Varro ait Græcum hunc esse morem: quia sive ipse, sive qui ab eo relicti aram maximam statuerunt, Græco ritu sacrificaverunt. [8] hoc amplius addit Gavius Bassus. idcirco enim hoc fieri dicit; quia ara maxima ante adventum Æneæ in Italia constituta est, [9] qua hunc ritum velandi capitis invenit.

[8] *Hoc amplius addit Gavius Bassus.* | Scribo *Gabius Bassus*. Idem.

[9] *Qua hunc ritum velandi capitis invenit.* | Lego ut est in v. c. *qui h. r.* de quo ritu plenius in Variarum libris. *Idem.*

CAP. VII.

Ea etiam quæ negligenter in Vergilio transmittuntur à legentium vulgo, non carere sensuum profunditate. Et homines sacros cur occidere licuerit.

EA quoque, quæ incuriose transmittuntur à legentium plebe, non carent profunditate. nam cum loqueretur de filio Pollionis, idque ad principem suum spectaret: adjecit;

Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.

Traditur autem in libro Etruscorum, si hoc animal insolito colore fuerit indutum, [1] portendi imperatori omnium rerum felicitatem. [2] est super hoc liber Tarquitii transcriptus ex ostentario Thusco.

[1] *Portendi imperatori omnium rerum felicitatem.* | V. c. auctior, *Omnium rerum cum felicitate largitatem*. Optime: declarant sequentia illa Tarquitii verba: *Principi ordinis & generis & summâ cum felicitate largitatem auget*. Meurs.

[2] *Est super hoc liber Tarquitii transcriptus ex ostentario Thusco.* | In veteri recte *Tarquinii*. Quo & illa Lactantii spectaverint: *At Tarquinii Prisci librorum nullus, quod sciam ex auctoribus*, Supra lib. 2. cap. 16. *ostentarium arborarium Tarquinii Prisci* laudatur. Qui an idem sit cum hoc *Tarquitio*, & an ibi etiam reponi *Tarquitius* debeat, ad eum locum dixisse nonnihil ac quæsivisse superius memini, ibi videndum. Nolim enim adversari elegantissimo Pithæo, qui ex Plinio & Marcellino *Tarquitii* hoc loco retinendum censuit, & altero illo, id est secundo libro refingendum. Tu videbis Adverss. lib. 1, cap. postremo. *Pont.*

ibi

ibi reperitur: *Purpureo aureove colore ovis arieſve ſi adſpergatur; principi ordinis & generis ſumma cum felicitate largitatem auget, genus progeniem propagat in claritate, lætioremque efficit.* Hujuſmodi igitur ſtatum Imperatori in tranſitu vaticinatur.

Verbis etiam ſingulis de ſacro ritu quam ex alto petita ſignificet, vel hinc licebit advertere:

Injecere manum Parcæ teliſque ſacrarunt
Evandri.

nam quicquid deſtinatum eſt dis, ſacrum vocatur. pervenire autem ad deos non poteſt anima niſi libera ab onere corporis fuerit: quod niſi morte fieri non poteſt. ita ergo opportune [3] ſacratum Haleſum facit, quia erat oppetiturus. & hic proprietatem & humani & divini juris ſecutus eſt. nam ex manus injectione pæne mancipium deſignavit, & ſacrationis vocabulo obſervantiam divini juris implevit. Hoc loco non alienum videtur de conditione eorum hominum referre, quos leges ſacros eſſe certis diis jubent: quia non ignoro quibuſdam mirum videri quod cum cætera ſacra violari nefas ſit [4] hominem ſacrum jus fuerit occidi. cujus rei cauſa hæc eſt. Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines deorum quibus ſacrum eſſet: animas vero ſacratorum hominum, quos Græci ζωάνας vocant, dis debitas æſtimabant. Quemadmodum igitur quod ſacrum ad deos ipſos mitti non poterat à ſe tamen dimittere non dubitabant; ſic animas quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt viduatas corpore quam primum illo ire voluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius religionum libro nono. cujus exemplum ne ſim prolixus omiſi. cui cordi eſt legere, ſatis habeat & auctorem & voluminis ordinem eſſe monſtratum.

3. *Sacratum Haleſum facit quia erat oppetiturus* | Fortaſſis eadem hac ratione, *ſacrum* appellat imperatorem Claudium Seneca Tragicus, cum jam Agrippinæ occultis artibus, res ejus & vita in extrema ſtarent tegula. Verſus eſt 153. Octavia.

Auſa imminere eſt hoſtis imperio ſacri.

Ita enim diſſerte extat in Codice veteri & ſcripto, quo ego apud Britannos nuper uſus. Vulgo eſt, *Orbis imperio ſacri.* At *hoſtis* peregrinitatem Claudii notaverit. Erat enim, ut ait ille, Lugduni natus, Gallus Germanus. Cogitatis tamen vos curioſi. *Idem.*

4. *Hominem ſacrum jus fuerit occidi* | Lex Tribunicia: SI. QUIS. IMP. QUI. PLEBISSCITO. SACER. SIT. OCCIDERIT. PARICIDA. NE. SIT. Vide Feſtum in *Sacer mons*: & in *Ver ſacrum.* Budæus in Commentario Linguæ Græcæ; *Anathemata dicti ſacri homines, quorum capita diis inferis dicata ſunt & devota.* Vide an huc ſpectet illud Pauli ad Romanos cap. 9, Verſ. 3. optantis pro fratribus fieri anathema. *Idem.*

CAP.

CAP. VIII.

Quæ male enuntiando apud Vergilium corrumpantur. Et quod ea nec ratione apud hunc poëtam careant quæ fortuita esse videntur: cum aliis quibusdam.

NOnnullorum, quæ scientissime prolata sunt, male enuntiando corrumpimus dignitatem. ut quidam legunt;

Discedo, ac ducente dea flammam inter & hostes
Expedior:

cum ille doctissime dixerit; *ducente deo*, non, *dea*, nam & apud Calvum Acterianus affirmat legendum,

Pollentemque deum Venerem,

non, *deam*. Signum etiam ejus est Cypri barbatum corpore, sed veste muliebri cum sceptro ac statura virili. & putant eandem matrem ac feminam esse. Aristophanes eam Ἀφρόδιτον. [1] Lævinus etiam sic ait: *Venerem igitur almum adorans, sive femina, sive mas est,* [2] *ita uti alma noctiluca est.* Philochorus quoque in Atthide eandem affirmat esse lunam; & ei sacrificium facere viros cum veste muliebri. mulieres cum virili: [3] quod eadem & mas æstimatur & femina.

Hoc quoque de prudentia religionis à Vergilio dictum est:

Decidit exanimis vitamque reliquit in astris
Aëriis.

Higinus enim de proprietatibus deorum, cum de astris ac stellis loqueretur, ait oportere his volucres immolari. docte ergo Vergilius dixit apud ea numina animam volucris remansisse, quibus ad litan-

[1] *Lævinus etiam sic ait* | Forte legendum *Lavinius*, cujus librum *Sordidorum Vocabulorum*, citat Agellius lib. 20. cap. 11. *Meurs.*

2. *Uti alma noctiluca est* | Glossarius, *Noctiluca* Ἐκάτη νυκτιφάνητος. Scribendum fors *Noctiluca*. Sed in Johan. Sarisberiense lib. 2. cap. 17. reperio Glossarii lectionem: *Quale est quod noctilucam quandam vel Herodiadem, vel præsidem, noctis dominam concilia & conventus de nocte asserunt convocare.* Si retinemus *noctilucula*, scribetur rectius, ut monuit Francis. Douza, *Noctiluca*. Locus Sarisberiensis videtur desumptus ex scriptore aliquo veteri. Ubi refingendum obiter; *Heroidem*, pro *Herodiadem*. *Heroides*, ἡρῳάδες. Papinius: *Qua veteres Latias, Grajasque Heroidas aquas.* Alias non solicitaverim. *Pont.*

3. *Quod eadem & mas æstimatur & fœmina* | Et hoc est quod Parthi eam *Lunam* coluerunt non sexu solum, sed nomine quoque masculo. Ælius Spartianus in Caracallo: *Et quoniam Dei Luni fecimus mentionem, sciendum doctissimis quibusque id memoriæ traditum: atque ita nunc quoque à Carrenis præcipue haberi, ut qui Lunam fœmineo nomine ac sexu putaverit nuncupandam, is addictus muliebribus semper insaniat: at vero qui marem Deum esse crediderit, is dominetur uxori neque ullas muliebres patiatur insidias. Unde quamvis Græci vel Ægyptii eo genere, quo fœminam hominem, etiam Lunam deam dicant, mystice tamen deum dicunt.* Clarissimus Casaubonus in Notis suis ad eum locum varietatis hujus, quod Luna virili ac fœmineo genere efferatur, causam ex linguis atque idiomate Orientalium repetendam demonstrat. Quem omnino vide. *Idem.*

dum

dum data eſt. Nec nomen apud ſe, quod fortuitum eſſe poterat, vacare permittit:

Matriſque vocavit
Nomine Caſmillæ mutata parte Camillam.

nam Statius Tullianus de vocabulis rerum libro primo [4] ait, dixiſſe Callimachum Tuſcos Camillum appellare Mercurium; quo vocabulo ſignificant præminiſtrum deorum. unde Vergilius ait Metabum *Camillam* appellaſſe filiam Dianæ ſcilicet præminiſtram. nam & Pacuvius cum de Medea loqueretur; *Cælitum Camilla exſpectata adveni. Salve hoſpita.* Romani quoque pueros & puellas nobiles & inveſtes [5] Camillos & Camillas appellant, flaminicarum & flaminum præminiſtros. Hanc quoque obſervationem ejus non convenit præterire.

Mos erat, inquit, *Heſperio in Latio, quem protinus urbes*
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit.

Varro de moribus *morem* eſſe dicit in judicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. [6] Julius Feſtus de verborum ſignificationibus libro tertiodecimo: *Mos eſt*, inquit, *inſtitutum patrium, pertinens ad religiones ceremoniaſque majorum.* ergo Vergilius utrumque auctorem ſecutus. & primo quidem Varronem; quoniam ille dixerat morem præcedere, ſequi conſuetudinem, poſtquam dixit; *Mos erat*: ſubjunxit,

quem protinus urbes
Albanæ coluere, &,
Nunc maxima rerum
Roma colit:

quod perſeverantiam conſuetudinis monſtrat. & quoniam Feſtus pertinere ad ceremonias ait; hoc idem docuit Maro adjiciendo, *ſacrum*,

Quem protinus urbes
Albanæ coluere ſacrum.

mos ergo præceſſit & cultus moris ſecutus eſt, quod eſt conſuetudo. Et hic definitionem Varronis implevit. adjiciendo deinde, *ſacrum*, oſtendit morem ceremoniis eſſe dicatum, quod Feſtus aſſeruit idem obſervavit & in duodecimo libro cum ait:

4. *Ait dixiſſe Callimachum Tuſcos Camillum appellare Mercurium* | In eadem voce Varro lib. 6. *Verbum Gracum, arbitror quod apud Callimachum in poëmatis ejus inveni.* Porro interpres Apollonii; Κάδμιλλον Ἑρμῆν ἴσην οἷς ἱερεῖ Διονυσόδωρον. *Idem.*

5. *Camillos & camillas appellant flaminicarum & flaminum praminiſtros* | Iterum Varro: *Camillam qui gloſſemata interpretati ſunt dixerunt adminiſtram.* Et ſtatim, *Dicitur in nuptiis Caſmillus, qui cumerum fert, in quo quid ſit in miniſterio plerique extrinſecus neſciunt.* Sed bene emendatum Scaligero: *extrinſecus neſciunt.* Et forte inſuper faciendum: *in quo quid inſit myſterii.* Porro de Macrobii hoc loco & *Caſmillis* quid ſenſerit Turnebus operæ eſt videre in Adverſariorum libris. *Idem.*

6. *Julius Feſtus* | Indicatum jam aliis, reſcribendum videri, *Pompeius Feſtus.* At libris auctoribus deſtitutus quis mutet? *Idem.*

Julius Feſtus de verborum ſignificationibus libro XIII. | Scribo XI. Librarii nimium quantum ſupini in unitatis notâ ſcribendâ. De Julio Feſto, mendam eſſe bene olim notavit vir magnus. *Meurſ.*

Morem

Morem ritusque sacrorum
Adjiciam.

in quo ostendit aperte morem esse ritus sacrorum. Sed historiæ quoque fidem in his versibus secutus est,

Mos erat Hesperio in Latio,

& reliqua. servavit enim regnorum successionem. quippe primi regnaverunt Latini, deinde Albani, & inde Romani. Ideo *Mos erat*, primum dixit, *Hesperio in Latio*: & postea,

quem protinus urbes
Albanæ coluere sacrum:

deinde subjecit:

Nunc maxima rerum
Roma colit.

CAP. IX.

De carmine quo evocari solebant dii tutelares, & aut urbes aut exercitus devoveri.

Excessere omnes adytis arisque relictis
Di, quibus imperium hoc steterat.

Et de vetustissimo Romanorum more & de occultissimis sacris vox ista prolata est. constat enim omnes urbes in alicujus dei esse tutela, moremque Romanorum arcanum & multis ignotum fuisse, ut, cum obsiderent urbem hostium eamque jam capi posse confiderent; certo carmine evocarent tutelares deos: quod aut aliter urbem capi posse non crederent, aut si posset nefas æstimarent [1] deos habere captivos. nam propterea ipsi Romani & deum, in cujus tutela urbs Roma est, ut ipsius urbis Latinum nomen ignotum esse voluerunt. sed dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter se diffidentium libris insitum: & ideo vetusta persequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. alii enim Jovem crediderunt, alii Lunam: [2] sunt qui Angeronam quæ digito ad os admoto silentium denuntiat. alii autem, quorum fides mihi videtur firmior, Opem Consiviam esse

[1] *Deos habere captivos* | Arnobius: *Ista non prima & maxima contumelia est, habitationibus Deos habere districtos?* Cyprianus de Idolor. Vanitate: *Cum homo latius maneat, qui intra unam ædiculam vim tantæ Majestatis includat?* Pont.

2. *Sunt qui Angeronam* | Variæ super hac Dea opiniones. Clarissimus Scaliger ad Varronem, amat rescribere; *Angenora*, quia cohibet os, & Dea sit ἐχεμυθίας, unde Sophocles, ὡς καὶ χρύσεα κλῂς ἐπὶ γλώσσα βέβακεν. Verrius vero ideo Angeronam dici censet *quod angores ac animorum solicitudines propitiata depellat.* Masurius propterea ore obligato in Volupiæ ara collocatam docet, quod qui dolores suos anxietatesque dissimulat, perveniat patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Julius autem Modestus Festi fere rationem adfert, quem adi. Glossarius denique nulli horum consentit, sed consilii atque opportunitatum Deam facit. *Angerona*, inquit, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν. Quod Conso tribuit in *Consulta* Festus. *Consi*, inquit, *quem Deum consilii putabant.* Idem.

dixerunt

dixerunt. Ipſius vero urbis nomen etiam doctiſſimis ignotum eſt, caventibus Romanis ne, quod ſæpe adverſus urbes hoſtium feciſſe ſe noverant, idem ipſi quoque hoſtili evocatione paterentur, ſi tutelæ ſuæ nomen divulgaretur. Sed videndum ne quod nonnulli male æſtimaverunt nos quoque confundat, opinantes uno carmine & evocari ex urbe aliqua deos & ipſam devotam fieri civitatem. nam reperi in libro quinto rerum reconditarum [3] Sammonici Sereni utrumque carmen, quod ille ſe in cujuſdam Furii veruſtiſſimo libro reperiſſe profeſſus eſt. eſt autem carmen hujuſmodi, quo di evocantur cum oppugnatione civitas cingitur: SI. DEUS. SI. DEA. EST. CUI. POPOLUS. CIVITAS. QUE. KARTHAGINIENSIS. EST. IN. TUTTELA. TE. QUE. MAXIME. ILLE. QUI. URBIS. HUJUS. POPOLI. QUE. TUTELAM. RECEPISTI. PRECOR. VENEROR. QUE. VENIAM. QUE. A. VOBIS. PETO. UT. VOS. POPOLUM. CIVITATEM. QUE. KARTHAGINIENSEM. DESERATIS. LOCA. TEMPLA. SACRA. URBEM. QUE. EORUM. RELINQUATIS. ABSQUE. HIS. ABEATIS. EI. QUE. POPOLO. CIVITATI. QUE. METUM. FORMIDINEM. OBLIVIONEM. INJICIATIS. PRODITI. QUE. ROMAM. AD. ME. MEOS, QUE. VENIATIS. NOSTRA. QUE. VOBIS. LOCA. TEMPLA. SACRA. URBS. ACCEPTIOR. PROBATIOR. QUE SIT. MIHI. QUE. POPOLO. QUE. ROMANO. MILITIBUS. QUE. MEIS. PRÆPOSITI. SITIS. UT. SCIAMUS. INTELLIGAMUS, QUE. SI. ITA. FECERITIS. VOVEO. VOBIS. TEMPLA. LUDOS. QUE. FACTURUM. In eadem verba hoſtias fieri oportet, auctoritatemque videri extorum ut ea promittant futura. urbes vero exercituſque ſic devoventur jam numinibus evocatis. ſed dictatores imperatoreſque ſoli poſſunt devovere his verbis: DIS. PATER. VE JOVIS. MANES. SIVE. VOS. QUO. ALIO. NOMINE. FAS. EST. NOMINARE. UT. OMNES. ILLAM. URBEM. KARTHAGINEM. EXERCITUM. QUE. QUEM. EGO. ME. SENTIO. DICERE. FUGA. FORMIDINE. TERRORE. QUE. COMPLEATIS QUI. QUE. ADVERSUM. LEGIONES. EXERCITUM. QUE. NOSTRUM. ARMA. TELA. QUE. FERENT. UTI. VOS. EUM. EXERCITUM. EOS. HOSTES. EOS. QUE. HOMINES. URBES. AGROS. QUE. EORUM. ET. QUI. IN. HIS. LOCIS. REGIONIBUS. QUE. AGRIS. URBIBUS. VT. HABITANT. ABDUCATIS. LUMINE. SUPERO. PRIVETIS. EXERCITUM. QUE. HOSTIUM. URBES. AGROS. QUE. EORUM. QUOS. ME. SENTIO. DICERE. UTI. VOS. EAS. URBES. AGROS. QUE. CAPITA. ÆTATES. QUE. EORUM. DEVOTAS. CONSECRATAS. QUE. HABEATIS. ILLIS. LEGIBUS. QUIBUS. QUANDO. QUE.

3. *Sammonici Sereni utrumque carmen* | Etiam Arnobius lib. 6. *Sammonicum* nominat. Spartianus tamen *Samonicum* in vitâ Caracallæ: *Occiſi ſunt & in balneis ; illuvu, & in cænis, inter quos Samonicus Serenus cujus libri plurimi ad doctrinam extant.* Ex quibus verbis obſerva ætatem quâ vixerit. *Meurſ.*

SUNT.

SUNT. MAXIME. HOSTES. DEVOTI. EOS. QUE. EGO. VICARIOS. PRO. ME. FIDE. MAGISTRATU. QUE. MEO. PRO. POPOLO. ROMANO. EXERCITIBUS. LEGIONIBUS. QUE. NOSTRIS. DO. DEVOVEO. UT. ME. MEAM. QUE. FIDEM. IMPERIUM. QUE. LEGIONES. EXERCITUM. QUE. NOSTRUM QUI. IN. HIS. REBUS. GERUNDIS. SUNT. BENE. SALVOS. SIRITIS. ESSE. SI. HÆC. ITA. FAXITIS. UT. EGO. SCIAM. SENTIAM. INTELLIGAM. QUE. TUNC. QUISQUIS. HOC. VOTUM. FAXIT. UBI. UBI. FAXIT. RECTE. FACTUM. ESTO. OVIBUS. ATRIS. TRIBUS. TELLUS. MATER. TE. QUE. JUPITER. OBTESTOR. Cum Tellurem dicit: manibus terram tangit. cum Jovem dicit: manus ad cœlum tollit. cum votum recipere dicit: manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem hæc oppida inveni devota, Tonios, Fregellas, Gabios, Veios, Fidenas. hæc intra Italiam. præterea Karthaginem & Corinthum. sed & multos exercitus oppidaque hostium Gallorum, Hispanorum, Afrorum, Maurorum, aliarumque gentium, quas prisci loquuntur annales. Hinc ergo est quod propter ejusmodi evocationem numinum discessionemque ait Vergilius:

[4] *Excessere omnes adytis, arisque relictis*
Dii

Et ut tutelares designaret [4] adjecit;

Quibus imperium hoc steterat

unque præter evocationem etiam vim devotionis ostenderet, in qua præcipue Jupiter, ut diximus, invocatur, ait

Ferus omnia Jupiter Argos
Transtulit.

Videturne vobis probatum sine divini & humani juris scientia non posse profunditatem Maronis intelligi?

4. *Excessere omnes adytis*] Quid etiam hic ex Æschyli interprete, observet Turnebus, videndum Adversariorum 14, cap. 15. Adi item Philip. Camerarium lib. 1. cap. 10. Parte secundâ Meditationum historicarum, qui ex SS. Scripturis non dissimilia adducit de evocatione deorum dearumque ex urbibus obsessis. *Post.*

CAP. X.

Cur Vergilius tertio Æneidos fecerit Jovi immolari taurum: & quibus diis tauri immolari soleant.

HIC, cum omnes concordi testimonio doctrinam & poëtæ & enarrantis æquarent; exclamat Evangelus diu se succubuisse patientiæ, nec ultra dissimulandum: quin in medium detegat inscientiæ Vergilianæ vulnus. [1] Et nos, inquit, manum ferulæ aliquando subduximus, & nos cepimus Pontificii juris auditum: & ex his quæ

[1] *Et nos, inquit, manum aliquando ferulæ subduximus & nos cepimus pontificii juris auditum*] D. Hieronymus ad Domnionem: *Et nos didicimus literas, & nos sæpe manum ferulæ subduximus.* Sidonius Apollinaris lib. 2. Epist. ad Hesperium suum: *Nam cum videmus in hujusmodi disciplinam juniorum ingenia succrescere, propter quam nos quoque subduximus ferulæ manum, copiosissimum fructum nostri laboris adipiscimur.* Aspexere omnes Juvenalem Sat. 1. *Et nos ergo manum ferulæ subduximus.* Juvenalis, ni fallor, illud Timoclis apud Athenæum: πληγὰς λαβεῖν ἀπαλαῖσι χερσὶν ἡδύ γε. At Juvenalis quia

nobis

nobis nota sunt Maronem hujus disciplinam juris nescisse constabit. quando enim diceret,

Cælicolum regi mactabam in litore taurum,

si sciret tauro immolari huic deo vetitum : aut si comprehendisset quod Atteius Capito comprehendit ? cujus verba ex libro primo de jure sacrificiorum hæc sunt :

Itaque Jovi tauro, verre, ariete immolari non licet.

Labeo vero sexagesimo & octavo libro intulit nisi Neptuno, Apollini & Marti taurum non immolari. ecce pontifex tuus quid apud quas aras mactetur ignorat : cum vel ædituis hæc nota sint, & veterum non tacuerit industria. Ad hæc prætextatus renidens : Quibus deorum tauro immoletur, [2] si vis cum Vergilio communicare, ipse te docebit ;

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

vides in opere poëtæ verba Labeonis ? igitur ut hoc docte, ita illud argute. nam ostendit ideo non litatum, ideo secutum

Horrendum dictu & visu mirabile monstrum.

ergo respiciens ad futura hostiam contrariam fecit. sed & noverat hunc errorem non esse inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locasti, adjecit hæc verba : *Si quis forte tauro Jovi fecerit, piaculum dato.* committitur ergo res non quidem impianda, insolita tamen. & committitur non ignorantia, sed ut locum monstro faceret secuturo.

tam commode incidit, non differam hac occasione vadimonium ; sed paucula in eo post eruditos & serios censores, vel ingenio vel libro indice observata, propalabo. Exstat Sat. 2. *Nemo repente fuit turpissimus,* Sed antiquissimum & ideo verissimum est, quod ego in scripto meo veteri inveniebam : *Nemo repente venit turpissimus.* Propertius : *Non tamen hæc ulli venient ingrata legenti* : item, *Seu tristis venias seu contra latus amicis.* Deinde Satyra 6. hærent omnino ista: *Quadam parva quidem, sed non toleranda maritis.*

Nisi ex eodem expediamus: *Quadam parva loquar.* Et solent sic poëtæ. Tibullus, *Magna loquar ; sed magnifice,* &c. Sed leve id tamen. Illud vero gravius paulo ibidem statim :

——*Nec illud*
Quod prima pro nocte datur, cum lance beata
Dacicus, & scripto radiat Germanicus auro.

Intelligit, ut ait vetus Glossarius, solidos ita signatos, qui pro virginitate deposita, novæ nuptæ offerebantur. Bene quidem ille. At vetus noster non *scriptum* illud *aurum* agnoscit ; verum ut ego conjecto valde signanter dictum poëtæ, suspicari dat: *Scutilo radiat Germanicus auro.* Nam *sculto* reservat. Est autem *scutilum,* quod fere ut aranearum telæ, variegatum est. Plinius : *Quanta arte celant pedicas, scutilato rete grassantes.* Hinc ad vestes translatum est. Idem Juvenalis : *Reticulumque comis auratum ingentibus implet, Cærulea indutus scutilata aut galbana rasa.* Valerius denique Martialis loco, quem jam refinximus, quam simillime dixit :

Sic implet gabatas paropsidasque
Et leves scutulas cavasque lances.

Ubi & *scutulas,* (licet alio sensu) & *lances* similiter junxit. Quod vel unicum conjecturam nostram firmet. quam tamen præstare non ausim, licet & Festo dictum inveniam, *scutilus homo* pro macilento. Sed plura sunt quæ in hunc poëtam annotavimus, alibi commodius dicenda. Nunc μνημόνευον Μακεδών. *Pont.*

[2] *Si vis cum Vergilio communicare* | Pro, & à Virgilio discere cupias. *Idem.*

CAP

CAP. XI.

Quod Vergilius illo verſu primi Georgicon, Cui tu lacte favos & miti dilue Baccho, *ſignificavit, Cereri mulſo litandum eſſe. Tum quomodo & in primo & in octavo libro Æneidos in menſam libari faciat, quum in aram tantum eſſet libandum.*

SUbjecit Euangelus: Si eventu excuſantur illicita: dic quæſo, quod erat monſtrum ſecuturum, & cum Cereri libari vino juberet, quod omnibus ſacris vetatur?

Cui tu lacte favos & miti dilue Baccho.

vinum autem Cereri non libari debuit illum vel Plautus docere: qui in Aululari ait:

Cererin' mi Strobile hi ſunt facturi nuptias?
Qui? quia temeti nihil allatum intelligo.

at hic veſter flamen & pontifex & omnia tam quid immoletur quam quid libetur ignorat. &, ne non ubique in libando pari errore ſit devius, in octavo ait:

In menſam læti libant, divoſque precantur:

cum non in menſam ſed in aram ſecundum morem libare debuerint.

Ut prius tibi, Prætextatus inquit, de poſteriore quæſtione reſpondeam, fateor te non immerito de uſurpata in menſam libatione quæſiſſe; ampliuſque ſpeciem difficultatis auxeras, ſi magis Didonem in menſam ſimiliter libantem notaſſes:

Dixit, & in menſam laticum libavit honorem.

nam & Tertius, cum de ritu ſacrorum multa diſſereret, ait ſibi hunc locum in quæſtione veniſſe: nec tamen hæſitationem ſuam requiſita ratione diſſolvit. ego autem quod mihi magiſtra lectione compertum eſt publicabo. In Papiriano enim jure evidenter relatum eſt, aræ vicem præſtare poſſe menſam dicatam: *ut in templo*, inquit, *Junonis Populoniæ auguſta menſa eſt. namque in fanis alia vaſorum ſunt & ſacræ ſupellectilis, alia ornamentorum. quæ vaſorum ſunt inſtrumenti inſtar habent, quibus ſacrificia conficiuntur. quarum rerum principem locum obtinet menſa, in qua epulæ libationeſque & ſtipes reponuntur. ornamenta vero ſunt, clypei, coronæ & cujuſcemodi donaria. neque enim donaria dedicantur eo tempore, quo delubra ſacrantur. at vero menſa arulæque eodem die quo ædes ipſæ dedicari ſolent.* [1] *unde menſa hoc ritu dedicata in templo aræ uſum & religionem obtinet pulvinaris.* Ergo apud Evandrum quidem fit juſta libatio; quippe apud eam menſam, [2] quæ cum ara maxima more utique religionis fuerat dedicata. & in luco ſacrato, & inter ipſa ſacra in quibus epulabantur. in convivio vero Didonis, quod tantum

[1] *Unde menſa hoc ritu dedicata* | Apud Petron. eſt. *O Enothea menſam veterem poſuit in medio atrii, quam vivus implevit carbonibus,* Pont.

[2] *Quæ cum ara maxima more utique religionis fuerat dedicata* | Formula dedicationis aræ fere talis eſt: QUANDO. TIBI. HODIE. HANC. ARAM. DABO. DEDI-

regium conſtat non etiam ſacrum fuiſſe, apud humanam menſam, in triclinio non in templo, quia non erat religioſa ſed uſurpata libatio, ſolam fecit libaſſe reginam; in cujus perſona nulla obſervationis neceſſitas, & multa ad uſurpandum in poteſtate permiſſio. At vero hic —— *Omnes*

In menſam læti libant, divoſque precantur.

quia quod recte fieri noverat ab omnibus ſimul in templo epulantibus & uni ſacratæ aſſidentibus menſæ factum eſſe memoravit. de illo autem verſu;

Cui tu lacte favos & miti dilue Baccho,

paucis quod male accuſatur abſolvam. poëta enim æque in rebus doctrinæ & in verbis ſectator elegantiæ ſciens Cereri mulſo libari adjecit, *miti Baccho favos dilue:* ſcilicet miteſcere vinum dicens, cum mulſum cœperit fieri. nam ita hic mite vinum dixit, ut alibi ait domitum:

& durum Bacchi domitura ſaporem.

notum autem eſſe non diffitebere, quod [3] a. d. diem duodecimum Calendas Januarias Herculi & Cereri faciunt ſue prægnate, Panibus mulſo.

CABOQUE. HIS. LEGIBUS. HISQVE. REGIONIBUS. DABO. DEDICABOQUE. QUAS. HIC. HODIE, PALAM. DIXERO. UTI. INFIMUM. SOLUM. HUJUSQUE. ARÆ. TITULORUMQUE. EST. SIQUIS. TERGERE. ORNARE. REFICERE. VOLET. QUOD. BENEFICII. CAUSA. FIAT. JUS. FASQUE. ESTO. cetera vide in Notis ad Feſti Scedas. *Idem.*

[3] *Ad diem duodecimum Calendas Januarias Herculi & Cereri faciunt ſue pregnate, Panibus mulſo* | In Camerarii & vetuſte cuſo eſt *Penatibus mulſo*, nec aliter fuit in Scripto noſtro. Falſum tamen: & certum mihi reſcribere: *panibus, mulſo.* Probaverat Maronem per, *mutem Bacchum, mulſum* intellexiſſe. reſtabat itaque ut & Cereri mulſo libatum antiquitus oſtenderet. Cur autem *panibus* factum Feſtus quodammodo aperit: *Panibus*, inquit, *redimebant caput equi immolati Idibus Octobribus in campo Martio, quia ſacrificium fiebat ob frugum eventum.* Hæc exaraveram, cum video firmatam conjecturam eam Gryphiano calculo, qui plane, quomodo conjecimus, edidit. *Idem.*

CAP. XII.

Herculi cur Salios aſſignarit Vergilius: curque hos populeis ramis coronatos induxerit.

OPportune mehercule, Prætextate, feciſti Herculis mentionem, in cujus ſacra hic veſter gemino errore commiſit:

Tum Salii ad cantus incenſa altaria circum
Populeis aſſunt evincti tempora ramis.

Nam & Salios Herculi dedit, quos tantum Marti dicavit antiquitas; & populeas coronas nominat, cum ad aram maximam ſola lauro capita & alia fronde non vinciant. videmus & in capite prætoris urbani lauream coronam, cum rem divinam Herculi facit. teſtatur etiam Terentius Varro in ea ſatira, quæ inſcribitur περὶ χαρωνῶν majores

jores ſolitos decimam Herculi vovere, nec decem dies intermittere, quin pollucerent ac populum ἀσύμβολον cum corona laurea dimitterent cubitum. Hiccine eſt, Vetitus ait, error geminus? at ego in neutro dico erraſſe Vergilium. nam ut primum de frondis genere dicamus; conſtat quidem nunc lauro ſacrificantes apud aram maximam coronari. ſed multo poſt Romam conditam hæc conſuetudo ſumpſit exordium. poſtquam in Aventino lauretum cœpit virere. quam rem docet Varro humanarum libro ſecundo. E monte ergo proximo decerpta laurus ſumebatur operantibus, quam vicina offerebat occaſio. unde recte Maro noſter ad ea tempora reſpexit, quibus Evander ante urbem conditam apud aram maximam ſacra celebrabat, & utebatur populo utique Alcidæ gratiſſima. Salios autem Herculi ubertate doctrinæ altioris aſſignat: quia is deus & apud pontifices idem qui & Mars habetur. & ſane ita Menippea Varronis affirmat, quæ inſcribitur, Ἀλλ' ἔτ' Ἡρακλῆς. in qua cum de Hercule multa loqueretur, eundem eſſe ac Martem probavit. Chaldæi quoque ſtellam Herculis vocant, quam reliqui omnes Martis appellant. eſt præterea Octavii Herennii liber, qui inſcribitur de ſacris ſaliaribus Tiburtium; in quo ſalios Herculi inſtitutos operari diebus certis & auſpicato docet. item Antonius Gnipho vir doctus, cujus ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat, ſalios Herculi datos probat in eo volumine quo diſputat quid ſit *feſtra*: quod eſt oſtium minuſculum in ſacrario. quo verbo etiam Ennius uſus eſt. Idoneis, ut credo, auctoribus certiſque rationibus, error qui putabatur, uterque defenſus eſt. Si qua ſunt alia quæ nos commovent, in medium proferamus: ut ipſa collatio noſtrum, non Maronis abſolvat errorem.

Tunc Euangelus: Numquam ne tibi Prætextate venit in mentem toto, ut aiunt, cœlo erraſſe Vergilium, cum Dido ſua rem divinam pro nuptiis faceret?

Mactat enim, inquit, lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœboque, patrique Lyæo.

& quaſi expergefactus adjecit:

Junoni ante omnes, [1] *cui vincla jugalia curæ.*

Tunc Servius reſpondere rogatus ait. [2] Leges Ceres dicitur inveniſſe nam & Sacra ipſius [3] Themiſferia vocantur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inventum frumentum à Cerere, paſſim homines ſine lege

[1] *Cui vincla jugalia curæ*] Quæ deinde ſequuntur ad finem uſque libri hujus, ex eodem Cantabrigienſi explevimus. Servio vero uti iſta dicendi partes dat, ita apud eundem quoque ad Maronem, eadem fere invenies. Paucula tamen meliora hic quam ibi reperies, uti iſtud: *Sic propitiis ſupplicamus:* nam ibi eſt: *Sic protinus invocamus.* Porro, *Themiſferia* adſcriptum expreſſimus, quæ Servio & aliis *Themiſphoria.* Arnob. *Vultis enim conſideremus myſteria & illa divina, quæ Theſmophoria nominantur à Græcis: quibus gente ab Attica ſancta illa pervigilia conſecrata ſunt.* Pont.

[2] *Leges Ceres dicitur inveniſſe*] Tribuit item politicum munus Cereri Homerus in ejus Hymno: χαῖρε θεὰ καὶ τὴν ἐμὴν εὐῆς πόλιν. Pont.

[3] *Themiſferia*] Ex loco Arnobii jam citato reponendum: *Theſmophoria.* Id.

vagabantur. [4] quæ feritas interrupta eſt invento uſu frumentorum, itaque ex agrorum diviſione inventa ſunt jura. Phœbus vero præeſt auſpiciis. Lyæus vero, id eſt, Liber, urbibus liberatis eſt Deus, unde Marſias ejus miniſter in civitatibus libertatis eſt indicium. Communis hoc habet ſenſus; quod Dido ſacrificabat numinibus quæ urbi præſunt, quaſi nuptura pro reipublicæ utilitate. Demum Junoni, cui curæ ſunt nuptiæ. Eſt etiam ſenſus altior: Nam [5] facturi aliquid ante adverſos placamus deos, & ſic propitiis ſupplicamus, ut, *Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus album.* Igitur ante placat Cererem nuptura, quæ propter raptum filiæ nuptias execratur; & Apollinem, qui expers uxoris eſt; & Liberum, qui niſi raptam uxorem habere non potuit. Et ſic Junonem conciliavit noſter Servius. Cum autem his dictis omnes applauſiſſent, placuit eis audire Euſebium, quo noſter Vergilius tanquam rhetor effulſit.

[4] *Quæ feritas interrupta eſt invento uſu frumentorum*] Erant enim id ævi homines βαλανηφάγοι. Unde & vetus illud natum, ἄλλο βίο, ἄλλη δίαιτα. Idem.

5. *Facturi aliquid ante adverſos placamus Deos & ſic propitiis ſupplicamus*] Reſpexit etiam magnus Hippocrates libro de inſomniis: καὶ τοῖς θεοῖς ἐυχὰς (χρὴ) ὀρθὰ μὲν τοῖσιν ἀγαθοῖσιν, ἠλίῳ, Διὶ βασιλέϊ, Διὶ κτησίῳ, Ἀθηνῇ κτησίῃ, Ἑρμῇ, Ἀπόλλωνι· ὀρθὰ δὲ τοῖς ἐναντίοισιν, τοῖσιν ἀποτρεπταίοισι καὶ γῇ, καὶ ἡέρσιν ἀποτρέπαια γίνεσθαι τὰ κακὰ πάντα. *Et diis ſupplicare oportet; in ſecundis rebus, Soli, Jovi cœlesti, Jovi poſſessori, Minervæ opulentæ, Mercurio, Apollini: In contrariis, diis depellentibus & terra & aëribus, quo mala, ac gravia omnia averterent.* Idem.

AURELII

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Inluſtris [1]*Conviviorum Quarti Diei* SATURNALIORUM

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De affectu movendo ex habitu perſonæ.

[2]TUNC Euſebius taliter exorſus eſt: Rhetores omnes orationibus patheticis ſtudere palam eſt, quales multas non erit difficile in Vergilio reperire. Nam Æneam apud inferos Didoni fugienti loquentem inducit.

Invitus Regina tuo de littore ceſſi,
Sed me juſſa Deum
Imperiis egere ſuis.
Siſte gradum teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.

ſubjungit:

[3] *Nec magis incepto vultum ſermone movetur,*
Quam ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem corripuit ſeſe, atque inimica refugit.

item pathos eſt & in hoc verſu;

Obſtupuit ſteteruntque comæ & vox faucibus hæſit.

ſed & tota Daretis fatigatio habitu depingitur:

Aſt illum fidi æquales genua ægra trahentem
Quaſſantemque utroque caput, craſſumque cruorem
Ore ejectantem.

[1] *Conviviorum quarti diei.* | Imo *Secundi* adhuc; quod monuimus ſub finem libri II. & probamus porro ſub finem VI. *Pont.*

[2] *Tunc Euſebius* | Libri hujus initium, cum hactenus ſimiliter editionibus omnibus exularet, quale excudi curavimus, in Anglicano ſive Veteri deprehendimus. Tantum pro *orationibus patheticis ſtudere eſt*, ſententia & re exigente reſtinximus expreſſimuſque, *ſtudere palam eſt.* Idem.

3. *Nec magis incepto* | Hucuſque ex Ms. Ad oram quod poſuimus, aduſque *invitus regina*, memoriæ noſtræ ἀμάρτημα eſt. *Idem.*

ſociorum quoque ejus trepidationem breviter oſtendit:

Galeamque enſemque vocati
Accipiunt.

quaſi non ſponte accepturi munus, quod erat damnum verecundiæ. ex eodem genere eſt illud:

Totoque loquentis ab ore
Scintillæ abſiſtunt, oculis micat acribus ignis.

Eſt & in deſcriptione languoris habitus, ut eſt tota deſcriptio peſtilentiæ apud Thucydidem. & :

Labitur infælix ſtudiorum atque immemor herbæ
Victor equus. &:
Demiſſæ aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus.

Eſt inter pathe & pudor, ut circa

Deiphobum pavitantem & dira tegentem
Supplicia.

& luctus habitu proditur: ut in Euryali matre;

Expulſi manibus radii; revolutaque penſa;
Evolat infælix.

& Latinus, quia miratur,

Defixa obtutu tenet ora.

& Venus, quia rogatura erat,

Triſtior & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes.

& Sibylla quia inſanit;

Subito non vultus, non color unus,
Non comptæ manſere comæ.

CAP. II.

Pathos tenore ipſo orationis quomodo exprimatur.

NUnc videamus pathos quod tenore orationis exprimitur. Ac primum quæramus quid de tali oratione rhetorica arte præcipiatur. oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationem aut ad miſericordiam dirigatur; quæ à Græcis οἰκτρὸς καὶ δεινὸς appellantur. horum alterum accuſatori neceſſarium eſt, alterum reo. & neceſſe eſt initium abruptum habeat: [1] quoniam [2] ſatis indig-

[1] *Quoniam ſatis indignanti leniter incipere non convenit* | Quid eſt *ſatis indignanti?* An *ſatis indig.* & de Junone capiendum, cujus illud ſubnectitur? *Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris Fata Phrygum.* Sed hoc niſi ſit omnino legendum credam: *ſatis agenti*, quia & Scriptus, *ſatis indignanti*, pertinaciter præferebat. Agellius. lib. 9. *Inſtruebaturque acies à conſulibus de vi ac multitudine hoſtium ſatis agentibus.* Mihi certe id blanditur. Et quis ignorat Agellium Macrobiani oris quaſi normam? *Pont.*

[2] *Satis indignanti* | Eſt idem quod valde indignanti. Sic enim poſteriores hac voculâ uſi. Noſter VI. 2. *Sed quatenus totum locum autoribuſque ponere ſatis longum eſt.* VII. 12. *Dicas quæſo, cur edulia ſatis calida facilius comprimimus ore, quam manu ſuſtinemus.* Appuleius II. Met. *Oppido puer & ſatis peregrinus es.* Huic dari ſolet abruptum principium ob quemcunque iraſcenti, non ſolum propter fata. *Satis agenti* vix convenit, niſi penitus deſperanti. Et ſane vulgatum non tentandum perſuadere debuit commentatori codex MS. qui illud pertinaciter præferebat. *Gronov.*

nanti

nanti leniter incipere non convenit. ideo apud Vergilium sic incipit Juno:

Quid me alta silentia cogis
Rumpere? & alibi:
Mene incæpto desistere victam?

& alibi:

Heu stirpem invisam & fatis contraria nostris
Fata Phrygum, & Dido:
Moriemur inultæ?
Sed moriamur, ait. & eadem:
Pro Jupiter ibit
Hic ait. & Priamus:
At tibi pro scelere exclamat pro talibus ausis.

Nec initium solum tale esse debet, sed omnis si fieri potest oratio videri pathetica; & brevibus sententiis sed crebris figurarum mutationibus debet velut inter æstus iracundiæ, fluctuare. una ergo nobis Vergiliana oratio pro exemplo sit:

Heu stirpem invisam.

initium ab ecphonesi. deinde sequuntur breves quæstiunculæ:

Num Sigæis occumbere campis;
Num capti potuere capi? num incensa cremavit
Troja viros?

deinde sequitur hyperbole;

Medias acies, mediosque per ignes
Invenere viam. deinde ironia:
At credo mea numina tandem
Fessa jacent, odiis aut exsaturata quievi.

deinde ausus suos inefficaces queritur:

Per undas
Ausa sequi & profugis toto me opponere ponto.

secunda post hæc hyperbole;

Absumptæ in Teucros vires cœlique marisque.

inde dispersæ querelæ:

Quid Syrtes aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
Profuit?

jungitur deinde argumentum à minore, ut pathos augeatur:

Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit.

Minor scilicet persona. ideo illud sequitur;

Ast ego magna Jovis conjunx.

deinde cum causas quoque contulisset, quanto impetu dea dixit?

Infælix quæ memet in omnia verti.

nec dixit, non possum perdere Æneam, sed, *vincor ab Æneæ.* deinde confirmat se ad nocendum; &, quod proprium est irascentis, etsi desperet perfici posse, tamen impedire contenta est:

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.
Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,

At trahere atque moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos exscindere regum.

post hæc in novissimo, quod irati libenter faciunt, maledicit;

Sanguine Troiano & Rutulo dotabere virgo.

& protinus argumentum à simili conveniens ex præcedentibus:

Nec face tantum
Cyssæis prægnas ignes enixa jugales.

[3] Vides quam sæpe orationem mutaverit ac frequentibus figuris variaverit: quia ira quæ brevis furor est, non potest unum continuare sensum in loquendo. Nec desunt apud eundem orationes misericordiam commoventes. Turnus ad Juturnam:

An miseri fratris letum ut crudele videres?

& idem eum auget invidiam occisorum pro se amicorum,

Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
Murranum.

& idem, cum miserabilem fortunam suam faceret ut victo sibi parceretur:

Vicisti, & victum tendere palmas
Ausonii videre:

id est, quos minime vellem. & aliorum preces orantium vitam:

Per te, per qui te talem genuere parentes.

& similia.

[3] *Vides quam sæpe orationem mutaverit ac frequentibus figuris variaverit* | Absque libro fuisset non offendissem. Sed erat in illo, *procedentibus.* Festus, *procedere dicebant interdum pro succedere.* Pont.

CAP. III.

Pathos ab ætate, à fortuna, debilitate, loco, tempore.

NUnc dicamus de habitu pathus, quod est vel in ætate, vel in debilitate, & cæteris quæ sequuntur. eleganter hoc servavit, ut ex omni ætate pathos misericordiæ moveretur. ab infantia:

Infantumque animæ flentes in limine primo.

à pueritia:

Infælix puer atque impar congressus Achilli.

& :——*Parvumque patri tendebat Iulum.*

Ut non minus miserabile sit periculum in parvo quam in filio.

& : *Superest conjunxne Creusa?*
Ascaniusque puer?

& alibi: ——*& parvi casus Iuli.*

à juventa vero:

Impositique rogis juvenes [1] *ante ora parentum.*

& : *Pubentesque genæ & juvenili in corpore pallor.*

[1] *Ante ora parentum* | Nec ille versus ab re, quem subsecuti veteres: *Pubentesque gena, juvenili in corpore pallor.* Ubi & MS. habebat, *juvenali.* Ausonius: *Facete, comis, animo juvenali senex.* Justinus lib. 17. *Sed in hac ætate utrique animi juvenales erant.* ex MS. vulgo & ibi *juveniles.* Pont.

à se-

à ſenecta :

Dauni miſerere ſenectæ.

&: *Ducitur infælix ævo confectus Aletes.*

&: *Caniciem multo deformat pulvere.*

Movit & à fortuna modo miſericordiam, modo indignationem. miſericordiam ;

Tot quondam populis terriſque ſuperbum
Regnatorem Aſiæ. & Sinon :
Et nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus. &:
Auſoniiſque olim ditiſſimus arvis.

indignationem vero ex verbis Didonis :

Et noſtris [2] *illuſerit advena regnis ?*

eleganter enim ex contemptu Æneæ auget injuriam ſuam.

& Amata ;

Exſulibuſne datur ducenda Lavinia Teucris ?

& Numanus,

Bis capti Phryges.

Movit pathos miſericordiæ & ex debilitate :

Ex quo me divum pater atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, & contigit igne.

& alibi :

Et truncas inhoneſto vulnere nares.

& de Mezentio :

Attollit in ægrum
Se femur. &:
Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.

&: *Te deciſa ſuum Laridæ dextera quærit.*

&: *Aterque cruento*
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.

Movit pathos miſericordiæ frequenter à loco :

Cum vitam in ſilvis inter deſerta ferarum
Luſtra domoſque traho. &:
Libyæ deſerta peragro. &:
At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros,
Pars Scythiam & rapidum Cretæ veniemus Oaxem.

& illud egregie & breviter :

Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros.

Iliacos, id eſt, patriæ muros, quos ipſe defenderat, pro quibus efficaciter per decem annorum ſpatia pugnaverat. & illud,

Nos patriam fugimus. &:
Littora cum patriæ lacrymans portuſque relinquo. &:

[2] *Illuſerit advena regnis* | Fortaſſis & ita reliquerat lib. 4. in alterismo Aquarii Manilius :

Litoribuſque novis per luxum illudere ponto.

Non uti vulgatur, *ludere*. Innuit enim novos fabricaturum ſive euripos ſive lacus, quibus, ſpreto quaſi oceano luxuriabitur. Legi, ni fallor, apud Tacitum : *Et quaſi in ſumma abundantia pecunia illudere*: quod à Manliano hoc non admodum diſcedit aut diſſidet. *Id.*

Dulces

Dulces moriens reminiſcitur Argos. &:
Ignarum Laurens habet ora Mimanta,
Lyrneſi domus alta, ſolo Laurente ſepulchrum.

&, ut Agamemnonem indigne oſtenderet occiſum, aſſumpſit locum:

Prima inter limina dextra
Oppetiit.

& illud:

Mœnibus in patriis atque inter tuta domorum.

Sacer vero locus præcipue pathos movet. Occiſum inducit Orphea, & miſerabiliorem interitum ejus à loco facit:

Inter ſacra deum, nocturnique orgia Bacchi.

& in everſione Trojæ;

Perque domos & religioſa deorum
Limina.

Caſſandræ quoque raptum vel deminutionem quam miſerabilem fecit ſacer locus?

Ecce trahebatur à templo adytiſque Minervæ.

& alibi:

Divæ armipotentis ad aram
Procubuit.

& Andromache, cum de Pyrrhi nece diceret, ut invidiam occidentis exprimeret:

Excipit incautum patriaſque obtruncat ad aras.

& Venus, quod Æneas in mari vexatur ira Junonis, quam invidioſe queritur Neptuno de loco?

In regnis hoc auſa tuis?

Fecit ſibi pathos & ex tempore:

Priuſquam
Pabula guſtaſſent Trojæ Xanthumque bibiſſent.

& Orpheus miſerabilis ex longo dolore,

Septem illum totos perhibent ex ordine menſes.

& Palinurus:

Vix lumine quarto
Proſpexi Italiam.

& Achæmenides:

Tertia jam lunæ ſe cornua lumine complent. &:
Septima poſt Trojæ excidium jam vertitur æſtas.

CAP. IV.

Pathos à cauſa, modo, & materia.

FRequens apud illum pathos à cauſa. revera enim plerumque conficit cauſa, ut res aut atrox aut miſerabilis videatur. ut Cicero in Verrem: *Quo ob ſepulturam in carcere necatorum à parentibus rogabatur.* hic enim non tam rogari aut pecuniam exigere, quam ob hanc cauſam indignum erat, & Demoſthenes cum queritur quendam

dam à Midia circumventum ex cauſa auget invidiam. *Circumvenit*, inquit, *arbitrum qui inter me atque ſe integre judicaverat.* ergo & Vergilius egregie ſæpe ex hoc loco traxit affectum. [1] *Occiditur*, inquit, *in acie Galeſus.* hoc per ſe non eſt dignum miſericordia belli tempore: ſed admovit cauſam;

Dum paci medium ſe offert.

Idem alio loco,

Sternitur infælix.

deinde ſubjicit cauſam miſerabilem;

alieno vulnere:

id eſt, cum in alium telum eſſet emiſſum. & cum Palamedem indigne occiſum vellet;

Quem falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci.

& Æneas, ut oſtenderet magnitudinem timoris ſui, bene cauſam poſuit:

Et pariter comitique onerique timentem.

quid Japix, ut contemptis artificiis, inglorius, quemadmodum poëta ait, viveret, qualis cauſa proponitur?

Ille ut depoſiti proferret fata parentis.

ex eodem genere eſt:

Fallit te incautum pietas tua.

hæc enim cauſa illum hoſtibus etiam ſic miſerabilem fecit. ſed & Æneas cum hortatur ut ſepeliantur occiſi quam cauſam proponit?

Qui ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo.

Nec non & indignatio demonſtratur à cauſa: ut illic;

Multa gemens, ignominiam plagaſque ſuperbi
Victoris, tum quos amiſit inultus amores.

& illud à cauſa eſt ex affectu indignantis,

An ſolos tangit Atridas
Iſte dolor? ſoliſque licet capere arma Mycænis?

& illud: *At tu dictis Albane maneres.*

& illa omnia:

Vendidit hic auro patriam.
Quique ob adulterium cæſi.
Nec partem poſuere ſuis.

Ad pathos movendum nec duos illos prætermiſit locos, quos rhetores appellant à modo & à materia. modus eſt cum dico, *occidit manifeſte vel occulte.* Materia eſt cum dico, *ferro an veneno.* Demoſthenes de modo invidiam Midiæ facit, ſe [2] pulſatum cothur-

[1] *Occiditur inquit in acie*] *Caleſus* V. c. *Galeſus.* Lego, *Haleſus.* Virgilius Æneid. 10. *Meurſ.* Eſt apud Virgilium & Haleſus & Galeſus: ſed quem occidi ait poëta, dum paci medium ſe offert, Galeſus dicitur l. 7. verſ. 535. *Gronov.*

[2] *Pulſatum cothurno* | Non inveniebam in Vereri, *cothurno.* Et tamen tale quid requiritur. *Pont.*

no; Cicero Verri, cum nudum quendam dicit ab eo ſtatuæ impoſitum. Vergilius non minus evidenter;

Altaria ad ipſa trementem
Traxit, & in multo lapſantem ſanguine nati.
capulo tenus abdidit enſem.

&: & illa omnia à modo ſunt.

Roſtroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tondens. & reliqua. &:
Quos ſuper acra ſilex jamjam lapſura cadentique
Imminet aſſimilis.

Sed & miſericordiam à modo ſæpe commovet: ut de Orpheo;

Latos juvenem ſparſere per agros.

& illud:

Obruit auſter [3] *aqua involvens navemque viroſque.*

&: *Saxum ingens volvunt alii.*

&: *Mortua quin etiam jungebat corpora vivis.*

& in Georgicis:

Nec via mortis erat ſimplex.

& cætera in deſcriptione morbi. Sed & materia apud rhetores pathos movet; ut dum queritur Cicero flammam ex lignis viridibus factam, atque ibi incluſum fumo necatum. hoc enim à materia eſt, quoniam hic uſus eſt fumo materia ad occidendum, ut alius gladio, alius veneno. & ideo acerrimum pathos ex hoc motum eſt. idem facit & cum flagellis cæſum queritur civem Romanum. invenies idem apud Vergilium:

At pater omnipotens denſa inter nubila telum
Contorſit. non ille faces nec fumea tædis.

& reliqua. eleganter autem illius quidem materiam elusit; ex hujus autem vera & vehementi materia expreſſit iracundiam. & ſingula quidem enumeravimus, ex quibus apud rhetoras pathos naſcitur, quibus oſtendimus uſum Maronem. ſed nonnunquam Vergilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus locis conjunctis utitur: ut in Turno ab ætate;

[3] *Aqua involvens navemque viroſque* | Solet enim in ejuſmodi ſemper caſu cenſeri ac notari ipſa potiſſimum navis, ut cardo videlicet diſcriminis omnis aut ſalutis. Obſervavit quoque Rudente Plautus:

C H. *Pol minime miror, navis ſi fracta eſt tibi*
Scelus te, & ſceleſte parta qua vexit bona.

Sed ejuſdem Plauti in re ſimili locus Trinummo, manifeſto non contaminatus ſolum, Scena, *Salſipotenti*, ſed hactenus quodammodo depoſitus. Verba ſunt:

Latus, lubens laudes ago, & grates gratiaſq;
habeo fluctibus ſalſis,
Quos penes mei poteſtas boni, misque ferat &
mea vita.

Interpres tamen attollere conatur: *Quos penes mei poteſtas, bonorumque foret & mea vita.* At quis non videt in *mei* & *mea vita* liquido idem iterari? Et taceo ſupervacuam talem correctionem cum vulgatum ejuſdem valoris ſive ſenſus ſit. Nam *mis* gignendi caſu antique pro *mei* quidni feramus? Deinde quietum & in ſua forma relinquendum illud; *mei poteſtas boni.* Nam *bonum* unitatis numero pro peculio & rebus; Plauti genuinum germanum eſſe probabimus aliquando, ſi Deus & Muſæ volent, in *Decimationum libris.* Alia itaque via ad medicinam graſſandum; Verſus, inquam, ſyllaba unica ad formam illam Maronis, ſive, quam protuli ex Rudente Plauti augendus, & cætera aperta exibunt ac ſana, *Quos penes mei poteſtas boni, navisque foret & mea vita.* Idem.

Miſerere

Miserere parentis
Longævi. A loco:
Quem nunc mœstum patria Ardea longe
Dividit.

& circa Cassandram ex modo:
Ecce trahebatur.

ex habitu corporis:
Passis Priameia virgo
Crinibus.

ex loco:
A templo adytisque Minervæ.

& circa Agamemnonem à patria,
Ipse Mycenæus.

à fortuna:
Magnorum ductor Achivum.

à necessitudine:
Conjugis infandum.

à loco: *Prima inter limina*
à caussa: *Subsedit adulter.*

Tacite quoque & quasi per definitionem pathos movere solet, cum res quæ miserationem movet non dilucide dicitur, sed datur intelligi: ut cum Mezentius dicit,

Nunc alte vulnus adactum.

quid enim aliud ex hoc intelligendum est, quam hoc altum vulnus esse amittere filium? & rursus idem;

Hæc via sola fuit qua perdere posses.

sed & hic scilicet accipiendum est perire esse amittere filium. & Juturna cum queritur quod adjuvare fratrem prohibeatur;

Immortalis ego,

quid enim sequitur? non est immortalitas in luctu vivere. Hæc, ut dixi, vim definitionis habent, & à poëta eleganter introducta sunt.

CAP. V.

Pathos à simili.

SUnt in arte Rhetorica ad pathos movendum etiam hi loci, qui dicuntur circa rem, & movendis affectibus peropportuni sunt. ex quibus primus est à simili. hujus species sunt tres, exemplum, parabola, imago, Græce παράδειγμα, παραβολὴ, εἰκὼν. ab exemplo, Vergilius:

Si potuit manes arcessere conjugis Orpheus
Threicia fretus cithara fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit.
Quid Thesea? magnum
Quid memorem Alciden?
Antenor potuit mediis elapsus Achivis.

hæc

hæc enim omnia miſericordiam movent; quoniam indignum videtur negari ſibi, quod aliis indultum ſit. deinde vide unde auget invidiam:

Si potuit manes arceſſere conjugis Orpheus.

habes cauſam diſparem *manes* illic *conjugis*, hic *patris*; illic *arceſſere*, hic *videre*.

Threicia fretus citharа.

[1] hic materiam ejus irriſit:

Si fratrem Pollux alterna morte redemit;
Itque reditque viam totiens.

hoc jam à modo. plus eſt enim ſæpe ire quam ſemel.

Quid Theſea? magnum
Quid memorem Alciden?

hic propter egregias perſonas non habuit quod minueret, atque augeret; verum quod in illis elucebat, hoc ſibi jactat cum his eſſe commune:

Et mi genus ab Jove ſummo.

ſimile eſt & illud ab indignatione; Quid enim? ait Juno:

Pallaſne exurere claſſem
Argivum?

jam hoc plus eſt, claſſem victricem quam reliquias fugientium. Deinde cauſam minuit;

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

quam minuit, ut *noxam* diceret, quod levis culpæ nomen eſt; & *unius*, quod facile poſſit ignoſci; & *furentis*; ut nec culpa ſit. & alibi:

Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit.

vides eaſdem obſervationes, *gentem* & *immanem*. deinde aliud exemplum: *Conceſſit in aras*

Ipſe Deum antiquam genitor Calydona Dianæ.

antiquam; ut plus honoris accederet ex vetuſtate. deinde in utroque cauſam minuit:

Quod ſcelus aut Lapithis tantum aut Calydone merente?

à parabola vero, quoniam magis hoc poetæ convenit, ſæpiſſime pathos movet; cum aut miſerabilem aut iracundum vellet inducere. miſerabilem ſic;

Qualis populea mœrens philomela ſub umbra.
Qualis commotis excita ſacris
Thyas.
Qualem virgineo demeſſum pollice florem.

& aliæ plurimæ patheticæ parabolæ, in quibus miſeratus eſt. quid de ira?

[1] *HIC materiam ejus irriſit* | Ita erat in Scripto, & retinent codices fere omnes, excepto uno, in quo perperam, *miſericordiam*. Nam intelligit *Threiciam citharam* & *fides canoras*, rem levem quâ ex orco excivit conjugis manes Orpheus. *Pont.*

Hic materiam ejus irriſit | Lego, *miſericordiam ejus irriſit*, ex ver. cod. *Maurſ.*

Ac

Ac veluti pleno lupus insidiatus ovili
Dum fremit ad caulas. &:
Mugitus veluti fugit cum saucius aram
Taurus.

& alia plura similia qui quærit invenier. Et imago quæ est à simili pars tertia, idonea est movendis affectibus. ea fit, cum aut forma corporis absentis describitur, aut omnino quæ nulla est fingitur. utrumque Vergilius eleganter fecit. illud prius circa Ascanium:

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

fingit vero cum dicit:

quam fama secuta est,
Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

sed prior forma ὄλκιον præstat, hæc δείνωσιν; id est, prior misericordiam commovet, horrorem secunda. sicut alibi:

Et scissa gaudens vadit Discordia palla,
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

& omnia illa [2] quæ de forma dixit. Sed & illud nimium pathetice:

Furor impius intus
Sæva sedens super arma, & centum vinctus aënis
Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

[2] *Quod de forma dixit* | In scripto erat *fama.* Camerarii editio ad oram, *fama.* | Verisimile est respicere descriptionem *famæ,* apud Maronem. Pont.

CAP. VI.

Pathos à majori & minori.

DIximus à simili: nunc dicamus à minore Pathos à poëta positum. Nempe cum aliquid proponitur quod per se magnum sit, deinde minus esse ostenditur quam illud quod volumus augeri, sine dubio infinita miseratio movetur. Ut est illud:

O felix una ante alias Priameia virgo
Hostilem ad tumulum Trojæ sub mœnibus altis
Jussa mori.

primum quod ait *felix*; comparationem sui fecit: deinde posuit à loco, *Hostilem ad tumulum.* & à modo, quod non minus acerbum est, *Jussa mori.* Sic ergo hæc accipienda sunt; quamvis hostilem ad tumulum, quamvis jussa mori; felicior tamen quam ego, quia *sortitus non pertulit ullos.* simile est & illud:

O terque quaterque beati.

& quod de Pasiphaë dicit:

Prætides implerunt falsis mugitibus agros.

deinde ut minus hoc esse monstraret;

At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est
Concubitus.

Quid

Quid illud? nonne vehementer patheticum eſt à minore?

Hæc vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.

quid hic intelligimus, niſi omnia quæ paſſus erat minora illi viſa quam patris mortem? A majore negaverunt quidam rem augeri poſſe. ſed eleganter hoc circa Didonem Vergilius induxit:

Non aliter quam ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Karthago, aut antiqua Tyros.

dixit enim non minorem luctum fuiſſe ex unius morte, quam ſi tota urbs, quod ſine dubio eſſet majus, ruiſſet. & Homerus idem fecit:

ὡς εἰ ἅπασα
Ἴλιος ὀφρυόεσσα πυρὶ σμήχοιτο κατ' ἄκρης.

Eſt apud Oratores & ille locus idoneus ad pathos movendum, qui dicitur, *præter ſpem.* hunc Vergilius frequenter exercuit:

Nos tua progenies cœli quibus annuis arcem.

& cætera. & Dido:

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem;
Et perferre ſoror potero.

Æneas de Evandro:

Et nunc ille quidem ſpe multum captus inani
Fors & vota facit. & illud:
Advena noſtri,
Quod nunquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret, hæc mea ſunt: veteres migrate coloni.

Invenio tamen poſſe aliquem ex eo, quod jam ſperaverit, movere pathos, ut Evander;

Haud ignarus eram quantum nova gloria in armis,
Et prædulce decus.

Oratores ὁμοιοπάθειαν vocant, quotiens de ſimilitudine paſſionis pathos naſcitur, ut apud Vergilium;

Fuit & tibi talis
Anchiſes genitor.

&: *Patriæ ſtrinxit pietatis imago.*

&: *Subiit cari genitoris imago.*

& Dido:

Me quoque per multos ſimilis fortuna labores.

Eſt & ille locus ad permovendum pathos, in quo ſermo dirigitur vel ad inanimalia vel ad muta. quo loco oratores frequenter utuntur. utrumque Vergilius bene pathetice tractavit: vel cum ait Dido:

Dulces exuviæ dum fata deuſque ſinebant.

vel cum Turnus:

Tuque optima ferrum
Terra tene. & idem alibi:
Nunc ô [x] *nunquam fruſtrata vocatus*
Haſta meos.

[x] *Nunquam fruſtrata vocatus haſta meos* | | *neci datum.* Vulgatur tamen, *meritum.* Sic. Cæſ. 1. Solinus; *oh meritus profana vocis,* | Sed illud ſcriptum vidimus. *Pont.*

Rhebe

Rhebe diu, res ſi qua diu mortalibus ulla eſt,
Viximus.

Facit apud Oratores pathos etiam addubitatio, quam Græci ἀπορίαν vocant. eſt enim vel dolentis vel iraſcentis dubitare quid agas.

En quid ago? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar?

& illud de Orpheo:

Quid faceret? quo ſe rapta bis conjuge ferret?

& de Niſo:

Quid faciat? qua vi juvenem, quibus audeat armis
Eripere?

& Anna permovetur:

Quid primum deſerta queratur? comitemne ſororem?

Et atteſtatio rei viſæ apud rhetores pathos movet, hoc Vergilius ſic exſequitur,

Ipſe caput nivei fultum Pallantis & ora
Ut vidit, levique patens in pectore vulnus.

& illud; *Implevitque ſinus ſanguis.*
&; [a] *morienſque ſuo ſe in ſanguine verſat.*
&; *Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.*
&; *Ora virum triſti pendebant pallida tabo.*
&; *Volvitur Euryalus leto, pulcroſque per artus*
It cruor.
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro.

Facit Hyperbole, id eſt, nimietas, pathos; per quam exprimitur ira vel miſericordia. ira; ut cum forte dicimus: *millies ille perire debuerat.* quod eſt apud Vergilium;

Omnes per mortes animam ſontem ipſe dediſſem.

miſeratio, cum dicit;

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum.

Naſcitur præter hæc de nimietate vel amatorium vel alterius generis pathos.

Si mihi non hæc lux toto jam longior anno eſt.

& illud ſeorſum;

Maria ante exurere Turno
Quam ſacras dabitur pinus.

&; *Non ſi tellurem effundat in undas.*

Exclamatio, quæ apud Græcos ἐκφώνησις dicitur, movet pathos. hæc fit interdum ex perſona poëtæ, nonnunquam ex ipſius quem inducit loquentem. ex perſona quidem poëtæ eſt:

Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.
Infelix, utcunque ferent ea fata nepotes.
Crimen amor veſtrum.

[a] *Morienſque ſuo ſe in ſanguine verſat* | Immenſum melius Anglicanus noſter: *Suo ſe in ſanguine verſat.* Idem.

& alia ſimilia. ex perſona vero alterius;

Di capiti ipſius generique reſervent.

&;

Di talia Graiis
Inſtaurate, pio ſi pœnas ore repoſco.

&;

Di talem terris avertite peſtem.

Contraria huic figuræ ἀποσιώπησις, quod eſt taciturnitas. nam ut illic aliqua exclamando dicimus; ita hic aliqua tacendo ſubducimus, quæ tamen intelligere poſſit auditor. hoc autem præcipue iraſcentibus convenit. ut Neptunus;

Quos ego. ſed motos præſtat componere fluctus.

& Mneſtheus; *Nec vincere certo.*

Quanquam ô. Sed ſuperent, quibus hoc Neptune dediſti.

& Turnus;

Quanquam ô ſi ſolitæ quicquam virtutis adeſſet.

& in Bucolicis;

Novimus & qui te tranſverſa tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles nymphæ riſere, ſacello.

Sed & miſeratio ex hac figura mota eſt à Sinone;

Donec Calchante miniſtro.
Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata revolvo?

Naſcitur pathos & de repetitione, quam Græci ἐπαναφορὰν vocant, cum ſententiæ ab iſdem nominibus incipiunt. hinc Vergilius;

Eurydicen vox ipſa & frigida lingua
Ah miſeram Eurydicen anima fugiente vocabat.
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.

& illud;

Te dulcis conjunx, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.

& illud;

Te nemus Angitiæ, [3] *vitrea te Fucinus unda,*
Te liquidi flevere lacus.

[3] *Vitrea te Fucinus unda* | Apuleius: *videt fontem vitreo latice placidum.* Et poſſint hujuſmodi ad comparationem plurima advocari; ſed ego ambitiones illas libens evito: tantum quod tali contentione melius fieri poſſe putem, non reticebo. Et, recte ſi judico, tale eſt apud eundem Apuleium libro Mileſ. 1.

Et haud ita longe radices platani lenis fluvius in ſpeciem placida paludis ignavus ibat, argento vel vitro amulus in colorem. En, inquam, explere latice fontis lacteo. Adſurgit & opertus.

Inſimulat enim poſterius membrum vitii varietas lectionum. Nam & *lacteo* & *laqueo* reperitur in Scriptis. Deinde cum æmulus fueritiſte latex argento vel vitro in colorem, quomodo *lacteus* locum hic habeat? Placuit Grutero, *tacito adſurgit.* Sed cui bono tam infidioſa hic & ſolicita ſurrectio? Omnino ἀνάσκευον aliquod hujus *laticis* deſiderari exiſtimem, idque à vulgi ore remotius; fueritque ni fallor: *Latice fontis lracteo. Bracteam* laminam quandam tenuiſſimam ex Iſidoro & aliis ſcimus. Hinc *Bracteus* & *bracteum* quod politie & levigatura probe & decenter exaſciatum ſit, qualis in ſpeciem vel hic amnis depingitur Apuleio. Nec aliter philoſophus Seneca *bracteatem felicitatem* dixit, quæ externo illo mundo & apparatu ſpectantium

Ἐπιφωνήσεις,

Ἐπιτίμησις, quæ eſt objurgatio, habet & ipſa pathos; id eſt, cum objecta iſdem verbis refutamus;

Æneas ignarus abeſt, ignarus & abſit.

faſcinat oculos. Et Prudentius *fulgorem* nominavit *bractealem*. Sed Lucius *bracteus* & *bracteum* maluit, quomodo à *pluvia pluvius* & *pluvium* vulgo frequentamus. In Gloſſario denique veteri, *Bractea* πίναξ, legend. pro *Brattea*, quod vulgatur. *Idem.*

X 2 AURELII

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & inluſtris SATURNALIORUM

Liber Quintus.

CAP. I.

Si non aliis, hoc certe præferendum eſſe Ciceroni Vergilium, quod ille in uno tantum, hic omnibus dicendi generibus excelluerit. De quatuor generibus dicendi, deque duplici ſtylo.

POST hæc cum pauliſper Euſebius quieviſſet; omnes inter ſe conſono murmure, Vergilium non minus oratorem quam poëtam habendum pronuntiabant; in quo & tanta orandi diſciplina, & tam diligens obſervatio rhetoricæ artis oſtenderetur. Et Avienus, Dicas mihi, inquit, volo, doctorum optime, ſi concedimus, ſicuti neceſſe eſt, oratorem fuiſſe Vergilium, ſi quis nunc velit orandi artem conſequi, utrum magis ex Vergilio an ex Cicerone proficiat? Video quid agas, inquit Euſebius, quid intendas, quo me trahere coneris, eo ſcilicet quo minime volo, ad comparationem Maronis & Tullii. verecunde enim interrogaſti uter eorum præſtantior, quandoquidem neceſſario is plurimum collaturus ſit, qui ipſe plurimum præſtat. [1] ſed iſtam mihi neceſſitatem altam & profundam remittas volo; quia non noſtrum inter illos tantas componere lites. nec auſim in utramvis partem talis ſententiæ auctor videri. hoc ſolum audebo dixiſſe, quia facundia Mantuani multiplex & multiformis eſt, & dicendi genus om-

[1] *Sed iſtam mihi neceſſitatem altam & profundam remittas volo* | Scriptura fere referebat, *& profundam rem mittas volo.* Sententiam meam non urgebo pertinaciter, quod tamen injecit ſuſpicio, non filebo, compendio nimirum ſcribendi, elapſam fortaſſis legitimam lectionem, *neceſſitatem alteram.* Id certe à re non alienum, ut alluſerit obiter ad augurum diſciplinam, qui *alteram avem* pro non bona ſive improſpera uſurpabant. Unde poſtmodum, ut Feſtus docet, *Alter* pro *adverſo* ſubinde dicebatur ac *malo.* Quid? nonne convenienter hic & loco ſic frequentabitur, ubi Avienus Euſebio inopinam illam & odioſam contentionem oggerit atque expetit ſuper Marone videlicet ac Tullio? Scripſerit itaque Macrob. *neceſſitatem alteram & profundam rem mittas volo.* Pont.

ne

ne complectitur. ecce enim in Cicerone vestro unus eloquentiæ tenor est ille abundans & torrens & copiosus. oratorum autem non simplex nec una natura est; sed hic fluit & redundat; contra ille breviter & circumcise dicere affectat; tenuis quidam & siccus & sobrius amat quandam dicendi frugalitatem; alius pingui & luculenta & florida oratione lascivit. In qua tanta omnium dissimilitudine unus omnino Vergilius invenitur, qui eloquentiam ex omni genere conflaverit. Respondit Avienus: Apertius vellem me has diversitates sub personarum exemplis doceres. Quatuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi: copiosum; in quo Cicero dominatur: breve; in quo Sallustius regnat: siccum; quod Frontoni adscribitur: pingue & floridum; in quo Plinius secundus quondam, & [a] nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem hæc quatuor genera reperies. Vis audire illum tanta brevitate dicentem, ut artari magis & contrahi brevitas ipsa non possit?

Et campos ubi Troja fuit.

ecce paucissimis verbis maximam civitatem hausit & absorpsit: non reliquit illi nec ruinam. vis hoc ipsum copiosissime dicat?

Venit summa dies & ineluctabile fatum
Dardanidæ: fuimus Troës, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Jupiter Argos
Transtulit. incensa Danai dominantur in urbe.
O patria! ô divum domus Ilium, & incluta bello
Mœnia Dardanidum!
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis æquare dolorem?
Urbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus, quot hic verbis inundavit? Cedo nunc siccum illud genus elocutionis:

Turnus ut antevolans tardum præcesserat agmen
Viginti lectis equitum comitatus, & urbi
Improvisus adest, maculis quem Thracius albis
Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra.

hoc idem quo cultu, quam florida oratione, cum libuerit, profertur?

Forte sacer Cybelæ Choreus olimque sacerdos
Insignis, longe Phrygiis fulgebat in armis,

[a] *Nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur.* | Hic monumentum admodo luculentum idem Scriverius schedâ quadam interpositâ contextui adjecerat, hactenus non publicatum, nuperque adeo in monte Cœlio effossum Romæ.

EUSEBII.
Q. AURELIO. SYMMACHO. U. C.
QUÆST. PRÆT. PONTIFICI.
MAJORI. CORRECTORI
LUCANIÆ. ET. BRITTIORUM
COMITI. ORDINIS. TERTII.
PROCONS. AFRICÆ. PRÆT.
URB. COS. ORDINARIO.
ORATORI. DISERTISSIMO.
Q. FAB. MEM. SYMMACHUS
U. C. PATRI. OPTIMO.

Eusebius autem, qui hoc elogium Symmacho ponit, is idem videtur, qui hoc ipso loco tam præclare de eodem V.C. loquitur, ei eloquentiæ laudem in pingui ac florido dicendi genere attribuens. *Pont.*

Spumantemque agitabat equum; quem pellis aënis
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.
Ipſe peregrina ferrugine clarus & oſtro
Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu,
Pictus acu tunicas & barbara tegmina crurum.

ſed hæc quidem inter ſe ſeparata ſunt. Vis autem videre quemadmodum hæc quatuor genera dicendi Vergilius ipſe permiſceat, & faciat unum quoddam ex omni diverſitate pulcherrimum temperamentum?

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires & pabula terræ
Pinguia concipiunt; ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium; atque exſudat inutilis humor;
Seu plures calor ille vias & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis & venas adſtringit hiantes,
Ne tenues pluviæ rapidive potentia Solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Ecce dicendi genus quod nuſquam alibi deprehendes, in quo nec præceps brevitas, nec infrunita copia, nec jejuna ſiccitas, nec lætitia pinguis.

Sunt præterea ſtyli dicendi duo diſpari moralitate diverſi. unus eſt maturus & gravis; qualis Craſſo aſſignatur. hoc Vergilius utitur, cum Latinus præcipit Turno;

O præſtans animi juvenis, quantum ipſe feroci
Virtute exſuperas, tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere.

& reliqua.

alter huic contrarius, ardens, & erectus, & infenſus; quali eſt uſus Antonius. Nec hunc apud Vergilium fruſtra deſideraveris,

Haud talia dudum
Dicta dabas. morere; & fratrem ne deſere frater.

Videſne eloquentiam omni varietate diſtinctam? quam quidem mihi videtur Vergilius non ſine quodam præſagio, quo ſe omnium profectibus præparabat, de induſtria ſua permiſcuiſſe; idque non mortali ſed divino ingenio prævidiſſe; atque adeo non alium ducem ſecutus, quam ipſam rerum omnium matrem naturam, hanc prætexuit velut in muſica concordiam ſonorum. Quippe ſi mundum ipſum diligenter inſpicias, magnam ſimilitudinem divini illius, & hujus poëtici operis invenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omnium mores integra eſt, nunc brevis, nunc copioſa, nunc ſicca, nunc florida, nunc ſimul omnia, interdum lenis aut torrens: ſic terra ipſa, hic læta ſegetibus & pratis, ibi ſilvis & rupibus hiſpida, hic ſicca arenis, hic irrigua fontibus, pars vaſto aperitur mari. Ignoſcite, nec nimium me vocetis, qui naturæ rerum Vergilium comparavi. Intra ipſum enim mihi viſum eſt, ſi dicerem decem rhetorum, qui

apud

apud Athenas Atticas floruerunt, ſtylos inter ſe diverſos hunc unum permiſcuiſſe.

CAP. II

Quæ Vergilius traxerit à Græcis: quodque tota Æneis effigiata ſit ad Exemplar Iliadis atque Odyſſeæ Homericæ.

TUnc Euangelus irridenti ſimilis, Bene, inquit, opifici deo à rure Mantuano poëtam comparas; quem Græcos rhetoras, qnorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeveraverim. [1] unde enim Veneto, ruſticis parentibus nato, inter ſylvas & frutices educto, vel levis Græcarum notitia literarum?

Et Euſtathius, Cave, inquit, Euangele, Græcorum quemquam vel de ſummis auctoribus tantam Græcæ doctrinæ hauſiſſe copiam credas, quantam ſollertia Maronis vel aſſecuta eſt, vel in ſuo opere digeſſit. nam præter philoſophiæ & aſtronomiæ amplam illam copiam, de qua ſupra diſſeruimus, non parva ſunt alia quæ traxit à Græcis, & carmini ſuo tanquam illic nata inſeruit.

Et Prætextatus: Oratus ſis, inquit, Euſtathi, ut hæc quoque communicata nobiſcum velis, quantum memoria repente incitata ſuffecerit. Omnes Prætextatum ſecuti ad diſſerendum Euſtathium provocaverunt. ille ſic incipit: Dicturumne me putatis ea quæ vulgo nota ſunt? quod Theocritum ſibi fecerit paſtoralis operis auctorem. ruralis Heſiodum? & quod in ipſis Georgicis tempeſtatis ſerenitatiſque ſigna de Arati phænomenis traxerit; vel quod everſionem Trojæ, cum Sinone ſuo & equo ligneo cæteriſque omnibus quæ librum ſecundum faciunt, à Piſandro pæne ad verbum tranſcripſerit? qui inter Græcos poëtas eminet opere, quod à nuptiis Jovis & Junonis incipiens, univerſas hiſtorias quæ mediis omnibus ſeculis uſque ad ætatem ipſius Piſandri contigerunt, in unam ſeriem coactas redegerit, & unum ex diverſis hiatibus temporum corpus effecerit? in quo opere inter hiſtorias cæteras interitus quoque Trojæ in hunc modum relatus eſt. Quæ fideliter Maro interpretando fabricatus eſt ſibi Iliacæ urbis ruinam. Sed & hæc & talia ut pueris decan-

[1] *Unde enim Veneto, ruſticis parentibus nato* | Legendum, *unde enim Vergilio.* Meurſ. *Unde enim huic Veneto* | Virgilium *Venetum* vocat, ut alias eundem ἀπλῶς ſolemus *Mantuanum* dicere. Et addit, *ruſticis parentibus nato, inter ſylvas & frutices educto*, ut oſtendat ei nihilominus inſignem Græcarum notitiam haud defuiſſe literarum. Nec mutari ullo pacto eam lectionem debere docebit præterea Servius in vitâ ejus, ubi inquit: *Fuit Mantuanus, qua civitas eſt Venetia.* Venetia autem qualis Italiæ ſit regio, præter Livium, paucis indicat verbis Florus lib. 3. cap. 3. ubi ait: *Sed in Venetia quo fere tractu Italia molliſſima eſt. Molliſſimam* nimirum dicit, ut intelligatur agrum ibi, ut plurimum, eſſe depreſſum & paſcuum, ſilvuliſque ac fruticibus conſitum. Unde elegantèr Macrobius ex perſona Euangeli irridentis ruſticitatem Maronis hæc infert: *Bene, inquit, opifici deo à rure Mantuano poëtam comparas; quem Græcos rhetores, quorum feciſti mentionem, nec omnino legiſſe aſſeveraverim. Unde enim Veneto, ruſticis parentibus nato, inter ſylvas & frutices educto vel levis Græcarum notitia literarum?* Pont.

tata prætereo. Jam vero Æneis ipsa, nonne ab Homero sibi mutuata est errorem primum ex Odyssea, deinde ex Iliade pugnas? quia operis ordinem necessario rerum ordo mutavit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum gestum sit, deinde revertenti de Troja error contigerit Ulyssi: apud Maronem vero Æneæ navigatio, bella quæ postea in Italia sunt gesta, præcesserit. Rursus, Homerus in primo cum vellet iniquum Græcis Apollinem facere, causam struxit de sacerdotis injuria. Hic ut Trojanis Junonem faceret infestam, causarum sibi congeriem comparavit. Nec illud cum cura magna relaturus sum, licet (ut exiltimo) non omnibus observatum, quod cum primo versu promisisset producturum sese de Trojæ littoribus Æneam;

Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lavinaque venit
Littora.

Ubi ad januam narrandi venit, Æneæ classem non de Troja sed de Sicilia producit;

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti.

Quod totum Homericis filis texit. Ille enim vitans in poëmate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere: ipse poëtica disciplina à rerum medio cœpit, & ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem non incipit à Trojano littore describere, sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis, & ex persona sua perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troja ad Calypsonem usque pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem describendo perducit; cujus navigationem usque ad Ithacam ex persona propria poëta describit. Quem secutus Maro, Æneam de Sicilia producit; cujus navigationem describendo perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas usque ad Siciliam de Troja navigationem suam: & addidit uno versu. quod copiose poëta descripserat;

Hinc me digressum vestris Deus appulit oris.

Post Africam quoque rursus poëta ex persona sua iter classis usque ad ipsam describit Italiam;

Interea medium Æneas jam classe tenebat
Certus iter.

Quid quod & omne opus Vergilianum velut de quodam Homerici operis speculo formatum est? Nam & tempestas mira imitatione descripta est. Versus utriusque qui volet conferat, ut Venus in Nausicaæ locum Alcinoi filiæ successisse. ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi convivium celebrantis. Scylla quoque & Charybdis, & Circe decenter attingitur; & pro Solis armentis Strophades insulæ finguntur. at pro consultatione inferorum descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur, ibi Palinurus Elpenori, sed & infesto Ajaci infesta Dido, & Tiresiæ consiliis Anchisæ monita respondent.

Jam

jam prælia Iliadis & vulnerum non ſine diſciplinæ perfectione deſcriptio, & enumeratio auxiliorum duplex & fabricatio armorum & ludicri certaminis varietas ictumque inter reges & ruptum fœdus & ſpeculatio nocturna & legatio reportans à Diomede repulſam Achillis exemplo, & ſuper Pallante ut Patroclo lamentatio; & altercatio ut Achillis & Agamemnonis, ita Drancis & Turni (utrobique enim alter ſuum, alter publicum commodum cogitabat,) pugna ſingularis Æneæ atque Turni, ut Achillis & Hectoris, & captivi inferiis deſtinati ut illic Patrocli, hic Pallantis,

Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes; totidem quos educat Ufens
Viventes rapit inferias quos immolet umbris.

Quid? quod pro Lycaone Homerico (qui inter fugientes deprehenſus non mirum ſi ad preces confugerat, nec tamen Achilles propter occiſi Patrocli dolorem pepercit) ſimili conditione Magus in medio tumultu ſubornatus eſt?

Inde Mago procul infeſtam contenderat haſtam.

& cum ille genua amplectens ſupplex vitam petiſſet; reſpondit:

Belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior jam tum Pallante perempto.

ſed & inſultatio Achillis in ipſum Lycaonem jam peremptum in Tarquitium à Marone transfertur. ille ait:

Ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν, οἵ σ' ὠτειλῆς
Αἷμ' ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες· οὐδέ σε μήτηρ
Ἐνθεμένη λεχέεσι γοήσεται, ἀλλὰ Σκάμανδρος
Οἴσει δινήεις εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον, &c.

at hic veſter:

Iſtic nunc metuende jace. & reliqua.

CAP. III.

De diverſis Vergilii locis ex Homero traductis.

ET ſi vultis me & ipſos proferre verſus ad verbum pæne tranſlatos, licet omnes præſens memoria non ſuggerat: tamen qui ſe dederint obvios annotabo.

Νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

totam rem quanto compendio lingua ditior explicavit? veſter, licet periodo uſus, idem tamen dixit:

Adduxit longe, donec curvata coirent
Inter ſe capita, & manibus jam tangeret æquis
Læva aciem ferri, dextro nervoque papillam.

ille ait:

οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων, ἀλλ' οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα.

Δὴ τό τε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς· ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.
Nec jam amplius ulla
Apparet tellus, cælum undique & undique pontus.
Πορφύρεον δ' ἄρα κῦμα περιστάθη οὔρεϊ ἶσον
Κυρτωθέν.
Curvata in montis faciem circumstetit unda.

& de tartaro ille ait:

Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.
Bis patet in præceps tantum, tenditque sub umbras,
Quantus ad æthereum cæli suspectus olympum.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο.
Postquam exempta fames, & amor compressus edendi.
Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε μητίετα Ζεύς.
Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε.
Νηῶν μέν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε
Δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.
Audiit, & Phœbus voti succedere partem
Mente dedit, partem volucres dispersit in auras.
Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει,
Καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascenur ab illis.

& alibi ille ait:

Καὶ τότ' Ὀδυσσῆος λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ.
Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

& alibi.

hic de duobus unum fabricatus est:

Extemplo Æneæ solvuntur frigore membra.
Πότνι' ἀθηναίη, ἐρυσίπτολι, δῖα θεάων,
Ἆξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἠδὲ καὶ αὐτὸν
Πρηνέα δὸς πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.
Armipotens præses belli Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygii prædonis, & ipsum
Pronum sterne solo, portisque effunde sub ipsis.
Ἥτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

ille de somno ait:

Καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
Νήγρετος ἥδιστος θανάτῳ ἄγχιστα ἐοικώς.

hic potuit:

Dulcis & alta quies placidæque simillima morti.
Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔ ποτε φύλλα καὶ ὄζους
Φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
Οὐδ' ἀναθηλήσει, περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψεν,
Φύλλα τε καὶ φλοιόν. νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν

Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται.

Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Numquam fronde levi fundet virgulta neque umbram,
Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitque comas & brachia ferro,
Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.

Sed jam si videtur à collatione versuum translatorum facesso; ut nec uniformis narratio pariat ex satietate fastidium, & sermo ad alia non minus præsenti causæ apta vertatur. Perge quæso, inquit Avienus, omnia quæ Homero subtraxit investigare. Quid enim suavius quam duos præcipuos vates audire idem loquentes? quia cum tria hæc ex æquo impossibilia judicentur vel Jovi fulmen vel Herculi clavam vel versum Homero subtrahere (quod, etsi fieri possent, alium tamen nullum deceret vel fulmen præter Jovem jacere, [1] vel certare præter Herculem robore, vel canere quod cecinit Homerus) hic opportune in opus suum quæ prior vates dixerat transferendo fecit ut sua esse credantur. ergo pro voto omnium feceris, si cum hoc cœtu communicata velis quæcunque à vestro noster poëta mutuatus est. Cedo igitur, Eustathius ait, Vergilianum volumen: quia locos ejus singulos inspiciens Homericorum versuum promptius admonebor. cumque Symmachi jussu famulus de bibliotheca petitum librum detulisset, temere volvit Eustathius ut versus, quos fors obtulisset, inspiceret. &, Videte, inquit, portum ad civitatem Didonis ex Ithaca migrantem:

Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit objectu laterum; quibus omnis ab alto
Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastæ rupes geminique minantur
In cœlum scopuli; quorum sub vertice late
Æquora tuta silent. tum sylvis scena coruscis
Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra,
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum,
Intus aquæ dulces vivoque sedilia saxo,
Nympharum domus. hic fessas non vincula naves
Ulla tenent: unco non alligat anchora morsu.

Φόρκυνος δέ τις ἐστὶ λιμὴν ἁλίοιο γέροντος,
Ἐν δήμῳ Ἰθάκης, δύο δ' προβλῆτες ἐν αὐτῷ
Ἀκταὶ ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπτηυῖαι.
Αἵ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα

[1] *Vel certare præter Herculem robore* | Scriptus, *clarere præter Herculem*, non absone; nam ut verba Firmiani sunt, *Hercules ob virtutem clarissimus*, cap. 9. lib. 1. *Pont.*

Ἔκτοθεν

Εκτοθεν· ἔντοσθεν δὲ ἄνευ δεσμοῖο μένουσι
Νῆες ἐΰσσελμοι, ὅταν ὅρμου μέτρον ἵκωνται.
Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη.
Αγχόθι δ᾽ αὐτῆς ἄντρον ἐπήρατον ἠεροειδὲς
Ἱρὸν νυμφάων, αἳ νηϊάδες καλέονται.
Εν δὲ κρητῆρές τε καὶ ἀμφιφορῆες ἔασιν
Λάϊνοι, ἔνθα δ᾽ ἔπειτα τιθαιβώσσουσι μέλισσαι.

CAP. IV.

De iis quæ in primo Æneïdos sunt ex Homero traducta.

ET cum rogasset Avienus ut non sparsim, sed ab initio per ordinem annotaret: ille manu retractis in calcem foliis, sic exorsus est:

Æole, namque tibi divûm pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere vento.
Κεῖνον γὰρ ταμίην ἀνέμων ποίησε Κρονίων,
Ημὲν παυέμεναι ἠδ᾽ ὀρνύμεν ὅν κ᾽ ἐθέλῃσι.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ forma pulcherrima, Deïopeiam
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.
Αλλ᾽ ἴθ᾽, ἐγὼ δέ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν,
Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα.

Tempestas Æneæ Æolo concitante cum allocutione ducis res suas conclamantis de Ulyssis tempestate & allocutione descripta est; in qua Æoli locum Neptunus obtinuit. versus quoniam utrobique multi sunt, non inserui, qui volet legere, ex hoc versu habebit exordium.

Hæc ubi dicta: cavum conversa cuspide montem.

& apud Homerum de primo Odysseæ:

Ως εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον,
Χερσὶ τρίαιναν ἑλών. πάσας δ᾽ ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων.
Ut primum lux alma data est: exire, locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne feræne
Quærere constituit, sociisque exacta referre.
Αλλ᾽ ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ᾽ ἠώς,
Δὴ τότ᾽ ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν καὶ φάσγανον ὀξύ,
Καρπαλίμως παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπήν,
Εἴ πως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν, ἐνοπήν τε πυθοίμην.
Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
O quam te memorem virgo, namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem sonat, ô dea certe
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis una.

Γουνοῦμαι

Γυνῆμαί σε ἄναστα. Θεὸς νύπε, ἢ βροτὸς ἐσί.
Εἰ μὲν τις Θεὸς ἐσὶ, τοὶ ὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔγωγε Διὸς κύρη μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυλὴ τ' ἄγχιστα εἴσκω.
O dea si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet vesper olympo.

τὸς κεν ἐκεῖνα
Πάντα γε μυθήσαιτο κατ' ἀνθρώπων ἀνθρώπων.
Οὐδ' εἰ πεντήκοντες ἐν ἑξάεσσι θαλάμοισιν
Ἐξερέοις ὅσα κεῖθι πάθον κακὰ δῖοι ἀχαιοί,
At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,
Et multo nebulæ circum dea fudit amictu;
Cernere ne quis eos neu quis contingere posset,
Molirive moram aut veniendi poscere causas.
Καὶ τότ' Ὀλυμπόθεν ἦρτο πόλιν δ' ἵμεν, ἀμφὶ δ' Ἀθήνη
Πολλὴ νέφεα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀλυσσῆϊ,
Μήπις φαίηκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
Κερτομίοι τ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη.
Quales in Eurotæ ripis, aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat.
Οἵη δ' Ἀρτεμις εἶσι κατ' ἤθεος ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον θαλαμήκεα, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κῶραι Διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, χαίρουσι δέ τε φρένα Λητώ,
Πασάων δ' ὔπερ ἦγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὡς ἦγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἁδμής.
Restitit Æneas claraque in luce refulsit,
Os humerosque deo similis. namque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix lumenque juventæ
Purpureum & lætos oculis afflaret honores:
Quale manus addunt eburi decus, aut ubi flavo
Argentum Pariusve lapis circumdatur auro.
Αὐτὰρ κἄπικαφαλῆς χεῦεν πολὺ κάλλος Ἀθήνη,
Μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα· κατὰ δὲ κάρηνος
Οὔλας ἧκα κόμας ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἰδρείς, ὃν Ἡφαιστος δίδαξεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει,
Ὡς ἄρα τῷ περὶ κῆρι χέεν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.
Coram quem quæritis adsum
Troïus Æneas Libycis ereptus ab undis.

Ἐγὼν

Ενδον μὴ δὴ ὃ δ' αὐτὸς ἐγὼ κακὰ πολλὰ μογήσας,
Ἤλυθον εἰκοσῷ ἔτεϊ ἐς πατρίδα γαῖαν.

CAP. V.

Quæ in ſecundo Æneïdos traducta ſint ab Homero.

Conticuere omnes intentique ora tenebant.
Ως ἔφαθ' οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.
Infandum regina jubes renovare dolorem,
Trojanas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint Danai.
Αργαλέον βασίλεια δυνεχέως ἀνορυσσω
Κῆδε' ἐπεί μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ ὠκεῖονες.
Pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minervæ;
Et molem mirantur equi: primuſque Timœtes
Duci intra muros hortatur & arce locari,
Sive dolo, ſeu jam Trojæ ſic fata ferebant.
At Capys & quorum melior ſententia menti
Aut pelago Danaum inſidias ſuſpectaque dona
Præcipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis,
Aut terebrare cavas uteri & tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.
Ως ὁ μὲν εἰσήκει, τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀνόρουσαν
Ημῶοι ἀμφ' αὐτόν· πείρα δὲ σφίσιν ἤνυσαν βελῆς,
Ἠὲ δατμᾶξαι κοίλον δόρυ νῆλεϊ χαλκῷ·
Ἢ κτὶ πετρέων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης·
Ἢ ἐάαν μίγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι,
Τῇ περ δὴ καὶ ἔπειτα τελευτήσειν ἔμελλεν.
Αἶσα γὰρ ὧδ' ὀλέσθαι, ἐπεὶν πόλις ἀμφιπεπλύῃ
Δυρήτεον μίγαν ἵππον, ὅθ' εἵατο πάντες ἄριστοι
Αργείων, πρόεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.
Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox
Involvens umbra magna terramque polumque.
Ἐν δ' ἔπεσ' ὀκριόφῳ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο
Ελκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.
Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis,
Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes.
Ω πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερ' ἀμφαφάασθαι
Ἐκτωρ, ἢ ὅτε νηὰς ἐνέπρησεν πυρὶ καλῷ.
juveniſque Chorœbus
Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat inſano Caſſandræ incenſus amore,
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat.

Πέφνε γὰρ Ὀθρυονῆα Καβησόθεν ἔνδον ἐόντα,
Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει.
Ἤτεε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην,
Κασσάνδρην ἀνάεδνον· ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον,
Ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἷας Ἀχαιῶν,
Τῷ δ' ὁ γέρων Πρίαμος ὑπέσχετο καὶ κατένευσε
Δωσέμεναι. ὁ δὲ μάρναθ' ὑποσχεσίῃσι πιθήσας.
Sic animis juvenum furor additus. inde lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relicti
Faucibus exspectant siccis, per tela per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæque tenemus
Urbis iter. nox atra cava circumvolat umbra.
Βῆ ῥ' ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος ὅς τ' ἐπιδευὴς
Δηρὸν ἔῃ κρειῶν, κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ.
Μήλων πειρήσοντα, καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας
Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Οὔ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταθμοῖο δίεσθαι·
Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἥρπαξε μετάλμενος ἠὲ καὶ αὐτὸς
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.
Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
Attollentem iras & cærula colla tumentem.
Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
Ὡς δὲ ὅτε τις τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, ὑποτέτρομος ἔλλαβε γυῖα.
Ἂψ τ' ἀνεχώρησεν, ὦχρός τε μιν εἷλε παρειάς.
Ὣς αὖθις καθ' ὅμιλον ἔδυ Τρώων ἀγερώχων.
Δείσας Ἀτρέος υἱὸν Ἀλέξανδρος θεοειδής.
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis novus exuviis nitidusque juventa,
Lubrica convolvit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.
Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι,
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ' ἔδυ δέ τε μιν χόλος αἰνός·
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν, ἑλισσόμενος περὶ χειῇ.
Ὡς Ἕκτωρ, ἄσβεστον ἔχων μένος, οὐχ ἀνεχώρει.
Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exiit, oppositasque erupit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnes
Cum stabulis armenta trahit.
Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι
Χειμάρρους κατ' ὄρεσφιν, ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par levibus ventis [1] volucrique simillima fumo.
Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἑλέειν τέ με θυμὸς ἀνώγει,
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν, σκιῇ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ,
Ἔπτατ᾽ ἐμοὶ δ᾽ ἄχος ὀξὺ γενέσκετο, κηρόθι μᾶλλον.

[1] *Volucrique simillima fumo* | Ita conceptus etiam in Scriptis hic versus. Vulgo, ut notum *simillima somno.* Sed dixit & alibi Maro: *& tenues fugit ceu fumus in auras.* Et apud Sophoclem lego: καπνοῦ σκιά. Nolo tamen magnopere defendere. *Pont.*

CAP. VI.

Tertius & quartus Æneïdos quæ habeant ab Homero sumpta.

Alia tempestas Æneæ hic & illic Ulyssis numerosis ambæ versibus. sed incipiunt hæc ita:

Postquam altum tenuere rates, [1] nec jam amplius ullæ.
ille ait:
Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν οὐδέ τις ἄλλη
Φαίνετο γαιάων ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα,
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων
Νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς.
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint puer.
Δῶρόν τοι καὶ ἐγὼ τέκνον φίλε τοῦτο δίδωμι
Μνῆμ᾽ Ἑλένης χειρῶν
Tendunt vela noti, fugimus spumantibus undis,
Qua cursum ventusque gubernatorque vocabant.
Ἡμεῖς δ᾽ ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
Ἥμεθα, τὴν δ᾽ ἄνεμός τε κυβερνήτης τ᾽ ἴθυνεν.
Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sydera verberat unda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem & naves in saxa trabentem.
Prima hominis facies & pulchro pectore virgo
Pube tenus; postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas utero commissa luporum.
Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem longos & circumflectere cursus,

[1] *Nec jam amplius ulla Apparent terræ* | Seneca Troade non dissimiliter:
Et nihil præter mare cum viderent
Unici terris homines relictis.
Quod ex Scripto ita refingimus, cum in excusis sit, *relicti.* Pont.

Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.

Homerus de Charybdi:

Ἐνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δ' αὖ Χάρυβδις
Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Ἡ τοι ὅτ' ἐξεμέσειε, λέβης ὡς ἐν πυρὶ πολλῷ,
Πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη, ὑψόσε δ' ἄχνη
Ἀκρησι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέρησιν ἔπιπτεν·
Αλλ' ὅτ' ἀναβρύξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ,
Πᾶσ' ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη, ἀμφὶ δὲ πέτρη
Δεινὸν ἐβεβρύχει, ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
Ψάμμῳ κυανέῃ· πολὺ δὲ χλωρεὸν δέος ἤρει.

Homerus de Scylla:

Ενθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα·
Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς
Γίνεται· αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸν οὐδέ κε τήν γε
Γηθήσειεν ἰδών, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
Τῆς ἤτοι πόδες εἰσὶ δυώδεκα πάντες ἄωροι.
Ἑξ δέ τε οἱ δειραὶ ἀθέμιστοι, ἐν δὲ ἑκάστῃ
Σμερδαλέη κεφαλή. ἐν δὲ τρίστιχοι ὀδόντες,
Πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλῆοι μέλανος θανάτοιο.
Μέσση μὲν τε κατ' αὐτῆς κοίλοιο λέμβοιο
Ἐχει δ' ἐρίηρε κεφαλὰς δεινοῖο βερέθρου.
Αὐτὴ δ' ἰχθυάα σκόπελον περιμαιμώωσα
Δελφῖνάς τε κύνας τε, καὶ εἴποθι μείζονα ἕλῃσι
Κήτεα, ἅ μύρια βόσκει ἀγάστονος ἀμφιτρίτη.
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago!
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.
Κείνῳ γὰρ τοιοίδε πόδες, τοιαίδε τε χεῖρες,
Ὀφθαλμῶν τε βολαὶ, κεφαλή τ', ἐφυπερθέ τε χαῖται.
Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere;
Ter ſpumam eliſam & rorantia vidimus aſtra.
Τῷ δ' ὕπο δῖα χάρυβδις ἀναρροιβδεῖ μέλαν ὕδωρ,
Τεὶς μὲν γάρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τεὶς δ' ἀναρροιβδεῖ·
Qualis conjecta cerva ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius. illa fuga ſilvas ſaltuſque peragrat
Dictæos, hærêt lateri letalis harundo.
Ἀμφ' ἔλαφον κεροῦν βεβλημένον οὔ τ' ἔφαλ' ἀνήρ·
Ἰῷ ἀπὸ νάρηθεν μὲν τ' ἤλυξε πόδεσσιν,
Φεύγων ὄφρ' αὐτὰ λιαζὸν κὰδ γένηαι ὀρώρει.
Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea; quæ ſublimem alis ſive æquora juxta
Seu terram rapido pariter cum flamine portant;
Tum virgam capit. hac animas ille evocat orco

Pallentes, alias ſub tartara triſtia mittit:
Dat ſomnos adimitque; & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos & turbida tranat
Nubila.

Ὡς ἔφατ'. ὦρτ' ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης.
Αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐπ' ὑγρὴν,
Ἠμὲν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο.
Εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
Ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
Τὴν μὲ χερσὶν ἔχων πέτετο κραιπνὸς ἀργειφόντης.
Ac velut annoſo validam cum robore quercum,
Alpini Boreæ nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant; it ſtridor: & alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
Ipſa hæret ſcopulis; & quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in tartara tendit.

Οἷον δὲ πρόφρει ἔρνος ἀνὴρ ἐρίθηλες ἐλαίης
Χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ
Καλὸν, τηλεθάον. τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσιν
Παντοίων ἀνέμων, καί τε βρύει ἄνθεϊ λιλιῷ·
Ἐλθὼν δ' ἐξαπίνης ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ
Βόρρης τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ' ἐπὶ γαίῃ.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὠρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσιν·
Ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐπίστατο πᾶσιν ἐπ' αἶαν.

CAP. VII.

Quæ in quinto & ſexto libris Virgilius ab Homero ſit mutuatus.

UT Pelagus tenuere rates; nec jam amplius ulla
Occurrit tellus; maria undique & undique cœlum:
Olli cæruleus ſupra caput adſtitit imber
Noctem hiememque ferens, & inhorruit unda tenebris.

Αλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, ἄλλη
Φαίνετο γαῖαν, ἀλλ' ὄρνυτο ἠδὲ θάλασσα·
Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔσησε Κρονίων,
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat

[1] *Vinaque fundebant pateris, animamque vocabant Anchiſa magni, maneſque Acheronte remiſſos* | Geminus quidem ſed controverſus apud Tibullum locus lib. 3. Elegia 2. Ego ut relictum poëtæ credo, appingam:

Præfata ante meos manes, animamque rogata,
Perfuſaque pias ante liquore manus.

Nam ita editiones omnes vetuſtæ & optima illa Scaligeri membrana. Maluerunt tamen correctores, *animamque precata*, quod

Anchiſa

Anchiſæ magni, manesque Acheronte remiſſos.
Οἶνον ἀφυσσόμενος καμάδις χέε, δῶρα δὲ γαίαι,
Ψυχῶν κικλήσκων Πατροκλῆος θειοῖο.
Levibus hunc hamis conſertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe
Victor apud rapidum Simoenta ſub Ilio alto.
Δώσω οἱ θώρηκα τὸν ἐστρεπτὸν ἀπεύθεν
Χάλκεον, ᾧ περὶ χρῶτα φαεινὸν κορυθαίολος
Ἀμφιδέδυκται.

& curſorum certamen utrobique ſimile. & quia verſibus eſt apud utrunq; numeroſis, locum loco ſimilem lector inveniet. initia hæc ſunt:

Hæc ubi dicta, locum capiunt, ſignoque repente.
Στὰν δ' ἁτασθαλίῃ, σήματα δ' ἔτρεμαν Ἀχιλλῆος.

Pugilum certamen incipit apud hunc:

Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque.

apud illum:

Αὐτὰρ ὁ' ἀναχρμένω χεροὶ πιδαξῆσιν ἄμ' ἄμφω
Σωὶ ῥ' ἔπι σὺν, σωὶ δὲ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμιχθεν

Si velis comparare certantes ſagittis: invenies hæc utriuſque principia:

Protinus Æneas celeri certare ſagitta.
Αὐτὰρ ὁ πρῶτον πάσσει ἰόεντα σίδηρον,
Καδδ' ἐπάσσει δέκα μὲν πελέκεις, δέκα δ' ἡμιπελέκια.

capita locorum, ubi longa narratio eſt, dixiſſe ſufficiet; ut quid unde natum ſit lector inveniat.

Dixerat; & tenues fugit ceu fumus in auras.
Ψυχὴ δὲ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς
Ὠχετο τετριγυῖα.

putabant *rogari* non dici *ut precari*. At ego exiſtimo omnino, imo non aliter accipiendum, quam illud Maronis *animamque vocabant*. Extulit enim Tibullus *animamque rogata* ἀρχαϊκῶς patiendi potius quam agendi verbo. Valerius Maxim. *Spreto mortali habitu, divinum captatus eſt.* Item Solinus ſi cum ſcriptis legatur: *Egredientem in litore occurrens honoratus eſt.* nam vulgo, *honoravit eum.* Deinde *rogare* & *vocare*, quam cognata ſint docet vel illo Apuleius, *clamitans roganſque vicinos.* Et Macrobius noſter lib. 1. cap. 2. *ad cœnam tum rogatus.* Et dum bella adeo occaſio eſt, addo vocem *rogare* ἁπλῶς veteribus frequentatam in ſolennibus conviviorum invitationibus, quomodo *vocare* uſurpatum, aliis abunde diſputatum. Apuleius 1. Mileſ. *Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, inquit, hoſpes. At ego jam inde Miloni abſtinentiæ cognitor, excuſavi comiter.* Iterum lib. 3. *Et ecce quidam intro currens famulus, Rogat te, inquit, tua parens Byrrhena; & convivii cui te ſero deſponderas, jam appropinquantis admonet.* His adde hunc ex interprete Apollonii Tyrii locum: *Athenagoras ait ad unum de ſervis Ardalium nomine, Dabo tibi duos aureos, tantum deſcende, & dic ei, Rogat te Athenagoras princeps civitatis hujus, procede de tenebris ad lucem.* Hoc cum ita ſit, Lucii, qua locutione, parentem Plautum hanc etiam ad formam redigendum cenſeo, Captivis, Scena *Advorte animum*:

HEG. *Age ſis roga emptum.* PA. *Niſi qui meliorem afferat.*

Ita enim editur, at animo meo confuſe. Nec minus intricate Lambinus. HEG. *emptum niſi.* Dico diſtinguendum legendumque: HEG. *Age ſis, rogo.* PAR. *emptum niſi qui.* Obſervavit quoque Moſtellaria: *Hic apud nos hodie cœnes, te rogo.* Clariſſime ita juere liquere puto, *rafata antè meos manes animamque rogata*, idem valere ac ſi dicerit, *ubi manes meos prafata eritis atque animam rogaveritis*, id eſt, *vocaveritis*, quod erat demonſtrandum. *Pont.*

Æneas, quo deinde ruis, quo proripis? inquit,
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?
Ter conatus erat collo dare brachia circum,
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago.
Ὡς ἔφαθ'. αὐτὰρ ἔγωγ' ἔθελον φρεσὶ μερμηρίξας
Μητρὸς ἐμῆς ψυχὴν ἐλέειν κατατ' ὀνείατος.
Τρὶς μὲν ἐφωρμήθην, ἐλέειν τέ μι θυμὸς ἄνωγε·
Τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν, σκιῇ ἴκελον ἢ καὶ ὀνείρῳ,
Ἔπτατο.

Sepultura Palinuri formata eſt de Patrocli ſepultura. hæc incipit:

Principio pinguem tædis & robore ſecto.

illa ſic:

Οἳ δ' ἴσαν ὑλοτόμους πελέκεας μὲν χερσὶν ἔχοντες.

& alibi:

Κηδεμόνες δ' ἅμα τῷ γε μένον, καὶ νήιον ὕλην
Ποίησαν δ' πυρὴν ἐκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα,

ipſa vero utriuſque tumuli inſignia quam paria?

At pius Æneas ingenti mole ſepulchrum
Imponit ſuaque arma viro remumque tubamque
Monte ſub aerio, qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per ſecula nomen
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκάη καὶ τέφρα νεκρῶ,
Τύμβον χεάμενοι, καὶ ἐπὶ σήλῳ ἐρύσαντες,
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐῆρες ἐρετμόν.
Tunc cognatus Leti ſopor.
Εὐθ' ὕπνῳ ξύμβλητο, κασιγνήτῳ θανάτοιο.
Quod te per cœli jucundum lumen & auras,
Per genitorem oro, per ſpes ſurgentis Iuli,
Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Injice, namque potes, portuſque require Velinos.
Νῦν δέ σε πρὸς ὅπισθεν γενέζομαι, ἠ παρεόντων,
Μῆνίς τ' ἀλόχου καὶ παίδος, ὃς ἔτρεφε τρίτον ἐόντα,
Τηλεμάχου θ' ὃν μοῦνον ἐπὶ μεγάροισιν ἔλειπες.
Οἶδα γὰρ ὡς ἐνθένδε κιὼν δόμον εἰς Ἀΐδαο,
Νῆσον ἐς Αἰολίην ῥήσεις ἐυέρσεα νῆα.
Ἔνθά σ' ἔπειτα ἄνακτ κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο,
Μή μ' ἄκλαυτον, ἄθαπτον, ἰὼν ὅπισθεν καταλείπειν,
Νοσφισθείς, μή τοι τὸ θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κακκῆαι σὺ τεύχεσιν ἅσσα μοι ἔστιν,
Σῆμά τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ ἠιόνος θαλάσσης,
Ἀνδρὸς δυσήνορος, καὶ ὀπισσομένοισι πυθέσθαι.
Ταῦτα τέ μοι τελέσαι, πῆξαί τ' ὀπὶ τύμβῳ ἐρετμὸν,
Τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον, ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἑτάροισιν.
Necnon & Tityon terræ omni parentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur, roſtroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tundens, fecundaque pœnis

Viſcera

Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.
Καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
Κείμενον ἐν δαπέδῳ. ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
Δέρτρον ἔσω δύνοντες. ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί.
Λητὼ γὰρ ἥλκυσε, Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν,
Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.
Non, mihi ſi linguæ centum ſint oraque centum,
Ferrea vox, omnis ſcelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.
Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω,
Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν,
Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

CAP. VIII.

In ſeptimo & octavo qui verſus ſint ab Homero ſumti.

HInc exaudiri gemitus iræque leonum
Vincla recuſantum & ſera ſub nocte rudentum,
Setigerique ſues atque in præſepibus urſi
Sævire ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſæva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
Εὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης
Ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ.
Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι, ἠδὲ λέοντες,
Τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.
Quid petitis? quæ cauſa rates, aut cujus egentes
Litus ad Auſonium tot per vada cærula vexit?
Sive errore viæ ſeu tempeſtatibus acti;
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto
Ὦ ξεῖνοι, τίνες ἐστέ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
Ἤ τι κατὰ πρῆξιν, ἢ μαψιδίως ἀλάλησθε,
Οἷά τε ληϊστῆρες, ὑπεὶρ ἅλα, τοί τ' ἀλόωνται,
Ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;
ceu quondam nivei inter nubila cycni
Cum ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos: ſonat amnis & Aſia longe
Pulſa palus.
Τῶν δ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλά,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
Ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμενα πτερύγεσσι,
Κλαγγηδὸν προκαθιζόντων, σμαραγεῖ δέ τε λειμών.

 Illa

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas;
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.
Αἱ δ' ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν,
Ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκων καρπὸν θέον οὐδὲ κατέκλων.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῷεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης
Ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.
Vescitur Æneas simul & Trojana juventus
Perpetui tergo bovis & lustralibus extis.
Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἄρσενα πενταέτηρον ὑπερμενέϊ Κρονίωνι.
Νώτοισι δ' αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.
Postquam exempta fames, & amor compressus edendi,
Rex Euandrus ait.
Ἥρως Ἀτρείδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
Τοῖς ὁ γέρων πάμπρωτος ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν.
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma,
Et matutinus volucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.
Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem,
Demissa ab læva pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini custodes limine in ipso
Procedunt gressumque canes comitantur herilem.
Ἕζετο δ' ὀρθωθεὶς, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα,
Καλὸν, νηγάτεον· περὶ δ' αὖ μέγα βάλλετο φᾶρος·
Ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
Βῆ ῥ' ἴμεν εἰς ἀγορὴν· παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος.
Οὐκ οἶος, ἅμα τῷγε δύω κύνες ἀργοὶ ἕποντο.
O mihi præteritos referat si Jupiter annos!
Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa
Stravi, scutorumque incendi victor acervos,
Et regem hac Herilum dextra sub tartara misi;
Nascenti cui tris animas Feronia mater,
Horrendum dictu, dederat, terna arma movenda.
Ter leto sternendus erat; cui tunc tamen omnis
Abstulit hæc animas dextra & totidem exuit armis.
Εἴθ' ὣς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη,
Ὡς ὁπότ' Ἠλείοισι καὶ ἡμῖν νεῖκος ἐτύχθη
Ἀμφὶ βοηλασίην, ὅτ' ἐγὼ κτάνον Ἰτυμονῆα
Ἐσθλὸν ὑπειροχίδην. ὃ ἐν ἤλιδι ναιετάασκεν.
Ῥύσι' ἐλαυνόμενος. ὁ δ' ἀμύνων ᾗσι βόεσσι,
Ἔβλητ' ἐν πρώτοισιν ἐμῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.
Κὰδ δ' ἔπεσεν.

Qualis ubi oceani perfusus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum cœlo tenebrasque resolvit.
Οἵη δ' ἀστὴρ ἔβαν μετ' ἀεξόμεν νυκτὸς ἀμολγῷ,
Ἑσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.
En perfecta mei promissa conjugis arte
Munera; nec mox aut Laurentis, nate, superbos
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.
Dixit & amplexus nati Cytherea petivit,
Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
Αὐτὰρ ἐπειδὴ τεῦξε σάκος μέγα τε στιβαρόν τε,
Τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Τεῦξε δέ οἱ κυνέην, βειαρὴν, κεστάφοισ' ἀραρυῖαν,
Καλὴν, δαιδαλέην· ὕπερθε δ' χρύσεον λόφον ἧκε.
Τεῦξε δ' ἠοῖ κνημῖδας ἑανοῦ χαλκοτέρειο.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πάνθ' ὅπλα κάμε κλυτὸς ἀμφιγυήεις,
Μητρὸς Αχιλλῆος θῆκε θεσπεσίην ἀέκητι.
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Impleri nequit, atque oculos per singula volvit,
Miraturque, interque manus & bracchia versat.
Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων δεῦρ' ἀγλαὰ δῶρα,
Αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ἧσιν ἐτέρπετο δαίδαλα λάων.

CAP. IX.

Nono libro quæ insint sumpta ab Homero.

IRI decus cœli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras?
Ἰρι θεὰ, τίς τ' ἄρσε θεῶν ἐμοὶ ἄγγελον ἧκε·
Nec solos tangit Atridas
Iste dolor.
Τί δὲ λαὸν ἀνήγαγον ἐνδάδ' ἀγείρας
Ατρείδης, ἢ ἄχ Ελένης ἕνεκ' ἠϋκόμοιο;
Η μοῦνοι φιλέεσ' ἀλόχοις μερόπων ἀνθρώπων
Ατρεΐδαι;
Sed vos, ô lecti, ferro quis scindere vallum
Apparat, & mecum invadit trepidantia castra?
Ορνυσθ' ἐπόδαμοι Τρῶες, ῥήγνυσθε δὲ τεῖχος
Αργείων, χὴ νηυσὶν ἐνίετε θεσπεσίοις πῦρ.
Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam sperate parati.
Νῦν δ' ἔρχεσθ' ὅπῃ θέπιον, ἵνα σωμάχοιμι ἄρηα.
Sic ait illacrymans; humero simul exuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius atque habilem vagina aptarat eburna.

Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisque leonis
Exuvias, galeam fidus permutat Alethes.
Τυδείδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος Θρασυμήδης
Φάσγανον ἄμφηκες. (τὸ δ' ἑὸν παρὰ νηυσὶ λέλειπτο,)
Καὶ σάκος. ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔθηκε.
Ταυρείην ἄφαλόν τε καὶ ἄλοφον, ἥτε καταῖτυξ
Κέκληται, ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν.
Μηριόνης δ' Ὀδυσῆϊ δίδου βιὸν, ἠδὲ φαρέτρην,
Καὶ ξίφος.
Protinus armati incedunt, quos omnis euntes
Primorum manus ad portas juvenumque senumque
Prosequitur votis, necnon & pulcher Iulus.
Τὼ δ' ἐπεὶ ἐν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην,
Βᾶν ῥ' ἰέναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.
Egressi superant fossas noctisque per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio: passim somno vinoque per herbam
Corpora fusa vident, arrectos litore currus,
Inter lora rotasque viros, simul arma jacere,
Vina simul: prior Hyrtacides sic ore locutus.
Euryale audendum dextra. nunc ipsa vocat res.
Hac iter est. tu, nequa manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi & consule longe.
Hæc ego vasta dabo. & recto te limite ducam.
Τὼ δὲ βάτην προτέρω διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα·
Αἶψα δ' ἐπὶ Θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες
Οἱ δ' εὗδον καμάτῳ ἀδδηκότες· ἔντεα δέ σφιν
Καλὰ παρ' αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο εὖ κατὰ κόσμον,
Τριστοιχεί· παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι.

& paulo post:

Ἐξ ἐπὶ διφριάδος πυμάτης ἱμᾶσι δέδεντο.
Τὸν δ' Ὀδυσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν Διομήδεϊ δεῖξεν.
Οὗτός τοι Διόμηδες ἀνὴρ, οὗτοι δέ τοι ἵπποι,
Οὓς νῶϊν πίφαυσκε Δόλων ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς,
Ἀλλ' ἄγε δὴ πρόφερε κρατερὸν μένος, οὐδέ τι σὲ χρὴ
Ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν. ἀλλὰ λῦ' ἵππους.
Ἠὲ σύ γ' ἄνδρας ἔναιρε, μελήσουσιν δέ μοι ἵπποι.
Sed non auguriis potuit depellere pestem.
Ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν.
Et jam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Ἠὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο
Ὤρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φόως φέροι ἠδὲ βροτοῖσι

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excussos de manibus radios & pensa demitteret, ut per muros & virorum agmina ululans & coma scissa decurreret, ut effunderet dolorem in lamentationum querelas, totum de Andromacha sumpsit lamentante mortem mariti.

Ὡς φαμένη ἀιγαίοιο δέατυτο, μαινάδι ἴσα,
Παλλομένη κεφαλήν. ἅμα ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε κὴ ἀνδρῶν ἵξεν ὅμιλον,
Ἐση παπτήνασ' ὅπῃ τείχεϊ τὸν δ' ἐνόησεν
Ἑλκόμενον σεύδην πόλιος.
O vere Phrygiæ, neque enim Phryges.
Ω πέπονες, κάκ' ἐλέγχε' Ἀχαΐδες, οὐκέτ' Ἀχαιοί.
Quos alios muros, quæ jam ultra mœnia habebis?
Unus homo & vestris, ô cives, undique septus
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit? juvenum primos tot miserit orco?
Non infelicis patriæ veterumque deorum
Et magni Æneæ segnes miseretque pudetque?
Ἦ ῥα νεὼς φαμβὸ εἶναι ἀοσσητῆρες ὀπίσσω,
Ἠὲ πεῖρος ἄρειον, ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;
Οὐ μὰ πὶς φέβδην ἔστι πόλις πυργοῖς ἀραρυῖα,
Ἠ ἀπαμυναίμεθ' ἐτεραλκέα δῆμον ἔχοντες
Αλλ' ἐν γὸ πρόωον πεδίῳ.

CAP. X.

Quæ in reliquis libris mutuatus sit ab Homero Vergilius.

TEla manu jaciunt; *quales sub nubibus atris*
Strymoniæ dant signa grues, atque æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntque notos clamore secundo.
Τρῶες μὸ κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν, ὄρνισι ὣς
Ηὔ τε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει ἠερόθι πρό,
Αἵτ ἐπεὶ ἔν χειμῶνα φύγον κὴ ἀθέσφατον ὄμβρον,
Κλαγγῇ τά γε πέτονται ἐπὶ ὠκεανοῖο ῥοάων.
Ardet apex capitis, crisiisque ac vertice flamma
Funditur, & vastos umbo vomit aureus ignes.
Non secus ac liquida si quando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor,
Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, & lævo contristat lumine cœlum.
Δαί οἱ ἐκ κόρυδός τε κὴ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ,
Αστὴρ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον, ὅς τε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένῳ ὠκεανοῖο.
Τοῖον οἱ πῦρ δῶκεν ἀπὸ κρατός τε κὴ ὤμων.
Παμφαίνονθ', ὡς τ' ἀστὴρ ἐπικύμβιον πεδίοιο,
Ος ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν, ἀείζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνονται, πολλοῖσι μετ' ἄστρασι, νυκτὸς ἀμολγῷ,
Ουτε κω' ᾠείωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Λαμπρότατος μὸ ὅγ' ἔστι, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται.
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Stat

Stat ſua cuique dies, breve & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ.
Μοῖραν δ' ἔ πνα φυμι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
Οὐ κακὸν, ὲ δὲ μὴ ἐσθλὸν, ἐπὶω τὰ πρῶτα γένηται.
Αἰνότατε κρονίδη ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες;
Ανδρα δυητὸν ἐόντα, πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ,
Αψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέ' ὐξαναλῦσαι;
Fata vocant. metaſque datі pervenit ad ævi.
Hῖε τὸν δ' ἀγ μοῖρα κακὴ θανάτοιο τέλ' δ.
Per patrios manes, per ſpes ſurgentis Iuli,
Te precor, hanc animam ſerves natoque patrique.
Eſt domus alta: jacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti: ſunt auri pondera facti
Infectique mihi. non hic victoria Teucrum
Vertitur, aut anima una dabit diſcrimina tanta.
Dixerat. Æneas contra cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta
Natis parce tuis. belli commercia Turnus
Suſtulit iſta prior jam tum Pallante peremptо.
Hoc patris Anchiſæ manes, hoc ſentit Julus.
Sic fatus galeam lævatenet, atque reflexa
Cervice ornantis capulo tenus abdidit enſem.
Ζώγρει ἀνήρ' ὑὲ, σύ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα
Πολλὰ δ' ἐν αφνειᾷ πατρὸς κειμήλια κεῖται.
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρ'.
Τῶν κέν τοι χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
Εἴκω ἐμὲ ζωὸν πεπύσοιτ' ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans
(Suadet enim veſana fames) ſi forte fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua cervum,
Gaudet hians immane, comaſque arrexit, & hæret
Viſceribus ſuper incumbens, lavit improba tæter
Ora cruor.
Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.
Ως τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ὐπὸ σώματι κύρσας,
Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα,
Πεινάων. (μάλα γάρ τε κατεδίεται, εἴπερ ἂν αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες θαλεροί τ' αἰζηοί)
Ως ἐχάρη Μενέλα' Ἀλέξανδρον δυσμενέα
Οφθαλμοῖσιν ἰδὼν. φάτο γὰ πίσασθαι ἀλείτην.
Βῆ ῥ' ἰμὼ ὥστε λέων ὀρεσίφορ', ὅς' ὐπὸ δρυὸς
Δηρὸν ἔχ κρειῶν, κέλεται δέ ἑ θυμὸς ἀγήνωρ,
Μήλων πειρήσοντα, κὴ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Εἴπερ γάρ χ' εὕρῃσι παρ' αὐτόφι βώτορας ἄνδρας
Σιὼ κυσὶ κὴ δόρεσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
Οὔ ῥα τ' ἀπειρήσ' μίμονε πασσυδίῃ δ' ἰέναι·
Αλλ' ὅγ' ἄρ ἥρπαξε μεταλμήσ', ἠὲ κὴ αὐτὸς

ECLAT

Ἐβλητ' ἐν προφάτοισι δοῆς ὑπὸ χειρὸς ἄκοντι.
Ὡς ῥα τότ' ἀντίθεον Σαρπηδόνα δυμὸς ἀνῆκε
Τεῦχρ ἐπαΐξαι, διά τε ῥίζαδεα ἐπάλξεις.
Spargitur & tellus lacrumis, ſparguntur & arma.
Δδύοντο φάμαθοι, δδύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν Δάκρυσι.
Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus;
Jamque adeo rutilum thoraca indutus aënis
Horrebat ſquamis, ſuraſque incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc laterique accinxerat enſem:
Fulgebatque alta decurrens aureus arce.
Ὡς φάτο. Πάλχλρ δὲ χορύσσετο νώροπι χαλκῷ.
Κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκε
Καλὰς, ἀργυρέοισιν ὀπίσθυρσοισι ἀραρυίας.
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνε,
Ποικίλον, ἀστερόεντα, ποδώκεϊ Αἰακίδαο.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφρ ἀργυρόπλον,
Χάλκεον, αὐτὰρ ἔπειτα σάκρ μέγα τε στιβαρόν τε.
Κρατὶ δ' ἐπ' ἰφθίμῳ κυνέην εὐτυκτον ἔθηκεν,
Ἱππουριν, δεινὸν δὲ λόφρ κραδάπερθεν ἔνευεν.
Εἵλετο δ' ἄλκιμα δοῦρα, τὰ οἱ παλάμηφιν ἀρήρει.
Purpureus veluti cum flos ſucciſus aratro
Langueſcit moriens, laſſove papavera collo
Demiſere caput, pluvia cum forte gravantur.
Μήκων δ' ὥς, ἑτέρωσε κάρη βάλεν, ἤτ' ἐνὶ κήπῳ
Καρπῷ βεβδομένη, νοτίῃσί τε εἰαρινῇσιν·
Ὡς ἑτέρωσ' ἤμυσε κάρη πίληκι βαρωθέν.

CAP. XI.

Quos locos ita tranſtulerit Vergilius ut Homero ſuperior videatur.

ET hæc quidem judicio legentium relinquenda ſunt, ut ipſi æſtiment quid debeant de utriuſque collocatione ſentire. ſi tamen me conſulas, non negabo nonnunquam Vergilium in transferendo denſius excoluiſſe. ut in hoc loco:

Qualis apes æſtate nova per florea rura
Exercet ſub ſole labor, cum gentis adultos
Educunt fetus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ἠΰτε ἔθνεα εἴσι μελισσάων ἀδινάων,
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
Αἱ μὲν τ' ἔνθα ἅλις πεπυκάαται, αἱ δέ τε ἔνθα.

Ὡς

Ὡς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων
Ἠϊόνος προπάροιθε βαθείης ἐστιχόωντο
Ἰλαδὸν εἰς ἀγορήν.

Vides descriptas apes à Vergilio opifices, ab Homero vagas? alter discursum & solam volatus varietatem, alter exprimit nativæ artis officium. In his quoque versibus Maro exstitit locupletior interpres:

O socii (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora, dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem penitusque sonantes
Accestis scopulos, vos & Cyclopea saxa
Experti: revocate animos, mæstumque timorem
Mittite. forsan & hæc olim meminisse juvabit.
Ὦ φίλοι, οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν.
Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν ἢ ὅτε Κύκλωψ
Εἴλει ἐνὶ σπῆϊ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι
Ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόῳ τε
Ἐκφύγομεν. καί που τῶνδε μνήσεσθαι ὀΐω.

Ulysses ad socios unam commemoravit ærumnam: hic ad sperandam præsentis mali absolutionem gemini casus hortatur eventu. deinde ille obscurius dixit,

Καί που τῶνδε μνήσεσθαι ὀΐω.

hic apertius:

Forsan & hæc olim meminisse juvabit.

Sed & hoc quod vester adjecit solatii fortioris est. suos enim non tantum exemplo evadendi, sed & spe futuræ felicitatis animavit, per hos labores non solum sedes quietas sed & regna promittens. Hos quoque versus inspicere libet:

Ac veluti summis antiquam in montibus ornum
Cum ferro accisam crebrisque bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim; illa usque minatur
Et tremefacta comam concusso vertice nutat,
Vulneribus donec paulatim evicta supremum
Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam,
Ἤριπε δ' ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν, ἢ ἀχερωΐς,
Ἠὲ πίτυς βλωθρή, τήν τ' οὔρεσι τέκτονες ἄνδρες
Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι, νήϊον εἶναι.

Magno cultu vester difficultatem abscidendæ arboreæ molis expressit; verum nullo negotio Homerica arbor absciditur.

Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo;
Arcturum, Pliadasque, Hyadas, geminosque triones
Armatumque auro circumspicit Oriona.
Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος. οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,

Πλειάδας τ' ἐσοράᾳτο, καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην,
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
Οἶη ἄμμορος ἔστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Gubernator qui explorat cœlum crebro reflectere cervicem debet, captando de diverſis cœli regionibus ſecuritatem ſereni. hoc mire & velut coloribus Maro pinxit. nam quia arcturus juxta ſeptentrionem eſt, taurus vero in quo hyades ſunt, ſed & orion in regione auſtri ſunt, crebram cervicis reflexionem in Palinuro ſidera conſulente deſcripſit, *Arcturum*, inquit. ecce intuetur partem ſeptentrionis: deinde, *Pliadaſque Hyadas*. ecce ad auſtrum flectitur. *geminoſque Triones*: rurſus ad ſeptentriones vertit aſpectum.

Armatumque auro circumſpicit Oriona:

iterum ſe ad auſtrum reflectit. ſed & verbo *circumſpicit*, varietatem ſæpe ſe viciſſim convertentis oſtendit. Homerus gubernatorem ſuum ſemel inducit intuentem Pleïadas quæ in auſtrali regione ſunt, ſemel Bootem & Arcton quæ ſunt in ſeptentrionali polo.

Nec tibi diva parens generis nec Dardanus auctor
Perfide; ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus; Hircanæque admorunt ubera tigres.

Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε πίκτε θάλασσα.

Plene Vergilius non partionem ſolam, ſicut ille quem ſequebatur, ſed educationem quoque nutricationis tanquam bellualem & aſperam criminatur. addit enim de ſuo;

Hircanæque admorunt ubera tigres:

quoniam videlicet in moribus inoleſcendis magnam fere partem nutricis ingenium & natura lactis tenet, quæ infuſa tenero & mixta parentum ſemini adhuc recenti ex hac gemina concretione unam indolem configurat. hinc eſt quod providentia naturæ ſimilitudinem natorum atque gignentium ex ipſo quoque nutricatu præparans fecit cum ipſo partu alimoniæ copiam naſci. [1] nam poſtquam ſanguinis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus effinxit atque aluit, adventante jam partus tempore idem ad corporis materni ſuperna conſcendens in naturam lactis albeſcit, ut recens natis idem ſit alor qui fuerat fabricator. quamobrem non fruſtra creditum eſt, ſicut valeat ad fingendas corporis atque animi ſimilitudines vis & natura ſeminis, non ſecus ad eandem rem lactis quoque ingenia & proprietates valere. Neque in hominibus id ſolum ſed in pecudibus quoque animadverſum. nam ſi ovium lacte hœdi aut caprarum agni ſorſitan alantur, conſtat ferme in his lanam duriorem, in illis capillum gigni

[1] *Nam poſt ſanguinis ille opifex*] Lego, *ſanguis ille opifex*. Niſi putes nominativo aliquo uti voluiſſe Macrobium. Quod mihi quidem veriſimile non ſit. [*Poſtquam* in textu noſtro eſt, non *poſt*.] Meurſ.

teneriorem

teneriorem, in arboribus etiam & frugibus ad earum indolem vel detrectandam vel augendam major plerunque vis & poteſtas eſt aquarum & terrarum quæ alunt, quam ipſius quod jacitur ſeminis, ac ſæpe videas lætam nitentemque arborem, ſi in locum alterum transferatur, ſucco terræ deterioris elanguiſſe. ad criminandos igitur mores deſuit Homero, quod Vergilius adjecit:

Non tam præcipites bijugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus;
Nec ſi immiſſis aurigæ undantia lora
Concuſſere jugis, pronique in verba pendent.
Οἱ δ' ὡς ἐν πεδίῳ τετράοροι ἆρσενες ἵπποι,
Πάντοσ' ἀφορμηθέντες ὑπὸ πληγῆσιν ἰμάσθλης,
Τῷόσ' ἀειρόμενοι, ῥίμφα τροχοὶ ἁρμάτων κέλευθα.

Graius poëta equorum tantum meminit flagro animante currentium; licet dici non poſſit elegantius, quam quod adjecit ὑψόσ' ἀειρόμενοι: quo expreſſit, quantum natura dare poterat, impetum curſus. verum Maro & currus de carcere ruentes & campos corripiendo præcipites mira celeritate deſcripſit; &, accepto brevi ſemine de Homerico flagro, pinxit aurigas concutientes lora undantia, & pronos in verba pendentes: nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit, ut eſſet illa certaminis plena deſcriptio.

Magno veluti cum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis æni,
Exſultantque æſtu latices; furit intus aquæ vis.
Fumidus atque alte ſpumis exuberat amnis;
Nec jam ſe capit unda: volat vapor ater ad auras.
Ὡς δὲ λέβης ζέῃ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ,
Κνίσῃ μαλδόμενος ἀπαλοτρεφέος σελαΐου
Πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα πάγχυα κεῖται,
Ὡς τῷ καλὰ ῥέεθρα πυρὶ φλέγετο. ζέε δ' ὕδωρ.

Græci verſus aëni continent mentionem multo igne ebullientis: & totum ipſum locum hæc verba ornant πάντοθεν ἀμβολάδην. nam ſcaturigines ex omni parte emergentes ſic eleganter expreſſit. in Latinis verſibus tota rei pompa deſcripta eſt, ſonus flammæ. & pro hoc quod ille dixerat, πάντοθεν ἀμβολάδην, *exſultant æſtu latices*, & amnem fumidum exuberantem ſpumis atque intus furentem (ſinius enim verbi non reperiens ſimilem dignitatem, compenſavit quod deerat copiæ varietate deſcriptionis) adjecit poſt omnia;

Nec jam ſe capit unda.

quo expreſſit quod ſemper uſu evenit ſuppoſiti nimietate caloris. Bene ergo ſe habet poëticæ tubæ cultus omnia quæ in hac re eveniunt comprehendens.

Portam quæ ducis imperio eſt commiſſa, recludunt
Freti armis; ultroque invitant mœnibus hoſtem;
Ipſi intus dextra ac læva pro turribus aſtant
Armati ferro & criſtis capitá alta coruſcis;

Qualeſ

Quales aëriæ liquentia flumina circum,
Sive Padi ripas, Athesim seu propter amœnum,
Consurgunt geminæ quercus, intonsaque cœlo
Attollunt capita & sublimi vertice nutant.
Νήπιοι ἐν δὲ πύλῃσι δυ᾽ ἀνέρας ἔυεργὸ ἀείσας,
Τίας ὑπερθύμους λαπιδάων αἰχμητάων.
Τὸν μὲν, Πειριδόου υἷα, κραταιὸν Πολυοίτιον,
Τὸν δ᾽ Λεοντῆα, βεστολοιγῷ ἶσον Ἄρηϊ
Τὼ μὲν ἄρα φρουρεῦσι πυλάων ὑψηλάων
Ἕστασαν, ὡς ὅτε τε δρύες ὄρεσιν ὑψικάρηνοι,
Αἵτ᾽ ἄνεμον μίμνουσι καὶ ὑετὸν ἤματα πάντα,
Ῥίζῃσιν μεγάλῃσι διωρυχέες ἀραρυῖαι.
Ὡς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίῃφι,
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν Ἄσιον, ὃς ἀΐ᾽ ἐφέσσατο.

Græci milites Polyoëtes & Leonteus ſtant pro portis & immobiles Aſium advenientem hoſtem velut fixæ arbores opperiuntur. Hactenus eſt Græca deſcriptio: verum Vergiliana Bitian & Pandarum portam ultro recludere facit oblaturos hoſti quod per vota quærebat, ut compos caſtrorum fieret; per hoc futurus in hoſtium poteſtate. & geminos heroas modo turres vocat, modo deſcribit luce criſtarum coruſcos. nec arborum, ut ille, ſimilitudinem prætermiſit; ſed uberius eam pulchriuſque deſcripſit. Nec hoc negaverim cultius à Marone prolatum:

Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus. in æternam clauduntur lumina noctem.
Ὡς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.

CAP. XII.

In quibus par utriuſque poſtæ ſit ſplendor.

IN aliquibus par pene ſplendor amborum eſt, ut in his;

——ſparſit rara ungula rores
Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena.
αἵματι δ᾽ ἄξων
Νίφετον ἅπας πεπάλακτο. καὶ ἄντυγες αἱ περὶ δίφρον,
Ἃς ἄρ᾽ ἀφ᾽ ἱππείων ὁπλέων ῥαθάμιγγες ἔβαλλον.

——& luce coruſcus ahena.
Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπὸ λαμπομενάων.
quærit pars ſemina flammæ.
Σπέρμα πυρὸς σώζων.
Indum ſanguineo veluti violaverit oſtro
Si quis ebur.
Ὡς δ᾽ ὅτε τίς τ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μίλτῳ.
Si tangere portus
Infandum caput ac terris adnare neceſſe eſt;
Et ſic fata Jovis poſcunt; hic terminus hæret:

At bello audacis populi vexatus & armis,
Finibus extorris, complexu avulſus Iuli
Auxilium imploret, videatque indigna ſuorum
Funera; nec, cum ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur;
Sed cadat ante diem mediaque inhumatus harena.
Κλῦθι Ποσειδαον γαιήοχε κυανοχαῖτα.
Εἰ ἐτεόν γε σὸς εἰμὶ, παπᾶν δ' ἐμὸς εὔχεαι εἶναι,
Δὸς μὴ Ὀδυσσῆα πτολίπορθον οἶκαδ' ἱκέσθαι,
Τὸν Λαέρτεω, ἰθάκῃ ἔνι οἰκί' ἐχόντα.
Αλλ' εἴ οἱ μοῖρ' ὅδε φίλτατ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι,
Οἶκον εὐκτίμενον, καὶ ἐὴν ἐς πατρίδα γαῖαν,
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἀπὸ πάντας ἑταίρους,
Δηὸς ἐπ' ἀλλοτρείης; εὕροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ.
Proxima Circeæ raduntur littora terræ:
Dives inacceſſos ubi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu, tectiſque ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas.
Ἠϊεν ὄφρα μέγα σπέος ἵκανε, ᾧ ἔνι νύμφη
Ναΐεν εὐπλόκαμος· τὴν δ' ἔνδοθι πύματον εὗρε,
Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα κάετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
Δαιομένων. ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ,
Ἰσὸν ἱπνιχθμόνι χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.
Mœonio regi, quem ſerva Licinia furtim
Suſtulerat, vetitiſque ad Trojam miſerat armis.
Βυκολίων δ' ἰὼν υἱὸς ἀγαυὸς Λαομέδοντος,
Προσσύτατος ἦλθε· σκόπιον δέ ἑ γείνατο μήτηρ.
Ille autem exſpirans, Non me, quicunque es, inulto
Victor nec longum lætabere. te quoque fata
Proſpectant paria, atque eadem mox arva tenebit.
Ad quem ſubridens mixta Mezentius ira:
Nunc morere. aſt de me divûm pater atque hominum rex
Viderit.
Αλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν,
Οὐθλω ὡδ' αὐτὸς ἁμῦναι βέη, ἀλλά τοι ἤδη
Αγχι παρέστηκεν θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή,
Χερσὶ δαμεὶς Αχιλῆος ἀμύμονος Αιακίδαο;
& alibi:
Τὸν καὶ τεθνειῶτα φρεσὶν ὀδύσσετο δῖος Αχιλλεύς,
Τέθνατι· κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὁππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, ἠδ' ἀθανάτοισι θεοῖσι ἄλλοις.
Qualis ubi leporem aut candenti corpore Cygnum
Suſtulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à ſtabulis rapuit lupus: undique clamor
Tollitur, invadunt, & foſſas aggere complent:

Omnia

Οἴμησεν ἢ ἀλεὶς, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις,
Ος τ' ἦσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν,
Αρπάζων ἢ ἄρν' ἀμαλὸν, ἢ πτῶκα λαγωὸν·
Ως Εκτωρ οἴμησε πυκάσσων φάσγανον ὀξύ.

CAP. XIII.

In quibus Virgilius Homerici carminis majeſtatem non æquet.

ET quia non eſt erubeſcendum Vergilio, ſi minorem ſe Homero vel ipſe fateatur, dicam in quibus mihi viſus ſit gracilior auctore.

Tunc caput orantis nequicquam & multa parantis
Dicere deturbat terræ truncumque reliquit.

hi duo verſus de illo tranſlati ſunt:

Φθέγγομένου δ' ἄρα τοῦγε κάρη κονίησιν ἐμίχθη.

vide nimiam celeritatem ſalvo pondere: ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem & alterum pæne conjunctum ſequendo qua luce ſignavit?

Πνοιῇ δ' Εὐμήλοιο μεταφρένου ὀξέε τ' ὤμω
Θέρεται, ἐπ' αὐτῷ δὲ κεφαλὰς καταδύντε πετέσθην.
Humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.

mirabilior eſt celeritas conſequentis priorem in curſu pedum apud eundem vatem:

Ιχνια τύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

eſt autem hujus verſus hic ſenſus: Si per ſolum pulvereum forte curratur; ubi pes fuerit de terra à currente ſublatus, veſtigium ſine dubio ſignatum videtur, & tamen celerius cogitatione pulvis, qui ictu pedis fuerat excuſſus, veſtigio ſuperfunditur. ait ergo divinus poëta ita proximum fuiſſe qui ſequebatur, ut occuparet antecedentis veſtigium antequam pulvis ei ſuperfunderetur. at hic vetter idem ſignificare cupiens quid ait?

Calcemque terit jam calce Diores,

Vide & in hoc Homeri cultum.

Κὴτ' ὀπιθοχμώσας πλατὺ αὐχένα.

iſte ait: *Cervicem inflexam poſuit.*

Hos quoque verſus, ſi videtur, comparemus.

Αρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πλῆτο πελυσοτείρῃ
Αλλοτε, δ' ἀΐξασκε μετήορα.
Jamque humiles jamque elati ſublime videntur
Aëra per tenerum ferri.
Πασάων δ' ὑπερ ἦεν κάρη ἔχεν ὠδὲ μέτωπα.
Ingredienſque deas ſuperemineт omnes.
Τμεῖς γὰρ θεαὶ ἐστε. πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα.
Et meminiſtis enim deæ, & memorare poteſtis.
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit:
Qualis mugitus fugit cum ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit cervice ſecurim.

Αυτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε καὶ ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος
Ηρυγεν ἑλκόμενος ἑλικώπιδος ἀμφὶ ἄνακτος,
Κέρδεων ἑλκόντων, χάρμη δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων.

inſpecto hic utriuſque filo quantam diſtantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter quod de tauro ad ſacrificium tracto loquens meminit & Apollinis,

ἑλικώπιδος ἀμφὶ ἄνακτος.

ſed & Neptuni meminit.

χάρμη δέ τε τοῖς ἐνοσίχθων.

His autem duobus præcipue rem divinam fieri tauro teſtis eſt ipſe Vergilius.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.
In ſegetem veluti cum flamma furentibus Auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta boumque labores,
Præcipitesque trahit ſylvas. ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Ως δ' ὅτε πῦρ αἴθηλον ἐν ἀξύλῳ ἐμπέσῃ ὕλῃ.
Πάντη τ' εἰλυφόων ἄνεμος φέρει ὡς δέ τε Σάμιοι
Πεζοβάριζοι πίπτουσιν ἐπειγόμενοι πυρὸς ὁρμῇ. & alibi:
Θωῦς γὰρ ἀμπεδόων, ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς
Χειμάῤῥῳ, ὅς ῥ' ᾧ τε ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας.
Τὸν δ' ὅτ' ἄρτε γέφυρας ἐεργμένου ἰσανόωσιν,
Οὔτ' ἄρα ἔρκια ἴσχει ἀλωάων ἀειθηλέων,
Ελθόντ' ἐξαπίνης, ὅτ' ἐπιβρίσῃ διὸς ὄμβρος·
Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτῷ ἔργα κατήρεπε χαλ' αἰζηῶν·
Ως ὑπὸ Τυδείδῃ πυκιναὶ κλονέοντο φάλαγγες
Τρώων

& duas parabolas temeravit ut unam faceret, trahens hinc ignem inde torrentem, & dignitatem neutrius implevit.

Adverſi rupto ceu quondam turbine venti
Conſligunt Zephyruſque Notuſque & lætus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſylvæ; ſævitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Ως δ' ἄνεμοι δύο πάντον' ἐείσετον ἰχθυόεντα,
Βορέης καὶ ζέφυρος, τώ τε θρῄκηθεν ἀπήτην,
Ελθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορδύεται, πολλὸν δ' ὑπὸ παφλάζει ἄλα φῦκος ἔχευεν.

& alibi:

Ως δ' εὖτε πρός τε νότῳ τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιιν
Οὔρεσιν ἐν βήσσης, βαθέϊλω πολεμιζέμεν ὕλῃ,
Φηγόν τε, μελίην τε, τανύφλοιόν τε κράνειαν,
Αἵτε θεοὶ ἀλλήλας ἔβαλον τανυήκεας ὄζους.
Ηχῇ δεσσίσῃ, πάταγος δέ τε ἀγνυμψώων.
Ως Τρῶες καὶ Αχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες
Δῄουν, ὠδ' ἔτεροι μνώοντ' ὀλοοῖο φόβοιο.

demet

demet hinc vitium, quod ſuperis incurrit, de duabus Græcis parabolis unum dilucidius conſtruendo.

Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes.

Ἡμῖν δ' αὖ κατόπισθε νεὼς κυανοπρῴρου
Ἰκμάων ἔρχον ἴει, πλησίστιον, ἐσθλὸν ἑταῖρον.

quod noſter dixit κατόπισθε νεὼς, veſter ait, *ſurgens à puppi*, ſatis decore. ſed excellunt epitheta, quæ tot & ſic apta vento noſter impoſuit.

Viſceribus miſerorum & ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro
Prenſa manu magna medio reſupinus in antro
Frangeret ad ſaxum.

Αλλ' ὅτ' ἀναΐξας ἑτάροις ὀλὴ χεῖρας ἴαλε.
Σιὼ ἣ δύω μάρψας, ὥστε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
Κόπτ'. ἐκ δ' ἐγκεφαλὸς χαμάδις ῥέε, δεῦε δὲ γαῖαν.
Τὼς δὲ δαμεὶς ἠὴ ταμὼν ὠμὰ λίαστο δόρπον
Ἤδη δ' ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὃν δ' ἀπέλειπεν
Εγκατά τε σάρκας τε καὶ ὀστέα μυελόεντα,
Ἡμεῖς ἣ κλαίοντες ἀνεχάσσαμεν δι' χεῖρας,
Σχέτλια ἔργ' ὀρόωντες.

narrationem facti nudam & brevem Maro poſuit; contra *Homerus* & miſcuit, & dolore narrandi invidiam crudelitatis æquavit.

Hic & Aloïdas geminos immania vidi
Corpora; qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi ſuperiſque Jovem detrudere regnis.

Ὠτόν τ' ἀντίθεον, τηλέκλειτόν τ' Εφιάλτην.
Οὓς δὴ μηκίστους τρέφε ζείδωρος ἄρουρα,
Καὶ πολὺ καλλίστους, μετὰ γε κλυτὸν Ωρίωνα.
Εννέωροι γὰρ τοί γε καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε γιγάντιον ἐννεόργυιοι.
Οἳ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν ὀλύμπῳ
Φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο.
Οσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν στῆμεν, αὐτὰρ ἐπ' Οσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' ἔρνεσι βαῖτο εἴη.

Homerus magnitudinem corporum alto latoque dimenſus eſt, & & verborum ambitu membra depinxit. veſter ait, *immania corpora*, nihilque ulterius adjecit, menſurarum nomina non auſus attingere. ille de conſtruendis montibus conatum inſanæ molitionis expreſſit. hic *aggreſſos reſcindere cœlum* dixiſſe contentus eſt. poſtremo locum loco ſi compares, pudendam invenies differentiam.

Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere ponto:
Paulatim ſeſe tollit mare & altius undas
Erigit; inde imo conſurgit ad æthera fundo.

Ως δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
Ορνυτ' ἐπαυλότερον, ζεφύρου τανυσίπτερος ὀρνὺς
Πόντῳ μὲν τε πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα

Χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.

Ille cum marino motu & litoreos fluctus ab initio describit; hoc iste prætervolat. deinde quod ait ille,

Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται.

Maro ad hoc vertit;

Paulatim sese tollit mare.

ille fluctus incremento suo ait in sublime curvatos litoribus illidi, & asperginem collectæ sordis exspuere: quod nulla expressius pictura figuraret. Vester mare à fundo ad æthera usque perducit,

Dixerat; idque ratum Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atraque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.

Η καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Αμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.
Καὶ τὸ καλειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος.

& alibi:

Ορκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσιν.

Phidias, cum Jovem Olympium fingeret, interrogatus de quo exemplo divinam mutuaretur effigiem, respondit archetypum Jovis in his se tribus Homeri versibus invenisse:

Η καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Αμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

nam de superciliis & crinibus totum se Jovis vultum collegisse. quod utrumque videtis à Vergilio prætermissum. Sane concussum Olympum nutus majestate non tacuit: jusjurandum vero ex alio Homeri loco sumpsit, ut translationis sterilitas hac adjectione compensaretur:

Ora puer prima signans intonsa juventa.

Πρῶτον ὑπηνήτῃ, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη;

prætermissa gratia incipientis pubertatis, τοῦ περ χαριεστάτη ἥβη, minus gratam fecit Latinam descriptionem.

Ut fera, quæ densa venantum septa corona,
Contra tela furit, seseque haud nescia morti
Injicit, & saltu supra venabula fertur.

Πηλείδης δ' ἑτέρωθεν ἐναντίον ὦρτο, λέων ὣς
Σίντης ὅν τε καὶ ἄνδρες ἀποκτάμεναι μεμάασιν,
Αγρόμενοι πᾶς δῆμος· ὁ δὲ, πρῶτον μὲν ἀτίζων,
Ερχεται, ἀλλ' ὅτε κέν τις ἀρηϊθόων αἰζηῶν
Δουρὶ βάλῃ, ἐάλη τε χανὼν, περί τ' ἀφρὸς ὀδόντας
Γίγνεται, ἐν δέ τε οἱ κραδίῃ στένει ἄλκιμον ἦτορ,
Οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαστίεται, ἑὲ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι.
Γλαυκιόων δ' ἰθὺς φέρεται μένει, ἤν τινα πέφνῃ

Ανδρῶν

Ἀνδρῶν, ἢ αὐτὸς φθίεται πρώτῳ ἐν ὁμίλῳ·
Ὡς ἀχιλῆ' ὤτρυνε μένος καὶ θυμὸς ἀγήνωρ
Ἀντίον ἐλθέμεναι μεγαλήτορος αἰνείαο·

Videtis in angustum Latinam parabolam sic esse contractam, ut nihil possit esse jejunius: Græcam contra & verborum & rerum copia pompam veræ venationis implesse? In tanta ergo differentia pœne erubescendum est comparare.

Haud aliter Trojanæ acies aciesque Latinæ
Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.
Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

quanta sit differentia utriusque loci lectori æstimandum relinquo.

Utque volans alte raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis & sibilat ore
Arduus insurgens, illa haud minus urget obunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.
Ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν,
Αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων.
Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον,
Ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
Κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω. ὁ δ' ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε,
Ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ·
Αὐτὸς δὲ κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

Vergilius solam aquilæ prædam refert nec Homericæ aquilæ omen advertit; quæ & sinistra veniens vincentium prohibebat accessum, & accepto à captivo serpente morsu prædam dolore dejecit; factoque tripudio solistimo cum clamore dolorem testante prætervolat. quibus omnibus victoriæ prævaricatio significabatur. His prætermissis, quæ animam parabolæ dabant, velut exanimum in Latinis versibus corpus remansit.

Parva metu primo mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solum, & caput inter nubila condit.
Ἥ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Homerus ἔριν, hoc est, contentionem à parvo dixit incipere, & postea in incrementum ad cœlum usque subcrescere. hoc idem Maro de fama dixit sed incongrue. neque enim æqua sunt augmenta contentionis & famæ. quia contentio, etsi usque ad mutuas vastationes ac bella processerit. adhuc contentio est & manet ipsa quæ crevit. fama vero cum in immensum prodit fama esse jam desinit; & fit notio rei jam cognitæ. quis enim jam famam vocet cum res aliqua à terra in cœlum nota sit? deinde nec ipsam hyperbolen potuit æquare. ille cœlum dixit, hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit non æquandi omnia quæ ab auctore transcripsit, quod in omni

operis ſui parte alicujus Homerici loci imitationem volebat inferere; nec tamen humanis viribus illam divinitatem ubique poterat æquare: ut in illo loco, quem volo omnium noſtrum judicio in commune penſari. Minerva Diomedi ſuo pugnanti duntaxat flammarum addit ardorem: & inter hoſtium cædes fulgor capitis vel armorum pro milite minatur.

Δεαῖ οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ.

Hoc miratus ſupra modum Vergilius immodice eſt uſus. modo enim ita de Turno dicit;

Tremunt ſub vertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoque micantia fulmina mittunt.

modo idem ponit de Ænea:

Ardet apex capiti, criſtiſque ac vertice flamma
Funditur, & vaſtos umbo vomit æreus ignes.

Quod quam importune poſitum ſit hinc apparet, quod nec dum pugnabat Æneas, ſed tantum in navi veniens apparebat. alio loco:

Cui triplici crinita juba galea alta Chimæram
Suſtinet Æneos efflantem faucibus ignes.

quid? quod Æneas recens allatis armis à Vulcano & in terra poſitis miratur

Terrifilem criſtis galeam flammaſque vomentem?

Vultis aliam fruendi aviditatem videre. loci hujus, cujus ſupra meminimus, fulgore correptus,

Ἡ καὶ κωπήεσσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κελαινῇσιν.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.

fero voluit loquenti Jovi aſſignare parem reverentiam. nam cum & in primo volumine, & in quarto, & in nono loquatur quædam Jupiter ſine tumultu, denique poſt Junonis & Veneris jurgium inſit. eo dicente,

Deum domus alta ſileſcit;
Et tremefacta ſolo tellus, ſilet arduus æther.
Tum Zephyri poſuere. premit placida æquora pontus.

tanquam non idem ſit, qui locutus ſit paulo ante ſine ullo mundi totius obſequio. Similis importunitas eſt in ejuſdem Jovis lance, quæ ex illo loco ſumpſit:

Καὶ τότε δὴ ῥ' ἔπταιε πατὴρ ἐπὶ παντὶ πέλαστα.

nam cum jam de Turno prædixiſſet Juno,

Nunc juvenem imparibus video concurrere fatis,
Parcarumque dies & lux inimica propinquat;

manifeſtumque eſſet Turnum utique periturum; Jovi tamen

Juppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diverſa duorum.

Sed hæc & alia ignoſcenda Vergilio, qui ſtudii circa Homerum nimietate excedit modum. & re vera non poterat non in aliquibus minor

minor videri, qui per omnem poëſim ſuam hoc uno eſt præcipue uſus archetypo. acriter enim in Homerum oculos intendit, ut æmularetur non modo magnitudinem ſed & ſimplicitatem & præſentiam orationis & tacitam majeſtatem. hinc diverſarum inter heroas ſuos perſonarum varia magnificatio; hinc deorum interpoſitio; hinc auctoritas fabuloſorum; hinc affectuum naturalis expreſſio; hinc monumentorum perſecutio; hinc parabolarum exaggeratio: hinc torrentis orationis ſonitus; hinc rerum ſingularum cum ſplendore faſtigium.

CAP. XIV.

In tantum Vergilio dulcem fuiſſe imitationem Homeri, ut vitia quoque nonnulla æmulari voluerit. Tum quantopere illius ſit imitatus epitheta, cæteraque quæ gratiorem reddunt orationem.

ADeo autem Vergilio Homeri dulcis imitatio eſt, ut & in verſibus vitia, quæ à nonnullis imperite reprehenduntur, imitatus ſit, eos dico quos Græci vocant ἀκεφαλὲς, λαγαρὲς, ὑπερκαταληκτικούς. quos hic quoque Homericum ſtylum approbans non refugit: ut ſunt apud ipſum, ἀκέφαλος: *Arietat in portis.*

Parietibus textum cæcis iter.

& ſimilia. Λαγαρὸν autem, qui in medio verſu breves ſyllabas pro longis habent;

& duros obice poſtes.

Conſilium ipſe pater & magna ineepta Latinus.

ὑπερκαταληκτικοὶ ſyllaba longiores ſunt;

Quin protinus omnia: &,

Vulcano decoquit humorem &,

Spumas miſcent argenti vivaque ſulphura, &,

Arbutus horrida.

Sunt apud Homerum verſus vulſis ac raſis ſimiles & nihil differentes ab uſu loquendi. hos quoque tamquam heroïce incomptos adamavit:

Ἶσσας δὲ ξανθὰς ἑκατὸν, καὶ πεντήκοντα
Θηλείας πάσας.

Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.

Nudus in ignota Palinure jacebis harena.

Sunt amœnæ repetitiones, quas non fugit: ut;

Pan etiam Arcadia mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadia dicet ſe judice victum.

Homerica quoque epitheta quantum ſit admiratus, imitando confeſſus eſt, Μοιρηγενὲς, ὀλεσιδάμων. Χαλκεοθωρήκων. Ἀσπίδες ὁμφαλόεσσαι. Θωρήκων νεοσμήκτων. Κυανοχαίταν. Ἐννοσίγαιον. Ἐννοσίγαιε. Νεφεληγερέτα. Οὔρεά τε σκιόεντα, θάλασσά τε ἠχήεσσα. Κυανόχροες. & mille talium vocabulorum; quibus velut floribus micat divini carminis

carminis variata majestas. Ad hæc à vestro respondetur, *malesuada fames*, *auricomi rami*, *centumgeminus Briareus*. adde & *fumiferam noctem*, & quicquid in singulis pæne versibus diligens lector agnoscit. Sæpe Homerus inter narrandum velut ad aliquem dirigit orationem:

Φαίης κεν ζάκοτόν τινα ἔμμεναι ἄφρονά θ' αὔτως.
Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον,

nec hoc Vergilius prætermisit:

Migrantes cernas totaque ex urbe ruentes. &:
totumque instructo Marte videres
Fervere Leucaten. &:
pelago credas innare revulsas
Cycladas: &:
studio incassum videas gestire lavandi.

item divinus ille vates res vel paulo vel multo ante transactas opportune ad narrationis suæ seriem revocat; ut & historicum stylum vitet [1] non per ordinem dirigendo quæ gesta sunt, nec tamen præteritorum nobis notionem subtrahat. Theben Asiæ civitatem aliasque plurimas Achilles antequam irasceretur everterat, sed Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordium. ne igitur ignoraremus quæ prius gesta sunt, fit eorum tempestiva narratio:

Ὠχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος,
Τὴν δὲ διεπράθομέν τε καὶ ἤγομεν ἐνθάδε πάντα.

& alibi:

Δώδεκα δὴ σὺν νηυσὶ πόλεις ἀλάπαξ' ἀνθρώπων·
Πεζὸς δ' ἕνδεκά φημι κατὰ Τροίην ἐρίβωλον.

item ne ignoraremus quo duce cladis Græcorum ignotum sibi Trojæ litus invenerit, cum de Calchante quereretur, ait:

Καὶ νήεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν Ἴλιον εἴσω
Ἣν διὰ μαντοσύνην, τήν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων.

& ipse Calchas narrat omen, quod Græcis navigantibus de serpente passerum populatore contigerit. ex quo denuntiatum est exercitum annos decem in hostico futurum: alio loco senex, id est, referendis fabulis amica & loquax ætas, res refert vetustas.

[2] Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρείοσιν ἠέπερ ὑμῖν
Ἀνδράσιν ὡμίλησα.

& reliqua. & alibi.

Εἴθ' ὣς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη.

[1] *Non per ordinem dirigendo*] Amplector lectionem, quæ ad oram Camerarianæ editionis: *digerendo*. Naso: *Tempora digereret cum conditor urbis*. Pontanus. lib. I. Somnii cap. 8. *Plotinus gradus virtutum vera & naturali divisionis ratione compositos per ordinem digerit*. Sic alibi *digerere in ordinem*, *digestus ordo*. *&c*. Gronov.

[2] Ἤδη γάρ ποτ'] Locus ille ex Iliados primo est. In editione tamen quæ penes me, vetustiori, laudatur:

Μέμνημαι τόδε ἔργον ἐγὼ πάλαι, οὔτι νέον γε,
Ὡς ἦν· ἐν δ' ὑμῖν ἐρέω πάντεσσι φίλοισι,
Κουρῆτές τ' ἐμάχοντο, &c.

Quod exstat Iliad. nono, & ut ego opinor, accedit quam proxime ad locum qui comparatur, istum:

Nam memini Hesionæ. Pont.

&

& ſequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus eſt.

Nam memini Heſionæ viſentem regna ſororis
Laomedontiadem Priamum. &:
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire. &:
Qualis eram cum primam aciem Præneſte ſub ipſa
Stravi.

& de furto vel pœna Caci tota narratio. nec vetuſtiſſima tacuit, quin & ipſa notitiæ noſtræ auctoris ſui imitator ingereret:

Namque ferunt luctu Cygnum Phaëthontis amati.

& ſimilia.

CAP. XV.

Quæ diverſitas catalogorum ſit apud Vergilium & Homerum.

[1]UBI vero enumerantur auxilia, quem Græci catalogum vocant, eundem auctorem ſuum conatus imitari, in nonnullis paululum à gravitate Homerica deviavit. primum quod Homerus prætermiſſis Athenis ac Lacedæmone vel ipſis Mycenis, unde erat rector exercitus, Bœotiam in catalogi ſui capite locavit, non ob loci aliquam dignitatem, ſed notiſſimum promontorium ad exordium ſibi enumerationis elegit. [2] unde progrediens modo mediterranea modo maritima juncta deſcribit. inde rurſus ad utrumque ſitum cohærentium locorum diſciplina deſcribentis velut iter agentis accedit nec ullo ſaltu cohærentiam regionum in libro ſuo hiare permittit; ſed obviandi more procedens redit unde digreſſus eſt & ita finitur quicquid enumeratio ejus amplectitur. contra Vergilius nullum in commemorandis regionibus ordinem ſervat, ſed locorum ſeriem ſaltibus lacerat. adducit primum Cluſio & Coſis Maſſicum. Abas hunc ſequitur manu Populoniæ Iluæque comitatus. poſt hos Aſilan miſerunt Piſæ. quæ in quam longinqua ſint Etruriæ

[1] *Ubi vero enumerantur auxilia, quem Græci catalogum vocant* | Nec aliter fere hanc apud Plautum vocem intellexerunt viri eruditi. Exſtat locus Milite Scena. *Cohibete intra:*

Nam conſilium ſurripitur ſapiſſime
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi
lectum id eſt.

Aciatus enim catalogum hic ordinem loquendi credidit, & neſcio quis alius enumerationem ſermonis. Lipſius literarum harum illuſtre lumen juſte rejecit, & ſagaciter ſubodoratus eſt: *aut cate locus loquendi lectu eſt.* Mihi nihilominus quod in mentem venit nondum eviluit; divinabam,

Sin minus cum cura, aut capto loco loquendi
lectum id eſt.

Feſtus, *captus locus dicitur ad ſacrificandum legitime conſtitutus.* Quid autem? ſonne inſigni ſimiliter metaphora Plautus *captum* ibi *locum* vocet, quem adeo curioſe & ab arbitris immunem decernendum ſatagit? Virgilius imitatus eſt, *Telum ex inſidiis cum tandem tempore capto Conſicit.* Pont.

[2] *Unde progrediens modo mediterranea* | Panegyricus incerti auctoris ad Conſtantinum Mag. Aug. hujus occaſione loci commode emendabitur. Editur fere ſub finem: *Maſſilia enim (ut audio) in profundum mare prominens & eminentiſſimo accincta portu, in anguſto aditu meridianus refluit ſinus.* Quid enim eſt meridianus ſinus? Meo monitu reſcribe, *mediterraneus ſinus.* Idem.

parte

parte, notius eſt quam ut annotandum ſit. inde mox redit Cære & Pyrgos, & Graviſcas, loca urbi proxima, quibus ducem Aſturem dedit. hinc [3] rapit illum Cinirus ad Liguriam, Ocnus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, ſi velis ſitum locorum mente percurrere, invenies illum continentiam regionum ſecutum. deinde Homerus omnes, quos in catalogo numerat, etiam pugnantes vel proſpera vel ſiniſtra ſorte commemorat: &, cum vult dicere occiſos quos catalogo non inſeruit; non hominis ſed multitudinis nomen inducit: & [4] quotiens multam necem ſignificare vult, meſſem hominum factam eſſe dicit; nulli certum nomen facile extra catalogum vel addens in acie vel detrahens. Sed Maro noſter anxietatem hujus obſervationis omiſit. nam & in catalogo nominatos præterit in bello, & alios nominat ante non dictos. ſub Maſſico duce mille manus juvenum veniſſe dixit,

qui mœnia Cluſi,
[5] *Quique Coſas liquere,*

[3] *Rapit illum Cinirus* | *Cygnus*, editiones fere omnes, (Legend. *Cycnus*. Virgil. lib. x. *Non ego te, Ligurum ductor fortiſſime bello, Tranſierim Cycne, & paucis comitate Capavo.*) Idem.

[4] *Quoties multam necem ſignificare vult, meſſem hominum* | Hanc fere Homericam cautionem adumbraverat Nazarius Panegyrico Conſtantino magno dicto: imo molliori & meliori genere extulerat ſi per correctores licuiſſet. Adſcribam locum, quomodo vulgatur: *Non enim qui bellorum eventus ſolet eſſe per varios & volubiles caſus Mars dubius erravit, nec fortunæ viciſſitudo, quæ plerunque proſperis rebus triſte aliquid aggluvinat, victorum lætitiam vulneravit, ſed tanta hoſtium & tam ampla cædes, tam felix & incruenta victoria fuit, ut crederes non bello ancipiti dimicatum, ſed ſolas impiorum pœnas expetitas.* At, ſi tam ampla cædes, quomodo itaque incruenta victoria fuerit? Scribo, *tanta hoſtium & tam ampla ſeges.* Et ita ſenſiſſe ac ſcripſiſſe, innuunt etiam illa paulo inferius; *Incrementum quidem adepta felicitatis malorum commemorata depulſio, verum ut in ſegetibus, etiam ſi multa, qua humum obſiderant induſtria relevandæ ſunt, laborem tamen purgati ſoli neſciunt qui fructus editos intuentur, ſic Conſtantini laudibus ſatis eſt, dum efflorejcentia bona cernimus ne mala exciſa reputemus.* Præclari & valde mihi laudabiles hi Panegyrici. Plurima enim in iis melioris auræ; & ideo multa quoque exſcriptorum imperitia ſive ævo male habita male lancinata. Qua cauſa non tempore mihi quin unum inſuper aut alterum in medium adducam, &, ut ominor, in medelam. Exſtat Mamertini ad Julianum: *Primum quod imperitia rudes indoctiſſimum quemque in conſilium deligebant, ſcilicet ut eorum prudentia vulgo ſuo aliquatenus emineret.* Acumen ſententiæ evolvo, faciendo: *primum quod illi peritia rudi indoctiſſimum.* Vel, *peritia rudes.* Sed attentius qui conſiderabit, probabit prius. *Rudem peritiam* appellat barbarum illud ſive judicium ſive inventionem aſciſcendi in conſilium indocto, ut illis prudentia aliqua ipſi principes prævalerent. Sic & Tertullianus de Anima *indoctam prudentiam* dixit, ubi ait, *Qui tamen indoctâ prudentiâ pollent.* (Sic Horatius, *facili ſævitia: Dum fugientia detorquet ad oſcula Cervicem, aut facili ſævitia negat.* Imo & ipſe Mamertinus iterum eodem Panegyrico: *Quis neſcit aliorum Imperatorum hilarem diritatem, cachinnantemque ſævitiam.* Et Petronius de bello civili.) Non abſimile quod ſequitur ſtatim: *Qui ideo tantum honorem in ſuos, ne in honores contemnerent, conferebant.* Sed Stephano video placuiſſe, *ne inhonores contemnerent*: id eſſet, *inhonoratos.* At bonum ſenſum ægre ſic excito; facillime ſi legas, *ne in honores contenderent.* Saluſtius: *Gloriam, honorem, impersum bonus & ignavus æque ſibi exoptant: ſed ille verâ viâ nititur, hic quia bona artes deſunt, dolis atque fallaciis contendit.* Idem.

[5] *Quique Coſas liquere* | Reſcribes ex Virgilii codicibus:

Quique urbem liquere Coſas. Meurſ.

deinde

deinde Turnus navi fugit,

Qua rex Cluſinii advectus Oſinius oris;

quem Oſinium nunquam antea nominavit. & nunc ineptum eſt regem ſub Maſſico militare. Præterea nec Maſſicus nec Oſinius in bello penitus apparent. ſed & illi quos dicit,

fortemque Gyam, fortemque Sereſtum,
pulcher quoque *Equicolus,* &,
Mavortius Hæmon, &,
fortiſſimus Umbro, &,
Virbius Hippolyti proles pulcherrima bello,

nullum locum inter pugnantium agmina vel glorioſa vel turpi commemoratione meruerunt. [6] Aſtur itemque Cupavo & Cygnus inſignes Cygni Phaëthontiſque fabulis nullam pugnæ operam præſtant, [7] cum Aleſus & Sarato ignotiſſimi pugnent, & Atinas ante non dictus. deinde in his quos nominat fit ſæpe apud ipſum incauta confuſio. in nono Corinæum ſternit Aſylas. deinde in duodecimo Ebuſum Corinæus interficit.

Obvius ambuſtum torrem Corinæus ab ara
Corripit, & venienti Ebuſo plagamque ferenti
Occupat os.

ſic & Numam, quem Niſus occidit, poſtea Æneas perſequitur,

Fortemque Numam

Camertem in decimo Æneas ſternit, at in undecimo,

Futurna formam aſſimulata Camertæ.

Clorea in undecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Jaſides & Japix Jaſides quæro an fratres ſint. Hyrtacides eſt Hippocoon, & rurſus

Hyrtacides Corinæum ſternit Aſilas.

ſed potuerunt duo unum nomen habuiſſe. Ubi eſt illa in his caſibus Homeri cautio? apud quem cum duo Ajaces ſint, modo dicit, τελαμωνίῳ Αἴαντι; modo

Οἰλῆϊ ταχὺς Αἴας.

item alio: Ἶσον θυμὸν ἔχοντε ὁμώνυμοι.

Nec definit quos jungit nomine, inſignibus ſeparare; ne cogatur lector ſuſpiciones de varietate appellationis agitare. deinde in catalogo ſuo curavit Vergilius vitare faſtidium; quod Homerus alia ratione non cavit, eadem figura ſæpe repetita.

οἱ δ' ἀσπαλιεῦ' ἔναιον
οἱ δ' ἀλοιαν ἔχον.
οἵτ' ἀρίστ' τ' ἔχον.
οἵτ' ἔχον κοιλὴν λακεδαίμονα καπύσανθ'.

[6] *Aſtur itemque Cupavo* | Scribe, *Cupano.* Leve. *Idem.*

[7] *Cum Aleſus & Sarato ignotiſſimi pugnent* | Lego, *& Sacrator*; ex illo Vergilii: *Cedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaſpem.* Idem.

Hic

ὃς᾽ ἄρξ᾽ τ᾽ ἦλθ᾽ τ᾽ ἦρχον.
οἵτ᾽ εἶχον κοιλὴν λακεδαίμονα κητώεσσαν.

Hic autem variat velut dedecus aut crimen vitans repetitionem.

Primus init bellum Tyrrhenis Asper ab oris.
Filius huic juxta Lausus.
Post hos insignem fama per gramina currum.
Tum gemini fratres.
Nec Prænestinæ fundator.
At Mesapus equûm domitor.
Ecce Sabinorum prisco de sanguine.
Hic Agamemnonius.
Et te montosæ.
Quin & Marrubia venit de gente sacerdos.
Ibat & Hippolyti proles.

Has copias fortasse putat aliquis divinæ illi simplicitati præferendas, sed nescio quo modo Homerum repetitio illa unice decet; & est genio antiqui poëtæ digna, enumerationique conveniens: quod in loco mera nomina relaturus non incurvavit se, neque minute torsit deducendo stylum per singulorum varietates; sed stat in consuetudine percensentium tamquam per aciem dispositos enumerans. quod non aliis quam numerorum fit vocabulis. & tamen egregie ubi oportet de nominibus ducum variat.

Αὐτὰρ φωκήων ἡγέμονε Σχεδίον καὶ Ἐπίστροφον ἦρχεν.
Ἀσκληπιάδαι δ᾽ ἡγεμόνευον Ὀλιζών τε Μύλιός τε.
Νιρεὺς δ᾽ Αἰσύμνηθεν ἄγε τρεῖς νῆας ἐίσας.

Illam vero enumerationis congestionem apud Homerum Maro admiratus ita expressit, ut pæne eum dixerim elegantius transtulisse,

Οἱ Κυρνόν τ᾽ εἶχον, Γόρτυνά τε τειχιόεσσαν,
Ἄὐλκτον, Μίλητόν τε καὶ ἀργινόεντα Λύκαστον,
Φαῖστόν τε.

Et similia. ad quod exemplum illa Vergiliana sunt:

Agmina densentur campis, Argivaque pubes,
Auruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Stant Gauranæ acies & picti scuta Labici:
Qui saltus Tiberine tuos sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles.
Circæumque jugum: quis Jupiter Anxuris arvis
Præsidet, &c.

[a] *Stant Gaurana acies* | Libri vetustiores *Sarrana acies.* Propertius adumbravit, *Stant mihi cum domina prælia dura mea.* Et Nasa, *Iam steterant acies ferro mortique parata,* Pont.

CAP.

CAP. XVI.

Quæ in utriuſque catalogis ſimilitudo, quam crebræ apud utrumque ſententiæ. Tum in quibus ſive caſu ſive ſponte ab Homero Vergilius deſciſcat, & in quibus imitationem ipſam diſſimulet.

UTerque in catalogo ſuo poſt difficilium rerum vel nominum narrationem infert fabulam cum verſibus amœnioribus, ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumeranda regionum & urbium nomina facit locum fabulis quæ horrorem ſatietatis excludant.

Οἱ δὲ πύλον τ' ἐνέμοντο, καὶ ἀρήνῳ ἐφεστεῶτε,
Καὶ Θρύον, Αλφειοῖο πόρον, καὶ ἐΰκτιτον Αῦπυ,
Καὶ κυπαρισσήεντα, καὶ ἀμφιγύεσσαν ἔναιον,
Καὶ πτελεὸν, καὶ ἕλος, καὶ δῶεσσαν, ἔνθά τε μῆλα
Αὐτόμολοι, θάμυνεν πὼ θρῄκα πᾶσαν ἀοιδῆς.
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτε οἰχαλιῆος.
Στεῦτο γὰ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐτὰ
Μῶσαι ἀείδοιεν κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο·
Αἱ δὲ, χολωσάμεναι, πεφν δέσαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν
Θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέλαθον κιθαρισίν.

& alibi:

Τῶν αὖ τλησίολεμος Ἡρακλυτὸς ἡγεμόνευεν,
Ον τέκεν ἀσυόχεια βίη Ἡρακληείη,
Τὼ ἀγετ' ἐξ Ἐφύρης ποταμῶ ἀπὸ σελλήεντος,
Πέρσας ἄστεα πολλὰ διοτρεφέων αἰζηῶν.
Τλησίολεμος δ' ἐπεὶ ἓν πρὸ' ἐνὶ μεγήρῳ ἐϋπήλῳ
Αὐτίκα παῖδ' ἑοῖο φίλον μήτρωα κατέκτα
Ἤδη γηρήσκοντα λικύμνιον, ὄζον Ἄρηος.

& reliqua, quibus protraxit jucunditatem. Vergilius in hoc ſecutus auctorem, in priore catalogo modo de Aventino, modo de Hippolyto fabulatur; in ſecundo Cygnus ei fabula eſt. & ſic amœnitas intertexta faſtidio narrationum medetur. In omnibus vero Georgicorum libris hoc idem ſumma cum elegantia fecit. nam poſt præcepta, quæ natura res dura eſt, ut legentis animum vel auditum novaret, ſingulos libros acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit, primum de ſignis tempeſtatum, de laudatione ruſticæ vitæ ſecundum; & tertius deſinit in peſtilentiam pecorum, quarti finis eſt de Orpheo & Ariſteo non otioſa narratio. ita in omni opere Maronis Homerica lucet imitatio. Homerus omnem poëſim ſuam ita ſententiis farſit, ut ſingula ejus ἀποφθέγματα vicem proverbiorum in omnium ore fungantur.

Αλλ' ἔπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισι.
Χρὴ ξεῖνον παρέοντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.
Μέζον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄεισον.
Οἱ πλέονες κακίες.

Δηλαὶ

Δειλαί τοι δειλῶν τε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι
Ἀφρῶν δ' ὅσκ' ἐθέλοι σφῷς χρείοντας ἀντιφερίζειν.

& alia plurima quæ ſententialiter proferuntur. nec hæc apud Vergilium fruſtra deſideraveris:

Non omnia poſſumus omnes.
Omnia vincit amor.
Labor omnia vincit Improbus.
Uſque adeóne mori miſerum eſt?
Stat ſua cuique dies.
Dolus an virtus quis in hoſte requirit?
Et quid quæque ferat regio & quid quæque recuſet.
Auri ſacra fames.

&, ne obtundam nota referendo, mille ſententiarum talium aut in ore ſunt ſingulorum aut obviæ intentioni legentis occurrunt. In nonnullis [1] ab Homerica ſecta haud ſcio caſune an ſponte deſciſcit. Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſoli deo quem μοῖραν vocat omnia regenda committit; [2] adeo ut hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur. contra Vergilius non ſolum novit & meminit, ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit, quam & philoſophi qui eam nominant nihil ſua vi poſſe, ſed decreti ſive providentiæ miniſtram eſſe voluerunt. & in fabulis ſeu in hiſtoriis nonnumquam idem facit. Ægeon apud Homerum auxilio eſt Jovi. hunc contra Jovem armant verſus Maronis. Eumedes Dolonis proles bello præclara animo manibuſque parentem refert; cum apud Homerum Dolon imbellis ſit. nullam commemorationem de Judicio Paridis Homerus admittit. idem vates Ganymedem non ut Junonis pellicem à Jove raptum, ſed Jovialium poculorum miniſtrum in cœlum à diis aſcitum refert, velut διοφερπῶς. Vergilius tantam deam, quod cuivis de honeſtis feminæ deforme eſt, velut ſpecie victam [3] Pa-

[1] *Ab Homerica ſecta* | Secta hic, uti etiam Gloſſæ docent, αἵρεσις, eſt. Quod cum non ignorem, paulo magis quam qui ante me locum iſtum expediam Apuleii, lib. 5. Mileſ. *Diſſimulanter occipiunt ſciſcitari qualis ei maritus, & unde natalium ſectacula proveniret.* Nam præter id; ſolens quoque criticorum peccatum, remotior, inquam, à literarum ductu deviatio hæc hactenus in mendo ligat. Quare nec ſignaculo, nec tale quid aliud loci languorem tollet, at interpuncta & diviſa leviter vocula, quæ male coalita, exſurget germaniſſimæ lectionis & ſententiæ facies, ita: *Et unde natalium, ſecta cuja proveniret.* Ipſe Apulejus alibi ſæpicule ſimiliter lib. 9. *Nam & ipſe ſemper cum mea conjuge tam concorditer vixi, ut ex ſecta prudentium, eadem nobis ambobus placerent.* Iterum, Floridorum libro, *Enimvero & pueritia apud vos & ſecta licet Athenis Atticis confirmata, tamen hic inchoata.* Denique Burdigalenſi vati, locus, quem jam emaculavimus, quodammodo in mentem fuit. Loquitur de ſe ipſe:

Auſonius genitor nobis, ego nomine eodem
Qui ſim, qua ſecta, ſtirpe, lare & patria
Pont.

[2] *Adeo ut hoc vocabulum τύχη in nulla parte Homerici voluminis nominetur* | Johan. Sarisberienſis: *Homerus in illo celeberrima perfectionis opere dedignatus eſt noſſe fortunam, adeo quidem ut in nulla parte tanti carminis nominetur.* Et ſtatim: *Maluit enim ſoli Deo, quem Morphan nominat univerſa regenda committere.* Sed ſcribes, μοῖραν. Porro notat in Arcad. Pauſanias reperiſſe ſe tamen in Hymnis Cereris. Tu videbis. *Id.*

[3] *Paride judicante deluiſſe.* | Petron. *Ipſe Paris Dearum libidinantium judex.* Judicium vero iſtud ubi habitum obſervavit de urbibus Stephanus: Ἐστὶ καὶ πόλις ἐν τῇ Ἰδὴ περοικῇ ἀλεξανδρεία λεγόμενον, ἐν ᾧ φασὶ τὴν κρίσιν διακρῖναι τὰς θεάς. Idem.

ride

ride judicante doluisse, & propter catamiti pellicatum totam gentem ejus vexasse commemorat. Interdum sic auctorem suum dissimulanter imitatur, ut loci inde descripti solam dispositionem mutet, & faciat velut aliud videri. Homerus ingenti spiritu ex perturbatione terræ ipsum Ditem patrem territum prosilire, & exclamare quodammodo facit.

Δεινὸν δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Τ. ὑπόδεν. αὐτὰρ ὑπερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ' αἰπεινὰ κάρηνα.
Πάντες δ' ἐσείοντο πόδες πολυπιδάκος ἴδης.
Καὶ κορυφαί· Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν
Ἐσσεύοντο δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἐνέρων αἰδωνεύς,
Δείσας δ', ὲκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε μή οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναρρήξειε ποσειδάων ἐνοσίχθων.
Οἰκία ἤ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη
Σμερδαλέ' ὐγρόεντα, τάτε στυγέουσι θεοὶ περ.

Hoc Maro non narrationis sed parabolæ loco posuit ut aliud esse videretur;

Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas referet sedes, & regna recludat
Pallida, diis invisa, superque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immisso lumine Manes.

Hoc quoque dissimulando surripuit. nam cum ille dixisset deos sine labore vivere, θεοὶ ῥεῖα ζώοντες: hoc idem dixit occultissime;

Di Jovis in tectis casum miserantur inanem
Amborum, & tantos mortalibus esse labores.

quibus ipsi scilicet carent.

CAP. XVII.

Non satis apte Vergilium fecisse initium belli inter Trojanos & Latinos. Inde, quæ ex Apollonio & Pindaro traduxerit: quamque Græcorum cum vocabulis tum inflexione etiam sit delectatus.

QUid Vergilio contulerit Homerus hinc maxime liquet, quod ubi rerum necessitas exegit à Marone dispositionem inchoandi belli quam non habuit Homerus (quippe qui Achillis iram exordium sibi fecerit, quæ decimo demum belli anno contigit) laboravit ad rei novæ partum; cervum fortuito saucium fecit causam tumultus. sed ubi vidit hoc leve nimisque puerile, dolorem auxit agrestium, ut impetus eorum sufficeret ad bellum. Sed nec servos Latini & maxime stabulo regio curantes, atque ideo quid fœderis cum Trojanis Latinus icerit ex muneribus equorum & currus jugalis non ignorantes, bellum generi deum oportebat inferre. quid igitur? deorum maxima deducitur è cœlo, & maxima Furiarum de tartaris adsciscitur:

sparguntur

ſparguntur angues velut in ſcena parturientes furorem: regina non ſolum de penetralibus reverentiæ matronalis educitur, ſed & per urbem mediam cogitur facere diſcurſus: nec hoc contenta ſilvas petit, accitis reliquis matribus in ſocietatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus, & orgia inſana celebrantur. quid plura? Maluiſſem Maronem & in hac parte apud auctorem ſuum vel apud quemlibet Græcorum alium, quod ſequeretur habuiſſe. *Alium* non fruſtra dixi: quia non de unius racemis vindemiam ſibi fecit: ſed bene in rem ſuam vertit quicquid ubicumque invenit imitandum: adeo. ut de Argonauticorum quarto, quorum ſcriptor eſt Apollonius, librum Æneïdos ſuæ quartum totum pæne formaverit, ad Didonem vel Ænean amatoriam continentiam Medeæ circa Jaſonem transferendo. quod ita elegantius auctore digeſſit, [1] ut fabula laſcivientis Didonis, quam fallam novit univerſitas, per tot tamen ſæcula ſpeciem veritatis obtineat, & ita pro vero per ora omnium volitet, ut pictores fictoreſque, & qui figmentis liciorum contextas effigies, [2] hac materia vel maxime in efficiendis ſimulacris tamquam unico argumento decoris utantur: nec minus hiſtrionum perpetuis & geſtibus & cantibus celebretur. tantum valuit pulchritudo narrandi, ut omnes Phœniſſæ caſtitatis conſcii nec ignari manum ſibi injeciſſe reginam, ne pateretur damnum pudoris, conniveant tamen fabulæ, & intra conſcientiam veri fidem prementes malint pro vero celebrari, quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit & Pindarum, quem Flaccus imitationi inacceſſum fatetur. & minuta quidem atque rorantia, quæ inde ſubtraxit, relinquo. unum vero locum, quem tentavit ex integro pene tranſcribere, volo communicare vobiſcum: quia dignus eſt ut eum velimus altius intueri. Cum Pindari carmen, quod de natura atque flagrantia montis Ætnæ compoſitum eſt, æmulari vellet: ejuſmodi ſententias & verba molitus eſt, ut Pindaro quoque ipſo, qui nimis opima & pingui facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco tumidiorque ſit. atque uti voſmetipſos ejus, quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari quod eſt ſuper monte Ætna, quantulum mihi eſt memoriæ dicam.

[1] *Ut fabula laſcivientis Didonis, quam fallam novit univerſitas per tot jam ſecula* | Extat venuſtiſſimum ſuper eadem hac re Auſonii Epigrammarium, quod meruiſſet vel propter rotunditatem adſcribi, niſi molem evitaſſemus commentationum. Clauſula tamen talis eſt:

Invida cur in me ſtimulaſti Muſa Maronem
Fingeret ut noſtra damna pudicitiæ?
Vos magis Hiſtoricis lectores credite de me,
Quam qui furta Deum concubituſque canunt
Falſidici vates: temerant qui carmine rerum:
Humaniſque Deos aſſimilant vitiis. Pont.

[2] *Hac re vel maxime in efficiendis ſimulachris* | Malim *effigiandis*. Apul. Apologia: *Quid ſibi ſtatuæ & imagines variis artibus effictæ volunt?* Et quod præceſſit: *figmentis liciorum contextas imitantur effigies*, valde ſuſpicor exaratum, *filamentis liciorum*. Arbitr licet in re alia: *Illa de ſinu licium protulit varii coloris filis intortum*. Idem.

Tali

Τὰς ἐσάντιος μὲν ἀπλατ-
τὴς πυρὸς ἀγγότατον
Ἐκ μυχῶν πατρὶ ποτάμιος
Δ' ἀμέρσιον μὲν ἀστόντι βόον κάπνῳ
Αἴθων, ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν, φέρει πόντῳ πλάκας σὺν πατάγῳ.
Κεῖνο δ' ἀφαίσιον κρυνὸς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτας ἀναπέμ-
πει τέρας μὲν θαυμάσιον ἀστοῖς-
δαι, θαῦμα δ' ἁ παιόν-
των ἀκέσαι.

Audite nunc Vergilii verſus, ut inchoaſſe eum verius quam perfeciſſe dicatis:

Portus ab acceſſu ventorum immotus & ingens
Ipſe: ſed horriſonis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente favilla;
Attolitque globos flammarum & ſidera lambit.
Interdum ſcopulos avulſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæſtuat imo.

In principio Pindarus veritati obſecutus dixit quod res erat quodque iſte oculis deprehenditur. interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare. Vergilius autem dum in ſtrepitu ſonituque verborum conquirendo laboravit utrumque tempus nulla diſcretione facta confudit. [3] atque ille Græcus quidem fontes imitus ignis eructare & fluere amnes fumi & flammarum fulva & tortuoſa volumina in plagas

[3] *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare & fluere* | In Steph. & aliis e editionibus corruptiſſime legitur; *Græcus*, item *imitatus* pro *imitus*, & *anguer* pro *ignis*, Sed nos Agellii hæc verba expreſſimus, quomodo emaculata olim Cl. Lipſio 11. Electorum. & reſpondent ad verbum illis Pindari Græcis, τὸ πυρὸς ἀγγότατον ἐκ μυχῶν πατρί. Porro *imitus* poſitum ut *ſtirpitus*, *medullitus*; Et ita reliquerat quoque Martian. Capella lib. 2. *Poſtquam igitur illam bibliothecalem capiam nixa imitus virgo diffudit, exhauſto pallore confecta.* Nam male quoque vulgo, *imitatus*. Etiam Arnobius ſic forteſſe legendus lib. 7. *Acdeſtis blandus adulto comes, & qua ſolum poterat amans imitus.* Servat enim Romanus codex, *amans minus*. Unde Ampliſſimum poſtea Canterum *minus* refinxiſſe comperio, cui non opero ſe refragor, imo accedo libens: Sed in Romano illo codice poſtea reperi eſſe, *qua ſolum poterat minus*, non *amans minus*, uti halucinanter excudimus, inducti laudatione viri docti. Monendum id fuit; & illud inſuper, facillime jam poſſe conſtitui illum locum; quomodo & amico noſtro Joh. Meurſio comperio factum. Ita: *Et qua ſolum poterat, minus tectis aſſertationibus*, &c. Sic viciſſim illo ſtatim loco, eodem hoc Arnobii libro: *Quem tamen ſi diceretis cum extraneis habuiſſe commercium faminis, impia res quidem ſed tolerabilis eſſet maledictionis crimen.* Facilem humaniſſimi viri aſſenſum mihi ſpero, ſi ex veſtigiis vetuſtæ lectionis, *maledictionis* quæ ſepoſita, reduxero germaniſſimam auctoris ſcripturam & mentem; *maletractationis*. Τὸ *maletractatio* ut *maledictio* unica voce intelligo, nec exiſtimo, inuſitatum juriſconſultis. Non refugit certe Arnobius. Supra lib. 4. *Et tolerari forſitan maletractatio hæc poſſit.* Quòd iſti plane geminum. Alibi iterum commemini uſum, ſed non occurrit jam locus. Imo eſt illo libro 4: *Immunes tamen à deorum maletractatione nec ſic eſtis, quia ceſſatis maleficia vindicare.* Teſtatur præterea Elmenhorſtius in Cod. Ro. eſſe loco priori *maletractationis*, quemadmodum legendum conjecimus. *Id.*

maris ferre quasi quosdam igneos angues luculente dixit. at hic vester atram nubem turbine piceo & favilla fumante, ῥόον κεκνὶ εἰδόνα, interpretari volens crasse & immodice congessit; globos quoque flammarum, quod ille κεννὺς dixerat, duriter posuit & ἀκύρως. hoc vero vel inerrabile est, quod nubem atram fumare dixit turbine piceo & favilla candente. non enim fumare solent neque atra esse quæ sunt candentia; nisi forte *candente* dixit pervulgate & improprie pro ferventi, non pro relucenti. nam candens scilicet à candore dictum non à calore. Quod autem scopulos eructari & erigi, eosdemque ipsos statim liquefieri & gemere atque glomerari sub aurás dixit, hoc nec à Pindaro scriptum nec unquam fando auditum, & omnium quæ monstra dicuntur monstruosissimum est.

Postremo Grajæ linguæ quam se libenter addixerit de crebris quæ usurpat vocabulis æstimare.

dius Ulysses.
spelæa ferarum.
dædala tecta.
Rhodopeiæ arces.
altaque Panchæa.
Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia. &:
Thyas ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cytheron. &:
Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacænæ. &:
Ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellæ: &:
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. &:
Pars pedibus plaudunt choreas. &:
Milesia vellera nymphæ
Carpebant hyali saturo fucata colore. &:
Drymoque Xanthoque Lygeaque Phyllodoceque
Nisæque Spioque Thaliaque Cymodoceque. &:
Alcandrumque Haliumque Noemonaque Prytaninque. &:
Amphion Dircæus in Actæo Aracintho
Et senior Glauci chorus, Inousque Palæmon.

Versus est Parthenii, quo Grammatico in Græcis Vergilius usus est:

Γλαύκῳ καὶ νηρεῖ * καὶ ἰνοῖ μελικέρτῃ. hic ait
Glauco, & Panopeæ & Inoo Melicertæ. &:
Tritoneque citi. &:
immania cete

Adeo autem & declinationibus Græcis delectatur ut *Mnesthea* dixerit pro *Mnestheum*. sicut ipse alibi: *Nec fratre Mnestheo.* & pro *Orpheo* dicere maluerit *Orphi* Græce declinando: ut,

Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo. &:
Vidimus ô cives Diomeden.

& talium nominum accusativus Græcus est in *en* desinens. nam si quis eum putat Latine dixisse Diomedem; sanitas metri in versu de-

* Καὶ ἰνοῖ μελικέρτῃ Agellius emendatius εἰναλίῳ lib. 13. c. 15. *Id.* Καὶ ἰνοῖ | μελικέρτῃ | Καὶῳ εἰναλίῳ est apud Agell. lib. 13. cap. 25. *Meurs.*

siderabitur,

siderabitur. denique omnia carmina ſua Græce maluit inſcribere; *Bucolica, Georgica, Æneis.* cujus nominis figuratio à regula Latinitatis aliena eſt.

CAP. XVIII.

Qua Virgilius tam occulte à Græcis traduxerit, ut vix unde ducta ſint poſſit agnoſci.

SED de his hactenus: quorum plura omnibus, aliqua nonnullis Romanorum nota ſunt. ad illa venio, quæ de Græcarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita ſunt, niſi qui Græcam doctrinam diligenter hauſerunt. fuit enim hic poëta ut ſcrupuloſe & anxie ita diſſimulanter & clanculo doctus, ut multa tranſtulerit, quæ unde tranſlata ſint difficile ſit cognitu. In exordio Georgicorum poſuit hos verſus,

Liber & alma Ceres, veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſtâ,
[1] *Poculaque inventis Acheloia miſcuit uvis.*

Nihil in his verſibus grammaticorum cohors diſcipulis ſuis amplius tradidit, niſi illud opera Cereris effectum ut homines ab antiquo victu deſiſterent & frumento pro glandibus uterentur: Liberum vero vitis repertorem præſtitiſſe humano potui vinum, cui aqua admiſceretur. Cur autem Acheloum amnem potiſſimum Vergilius, cum aquam vellet intelligi, nominarit, nemo vel quærit vel omnino ſubeſſe aliquid eruditius ſuſpicatur. nos id altius ſcrutati animadvertimus doctum poëtam, antiquiſſimorum Græcorum more ſicut docebit auctoritas, elocutum; apud quos proprie in aquæ ſignificationem

[1] *Poculaque inventis Acheloia miſcuit uvis* | Propertius:

Ah pereat quicunque meracas repperit uvas,
Corrupitque bonas nectare primus aquas.

Porro Poëtæ Acheloum fabulari præ amoris impenſo ardore in amnem ſive aquam liquatum, notum vel ex iſto ejuſdem Propertii:

Nam rurſus licet Ætoli referas Acheloi
Fluxerit ut magno factus amore liquor.

Sed ut hoc horum: ita hinc denique verba *liquefacere* & *liqui* in re amoris reſervari non omnibus puto ſuboluiſſe, ſicuti nec Catulli locum iſto fortaſſis pacto interpolandum in Epigrammatibus:

Non ſolum meminit, ſed qua multo acrior eſt res,
Irata eſt; hoc eſt, uritur & liquitur.

Nam vulgatur, *loquitur.* At indubie auxilium tale poſcit id Epigammation, ut arguto epilogo innuat iratam eſſe, hoc eſt, non uri ſolum ſed præ amoris penito illo igne quodo liqui. Ita idem alibi,

Lesbia mi dicit ſemper mala, nec tacet unquam
De me; diſpeream me niſi Lesbia amat.

Vult enim dicere iram ejus amoris eſſe notam. Viri vero docti inventum, *coquitur*, ex illo Ennii,

Qua nunc te coquit & verſat ſub pectore curâ:

vix exiſtimem hanc ſive poëtæ mentem penitus exprimere. Denique Grammaticis, qui ſolum hoc verbi *liquor* perpetua prioris ſyllabæ longitate damnarunt quomodo auſcultandum? Quaſi videlicet *liquidum* in iſto Lucretii:

Craſſaque conveniunt liquidis & liquida craſſis;

ideo indifferenter prolatum ſit, quod alterum ut illi definiunt à *liquor*, alterum vero à *liqueo* fuerit deductum. Sed demus, quod volunt iſti, tamen ex veteri declinatu tuebimur convenientiſſimam emendationem. Cæcilius apud Varronem, *pra lætitia liquitur animus.* Facit quoque ad rem illud Maronis:

Limus ut hic durueſcit & hæc ut cera liqueſcit
Uno eodemque igni, ſic noſtro Daphnis amore.

Pontan.

ponebatur Achelous. neque id frustra. nam causa quoque ejus rei cum cura relata est. Sed priusquam causam proponam, illud antiquo poëta teste monstrabo, hunc morem loquendi pervagatum fuisse ut Acheloum pro quavis aqua dicerent. Aristophanes vetus comicus in comœdia Cocalo sic ait;

Ημιν ἄγειον ἔδεις
Ητειρεν γαρ τοι μ' οἶνος ὑ μιγεὶς πόμα
Αχελῴῳ.

gravabar, inquit vino, cui aqua non fuisset admixta, id est, mero. Cur autem sic loqui soliti sint Ephorus notissimus scriptor historiarum libro secundo ostendit his verbis;

Τοῖς μὲν ὖν ἄλλοις ποταμοῖς οἱ πλησιόχωροι μόνον δύνασθαι τὸν δὲ Αχελῶον μόνον πάντας ἀνθρώπους συμβέβηκεν τιμᾶν, ὃ τοῖς κοινοῖς ὀνόμασιν ἀντὶ τοῦ ἰδίων τὸν Αχελῶον τιθῶσι ἰδίαν ἐποιήσατο ἐπωνυμίαν ὀπὸ τοῦ κοινὸν ὄνομα ποιήσαντες. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ ὅλως, ὅπερ ὄζιν κοινὸν ὄνομα, ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐκείνου θεσπιῳείας Αχελῶον καλοῦμεν, τοῦ δὲ ἄλλων ὀνομάτων τὰ κοινὰ πολλάκις ἀντὶ τοῦ ἰδίων ὀνομάζομεν, τὸν μὲν Ἀδριατικὸν Ἕλληνας, τὸν δὲ Λακεδαιμονίους, Πελοποννησίους ἀποκαλοῦντες. τούτῳ δὲ τῷ ἀποφήματος ἥδιστ' ἔχρωντο αὐτοπάτων εἰπεῖν, ἢ τοῦ ἐν Δωδώνης χρησμὸν γνόντες γὰρ ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς θεσπιῳεῖν ὁ Ζεὺς ἐώθειν, Αχελῴῳ θύειν, ὥστε πολλοὶ νομίζοντες ὑ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς Ακαρνανίας ῥέοντα, ἀλλὰ τὸ σωίολον ὕδωρ Αχελῶον ὑπὸ τῆς χρησμῶν καλεῖσθαι, ἐδίδοσαν τοῖς θεοῖς θεσπιῳείας. σημεῖον δὲ ὅτι θεοὺς τὸ θεῖον ἀναφέροντες, ὅταν λέγειν εἰώθασιν. μάλιστα γὰρ τὸ ὕδωρ Αχελῶον θεσπιῳδοῦσιν ἐν ταῖς ὄρκοις, καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς καὶ ἐν ταῖς θυσίαις ἅπερ πάντα πρὸς τοὺς θεούς.

Potest ne lucidius ostendi Acheloum Græcis vetustissimis pro quacumque aqua dici solitum? unde doctissime Vergilius ait vinum Acheloo berum patrem miscuisse. ad quam rem, etsi satis testium est, cum Aristophanis comici & Ephori historici verba prodiderimus, tamen ultra progrediemur. Didymus enim grammaticorum facile eruditissimus posita causa quam superius Ephorus dixit, alteram quoque adjecit his verbis;

Αμεινον δὲ ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι διὰ τὸ πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατον εἶναι Αχελῶον, πολλοὺς ὑπενέμοντας αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους πάντα ἁπλῶς τὰ ῥέματα πρὸς ἐκείνου ὀνόματι θεσπιῳδεῖν. ὁ γοῦν Αγησίλαος διὰ τῆς θεσπιῳδίας ἱστορίας διδάσκων ὅτι Αχελῶος πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατος. ἔφη γὰρ, Ωκεανὸς δὲ γαμεῖ Τηθὺν, ἑαυτοῦ ἀδελφήν. τῶν δὲ γίνονται τρισχίλιοι ποταμοί Αχελῶος δὲ αὐτῶν πρεσβύτατος, καὶ πιπίσκει μάλιστα. Licet abunde ista sufficiant ad probationem moris antiqui quo ita loquendi usus fuit ut Achelous commune omnis aquæ nomen haberetur; tamen his quoque & id Euripidis nobilissimi tragœdiarum scriptoris addetur auctoritas; quam idem Didymus grammaticus in his libris quos πραγματικὰς λέξεως scripsit, posuit his verbis; Αχελῶον πᾶν ὕδωρ Εὐριπίδης φησὶν ἐν Ὑψιπύλῃ. λέγων γὰρ περὶ ὕδατος ὄν[τος] σφόδρα πόρρω τῆς Ακαρνανίας (ἐν ᾗ ὄζι ποταμὸς Αχελῶος) φησὶ

Δοίξω μὲν ἀρχῆγετοῖσιν Αχελῴου ῥόον.

Sunt

Sunt in libro ſeptimo illi verſus, quibus Hernici populi & eorum nobiliſſima, ut tunc erat civitas, Anagnia enumerantur,

Quos dives Anagnia paſcit,
Quos Amaſene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei curruſve ſonant. pars maxima glandis
Lèventis plumbi ſpargit, pars ſpicula geſtat
Bina manu; fulvoſque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti; veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis; crudus tegit altera pero.

Hunc morem in Italia fuiſſe ut uno pede calceato, altero nudo iretur ad bellum, nuſquam adhuc quod ſciam reperi. ſed eam Græcorum nonnullis conſuetudinem fuiſſe locupleti auctore jam palam faciam. in qua quidem re mirari eſt poëtæ hujus occultiſſimam diligentiam. qui cum legiſſet Hernicos, quorum eſt Anagnia, à Pelaſgis oriundos appellatoſque ita à Pelaſgo quodam duce ſuo qui Hernicus nominabatur, morem quem de Ætolia legerat Hernicis aſſignavit, qui ſunt vetus colonia Pelaſgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelaſgum ducem Hernicis fuiſſe Julius Higinus in libro ſecundo urbium non paucis verbis probat. morem vero Ætolis fuiſſe uno tantummodo pede calceato in bellum ire oſtendit clariſſimus ſcriptor Euripides tragicus: in cujus tragœdia, quæ Meleager inſcribitur, nuncius inducitur deſcribens quo quiſque habitu fuerit ex ducibus qui ad aprum capiendum convenerant. in eo hi verſus ſunt;

Τελαμὼν δὲ χρυσοῦ αἰετὸν πίλης ἔπι
Περόνημα σπεύδ, βόστρυσι δ' ἔστειλεν κόμας,
Σαλαμῖνα κοσμῶν πατρίδα πλὴ ἐυδαίμονα.
Κύπρις δ' μίσημι' ἀρχὰς ἀπαλάντη κυάζ,
Καὶ πόξ' ἔχουσα, πελέκεως δὲ δίχομον
Γένυ, πάπλ' ἀλλαχόθι. οἱ δὲ δισσὸς
Παῖδες τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδός,
Τὸν δ' ἐν πεδίλοις, ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
Ἔχοιεν, ὃς δὴ πᾶσιν αἰτωλοῖς νόμος.

animadvertis diligentiſſime verba Euripidis à Marone ſervata? ait enim ille;

τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδός

& eundem pedem nudum Vergilius quoque dixit;

Veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis.

in qua quidem re, quo vobis ſtudium noſtrum magis comprobetur, non reticebimus rem pauciſſimis notam: reprehenſum Euripidem ab Ariſtotele, qui ignorantiam iſtud Euripidis fuiſſe contendit: Ætolos enim non lævum pedem habere nudum ſed dextrum. quod ne affirmem potius quam probem ipſa Ariſtotelis verba ponam ex libro quem de poëtis ſecundo ſubſcripſit, in quo de Euripide loquens ſic ait: Τὰς δὲ δισσὰς κόρας τὸν μὲν ἀριστερὸν πόδα φησὶν Εὐριπίδης ψιλὸν ἔχοντας ἀνυπόδητον. λέγει γὰρ ὅτι

Τὸ λαιὸν ἴχνος ἦσαν ἀναίσχυλοι ποδός,
Τὸν δ' ἐν πεδίλοις ὡς ἐλαφρίζον χάνυ
Ἔχοιεν. ὡς δὴ πᾶν τύναντίον ἔθος
Τοῖς αἰτωλοῖς.

τὸν μὲν γὰρ ἀσεσῆ ὑποδήσασθαι, τὸν δὲ λεξιὸν ἀνυποδήτην. ἃ γὰρ οἶμαι τὸν ἡγούμενον ἔχειν ἐλαφρὸν, ἀλλ' ὃ τὸν ἑπόμενον. Cum hæc ita sint: videtis tamen Vergilium Euripide auctore quam Aristotele uti maluisse. nam ut hæc ignoraverit vir tam anxiè doctus minimè crediderim. jure autem prætulit Euripiden. est enim ingens ei cum Græcarum tragœdiarum scriptoribus familiaritas: quod vel ex præcedentibus licet vel ex his quæ mox dicentur opinari.

CAP. XIX.

De aliis locis quos Vergilius à Græcis sumpsit, quarto & nono Æneidos.

IN libro quarto in describenda Elisæ morte ait quod ei crinis abscissus esset, his versibus;

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat orco.

deinde Iris à Junone missa abscidit ei crinem & ad orcum fert. Hanc Vergilius non de nihilo fabulam fingit, [1] sicut vir alias doctissimus, Cornutus existimat, qui adnotationem ejusmodi apposuit his versibus; *Unde hæc historia, ut crinis auferendus sit morientibus, ignoratur sed assuevit poëtico more aliqua fingre, ut de aureo ramo.* hæc Cornutus. Sed me pudet quod tantus vir Græcarum etiam doctissimus litterarum ignoravit Euripidis nobilissimam fabulam Alcestim. in hac enim fabula in scenam [2] Orcus inducitur gladium gestans, quo crinem abscindat Alcestidis, & sic loquitur;

Ἡδ' ἔν γωνὶ κάτεισιν εἰς ᾅδου δόμους,
Στοίχῳ δ' ἐπ' αὐτῷ, ὡς κατάρξομαι ξίφει,
Ἱερὸς γὰρ ὅτῳ φὶ χτὶ χθονὸς θεῶν,
Ὅτι τόδ' ἔγχος κρατὸς ἀγνίσει τέχα.

Proditum est, ut opinor, quem secutus Vergilius fabulam abscindendi crinis induxerit, ἀγνίσει autem Græce dicunt dis consecrare; unde poëta vester ait ex Iridis persona;

hunc ego Diti
Sacrum jussa fero, teque isto corpore solvo.

Nunc quia pleraque omnia, quæ supra dixi, instructa auctoritate tragicorum probavi; id quoque, quod à Sophocle tractum est,

[1] *Sicut, vir alias doctissimus, Cornutus existimat* | V. c. auctior: *Sicut Aurelius* Lego, *S. Annæus.* Nam id Cornuto prænomen. *Meurs.*

[2] *Orcus inducitur* | An rectior lectio quæ d oram editionum, *Charon?* Evariat valde Servius; *Traxit hoc*, inquit, *de Alcesti Euripidis, qui inducit Mercurium comam secantem quia fato peribat mariti. Mercurium* dicit, quem hic *Orcum* Macrobius. Gloss. κάτεισιν, *Orcus.* Pontan.

annotabo.

annotabo. in libro enim quarto Vergilius Eliſam facit. poſtquam ab Æneа relinquitur, velut ad ſacricolarum ſagarumque carmina & devotiones fugientem, & inter cætera ait ſedandi amoris gratia herbas quæſitas, quæ æneis falcibus ſecarentur. Hæc res nonne quæſtione digna eſt unde Vergilio æneæ falces in mentem venerint? ponam itaque Vergilianos verſus, mox & inde Sophoclis quos Maro æmulatus eſt.

Falcibus & meſſæ ad lunam quæruntur aënis
[3] *Pubentes herbæ nigri cum lacte veneni.*

Sophoclis autem tragœdia id, de quo quærimus, etiam titulo præfert. inſcribitur enim ῥιζοτόμοι· in qua Medeam deſcribit maleficas herbas ſecantem, ſed averſam, ne vi noxii odoris ipſa interficeretur; & ſuccum quidem herbarum in cados æneos refundentem, ipſas autem herbas æneis falcibus exſecantem. Sophoclis verſus hi ſunt;

Ἡ δ' ἐξοπίσω χερὸς ὄμμα πέμπουσα
Οπὸν ἀρχεύῃ ῥιζοντα τομῆς
Χαλκέοισι κώδυις δίχατα.

& paulo poſt:

Αἶδι καλύπτεαι κίσσι ῥίζῶν κρύπτουσ' τομάς,
Ας ἢ δὲ βοῶσα ἀλαλαζομένη χυμὴ
Χαλκέοισιν ἤμια δρεπάνοις τομάς.

hæc Sophocles. quo auctore ſine dubio Vergilius protulit æneas falces. Omnino autem ad rem divinam pleraque ænea adhiberi ſolita multa indicio ſunt; & in his maxime ſacris, quibus delinire aliquos aut devovere aut denique exigere morbos volebant. taceo illud Plautinum cùm ait;

[4] *Mecum habet patagus, æs, morbus,*

[3] *Pubentes herbæ*] Arnobius: *Cur quotidie gemmulas & pubeſcentes herbas adurit atque interficit nocentiſſimum frigus?* Deinde quod ait Macrobius, *in qua Medeam deſcribit maleficas herbas ſecantem*; animadvertendum ejuſmodi herbas veteribus ſeu poëtis, *pallentes* nuncupatas, Maro, Naſo, Arnobius & alii ita poſuerunt. Tibullus hac parte ſollicitatur, illo verſu:

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Devovit tacito tempore noctis anus?

Pallentibus enim urgeri comperi; ſed minus, ut exiſtimo, cogitate. Ovidius aſpexit, & imitatus eſt:

Nupta quid expectas? non tu pallentibus herbis,
Non prece nec magico carmine mater eris.

Et ideo forſan, *pallentes herbæ*, quod pallorem imo letum denique concilient: Propertius:

At vos deductæ quibus eſt fallacia luna,
Et labor in magicis ſacra piare focis;
En agedum Dominamentem convertite noſtram,
Et facite illa meo palleat ore magis.

Vel quod inferis & defunctis dicatæ. quomodo χοὰς, id eſt, *vinum inferium* interpretatur illuſtris Scaliger. Iterum Propertius:

Senſi ego cum inſidiis pallida vina bibi.

Naſo omne frugum genus à vera ſua & ingenita indole ſive ad corruptionem ſive alio derivatum, *pallere* dixiſſe videtur, in Faſtis:

Interea creſcat ſcabra rubiginis expers,
Nec vitio cœli palleat ulla ſeges.

Sive denique *pallere* ejuſmodi herbæ intelligentur quaſi lectæ funeſtis & Stygiis locis. Quod blanditur, & firmabitur quodammodo hoc Naſonis:

Omnia tentabo latis medicamina terris,
Et freta, tartareos excutiamque ſinus.

Unde & *umbra* & *unda* quoque apud poëtas *pallentes*. Tibullus, *Parcite, pallentes undas quicunque teneſtis.* Et Claudianus in Ruſinum:

——*ſimulacra coloni*
Pallida, defrnctaſque videt migrare figuras.

Idem.

[4] *Mecum habet patagus, æs, morbus,*] Locus eſt ex Plauti aliqua comœdia cujus adhuc in quæſtione nomen. Referam autem ad Corybantas ſeu Cybeles ſacerdotes. *Patagus* itaque capitum iſtam conquaſſationem denotabit, de qua apud Strabonem lib. 10. *Æs* inconditum æris ſonitum. Unde

& quod alibi Vergilius;

Curetum ſonitus crepitantiaque æra.

5 Sed Carminii curioſiſſimi & docti verba ponam, qui in libro de Italia ſecundo ſic ait; *Prius itaque & Tuſcos æneo vomere ſus, cum conderentur urbes, ſolitos in Tageticis eorum ſacris invenio; & in Sabinis ex ære cultros, quibus ſacerdotes tonderentur.* Poſt hæc Carminii verba, longum fiat, ſi velim percenſere, quam multis in locis Græcorum vetuſtiſſimi æris ſonos tamquam rem validiſſimam adhibere ſoliti ſunt. ſed præſenti operi docuiſſe nos ſufficiat falces aeneas Maronis exemplo Græci auctoris inductas. In libro nono Vergilius poſuit hos verſus;

Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus Ibera,
Inſignis facie; genitor quem miſerat Arcens
Eductum matris luco Symetia circum
Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.

quis hic Palicus deus vel potius qui dii Palici (nam duo ſunt) apud nullum penitus auctorem Latinum quod ſciam reperi. ſed de Græcorum penitiſſimis litteris hanc hiſtoriam eruit Maro, nam primum ut Symetus fluvius, cujus in his verſibus meminit, in Sicilia eſt; ita & Dii Palici in Sicilia coluntur; quos primum omnium Æſchylus tragicus vir utique Siculus in litteras dedit interpretationem quoque nominis eorum quam Græci ἐτυμολογίαν vocant, expreſſit verſibus ſuis. ſed, priuſquam verſus Æſchyli ponam, paucis explananda eſt hiſtoria Palicorum. In Sicilia Symetus fluvius eſt. juxta hunc Nympha Thalia compreſſu Jovis gravida, metu Junonis optavit ut ſibi terra dehiſceret. factum eſt. ſed ubi venit tempus maturitatis infantum, quos alvo illa geſtaverat, recluſa terra eſt, & duo infantes de alvo Thaliæ progreſſi emerſerunt; appellatique ſunt Palici ἀπὸ τῆς πάλιν ἰκέσεως; quoniam prius in terram merſi, denuo inde reverſi ſunt, nec longe inde lacus breves ſunt, ſed immenſum profundi, aquarum ſcaturigine ſemper ebullientes, quos incolæ crateras vocant, & nomine dellos appellant; fratreſque eos Palicorum æſtimant: & habentur in cultu maximo; præcipueque circa exigendum juxta eos jusjurandum præſens & efficax numen oſtenditur. nam cum furti negati vel ejuſcemodi rei fides quæritur, & jusjurandum à ſuſpecto petitur, uterque ab omni

pœta: *Nec te progenitum Cybeleius ære ſonoro Luſtravit Corybas.* *Morbus* ipſe κορυβαντιασμὸς erit. Obnoxii enim huic malo perpetuis mactabantur inſomniis vigiliiſque, & ſolent ut ait Catullus, imaginoſum. Plato Critone: ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες δοκοῦσιν ἀκούειν. Claudianus etiam alluſiſſe videatur, libro in Rufinum: *Impatienſque ſui, Morbus.* Feſti autem truncata verba, *Patagus*, *morbus*, omnino huc facere autumo; non, ut divinavit eximius alias Turnebus, vitis morbum intelligi. Eum tamen qui volet videto lib. 16. cap. 22. Adverſariorum. *Patagus* forte malum iſtud et quod vocant hodieque Itali *Petie*. Idem.

5 *Sed Carminii curioſiſſimi*] Forte *Granii*, Nobiliſſimus auctor Granius Licinianus Flaccus. *Meurſ.*

contagione

contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fidejussore à persona quæ juratura est, de solvendo eo quod peteretur, si addixisset eventus. illic invocato loci numine testatum faciebat esse jurator, de quo juraret. quod si fideliter faceret; discedebat illæsus: si vero subesset jurijurando mala conscientia; mox in lacu amittebat vitam falsus jurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat, ut crateræ quidem implacabiles, Palici autem placabiles vocarentur. Nec sine divinatione est Palicorum templum. nam, cum Siciliam sterilis annus arefecisset divino Palicorum responso admoniti Siculi heroi cuidam certum sacrificium celebraverunt: & revertit ubertas. qua gratia Siculi omne genus frugum congesserunt in aram Palicorum. ex qua ubertate ara ipsa pinguis vocata est. Hæc est omnis historia, quæ de Palicis eorumque fratribus in Græcis tantummodo litteris invenitur, quas Maro non minus quam Latinas hausit. Sed hæc quæ diximus auctoritatibus approbanda sunt. Æschyli tragœdia est, quæ inscribitur Ætna. in hac cum de Palicis loqueretur sic ait:

Τί δῆτεν αὐτοῖς [6] ὄνομα τίθενται βροτοί;
Σεμνοὺς παλικοὺς ζεὺς ἐφίεται καλεῖν,
Η καὶ παλίκων εὐλόγως μένει φάτις,
Πάλιν γὰρ ἵκουσ' ἐκ σκότους τόδ' ἐς φάος

hæc Æchylus. Callias autem in septima historia de rebus Siculis ita scribit: Ἡ δὲ ἐρύκη τῆς μὲν Γελώας ὅσον ἐννενήκοντα στάδια διέστηκεν. ἐπιεικῶς δὲ χερρὸς ὢν τό τ' ὄρος καὶ τὸ παλαιὸν σικελῶν γεγενημένη πόλις, ὑφ' ἣ καὶ τοὺς δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν. οὗτοι δὲ κρατῆρες δύο εἰσίν, οὓς ἀδελφοὺς τῶν παλίκων οἱ σικελιῶται νομίζουσιν. τὰς δὲ ἀναφορὰς τῶν πομφολύγων παραπλησίας βραζούσαις ἔχουσιν. hactenus Callias. Polemon vero, in libro qui inscribitur περὶ τῶν ἐν σικελίᾳ θαυμαζομένων ποταμῶν, sic ait: οἱ δὲ παλίκοι προσαγορευόμενοι παρὰ τοῖς ἐγχωρείοις, αὐτόχθονες θεοὶ νομίζονται. ὑπάρχουσιν δὲ τούτων ἀδελφοὶ κρατῆρες χαμαίζηλοι. προσιέναι δὲ ἁγιστεύοντας χρὴ πρὸς αὐτοὺς ἀπό τε παντὸς ἄγους καὶ συνουσίας, [7] ἐν τε καινῶν ἐνδυμάτων. φέρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν ὀσμὴ βαρεῖα θείου καὶ τοῖς πλησίον ἱσταμένοις καρηβάρησιν ἐμποιοῦσα δεινήν. τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶ θολερὸν αὐτῶν, καὶ τὴν χρόαν ὁμοιότατον χαμαὶ ῥύπῳ λευκῷ. Φέρεται δὲ κολπούμενόν τε καὶ παφλάζον, οἷαί εἰσιν αἱ δῖναι τῶν ζεόντων ἀναβολάδην ὑδάτων. Φασὶν δ' εἶναι καὶ τὸ βάθος ἀπέραντον τῶν κρατήρων τούτων. ὥστε καὶ βοῦς εἰσπεσόντας ἠφανίσθαι καὶ ζεῦγος ὀρικὸν ἐλαυνόμενον, ἔτι δὲ φορβάδας ἐναλλομένας. ὅρκος δέ ἐστιν τοῖς σικελιώταις μέγιστος καθηρεμένων τῶν προσκληθέντων. οἱ δὲ ὁρκωταὶ γραμματεῖον ἔχοντες ἀγορεύουσιν τοῖς ὁρκουμένοις περὶ ὧν ἀπαιτήσουσι τὸν ὅρκον. ὁ δὲ ὁρκούμενος θαλλὸν κραδαίνων, ἐστεμμένος, ἄζωστος καὶ μονοχίτων, ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος ἐξ ὑποβολῆς δίεισι τὸν ὅρκον.

[6] Ονομα τίθενται | MS. Thuanæus, quemadmodum ex scedis paternis disco, habet θήσονται, quod verius puto, ut cui magis conveniat, quod respondetur sequenti versu. *Gronov.*

[7] Ἐν τε καινῶν ἐνδυμάτων | ἔτι τε καινῶν ἐσθημάτων. Sic Thuanæus, quod plane sequor. *Idem.*

καὶ ἂν μὲν ἐμπεδῶσιν τοὺς ῥηθέντας ὅρκους, ἀσινὴς ἄπεισιν οἴκαδε· παραβάτης δὲ γενόμενος τῶν θεῶν ἐμποδὼν τελευτᾷ. τούτων δὲ γινομένων ἐγγυητὰς ὑπισχνοῦνται καταστήσειν τοῖς ἱερεῦσιν, ἐάν τι νεαρὸν γένηται, κάθαρσιν ὀφλισκάνουσιν τοὺς παραγινομένους. περὶ δὲ τὸν τόπον τοῦτον ᾤκησαν Παλικηνοὶ πόλιν ἐπώνυμον τούτων τῶν δαιμόνων Παλικηνήν. hæc Polemon. Sed & Xenagoras in tertia historia sua de loci divinatione ita scribit: Καὶ οἱ Σικελοὶ τῆς γῆς ἀφορούσης ἔθυσαν τινὶ ἥρωι προστάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐκ Παλικῶν χρηστηρίου, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς εὐφορίας πολλοῖς δώροις τὸν βωμὸν τῶν Παλικῶν ἐνέπλησαν. Absoluta est æstimo & auctoribus idoneis asserta explanatio Vergiliani loci; quem litteratores nostri nec obscurum putant, contenti vel ipsi scire vel insinuare discipulis Palicum dei esse cujusdam nomen. quid sit autem deus iste vel unde sit dictus tam nesciunt quam scire nolunt; quia nec ubi quærant suspicantur Græci quasi lectionis expertes.

CAP. XX.

De Gargaris & Mysia, ex primo Georgicon.

NEC illos versus relinquemus intactos, qui sunt in primo Georgicon:

Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
Agricolæ: hiberno lætissima pulvere farra,
Lætus ager; nullo tantum se Mysia cultu
Jactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes.

sensus hic cum videatur obscurior pauloque perplexius quam poëtæ hujus mos est pronuntiatus, tamen habet in se animadvertendam quæstionem ex Græca antiquitate venientem; quæ sint ista Gargara quæ Vergilius esse voluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur sunt in Mysia, quæ est Hellesponti provincia. sed significatio nominis & loci duplex est. nam & cacumen montis Idæ & oppidum sub eodem monte hoc nomine vocantur. Homerus significationem cacuminis ita ponit:

Ἴδην δ' ἵκανεν πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν
Γάργαρον.

hic Gargarum pro excelsissimo montis loco accipi convenire & ipse sensus indicium facit. nam de Jove loquitur. sed & alibi eodem Homero teste manifestius exprimitur:

Ὣς ὁ μὲν ἀτρέμας εὗδε πατὴρ ἀνὰ Γαργάρῳ ἄκρῳ.

& Epicharmus vetustissimus poëta in fabula, quæ inscribitur, *Troës*, ita posuit;

Ζεὺς ἄναξ ναίων Γάργαρ' ἀγάννιφα.

ex

ex his liquido claret Gargara cacumen Idæ montis appellitari. pro oppido autem Gargara qui dixerint enumerabo. Ephorus notissimus historiarum scriptor in libro quinto sic ait;

Μετὰ δὲ τὴν Ἄσσον ἐστὶν γάργαρα πλησίον πόλις.

nec Ephorus solus, sed etiam Phileas vetus scriptor in eo libro qui inscribitur Asia, ita meminit; Μετὰ Ἄσσον πόλις ἐστὶν ὄνομα γάργαρα. ταύτης ἔχεται Ἀντανδρος.

Arati etiam liber fertur elegion: in quo de Diotimo quodam poëta sic ait;

> Αἰάζω Διότιμον, ὃς ἐν πέτρῃσι κάθηται,
> Γαργαρέων παισὶν βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

ex his versibus etiam civium nomen innotuit, quia Gargares vocantur. Cum igitur constet Gargara nunc pro montis cacumine, nunc pro oppido sub eodem monte posito accipienda: Vergilius non de summo monte sed de oppido loquitur. cur tamen Gargara posuerit ut locum frugum feracem requiramus. & omnem quidem illam Mysiam opimis segetibus habitam satis constat, scilicet ob humorem soli. unde & Vergilius in supradictis versibus cum dixisset,

Humida solstitia,

intulit;

Nullo tantum se Mysia cultu ——— ——— Jactat.

atque diceret: Omnis regio quæ opportunos habuerit humores æquiparabit fecunditates arvorum Mysiæ. sed Homerus cum ait;

Ἴδην δ' ἵκανεν πολυπίδακα,

humidum designat subjacentem monti agrum. nam πολυπίδακα significat fontibus abundantem. unde hæc Gargara tanta frugum copia erant, ut, qui magnum cujusque rei numerum vellet exprimere, pro multitudine immensa Gargara nominaret. testis Alcæus: qui in Cælo tragœdia sic ait;

> Ἐπύγχανον μὲν ἀχόθεν πλεῖστους φέρων
> Εἰς τὴν ἑορτὴν ὅσον οἶον εἴκοσι.
> Ὁρῶ δ' ἄνωθεν γάργαρ' ἀνθρώπων κύκλῳ.

Gargara, ut videris, manifeste posuit pro multitudine. nec aliter Aristomenes ἐν μύθοις.

Ἔνδον γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἀνδρῶν γάργαρα.

Aristophanes autem comicus composito nomine ex arena & Gargaris innumerabilem, ut ejus lepos est, numerum conatur exprimere. in fabula enim Acharnensium ait,

Αδ' ὠδυνήθην, ψαμμοκοσιογάργαρα.

ψαμμοκόσια autem seorsum pro multis Varro sæpe in Menippeis suis posuit. sed Aristophanes adjecit *Gargara*; ad significationem numerositatis innumeræ. est ergo secundum hæc sensus horum versuum talis. Cum ea sit anni temperies ut hiems serena sit, solstitium vero imbricum; fructus optime proveniunt. hæc autem adeo agris necessaria

necessaria sunt, ut sine his nec illi natura fecundissimi Mysiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis, quæ de his habetur. addit Mysiæ nominatim Gargara: quod ea urbs posita in imis radicibus Idæ montis defluentibus inde humoribus irrigetur; possitque videri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam quod uliginosa sint non sola Gargara pro viciniis montis sed & universæ Mysiæ arva, adhiberi potest testis Æschylus;

Ἰὼ κάϊκε μύσιαί τ' ἐπιῤῥοαί.

Quid de Græcis in hoc loco traxerit diximus. addemus præterea hoc jucunditatis gratia, & ut liqueat Vergilium vestrum undique veterum sibi ornamenta traxisse, unde hoc dixerit;

Hiberno lætissima pulvere farra.

in libro enim vetustissimorum carminum, qui ante omnia quæ à Latinis scripta sunt compositus ferebatur, invenitur hoc rusticum vetus canticum; *Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra Camille metes.*

CAP. XXI.

De poculorum generibus.

NOmina poculorum Vergilius plerumque Græca ponit, ut carchesia, ut cymbia, ut cantharos, ut scyphos. de carchesiis ita;

Cape Mæonii carchesia Bacchi:
Oceano libemus ait:

& alibi;

Hic duo rite mero libans carchesia Baccho.

de cymbiis;

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

de cantharo;

Et gravis attrita pendebat cantharus ansa,

de scyphis;

Et sacer implevit dextram scyphus.

Ea autem cujus figuræ sint quisve eorum fecerit mentionem nemo quærit, contenti scire cujuscemodi esse pocula. & scyphos quidem cantharosque consueta vulgi nomina ferendum si transeant; sed de carchesiis cymbiisque quæ apud Latinos haud scio an unquam reperias, apud Græcos autem sunt rarissima, non video cur non cogantur inquirere quid sibi nova & peregrina nomina velint. est autem carchesium poculum Græcis tantummodo notum. meminit ejus Pherecydes in libris historiarum; aitque Jovem Alcmenæ precium concubitus carchesium aureum dono dedisse. sed Plautus insuetum nomen reliquit; aitque in fabula Amphitryone pateram datam: cum longe utriusque

utriusque poculi figura diversa sit. patera enim, ut & ipsum nomen indicio est, planum ac patens est. [1] carchesium vero procerum & circa mediam partem compressum, [2] ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertinentibus. Asclepiades autem vir inter Græcos apprime doctus ac diligens, carchesia à navali re existimat dicta. ait enim navalis veli partem inferiorem πτέρναν vocari; at circa mediam ferme partem τράχηλον dici; summam vero partem carchesium nominari, & inde diffundi in utrumque veli latus ea quæ cornua vocantur. Nec solus Asclepiades meminit hujus poculi; sed & alii illustres poëtæ: ut Sappho quæ ait;

Κρινῇ δ'. ἄρα πάντες καρχήσι' εἶχον, καὶ ἔλειβον·
Ἀράσαντο δὲ πάμπαν ἐσθλὰ τῷ γαμβρῷ.

Κρατῖνος ἐν Διονυσαλεξάνδρῳ.

[3] Στολὴν δὲ δή τινα εἶχεν τῦ δ' ὁμόχροον;
Θύρσον, κροκωτὸν, ποικίλον καρχήσιον.

Sophocles in fabula, quæ inscribitur, Tyro;

Παρεστῆναι μέσῃν τράπεζαν ἀμφὶ σῖτία τε καὶ καρχήσια.

Hæc de carchesiis ignoratis Latinitati & à sola Græcia celebratis. sed nec *cymbia* in nostro sermone reperies. est enim à Græcorum paucis relatum. Philemon notissimus comicus in Fasmate ait;

Επεὶ δ' ἡ ῥόδη κυμβίον ἀκράτυ
Κατασέσεικεν ὑμῶν ἄνω.

Anaxandrides etiam comicus in fabula Αγροίκοις;

Μεγάλ' ἴσως κυμβία προπινόμενα
Καὶ μεθ' ἀκράτυ ἐκάκωσεν ὑμᾶς.

Meminit ejus & Demosthenes in oratione quæ est in Midiam: Επ' ἀστράβης δ' ὀχεῖτο ἐξ [4] Αργύρας τῆς Εὐβοίας, χλανίδας δὲ καὶ κυμβία ἔχων, ὧν ἐπελαμβάνοντο οἱ πεντηκοστολόγοι. Cymbia autem hæc, ut ipsius nominis figura indicat, diminutive à cymba dicta; quod & apud Græcos & apud nos ab illis trahentes navigii genus est.

[1] *Carchesium vero procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter* | Casaubonus ad Athenæum lib. 11. cap. 7. legit transpositione tali: *compressum mediocriter, ansatum*. Pontan.

[2] *Ansatum mediocriter, ansis à summo ad imum pertingentibus* | Carchesium nobis adumbrat Macrobius: At quomodo pote ansatum id esse mediocriter ubi ansæ, ut ipse ait, à summo ad infimum demerserint; Ego quantum ex his & Calixeni quoque Rhodii verbis quæ ex Athenæo, ut puto, Macrobius hic transtulit, conjecto: fuit hoc poculum, ut Græca verba sunt, ἱκανῶς ἐπίμηκες, & ideo compressum quidem circa meditullium sed protuberans leviter. Quod Macrobius, uti opinio mea est, signate Latinitati reddiderat scripseratque: *ancatum mediocriter*, nisi aliter fuisset visum exscriptoribus. *Ancatum* autem ab *ancus* formatum est. Festus: *Ancus appellatur qui aduncum habet brachium, ut exporrigi non possit*. Glossæ: *ancus*, λορδὸς. *Idem*.

[3] Στολὴν δὲ δή τινα | Cratino hunc versum restitui ex eodem codice suppeditantibus iisdem scedis, & epistola amicissimi mei Theodori Ryquii, cui musarum honoris gratia cum maxime peregrinanti ex animo opto, ut quicquid incipiet, feliciter & ultra ipsius votum procedat. In MS. erat ΤΟΥΔΟΜΟΙΦΡΑCΟΝ, pro quo id, quod edidi, ad marginem scripserat pater, nec video melius. In Sapphûs carmine idem codex ΚΗΝΟΙ pro κοινῇ. forte est κεῖνοι; & ἔχον. Etiam versus Cratini in ultima editione male distinctus erat. *Gronov*.

[4] Αργύρας τῆς Εὐβοίας | Male Stœriana Αργυρὰς Εὐβοίας. Ineptius cum Stephano Pontanus. Αργύρας καὶ ἐξ Εὐβοίας. Recte solus Camerarius. *Gronov*.

ac sane animadverti ego apud Græcos multa poculorum genera à re navali cognominata; ut carchesia supra docui, ut hæc *cymbia* pocula procera ac navibus similia. Meminit hujus poculi Eratosthenes vir longe doctissimus in epistola ad Hagetorem Lacedæmonium his verbis; Κρατῆρα γὰρ ἔστησαν τοῖς θεοῖς, οὐκ ἀργύρεον, οὐδὲ λιθοκόλλητον, ἀλλὰ τῆς Κωλιάδος. τοῦτον δ' ὁσάκις ἐπιπληρώσαιεν, σπονδοποιοῦντες τοῖς θεοῖς ἐκ τῆς φιάλης, ᾠνοχόουν ἐφεξῆς βάπτοντες τῷ κυμβίῳ. fuerunt qui *cymbium* à *cissybio* per syncopam dictum existimarent. Cissybii autem, ut de Homero taceam qui hoc poculum Cyclopi ab Ulysse datum memorat, multi faciunt mentionem: voluntque nonnulli proprie *cissybium* ligneum esse poculum ex edera, id est, κισσοῦ. & Nicander quidem Colophonius, in primo Ætolicon sic ait? Ἐν τῇ ἱεροποιΐῃ τοῦ Διδυμαίου Διὸς κισσοῦ σπονδοποιέοντα πετάλοισιν. ὅθεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια φωνέεται.
sed & Callimachus meminit hujus poculi.

Καὶ γὰρ ὁ Θρηΐκιον μὲν ἀπῄνατο χανδὸν ἄμυστιν
Ζωροποτεῖν, ὀλίγῳ δ' ἥδετο κισσυβίῳ.

Qui autem cissybium ex edera factum poculum οἴονεὶ κισσινὸν dici arbitrantur; Euripidis auctoritate niti videntur; qui in Andromeda sic ait;

Πᾶς δὲ ποιμένων ἔρρει λεώς.
Ο μὲν γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφον,
Πόνων ἀναψυκτῆρ', ὁ δ' ἀμπέλου γάνος.

hæc de cymbio. Sequitur ut, quando cantharum & poculi & navigii genus esse supra diximus, probetur exemplis. & pro poculo quidem nota res est vel ex ipso Vergilio, qui aptissime proprium Liberi patris poculum assignat Sileno. sed id, ut supra polliciti sumus, etiam pro navigio poni solitum debemus ostendere. Menander in Nauclero;

Ἥκει λιπὼν Αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος
Θεόφιλος ἡμῖν ὦ Στράτων, ὡς ἐς καλὸν
Τὸν υἱὸν εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον.
Πρῶτος δ' ἐγώ σοι τόν δ' ἐχρύσουν κάνθαρον.
Ποῖον; τὸ πλοῖον, οὐδὲ μ' οἶσθα σ' ἄθλιε.

& sacer implevit dextram scyphus.

scyphus Herculis poculum est, ita ut Liberi patris cantharus; Herculem vero fictores veteres non sine causa cum poculo fecerunt, & nonnunquam cadabundum & ebrium: non solum quod is heros bibax fuisse perhibetur; sed etiam quod antiqua historia est Herculem poculo tanquam navigio ventis immensa maria transisse.. Sed de utraque re pauca ex Græcis antiquitatibus dicam. & multibibum heroa istum fuisse, ut taceam quæ vulgo nota sunt, illud non obscurum argumentum est, quod Ephippus in Busiride inducit Herculem sic loquentem;

Οὐκ οἶσθα μ' ὄντα, πρὸς θεῶν, Τιρύνθιον
Ἀργεῖον; οἱ μεθύοντες ἀεὶ τὰς μάχας
Πάσας μάχονται. τοιγαροῦν φεύγουσ' ἀεί.

Est etiam historia non adeo notissima nationem quandam hominum fuisse prope Heracleam ab Hercule constitutam Cylicranorum composito nomine ἀπὸ τῆς κύλικος. quod poculi genus nos, una littera immutata, calicem dicimus. poculo autem Herculem vectum ad Ἐρύθειαν Hispaniæ insulam navigasse & Panyasis egregius scriptor Græcorum dicit, & Pherecydes auctor est: quorum verba subdere supersedi, quia propiora sunt fabulæ quam historiæ. Ego tamen arbitror non poculo Herculem maria transvectum sed navigio cui scypho nomen fuit; ita ut supra cantharum & carchesium & à cymbis derivata cymbia, omnia hæc asseruimus esse navigiorum vocabula.

CAP. XXII.

De aliis quibusdam locis Vergilii.

NOmina quoque Vergilius nonnunquam ex antiquissimis Græcorum historiis mutuatur. scitis apud illum unam ex comitibus Dianæ Opin vocari. quod nomen vulgo fortasse temere impositum vel etiam fictum putatur ab ignorantibus, ingeniosum poëtam cognomen, quod à veteribus Græcis scriptoribus ipsi Dianæ fuerat impositum, comiti ejus assignare voluisse. sed Vergilius sic ait;

Velocem interea superis in sedibus Opin
Unam ex virginibus sociis sacraque caterva
Compellabat, & has tristis Latonia voces
Ore dabat.

& infra; *At Triviæ custos jamdudum in montibus Opis.*

Opin, inquit, comitem & sociam Dianæ. Sed audite unde Vergilius hoc nomen acceperit; qui, ut dixi, quod epitheton ipsiusce legerat, sociæ ejus imposuit. Alexander Ætolus poëta egregius in libro, qui inscribitur Musæ, refert quanto studio populus Ephesius dedicato templo Dianæ curaverit præmiis propositis ut qui tunc erant poëtæ ingeniosissimi in deam carmina diversa componerent. in his versibus Opis non comes Dianæ sed Diana ipsa vocata est. loquitur autem, ut dixi, de populo Ephesio;

Αλλ' ὄγε πειθόμενος πάγχυ Γεγκιδίοι μελέδαι
Τιμόθεον κιθαρίης ἴδμονα ἠδὲ μελέων,
Τὸν Θερσάνδροιο τὸν ἤνεσεν ἀνέρα σίγλων,
Χρυσείων ἱερὸν δή ποτε χιλιάδα.
Τιμῆσαι παχέων Ὦπιν βλήτειραν ὀϊστῶν.
[1] Ἦλθ' ὁπὶ Κεγχρειῶν τίμιον δίκον ἔχει.

& mox;

Μηδὲ θεῆς σεμνὴν Λητοΐδος ἄλκαρ ἔρυκε.

[1] Ἦλθ' ὁπὶ Κεγχρειῶν, &c.] Hunc cum sequente versiculo primi producimus ex iisdem chartis, nulla mutatione, nisi quod in MS. erat ὄκον pro δίκον. In antecedentibus autem pro τὸν ἤνεσεν Salmasius ad Solinum legebat τοτήνεσεν. Sed adhæreo MS. & vulgatis. Pro πάντοτε idem voluit τῶν ποτε. Verum est δή ποτε, quod ex MS. huc reponere sustinui. Sic omnia illustrari. Suspicari tamen licet pro σιγλῶν scribendum σίκλων qui stateres sunt. Quemadmodum Cherilus quoque ob singulos versus si nile nomisma accepit. Imo forte media sic corrigenda: τὸν ἤνεσεν ἀνέρα σίκλων χρυσείων ἱερὴν δή ποτε χιλιάδ. Gronov.

Apparuit

Apparuit, ni fallor, Opin Dianam dictam, & Vergilium de nimia doctrina hoc nomen in ejus comitem transtuliſſe.

Exceſſere omnis adytis ariſque relictis
Di.

Hoc unde Vergilius dixerit nullus inquirit. ſed conſtat illum de Euripide traxiſſe; qui in fabula Troadibus inducit Apollinem, cum Troja capienda eſſet, ita dicentem;

Ἐγὼ δὲ (νικῶμαι γὰρ Ἀργείας θεὰς
Ἥρᾳ, Ἀθήνᾳ θ', αἳ σωπξόλεον Φρύγας)
λείπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον, βωμούς τ' ἐμούς·
Ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή,
Νοσεῖ τὰ θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

qui verſus docent unde Vergilius uſurpaverit diſceſſiſſe deos à civitate jam capta. nec hoc ſine auctoritate Græcæ vetuſtatis eſt quod ait;

Ipſa Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contrarios Græcorum claſſi à Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere quod Jupiter fecerit, à quo in Græcos fulmen acceperit. Apud Vergilium Pan niveo lanæ munere lunam illexiſſe perhibetur.

In nemora alta vocans,
Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt.

& reliqua. in hoc loco Valerius Probus vir perfectiſſimus notat neſcire ſe hanc hiſtoriam ſive fabulam quo referat auctore. quod tantum virum fugiſſe miror. Nam Nicander hujus eſt auctor hiſtoriæ, poëta, quem Didymus grammaticorum omnium quique ſint quique fuerint inſtructiſſimus fabuloſum vocat. quod ſciens Vergilius adjecit,

ſi credere dignum eſt.

adeo ſe fabuloſo uſum fatetur auctore. in tertio libro curſim legitur; neque unde tranſlatum ſit quæritur:

Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, &c.

in talibus locis grammatici excuſantes imperitiam ſuam inventionis has [2] ingenio magis quam doctrinæ Maronis aſſignant; nec dicunt eum ab aliis mutuatum ne nominare cogantur auctores. ſed affirmo doctiſſimum vatem etiam in hoc Æſchylum eminentiſſimum tragœdiarum ſcriptorem ſecutum: qui in fabula, quæ Latina lingua Sacerdotes inſcribitur, ſic ait;

Στέλλειν ὅπως τάχιστα. ταῦτα γὰρ πατὴρ
Ζεὺς ἐγκελεύει λοξίᾳ θεσπίσματα.

& alibi;

Πατρὸς σοφῆτις ἔνθεος λοξίας Διός.

[2] *Ingenio magis quam doctrina Maronis* Utrumque deſideravit in eo Caligulæ livor. Exſtat apud Tranquillum: *Sed Virgilii & Titi Livii ſcripta & imagines, paulum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoveret: quorum alterum ut nullius ingenii, minimaque doctrinæ, alterum, ut verboſum in hiſtoria negligentemque carpebat.* Pontan.

) Ecquid clarum factum est inde sumpsisse Vergilium, quod Apollo ea vaticinetur, quæ sibi Jupiter fatur? probatum ne vobis est Vergilium ut ab eo intelligi non potest qui sonum Latinæ vocis ignorat, ita nec ab eo posse, qui Græcam non hauserit extrema satietate doctrinam? nam si fastidium facere non timerem, ingentia poteram volumina de his, quæ à penitissima Græcorum doctrina transtulisset, implere. sed ad fidem rei propositæ relata sufficient.

3 *Ecquid clarum factum*] Sic MS. Leidensis, Beroaldina, Stoariana, Vesalienſis, Camerarii &c, ut reor, omnes ad Stephanum, qui pro libidine solitâ fecit *Et quid*, sequutusque eum Isaacius in duabus recensionibus, pessime & sine causa. Quare nos reponendam putavimus veterem lectionem, accedente præsertim monitu nobilis & politissimi viri Thomæ Stanleii in notis ad Æschylum. *Gronov.*

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & inluſtris SATURNALIORUM

LIBER SEXTUS.

CAP. I.

Quos vel ex dimidio ſui, vel ſolidos etiam verſus ab antiquis Latinis poëtis ſit mutuatus Vergilius.

HIC Prætextatus, Mirum, inquit, in modum digeſſit Euſtathius quæ de Græca antiquitate carmini ſuo Vergilius inſeruit. ſed meminimus viros inter omnes noſtra ætate longe doctiſſimos Furium Cæcinamque Albinos promiſiſſe ſe prodituros quid idem Maro de antiquis Romanis ſcriptoribus traxerit. quod nunc ut fiat tempus admonet. cumque omnibus idem placeret: tum Furius Albinus; Etſi vereor ne, dum oſtendere cupio quantum Vergilius noſter ex antiquiorum lectione profecerit, & quos ex omnibus flores vel quæ in carminis ſui decorem [1] ex diverſis ornamenta libaverit, occaſionem reprehendendi vel imperitis vel malignis miniſtrem exprobrantibus tanto viro alieni uſurpationem; nec conſiderantibus hunc eſſe fructum legendi, æmulari ea quæ in aliis probes, & quæ maxime inter aliorum dicta mireris in aliquem uſum tuum opportuna derivatione convertere;

[1] *Ex diverſis ornamenta libaverit* | Optimus ille Anglicanus non, *libaverit*, ſed *levaverit*, & animo meo germaniſſime. Vult enim dicere Macrobius, ſubtraxiſſe plena manu. Dixerat libro ante; *Vergilium noſtrum undique veterum ſibi ornamenta traxiſſe.* Nunc facile, uti puto, innoteſcet apud Arbitrum dictio ſub finem: *Unde plani autem, unde levatores viverent niſi.* Ubi vir doctus in nuperis ad eum ſcriptorem Notis ſeu collectaneis admonuit ſibi nuſquam lectum vocabulum, *levatores*, quod ego non abſone ex ſuperiori mente fures interpreter, ſive, ut ipſe Petronius alibi dixit, *Noctiurnos*, qui pallia & talia lucrifacere ſatagunt. *Plani* autem eodem Arbitri loco, idem erit quod voluit Gloſſarium vetus: *Stlatarus*, πλάτ. Ita enim corrigo Gloſſarium, nam editur inepte, *Silatarus*. Docuit me grammaticus priſcus & probus Caper: qui tamen *Stlataris* ſcribit non *ſtlatarus*, & forte utrumque rectum. Verba ſunt: *Stlataris ſine è litera ſcribendum, à ſtlata rate piratica.* Unde iterum in Gloſſario pro *ſtatia* faciendum, *ſtlata*, πειρατικὴ σκάφη εἶδος. *Pontan.*

convertere; quod & noſtri tam inter ſe quam à Græcis, & Græcorum excellentes inter ſe ſæpe fecerunt. &, ut de alienigenis taceam, poſſem pluribus edocere quantum ſe mutuo compilarint bibliothecæ veteris auctores. quod tamen opportune alias, ſi volentibus vobis erit, probabo. Unum nunc exemplum proferam, quod ad probanda quæ aſſero pæne ſufficiet. Afranius enim togatarum ſcriptor, in ea togata quæ Compitalia inſcribitur, non inverecunde reſpondens arguentibus quod plura ſumpſiſſet à Menandro, Fateor, inquit, ſumpſi, non ab illo ſolo modo ſed ut quiſque habuit quod conveniret mihi, quodque me non poſſe melius facere credidi, etiam à Latino. Quod ſi hæc ſocietas & rerum communio poëtis ſcriptoribuſque omnibus inter ſe exercenda conceſſa eſt; quis fraudi Vergilio vortat, ſi ad excolendum ſe quædam ab antiquioribus mutuatus ſit? cui etiam gratia habenda eſt quod nonnulla ab illis in opus ſuum, quod æterno manſurum eſt, transferendo fecit ne omnino memoria veterum deleretur: quos, ſicut præſens ſenſus oſtendit, [2] non ſolum neglectui verum etiam riſui habere jam cœpimus. denique & judicio transferendi & modo imitandi conſecutus eſt, [3] ut quod apud illum legerimus alienum, aut aliud eſſe malimus, aut melius hic quam ubi natum eſt ſonare miremur. Dicam itaque primum quos ab aliis traxit vel ex dimidio ſui verſus vel pæne ſolidos. poſt hoc locos integros cum parva quadam mutatione tranſlatos, ſenſuſve ita tranſcriptos ut unde eſſent eluceret, immutatos alios ut tamen origo eorum non ignoraretur. poſt hæc quædam de his, quæ ab Homero ſumpta ſunt, oſtendam non ipſum ab Homero tuliſſe, ſed prius alios inde ſumpſiſſe, & hunc ab illis quos ſine dubio legerat tranſtuliſſe.

Vertitur interea cœlum, & ruit oceano nox.

Ennius in libro ſexto.

Vertitur interea cœlum cum ingentibus ſignis.
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Ennius in primo:

Qui cœlum verſat ſtellis fulgentibus aptum.

& in tertio:

Cœlum proſpexit ſtellis fulgentibus aptum.

& in decimo:

Hinc nox proceſſit ſtellis ardentibus apta.
Conciliumque vocat divûm pater atque hominum rex.

Ennius in ſexto:

Tum cum corde ſuo divûm pater atque hominum rex
Effatur.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt.

[2] *Non ſolum neglectui* | MS. & editio Veneta, quæ MS. vicem eſt, habent *lectui* Forte editores non adverterunt *non ſolum* hic dici *ἀντι* non ſolum non. Etiam ſubſtantivum non potuit illis placere, tanquam novum & inauditum. Sic tamen & Statius. *Gronov.*

[3] *Ut quod apud illum legerimus alienum, aut aliud eſſe malimus, aut melius hic.* | Placet priſca lectio: *aut illius eſſe malimus*, ſententia diſerte vera. *Pontan.*

Ennius in primo:

Eſt locus, Heſperiam quam mortales perhibebant.
Tuque, ô Tybri, tuo genitor cum flumine ſancto.

Ennius in primo;

Teque, pater Tiberine, tuo cum flumine ſancto.
Accipe daque fidem. ſunt nobis fortia bello
Pectora.

Ennius in primo:

Accipe daque fidem fœduſque feri bene firmum.
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.

Ennius in primo:

Cum ſuperum lumen nox intempeſta teneret.
Tu tamen interea calido mihi ſanguine pœnas
Perſolves.

Ennius in primo,

Non pol homo quiſquam faciet impune animatus
Hoc niſi tu; [4] *nam mi calido das ſanguine pœnas.*
——— Vergilius, *Concurrunt undique telis*
Indomiti agricolæ.

Ennius in tertio:

[5] *Poſtquam defeſſi ſunt; ſtant & ſpargere ſeſe*
Haſtis; anſatis concurrunt undique telis.
Summa nituntur opumvi.

Ennius in quarto:

Romani ſcalis ſumma nituntur opum vi.

& in ſextodecimo:

Reges per regnum ſtatuaſque ſepulchraque quærunt;
Ædificant nomen; ſumma nituntur opum vi.
Et mecum ingentes oras evolvite belli.

Ennius in ſexto:

Quis potis ingentes oras evolvere belli?
Nequa meis dictis eſto mora. Juppiter hac ſtat.

Ennius in ſeptimo:

Non ſemper veſtra evertit. nunc Juppiter hac ſtat.
Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam.

Ennius in octavo:

Nunc hoſtes vino domiti ſomnoque ſepulti.
Tollitur in cœlum clamor; cunctique Latini.

Ennius in ſeptimodecimo;

Tollitur in cœlum [6] *clamor exortus utriſque:*

[4] *Nam mi calido das ſanguine pœnas*] In orâ Scriveriani codicis erat *dabi ſanguine*, more Enniano, præcedit enim *facies*. Idem.

[5] *Poſtquam defeſſi ſunt; ſtant & ſpargere ſeſe Haſtis.*] Conjectabam: *Poſtquam defeſſi ſunt ſtando, & ſpargere.* Et apte ita applicabitur ſtatim, *anſatis concurrunt undique telis.* Blanditur tamen magis quod admonuit poſtea Scriverius, *defeſſi ſunt ſtantes ſpargere.* Idem.

[6] *Clamor exortus utriſque*] Malim *utrimque*. Idem Ennius in decimoquarto: *Increſcit telis exercitus aſper utrimque.* Nec ſecus tum aliter Cl. Merulæ. *Idem.*

Quadrupedem

Quadripedante putrem ſonitu quatit ungula campum.

Ennius in ſexto:

Explorant Numidæ. totam quatit ungula terram.

idem in octavo:

Conſequitur, ſummo ſonitu quatit ungula terram.

idem in ſeptimodecimo:

It eques & plauſu cava concutit ungula terram.
Unus qui nobis cunctando reſtituit rem.

Ennius in duodecimo:

Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.
Corruit in vulnus. ſonitum ſuper arma dedere.

Ennius in ſextodecimo:

Concidit, & ſonitum ſimul inſuper arma dederunt.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras.

Lucretius in ſecundo:

Cum primum aurora reſpergit lumine terras.
Flammarum longos à tergo involvere tractus.

Lucretius in ſecundo:

Nonne vides longos flammarum ducere tractus?
Ingeminant abruptis nubibus ignes.

Lucretius in ſecundo:

Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.
Belli ſimulacra ciebant.

Lucretius in ſecundo:

Componunt, complent; belli ſimulacra cientur.
Simulacraque luce carentum.

Lucretius in quarto:

Cum ſæpe figuras
Contuitur mirans, ſimulacraque luce carentum.
Aſper acerba tuens retro redit.

Lucretius in quinto:

Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens.
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Furius in primo Annali:

Interea oceani linquens aurora cubile.
Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem?

Furius in ſexto:

Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?
Rumoreſque ſerit varios, ac talia fatur.

Furius in decimo:

Rumoreſque ſerunt varios, & multa requirunt.
Nomine quemque vocans, reficitque ad prœlia pulſos.

Furius in undecimo:

Nomine quemque ciet; dictorum tempus adeſſe
Commemorat.

deinde infra:

Confirmat dictis, simul atque excuscitat acres
Ad bellandum animos, reficitque ad prælia mentes.
Dicite Pierides, non omnia possumus omnes.

Lucilius in quinto;

Major erat natu. non omnia possumus omnes.
Diversi circumspiciunt. hoc acrior idem.

[7] Pacuvius in Medea:

Diversi circumspicimus, [8] *horror percipit.*
Ergo iter inceptum peragunt rumore secundo.

Suevius in libro quinto:

[9] *Redeunt referunt petita rumore secundo.*
Numquam hodie effugies, veniam quocunque vocaris.

Nævius in equo Trojano;

Nunquam hodie effugies, quin mea manu moriare.
Vendidit hic auro patriam dominumque potentem
Imposuit; fixit leges precio atque refixit.

[10] Varius de morte:

Vendidit hic Latium populis, agrosque viritim
Eripuit; fixit leges precio atque refixit.
Ut gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.

Varius de morte:

[11] *Incubet & Tyriis, atque ex solido bibat auro.*
Talia sæcla suis dixerunt currite fusis.

[7] *Pacuvius in Medea* | Monet margo Scriverii, legendum *Medc.* Idem.

[8] *Horror percipit* | Adumbravit Plautus Menæchmis: *Quid cessat dare potionis aliquid, priusquam percipit insania?* Ad quem locum exigunt quoque illum, Sticho:

D. *At ego peris cui medullam lassitudo perbibit.*

P. *Quid ego cui misero medullam ventris percepit fames?*

Cl. tamen Lipsio placuit, *perrepit*. Meo judicio loci illius germana lectio & mens nondum visa criticis, & abesset ambitio, dicerem visam mihi. Lego: *Cui misero medullam ventris peredit fames.* Captavit manifesto ἀντίστοιχον. Plautus in *perbibit*, & *peredit*, quomodo Curculione festive ex illis ipsis vocibus regiones finxit à milite subjugatas *peredesiam* & *perbibesiam*. Hinc Festus: *Plautus peredesiam & perbibesiam commentus est cum notare voluit cupiditatem edendi & bibendi.* Itaque à fame peredi ventris medullam apte & argute responsum existimo à Comico parasito. Catullus alluxit: *Ignes interiorem edunt medullam.* Et Maro: *Est mollis flamma medullas.* Et 12. Æneid. *Nec te tantus edat tacitam dolor.* Idem.

[9] *Redeunt referunt petita* | Vel obversa legem legendum *referuntque*, & ita Camerarii liber. *Idem.*

[10] *Varius de morte* | Lucanus panegyrico ad Pisonem:

Macenas tragico quatientem pulpita gestu
Evexit Varium. Idem.

[11] *Incubet & Tyriis* | Vestimenta intelligit quæ cubitoria priscis dicta. Petronius: *Vestimenta mea cubitoria perdidit, Tyria, seu dubio.* Quo tamen loco quid est, *Tyria seu dubio.* Putem ego laborare lectionem, pictumque antiquitus, *elubie.* Unde factum *dubio*, cum deberet, *eluvie. Tyria* ergo, *sine elubie*, sunt vestimenta pura nec sordidata. De sordidatis Festus & alii. Lucilius illo versu: *Hac vestimentis maculosis asticis ipse.* Claudianus autem cubitorias similiter vestes Tyrias intellexit in Fescenninis. Ait:

At Vestes Tyria sanguine fulgidas
Alter virgineus nobilitet cruor.

Sed an Claudiani illo versu honeste satis dictum: *alter virgineus cruor?* Malim ego: *Alte virgineus nobilitet cruor.* Et nisi fallor in mentem habuit illud Poëtæ; *Virgineumque alte bibat acta cruorem.* Idem.

Catullus:

Catullus:

Currite ducenti ſubtemine, currite fuſi.
Felix heu nimium felix, ſi litora tantum
Numquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.

Catullus:

Juppiter omnipotens utinam non tempore primo
Gnoſia Cecropiæ tetigiſſent litora puppes.
magna oſſa lacertoſque
Extulit.

Lucilius in ſeptimodecimo:

[12] *Magna oſſa lacertique*
Apparent homini.
Placidam per membra quietem
Irrigat.

Furius in primo:

Mitemque rigat per pectora ſomnum.

& Lucretius in quarto:

Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem
Irrigat.
camposque liquentes.

Lucretius in ſexto ſimile de mari.

Et liquidam molem, camposque natantes.
Et geminos duo fulmina belli
Scipiadas.

Lucretius in tertio.

Scipiades belli fulmen Karthaginis horror.
& oræ.
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

Lucretius in ſecundo,

Fœdo pertorquent ora ſapore.
Morte obita quales fama eſt volitare figuras.

Lucretius in primo:

Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur oſſa.

hinc eſt & illud Vergilii:

Et patris Anchiſæ gremio complectitur oſſa.
Ora modis attollens pallida miris.

Lucretius in primo:

Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris.
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.

[12] *Magna oſſa lacertique Apparent homini* Herculem ſentit Lucilius; & extat Priapæis: *Phœbus comoſus, Hercules lacertoſus.* Monuit me item Franciſcus Douſa, legere ſe ad Lucilium, *hominis.* Idem.

Ennius in sextodecimo:

Tunc tumido manat ex omni corpore sudor.
Labitur uncta vadis abies.

Ennius in quartodecimo:

Labitur uncta carina; volat super impetus undas.
Ac ferreus ingruit imber.

Ennius in octavo:

Hastati spargunt hastas, fit ferreus imber.
Apicem tamen incita summum
Hasta tulit.

Ennius in sextodecimo:

Tamen induvolans secum abstulit hasta
Insigne.
Pulverulentus eques furit: omnes arma requirunt.

Ennius in sexto:

Balantum pecudes quatit. omnes arma requirunt.
Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Accius in Philoctete:

Quem neque tueri contra nec affari queas.
Aut spoliis ego jam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni.

Accius in armorum judicio:

Nam tropæum ferre me à forti viro pulchrum est.
Si autem vincar; vinci à tali nullum est probrum.
Nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit; vanum etiam mendacemque improba finget.

Accius in Telepho:

Nam si à me regnum fortuna atque opes
Eripere quivit, at virtutem non quiit.
Disce puer virtutem ex me, verumque laborem;
Fortunam ex aliis.

Accius in armorum judicio;

[19] *Virtuti is par, dispar fortunis patrii.*
Jamjam nec maxima Juno
Nec Saturnius hæc oculis pater adspicit æquis.

Accius in Antigona;

Jamjam neque dii regunt,
Neque profecto deûm summus rex omnibus curat.
Num capti potuere capi? num incensa cremavit
Troja viros?

[19] *Virtuti is par, dispar fortunis patrii.*] Rescribo: *Virtute sis par, dispar fortunis patri.* Clarum ex Maroniana imitatione: *Disce puer virtutem ex me verumque laborem:* *Fortunam ex aliis.* Et addo Lucam Fruterium in Verisimilium olim libris idem incurrisse. quod dissimulasse & rei & ingeniosissimi capitis causa piaculum censui. *Idem.*

Ennius

Ennius in undecimo cum de Pergamis loqueretur;

Quæ neque Dardaniis campis potuere perire,
Nec cum capta capi, nec cum combuſta cremari.
Multi præterea, quos fama obſcura recondit.

Ennius in Alexandro;

Multi alii adventant, paupertas quorum obſcurat nomina.
Audentes fortuna juvat.

Ennius in ſeptimo.

Fortibus eſt fortuna viris data.
Recoquunt patrios fornacibus enſes;
Et curvæ rigidum falces conflantur in enſem.

Lucretius in quinto;

Inde minutatim proceſſit ferreus enſis;
Verſaque in obſcœnum ſpecies eſt falcis aenæ.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina.

Lucretius in quinto;

Ad ſedare ſitim fluvii fronteſque vocabant.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua carpit.

Lucretius in quinto;

Quod ſol atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua, ſatis placabat pectora donum.

CAP. II.

Quos locos, aut integros, aut paucis admodum immutatis, ex antiquis Latinis ſcriptoribus Vergilius tranſtulerit: quoſque ita mutaverit: ut origo tamen eorum facile deprehendatur.

POſt verſus ab aliis vel ex integro vel ex parte tranſlatos, vel quædam immutando verba tanquam ſuco alio tinctos, nunc locos locis componere ſedet animo, ut, unde formati ſint, quaſi de ſpeculo cognoſcas.

Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor. juvat ire jugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli devertitur orbita clivo.

Lucretius in primo;

Nec me animi fallit quam ſint obſcura; ſed acri
Percuſſit thyrſo laudis ſpes magna meum cor,
Et ſimul incuſſit ſuavem mi in pectus amorem
Muſarum; quo nunc inſtinctus mente vigenti,
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita ſolo.

Accipite

Accipite & alterum locum Maronis illi, unde traxerat, comparandum, ut eundem colorem ac pæne ſimilem ſonum loci utriuſque reperias.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes.

& mox:

At ſecura quies & neſcia fallere vita
Dives opum variarum, at lætis otia fundis,
Speluncæ, vivique lacus; at frigida tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni,
Non abſunt illic, ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum exiguoque aſſueta juventus,

Lucretius in libro ſecundo:

Si non aurea ſunt juvenum ſimulachra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur,
Nec domus argento fulgens auroque renidens,
Nec citharam reboant laqueata aurataque Tempe;
Cum tamen inter ſe proſtrati in gramine molli,
Propter aquæ rivum ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora curant,
Præſertim cum tempeſtas arridet, & anni
Tempora conſpergant viridantes floribus herbas.
Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in ſecundo:

Nec teneræ ſalices atque herbæ rore virentes
Fluminaque ulla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamque avertere curam.

Ipſius vero peſtilentiæ, quæ eſt in tertio Georgicorum, color totus & lineamenta pæne omnia tracta ſunt de deſcriptione peſtilentiæ, quæ eſt in ſexto Lucretii. nam Vergiliana incipit:

Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.
Hæc ratio quondam morborum & mortifer æſtus
Finibus in Cecropis funeſtos reddidit agros,
Vaſtavitque vias; exhauſit civibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriuſque ponere ſatis longum eſt; excerpam aliqua; ex quibus ſimilitudo geminæ deſcriptionis appareat. Vergilius ait:

Tum vero ardentes oculi atque attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu gravis; imaque longo
Ilia ſingultu tendunt. it naribus ater

Sanguis

Sanguis; & oppreſſas fauces premit aſpera lingua.
Principio caput incenſum fervore gerebant
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes:
Sudabant etiam fauces intrinſecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via ſæpta coïbat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata malis, motu gravis, aſpera tactu.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.

& quæ darent ſupra retulit idem.

demiſſæ aures, incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & attactu tractanti dura reſiſtit.
Multaque præterea mortis tunc ſigna dabantur:
Perturbata animi mens in mœrore metuque,
Triſte ſupercilium, furioſus vultus & acer,
Sollicitæ porro plenæque ſonoribus aures,
Creber ſpiritus aut ingens, raroque coortus,
Sudoriſque madens per collum ſplendidus humor,
Tenuia ſputa, minuta, croci contacta cruore,
Salſaque per fauces raucas vix edita tuſſis.

Vergilius ait:

Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos. ea viſa ſalus morientibus una;
[1] *Mox erat hoc ipſum exitio.*

Lucretius ait:

Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod aliis dederat vitalis aëris auras
Volvere in ore licere & cœli templa tueri;
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.

Vergilius ait:

Præterea nec mutari jam pabula refert;
Quæſitæque nocent artes; ceſſere magiſtri.

Lucretius ait:

Nec requies erat ulla mali, defeſſa jacebant
Corpora, muſſabat tacito medicina timore.

Vergilius ait:

Ipſis eſt aër avibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.

Lucretius ait:

Nec tamen omnino temere illis ſedibus ulla
Comparebat avis; nec triſtia ſæcla ferarum
Exibant ſilvis; languebant pleraque morbo
Et moriebantur.

[1] *Mox erat hoc ipſum exitio* | Non differam hac occaſione Plautini loci medelam Captivis, *Scen. Nunc illud eſt.* Vulgatur: *Neque exilium eſt, neque adeo ſpes qua mihi* | *Hunc aſpellat metum.* Sed ſcriptum vidi, *Neque exilium exitio eſt.* Quod fere dictum quomodo vulgo, *nec ſalus ſaluti*, & talia. *Pontan.*

Nonne

Nonne vobis videntur membra hujus descriptionis ex uno fonte manasse? Sed rursus locos alios comparemus.

Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioque domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio;

Sanguine civili rem conflant, divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cæde accumulantes;
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.
Multa dies variusque labor mutabilis ævi
Rettulit in melius, multos alterna revisens
Lusit & in solido rursus fortuna locavit.

Ennius in octavo;

Multa dies in bello conficit unus:
Et rursus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haudquaquam quemquam semper fortuna secuta est.
O præstans animi juvenis, quantum ipse feroci
Virtute exsuperas, tanto me impensius æquum est
Consulere, atque omnes metuentem expendere causas.

Accius in Antigona;

Quanto magis te istiusmodi esse intelligo,
Tanto, Antigona, magis me par est tibi
Consulere & parcere.
O lux Dardaniæ, spes ô fidissima Teucrum
& reliqua.

Ennius in Alexandro;

O lux Trojæ germane Hector,
[a] Quid ita cum tuo lacerato corpore miser?
Aut qui te sic respectantibus tractavere nobis?
Frena Pelethronii Lapythæ gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Varius de morte;

Quem non ille finit lentæ moderator habenæ,
Qua velit ire; sed angusto prius ore coërcens
Insultare docet campis, fingitque morando.
Talis amor Daphnin; qualis cum fessa juvencum
Per nemora aque altos quærendo bucula lucos,
Propter aquæ rivum, viridi procumbit in ulva
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti.

Varius de morte;

Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra,
Sævit in absentem, & circum vestigia lustrans
Æthera per nitidum tenues spectatur odores.

[a] *Quid ita cum tuo*] Ennii hunc versum ita rescribebat Scriverianus libri ora: *Quid ita te contuo*, &c. Idem.

Non

Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec ſeræ meminit decedere nocti.
Nec te tua funera mater
Produxi, preſſive oculos, aut vulnera lavi.

Ennius in Cteſiphonte;

Neque terram injicere, neque cruenta
Conveſtire mihi corpora licuit,
Neque miſeræ lavêre lachrymæ ſalſum ſanguinem.
Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animæque marisque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis; ut his exordia primis
Omnia & ipſe tener mundi concreverit orbis.
Tum durare ſolum & diſcludere Nerea Ponto
Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas.
Jamque novum terræ ſtupeant lucеſcere ſolem.

Lucretius in quinto; ubi de confuſione orbis ante hunc ſtatum loquitur;

His neque tum ſolis rota cerni lumine claro
Altivolans poterat; neque magni ſidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, nec aër,
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla videri.
Sed nova tempeſtas quædam moleſque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, pareſque
Cum paribus jungi res, & diſcludere mundum,
Membraque dividere, & magnas diſponere partes.

& infra;

Hoc eſt à terris magnum ſecernere cœlum,
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
Seorſus item puri ſecretique ætheris ignes.

& infra;

Omnia enim magis hæc ex levibus atque rotundis.
Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit
Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvo.

Ennius in Alexandro;

Nam maximo ſaltu ſuperavit
Gravidus armatis equus,
——— Qui ſuo partu ardua perdat
Pergama.
Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas,
Inſit. eo dicente deum domus alta ſileſcit;
Et tremefacta ſolo tellus; ſilet arduus æther.
Tum venti poſuere. premit placida æquora pontus.

3 *Ennius in Cteſiphonte.* Faciendum, *in Cteſiphonte.* Et monuit in Ennianis reliquiis ille Italiæ nuper columen Hieronymus Columna. *Idem.*

Ennius

Ennius in Scipione :

Mundus cœli vastus constitit silentio,
Et Neptunus sævus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit unguis volantibus :
[4] Consistere amnes perennes, arbores vento vacant.
Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum.
Procumbunt Piceæ, sonat icta securibus ilex,
Fraxineæque trabes : cuneis & fissile robur
Scinditur. advolvunt ingentes montibus ornos.

Ennius in sexto :

Incedunt arbusta per alta, securibus cædunt,
Percellunt magnas quercus : exciditur ilex :
Fraxinus frangitur, atque abies consternitur alta :
Pinus proceras pervertunt. omne sonabat
Arbustum fremitu silvai frondosai.
Diversi magno ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusque, Notusque, & lætus Eois
Eurus equis.

Ennius in septimodecimo :

Concurrunt, veluti venti cum spiritus austri
Imbricitor aquiloque suo cum flamine contra
Indu mari magnos fluctus extollere certant.
Nec tamen, hæc cum sint hominumque boumque labores
Versando terram experti, nihil improbus anser.

Lucretius in quinto :

Sed tamen interdum magno quæsita labore,
Cum jam per terras frondent atque omnia florent.
Aut nimiis torrens fervoribus æthereus sol,
Aut subiti perimunt imbres gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.

Sunt alii loci plurimorum versuum, quos Maro in opus suum cum paucorum immutatione verborum à veteribus transtulit. & quia longum est universos versus ex utroque transcribere, libros veteres notabo ; ut qui volet illic legendo æqualitatem locorum conferendo miretur. In principio Æneïdos tempestas describitur, & Venus apud Jovem queritur de periculis filii, & Jupiter eam de futurorum prosperitate solatur. hic locus totus sumptus à Nævio est ex primo libro belli Punici. illic enim æque Venus Trojanis tempestate laborantibus cum Jove queritur : & sequuntur verba Jovis filiam consolantis spe futurorum. item de Pandaro & Bitia aperientibus portas, locus acceptus est ex libro quintodecimo Ennii ; qui induxit Histros duos in obsidione erupisse portam, & stragem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio compilando, dummodo undique ornamenta sibi conferret, abstinuit.

[4] *Consistere* | *Constitere.* Vossius pag. 111. de Hist. Lat. *Idem.*

O fama ingens, ingentior armis
Vir Trojane.

nempe hoc ait: Æneam famam ſuam factis fortibus ſupergreſſum, cum plerumque fama ſit major rebus. ſenſus hic in Catone Ciceronis eſt his verbis.: *Contingebat in eo, quod pleriſque contra ſolet, ut majora omnia re quam fama viderentur, id quod non ſæpe evenit, ut exſpectatio cognitione, aures ab oculis vincerentur.* item,

Proximus huic longo ſed proximus intervallo.

Cicero in Bruto: *Duobus igitur ſummis Craſſo & Antonio L. Philippus proximus accedebat, ſed longo intervallo, tamen proximus.*

CAP. III.

Quos locos primum alii ex Homero tranſtulerint, inde Vergilius operi ſuo aſciverit.

SUnt quædam apud Vergilium, quæ ab Homero creditur tranſtuliſſe: ſed ea docebo à noſtris auctoribus ſumpta; qui priores hæc ab Homero in carmina ſua tranſtulerant. quod quidem ſummus Homericæ laudis cumulus eſt, quod, cum ita à plurimis adverſus eum vigilatum ſit, coactæque omnium vires manum contra fecerint,

Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit.

Homerus de Ajacis forti pugna ait:

Αἴας δ' ὀχέτ' ἔμμενε· βιάζετο γὰρ βελέεσσιν·
Δάμνα μὲν ζωὸς τε νόῳ καὶ χερσὶν Τρῶας ἀγαυοὺς,
Βάλλοντες. δεινὼ δὲ περὶ κεφαλῇσι φαεινὴ
Πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε. βάλλετο δ' αἰεὶ
Καπνὸς φάλαρ' ἐυποίηθ'. ὃδ' ἀείσεσθαι ὁμοῦ ἔκαμεν,
Ἐμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος ἀιόλον, οὐδὲ δυνάτο
Ἀμφ' ἀυτῷ πολεμίξαι, ἐρεϊδοντες βελέεσσιν·
Αἰεὶ δ' ἀγχαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι. κὰδ δέ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ἐκ μελέων πόλυς ἔῤῥεεν, οὐδὲ πῃ εἶχεν
Ἀμπνεῦσαι, πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐσσεύκτο.

[1] Hunc locum Ennius in duodecimo [2] ad pugnam Cœlii tribuni his verſibus transfert;

Undique conveniunt velut imber tela tribuno;
Configunt parmam; tinnit haſtilibus umbo
Ærato ſonitu galeæ: ſed nec pote quiſquam
Undique nitendo corpus diſcerpere ferro.

[1] *Hunc locum Ennius in duodecimo ad pugnam Calii tribuni* | *C. Ælii* ſubſtituit ex hiſtoria Merula. item *decimoſeptimo* vicem *duodecimo*. Cauſas habes ad Fragmenta ipſa, *Pentam.*

[2] *Ad pugnam Calii tribuni* | Merula legit: *C. Ælii.* Idem.

Semper

[3] *Semper abundantes haſtas frangitque quatitque.*
Totum ſudor habet corpus; multumque laborat:
Nec reſpirandi ſit copia. præpete ferro
Hiſtri tela manu jacientes ſollicitabant.

hinc Vergilius eundem locum de incluſo Turno gratia elegantiæ compoſuit:

Ergo nec clypeo juvenis ſubſiſtere tantum,
Nec dextra valet; objectis ſic undique telis
Obruitur. ſtrepit aſſiduo cava tempora circum
Tinnitu galea; & ſaxis ſolida æra fatiſcunt:
Diſcuſſæque jubæ capiti; nec ſufficit umbo
Ictibus. ingeminant haſtis & Troës & ipſe
Fulmineus Mneſtheus. tum toto corpore ſudor
Liquitur, & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Fulmen agit, feſſos quatit æger anhelitus artus.

Homerus ait:

Αὐτὰρ ἀϊστὶ ἔχεσκε κόρυς κόρυθ', ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Furius in quarto annali:

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

hinc Vergilius ait:

Hæret pede pes, denſuſque viro vir.

Homeri eſt:

Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν.

Hunc ſecutus Hottius poëta in libro ſecundo belli Hiſtrici ait:

Non ſi mihi linguæ
Centum atque ora ſient totidem, voceſque liquatæ.

hinc Vergilius ait:

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum.

Homerica deſcriptio eſt equi fugientis, in hæc verba:

Ὡς δ' ὅτε πὴς φατνὸς ἵππος ἀκοσήσας ἔπι φάτνῃ,
Δεσμὸν ἀπορρήξας θείει πεδίοιο κροαίνων,
Εἰωθὼς λούεσθαι εὐρρεῖος ποταμοῖο,
Κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
Ὠμοῖς ἀΐσσονται. ὃ δ' ἀγλαΐῃφι πεποιθώς,
Ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων.

Ennius hinc traxit:

Et tum ſicut equus qui de præſepibus fartus
Vincla ſuis magnis animis abrupit, & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaque prata
Celſo pectore, ſæpe jubam quaſſat ſimul altam,
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.

[3] *Semper abundantes haſtas frangitque quatitque* | Diſplicet hic, *abundantes haſtas.* Vélim, *obundantes.* Metaphoram enim à re navali ſeu littoribus monſtrant vel illa: *frangitque quatitque.* Papinius: *Interiore ſinu frangentia littora curvat Tanarus.* Ubi addit interpres vetus Lutatius: *Frangentia curvam littoribus ſolent fructus frangi.* Et ipſe Vergilius ſic videtur legiſſe. Nam ubi exprimere voluit, dixit: *Objectis ſic undique telis Obruitur.* Nec abſimile eſt quod Maro Arcades inundare armis fecit Æneid. 12. *Hic denſi rurſus inundant Troës Agylinique & picti Arcades armis* Hæc exaraveram cum reperio, laudante Cl. Merula, placuiſſe Caſtricomio, *adundantes haſtas.* Sed illud fortius eſt. *Pont an.*

gilius

Vergilius;

Qualis ubi abruptis fugit præsepia vinclis. &c.

Nemo ex hoc viles putet veteres poëtas, quod versus eorum scabri nobis videntur. ille enim stylus Enniani sæculi auribus solus placebat: & diu laboravit ætas secuta, ut magis huic molliori filo acquiesceretur. Sed ulterius non moror Cæcinam quin & ipse prodat, quæ meminit Maronem ex antiquitate transtulisse.

CAP. IV.

De vocabulis Latinis, Græcis, barbarisque, quibus Vergilius primus usus esse videri possit, quum tamen ante & veteres iisdem usi sint.

TUM Cæcina: In versibus vel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quæsiverit, Furius ut memor & veteris & novæ auctorum copiæ disseruit. ego conabor ostendere hunc studiosissimum vatem & de singulis verbis veterum aptissime judicasse, & inseruisse electa operi suo verba, quæ nobis nova videri facit incuria vetustatis, ut ecce, *addita*, pro, *inimica & infesta*, qui non æstimet poëtam arbitrio suo novum verbum sibi voluisse fabricari? sed non ita est. nam, quod ait,

nec Teucris addita Juno

Usquam aberit;

Id est, adfixa & per hoc infesta; hoc jam dixerat Lucilius in libro quartodecimo his versibus:

[1] *Si mihi non prætor fiet additus, atque agitet me:*
Non male sic ille, ut dico, me extenderat unus.
Mane salutantum [2] *totis vomit ædibus undam.*

pulchre, *vomit undam* & antique. nam Ennius ait:

& Tiberis flumen vomit in mare salsum.

unde & nunc *vomitoria* in spectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes in sedilia se fundunt. *Agmen* pro *actu & ductu* quodam ponere non inelegans est, ut:

Leni fluit agmine Tibris.

imo & antiquum est. Ennius enim quinto ait:

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait;

Crepitantibus urere flammis,

non novum usurpavit verbum, sed prior Lucretius in sexto posuit:

[1] *Si mihi non prætor fiet additus* | *Si mihi nunc*, ex monitu Nobiliss. juvenis Francis. Douzæ; & statim *extenderet pro extenderat.* (Cicero ad Atticum, l. 3. Ep. 8. *Itaq; cum meus me mœror quotidianus lacerat, tum vero hac addita cura vix mihi vitam reliquam facit.* Statius: *Et quamvis gravior mortalibus addita cura*) Pontan.

[2] *Totis vomit ædibus undam* | Allusit Juvenalis Sat. 4. *Ante tamen venit: nobis properantibus obstat. Unda prior.* Id.

Nec res ulla magis quam Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
Tum ferreus haſtis
Horret ager.

horret, mire ſe habet. Sed & Ennius in quartodecimo,

Horreſcit telis exercitus aſper utrimque,

& in Erechtheo:

Arma arrigunt: horreſcunt tela.

Et in Scipione:

Sparſis haſtis longis campus [3] *ſplendet & horret.*

Sed & ante omnes Homerus:

Εφείξεν δὲ μάλα φλογὶ μιξόμενος ἠγχέϊον.
Μαχρῆς, ἄς ἔχεν ταυσὶ χροός.
Splendet tremulo ſub lumine pontus.

tremulum lumen de imagine rei ipſius expreſſum eſt. ſed prior Ennius in Menalippe:

Lumine ſic tremulo terra, & cava cærula candent,

& Lucretius in ſexto:

Præterea ſolis radiis jactatur aquai
Humor, & in lucem tremulo rareſcit ab æſtu.
Hic candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.

Sunt qui æſtiment hoc verbum, *umbracula*, Vergilio auctore compoſitum, cum Varro rerum divinarum libro decimo dixerit: *Nonnullis magiſtratibus in oppido id genus umbraculi conceſſum.* Et Cicero in quinto de legibus: *Vis ne igitur (quoniam ſol paululum à meridie jam devexus videtur, nequedum ſatis ab his novellis arboribus omnis hic locus opacatur) deſcendatur ad Lirim; eaque, quæ reſtant, in illius almorum umbraculis proſequamur?* ſimiliter in Bruto; *Sed ut & Theophraſti doctiſſimi hominis umbraculis.*

Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant.

Quod ait ſpecioſe, *tranſmittunt*, pro, *tranſeunt*: ſic & Lucretius in ſecundo:

Et circumvolitant equites, medioſque repente
Tranſmittunt valido quatientes impete campos.

* * * * ſed & Peſtanus Vibonenſis ſic ait: *Pedibus equos tranſmiſimus*, quod eſt, *tranſivimus.*

[3] *Splendet & horret* | *Et*, pro *ac* vel *atque*. Voſſius de Hiſt. Lat. pag. 10. *Pont.*

[4] *Sed & Peſtanus Vibonenſis ſic ait* | Hæc jam olim lectio omnibus hucuſque exemplaribus conſtantiſſime inolevit, adeo ut *Peſtanus Vibonenſis* inter authores legatur in Indice, qui eſt ad calcem Editionis Henr. Stephani &, quæ eam proximè excepit, noſtræ primæ: cum nihil tale ſit, & finus utrique maris ſit, quod indicant verba Ciceronis in Epiſt. ad Atticum lib. 16. Epiſt. 6. illa: *Duo ſinus fuerunt, quos tranſmiſiti aperti, Peſtanus & Vibonenſis; utrumque pedibus equis tranſmiſimus.* Unde nunc facilis eſt emendatio verborum apud Macrobium, ut ſcilicet legatur: *Sed & Peſtanum & Vibonenſem Ciceronis*

Quam

Quam tota cohors imitata, relictis
Ad terram defluxit equis.

ſic Furius in primo:

[5] *Ille gravi ſubito devinctus vulnere habenas*
Miſit equi, lapſuſque in humum defluxit, & armis
Reddidit æratis ſonitum.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Cæperit.

ferit aures noſtras hoc verbum, *diſcludere*, ut novum: ſed prior Lucretius in quinto;

Diffugere inde loci partes cæpere, pareſque
Cum paribus jungi res, & diſcludere mundum.
Paſtorem Tityre pingues
Paſcere oportet oves, deductum dicere carmen.

deductum pro *tenui* & *ſubtili* eleganter poſitum eſt. ſic autem & Afranius in Virgine: *Verbis pauculis reſpondit, triſtis voce deducta, malleq; ſe non quieviſſe dixit*, item apud Cornificium:

[6] *Deducta mihi voce garrienti.*

Sed hæc ab illo fluxerunt, quod Pomponius in Attellana, quæ Calendæ Martiæ inſcribitur, ait: *Vocem deducas oportet, ut mulieris videantur verba. Jube modo afferatur munus; ego vocem reddam tenuem & tinnulam.* & infra: *Etiam nunc vocem deducam.*

Projectaque ſaxa Pachyni *Radimus.*

projecta, ſi ſecundum conſuetudinem dicatur, intelligitur *abjecta*; ſi ſecundum veteres, *projecta*, porro jacta: ut alibi ait;

Projecto dum pede lævo *Aptat ſe pugnæ.*

Sed & Siſenna in ſecundo dixit:

Et Marſi propius ſuccedunt. [7] *atq; ita ſcutis projectis tecti, ſaxa certatim lenta manibus conjiciunt in hoſtes.* & in eodem: *Vetus atq; ingens erat arbor ilex: quæ circum projectis ramis majorem partem loci ſummi tegebat.*

ait pedibus equis tranſmiſimus, quod eſt tranſivimus. (*Pedibus equis*, id eſt, pro equis pedes fuerunt. quomodo & Belgice vulgo, *ruyters te voet.*) Paulo aliter ordinant Popma & Carrio. Quos, ſi libet, vide. Illum in Caſtigationibus librorum ad Atticum: hunc Emendat. lib. 1. cap. 15. *Pontan.* Sic etiam Voſſius Hiſtor. Latin. lib. 3. niſi quod cum aliis *pedibus*, *equis* addita diſtinctione legat & explicet πεζῇ καὶ οὐ ἱππευτί, hoc eſt, terreſtri itinere. Sed his omnibus verior mihi & doctior, ut ſolet, Salmaſius, qui *pedibus æquis* ſcribit, interpretans æquis velis, in Plinianis Exerc. pag. 567. Nam exiſtimare ad adventum Ciceronis in duobus finibus tantum receſſum maris eveniſſe, divinare eſt. *Gronov.*

[5] *Ille gravi ſubito*] Furii eos verſus eſſe loquuntur editiones priſcæ. Habent, *Sic Furius in primo*; *Ille gravi*, &c. Pontan.

[6] *Deducta mihi voce garrienti*] Propert. *Et mea deducta carmina voce legis.* Idem.

[7] *Atque ita ſcutis projectis, tectis ſaxa certatim lenta manibus conjiciunt in hoſtes*] Confuſa & corrupta Siſennæ hæc verba. Scriptura non juvat. Conjecto: *ſcutis projectis tecti, ſaxa.* Quod profecto placet, & cogitandum porro de *lentis* illis *ſaxis*. Mihi ſuſpicio oborta, quod fortaſſis verum eſt, ſcriptum videlicet, *ſaxa certatim levia.* Et certe quis anxie ambigat? Manibus enim, ut addit, hæc projecta. Pro *lenta*, *levata* ſeu *lecta*, quod olim Gulielmus & Popma οἱ μακρείται conjecere, non improbarem, niſi prius illud propius accedere videretur ad ſuperſtitem vocem *lenta*. Idem.

& Lucretius in tertio:

Quamlibet immani projectu corporis exstet.
Et tempestivam silvis evertere pinum.

Hoc verbum de pino tempestiva à Catone sumpsit, qui ait: [8] *Pineam nucem cum effodies, luna decrescente eximito, post meridiem sine vento austro. tum vero erit tempestiva, cum semen suum maturum erit.* Inseruit operi suo & Græca verba; sed non primus hoc ausus. auctorum enim veterum audaciam secutus est.

Dependent lychni laquearibus aureis.

sicut Ennius in nono:

Lychnorum lumina bis sex.

Et Lucretius in quinto:

Quin etiam nocturna tibi terrestria quæ sunt
Lumina, pendentes lychni.

Lucilius in primo:

[9] *Porro chænopodas; clinopodas, lychnosque*
ut diximus semnos ante pedes lecti atque lucernas.

& quod dixit;

nec lucidus æthra
Siderea polus:

Ennius prior dixerat in sextodecimo;

interea fax
Occidit, oceanumque rubra tractim obruit æthra.

& Ilius in Theutrante:

Flammeam per æthram alte fervidam ferri facem.
Dædala Circe;

quia Lucretius dixerat;

Dædala tellus.
Reboant silvæque & longus Olympus;

quia est apud Lucretium:

Nec cithara reboant laqueata aurataque tecta.

Sed hac licentia largius usi sunt veteres, parcius Maro. [10] quippe illi dixerunt & *pausam* & *machæram* & *asotian*, & *malacen*, & alia similia. necnon & Punicis Oscisque verbis usi sunt veteres: quorum imitatione Vergilius peregrina verba non respuit, ut in illo;

8 *Pineam nucem cum effodies, luna decrescente eximito* | Puto fuisse, *effodis*, quod erit *effoderis*. Idem.

9 *Porro chænopodas, clinopodas* | Lucilii corruptissimos hos versus ita reformasse intelligo Douzam patrem:

Porro chenopodas, ut clinopodas lychnosque
Dicimus χενῶς ἀντὶ *pedes lecti atq; lucernas.*

Videndum tamen ne *Cœnopodas* sit verior lectio. κοινόποδες enim Sophocli οἱ ὁμοῦ ὁδοιπορήσαντες, *via comites, socii*. Idem.

10 *Quippe illi dixerunt & pausam & machæram & asotian* | Ita reposuit H. Stephanus. *Acaciam* tamen, quod in plerisque editionibus est, religio mihi fit pervertere. Reperio aliquoties id vocis apud Curopalatem, ἀκάκιον inquit, ἔχει χῶμα ἐντὸς καὶ καλεῖται ἀκακία, ὡς εἴπομεν, τὸ τὸν βασιλέα ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητόν, &c. Id est: *Aureum hoc textile habet aliquid aggestum intus quod appellatur acacia, ut diximus, imperatorem docens humilem esse ut mortalem.* Exstat quoq; apud Tullium de Finibus lib. ni fallor, quinto. Quare me arbitro revocandum. *Id.*

Silvestres uri assidue.

[11] *uri* enim Gallica vox est, qua feri boves significantur. &,

camuris hirtæ sub cornibus aures.

[12] *camuris* peregrinum verbum est, id est, in se redeuntibus. & forte nos quoque cameram hac ratione figuravimus.

[11] *Uri enim Gallica vox est* | Glossarium, *urus, βοὺς γάρμανος*. Quod fuerit *urus*. Tertia vox quid velit etiamnum quæro. Vestigia servant hodieque Germani & Septentrionales homines, dicendo *Vrox*. & fortassis loco Glossarii quem laudavimus, *Vror, βοὺς γάρμανος*, legendum *Vrox, βοὺς γάρμανος*. Nam ut fatetur hic Macrobius, Gallica & peregrina vox est. Et adde non absimili forma piscem quempiam indigetatum Romanis. Festus, *Diex, genus piscis frequens in Ponto*. Idem.

[12] *Camuris peregrinum verbum est, id est, in se redeuntibus* | Festus, *camera & camuri boves à curvatione & Græco καμπὴ dicuntur*. Scribo: *καμπὴ*. Glossarum, *καμπὴ*, flexus. Sed in eodem Glossario quod est, *camuris, ἀγνος ταῦρος*, quomodo expediam? An legend. *ἀγκὰς, ταύρους*. Nam ut idem alibi, *ἄγνος, ὅθεν οἱ λύγοι, vimen*. Orus Apollo vocem *κάμιλον* huc quoque trahit, ubi ait: *ἐπεὶν γὰρ μέσην τῆς ἄλλων ζώων τὸν μηρὸν κάμπτει, διὸ καὶ κάμηλος λέγεται*. Idem.

CAP. V.

Epitheta, quæ apud Vergilium nova videntur, vetustioribus quoque in usu fuisse.

MUlta quoque epitheta apud Vergilium sunt, quæ ab ipso ficta creduntur. sed & hæc à veteribus tracta monstrabo. Sunt autem ex his alia simplicia: ut, *Gradivus, Mulciber*: alia composita; ut, *arquitenens, vitisator*. Sed prius de simplicibus dicam:

Et discinctos Mulciber Afros.

Mulciber est Vulcanus; quod ignis sit, & omnia mulceat ac domet. Actius in Philoctete;

Heu Mulciber
Arma ignavo invecta es fabricatus manu.

& Egnatius de rerum natura libro primo:

[1] *Denique Mulciber ipse ferens altissima cœli*
Contingunt.

hædique petulci
Floribus insultent.

Lucretius in secundo:

Præterea teneri tremulis in vocibus hædi
Corniferas norunt matres agnique petulci.

Illud audaciæ maximæ videri possit quod ait in Bucolicis,

Et liquidi simul ignis;

pro puro vel lucido, seu pro effuso & abundanti, nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto:

[1] *Denique Mulciber ipse ferens altissima ntingunt* | Difficile ex tam abrupto tuere de lectionis veritate. Conjicere tamen ex filo rei liber: *Contigna*, modo id Latium agnoscat. Nam *tignum* & *tignus* crebra. Vide itaque ne fueris, *Cum tigna*. Pontan.

Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Devolet in terram liquidi calor aureus ignis.

triſtis pro amaro tranſlatio decens eſt. ut;

triſteſque lupini.

& ita Ennius in libro Sabinarum quarto: *Neque triſte queritur ſi-napi, neque cæpe mæſtum. Auritos lepores* non Maro primus uſurpat, ſed Afranium ſequitur; qui in prologo ex perſona Priapi ait:

Nam quod vulgo [3] *prædicant*
Aurito me parente natum; non ita eſt.

&, ut compoſita ſubjungam, quod ait Vergilius:

Vidi turicremis cum dona imponeret aris:

jam Lucretius in ſecundo dixerat,

Nam ſæpe ante deum vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras.
Quem pius arquitenens.

Hoc epitheto uſus eſt Nævius belli Punici libro ſecundo: *Deinde pollens ſagittis inclytus arquitenens, ſanctuſque Delphis prognatus Pythius Apollo.* idem alibi: *Cum tu arquitenens ſagittis pollens dea.* [4] Sed & Hoſtius libro ſecundo belli Hiſtrici:

Dia Minerva, ſimul autem invictus Apollo,
Arquitenens, Latonius.
Silvicolæ Fauni.

Nævius libro primo belli Punici:

[5] *Silvicolæ homines bellique inertes.*

Accius in Bacchis;

Et nunc Silvicolæ ignota inviſentes loca.
Deſpiciens mare velivolum.

[2] *Et ita Ennius in libro Sabinarum quarto.* Iterum Columna: *Satyrarum quarto.* Idem.

[3] *Prædicant aurito parente me natum.* Afranii sit verſum eſſe, qui ita in prologo ex perſona Priapi. Quod itaque, *aurito parente* id eſt lepore genitum illum Divum prædicabant, non puto temerarium. Petron. *At illa gaudio exultans vides, inquit, Chryſis mea, vides quod aliis leporem excitavi.* Quid velit facile capitur, & recte adaptatur illud Naſonis:

Credula ſi fueris alia tua gaudia carpent,
Et lepus hic aliis exagitatus erit.

Nec abludit quod in Faſtis idem Ovidius, ubi ſalacem Deam Floram poſcit, cur ei caprearum potiſſimum leporumque venatus ceſſerit, ſcribat:

Eſt breve præterea de quo mihi quatere reſtat,
Si liceat, dixi: dixit & illa, licet.
Cur tibi pro Labycis clauduntur rete leanis
Imbelles capreæ ſollicituſque lepus?
Non tibi reſpondit ſilvas ceſſiſſe, ſed hortes
Armaque pugnaci non adeunda fera.

Porro ex his lucem aliquam ſperem loco illi Caſinæ, prologo: *Face jam tu præco omnem auritum populum.* Nam non ita id languidum, ut cenſuit olim juvenis doctus, ſi videlicet ex animalis, quod dixi, natura, *auritum populum*, attentum & excitatum intelligamus. Imo tale eſt illud Comici Afri, *Arrige aures Pamphile:* De quo ita Diomedes, *Cacophaton eſt vitio compoſitionis inverecunda ſuſpicio, ut arrige aures Pamphile.* Denique Afrani verba videtur reſpexiſſe Plautus illo loco. *Idem.*

[4] *Sed & Hoſtius libro ſecundo belli Hiſtrici.* Hunc Cynthiæ, quæ & Hoſtia dicta & Propertii poëtæ fuit amata, avum fuiſſe cenſet Illuſtris Scaliger. Ait Propertius:

Eſt tibi forma potens, ſunt caſta Palladis artes
Splendidaque à Docto fama refulget avo.

Idem.

[5] *Silvicolæ homines.* Reſtituit in Enniani Fragmentis Cl. v. Merula,

Silvicolæ homines belli inertes. Idem.

Livius

Livius in Helena;

Tu qui permensus ponti maria alta velivola.

Ennius in quartodecimo;

Cum procul aspiciunt hostes accedere ventis
Navibus velivolis.

Idem in Andromacha;

Rapit ex alto naves velivolas.
Vitisator curvam servans sub imagine falcem.

Accius in Bacchis;

O Dionyse pater optime vitisator Semela genitus Euthya.
Almaque curru noctivago Phœbe.

Egnatius de rerum natura libro primo:

[6] *Roscida noctivagis astris labentibus Phœbe*
Pulsa loco cessit concedens lucibus altis.
Tu nubigenas invicte bimembres.

Cornificius in Glauco:

Centauros fœdare bimembres.
Caprigenumque pecus nullo custode per herbas.

Pacuvius in Paulo:

Quamvis caprigeno pecori grandior gressio-st.

Accius in Philoctete:

Caprigenum trita ungulis.

Idem in Minotauro:

Taurigeno semine ortum an humano?

Decenter & his epithetis Vergilius usus est; pro *sagitta*, *volatile ferrum*, & pro *Romanis*, *gentem togatam*; quorum altero Suevius, altero Laberius usus est. nam Suevius in libro quinto ait:

Volucrumque volatile telum.

Ac Laberius in Ephebo: *Licentiam ac libidinem* [7] *ut tollam petis Togatæ Stirpis.* idem infra,

Idcirco ope nostra dilatatum est dominium togatæ gentis.

[6] *Roscida noctivagis astris labentibus Phœbe* | Aspexit quoque Thebaidos primo Papinius:
Titanis late mundo subvecta silenti
Rorifera gelidum tenuaverat aëra biga.
Idem.

[7] *Ut tollam petis Togata stirpis* | Sic priores Stephano, qui temere τὸ *petis* exclusit: & pro *Ephebo* edidit *Epheso*, quod sequens commentator in *Epheso* mutavit, sed utrumque non hujus loci. Videtur & fuisse: *Stirpis togatæ.* Gron.

CAP. VI.

De figuris illis quæ ita ſunt peculiares Vergilio ut apud alios aut raro aut nunquam reperiantur.

FIguras vero, quas traxit de vetuſtate, ſi volentibus vobis erit, cum repentina memoria ſuggeſſerit, enumerabo. Sed nunc dicat volo Servius quæ in Vergilio notaverit ab ipſo figurata, non à veteribus accepta, vel aufu poëtico nove quidem ſed decenter uſurpata. quotidie enim Romanæ indoli enarrando eumdem vatem neceſſe eſt habeat hujus annotationis ſcientiam promptiorem. Placuit univerſis electio in reliqua ſuffecti : & adhortati ſunt Servium ut quæ in ſe refuſa ſunt annotaret. Ille ſic incipit. Vates iſte venerabilis varie modo verba, modo ſenſus figurando multum Latinitati leporis adjecit. qualia ſunt hæc ;

Suppoſita de matre nothos furata creavit :
ut ipſa creaverit, quos creari fecit.

Tepidaque recentem
Cæde locum ;
Cum *locum recens cæde* nove dictus ſit. &c ;

Hæc ait, & ſocii ceſſerunt æquore juſſo :
pro eo quod, *juſſi ceſſerunt.*

& cæſo ſparſerunt ſanguine flammas,
qui ex cæſis videlicet profunditur.

Vota deûm primo victor ſolvebat Eoo :
pro, *quæ dis vota ſunt.*

Et me conſortem nati concede ſepulchro :
alius dixiſſet ;
Et me conſortem nato concede ſepulchri. &c,

Illa viam celerans per mille coloribus arcum ;
id eſt, *per arcum mille colorum.* &c ;

Hic alii ſpolia occiſis derepta Latinis
Conjiciunt igni.
pro, *in ignem.* &c :

Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit,
tela exit, pro, *vitat.* &c :

Senior leto canentia lumina ſolvit.
pro, *vetuſtate ſenilia.*

Exeſæque arboris antro ;
pro, *caverna.* &c :

Frontem obſcœnam rugis arat.
arat, non nimie ſed pulchre dictum.

Ter ſecum æreato circumfert tegmine ſilvam,
pro, *jaculis.* &c ;

Vir gregis, pro *capro*. Et illa quam pulchra sunt;

Aquæ mons, telorum seges, ferreus imber:

ut apud Homerum;

Λάϊνον ἕσσο χιτῶνα κακῶν ἕνεχ' ὅσσα ἔοργας. &:

Dona laboratæ Cereris; &:

Oculisque aut pectore noctem
Accipit. &:

Vocisque offensa resultat imago. &:

Pacemque per aras
Exquirunt. &:

Paulatim abolere Sychæum
Incipit.

Sæpe etiam verba pro verbis pulchre ponit.

Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.

[1] *Ora*, pro *personis.* &:

Discolor unde auri per ramos aura refulsit.

quid est enim aura auri, aut quemadmodum aura refulget? sed tamen pulchre usurpavit. &:

Simili frondescit virga metallo,

quam bene usus est, *frondescit metallo?* &;

Nigri cum lacte veneni.

nigro imponere nomen lactis. &:

Haud aliter justæ quibus est Mezentius iræ.

odio esse aliquem, usitatum: *iræ esse*, inventum Maronis est. item de duobus incipit dicere, & in unum definit:

Interea reges, ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru.

ut est apud Homerum:

Οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει
Ὀξείῃ κορυφῇ· νεφέλη δέ μιν ἀμφιβέβηκεν. &:

Protinus Orsilochum & Buten. duo maxima Teucrum
Corpora, sed Buten aversum cuspide fixit. &c.

Juturnam fateor misero succurrere fratri
Suasi;

cum solitum sit dici, *Juturnæ suadeo.*

Urbem quam statuo vestra est. &,

Tu modo quos in spem statues submittere gentis,
Præcipuum jam inde à teneris impende laborem.

pro, *in eos impende.* Facit pulcherrimas repetitiones;

Nam neque Parnassi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere.

[1] *Ora, pro personis* | Martial. *Personam capiti detrahet ille tuo.* Plautus *ora*, Pœnulo: *Qua habent nocturna ora, noctu sacrificatum ire occupant*, Porro Cornificius *oscillantes* hinc dictos credidit. Festus: *Oscillantes, ait Cornificius, ab eo quod os celare sint soliti personis, propter verecundiam, qui eo genere lusus utebantur.* Pont.

Quæ

Quæ vobis quæ digna viri pro talibus ausis?
Vidistis quo Turnus equo, quibus ibat in armis?

[a] Nec interpositiones ejus otiosæ sunt.

Si te nulla movet tantarum gloria rerum.
At ramum hunc (aperit ramum qui forte latebat)
Agnoscas.
Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Numquam fronde levi.

Et illa mutatio elegantissima est; ut, de quo loquebatur, subito ad ipsum verba converteret:

Ut bello egregias idem disjecerit urbes,
Trojamque, OEchaliamque & duros mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Junonis iniquæ
Pertulerit: tu nubigenas invicte bimembreis.

& reliqua. illa vero intermissio,

Quos ego. sed motos præstat componere fluctus;

tracta est à Demosthene: ἀλλ' ἐμοὶ μὲν. οὐ βούλομαι δὲ δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδὲν ἀρχόμενος τοῦ λόγου. Hæc vero quam poëtica indignatio!

Pro Juppiter ibit
Hic, ait.

hæc miseratio:

O patria, ô rapti nequicquam ex hoste penates!

& illa trepidatio:

Ferte citi ferrum, date tela & scandete muros;
Hostis adest.

& conquestio:

Mene igitur socium tantis adjungere rebus
Nise fugis?

Quid illa excogitatio novorum intellectum; ut,

Mentitaque tela. &:
Ferrum armare veneno. &:
Cultusque feros mollire colendo.
Exuerint silvestrem animum. &:
Virgineumque alte bibit acta cruorem.

ut apud Homerum de hasta.

Λιλαιομένη χροὸς ἆσαι. &:
Pomaque degenerant succos oblita priores. &:
Glacie cursus frenaret aquarum. &:
Mixtaque ridenti colocasia fundat acantho. &:
Est mollis flamma medullas

[a] *Nec interpositiones ejus otiosa sunt* | Interpositiones, id est, *parentheses.* Et statim eodem hoc capite pagina sequenti 559. *Intermissio* ponitur pro, quod vulgo rhetores aposiopesin dicunt. *Pontan.*

Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus. &c.
Duro ſub robore vivit
Stuppa vomens tardum fumum. &c.
Sævisque canum latratus in auras. &c.
Celataque amnem fundens pater Inachus urna. &c.
Affixæ venis, animaſque in vulnera ponunt,

& quicquid de apibus dixit in virorum fortium ſimilitudinem, ut adderet quoque mores & ſtudia & populos & prœlia. quid plura? ut & Quirites vocaret. dies me deficiet, ſi omnia perſequi à Vergilio figurata velim. ſed ex his quæ dicta ſunt omnia ſimilia diligens lector annotabit.

CAP. VII.

Vexare, Illaudatus, & Squalere, apud Vergilium quid ſignificent.

CUM Servius iſta diſſereret: Prætextatus Avienum Euſtathio inſuſurrantem videns, Quin age, inquit, Euſtathi, verecundiam Avieni probi adoleſcentis juva: & ipſe publicato nobis quod immurmurat. Euſtathius jamdudum, inquit, multa de Vergilio geſtit interrogare Servium, quorum enarratio reſpicit officium literatoris; & tempus indulgeri optat, quo de obſcuris ac dubiis ſibi à doctiore fiat certior. Et Prætextatus, Probo, inquit, mi Aviene, quod ea de quibus ambigis clam te eſſe non pateris: unde exoratus ſit à nobis doctiſſimus doctor, ut te ſecum negotium habere patiatur. quia in commune proficient, quæ deſideras audire: ne tu modo ultra ceſſes aperire Servio viam de Vergilio diſſerendi. tunc Avienus totus converſus in Servium, Dicas volo, inquit, doctorum maxime, quid ſit quod cum Vergilius anxie ſemper diligens fuerit in verbis pro cauſæ merito vel atrocitate ponendis, incuriose & abjecte in his verſibus verbum poſuit;

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates.

vexaſſe enim verbum eſt levis ac parvi incommodi nec tam atroci caſui congruens, cum repente homines à belua immaniſſima rapti laniatique ſint. Sed & aliud hujuſcemodi deprehendi:

Quis aut Euryſthea durum
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

hoc enim verbum, *illaudati*, non eſt idoneum ad exprimendam ſceleratiſſimi hominis deteſtationem, [1] qui, quod homines omnium gentium immolare ſolitus fuit, non laude indignus ſed deteſtatione exſecrationeque totius humani generis dignus eſt. Sed nec hoc verbum ex diligentia Vergiliana venire mihi videtur:

Per tunicam ſqualentem auro.

[1] *Qui quod homines omnium gentium immolare ſolitus fuit* | Lego, *hoſpites* o. g. Vide Agell. lib. 2. c. 6. *Meurſ.*

non

non enim convenit dicere, *auro ſqualentem*: quoniam nitori ſplendorique auri contraria ſit ſqualoris illuvies. & Servius: De verbo, *vexaſſe*, ita reſponderi poſſe arbitror: [2] *vexaſſe* grave verbum eſt, tractumque ab eo videtur quod eſt *vehere*; in quo ineſt jam vis quædam alieni arbitrii. non enim ſui potens eſt qui vehitur. *vexare* autem, quod ex eo inclinatum eſt, vi atque motu proculdubio vaſtiore eſt. nam qui fertur & raptatur atque huc & illuc diſtrahitur, is vexari proprie dicitur, ſicuti *taxare* preſſius crebriuſque eſt quam *tangere*; unde id proculdubio inclinatum eſt. & *jactare* multo fuſius largiuſque eſt quam *jacere*; unde id verbum traductum eſt. *quaſſare* etiam quam *quatere* gravius violentiuſque eſt. Non igitur, quia vulgo dici ſolet vexatum eſſe quem fumo aut vento aut pulvere, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire, quæ à veteribus qui proprie atque ſignate locuti ſunt, ita ut decuit conſervata eſt. M. Catonis verba ſunt ex oratione quam de Achæis ſcripſit: *Cumque Hannibal terram Italiam lacerare atque vexare*. vexare Italiam Hannibalem, quando nullum calamitatis aut ſævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpeſſa ſit. M. Tullius in quarto in Verrem: *Quæ ab iſto ſic ſpoliata atque direpta eſt, non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem & conſuetudinis jura retineret, ſed ut à barbarâ prædonibus vexata eſſe videatur*. De *illaudato* autem duo videntur reſponderi poſſe. Unum eſt ejuſmodi. Nemo quiſquam tam efflictis eſt moribus, quin faciat aut dicat nonnumquam aliquid quod laudari queat. unde hic antiquiſſimus verſus vicem proverbii celebratus eſt:

[3] Πολλάκι γὸ κὴ μωρὸς ἀνὴρ μάλα κηδεσὸν εἶπεν.

Sed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus eſt; iſque omnium peſſimus deterrimuſque eſt. ac ſicuti omnis culpæ privatio inculpatum facit: inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ virtutis, illaudatus quoque igitur finis eſt extremæ malitiæ, itaque Homerus non virtutibus appellandis ſed vitiis detrahendis laudare ampliter ſolet. Hoc enim eſt:

Τόδ' ἂκ ἄκοντε πεπύθω.

& item illud,

Εγὸ' ἂκ ἀ βείζοντα ἴδοις Αχαιέμονα δῖον,
Οὐ δ' κατατλήσοντ' ὀδ' ἂκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque ſimili modo maximam voluptatem privationem detractionemque omnis doloris definivit, his verbis: ὅρος τῆς μεγίστης τῶν ἡδονῶν πρῶτος τὴν ἀλγηδόνων ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Vergilius *inamabilem* dixit *Stygiam paludem*. nam ſicut *illaudatum* καὶ στυγητὸν laudis, ita *inamabilem* per amoris στυγητὸν deteſtatus eſt. Altero modo

[2] *Vexaſſe grave verbum eſt* | Nec latuit Gloſſarium. *Vexat.* ὀχλεῖ, σύρει, χμάζει. Pontan.

[3] Πολλάκι γὸ κὴ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καὶ-ρεον εἶπεν | Lego, πολλάκι γὸ καὶ μ. ἀ Meurſ.

illauda-

illaudatus ita defenditur. *laudare* ſignificat priſca lingua nominare appellareque. ſic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod eſt nominari. *illaudatus* ergo eſt, quaſi *illaudabilis*, id eſt, *numquam nominandus*; ſicuti quondam à communi concilio Aſiæ decretum eſt, uti nomen ejus qui templum Dianæ Epheſiæ incenderat ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium reſtat ex his quæ reprehenſa ſunt, quod *tunicam ſqualentem auro* dixit. id autem ſignificat copiam denſitatemque auri in ſquamarum ſpeciem intexti. *ſqualere* enim dictum eſt ab ſquamarum crebritate aſperitateque, quæ in ſerpentum piſciumve coriis viſuntur. quam rem & alii & hic idem poëta locis aliquot demonſtrat:

Quem pellis, inquit, *aënis*
In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.

& alio loco;

Jamque adeo rutilum thoraca induitus aënis
Horrebat ſquamis.

Accius in Pelopidibus ita ſcribit: [4] *Ejus ſerpentis ſquamæ ſqualido auro & purpura prætextæ.* Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumque aliqua re erat, ut incuteret viſentibus facie nova horrorem, id *ſqualere* dicebatur. ſic in corporibus incultis ſquamoſiſque alta congeries ſordium, *ſqualor*, appellatur. cujus ſignificationis multo aſſiduoque uſu totum id verbum ita contaminatum eſt. ut jam *ſqualor* de re alia nulla quam de ſolis inquinamentis dici cœperit.

[4] *Ejus ſerpentis ſquamæ ſqualido auro & purpurâ prætextæ* | Lego, & interpungo: *Ejus ſ. ſ. ſqualida auro, & p. p.* Idem.

CAP. VIII.

Alii tres loci apud Virgilium explicati.

[1] GRatum mihi eſt, Avienus ait, correptum quod de optimis dictis male opinabar. ſed in hoc verſu videtur mihi deeſſe aliquid:

Ipſe Quirinali lituo parvaque ſedebat
Succinctus trabea.

ſi enim nihil deeſſe concedimus; reſtat ut fiat lituo & trabea ſuccinctus, quod eſt abſurdiſſimum. quippe cum lituus ſit virga brevis in parte qua robuſtior eſt incurva, qua augures utuntur; nec video qualiter lituo poſſit ſuccinctus videri. Reſpondit Servius ſic hoc dictum eſſe, ut pleraque dici per defectionem ſolent. veluti cum dicitur; M. Cicero homo magna eloquentia, & Roſcius hiſtrio ſumma

[1] *Gratum mihi eſt, Avienus ait, correptum* | In aliis editionibus atque adeo etiam Canerarii *correctum* eſt. At illud omnino verum. Gloſſ. *Corripiat* διορθωσάσθω. Pontan.

venu-

venuſtate, non plenum hoc utrumque neque perfectum eſt, ſed enim pro pleno ac perfecto auditur: ut Vergilius alio in loco:

Victorem Buten immani corpore,

id eſt, corpus immane habentem. & item alibi;

In medium geminos immani pondere cæſtus
Projecit.

ac ſimiliter:

Domus ſanie dapibuſque cruentis.

Sic igitur id quoque dictum videri debet: *Ipſe Quirinali lituo*, id eſt, lituum Quirinalem tenens. Quod minime mirandum foret, ſi ita dictum fuiſſet, Picus Quirinali lituo erat: ſicuti dicimus; ſtatua grandi capite erat. Et, *eſt*, autem & *erat*, & *fuit*, plerumque abſunt cum elegantia ſine detrimento ſententiæ. Sed quoniam facta litui mentio eſt, prætermittendum non eſt, quod poſſe quæri animadvertimus, utrum à tuba lituus auguralis appelletur, an tuba à lituo augurum lituus dicta ſit. utrumque enim pari forma & pariter in capite incurvum eſt. Sed ſi, ut quidam putant, tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homeri verſu λίγξε βίος· neceſſe eſt ut virga auguralis à tubæ ſimilitudine *lituus* vocetur. Utitur autem vocabulo iſto Vergilius & pro tuba, ut ibi;

Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta.

Subjecit Avienus: *Maturate fugam*, quid ſit parum mihi liquet. contraria enim videtur mihi fuga maturitati, unde quid de hoc verbo ſentiendum ſit quæſo me doceas. Et Servius: Nigidius homo omnium bonarum artium diſciplinis egregius, *Mature*, inquit, *eſt quod neque citius neque ſerius, ſed medium quiddam & temperatum eſt.* Bene atque proprie Nigidius. nam & in frugibus & in pomis *matura* dicuntur, quæ neque cruda & immitia ſunt neque caduca, & nimium cocta; ſed tempore ſuo temperate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam divus Auguſtus duobus verbis Græcis eleganter exprimebat. nam & dicere in ſermonibus, & ſcribere in Epiſtolis ſolitum ferunt, σπεῦδε βραδέως, per quod monebat ut ad rem agendam ſimul adhiberetur & induſtriæ celeritas, & tarditas diligentiæ. ex quibus duobus contrariis fit maturitas. Sic ergo & Vergilius inducit Neptunum diſceſſum ventis imperantem, ut & tam cito diſcedant tanquam fugiant, & tamen flandi mediocritatem in regreſſu teneant, tanquam mature, id eſt, temperate, abeuntes. veretur enim ne in ipſo diſceſſu claſſi noceant, dum raptu nimio tanquam per fugam redeant. Idem Vergilius duo iſta verba *maturare* & *properare* tanquam plane contraria ſcitiſſime ſeparavit in his verſibus:

Frigidus agricolas ſi quando continet imber;
Multa, forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur. ——

Bene & eleganter duo iſta verba diviſit. namque in præparatu rei ruſticæ, per tempeſtates pluvias, quoniam ex neceſſitate otium eſt, maturari

turari poteſt: per ſerenas verò, quoniam tempus inſtat, properari neceſſe eſt. Sane cum ſignificandum eſt coactius quid & feſtinantius factum, rectius hoc dicitur *præmature* factum, quam *mature*. ſicuti Afranius dixit [2] in Togata, cui titulus νόμος eſt:

Appetis dominatum demens præmature præcocem.

in quo verſu animadvertendum eſt quod *præcocem* inquit non *præcoquem*. eſt enim caſus ejus rectus non *præcoquis*, ſed *præcox*. Hic Avienus rurſus interrogat. Cum Vergilius, inquit, [3] Æneam ſuum tamquam omnia pium à contagione atrocis viſus apud inferos vindicaverit, & magis eum fecerit audire reorum gemitus, quam ea ipſa videre tormenta, in ipſos vero campos piorum licenter induxerit: cur hoc tantum verſu oſtendit illi partem locorum, quibus impii cohibebantur?

Veſtibulum ante ipſum primiſque in faucibus Orci.

qui enim veſtibulum & fauces videt, intra ipſam ædem jam ſine dubitatione ſucceſſit; aut ſi quid aliud de *veſtibuli* vocabulo intelligendum eſt, ſcire deſidero, ad hæc Servius: Pleraque ſunt vocabula, quibus vulgo utimur: neque tamen liquido animadvertimus quid ea ex vera proprietate ſignificent. ſicuti eſt *veſtibulum* in ſermonibus celebre atque obvium verbum; non omnibus tamen qui illo facile utuntur, [4] liquido ſpectatum. putant enim *veſtibulum* eſſe partem domus priorem, quam *atrium* vocant. [5] ſed Cæcilius Gallus vir doctiſſimus in libro, de

[2] *In Togata cui titulus Nomen eſt* | Afranius tamen an ejuſmodi Togatam ſcripſerit, alibi non reperio laudatum. In Gloſſario eſt *Satura νόμος πολλὰ περιέχων.* In Feſto, *Satura, etiam lex multis aliis conferta legibus.* Laudat deinde Afranium, *Homine* Nonius; niſi quod Hadrian. Junius ejus vicem *omine* depromit ex ſcripto. Crepera hæc & dubia in tanta nocte ſcriptorum veterum. Et quis illuſtret? Variantes lectiones poſuimus ante. Conſtantiſſima earum eſt νόμος ſive *Nomen*. Non reticebo quod venit in mentem mihi, ſcriptum videlicet, *cui titulus Nomos eſt*, ſive *Nomus* ex Agellio. *Nomus* præfectura, dominium ſeu territorium vulgo. Plinius, lib. 5. cap. 9. *Dividitur in præfecturas oppidorum, quas Nomos vocant.* Et ſtatim: *Quidam nomina aliqua permutant, & ſubſtituunt alios nomos; ut Heroopolitæ, Crocodilopolites.* Plinius item junior Trajano: *Tu ex quo nomo ſit, notum mihi facere debebis.* Græci ut à νόμος diſcriminent trahunt accentum in ultimam. Sed de voce, ejuſque notione non puto dubitabitur. Hic autem ea forma & mente requiri comprobaverit vel verſus quem laudat ex ea Togata Aurelius noſter, *Appetis dominatum demens præmature præcocem.* Idem.

[3] *Æneam ſuum tanquam omnia pium* | Expreſſit lectionem ſcriptam Stephan. Excuſi diſertim: *hominem pium.* Sed dixit & Statius, *Di bene quod tales ſtirpemque animoſque venitis.* Idem Statius Achilleide:

Non adeo parebimus omnia matri.

Ubi *parebimus omnia*, idem eſt quod *per omnia*. Ut Græcis πάντως, pro κατὰ πάντα. Idem.

[4] *Liquido exſpectatum* | Ita libri plerique omnes. At nos ex Agellio reſinximus, *ſpectatum*: Quod & Gloſſis veteribus obſervatum; *ſpectata*, δοκιμαζόμενα. Pontan.

Liquido ſpectatum | In antiquis legitur *ad liquidum ſp.* quo offenſus Stephanus non tenuit, quin id ſive ex ingenio ſive antiquo libro tanquam alter γραμματικὸς mutaret. Sed admodum naſute. Livius 35, 8. *Donec ad liquidum veritas explorata eſſet.* Simili modo noſter 5, 13 *Loco, quem volo omnium noſtrum judicio in commune penſari.* Quidni & illic fecit *communiter?* Gronov.

[5] *Sed Cæcilius Gallus vir doctiſſimus in libro de ſignificatione verborum quæ ad jus civile pertinent* | Ejuſmodi opuſculum ſcripſiſſe Ælium Gallum legitur in legum libris; & monuit me amicus meus inſignis adoleſcens Petrus Scriverius. Certe conjectura inde probabilis fit fuiſſe, *C. Ælius Gallus.* Servant tamen ad oram Gelliani aliquot codices, *Aquilius Gallus.* Ille niſi fit, diſpiciendum accuratius. *Pontan.*

ſignifica-

significatione verborum quæ ad jus civile pertinent, secundo, vestibulum dicit esse non in ipsis ædibus neque ædium partem, sed locum ante januam domus vacuum, per quem de via aditus accessusque ad fores ædium sit. Ipsa enim janua procul à via fiebat, area interfita, quæ vacaret. Quæ porro huic vocabulo ratio sit, quæri multum solet. sed quæ scripta apud idoneos auctores legi proferre in medium non pigebit. *Ve* particula, sicuti quædam alia, tum intentionem significat, tum minutionem. nam *vetus* & *vehemens* alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumque est, alterum à nimio impetu & vi mentis instructum. *vecors* autem & *vesanus* privationem significant sanitatis & cordis. diximus autem superius eos qui amplas domus antiquitus faciebant, locum ante januam vacuum relinquere solitos, qui inter fores domus & viam medius esset. in eo loco, qui dominum ejus domus salutatum venerant, priusquam admitterentur, consistebant: & neque in via stabant, neque intra ædes erant. ab illa ergo grandi loci consistione & quasi quadam stabulatione *vestibula* appellata sunt spatia, in quibus multum staretur ab advenientibus priusquam intromitterentur in domum. Alii consentientes vestibula eadem esse, quæ diximus, in sensu tamen vocabuli dissentiunt; referunt enim non ad eos qui adveniunt, sed ad illos qui in domo commanent: quoniam illic numquam consistunt; sed solius transitus causa ad hunc locum veniunt exeundo sive redeundo. Sive igitur secundum priores per augmentum, sive per secundos per diminutionem intelligendum est: tamen *vestibulum* constat aream dici, quæ à via domum dividit. *fauces* autem iter angustum est, per quod ad vestibulum de via flectitur. Ergo Æneas, cum videt fauces atque vestibulum domus impiorum, non est intra domum, nec contactu ædium lævo exsecrabilique polluitur; sed de via videt loca inter viam & ædes locata.

CAP. IX.

Bidentes quid significent, & unde dictæ. Deinde, equitem id ipsum significare nonnumquam quod significaretur nomine equi.

BIdentes *hostiæ* quid essent, inquit Avienus, interrogavi quendam de grammaticorum cohorte; & ille *bidentes* oves esse respondit, idcircoque *lanigeras* adjectum ut oves planius demonstrarentur. Esto, inquam, oves *bidentes* dicantur. Sed quæ ratio hujus in ovibus epitheti, scire, inquam, volo. Atque ille nihil cunctatus, Oves, inquit, *bidentes* dictæ sunt, quod duos tantum dentes habeant. tunc ego: Ubi terrarum, quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere oves aliquando vidisti? ostentum enim hoc est & factis piaculis procurandum, tum ille permotus mihi & irritatus

tatus, Quære, inquit, ea, quæ à grammatico quærenda ſunt, nam de ovium dentibus opiliones percunctator. Facetias nebulonis hominis riſi, & reliqui. ſed te percunctor quaſi ipſius verborum naturæ conſcium. tum Servius: De numero dentium quem ille opinatus eſt reprehendendus à me non eſt, cum ipſe jam riſeris. verum procurandum mihi eſt, ne illud obrepat, quod *bidentes* epitheton ſit ovium; cum Pomponius egregius Atellanarum poëta in Gallis tranſalpinis hoc ſcripſerit:

Mars tibi voveo facturum, [1] *ſi umquam rediero, bidente verre.*

P. autem Nigidius, in libro quem de extis compoſuit, *bidentes* appellari ait, non oves ſolas, [2] ſed omnes beſtias bimas. neque tamen dixit cur ita appellentur. ſed in commentariis ad jus pontificium pertinentibus legi: *bidennes* primo dictas, *d*, litera ex ſuperfluo, ut ſæpe aſſolet, interjecta: ſic pro, *reire*, *redire*, dicitur; & pro, *reamare*, *redamare*, & *redarguere*, non, *rearguere*. ad hiatum enim duarum vocalium procurandum interponi ſolet, *d*, litera. ergo *bidennes* primum dictæ ſunt quaſi *biennes*; & longo uſu loquendi corrupta eſt vox ex *bidennibus* in *bidentes*. Higinus tamen qui jus pontificium non ignoravit, in quinto librorum quos de Vergilio fecit, *bidentes* appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent: per quos ex minore in majorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem. Iterum quærit Avienus in his verſibus,

Frena Pelethronii Lapithæ gyroſque dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos:

cur Vergilius equi officium equiti dederit. nam *inſultare ſolo*, & *glomerare greſſus*, equiconſtat eſſe non equitis. Bene, inquit Servius, hæc tibi quæſtio nata eſt ex incuria veteris lectionis. nam, quia ſæculum noſtrum ab Ennio & omni bibliotheca vetere deſcivit, multa ignoramus, quæ non laterent ſi veterum lectio nobis eſſet familiaris. omnes enim antiqui ſcriptores ut hominem equo inſidentem, ita & equum cum portaret, hominem equitem vocaverunt, & *equitare* non hominem tantum ſed equum quoq; dixerunt. Ennius libro annalium ſeptimo ait;

Denique vi magna quadrupes eques atque elephanti
Projiciunt ſeſe.

Nunquid dubium eſt quin equitem in hoc loco ipſum equum dixerit, cum addidiſſet epitheton *quadrupes*? ſic & *equitare*, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum eſt, & homo utens equo & equus ſub homine gradiens dicebatur. Lucilius namque vir apprime linguæ Latinæ ſcius equum equitare dicit hoc verſu:

Nempe hunc currere equum nos atque equitare videmus.

Ergo & apud Maronem, qui antiquæ Latinitatis diligens fuit, ita intelligendum eſt,

[1] *Si umquam rediero, bidente verre* | Apud Agell. lib. 16. cap. 6. *redierit.* Meurſ.

[2] *Sed omnes beſtias bimas* | Agellius *beſtias* in Nigidio legiſſe judicari poteſt. *Id.*

Atque equitem docuere ſub armis,

id eſt, docuerunt equum portantem hominem,

Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.

Subjecit Avienus:

Cum jam trabibus contextus acernis
Staret equus:

Scire vellem in equi fabrica caſune an ex induſtria hoc genus ligni nominaverit. nam licet unum pro quolibet ligno ponere poëticæ licentiæ ſit: ſolet tamen Vergilius temeritatem licentiæ non amare, ſed rationis certæ vim in rerum vel nominum poſitionibus ſervare. [3] Tum Servius; Non ſine ratione Vergilius hoc loco abietem commemorat, item acerem & pinum paulo poſt; nam fulminata abies interitum Dominæ ſignificabat: Et Troja per fœminam periit. Acer autem in tutela ſtuporis, & viſo equo ſtupuere Trojani, ut; *pars ſtupet innuptæ donum exitiale Minervæ.* Pinus quidem in tutela eſt Matris Deum, ſed & fraudium & inſidiarum; quia ejus poma cadentia per fraudem interimunt, & hic ſcilicet equus plenus inſidiarum eſt. His à Servio peroratis [4] ſtatuerunt in craſtino [5] Flavianum audire, quoniam [6] Maro in Augurali jure refulſit.

[3] *Tum Servius; Non ſine ratione Vergilius* | Clauſula hæc tota de Scripto eſt. Servium vero ut ea dicentem facit Macrob. ita quoq; apud eundem Servium eadem fere reperier. Vide ad verſum: *Cum jam trabibus contextus acernis Staret equus.* Pontan.

[4] *Statuerunt in craſtino Flavianum audire quoniam Maro in Augurali jure refulſit* | Ergone hoc aut præcedentibus libris ſuper Augurali apud Maronem diſciplina quicquam tractatum? Velint quidem id manifeſto ea, verba, *quoniam Maro in Augurali jure refulſit.* Sed erravit, me judice, leviter hic exſcriptor, faciendumque *quo etiam Maro.* Flaviani enim, ut liquet ex fine libri primi, partes fuere differendi de augurali apud Maronem diſciplina. Verba ſunt, *Poſt hunc Flavianus, Apud poëtam noſtrum, inquit, tantam ſcientiam juris auguralis invenio, ut ſi aliarum diſciplinarum doctrina deſtitueretur, hæc illium vel ſola profeſſio ſublimaret.* Et *ſtatim, Huic tu, mi Flaviane, ſuccedes, ut & auditu veſtro recreer & aliquanto ſilentio inſtaurem vires dicendi.* Sed an hæc à Flaviano diſſertata, nequeo dicere. Si tamen neceſſario poſt ſeptimum novus huic ſermoni liber tributus fuerit, iſque tertii diei conventum fecerit. Nam ut docui ſub finem Secundi, Tertius liber & ſubſequi quatuor ſecundi ſolius Diei conventus ſunt. Octavus itaque Macrobii liber exſtiterit, id eſt, tertii diei nova confabulatio, quomodo & dies tres legitimi Saturnales. *Idem.*

[5] *Flavianum audire* | An is ipſe Flavianus, de quo ſæpe, quem jam dixi, Sarisberienſis? Ait lib. 2. cap. 26. *Hoc autem aſſerit Flavianus in libro qui de veſtigiis Philoſophorum inſcribitur.* Et lib. 8. cap. 11. *Tu hiſtoriam aut fabulam, quod his verbis refert Petronius, pro libitu appellabis. Ita tamen ex facto accidiſſe Epheſi, & Flavianus auctor eſt.* Idem.

[6] *Maro in Augurali jure* | Octavus ergo is Macrobii liber de re ea tota accurate pertractaverit. Et niſi plane judicii fallor interpolavit compilavitque id operis, ut pleraque Macrobii alia Joh. Sarisberienſis. Lege libri primi poſtrema duo capita & quædam etiam Secundi, & claras reperies reliquias meliorii hujus auri. *Idem.*

AURE-

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Inluſtris [1] *Conviviorum Poſtremi Diei* SATURNALIORUM

LIBER SEPTIMUS.

CAP. I.

Quando & quibus de rebus philoſophandum in convivio.

PRimis menſis poſt epulas jam remotis & [2] diſcurſum variantibus poculis minutioribus; Prætextatus, Solet, inquit, cibus cum ſumitur tacitos efficere, potus loquaces: at nos & inter pocula ſilemus, tamquam debeat ſeriis vel etiam philoſophicis carere tractatibus tale convivium. & Symmachus; Verumne? ita ſentis Vetti, ut philoſophia conviviis interſit; & non tamquam cenſoria quædam & plus nimio reverenda mater familias penetralibus ſuis contineatur; nec miſceat ſe Libero, cui etiam tumultus familiares ſunt; cum ipſa hujus ſit verecundiæ ut ſtrepitum non modo verborum ſed ne cogitationum quidem in ſacrarium ſuæ quietis admittat? doceat nos vel peregrina inſtitutio vel diſciplina à Parthis petita; qui ſolent cum concubinis non cum conjugibus inire convivia: tamquam has & in vulgus produci & laſcivire quoque, illas non niſi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. An ego cenſeam producendam

[1] *Conviviorum poſtremi diei* | Secundi adhuc diei, liquet, ut puto, ex præmiſſis. Proprie autem hic convivalis ſermocinatio eſt. Nam quæ hactenus dicta, ante Epulas intelligenda ſunt. Vide notata ſupetius ad librum tertium. *Pontan.*

[2] *Diſcurſum variantibus poculis* | Camerarii editio, *diſcurſim*. Prius retinet & Lugdunenſis. Varro: *Dum ſermone canulam variamus*. Petronius *volantibus* dixit. *Volabant inter hæc potiones meracæ*. Idem.

philoſophiam, quo rhetorica venire ars & profeſſio popularis erubuit? Iſocrates enim Græcus orator, qui verba prius libera ſub numeros ire primus coëgit, cum in convivio à ſodalibus oraretur ut aliquid in medium de eloquentiæ ſuæ fonte proferret, [3] hac venia deprecatus eſt. [4] Quæ præſens, inquit, locus & tempus exigit ego non calleo; quæ ego calleo nec loco præſenti ſunt apta nec tempori. Ad hæc Euſtathius: Probo, Symmache, propoſitum tuum, quod [5] philoſophiam eâ, quam maximam putas, obſervatione veneraris, ut tantum intra ſuum penetral æſtimes adorandam. ſed ſi propter hoc à conviviis exulabit; procul hinc faceſſant & alumnæ ejus. honeſtatem dico & modeſtiam; nec minus cum ſobrietate pietatem. quam enim harum dixerim minus eſſe venerabilem? ita fit ut ab ejuſmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus libertatem conviviorum ſolis concubinis, id eſt, vitiis & criminibus addicat. Sed abſit ut philoſophia, quæ in ſcholis ſuis ſolicite tractat de officiis convivalibus, ipſa convivia reformidet; tamquam non poſſit rebus aſſerere quæ ſolet verbis docere; aut neſciat ſervare modum cujus in omnibus humanæ vitæ actibus terminos ipſa conſtituit. Neque enim ita ad menſas invito philoſophiam, ut non ſe ipſa moderetur; cujus diſciplina eſt rerum omnium moderationem docere. Ut ergo inter te & Vettium ve-

[3] *Hac venia deprecatus eſt* | Hic iterum Stephanus ſolus ſibi videtur ſapuiſſe: nam relegato τῷ *hanc veniam*, quod eſt in MS. Veneta, Veſalienſis, Stœriana, Camerariana editionibus, illud nobis dedit, & obſequutus eſt Iſaacius. Ego *hanc veniam* puto reponendum & expono hujus rei veniam. Plautus Captiv. 3,5,63. *Ergo ab eo petito gratiam iſtam*, hoc eſt, iſtius rei. Non diſſimile eſt, quod exponit pater apud eundem in Moſtellaria, 5,3, 44. *Gronov.*

[4] *Quæ præſens inquit locus & tempus* | Græcum non minus lepidum: ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινός, οὐχ ὁ νῦν καιρός· ἐν οἷς δὲ νῦν καιρός, οὐκ ἐγὼ δεινός Senecæ illud quodammodo geminum: *Quod ego ſcio neſcit populus, quod populus ſcit ego neſcio.* Et id quia tam opportune ſe offert, notandum vocem *populum* ſæpe ἄθροον ὄχλον ſignare in libris antiquorum. Quod ignoratum duos reddidit controverſos locos, alterum Apulei, alterum ipſius Senecæ. Ait Lucius lib. 3. *Ac dum primum angiportum inſiſtimus ſtatim civitas omnis in populum effuſa, mira denſitate nos inſequitur.* Divinatum enim, *in publicum effuſa.* Fruſtra: & ſiſtere eum impetum debuit, ſi non librorum conſenſus, at ipſe Apulejus, cui familiaris & ſuus quodammodo hic ſermo. lib. 10. *Venus ecce cum magno favore cavea, in ipſo meditullio, circumfuſo populo lætiſſimorum parvulorum, dulce ſubridens.* Nec capiendum aliter iſtud Catulli, *Per medium denſi tranſit iter populi.* Sed firmabit hæc unice quem dixi Senecæ philoſophi locus, imo his firmabitur. Nam & illum jam diu abducere niſus eſt non unus ſponſus. Pincianum certe inſignem alias Criticum, lapſum hic repulſumque comperio; nec uſi meliore fato ipſi repellentes. Sed locus quem tango legitur Epiſt. 105. *Ut garrulitatem ſuam cuſtodiat & contentus. ſit unius auribus, populum faciet.* *Populus* enim & hic πλῆθος ſive hominum multitudo eſt, quomodo etiam in Queſtionibus Naturalibus *Stellarum populum* figurate & eleganter extulit. Sed & ſententiam id poſcere liquido videbit, qui non aſpicere ſolum Philoſophi totum locum volet ſed inſpicere. Janus Gruterus doctus & diligens cenſor interpretatione fere verum erat aſſecutus, modo abſtinuiſſet mentem divinando. Nam *publicum* etiam hic contra codicum conſtantem fidem eſt. Adde his illud Senecæ Natural. Quæſt. lib. 1. cap. 5. *Sunt ſpecula quibus ſi unum oſtenderis hominem, populus apparet.* item hoc Plinii, lib. 2. cap. 7. *Quamobrem major cælitum populus etiam quàm hominum intelligi poteſt.* & iſtud Martialis, lib. 5: *Omnia ſolus habes: hoc me puto velle negare, Uxorum ſed habes Candide cum populo.* *Cum populo*, id eſt cum multis. *Pontan.*

[5] *Philoſophiam eâ, quam maximam putas, obſervatione veneraris* | Malim. P. e. *quâ maximâ potes*, o. v. Meurſ.

lut arbitrali judicatione componam : aperio quidem philoſophiæ triclinium fores : ſed ſpondeo ſic interfuturam, ne menſuram, notæ ſibi ac ſectatoribus ſuis diſpenſationis excedat. tunc Furius, Quia te unicum, Euſtathi, inquit, ſectatorem philoſophiæ noſtra ætas tulit, oratus ſis ut modum diſpenſationis, quam das ei convivanti, nobis ipſe pateſacias. & Euſtathius : Primum hanc eam ſcio ſervaturam, ut ſecum æſtimet præſentium ingenia convivarum : &, ſi plures peritos vel ſaltem amatores ſui in convivii ſocietate repererit, ſermonem de ſe patietur agitari. quia, velut paucæ literæ mutæ diſperſæ inter multas vocales in ſocietatem vocis facile manſueſcunt, ita rariores imperiti gaudentes conſortio peritorum aut conſonant ſi qua poſſunt, aut rerum talium capiuntur auditu. ſi vero plures ab inſtitutione diſciplinæ hujus alieni ſint ; prudentibus, qui pauciores intererunt, ſanciet diſſimulationem ſui ; & patietur loquacitatem majori parti amiciorem ſociare : ne rara nobilitas à plebe tumultuoſiore turbetur. & hæc una eſt de philoſophiæ virtutibus : quia, cum orator non aliter niſi orando probetur, philoſophus non minus tacendo pro tempore quam loquendo philoſophatur. ſic ergo pauci qui aderunt doctiores in conſenſum rudis conſortii, ſalva & intra ſe quieſcente veri notione, migrabunt, ut omnis diſcordiæ ſuſpicio faceſſat. Nec mirum ſi doctus faciet, quod fecit quondam Piſiſtratus Athenarum tyrannus, qui, cum filiis ſuis rectum dando conſilium non obtinuiſſet aſſenſum, atque ideo eſſet in ſimultate cum liberis, ubi hoc æmulis cauſam fuiſſe gaudii comperit, ex illa diſcordia ſperantibus in domo regnantis naſci poſſe novitatem : univerſitate civium convocata, ait ſuccenſuiſſe quidem ſe filiis non acquieſcentibus patriæ voluntati ; ſed hoc ſibi poſtea viſum paternæ aptius eſſe pietati, ut in ſententiam liberorum ipſe concederet : ſciret igitur civitas ſobolem regis cum patre concordem. hoc commento ſpem detraxit inſidiantibus regnantis quieti. Ita in omni vitæ genere præcipueque in lætitia convivali omne quod videtur abſonum in unam concordiam ſoni ſalva innocentia redigendum eſt. [6] Sic Agathonis convivium, quia Socrates, Phœdros, Pauſanias & Eriſymmachos habuit, ſic & cœna, quam [7] Callias doctiſſimus dedit, [8] Charmadam dico Antiſthenen & Hermogenen cæteroſque his ſimiles, verbum nullum niſi philoſophum ſenſit. at vero Alcinoi & Didonis menſa, quaſi ſolis apta deliciis, habuit hæc Jopam, illa Demodocum citharæ canentes. nec deerant apud Alcinoum ſaltatores viri, & apud Didonem Bitias ſic hauriens merum, ut ſe totum ſuperflua ejus effuſione prolueret. Nonne, ſi quis aut inter Phœacas aut apud Pœnos ſermones de ſapi-

[6] *Sic Agathonis convivium*, &c.] Vide ad hunc locum Paulum Leopardum, lib. 18. cap. 31. indicante margine. *Pontan.*

[7] *Callias doctiſſimus dedit* | Forte : *doctiſſimis*. Gronov.

[8] *Charmadam dico* | Editiones pleræque aliæ omnes, *Carneadem*. Videndus Plutarchus lib. Sympoſiacōn 1. [*Charmidem* leg. ex Xenophonte. *Meurſius.* Ibidem pro *Eriſymmachos* legit idem *Ereimachos* ex Platone. Vide Leopardum lib. 18. cap. 30.] *Pontan.*

entia erutos convivalibus fabulis miſcuiſſet, & gratiam illis cœtibus aptam perderet [9] & in riſum plane juſtum moveret ? Ergo prima ejus obſervatio erit æſtimare convivas. Deinde, ubi ſibi locum patere viderit, non de ipſis profunditatis ſuæ ſecretis inter pocula loquetur, nec nodoſas & anxias, ſed utiles quidem, faciles tamen quæſtiones movebit. nam ſicut inter illos, qui exercitii genus habent in mediis ſaltare conviviis, ſi quis ut ſe amplius exerceat vel ad curſum vel ad pugilatum ſodales laceſſiverit, quaſi ineptus relegabitur ab alacritate conſortji ; ſic apud menſam, quando licet, aptis philoſophandum eſt : ut crateri liquoris ad lætitiam nati adhibeatur non modo nympharum ſed Muſarum quoque admixtione temperies. nam ſicut fateri neceſſe eſt, in omni conventu aut tacendum eſt aut loquendum ; quæramus ſilentiumne conviviis an & opportunus ſermo conveniat. Nam ſi, apud Athenas Atticas [10] Areopagitæ tacentes judicant, ita inter epulas oportet ſemper ſileri ; non eſt ultra quærendum inter menſas philoſophandum nec ne ſit. Si vero non erunt muta convivia : cur, ubi ſermo permittitur, honeſtus ſermo prohibetur ? maxime cum non minus quam dulcedo vini hilarent verba convivium. nam, ſi Homeri latentem [11] prudentiam ſcruteris altius, delenimentum illud quod Helena vino miſcuit :

Νηπενθές τ', ἀχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων,

non herba fuit, non ex India ſuccus, ſed narrandi opportunitas quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Ulyſſis enim præclara facinora filio præſente narrabat.

Οἷον δὴ τὸ δ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνήρ.

Ergo paternam gloriam & ſingula ejus ſortia facta digerendo animum filii fecit alacriorem ; & ita credita eſt contra mœrorem vino remedium miſcuiſſe. Quid hoc, inquis, ad philoſophiam ? immo nihil tam cognatum ſapientiæ quam locis & temporibus aptare ſermones, perſonarum quæ aderunt æſtimatione in medium vocata. alios enim relata incitabant exempla virtutum, alios beneficiorum, nonnullos modeſtiæ ; ut qui aliter agebant ſæpe auditis talibus ad emendationem venirent. Sic autem vitiis irretitos, ſi & hoc in conviviis exegerit loquendi ordo, feriet philoſophia non ſentientes, ut Liber pater thyrſo ferit per obliquationem circumfuſæ hederæ [12] latentem mucronem : quia non ita profitebitur in convivio cenſorem ut palam vitia caſtiget. Ceterum his obnoxii repugnabunt : & talis erit convivii tumultus, ut ſub hujuſmodi invitati videantur edicto :

[9] *Et in riſum plane juſtum moveret* | Clarius veteres, *& in ſeriſum*. Idem.

[10] *Areopagita tacentes* | Notat Macrobium, lib. 5. Obſervat. Human. A Schottus, cap. 29. *Oreſtis*, non *Areopagitarum* hic *ſilentium* intelligendum monens atque addens, omnia hæc ex Plutarchi Symp. hauſta. *Idem.*

[11] *Prudentiam ſcruteris* | Omnes ante Stephanum *inſcruteris*. Gronov.

[12] *Latentem mucronem* | Interpretatur hæc Stephanus, qui ſic mutavit, aut poſtremus editor, qui in alterius ſententiam ivit. Omnes alii *latente mucrone*, quod interpretatione non eget. Poſſis quoque : *thyrſi ferit per obl. circ. hedera latente mucrone*. Idem.

Quod

Quod ſupereſt, læti bene geſtis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam ſperate parati.

aut ut Homerus brevius & expreſſius dixit ;

Νῦν δ' ἔρχεσθ' ὅτι δεῖπνον, ἵνα ξυνάγωμεν ἄρηα.

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ reprehenſionis emerſerit, ſic à philoſopho proficiſcetur, ut & tecta & efficax ſit. quid mirum, ſi feriet ſapiens, ut dixi, non ſentientes, cum interdum ſic reprehendat, ut reprehenſus hilaretur ? nec tantum fabulis ſuis ſed interrogationibus quoque vim philoſophiæ nihil ineptum loquentis oſtendet. Hanc ergo nullus honeſtus actus locuſve, cœtus nullus excludat ; quæ ita ſe aptat, ut ubique ſic appareat neceſſaria, tanquam abeſſe illam nefas fuerit.

CAP. II.

De quibus libenter quiſque interrogetur.

ET Avienus : Novas mihi duas diſciplinas videris inducere interrogandi & reprehendendi, ut alacritas utrimque his, ad quos ſermo eſt, excitetur : cum dolor ſemper reprehenſionem vel juſtam ſequatur. unde hæc, quæ leviter attigiſti, fac quæſo enarrando planiora. Primum, inquit Euſtathius, hoc teneas volo, non de ea me reprehenſione dixiſſe quæ ſpeciem accuſationis habet, ſed quæ vituperationis inſtar eſt. hoc Græci ſcomma vocant non minus quidem amarum quam accuſatio, ſi importune proferatur : ſed à ſapiente proferetur ut dulcedine quoque non careat. Et, ut prius tibi de interrogatione reſpondeam, qui vult amœnus eſſe conſultor ea interrogat quæ ſunt interrogato facilia reſponſu, & quæ ſcit illum ſedula exercitatione didiciſſe. gaudet enim quiſquis provocatur ad doctrinam ſuam in medium proferendam : quia nemo vult latere quod didicit ; maxime ſi ſcientia quam labore quæſivit cum paucis illi familiaris & plurimis ſit incognita, ut de aſtronomia vel dialectica cæteriſque ſimilibus. tunc enim videntur conſequi fructum laboris, cum adipiſcuntur occaſionem publicandi quæ didicerant ſine oſtentationis nota ; qua caret qui non ingerit ſed invitatur ut proferat. contra magnæ amaritudinis eſt ſi coram multis aliquem interroges, quod non optima ſcientia quæſivit. cogitur enim aut negare ſe ſcire (quod extremum verecundiæ damnum putant) aut reſpondere temere, & fortuito ſe eventui veri falſive committere. unde ſæpe naſcitur inſcitiæ proditio : & omne hoc infortunium pudoris ſui imputat conſulenti. necnon & qui obierunt maria & terras gaudent cum de ignoto multis vel terrarum ſitu vel ſinu maris interrogantur ; libenterque reſpondent & deſcribunt modo verbis, modo radio loca ; glorioſum putantes quæ ipſi viderint aliorum oculis objicere. quid duces vel milites ? quam fortiter à ſe facta ſemper dicturiunt & tamen tacent arrogantiæ metu ? nonne hi ſi ut hæc referant invitentur mercedem ſibi laboris æſtimant perſolutam, remunerationem putantes inter volentes narrare quæ fecerint ? Adeo autem id genus narrationum

habet quendam gloriæ ſaporem, ut ſi invidi vel æmuli forte præſentes ſint, tales interrogationes obſtrependo diſcutiant, & alias inſerendo fabulas prohibeant illa narrari quæ ſolent narranti laudem creare. Pericula quoque præterita vel ærumnas penitus abſolutas qui evaſit, ut referat gratiſſime provocatur. nam qui adhuc in ipſis vel paululum detinetur, horret admonitionem & formidat relatum. Id adeo Euripides expreſſit,

Ὡς ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων.

adjecit enim σωθέντα ut oſtenderet poſt finem malorum gratiam relationis incipere. & poëta veſter adjiciendo, *olim*, [1] quid niſi poſt emenſa infortunia futuro tempore juvare dicit memoriam ſedati laboris?

Forſan & hæc olim meminiſſe juvabit.

Nec negaverim eſſe malorum genera, quæ non vult qui pertulit vel tranſacta meminiſſe: nec minus interrogatus offenditur, quam cum in ipſis malis fuit, ut qui carnifices expertus eſt & tormenta membrorum; aut qui infaultas pertulit orbitates: [2] vel cui nota quondam afflicta cenſoria eſt. cave interroges, ne videaris objicere. illum ſæpe ſi potes ad narrandum provoca, qui recitando favorabiliter exceptus eſt, vel qui libere & feliciter legationem peregit, vel qui ab imperatore comiter affabiliterque ſuſceptus eſt, vel ſi quis tota pœne claſſe à piratis occupata ſeu ingenio ſeu viribus ſolus evaſit. quia vix implet deſiderium loquentis rerum talium vel longa narratio. Juſat, ſi quem dicere juſſeris amici ſui repentinam felicitatem, quam ſponte non audebat vel dicere vel tacere, modo jactantiæ, modo malitiæ metu. Qui venatibus gaudet, interrogetur de ſilvæ ambitu, de ambage luſtrorum, de venationis eventu. Religioſus ſi adeſt; da illi referendi copiam quibus obſervationibus meruerit auxilia deorum, quantus illi ceremoniarum fructus. quia & hoc genus religionis exiſtimant numinum beneficia non tacere. adde quia volunt & amicos ſe numinibus æſtimari. ſi vero & ſenex præſens eſt: habes occaſionem qua plurimum illi contuliſſe videaris, ſi eum interroges vel quæ ad illum omnino non pertinent. eſt enim huic ætati loquacitas familiaris. hæc ſciens Homerus quandam congeriem ſimul interrogationum Neſtori fecit oſferri:

Ὦ Νέστορ Νηλιάδη, σὺ δ' ἀληθὴς ἔνιαπτε.
Πῶς ἔδαν' Ἀτρεΐδης εὐρυκρείων Ἀγαμέμνων;
Πῦ Μενέλαος ἔλιω;
Ἦ ὄχ' Ἀργεῖος ἦεν Ἀχαϊκῦ.

Tot loquendi lemma interrogando congeſſit, ut pruritum ſenectutis expleret. & Vergilianus Æneas gratum ſed ad omnia præbens Evandro varias illi narrandi occaſiones miniſtrat. neque enim de una re aut altera requirit,

[1] *Quid niſi poſt emenſa infortunia* | V: c. acſt or, *quid aliud niſi p. e. i.* Meurſ.
[2] *Vel cui nota quondam afflicta cenſoria eſt* | Alias *affixa* ſive *adfixa*. *Adfixa* videatur non abſonum. Propert. *Quid mihi defixa non ceſſas fingere crimen.* Pontan.

ſed

ſed ſingula lætus
Exquiritque, audítque virum monumenta priorum.
& Evander conſultationibus captus ſcitis quam multa narraverit.

CAP. III.

De vario ſcommatum genere: & quam caute his utendum inter convivas.

HÆC dicentem favor omnium excepit. ſed mox ſubjecit Avienus. Vos omnes qui doctorum doctiſſimi adeſtis oraverim, ut hortatu veſtro Euſtathius quæ de ſcommate paulo ante dixerit animetur aperire: omnibus que ad hoc provocantibus ille contexuit. Præter categoriam quæ λόγος eſt & præter διαβολὴ quæ delatio eſt, ſunt alia duo apud Græcos nomina, λοιδορία & σκῶμμα, quibus nec vocabula Latina reperio, niſi forte dicas lœdoriam exprobrationem eſſe ac directam contumeliam. ſcomma enim pœne dixerim morſum figuratum, quia ſæpe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet aliud intelligas. nec tamen ſemper ad amaritudinem pergit, ſed nonnumquam his in quos jacitur & dulce eſt. quod genus maxime vel ſapiens vel alias urbanus exercet, præcipue inter menſas & pocula, ubi facilis eſt ad iracundiam provocatio. nam ſicut in præcipiti ſtantem vel levis tactus impellit; ita vino vel infuſum, vel aſperſum parvus quoque dolor incitat in furorem. Ergo cautius in convivio abſtinendum ſcommate, quod tectam intra ſe habet injuriam. tanto enim preſſius hærent dicta talia quam directæ lœdoriæ, ut hami anguloſi quam directi mucrones tenacius infiguntur: maxime quia dicta hujuſmodi riſum præſentibus movent, quo velut aſſenſus genere confirmatur injuria. Eſt autem lœdoria hujuſmodi: *Oblituſne es quia ſalſamenta vendebas?* Scomma autem, quod diximus ſæpè contumeliam eſſe celatam, tale eſt: *Meminimus quando brachio te emungebas.* nam, cum res eadem utrobique dicta ſit, illud tamen lœdoria eſt quod aperte objectum exprobratumque eſt, hoc ſcomma quod figurate. Octavius, qui natu nobilis videbatur, Ciceroni recitanti ait; Non audio quæ dicis. ille reſpondit; *Certe ſolebas bene foratas habere aures.* hoc eo dictum eſt, quia Octavius Libys oriundus dicebatur, [1] quibus mos eſt aurem forare. In eumdem Ciceronem Laberius cum ab eo ad conſeſſum non reciperetur dicentem, *Reciperem te niſi anguſte ſederem*: ait mimus ille mordaciter;

[1] *Quibus mos eſt aurem forare.* Imo & mollem hoc ſcommate Octavium iſtum denotaverit Tullius. Septimius Tertul. *Aurem quoque foratus eſſeminatus.* *Quod illi apud Sigaum ſtatua fervat plane.* Et Juvenal. Sat. 1. *Quamvis Natus ad Euphratem, molles quod in aure feneſtræ Arguerint, licet ipſe negem.* Quibus addit interpres vetus: *Arguit homines qui cum propter libidinem libertatem meruiſſent, & in libertinorum corpus & tribus relati eſſent, pertuſis auribus ſigna libertinorum celare non poterant.* Apuleius: *nobilitatis inſigne* appellavit in libro de dogmate Platonis: *Auri tantùm, quantum puer nobilitatis inſigne in auricula geſtaret.* Pontan.

daciter;

dacitur; *Atquin solebas duabus sellis sedere*; objiciens tanto viro lubricum fidei. Sed & quod Cicero dixit; *nisi anguste sederem*, scomma fuit in C. Cæsarem; qui in senatum passim tam multos admittebat ut eos quatuordecim gradus capere non possent. Tali ergo genere, quod fœtum contumeliæ est, [2] abstinendum sapiente semper, cæteris in conviviis est. Sunt alia scommata minus aspera quasi edentatæ beluæ morsus. [3] ut Tullius in consulem qui uno tantum die consulatum peregit, *Solent*, inquit, *esse flamines diales; modo consules diales habemus.* & in eundem: *Vigilantissimus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non vidit.* eidemque exprobranti sibi quod ad eum consulem non venisset, *Veniebam*, inquit, *sed nox me comprehendit.* Hæc & talia sunt, quæ plus urbanitatis minus amaritudinis habent: ut sunt & illa de nonnullis corporeis vitiis aut parum aut nihil gignentia doloris: ut si in calvitium cujusquam dicas vel [4] in nasum seu curvam erectionem seu Socraticam depressionem. hæc enim, quanto minoris infortunii sunt, tanto levioris doloris. contra oculorum orbitas non sine excitatione commotionis objicitur. quippe Antigonus rex Theocritum Chium, de quo juraverat quod ei parsurus esset, occidit propter scomma ab eodem de se dictum. cum enim quasi puniendus ad Antigonum raperetur, solantibus eum amicis ac spem pollicentibus, quod omnimodè clementiam regis experturus esset cum ad oculos ejus venisset: respondit; *Ergo impossibilem mihi dicitis spem salutis.* erat autem Antigonus uno orbatus oculo; & importuna urbanitas maledicacem luce privavit. Nec negaverim philosophos quoque incurrisse nonnumquam per indignationem hoc genus scommatis. nam cum regis libertus ad novas divitias nuper erectus philosophos ad convivium congregasset, & irridendo eorum minutulas quæstiones scire se velle dixisset, cur ex nigra & ex alba faba pulmentum unius coloris edatur: Aridices philosophus

[2] *Abstinendum sapienti semper, cæteris in conviviis est* | Sic Stephanus, sic Pontanus: nisi quod hic pejus etiam *sapiente*. Sed magna hic variatio. MS. cum Veneta *abstinendum sapienti super, ceteris in convivio, est*; Vesal. & Camerar. *abstinendum sapienti semper, ceteris in convivio*, absque τῷ *est*. Stoeriana: *abstinendum sapienti semper, ceteris in omnino est*, typorum lapsu, ut reor. Ex his jure præfero Venetæ & MS. lectionem. Nam cum joca sint multiplicia, disputatur nihil aliud, quam quæ ex iis in convivio singulos convivas, præsertim vero sapientem deceant. Ergo inquit auctor, quia parvus quoque dolor vino adspersum facile irritat, super cæteros convivas certe sapientibus, non solum scommate sed & lœdoria abstinendum, eo magis, quod hæc apertam habeat injuriam, illud vero tectam. atque ideo utendum illis solo eo, quod vocavit morsum figuratum, qui etiam iis, in quos jacitur, dulcis sit. Hæc vera sententia. *Gronov.*

[3] *Ut Tullius in consulem qui uno tantum die* | Non Tullio hoc tribuit scomma superius Servius, sed M. Otacilio Pitholao. Vide lib. 2. cap. 2. *Pontan.*

[4] *In nasum seu curvam erectionem seu Socraticam depressionem* | Plato, lib. 5. Politicorum. & ex eo Aristænetus, lib. 1. Epist. 18. καὶ ὁ μέν τις τῶν νέων ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις ἄρα κληθεὶς ἐπαινεῖται· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν βασιλικὸν ἔφης. *Itaque juvenum si quis simus, laudas ut gratiosum; aduncum nasum regium appellas.* Persæ Cyri regis virtutes suspicientes adeo vel mortuum coluerunt, ut viros, qui aduncum haberent, qualem Cyrus habuisse dicitur, nasum, etiam ad Plutarchi ætatem amarint. Author Plutarchus in Præceptis Politicorum. Vide item Justinum, lib. 39. & ad eum Notas Bongarsii. Ubi docetur tales olim *Grypos* appellatos. *Idem.*

ſophus indigne ferens, Tu nobis, inquit, abſolvas [5] cur & de albis & nigris loris ſimiles maculæ gignantur. Sunt ſcommata quæ in ſuperficie habent ſpeciem contumeliæ, [6] ſed interdum non tangunt audientes, cum eadem ſi obnoxio dicantur exagitent: ut contra ſunt quæ ſpeciem laudis habent, & perſonam audientis efficiunt contumeliæ plenam. De priore genere prius dicam. L. Quintius prætor de provincia nuper reverterat obſervata, quod mireris Domitiani temporibus, præturæ maxima caſtitate. is cum æger aſſidendi amico diceret frigidas ſe habere manus; renidens ille ait; *Atquin eas de provincia calidas paulo ante revocaſti.* riſit Quintius delectatuſque eſt, quippe alieniſſimus à ſuſpicione furtorum. contra ſi hoc diceretur male ſibi conſcio & ſua furta recolenti, exacerbaſſet auditum. Critobulum famoſæ pulchritudinis adoleſcentem Socrates cum ad comparationem formæ provocaret; jocabatur, non irridebat. certe ſi dicas conſummatarum divitiarum viro, *tibi excito creditores tuos*, aut ſi nimis caſto, *gratæ ſunt tibi meretrices, quia continua eas largitate ditaſti:* uterque delectabuntur, ſcientes his dictis ſuam conſcientiam non gravari ſicut contra ſunt quæ ſub ſpecie laudis exagitant, ſicut paulo ante diviſi. nam ſi timidiſſimo dixero, *Achilli vel Herculi comparandus es*, aut famoſæ iniquitatis viro, *ego te Ariſtidi in æquitate præpono:* ſine dubio verba laudem ſonantia ad notam vituperationis ſuæ uterque tracturus eſt. Eadem ſcommata eoſdem modo juvare modo mordere poſſunt, pro diverſitate præſentium perſonarum. ſunt enim quæ ſi coram amicis objiciantur nobis libenter audire poſſimus. uxore vero ſeu parentibus vel magiſtris præſentibus dici in nos aliquod ſcomma nolumus; niſi forte tale ſit quod illorum cenſura libenter accipiat. ut ſi quis adoleſcentem coram parentibus vel magiſtris irrideat, quod inſanire poſſit continuis vigiliis lectionibuſque nocturnis; aut uxore præſente, quod ſtulte faciat uxorium ſe præbendo nec ullam elegantiam eligendo formarum. hæc enim & in quos dicuntur & præſentes hilaritate perfundunt. Commendat ſcomma & conditio dicentis ſi in eadem cauſa ſit: ut ſi alium de paupertate pauper irrideat, ſi obſcure natum natus obſcure. nam Tharſius Amphias, cum ex hortulano potens eſſet & in amicum quaſi degenerem nonnulla dixiſſet; mox ſubjecit; *Sed & nos de iſdem ſeminibus ſumus*; & omnes pariter lætos fecit. Illa vero ſcommata directa lætitia eum in quem dicuntur infundunt; ſi virum fortem vituperes quaſi ſalutis ſuæ prodigum & pro aliis mori volentem, aut ſi objeceris liberali quod res ſuas profundat minus ſibi quam aliis conſulendo. Sic & Diogenes Antiſthenem Cynicum magiſtrum ſuum ſolebat veluti vituperando laudare. *Ipſe me,*

[5] *Cur & de albis & nigris loris ſimiles macula gignantur* | Servos ſororum ſive flagrorum gymnaſia eſſe ſcimus luculenter ex Plauto. Et ita fortaſſis capiendum legendumque iſtud ejuſdem comici Aſinaria:

Eas nunc legiones, copias, exercituſque lorem.

Nam in vulgatis eſt, *eorum*. In Scriptis quos vidi *forum*, quod *furum* fors erit, ſed hic, ut exiſtimo, minus convenienter. Reſpicit enim, quas enumeraverat ibidem, ſervorum cruces, laminas, nervos, boias. *Idem.*

[6] *Sed interdum non tangunt audientes* | Lego, *ſed interim*. Meurſ.

aiebat,

aiebat, *mendicum fecit ex divite, & pro ampla domo in dolio fecit habitare.* Melius autem ista dicebat quam si diceret: *gratus illi sum, quia ipse me philosophum & consummatæ virtutis virum fecit.* Ergo, cum unum nomen scommatis sit, diversi in eo continentur effectus. ideo apud Lacedæmonios [7] inter cætera exactæ vitæ instituta, [8] hoc quoque exercitii genus à Lycurgo est institutum, ut adolescentes & scommata sine morsu dicere, & ab aliis in se dicta perpeti discerent. ac si quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset, ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cum ergo videas, mi Aviene (instituenda est enim adolescentia tua quæ ita docilis est ut discenda præcipiat) cum videas, inquam, anceps esse omne scommatum genus; suadeo in conviviis, in quibus lætitiæ insidiatur ira, ab ejusmodi dictis facessas. & magis quæstiones convivales vel proponas vel ipse dissolvas. quod genus veteres ita ludicrum non putarunt; ut & Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit, & Plutarchus, [9] & vester Apulejus: nec contemnendum sit, quod tot philosophantium curam meruit.

7 *Inter cætera exactæ vitæ* | Non dissimiliter Petronius, *exactam legem* dixit. Sic enim legerim locum istum Pag. 4.

prius amore
Frugalitatis, legem pellat exactam.

Et videtur item voluisse poeta Venusinus ad Mæcenatem: *Fastidiosam desere copiam. Legem* enim *exactam*, diætæ exactum illud sive plenum, ut ita dicam, dimensum intelligo. Meminit etiam alibi Petronius; *Vellem tam innocens esset frugalitatis meæ hostis ut delimri possit.* (Et statim initio pag. 3. *Nolunt severa lege proficere*) Sed aptissime ei loco Romano Philosophiæ Siren Seneca: *Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis cura.* Totum itaque Arbitri locum sic constituerim;

Artis severæ si quis amat effectus,
Mentemque magnis aptat, prius amore
Frugalitatis legem pellat exactam.

Interim non me latet aliorum super his commentatio, quibus si ita videbitur, libens cedam de semita. *Pontan.*

[8] *Hoc quoque exercitii genus à Lycurgo est institutum, ut adolescentes & scommata sine morsu dicere* | *Scommata sine morsu* videtur id esse quod dixit Plutarchus Lycurgo: παίζειν εἴθιζον καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας· *Assue fiebant jocari & dicteria citra scurrilitatem jacere.* Nam fuit alias acuta & aculeata Lacedæmoniorum dictio. Idem Plutarchus Sympos. 2. quæst. 1. *Enimvero præclara illa Lacedæmone inter alias hæc fuit disciplina salse dictis impetere citra molestiam, & æquo animo dicteria ferre. nam si quis iniquius ferret, alter statim mordendi finem faciebat.* Ita quidem interpres. Rei tamen & rationi consentaneum magis, si dixisset, *is statim alterum mordendi finem faciebat*, ut indignanti potius quam indignationem inferenti reticentiæ pœna statuta fuerit. Verba Græca sunt: εἰ δέ τις ἀπείποι σκωπτόμενος, εὐθὺς ὁ σκώπτων ἐπέπαυτο, quæ pressius intuenda; nam Macrobius, quod dixi ego, omnino sensisse videtur aut vertisse. *Ac si quis*, inquit, *eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset, ulterius ei in alterum dicere non licebat.* Nec aliter capio Heraclidem Ponticum: Μελετῶσι δὲ ἐμμελῶς καὶ σκώπτειν καὶ σκώπτεσθαι· quasi dicat, *scommata & jacere argute & excipere seu pati animose.* Sed de his optimus tu censor eris, amice noster Nicolae Cragi. Nam olim,

Quod fuit, hoc uni debebat Sparta Lycurgo;
Quod nunc est, tota est gloria lausque tua. Idem.

9 *Et vester Apulejus.* | Joh. Sarisberiensis, qui locum hunc exscripsit, locupletius: *Et vester Apulejus cum Frontone.* Vide lib. 8. cap. 10. *Idem.*

CAP.

CAP. IV.

Cibum ſimplicem præferendem eſſe multiplici, ut qui ſit digeſtu facilior.

ET Prætextatus: Hoc quæſtionum genus, cum & ſenilem deceat ætatem, cur ſoli juveni ſuadetur? Quin agite omnes, qui adeſtis hic, apta convivio fabulemur; nec de cibatu tantum, ſed & ſiqua de natura corporum, vel alia; præſente maxime Diſario noſtro, cujus plurimum ad hoc genus quæſtionum poterit ars & doctrina conferre: ſortiamurque, ſi videtur, ut per ordinem unuſquiſque proponat quam ſolvendam æſtimat quæſtionem. Hic aſſenſi omnes Prætextato anteloquium detulerunt, orantes ut, cum ipſe cœpiſſet, cæteris ex filo conſultationis ejus interrogandi conſtitueretur exemplum. tum ille, Quæro, inquit, utrum ſimplex an multiplex cibus digeſtu ſit facilior: quia multos hunc, nonnullos illum ſectantes videmus. & eſt quidem ſuperba & contumax & veluti ſui oſtentatrix continentia: contra amœnam ſe & comem appetentia vult videri. cum ergo una cenſoria ſit, delicata altera; ſcire equidem velim quæ ſervandæ aptior ſit ſanitati. Nec longe petendus aſſertor eſt, cum Diſarius adſit; qui quid conveniat corporibus humanis non minus callet, quam ipſa natura fabricæ hujus auctor & nutrix. dicas ergo velim quid de hoc quod quæritur medicinæ ratio perſuadeat. Si me, Diſarius inquit, aliquis ex plebe imperitorum de hac quæſtione conſuluiſſet: quia plebeia ingenia magis exemplis quam ratione capiuntur, admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis pecudum: quibus cum ſimplex & uniformis cibus ſit, multo ſaniores ſunt corporibus humanis; & inter ipſas illæ morbis implicantur, quibus ut altiles fiant offæ compoſitæ & quibuſdam condimentis variæ farciuntur. nec dubitaret poſt hac; cum advertiſſet animalibus ſimplici cibo utentibus familiarem ſanitatem, [1] ægreſcere autem inter illa quæ ſaginam compoſita varietate patiuntur. quia conſtat id genus alimoniæ non magis copia quam varietate crudeſcere. fortaſſe illum attentiorem exemplo altero feciſſem, ut conſideraret nullum umquam fuiſſe medicorum circa curas ægreſcentium tam audacis negligentiæ ut febrienti varium & non ſimplicem cibum daret. adeo conſtat quam facilis digeſtu ſit uniformis alimonia, ut ei vel cum infirma eſt natura ſufficiat. nec tertium defuiſſet exemplum, ita eſſe vitandam ciborum varietatem, ut varia ſolent vina vitari. quis enim ambigat eum qui diverſo vino utitur in repentinam ruere ebrietatem, nec dum hoc potus copia poſtulante, tecum

[1] *Ægreſcere autem inter illa quæ ſaginam compoſita varietate patiuntur*] Hæc item Camerarii editionis ſcriptura. Et ſtatim, *quia conſtat id genus alimonia non magis copia quam varietate crudeſcere.* Vetuſtior tamen editio ea omnia brevius: *ægreſcere autem quæ ſaginantur & compoſita varietate crudeſcere.* Pontan.

autem,

autem, Vetti, cui ſoli perfectionem diſciplinarum omnium contigit obtinere, non tam exemplis quam ratione tractandum eſt, quæ & me tacente clam te eſſe non poterat. Cruditates eveniunt aut qualitate ſucci in quem cibus vertitur ſi non ſit aptus humori qui corpus obtinuit, aut ipſius cibi multitudine non ſufficiente natura ad omnia quæ congeſta ſunt concoquenda. ac primum de ſucci qualitate videamus. Qui ſimplicem cibum ſumit, facile quo ſucco corpus ejus vel juvetur vel gravetur uſu docente cognoſcit. nec enim ambigit cujus cibi qualitate poſſeſſus ſit, cum unum ſumpſerit. & ita fit ut noxa, cujus cauſa deprehenſa ſit, facile vitetur. qui autem multiplici cibo alitur, diverſas patitur qualitates ex diverſitate ſuccorum: nec concordant humores ex materiæ varietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumve ſanguinem in quem jecoris miniſterio vertuntur, & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt, hinc morborum ſcaturigo, qui ex repugnantium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Deinde quia non omnium quæ eſui ſunt una natura eſt, non omnia ſimul coquuntur; ſed alia celerius, tardius alia: & ita fit ut digeſtionum ſequentium ordo turbetur. neque enim cibi quem ſumimus una digeſtio eſt: ſed ut corpus nutriat quatuor patitur digeſtiones. quarum unam omnes vel ipſi quoque hebetes ſentiunt; alias occultior ratio deprehendit. quod ut omnibus liqueat, paulo altius mihi cauſa repetenda eſt. Quatuor ſunt in nobis virtutes, quæ adminiſtrandam alimoniam receperunt. quarum una [2] dicitur καθεκτικὴ, quæ deorſum trahit cibaria confecta mandibulis. quid enim tam craſſam materiam per faucium anguſta fulciret, niſi eam vis naturæ occultior hauriret? hauſta vero ut non continuo lapſu per omne corpus ſuccedentibus ſibi foraminibus pervium ad imum uſque deſcendant, & talia qualia accepta ſunt egerantur, ſed ſalutare officium digeſtionis exſpectent, ſecundæ hoc cura virtutis eſt; quam Græci, quia retentatrix eſt, vocant κατασκευήν. Tertia, quia cibum in aliud ex alio mutat, vocatur ἀλλοιωτικὴ. Huic obſequuntur omnes; quia ipſa digeſtionibus curat. ventris enim duo ſunt orificia. quorum ſuperius erectum recipit devorata & in follem ventris recondit. hic eſt ſtomachus, qui paterfamilias dici meruit, quaſi omne animal ſolus gubernans. nam, ſi ægreſcat, vita in ancipiti eſt, titubante alimoniæ meatu; cui natura tanquam rationis capaci velle ac nolle contribuit. inferius vero demiſſum inteſtinis adjacentibus inſeritur, & inde via eſt egerendis. Ergo in ven-

[2] *Dicitur* καθεκτικὴ] Neutiquam hæc vox exprimit virtutem deorſum trahendi. Itaque vel cum eruditiſſimo Leopardo, lib. 8. Emend. cap. 9. legendum ἑλκτικὴ, vel cum Mar. Cognato 1 Obſerv. 10. κατασβεκτικὴν, quæ nempe trahit & ſuſcipit alimentum. Sed quia primam virtutem ſolummodo auctor dicit conſiſtere in trahendo deorſum, ſine dubio Leopardo accedendum: nam ſecunda, quæ retentatrix & mora eſt immiſſi cibi, ideo quia tenet, videtur ſuſcipere alimentum, quod Marſilius primæ ſimul adſcribit. Quare & pro κατασβεκτικὴν, ut vulgo ſecunda vocatur, libens repono κασβεκτικὴν, obſecutus eidem doctiſſimo viro: niſi forte pro prima ſcribere mavis καθελκτικὴ, quia videtur præpoſitio fuiſſe in MS. *Gronov.*

tre

tte ſit prima digeſtio, virtute ἀλλοιωτικῆ in ſuccum vertente quicquid acceptum eſt. cujus fæx retrimenta ſunt, quæ per inteſtina inferiore orificio tradente labuntur: & officio quartæ virtutis, cui ἀποκριτικὴ nomen eſt, procuratur egeſtio. Ergo, poſtquam in ſuccum cibus reformatur, hic jam jecoris cura ſuccedit. eſt autem jecur concretus ſanguis. & ideo habet nativum calorem quod confectum ſuccum vertit in ſanguinem. & ſicut cibum in ſuccum verti prima eſt, ita ſuccum tranſire in ſanguinem ſecunda digeſtio eſt. hunc calor jecoris adminiſtratum per venarum fiſtulas in ſua quæque membra diſpergit, parte quæ ex digeſtis frigidiſſima eſt in lienem refuſa. qui, ut jecur caloris, ita ipſe frigoris domicilium eſt. nam ideo omnes dexteræ partes validiores ſunt, & debiliores finiſtræ; quia [3] has regit calor viſceris ſui, illæ contagione frigoris finiſtra obtinentis hebetantur. in venis autem & arteriis quæ ſunt receptacula ſanguinis & ſpiritus, tertia fit digeſtio. nam acceptum ſanguinem quodammodo defæcant; & quod in eo aquoſum eſt, venæ in veſicam refundunt: liquidum vero purumque & altilem ſanguinem ſingulis totius corporis membris miniſtrant. & ita fit ut, cum cibum ſolus venter accipiat, alimonia ejus diſperſa per univerſos membrorum meatus, oſſa quoque & medullas & ungues nutriat & capillos. & hæc eſt quarta digeſtio quæ in ſingulis membris fit, dum quod unicuique membro datum eſt ipſi membro fit nutrimentum. nec tamen huic totiens defœcato retrimenta ſua deſunt; quæ, cum membra omnia in ſua ſunt ſanitate, per occultos evaneſcunt meatus. ſi qua vero pars corporis ægreſcat, in ipſam quaſi infirmiorem ultima illa quæ diximus retrimenta labuntur. & hinc naſcuntur morborum cauſæ quæ ῥεύματα medicis vocare mos eſt. ſi enim fuerit ultimi ſucci juſto uberior multitudo: hanc à ſe repellit pars corporis illa quæ ſanior eſt, & ſine dubio labitur in infirmam, quæ vires non habet repellendi. unde alieni receptio diſtendit locum in quem ceciderit; & hinc creantur dolores. Hæc eſt ergo triplex cauſa vel podagræ [4] vel cujuſlibet morbi; multitudo humoris, fortitudo membri à ſe repellentis, & recipientis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus quatuor in corpore fieri digeſtiones quarum altera pendet ex altera, & ſi præcedens fuerit impedita nullus ſit ſequentis effectus: recurramus animo ad illam primam digeſtionem quæ in ventre conficitur, & invenietur quid impedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. diverſorum enim ciborum diverſa natura eſt: & ſunt qui celerius, ſunt qui tardius digeruntur. Cum ergo prima digeſtio vertit in ſuccum, quia non ſimul accepta omnia vertuntur, quod prius verſum eſt dum alia tardius vertuntur aceſcit: & hoc ſæpe etiam eructando ſentimus. Alia quoque quibus tarda digeſtio eſt, velut ligna humida quæ urgente igne fumum

[3] *Has regit calor viſceris ſui, illæ*] Vide ſis, quæ ſcribit pater meus libro III. Obſerv. cap. 16. nam importunus erat Priceus. *Idem.*

[4] *Vel cujuſlibet morbi*] Neceſſario ex Scripto & veteribus ſupplendum: *Vel cujuſlibet ex conſluentia morbi.* Nam mala capit quæ *ἐκ ῥύσεως* oriuntur. *Pantan.*

de

de ſe creant: ſic & illa imminente igne naturæ fumant dum tardius concoquuntur. ſiquidem nec hoc ſenſum eructantis evadit. cibus autem ſimplex non habet controverſam moram, dum ſimul in ſimplicem ſuccum vertitur: nec digeſtio ulla turbatur, dum omnes ſibi ſtata momentorum dimenſione ſuccedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia) rationes has dedignetur audire, æſtimans non impediri digeſtionem, niſi ſola ciborum multitudine, nec velit de qualitate tractare: hic quoque multiformis alimonia deprehenditur cauſa morborum. nam pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula ultra quam naturæ neceſſe eſt laceſſitur: & fit inde congeries, dum pruritu deſiderii amplius vel certe de ſingulis parve libantur: hinc Socrates ſuadere ſolitus erat illos cibos potuſve vitandos, qui ultra ſitim famemve ſedandam producunt appetentiam. denique vel propter hoc edendi varietas repudietur quia plena eſt voluptatis; à qua ſeriis & ſtudioſis cavendum eſt. quid enim tam contrarium quam virtus & voluptas? Sed modum diſputationi facio, ne videar hoc ipſum in quo ſumus, licet ſobrium ſit, tamen quia varium eſt, accuſare convivium.

CAP. V.

Contra, cibum multiplicem aptiorem eſſe quam ſit ſimplex.

HÆC cum Prætextato & cæteris prona aſſenſione plaeuiſſent: Evangelus exclamavit, Nihil tam indignum toleratu, quam quod aures noſtras gratia linguæ captivas tenet, & verborum rotunditati aſſentire cogimur circumventi volubilitate ſermonis, qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrannum. & quia his loquendi labyrinthis impares nos fatemur; age, Vetti, hortemur Euſtathium ut, recepta contraria diſputatione, quicquid pro vario cibo dici poteſt velit communicare nobiſcum. ut ſuis telis lingua violenta ſuccumbat, & Græcus Græco eripiat hunc plauſum, tanquam cornix cornici oculos effodiat. & Symmachus: Rem jucundam, Evangele, amarius poſtulaſti. audire enim contra tam copioſe & eleganter inventa, res eſt quæ habeat utilem voluptatem, ſed non tanquam ingeniis inſidiantes & glorioſis tractatibus invidentes hoc debemus expetere. nec abnego potuiſſe me quoque tanquam palinodiam canere. eſt enim rhetorica proluſio communes locos in utramvis partem inventorum alternatione tractare. Sed quia facilius Græcorum inventionibus à Græcis ſorte aliis relatæ reſpondent; te, Euſtathi, oramus omnes ut ſenſa & inventa Diſarii contrariis repellendo in integrum reſtituas exauctoratum conviviorum lepôrem. Ille diu hoc à ſe officium deprecatus, ubi tot impellentium procerum quibus obviandum non erat, hortatui ſuccubuit, Bellum, inquit, duobus mihi amiciſſimis cogor indicere, Diſario & continentiæ: ſed ab auctoritate veſtra tanquam ab edicto prætoris impetrata venia

gulæ

gulæ patronum, quia necesse est, profitebor. In primo speciosis magis quam veris, ut docebitur, exemplis pæne nos Disarii nostri cepit ingenium. ait enim pecudes uti simplici cibo & ideo expugnari difficilius earum quam hominum sanitatem, sed utrumque falsum probabo. nam neque simplex est animalibus mutis alimonia; nec ab illis quam à nobis morbi remotiores. testatur unum varietas pratorum quæ depascuntur, quibus herbæ sunt amaræ pariter & dulces, aliæ succum calidum aliæ frigidum nutrientes: ut nulla culina possit tam diversa condire quam in herbis natura variavit. Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas. is in fabula, quæ inscribitur Æges, inducit capras de cibi sui copia in hæc se verba jactantes:

Βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης.
[1]Πείνου κομάρου τε, πτόρθους ἁπαλοὺς ἀποτρώγουσαι.
Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλ' οἷον κυτίσον τ' ἠδὲ
Φάσκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον.
[2]Κότινον, σχῖνον, μελίαν, πεύκην, ἀλίαν, δρῦν, κιττὸν, ἐρείκην.
Πρόμαλον, ῥάμνον, [3]φλόμον, ἀνθερικὸν, [4]κισσὸν,
Φηγὸν, θύμα, θύμβραν.

Videtur ne vobis ciborum ista simplicitas, ubi tot enumerantur vel arbusta vel frutices, non minus succo diversa quam nomine? Quod autem non facilius morbis homines quam pecudes occupentur Homero teste contentus sum, qui pestilentiam refert à pecudibus inchoatam: quando morbus, antequam in homines posset irrepere, facilius captis pecoribus incubuit. [5]Sed & quanta sit multis animalibus infirmitas, vitæ brevitas indicio est. quod enim eorum quibus notitia

[1] Ποίνου | Omnino legerim, πρίνου, cum Camerario & Lugdunensi editione ne veteri. Gaza ilicem interpretatur. Xylander eodem versu pro ἁπαλοὺς ἁπαλῆς adducit. At πτόρθους ἁπαλοὺς dixit Eupolis; quomodo apud Athenæum ἁπαλὸς ἄρτος dictus ob mollitiem & teneritudinem. Lacte enim & oleo ac sale panis iste condiebatur. Exstat Athenæi libro tertio. Vide ad hæc Salmasium in Exercit. Plin. fol. 333. *Pontan.* Nulla editio, quantum scio, ne Stephanus quidem, aliter habet, quam Πρίνου Gronov.

[2] Κότινον, σχῖνον | Sola Lugdunensis editio, ἐχῖνον, quod & animalis nomen, quem erinaceum indigitant. Unde adagio, ἐχῖνος τραχύτερος. Est tamen & herba, alias ἐχῖνος appellata. Sed σχῖνον non spreverim. Constantinus in Geoponicis, ἡ σχῖνος, τρεῖς δὲ καρποὺς, φησὶ, φέρει. Quod ipsum ab Arato est, cujus verba vertit Divinationum primo Cicero,

Jam vero semper viridis, semperque gravata
Lentiscus, triplici solita grandescere fœtu;
Ter fruges fundens; tria tempora monstrat
arandi.

Sed de ἐχίνου vide ad Theophrastum, & in eum Animadversionum Julii Cæsaris Scaligeri librum tertium cap. 10. *Pontan.*

[3] Φλόμον | Camerarii & Lugdunensis codex, φλῶμον. Apud Suidam est φλῶμος, quæ & φλόμος, θρυαλλίς. At φλόμος ἀντὶ τοῦ φλόμος erit. φλόμος itaque recte, & eadem fit quæ *Lucernaria* Empirico Marcello. *Idem.*

[4] Κισσὸν | Iterum Camerarii & Lugdun. κισθὸν. Ego prius retinuerim. *Pontanus.* Immo posterius. *Gronov.*

[5] *Sed & quanta sit multis animalibus* | Expressimus Stephani & quam invenimus scriptam lectionem. Non ambigo tamen quin exaraverit Macrobius, *multis animalibus*: quomodo etiam editiones vetustæ. Generatim autem notat in animalibus brutis vitæ brevitatem: speciatim vero, quod de corvis & cornicibus objici possit: obviat hic statim verbis, *Nec recurras*, inquit, *ad ea quæ de corvis & cornicibus fabulosa dicuntur.* Adi & Plutarchum Sympos. 4. Quæst. 1 *Pontan.*

nobis in uſu eſt poteſt annos hominis æquare? niſi recurras forte ad ea quæ de corvis atque cornicibus fabuloſa dicuntur. quos tamen videmus omnibus inhiare cadaveribus, univerſiſque ſeminibus inſidiari, fructus arborum perſequi. nam non minus edacitatis habent, quam de longævitate eorum opinio fabulatur. Secundum ſi bene recordor exemplum eſt ſolere medicos ægris ſimplicem cibum offerre non varium: cum hunc offeratis, ut opinor, non quaſi digeſtu faciliorem ſed quaſi minus appetendum; ut horrore uniformis alimoniæ edendi deſiderium langueſceret, quaſi multis concoquendis per infirmitatem non ſufficiente natura. ideo, ſiquis ægreſcentium vel de ipſo ſimplici ampliùs appetat, ſubducitis adhuc deſideranti. ideo vobis commento tali non qualitas ſed modus quæritur. Quod autem in edendo ſicut in potando ſuades varia vitari; habet latentis captionis inſidias: quia nomine ſimilitudinis coloratur. cæterum longe alia potus alia ciborum ratio eſt. quis enim umquam edendo plurimum mente ſauciatus eſt; quod in bibendo contingit? fartus cibo ſtomachum vel ventrem gravatur: infuſus vino fit ſimilis inſano. opinor, quia craſſitudo cibi uno in loco permanens exſpectat adminiſtrationem digeſtionis, & tunc demum membris ſenſim confectus illabitur; potus ut natura levior mox altum petit, & cerebrum, quod in vertice locatum eſt ferit fumi calentis aſpergine. & ideo varia vina vitantur, ne res quæ ad poſſidendum caput repentina eſt, calore tam diverſo quam ſubito conſilii ſedem ſauciet. quod æque in cibi varietate metuendum nulla ſimilitudo, ratio nulla perſuadet. In illa vero diſputatione, qua digeſtionum ordinem ſermone luculento & vario digeſſiſti, illa omnia quæ de natura humani corporis dicta ſunt, & nihil nocent propoſitæ quæſtioni & eloquenter dicta non abnego. illi ſoli non aſſentior, quod ſuccos varios de ciborum varietate confectos dicis contrarios eſſe corporibus; cum corpora ipſa de contrariis qualitatibus fabricata ſint. ex calido enim & frigido, de ſicco & humido conſtamus. cibus vero ſimplex ſuccum de ſe unius qualitatis emittit. ſcimus autem ſimilibus ſimilia nutriri. dic quæſo unde tres aliæ qualitates corporis nutriantur? ſingula autem ad ſe ſimilitudinem ſui rapere, teſtis eſt Empedocles, qui ait:

Ὡς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτε, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρὸν ὄρουσεν,
Ὀξὺ δ' ἐπ' ὀξὺ ἔδυ, θερμὸν δ' ἐπεχεύατο θερμῷ.

te autem ſæpe audio Hippocratis tui verba cum admiratione referentem: εἰ ἦν μία ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγει· ἀλγεῖ δ' οὖν ἕκαστον τοῦτο. Ergo ſi homo non unum, nutriendus eſt non ex uno. nam & deus omnium fabricator aërem quo circumfundimur, & cujus ſpiramus hauſtu non ſimplicem habere voluit qualitatem ut aut frigidus ſit ſemper aut calet, ſed nec continuæ ſiccitati nec perpetuo eum addixit humori; quia una nos non poterat qualitate nutrire de permixtis quatuor fabricator. ver ergo calidum fecit & humectum; ſicca eſt æſtas & calida; autumnus ſiccus & frigidus; hyems humida pariter & frigida eſt. Sic & elementa quæ ſunt noſtra principia ex diverſitatibus & ipſa conſtant & nos nutriunt.

triunt. est enim ignis calidus & siccus; aër humectus & calidus; aqua similiter humecta sed frigida; at terra frigida pariter & sicca. cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum nihil nec in nobis nec circa nos nec in his de quibus sumus uniforme sit? Quod autem acescere vel nonnumquam fumare in stomacho cibum, vis assignare varietati: ut credamus, pronuncies oportet, aut semper eum qui vario cibo utitur hæc pati, aut numquam illum pati qui simplicem sumit. si vero & qui mensa fruitur copiosa hoc vitium sæpe non sentit, & qui se uno cibo afficit sæpe sustinet quod accusas: cur hoc varietati [6] & non modo edacitatis assignas? nam & de simplici avidus noxam patitur cruditatis; & in vario moderatus digestionis commodo fruitur. At, inquies, ipsa immoderatio ex ciborum varietate nascitur, titillante gula & ad sumenda plura quam necesse est provocante. Rursus ad ea, quæ jam dixi, revolvor; cruditates de modo non de qualitate provenire. modum vero servat, qui sui potens est & [7] in mensa Sicula vel Asiana: excedit impatiens, etsi solis olivis aut holere vescatur. & tam ille copiosus, si moderationem tenuit, sanitatis compos est, quam insanus sit ille, cui merus sal cibus est, si hoc ipsum voraciter invaserit. Postremo, si in his quæ sumimus varietatem noxiam putas, cur potionum remedia quæ per os humanis visceribus infunditis ex tam contrariis ac sibi repugnantibus mixta componitis? sueco papaveris admiscetis euforbium; mandragoram aliasque herbas conclamati frigoris pipere temperatis: sed nec monstrosis carnibus abstinetis, inferentes poculis testiculos Castorum & venenata corpora viperarum; quibus admiscetis quicquid nutrit India, quicquid devehitur herbarum quibus Creta generosa est. Cum ergo ad custodiam vitæ hoc faciant remedia quod cibus (si quidem illa eam revocent, iste contineat) cur illis providere varietatem laboras, istum squalori uniformitatis addicis? Post omnia in voluptatem censura cothurnati sermonis invectus es: tanquam voluptas virtuti semper inimica sit, & non cum in luxum spreta mediocritate prolapsa est. quid enim agit ipse servus non edendo nisi cogente fame nec potando præter sitim, nisi ut de utroque capiat voluptatem? ergo voluptas non mox nomine ipso infamis est; sed fit modo utendi vel honesta vel arguenda. Parum est si excusata sit & non etiam laudetur voluptas. nam cibus qui cum voluptate sumitur desiderio tractus in ventrem reconditur patula exspectatione rapientem; &, dum animose fruitur, mox eum concoquit. quod non ex æquo cibis evenit, quos nulla sui dulcedo commendat. quid ergo

[6] *Et non modo edacitatis* | Scriptus, *perpetua edacitatis*. Fortassis, *perpetis edacitatis*. ut *noctem perpetem* Plautus. *Idem.*

[7] *In mensa Sicula vel Asiana* | Est apud Suidam, Σικελικὴ τράπεζα. Lautam eam & opiparam fuisse docet apud Athenæum Eubulus Comicus:

Καὶ σπυρὶς Σικελικὴ παντοίεια συμπίμπρατο.

Ubi παντόεια συμπίμπρατο (quomodo & illustri Scaligero observatum) adumbravit Curculione Plautus, *Tantas strueis concinnat patinarias*. Porro adagium à Diogeniano annotatum, ἀεὶ Λεόντιοι ἀεὶ τὴν κρατῆρα. *Semper Leontini juxta crateres*, huc quoque facit. Nam Leontini Siciliæ populus est. *Idem.*

accuſas varietatem quaſi gulæ irritamentum, cum ſalus ſit hominis vigere appetentiam? qua deficiente langueſcit & periculo ſit proprior. nam ſicut in mari gubernatores vento ſuo, etiam ſi nimius ſit, contrahendo in minorem modum vela prætervolant, & flatum cum majore eſt coërcent, ſopitum vero excitare non poſſunt: ita & appetentia cum titillatur & creſcit rationis gubernaculo temperatur; ſi ſemel ceciderit, animal exſtinguitur. Si ergo cibo vivimus, & cibum appetentia ſola commendat: elaborandum nobis eſt commento varietatis ut hæc ſemper provocetur; cum præſto ſit ratio quia intra moderationis ſuæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me convivio adeſſe non anxio. nec ſic admitto varietatem, ut luxum probem; ubi quæruntur æſtivæ nives & hibernæ roſæ; & dum magis oſtentui quam uſui ſervitur, ſilvarum ſecretum omne luſtratur, & peregrina maria ſollicitantur. ita enim fit ut, etiam ſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſervata non ſauciet, ipſe tamen luxus morum ſit ægritudo. His favorabiliter exceptis Diſarius, Obſecutus es, inquit, Euſtathi dialecticæ, ergo medicinæ. qui volet eligere ſequenda, uſum conſulat: & quid ſit utilius ſanitati experientia docebit.

* * *

CAP. VI.

Vinum natura frigidum potius videri quam calidum: & cur raro fœminæ, ſenes cito inebrientur.

POſt hæc Flavianus: Et alios quidem medicos idem dicentes ſemper audivi vinum inter calida cenſendum. ſed & nunc Euſtathius cum cauſas ebrietatis attingeret prædicabat vini calorem. Mihi autem hoc ſæpe mecum reputanti viſa eſt vini natura frigori proprior quam calori: & in medium profero, quibus ad hoc æſtimandum trahor, ut veſtrum ſit de mea æſtimatione judicium. Vinum, quantum mea fert opinio, ſicut natura frigidum eſt, ita capax vel etiam appetens eſt caloris cum calidis fuerit admotum. nam & ferrum cum tactu ſit frigidum, ψυχρὸν δ' ἔλε χαλκὸν ὀδόντα, ſi tamen ſolem pertulerit concaleſcit; & calor advena nativum frigus expellit. hoc utrum ita eſſe ratio perſuadeat requiramus. Vinum aut potu interioribus conciliatur, aut fotu ut ſuperficiem curet adhibetur. cum infunditur cuti quin frigidum ſit nec medici inficias eunt: calidum tamen in interioribus prædicant, cum non tale deſcendat ſed admixtum calidis concaleſcat. certe reſpondeant volo cur ſtomacho in laſſitudinem degeneranti ad inſtaurandas conſtrictione vires offerant ægreſcenti vinum, niſi frigore ſuo laſſata cogeret & colligeret diſſoluta? & cum laſſo, ut dixi, ſtomacho nihil adhibeant calidum, ne creſcat ulterius laſſitudo, à vini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis vino quam ingeniti caloris. nam, ſi quis aconitum neſciens hauſerit, non nego hauſtu eum meri plurimi ſolere curari. infuſum

ſuſum enim viſceribus trahit ad ſe calorem, & veneno frigido quaſi calidum jam repugnat. ſi vero aconitum ipſum cum vino tritum potui datum ſit: haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim vinum natura frigidum admixtione ſui frigus auxit veneni, nec in interioribus jam caleſcit; quia non liberum ſed admixtum alii, imo in aliud verſum, deſcendit in viſcera. ſed & ſudore nimio vel laxato ventre deſſis vinum ingerunt, ut in utroque morbo conſtringat meatus. Inſomnem medici frigidis oblinunt modo papaveris ſucco modo mandragora vel ſimilibus; in quibus eſt & vinum. nam vino ſomnus reduci ſolet. quod non niſi ingeniti frigoris teſtimonium eſt. deinde omnia calida Venerem provocant & ſemen excitant & generationi favent. hauſto autem mero plurimo fiunt viri ad coïtum pigriores. ſed nec idoneum conceptioni ferunt; quia vini nimietas ut frigidi facit ſemen exile vel debile. Hoc vero vel manifeſtiſſimam æſtimationis meæ habet aſſertionem, quod quæcunque nimium algentibus, eadem contingunt ebriis. fiunt enim tremuli, graves, pallidi, & ſaltu tumultuantes ſpiritus artus ſuos & membra quatiuntur. idem corporis torpor ambobus; eadem linguæ titubatio. multis autem & morbus ille quem Ῥῖγος Græci vocant ſic nimio vino ut multo algore contingit. Reſpicite etiam quæ genera curationis adhibeantur ebriis. nonne cubare ſub multis operimentis jubentur, ut exſtinctus calor refoveatur? non & ad calida lavacra ducuntur? non illis unctionum tepore calor corporis excitatur? Poſtremo qui fiunt crebro ebrii cito ſeneſcunt. alii ante tempus competentis ætatis vel calvitio vel canicie inſigniuntur. quæ non niſi inopia caloris eveniunt. quid aceto frigidius, quod culpatum vinum eſt? ſolum enim hoc ex omnibus humoribus creſcentem flammam violenter exſtinguit; dum per frigus ſuum calorem vincit elementi. nec hoc prætereo quod ex fructibus arborum illi ſunt frigidiores, quorum ſuccus imitatur vini ſaporem: ut mala ſeu ſimplicia ſeu granata vel cytonia, quæ cotonia vocat Cato. Hæc ideo dixerim, quod me ſæpe movit & exercuit mecum diſputantem; quia in medium proferre volui quid de vino æſtimaverim ſentiendum. Cæterum conſultationem mihi debitam non omitto. te enim Diſari convenio ut quod quærendum mihi occurrit abſolvas. Legiſſe apud philoſophum Græcum memini (ni fallor, ille Ariſtoteles fuit in libro quem de ebrietate compoſuit,) mulieres raro in ebrietatem cadere, crebro ſenes. nec cauſam vel hujus frequentiæ vel illius raritatis adjecit. Et quia ad naturam corporum tota hæc quæſtio pertinet, quam noſſe & induſtriæ tuæ & profeſſionis officium eſt, volo te cauſas rei, quam ille ſententiæ loco dixit, ſi tamen philoſopho aſſentiris, aperire. tum ille: Recte & hoc Ariſtoteles; ut cætera. nec poſſum non aſſentiri viro, cujus inventis nec ipſa natura diſſentit. Mulieres, inquit, raro ebriantur, crebro ſenes. rationis plena gemina iſta ſententia; & altera pendet ex altera. nam, cum didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat, jam tenemus quid ſenes ad hoc frequenter impellat. contrariam enim ſortita

naturam ſunt muliebre corpus & corpus ſenile. mulier humectiſſimo eſt corpore. docet hoc & levitas cutis & ſplendor: docent præcipuæ aſſiduæ purgationes ſuperfluo exonerantes corpus humore. cum ergo epotum vinum in tam largum ceciderit humorem, vim ſuam perdit & fit dilutius, nec facile cerebri ſedem ferit fortitudine ejus exſtincta. ſed & hæc ratio juvat ſententiæ veritatem, quod muliebre corpus crebris purgationibus deputatum pluribus conſertum eſt foraminibus, ut pateat in meatus & vias præbeat humori in egeſtionis exitum confluenti. per hæc foramina vapor vini celeriter evaneſcit. contra ſenibus ſiccum corpus eſt. quod probat aſperitas & ſqualor cutis. unde & hæc ætas ad fletum fit difficilior; quod eſt indicium ſiccitatis. intra hos vinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, & integra vi ſua adhæret corpori arido; & mox loca tenet, quæ ſapere homini miniſtrant. dura quoque eſſe ſenum corpora nulla dubitatio eſt. & ideo etiam ipſi naturales meatus in membris durioribus obſerantur: & hauſto vino exhalatio nulla contingit; ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. hinc fit ut & ſani ſenes malis ebriorum laborent, tremore membrorum, linguæ titubantia, abundantia loquendi, iracundiæ concitatione: quibus tam ſubjacent juvenes ebrii quam ſenes ſobrii. Si ergo levem pertulerint impulſum vini, non accipiunt hæc mala ſed incitant; quibus ætatis ratione jam capti ſunt.

CAP. VII.

Fœminæ frigidiorne ſit natura quam viris, an calidior. Et cur muſtum non inebriet.

PRobata omnibus Diſarii diſputatione, ſubjecit Symmachus: Ut ſpectata eſt tota ratio, quam de muliebris ebrietatis raritate Diſarius invenit; ita unum ab eo prætermiſſum eſt; nimio frigore, quod in earum corpore eſt, frigeſcere hauſtum vinum, & ita debilitari, ut vis ejus quæ elanguit nullum calorem poſſit de quo naſcitur ebrietas excitare. Ad hæc Horus: Tu vero Symmache fruſtra opinaris frigidam eſſe mulierum naturam; quam ego calidiorem virili, ſi tibi volenti erit, facile probabo. Humor naturalis in corpore, quando ætas tranſit pueritiam; fit durior, & acuitur in pilos. ideo tunc & pubes & genæ & aliæ partes corporis veſtiuntur. ſed in muliebri corpore hunc humorum calore ſiccante fit inopia pilorum. & ideo in corpore ſexus hujus manet continuus ſplendor & levitas. Eſt & hoc in illis indicium caloris; abundantia ſanguinis, cujus natura fervor eſt, qui, ne urat corpus ſi inſidat, crebra purgatione ſubtrahitur. quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris; quia ſanguinis plenæ ſunt? [1] deinde, licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſæculo

[1] *Deinde licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſæculo nullus ſit.* Signandum hoc, & quod ſequitur porro: *Solitos funerum minitros denis virorum corporibus adjicere ſingulis muliebria: & unius adjutu quaſi natura flammei & ideo celeriter ardentia cætera flagitia nullus*

nullus ſit, lectio tamen docet eo tempore quo igni dari honor mortuis habebatur, ſi quando uſu veniſſet ut plura corpora ſimul incenderentur, ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis virorum corporibus adjicere ſingula muliebria. & unius adjutu, quaſi natura flammei & ideo celerius ardentis, cætera flagrabant. Ita nec veteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo; quod, cum calor ſemper generationis cauſa ſit, fœminæ ideo celerius quam pueri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius. nam & ſecundum jura publica duodecimus annus in fœmina & quartus decimus in puero definit pubertatis ætatem. quid plura? nonne videmus mulieres, quando nimium frigus eſt, mediocri veſte contentas nec ita operimentis plurimis involutas ut viri ſolent, ſcilicet naturali calore contra frigus quod aër ingerit repugnante? Ad hæc renidens Symmachus Bene, inquit, Horus noſter tentat videri orator ex cynico qui in contrarium vertit ſenſus quibus poteſt muliebris corporis frigus probari. nam quod pilis, ut viri, non obſidentur, inopia caloris eſt. calor eſt enim qui pilos creat. unde & eunuchis deſunt; quorum naturam nullus negaverit frigidiorem viris. ſed & in corpore humano illæ partes maxime veſtiuntur, quibus amplius ineſt caloris. leve autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetum. comitatur enim algorem denſitas, levitas denſitatem. quod vero ſæpe purgantur non multi ſed vitioſi humoris indicium eſt. indigeſtum eſt enim & crudum quod egeritur, & quaſi infirmum effluit; nec habet ſedem; ſed natura quaſi noxium & magis frigidum pellitur. quod maxime probatur quia mulieribus, cum purgantur, etiam algere contingit. unde intelligitur frigidum eſſe quod effluit, & ideo in vivo corpore non manere quaſi inopia caloris exſtinctum. quod muliebre corpus juvabat ardentes viros, [2] non caloris erat ſed pinguis carnis & oleo ſimilis; quod non in illis contingeret ex calore, quod cito admonentur generationis; non nimii caloris ſed naturæ infirmioris eſt: ut exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. ſed ſi vis intelligere in generatione veram rationem caloris, conſidera viros longe diutius perſeverare in generando quam mulieres in pariendo: & hæc tibi ſit indubitata probatio in utroque ſexu vel frigoris vel caloris. nam vis eadem in frigidiore corpore celerius exſtinguitur, in calidiore diutius perſeverat. quod frigus aëris tolerabilius viris ferunt; facit hoc ſuum frigus, ſimilibus enim ſimilia gaudent. ideo ne corpus earum frigus hor-

bant. Adjungo Cornelii Taciti ſuper Chriſtianis locum Annal. 15.

Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque ubi defeciſſet dies in uſum luminis urerentur. Sed ambigo an ſatis is cohærens & firmus. Scribit Sulpitius Severus, qui Tacitum ſæpe tranſcribit: *Multi crucibus affixi, aut flamma uſti. Plerique in id reſervati, ut cum defeciſſet dies in uſum nocturni luminis urerentur.* Unde cogitandum ne concinnius fuerit in Cornelio: *aut crucibus affixi aut flamma uſti; aliqui ubi defeciſſet dies.* Pontan.

[2] *Non caloris erat ſed pinguis carnis & oleo ſimilis* | In Scripto reperiebam: *oleo ſimilioris.* Sed caro quomodo honeſte aſſimulabitur oleo? Non dubitabis verum eſſe, *oleoſioris.* Idem.

reat, facit consuetudo naturæ, quam fortitæ sunt frigidiorem. Sed de his singuli, ut volunt, judicent. Ego vero ad sortem venio consulendi; & quod scitu dignum æstimo ab eodem Disario quæro, & mihi usque ad affectum nimio amico & cum in cæteris tum in his optime docto. Nuper in Tusculano meo fui cum vindemiales fructus pro annua solennitate legerentur. erat videre permixtos ructicis servos haurire vel de expresso vel de sponte fluente mustum, nec tamen ebrietate capi. quod in illis præcipue admirabar, quos impelli ad insaniam parvo vino noveram. quæro quæ ratio de musto ebrietatem aut tardam fieri faciat aut nullam. Ad hæc Disarius: Omne quod dulce est cito satiat nec diuturnam desiderii sui fidem tenet. sed in locum satietatis succedit horror. in musto autem sola dulcedo est; suavitas nulla. nam vinum cum in infantia est, dulce; cum pubescit, magis suave quam dulce est. esse autem harum duarum rerum distantiam certe Homerus testis est, qui ait;

μέλιτι γλυκερῷ, καὶ ἡδεῖ οἴνῳ.

vocavit enim mel dulce, & vinum suave. mustum igitur, cum necdum suave est sed tantummodo dulce, horrore quodam tandum sumi de se non patitur quantum sufficiat ebrietati. Addo aliud: naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare, adeo ut medici eos qui usque ad periculum distenduntur vino plurimo, cogant vomere: & post vomitum contra fumum vini qui remansit in venis panem offerunt melle illitum. & ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. ideo ergo non inebriat mustum, in quo est sola dulcedo: Sed & hoc de idonea ratione descendit; quod mustum grave est & flatus & aquæ permixtione, & pondere suo in intestina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxiis ebrietati: delapsum vero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturæ suæ: quarum altera in flatu altera in aquæ substantia est. sed flatus quidem quasi æque ponderosus in ima delabitur: aquæ vero qualitas non solum ipsa non impellit in insaniam; sed &, siqua vinalis fortitudo in homine resedit, hanc diluit & extinguit. inesse autem aquam musto vel hinc docetur; quod cum in vetustatem procedit fit mensura minus sed acrius fortitudine: [3] quia, exhalata aqua qua molliebatur, remanet vini sola natura cum fortitudine sua libera, nulla diluti humoris permixtione mollita.

[3] *Quia, exhalata aqua* | Nec aliter de hoc liquore Auctor Geoponicôn: τὸ γὰρ ὑδατῶδες ἐκχεόμενον ἀναλίσκει. Communicavit filius Douza. *Idem.*

CAP. VIII.

De facilitate vel difficultate digestionis quorundam ciborum: deque aliis quibusdam quæstiunculis oppido quam argutis.

POST hæc Furius Albinus: Ego quoque pro virili portione Disarium nostrum inexercitum non relinquo. dicas, quæso, quæ causa difficile digestu facit inficium: quod ab infectione inficium dictum, (amissione

(amiſſione enim literæ poſtea quod nunc habet nomen obtinuit) cum multum in eo digeſtionem futuram juverit tritura, tam diligens & quicquid grave erat carnis aſſumpſerit conſummationemque ejus multa ex parte confecerit. & Diſarius: Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digeſtionem ante proviſam. levitas enim, quam tritura præſtitit, facit ut innatet udo cibo, quem in medio ventris invenerit; nec adhæreat cuti ventris, de cujus calore digeſtio promovetur: ſic & mox tritum atque formatum cum in aquam conjicitur natat. ex quo intelligitur quod idem faciens in ventris humore ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati; & tam ſero illic coquitur quam tardius conficiuntur, quæ vapore aquæ quam quæ igne ſolvuntur. deinde, dum inſtantius teritur, multus ei flatus involvitur, qui prius in ventre conſumendus eſt; ut tum demum conficiatur quod remanſit de carne jam liberum. Hoc quoque ſcire haveo, Furius inquit, quæ faciat cauſa nonnullos carnes validiores facilius digerere quam tenues. nam, cum cito coquant offas bubulas, in aſperis piſcibus concoquendis laborant. In his, Diſarius ait, hujus rei auctor eſt nimia in homine vis caloris: quæ, ſi idoneam materiem ſuſcipit, libere ſuſcipitur, libere congreditur, & cito eam in concertatione conſumit. levem, modo præterit ut latentem, modo in cinerem potius quam in ſuccum vertit: ut ingentia robora [1] in carbonum fruſta lucentia igne vertuntur: paleæ ſi in ignem ceciderint; mox ſolum de eis cinerem reſtat videri. Habes & hoc exemplum non diſſonum quod potentior mola ampliora grana confringit, integra illa quæ ſunt minutiora tranſmittit. vento nimio abies aut querçus avellitur; cannam nulla facile frangit procella. cumque Furius delectatus enarrantis ingenio plura vellet interrogare: Cæcina ſe Albinus objecit; Mihi quoque deſiderium eſt habendi pauliſper negotii cum tam facunda Diſarii doctrina. Dic, ore te, quæ facit cauſa ut ſinapi & piper, ſi appoſita cuti fuerint, vulnus excitent & loca perforent; devorata vero [2] nullam ventris corpori inferant læſionem. & Diſarius, Species inquit, & acres & calidæ ſuperficiem cui [3] opponuntur exulcerant: quia integra virtute ſua ſine alterius rei admixtione utuntur ad noxam. ſed ſi in ventrem recepta ſint, ſolvitur vis earum ventralis humoris alluvione, qua fiunt dilutiores. deinde prius vertuntur in ſuccum ventris calore, quam ut integra poſſint nocere. Cæcina ſubjecit: Dum de calore loquimur, admoneor rei quam ſemper quæſitu dignam putavi: Cur in Ægypto, quæ regionum aliarum calidiſſima eſt, vinum non calida, ſed pæne dixerim, frigida virtute naſcatur. Ad hoc Diſarius: Uſu tibi, Albine, compertum eſt aquas, quæ vel de altis puteis vel de fontibus hauriuntur, fumare hieme, æſtate frigeſcere. quod fit non alia de cauſa niſi quod aëre, qui nobis circumfuſus eſt, propter temporis rationem calente, frigus in terrarum ima demergitur

[1] *In carbonum fruſtrà lucentia igne vertuntur* | Scribo, *i. e. fruſtal. i. v.* Meurſ.
[2] *Nullam ventris corpori* | Leg. *nullam ventri ſeu corpori.* Pontan.
[3] *Opponuntur* | Leg. apponuntur. *Idem.*

&

& aquas inficit, quarum in imo eſt ſcaturigo, & contra, cum aër hiemem præfert, calor in interiora demergens aquis in imo naſcentibus dat vaporem. quod ergo ubique alternatur varietate temporis, hoc in Ægypto ſemper eſt, cujus aër ſemper eſt in calore. frigus enim ima petens vitium radicibus involvitur; & talem dat qualitatem ſucco inde naſcenti. ideo regionis calidæ vina calore caruerunt. Tractatus noſter, Albinus inquit, ſemel ingreſſus calorem non facile alio digreditur. Dicas ergo volo cur qui in aquam deſcendit calidam ſi ſe non moverit minus uritur; ſed, ſi agitatu ſuo aquam moverit, majorem ſentit calorem; & totiens aqua urit amplius, quotiens novus ei motus acceſſerit. & Diſarius, Calida, inquit, quæ adhæſerit noſtro corpori mox præbet tactum ſui manſuetiorem; vel quia cuti aſſuevit, vel quia frigus accepit à nobis. motus vero aquam novam ſemper ac novam corpori applicat: & ceſſante aſſuetudine, de qua paulo ante diximus, ſemper novitas auget ſenſum caloris. Cur ergo, Albinus ait, æſtate cum aër calidus flabro movetur, non calorem ſed frigus acquirit? eadem enim ratione & in hoc fervorem deberet motus augere. non eadem ratio eſt, Diſarius inquit, in aquæ & aëris calore. illa enim corporis ſolidioris eſt; & craſſa materies cum movetur, integra vi ſua ſuperficiem cui admovetur invadit: aër motu in ventum ſolvitur, & liquidior ſe factus agitatu flatus efficitur. porror ut flatus illud removet quod circumfuſum nobis erat, (erat autem circa nos calor) remoto igitur per flatum calore reſtat ut advenam ſenſum frigoris præſtet agitatus.

CAP. IX.

Cur ſe in orbem rotantes patiantur vertiginem capitis. Et quomodo cerebrum ipſum ſenſus expers, ſenſus tamen in cæteris membris gubernet. Ibique obiter, quæ partes humani corporis ſenſu careant.

INterpellat Evangelus pergentem conſultationem: &, Exercebo, inquit, Diſarium noſtrum, ſi tamen [1] minutis illis ſuis & rorantibus reſponſionibus ſatisfaciet conſulenti. Dic, Diſari, cur qui ita ſe vertunt, ut ſæpe in orbem rotentur, & vertiginem capitis & obſcuritatem patiuntur oculorum: poſtremo, ſi perſeveraverint, ruunt, cum nullus alius motus corporis hanc ingerat neceſſitatem? Ad hæc Diſarius: Septem, inquit, corporei motus ſunt. aut enim accedit prorſum, aut retrorſum recedit, aut in dexteram lævamve divertitur, aut ſurſum promovetur, aut deorſum, aut orbiculatim rotatur. ex his ſeptem motibus unus tantum in divinis corporibus invenitur; ſphæralem dico

[1] *Minutis illis & rorantibus reſponſionibus*] Beniſſime *Rorantibus*, quaſi quæ reſponſioni juſtæ & plenæ prælud erent, quomodo, rorarii olim milites, pugnæ. Tranſtulit quoque facete ad pocula Tullius: *Pocula, ut in Sympoſio Xenophontis, minuta atque rorantia.* Dicenda hæc cenſui, quia obſident turpiter editiones paſſim *rotantibus*. Pontanus.

quæ

quo movetur cœlum, quo ſidera, quo cætera moventur elementa. terrenis animalibus illi ſex præcipue familiares ſunt. ſed nonnumquam adhibetur & ſeptimus. ſed ſex illi ut directi, ita & innoxii. ſeptimus, id eſt, qui gyros efficit, crebro converſu turbat, & humoribus capitis involvit ſpiramentum, quod animam cerebro quaſi omnes ſenſus corporis gubernanti miniſtrat. hoc eſt autem ſpiramentum quod ambiens cerebrum ſingulis ſenſibus vim ſuam præſtat; hoc eſt, quod nervis & muſculis corporis fortitudinem præbet. Ergo vertigine turbatum & ſimul agitatis humoribus oppreſſum langueſcit & miniſterium ſuum deſerit. inde fit his qui raptantur in gyros hebetior auditus, viſus obſcurior. poſtremo nervis & muſculis nullam ab eo virtutem, quaſi deficiente, ſumentibus totum corpus, quod iis ſuſtinetur & in robur exigitur, deſertum jam fulcimentis ſuis, labitur in ruinam. ſed contra hæc omnia conſuetudo, quam ſecundam naturam pronuntiavit uſus, illos juvat qui in tali motu ſæpe verſantur. ſpiramentum enim cerebri, quod paulo ante diximus, affuetum rei jam non ſibi novæ, non paveſcit hunc motum, nec miniſteria ſua deſerit. ideo conſuetis etiam iſte agitatus innoxius eſt. & Evangelus: Irretitum te jam, Diſari, teneo: &, ſi vere opinor, nuſquam hodie effugies, & alios enim in arte tibi ſocios & ipſum te [a] audivi ſæpe dicentem cerebro non ineſſe ſenſum; ſed ut oſſa, ut dentes, ut capillos, ita & cerebrum eſſe ſine ſenſu. Verumne eſt hæc vos dicere ſolitos? an ut falſum refelles? Verum, ait ille. Ecce jam clauſus es. ut enim concedam tibi præter capillos in homine aliquid eſſe ſine ſenſu, quod non facile perſuaſu eſt; tamen cur ſenſus omnes paulo ante dixiſti à cerebro miniſtrari, cum cerebro non ineſſe ſenſum ipſe fatearis? poteſtne excuſare hujus contrarietatis auſum vel veſtri oris nota volubilitas? & Diſarius renidens: Retia quibus me involutum tenes, nimis rara ſunt, nimis patula. ecceme Evangele, ſine niſu inde exemptum videbis. Opus naturæ eſt ut ſenſum vel nimium ſicca vel nimium humecta non capiant. oſſa, dentes cum unguibus & capillis, nimia ſiccitate ita denſeta ſunt, ut penetrabilia non ſint effectui animæ qui ſenſum miniſtrat. adeps, medulla & cerebrum ita in humore atque mollicie ſunt, ut eundem effectum animæ, quem ſiccitas illa non recipit, mollicies iſta non teneat. ideo tam dentibus, unguibus, oſſibus & capillis, quam adipi, medullis & cerebro ſenſus ineſſe non potuit. & ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit: ita ſi ſecetur vel dens, vel os, ſeu adeps, ſeu cerebrum, ſeu medulla; aberit omnis ſenſus doloris. Sed videmus, inquies, tormentis affici, quibus ſecantur oſſa, torqueri homines & dolore dentium. hoc verum eſſe quis abneget? ſed, ut os ſecetur, omentum quod impoſitum eſt oſſi cruciatum, dum ſectionem patitur, importat. quod cum medici manus tranſit, os jam cum medulla quam continet habent indolentiam ſectionis ſimilem

[a] *Audivi ſæpe dicentem cerebro non eſſe in ſenſum*] Lego, *ineſſe ſenſum*. Aut ex v. c. *eſſe ſenſum*. Meurſ.

capillo-

capillorum : & cum dentium dolor eſt, non os dentis in ſenſu eſt, ſed caro quæ continet dentem. nam & unguis, quantus extra carnem creſcendo pergit, ſine ſenſu ſecatur : qui carni adhæret, jam facit ſi ſecetur dolorem non ſuo ſed ſedis ſuæ corpore. ſicut capillus dum ſuperior ſecatur neſcit dolorem; ſi avellatur ſenſum accipit à carne quam deſerit. & cerebrum, quod tactu ſui hominem vel torquet vel frequenter interimit, non ſuo ſenſu ſed veſtitus ſui, id eſt, omenti hunc importat dolorem. ergo diximus quæ in homine ſine ſenſu ſint & quæ hoc cauſa faciat indicatum eſt. reliqua pars debiti mei de eo eſt, cur cerebrum, cum ſenſum non habeat, ſenſus gubernet. ſed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſolvendo. Senſus, de quibus loquimur, quinque ſunt ; viſus, auditus, odoratus, guſtus & tactus. [3] hi aut corporei ſunt aut circa corpus, ſoliſque ſunt caducis corporibus familiares. nulli enim divino corpori ſenſus ineſt ; anima vero omni corpore, vel ſi divinum eſt, ipſa divinior eſt. ergo ſi dignitas divinorum corporum ſenſum dedignatur, quaſi aptum caducis : multo magis anima majoris eſt majeſtatis quam ut ſenſu egeat. ut autem homo conſtet & vivum animal ſit, anima præſtat, quæ corpus illuminat. porro illuminat inhabitando ; & habitatio ejus in cerebro eſt. ſphæralis enim natura & ad nos veniens de alto partem in homine & altam & ſphæralem tenuit, & quæ ſenſu careat qui non eſt animæ neceſſarius. ſed quia neceſſarius animali eſt, locat in cavernis cerebri ſpiramentum de effectibus ſuis. cujus ſpiramenti natura hæc eſt, ut ſenſus ingerat & gubernet. de his ergo cavernis, quas ventres cerebri noſtra vocavit antiquitas, naſcuntur nervorum ſeptem συζυγίαι cui rei nomen quod ipſe voles Latinum facito. Nos enim συζυγίαν nervorum vocamus, cum bini nervi pariter emergunt & in locum certum deſinunt. ſeptem igitur nervorum συζυγίαι de cerebri ventre naſcentes vicem implent fiſtularum ſpiramentum ſenſificum ad ſua quæque loca naturali lege ducentes ; ut ſenſum vicinis & longe poſitis membris animalis infundant. Prima igitur συζυγία nervorum talium petit oculos, & dat illis agnitionem ſpecierum & diſcretionem colorum. ſecunda in aures diffunditur ; per quam eis innaſcitur notitia ſonorum. tertia naribus inſeritur, vim miniſtrans odorandi. quarta palatum tenet ; quo de guſtatibus judicatur. quinta vi ſua omne corpus implet : omnis enim pars corporis mollia & aſpera, frigida & calida diſcernit. ſexta de cerebro means ſtomachum petit ; cui maxime ſenſus eſt neceſſarius. ut quæ deſunt appetat, ſuperflua reſpuat. & in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. ſeptima συζυγία nervorum, infundit ſenſum ſpinali medullæ ; quæ hoc eſt animali quod eſt navi carina. & adeo uſu aut dignitate præcipua eſt, ut longum cerebrum à medicis ſit vocata. ex hac denique ut ex cerebro diverſi naſcuntur meatus virtutem tribus animæ propoſitis miniſtrantes. tria ſunt enim quæ ex animæ providentia accipit corpus animalis ; ut vivat, ut decore vivat, & ut immortalitas ille ſucceſſione quæratur. his

[3] *Hi aut corporei ſunt* | Antiquiores, *hi aut in corpore ſunt*. Gronov.

tribus propoſitis, ut dixi, animæ per ſpinalem medullam præbetur effectus. nam cordi & jecori & ſpirandi miniſteriis, quæ omnia ad vivendum pertinent, vires de ſpinalibus, quos dixi, meatibus miniſtrantur, nervis etiam manuum, pedum aliarumve partium per quas decore vivitur, virtus inde præſtatur. & ut ex his ſucceſſio procurétur, nervi ex eadem ſpinali medulla pudendis & matrici, ut ſuum opus impleant, miniſtrantur. [4] ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento, quod in ventre cerebri locatum eſt, & ſine ſpinalis medullæ beneficio conſtat. Sic ergo fit ut, cum ipſum cerebrum ſenſu careat, ſenſus tamen à cerebro in omne corpus proficiſcatur. Euge Græculus noſter, Evangelus ait, tam plane nobis oſtendit res opertu naturæ tectas, ut quicquid ſermo deſcripſit oculis videre videamur. ſed Euſtathio jam cedo, cui præripui conſulendi locum. Euſtathius: Modo vel vir omnium diſertiſſimus Euſebius, vel quicumque volent alii ad exercitium conſultationis accedant. nos poſtea liberiore otio congrediemur.

[4] *Ita nulla in homine pars* | Expuli verbum ſubſtantivum, quod poſt Τὸ *nulla* adjecerant novitii, tantum, opinor, ad turbas ciendas. *Idem.*

CAP. X.

Qui fiat ut calvitium pariter atque canities anteriores capitis partes primum invadant: Deinde, cur fœminis atque eunuchis vox ſit quam virili exilior.

ERgo, ait Euſebius, habendus mihi ſermo, Diſari, tecum de ætate cujus januam jam pæne ambo pulſamus. Homerus, cum ſenes πολιοκροτάφους vocat, quæro utrum ex parte poëtico more totum caput ſignificare velit, an ex aliqua ratione canos huic præcipue parti capitis aſſignet? & Diſarius: Et hoc divinus ille vates prudenter ut cætera. nam pars anterior capitis humidior occipitio eſt; & inde crebro ſolet incipere canicies. Et ſi pars anterior, ait ille, humidior eſt, cur calvicium patitur? quod non niſi ex ſiccitate contingit. Opportuna, inquit Diſarius, objectio. ſed ratio non obſcura eſt. Partes enim priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit evaneſcat per plures meatus. unde videmus in ſiccis defunctorum capitibus velut quaſdam ſuturas, quibus hemiſphæria, ut ita dixerim, capitis alligantur. quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem ſiccitate mutant; & ideo tardius caneſcunt, ſed non calvicio carent. Si ergo ſiccitas calvos efficit, & poſteriora capitis ſicciora eſſe dixiſti; cur calvum occipitium numquam videmus? ille reſpondit: Siccitas occipitii non ex vitio ſed ex natura eſt. ideo omnibus ſicca ſunt occipitia. ex illa autem ſiccitate calvicium naſcitur, quæ per malam temperiem, quam Græci ξυγκρασίαν ſolent vocare,

vocare, contingit. [1] unde quibus capilli ſunt criſpi, quia ita temperati ſunt ut capite ſicciores ſint, tarde caneſcunt, cito in calvicium tranſeunt. contra qui capillo ſunt rariore, non eo facile nudantur, nutriente humore quod φλέγμα vocitatur; ſed fit illis cita canicies. nam ideo albi ſunt cani; quia calorem humoris quo nutriuntur imitantur. Si ergo ſenibus abundantia humoris capillos in caniciem tingit; cur ſenecta opinionem exacte ſiccitatis accepit? Quia ſenecta, inquit ille, exſtincto per vetuſtatem naturali calore, ſit frigida: & ex illo frigore gelidi & ſuperflui naſcuntur humores. cæterum liquor vitalis longævitate ſiccatus eſt. inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris; humecta eſt abundantia vitioſi ex frigore procreati. hinc eſt quod ex vigiliis ætas gravior afficitur: quia ſomnus qui maxime ex humore contingit de non naturali humore naſcitur. ſicut eſt multus in infantia, quæ humida eſt, abundantia non ſuperflui ſed naturalis humoris. Eadem ratio eſt, quæ pueritiam caneſcere non patitur, cum ſit humectiſſima: quia non ex frigore nato phlegmate humida eſt, ſed illo naturali & vitali humore nutritur. ille enim humor, qui aut de ætatis frigore naſcitur [2] aut cujuſlibet vitioſitatis occaſione contrahitur, ut ſuperfluus ita & noxius eſt. hunc videmus in fœminis niſi crebro egeratur extrema minitantem; hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarum oſſa quaſi ſemper in ſuperfluo humore natantia naturali vigore caruerunt; & ideo facile intorquentur, dum pondus ſuperpoſiti corporis ferre non poſſunt: ſicut canna pondere ſibi impoſito curvatur. Et Euſebius: Quoniam nos à ſenectute uſque ad eunuchos traxit ſuperflui humoris diſputatio, dicas volo cur ita acutæ vocis ſint ut ſæpe mulier an eunuchus loquatur niſi videas ignores? Id quoque facere ſuperflui humoris abundantiam ille reſpondit. Ipſe enim ἀχνοειδὲς, per quam ſonus vocis aſcendit, efficiens craſſiorem anguſtat vocis meatum: & ideo vel fœminis vel eunuchis vox acuta eſt: viris gravis; quibus vocis tranſitus habet liberum & ex integro patentem meatum. naſci autem in eunuchis & in fœminis ex pari frigore parem pœne importuni humoris abundantiam etiam hinc liquet; quod utrumque corpus ſæpe pingueſcit. certe ubera prope ſimiliter utrique grandeſcunt.

[1] *Unde quibus capilli ſunt criſpi* | Venuſtius & brevius veteres, *Unde capillo criſpi.* Pontan.

[2] *Aut cujuſlibet vitioſitatis occaſione* | Anglicanus emendatiſſime, *viſcoſitatis occaſione.* Et confidenter ſuperius paulo, pariter reſtituo; *Inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris, humecta eſt abundantia viſcoſi ex frigore procreati.* Nam *vitioſi* ſimiliter vitioſum eſt. Seneſcentium enim phlegma innuit; & quis illud Plautini ſenis non meminit?

Minime ſputator, ſcreator ſum, ititem minime muccidus. Idem.

CAP.

CAP. XI.

Cur ii quos pudet, aut qui gaudent, rubeſcant: at metuentes pallor invadat.

HIS dictis, cum ad interrogandum ordo Servium jam vocaret: naturali preſſus ille verecundia uſque ad proditionem coloris erubuit. Et Diſarius: Age, Servi, non ſolum adoleſcentium qui tibi æquævi ſunt ſed ſenum omnium doctiſſime, [1] commaſcula frontem; & ſequeſtrata verecundia, quam in te facies rubore indicat, confer nobiſcum libere quod occurrerit; interrogationibus tuis non minus doctrinæ collaturus quam ſi aliis conſulentibus ipſe reſpondeas. cumque diutile tacentem crebris ille exhortationibus excitaret; Hoc, inquit Servius, ex te quæro, quod mihi contigiſſe dixiſti; quæ faciat cauſa ut rubor corpori ex animi pudore naſcatur? & ille, Natura, inquit, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem: quo commoto atque diffuſo cutis tinguitur; & inde naſcitur rubor. dicunt etiam phyſici quod natura pudore tacta ita ſanguinem ante ſe pro velamento tendat, ut videmus quemque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter opponere. nec dubitare de his poteris, cum nihil aliud ſit rubor niſi color ſanguinis. addit Servius: Et qui gaudent cur rubeſcunt? & Diſarius, Gaudium, inquit, extrinſecus contingit. ad hoc animoſo occurſu natura feſtinat; quam ſanguis comitando quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem tinguit cutem. & inde ſimilis color naſcitur. idem refert: Contra qui metuunt qua ratione palleſcunt? Nec hoc, Diſarius ait, in occulto eſt. natura enim cum quid de extrinſecus contingentibus metuit in altum tota demergitur: ſicut nos quoque cum timemus latebras & loca nos occulentia quærimus. ergo tota deſcendens ut lateat, [2] trahit ſecum ſanguinem, quo velut curru ſemper vehitur, hoc demerſo humor dilutior cuti remanet; & inde palleſcit. ideo timentes & tremunt: quia virtus animæ introrſum fugiens nervos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorum; & inde ſaltu timoris agitantur. hinc & laxamentum ventris comitatur timorem: quia muſculi, quibus claudebantur retrimentorum meatus, fugientis introrſum animæ virtute deſerti laxant vincula, quibus retrimenta uſque ad digeſtionis opportunitatem continebantur. Servius his dictis venerabiliter aſſenſus obticuit.

[1] *Commaſcula frontem; & ſequeſtratæ verecundia, quam in te facies rubore indicat* | Præclare de hac re Seneca, Epiſt. XI. *Vbi ſe collegit, verecundiam, bonum in adoleſcente ſignum, vix potuit excutere: adeo illi ex alto ſuffuſus eſt rubor. Hic illum, quantum ſuſpicer, etiam cum ſe confirmaverit, & omnibus vitiis exuerit ſapientem quoque ſequetur.* Pont.

[2] *Trahit ſecum ſanguinem, quo velut curru, ſemper vehitur* | Suſpicionem meam, rem puto: *quo velut curru ſupervelutur.* Apulejus de Deo: *curru volucri ſuperfertur,* in libello de Mundo. *Idem.*

CAP.

CAP. XII.

De quæſtionibus quindecim Diſario ab Avieno propoſitis.

TUnc Avienus: Quia me ordo, ait, ad ſimilitudinem conſultationis applicat, reducendus mihi eſt ad convivium ſermo, qui longius à menſa jam fuerat evagatus & ad alias tranſierat quæſtiones. Sæpe appoſita ſalita carne, quam *laridum* vocamus, ut opinor, *quaſi large aridum*, quærere mecum ipſe conſtitui qua ratione carnem ad diuturnitatem uſus admixtio ſalis ſervet. hoc licet æſtimare mecum poſſim; malo tamen ab eo qui corporibus curat certior fieri. & Diſarius: Omne corpus ſuapte natura diſſolubile & marcidum eſt, &, niſi quodam vinculo contineatur, facile defluit. continetur autem quamdiu ineſt anima reciprocatione aëris qua vegetantur conceptacula ſpiritus, dum ſemper novo ſpirandi nutriuntur alimento. hoc ceſſante per animæ diſceſſum membra marceſcunt; & omne pondere ſuo conflictum corpus obteritur. tum ſanguis etiam, qui quamdiu fuit compos caloris dabat membris vigorem, calore diſcedente verſus in ſaniem non manet intra venas, ſed foras exprimitur: atque ita laxatis ſpiramentis effluit tabes fæculenta. id fieri ſal admixtus corpori prohibet. eſt enim natura ſiccus & calidus: & fluxum quidem corporis calore contrahit, humorem vero ſiccitate vel coërcet vel exſorbet. certe humorem ſale differri ſive conſumi fit hinc cognitu facile: quod ſi duos panes pari magnitudine feceris, unum ſale aſperſum, ſine ſale alterum; invenies indigentem ſalis pondere propenſiorem; ſcilicet humore in eo per ſalis penuriam permanente. Et hoc à Diſario meo quæſitum volo, cur defæcatum vinum validius ſit viribus ſed infirmius ad permanendum; & tam bibentem cito permovet, quam ipſum ſi manſerit facile mutatur; Quod cito, inquit Diſarius, permovet hæc ratio eſt: quia tanto penetrabilius in venas efficitur bibentis, quanto ſit liquidius fæce purgata. ideo autem facile mutatur; quod nullo firmamento nixum undique ſui ad noxam patet. fæx enim vino ſuſtinendo & alendo & viribus ſufficiendis quaſi radix ejus eſt. Et hoc quæro, Avienus ait, cur fæx in imo ſubſidit omnium niſi mellis: mel ſolum eſt quod in ſummum fæcem exſpuat? ad hæc Diſarius; Fæcis materia ut ſpiſſa atque terrena cæteris laticibus pondere præſtat, melle vincitur. ideo in illis gravitate devergens ad fundum decidit; in melle vero, ut levior, de loco victa ſurſum pellitur. Quoniam ex his quæ dicta ſunt ingerunt ſe ſimiles quæſtiones; cur, Diſari, ita mel & vinum diverſis ætatibus habentur optima; mel quod recentiſſimum, vinum quod vetuſtiſſimum; unde eſt & illud proverbium, quo utuntur gulones: [1] *Mulſum quod probe temperes miſcendum eſſe novo Hymetio*

[1] *Mulſum quod probe temperes, miſcendum eſſe novo Hymettio & Falerno vetulo* | Apulejus 10. *Lautum diligenter ecce illum aureum cantharum mulſo & multo contempera.* Item, *muſto.* Martial. *Attica nectareum turbatis mella falernum*

vetulo Falerno. Propterea, inquit ille, quia inter ſe ingenio diverſa ſunt. vini enim natura humida eſt, mellis arida. ſi dicto meo addubitaveris: medicinæ comtemplator effectum. nam, quæ udanda ſunt corporis, vino foventur; quæ ſiccanda ſunt, melle detergentur. igitur longinquitate temporis de utroque aliquid exſorbente vinum fit meracius, mel aridius: & ita mel ſucco privatur, ut vinum aqua liberatur. Nec hoc, quod ſequitur, diſſimile quæſitis eſt: cur, ſi vaſa vini atque olei diutule ſemiplena cuſtodias, vinum ferme in acorem corrumpitur, oleo contra ſapor ſuavior conciliatur. Utrumque, Diſarius ait, verum eſt. in illud enim vacuum, quod ſuperne liquido caret, aër advena incidit qui tenuiſſimum quemque humorem elicit & exſorbet. eo ſiccato vinum quaſi ſpoliatum viribus prout ingenio imbecillum aut validum fuit vel acore exaſperatur vel auſteritate reſtringitur. oleum autem, ſuperfluo humore ſiccato velut mucore qui in eo latuit abſterſo, acquirit novam ſuavitatem ſaporis. Rurſus, ait Avienus, Heſiodus cum ad medium dolii perventum eſt, compercendum, & cæteris ejus partibus ad ſatietatem dicit abutendum; optimum vinum ſine dubio ſignificans quod in dolii medietate conſiſteret, ſed & hoc uſu probatum eſt in oleo optimum eſſe quod ſupernatat, in melle quod in imo eſt. quæro igitur cur oleum quod in ſummo eſt, vinum quod in medio, mel quod in fundo, optima eſſe credantur? nec cunctatus Diſarius ait: Mel quod optimum eſt reliquo ponderoſius eſt. in vaſe igitur mellis pars, quæ in imo eſt, utique præſtat ponderе; & ideo ſupernante precioſior eſt. contra in vaſe vini pars inferior admixtione fæcis non modo turbulenta ſed & ſapore deterior eſt: pars vero ſumma aëris vicina corrumpitur, cujus admixtione fit dilutior. unde agricolæ dolia non contenti ſub tecto repoſuiſſe defodiunt, & operimentis extrinſecus illitis muniunt, removentes in quantum fieri poteſt à vino aëris contagionem; à quo tam manifeſte læditur, ut vix ſe tueatur in vaſe pleno & ideo aëri minus pervio. cæterum ſi inde hauſeris, & locum aëris admixtioni patefeceris, reliquum quod remanſit omne corrumpitur. media igitur pars quantum à confinio ſummi utriuſque, tantum à noxa remota eſt quaſi nec turbulenta nec diluta. adjecit Avienus: Cur eadem potio meracior videtur jejuno, quam ei qui cibum ſumpſit? & ille: Venas inedia vacue facit, ſaturitas obſtruit. igitur cum potio per inanitatem penitus influit, quia non

Miſceri decet hoc à Ganymede merum. Ubi *mi ceri, infundi* eſt. Gloſſarium Arabico Latinum, *miſceo, infundo.* Et Juvenal. *Neſcit tot mellitus emptus Pauperibus miſcere puer.* Item Ovidius, lib. 1. Amorum Eleg. 4. *Quod tibi miſcuerit, ſapias, bibat ipſe jubeto.* Ubi & obſervandum *ſapere* pro guſtare. Gloſſarium vero, quod dixi, ineditum eſt; fuitque penes peritiſſimum Orientalium linguarum Franciſcum Raphelengium. Fuit dico, ſed invitus. Cogit tamen illâ vis nupera fati, quæ & hunc nobis invidit virum & rapuit. Sed rapuit, ut res humanæ ſunt, lucem ei ſolicitam, & ætatem ſenilem: famam vero meritorumque gloriam adeo non abſtulit ut etiam auxerit. Vivit viveturque per hominum memoriam Raphelengius, & operum monumentis poſteritati traditus *creſcet laude recens.* Pontan.

obtusas cibo venas invenit, neque fit admixtione dilutior & per vacuum means gustatu fortiore sentitur. Hoc quoque sciendum mihi est, Avienus ait; cur qui esuriens biberit aliquantulum famem sublevat; qui vero sitiens cibum sumpserit, non solum non domat sitim sed magis magisque cupidinem potus acendit? Nota est, inquit Disarius, causa. nam liquori quidem nihil officit, quin sumptus ad omnes corporis partes quoquo versus permanet, & venas compleat. & ideo inedia quæ inanitatem fecerat accepto potus remedio quasi jam non in totum vacua recreatur. cibatus vero utpote concretior & grandior in venas non nisi paulatim confectus admittitur. ideo sitim quam reperit [2] nullo subsidio sublevat; immo quicquid foris humoris nactus est exsorbet: & inde penuria ejus quæ sitis vocatur augetur. Nec hoc mihi, Avienus ait, ignoratum relinquo: cur major voluptas est cum sitis potu extinguitur, quam cum fames sedatur cibo? & Disarius: Ex prædictis hoc quoque liquet. nam potionis totius hausus in omne corpus simul penetrat & omnium partium sensus facit unam maximam & sensibilem voluptatem: cibus autem exiguo subministratu paulatim penuriam consolatur. ideo voluptas ejus multifariam comminuitur. Hoc quoque, si videtur, addo quæsitis: cur qui avidius vorant facilius satias capit quam qui eadem quietius ederint. Brevis est, inquit illa responsio. nam, ubi avide devoratur, tunc multus aër cum edulibus infertur propter hiantium rictus & crebritatem respirandi. igitur ubi aër venas complevit ad objiciendum fastidium pro cibo pensatur: Ni molestus tibi sum, Disari, patere plus nimio ex discendi cupidine garrientem; & dicas, quæso, cur edulia satis calida facilius comprimimus ore quam manu sustinemus; & si quid eorum plus fervet quam ut diutius possit mandi, ilico devoramus, & tamen alvus non perniciose uritur? & ille: Intestinus calor qui in alvo est quasi multo major vehementiorque quicquid calidum accipit magnitudine sua circumvenit ac debilitat. ideo præstat si quid ori fervidum admoveris, non, ut quidam faciunt, hiare (ne novo spiritu fervori vires ministres) sed pausisper labra comprimere; ut major calor qui de ventre etiam ori opitulatur comprimat minorem calorem. manus autem ut rem fervidam ferre possit nullo proprio juvatur calore. Jamdudum, inquit Avienus, nosse haveo cur [3] aqua quæ obsita globis nubium perducitur

[2] *Nullo subsidio sublevat* | Omnes ante Stephanum *nullo solatio subl.* quod multo gratius. Et sic paulo post: *cibus exiguo subministratu paulatim penuriam consolatur.* Sed & posterioribus solatium usurpatur pro subsidio. Paulus apud Eutropium, lib. 13. *Cum barbarorum solatiis regnum tentaret invadere.* Valerius quoque Maximus x. cap. ult: *Alimenta inopia laboranibus, dotes virginibus paupertate pressis, detrimentorum incursu quassatis solatia erogabantur.* Cento, quem vir eruditus hujus verbi occasione attexere vult Floro, nauci non est. *Grom.*

[3] *Aqua qua obsita globi nubium* | Hæc quoque scripta lectio, non *nivium.* Et videatur ita nivem rigide convolutam, propriè appellasse. Sammonicus Serenus:

Desinet interea glomerari farrea nubes,
Cessabitque gravis crebræ porriginis imber.

Et adde propriè Sidonii Apollinaris verba ex libro, 2. Epist. 2. *Nivalium maculas & frusta nebularum.* Ubi *frusta nebularum* idem notant, quod Macrobio *globi nubium.* Pontan.

ad nivalem rigorem [4] minus in potu noxia eſt, quam ex ipſa nive aqua reſoluta. ſcimus enim quot quantæque noxæ epoto nivis humore naſcantur. & Diſarius: Addo aliquid à te quæſitis. aqua enim ex nive reſoluta etiam ſi igne calefiat & calida bibatur, æque noxia eſt, ac ſi epota ſit frigida. ergo non ſolo rigore nivalis aqua pernicioſa eſt, ſed ob aliam cauſam; quam non pigebit aperire auctore Ariſtotele; qui in phyſicis quæſtionibus ſuis hanc poſuit, & in hunc ſenſum, ni fallor, abſolvit: Omnis aqua, inquit, habet in ſe aëris tenuiſſimi portionem, quo ſalutaris eſt, habet & terream fæcem, qua eſt corpulenta potè terram. cum ergo aëris frigore & gelu coacta coaleſcit; neceſſe eſt per evaporationem velut exprimi ex ea auram illam tenuiſſimam: qua diſcedente conveniat in coagulum ſola terrea in ſe remanente natura. quod hinc apparet. quia, cum fuerit eadem aqua ſolis calore reſoluta, minor modus ejus reperitur quam fuit antequam congelaſceret. deeſt autem quod evaporatio ſolum in aqua ſalubre conſumpſit. nix ergo, quæ nihil aliud eſt quam aqua in aëre denſeta, tenuitatem ſui cum denſeretur amiſit? & ideo ex ejus reſolutæ potu diverſa morborum genera viſceribus inſeminantur. Nominatum gelu veteris, quæ me ſolebat agitare, admonuit quæſtionis, cur vina aut numquam aut rarenter congelaſcant, cæteris ex magna parte humoribus nimietate frigoris cogi ſolitis? num quia vinum ſemina quædam in ſe caloris habet, & ob eam rem Homerus dixit αἴθοπα οἶνον, non, ut quidam putant, propter colorem? an alia quæpiam cauſa eſt? quam quia ignoro ſcire cupio. ad hæc Diſarius: Eſto, vina naturali muniantur calore, num oleum minus ignitum eſt, aut minorem vim in corporibus calefactandis habet? & tamen gelu ſtringitur. certe, ſi putas ea quæ calidiora ſunt difficilius congelaſcere, congruens erat nec oleum concreſcere, & ea quæ frigidiora ſunt facile gelu cogi. acetum autem omnium maxime frigorificum eſt; atque id tamen numquam gelu ſtringitur. num igitur magis oleo cauſa eſt coaguli celerioris quod & levigatius, & ſpiſſius eſt; faciliora enim ad coëundum videntur, quæ levigatiora denſioraque ſunt. vino autem non contingit tanta mollicies; & eſt quam oleum multo liquidius. acetum vero & liquidiſſimum eſt inter cæteros humores; & tanto eſt acerbius, ut ſit acore triſtificum; & exemplo marinæ aquæ quæ ipſa quoque amaritudine ſui aſpera eſt, numquam gelu contrahitur. nam quod Herodotus hiſtoriarum ſcriptor,

Aqua qua obſita globis nubium | Lego, *globis nivium*. Meurſ.

[4] *Non minus in potu noxia eſt* | Primam dictionem vel Mureti libri fide eliminavimus. Nam omnino verum, *minus in potu noxia eſt*. Et vidimus ipſi, in Urbe Orbis quondam domina, hanc, quam tangit Macrobius, rationem, nivibus videlicet intra vitreas phialas circumvallandi ſine mixtione potabilem liquorem. Martialis quoque intellexit illo verſu:

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem
De nive commenta eſt ingenioſa ſitis.

Sed maxime ſi tali interpunctione legas, *ſed aquam potare rigentem De nive, commenta eſt ingenioſa ſitis.* Et ita Raphelengiana editio. Idem enim vult quod dixit Macrobius iſtis paulo ante verbis; *Aqua, qua obſita globis nivium, perducitur ad nivalem rigorem. Rigentem* itaque *de nive*, eſt ob nivem phialæ circumjectam. *Idem.*

contra omnium ferme qui hæc quæſiverunt opinionem, ſcripſit mare Boſphoricum, quod & Cimmerium appellat, earumque partium mare omne quod Scythicum dicitur id gelu conſtringi & conſiſtere; aliter eſt quam putatur. nam non marina aqua contrahitur: ſed quia plurimum in illis regionibus fluviorum eſt & paludum in ipſa maria influentium, ſuperficies maris cui dulces aquæ innatant congelaſcit: & incolumi aqua marina videtur in mari gelu ſed de advenis undis coactum, hoc & in Ponto fieri videmus. in quo fruſta quædam, & ut ita dixerim, proficiæ gelidæ feruntur contractæ de fluvialium vel paluſtrium undarum multitudine: [5] in quas licet frigori quaſi levatiores marina plurimum autem aquarum talium influere Ponto & totam ſuperficiem ejus infectam eſſe dulci liquore, præter quod ait Salluſtius, *mare Ponticum dulcius quam cætera.* eſt hoc quoque teſtimonio: quod ſi in Pontum vel paleas vel ligna ſeu quæcumque alia natantia projeceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem, atque ita in mare quod alluit Aſiæ oram; cum conſtet in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. meatus enim qui ſolus de oceano receptas aquas in maria noſtra tranſmittit in freto eſt Gaditano, quod Hiſpaniam Africamque interjacet, & ſine dubio inundatio ipſa per Hiſpanienſe & Gallicanum litora in Tyrrhenum prodit? inde Hadriaticum mare facit, ex quo dextra in Parthenium, læva in Ionium, & directim in Ægeum pergit; atque ita ingreditur in Pontum. Quæ igitur ratio facit ut rivatim aquæ de Ponto fluant, cum foris influentes aquas Pontus accipiat? ſed conſtat utraque ratio. nam ſuperficies Ponti propter dulcias aquas quæ de terra dulces influunt foras effluit: deorſum vero intro pergit influxio. unde probatum eſt natantia, quæ, ut ſupra dixi, jaciuntur in Pontum, foras pelli; ſi vero columna deciderit, intro

[5] *In quas licet frigori quaſi levatiores marina*] Hiantia hæc verba & fracta. Libri vetuſtiores & Camerarii: *In quas licet frigore concreta, tamen ſunt natantes, quaſi levatiores marina*: quæ pleniora, nec plena tamen plane aut proba. Quo enim referas illud, *in quas?* Rem ipſam vide; nec ambigo quin probabis quod conjectando invenimus: *Inquantum licet frigore concreta.* Vult enim dicere Ponti illas glacierum proficias, quantæcunque licet rigiditatis & molis fuerint, fluere tamen & vagari utpote leviores aqua, quæ ſubſidet, falſa. Fefellit autem librarios inſolentior dictio, *inquantum licet frigore concreta*, quæ tamen & Plinio juniori frequentata. *Qua*, inquit, *ut domus ipſa, perierunt, à me tamen inquantum poterit, requirentur.* Porro de Pontico mari, imo omni marina aqua quod differit contra Herodotum Macrobius, vix eſſe videlicet eam congelationis capacem; nos, ut de Ponto noſtro Danico omittamus dicere, contrarium ex Naſone (ſi ſi eum ut poëtam elevare cognoſcimus. Ait ipſe non ſtringi modo viter gelu Boſphoricum, & illum ſimum, proficias ei ſolas, ut verba Macrobii innatare & ſuperfluere; ſed tegi placidum tranſvehi plauſtris. Verſus ſunt:

Ipſe vides certe glacie concreſcere Pontum,
Ipſe vides gelido ſtantia vina gelu.
Ipſe vides onerata ferox ut ducat Iacis
Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aq

Ubi & de vino obiter habes, quod Aurelius noſter nunquam aut rarenter dit ſtringi. Cui addas velim inſignem ex Cominæo locum: *Vinum ſic erat ſ cium gelu in ipſis vaſis, ut ſecuri fruſtat ſtribueretur militibus, qui aſcito alimen ſore, circumferebant illud, donec liquef* Et Maronis hoc de Scythiæ tractu, lib. Georg. *cadunt que ſecuribus humida vi* Idem.

ſum minari. & hoc ſæpe uſu probatum eſt, ut graviora quæque in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur. Adjecta hac una conſultatione reticebo. Cur omne dulcium magis dulce videtur cum frigidum eſt quam ſi caleat? reſpondit Diſarius: Calor ſenſum occupat, & guſtatum linguæ fervor interpedit. ideo ex aſperatione oris præventa ſuavitas excluditur. quod ſi caloris abſit injuria: tum demum poteſt lingua incolumi blandimento dulcedinem pro merito ejus excipere. præterea ſuccus dulcis per calorem non impune penetrat venarum receptacula: & ideo noxa minuit voluptatem.

CAP. XIII.

De quæſtionibus tribus quas Horus Diſario propoſuit.

SUcceſſit Horus, &, Cum multa, inquit, de potu & cibatu quæſiſſet Avienus, unum maxime neceſſarium, ſponte an oblitus ignoro, prætermiſit; cur jejuni magis ſitiant quam eſuriant. hoc in commune nobis, Diſari, ſi videtur, abſolve. & ille, Rem tractatu dignam, inquit, Hore quæſiſti; ſed cujus ratio in aperto ſit. cum enim animal ex diverſis conſtet elementis: unum eſt de his quæ corpus efficiunt, quod & ſolum aut maxime ultra cætera aptum ſibi quærat alimentum: calorem dico, qui liquorem ſibi exigit miniſtrari. certe de ipſis quatuor elementis extrinſecus videmus nec aquam, nec aërem, neque terram aliquod quo alatur aut quod conſumat exigere, nullamque noxam vicinis vel appoſitis ſibi rebus inferre. ſolus ignis alimenti perpetui deſiderio quicquid offendit abſumit. inſpice & primæ ætatis infantiam, quantum cibum nimio calore conficiat: & contra ſenes cogita facile tolerare jejunium; quaſi exſtincto in ipſis calore, qui nutrimentis recreari ſolet. ſed & media ætas, ſi multo exercitio excitaverit ſibi naturalem calorem, animoſius cibum appetit. conſideremus & animalia ſanguine carentia, quæ nullum cibum quærant penuria caloris. Ergo ſi calor ſemper eſt in appetentia; liquor autem proprium caloris alimentum eſt; bene in nobis, cum ex jejunio corpori nutrimenta quæruntur, præcipue calor ſuum poſtulat: quo accepto corpus omne recreatur, & patientius expectat cibum ſolidiorem. His dictis anulum Avienus de menſa retulit, qui illi de breviſſimo dexteræ manus digito repente deciderat. cumque à præſentibus quæreretur cur eum alienæ manui & digito & non huic geſtamini deputatis potius inſereret: oſtendit manum lævam ex vulnere tumidiorem. hinc Horo nata quæſtionis occaſio, & dic, inquit, Diſari, (omnis enim ſitus corporis pertinet ad medici notionem. tu vero doctrinam ultra & quam medicina poſtulat conſecutus es) dic, inquam, cur ſibi communis aſſenſus anulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipue ſiniſtra geſtandum eſſe perſuaſit? & Diſarius: De hac ipſa quæſtione ſermo quidam ad nos ab Ægypto

venerat, de quo dubitabam fabulamne an veram rationem vocarem, ſed libris anatomicorum poſtea conſultis verum reperi, nervum quendam de corde natum priorſum pergere uſque ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximum, & illic deſinere implicatum cæteris ejuſdem digiti nervis: & ideo viſum veteribus, ut ille digitus annulo tamquam corona circundaretur. & Horus: Adeo, inquit, Diſari, verum eſt ita ut dicis Ægyptios opinari, ut ego ſacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidiſſem circa deorum ſimulachra hunc in ſingulis digitum confictis odoribus illinire, & ejus rei cauſas requiſiſſem: & de nervo quod jam dictum eſt principe eorum narrante didicerim, & inſuper de numero qui per ipſum ſignificatur. complicatus enim ſenarium numerum digitus iſte demonſtrat, qui omnifariam plenus, perfectus, atque divinus eſt. cauſaſque cur plenus ſit hic numerus ille multis aſſeruit. ego nunc ut præſentibus fabulis minus aptas relinquo. Hæc ſunt quæ in Ægypto divinarum omnium diſciplinarum compote cur anulus huic digito magis inſeratur agnovi. Inter hæc Cæcina Albinus. Si volentibus vobis erit, inquit, in medium profero quæ de hac eadem cauſa apud Areium Capitonem pontificii juris inter primos peritum legiſſe memini: qui, cum nefas eſſe ſanciret deorum formas inſculpi anulis eo uſque proceſſit, ut & cur in hoc digito vel in hac manu geſtaretur anulus non taceret. *veteres*, inquit, *non ornatus, ſed ſignandi cauſa anulum ſecum circumferebant. undenus plus habere quam unum licebat, nec cuiquam niſi libero.* [1] *quos ſolos fides deceret, quæ ſignaculo continetur. ideo jus anulorum famuli non habebant. imprimebatur autem ſculpturæ materiæ anuli ſive ex ferro ſive ex auro foret: & geſtabatur ut quiſque vellet, quacunque manu, quolibet digito. poſtea*, inquit, *uſus luxuriantis ætatis ſignaturas precioſis gemmis cœpit inſculpere: & certatim hæc omnis imitatio laceſſivit, ut in augmento precii quo ſculpendos lapides paraſſent gloriarentur. hinc factum eſt ut uſus anulorum exemptus dexteræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otioſior eſt: ne crebro motu & officio manus dextræ pretioſi lapides frangerentur. Electus autem*, inquit, *in ipſa læva manu digitus minimo proximus, quaſi aptior cæteris,* [2] *cui commendaretur anuli pretioſitas. nam pollex, qui nomen ab eo quod pollet accepit, nec in ſiniſtra ceſſat, nec minus quam tota manus ſemper in officio eſt. unde apud Græcos ἀντίχειρ*, inquit, *vocatur, quaſi manui altera. pollici vero vicinus nudus & ſine tuitione alterius appoſiti videbatur. nam pollex ita inferior eſt ut vix radicem ejus excedat. medium & minimum vitaverunt*, inquit, *ut ineptos, alterum magnitudine, brevitate alterum: & electus eſt qui ab utroque clauditur, & minus officii geri-*

[1] *Quos ſolos fides deceret* | Servoſne igitur fides dedecet? Putem verius quod in Scripto & editionibus priſcis: *diſcerneret.* Diſcernebantur à ſervis liberi, ſignaculi poteſtate & poſſeſſione. Poſtea tamen & invaleſcente Romanorum luxu aliter obtinuit. Plinium videto & alios. *Pontan.*

[2] *Cui commendaretur annuli pretioſitas.* Vetus idem, *otioſitas.* Idem.

& ideo ſervando anulo magn accommodatus eſt. Hæc ſunt quæ lectio pontificalis habet. unuſquiſque ut volet vel Etruſcam vel Ægyptiacam opinionem ſequatur. Inter hæc Horus ad conſulendum reverſus, Scis, inquit, Diſari, præter hunc veſtitum qui me tegit, nihil me in omni cenſu aliud habere. [3] unde nec ſervus mihi eſt, nec ut ſit opto: ſed omnen uſum, qui vivo miniſtrandus eſt, ego mihimet ſubminiſtro. Nuper ergo, cum in Hoſtienſi oppido morarer. ſordidatum pallium meum in mari diutule lavi; & ſuper litus ſole ficcavi: nihiloque minus eædem in ipſo poſt ablutionem maculæ ſordium viſebantur. cumque me res iſta ſtupefaceret: aſſiſtens forte nauta, Quin potius, ait, in fluvio ablue pallium tuum, ſi vis emaculatum? parui ut verum probarem; & aqua dulci ablutum atque ſiccatum vidi ſplendori ſuo reddidum: & ex illo cauſam requiro, cur magis dulcis quam ſalſa aqua idonea ſit ſordibus abluendis. Jamdudum, Diſarius inquit, hæc quæſtio ab Ariſtotele & propoſita eſt & ſoluta. ait enim aquam marinam multo ſpiſſiorem eſſe quam eſt dulcis: immo illam eſſe fæculentam, dulcem vero puram atque ſubtilem. hinc facilius, ait, vel imperitos nandi mare ſuſtinet: cum fluvialis aqua quaſi infirma & nullo adjumento fulta mox cedat, & in imum pondera accepta tranſmittat. ergo aquam dulcem dixit quaſi natura levem celerius immergere in ea quæ abluenda ſunt; & dum ſiccatur, ſecum ſordium maculas abſtrahere: marinam vero quaſi craſſiorem nec facile penetrare purgando propter denſitatem ſui, & dum vix ſiccatur non multum ſordium ſecum trahere. cumque Horus his aſſentiri videretur: Euſtathius ait; Ne decipias, quæſo, credulum, qui ſe quæſtionemque ſuam commiſit fidei tuæ. Ariſtoteles enim, ut nonnulla alia, magis acute quam vere iſta diſſeruit. adeo autem aquæ denſitas non nocet abluendis; ut ſæpe qui aliquas ſpecies purgatas volunt, ne ſola aqua vel dulci tardius hoc efficiant, admiſceant illi cinerem, vel ſi defuerit, terrenum pulverem; ut craſſior facta celerius poſſit abluere. nihil ergo impedit marinæ aquæ denſitas. ſed nec ideo quia ſalſa eſt minus abluit. ſalſitas enim findere & velut aperire ſolet meatus: ideo magis elicere debuit abluenda. ſed hæc una cauſa eſt cur aqua marina non ſit ablutioni apta, quia pinguis eſt; ſicut & ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus eſt; & ſales docent, quibus ineſſe quiddam pingue nullus ignorat. eſt & hoc indicium pinguis aquæ marinæ, quod, cum inſpergitur flammæ, non tam exſtinguit quam pariter accenditur aquæ pinguedine alimoniam igni ſubminiſtrante. poſtremo, Homerum ſequamur, qui ſolus fuit naturæ conſcius. facit enim Nauſicaam Alcinoi filiam abluentem veſtes, cum ſuper mare eſſet, non in mari ſed fluvio. idem locus Homeri docet nos marinæ aquæ quiddam ineſſe pingue permiſtum. Ulyſſes enim cum jamdudum mare evaſiſſet, & ſtaret ſiccato corpore, ait ad Nauſicaæ famulas:

[3] *Unde nec ſervus mihi eſt* | Catullus, *Furi, cui neque ſervus eſt neque arca.* Idem.

Ἀμφίπολοι στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
Ἄλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι.

post hoc cum descendisset in fluvium,

Ἐκ κεφαλῆς ἔσμηχεν ἁλὸς χνόον.

divinus enim vates, qui in omni re naturam secutus est, expressit quod fieri solet; ut, qui ascendunt de mari si in sole steterint, aqua quidem celeriter sole siccetur, maneat autem in corporis superficie veluti flos quidam, qui & in detergendo sentitur. & hæc est aquæ marinæ pinguedo, quæ sola impedit ablutionem.

CAP. XIV.

Simulacra cur sub aquis majora esse videantur quam revera sint. Tum in universum quomodo visio fiat: an susceptione simulacrorum quæ à rebus in oculos promanant, an potius emissione radiorum ex ipsis oculis.

ET, quia à cæteris expeditus mihi te paulisper indulges, modo autem nobis de aqua sermo fuit: quæro cur in aqua simulachra majora veris videntur? quod genus apud popinatores pleraque scitamentorum cernimus proposita, ampliora specie quam corpore. quippe videmus in doliolis vitreis aquæ plenis & ova globis majoribus & jecuscula fibris tumidioribus & [1] bulvas spiris ingentibus: & omnino ipsum videre, qua nobis ratione constat? quia solent de hoc nonnulli nec vera nec verisimilia sentire. Et Disarius, Aqua, inquit, densior est aëris tenuitate; ideo eam cunctatior visus penetrat. cujus offensa repercussa videndi acies scinditur, & in se recurrit. scissa dum redit; jam non directo ictu sed undique versum incurrit liniamenta simulachri: & sic fit ut videatur imago archetypo suo grandior. nam & solis orbis matutinus solito nobis major apparet: quia interjacet inter nos & ipsum aër adhuc de nocte roscidus: & grandescit imago ejus tamquam in aquæ speculo visatur. ipsam vero videndi naturam non insubide introspexit Epicurus: cujus in hoc non est ut æstimo improbanda sententia, adstipulante præcipue Democrito. quia sicut in cæteris ita & in hoc paria senserunt. Ergo censet Epicurus [2] ab omnibus

[1] *Bulvas spiris ingentibus*] Corrigitur in margine *vulvas*. Vide supra ad cap. 14. lib. 2. *Pontan.*

[2] *Ab omnibus corporibus jugi fluore*] Admonet me hic locus loci Velleiani; cui quis non symbolam suam contulit pag. 56. editionis postremæ, *Nusquam erat Pompeius corpore, adhuc ubique Jubæ nomine?* Versatur, inquam is, vexaturque à Criticis & invicem eos vexat. Conjecturas has reperio: *adhuc ubique ibat nomine.* item *vivebat nomine*; item, *ubi ubique nomine.* Titii antagonistæ deleri turbantem vocem *Jubæ* placuit; quod & mihi perplaceat, nisi constanter adeo libri omnes suggererent. Quocirca, *Me quoque permixtum ducibus cognoscite Achivis*; lego, *adhuc ubique jugi nomine.* Corruptelæ indoles manifesta est, & aliam similem in eodem Velleio, sed rei majoris & quæ ad historiæ seriem faciebat, probavimus olim elegantissimo & publici rei literariæ boni meique amantissimo viro Martino Lydio. Sed nunc præterfugimus, occasioni reservaturi & tempori. *Idem.*

corpori-

corporibus jugi fluore quæpiam ſimulachra manare ; nec unquam tantulam moram intervenire, quin ultro ferantur inani figura cohærentes corporum exuviæ, quarum receptacula in noſtris oculis ſunt : & ideo ad deputatam ſibi à natura ſedem proprii ſenſus recurrunt. hæc ſunt quæ vir ille commemorat. quibus ſi occurris obvius, exſpecto quid referas. ad hæc renidens Euſtathius, In propatulo eſt, inquit, quod decepit Epicurum. à vero enim lapſus eſt aliorum quatuor ſenſuum ſecutus exemplum : quia in audiendo, guſtando & odorando atque tangendo nihil è nobis emittimus, ſed extrinſecus accipimus quod ſenſum ſui moveat. quippe & vox ad aures ultro venit, & auræ in nares influunt ; & palato ingeritur quod gignat ſaporem ; & corpori noſtro applicantur tactu ſentienda. hinc putavit & ex oculis noſtris nihil foras proficiſci ; ſed imagines rerum in oculos ultro meare. cujus opinioni repugnat, quod in ſpeculis imago adverſa contemplatorem ſuum reſpicit : cum debeat, ſiquidem à nobis orta recto meatu proficiſcitur, poſteram ſui partem cum diſcedit oſtendere, ut læva lævam, dextera dexteram reſpiciat. nam & hiſtrio perſonam ſibi detractam ex ea parte videt, qua induit ; ſcilicet non faciem ſed poſteriorem cavernam. deinde interrogare hunc virum vellem, an tunc imagines è rebus avolant, cum eſt qui velit videre : an & cum nullus aſpicit emicant undique ſimulachra. nam ſi quod primum dixi teneat, quæro cujus imperio ſimulachra præſto ſint intuenti, & quotiens quis voluerit ora convertere, totiens ſe & illa convertant ? ſin ſecundo inhæreat, ut dicat perpetuo fluore rerum omnium manare ſimulachra : quæro quamdiu cohærentia permanent nullo coagulo juncta ad permanendum ? aut ſi manere dederimus, quemadmodum aliquem retinebunt colorem : cujus natura cum ſit incorporea, tamen numquam poteſt eſſe ſine corpore ? dein quis poteſt in animum inducere ſimulatque oculos verteris incurrere imagines cœli, maris, litoris, prati, navium, pecudum, & innumerabilium præterea rerum quas uno oculorum jactu videmus ; cum ſit pupula quæ viſu pollet oppido parva ? & quonam modo totus exercitus viſitur ? an de ſingulis militibus profecta ſimulachra ſe congerunt, atque ita collecta tot milia penetrant oculos intuentis ? Sed quid laboramus opinionem ſic inanem verbis verberare, cum ipſa rei vanitas ſe refellat ? conſtat autem viſum nobis hac provenire ratione. Geminum lumen è pupula, quacunque eam verteris, directa linea emicat. id oculorum domeſticum profluvium, ſi repererit in circumfuſo nobis aëre lucem, per eam directim pergit, quamdiu corpus offendat : & ſi faciem verteris ut circumſpicias, utrobique acies videndi directa procedit. ipſe autem jactus, quem diximus de noſtris oculis emicare, incipiens à tenui radice in ſumma fit latior : ſicut radii à pictore finguntur. ideo per minutiſſimum foramen contemplans oculus videt cœli profunditatem. Ergo tria iſta nobis neceſſaria ſunt ad effectum videndi ; lumen quod de nobis emittimus, & ut aër qui interjacet lucidus ſit, & corpus quo offenſo

desinat intentio. quæ, si diutius pergat, rectam intentionem lassata non obtinet; sed scissa in dexteram lævamque diffunditur. hinc est quod ubicunque terrarum steteris videris tibi quandam cœli conclusionem videre; & hoc est quod *horizontem* veteres vocaverunt. quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planum contra aspicientibus non pergere ultra centumoctoginta stadia, & inde jam recurvari. *per planum*, ideo adjeci, quia altitudines longissime aspicimus. quippe qui & cœlum videmus. Ergo in omni horizontis orbe ipse qui intuetur centrum est. & quia diximus quantum à centro acies usque ad partem orbis extenditur: sine dubio in horizonte διάμετρος orbis trecentorum sexaginta stadiorum est: &, si ulterius qui intuetur acceſſerit seu retrorsum receſſerit, similem circa se orbem videbit. Sicut igitur diximus cum lumen quod pergit è nobis per aëra lucem in corpus inciderit, impletur officium videndi: sed ut possit res visa cognosci, renuntiat visam speciem rationi sensus oculorum; & illam advocata memoria recognoscit. Ergo videre oculorum est, judicare rationis, memoriæ meminisse. quia trinum est officium, quod visum complet ad dignoscendam figuram, sensus, ratio, memoria. sensus rem visam rationi refundit. illa quid visum sit recordatur. adeo autem in tuendo necessarium est rationis officium, ut sæpe in uno videndi sensu etiam alium sensum memoria suggerente ratio deprehendat. nam, si ignis appareat, scit eum & ante tactum ratio calere. si nix sit illa quæ visa est; intelligit in ipsa ratio etiam tactus rigorem. hac cessante visus inefficax est: adeo ut quod remus in aqua fractus videtur, vel quod turris eminus visa [3] cum sit anguloſa rotunda existimatur, faciat rationis negligentia: quæ, si se intenderit, agnoscit in turre angulos & in remo integritatem; & omnia illa discernit, quæ Academicis damnandorum sensuum occasionem dederunt: cum sensus unus inter certissimas res habendus sit, comitante ratione; cui nonnunquam ad discernendam speciem non sufficit sensus unus. nam si eminus pomi, quod malum dicitur, figura visatur; non omnimodo id malum est. potuit enim ex aliqua materia fingi mali similitudo. advocandus est igitur sensus alter, ut odor judicet. sed potuit inter congeriem malorum positum auram odoris ipsius concepisse. hic tactus consulendus est, qui potest de pondere judicare. sed metus est ne & ipse fallatur, si fallax opifex materiam quæ pomi pondus imitaretur elegit. confugiendum est igitur ad saporem. qui si formæ consentiat; malum esse nulla dubitatio est. Sic probatur efficaciam sensuum de ratione pendere. ideo deus opifex omnes sensus in capite, id est, circa sedem rationis, locavit.

[3] *Cum sit anguloſa rotunda existimatur, faciat rationis negligentia* | Pulchre Petronius & apposite:

Fallunt nos oculi, vagique sensus
Oppressa ratione mentiuntur.
Nam turris, prope quæ quadrata surgit,
Attritis procul angulis rotatur. Idem.

CAP.

CAP. XV.

Satin, recte ſcriptum ſit à Platone, cibum per ſtomachum trahi: potum vero per arteriam quæ τραχεῖα dicitur, fibris pulmonis illabi.

HIS dictis, favor ab omnibus exortus eſt admirantibus dictorum ſoliditatem, adeo ut atteſtari vel ipſum Evangelum non pigeret. Diſarius deinde ſubjecit: [1] Iſti plauſus ſunt, qui provocant philoſophiam ad vindicandos ſibi de aliena arte tractatus, unde ſæpe manifeſtos occurrit errores. ut Plato veſter, dum nec anatomica quæ medicinæ propria eſt abſtinet, riſum de ſe poſteris tradidit. dixit enim diviſas eſſe vias devorandis cibatui & potui; & [2] cibum quidem per ſtomachum trahi, potum vero per arteriam quæ trachia dicitur fibris pulmonis allabi. quod tantum virum vel æſtimaſſe vel in libros retuliſſe mirandum eſt, vel potius dolendum. unde Eraſiſtratus medicorum veterum nobiliſſimus in eum jure invectus eſt, dicens retuliſſe illum longe diverſa quam ratio deprehendit. duas enim eſſe fiſtulas inſtar canaliũm, eaſque ab oris faucibus proficiſci deorſum; & per earum alteram induci delabique in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta, ex eoque ferri in ventriculum, quod Græce appellatur ἡ κάτω κοιλία, atque illic ſubigi digerique; ac deinde aridiora ex his retrimenta in alvum convenire, quod Græce κῶλον dicitur; humidiora autem per renes in veſicam trahi, & per alteram de duabus ſuperioribus fiſtulam, quæ Græce appellatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os & in nares, commeare; perque eandem vocis fieri meatum: ac ne potus cibuſve aridior, quem oporteret in ſtomachum ire, procideret ex ore labereturque in eam fiſtulam per quam ſpiritus reciprocatur, ex eaque offenſione intercluderetur animæ via, impoſitam eſſe arte quadam & ope naturæ ὄργανον ἐπιγλωττίδα, quaſi clauſtrum mutuum utriuſque fiſtulæ, quæ ſibi ſunt cohærentes: eamque ὀπὶ γλωττίδα inter edendum bibendumque operire ac protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex eſca potuve incideret in illud quaſi æſtu-

[1] *Iſti plauſus ſunt* | Arbiter, *Damus omnes plauſum à familia ceptum.* Unde emaculandus obiter Epiſtolarum libro ſeptimo Plinius junior:

Quam libros Galli legerem, quibus ille parenti
Plauſus de Cicerone daret, palmamque decuſque.

Nam vulgo eſt, *auſus de Cicerone dare.* & corrigitur alias ex veteri, uti intelligo, libro, *daret.* Sed liber ille firmaverit ſolum quod divinavimus alioqui frigida lectione. Quid enim eſſet *auſus daret de Cicerone?* Suetonius in Nerone, cap. 20. *Undique elegit, qui plauſuum genera condiſcerent.* Quo ſpectat & illud Ovidii de Arte: *In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat.* Pontan.

[2] *Dixit* (Plato) *cibum quidem per ſtomachum trahi; potum vero per arteriam, quæ trachia dicitur, fibris pulmonis allabi.* | Oſtendere nititur in ea hæreſi Platonem non fuiſſe, Galenus, lib. περὶ τῶν κατὰ ἱπποκράτην καὶ πλάτωνα δογμάτων ἅ. Hippocrates vero ipſe quid de re ea tota ſenſerit operæpretium exiſtimo adnotaſſe. Ait in libri περὶ νούσων· Τοῦσιν δὲ δυκαίοισιν αἱ θεραπίαις τὸ ποτὸν εἰς τὸν πνεύμονα φέρεσθαι, εὐαλώσιμαι· *Iis itaque qui potum per pulmones ferri cenſent ego adverſabor.* Id.

antis

antis animæ iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipſo arteriæ communito. hæc Eraſiſtratus. cui, ut æſtimo, vera ratio conſentit. cum enim cibus non ſqualidus ſiccitate ſed humoris temperie mollis ventri inferendus ſit: neceſſe eſt eandem viam ambobus patere; ut cibus potu temperatus per ſtomachum in ventrem condatur: nec aliter natura componeret niſi quod ſalutare eſſet animali. Deinde, cum pulmo & ſolidus & levigatus ſit, ſi quid ſpiſſum in ipſum deciderit, quemadmodum penetrari aut tranſmitti poteſt ad locum digeſtionis; cum conſtet ſi quando caſu aliquid paulo denſius in pulmonem violentia ſpiritus trahente deciderit, mox naſci tuſſim nimis aſperam, & alias quaſſationes uſque ad vexationem ſalutis? ſi autem naturalis via potum in pulmonem traheret. [3] cum polenta bibuntur, vel cum hauritur potus admixtis granis ſeu ex re aliqua denſiore, quid his ſumptis pulmo pateretur? unde ἐπιγλωττὶς à natura proviſa eſt; quæ, cum cibus ſumitur, operimento ſit arteriæ, ne quid per ipſam in pulmonem ſpiritu paſſim trahente labatur. ſicut, & cum ſermo emittendus eſt, inclinatur ad operiendam ſtomachi viam, ut ἀρτηρία voci patere permittat. Eſt & hoc de experientia notum quod qui ſenſim trahunt potum ventres habent humectiores, humore qui paulatim ſumptus eſt diutius permanente. ſi quis vero avidius hauſerit, humor eodem impetu quo trahitur præterit in veſicam; & ſicciori cibo provenit tarda digeſtio. hæc autem differentia non naſceretur, ſi à principio cibi & potus diviſi eſſent meatus. Quod autem Alcæus poëta dixit & vulgo canitur;

Οἶνος πιδύμονα τέγγει,
[4] Τὸ δὲ ἄσιτον ἀκριτέλλεται,

[3] *Cùm polenta biluntur* | Ita ſcripta & Stephani editionis lectio, quam reliquimus. Aliæ editiones, *corpulenta*. *Polenta* hoc genere aut forma alibi non reperio. Apulejus uſurpavit vulgariter. Locum, quia ab hoc non admodum abit, adſcribam ut corrigatur, ſtatim ſub initium libri primi Mileſ. Sermonis.:

Ego denique veſperna, dum polenta caſeata effulam grandiorem in convivas amulus contruncare geſtio, mollitie cibi glutinoſi faucibus inhærentis, & ima gula ſpiritus detinentis, minimo minus interii.

Ita quidem editiones recentiores. In antiquis auctius legitur, ut etiam in Beroaldina Venetiis cuſa. Nam habent: *Ego denique veſperna, dum polenta caſeata modico ſecurius*. De utroque varie commentatur idem Beroaldus. Ego conabar: *dum polenta caſeata immordico ſecurius, effulamque grandiorem*. Ita certe rite decurret oratio; imo vix alias cohærebit ſolide. Cauſa enim offenſionis ſecuritas fuit inglutiendi. Introduxit autem erroris hanc primam labem particulæ *gna* in lectione *effulam* à proxima abſorptio. Hoc quam ſæpe turbaverit in optimis ſcriptoribus alii abunde monuerunt. Ego ſub unico inſuper & claro oſtendam exemplo, ac definam. Exſtat in Culice Virgiliano, pag. 4.

Illi dulcis adeſt requies, & pura voluptas
Libera ſimplicibus curis.

Et vidit tamen accuratus ille & nuperus editor mendo obſideri poſtrema iſta verba, *Libera ſimplicibus curis*. Nam quomodo, *ſimplicibus curis*, cum liquido graves ſententia depoſcat moleſtaſque? Quare quod tunc concinnatum non eſt ipſe poſtliminio expediam; ſcioque pictum Poëtæ, *Liberaque implicibus curis*, eleganti nec obvia cuivis voce. Et dixit haud abſimiliter Martialis, lib. 3. *Ambulator liber acribus curis*. Ubi idem valet *acribus curis*, quod hic *implicibus curis*. *Implices* autem dictæ ab *implicando* ut *duplices* à *duplicando*. Id.

[4] Τὸ γὰρ ἄσιτον ἀκριτέλλεται | Videtur legiſſe Ageſiliuis ἄκεγον, quomodo quoque noſter Vetus. Et quæ præcedunt; *Alcæus poëta dixit & vulgo canitur*, Οἶνος πιδύμονα τέγγει, vinoſim cum arguant, nihil ſcriberet

ideo

ideo dictum eſt, quia pulmo revera gaudet humore, ſed trahit quantum ſibi æſtimat neceſſarium. Vides latius fuiſſe philoſophorum omnium principi alienis abſtinere, quam minus nota proferre. ad hæc Euſtathius paulo commotior, Non minus te, inquit, Diſari, philoſophis quam medicis inſerebam. ſed modo videris mihi rem conſenſu generis humani decantatam & creditam oblivioni dare, philoſophiam artem eſſe artium & diſciplinam diſciplinarum. & nunc in ipſam invehitur paricidali auſu medicina: cum philoſophia illic ſe habeatur auguſtior, ubi de rationali parte, id eſt, de incorporeis diſputat; & illic inclinetur, ubi de phyſica, quod eſt de divinis corporibus vel cœli vel ſiderum, tractat. medicina autem phyſicæ partis extrema fæx eſt, cui ratio eſt cum teſteis terreniſque corporibus. ſed quid rationem nominavi, cum magis apud ipſam regnet conjectura quam ratio? quæ ergo conjicit de carne lutulenta, audet inequitare philoſophiæ de incorporeis & vere divinis certa ratione tractanti. Sed ne videatur communis iſta defenſio tractatum vitare pulmonis: accipe cauſas quas Platonica majeſtas ſecuta eſt. ὀπγλοῶδες quam memoras inventum naturæ eſt ad tegendas detegendaſque certa alternatione vias cibatus & potus; ut illum ſtomacho tranſmittat, hunc pulmo ſuſcipiat. propterea tot meatibus diſtinctus eſt & interpatet rimis, non ut ſpiritus egreſſiones habeat, cui exhalatio occulta ſufficeret; ſed ut per eos, ſi quid cibatus in pulmonem deciderit, ſuccus ejus mox migret in ſedem digeſtionis. deinde ἀρτηρία ſi quo caſu ſciſſa fuerit, potus non devoratur, ſed quaſi fiſſo meatu ſuo rejectatur foras incolumi ſtomacho. quod non contingeret niſi ἀρτηρία via eſſet humoris. Sed & hoc in propatulo eſt; quia [5] quibus æger eſt pulmo accenduntur in maximam ſitim. quod non eveniret niſi eſſet pulmo receptaculum potus. Hoc quoque intuere; quod animalia quibus pulmo non eſt, potum neſciunt. natura enim nihil ſuperfluum, ſed membra ſingula aliquod vivendi miniſterium fecit; quod cum deeſt; uſus ejus non deſideratur. Vel hoc cogita; quia ſi ſtomachus cibum potumque ſuſciperet, ſuperfluus foret veſicæ uſus. poterat enim utriuſque rei ſtomachus retrimenta inteſtino tradere, cui nunc ſolius cibi tradit: nec opus eſſet diverſis meatibus quibus ſingula traderentur, ſed unus utrique ſufficeret ab eadem ſtatione tranſmiſſo. modo autem ſeorſum veſica, & inteſtinum ſeorſum ſaluti ſervit: quia illi ſtomachus tradit, pulmo veſicæ. Nec hoc prætereundum eſt, quod in urina, quæ eſt retrimentum potus, nullum cibi veſtigium reperitur, ſed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum vel coloris vel odoris inficitur. quod ſi in ventre ſimul fuiſſent; aliqua illarum ſordidum qualitas inficeretur.

inſuper Athenæus, lib. 10. c. 9. ᾗ Ἀλκεῖθ-ὃ ὁ μελοποιὸς, ᾗ Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς ποιητὴς μεθύοντες ἐγρήγορεν τὰ πούμονα. Idem.

[5] *Quibus æger eſt pulmo accenduntur in maximam ſitim* | *Aliamque famem cum pulmo falerno Arderet.* Juvenal. Sat. 6. Hinc eleganter Tertullianus adverſus Pſych. *Deus tibi venter eſt, & pulmo templum, & aqualiculus altare.* Idem.

nam

nam poſtremo lapides, qui de potu in veſica naſcuntur, cur numquam in ventre coaleſcunt, cum non niſi ex potu fiant & naſci in ventre quoque debuerint, ſi venter eſſet receptaculum potus? In pulmonem defluere potum nec poëtæ nobiles ignorant. ait enim Eupolis in fabula, quæ inſcribitur Colaces: Πίνειν γὰρ ὁ Πραταγόρας ἐκέλευεν, ἵνα ὑγρὸν τὸν κυνὸς τὸν πνεύμον' ἐκλύτον φορῇ. & Eratoſthenes teſtatur idem.

Καὶ βαθὺν ἀχρήτῳ πνεύμονα τεγγόμενον.

Euripides vero hujus rei manifeſtiſſimus aſtipulator eſt:

Οἶνον πρέσας πνεύμονα διαῤῥοάς.

Cum igitur & ratio corporeæ fabricæ, & teſtium nobilis auctoritas aſtipuletur Platoni: nonne quiſquis contra ſentit inſanit?

CAP. XVI.

Ovumne prius fuerit an gallina.

INter hæc Evangelus gloriæ Græcorum invidens & illudens: Faceſſant, ait, hæc quæ inter vos in oſtentationem loquacitatis agitantur. quin potius, ſi quid callet veſtra ſapientia, ſcire ex vobis volo ovumne prius exſtiterit an gallina? Irridere te putas, Diſarius ait; & tamen quæſtio quam moviſti, & inquiſitu & ſcitu digna eſt. cur enim tibi de rei utilitate comparans conſuliſti, utrum prius gallina ex ovo an ovum ex gallina cœperit. *** ſed hoc ita ſerius inſerendum eſt, ut de eo debeat vel anxie diſputari. & proferam quæ in utramque partem mihi dicenda ſubvenient, relicturus tibi utrum eorum verius malis videri. Si concedimus omnia quæ ſunt aliquando cœpiſſe: ovum prius à natura factum jure æſtimabitur. ſemper enim quod incipit imperfectum adhuc & informe eſt, & ad perfectionem ſui per procedentis artis & temporis additamenta formatur. ergo natura fabricans avem ab informi rudimento cœpit, & ovum, in quo necdum eſt ſpecies animalis, effecit. ex hoc perfectæ avis ſpecies exſtitit procedente paulatim maturitatis effectu. deinde, quicquid à natura variis ornatibus comptum eſt, ſine dubio cœpit à ſimplici; & ita contextionis acceſſione variatum eſt. ergo ovum viſu ſimplex & undique verſum pari ſpecie creatum eſt: & ex illo varietas ornatuum quibus conſtat avis ſpecies abſoluta eſt. nam ſicut elementa prius exſtiterunt; ita & reliqua corpora de commixtione eorum creata ſunt: ita rationes ſeminales quæ in ovo ſunt, ſi venialis erit iſta tranſlatio, velut quædam gallinæ elementa credenda ſunt. nec importune elementis de quibus ſunt omnia ovum comparaverim. in omni enim genere animantium, quæ ex coïtione naſcuntur, invenies ovum aliquorum eſſe principium inſtar elementi. aut enim gradiuntur animantia, aut ſerpunt, aut nando volandove vivunt. in gradientibus lacertæ & ſimilia ex ovis creantur. quæ ſerpunt ovi naſcuntur exordio. volantia univerſa de ovis prodeunt; excepto uno quod incertæ naturæ eſt. nam viſpertilio

volat

volat quidem pellitis alis, ſed inter volantia non habendus eſt; quia quatuor pedibus graditur formatoſque pullos parit & nutrit lacte quos generat. nantia pœne omnia de ovis oriuntur generis ſui; crocodilus vero etiam de teſteis, qualia ſunt volantium. &, ne videar plus nimio extuliſſe ovum elementi vocabulo, conſule initiatos ſacris Liberi patris; [1] in quibus hac veneratione ovum colitur, ut ex forma tereti ac pene ſphærali atque undique verſum clauſa & includente intra ſe vitam, mundi ſimulachrum vocetur. mundum autem conſenſu omnium conſtat univerſitatis eſſe principium. Prodeat qui priorem vult eſſe gallinam; & in hæc verba tentet quod defendit aſſerere. Ovum rei cujus eſt nec initium nec finis eſt. nam initium eſt ſemen, finis avis ipſa formata. ovum vero digeſtio eſt ſeminis. Cum ergo ſemen animalis ſit, & ovum ſeminis: ovum ante animal eſſe non potuit; ſicut non poteſt digeſtio cibi fieri antequam ſit qui edit. & tale eſt dicere ovum ante gallinam factum; ac ſi quis dicat matricem ante mulierem factam. & qui interrogat quemadmodum gallina ſine ovo eſſe potuit, ſimilis eſt interroganti quonam pacto homines facti ſint ante pudenda; de quibus homines procreantur. unde ſicut nemo recte dicet hominem ſeminis eſſe ſed ſemen hominis; ita nec ovi gallinam ſed ovum eſſe gallinæ. deinde ſi concedamus, ut ab adverſa parte dictum eſt, hæc quæ ſunt ex tempore aliquod ſumpſiſſe principium: natura primum ſingula animalia perfecta formavit; deinde perpetuam legem dedit ut continuaretur procreatione ſucceſſio. perfecta autem in exordio fieri potuiſſe teſtimonio ſunt nunc quoque non pauca animantia, quæ de terra & imbre perfecta naſcuntur: ut in Ægypto mures, & aliis in locis ranæ, ſerpenteſque, & ſimilia. ova autem numquam de terra ſunt procreata; quia in illis nulla perfectio eſt. natura vero perfecta format, & de perfectis iſta procedunt, ut de integritate partes. nam, ut concedam ova avium eſſe ſeminaria; videamus quod de ſemine ipſa philoſophorum definitio teſtatur. quæ ita ſancit; Semen generatio eſt ad ejus ex quo eſt ſimilitudinem pergens. non poteſt autem ad ſimilitudinem pergi rei quæ necdum eſt: ſicut nec ſemen ex eo quod adhuc non ſubſiſtit emanat. ergo in primo rerum ortu intelligamus cum cæteris animantibus quæ ſolo ſemine naſcuntur, de quibus non ambigitur quin prius fuerint quam ſemen ſuum, aves quoque opifice natura exſtitiſſe perfectas. &, quia vis generandi inſerta ſit ſingulis, ab his jam procedere naſcendi modis, quos pro diverſitate animantium natura variavit. Habes Evangele utrubique quod teneas: & diſſimulata pauliſper irriſione tecum delibera

[1] *In quibus hac veneratione ovum colitur, ut ex forma tereti ac pene ſphærali* | Plutarchus in Sympoſiacis: Θεὸν οὐκ ὄντ' τρόπῳ τινὶ σφαῖραν. Διόνυσον ὀργιαζομένοις, ὃς μιμεῖται τὸν τὰ πάντα γεννῶντος καὶ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ, συγκλείσαντα τὸν ὅλον. *Quare non absre in Bacchi orgiis ovum ſacratum eſt, veluti ſimulachrum mundi è quo cuncta nata ſunt, cujuſque complexu cuncta continentur,* Vide quæ ſuper hoc annotavit uberius Hadrianus Junius libro Animadverſorum 4. cap. 4. *Pontan.*

quid

quid ſequaris. & Evangelus: Quia & ex jocis ſeria facit violentia loquendi: hoc mihi abſolvatis volo, cujus diu me exercuit vera deliberatio. Nuper enim mihi de Tiburti agro meo exhibiti ſunt apri, quos obtulit ſilva venantibus. &, quia diutule continuata venatio eſt, perlati ſunt alii interdiu, noctu alii. quos perduxit dies, integra carnis incolumitate durarunt: qui vero per noctem lunari plenitudine lucente portati ſunt, putruerunt. quod ubi ſcitum eſt: qui ſequenti nocte deferebant infixo cuicumque parti corporis acuto æneo apros carne integra pertulerunt. quæro igitur, cur noxam quam pecudibus occiſis ſolis radii non dederunt lunare lumen effecit? Facilis eſt, Diſarius inquit, & ſimplex iſta reſponſio. nullius enim rei ſit aliquando putredo niſi calor humorque convenerint. pecudum autem putredo nihil aliud eſt niſi cum defluxio quædam latens ſoliditatem carnis in humorem reſolvit. calor autem, ſi tempeatus ſit & modicus, nutrit humores: ſi nimius; exſiccat & habitudinem carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis ſol ut majoris caloris haurit humorem: lunare lumen, in quo eſt non manifeſtus calor ſed occultus tepor, magis diffundit humecta, & inde provenit injecto tepore & aucto humore putredo. His dictis Evangelus Euſtathium intuens, Si rationi dictæ aſſentiris, ait, annuas oportet; aut ſi eſt quod moveat, proferre non pigeat: quia vis veſtri ſermonis obtinuit ne invita aure vos audiam. Omnia, inquit Euſtathius, à Diſario & luculente & ex vero dicta ſunt. ſed illud preſſius intuendum eſt utrum menſura caloris ſit cauſa putredinis, ut ex majore calore non fieri & ex minore ac temperato provenire dicatur. Solis enim calor, qui nimium fervet quando annus in æſtate eſt, & hieme tepeſcit, putrefacit carnes æſtate non hieme. ergo nec luna propter ſummiſſiorem calorem diffundit humores. ſed neſcio quæ proprietas, quam Græci ἰδίωμα vocant, & quædam natura ineſt lumini, quod de ea defluit; quæ humectet corpora & velut occulto rore madefaciat: cui admiſtus calor ipſe lunaris putrefacit carnem, cui diutule fuerit infuſus. neque enim omnis calor unius eſt qualitatis, ut hoc ſolo à ſe differat ſi major minorve ſit. ſed eſſe in igne diverſiſſimas qualitates nullam ſecum habentes ſocietatem rebus manifeſtis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo niſi de pale utuntur igne: qui cæteri ad producendam hanc materiam inhabiles habentur. medici in remediis concoquendis magis de ſarmentis quam ex alio ligno ignem requirunt. [2] qui vito ſolvendo firmandoque curant. de arbore cui myricæ nomen eſt igni ſuo eſcam miniſtrant. calor de lignis oleæ, cum ſit corporibus ſalutaris, perniciosſus eſt balneis, ad diſſolvendas juncturas marmorum efficaciter noxius. non eſt ergo

[2] *Qui vitro ſolvendo firmandoque curant* | Scriptus videbatur referre, *nitro*: ſed falſo. Firmatur enim lectio illa calculo Plutarchi Sympoſ. lib. 3. Quæſtione 10. ubi eſt, ὥσπερ δὲ τῷ ὑέλῳ μάλαξιν ἡ τύπωσιν, unde firmiter in Aurelio etiam refingo, *ſolvendo formandoque*. μάλαξις enim ea ἡ τύπωσις *emollitio formatioque* vitri fit, non *firmatio*. Idem.

mirum si ratione proprietatis quæ singulis inest, calor solis arefacit, lunaris humectat. [3] hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt cum sub luna prætereunt; ne plenos per ætatem naturalis humoris

3 *Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt* | Locus quem non temere aut leviter transvolem. Quæ enim gratia aut positio verborum, *nutrices pueros alentes*? Num infantes innuere vult qui lacte adhuc & manu veluti aliena nutriuntur. Ad quod liquido ducit & juvat vetus sive scripta lectio, quæ habebat, *pallentes*, nec dubitabis germanissimum verum esse: *pueros pascentes*. Isidorus, *pascere*, *natos cibo saginare*. Loquendi autem mos ex prisca elegantia est; nec abludit hoc Vergilianum: *sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.* Sed Macrobius illud suum de Petronio, si rectum judicium meum est, adumbraverat, pag. 3. editionis postremæ; ubi vulgatur:

Et eloquentiam, qua nihil esse majus confitentur, pueris induunt adhuc nascentibus.

Non omnino imbibi exaratum Arbitro: *pueris induunt adhuc pascentibus. Nascentibus* enim enormis esset figura ac oppido intempestiva; quod aliis quoque visum. Deinde literæ *p* facilem & crebrum esse deflexum in *n* annotavi aliquot locis in Veterum scriptis. Duo jam adducere non pigebat; ut, quod dico penitus stabiliatur. Martialis, lib. 3. Epigr. 25. in pigros nautas, *Cessatis pueri nihilque nostis.* Fallor enim? aut scribendum, *nihilque postis. Postis* pro *potestis*, ut *bistis*, *tristis* pro *bibistis*, *tersistis*, & similia veteribus & potissimum poëtis crebra. Præluxit ad hanc correctionem Cl. Lipsius. Ille, inquam, qui hodie Belgio suo, imo Europæ universæ doctrina, virtute prælucet. Conjecerat tamen ipse, *nihilque mostis*, animo meo minus convenienter præmissæ & subsequis vocibus: *movetis* enim eæ poscunt non *movistis.* Scriptum continenter: *Cessatis, bibitis, luditis.* Apte itaque consonat his, *postis*, quod & sensu isto elegantissime frequentari, clarum. Ipse alibi Martialis,

Possum nil ego sobrius, bibenti
Succurrunt mihi quindecim poëtæ.

Plautus quoque non invenuste usurpavit: *Non hic ut possit, edit; sed posse capit, ut edat.* Alterum deinde quod innuo, in Pervigilio Veneris est, & ita editur:

Vere concordant amores, vere nubent alites.

Emendant, *nubunt*. At scripsit quisquis ille scriptor, *vere pubent alites*; idq; valet quod dicitur vulgo, *vernant*. Plautus, *Dum avicula vernant.* Et Arbiter, *vernantesque comas tristis abegit hiems.* Sententiam vero hanc esse adstruit quoq; quod sequitur: *Et nemus comam resolvit de maritis imbribus.* Totum ita expressit Naso:

Prataque pubescunt variorum flore colorum,
Indocilique loquax gutture vernat avis.

Sed ut ad prius & rem redeam, quomodo itaque *pueros pascentes* dicebant veteres, sic quoque *inuberes* & *sububeres* dixerunt. Glossæ, *sububeres*, ὑπομάζιοι. Et Glossæ Isidori: *Sububeres, infantes qui adhuc sunt sub ubere.* Priorem vocem redonandam Catullo puto, ubi vulgatur, de Atty: *Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer.* Sic enim meliores libri.. Pudenter tamen veritatis indagandæ ab illis dissentior. Nam dici certe aliquid hic possit de pubertate & adolescentia; utramq; videlicet vocem eodem quasi spectare ac referri. Sed talia jam omitto. Lectio vetus; *Egi mulier.* Unde elementis & sententia plane manuducentibus eliciebam; *Ego inuber.* Et quis dubitabit ita fuisse rescribendum? Notetur dictio tota; litterula vix mutat. Innuit vero Poëta ætatem quæ uberum suctum jam primulum desuevit, &, ut Hippocrates ait ὀδοντοφυεῖν προσάγει. Græci ἀπογαλακτισθὲν appellabant, quomodo etiam infantes *exuberes* intellexit magnus Festi censor. Nec absimile valde est, quod Agellius, *ostreas inuberes* dixit, quæ senio Lunæ macrescunt; plenitudine enim illius & ubertate quodammodo pascuntur & increscunt. Et dum hic sum, unicum adhuc adferam ex eodem Catullo Coronidis veluti vicem. Exstat versu de Acme & Septimo:

Hoc ut dixit, Amor sinistra ut ante,
Dextram sternuit approbationem.

Corruptum arguit sententia. Nam hoc demum loco sternuit Amor *dextram approbationem* non *ante*. Quod etiam vir doctus admonuit; & obiter concinnabat hac forma; *Hoc ut dixit amans Amor sinistra.* Sed scripsit doctiss. poëtarum:

Hoc ut dixit, Amor sinistra amanti.

Vitii causa fuit quod *a* in alterum vicinius abierit ac remanserit *manti*, unde natum ineptum istud, *ut ante.* Quod quam pronnum fuerit quis non videt? Recte vero jam sequitur infra, *Hoc ut dixit, Amor sinistra, ut ante.* Hæc dum scribo redit in memoriam parilis plane apud Plautum corruptio, quæ hactenus & turpiter occupavit. Ego non ultra permittam, tam bella præsertim occasione. Editur Menæchmis Scena, *Si volttis*.

M. so. *Postquam ad nos renunciatum est, te*
& patrem esse mortuum,
Avos noster mutavit, quod tibi nomen est,
fecit mihi.

Quid ais Acci? Vide ne si hoc verum sit, comœdia ea tota probetur vana. Nam quid

amplius lunare lumen humectet; & ſicut ligna adhuc virore humida accepto calore curvantur, ita & illorum membra contorqueat humoris adjectio. Hoc quoque notum eſt; quia ſi quis diu ſub luna ſomno ſe dederit ægre excitatur & proximus ſit inſano, pondere preſſus humoris, qui in omne ejus corpus diffuſus atque diſperſus eſt proprietate lunari: quæ ut corpus infundat omnes ejus aperit & laxat meatus, hinc eſt quod Diana, quæ luna eſt, ἄγριος dicitur, quaſi ἀεροτεμνος hoc eſt aërem ſecans. Lucina à parturientibus invocatur; quia proprium ejus munus eſt diſtendere rimas corporis, & meatibus viam dare; quod eſt ad celerandos partus ſalutare. & hoc eſt, quod elegantur poëta Timotheus expreſſit;

Διὰ [4] λαμπρὸν πόλον ἄγρων
Διὰ τ' ὠκυτόκοιο σελάνας.

Nec minus circa inanima lunæ proprietas oſtenditur. nam ligna quæ luna vel jam plena vel adhuc creſcente dejecta ſunt, inepta fabricis ſunt, quaſi emollita per humoris conceptionem. & agricolis cura eſt frumenta de areis non niſi luna deficiente colligere, ut ſicca permaneant. contra quæ humecta deſideras luna creſcente conficies. tunc & arbores aptius ſeres, maxime cum illa eſt ſuper terram: quid ad incrementa ſtirpium neceſſarium eſt humoris alimentum. aër ipſe proprietatem lunaris humoris & patitur & prodit. nam cum luna plena eſt

hanc operam ſumpſiſſe fratrem ſcribis, quæritandi & omnes oras, quaſi mare (ut ipſe loqueris) inſulas, circumeundi, ſi mortuum germanum rumor attuliſſet, non ſurreptum? Et adde quod in fabula hac omni de nuncio tali ne mu quidem. Quid multa? Falſitatis convincunt vel illa prologi tui verba:

Poſtquam Syracuſas de re ea nuncius redit,
Ad avum puerorum, puerum ſubductum alterum,
Patrem pueri Tarenti eſſe emortuum,
Immutat nomen avos huic gemino alteri.

Clare parentem emortuum inquit; puerum vero ſubductum. Quapropter ſimilis, ut dixi, abſorptio hic facta, nec elementi tantum ſed vocabuli pleni. Scribo:

Poſtquam ad nos renunciatum eſt de te, & patrem eſſe emortuum.

Hujus illiuſque in Catullum conjecturæ Haſniæ olim arbitrum approbatoremque habuiſſe memini virum elegantiſſimum veteriſque literaturæ diligentiſſimum Jonam Venuſinum, cujus mihi multis de cauſis merito colenda memoria. Atque hæc digreſſio non inutilis, ſpero, fuerit. Certè conſtare jam putem Macrobio Petronioque ſuam, id eſt, genuinam germanam lectionem de *pueris paſcentibus*. Et ne vel minima porro ſuperſit ambigendi ſuſpicio; injecit, dum hæc iſta fabulamur, felicisſimi ingenii adoleſcens Petrus Scriverius, Juvenalis illo loco Sat. 14.

Hæc monſtrant vetula pueris repentibus aſſa.

Injecit, inquam, concipi in MSS. *pueru ſcentibus*, quomodo diſerte etiam in nota Scripto. Quocirca & illici *pueris paſcentibus* legendum, ne vel ipſi Pyrrhonii, Philoſophi qui de omnibus dubitare ſolebant, adubitent. *Pontan.*

Hinc & nutrices pueros alentes experimenta obtegunt | Emendaveram ex conjectura *ſellantes*, cùm v. Cl. Theodorus Canterus ſignificat mihi etiam ſe id feciſſe ex vetere libro. *Meurſ.*

Ne ſis neſcius, editionibus uſus ſum binis, unâ recenti Hen. Steph. anni CIↃIↃLXXXI altera vetuſtâ Bononienſi anni CIↃ. cum quâ hanc poſteriorem contuli. Quamtamen Bononienſis iſta editio cum hac noſtra in capitum ſitu non conveniret, coactus fuit Typographus hac editione Notas quaſplurimas tranſponere (adſcriptis paginarum numeris) ut cum noſtro textu ubique quadrarent, & Lectori nulla remora obſtaret. Quod ſi placere tibi hunc laborem meum intellexero, proximâ fœturâ Arnobium ex Critico libello quingentis amplius locis emendatum dabo, ſi mihi vitam vitæ auctor. Vale, &, quiſquis es, æternitatem agita. *Meurſ.*

[4] λαμπρὸν | κυανὸν legit Had. Jun. lib. 4. cap. 23. Animad. *Pont.*

vel cum naſcitur, (& tunc enim à parte qua ſurſum ſuſpicit plena eſt,) aër aut pluviam ſolvitur, aut ſi ſudus ſit multum de ſe roris emittit. unde & Alcman Lyricus dixit, rorem Aëris & Lunæ filium. ita undique verſum probatur ad humectandas diſſolvendaſque carnes ineſſe lunari lumini proprietatem; quam magis uſus quam ratio deprehendit. Quod autem dixiſti Evangele de acuto æneo, ni fallor, conjectura mea à vero non deviat. eſt enim in ære vis acrior, quam medici ſtipticam vocant. unde ſquamas ejus adjiciunt remediis quæ contra perniciem putredinis advocantur. deinde qui in metallo æris morantur ſemper oculorum ſanitate pollent; & quibus ante palpebræ nudatæ fuerant, illic conveſtiuntur. aura enim quæ ex ære procedit in oculos incidens haurit & exſiccat quod male influit. unde & Homerus modo βλωθρος, modo νόσφιν χαλκὸν has cauſas ſecutus appellat. Ariſtoteles vero auctor eſt vulnera quæ ex æreo mucrone fiunt minus eſſe noxia, quam ferro, faciliuſque curari. quia ineſt, inquit, æri vis quædam remedialis & ficcifica, quam demittit in vulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis, lunari repugnat humori.

AMBRO-

AMBROSII MACROBII THEODOSII DE DIFFERENTIIS ET SOCIETATIBUS Græci Latinique verbi, LIBELLUS.

EX
LIBRO
AMBROSII MACROBII
THEODOSII
DE
Differentiis & Societatibus Græci Latinique verbi.

GRæcæ Latinæque linguæ conjunctiſſimam cognationem natura dedit. Nam & iiſdem orationis partibus abſque articulo, quem Græcia ſola ſortita eſt, iiſdem pene obſervationibus, figuris, conſtructionibuſque uterque ſermo diſtinguitur; ut propemodum qui utramvis artem didicerit, ambas noverit: in multis tamen differunt, & quaſdam proprietates habent; quæ Græce idiomata vocantur.

Magna cum religione ſecuti ſumus veteris codicis auctoritatem, ita ut Græca vocabula Latinis litteris ſcripta, iiſdem hic quoque repræſentaverimus, ut *idiomata, encliſis, diatheſis, periſpomenon, barytonon, aparemphaton*, & ſimilia: quia πτῶσις iſta Latinis ſatis trita ſunt. Ὑῶ quod vulgo ſubſcriptum vocant, in pleriſque negleximus, quod auctor ne hujus quidem uſquam meminerit. At ubi adſcriptum fuit, fideliter expreſſimus, & pag. 659. συνεχέως cum eodem ſcribere voluimus, quanquam Grammaticorum conſuetudo συνεχῶς probet. Verum licentia majore uſi ſumus in accentuum notatione, & Græcarum vocum repræſentatione, quæ in antiquo exemplari partim Latinis, partim Græcis characteribus deformatæ, nullis aut pravis apicibus inſignitæ, perperam modo coactæ, modo diſtractæ fuerant. De mendoſis vero in ſequentibus monuimus. *Pontan.*

De verborum utriuſque differentiis vel ſocietatibus.

ACcidunt verbis utriuſque linguæ perſona, numeri, figura, conjugatio, tempus, [1] modus quem Græci Encliſin vocant. Latini cum formis qualitatem poſuerunt. genus, quod apud Græcos Diatheſis nuncupatur. Latini eandem pene cum Græcis in caſibus conſtructionem ſervant. Opſopœus.

[1] *Modus quem*] Hic verſus & duo ſequentes non bene cohærent. Concinnior foret lectio: *modus quem Græci* ἔγκλισιν *vocant, qualitas, forma ſive ſpecies, genus quod apud Græcos* διάθεσις *nuncupatur. Latini eandem pene cum Græcis in caſibus conſtructionem ſervant.* Opſopœus.

patur, eandem, pene cum caſibus conſtructionem ſervant, ut *miſereor illius, pareo illi, veneror illum*: φροντίζω τῶδε, πείθομαι τῷδε, φιλῶ τόνδε. Ablativum Græcia non recipit. Eadem illis perſonarum ſimilitudo: prima *voco*, ſecunda *vocas*, tertia *vocat*: καλῶ, καλεῖς, καλεῖ. In numeris una diſſenſio eſt, quod δύϊκὸν, id eſt dualem, nulla Latinitas admiſit, Græci vero in verbis nominibuſque δύϊκὸ videntur habere.

De figuris.

FIguræ ambobus non ſine diſcretione pares. Nos dicimus *curro, percurro*: illi τρέχω, διατρέχω. Quatuor quoque modis & hæc & illa componuntur: ex duobus integris, *produco*; ex integro & corrupto, *perficio*; ex corrupto & integro, *accedo*; ex duobus corruptis, *occipio*; Similiter [1] ἐκ δύο τελείων, συντρέχω· ἐκ τελείου καὶ ἀπολείποντος, παρατρέχω. ἐξ ἀπολείποντος καὶ τελείου, συμβάλλω· ἐκ δύο ἀπολειπόντων, κωμῳδῶ. Sunt quædam compoſita quæ non poſſunt reſolvi, ut *ſuſpicio, complector*; ita apud illos τὸ μὴ συντρέχω Sunt apud Græcos admiſſa poſt compoſitionem, cum eſſent ſimplicia non recepta: νομῶ nihil ſignificat, tamen οἰκονομῶ dicitur; ſimiliter δομῶ & [2] δομέω, οἰκοδομῶ & ξυνδομέω componuntur. Ita *facior* & *grego* non dicunt; *conficior* vero, & *afficior*, & *congrego*, probe dicunt. Utrique verbo binæ præpoſitiones junguntur. Homerus, παραπροκυλινδόμενος. Vergilius, *pede proſtibigit terram*. Latinitas compoſiti verbi ſæpe primam ſyllabam mutat, *teneo, contineo*; ſæpe non mutat, *lego, neglego*. In Græco verbo nunquam prima ſyllaba adjecta præpoſitione violatur, βάλλω, ἀμφιβάλλω, διαβάλλω καταβάλλω· ἄγω, συνάγω, παράγω, διάγω· φέρω, παράφερω, διαφέρω, ἀναφέρω· λέγω, ἐκλέγω· φιλῶ, καταφιλῶ. Ultro equidem intemerato verbo præpoſitio ſæpe corrumpitur, λέγω, συλλέγω, βάλλω, συμβάλλω, τρέχω, ἐκτρέχω. Hoc item in Latinis, *fero, efero*: *aufugio* & *aufero* à præpoſitione *ab* componuntur, & in his ſolis [3] *ab* movetur in auctore Cicerone, ſenſumque habent retrorſum trahendi. Nigidius tamen putat verbum *autumo* eadem præpoſitione componi, quaſi *ab* & *æſtimo*, ſicut *abnumero* idem eſt & *numero*. *autumo* vero & *dico* & *cenſeo* ſignificat. Græca verba quando componuntur cum propoſitione, eundem accentum ſine dubio ſervant, καταγράφω, παρατρέχω, ἀναγλύφω, κωμῳδῶ, διατρέχω, καταπαλαῖω, παρῳδῶ. Cum vero eis alia pars orationis adjungitur, modo mutant priorem, modo tuentur accentum. Servant in his, πῶ, ἀπῶ· ὅσον, καλόσων, unde κακοσπόνδων νίπτω, χερνίπτω, unde eſt, χερνίψαντο δ' ἔπειτα· κιδαείζω, χερσιδαείζω. In aliis mutant, γλύφω, καλαμογλυφῶ· γράφω, χειρογραφῶ· δίνη, ὑ-

[1] Ἐκ δύο τελείων, σωτρέχω· | Exemplum non convenit. nam σωτρέχω ἐκ δύο τελείων compoſitum, ut auctor ipſe præmiſit, & in duo integra reſolvi poteſt. aliud itaque exemplum quærendum erit. Vet. cod habebat TOMeN CINTPeXω. *Opſopœus.*

[2] Δομεύω | δομεύω quidem nihil ſignificat, at δομῶ Heſychio idem eſt quod compoſitum οἰκοδομῶ, *ædifico*. ſed id apud majorum gentium auctores vix reperias. *Ita.*

[3] *Ab movetur in auctore Cicerone* | Tabat locum immiſſa vocula *in*. Delenda omno ea: & verba quæ aſpexit Macrobius, ſi in Oratore Tullii iſta: *Quidſi etiam abſurde viſum eſt; & aliter noluerunt, aut maluerunt: quæ propoſitio præter hæc duo verba nullo alio in verbo reperitur.* Indicat Scriverius. *Pontan.*

ἀνιῶ· στέϐω, ἐυσεϐῶ. Latini ſimiliter ſervant, *præpono*, *præcurro*, mutant, *colligo*, *affero*. Apud Latinos nulla præpoſitio adjuncta mutat conjugationem, *clamo clamas*, *declamo declamas*: Græci nonnunquam in compoſitione mutant conjugationem, συλῶ συλᾷς, ἱεροσυλῶ, ἱεροσυλεῖς· τιμῶ τιμᾷς, ἀτιμῶ ἀτιμοῖς· πειρῶ πειρᾷς, ἐμπειρῶ ἐμπειρεῖς· licet ſint qui dicant hæc non σύνθετα, ſed παρασύνθετα, id eſt non ipſa compoſita, ſed ex compoſitis facta nominibus; ut ἱεροσυλῶ non ſit ἀπὸ τοῦ συλῶ, ſed ἀπὸ τοῦ ἱερόσυλος· & ἀτιμῶ, non ἀπὸ τοῦ τιμῶ, ſed ἀπὸ τοῦ ἄτιμος. & ἐμπειρῶ, non ἀπὸ τοῦ πειρῶ, ſed ἀπὸ τοῦ ἔμπειρος. & hæc vocant παρασύνθετα. quæ ex συνθέτοις, id eſt, ex compoſitis veniunt. nam ἀϐλεπτῶ non ἀπὸ τοῦ βλέπω derivatum eſt (cæterum τ non haberet) ſed ἀπὸ τοῦ ἄϐλεπτος. Contra χειροκοπῶ non ἀπὸ τοῦ κόπτω (cæterum τ haberet) ſed ἀπὸ τοῦ χειροκόπος. Unde hæc nomina σύνθετα vocant, & verba ex ipſis facta παρασύνθετα. Sunt alia compoſita quæ foris declinantur; κιθαρῳδῶ ἐκιθαρῴδουν, δημηγορῶ ἐδημηγόρουν, παιδαγωγῶ ἐπαιδαγώγουν, δυσφορῶ ἐδυσφόρουν. Intus vero declinantur, καταγράφω κατέγραφον, περιτρέχω περιέτρεχον; διαϐάλλω διέϐαλλον· quæ imperativo faciunt κατάγραφε, περίτρεχε, διάϐαλλε. Accentus autem de verbo non tolleretur, niſi ei præcedentem partem orationis compoſitio agglutinaſſet: quod evenit & in aliis verbis, in quibus modo longi temporis pondus priorem retinet accentum, modo correpti levitas ſurſum repellit: [4] ἐνῆσαν, ἔνεσαν, πολλοὶ δ' ἔνεσαν συνοέντες ὀϊστοί· ἀνῆσαν, ἄνεσαν, ἄλλοτε δῆειν ἀνῆσαν· κατεῖχε, κάτεχε, νὺξ ἦ μάλα [5] ἀνωφερῆ κάτεχ' οὐρανόν· item συνῆψας σύναψον, συνῆξας σύναξον, συνεῖλον σύνειλε, συνῆλθον σύνελθε· οὕτως καὶ περιεῖπεν, περίειπε. Memineris nullam fere inveniri apud Latinos præpoſitionem, quæ nihil addat ſenſui, ſicut apud Græcos ſæpe præpoſitio nullam ſenſus facit permutationem: hoc eſt enim εὕδω quod καθεύδω, hoc ἕζομαι quod καθέζομαι, hoc μύω quod καμμύω· ſicut *ſurgo* & *conſurgo*.

[4] Ἐνῆσαν. ἔνεσαν, πολλοὶ δ' ἔνεσαν, συνοέντες ὀϊστοί· ἀνῆσαν, ἄνεσαν, ἄλλοτε δῆ..ν ἀνῆσαν | Verſus eſt ex Hom. Odyſ. φ. Sequens exemplum ex eodem videtur depromptum, ſed, ut hic legitur, metro repugnat. Lector viderit num verius aliquid elicere poſſit ex hac vet. cod. ſcriptura NΥξ deMaΛa aNo φePH; KaTAIX OYPaNON. *Opſop.*

[5] Ανωφερῆ κάτεχ' οὐρανόν | Repoſuimus Scaligeri conjecturam ſive correctionem. Vulgo erat; ἄνω φέρει, κατεῖχ' οὐρανόν. Veſtigia ſcripturæ veteris poſuit ſupra Opſopœus. *Pontan.*

De Conjugationibus.

APud Græcos eorum verborum in quorum prima poſitione circumflexus accentus ultimam ſyllabam tenet, tres ſunt conjugationes, quibus diſcretionem facit ſecunda perſona, quia prima conjugatio habet in εῖς diphthongum deſinentem, ut λαλεῖς· ſecunda in ᾷς, cui aſcribitur quidem ι, ſed nihil ſono confert, ut τιμᾷς· tertia in οῖς diphthongum, ut στεφανοῖς. Eorum vero verborum in quorum prima poſitione gravis accentus penultimam ſyllabam ſignat, ſex ſunt conjugationes, ſed in his non ſecunda perſona diſcretionem facit; quippe cum in omnibus ſecunda perſona in εις diphthongum finiatur: ſed harum conjugationum in prima perſona differentiæ deprehenduntur. quæritur enim in prima poſitione verbi

verbi cujuſque, quæ literæ præcedant ω finalem literam verbi, & ſi inveneris ante ω, β, φ, π, πτ, λείβω, χέφω, τέρπω, κόπτω, primæ conjugationis pronuntiabis. ſi autem repereris γ, κ, χ, λέγω, πλέκω, τρέχω, ſecundam vocabis. quod ſi δτ, θ, τ, ἅδω, πλήθω, ἀνύτω, tertiam dices. quarta, erit, ſi habuerit ζ, aut duo σ, φράζω, ὀρύσσω. ſi vero fuerint liquidæ λ, μ, ν, ῥ, [1] ψάλλω, νέμω, κείνω, σπείρω, quintam notabunt. Sexta profertur διὰ καθαρᾶς τῦ ω, ῥέω, θεραπεύω. Nonnulli & ſeptimam eſſe voluerunt præcedentibus ξ, ψ. ἀλέξω, ἕλκω. Apud Latinos quorum nullum verbum in finalem ſyllabam admittit accentum, ceſſant differentiæ quas apud Græcos circumflexus graviſve fecerunt, quorum alterum in verbis ultimæ, alterum penultimæ Græciam diximus deputaſſe. Reſtat igitur in his Latinitati unus accentus, gravem dico, qui ſolus Romana verba ſortitus eſt; ſed hoc proprium in verbis Latinis habet, quod non ſemper, ut apud Græcos, ubi fuerit in penultimam ſyllabam cadit, ſed ſæpe & à fine tertiam tenet, ut *aggero*, *refero*. quod apud Græcos non poteſt evenire; apud quos in communi lingua fieri non poteſt, ut cum finalis ſyllaba longa eſt, tertius à fine habeatur accentus. ω autem naturaliter longa eſt. ergo nunquam accentus in hujuſmodi verbis apud illos in tertium gradum ſyllabarum recedit. Singula tempora Græcorum verborum non ſimpliciter ſicut Latinitas compendio utitur. proferuntur; & ut exempli cauſa unius verbi declinatio notetur. τύπτω perfectum facit τέτυφα, & ſequitur altera ejuſdem temporis declinatio, quod medium perfectum vocant, τέτυπτ' item pluſquam pefectum ἐτετύφειν, medium pluſquam perfectum ἐτετύπτω ἤδειν ἔτυψα, μέσε ἤδειν ἔτυπτον' futurum primum facit τύψω, futurum ſecundum τυπῶ. ſimiliter in paſſivo variantur tempora.

[1] Ψάλλω | Vet. c. πάλλω cum ſuperſcripta ſignificatione *vendo*. quod primæ declinationis contractorum eſt, nec ad quintam | ſimplicium referri poteſt. Idcirco ψάλλω ſubſtitui. at propius accedit πάλλω, *vibro*. Opſopœus.

De tempore præſenti.

GRæcorum verba omnia quæ in ω exeunt, ſeu periſpomena ſeu barytona ſint, in quacumque conjugatione eundem tam in prima quam in ſecunda perſona ſervant numerum ſyllabarum: omnia vero in μαι terminata, varia ſyllabarum viciſſitudine penſantur. Porro præſens omne tempus quod in μαι terminatur, omnimodo in ſecunda perſona unam ſyllabam minuit, φιλοῦμαι φιλῇ, τιμῶμαι τιμᾷ, στεφανοῦμαι στεφανῇ, λέγομαι λέγῃ, γράφομαι γράφῃ' cum in activo pares ſyllabas utraque perſona ſervaverit. Item præſens tempus apud Græcos primæ poſitionis quod in ω exit, alios modos de ſe generat. Nam tertia perſona ejus adhibito ſibi ν, facit ex ſe infinitum modum, ποιεῖ ποιεῖν, τιμᾷ τιμᾶν, χρυσοῖ χρυσοῦν. Tertia enim conjugatio βαρυπερισπωμένων ει diphthongum in prima poſitione tantum tenet, in reliquis autem verbi declinationibus mutat eam in ῳ. Sed & in barytonis eadem infiniti modi creandi obſervatio reperitur: τύπτει τύπτειν, λέγει λέγειν, &c. Necnon & imperativum modum eadem tertia perſona de ſe creat: in periſpomenis quidem accentu ad ſuperiorem ſyllabam tranſlato, ποιεῖ ποίει, τιμᾷ τίμα, χρυσοῖ χρύσει' in barytonis

barytonis autem ſubtracto ι, λέγει λέγε, γεάφει γεάφε, ἄρχει ἄρχε. In conjunctivo modo nihil omnino mutatur, ſed prima perſona præſentis temporis modo indicativi, eadem in conjunctivo modo prima perſona præſentis, ποιῶ, ἐὰν ποιῶ· βοῶ, ἐὰν βοῶ· θέλω, ἐὰν θέλω· γεάφω, ἐὰν γεάφω. Verum differentiam facit ſecunda perſona, ποιῶ, ποιεῖς, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιῇς. Item apud Græcos prima perſona præſentis adjecto ſibi ν, facit participium, λαλῶ λαλῶν, γεάφω γεάφων. Præſens tempus Græcorum verborum quod in μαι ſyllabam terminatur, in τελεατωμένοις quidem ſi abjiciat μαι ſyllabam, facit imperativum, φιλοῦμαι φιλοῦ, πιμῶμαι πιμῶ, χευσοῦμαι χευσοῦ· in barytonis vero, ſi abjecta μαι ſyllaba, accipiat υ literam, λέγομαι λέγυ, γεάφομαι γεάφυ.

De præterito imperfecto.

GRæca verba omnia, ſeu barytona, ſive periſpomena, in tempore imperfecto eandem habent primam perſonam numeri ſingularis, quæ tertia pluralis, ἐποίουν ἐγὼ, ἐποίουν ἐκεῖνοι. Item in Græcis verbis omnibus, quorum poſitio prima in ω definit, imperfectum tempus ultimam ſyllabam ſuam ab his incipere literis facit, à quibus ultima ſyllaba præſentis cœpit, πιμῶ ἐπίμων, γεάφω ἔγεαφον, τρέχω ἔτρεχον· aut ſi vocalis ſola illic fuit, & hic in capite ultimæ ſyllabæ vocalis erit, ποιῶ ἐποίουν, διεγείρω ἐδιεγείρομεν. Omne Græcorum imperfectum activum vel activo ſimile in ν literam definit: ſed barytona in brevem ſyllabam finiuntur, id eſt in ον ſemper, ἔτρεχον, ἔγεαφον· periſpomena vero vel à verbis in ω exeuntibus, longa terminantur, ἐκάλουν, ἐπίμων, ἐδίδουν, ἐπόθουν. Denique [1] ῥίπτω, quia modo acuto, modo circumflexo accentu pronuntiatur, & [2] ἔειπτον & ἐείπτουν facit. Κίω propter eandem cauſam & ἔκιον & ἐκίουν. Et hoc etiam obſervandum, ut aut imperfectum retineat numerum ſyllabarum quem præſens habet, aut creſcat una. Manet æqualitas in illis quorum præſens à vocali cœpit: incrementum patiuntur quorum præſens à conſonante inchoat: ἄγω ἦγον, λέγω ἔλεγον. Nec ſine ratione. Nam quæ ſyllaba non creſcunt, adjectione temporis creſcunt, dum incipientem vocalem de brevi longam faciunt, ut ἄγω, α brevis mutata eſt in η longum, ἦγον. Sæpe tamen licentia poëtica incremento carent. Nonnunquam prima ipſa vocalis, ſi brevis eſt, immobilis manet, ſed vocalem alteram recipit, ut junctæ longam faciant ſyllabam:

[1] Ριπτω] ῥιπτω & κιω apicibus notata non ſunt, quod accentus diverſitatem, quæ eſt in ῥίπτω & ῥιπτῶ, κίω & κιῶ, in una eademque voce exprimere non licebat. *Oſpoeus.*

2. ἔειπτον] In hiſce Grammatici ῥ geminare ſolent, ἐῤῥίπτουν, ἐῤῥίπτουν. at vet. cod. ῥ unicum utrobique habet, idque ab analogia non alienum eſſe his teſtimoniis confirmari poteſt. In oraculo Athenienſibus dato apud Euſebium lib. 5. de Euang. præparat. Πολλὰ ἢ τῇ σῇ δουλεῖ πυρὶ μαλλα, καὶ καταῤῥίψει. quod vulgus καταῤῥίψει ſcribit. Lib. 8. Sibyllin. orac. ut vet. cod. refert, Αὐτὰς σὴ εἰς θάνατον καὶ πῦρ αἰῶνα ἔῤῥιψαν, ubi vulgatæ editiones præter metri regulam ἔῤῥιψαν. Zoſimus lib. 2. in oraculo de Byzantina urbe, ---ταχὺ δὴ ῥαγίν αἱμοῤῥοήσει. quod Grammaticis eſt αἱμοῤῥοήσει. *Idem.*

ἴχω ἔσχον, [3] ἕλκω εἷλκον, ἕρπω εἶρπον. Aliquotiens nec mutata, nec altera recepta. quæ fuit ipſa producitur, ἰδρύω ἵδρυον, ὑδρεύω ὕδρευον· hic enim ι & υ in præſenti correpta, in imperfecto vero longa pronuntiantur. ἰοδετῶ autem manet ut fuit, ἰοδέτουν, quia non potuit habere quo creſceret. in præſenti enim longa fuit diphthongi privilegio. Licet in diphthongis maxime communibus permutatio fit recepta in diphthongos longiores. Ut ῳ & οι quia communes ſunt, & nonnunquam pro brevibus habeantur, in ω aut in ω mutantur, οἰνῶ ὤινουν, οἰκῶ ᾤκουν. Nec me præterit etiam αὐ diphthongum, quæ nunquam pro communi habita eſt, ſolere mutari, αὐδῶ ηὔδων, αὐχῶ ηὔχουν· licet υ & ει immutabiles maneant, ἐρῶ ἔρευν, ἑλκύζω εἵλκυσον, εἰκονίζω εἰκόνιζον, εἰκάζω εἴκαζον. τὸ γὰρ ἴκαζον [4] ἀπίθανον δοκεῖ. Multo conſtantius manent, quod incrementum perfectio tanta non recipit; ἀνύομαι ἀνύσθην, ἠχῶ ἤχουν· excipiuntur ἑορτάζω ἐώρτασα. Cum enim apud Græcos omnia imperfecta nunquam medias, ſed tantum ultimam vel primam moveant, illorum alterum ſolam mediam movit, ἐώρταζον, cum ἠόρταζον facere debuiſſet: alterum & primam & mediam, ὀνείδιζον ὤνειδον· ὁρῶ enim & ἐώρων non ſunt contra regulam; quia ὁρῶ cum ὤρουν facere debuit, ex abundanti principio ε addita eſt, & fecit pro ὤρουν ἑώρουν· ut οἰνοχόω ᾠνοχόουν, & tamen dicitur ἐωνοχόουν· & pro ἰῶ εἶμι dicunt. Non ſolum in verbis hæc ſupervacua adjectio, ſed etiam in nominibus uſurpata eſt, ἔδνα ἕεδνα, & ſimilia. ἀναβαίνω & ἐπέχω non primam ſed ſecundam ſyllabam mutaverunt, quia prima non verbi ſed præpoſitionis eſt. Verba enim ſunt βαίνω, ἴσχω, & faciunt ἔβαινον, ἔσχον· inde ἀνέβαινον, ἐπέσχον· ἀναιχωτῶ mutat primam, ἰωναιχώτων, quia ex nomine compoſitum eſt, id eſt, ῥῆμα ὀνοματικὸν· ἀναίχωτος, ἀναιχωτῶ. Verba autem ex compoſitis nominibus paraſyntheta vocantur, & à prima ſyllaba declinantur, ut φίλιππος, φιλιππίζω, ἐφιλίππιζον. Licet non ignorem, quod σύμμαχος & συνήγορος compoſita ſint nomina, & ex ſe faciant verba paraſyntheta, συμμαχῶ, συνηγορῶ· quæ tamen non foris, ſed intus declinantur, συμμαχῶ, συνεμάχουν, συνηγορῶ συνηγόρουν. Sed hoc ideo, quia præpoſitio hic habet ſignificationem ſuam. Cæterum ubi nullus ex præpoſitione ſenſus accedit, foris declinatur imperfectum, id eſt, adjicitur illi vocalis, tanquam præſens tempus incipiat à conſonanti. καθίζω ἐκάθιζον, καθεδῶ ἐκάθεδον· hoc eſt ἵζω quod καθίζω, hoc ἕδω quod καθεδῶ, quia præpoſitio nihil ſignificat. ubi vero additur ex præpoſitione ſenſus, tunc in declinatione imperfecti quærimus, unde incipiat verbum ipſum ſine præpoſitione: & ſi verbum à vocali incipit, quamvis præpoſitio habeat conſonantem verbi, tamen vocalem ex brevi mutamus in longam; ut συνάγω,

3. Ἕλκω, εἷλκον] Ver. ea Κω eIaKON. tale thema nullum eſt apud Græcos. nam ἴακεν, ἄακεν & ἰακέτης, dolentes, quæ Heſychius habet, derivantur ab inuſitato ἄκχω, unde ἀχέω, doleo. Quare vel dempto κ, ἐέα, εἷκον, ſono, vel α in λ mutato, ἕλκω εἷλκον ſcribendum erit. Et de hoc poſteriori non dubito, quod in ſcripto cod. α, λ & ϐ ſæpe confundantur. *Idem.*

Ἕλκω, εἷλκον] Editum erat, ἑάκω εἷακον. Sed illud ejuſdem Scaligeri judicio confirmabitur; nam & ita Opſopœus divinaverat, uti liquet ex præmiſſis. *Ponsan.*

4. Ἀπίθανόν ἐστι] Temere excuſum eſt ἀπιθανὸν ἐστι. Vetus ſcriptura aΠΠIKON ωC. Multo, veſtigia veræ lectionis retinet, quæ (ut exempla ab auctore ſubjuncta indicant) hujuſmodi eſt: ἀπίθικον. ω & η multo conſtantius manent. harum enim vocalium tempus creſcere nequit. *Opſopœus.*

συνήγορος

σωῶγον, quia aliud eſt ἄγω, aliud σωάγω. Item ſi præpoſitio quæ ſenſum confert, incipiat à vocali, incipiente verbo à conſonante, imperfectum manente eadem nec mutata præpoſitionis vocali aliam addit conſonanti verbi vocalem, ut eſt ἐπιχαίρω, ἐπέχαιρον, quia aliud eſt [5] ἐπιχαίρω, aliud χαίρω. Sane hoc obſervatur, ut vocalis quæ additur conſonanti, brevis ſit, quia non poteſt ultra unum tempus excreſcere: λέγω ἔλεγον, λέγομαι ἐλεγόμην unde ἕλομαι & δωάμαι ſecundum communem regulam ex ſe faciunt ἑλόμην, ἐδωάμην ſed quod ſæpe legimus ἡλόμην, ἠδωάμην, Attica licentia eſt. Ultima quoque ſyllaba imperfecti nonnihil diverſitatis habet, ut in periſpomenis prima & tertia in ων mittunt, ἐπίων, ἐχρύων ſecunda in ουν, ἑζων quæ fiunt in paſſivo vel paſſivis ſimilibus, ἐπιούμην, ἐχρυσούμην, ἑζούμην. Apud Græcos ſolus diffinitivus modus præſens ab imperfecto disjungit, cæteri omnes modo jungunt, ut φιλῶ, ἐφίλουν. At in imperativo φίλει, præſens & imperfectum confunditur: ſimiliter in conjunctivo ἐὰν φιλῶ, & in optativo εἰ φιλοῖμι, & in infinitivo φιλεῖν, utrumque ſimul tempus appellant.

5. Ἐπιχαίρω] Forte ἐγχαίρω· ἐπιχαίρω poëticum eſt. *Idem.*

De tempore perfecto.

PErfectum tempus apud Græcos non à præſenti, ſed à futuro figuratur: nec ſine ratione. omne enim quod factum eſt, prius faciendum fuit. In Græcis omne perfectum aut ſyllaba aut uno tempore majus prima poſitione ſui profertur, ut λέλυκα, ὤπτηκα. Nec moveat quod πεποίηκα vel πεφίληκα, & ſimilia, non una, ſed duabus ſyllabis primam verbi vincunt poſitionem. Diximus enim primam perfecti poſitionem non eſſe præſens, ſed futurum, quod una, non duabus ſyllabis, ſuperant: ut ποιῶ πεποίηκα, φιλῶ πεφίληκα. Hoc etiam argumento probatur. Nam cum nunquam perfectum tempus à prima poſitione ſui & ſyllaba creſcat & tempore, ſed tantum altero: reſtat ut ὤπτηκα, ἠγάπηκα, ſi à præſentibus facta ſunt ὀπτῶ, ἀγαπῶ, & ſyllaba majora inveniantur & tempore: quod fieri per regulam non poteſt. à futuro igitur veniunt, ὀπτήσω, ὤπτηκα, & ἀγαπήσω, ἠγάπηκα, primæ vocalis correptæ productione facta. Item cum nunquam perfectum à conſonanti incipiens par origini ſuæ ſit numero ſyllabarum, adverſabitur regulæ omne perfectum ΜΙ εἰς μι, quia parem præſentis ſyllabarum numerum tenet, δίδωμι δέδωκα, τίθημι τέθεικα. Sed non ita eſt: δίδω enim δέδωκα fecit, & δέδωκα τέθεικα, & crevit ſyllaba. Nunquam apud Græcos perfectum minus præſenti vel futuro invenitur. Item cum præſens à vocali incipit, omnimodo in præterito movetur in longam. Nunquam apud Græcos præteritum perfectum in duabus ſyllabis invenitur, ſed eſt interdum ſex ſyllabarum, ut πεπολεμάρχηκα, eſt quinque πεπολέμηκα, eſt quatuor πεποίηκα, eſt trium λέλυκα. Nec unquam invenies triſyllaba minus. Neceſſe eſt enim ut prima ſyllaba declinationis ſit, ut ας ſecunda originis, ut αν tertia finalis, ut κα. Quidquid igitur plus fuerit, ad mediam ſyllabam, quæ quidem originis eſt, refertur: declinatio vero & finis ſingulas poſſident, ut eſt πεφίληκα, πτ declinationis, φιλη originis, κα finis. Ergo

πεφιλήκαμεν

παρακείμενος, id est perfectum minus trisyllabo non invenitur, excepto οἶδα, quod bissyllabum est & παρακείμενος. Nec mirum, cum hoc verbum in multis regulæ resistat. Nullum namque perfectum, hoc excepto, ab οι diphthongo inchoare reperies. Item cum prima verbi positio ει diphthongo inchoat, in nullo tempore mutatur. Hujus verbi origo, id est εἴδω, mutavit ει in οι. Quotiens perfectum à longo oritur, necesse est plusquam perfectum ab eadem semper incipere: quod hoc verbum negligit: Nam plusquam perfectum ᾔδειν est, cum perfectum οἶδα sit. Deinde omne participium in ως desinens solam ultimam syllabam in α mutando idem tempus efficit, γεγραφηκὼς γεγράφηκα, λελυκὼς λέλυκα· εἰδὼς autem non facit εἶδα, sed οἶδα. Solus igitur iste παρακείμενος, vitiis obsessus non nocebit. Omne verbum Græcum si in præsenti à simplici (excepto γ) incipit consonante primam in tempore perfecto syllabam geminat, γράφω γέγραφα, λέγω λέλεχα. Nec talis geminatio præpositionis adjectu impeditur, προκομίζω προκεκόμικα, συγγράφω συγγέγραφα. Omne perfectum tempus in perispomenis, vel solum primum in barytonis, definit aut in κα, aut in φα, aut in χα, τετήρηκα, γέγραφα, πέπληχα. adeo ut omne pene verbum similium declinationem sequatur: τηρῶ τηρεῖς, χωρῶ χωρεῖς, τετήρηκα, κεχώρηκα· γράφω γράφεις, τρέφω τρέφεις, γέγραφα, τέτραφα· πλήττω πλήττεις, τάττω τάττεις, πέπληχα, τέταχα. Nec te moveat, quod si Græcum verbum incipiat ab una de his litteris quas δασέα σύμφωνα vocant, cum ad geminationem venitur, non δασὺ iteratur, sed ἀντίστοιχον ejus, θαῤῥῶ τεθάῤῥηκα, φωνῶ πεφώνηκα, χρίω κέχρικα. In Latinis vero eadem littera geminatur, *fallo, fefelli*; f enim apud Latinos δασὺ non est, quia nec habent consonantes δασείας,[1] & f digammon est Αἰολέων· Quod illi solent magis contra vim aspirationis adhibere, tantum abest ut pro φ habendum sit. Ipsum autem φ adeo Latinitas non recipit, ut pro ea etiam in Græcis nominibus p & b utatur, ut *Philippus, Phædon. Frigeo frixi* facit à secunda conjugatione: *frigo* vero, *frixi*, à tertia: unde *frixum, frixorium*, id est calefactorium. Similiter *aceo, aces, acui*, unde inchoativum *acesco*; & *acuo, acuis, acuit*; *fero, tuli*, & *tollo, tuli*; *sustulo, sustuli*; *adtulo, adtuli*. Accius vero in Andromeda etiam ex eo quod est *tulo*, quasi à themate, *tuli* declinat: *nisi quod tua facultas nobis tulat operam. Vertor* & *verror, versus sum. Patior* & *pandor, passus sum*, non *pansus*. Virgilius, *passis crinibus. Explico, explicui*, quia *plico, plicui*: Sed Cicero pro Tullio *explicavit* ait.

[1] *Et f digammon est* Αἰολέων] Monuit recte amicus, F majuscula hæc commode illuminanda. Ea enim apud Æoles digamma. Laudat ex Tripode Apollinis, qui Byzantii, Priscianus, ΔημαφαFων, ΛαFοκοFων. *Pont.*

De plusquam perfecto.

IN Græcis verbis quæ in ω exeunt, omne perfectum tempus mutat in fine α, in ειν, & facit plusquam perfectum, quod illi ὑπερσυντελικὸν vocant. In capite vero si perfectum à vocali incipit, ad eadem vocali & plusquam

pluſquam perfectum incipiat neceſſe eſt. [1] Ἔθραυκα ἐφθάρκειν, εἴρηκα εἰρήκειν· ſi vero initium perfecti conſonans fuerit, tunc ἐκφωνηματικὸς ab adjecta ſibi vocali incipit, πεπόηκα ἐπεποιήκειν, γέγραφα ἐγεγράφειν· nec immerito. Bina enim tempora, ut & ſupra diximus, naturalis quædam cognatio copulavit: cum præſenti imperfectum, cum perfecto pluſquam perfectum, cum aoriſto Græcorum futurum: Ideo apud illos ſicut incipiente præſente à vocali imperfectum ſimiliter à vocali incipit, ſi vero præſens à conſonante cœpit, additur imperfecto vocalis, φθείρω, ἐφθαρκα, ita & pluſquam perfectum ſimili obſervatione de initio perfecti cognati ſibi leges aſſumit, excepto eo quod brevem quam in principio perfecti reperit, non mutat in longam, ſicut mutat imperfectum de capite præſentis acceptam, ἄγω ἦγον. Poſt pluſquam perfectum conſequens erat ut de infinito tempore, id eſt περὶ ἀορίστου, tractaremus, ſed ideo prætermittimus, quia eo Latinitas caret.

[1] Ἔθραυκα] Vet. c. perfectum habet ἐφθάρκα· Sed præcedentia minus perfectum poſtulant, ἐφθείρειν. *Oſpraus.*

De futuro.

TRes ſunt omnino ſyllabæ quæ in Græcis verbis futuro tempori terminum faciunt. Aut enim in σω exit, aut in ξω, aut in ψω, λαλήσω, πραξω, γεγράψω, niſi quod quinta barytonon ante ω liquidam ſuam retinet. Item Græca verba, ſi periſpomena ſint, cujuſcumque conjugationis, ultra numerum ſyllabarum præſentis augent una ſyllaba futurum, ποιῶ ποιήσω, πιμῶ πιμήσω, δηλῶ δηλώσω. Barytona in quacunque conjugatione eundem numerum ſervant: λέγω λέξω, ἄγω ἄξω, ἐγείρω ἐγερῶ, ἰωιοχλίω ἰωιοχλίσω. In Græcis Latiniſque verbis penultimi præſentis manet in futuro, ἀγαπῶ, ἀγαπήσω, γα manſit; διεγκρίνω, διεγκρίσω, κλ manſit; *cognito, cognitabo, gi* manſit. Si verbum barytonon ſit habens in præſenti μιᾶλόλον ante ω, id eſt liquidam conſonantem, tunc penultima, quæ in præſenti longa fuit, fit brevis in futuro, πλωίω πλωῶ, [1] χραίνω χρανῶ, ἐγείρω ἐγερῶ. Diximus periſpomena augere una ſyllaba futurum, quia creſcit ultima, φιλῶ φιλῆσω, νικῶ νικήσω, στεφανῶ στεφανώσω, ſed non ſemper ſub eadem præcedentis literæ obſervatione ſuccedit adjectio. Nam in prima conjugatione aut η, aut ε, ante ω reperitur, πωλῶ πωλήσω, φορῶ φορέσω. Et apud illos quotiens in futuro ε ante ω ponitur, brevem eſſe præſentis penultimam obſervatum eſt. Nec tamen reciproca eſt neceſſitas, ut quotiens brevis eſt penultima præſentis, ε ante ω ſit in futuro: ecce enim νοῶ νοήσω, φιλῶ φιλήσω. Secunda conjugatio aut η ante ω in futuro habet, ut ὀπῶ ὀπήσω· aut ᾳ productum, ut περάω· aut α correptum, ut γελάσω. Deprehenſumque eſt eorum futurorum α in penultima produci, quorum præſens aut nullam conſonantem ante ω, aut ῥ habet, ἐῶ ἐάσω, περῶ περάω, [2] con-

[1] χραίνω χρανῶ] Vet. χρωίω χρωιῶ. quod nemo agnoſcit. repoſui χραίνω. *Oſpraus.*

[2] *Contrarium non redeunte neceſſitate*] Forte leg. *in contrarium non redeunte neceſſitate*, ut infra. *Hac in ſe neceſſitate redit.* Idem.

trarium

trarium non redeunte neceſſitate: ſiquidem χῶ χήσω facit, ἐγγυῶ ἐγγυήσω. Illic vero corripi, ubi in præſenti ante ω, λ invenitur, γελῶ γελάσω· ſed nec in hoc hæc in ſe neceſſitas redit, κολλῶ κολλήσω. πτήσω autem & πλήσω Dorica ſunt per ſolam literam, non etiam per accentum. Illi enim in omni futuro in ω deſinente ultimam circumflectunt. Tertia aut ω in penultima futuri habet, aut ο· Sed hic certa diſtinctio eſt. Nam verba quæ derivativa ſunt, ω habent; quæ vero principalia, nec ex alio tracta, ὁ τίκτον, τεκτῶ, τεκτόσω· στεφανῶ, στεφανόσω· ὁμῶ autem, ὁμῶῖς, quia non derivatum eſt, ὁμόσω facit, & ἀρῶ ἀρῶῖς, ἀρόσω. Apud Græcos non facile prima ſyllaba præſentis mutatur in futuro, quod præmiſſis patebit regulis. Futurum apud illos altero è duobus locis movetur, aut ultimo, aut penultimo. Ultimus duobus modis movetur, aut literis, aut accentu: literis, ut γεράω γεράσω, νύσσω νύξω· accentu, ut νέμω νεμῶ, λέω λεῶ. Et cum movetur ultimus, non omnimodo movet penultimum: motus autem penultimæ omnimodo ultimam movet, ἀγείρω ἀγερῶ, μαίνω μανῶ· hic enim & de penultima ſubtracta eſt litera, & in ultimam cecidit accentus; necnon & πίπτω πίπτω, ἐφύκω ἐφύξω, mutata eſt & finalis in litera, & quæ antecedit in tempore. ſiquidem ι & υ verborum ſupra dictorum in præſenti quidem producuntur, corripiuntur autem in futuro. Si ergo neceſſe eſt ut in barytonis verbis quæ habent in præſenti ante ω liquidam conſonantem, in futuro penultima ex longa brevis fiat, ut ἀγείρω ἀγερῶ, μαίνω μανῶ· ſequitur ut cum hujuſmodi verba biſſyllaba reperiuntur, in quibus ſyllaba quæ incipit ipſa eſt utique in pænultima, tunc mutetur non quaſi prima, ſed quaſi penultima, κείρω κερῶ, πτείρω πτερῶ. Ita fit ut apud Græcos mutari nonnunquam futuri ſyllaba prima dicatur. Item τρέφω primam literam permutantes θρέψω faciunt, & ἔχω ψιλὸν, ἕξω δασὺ pronuntiant: Sed θρέψω quidem ut diceretur, Ἴωνες obtinuerunt, quibus libido eſt aſpirationem modo addere, modo demere: addere, ut τρέφω, θρέψω, & πτέχω, θρέξω· demere, cum θεὶξ τειχὸς faciunt. Ἔχω autem & ἕξω circa aſpirationem certa ratione diſſentiunt, quia cum fas eſſet utrique aſpirationem dari, ut ἕλκω ἕλξω, hanc τῷ ἔχω aſſignari neceſſitas illa non paſſa eſt, quia fieri non poteſt ut ulla vocalis præpoſita χ literæ aſpirationem habeat. Denique υ quia nunquam ſine aſpiratione incipit, nunquam χ litteræ præponitur, ne alterius natura violetur, aut τῷ υ, ſi incipiat ſine aſpiratione; aut τῷ χ, [3] ſi qua vocalem cum aſpiratione ſuſtineat. Futurum ergo ἕξω, ſubducta aſpiratione neceſſitate χ literæ, [4] ſpiritum vehementiorem aut recipit aut tenuit. In nonnullis vero verbis in μι exeuntibus fit primæ ſyllabæ non permutatio, ſed admiſſio, ut πίθημι θήσω, ἵστημι στήσω, κίχρημι χρήσω.

[3] *Si qua vocalem*] Ita v.c. ſed legendum eſt, *ſi quam vocalem*. Mox p. ſeq. lin. 2. ſuſpectum eſt verbum *tenuit*, forte leg. *renuit*. *Opſopœus.*

[4] *Spiritum vehementiorem aut recipit aut tenuit*] Conjectaverat Opſopœus, *renuit*. Ego putem verius, *tenuat*. Tenuat, inquit, vehementiorem illum ſpiritum. Hodiernis Grammaticis *levigare* eſt. *Pontan.*

De

De præsenti tempore passivo.

OMne præsens tempus apud Græcos in ω desinens modi indicativi, generis activi, verbi perispomeni, si secundæ conjugationis sit, adhibet fini suo μαι syllabam, & facit de se passivum; βοῶ βοῶμαι, πιμῶ πιμῶμαι. Si vero sit primæ vel tertiæ, ω in ῶ mutato & accepta similiter μαι passivum creat; φιλῶ φιλοῦμαι, χρυσῶ χρυσοῦμαι. Permutationem autem ω in ῶ de circumflexo accentu nasci, indicium est futurum linguæ Doricæ, quod hanc permutationem cum in alterum genus transit, sibi vindicat; ποιήσω ποιησοῦμαι, λέξω λεξοῦμαι. At in barytonis omnibus ω in ὸ mutato & adjecta μαι passivum figuratur, λέγω λέγομαι, τύπτω τύπτομαι, λωϊοχδίω λωϊοχδίομαι. Ita ergo breviter diffinireque dicendum est: Omne præsens passivum habet in penultima aut ω, aut ῶ, aut ὸ· πιμῶμαι, φιλοῦμαι, γεφυρομαι. Quæ aliter habuerint, ex illis verbis sunt, quorum prima positio in μι exit, quæ semper passivi penultimam brevem faciunt, ut ἵσταμαι, ἵεμαι, δίδομαι. Item ex secunda vel tertia conjugatione eadem est secunda persona passivi quæ activi tertia, νικᾷ ἐκεῖνος, νικᾷ σύ· στεφανοῖ ἐκεῖνος, στεφανοῖ σύ· Item præsens quod in μαι definit, seu perispomenon, seu barytonon, & cujuscunque conjugationis sit, præter illa quorum prima positio in μι exit, secundam personam una syllaba minorem profert. λαλοῦμαι λαλῇ, πιμῶμαι πιμᾷ, στεφοῦμαι στεφανοῖ, λέγομαι λέγῃ, διερμηνεύομαι διερμηνεύῃ.

De tempore minus quam perfecto passivo.

MInus quam perfectum passivum apud Græcos duobus nascitur modis. Aut enim omne præsens tempus passivum mutata in fine αι diphthongo in ων, cum adjectione temporis crescentis in capite, facit ex se minus quam perfectum, ἄγομαι ἠγόμων, γέφομαι ἐγεφόμων· aut minus quam perfectum activum ante ultimam literam suam inserit μη, & facit ex se passivum, ἐποίουν ἐποιούμων, ἤγεφον ἐγεφόμων. Apud Græcos minus perfecto passivum minorem syllabam in verbis omnibus profert secundam personam. præter illa quæ in μι exeunt: ἐποιοῦμων ἐποιοῦ, ἐπιμώμων ἐπιμῶ, ἐδηλούμων ἐδήλου, ἐλεγόμων ἐλέγου.

De perfecto & pluſquam perfecto passivis.

PErfectum activum quod in κα definit, si habuerit penultimam natura longam, transfert finalem syllabam in μαι, & facit de se passivum: γενόηκα γενόημαι, τεπίμηκα τεπίμημαι, κεχρύσωκα κεχρύσωμαι. Si vero penultima brevis sit, σῆγμα superaddit ultimæ. Oportet enim penultimam in hoc tempore aut natura aut positione longam fieri, τετέλεκα τετέλεσμαι, γεγέλακα γεγέλασμαι, ἧρκα ἧρσμαι. Denique & in sexta verbi barytoni, quia interdum in illa σχεδιάζω habet penultimam longam, interdum brevem: ubi longa est, tantum mutat κα in μαι· ubi verbo brevis est, addit & σῆγμα· διερμήδκα, τεδιερμήδμαι· σβεννύω, ἔσβεκα, ἔσβεσμαι· ξύω, ἔξυκα, ἔξυσμαι· λέλακα

λυκα autem λέλυμαι, & τέτυκα τέτυμαι, non carent vitio: quia cum brevis υ, σ non recipit. Sane in barytonis tertia conjugatio & cum penultimam longam habeat, tamen adhibet σῖγμα, πέπεικα πέπεισμαι. Quæ in φα definunt, vel quæ ante α habent [1] γ, κ, hæc δὲ δύο μῦ in passivo pronuntiantur; τέτυφα, τέτυμμαι. Quæ vero in χα, transeunt in γμαι; νένυχα νένυγμαι, πέπληκα πέπληγμαι. Cum ante ultimam syllabam aut ῥ, aut λ reperitur, κα transit in μαι, ἔλαικα, ἔλαλμαι, κέκαρκα κέκαρμαι. Idem servant & verba quæ in prima positione ν habent in ultima syllaba, κείνω, κέκεικα, κέκεμαι· πλύνω, πέπλυκα, πέπλυμαι· Τὰ προωρτελικὰ passivi generis de paracemeno suo nascitur. Ille enim incipiens à vocali in ίω terminum mutat, & hunc efficit, ἐφάρμαι, ἐφάρμην, πέπημαι πεπήμην· aut si ille cœpit à consonanti, hic præter finis mutationem quam diximus, etiam vocalem principio suo adhibet, πεποίημαι ἐπεποιήμην, λέλεσμαι ἐλελέσμην.

[1] γ, κ] Lege sine virgula γκ. Hujus exemplum omissum repræsentabit πέφαγκα, πέφαμμαι. *Opsopæus.*

De futuro passivo.

PEnultima syllaba apud Græcos futuri activi, quarta fit à fine passivi, νοήσω νοηθήσομαι, διεφθάρω διεφθαρήσομαι, ἐλάσω ἐλασθήσομαι. Secunda persona minor syllaba fit quam prima, λαληθήσομαι λαληθήσει, τιμηθήσομαι τιμηθήσει. Illa vero species propria Græcorum est, quod habet in genere passivo futurum quod rem significat non multo post sed mox futuram, ut πεποιήσομαι, γεγέλομαι. Hoc autem tempus ex perfecto ejusdem generis nascitur. Insertis enim secundæ personæ perfecti duabus litteris σ καὶ μ, futurum paulo post, quod Atticum vocatur, efficitur; πεποιήσω πεποιήσομαι, γέγελαι γεγέλομαι. Nec ab re erat paulo post futurum ex paulo ante transacto tempore procreari. Inveniuntur hujusmodi tempora figurata & ex verbis in ω exeuntibus, ut est δεδικήσω, quod proprium Syracusanorum est, & δεδώσω, [1] ut apud Draconem, ἀπὸ καὶ δῶρα δεδώσομεν, quasi *paulo post dabimus.*

[1] *Ut apud Dracontem* vel *Dracenem*] Ausonius:
Quod jus Pontificum, veterum quæ scita Quiritum,
Quæ consulta patrum, quid Draco, quid-ve Solon
Sanxerit. Pontan.

De indicativo, qui & diffinitivus.

INdicativus habet solutam de re quæ agitur pronuntiationem. Nam qui dicit ποιῶ, ostendit fieri; qui autem dicit ποίει, ut fiat imperat; qui dicit εἰ ποιοῖμι, optat ut fiat; qui dicit ἐὰν ποιῶ, necdum fieri demonstrat; cum dicit ποιεῖν, nulla diffinitio est. Solus igitur diffinitus perfecta rei diffinitione continetur. Unde Græci ἐξειπὼν ἔγκλισιν, Latini modum diffinitivum vocitaverunt. Denique omnia tempora in hoc solo modo disjuncta & libera proferuntur. Dicunt enim ἐποίησα ποιῶ, πεφίτακα

παρατατικῷ ἐποίουν. At in imperativo junguntur hæc tempora ἐνεστῶτος καὶ παρατατικῷ, ποίει. item in conjunctivo ἐνεστῶτος καὶ παρατατικῷ, ἐὰν ποιῶ. & in optativo ἐνεστῶτος καὶ παρατατικῷ, εἰ ποιοῖμι. in infinito ἐνεστῶτος καὶ παρατατικῷ, ποιεῖν. similiter indicativus παρακειμένου facit πεποίηκα, & ὑπερσυντελικῷ ἐπεποιήκειν. Imperativus vero παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικῷ facit πεποίηκε, πεποιηκέτω. Et conjunctivus παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικῷ ἐὰν πεποιήκω. Optativus παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικῷ, εἰ πεποιήκοιμι. Infinitus πεποιηκέναι. Rursus indicativus utitur temporibus separatis, cum dicit ἀοριστου καὶ ἐποίησα, μέλλοντος καὶ ποιήσω· sed imperativus facit ἀοριστου καὶ μέλλοντος καὶ ποίησον. Conjunctivus ἀοριστου καὶ μέλλοντος, ἐὰν ποιήσω. Optativus vero & infinitus hæc sola tempora proferunt separata, ποιήσαιμι καὶ ποιήσοιμι, & ille ποιῆσαι καὶ ποιήσειν. Optativus Græcorum nec minus quam perfectum nec perfectum tempus admisit. Utrique ergo modum integritate temporum liberum contractis & coartatis jure præponunt. Derivativa verba, id est, quæ ex verbis aliis derivantur, non nisi ex diffinitivo originem sortiuntur, ut est ϑρῶ principale, & ex eo derivativum ϑρῴω. Sic apud Latinos meditativa, & inchoativa, & frequentativa verba sunt ex diffinitivo modo verborum principalium derivata. Speciatim vero verba apud Græcos quæ in μι exeunt, ex diffinitivo tracta sunt verbi in ω exeuntis, ut πίθημι, δίδωμι, ἵστημι. Item nomina ex verbis nascentia, quæ illi ὀνόματα καὶ ῥήματος vocant, de hoc solo modo sub varia vel personarum vel temporum declinatione procedunt. Nam nomen γεγραμμα ex prima persona, id est γέγραμμαι, natum, & nomen ἦλθες ex tertia persona, quæ est ἐλήλυθε, profectum, literarum quæ in utroque sunt similitudo docet. Item ὄμμα ἀπὸ παρακειμένου τῆς τέτυμμαι· ποίησις autem ἀπὸ μέλλοντος τῆς ποιήσω composita sunt. Omnia tamen hæc nomina ab indicativo veniunt. Denique Stoici hunc solum modum rectum veluti nominativum, & reliquos obliquos sicut casus nominum vocaverunt. Rationabiliter autem declinatio ab activo inchoat, quod actus passionem præcedit. Bene etiam à prima, non alia persona; quod prima de tertia ad secundam loquitur. Apte quoque à singulari numero. εἰ γὰρ πᾶς ἀριθμὸς ἐκ μονάδων σύγκειται, * ἐκ μονάδος καταγέται. Et si omnis multitudo conflat ex singulis, recte est præmissa unitas & secuta populositas. Juste etiam à præsenti. ex instanti enim tempore possunt reliqua cognosci, non instans apparebit ex reliquis. Siquidem ἀπὸ τῆς λείπω, λείψεις, ποιεῖ ἀόριστον ἔλειψα, μέλλοντος λείψω· item ἀπὸ τῆς λείπω fit ἀορίστου ἔλειψα, καὶ μέλλων λείψω. Cum ergo dico vel ἔλειψα vel λείψω, quod esse velim hujus præsens verbi tempus incertum est: cum autem dico λείπω aut λείψω, de reliquis ejus temporibus nemo dubitat. ἤρχόμην imperfectum tempus est à præsenti ἔρχομαι, similiter à præsenti ἄρχομαι. Cum ergo dico ἤρχόμην, incertum relinquo utrum *veniebam* an *incipiebam* intelligi velim, & ideo ἐνεστώς ejus in dubio est ἔρχομαι sit an ἄρχομαι· cum

* Ex μονάδος καταγέται] Græcum membrum corruptum ita videtur corrigi posse, ἡ μονὰς ὀρθῶς καθηγεῖται· quæ verba respondebunt totidem Latinis, *recte est præmissa unitas*. Opsopœus.

Ex μονάδος καταγέται] Ita inveni emendatum ad oram Scaligeri libri ex vulgato seu corrupto, ἐμμονάδος. Opsopœi conjecturam superius habes; tu comparabis. *Pontan.*

vero

vero dico ἄρχομαι aut ἔρχομαι, nihil de imperfecto dubitabitur. Conjugationum quoque diversitates in Græco Latinoque verbo præsens facit. ποιεῖς, ποιᾷς, στρατοῖς, non nisi instantis secunda persona discernit. Cæterum in ποιήσω & τετύμμαι, in ποιήσω & τιμήσω, item in ἐποίην & ἐχρύσων, nulla discretio. Sed & in barytonis τύπτω prima esse conjugationis faciunt ω ῦ τ, quæ in præsentis prima persona ω literam antecedunt: quæ signa desunt & in τέτυφα, & in ἔτυ-ψα, & in τύ-ψω. λέγω propter γ secundæ est; quod signum habere definit in λέλεχα, ἔλεξα, λέξω· sic in reliquis conjugationibus. Præsens tempus ostendit & genera verborum. Nam activum aut neutrum Græcus intelligit, si in ω præsens desinat: passivum vel commune & his similia, si in μαι. Declinandi autem verbi series non nisi cum de modis tractatur, apparet. hinc modus apud Græcos ἔγκλισις nuncupatur, id est, ἐν ᾧ ἡ κλίσις.

2. Ἐν ᾧ ἡ κλίσις] In vet. scribitur eNωKAICIC; ne quem de impressa lectione dubitantem lateat. *Orsopæus.*

De declinatione indicativi.

OMne apud Græcos verbum indicativum in ω desinens seu barytonum, seu perispomenum fit seu præsentis, seu futuri, omnimodo in secundæ personæ fine diphthongum habeat necesse est, id est, ῖς τα vel cum ι, ut ποιεῖς, vel cum α, ut τιμᾷς, vel cum ο, ut δηλοῖς. In omni autem futuro cum ε, ut νοήσεις, βοήσεις, χρυσώσεις, λέξεις, πύ-ψεις. Item in omni Græco verbo cujus prima positio in ω definit, secunda persona amisso σῖγμα tertiam facit: Omne verbum in ω definens, cujuscunque conjugationis & temporis, ἰσοσυλλαβεῖ in prima, secunda, & tertia persona, ποιῶ, ποιεῖς, ποιεῖ· ἐρῶ, ἐρᾷς, ἐρᾷ· ἀγωγῶ, ἀγωγᾷς, ἀγωγᾷ· λέγω, λέγεις, λέγει· λέξω, λέξεις, λέξει· νοήσω, νοήσεις, νοήσει· In verbis in ω definentibus prima pluralis à prima singulari fit, operose tamen ac varie. In præsenti enim tempore μεν syllaba semper adjicitur, sed modo nihil additur vel permutatur, ut in secunda πεπαιδεύμεθον, βοᾶ βοᾶμεν, τιμᾷ τιμῶμεν· modo ω in ε diphthongum mutantes, ut in prima & tertia πεπαιδεύμεθον, νοῶ νοοῦμεν, φαιδρῶ φαιδρῦμεν· in reliquis autem, id est barytonis omnibus, vel etiam perispomenon futuris, ω in ο transferentes, λέγω λέγομεν, τρέχω τρέχομεν, διερχπδίω διερχπδίομεν, λαλήσω λαλήσομεν, ἐάσω ἐάσομεν, ἀγωγόσω ἀγωγόσομεν· Secunda pluralis à tertia singulari nascitur; primæ quidem & secundæ syzygiæ perispomenon instanti τε addentes, ποιεῖ ποιεῖτε, βοᾷ βοᾶτε· in tertio vero ultimum ῐ τα in υ mutantes, & idem τε addentes, χρυσοῖ χρυσοῦτε· at in omnibus barytonis & in πεπαιδεύμεθον futuris ipsum ῐ ῶ τα ultimum detrahentes, & eandem addentes syllabam τε, πέμπει πέμπετε, τρέχει τρέχετε, ἀδηλεῖ ἀδηλεῖτε, ποιήσει ποιήσετε, ἀγωγεύσει ἀγωγεύσετε, ἰδρώσει ἰδρώσετε. Tertia quoque personam pluralem eorundem verborum de prima ejusdem numeri faciunt, μεν mutantes in σι, & quia pluralis tertia semper exigit penultimam longam, ideo in præsentibus perispomenis in quibus hoc venit, solam facit mutationem syllabæ, ut diximus, μεν in σι, φιλῶμεν φιλῶσι, τιμῶμεν τιμῶσι, στεφανῶμεν στεφανῶσι. At in barytonis & in πεπαιδεύμενον futuris addit pænultimæ υ, ut longam ex brevi faciat, ἔχομεν ἔχουσι,

ἔχουσι, πέμπομεν πέμπουσι, ἀλλήσομεν ἀλλήσουσιν· ι enim litera cum apud illos naturaliter corripitur, adjecta ν producitur, ut in nominibus κόρις, κόνις, κῦρος ὄλυμπος, ὄλυμπος; eademque detracta corripitur, βέλτιστος βέλτιστος, τετρέμενος¹ τέτρεπτος. Omne ergo verbum Græcum quod in σι repereris terminari, tertiæ personæ pluralis esse pronuntia, excepto ἐστί, quod solum cum sic desinit, secundæ est, cujus prima ἐσμί, & pluralis prima ἐσμέν. Omnia autem verba in μι mutant μι in σίγμα & faciunt secundam personam, φημὶ φῆς, τίθημι τίθης, sic debuerat ἐσμὶ ἐσς, sed quia nulla syllaba in geminum σίγμα desinit, additum est ἰῶτα, ἐσσί, & propter differentiam a secunda singulari, tertia pluralis quæ similiter ἐσσὶ debuerat fieri, assumpsit ν, ἐστίν. Verba enim in μι terminata, tertiam pluralis in σι mittunt, δίδωσι, ἵστησι. Omne παρατατικὸν naturaliter in ον terminatur, & secundam personam ν in σίγμα mutando, & ο in ε transferendo figurat, ἔλεγον ἔλεγες, ἔφερον ἔφερες. Tertia de secunda ultimæ literæ detractione procedit. Sed quod perispomena in ων vel in ουν desinunt, ἐκάλουν, ἐχρύσουν, ἐτίμων, duarum syllabarum in unam contractio fecit. Nam integrum erat ἐκάλεον, ἐχρύσοον, ἐτίμαον, ex quo cum breves duæ contrahuntur, in unam longum coalescunt. Ideo ε & ο in ου familiarem sibi diphthongum convenerunt, ἐκάλεον ἐκάλουν, ἐχρύσοον ἐχρύσουν· α vero & ο in ω, ἐτίμαον ἐτίμων. Ideo & secunda persona ω in α, unde fuerat natum, reducit, ἐτίμων ἐτίμας. ου autem diphthongum illic servat, ubi reperit primam ejus literam familiarem primæ positioni fuisse, χρυσοῖς, ἐχρύσουν ἐχρύσους· ibi transit in ει, ubi εις primæ positioni meminit contigisse, καλεῖς, ἐκάλουν ἐκάλεις. In omnibus vero his diversitatibus detractio finalis literæ personam (ut diximus) tertiam facit, ἐποίεις ἐποίει, ἐβόας ἐβόα, ἐκαρτέρεις ἐκαρτέρει, ἔλεγες ἔλεγε, ἔφερες ἔφερε. Ex hoc apparet quod in ἔλεγεν & ἔφερεν ν supervacuum est, & integrum est ἔλεγε, ἔφερε, quod asserit & apostrophus, quæ facit ἔλεγ᾽, ἔφερ᾽· quando enim hæc usurparetur; si ν naturaliter adhæreret, cum duas literas nunquam apostropho liceat excludi? Indicio est imperativus, cujus secunda persona præsentis semper de tertia imperfecti indicativi nascitur, amissa in capite vel syllaba, vel tempore: ἐκάλει κάλει, ἐτίμα τίμα, ἐδίδου δίδου, ἦγε ἄγε. Ergo si imperativus λέγε, ibi sine dubio ἔλεγε, non ἔλεγεν. Sed ε littera sæpe sibi τὸ ν familiariter adhibet. Testes hujus rei Αἰολεῖς, apud quos λεγόμεθα, φερόμεθα, & similia, finale ἄλφα in ε mutatur, & mox ε advocat sibi τὸ ν, & fit prima persona λεγόμεθεν, φερόμεθεν. Contra si quando ε in ἄλφα mutatur, ν inde discedit, sicut Δωριεῖς τὸ ἔμπροσθεν, ἔμπροσθα dicunt, καὶ τὸ ἔνθεν, ἔνθα. Sed & Ἴωνες cum ἤδειν ἤδεα faciunt, & ἐσήκειν ἐσήκεα, ν repudiant, ne cum ἄλφα jungatur. Ex his omnibus facile colligitur, sufficere tertiæ personæ de secunda faciendæ, si σίγμα retrahatur, quod in capite Græci pronominis sæpe contingit, σίθεν ἴθεν, σοὶ οἷ. Græci primam pluralem παρατατικοῦ faciunt interponentes με ante ν finalem primæ singularis, ἐποίουν ἐποιοῦμεν, ἑώρων ἑωρῶμεν, ἐφαίνεσον ἐφαινόμεθα, ἔλεγον ἐλέγομεν. Et secunda illis pluralis efficitur addita τε tertiæ singulari, ἐποίει ἐποιεῖτε, ἐτίμα ἐτιμᾶτε, ἵδρυε ἱδρύετε, ἔλεγε ἐλέγετε. Ex quo iterum ν litera supervacua probatur. Tertia vero

¹ Τετρέμενος] Retrahe accentum in primam, τέτρεπτος. *Opsopœus.*

pluralis

pluralis in hoc tempore semper eadem est primæ singulari, ἔγραφον ἐγώ, ἔγραφον ἐκεῖνοι. sic ἔτυπτον, sic ἐστεφάνουν, sic ἔτρεχον. Unde Δωριεῖς in illis verbis quæ in ον mittunt paratatikon, & propter βαρυτονο[illegible]ξίαν tertiam à fine patiuntur accentum, tertiam numeri pluralis discretionis gratia βαρυτονοῦσιν· ἔτρεχον ἐγώ, προπαροξυτόνως, ἐτρέχον ἐκεῖνοι, βαρυτόνως. Prima persona paracimeni semper in α terminatur, & de hac ceteræ sine operosa circuitione nascuntur. Accepto enim σίγμα facit secundam; & hoc rursus abjecto, atque ἄλφα in ε mutato, tertiam creat, πεποίηκα, πεποίηκας, πεποίηκε. Primam quoque pluralem addita sibi μεν syllaba, πεποίηκα πεποιήκαμεν. Si pro μεν, τε acceperit, secunda pluralis est, πεποιήκατε· si σι, tertia, πεποιήκασι. Ὑπερσυντελικὸς de prima persona facit tres singulares, tres vero plurales de tertia singulari, ἐπεποιήκειν, ν in σίγμα mutato fit ἐπεποιήκεις, ν abjecto fit ἐπεποιήκει· ipsum vero ἐπεποιήκει assumpta μεν facit ἐπεποιήκειμεν, assumpta τε ἐπεποιήκειτε· si σαν acceperit pluralem tertiam ἐπεποιήκεισαν. Nam ἐπεποιήκεσαν correpta penultima Ἴωνες protulerunt. Ideo autem prætermisimus disputare de duali numero, & de tempore aoristo, & de multiplici [a] ratione temporum quia his omnibus carent Latini, id est, περὶ δευτέρων καὶ μέσων, ἢ παρακειμένων, ἢ ὑπερσυντελικῶν, ἢ μελλόντων. Quibus latius gratia sola diffunditur. De passiva igitur declinatione dicamus.

[a] *Ratione temporum*] Distingue post *temporum*. Idem.

De passiva declinatione.

GRæci activo instanti verborum in ω exeuntium addunt syllabam μαι, & fit passivum, quæ syllaba omni verbo sola sociatur, ita ut ω prius ultimum nunc penultimum, aut maneat, ut in secunda perispomenων [1] ἀντιτεῶμαι· aut in ου diphthongum transeat, ut in prima & tertia ποιοῦμαι, στεφανοῦμαι· aut in ο corripiatur, ut in omnibus barytonis, πλέκομαι, ἄγομαι. Ergo nunquam passivum Græcum invenitur non suo activo majus. Verbum Græcum in μαι desinens, si in secunda persona μ in σίγμα demutet, hoc aut est præsens τῶν εἰς μι, ut τίθημι, τίθεμαι, τίθεσαι. δίδωμι, δίδομαι, δίδοσαι. ἵστημι, ἵσταμαι, ἵστασαι. aut est τῶν εἰς ω temporis præteriti perfecti, πεφίλημαι πεφίλησαι, τετίμημαι τετίμησαι. Et in his semper ἰσοσυλλαβεῖ primæ secunda persona. Alioquin reliqua omnia quæ in μαι desinunt, sive præsentis seu futuri sint, tam passivi generis quam communis, unam secundæ personæ syllabam detrahunt; καλοῦμαι καλῇ, ὁρῶμαι ὁρᾷ, δηλοῦμαι δηλοῖ, βλέπομαι βλέπῃ, τιμηθήσομαι τιμηθήσῃ, λεχθήσομαι λεχθήσῃ, πλεύσομαι πλεύσῃ, λέξομαι λέξῃ. Et ut advertas faciliori compendio quæ Græca verba passiva secundam personam minorem syllaba proferunt, accipe generalis regulæ repertam necessitatem. Omnis apud illos prima persona passivi quæ activo suo syllaba major est, hæc syllabam detrahit de secunda; quæ æqualis activo est, parem & in secunda tenet: φιλῶ, φιλοῦμαι,

[1] Ἀντιτεῶμαι] Nescio quid sit. Ἀποτελέζομαι quidem reperitur, sed id nihil ad rem facit. arbitror ἀγωνιζῶμαι legendum esse, quod etiam supra pagina 671. in exemplum Macrobius citaverat. *Opsopœus.*

quis

quia passivum majus activo est, φιλῇ facit: ἐλεῶ, ἐλεοῦμαι, ἐλεῇ· ἔλεγον, ἐλεγόμην, ἐλέγου. ἐβόων, ἐβοώμην, ἐβοῶ· λαλήσω, λαληθήσομαι, λαληθήσῃ. Contra εἴρηκα, εἴρημαι, quia par activo suo est, facit secundam ἰσοσύλλαβον primæ, εἴρησαι. [a] εἰρήκειν, εἰρήμην, εἴρησο· λελάληκα, λελάλημαι, λελάλησαι· ἐλελαλήκειν, ἐλελαλήμην, ἐλελάλησο. In omni verbo cujuscunque temporis prima persona in μαι terminata, translato μ in τ literam, migrat in tertiam servato numero syllabarum. Sed penultimam retinet in περισπωμένῳ quidem omne verbum, πεφίλημαι, πεφίληται· in præsenti vero sola tertia συζυγία περισπωμένων, χρυσοῦμαι, χρυσοῦται. Cæterum prima transfert in ει diphthongum, quæ in prima verbi positione fuerat ejus indicium, καλοῦμαι, καλεῖται, ὅτι καλῶ, καλεῖς· secunda in α propter eandem causam τιμῶμαι, τιμᾶται, ὅτι τιμᾷς· nam & χρυσοῦται ideo retinuit υ, quia propinqua priori est. Utraque enim diphthongus οι & ου per ο literam componuntur. Futurum autem perispomenon, & in barytonis tam præsens quam futurum, ο literam quæ fuit penultima primæ, per tertiam in ε transfert, ut naturalis brevis in natura brevem, φιληθήσομαι φιληθήσεται, λέγομαι λέγεται, λεχθήσομαι λεχθήσεται. Cujuscunque verbi passivi vel passivo similis prima persona pluralis in quocunque tempore in θα syllabam desinit, νοούμεθα, ἐνοούμεθα, νενοήμεθα, ἐνενοήμεθα, νοηθησόμεθα. ἀόριστον enim qui solus in μεν exit, ἐνοήθημεν, transeo, quia Latini ignorant. Per omnia tempora primam personam pluralem majorem præferunt singulari, ποιῶ ποιοῦμεν, ἐποίουν ἐποιοῦμεν, πεποίηκα πεποιήκαμεν, ἐπεποιήκειν ἐπεποιήκειμεν, ποιήσω ποιήσομεν· sic & ποιοῦμαι ποιούμεθα, ἐποιούμην ἐποιούμεθα, πεποίημαι πεποιήμεθα, ἐπεποιήμην ἐπεποιήμεθα, ποιηθήσομαι ποιηθησόμεθα. Sic & apud Latinos, *amo amamus*, *amabam amabamus*, *amavi amavimus*, *amaveram amaveramus*, *amabo amabimus*: sic & *amor amamur*, *amabar amabamur*, *amabor amabimur*. In Græcis verbis secunda persona pluralis activa unam ultimæ syllabæ suæ literam τ mutat in σ καὶ θ, & fit passiva, ποιεῖτε ποιεῖσθε, γράφετε γράφεσθε. quod non mireris in præteritis perfectis non evenire, cum πεποιήκατε πεποιήκασθε non faciat, sed πεποίησθε, nec λελύκατε λελύκασθε, sed λέλυσθε, nec πεφρέχατε πεφρέχασθε, sed πέφρεχθε, & similia. Alia eorum regula his temporibus obviavit, cujus imperium est ut omnia verba quorum prima persona in θα exit, secundam minorem syllaba proferant. Si ergo fecisset πεποιήκασθε, par foret numerus syllabarum cum prima πεποιήμεθα, si λελύκασθε, cum λελύμεθα, si πεφρέχασθε, cum πεφρέγμεθα, ideo necessaria syllaba media subtracta resedit, πεποίησθε, λέλυσθε, πέφρεχθε. Cæterum ποιεῖτε ποιεῖσθε, λέγετε λέγεσθε, priori regulæ obsequitur, quia non repugnat sequenti. ποιούμεθα enim ποιεῖσθε, λεγόμεθα λέγεσθε. In verbis passivis vel passivo similibus persona secunda pluralis addito ν ante τ cum primæ personæ penultima tertiam pluralem facit, λέγεται λέγονται, ποιεῖται ποιοῦνται, πεποίηται, πεποίηνται, ηὕρητο ηὕρηντο, ἐλέγετο ἐλέγοντο· ἐὰν λέγηται, ἐὰν λέγωνται, εἰ λέγοιτο, εἰ λέγοιντο. Unde illa præterita perfecta quæ his literis in medio contexta sunt, ut in tertia persona plurali ν non possit adjungi, advocant sibi

[a] Εἰρήκειν, εἰρήμην] Alias εἰρήκειν erat vulgatum, sed operarum, ut vides, lapsu. *Pontan.*

participia. τέτλαται, quia inter λ & τ, ν esse non potuit, cum nec finali esse post λάμβδα, nec incipere ante ταῦ fas erat, factum est τετλιμένοι εἰσὶ· γεγράφαται similiter, quia inter π & τ non admittebat ν, γεγραμμένοι εἰσὶ, sic τέτυπται, τετυμμένοι εἰσὶν· ἐσφράγισται, ἐσφραγισμένοι εἰσὶ, & similia. Omne Græcum verbum indicativum cujuscunque generis in prima sui positione aut in ω exit, ut λαλῶ, νοητῶ· aut in μαι, ut λαλοῦμαι, βούλομαι· aut in μι, ut φημὶ, τίθημι. licet & in α esse credatur, quia ἐγρήγορα nonnulli ausi sunt primum thema verbi pronuntiare. Apud Græcos ω non solum in verbis, sed in omni parte orationis litera est naturaliter longa. Latinorum verborum finale *o* sunt qui longum affirment, sunt qui breve diffiniant. Nam *scribo ne*, *cado ne*, *o* non minus consensu omnium productum habet, quam *amo ne*, *doceo ne*, *nutrio ne*. Ego tamen de re quæ auctores magni nominis dubitare fecit, certam quidem non ausim ferre sententiam: asseveraverim tamen Vergilium, cujus auctoritati omnis retro ætas & quæ sequuta est vel sequetur, libens cesserit, *o* finale in uno omnino verbo, adverbio, nomine, uno pronomine corripuisse; *scio*, *modo*, *duo*, *ego*:

——Scio me Danais è classibus unum.
——Modo Jupiter assit.
Si duo præterea.——
Non ego cum Danais.——

De imperativo modo.

SEmper apud Græcos modi indicativi temporis præsentis secunda persona pluralis eadem est quæ & imperativi. ποιεῖτε & indicativo secunda est in & imperativo. τιμᾶτε, χρυσοῦτε, γράφετε, ποιεῖσθε, τιμᾶσθε, χρυσοῦσθε, λέγεσθε, γράφεσθε, & similia. Hac regula memoriæ mandata alteram subjicimus, ut una ex utraque observandæ rationis necessitas colligatur. Omne verbum quod in μεν definit, qualem penultimam habuerit in prima persona, talem transmittit secundæ, id est tempus retinet vel productæ vel brevis syllabæ: λαλοῦμεν λαλεῖτε, quia in prima ε est, & in secunda ει diphthongus æque longa successit. τιμῶμεν τιμᾶτε, μα longa syllaba locum quem in μω habuerat, occupavit. στεφανοῦμεν στεφανοῦτε, eadem diphthongus perseveravit. λέγομεν quia ο litera brevis est, λέγετε, ε æque natura brevem recipit. At in conjunctivo quia producit penultimam, ἐὰν λέγωμεν, ideo & in secunda persona, ἐὰν λέγητε produxit, ε in η mutando. Si igitur φεύγωμεν primam personam imperativi esse dicemus, sequitur ut quia in μεν exit ω præcedente, etiam secundæ personæ penultimam ex necessitate producat. quod si est, φεύγητε faciet, quemadmodum ἐὰν λέγωμεν, ἐὰν λέγητε. sed constitit eandem semper esse secundam personam imperativi, quæ & indicativi fuit: φεύγετε autem in indicativo fuit, non φεύγητε. Ex his colligitur neque aliam imperativi secundam personam esse nisi φεύγετε, nec in declinatione φεύγετε secundam esse posse post φεύγωμεν, & ideo φεύγωμεν non potest imperativi prima esse persona. Manifestum est ergo imperativum nec singularem nec pluralem habere primam personam. Cum autem dici-

mus,

... *fugiamus, discamus, nutriamus, aremus, doceamus*, & similia, ad ...rtativum sensum, non ad imperativum modum pertinere dicenda ... Apud Græcos imperativus singularis activus temporis præsentis ... præteriti imperfecti, in secunda scilicet persona, aut in ει, aut in α, ... in ε, aut in ο, aut in θι terminatur. prima tria ad perispomena per... ..., νόει, τίμα, δήλου· quartum ad barytona, λέγε, γράφε· quintum ... verba τὰ εἰς μι, ut ἵσταθι, ὄμνυθι, φάθι. Sed & illa similem habent ...minum, quorum infinitivus in ναι exit, etsi non sint τῶν εἰς μι, βλῶναι ..., νοῆσαι νόησθι, δυνῆναι δύνηθι, excepta sunt δῖναι, [a] δῦναι, θε... Cæterum νενοηκέναι vel huic similia, ut magis νενόηκε νενοηκέτω ...m νενόηθι faciat, multiplex ratio cogit: de qua unum pro exemplo ...rgumentum ponere non pigebit. Quæ in θι exeunt ab infinitis in ναι ...pentibus, necesse est ut sint infinitis suis ἰσοσύλλαβα, νόησθι νοῆσαι, ...ηθι δυνῆναι, βῆθι βῆναι. πεποίηθι autem πεποιηκέναι æqualitate jam ...it; inde non receptum est πεποίηθι, sed πεποίηκε. Similiter apud ...tinos imperativus nascitur ab infinito abjecta ultima, *cantare canta*, *...ere mone, legere lege, ambire ambi, ferre fer, esse es*, & *ades*, & *prodes*. Lucilius, *Prodes amicis*. Vergilius, *Huc ades ô Lenæe*. Te...ntius, *Bono animo es. Facere face, dicere dice*, & per syncopam, *fac*, *dic*. Græci secundæ personæ addita τω syllaba tertiam ejusdem præsen...tis efficiunt, ποίει ποιείτω, τίμα τιμάτω, χρύσου χρυσούτω, λέγε λεγέτω. Quod si secunda in θι desiit, ipsam mutat in τω, βῆθι βήτω. τε vero syllabam adjicientes præsenti singulari imperativo pluralem faciunt, ποίει ποιεῖτε, βόα βοᾶτε, δήλου δηλοῦτε, τύπτε, τύπτετε. Tertiam pluralem fa...ciunt addendo σαν tertiæ singulari, ποιείτω ποιείτωσαν. Hanc declinatio...nem quæ decursa est, Græci duobus simul temporibus assignant, instanti & præterito imperfecto. Et re vera si pressius quæras, magis de imperfecto quam de instanti tantum apud illos imperativum videbis. Tertia enim imperfecti indicativi persona capite deminuta, vel in syllaba, vel in syllabæ tempore, facit imperativi secundam, ἐλάλει λάλει, ἐβόα βόα, ἐστεφάνου στε...φάνου, ἔλεγε λέγε, ἦγε ἄγε, εἷλκε ἕλκε. ita & in passivis, ἐνοοῦ νοοῦ, ἐτιμῶ ...τιμῶ, ἐχρυσοῦ χρυσοῦ, ἐτύπτου τύπτου, ἤγου ἄγου, εἵλκου ἕλκου. Latini non æstimaverunt ullum præteritum imperativo dandum, quia imperatur ...quid, ut aut nunc, aut in posterum fiat. ideo præsenti & futuro in modi hujus declinatione contenti sunt. Sed Græci introspecta sollertius jubendi natura, animadverterunt posse comprehendi præcepto tempus elapsum, ut est, ἡ θύρα κεκλείσθω, quod aliud est quam ἡ θύρα κλειέσθω. Nam κλειέσθω cum dico, ostendo hactenus patuisse, cum vero dico κεκλεί...σθω, hoc impero ut claudendi officium jam peractum sit: quod & La...tinitas jubendum novit, cum ἀπαρεμφατικῶς dicit, *ostium clausum sit*. Hinc jam per omnia præteriti tempora declinatio vagatur, sed utroque perfecto simul juncto. Dicunt enim παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ, νε...νίκηκε νενικηκέτω; & νενίκησο νενικήσθω. quod quam necessarium sit, hinc sumpto argumento requiratur. Præponamus senatum pugnaturo

[a] Δοῦναι] δῦναι Subsistere non potest; ...m δίδωθι facit; forsan δοθῆναι scripse...rat. Sed & sequens θεῖναι corruptum est, an θῆναι reponere licet? quod in imperativo non τίθηθι sed τίθει facit. Opsopœus.

consuli

consuli vel militibus imperare conficiendi belli celeritatem, [a] περὶ ἀρχὰς ἕκτης ἡ συμβολὴ πεπληρώσθω, ἢ ἡ μάχη πεπαύσθω, ἢ ὁ πόλεμος νενικήσθω. Futurum quoque suum Græci cum aoristo jungunt, quia iisdem signis indicativo utrumque dinoscitur. Nam si aoristus desinat in σα, futurum in σω terminatur, ἐλάλησα, λαλήσω· si hoc in ξα, illud in ξω, ἔπραξα, πράξω· si in ψα, in ψω, ἔπεμψα, πέμψω. Ergo λάλησον, πρᾶξον, πέμψον, assignatur simul utrique tempori, quod utriusque signa demonstrant. Tertia vero persona magis aoristum respicit quam futurum. facit enim λαλησάτω, πραξάτω, πεμψάτω, cum σα, ξα, ψα χαρακτηριστικὰ sint ἀορίστου. Idem sonat & plurale ποιήσατε· cujus tertia persona rursus cum additamento tertiæ singularis efficitur ποιησάτωσαν. Et ut hoc idem tempus, id est futurum imperativi, passivum fiat, sumitur aoristus infiniti, & nulla omnino litera mutata, tantumque accentu sursum ad præcedentem syllabam tracto, futurum imperativum passivum fit, ποιῆσαι ποίησαι, λαλῆσαι λάλησαι. Cujus tertia persona fit de tertia activi mutato τ in θ, ποιησάτω ποιησάσθω· sicut & ποιείτω ποιείσθω, & ποιήσατε ποιήσασθε.

[a] Περὶ ἀρχὰς ἕκτης ἡ συμβολὴ πεπληρώσθω, ἢ ἡ μάχη πεπαύσθω, ἢ ὁ πόλεμος νενικήσθω] Vet. cod. scriptura hæc est, περὶ αρχΑC ΕΚ ΤΗCΗ CΥΜΒΟΛΗ πεπλΗρωCΘω ΛΕΛΗΜΑΧΗ πεπΑΥCΘω ΛΗΟπολεΜΟC ΝΕΝΙΚΕCΘω. Idem.

De Conjunctivo modo.

Conjunctiva Latinorum, quæ ὑποτακτικὰ Græcorum, causam vocabuli ex una eademque origine sortiuntur. Nam ex sola conjunctione quæ ei accidit, conjunctivus modus appellatus est. unde & Græci ὑποτακτικὴν διὰ τὸ ὑποτάσσεσθαι vocitaverunt. Apud quos hoc habet præcipuum hic modus, quod omne tempus ejus activum primam personam singularem in ω mittit, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν πεποιήκω, ἐὰν ποιήσω, adeo ut & illa verba quæ in μι exeunt, cum ad hunc modum venerint, redeant ad illa in ω desinentia, de quibus derivata sunt, τιθῶ, τίθημι, & in conjunctivo ἐὰν τιθῶ, item διδῶ, δίδωμι, ἐὰν διδῶ. Ὑποτακτικὰ Græcorum syllabas quæ in aliis modis breves fuerunt, in sua declinatione producunt, λέγομεν, ἐὰν λέγωμεν· sed & ει diphthongum in ῃ mutant, λέγω, λέγεις, ἐὰν λέγω, ἐὰν λέγῃς, & quia natura verborum omnium apud Græcos hæc est, ut ex prima persona in ω exeuntium, secunda in duas vocales desinat, ideo ἐὰν λέγῃς cum ι ascripto post η profertur, ut duarum vocalium salva sit ratio. Tertia vero persona de secunda fit retracta ultima litera, ἐὰν ποιῇς, ἐὰν ποιῇ· & quia, ut diximus, amore productionis ο pluralis indicativi in ω mutant, λέγομεν, ἐὰν λέγωμεν, in secunda quoque persona ε in η transferunt, λέγετε, ἐὰν λέγητε. Tertia, ἐὰν λέγωσιν· quia omne verbum apud Græcos quod exit in μεν, mutat μεν in σιν, & personam tertiam facit. Horum passiva de activis ita formantur, ut primæ personæ activæ si addas μαι syllabam, passivum ejusdem temporis facias, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιῶμαι, ἐὰν πεποιήκω, ἐὰν πεποιήκωμαι, ἐὰν ποιήσω, ἐὰν ποιήσωμαι. Item activi tertia, secunda passivi est, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιῇς, ἐὰν ποιῇ, ἐὰν ποιῶμαι, ἐὰν ποιῇ. hæc eadem activi tertia, addita sibi ται syllaba passivam

tertiam

tertiam facit, ἐὰν ποιῶ, ἐὰν ποιήσω Græci in conjunctivo modo tempora bina conjungunt. Proprium Latinorum est, ut modo indicativa pro conjunctivis, modo conjunctiva pro indicativis ponant. Cicero de Legibus tertio, *Qui poterit socios tueri.* Idem Cicero in primo de Republ. *Libenter tibi Læli, uti cum desideras, equidem concessero.*

De Optativo modo.

DE hoc modo quæstio Græca præcessit, si præteritum tempus possit admittere, cum vota pro rebus aut præsentibus aut futuris soleant accitari, nec in specie possint transacta revocari; pronuntiatumque est præteritum quoque tempus optanti necessarium, quia sæpe in longinquis quid evenerit nescientes, optamus evenisse quod nobis commodet. Qui enim Olympiacæ palmæ desiderium habuit, domi residens ipse, certatum equos suos cum aurigante filio misit, transacto jam die qui certamini status est, exitum adhuc nesciens, & desiderium vocis adjuvans, quid aliud dicere existimandus est, quam εἴθε ὁ υἱός μου νενικήκοι. Hæc & quæstio & absolutio cum Latinitate communis est, quia in causa pari hæc vox esse deberet optantis, *utinam filius meus vicerit.* Sed rari Latinarum artium auctores admiserunt in optativo declinationem perfecti, *utinam vicerim.* In hoc enim modo Latini tempora Græcorum more conjungunt, imperfectum cum præsenti, plusquamperfectum cum perfecto: & hoc assignant duobus antecedentibus, quod in conjunctivo præteriti imperfecti fuit, *utinam legerem*: hoc duobus sequentibus, quod in conjunctivo plusquamperfecti fuit, *utinam legissem*: & hoc dant futuro, quod habuit conjunctivus præsens, *utinam legam.* Sunt tamen qui & præterito perfecto adquiescant, *utinam legerim*: Quorum sententiæ Græca ratio, quam supra diximus, opitulatur. In Græco optativo quæ in μι exeunt, activa tantum sunt;
quæ in μην, passiva tantum vel passivis similia, λέγοιμι, λεγοίμην.
Sed quæ in ίην exeunt præcedente vocali, modo activa, modo passiva
sunt, & non nisi ex illis verbis veniunt quæ in μι exeunt, φαίην, δοίην.
Passiva autem & de hisdem verbis fiunt, ut διδοίην, τιθείην· & de exeuntibus in ω ut νικῴην, [1] δαρείην. Activa ergo quæ in μι exeunt,
mutant μι in μην, & passiva faciunt λέγοιμι, λεγοίμην· quæ vero in
ίην exeunt, μ interferunt, & in passivum transeunt, τιθείην τιθείμην,
διδοίην διδοίμην. Græci omne tempus optativi modi majus syllaba proferunt quam fuit in indicativo, ποιῶ ποιοῖμι, πεποίηκα πεποιήκοιμι, ποιήσω ποιήσοιμι. Aoriston enim prætereo quem Latinitas nescit. Ideo
ἠβῷμι & ἡβώοιμι apud Græcos legimus, quia propter necessarium augmentum syllabæ ἀπὸ τοῦ ἡβῶ fit ἡβῷμι, καὶ ἀπὸ τοῦ ἡβώω fit ἡβώοιμι.
Omne apud Græcos optativum singulare habet sine dubio in penultima
diphthongum quæ per ι componitur, λέγοιμι, γράφοιμι, σταίην, δοίην·
unde est ἡβῷμι. post ω ascribitur ι, ne sine hac vocali optativi penultima proferatur. Græca quæ in μι exeunt, ι ultimum in ην mutant,

[1] Δαρείην γ. V. c. λαρείην. prima litera laborat. vel igitur nobiscum δαρείην lege, à δέρομαι vel, si mavis, χαρείην à χαίρομαι. Opsopœus.

 &

& fiunt pluralia, *πεποίηκα πεποιήκαμεν, γέγραφα γεγράφαμεν.* Semper apud Græcos pluralis prima perſona aut unam vocalem habet in penultima præcedentem, ut *τύπτω τύπτομεν* aut duas, ut *λέγομεν, γράφομεν*, ſed priora, ſine mutato in *ον*, tertiam perſonam de ſe efficiunt; ſequentia vero, *μι* ſubtracto, idem faciunt, *τύπτω τύπτον, λέγομεν λέγον.* Paſſiva Græcorum quæ in *μαι* exeunt, hanc ipſam ſyllabam in *ο* mutant, & ſecundam perſonam faciunt, *πεποίημαι πεποίο, γέγραμμαι γέγραφο.* quæ vero exeunt in *ῶ*, *ν* in *σ* mutant, & faciunt ſecundam, *τύπτω τύπτῃ, δίδω δίδῳ.* Ipſa vero ſecunda perſona ſi in *ο* exit, addit *ν* & facit tertiam, *πεποίο πεποίον, γέγραφο γέγραφον*: quæ in *φ* definit, hoc amittit, & facit tertiam, *τύπτῃ τύπτῃ, δίδῳ δίδῳ.*

De infinito modo.

INfinitum modum, quem *ἀπαρέμφατον* dicunt, quidam Græcorum inter verba numerare noluerunt, quia nullius *ἀγκλίσεως* verbum verbo alteritis junctum efficit ſenſum. Quis enim dicat, *βούλομαι λέγε, λέγομαι βούλομαι, γέγραπται πέμπε.* Paremphatum vero cum quolibet modo junctum, facit ſenſum, *δίδω γράφειν, δίδῃς γράφειν, ἐὰν δίδω γράφειν, εἰ δίδοιμι γράφειν.* Similiter & apud Latinos dici non poteſt *velim ſcribi, deſcendam curre*, & ſimilia. Dicuntque adverbium eſſe magis, quia infinitum, ſicut adverbium, præponitur & poſtponitur verbo, ut *γράφω καλῶς, καλῶς γράφω*, *ſcribo bene, bene ſcribo*: *ἑλληνιστὶ διαλέγομαι, διαλέγομαι ἑλληνιστί*, * *latine loquor, loquor latine*: ita & hoc, *δίδω γράφειν, γράφειν δίδω*' *volo ſcribere, ſcribere volo*: *ἐπίσταμαι γράφειν, γράφειν ἐπίσταμαι*, * *ſcio loqui, loqui ſcio.* Nec mirum aiunt, cum multa adverbia naſcantur à verbis, hoc quoque ex verbo eſſe profectum. ſi enim *ἑλληνίζω, ἑλληνιστὶ* facit, & *κλίνω, κλιτέον*, cur non & *ἐπὶ τῷ γράφω* naſcatur adverbium *γράφειν*, hoc etiam addunt: ſi ab eo quod eſt *γράφω*, cum ſit *γράφων*, jam verbum non dicitur, ſed participium, quia ultimam mutat & perſonam amittit; cur non & *γράφειν* in alterum nomen migret ex verbo, cum non ſolum finem moveat, ſed etiam ſignificationem perſonæ numeriquè perdat; maximè cum ſicut participium in diſtinctionem perſonarum additamento pronominis mutatur, *ἐμὶ φιλῶν, σὶ φιλῶν, ἐκεῖνος φιλῶν*: ita & *ἀπαρεμφάτῳ* contingit, *ἐμὶ φιλεῖν, σὶ φιλεῖν, ἐκεῖνος φιλεῖν.* Sed illi qui talia de infinito putant, hac maxime ratione vincuntur, quod in adverbio temporum ſignificationes non de ejuſdem ſoni inflexione naſcuntur, ſed ut tempora, mutantur & voces, *νῦν, πάλαι, ὕστερον, nunc, antea, poſtea*; in infinito autem vox eadem pluralium flexa tempus immutat, *γράφειν, γεγράφειν, γράψειν, ſcribere, ſcripſiſſe, ſcriptum ire.* Nec omne *ἀπαρέμφατον* cuicunque verbo junctum ſenſum exprimit, ſed illis tantum quæ nullam rem per ſe dicta ſignificant; quæ ab illis *αὐτοτελῆ*, ab his *arbitraria* non abſurde vocari poſſunt; quia per ipſa ſignificatur diſpoſitionem ſen amorem vel arbitrium ſubeſſe nobis rei adhuc incertæ, ſed per adjunctiorem verbi alterius exprimendæ. Nam *ἐδίδω μὴ τὸ πύθεσθαι*, aut *ἐδιδασκόμην μὴ τὸ πύθεσθαι* jungi non poſſunt. Item *lego* cum *videre* junctum, aut *ſcribo* cum *cadere*, nullam efficit ſenſus perfectionem; quia

quia & *lego* rem significat & *sedere*, & *scribo* similiter & *cadere*. Si vero dixero *volo*, aut *opto*, aut *soleo*, aut *incipio*, & similia, nullam rem ex hujusmodi verbi pronuntiatione significo. Et hæc sunt, vel talia, quæ bene a paremphatis implicantur, ut ex uno arbitrium, ex altero res notetur: *volo currere, opto invenire, dispono proficisci, soleo scribere.* Ex hoc intelligitur maximam vim verbi in infinito esse modo: siquidem verba rerum nomina sunt. Et videmus ab aparemphatis rei significationem alteris quoque verbis non habentibus accommodari. Adeo autem hic modus absolutum nomen rerum est, ut in significationibus rerum quas Aristoteles numero decem κατηγορίας vocat, quatuor per ἀπαρέμφατον proferantur κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν. Græco vocabulo propterea dicitur ἀπαρέμφατον, quod nullum mentis indicat affectum. Nam γράφω, τύπτω, τιμῶ, & rem & ipsum animi habitum expressit agentis: γράφειν vero, vel τύπτειν, vel τιμᾶν, nullam continet affectus significationem: quia incertum est quid sequatur, θέλω, μέλλω, διανοῶ, an contra οὐ θέλω, οὐ μέλλω, οὐ διανοῶ. Hinc de ipsius declinatione tractemus.

Græci infiniti unum tempus duo tempora complectitur indicativi modi: ποιῶ, ἐποίουν in indicativo; in infinitivo autem ita pronuntiatur, ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ, ποιεῖν; item πεποίηκα, ἐπεποιήκειν, & in infinitivo παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ, πεποιηκέναι. Apud Græcos omne ἀπαρέμφατον aut in ν definit, aut in αι diphthongum: sed & cum in ν definit, diphthongus præcedat necesse est, ut ποιεῖν, χρυσοῦν. ideo τῷ βοᾶν, ἰῶτα ascribitur, ne sit ἀπαρέμφατον sine diphthongo. Unde quæ in ην desinunt, ut ζῆν, πεινῆν, διψῆν, non sunt communia, sed Dorica, ut ὁρῆν. Ejusdem sunt dialecti & quæ in εν exeunt, ut ἀπὸ τοῦ ποιεῖν ποιέν, & ἀπὸ τοῦ διασημαφορεῖν διασημαφόρεν. Licet sint & communia in υν, sed integritatis extremitate præcisa, ut est ἀπὸ τοῦ ὀμνύναι ὀμνύν, ἀπὸ τοῦ δεικνύναι δεικνύν. Perfecti temporis indicativi Græcorum tertia persona, fini suo adjecta ναι syllaba, transit in ἀπαρέμφατον, πεποίηκε πεποιηκέναι, λέλεχα λελεχέναι. Latini primæ personæ perfecti addunt geminatum *ss*. & *e*: *dixi dixisse*. Græci ἀπαρέμφατα sua activa in αι desinentia per omnes semivocales literas proferunt, excepto ζ, στεῖλαι, νεῖμαι, χρῖσαι, σπεῖραι, φᾶναι, λέξαι, γράψαι. excepta sunt εἶπαι καὶ ἐνέγκαι, quæ sola non semivocales sortita, sed mutas. Passiva vero per unam tantum literam θ proferuntur, præmissa aut liquida, κεκάρθαι, τετίλθαι, ἐρράνθαι aut σ, λέγεσθαι, φιλεῖσθαι aut altera ex mutis quæ vocantur δασεῖαι, id est sive χ, ut τετύχθαι, sive φ, ut γεγράφθαι. Cum Latini nullum infinitum monosyllabum habeant, Græci paucissima habent quæ referantur ad solam secundam συζυγίας περισπωμένων, ut ζῆν, θλᾶν etenim πνεῖν, χεῖν, ῥεῖν, non sunt integra, sed ex collisione contracta. fuit enim integritas, πνέειν, χέειν, ῥέειν, & medio ε subtracto in unam syllabam sunt redacta, & ex themate verborum veniunt πνέω, χέω, ῥέω. Nullum enim Græcum verbum ἀπαρέμφατον ex verbo in ω definente factum non eundem numerum syllabarum tenet qui in prima positione verbi fuit, νοῶ νοεῖν, τιμῶ τιμᾶν, χρυσῶ χρυσοῦν, τρέχω τρέχειν, τύπτω τύπτειν. sic πνέω πνέειν, χέω χέειν, ῥέω ῥέειν. ex quibus πνεῖν, χεῖν, ῥεῖν sunt facta. Ἀπαρέμφατα quæ in ν definunt, si de verbo sunt perispomeno, amisso

amisso ι, & accepta syllaba θαι, faciunt ea se passiva, ... quod si sint de barytono, etiam ε amittunt, λέγειν λέγεσθαι, γράφειν γεγράφθαι. Fiunt & de indicativo passivo. Mutant enim τ in σ καὶ θ, & facit ... Nec solum hoc in præsenti tempore, sed & in præterito & futuro, φιλεῖται φιλεῖσθαι, ... Est & alia diligentior observatio circa ... Nam quotiens in penultima habet κ, tunc amissa utraque syllaba & accepta θαι in passivum transit, πεποιηκέναι πεποιῆσθαι, γεγελακέναι γεγελᾶσθαι, πεπληρωκέναι πεπληρῶσθαι. aut interdum θαι solum accipit sine σ, sed tunc quotiens ante κ, liquida reperitur, ut τετιλκέναι τετίλθαι, κεκερκέναι κεκέρθαι, ἐσφαλκέναι ἐσφάλθαι. Unde intelligitur in hoc verbo γ quod fuit ante κ, ... ν fuisse, quod si ... activus habuit in penultima aut φ, aut χ, tunc quoque θ accipit, γεγραφέναι γεγράφθαι, τετυχηκέναι τετύχθαι. Latini futuri infinitum faciunt adjuncto participio vel magis gerundi modo, *iri* seu *iri*; & vel in passivo *doctum iri*, vel in activo *doctum ire* pronunciant. Ἀπαρέμφατα quæ in θαι exeunt, aut tertium à fine acutum sortiuntur accentum, ut λέγεσθαι, γράφεσθαι· aut secundum, ut τετίλθαι, κεκέρθαι· aut circumflectunt penultimam, ut ποιεῖσθαι, νοεῖσθαι. Ἀπαρέμφατον quod in σθαι exit, si habeat in penultima ω, modo præsentis temporis est, modo præteriti perfecti: & hanc diversitatem discernit accentus. Nam si tertius à fine sit, præsens tempus ostendit, ut ὅλλυσθαι, ῥύεσθαι, ζώννυσθαι· si secundus, præteritum perfectum, ut λελύσθαι, ἐζῶσθαι. unde ... si in capite habeat accentum, ... quod est præsentis; si in penultima sit, ... quod est præteriti: ... In ἀπαρεμφάτοις compositio non mutat accentum, sed hunc composita custodiunt qui simplicibus adhærebat, φιλεῖσθαι καταφιλεῖσθαι, ... καταλαλεῖσθαι. Denique κατάγγελθαι, quia & activi aparemphati est & passivi imperativi, cum est aparemphatum in verbo habet accentum, ... & cum est imperativum, ad præpositionem recurrit, κατάγγελθαι. In infinito Græco præteritum perfectum si dissyllabum fuerit, omnimodo à vocali incipit, ἦρθαι, ἦχθαι. Si ergo inveniantur dissyllaba hujusmodi à consonantibus incipientia, manifestum est non esse integra, ut πέρθαι, βεβῶσθαι, δέχθαι. quorum integra sunt πεπέρθαι, βεβλῆσθαι, δεδέχθαι. Græci aparemphato nonnunquam pro imperativo utuntur: Latini pro indicativo. ... μάχεσθαι. id est μάχου, hic pro imperativo. At pro indicativo Salustius; *Hic ubi primum adolevit, non se luxuriæ neque inertiæ corrumpendum dedit, sed ut mos gentis illius est, jaculari, equitare, & cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esse. Idem pleraque tempora in venando agere, leonem atque alias feras primus, aut in primis ferire; plurimum facere, minimum de se loqui.* Infinitum nonnunquam pro conjunctivo ponunt. Cicero pro Sestio, *Reipublicæ dignitas me ad se rapit, & hæc minora relinquere hortatur*; pro *hortatur ut relinquam. Hortor amare focos*, pro *hortor ut ament.* Ponuntur & pro gerundi modo. Cicero pro Quintio. *Consilium cepisse hominis fortunas funditus evertere*, pro *evertendi.* Vergilius, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros*, pro *cognoscendi.* Et aliter Terentius in Hecyra,

It

It ad eam visere, pro *visitatum*. &, *Cantare pares & respondere parati*, pro *ad respondendum*. Ponuntur & pro participio præsentis. Varro in Scævolam, *Et ut matrem audivi dicere*. Cicero in Verrem, *Charidemum cum testimonium dicere audistis*, pro *dicentem*. Sunt nunc qui infinito calumniantur, & verbum non esse contendant, cum pro omnibus fere verbi modis probetur adhiberi.

De impersonalibus.

SUnt impersonalia Græcis Latinisque communia, sunt tantum concessa Latinitati. *Decet me, te, illum, nos, vos, illos*, impersonale est. Sed & Græci hoc verbo similiter utuntur, *πρέπει ἐμοὶ, σοὶ, ἐκείνῳ, ἡμῖν, ὑμῖν, ἐκείνοις*. Hoc autem impersonale nascitur [1] à verbo *deceo, deces, decet, πρέπω, πρέπεις, πρέπει, πρέπομεν, πρέπετε, πρέπουσιν*. *decent domum columnæ, πρέπουσιν τῇ οἰκίᾳ οἱ κίονες*. *Placet mihi lectio*, verbum est; *placet mihi legere*, impersonale est. Ita & apud Græcos, *ἀρέσκει μοι ἡ ἀνάγνωσις*, ad personam relatum est; *ἀρέσκει μοι ἀναγινώσκειν*, impersonale est. * [2] *Contingit me venisse*. Similiter apud Græcos, *συμβαίνει μοι ἡ ἐλπὶς*, declinationis est; *συμβαίνει με ἐληλυθέναι*, impersonale est. *Pœnitet me*, hoc est quod apud illos *μεταμέλει μοι*. Impersonalia apud Græcos per tempora non flectuntur. Nam impersonaliter *τρέχειν, περιπατεῖν*, nemo dicit. Nullum impersonale in pluralis numeri forma invenitur. Nam *bene legitur liber*, impersonale est: *libri* autem *bene leguntur*, elocutio est Græcæ similis, *αἱ βίβλοι ἀναγινώσκονται*.

[1] A Verbo *deceo, deces, decet*; *πρέπω, πρέπεις*] Euripides, *πρέπεις τῇ χωρᾷ*. Quomodo rescribendum in Tibullo censeam lib. 3. eleg. 1.

Illam quicquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque decor.
Seu solvit crines, fusis decet illa capillis,
Seu compsit, comtis est veneranda comis.

Eleganter enim ita ad Grajam formam. Vulgo est *decet esse*. Sed de hoc alibi & plura dicenda sint. *Pontan.*

[2] *Contingit me venisse*] Appinxerat & asteriscum Opsopœus, putem quia fors suspectum habuit locum. Et certe sequentia ista, *similiter apud Græcos, συμβαίνει μοι ἡ ἐλπὶς declinationis est*; arguunt falsitatis. Quid tamen scriptum difficile sit dicere, cum ipse libelli hujus deflorator multa, ut fatetur, aut ambigua sibi aut auctoritatis incertæ vel prætermiserit vel immutarit. Interim ex reliquiis illis Græcis videamus si fuerit fors, *contigit mihi venilia*. *Venilia* enim, ut ait Varro, à *veniendo* & illa Plautina formula, *Ventum gaudeo*. Sed omnium appositissime ad mentem nostram Augustinus lib. 4. cap. 11. de civitate Dei: *De spe*, inquit, *quæ venit Venilia*. Tamen cogitabimus. *Idem.*

De formis vel speciebus verborum.

HIs subjunguntur quæ verborum formæ vel species nominantur, meditativa, inchoativa, frequentativa & usurpativa: quæ sunt fere propriæ Latinitatis, licet meditativa etiam Græci habere putantur.

De meditativa.

ESt autem meditativa, quæ significat meditationem rei cujus imminet & speratur effectus; ut *parturio*, quod est *parere meditor*; *esurio*, *esse meditor*: & sunt semper tertiæ conjugationis productæ. Huic similis

similis in Græcis quoque verbis invenitur species, *θανατῶ*, *δειμαινιῶ*, [1] *κινητιῶ*, *ὀρητιῶ*, *ἐρωτιῶ*. his enim verbis tentamentum quoddam rei & meditatio, & non ipse effectus exprimitur. his similia videntur, *ῥιγείω*, *ὀκνείω*, *γαμησείω*, *πολεμησείω*, *βρωσείω*.

[1] Κινητιῶ] *κινητιῶ* alibi non extat. Non longe recedit ejusdem formæ verbum *βι*|*νητιῶ*, *inire cupio*, vel *χεζητιῶ*, *cacaturio*. Opsopœus.

De inchoativa.

INchoativa forma est, quæ jam aliquid inchoasse testatur, ut *pallescit*, cui necdum diffusus est totus pallor. Et hæc forma semper in *sco* quiescit: nec tamen omnia in *sco* inchoativa sunt, & semper dum sit derivativa, tertiæ conjugationis fieri cogitur. Hæc forma præteritum nescit habere tempus perfectum. Quid enim simul & adhuc incipere, & & jam præterisse dicatur? Hanc quoque formam sunt qui græcis familiarem dicant, asserentes hoc esse *μελαίνομαι* ϗ *θερμαίνομαι*, quod est *nigresco* & *calesco*: sed apud illos aliqua hujus significationis in *σκω* exire contendunt, *τελίσκω*, *γαμίσκω*, *πηγάσκω*, *γηράσκω*. *διδάσκω* autem licet ejusdem finis sit, nemo tamen perfectum, & non inchoativum esse dubitabit.

De frequentativa.

FRequentativa forma compendio Latinitatis obsequitur, cum uno verbo frequentationem administrationis ostendit. Hæc forma nonnunquam uno gradu, nonnunquam duobus derivatur, ut *cano*, *canto*, *cantito*: nec tamen est in posterioribus major quam in prioribus frequentationis expressio. Sicut nec in diminutivis secundus gradus minus priore significat, *anus*, *anilla*, *anicula*. *Sternuto* frequentativum est à principali *sternuo*. Propertius, [1] *Candidus Augustæ sternuit omen amor.*

[1] *Candidus Augustæ sternuit omen amor*] Hodie in Propertio & passim editur: *Aridus argutum sternuit omen Amor.* Quod interpretem desideravit; & conatum nupere reperio juvenem eruditum & nobilem Scoppium. *Aridus* ait dictus *Amor* ob sonum quem sternutans edit, quomodo & *argutum*. His deinde & rationes jungit, & *errorem quo tueatur, habet*. Quocirca laudo conatum; sed quæ tandem hinc Propertiana majestate vel gratia digna vel lepos? Omnino ex Macrobianæ lectionis faciendum vestigiis, *Candidus Augustum sternuit omen Amor*. *Augustum omen* artis auguralis propria dictio. Ennius: *Augusto augurio postquam incluta condita Roma est.* *Candidus Amor*, idem Propertius, *Roma fave: tibi surgit honos, date candida cives Omina.* Deinde *sternuit* non capiendum crassiori illa Minerva & quasi naturalis hic aliquis fuerit *πταρμός*. sed dicere ita solebant, cum vel annuerent vel faverent. Catullus, uti emaculavimus supra:

Hoc ut dixit, Amor sinistra amanti.
Dextram sternuit approbationem.

Possim denique erroris hujus originem adnectere; erasam videlicet in Propertianis exemplaribus sive evanuisse (ut sæpe in obsoletis istis & situ & carie codicibus deprehendimus) primorem seu capitalem literam in voce *Candidus*, remansumque *andidus*, unde enatum postmodum ineptum istud *Aridus*. Hæc, inquam, possim. Sed sufficiet probasse nos aliquando hanc qualemcunque conjecturam nostram illi Poëtarum veterum omnisque doctrinæ antiquæ Genio, illustri Josepho Scaligero; qui & obiter Catulliani loci, ubi Cupido sive Amor *candidus* quoque insignitur, tunc admonebat. Locus hic est;

Quam circumcursans hinc illinc sæpe Cupido
Fulgebat crocina candidus in tunica.

Pulso sunt qui accipiant pro eo quod est *pulso*, & *ἀττικισμὸν* quendam Latinitatis existiment, ut apud illos *θέλασαι θέλασα, πάλαισαι πάλαισα*: sed *pultare* est *sæpe pulsare*, sicut *tractare* est *sæpe trahere*. *Eructat* frequentativum est à principali *erugit aquæ vis*. & *grassatur* iteratio est à *graditur*. Salustius, *Cum inferior omni via grassaretur*. Sunt quædam hujus formæ sine substantia principalis, *cyathissare, tympanissare, crotalissare*. Sunt quæ magis moram quam iterationem explicant,

———*Hastamque receptat Ossibus hærentem.*

Hic enim recipiendi difficultas sub specie frequentationis exprimitur. Hanc formam in Græcis verbis invenire non potui.

Propertii itaque versus totus erit ejusmodi:
Num tibi nascenti primis, mea vita, diebus
Candidus argutum sternuit omen Amor?

Exstat lib. II. Eleg. 2. *Pontan.*

De usurpativa.

HAnc quidam gerundi modi vel participialem vocant, quia verba ejus pene omnia similia participiis sunt, & sola significatione distantia. Nam *vado salutatum*, hoc est dicere *vado salutare*, aut *ut salutem*. item *ad salutandum eo*, participium esse jam definit, nisi adjeceris, vel *hominem*, vel *amicum*. hac enim adjectione participii vim tenebit, sed tunc cum ex verbo est habente passivam declinationem, ut *ad vivendum*, *ad salutandum*. *Ad declamandum* vero cum dico, non possum adjicere *illum*, quia *declamor* Latinum non est. Hæc forma Latinitati non solum præstat ornatum, sed illud quoque ut aliquid habere videatur quæ Græci jure desiderent.

De generibus verborum.

QUod Græci *διαθέσεις ῥημάτων* vocant, hoc Latini appellant genera verborum. Affectus enim Græco nomine *διάθεσις* nuncupatur. Græci igitur *διαθέσεις* hac distinctione definiunt. Quæ in *ω* exeunt activam vim significantia, & junguntur casibus vel genitivo, vel dativo vel accusativo, & accepta *μαι* syllaba transeunt in passiva; hæc activa dixerunt: ut *ἄρχω σου, κελεύω σοι, τιμῶ σε*. hæc assumpta *μαι* passiva fiunt. Contra *παθητικὰ* dixerunt quæ in *μαι* desinentia significant passionem, & necesse habent jungi genitivo cum præpositione *ὑπὸ*, ac possunt amissa *μαι* syllaba in activum redire, *ἄρχομαι ὑπό σου, κελεύομαι ὑπό σου, τιμῶμαι ὑπό σου*. Cui ex supra scriptis diffinitionibus una defuerit, nec *ἐνεργητικὸν*, nec *παθητικὸν* dicitur. Sed si in *ω* exit, *οὐδέτερον* vel *ἀπολελυμένον* vocatur; ut est *ζῶ, πλέω, ὑπάρχω, ἑορτάζω*. In his invenies aliqua aperte & absolute actum, aliqua designare passionem. Nam *τρέχω, ἀριστῶ, περιπατῶ*, de agente dicuntur: *νοσῶ* autem & *ὀφθαλμιῶ* sine dubio passionem sonant. Sed neque activa illa dicuntur, quia & nulli de supradictis casibus jungi possunt, nec *μαι* recipiunt. Nam nec *τρέχω σε*, nec *ἀριστῶ σε*, *περιπατῶ σε* dicitur: nec potest transire in *τρέχομαι ὑπό σου, ἀριστῶμαι ὑπό σου, περιπατοῦμαι ὑπό σου*. Sed nec *νοσῶ*

&

& ὀφθαλμιῶ quamvis verba sint passionis, dici ἐνεργητικὰ possunt, quia nec in μαι desinunt, nec quisquam significatur passionis auctor, nec subjungitur illis ὑπό σου, quod proprium passivorum est. nam & in activo & passivo debent omnimodo duæ, & administrantis & sustinentis, subesse personæ. Hæc igitur quia utroque nomine carent, apud illos οὐδέτερα vel ἀπολελυμένα dicuntur; sicut apud Latinos *volo*, *vivo*, *valeo*. Sed sicut aliqua apud Græcos in ω exeuntia significant passionem, * ita multa reperies in μαι desinentia, & activam tantum habent significationem: ut κήδομαί σε, φείδομαί σε, ἐπιμέλομαί σε, ἱππάζομαί σε, μάχομαί σοι, διαλέγομαί σοι, δωροῦμαί σοι, χαρίζομαί σοι, εὔχομαί σοι, ἄχθομαί σε, ἀπεχθάνομαί σε. Sunt apud Græcos communia quæ ab illis μέσα vocantur, quæ dum in μαι desinant, & actum & passionem una eademque forma designant; ut βιάζομαί σε, καὶ βιάζομαι ὑπό σου, ἀνδραποδίζομαί σε, καὶ ἀνδραποδίζομαι ὑπό σου. Sola quoque passiva hoc nomine, id est μέσα vocantur, ut ἠλειψάμην, ἠσάμην, ἐλουσάμην· hæc enim licet τῆς μέσης διαθέσεως dicant, nihil tamen aliud significant nisi πάθος. Nam hoc est ἠλειψάμην quod ἠλείφθην, hoc est ἠσάμην quod ἤσθην. Item ἐγραψάμην, ἐφάμην, ἰδόμην, μέσα appellant, cum nihil significent præter actum. hoc est enim ἐγραψάμην quod ἔγραψα, nec unquam dicitur * περιεγραψάμην. & hoc ἐφάμην quod ἔφην. hoc est ἰδόμην quod ἶδον. Ergo & illa quæ superius diximus, φιλοῦμαί σε, κήδομαί σε, ἱππάζομαι, μάχομαι, διαλέγομαι, ἀπεχθάνομαι, δωροῦμαι, χαρίζομαι, ἔρχομαι, ἄχθομαι, cum actum solum significent, μέσα tamen appellantur: licet his similia Latini non communia, sed deponentia nominent. Est & hæc Græcorum à Latinitate dissensio, quod cum Latini nunquam verbum commune dicant, nisi quod sit simile passivo: Græci tamen quædam & activis similia μέσα dixerunt, ut τέτηγα quod μέσον dicitur, & sub activo sono solam significat passionem, hoc est enim τέτηγα quod τέτηγμαι. πέπληγα vero, ἀφ' οὗ τὸ πεπληγὼς ἀγορητὴν καὶ κέκοπα, ἀφ' οὗ τὸ ἀμφοτέρω κεκοπὼς, tam de actu quam de passione dicuntur. Lectum est enim & πεπληγῶς σε, & πεπληγὼς ὑπό σου, πεπληγὼς ἀγορητὴν, καὶ ῥάβδῳ πεπληγυῖα. Similiter apud Latinos quædam modo neutra, modo fiunt deponentia, ut *labo labor*, *fabricor fabrico*, *ructo* & *ructor*. quod etiam Græci non ignorant, βουλεύομαι βουλεύω, πολιτεύομαι πολιτεύω.

* *Ita multa reperies in μαι desinentia*] Videtur deesse membrum hoc, *quæ casibus junguntur, & activam*, &c. *Opsopœus*.

De defectivis verbis.

TAm apud Græcos quam apud Latinos deficiunt verba in declinatione. Tribus enim modis dicunt verborum evenire defectum, aut intellectu exigente, aut literis non convenientibus, aut usu desistente. In primis duobus necessitati, in tertio vero reverentiæ obsequimur vetustatis. Intellectu deficiunt illa quæ dicuntur πεποιημένα, id est quæ ad similitudinem soni alicujus expressa sunt, ut λίγξε βιός, σίζ' ὀφθαλμός, & similia. In his enim verbis nec ulla persona, nec modus declinationis quæritur. Literarum inconvenientia deficiunt, quotiens

quotiens verbum habet ante *ω*, *μ* vel *μν*. hæc enim secundum regulam suam proferri vel in παρῳχημένῳ, seu παρατατικῷ, vel in ἀορίστῳ τῷ μέλλοντι non possunt, ut νέμω cum regulariter fieri debuisset νενέμηκα, ἐνενέμηκειν, quia non potuerunt hæ literæ convenire, intercessit *η*, νενέμηκα, ἐνενεμήκειν. item ἐνέμεσθην vel νεμεσθήσομαι eandem sumpsere literam propter euphoniam, ἐνεμήθην, νεμηθήσομαι. Item in tertia persona singulari quæ *τ* habet in ultima syllaba, accepta *ν* facit pluralem, λέγεται λέγονται, μάχεται μάχονται. Verum κέχρηται in plurali declinatione *ν* non potuit admittere, ideoque defecit. sic ἔσταλται, sic κέκονται, & alia mille, & remedium de participio mutuata sunt. Alia sunt apud illos quæ consuetudo destituit; ut omnia verba quæ desinunt in *νω*, λανθάνω, ἁνδάνω, μανθάνω, quæ non nisi usque ad præteritum imperfectum declinantur. Similiter quæ in σκω, γηράσκω, πιπίσκω, χάσκω, μεθύσκω. Nam quod legimus διδάξω, à themate est non διδάσκω, sed διδάχω, cujus indicium est δίδαχα. Item patiuntur quæ *νω* exeunt dissyllabis majora, ὀμνύω ὄμνυμι, πηγνύω πήγνυμι, ῥηγνύω ῥήγνυμι. Similiter imperfectum præteritum non excedunt & quæ in *ειω* exeunt, ut λουσείω, γαμησείω, βρωσείω. necnon & quæ ex monosyllabo per ἰῶτα geminantur, ut τρῶ τιτρῶ, βῶ βιβῶ, χρῶ κιχρῶ. Hæc omnia usque ad imperfectum tempus possunt extendi, non plus. Apud Latinos deficiunt *inquam* & *sum*. nam sequentes personæ analogiam primæ personæ non servant. alterum enim facit *inquam*, *inquis*, *inquit*, alterum *sum*, *es*, *est*. & illud quidem in reliquis omnibus defecit temporibus, *sum* vero in aliud transit, ut tempora compleat, *eram*, *fui*, *ero*. Sunt quæ in prima solum persona deficiunt, *ovas*, *ovat*; *ovo* enim lectum non est. Similiter *daris datur*. *Soleo* nescit futurum. [1] *Verro* perfectum ignorat. *Genui* ex quo themate venit, nullus scit, [2] licet Varro dixerit *genont*. Nec mirum. Nam & apud Græcos tam præterita invenies quam futura quæ præsenti careant, ἤνεγκα, ἔδραμον, οἴσω.

[1] *Verro perfectum ignorat*] Apud Senecam tamen in Dialogo de superstitione, *versa templa* invenit Diomedes. *Pontan.*

[2] *Licet Varro dixerit genont*] Varronis locus fortassis ex Andabatarum Satyra [illegible], iste: *Sed quod hæc loca aliquid genont.* Arnobio obiter reddiderim, lib. 2. pag. 76. Ubi de animarum origine differit; ita: *Atque ut exercerent, ut generent, ut percelebrarent hæc mala.* vulgo est, *gererent*, quod à priore, *exercerent*, qua notione vix abit. Sed dixit & infra Arnobius: *Mali esse conscium generatoremque nullius.* Idem.

Explicit defloratio de libro AMBROSII MACROBII THEODOSII, [3] *quam* JOHANNES *carpserat ad discendas Græcorum verborum regulas.*

[3] *Quam Johannes carpserat*] Censet Pithæus esse hunc Johannem Scotum, ut [illegible] illum Græcæ Latinæque linguæ peritissimum, qui Carolo imperatori coætaneus, & Dionysii libros Latinos fecit. Meminerit quoque ejusdem interpretationis in epistola quadam ad Carolum regem Pontifex Nicolaus. Suggessit Opsopœus.

Hic JOHANNES SCOTUS dictus ERIGENA, claruitque anno Domini 850. sub Carolo filio Ludovici fratre Lotharii. Trithemius alibi *Johannem Scotum* nominat qui claruerit ante eum sub Carolo Magno an. circiter 800. Fuitque & post utrumque *Johannes Duns Scotus* anno Ch. 1308. sub Alberto Imp. At Erigena iste Græcæ linguæ peritissimus fuit, vertitque ut dictum, è Græco Dionysium Areopagitam, teste etiam quem diximus Trithemio. *Pont.*

Τὸ ῥῆμα ἐνεργητικὸν τῆς ὁριστικῆς ἐγκλίσεως κατὰ τὴν δευτέραν συζυγίαν τῶν περισπωμένων.

Ἐνεστώς.

ποιῶ,	ποιεῖς,	ποιεῖ,
ποιοῦμεν,	ποιεῖτε,	ποιοῦσι.

Παρατατικός.

ἐποίουν,	ἐποίεις,	ἐποίει,
ἐποιοῦμεν,	ἐποιεῖτε,	ἐποίουν.

Παρακείμενος.

πεποίηκα,	πεποίηκας,	πεποίηκε,
πεποιήκαμεν,	πεποιήκατε,	πεποιήκασι.

Ὑπερσυντέλικος.

ἐπεποιήκειν,	ἐπεποιήκεις,	ἐπεποιήκει,
ἐπεποιήκειμεν,	ἐπεποιήκειτε,	ἐπεποιήκεισαν.

Μέλλων.

ποιήσω,	ποιήσεις,	ποιήσει,
ποιήσομεν,	ποιήσετε,	ποιήσουσι.

Imperativus ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ.

ποίει,	ποιείτω,
ποιεῖτε,	ποιείτωσαν.

Παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ.

πεποίηκε,	πεποιηκέτω,
πεποιήκετε,	πεποιηκέτωσαν.

Ἀορίστου καὶ μέλλοντος.

ποίησον,	ποιησάτω,
ποιήσατε,	ποιησάτωσαν.

Conjunctivus, ὑποτακτικός, ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ.

ἐὰν ποιῶ,	ἐὰν ποιῇς,	ἐὰν ποιῇ,
ἐὰν ποιῶμεν,	ἐὰν ποιῆτε,	ἐὰν ποιῶσι.

Παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ.

ἐὰν πεποιήκω,	ἐὰν πεποιήκῃς,	ἐὰν πεποιήκῃ,
ἐὰν πεποιήκωμεν,	ἐὰν πεποιήκητε,	ἐὰν πεποιήκωσι.

Μέλλοντος.

ἐὰν ποιήσω,	ἐὰν ποιήσῃς,	ἐὰν ποιήσῃ,
ἐὰν ποιήσωμεν,	ἐὰν ποιήσητε,	ἐὰν ποιήσωσι.

Optativus

Optativus ἀορίστου καὶ παρατατικοῦ.

ποιοίμι, ποιοίμην,	ποιοῖς, ποιοῖτο,	ποιοι ποιοῖτο.

παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικοῦ.

πεποιήκοιμι, πεποιήκοιμην,	πεποιήκοις, πεποιήκοιτο,	πεποιήκοι πεποιήκοιτο.

μέλλοντος.

ποιήσοιμι, ποιησοίμην,	ποιήσοις, ποιήσοιτο,	ποιήσοι ποιήσοιτο.

Infinit. ἀορίστου καὶ παρατατικοῦ.

ποιεῖν.

παρακειμένου & ὑπερσυντελικοῦ.

πεποιηκέναι.

ἀορίστου.

ποιῆσαι.

μέλλοντος.

ποιήσειν.

Excerptoris Monitio.

QUoniam Macrobius Theodoſius librum de differentiis deque ſocietatibus verborum utriuſque linguæ, Græcæ ſcilicet atque Latinæ, compoſuit, in quo varie confuſeque verborum regulas miſcuerit; viſum mihi eſt primo eundem ejuſdem eodem quo ipſe uſus eſt ordine breviter deflorare, aliquando permutatis, ſæpius eiſdem quibus & ille utendo ſermonibus: deinde ſingularum conjugationum regulas in quantum ex rationibus prædicti auctoris colligi potuerunt, exponere. In quibus ſi quis multanos prætermiſiſſe perſpexerit, ſciat aliud non noſtra deſidia eſſe factum, ſed quia de his quæ intacta videntur, aut ambiguam, aut nullam potuimus invenire rationis auctoritatem. Quædam tamen inſeruimus, quæ nobis ex proportione aliorum veriſimilia fieri viſa ſunt. Cum igitur Græci conjugationum ſuarum numerum denario contineant, verborum tamen omnium bina diviſio eſt: aut enim περισπώμενα, id eſt in ea quæ ultimam circumflectunt, aut in βαρύτονα, hoc eſt penultimam gravem habentia, dividuntur. Addunt quidam tertiam ſpeciem, quam * ηρεμουντα vocant, id eſt acualem. habet enim, ut dicunt, acutum in ultima. Macrobius vero duas tantum ſpecies oſtendit. Unam in his quibus, ut diximus, ultimam ſemper circumflexus tenet accentus, atque ideo περισπωμένη meruit appellari, quæ dum immutabiliter in penultima gravem teneat, nullum tamen in fine certum poteſt habere ſonum. Denique barytona dicitur, id eſt tono extranea in ultima, non quia non habeat, ſed quod certum ſtabilemque habere non poſſit. Aliquando namque gravatur, aliquando vero acuitur, nunquam tamen circumflectitur. Hoc etiam videtur non eſſe tranſeundum, quod cum quorundam auctoritas ſola periſpomena ipſiuſque tertiæ ſpeciei quam illi addunt verba ω naturaliter producto terminari contendat: barytona vero ſempe- ο naturaliter correpto: Omnia Græcorum verba una eademque litera producta ſcilicet ω Theodoſius finiri pronuntiet. Inde fit ut illorum finem accentus diſcernat, non tempus. Videtur quoque idem ſimili ratione velle, non tamen affirmare, omnia Latinorum verba rationalibus ſecundum Græcam formam ο producto concludi quam correpto, cum juxta pene omnes dichronum ſit. Prima igitur ſpecies in tribus conjugationibus concludetur, in quibus circumflexus ultimam tamquam perpetuam poſſidet ſedem. Secunda vero ſex vel ſeptem videtur comprehendere ſyzygias, quarum penultimas gravi accentu non dubitant naturaliter eſſe poſſeſſas. Quorum omnium regulas modo generales modo ſpeciales, non tamen plene docendas eſſe promiſimus. in qua tamen promiſſione lectorem præmonemus ne plus quærat, quia nec plus inveniet quam quæ pertinent ad declinationem conformationemque verborum, in quibus pene tota hujus libelli utilitas, ſi aliquantula quidem eſt, verſatur. Hinc jam tractare incipientes, primo de periſpomenis dicemus, quorum prima ω productum primæ perſonæ in εις diphthongum convertens, ſecundam efficit perſonam, ut φιλῶ φιλεῖς, ipſa autem ſecunda σίγμα ſublato tertiam gignit, φιλεῖ. Notandumque quod omnes perſonæ

ſonæ ſingulares in hac conjugatione, ſicut & in aliis duabus ejuſdem ſpeciei, & æqualem ſyllabarum numerum teneant, & circumflexum ſemper in ultima cuſtodiant. Prima etiam pluralis à ſingulari prima egreditur, converſa ſcilicet ω in υ diphthongum adjecta ſyllaba μεν, φιλῶ φιλοῦμεν· ſecunda pluralis à tertia ſingulari addita τε, φιλεῖ φιλεῖτε· tertia vero pluralis à prima ejuſdem numeri naſcitur, mutata μι in σι, φιλοῦμεν φιλοῦσιν. Sic igitur verbum activum præſentis temporis indicativi modi primæ conjugationis circumflexibilium flectitur, φιλῶ, φιλεῖς, φιλεῖ· pluraliter φιλοῦμεν, φιλεῖτε, φιλοῦσιν. Paſſivi quoque generis prima perſona ſingularis ab activa prima ſingulari fit converſo ω in υ & adſumpta μαι, φιλῶ φιλοῦμαι. ſecunda ſemper minor una ſyllaba quam prima invenitur, & in ται definit, φιλοῦμαι φιλῇ. tertia vero à prima ejuſdem generis mutato μ in τ, & diphthongo υ in ει diphthongum converſa, φιλοῦμαι φιλεῖται, ſemperque prima & tertia æquaſyllabæ fiunt. Prima perſona pluralis à prima plurali activa abjecta ν, & addita σθα, ubique fit, φιλοῦμεν φιλόμεσθα. ſecunda pluralis activa movet τεῦ ultimæ ſuæ in σθε & σθα, fitque paſſiva, φιλεῖτε φιλεῖσθε. tertia pluralis à tertia ſingulari paſſiva oritur addito ν ad τ, & penultima primæ perſonæ ſingularis ſervata, φιλεῖται, φιλοῦνται. Igitur paſſivi verbi declinatio ſic eſt, φιλοῦμαι, φιλῇ, φιλεῖται. pluraliter φιλόμεσθα, φιλεῖσθε, φιλοῦνται.

M

A

Æſchy
Afrani
Alcæus
Alcmæ
Alexan
Alexan
Anaxa
Anaxi
Antias
Antipa
Antoni
Apollo
Apollo
Apulej
Aratus
Arbite
Archil
Archin
Ariſtor
Ariſtop
Ariſtot
357
Aſclep
Afiniu
Aſper
Atta
Atteju

Syllabus Auctorum

QUI

MACROBIO

Nominatim laudati.

A.

Accius Lucius 155. 376. 380. 389. 391. 397. 458.
Acterianus 283
Æschylus 200. 360. 364. 368
Afranius 266. 371. 387. 390. 399
Alcæus 361
Alcman Lyricus 451
Alexander 201
Alexander Ætolus 367
Anaxandrides 365
Anaximenes 53
Antias 177
Antipater Stoicus 194. 197
Antonius Gnipho 291
Apollodorus 156. 192. 205
Apollonius 352
Apulejus 5. 412
Aratus 60. 201. 363
Arbiter 5. vid. Petronius.
Archilochus 190
Archimedes 64. 90
Aristomenes 363
Aristophanes 283. 355. 363
Aristoteles 53. 116. 199. 245. 246. 348. 357. 412.
Asclepiades 53. 365
Asinius Pollio 140
Asper 280. notatus 278
Atta 262
Attejus Capito 178. 288

B.

Boethos 53

C.

Cæcilius 254. 399
Cælius 142
Callias 361
Callimachus 284. 366
Calvus 283
Carminius 360
Cassius Hemina 177. 186. 187. 276
M. Cato 142. 161. 178. 251. 257. 259. 278. 279. 388. 396. 421.
Catullus 374
C. Gellius 155
Chrysippus 190
Cicero 15. 23. 64. 68. 143. 223. 224. 254. 266. 298. 300. 383. 386. 396. 452. 479. 482. 483.
Cincius 170. 171. 173. 249
Claudius Quadrigarius 141
Cleanthes 190. 193. 194. 201. 215
Cloatius Verus 260. 262. 263. 264. 279
Cornelius Balbus 281
Corn. Labeo 171. 187. 202. 275. 288
Cornificius 158. 190. 193. 197. 215. 391
Cornutus 358
Critias 53
Critolaus *ibid.*

D.

Democritus 53. 55
Demosthenes 298. 299. 365. 394
Didymus 356. 368
Diodorus 55
Draco 462

E.

Gnatius 389. 391
Empedocles 7. 53. 195. 418
Ennius 141. 291. 370. 371. 372. 374. 377. 380. 381. 382. 383
Epaphus 279
Ephippus 362
Ephorus 352. 359
Epicades 368
Epicharmus 358
Epicurus 4. 53. 397
Eratistratus
Eratosthenes 69. 362
Eupolis 417
Euripides 190. 195. 197. 199. 200. 216. 352. 354. 362. 364. 408

F.

Favorinus 262
Feneſtella 360
Fulvius Nobilior 171. 177
Furius 369. 371. 380. 387
Furius Bibaculus 224

G.

Gavius Baſſus 158. 260. 281
Gellius 186. 257
Geminus 187
Glaucippus 176
Granius Flaccus 199
Granius Licinianus 187

H.

Heraclitus 7. 53. 69
Heraclitus Ponticus 53
Herodotus
Heſiodus 6. 36. 88. 311
Higinus 151. 276. 283. 401
Hipparchus 53
Hippocrates 20. 27. 53. 206. 246
Homerus 12. 42. 170. 188. 191. 192. 194. 204. 264. 304. 312. 316. & deinceps 358. 362. 379. 380. 386. 393. 394. 396. 398. 406. 408. 417. 452
Horatius 262
Hoſtius 382. 390
Hyllus 271

I.

Ilius 382
Julius Cæſar 187
Julius Feſtus 284
Julius Hyginus 355
Julius Modeſtus 139. 160. 187
Junius 177
Iſocrates 404

L.

Laberius 391
Lævinus 283
Livius 391
Lucanus 101
Lucilius 143. 258. 257. 378. 373. 385. 388. 401. 477
Lucretius 369. 373. 375. 376. 377. 385. 386. 388. 389. 390

M.

Macer Licinius 161. 177
Mallius 180
Manlius Sabinus 160. 280. 139. 140
Martius 260
Meandrius 138
Memmius 260
Menander 5. 364
M. Meſſala 158
Metelli Pontificis Index 240
Muſonius 144

N.

Nævius 201. 264. 260. 372. 382. 383
Nicander Colophonius 366. 368
Nigidius 157. 158. 275. 398. 401. 402
Niſus 177
Novius 160. 224
Numenius 5. 138

O.

Ovidius Herſennius 284
Oenopides 138
Oppius 261. 262
Orphæus 5. 195. 201. 204. 211

P.

Pacuvius 284. 374. 391
Panyasis 367
Papyrianum Jus 289
Parmenides 7. 53
Petronius Arbiter 5
Pherecydes 152. 364. 367
Phileas 363
Philemon 365
Philochorus 162. 283
Philolaus 53
Pindarus 352. 353
Pisander 311
Piso 171
Plato 1. 2. 6. 15. 18. 21. 22. 40. 43. 48. 53. 64. 68. 84. 88. 109. 114. 119. 133. 190. 215
Plautus 185. 254. 262. 289. 359. 364
Plinius 254. 255
Plotinus 33. 49. 60. 68. 113. 190
Plutarchus 412
Polemon 361
Pompeius Festus 274. 278
Pomponius 160. 224. 387. 401
Porphyrius 12. 90. 199
Posidonius 53. 55. 70. 215
Postumius Albinus 266
Propertius 484
Protarchus Trallianus 151
Ptolemæus 67
Pythagoras 7. 40. 42. 53. 82. 83

Q.

Q. Claudius Quadrigarius 143. 187

R.

Rutilius 187

S.

Saluſtius 139. 248. 250. 482. 485
Sammonicus Serenus 255. 257. 286
Sappho 365
Servius Sulpitius 274
Siſenna 387
Sophocles 358. 359
Speuſippus 190
Statius Tullianus 284
Suevius 262. 374. 391

T.

Tarquinius Priſcus 266
Tarquitius 281
Terentius 477. 482
Terentius Varro 290
Tertius 289
Theocritus 311
Theophraſtus 55
Thucydides 279
Timotheus 192
C. Titius 187. 256. 271
Trebatius 187. 272. 273. 277. 282
Tuditanus 177. 187

V.

Varius 374. 380
M. Varro 136. 140. 150. 153. 155. 159. 167. 170. 173. 177. 183. 186. 187. 199. 244. 247. 249. 253. 254. 256. 260. 271. 275. 276. 280. 281. 284. 290. 291. 363. 386. 483. 487
Vatinius 224
Velius Longus 279
Verannius 265. 270. 277
Veratius Pontificalis 280
Vergilius 9. 12. 24. 36. 52. 56. 59. 63. 103. 110. 113. 137. 152. 178. 185. 190. 202. 218. 222. 260. 262. 263. 268. 359. 366. 397. 398. 408. 452. 458. 476. 482.
Verrius Flaccus 139. 146. 156. 160 171. 183

X.

Xenagoras 362
Xenocrates 53
Xenon 53. 157
Xenophanes 53

INDEX
RERUM & VERBORUM COPIOSISSIMUS.

Litera a *notarum priorem,* b *posteriorem columnam designat.*

A.

A. Albinus à Catone reprehensus 132
Abies, & cur ex ea equus Trojanus fabricatus 402
abruptum 33. *a*
aca pro *aqua* 152. *b*
Acacia 388. *b*
Acarnanum annus qualis 169
Acca Larentia nobilissimum scortum, populum Rom. hæredem moriens nuncupavit, Faustuli conjux, Romuli & Remi nutrix 161
Accitani 203
Accusatori qualis oratio necessaria 294
Accæ Larentiæ sacrificium constitutum 161
Acer, & cur ex ea equus Trojanus Vergilio fabricatus 402
Ἀχέρουλοι versus 343
Acetum gelu non stringi 435
Ἀκαρτοκόμης Apollo cur dictus 195
Acetum frigidum 421
Achelous pro aqua apud Græcos 355
& Vergilium 356
Acheron fluvius quid 37
Achilles 31
Acipenser in deliciis 254. 255
Acipenser Trajani tempore non in magno pretio *ibid.*
Acipenseris squama adversa *ibid.*
Ἀχόλαξει quinam 246
Aconitum hausturn cur plurimi meri potu curetur 420
Ἀκρόκτης quinam 246
Acroama quid 163. *a*
Adad quid significet 217
Adad summus Deus apud Assyrios *ibid.*
Adad simulachrum solem designare *ib.*
Adargatis Dea apud Assyrios *ib.*
Adargatis simulachrum quid significet *ibid.*
Addita pro *infesta* & *inimica* 385
Addubitatio ad pathos movendum 305
Ἀδελφὸς unde dictum 198
Ἀδελφὸς frater dictus quasi ἀπὸ ταὐτοῦ *ib.*
Ἄδης idem quod κρυπτὸς 153. *b*
Adeps cur fine sensu 427
Adjectivum, Græcis ἐπίθετον 140
Adonis apud Assyrios cultus 209
Adonis ab apro interemptus quid significet *ibid.*
Adonis pro Sole *ibid.*
Adonis quando Veneri redditus intelligatur *ibid.*
Adspersionem ad litandum inducis sufficere 270
Adversa quædam ineluctabilia 30. 31
Adversa quibus modis vitentur *ib.*
Adversi nobis Australes 98
advocata pro *adhibita* 4. *b*
Ad unguem proverbium 188
Ægeon aliter ab Homero quam Vergilio descriptus 350
Ægeum mare 436
Ægypti calidissimæ regionis cur frigida vina 425
Ægyptia olea 266
Ægyptii cur Saturni & Serapis fana eversurbes struxerint 150
Ægyptii divinarum rerum maxime periti quondam 178
Ægyptii philosophicæ disciplinæ parentes 64
Ægyptii primi astrorum scrutandorum auctores 75
Ægyptii quando coacti Saturnum & Serapin

pius ut Deos colere 150
Ægyptii quomodo ſolis magnitudinem explorarint 70
Ægyptii quomodo Zodiaci in duodecim ſigna diviſionem repererint 75. 76
Ægyptii religioſiſſimi 150
Ægyptiorum adminiſtrationes ſacrorum Herculem Solem eſſe demonſtrant 207
Ægyptiorum cœlum perpetuo ſerenum 75
Ægyptiorum de ſphæræ ſolaris ordine ſententia 64
Ægyptiorum ſacerdotes Propheta dicti 438
Ægyptios Herculem quam religioſiſſime colere 206
Ægyptios ſub variis denominationibus Solem coluiſſe 209. 210
Ægyptiis nunquam fas pecudibus aut ſanguine litare 150
Ægyptiis ſolis certum modum fuiſſe anni 169
Ægypto humoris vel caloris nimietas nunquam nocuit 109
Ægyptus artium mater 180
Ægyptus torridæ zonæ vicina 103
Ægris ſimplexne an varius cibus offerendus 413. 418
Æliani verba de tyrannorum vita 35. *b*
Æmilia virgo quando damnata 160
Æmilianus ab Æmilio dictus 148
Æmilius Poſtumius trib. milit. 186
Æmilius Regillus Prætor 161
Æmulationem in invidiam evadere 109
Ænea ſacris plerumque adhiberi ſolita 359
æneæ ſolces Vergilio unde *ib.*
Æneæ dona Didoni infauſta 46. *a*
Æneas pontifex 269
Æneis Vergiliana quomodo ad Homeri Iliada & Odyſſeam effigiata 316. 317. *& ſeqq.*
æqualitas pro *æquabilitas* 19. *a*, *b*
Æquinoctialis circulus 100
Æquinoctialis ambitus 72
Æquinoctialis parallelus 56
Αἰγιόχης cur dictus Apollo 195
Aer cœlo ſubjectus 61
Aer denſatus imbres efficit 79
Aer humidus & calidus 22. 418
Aer terram moveri non patitur 77
Ærarium Romanum cur Saturni templum 156
Aerem motum in ventum ſolvi 426
Aerem univerſam terram ambire 79
Aeris & aquæ per humidum conjunctio 21
Aeris & ignis per calorem conjunctio 21
Æris in re divina apud veteres uſus 360
Aeris non ſimplex qualitas 368
Æris ſtyptica vis 451
Æris ſquamæ contra putredinem *ib.*
Æreus ficus 78
Æs primum quomodo ab Jano ſignatum 152
Æs quid 360 *a*
Æſculapii ſimulacrum cur cum dracone 205
Æſculapius 76. *b*
Æſculapius Apollinis filius 205
Æſculapius idem cum Apolline, divinationibus & auguriis Præfectus 206
Æſculapius pro ſole 205
Æſculapius quid *ibid.*
Æſopi fabulæ illuſtres 5
Æſopi in Demoſthenem patronum fides 165
Æſopus Hiſtrio 251
Æſtas calida 26
Æſtas calida & ficca 419
Æſtate cur aer ſlabro motus frigidior, ſentiatur 426
Æſtas quando fiat 102
Ætas hominis perfecta & robuſta quæ 29
Ætas perfecta ſeptenarii multiplicatio 29
Ætatis neceſſitas ſignum pubertatis 28. *b*
Æther omnium puriſſimum 78
Ætherea terra 40
Ætheream lucis converſiones 26
Ætheris puriſſimi lux naturalis cum igne ſuo Solis ſphæræ incumbit 65. 66
Æthiopes cur nigri 108
Æthiopiæ torridæ Zonæ vicina 103
Æthra 388
Ætnæ deſcriptio ex Pindaro & Vergilio 353
Ætolorum mos uno tantum pede calceato bellum ingredi 357. notatus Ariſtoteli *ib.*
Affectus quomodo vel boni vel mali 126
Affectuum movendorum ratio quam egregie Vergilio obſervata 310
Africa ficus 265
Africana olea 266
Agamemnon ſomnium ſuum publicans 12
Agathonis convivium 222. 223. 405
Agendi vis animæ unde 44
Aggeres Inſulares dictæ majores inſulæ 93 *b*.
Agitatum corpus vitale 60
Agmen pro *actu* & *ductu* 385
ἀγνίσιος quid ſignificet 358
Agonalia 140. 184
Agonaliorum pro *agonalium* 139
Agonium Martiale 140
Agrippa 237
Agrorum fœcunditatem quomodo Saturnus primus promoverit 152
ἀγυιαὶ viæ appellatæ 158
Ἀγυιεὺς cur Apollo 158
αἰδέσιος 246
αἰδεσικὸν ad nos de ſole 67
αἰδεσικὸν animæ 51
αἰδεσικὸν naturæ unde 44
Alba nigra ficus 266
Albena uva 267
Albidii ſtatus, Caronis ſcommate notatus 225

Albigerus oleæ 266
Albiverus uva 266
Albula ficus 265
Alcibiades fortis tantum ad crimina 223
Alcinoi convivium 405
Alcmena natus unde nomen Herculis adeptus 206
Alexander Macedo 150
Alexandrina olea 266
Ἀλεξίκακος dictus Apollo 191
Alienum somnium quid 11
Alimenta quomodo in sanguinem transeant 131
Alimonia quomodo totum hominem nutriat 415
ἀλλοιωτικὴ vis ibid.
Alter pro adverso ac malo 308. *b*
Amanare 255. *b*
Amatur quicunque colitur, non autem qui timetur 164
Amazonæ 191
Ambarvales hostiæ 278
Ambire pro *circumire* 178
Ambo in deliciis apud Poetas 11. *b*
Amerinum malum 263
Amicum non foris tantum quærendum, sed reperiri etiam domi 164
Aminea uva 266
Aminei ubi ibid.
Ammon sive Hammon pro Sole occidente 212
Amor liberorum naturalis 130
Amoris curam sequuntur insomnia 9
Amoris insomnium 8
Amphionis fabula unde orta 89
ἀμφικύρτωρ Luna 26
Amygdala nux 261
An pro *circum* 178
ἀναγκη 205
Anagula Hernicorum urbs 357
ἀνάγνωσις Græcis (seu repetita cognitio) Latinis lectio 44
Anatomica
Anaxilaus Messenius Rheginorum tyrannus 166
Ancatum & *ancus* quid 365. *b*
Anciliorum pro *ancilium* 140
Ancillarum festum Nonis Juliis 167
Ancillarum insigne facinus ibid.
Andron Laodicenus 230. Ciceronis in eum mordacitas ibid.
Andromeda fidus 54
Angerona Dea. 285. cur ita dicta 285. *a*
Angeronia Dea unde dicta 160
Angeronia angores animorum depellens Dea ibid.
Angeroniæ Deæ cur sacrificatum ib.
Angeroniæ feriæ ib.
Angeroniæ Deæ simulachrum quale ib. cur ore obligato ibid.
Angina morbus
Anguillæ ubi optimæ
Anguis inter Septentriones
Anicianum pirum
Anima αὐτοκίνητος 119. 120.
Anima Cœlestis ex Musica orta
Anima corpus regit
Anima Deus dicta
Anima ex essentia sua movetur
Anima cur corpus deserere perhorrescat
Anima ex mente 51. 60
Anima incorporea & essentia ejus in motu
Anima in leone futuræ vitæ auspicatur exordium
Anima immortalis 44. 49
Anima ipsa verus homo
Anima libera quænam
Anima motus initium & causa 115.
Anima motus se movens.
Anima mundana ex pari & impari intexta
Anima mundana primum septenario numero generata
Anima mundi mens
Anima mundi omnium animarum fons 21. 90
Anima mundi quomodo & ex quibus numeris fabricata 25. 84. 86. & quare 86
Anima mundi numeris contexta quomodo sonum efficiat 86
Anima Musicæ in cœlo perceptæ causa, eâ delectatur
Anima non solum immortalis, sed Deus etiam
Anima numerus se movens
Anima per animalis mortem ad propriam redit libertatem
Anima pro hostia animali
Anima pro mente
Anima pro spiritu sive spiramento
Anima quando mori dicitur
Anima quare immortalis
Anima quid
Anima quid secundum diversorum Philosophorum sententias
Anima quo respectu in corpora degenera
Anima quomodo à se moveatur
Anima quomodo corpus amet
Anima quomodo etiam de loco in locum moveatur
Anima quomodo fons & principium movendi
Anima quomodo monas
Anima quomodo pro sphærarum per quas delabitur diversitate, diversis etiam virtutibus amiciatur. 42. 44
Anima quomodo verum latens perspiciat
Anima sensum subministrat 426

Animæ ſimplicem eſt ſortita naturam 19
Anima verus homo 113
Anima virtutibus in cœlum reportatur 35
Anima univerſa animari 53
Animæ ad originis ſuæ ſedem migratio neceſſaria 128
Animæ ante unionem cum corpore nbi habitent 36
Animæ delinquentes quænam poſſint reſurgere 50
Animæ eſſentia motus 120
Animæ forma divina 43
Animæ habitatio in cerebro 428
Animæ immortalitas 113. 115
qualis 115
Animæ immortalitatem Plato perpetuo inculcavit 2
Animæ in Cancro in numero ſunt Deorum 43
Animæ incorporalitas 53
Animæ in ultimam Sphæram recipiuntur 36
Animæ mors quæ 40. 41
Animæ motus ratione gubernandi 126
Animæ motus quales effectus producat 126
Animæ mundanæ motus 60. 126
Animæ nocentum quibuſnam pœnis afficiantur 128
Animæ partes tres 24
Animæ perfecta ſapientia 35
Animæ per Cancrum deſcendunt, per Capricornum in cœlum aſcendunt 42
Animæ quædam poſt mortem aut oberrant cadaver, aut aliud corpus quærunt 35
Animæ puriſſima pars nectar vocatur. 44.
pars turbidior animarum potus *ibid.*
Animæ quomodo diviſionis nunc capaces, nunc expertes 43
Animæ triplex providentia 429
Animæ vita & mors quæ 36. 40
Animam abſolute à ſe moveri 120
Animam conſtare ex ſymphoniis muſicis 24
Animam corpus animare, validiſſimum ejus immortalitatis argumentum 114
Animam de mente creari 51
Animam ex Elyſiis campis per tres elementorum ordines in corpus deſcendere 42
Animam ex ſe & ſemper moveri 115
Animam ex ſe non moveri quomodo Ariſtoteles probaverit 117
Animam in hac vita purgandam eſſe 53
Animam morte ſua non extingui, ſed ad tempus obrui 45
Animam morte liberam ab onere corporis fieri 282
Animam nunquam ſtare aut quieſcere 60. 124
Animam omnino non moveri Ariſtoteli 116. 117. 118
Animam ſemper moveri quomodo dicatur 119. 120. 121
Animam ſenſu non egere & carere 428
Animarum ebrietas 43. 65
Animarum in corpora deſcenſus 49
Animarum oblivio ex ebrietate 43
Animarum omnium omnium fons mundi anima 21
Animarum origo de cœlo. 49. atque eo reditus 35
Animarum circa corpus aut ſepulturæ locum vagatio 49
Animas à Jove dari, eidemque poſt mortem reddi, veteribus perſuaſum 161
Animas de Republ. bene meritorum cœlum & beatitudinem ſortiri 13
Animas beatas cœlum poſſidere 42
Animas poſt defuncta corpora vivere 36. 37
Animis certa loca defunctis corporibus deputata 2
Animis juſtitiæ cultæ præmium vel ſpretæ pœna ſervatur *ib.*
Animis pro meritis remunerationem paratam eſſe 53
Animal corpus animatum 113
Animal ex corpore & anima conſtante 40
Animal ex diverſis conſtat elementis. 437
Animales hoſtiæ 277
Animalia cætera, excepto homine, cur prona & rationis expertia 52
Animalibus non ſimplex alimonia 417
Animalibus ſola ſentiendi creſcendique vis cum homine communis 52
Animalis mors 40
Animalis prima ſubſtantia corpus 44
Animalia quomodo moveantur 120
Animalium ex ſimplici alimonia ſanitas 413
Animalium morborum quanto major quam hominum infirmitas 417. 418
Animoſitas pars animæ 24
Animoſitatis ardore animam, per Martis ſphæram dum labitur, indui 44
Animi hominum immortales 59
Animi jam purgati virtutes 34
Animi natura ac vis 115
Animi noſtri quomodo hic in terris eſſe dicantur 77
Animi voluptatibus dediti qualem exitum ſortiantur 127
Animi vim corporis denſitate hebeſcere 53
Animum bifariam ſumi 51
Animum corpus movere 112
Animum remittere eſſe quaſi amittere 144
Animum Vini moderato uſu reſici 245
Animorum cœleſtis origo 77
Animus à corporeis abſtrahendus 127
Animus proprie meus 51
Animus quomodo nobis cum ſideribus communis 51
Animus retinendus in cuſtodia corporis 84

Animus unde hominibus inditus 51. 84
Anna Perenna, Annare, Perennare 169
Annales maximi cur ita dicti 272
Annibalis joci 225
Annibalis scomma in Antiochum ibid.
Anni conversio maxima fit quatuor modis 26
Anni correctio per Augustum facta 180
Anni dimensio, præcipua Solis potestas 158
Anni divisio per Numam 175
Anni diversitas apud diversos 169
Anni mundani finis quando 110. 111
Anni quatuor tempora hora dicta 211
Annii ob neglectum Deorum per quietem commissum pœna 163
Annorum diversitas 110
Annuli gestandi quæ causa veteribus 438
Annulorum donandorum apud veteres duplex ritus 252. a, b
Annulus cur in finistra, & digito qui minimo proximus est, geratur 438
Annus ad cursum Solis dimensus 178
Annus ad Lunæ cursus constitutus 175
Annus Civilis J. Cæsaris 180
Annus λυκάβας cur dictus 194
Annus magnus, solaris 110
Annus mundanus, vere vertens qualis 110
Annus mundanus quot annorum solarium 111
Annus Romuli decem mensium, & à Martio incipiens 169
Annûs solis amfractus & reductûs 30
Annus solaris qualis 111
Annus vertens 110
Annus vertens sive magnus solaris dictus 178
Annus unde dictus ibid.
Ansæ pro aris 271
Antevorta apud Romanos divino afficitur cultu 151
Ἀνθεστηριὼν mensis apud Athenienses qui Romanis Aprilis 171
Ἀντίχειρ cur pro pollice 439
Antigonus Rex Theocritum ob scomma in se dictum occidit 410
Antigonus unoculus ib.
Antii Restionis lex 259
Antiochi magnificentia in exercitu, Annibalis scommate notata 225
Antipodes 80
Antipodum assertio 97. 98. 99
Antipodes cur in cœlum non decidant 97. 98
Antipodum numen Proserpina 209
Antiquitas artium parens 143
Antiquitatem moribus potius quam verbis esse commendabilem 142
Antiquitas vocabulorum auctor 56
Antisthenis secta 145
Antisthenes Cynicus Diogenis magister 411
Antistrophe hymnorum 88
Antius Restio nunquam foras cænavit 259
Antius Restio servi fide liberatus 165
Ἄντοικοι 98
Antonii edictum de sumptibus, ejusque luxus 259
Antonii fuga scommate notata 226
Antonii stylus ardens & erectus 310
Antonius Gnipho 291
Anubis 76 b
Anubis unde dictus 207. a
Anubis sub Mercurii forma cultus 207. b
Aoristum Græci proprium habent, Latini nesciunt 459. 474. 475
Aparemphaton idem quod infinitivus 480. & seqq.
Aper hyemis imago 209
Ἀφροδίτη Venus 283
Ἀφροδίτη unde Venus dicta 156
Apiana uva 267
Apicia uva ibid.
Apis bos Memphi pro Sole 179
Aplanes sphæra 21. 36. 40. 41
Ἀποκριτικὴ vis 415
Apollini cur medendi potestas tribuatur 191
Apollini decima prædæ à Pelasgis consecrata 153
Apollini quomodo apud Romanos sacrificatum 193
Apollini taurum immolari 288
Apollinis ad Pelasgorum Postulatum responsum 153
Apollinis duplex & diversa potestas 191
Apollinis γενέτορος ara 279
Apollinis ludi Romæ, qui Apollinares, unde 192. 193
Apollinis nascentis & Pythonem occidentis fabula, ejusque significatio 196
Apollinis sagittæ pro radiis Solis 191. 197
Apollinis simulachrum sive imago 198
Apollinis simulachrum arcu & sagittis decoratum 191
Apollinis simulachrum cur manu dextra Gratias, arcum cum sagittis sinistra gestet 191
Apollinis templnm cur saxo vetusto dicatur exstructum Vergilio 259. 280
Apollo ἀλεξίκακος 191
Apollo Clarius 202
Apollo cur dictus ἀγυιεὺς, θυραῖος 158. ἰήιος, παιὰν 191. ἥλιος Libystinus 192. Loxias 193. Delius, ἀει γεννήτης, Phanens, φοῖβος, Lycius 194. ἐπιμήλιος, πατρῷος, ναπαῖος, ποίμνιος, ἀρνοκόμης, ἐλελεῖς, νόμιος 195. Smyntheus, argyrotoxus, κάλλιος, θυμβραῖος, φιλήσιος, Chrysocomes, πύθιος, ἀκειρσεκόμης, καρνεῖος 196. ἑκηβόλος, καὶ ἑκατηβόλος 197. δήλιος, διδυμαῖος 198

Apollo Admeti paſtor 195
Apollo cæterorum orbium dux 88
Apollo & Neptunus Trojanorum Dii 275
Apollo idem cum Jano 158
Apollo idem cum Libero patre 199. 200
Apollo idem cum Mercurio 203
Apollo idem qui & Sol 211
Apollo λοίμιος 191
Apollo Medicus Pæan 191
Apollo μυιαγήτης 88
Apollo Muſarum præſes 203
Apollo unde dictus 190. 191
Apollo quaſi aſpellens mala 191
Ἀπόλλων Sol unde dictus 190. 191
Apollonium in quibus imitarit Vergilius 288
Ἀπολλωνιόβλητοι 191
Apophthegmata Homeri & Vergilii proverbiorum vice 349
ἀποσυμπὴ quid 65 *b.* ejus exemplum *ibid.*
ἀπόρροιαι 305
ἀποσύνθετα 306. intermiſſio 394. *b*
Appetentia comis 413
Appetentiæ vigor hominis ſalus, unde varietate provocanda 420
Appii Claudii ſaltandi peritia 252
Aprilis dictus quaſi aperilis 171
Aprilis menſis cur Veneri ſacer 209
Aprilis ſecundus anni menſis unde dictus 170
Apum imitatio ſapientiam affectantibus propoſita 131
Aqua aere denſior 440
Aqua calida cur mota fiat calidior 426
Aqua dulcis cur abluendis ſordibus magis idonea, quam ſalſa 439
Aqua frigida & humida 22. 418
Aqua marina pinguis 439
Aqua nivalis cur potui inſalubris 434. 435
Aqua omnis aeri & terræ quomodo participat 435
Aquæ corpus & ſitus 78
Aquæ & aeris per humidum conjunctio 22
Aquæ & terræ per frigidum conjunctio *ib.*
Aquarius cur Saturno affingetur 77
Aquarius Leoni adverſus 43
Aquarius quomodo Solis naturam referat 213
Aquilia olea 266
Ara maxima 281
Ara pinguis 361
Aræ primum anſæ dictæ 271
Aræ vicem præſtare menſam dicatam 288
Aras tangendi inter litandum mos 271
Arabia torridæ zonæ vicina 103
Arati locus de cœlo 60
Aratum in quibus imitaverit Virgilius 311
Arbores felices & infelices quæ 265
Arbores quomodo moveantur 119
Arbores ſola creſcendi vi vivere 52
Arborum ſerendarum obſervatio 450
Arcadum anus qualis 169
Arcana naturæ quare per fabuloſa tractanda 7
Arcitenens vel arquitenens 390
Archimedes intervallorum cœleſtium ſphæræ rum inventor 90
Architidis Veneris apud Aſſyrios cultus 209
Arctos nunquam mergi 57
Areopagitas tacentes judiciare 406
Argiphontes Mercurius cur dictus 204
Argus multoculus pro cœlo ſtellato *ib.*
Argus unde cœlum dictum *ibid.*
Argyrotoxus Apollo cur dictus 195
Aricini 173
Aridicis philoſophi ſcomma 410
Aries apud Græcos unde dictus 212
Aries æquinoctiale ſignum 63
Aries colorem mutans quid portendat 281
Aries cur Marti affingetur 75. 170
Aries cur primus inter ſigna 76
Aries horas diei & noctis pares facit 63
Aries fidus 54
Arietis ſigni appellatio unde 75. 76
Arietis ſignum quatenus ad naturam Solis refcratur 215
Ariſtomenes 361
Ariſtidis æquitas 411
Ariſtophanis locus 361
Ariſtoteles adverſus Platonem de animæ motu 115. 116
Ariſtotelis de ebrietate liber 421
Ariſtotelis theologumena 199
Arithmetici numerum imparem patrem, parem matrem appellant 18
Arma Patrocli infauſtum Achilli ſignum 46. *b*
Ἀρμονία ſpatium inter aquam & aerem 24
Ἀροκόμης Apollo 196
Ariuntia 148
Arquitenens 389. 390
Artemidorus quinque ſomniorum ponit ſpecies. 11. *a*
Ἀρτεμιόβλητοι 191
Ἄρτεμις cur dicta Luna 183. & Diana *ib.*
Arteriæ receptacula ſpiritus 415
Arteria τραχεῖα 443
Articulo Græci ſolummodo gaudent 451
Articulorum ſeptenarius 30
Artium parens Antiquitas 143
Aſa & anſa idem quod ara 271
Aſiana menſa 34. *b.* 419
Aſinaſtra ficus 264
Aſinæ cognomentum unde 148
Aſinius Celer 155
Aſinius Pollio quomodo Patavinorum ſervorum fidem expertus 165
Aſinuſca uva 266
Aſotia apud veteres 388
Ἀσφάλιος cur Neptunus 192

Aſperſio in ſacris inferis pro purgatione 270
Aſſyriorum Veneris Architidis & Adonis veneratio 209
Aſſyriis Jupiter pro ſole 216
Ἀσπὶς, ἀσπὶς 54
ἀσπὶς fidus *ibid.*
ἄσπρμα quid 84. *b*
Aſtronomi 82. *b*
Aſtrorum poteſtas an aliquid in homines operetur 67. 68
Aſtris volucres immolandæ 283
Athenienſes 188. 191
Athenienſes cur ſervis libertatem dederint 167
Athenienſium contra Amazonas bellum 191
Athenienſium dies qualis 136
Athlanticum mare 94
Athlantici maris exiguitas 106
Atra ficus 265
Atri dies 263. qui & communes. 186
Atro die nefas ſacra celebrari 183
Atrium prior pars domus 399
Attuſca uva 266
Atteſtatio rei viſæ pathetica 305
Attinis ſimulachrum 210
Attis idem cum Sole *ibid.*
Avari quibus aſſimilentur 38
Avellana nux 260
Aves cantum exercere 89
Aves quomodo futura ſignificent 68
Auferò dicendum non *aſſero* 452
Auſugio non *abfugio* dicendum *ibid.*
Aves ſtellis ad litandum datæ 283
Avis altera apud augures pro non bona 308. *a*
Auguſta ficus 265
Auguſti duæ filiæ Julia & Reſpublica 237
Auguſti epiſtola ad Tiberium 236. *b.*
Auguſti in alios joci, & aliorum in ipſum viciſſim 231. 232. 233. 234
Auguſti liberalitas 236. *b*
Auguſti patientia 253
Auguſti proverbium 398
Auguſtus menſis, qui antea Sextilis 173
Auguſtus quomodo annum correxerit 180
Auguſtus *Sacroſanctus* ſæpe dictus 257. *b*
Auratæ piſces 253
Aurea ſecula 108. unde dicta 109
Aurem perforandi mos 409
Aurifices igne de paleis uti 448
Auriti lepores 390
Aurium ſenſus 428
Aurum Toloſanum, proverbium 46. *a*
Aurunci 142
Auſpiciorum tempus quando Romæ 137
Auſpicium caducum 45. *b*
Auſpicium quid *ib.*
Auſter cur ad nos calidus perveniat, cum ſit natura frigidus 96
Auſtrales nobis adverſi 98
Auſtralis cardo 98
Auſtralis extremitas cur inhabitabilis 98
Auſtralis extremitas perpetuo frigore preſſa 101
Auſtralis parallelus 98
Auſtralis vertex ejuſque ſtellæ nunquam nobis videntur 98
Αὐτοκίνητον 119. 120. 121
Autronii Maximi in ſervum ſævitia 233
Autumnus ficcus 26. & frigidus 419
Autumo quaſi ex *ab* & *æſtimo* 452

B.

Babyloniorum dies qualis 136
Bacchanalia 140
Bacchanalia in Parnaſſo alternis tantum annis 206
Bacchanaliorum pro *Bacchanalium* 139
Bacchus cur ἰυάλιος dictus 205
Bacis vel Pacis taurus pro ſole 212
Bæotii 171
Bæotii quomodo Apollinem & Liberum patrem in eodem monte colant 199
Βαλανηάτοι 252. *a*
Βάλλε σαλαν 191
Balneæ penſiles Sergii Oratæ 253
Balthæus Paſſantis Æneæ infauſtum infans 46. *a*
Barbæ initia 25
Baſilica nux 261
Baſſareus Liber pater dictus 206
Bathyllus cur dictus Hylas 243. *b*
Beate virtutum effectus 14
Beatitas quomodo conſequi poſſit 13
Beatos quomodo deſcribat Vergilius 24
Bellaria quid 244. 245
Bellaria mellita quæ 246
Bellum quo tempore inchoari nefas 180
Bibendi major cur ſitienti voluptas, quam edendi famelico 434
Bibendum & edendum ut vivas, non e contra 532
Bibentium ſenſim ventres humectiores 461
Bidentes hoſtiæ quæ 460. 461
Bidentes, *bidennes* quaſi *biennes* dictæ 460
Bifera ficus 265
Bimembres Centauri 39
Bis bina bis corpus ſolidum 18. 19
Bis bini ſuperficiem faciunt 19
Biſextus annus 153
Bitias 409
Bona Dea cur dicta 171
Bona Dea eadem cum terra *ib.*
Bona Dea Proſerpina dicta *ibid.*

Bonæ Deæ ædes Calendis Maiis dicata *ib.*
Bonæ Deæ ſacerdotes *μάνεραι* dicti unde 172. *b*
Bonæ Deæ templum & ſacrorum ritus 172
Bonam Deam Junonis potentiam habere 171
Boryſthenitæ quomodo ſervorum ope ſervaci 166
Boſphorum mare an gelu contrahatur 436
Brachio ſe ëmungere 409
Bratea quid 306
Βραχὺ ἄμεσον 211
Breve & *Brevis* ſubſtantivè ſumptum 236. *a*
Breve præteriti temporis, *brevi* futuri 142. *a*
Brevigerulus *cen Briefdrager* 236. *a*
Brief unde dictum *ib.*
Briſeus Liber pater dictus 159
Bruma unde dicta 211
Brumale ſolſtitium *ibid.*
Bulla aurea triumphantium geſtamen 146
Bulla aurea quare pueris conceſſa 147
Bumamma uva, quæ Græcè Βύμμαθος 266
Buſiris cur *illaudatus* Vergilio dictus 278
Buſiris homines immolare ſolitus 355

C.

CAduceus Mercurii quomodo ab Ægyptiis figuratus, quidque ſignificet 205
Cæcilius Gallus 399
Cæcilius ſpatiator vocatus & Feſcenninus 251
Cæleſte corpus ad immortalitatem creatum 60
Cæleſte corpus nunquam ſtare, ſemper moveri *ibid.*
Cæleſtis harmonia ex quibus conſtet 84
Cæleſtium corporum concentus 81. 83
Cæleſtium corporum intervalla 90
Cæleſtium corporum motus non caret harmonia 82. 88
Cæleſtium corporum ordinata gubernatio 88
Cæli concentum cur non audiamus 92
Cæli extremitates perpetuo frigore oppreſſas eſſe 69
Cæli menſura quomodo per magnitudinem terræ reperta 70. 71
Cæli motus quare circularis 60
Cæli natura 210
Cæli præſtantia 60
Cæli pudenda à Saturno reſecta 5. & cur 156
Cæli ſphæra, ejuſque motus 57
Cæli totius integra converſio diem noctemque concludit 72
Cæli zonæ cur perpetuo frigore oppreſſæ 65. 69
Cælius Antipater hiſtoricus 142. *a*
Cælius mons 173
Cælius ſenator 144
Cæluna ab ortu in occaſum moveri 61
Cæluni animæ fabricæ 60
Cælum animam mundanam ſemper ſequi *ibid.*
Cælum ante omnia corpora fabricatum 86
Cælum à Sole temperari 69
Cælum æquabiliter ab omni parte terræ diſtare 79
Cælum cur moveatur & quomodo 60
Cælum Jovem veteres vocaverunt *ibid.*
Cælum mundum vere vocari 69
Cælum non patere niſi perfecte puris 50
Cælum octava ſphæra 88
Cælum prima ſphæra & aplanes 92
Cælum pro vivorum regione 9
Cælum quibuſnam cedat in præmium 127
Cælum quomodo & cur ſummus Deus dicatur 60
Cælum ſemper moveri *ibid.*
Cœlum ſphæra aplanes 41
Cælum ſphæra maxima 54
Cælum ſummus Deus 51. 59
Cælum totum per diem & noctem volvi 76
Cælum unde Argus dictum 204
Cæna pontificis luxuriosa 248
Cæpio ſervi fide liberatus 165
Cære oppidum 344
Cæſar Caligula Cleopatræ facinus imitatus 260. *a*
Cæſar ominibus nunquam abſterritus 46. *a*
Cæſaris facilitas in allegendo ſenatu 230
Cæſaris impotentia Laberii dicto notata 241
Cæſaris in veſtitu mollities 229. Ciceronis dicterio notata 230
Cætibus & conciliabulis quomodo homines afficti 109
Cætus jure ſociati civitates 34
Cajeta Æneæ nutrix 269
Calabra curia 182. *a*
Calata plebs 181
Calculoſum pyrum 264
Caldica ficus 265
Calendaris Juno 183
Calendæ nuptiis copulandis religioſæ *ib.*
Calendæ omnes Junoni dicatæ 159. 183
Calendis primis cur nundinæ vitandæ 176
Calida omnia generationi favere 421
Calidi nomen quomodo de igne & ferro uſurpetur 120
Caligulæ inquietudo ex mala conſcientia 38. *b.* 39 *a*
Calix Herculis 365
Calliæ cæna 405
Calliope nona Muſa univerſitatem denotat 88

Καλὼ 181
Calor aquæ calidæ cur ex motu vehementior 426
Calor generationis cauſa 423
Calor Solis cur arefaciat, Lunæ autem humectet 448
Caloris alimentum liquor 437
Caloris vel humoris exuberantia rerum terrenarum viciſſitudinis cauſa 108. 109
Calorem humore nutriri 108. 215
Calpurnia alba nigra ficus 265
Calvitium cur priorem capitis partem primo occupet 429
Calvitium ex ſiccitate *ib.*
Calvitii cauſa 421
Camenæ quaſi canenæ cur Muſæ dictæ *ib.*
Camera unde 389
Camerienſes inſulam incolunt Soli ſacram 194
Cameſe 351
Cameſene regio *ib.*
Camilla unde 284
Camilli, Camillæ flaminum præminiſtri *ib.*
Camillus Tuſcis Mercurius *ib.*
Camirenſes 195
Campania 200
Camurum quid 389
Camurum unde dictum 389. *b*
Cancer & Capricornus Solis portæ 197
Cancer in æſtivo tropico 192
Cancer quomodo pro Sole 213
Cancer ſignum 62
Cancer Solis portarum una, quæ hominum dicitur 42
Candelabrum unde dictum 275
Candens unde dicatur 352
Canes in Ægypto fugiendo bibere 226
Cani quare albi 430
Caninius Revilius dialis conſul à Cicerone ſcommate notatus 227. 229
Canities cur priorem capitis partem primum occupet 429
Canities unde 421
Canis Tauro vicinus 63
Cannenſis clades 166. quo die accepta 187
Cantandi ſtudium reprehenſum, & inter mollia numeratum, ſed non ſemper 251
Cantandi ſtudium apud quaſlibet nationes in uſu eſſe 89
Cantharus poculi & navigii genus 364. Liberi patris poculum *ibid.*
Canticum vetus ruſticum 362
Cantus ad mutandos animos vis 89
Cantu aves in retia allici *ibid.*
Cantu gentes barbaras emolliras eſſe *ibid.*
Capilli cur fine ſenſu 427
Capilli dolor unde 428
Capita aut navia, luſus puerilis 152
Capitibus pro capitibus quomodo ſupplicatum 154
Capitis humani cur ſphærica forma 52
Capitis velandi in ſacris mos 231
Capricornus 42
Capricornus & Cancer Solis portæ 197
Capricornus quomodo pro Sole 213
Capricornus Solis portarum altera, quæ Deorum dicitur 42
Caprigenum pecus 391
Caprotinæ Junonis ſacra 167
Caprotinæ Nonæ *ibid.*
Captus locus quid 345. *a*
Caput in corpore arcis loco 30
Caput mentis ſedes 32
Carcheſium ſumma veli pars 364
Carcheſium quid 362. 363
Cardines noſtræ habitationis 96
Carica ficus 265
Carmentalia 184
Carmen, quo Dii tutelares in obſidione urbis evocantur 228
Carna Dea quibus præſit 173
Carnæ Deæ quidnam ſacrificetur *ib.*
Carneades Romam legatus 144
Carneadis facundia 252
Καρνεῖος Apolle cur dictus 196
Carnes validiores cur aliquando facilius digerantur quam tenues 437
Carp cur ad uſum diuturnum ſaliant 422
Carſitani populi 260
Carthago devota Romanis 187
Carucius Accæ Larentiæ maritus 181
Carucius Thuſcus *ibid.*
Caſcelli juriſconſulti jocus 239
Caſpium mare unde oriatur 105
Caſtanea nux 261
κατοδιλαχὴ vis 444
Catalogorum apud Vergilium & Homerum diverſitas 345
Categoria, Ψῆφος 490
Catena Homeri aurea 51
Καθολικὴ vis 444
Catillo, liguritor lupus Tiberinus dictus 257
Catillones proprie qui 252
Cato ab Auguſto quomodo laudatus 239
Catonianum dicterium 253
Catonis Cenſorii jocandi feſtivitas 251
Catonis in Albidium ſcomma 252
Catonis jocus *ibid.*
Catonis ſcomma in A. Albinum 158
Catonum virtus 251
Caucaſum tranſcendere nomen Romanum non potuiſſe 97
Cauſæ verè inſolubiles quæ 3
Cautes quid 181
C. Cæſar Ciceronis ſcommate notatus 252
C. Cæſar rex ſacrorum 252
C. Cæſar ſervorum opera in bello 252

C. Cæsaris dictatoris dictum 143
C. Cæsaris in disponendo anno industria 177. 178. 179
C. Cæsaris in murænis luxus 253
C. Gallius Ciceronis cavillo notatus 230
Cebes Socraticus 84. a. 167
Cecrops primus in Attica Saturnum & Opem coluit 162
Centrum quid 70
Centrum solum non moveri in sphæra 78
Cerebri dolor ubi 427
Cerebri ventres 428
Cerebrum consilii sedes 418
Cerebrum cur sine sensu 427. 428
Cerebrum sensu carens, quomodo corporis sensus gubernat 428. 429
Ceremonia unde dicta 274. ab oppido Cere ibid.
Cereorum missitandorum mos in Saturnalibus unde 154. 168.
Ceres cur porca sacrificetur 171. 290
Ceres vinum non libari sed mulsum 289
Cereris Eleusinias mundus 186. a
Cereris & Herculis xii Cal. Januar. sacra 290
Ceres cur leges invenisse dicatur 291
Ceres mortalibus segetem tribuit 171
Ceres pro Luna 202
Cervisa pirum 264
C. Gracchu, & servi in eum pietas 166
Chaldæorum de sphæræ solaris ordine sententia 64
Chaos 196
Chelidonia ficus idem quæ harundinea 265. a
Chia alba nigra ficus 265
Χίλια, Χίλιας 443
C. Hirrii villa & vivaria 254
Chlamydi extentæ terræ nostra similia dicta 106
Chorum ex multorum vocibus constare 131
Χρησμῳδὸς oraculum quid 10
Χρηστοὶ θεοὶ Penates dicti 276
Christianorum ritus in mortuis sepeliendis 89. a
Χρόνος Saturnus 156
Chromaticum melodiæ genus 92
Chrysocomes Apollo cur dictus 195
Cibariæ leges 259
Cibi expertem vivere ultra septem dies non posse 30
Cibi varietas non gulæ irritamentum 419. 420
Cibi vitandi qui 416
Cibo gravatus non æque mente sauciari ac potu 418
Ciborum diversorum diversa natura 415
Ciborum varietas vitanda 413
Cibos calidos cur ore facilius quam manibus comprimamus 434
Cibum simplicem multiplici præferendum, quia digestu facilior 413
Cibus multiplex morborum causa 416
Cibus per stomachumne trahatur juxta Platonem 443
Cibus multiplex simplici aptior 416. 417
Cicero consularis scurra dictus 224
Cicero convitiis impenetrabilis 218
Cicero duabus sellis sedere solitus, notante eum Laberio 230. 410
Cicero in omnibus palmamjustitiæ dedit 3
Cicero Laberii scommate notatus 410
Cicero non minus philosophus, quam orator 208
Cicero nullius sectæ veteribus approbatus inscius 61
Ciceronem à Platone dissentire in solaris sphæræ ordine 64
Ciceronis varices cavillo Vatinii objecti 229
Ciceronis copia 309
Ciceronis cum Roscio & Æsopo familiaritas 251
Ciceronis cum Vergilio comparatio 308
Ciceroni & Platonis de Republica librorum differentia & similitudo 1. 2.
Ciceronis exilium 230. 239
Ciceronis in Cæsarem mordacitas 230
Ciceronis jocandi venustus 224. 228
Ciceronis joci 228. 229. 230
Ciceronis mordacitas 229
Ciceronis scomma in C. Cæsarem 410
Ciceronis scomma in consulem quemdam dialem 229. 410
Ciceronis scomma in Octavium 409
Ciceronis varia responsa ad Pompeium 229
Cimmerium mare 436
Cinguli in cœlo, quæ in terra zonæ 54
Cingulorum terræ habitabilium & inhabitabilium descriptio 95. 96
Circenſibus additus dies instauratitius 163
Circi 54
Circuli cœlum ambientes undecim 55
Circuli mensura quomodo inveniendæ 69
Circulorum cœlestium natura incorporalis linea 55
Circulorum Solis, Mercurii & Veneris ordo 65
Circulus lacteus solus præ omnibus visibilis 55
Circulus per quem Sol currit, quot stadiorum 75
Circulus quid 70
Circus lacteus 54
Circus quid ibid.
Cirritum pirum 264
Cissybium, Cymbium quid 365. 366
Citreum malum 263
Citreum malum contra tineas & venena ib.
Citrosa vestis 264
Civitates cœtus jure sociati 34

Civitates Deo acceptissimæ 32
Clarium oraculum 199
Clarius Apollo 202
Claudia 237
Claudius imperator cui sacer dictus 282. *a*
Cleomenes Lacedæmonius servorum opera in bello usus 166. 167
Cleopatræ luxus in unione absumpto 259
Clusivius cur dictus Janus 159
Cn. Domitius *ibid.*
Cn. Domitius censor 253
Cn. Flavius scriba fastorum editor aut proditor 181
Cn. Matius vel Mattius 141
Coad pro *quoad* 152. *b.*
Coccymelum malum 263
Cochleæ saginatæ 249
Cocytus fluvius infernalis quid 37
Cognitio sui ipsius qualis 35
Cognomina ex propriis nominibus tracta 148
Cohortes voluntariæ 166
Coitu maris fœminæque cuncta gignia 157
Coitus Venereus parvus morbus comitialis 246
Colere quid 232. *a.*
Colores Epicureus loquax 4. quid Platoni objecerit *ibid.* taxatus 5
Color quamquam incorporeus, nunquam tamen sine corpore 441
Coluri duo 56. nomen eorum unde *ibid.* eorum cursus *ibid.*
Comœdiarum fabulæ 5
Comisatio quid 161. *b.*
Comitia mense Martio auspicati solita 170
Comitiales dies quinam 184. 185
Comitialis morbi pars quædam coitus Veneteus 246
Commasculare frontem 431
Commissione, id est recitatione 241
Commune omnium quid 11
Compagibus septem membra quæ dividuntur juncta sunt 30
Comperendini dies quinam 184. 185
Compitalia 140. 184. unde dicta 154. 155
Compitalia quibus verbis concipiantur 142.
Compositum figmentum quid 4. *b.*
Computus modus veterum 110. *a.*
Concentum ratio Sphærarum cœlestium quomodo recepta Pythagoræ 82. 83
Conceptionis fœtus in utero dispensatio per hebdomadas 28
Conceptivæ feriæ 184 quales *ibid.*
Concilii Asiæ decretum de nomine ejus non nominando, qui templum Dianæ incenderat 397
Concilia hominum quænam justa 34
Conclamatum frigus, pro maximo 419
Concubia 238
Concubia nox 238
Condere, verbum mortuale 74. *b.*
Conditione non æstimandos homines, quos casus affligat 164
Conditiva olea 268
Conditivum malum 263
Confissus idem quod fectus 233. *b.*
Conjunctivus modus à conjunctione, quæ ei accidit, nomen habet 428
Connexio omnium rerum à summis ad ima 53
Conscientia virtutis amplissimum præmium 14. 107
Conscientiæ malæ tormenta, vultuum pallor depascentis imagine significari 37. 38
Conscio sibi male quantumlibet levia commissa, videri acerba 411
Consivia Ops Romæ urbis tutelaris Dea 236
Consivius cur dictus Janus 159
Consuetudo altera natura 427
Consuetudo morem sequitur 424
Consuetudo qualis sequenda 143. *a.*
Consultare pro interrogare 146. *a.*
Conticuum vel conticinium, diei circa partem 138
Continentia ostentatrix 418
Contraria uni rei accidere simul non posse 111
Converſiones lucis tres 26 quales *ibid.*
Convivales quæstiones 411
Convivarum ingenia primum philosopho spectanda 407
Convivarum numerus 190
Convivia nihil magis decere quam mœrorem cordiam 406
Conviviales sermones quales 411
Convivio an interesse etiam philosopho deceat 403. 404
Convivium tumultuosum & sobrium 222
Κῶλον 441
Copia rerum non negligenda Grammatico 219
Copiæ quomodo veteres indulserint 140
Cor cœli Sol 69. & Jovis oculus 210
C. Orchius trib. plebis 257
Cordis figura in bulla cur gestata 149
Cor in animalibus cur in perpetuo motu 60
Corinthus devota 243
Cornelia lex 258
Cornelius Sulla dictator 262
Cornicari pro radiare 212. *b.*
Cornix cornici oculos, proverbium 418
Corn. Rufus Decemvir cur Sibylla cognominatus, & deinde Sylla 185
Cornu pellucidum natura 11
Cornua cur Mosi attributa 212. *a.*
Cornua veli 368
Corona fidus 59
Corpora caduca divinitatis mentis haud capax

pacia 52
Corpora divina ſtellæ & ſidera 53. unde animata *ibid.*
Corpora ex quatuor elementis & tribus eorum interſtitiis conſtant 23
Corpora humana ſola erecta 52
Corpora mathematica 16. 85. ex quibus conſtent 23
Corpora metallica vaſta 15
Corpora noſtra inferi & animæ ſepulchra 37
Corpora omnia ſuperficie terminari 16
Corpora quædam luna creſcente vel decreſcente augeri vel minui 41
Corpora ſolida quibus dimenſionibus conſtent 84
Corpora vel ſunt mathematica, vel videntur 23
Corporis denſitate animi vim hebetari 52
Corporis dimenſiones longitudo, latitudo, altitudo 17. 23
Corporis humani membra ſeptentario diſponi 29. 30
Corporis omnis motus ſeptentarius 30
Corporis ſeptem gradus, & partes totidem exteriores *ibid.*
Corporis ſiniſtra membra pro omnibus habita 46. *a.*
Corporis vires quibus maxime roborentur 173
Corporum caducorum propria hæc duo ſentire & creſcere 52. 67
Corporum qualitates contrariæ 418
Corporum ſoliditas quibus conſtet 17
Corporum termini incorporei 16
Corporum termini quatuor 23
Corporum terrenorum & ſuperorum differentia 52
Corpus animæ cuſtodia 44
Corpus animæ ſarcina 128
Corpus cur δίμας σῶμα 40
Corpus fœx rerum divinarum 44. prima ſubſtantia animalis *ibid.*
Corpus geometricum quale 21
Corpus ideo non immobile, quia non videtur agitari 124
Corpus mortale 112
Corpus nominando & ſuperficies continetur 16
Corpus nullum proprie plenum 15
Corpus omne natura diſſolubile 402
Corpus quadratum 16
Corpus quamdiu animetur 49
Corpus ſolidum στερεὸν 17. eſt octenarius numerus *ibid.*
Corpus ſolum hominem non poſſe movere 122
Corpus tantummodo in homine mortale 113
Corpus trigonum 16
Corpus velut carcer animæ 37
Corpus vinculum, carcer, ſepulchrum 40
Corvi edaces 418
Corvi ſaluratores 236
Corvorum & cornicum ætas fabuloſa 418
Coruncanius 142
Corylos arbor 260
Cotonea mala frigida 421
Cotonium malum 263
Crafi ſervitus 163
Craſſi in dicendo maturitas & gravitas 310
Craſſum ſemel tantum in vita riſiſſe 223
Crater Liberi patris inter Cancrum & Leonem 23
Crateres Delli, in Sicilia 360
Crateris ſecta 149
Cremontum pro incrementum veteres dixere 27. *b.*
Cremera 187
Crepitantibus ſtarnis, antiquæ dictum 385
Creſcendi in longum & latum quando finis 28. 29
Creſcendi natura ad nos de luna 67
Creſcendi vi ſola vivere arbores & herbas 52
Creſcendi vis animæ cur indita *ibid.*
Creſcere & ſentire animalibus cæteris cum homine commune *ib.*
Creſcere pro moveri in altum 23. *a.*
Crета 31. 192
Cretenſes 182
Crines abſcindendi morituris mos 358
Κρίος unde dictus Aries 212
Criſpi capilla quare ſero caneſcant 430
Critobulus Socratis ſcommate notatus 411
Critolai facundia 144
Critolaus Peripateticus Romam legatus *ib.*
Crocodilis de teſtis ovis naſcitur 447
Cronia ſacra 155
Κρόνος Saturnus 156
Κρόνος & χρόνος cur dictus Saturnus 214
Κρυσὸς 353
Cruditates unde 414. 419
Cruſtuminium pirum 264
C. Titii, de moribus ſui ſæculi querimonia 257
Cubus 17. 85
Cubus ſoliditatis perfectio *ib.*
Κύκνειον ἆσμα. 48. *b.*
Cucurbitiva ficus 265. à forma ſic dicta *ibid. b.*
Cucurbitivum pirum 264
C. Vettius Pelegius à proprio ſervo necatus 166
Culminea olea 264
Cultus maximus Deo debetur 51

Cunabula pro incunabula 27. *a.*
Cupiditas pars animæ 24
Curis hasta Sabinis 159
Curius 142
Curtii equitis Romani delicatura ſcomma in Auguſtum 234
Cuſtos pro miniſtro 281
Cutylienſis lacus 153
Cybele cur leonibus vehi fingatur 210. 217
Cybele, ſive mater Deum pro terra *ibid.*
Cylicranorum natio 367
Cymbia 364. 365. quid & unde dicta 335
Cynicæ Satyræ Varronis, quæ & Menippeæ 167
Cyreneſium mos 152
Cytonea mala frigida 421

D.

D Litera inter duas cùr ſæpe ponatur vocales 401
D literam ſæpe literæ *I* apponi, decoris cauſa 158
Dædala Circe 388
Dæmones unde dicti 215
Dæmonum nomen quomodo diis conveniat 216
Δαίμων numen 205
Damaſippus Ciceronis ſcommate notatus 228
Damnatus ſacrorum quis 271
Dari, datur, dicitur, *dor* non dicitur 479
Dardanus 31
Darii matris ſervitus 163
Deæ Eleuſiniæ 7
Debita totius anni ſoluta menſe Martio 170
Decadis perfectio 29
December Saturno ſacer 152
Decemviri 141. 177
Decimam Herculi vovere ſoliti veteres 291
Decimanum pirum 264
Decreti neceſſitas 68
Decretum hoc eſt, μοῖρα, ſive providentia 350
Deducere idem quod detergere 274
Deducere quid 225. *b.*
Deductum carmen, deducere vocem 387
Defunctorum corpora cremandi mos 422
Δείνωσις 294
Dei omnipotentia 51
Dei templum mundus 47. 51
Delatio, διαβολὴ 409
Delebores Rex Aſſyriorum 216
Delicuere pro declarare 64. *a.*
Deli inſulæ fluctuatio 153
Deliius cur dictus Apollo 193
Delli, crateres in Sicilia 360
Delos inſula unde dicta 197. curque in ea natus Apollo dicatur 196. 197
Delphicum oraculum 35. 191. 199
Δίλφιος Apollo cur dictus 198
Delphis templum Apollinis incenſum 279
Δίλφον pro uno 198
Delubrum quid, & unde dictum 273
Demaratus Corinthius 146
Δήμιος corpus dictum 40
Demodochus citharœdus 405
Demoſthenis ad Laidem reſponſio 226
Demoſthenis adulterium 165
Denarius primus numerorum limes 20
Denſatum & *denſetum* in quo differant 13. *a.*
Dentes cur ſine ſenſu 428
Dentium dolor ubi *ib.*
Dentes quando incipiant è mandibulis infantium emergere 28
Deo cultus maximus debetur 51
Deo cur nullum ſimulachrum apud veteres 7
Deo nihil acceptius quam civitates 30
Deo ſive τῷ ἀγαθῷ Sol apud Platonem ſimillimus 7
Deorum adulteria 5
Deorum Deus Janus 159
Deorum numero recte adſcribi urbium conditores 35. 36
Deorum tutela & providentia nos gubernari 49
Deos à civitate jam capta diſcedere, unde traxerit Vergilius 361
Deos omnes quotquot ſunt ad Solem referri 190
Deos tutelares evocandi mos 285. 286
Deprecari pro evitare 16. *a.*
Deſervi, deſertum ab antiquis dictum pro *deſevi, deſitum* 262. *b.*
Deſiderium motus animæ unde 44
Deſpici quomodo Dii dicantur 140
Deſcriptio, figura, γραφὴ, tabula 56. *b.*
Devotionis urbium & exercitus verba 286
Deus & Mens ultra animam & naturam 6. 7
Deus *Lux* apud Plutarchum 7. *a.*
Deus mundanæ mollis artifex 21. 86. 87. 101
Deus prima rerum omnium caſu & origo 51
Deus qualis ſit ſciri non poteſt 7
Deus quid 42. 113
Deus ſummus & omnium princeps 70 [illegible] 80

Τὸν ἐξ ἀρχῆς αἴτιον 6
Deus summus cœlum 51. 60
Deus summus & omnium princeps 60
Deum sola mente concipi 51
Dextræ partes omnes cur validiores 415
Διὰ vocari Cretensibus τὸν ἥμιφαν Διὸς, delatio 409
Diales consules ut diales flamines 227
Diametros quid 26. 70
Diametros orbis CCCLX stadiorum 442
Diametros quomodo efficiat mensuram circuli 70
Diana idem cum Jano 157
Diana Opis vocata 367
Diana quomodo Jana dicta 158
Diana quæ Luna ἀφ' ἑτέρας dicta, quasi ἀπὸ τέρας 450
Diana viarum præses, unde & Trivia dicta 158
Διὰ πασῶν harmonia 24. duplari numero nasci ibid.
Διὰ πασῶν quot tonis constet 84
Διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε ex Triplari numero 84
Διὰ πέντε 24. ex hemiolio nasci ib. 83
Διὰ πέντε quot tonis constet 84
Διὰ τεσσάρων 24. ex epitrito nascitur 24. 83
Διὰ τεσσάρων quot tonis constet 84
Diatonum melodiæ genus 309
Dicendi genera quatuor 224
Dicteria idem quod joci 224
Dicteria atque joci diversorum 225. 226. 227
Didia lex 258
Dido quomodo apud mensam libat 289. 290
Dido cur ante nuptias Cereri, Apollini & Libero sacrificarit 292
Didonis convivium 405
Didonis fabula falsa 352
Διδυμαῖος Apollo cur dictus 198
Die atro nefas sacra celebrari 183
Die crastini 141, 142
Die noni 142
Die pristine 141
Die quarto & *die quarte* 141. 142
Die quarto de præterito, *die quarti* de futuro dictum ib.
Die quinti & *die quinte* ib.
Diei conversio minima 26
Diei observatio & divisio 136. 137
Dierum discrimina quæ apud Romanos 181
Dierum in mensibus numerandis ratio 188. 189
Dies atri 184. qui & communes 186. unde dicti ibid.
Dies civilis 137. ejus divisio ibid.
Dies horis duodecim absolvitur 72
Diesis semitonium dictum 84
Dies intercalaris 177
Dies longissimus Sole in Cancro, brevissimus in Capricorno existente 197. 198
Dies festi, profesti, intercisi 184
Dies ominosi *religiosi*, nefasti, *atri* dicti 46. b.
Diespiter dictus Jupiter quare 182
Differentia corporum terrenorum & superorum 44
Digestiones quatuor 414
Digestionum varietas ibid.
Dignor, passive 22. a.
Digitus medicinalis, quique per ipsum numerus significetur 437
Dii Penates, qui μεγάλοι, χθονίοι, δυνατοὶ, παῖδοι 276
Dii laneos habent pedes, proverbium 156
Dii sub simulachris & imaginibus coli maluerunt 7
à Diis quid petendum 149
Diluculum, dies civilis pars 138
Dimensio solidi corporis triplex 23. &c. 28
Diocles Carystius 167
Diogenes cynicus servus philosophus 144
Diogenes Stoicus Romam legatus ibid.
Diogenis facundia 411
Diogenis in Antisthenem scomma innoxium 411
Diogenis secta 149
Diogenis servitus 163
Dionysius idem qui Sol 200. 201
Dionysius siculus Tyrannus 39
Διὸς φύλακος 260
Diox piscis genus 389. a.
Disarius medicus 413
Discludere 387
Διὰ δέκα πασῶν symphonia ex quadruplo numero 84. quot tonis constet ibid.
Dis mortis Deus 40
Dissiptum sive dissepium intestinum 29. b.
Distinctionis necessitas 131
Distisus pro distæsus 280. a.
Dissolutus ἀνώλος 161. a.
Diti humana capita sacrificata 153
Diti oscilla sacrificari cepta 154
Diti sacellum erectum 153
Ditis & Proserpinæ sacrum, mundo patente 186
Ditis imperium à lacteo circulo incipit 42
Ditis imperium inferi & mors 42. a.
Divinationis & Medicinæ cognatio 206
Divinationum affectata confusio 31
Divinitatem humano generi inesse 51
Divinorum una natura 67
D. Laberii dictum 239
Docenti modus quomodo servandus 92

Doctrinæ cuique suæ prolatio jucunda 407
Dodona 153
Dolon qualis ab Homero & Virgilio fingatur 350
Dolores unde oriantur 415
Domini patres familias dicti 165
Domino invito nihil auferendum 49
Dominorum in servos tyrannis 164
Domitiani appellatio Octobri indita 174
Douzæ filii epitaphium 38. a.
Douzæ filii laudes 139. b.
Draco ἀπὸ τῦ δέρκεσθαι dictus 205
Draco caudam suam vorans cur Jani imago 158
Dracones cur Æsculapii & salutis simulachris jungantur 205
Dracones quomodo rejuvenescant ibid.
Draconis species & nomen quomodo ad Solem referatur ibid.
Draconibus cur sedium sacrarum & thesaurorum custodia assignetur ibid.
D. Silanus 248
Duabus sellis sedere, proverbium 230
Duali numero carent Latini 452
Ducere, solennis in hostiis mactandis dictio 278. a.
Dulce vocari mel, suave vinum 424
Dulce cito satiare 425
Dulce & suave differre ibid.
Dulcedo ebrietati adversa 424
Dulcis nomen quomodo melli & mulso attribuatur 120
Dulcia cur frigida dulciora quam calida 437
Duo, numerus liniæ similis 85
Duplaris numerus 67. quid 83
Duplum, duo ad unum 87
Duracina uva 266
Duricoria ficus 265
Δυσκεφαλία 429
Δύσπνοια quid 48. b.
Dyadis vis 21
Dyas prima lineæ protractio 43

E.

E & I indifferenter usos veteres in fine 141
Eanus qui & Janus 158
Εαυτὸν τιμωρούμενος 121
Ebon vel Hebon Bacchus 200
Ebrietas ex calore 422
Ebrietati adversa dulcedo 424
Ebrietatis comes oblivio 43
Ebriis eadem quæ nimium frigentibus contingere 422
Ebriorum curationes ibid.
Ebriorum mala, atque his laborare senes etiam sanos 422
Ebrios cito senescere 421
Ebur, natura densatum 13
Ἐγκέφαλον χοιρεῖον 171
Ἐκαέργος ἡ ἑκηβόλος Apollo unde dictus 197
Ἐχῖνος erinaceus, animal 417
Ἐχῖνος & ἐχῖνος herba 417. a.
Ἐχῖνος τετραχύτερος adagium ibid.
Ecliptica linea 56
Ecliptici locus 26
Ἐκφάνσεις 295. 305
Edacitas aciditatis & fumorum è stomacho ascendentium causa, non cibi varietas 419
Edecumati joci 223
Edecumati sodales 144
Edentes avide cur citius satientur 434
Edere, idem quod divulgare 64. a.
Ἡχὼ Inui sive Panos amica 214
Ἡλιοδλίτης 191
Ἡρακλῆς unde & cur dictus Hercules 207
Ἐ κεῖνον 301
Elegantia dicti in quo consistat 271. b.
Ἐλελεῦ Apollo cur dictus 195
Elementa cum fluant, cur nunquam solvantur 114
Elementa quatuor 21. quomodo vinciantur, eorumque discors concordia & ordo 21. 22. 23
Elementa tribus interstitiis separantur 33
Elementis in singulis binæ qualitates 21
Elementorum diversitas 419
Elementorum in animimalibus dispositio 419. 446
Elementorum jugabilis competentia 23
Elementorum ordines tres 41
Eleusiniæ Deæ 7
Eleusinia sacra à Numenio vulgata 7
Elysii campi ubi 41
Ἐμβόλιμοι menses qui 176
Em pro eum 155. b.
Emdem pro eundem ib.
Empedoclis versus male intellectus 9. a
Ἐν τὸ πᾶν 190
Enarmonium melodiæ genus 92
Enclisis Græcis, quæ Latinis Modus 451
Enniani seculi stylus 385
Ἐνορθαλμίζειν inoculare, ab insitionibus tectum 2. b.
Ἐνοσίχθων cur Neptunus 198
Ἐνοπλίχεια 53
Enuntiatione mala quædam apud Virgilium corrumpi 283
Ἐνύπνιον insomnium quid 1

Ἐγκώμιον Petronius eleganter describit 8. b.
Ἐγκύκλια bellaria dicta 244. a.
Ἐγκωμιαστικὸς 306
Ἐκδύνε quid 10
Epicletus servus philosophus nobilis 168
Epicurei à vero devii 4
Epicurus 167
Ἐπιγλωττὶς 443. 444. 445
Ἐπιμελὴς Apollo dictus 195
Ἐπιμηλὶς malum 263
Ἐπιφάνεια planities 17
Epitheta Virgiliana 389. 390
Ἐπίθυλον 140
Ἐπιθυμητικὸν animæ pars 24
Ἐπιθυμητικὸν animæ unde 44
Ἐπιτέλεσις 307
Epitritus primus 24. 67
Epitritus quid 83
Epogdous numerus 67. quid 84
Ἑπτὰς septenarius 25
Epulæ 184
Equus pro equo & sessore, sicut *equitare* tam *equi* quam hominis 401
Equitis Romani in Augustum scomma 235
Equus Sejanus, proverbium 46. a.
Er Harmonii filius 3. b.
Er nomen Asiaticum ib.
Er Platonicus 3. 128. natione Pamphilus 3
Er redivivus 15. a.
Erasistratus in Platonem jure invectus 443
Eridanus 126
Ἔρις 341
Eris Historia verbis Platonis 3. a.
Ἑρμηνευτικὸν animæ unde 44
Ἑρμῆς Mercurius ab ἑρμηνεύειν 190
Ἔρως numem 205
Errantes stellæ cur apellatæ 54. earum motus ibid.
Erraticarum stellarum celeritas mirabilis 54
Erraticis stellis certum spatium cursus datum 69
Eructationis causa edacitas 416
Ἐρύθεια Hispaniæ insula 367
Ἕσπερος, Hesperus stella 138
Essentia individua & dividua 43
Essentiæ suæ contrarietatem nihil recipit 118
Esuriens quomodo bibendo famem sublevet 434
Et pro ac vel atque 386
Etruscæ ab Hostilio debellatæ 145
Etruscorum magistratuum gestamen 146
Εὐημελοζία 360
Εὔδηλος cur Bacchus dictus 203
Εὔηλος Martis nomen proprium ibid.
Evandri mater 142
Εὐκελὴς cur Sol dictus 201
Evelatum quid 132. a.
Eunuchi cur pilis careant 423
Eunuchis debilitas unde, item vocis gracilitas 439
Evocandi deos tutelares mos 285. 286
Evocationis deorum carmen 286
Eupolis C. Gracchi servus 166
Euripidem Aristoteli cur & quomodo prætulerit Virgilius 358
Eusebius rhetor 134. 145
Eustathius 144
Eustathius & Flavianus amicitiæ par insigne 145
Exanimos & *exanimes* pariter dixere veteres 140
Exclamatio pathetica, ἐκφώνησις 305
Exemplares virtutes 34
Exemplis quam ratione magis capi plebeia ingenia 414
Exemplum patheticum παράδειγμα 301
Eximiæ hostiæ 277
Eximii vocabulum, sacerdotale nomen ibid.
Exit pro vitat 392
Exitium pro fine & exitu cujusque rei 38. b.
Exprobatio ad contumeliam, quæ Græcis λοιδορία 409

F.

Fabæ Pythagoreis interdictæ 9. a.
Fabariæ Calendæ Junii 173
Fabarum semina arbores steriles efficere 9. a.
Fabas alvum subducere ib.
Fabii Gurgitis luxus 247
Fabis abstine, proverbium 9. a.
Fabis sæpius urebatur Pythagoras ibid.
Fabius Max. Servilianus 186
Fabricius 142
Fabulæ Æsopi illustres 5
Fabulæ nomen quid indicet *ibid.* & cur repertæ ibid.
Fabularum diversitas 5
Fabulas philosophia quas rejiciat, quasve recipiat 5. 6
Fabulis uti an conveniat philosopho 5. & quibus & quando 5. 6
Fabulo quid 223. b.
Fabulosa narratio 5
Fabulosa à fabulis secernenda sunt ibid.
Facere, in mundo quid 40
Fadus, pro vinculo, continentia 23. b.
Fœminæ duodecimo ætatis anno puberes 423
Fœminarum vox cur gracilior 430
Fœx melis cur in summo, cum omnium aliarum rerum in imo fit 432
Fœx vini quasi radix ejus est ib.
Falx cur Saturno attributa 152. 157. in Siciliam decidit ibid.

Famæ incrementum 341
Familiarum apellatio 164
Fannia lex 249. 257. ejus servitas 258
Fannia lex centussis appellata Lucilio 258
Fari quibusnam horis fas vel nefas 184
Farra grandia hyberno pulvere, verno autem luto 364
Fasti dies 184. quinam 185
Fastus dies an nefastus sit, ad rem militarem nihil pertinere 187
Fatalis Scipionis LVI annus 30
Fatalis Scipioni non poterat vitari 32
Fatum, fatalis vitæ tempora 49
Fatua Dea cur dicta 171
Fauces quid 400
Fauna Dea cur dicta 171
Fausti Syllæ in sororem jocus 226
Faustuli conjux Acca Larentia 161
Fax prima 138
Febrienti simplex cibus dandus 413
Februarius cur solus XXVIII dierum tantum 175
Februarius secundus à Numa mensis constitutus *ibid.*
Februarius ultimus anni mensis inter calationi deputatus 176
Februus Deus lustrationum potens 175
Feriæ 184.
Feriæ familiarum propriæ *ib.*
Feriæ quomodo polluantur *ibid.*
Feriæ singulorum *ibid.*
Feriæ viduis magis quàm virginibus ad nubendum aptæ 183
Ferialium dies unde dictus 140
Ferialium non *ferialiorum* *ib.*
Feriarum publicarum quatuor genera 184
Feriis cuiquam vim facere, piaculare 183
Feriis quid agi liceat 185
Ferrea sæcula 108
Ferrum natura frigidum 420
Fescennini Augusti 234
Festi dies 184
Festis diebus quid facere liceat 274
Festorum nomina neutra *orum* & *jum* in genitivo plurali 140
Festra quid 291
Fici grossi 266
Ficorum genera 265
Ficum solam ex omnibus arboribus non florere 266
Ficus alba ex felicibus arboribus, nigra ex infelicibus 265
Ficus à pompis cur secernatur 266
Fidenæ oppidum devotum 287
Fidenates ancillarum in Romanos fide oppressi 167
Fidium natura sonora 83
Flaminicæ feriæ, vel flaminicæ 184
Flammeum caput apud Tertullianum quid 474
Flatus ex ære liquidiore se facto 426
Floralia festum 140
Floralium non *floraliorum* *ibid.*
Fluctra quarum 41. *b.* maris μεσόκωφα *ibid.*
Fluctæ 254
Fluvius oblivionis quis 37
Folliculus seminis receptaculum 37
Fons à nullo nasci dicitur 126
Fontium aquæ hyeme calidæ, æstate frigidæ 425
Formæ Geometricæ linearum ex diversis numeris describuntur 17
Fortitudo animi jam purgati 34. politica 33. exemplaris 34
Fortitudo corporis unde 427
Fortitudo Scipionis 36
Fortitudinis excellentia 33
Fortitudinis officium 32
Fortuna cum Homero neglecta 350. 351
Fortuna omnipotens dicta Virgilio 350. eadem providentiæ ministra *ibid.*
Fortunarum simulachra apud Antium 216
Forum Romanum regio octava Romæ appellata 156. *a.*
Fregellæ oppidum devotum 287
Frequentativa verba Latinis solis propria 476
Frigidi nomen quomodo de nive & saxo usurpetur 120
Frigus ex aeris motu æstate 426
Frontonis ficum dicendi genus 309
Fructus acidi, aut vini saporem referentes, frigidi 421
Fructuum aut frugum repertor Saturnus 152
Frumenta Luna deficiente colligenda 450
Fullianum pyrum 264
Fulvius fullonis filius 226
Furius consul 177
Furtum nullum sub Saturno commissum 136
Fusii pro Furiis 271
Fusius Bibaculus 224

G.

Gabii oppidum devotum 287
Gabinii saltandi peritia 252
Gaditanæ saltationes 223. *a.*
Gaditanorum pro Herculis templo defensio quid significet 207
Gaditanum fretum 436
Galaxias, lacteus circulus 15
Galaxiam ultima sphæra, quæ aplanes dicitur, contineri 36

Galbæ eloquentia & corporis habitus 239
Galbæ gibbus Augusti scomate notatus 232
Galla instrumentum sutorium ib.
Gallicinium diei civilis pars 138
Gallinæ an ovum extiterit prius 446. 447
Galli quando vitis aut oleæ cultum didicerint 108.
Gangen transcendere nomen Romanum non potuisse 107
Ganymedes qualis apud Homerum & Vergilium 350
Gargara cur frugifera 363
Gargara Idæ montis cacumen 362
Gargara in Mysia ibid.
Gargara oppidum 363
Gargara pro multitudine ib.
Gargares cives ib.
Gaudentes cur rubeant 431
Gemini cur Mercurio assignati 77
Gemini quomodo pro Sole 212
Geminorum signum 25. 62
Genera verborum quæ & quot 477
Generandi facultas ex humore translata 157
Generationis vis quando in masculis se prodat 28
Genesis seu Genitura hominum 205
Genethliaci 67
Generalea somnium 11. quid significet 11. b.
Gens togata pro Romanis 391
Genui ex quo themate veniat nullus scit 479
Geometricum corpus quale 21
Germanici appellatio Septembri menfi indita 174
Gerundi modus 477
Geryonis armenta Herculi abacta 168
Gigantes qui fuerint 206
Globis novem connexa omnia 59
Gloria, apud indoctos virtutis præmium, spernenda 107. 112
Gloriæ apud posteros cur sperari non possit perpetuitas 107
Τνώμων quid 102
Γνῶθι σεαυτὸν Delphico templo inscriptum 35. 145
Gradivus 389
Græca nux 261
Græci ablativum non recipiunt 452
Græcorum catalogus apud Homerum 345. 346
Græcorum quorundam annus qualis 169
Græcorum verborum usus apud Vergilium & alios Latinos veteres 385
Græcos sua omnia in immensum tollere 218
Græculi cujusdam verificatoris apud Augustum impudentia 236
Græculum pirum 264
Γραμμὴ 16. b.
Grammaticum rerum copia minime negligenda 219
Gras pro cras 152. b.
Grassum pro crassum ibid.
Gravari, ejus usus apud Macrobium 39. b.
Gravia per se deorsum ferri 117
Gravisca oppidum 346
Grossi fici 266
Grumenti obsidio, in eaque servorum quorundam in Dominas fides 166
Grumentini quales 165. b.
Grypi quinam 410. b.
Gulæ irritamentum non cibi varietas 419. 429
Gulæ patrocinium 417
Γυναικωνῖτις 173
Gurges Fabius à luxu sic dictus 248
Gustus vis unde 428

H.

HAbitationis nostræ cardines 96
Hadriaticum mare 436
Hamma Hebraice Solem denotare 212. b.
Hammon in arena inventus ibid.
Hammonis Dei effigies 412
Harmonia cœli 17. 67
Harmonia cœli Soli amica 214
Harmoniæ vocis & numerorum Pythagoras inventor 82. 83. 84
Harmoniam cœli cur non sentiamus 92
Harundineæ ficus 265
Hebon Liber pater dictus 200
Hecubæ servitus 94
Hederæ natura 203
Heliopolitæ Jupiter 216
Heliopolis ibid.
Helvidii Prisci apud Tacitum laus 128. a.
Hemiolius numerus 67. primus 24. quid 83
Hemisphærium 55. 62. 71
Hemitonium, ἡμιτονιον 84
Heracles urbs ab Hercule structa 367
Heracleotica nux 261
Herbarum diversi succi & qualitates 417
Herbas sola crescendi vi vivere 52
Herculanea ficus 265
Hercules apud quos maxime colatur 206
Hercules cur cum scypho fingatur 366. 367
Hercules Geryone occiso ejus armenta abegit 168
Hercules idem apud Rom. Pontifices qui & Mars 292
Hercules idem cum Sole 207
Hercules unde & cur ἡγεμονικὸς dictus ib.
Hercules unde victor dicatur 280
Herculem multibibum fuisse 366
Herculem poculo vectum 367

Herculem quaſi Deorum virtutem gigantas interemiſſe, quid ſignificet 206
Herculi clavam ſubtrahere, impoſſibile 315
Herculi cur attributi Salii à Vergilio 290. 291
Herculi decimam voveri ſolitum 291
Herculi cur duodecim tantum labores attributi 207. *a, b*
Herculis cum ædituo ſuo luſus 161
Herculis & Cereris xii Cal. Januarias ſacra 290
Herculis nodus 204
Herculis poculum ſcyphus 366
Herculis polluctus 257
Herculis ſacra cur aperto capite facta 281
Herculis ſacro cur non liceat mulieribus intereſſe 173
Herculis ſacris epulari ſedentes 281
Herculis ſtella eadem Chaldæis, quæ & Martis 291
Herculis Victoris ædes duæ 280
Herennius Auguſti ſcommate notatus 232
Hermunthi raurum Pacin pro Sole coli 212
Hernici populi a Pelaſgis oriundi 357
Hernicus dux *ibid.*
Herodes ſcommate ab Auguſto notatus 232
Heroes apud inferos cur Vergilius finxerit 36
Herſiliæ raptus 146
Heſiodi cerimoniarum ſacra 5
Heſiodum in Bucolicis Vergilius imitatus 311
Heſiodus Reges cum Diis in cœlo collocat 36 ejus verba. *ib. a, b*
Heſperia pro Italia 138
Hierapolitani 198
Hierophanta Græcis quinam 228. *a*
Hilaria quando celebrentur 210
Hilares & *hilarei* pariter dixiſſe veteres 140
Hippocratem tam fallere quam falli neſcire 27
Hippocratis laus *ib.* ejus de muliere quadam hiſtoria *ibid.*
Hira præcipuum omnium ineſtinorum 29
Hiſtoria poſt Saturni tempora clarâ & perſpicua 156
Hiſtoriæ defectus ſupra Ninum 108
Hiſtoricorum inchoandi narrandique lex 312
Hiſtriones veteribus non inter turpes habiti 251
Homeri aurea carena 53
Homerica apophthegmata proverbiorum inſtar 349
Homericus cenſor Menelaus 23. *b.* ejus imprecatio 23
Homeri divina providentia 42
Homeri & Vergilii par ſplendor 335. 336
Homeri & Vergilii in fabulis inſerendis ſimilitudo 349
Homeri fabula, de Jovis itinere ad Oceanum, quid ſignificet. 108
Homeri majeſtas: & quatenus eam imitatus Vergilius 344
Homeri ſumma laus 385
Homeri virtia quomodo Vergilio expreſſa 343
Homero verſum ſubtrahere, impoſſibile judicatum 315
Homerum in quibus & quomodo imitatur Vergilius. 312. 313. 316. *& ſeq.*
Homerus divinarum omnium fons & origo 108
Homerus in quibus ſuperet Vergilium 337. 338. *& ſeqq.*
Homerus naturæ conſcius 170
Hominem ab anima moveri 122
Hominem conſtare ſeptenario 27
Homines an morbis facilius quam peccdo occupentur 413. 417
Homines Deorum providentia gubernari 49
Homines non eſſe corpus ſed mentem 112
Homines non fortuna ſed moribus æſtimandi 164
Homines primi rudes atque ſilveſtres dicti 107
Homini naſcenti quatuor numina adeſſe & quæ 205
Homini non moriendum ſuapte ſponte 48
Homini ſola mens ſive animus cum cœlo & ſideribus communis 51. 53
Homini unde datus animus 44
Hominis ætas perfecta & robuſta quæ 29
Hominis duplex mors 48
Hominis in utero formatio 27. 28
Hominis membra in formatione quando ſecernantur 28
Hominis proſpectus non ultra centum & octoginta ſtadia 57
Homo brevis mundus microcoſmus 113
Homo minimi temporis phantaſia 113. *a*
Homo ſolus rationis capax, ea cæteris animalibus præſtat 52
Horæ unde appellatæ 211
Horatii trigemini *ibid.*
Horizon quid 56. non ultra CLXXX ſtadia 442
Horizon quibuſnam in locis facillime proſpiciatur 57
Horizon terram dividit 94
Horizontis circus in quo efficiatur 57
Horizontis cujuſque longitudo *ib.*
Horizontis diverſitas unde *ib.*
Horrere 386
Hortenſius piſcinarius Ciceroni dictus 253
Horus Cynicus 149

Horus idem cum Sole 211
Hostes esse nobis tot, quot sunt servi, proverbium 164
Hostia ubi Apollini non cædatur 279
Hostiæ ambarvales 278
Hostiæ animales 277
Hostiæ eximiæ *ib.*
Hostiæ injuges *ib.*
Hostiarum duo genera *ib.*
Hostis pro peregrino 185
Hostus unde Hostilius natus 145
Humana corpora cur erecta 51
Humoris multitudo causo morborum 415
Humoris vel caloris exuberantia rerum terrenarum vicissitudinis causa 108. 109
Hyacinthia sacra Apollinis 199.
Hyades in Tauro clariores 63
Hyades Vergiliis vicinæ 62
Hyberno pulvere, verno autem luto grandia farra 364
Hyemis imago aper 209
Hyemis simulachrum *ibid.*
Hyems frigida 26, & humida 418. 419
Hyems quando fiat 102
Hyeronymus Mercurialis 48. *a*
Hylas histrio 242
Hyle, format omne corpus 43. 44
Hymni exordium 89
Hymnorum strophe & antistrophe 88
Hyperbole pathetica 295
Hyperborei populi cur dicti 103

I.

Et *E* indifferenter in fine usos veteres 141
Jactare & *jacere* quid differant 396
Jam sententiæ additum temporis festinationem denotat 28. *a*
Jam veteribus in usu in connectendo 126. *a*
Jana pro Diana 158
Janiculum oppidum 151
Jam gemina facies quid denotet *ibid.*
Jani imago, draco caudam suam devorans 158
Jani portæ cur belli tempore apertæ, pace clausæ 159
Jani simulachrum quadriforme Faleris advectum 158
Jani tempore quomodo æra signata 151
Jani varia cognomina 159
Jani cur divini honores decreti, & quales 157
Jano cur duodecim aræ consecratæ 159
Jano Januarius sacer 152.
Janualis porta 159
Januario duos dies addidisse C. Cæsarem *ib.*
Januarius anni primus mensis ab Numa constitutus 175
Januarius Jano sacer 152. 175
Janum primum in Italia diis fecisse templa 157
Janus ab eundo dictus, quasi Eanus 158
Janus à Saturno agriculturam didicit 151
Janus cum clavi & virga 158
Janus cur Bifrons 157. & quadriformis 159
Janus Deorum Deus *ibid.*
Janus idem cum Sole 158
Janus idem Deus cum Apolline & Diana 157
Janus in Deorum sacris cur primus invocetur 158
Janus Italiam primus obtinuit 151
Janus Junonius 183
Januis patentibus pransitare & canare cur imperatum 257
Janus pater pro Sole 195
Janus pro mundo 158
Janus quales honores Saturno exhibuerit 152
Janus, quia januis præfit, dictus 158
Janus Saturnum hospitio excepit 151
Ἰανος pro Sole 202
Jason Medeæ maritus 173
Icere quid 263. *a*
Idea anima 53
Ἰδεῖν videre: atque hinc dictus Idus 182, 183
Ἰδιωμος 448
Iduare, Etrusca lingua *dividere* 183
Idulis ovis *ibid.*
Idus 181. unde dictæ 183
Idus copulandis nuptiis religiosæ 183
Idus omnes Jovis feriæ 182
Idus quasi *vidus* à videndo *ibid.*
Iduum dies semper in plenilunio 182. 183
Jecoris ministerium succos ciborum convertere in sanguinem 414. 415
Jecur concretus sanguis, caloris domicilium 415
Ἰὸ σκαλὸν καὶ ἰὸ σκαλὸν quid significet 191
Jehovæ numen ethnicis non fuisse incognitum 202. *b*
Jejuni cur magis sitiant quam esuriant 437
Jejuno cur idem vinum quam ei qui cibum sumpsit, meracius 433
Igne deficiente nihil posse videri 22
Ignem æthereum nobis vitalem calorem communicasse 78
Ignem æthereum nutriri humore 109
Ignis calidus & siccus 22. 419

Ignis cœleſtis & ſempiternus 53
Ignis & aeris per calorem conjunctio 22
Ignis natura in perpetuo motu 69
Ignis qualitates diverſiſſimæ 448
Illaudatus proprie quid 397
Im pro eum 141
Imagines rerum quomodo nobis repræſententur 441
Imago pathetica *εἰκὼν* 301
Imbres apud quos raro cadant 103
Imbres, omnia in terram nutu ſuo ferri, probant 79
Imbris cauſa *ib.*
Imitatio, lectionis fructus 371
Immane pro non bono 138
Immitis mortis Deus vocatus 40
Immobile aliquid in rerum natura 116
Immortale doloris expers ſecundum Arnobium 45. *a*
Immortalitas bifariam intelligitur 115
Impar omnium primus numerus ternarius 18
Imperativæ feriæ 184. quales *ib.*
Imperatorum vita infelix 39. *a*
Imperitia nihil impatientius 416
Impetrare idem quod litare 149. *b*
Impetritus, impetratus *ib.*
Implices cura unde dictæ 444. *b*
Imque pro eumque 155. *a*
Inamabilis 396
Inanimatum quid 156. *b*
Incedere firmiter quando incipiat infans 28
Inchoativa verba quæ 475
Incontinentes qui Græcis *ἀκρατεῖς* 246
Incorporalitatis prima perfectio in numeris 15. 17
Incubare proprie quid 39. *a*
Inculpatus quis 396
Indici maris ortus 105
Indigetes Dii 36
Induciæ inter populum Romanum & Latinos quando firmatæ 186
Inermus & *inermos* pariter dixiſſe veteres 140
Infans quando pubeſcat 28
Infans quando incipiat dentesſcere, firmiter incedere & ſtare, lac nutricis horreſcere, loqui integre *ib.*
Infantiæ cur plurimus ſomnus 430
Inferi ſecundum Platonem & eorum locus 40. 41
Inferis Diis parem numerum & diminutionem convenire 175
Inferos quid eſſe veteres putarint 38
Inferorum flumina quid 37
Inferorum locus quis 37. 38. 40.
Inferorum pœnæ quomodo intelligendæ 37. 38
Initia & initiata quomodo differant 123
Initium nullum idem eſſe cum eo, cujus eſt initium 118
Initium omni rei ineſſe cujus eſt initium 123
Initium quid 38. *b*
Injuges hoſtiæ 277
Innominalis dies quinam 186
Inoculare, *ἐνορθωλμίζειν* ab inſitionibus tractum 2, *b*
Inſcriptiones quædam Romanæ in laudem Prætextati, Flaviani, Albini, &c. 189. *a, b*
Inficium cur digeſtu difficile 424
Inſomnes cur frigidis oblinantur 421
Inſomnia falſa eſſe 9
Inſomnia amoris curam ſequi *ib.*
Inſomnium, *ἐνύπνιον* quid 8
Inſomnium ex cura animi, corporis, fortunæ 8. 9
Inſtar, idem quod effigies & figura 198. *b*
Inſtaurare quaſi inſtar novare Varroni 163
Intelligentia amiciri animam dum per Saturni ſphæram delabitur 44
Intemperantes qui Græcis *ἀκόλαστοι* 246
Intempeſta 138
Intercalaris dies faſtorum præfectis permiſſus 177
Intercalationis cauſa 175
Intercalationis initium quo tempore 177
Intercalationis intermiſſio propter ſuperſtitionem *ib.*
Intercifi dies 184
Inter lupum & canem, proverbium 194 *b*
Interpretandi vis animæ unde 44
Interpreti quid obſervandum, & quomodo oſtentatio vitanda 407
Interrogandi diſciplina 407
Interrogationum congeries ex Homero 408
Intervalla numerorum quomodo ſupplera 87
Inteſtina principalia tria 29
Invenire pro oſtendere 54. *a*
Inuus qui & Pan 214
Io in vaccam converſa 204
Joci atque dicteria diverſorum 225. 226. 227
Jocorum venuſtas in Plauto & Cicerone 224
Ionium mare 436
Jopas citharœdus 405
Jovi fulmen ſubtrahere, impoſſibile 315
Jovi tauro, ariete, verre, immolari nefas 288
Jovis annus 110
Jovis feriæ Idus omnes 182
Jovis feriæ nundinæ 187. ſed lege Hortenſia faſtæ effectæ 187
Jovis fidúcia, i. e. Iris, dictus Iduum dies 182
Jovis fulgor cur hominibus proſper & ſalutaris 67

Jovis

Jovis glans 260
Jovis Olympii fictio ex Homero 340
Jovis simulacrhum apud Assyrios 216
Jovis sphæra pro aere 41
Jovis Statoris ædes 275
Jovis stella duodecim annis Zodiacum absolvit 64
Jovis stellam fulgere 67
Ira brevis furor 256
ira esse 393
Irascentis proprium 295
Ironia *ib.*
Isidis atque Serapis simulachrum 207. 208
Isidis templum 8. *a*
Isis pro Sole cultus 207
Isis pro terra 208
Isocrates primus verba prius libera sub numeros ira coegit 404
Isocratis in convivio quodam responsum *ib.*
Ἰσόμυων μὴν 188
Iter 103. 126
Italia 31. 151
Italia cur Hesperia dicta 138
Italia Saturnia dicta 152
Iuner, Nominativus antiquus 227. *b*
Itis dies Tuscis, qui nobis Idus 182
Judicium animis expectandum 3
Juglans nux 260. dicta quasi Jovis glans *ib.*
Julia 165
Juliæ ad patrem Augustum responsum 238
Juliæ Augusti filiæ Joci 237
Juliæ Augusti filiæ mores 237. 238
Julii Cæsaris de syderum motibus libri 188
Julii Cæsaris in anni dispotione observatio 177. 178. 179. 180
Julius Cæsar dictator 173
Julius mensis, antea Quintilis dictus *ib.*
Juniæ Calendæ cur Fabariæ dictæ *ib.*
Junia tertia Serviliæ filia 226
Junius Brutus primus Romæ consul 173
Junius Brutus quomodo Maniæ sacra immutaverit 154
Junius mensis unde dictus 173
Junius quartus à Martio mensis *ibid.*
Juno aeris arbitra 183
Juno Calendaris *ib.*
Juno eadem cum Luna *ib.*
Juno cur Jovis soror & conjux 61
Juno Lucetia 182. *b*
Juno Populonia 289
Juno pro aere 61. 196
Juno pro imo aere cum terra 276
Junoni Calendæ omnes dicatæ 195
Junoni Calend. omnibus sacra fieri 183
Junoni nuptias curæ esse 292
Junonis Caprotinæ sacra 167
Junonis Monetæ ædes Calend. Jun. dedicata 173
Junonius cur dictus Janus 159
Junonius mensis 173
Jupiter cur Majus dictus 171
Jupiter idem qui Sol 215. 216
Jupiter lucis author, unde Lucetius dictus, & Diespiter 182
Jupiter mundi anima 60
Jupiter pro cœlo 61. 201
Jupiter pro medio æthere 276
Jura unde inventa 292
Justi dies quinam 185
Justitia animi jam purgati 33. exemplaris 34. politica *ib.*
Justitia & pietate tenditur in cœlum 14
Justitia Scipionis 36
Justitia, Virginis in Zodiaco signum 213
Justitiæ amor animis infundendus 2.
Justitiæ χρύσεον ὄμμα 2. *b*
Justitiæ cultæ præmium vel spretæ pœna animis servatur 2.
Justitiæ fructum non terminari cum homine 2. 3
Justitiæ effecta 33
Justitiæ necessitas 2.
Justitiæ officium 32
Ipsum pro deorsum 97. *a*
Ixionis rota quid significet 38

K.

Kalabra curia, unde sic dicta 181
Kalata plebs *ib.*
Kalendæ unde dictæ *ib.*
Reliqua vide in C.

L.

Laquinius aruspex 186
Laberii scomma in Ciceronem 239. 409
Laberius scommate Ciceronem notat 230
Labienus libertorum fide servatus 165
Laboris fructus quis 407
Labrusca uva 266
Lacedæmonii quo ritu Apollinis sacra celebrent 199
Lacedæmoniorum dictio acuta 412. *a*
Lacedæmoniorum mos 237. *a*

Lacte in Nominativo 266. *a*
Lactei circuli cauſæ fabuloſæ vel naturales 55
Lacteus circulus 14. 54. beatorum domicilium 55
Lacteus circulus oblique Zodiacum interſecat 42
Lacteus circulus quid ſecundum diverſorum philoſophorum ſententias 55
Lacteus circulus ſolus præ omnibus viſibilis *ibid.*
Lactis alimonia cur prima naſcentibus offertur 43
Lactis natura quantum ad mores referat 333
Λαγαροὶ verſus 343
Lagea uva 266
Laidis libido ſumptuoſa 226
Laneos pedes habere Deos cur dictum 156
Lanuvini 138
Lanuvinum pyrum 264
Lapides in veſica de potu naſci 446
Larentia Acca Fauſtuli conjux 161
Larentinalia Jovis feriæ quæ, & quando celebratæ *ibid.*
Laribus compitalia inſtituta 154
Laribus quando feriæ dicatæ 160. 161
Laribus templum in campo Martio erectum 161
Laridum unde dictum 432
Latereſianum pyrum 264
Latiar, Latinorum ſolenne 185
Latina Lingua an Græca brevior anguſtiorq; 227
Latinæ feriæ 184
Latini regni ſucceſſio 285
Latini veteres in diebus menſium numerandis Græcos ſecuti 188
Latini ſolummodo accentum gravem recipiunt 454
Latona pro terra 196
Latonæ partus *ibid.*
Latonæ quomodo ſacrificatum 193
Laudare pro nominare 397
Laurearum renovatio in curiis, Regia, Flaminumque domibus per Martii initia 169
Laureum pyrum 264
Lauro ſacrificantes coronari 290
L. Cæcilii ad Cæſarem dictum 239
L. Craſſi eloquentia 253
Lectio cur Græcis ἀνάγνωσις repetita cognitio 44
Lectionis fructus 370
Lectiſternium 146
Leges bonæ ex malis moribus 258
Leges ſumptuariæ unde 258. quæ & cibariæ 259
Leges Sanctæ quid 275
Lentulus Ciceronis gener, ab eo ſcommate notatus 228
Lentulus flamen Martialis 247
Leo dur Solis domicilium 211
Leonis ſignum 63. aquario adverſum 64
Leontini Siciliæ populus 419. *b*
Lepidi tumultus 177
Lepidus Ciceronis cavillo notatus 230
Leporum ſagina 249
Leptoludia ficus 265
Lesbii 195
Lethæus fluvius 37. potus animarum 44
Levia per ſe ſurſum ferri 117
Levigare hodiernis Grammaticis quid 468
Lex Anti Reſtionis 258. 259. Cornelia *ib.* Didia 258. Fannia 257. Lepidi cibaria 257. Licinia 258. Orchia 259.
Lex exacta quid 412. *a*
L. Furius trib. militum 155
Libanus mons 209
Liberalium dies agonium Martiale dictum 140
Liberalium non *liberatorum* 140
Liber pater Baſſareus dictus 200
Liber Pater bellorum potens 203
Liber pater Briſeus dictus 200
Liber Pater cur idem cum Marte 203
Liber Pater Hebon dictus 200
Liber Pater idem cum Apolline 159. 200
Liber pater idem cum Sole 200. 202
Liber Pater νὺς ὀλικὸς cur Ophaicis ſacris tradatur in membra diſcerptus 44. & ſepultus rurſus emerſiſſe *ibid.*
Liber Pater vini auctor 203
Liber Pater unde Sol dictus 201
Liberi bellaria 245
Liberi patris poculum cantharus 366
Liberi patris ſimulachra 200. 203
Liberi quomodo à ſervis diſcernerentur 438. *a*
Libero patri tumultus familiares 403
Liberorum amor naturalis 130
Libertinis prætexta uti non licitum 146. ſed Libertinorum filiis *ib.*
Libra ſignum 63. 213. Veneri aſſignatum 170
Libya torridæ zonæ vicina 170
Libyſtinus Apollo 192
Licinia 248
Licinia lex 258
Liciniana olea 266
Licinia virgo 160
Licinii Craſſi ſaltandi peritia 252
Licinii liberti in Auguſtum ſcomma 234. 235
Liciniorum in piſcibus luxus, unde Murænæ dicti 253
Lictorum à Tullo Hoſtilio inſtitutio 145

Lien frigoris domicilium 415
Ligna humida calore curvari 450
Ligna quænam fabricæ utilia 451
Lignum excavatum Festo navis 152. *a*
Ligùritor lupus Tiberinus dictus 257
Ligyræi, apud quos adytum Libero consecratum 199
Limma à Platone semitonium vocatum 84
Lindii 191
Linea à puncto nascitur 43
Linea de centro ducta partem circuli dividit 70
Linea ex quibus constet 85
Lineas finiri punctis 16
Lineis superficies terminatur *ib.*
Lineas Græci grammas nominarunt *ib.*
Liquescere & *liqui* verba in re amatoria usitatæ 355. *a*
Liquidus ignis 389
Liquor caloris alimentum 437
Litare quid 277
Literæ vocales septem 28
Literarum *G C.* & *C Q* commutatio solemnis veteribus 152. *a*
Literarum profani 61. *a*
Literarum usu memoriæ æternitas constat 108
Litus quid 397. 398. ejus duplex significatio 397
Liviana ficus 265
Liviæ comitatus à Juliæ comitatu diversus 238
L. Julius Cæsar augur 248
L. Mallius pictor 226. ejus jocus *ibid.*
Loca ominosa quæ 47. *a*
Loci in Macrobio à Laur. Valla notati 53. *ab*
Locorum communium in utramvis partem tractatio 486
Locutiones priscæ, *vix egre*, *curiosè sedulo*, *jocosè lepidè* 150. *a*
Λογικὸν animæ ratio 51
Λογιστικὸν animæ pars 24
Λογιστικὸν animæ unde 44
Λοιδορία quid 409
Λοίμιος Apollo 191
Lollianum pyrum 264
Longitudo est sine latitudine 17
Loquendum ita cum hominibus tanquam Dii audiant, cum Diis ita tanquam homines 149
Loqui quando incipiat infans 28
Lorum in collo pro bulla libertinorum filiis 146
Loxias cur Apollo dictus 193
L. Pinarius consul 177
L. Quintius scommate ab amico notatus 411
L. Syllæ cantandi peritia 251
Λυκάβας unde dictus sit annus 194
Lucarium non *Lucarium* 140
Lucetia Juno 182. *b*
Lucetius quare dictus Jupiter 182
Λύκη prima luxu de dicta 194
Lucilius acer & violentus poeta 257
Lucilius piscinarius Ciceroni dictus 253
Lucina cur à parturientibus invocetur 450
Lucius tragicus Poeta, Augusti ad eum responsum 231
Λύκοι ἀπὸ τῆς λύκης cur dicti 195
Λυκορραὶς proprie *lupi lux* 194. *b*
Λύκος Sol dictus 195
Lucumon dictus Tarquinius 146
Ludi 184
Ludia ficus 265
Ludus saltatorius apud veteres 250
Lumina duo 61
Luna aeris & aquæ fæx 66
Luna ætherea terra 41. 65
Luna aliquando bis nascitur in geminis 25
Luna ἀμφίκυρτος 26. quid *ib.*
Luna caducorum & divinorum confinium 77
Luna Ceres dicta 202
Luna cum Junone eadem, unde ἀρτεμὶς dicta 183
Luna cur nobis nullum caloris sensum impertiat 66
Luna δίχρονος 26
Luna & Sol duces anni 189
Luna & Sole præcipue vitam nostram moderari 67
Luna ima pars ætheris 65
Luna mortalium corporum Author & conditrix 41
Luna nascentis hominis τύχη 205
Luna per XXX dies ad Solem remeat 25
Luna plena 26
Luna præ cæteris cœlestibus densius corpus 66. præ terrenis purius *ib.*
Luna quomodo putredinis causa 448. 449. 451
Luna quomodo Solis luce tantum luceat 64. 65
Luna quot diebus Zodiacum absolvat & quomodo 25. 26
Lunares populi 41
Lunaris annus mensis 110. 111. 178
Lunaris orbus gravissimo movetur sono 91
Lunaris orbis terrenorum primus, sicut divinorum ultimus 59
Lunaris sphæra plantandi cognitionem animis incutit 44
Lunaris sphæra quam vim animæ incutiat 41
Luna septem permutationibus toto mense distinguitur 26
Luna sola cur ex stellis omnibus proprio lumine careat 65

Luna

Luna ſui claritate & velocitate notabilis 62
Luna vitæ & mortis confinium 40
Luna ultra ſuperficiem luce nonpenetratur 66
Luna Zodiacum menſis ſpatio percurrit 62. 64. 66. 178
Lunæ calor quare humectet & Solis arefaciat 448
Lunæ curſus, ortus & occaſus Lunæ defectus quando 56. unde demonſtretur 68 70
Lunæ defectus probat Solem terra eſſe majorem 70
Lunæ ſphæra ultima cœleſtium & minima 58
Lunæ vis circa inanima 448. 451
Lunam a Sole lumen mutuari 56
Lunam habitari, recepta opinio 41. a
Lunam in defectu ſuo laborare 56
Lunam lucere luce aliena 65. 66
Lunam naſci quid 25. 26
Lunam perpetuo circumvolvi 65
Lunam radiis Solis accendi 59
Lunam ſeptenario moveri 25
Lunam Soli eſſe ſubjectam 65
Lunam ſupra æther idem ſemper, & incorrupta omnia: infra autem corruptioni & mutationi omnia obnoxia 77. 78
Lupercalia 184
Lupus germanus, piſcis 257
Lupus pro Apolline ubi colatur 195. & cur ibid.
Lupus Tiberinus in deliciis 256. præcipue qui inter duos pontes captus ibid.
Luſtrare pro *circumire* 278
Luſtrari civitatem Februario inſtitutum 175
Luſtricus dies quis 188
Lutirius ager 161
Lux prima λόγια unde dicta 194
Luxus & mollities Q. Hortenſii 247
Luxus morum ægritudo 420
Luxus quatenus in cibi varietate reprehendendus 419. 420
Luxus veterum 248. 249. 253. 254
Lychni 388
Lycius Apollo cur dictus 194. 195
Lycophos 194
Lycopolitana Thebaidos civitas 195
Lycurgi virtus 128
Lyra Apollini ſeptem chordarum attributa quid ſignificet 204

M.

Machæra apud veteres 388
Macrobii dignitas 130. a, b
Macrobius Orinocenſis 1. b
Macrobius ſimia A. Gellii 155. a
Mæcenatis epigramma 253. a
Mæcenatis ſtylus mollis & remiſſus & guſti cavillo notatus 235
M. Æmilius Lepidus 248
Mæotis palus 105
Mævia Galla 226
Mævia lex 163
Magiſtris mercedes Martio menſe perſolitas 169
Magiſtris præſentibus quibus ſcommatibus locus 411
Maja Mercurii mater 271
Maja pro terra a.
Maja Vulcani uxor a.
Majæ menſe Majo ſacrificari a.
Majeſta Vulcani uxor a.
Majo menſe nubere malum 183. a, b
Majus, Jupiter à majeſtate dictus 171
Majus tertius menſis, unde dicatur a.
Mala quænam frigida 421
Malace apud veteres 381
Μαλαξία maris 41. b
Malorum aliorum jucundæ memoria, aliorum ſecus 408
Malorum genera 263
Malum à nuce quo differat 266
Mane à *manando* Varroni dictum 138. a
Mane pro bono dictum 138
Mane unde dictum 266
Mania Latium mater 154
Maniæ Deæ ſacra a.
Maniæ effigies duplices 154. b
Maniæ effigies cur ſuſpenſæ pro foribus 154. 155
Mania quid 154. b
Manibus dis Februario juſta ſolita 175
Manibus parentari Sole in Aquario exſtente 43
Manius conſul 175
Marcii vatis carmina 193
Marcus Octavius Herennius ædium Herculis victoris fundator 280
Marcus Otacilius Pitholaus 227
Mare Atlanticum & magnum 54
Mareotis uva 268
Margaritarum in aceto diſſolutio 259. 260
Marinam aquam gelu non conſtringi 436
Marinam aquam gelu conſtringi 433. a
Marmorum junctura ſolvendis noxius cinis de lignis oleæ 448
Maro Homeri per omnia imitator 104
Maronia uva 268
Mars Ζερτολοιγὸς & μιαιφόνος 170
Mars cur idem cum Libero Patre 205
Marſias Liberi miniſter 292. Indicium libertatis 292
Marſica ficus 265
Mars idem cum Sole 199. 203

Marſi Italiæ populi 265. *b.*
Marſpiter 203
Mars pro animi fervore *ibid.*
Mars quibuſdam ex uno parente natus 20. *a.*
Martem patrem in ſacris nuncupari 170
Martiale agonium 140
Marti Arietis ſignum in Zodiaco dicatum 170
Marti cur primus menſi ſacer *ibid.*
Marti taurum immolari 288
Martis annus fere biennium 110
Martis ſimulachrum apud Accianos 203
Martis ſphæra ignis 41
Martis ſphæra animoſitatem tribuit 44
Martis ſtella biennio Zodiacum percurrit 64
Martis ſtella cur terribilis terris 59. 67. 68
Martis ſtellam rutilare 67
Martius anni Romani primus menſis 169
Mater Deum 210. pro terra *ibid.*
Mater Deum leonibus vehi cur dicatur *ibid.*
Mathematica corpora 16. 85. ex quibus conſtent 23
Matrimæ patrimæque virgines 146
Mattianum malum 263
Mattya bellaria dicta 244. *a.*
Mature, Maturare fugam quid 398. 399
Matura quænam *ibid.*
M. Cato uticenſis Lucilii hæres 253
M. Cælii ſaltandi peritia 252
Medea 172. ejus templum virum introire piaculum *ibid.*
Medici requiſita 206
Medifici pro medici 9. *b.*
Medicina phyſicæ philoſophiæ extrema fæx 445
Medicinæ & divinationis cognatio 206
Medicini pro medici 9. *b.*
Medicos igni ex ſarmentis libentius uti 448
Meditativa verba quæ 475
Medulla cur fine ſenſu 427
Medulla ſpinalis id animali, quod navi carina 428
Medulla ſpinalis longum cerebrum à Medicis dictum *ibid.*
Μεγάλοι Θεοὶ Penates dicti 276
Melampſithia uva 266
Mellaria eadem quæ Alvearia 172. *b.*
Mellarium 172
Mel cur quod recentiſſimum optimum 432. 433
Mel in fundo cur optimum 433
Mellis fæx cur in ſummo non in imo 432
Mellis natura arida 433
Mellis repertor Saturnus 152
Melodiæ muſicæ tria genera 92
Membra ſeptem Græcis nigra dicta 29. ad cibum & ſpiritum accipiendum reddendumque deputata *ibid.*
Membra ſingula ad aliquod miniſterium facta 445
Membrorum corporis humani diſpoſitio per ſeptenarium 29. 30
Memoria animalibus cæteris pro ratione 52
Memoriæ defectus, opinionis ortus 44
Mene, *μήν*, hinc menſis 110
Menelaus Homericus cenſor 23. *b.* ejus imprecatio 23
Menippeæ Satyræ ſeu Cynicæ Varronis 150. 167
Menippus ex ſervo philoſophus 167
Mens divina, quæ *νοῦς* 34
Mens divina ſphæricis corporibus infuſa 52
Mens divinior anima 51
Mens & Deus ultra animam & naturam 6. 7
Mens ex Deo nata 6. 19. 21. 51. 60
Mens Græcis *νοῦς* rerum ideas continens 6
Mens in capite collocata 30. *b.*
Mens mundi anima 52
Mens mundi officia impleri 44
Mens mundi Sol aut Jupiter 60. 68. 201
Mens nobis cum cœlo ſideribuſque communis 51
Mens proprie homo 112
Mens quæ *νοῦς* 51
Mens virtutum ideas continet 34
Menſam dicatam aræ vicem præſtare 289. in Menſam libare quando licuerit *ibid.*
Menſis converſio media 26
Menſis cujuſque initium, & quot ſingulorum fuerint dies ex Romuli ordinatione 169. 170. 174. 180
Menſis cujuſque quot fuerint dies ex Julii Cæſaris ordinatione 179
Menſis lunaris annus 110. 111
Menſis ſingulos Ægyptiorum triginta diebus conſtat 180
Menſium dies quomodo numerandi 188
Menſium initia ab exortu Lunæ majoribus obſervata 181. 188
Menſium ſingulorum quot fuerint dies Numæ ordinatione 175
Mentem de ſe animam creare 51
Mentis ſedes in capite 52. 204
Mentis ſumma velocitas 202
Menſtrua frigida eſſe 423
Mercurii annus 116
Mercurii caduceus quid ſignificet 205
Mercurii duplex poteſtas 192
Mercurii & Veneris idem ſonus 82. *b.*
Mercurii & Veneris ſphæra Solis quaſi comites 64
Mercurii mater Maja 171
Mercurii ſimulachrum cur quadratum, quidve ſignificet 204
Mercurii ſphæra pro ætherea aqua 41

Mercurii sphæra sermonum confert 44
Mercurii stella anno Zodiacum absolvit 64
Mercurio mense Maio sacrificari 171
Mercurium Argum interfecisse quid significet 204
Mercurius Argiphontes cur dictus *ib.*
Mercurius cur elatus 203
Mercurius Deorum nuntius 204
Mercurius ἑρμῆς ab ἐρμηνεὺς *ib.*
Mercurius & Venus Solis quasi Satellites 59. 92
Mercurius idem cum Apolline 203
Mercurius mentis potens 204
Mercurius pro Sole 190. 203
Mercurius sermonis Author 203
Mercurius Tuscis Camillus 284
Mercurius vocis & sermonis potens 171
Meridiani circuli diversitas unde 56
Meridies 138
Meridies cur potius quam Australis cardo vocetur 96
Meridies quasi medidies *ibid.*
Meroes fitus 104
Μεσόπλευρον intestinum 29
Mespylum pyrum 264
Messala Augur 187
Messalæ cognomentum unde 148
Messana 253
Messana Siciliæ urbs capta 148
Messanæ in Sicilia conditor Anaxilaus 166
Metallica corpora vasta 15
Metare proprie quid 89. *b.*
Metelli Pii luxus 248
Meruentes cur pallescant 431
Mezentius quare Deorum contemptor vocatus Vergilio 278
M. Flavius scriba 178
Milesios *κατὰλεσιν ἠλίῳ* immolare 192
Milesium pyrum 264
Miliarium quid 172. *b.*
Militiæ onere liberandi septima annorum hebdomade 29
Mille declinatum singulariter 143
Mille verborum *ibid.*
Milli passuum pro mille passibus: & *milli nummum* pro mille nummis *ibid.*
Millia à mille *ibid.*
Minerva ex uno parente nata 20
Minerva Solis virtus 199. cur è Jovis capite prognata *ibid.*
Minerva summum ætheris cacumen 276
Minotaurus 192
Miscere pro infundere 433. *a.*
Mithra Sol dictus 205. *a. b.*
M. Lælius augur 146
M. Lollii in Galbam Jocus 239
Mobile omne ab alio moveri, non à se 116. 117
Modulatio mortis quid 148. *b.*
Μοῖρα Dea Homerica 350
Molluscа nux 262
Monadis laus 19. 20
Monas à prima causa orta 20
Monas divisionis expers 18
Monas mas & fœmina, par & impar 19. 86. 87
Monas omnium initium & finis 19
Monas puncti instar 85. non numerus, quamquam numerorum origo 85. 19
Monas punctum 43
Monas septenaria aptissime jungitur 20
Monetam signare & nummos cudere primus Saturnus aut Janus invenit 151
Moralis philosophia quænam 128
Morborum causæ 414. 416
Morbus κορυζαντιασμὸς 360
Mores sibi quisque dat: unde ab his æstimandi homines 164
Moribus præteritis vivendum 142
Moriendi meditatio Philosophia 48
Mors animalis 36
Mors animæ à corpore solutio 37 48. 49
Mors hominis duplex 48
Mors naturalis quæ 49. non timenda 50
Mors voluntaria laudanda quæ 49
Morsus figuratus, qui Græcis *σύμμιξις* 409
Mortes duæ, animæ & animalis 40
Mortis Deus cur Dis *ibid.*
Mortis locus *ibid.*
Mortis naturalis & spontaneæ differentia 50
Mortis voluntariæ dehortatio 49. 50
Morte spontanea animam circa corpus vinciri 49
Mortuos prosequi cantu ad sepulturam quare institutum 89
Mos quid 284
Mosi cur cornua attributa 212. *b.*
Mota ex se omnia non necesse est ut ab alio moveantur 119. 120, *&c.*
Motu in omni tria considerandа 117
Motus animæ essentia 120
Motus corporei septem 426
Motus ex accidente 116
Motus genera 118
Motus omnis corporis septenarius 30
Motus omnis in duobus consistit 122
Motus omnis non necessario de loco in locum fit 125
Motus per naturam 117
Motus per se 116
Motus per vim *ibid.*
Motus principium anima 115
Motus ratio ex Aristotele 115. 116
Motus semper vitæ comes 60
Motus unde 116

Movere est facere 118
Movere seipsum quomodo intelligendum 121. 122
Moveri aliquid semper bifariam intelligi 115
Moveri an passionem etiam significet 121
Moveri est pati 118
Moveri quænam aliquando desistant, quænam nunquam 120
Μουσαγέτης cur dictus Apollo 88
Mucii malevolentia Publii scommate notata 226
Mulciber cur Vulcanus dictus 389
Mulier usurpata quæ 137
Mulieres cur frigoris tempore mediocri veste utantur magis quam viri 423
Mulieres cur rarius inebrientur 421
Mulieres cur celerius idoneæ ad generandum 423
Mulieres frigidas esse *ibid.*
Mulieres humidæ 422
Mulieres singulis mensibus purgari 27
Mulierum corpus pluribus consertum foraminibus 422
Mulierum crebræ purgationes unde 422. 423
Mulierum levitas cutis & splendor unde 422
Mulierum natura calidior quam virorum 422. 423. & contra, frigidior 423
Mullus septem millibus nummum emptus 255
Mulsum Cereri libari 289
Mulsum optimum quod 432
Munaceis Plancus, Antonii & Cleopatræ luxus arbiter 259
Mundanæ animæ motus 127
Mundani anni finis quando 111
Mundanus annus *ib.*
Mundi anima 19
Mundi anima Jupiter 60
Mundi anima mens 52
Mundi anima quomodo & quare ex numeris fabricata 84. 86
Mundi anima numeris contexta quomodo sonum efficiat 87
Mundi anima viventibus omnibus vitam ministrat 86
Mundi conditor Deus 108
Mundi duæ partes, mutabilis & immutabilis 40
Mundi elementa ter quaterna 41
Mundi mens Sol 201
Mundi motus animæ impulsu 87. 88. 90
Mundi natalis 76
Mundi nihil perire 113
Mundi totius descriptio 53
Mundi vertex, cœli medium 76
Mundus an æternus 107. 108
Mundus ante initium apud Philosophos 108
Mundus cœlum dictus 201
Mundus Dei templum 50
Mundus Deorum domus 215
Mundus homo dictus 113
Mundus idem cum Jano 158
Mundus magnum corpus apud Vergilium 59
Mundus parvus, homo 113
Mundus pro cœlo 69
Mundus proprie cœlum vocatur 111
Mundus patens, Ditis & Proserpinæ festum 186
Mundus qua parte mortalis, & quid ejus intereat 113
Mundus quomodo immortalis 114. 115
Mundus τὸ πᾶν dictus 59
Mundus universitatis principium 44
Murapium pyrum 264
Murænæ cognomen 253
Murænæ fluræ cur dictæ 253. 254
Murænæ piscis mors luctu deplorata 253
Murænæ ubi optimæ *ibid.*
Mures in Ægypto de terra & imbre 447
Murteum pyrum 264
Musæ novem 88
Musæ mundi cantus cur Camenæ dictæ *ibid.*
Musicæ melodiæ tria genera 92
Musicæ sex tantum numeri apti 83
Musicæ vis 89. 90
Musicam plene pertractare impossibile 92
Musteum malum 263
Musteum pyrum 264
Musti qualitates duæ 424
Musto inesse aquam *ibid.*
Mustum dulce *ibid.*
Mustum cur non inebriet *ibid.*
Mycithi servi in Anaxilai liberos pietas 166
Myi Epicuri servus, philosophus 167. 168
Mysia frugifera 363
Mysia Hellesponti provincia 362

N.

NÆvianum pyrum 264
Nævuli maris insulæ dictæ 93. a.
Ναταῖος Apollo 195
Narratio fabulosa 5
Nascendi rudimenta in leone 43
Nascenti homini quæ numina adsint 205
Natura artifex 27
Naturæ arcana quare per fabulosa tractanda 7
Naturalis philosophia quænam 129

Navia μονόξυλα cavata linter 152. *a.*
Navis pro horto muliebri 283. *b.*
195
Naxii
200
Neapolitani
Necepſo 76. *b.*
Neceſſitas decreti 68
Neceſſitas rerum 78
Neceſſitas ſpatium à terra uſque ad aquam 23
Nectar potus Deorum 44
Nefaſti dies 185
Nemeſin contra ſuperbiam coli 213
Nemeſin eſſe Solis poteſtatem *ibid.*
Nenia quid 89. *a.*
Nepenthe apud Homerum quid 406
Nepruno Taurum immolari 288
Neptunus cur ἐνοσίχθων καὶ ἀσφαλίων 192
Neptunus & Apollo Trojanorum Dii 275
Neronis conſcientia ſtimulans 38. *b.*
Nervorum συζυγία 428
Neſtoris prudentia 12
Neſtoris verba de ſomnio Agamemnonis 12. *a. b.*
Netos Mars Accitanis 203
Netos taurus Soli conſecratus apud Heliopolim 212
Nicocreonti regi quid de ſe reſponderit Seraphis 208
Nicolai Copernici de Solis inter Planetas ordine ſententia 65. *a.*
Nili catadupa incolis non exaudiri 93
Nilus 126
Ninus 108
Nivis aqua pota noxia 435
Nis pro *nobis* 155. *a.*
Nix aqua in aere denſata 435
Nocentem ſe judice abſolvi neminem 38
Noctis mediæ inclinatio primum diei tempus 137. 138
Nocti vagus 109
Noctu ſatura 139
Noctu concubia 141
Nomenculator & *Nomenclator* veteribus dictum 233. *b.*
Nomina bona 46. *b.* mala *ibid.*
Nomina nata ex cognominibus 148
Nomina qualia omnia præferrent 46. *b.*
Νόμιος Apollo cur dictus 195
Nomus quid 399. *a.*
Nona 181. unde dictæ 182
Nonæ Caprotinæ 167
Nonæ copulandis nuptiis religioſæ 183
Nonæ cur à Romanis celebratæ 177
Nonæ cur à nundinis ſegregatæ *ibid.*
Nonis conventus populi cur vitari ſolitus *ibid.*
Nonis cur populares convenirent ex agris in urbem 182
Novenarius numerus quomodo longum latumque corpus efficere dicatur 84
Nūc 6
Nūc Græcis, mens Latinis 51
Nūc mens divina 34
Nūc ὑλικὸς 44
Nox concubia, intempeſta 138
Nox pro *noctu* 141
Nox, terræ umbra 71
Nubes quid 79
Nuces & mala quo diſtent 263
Nucleus quid veteribus 261. *b.*
Nucum genera 260. 261
Nudius quartus 141
Numa quomodo menſes in dies diſtribuerit 184
Numæ induſtria in dividendo anno 175. 176
Numæ virtus 128
Numenii ſomnium 7. 8. ejuſque expoſitio *ibid.*
Numenius Elufinia ſacra vulgavit 7
Numentana uva 266
Numeri ante animam mundi fuere 19
Numeri, per quos jugabilis fit rerum omnium competentia, qui 67. 87
Numeri qui Scipionis vitale ſpatium incluſere, ex pari conſtiterunt & impari 18
Numeri quinam neceſſarii ad ſolidum corpus efficiendum 86
Numeri tantum ſex ad conficiendam muſicam apti 83
Numeri tria & quatuor arcta ſocietate conjuncti 24
Numeris anima mundi contexta 18
Numerorum certa ratione animas ſociari corporibus 49
Numerorum intervalla quomodo ſuppleta 87
Numerorum natura Geometricis rationibus applicata 85
Numerorum neceſſitas 85. 86
Numerorum plenitudo, & qui numeri proprie pleni 15. 16. 17
Numeros ſomnum efficere 83
Numerus animus ac Deus 19. *a.*
Numerus impar mas, par fœmina 18. *a. b.* 87
Numerus impar in diebus menſium à Numa ſervatus 175
Numerus omnium primus impar tria 18
Numerus ſuperficie & lineis antiquior 17
Numidica ficus 265
Nundina Dea 188
Nundinæ à quo & cur inſtitutæ 187
Nundinæ an feriæ 184. 187. & quales 184
Nundinæ Jovis feriæ 187. ſed lege Hortenſia faſtæ effectæ *ibid.* 176
Nundinarum dies

Nundinarum origo 187
Nuptiis copulandis religiosi dies qui 183
Nutrices pueros sub Luna deferentes cur tegant 449
Nutrices ingenium quantum ad mores referat 333
Nux juglans basilica 260. Avellana, Præneſtina *ib.* Pontica 261. caſtanea *ibid.* heracleotica *ibid.* Græca, amygdala, thaſia, moluſca 261. 262. Tarentina, pinea 262

O.

OBedientia ſpatium inter aerem & ignem 24
Obliqui quinam nobis dicti 98
Oblivio ebrietatis comes 43
Oblivionis fluvius quis 37
Occaſio Scipionis ſomnium narrandi 14
Occidens 96
Occiduum tempus 138
Occipitii ficcitas 429
Oceani acceſſio & receſſio unde 105
Oceani alveus tenet Zonam peruſtam *ibid.*
Oceani exiguitas 94
Oceani incrementum & decrementum 27
Oceanus cur ſub Zona peruſta locatus 108
Oceanus omnem terram in quatuor partes inſulas dictas dividit 105
Oceanus Terram ambit & dividit 105. 215
Octavii luxus 265
Octavius Ciceronis ſcommate notatus 409
Octo ſolidum corpus imitatur 85
October menſis Dom. anus appellatus 174
Octo & ſeptem anima mundi contexta 19
Octonarium numerum quare Pythagorici vocaverint juſtitiam 18
Octonarius in numeros pares reſolvitur *ibid.*
Octonarius numerus 15. 17. ſolidum corpus efficit *ibid.* hinc ſingulariter plenus *ibid.* & 18. 85
Octonarius numerus aptus ad cœli harmoniam 18
Oculorum ſanitati conferre æris metallum 451
Odorandi vis 428
Offenſiones pedum quid 45. *b.*
Officiis ineptus quando quis cenſeatur 29
Ogratianum malum 263
Oleum 294
Oleæ ignis balneo pernicioſus 448
Olearum genera 266
Oleaſter *ibid.*
Oleum cur gelu ſtringatur, vinum non item 435
Oleum, ſi vas diutile ſemiplenum cuſtodiatur, cur ſaporem ſuaviorem accipiat 433
Oleum in dolii ſummitate cur optimum *ib.*
Ὀλύνθους ſici quinam 266
Omen quaſi *orimen* 45. *a.* Deorum vel hominum *ibid.*
Omnia ex quibus 46. *a.*
Omnia hominum 45. *a.* Græcis σύμβολα *ibid.*
Omnium exempla *ib.*
Ὁμοιοπάθεια 304
Ὄνειρος ſomnium 8. quid 11
Ὄνειρος ab ὄν verum & εἶπειν loquor 11. *a.*
Ovi apud Danos annus 169. *b.*
Opalia quando celebrata 161
Opias legatus 216
Opinandi natura animæ à ſole 44
Opinio incautos decipit 37
Opinionis ortus memoriæ defectus 44
Opis Dianæ comes 367. ipſa Diana *ibid.*
Oppida quædam devota 287
Ops cur terra dicta 162
Ops Conſivia Romæ urbis tutelaris Dea 285
Ops Dea cur dicta 171. Saturni conjux 161
Ops Dea quæ & Fauna & Fatua & Bona 171
Ora pro perſonis 393
Oraculum Χρησμολογὸς 8. quid 10
Oraculum quid apud antiquos 8. *a.*
Oraculum Cræſo datum 35. *a.*
Ὄραμα viſio 8. quid 10
Orata cognomen Sergii 253
Oratio pathetica qualis eſſe debeat 294. 295
Oratorem non niſi orando probari 405
Oratorum diverſitas 309
Orbiculatum malum 263
Orbiculatum pyrum 264
Orbilii Grammatici in Galbam ſcomma 239
Orbes 54
Orbis idem quod Circus 55
Orchas olea 266
Orchia lex 257
Oriens 96
Originis laus 42. *a.* ejus de anima ſententia *ibid.*
Oriniocenſis Macrobius 1. *b.*
Orioni proximæ Virgiliæ & Hyades 62
Oropi vaſtatio 143
Orphei ceremoniarum ſacra 5
Orphei fabulæ origo 89
Ὀρφάνωσις quid 48. *a. b.*
Oſcilla Diti ſacrificari cepta 154
Oſcillantes unde 393. *a. b.*
Oſcis Puniciſque verbis uſi veteres 388

Ofiri invento quid clamatum 210. *b.*
Ofiris idem cum Sole 210. 211
Ofiris multioculus dictus 211. *a*
Ofiris simulacrum apud Ægyptios 211
Offa cur fine fenfu 427
Offis fecti dolor unde *ibid.*
Oftentatio quomodo vitanda interpreti 407
Oftraæ innuberes 449. *b.*
Otium moleftum quod 241
Ova pavonum quinis denariis vendita 247
Ovat, ovat lectum, *ovo* non lectum 479
Oves abluere qua gratia feftis diebus liceat, aut non 185. 274
Oves cur bidentes dicantur 400
Oves cur laventur 185
Ovis purpureo colore quid portendat 282
Ovo quomodo pericula imminentia explorata 154. *b.*
Ovum inftar elementi omnibus fere animantibus 446. 447
Ovum mundi fimulachrum 447
Ovumne prius fuerit an gallina 446. 447

P.

Pacere quid 141. *a.*
Pachynum Siciliæ promontorium 192
Pacuvius Taurus, in eum Auguftl jocus 231
Pæan cur dictus Apollo 191
Pœnitere tanti non emo, proverbium 226
Pagani, ruftici 184
Paganalia *ibid.*
P. Albinovanus 248
Παιαλίζειν quid 273
Palicus five Palici Dii qui 360. eorumque hiftoria 360. 361
Palinodiam canere, proverbium 416
Pallas cur numerus feptenarius 20
Pallentes herba veteribus quænam 359. *a.*
Pallentes umbra & unda apud Poetas 359. *b.*
Pallor unde metuentibus 431
Paluftra ficus 265
Πᾶν τὸ ἓν 190
Pan cur Arcadibus ὁ τῆς ὑλυκῆς κύριος dictus 214
Pan, qui & Inuus, idem cum Sole *ibid.*
Panibus cur Cereri facrificarum 290. *b.*
Panos fimulachrum quid fignificet 214
Pannuceum malum 263
Παλίλια pro κρέατα πάλλα 399. *b.*
Pantheum templum 260
Panyafis 367
Papyrii prætextati hiftoria 147
Par impar lufus Auguftl 352. *a.*
Παρεγκολὴ 201
Παρεμβεγμὸς *ib.*
Paralleli quingue 56
Παρήλιναι ex nimio vino & frigore 421
Paralus 133
Parentare atro die non licere 186
Parentheiis interpofitio 394. *a.*
Parentibus præfentibus quibus fcommatibus locus 411
Parentum cura præcipua in educandis & erudiendis liberis 130. 131
Paridis judicium Homero neglectum 496. 497
Parmenides 7. 133
Parnaffus mons Apollini facer 199
Partemetis princeps facerdotum Ægyptiorum 216
Parthenium mare 436
Parthenius Grammaticus, quo ufus Vergilius 354
Parthi cum concubinis, non conjugibus, inire convivium foliti 403
Partus an vitalis feptima hora difcernitur 28
Partus futuri difcretio quomodo noícatur 20
Partus humani difpenfatio & maturitas 28
Partus humani tempus 20
Pafiphaes fanum 8. *a.*
Paffiones animæ 49
Paffiones in homine quales 34
Paffiones an fint animæ folius, an animæ utentis corpore 113
Patagus quid 353. *b.*
Patavini fervorum fuorum fide fervati 165
Patera quid 365
Patera feu πλίσκη pars veli inferior *ibid.*
Pater cur dictus Janus 159
Pathetica oratio 295
Pathos ex habitu apud Vergilium 293. 294. à tenore orationis *ibid.* ab ætate 296. fortuna *ib.* 297. debilitate *ibid.* loco *ibid.* præcipue facro 298. tempore *ibid.* cauía *ibid.* modo 299. materia 300. fimili 301. exemplo *ibid.* parabola 302. 303. imagine 303. à minori 303. majori 304. præter fpem 404. à fimilitudine paffionis *ibid.* fermone converfo ad inanimata *ibid.* addubitatione 305. teftatione *ibid.* Hyperbole *ibid.* exclamatione *ibid.* filentio *ibid.* repetitione 306. objugatione *ibid.*
Pati, in mundi quid 40
Patientia in doloribus perveniri ad maximam voluptatem 160
Patientiæ major quam facundiæ laus 234
Patriæ fervatoribus certum beatitudinis præmium in cœlo 14. 15
Patrimæ matrimæque virgines 146
Patrisfamilias appellatio 164

Πατρῷοι θεοὶ Penates dicti 276
Πατρῷος Apollo cur dictus 195
Patulcius cur dictus Janus 159
Paulia olea 266
Pavonum ova quinis denariis vendita 247
Pausa apud veteres 388
Pausia olea 266
Pede altero calceato, altero nudo eundi mos 357
Pedibus equis quid 387. *a.*
Pelasgi 140. à Pelasgo 357
Pelasgi sedibus suis pulsi 153
Πίμπλεια 244
Penates Dii 144. quales 275. 276
Penates Dii Romanorum proprii quinam 275. 276. 277
Penuria quid 219. *a.*
Per pro *inter* frequens apud Virgilium 104
Peragere quid 64. *b.*
Perfecta omnia à natura formari 447
Perfectio prima incorporalitas in numeris 15. 17
Pericles 133
Periculorum præteritorum jucunda commemoratio 408
Perpennia 248
Persæ cur aduncum nasum habentes amarint 410. *b.*
Perseus fidus 54
Perseus Zenonis servus, philosophus 167
Persicum idem quod moluscа nux 262
Persicum inter mala potius quam nuces numerandum 263
Persicum malum *ibid.*
Persolvere, voti proprium 277
Pestanus & Vibonensis, duo maris finus 386. *b.*
Pestilentia à pecudibus inchoata 417
Pestilentiæ descriptio ex Vergilio & Lucretio 378. 379
Petosyris 76. *b.*
Petronii epigramma 38. *a.*
Petronius ἰυπνιον eleganter describit 8. *b.*
Petulcus 389
Phœbum auspiciis præesse 292
Phædon Socraticus ex servo philosophus 167
Phœnices 158. 209
Phalaris urbs 158. *b.*
Phanes cur dictus Apollo 194
Phanes Sol unde dictus 201
Φάντασμα visum 8. quid 9
Φανταστικὸν animæ unde 44
Pharmaca cur ex contrariis 419
Phases Lunæ 26
Phidiæ responsum de Jove Olympio à se ficto 34
Φιλήσιος Apollo cur dictus 196
Philippus piscinarius Ciceroni dictus 253
Philocrates C. Gracchi servus 166
Philolaus animam ex symphoniis musicis constare asseveravit 24. *b.*
Philosophandum moderate in conviviis 406
Philosophi an soli beati 32
Philosophi de Deo ac Mente acturi ad similitudines & exempla confugiunt 6
Philosophia an etiam conviviis interesse debeat 403. 404. 405
Philosophia ars artium & disciplina disciplinarum 220. 445
Philosophia meditatio moriendi 48
Philosophiæ doctrina vere hominem facit 58
Philosophiæ laus 33. *b.*
Philosophiæ tres partes 128
Philosophiam rerum omnium moderationem docere 404
Philosophis quænam virtutes conveniant 127
Philosopho an conveniat fabulis uti 5. & quibus & quando 6
Philosophum pro tempore non minus tacendo philosophari quam loquendo 405
Philostratus Peripateticus 167
Philotidis ancillæ cum aliis insigne facinus *ibid.*
Phlegeton fluvius infernalis quid 37
Φλόγμος 430
Φοῖβος cur dictus Apollo 193
Φῶτες quid significent 154
Phryges 210
Φύσεων μὲν 188
Φυλικὸν ad nos de Luna 67
Φυτικὸν animæ 51
Φυτικὸν naturæ unde 44
Pietas Scipionis 36
Pietate & justitia tenditur in cœlum 14
Pilos creari calore 423
Pilleolata uva 266
Pindarus imitationi inaccessus Flacco 352
Pindarum quomodo imitatus sit Vergilius 352. 353
Pinarii Herculeæ ædis custodes 280
Pinarius & Potitius sacrorum Herculis custodes 173
Pinea nux 262.
Pineas nuces ad Venerem conducere 261. *b.*
Pinus, & cur ex ea Vergilio equus Trojanus fabricatus 402
Piper cur appositum cuti, lædat, devoratum non item 425
Pirorum genera 264
Pisandri poetæ laus 313
Pisandrum in quibus imitaverit Virgilius *ibid.*

INDEX

Piſæ oppidum 345
Piſcinæ Rothæ precioſiſſimæ 253
Piſcium ſignum cur Jovi aſſignetur 77
Piſcium ſignum quomodo ad Solem referatur 213
Piſiſtrati Tyranni prudens factum 405
Piſo Ciceronis gener ab eodem cavillo notatus 230
Placentæ à ſecundis menſis Varroni remotæ 244
Planci libido ſutoris joco notata 226
Planetæ cur aliæ breviori, aliæ longiori tempore Zodiaci ſigna percurrant 74
Planetæ ſeptem 25
Planetæ tres, Sol, Venus, Mercurius, ſibi quam proximi 65
Planetas omnes æque celeriter moveri 74
Planetarum cur alii nobis proſperi, alii adverſi 57. 68
Planetarum motus contrarius cœli motui 59
Planetarum ordo 77
Plani quid 370. *a*
Planipedes quinam 223. *b*
Planities, Græcis Πλατύτης dicta, caret altp 17
Plantationis auctor Saturnus 152
Platani Hortenſii vino irrigari ſolitæ 247
Plato ipſius veritatis arcanum 21
Plato quem ordinem ſphæris Planetarum aſſignarit 77
Platonicorum argumenta, quibus adverſus Ariſtotelem probarunt animam à ſe moveri 119. 120. 121. 122. 123. &c.
Platonicorum de Cœleſtium corporum intervallis ſententia 90
Platonicorum de inferis ſententiæ 40
Platonicorum ratiocinationes de animæ immortalitate 114. 115
Platonis, de animæ mundi fabrica, verba 86
Platonis de ſphæræ ſolaris ordine ſententia 64
Platonis de vini uſu ſententia 245
Platonis dialogi 133
Platonis diſſertatio de conſtitutione mundi & diſpoſitione elementorum 22. 23. ejuſq; ipſa verba 22. *a*
Platonis & Ciceronis de Republica librorum differentia & ſimilitudo 1. 2
Platonis fabula à veri ignaris irriſa 3
Platonis Phædon 176
Platonis ſcribendi ratio 1. 2
Platonis ſetvitus 164
Platonis ſympoſium 133
Plauti jocorum venuſtas 224
Plebeia ingenia exemplis magis quam ratione capi 414
Plebei genitivus antiquus 154
Plebiſcitum quando factum 174
Plenitudo ex numerorum partibus naſcitur 17
Plenitudinem non niſi divinis rebus & ſupernis convenire 15
Plenius Macrobio familiare 24 *b*
P. Licinius Craſſus Dives 258
Plinii Secundi pingue & floridum dicendi genus 309
Potini, de Planetarum in homines poteſtate, ſententia 68
Plotinus verborum parcus 113
Πλῶτες murænæ & anguillæ dictæ 254
Pocula multa apud Græcos à re navali cognominata 365
Poculorum genera, variaque nomina 364. 365
Podagræ cauſa 415
Poetarum fabulæ ex Philoſophiæ adytis 190
Poetarum ſenſa nimis rigide non exigenda 102. *b*
Poeticam tubam omnia ſemper in majus tollere 104
Ποίμην Apollo 195
Πολιοκρόταφοι ſenes cur dicti Homero 429
Politica fortitudo 33. juſtitia *ibid.* temperantia *ibid.*
Politicæ virtutes 33. 128
Politici prudentia 33
Pollex digitus unde ſic dictus 438
Pollionis ſcomma in Auguſtum 234
Pollucibilis cæna 259
Polluctus Herculis 257
Πόλος circuitus mundi 190
Pompejana ficus 265
Pompeii de Cicerone dictum 230
Pompeius Macula 226
Pompolus Philoſtrati ſervus philoſophus 167
Pondera omnia nutu ſuo in terram ferri 78. 79. 80. 97
Ponti gelu unde 436
Pontica nux 261
Ponticum mare dulcius cæteris 436
Pontificis cænæ luxus 248. 249
Pontificum poteſtas res geſtas in tabulas referendi 272
Populeæ coronæ quomodo in ſacris Herculis 290
Populi Romani in majores, junioreſque diviſio 171
Popilia 248
Populiæ dictum 238
Populifugia 272
Populonia Juno 289
Populus apud veteres quid 404. *a*, *b*
Porcus Trojanus cur dictus 249

Porricere,

Porricere, proprium ſacrificii verbum 270
Portarum Solis, altera hominum, altera Deorum 42
Poſtumius Livius Fidenatium dictator 167
Poſtvorta apud Romanos divino afficitur cultu 151
Poteſtas, etſi ſupplicet, cogit 240
Potionum remedia cur ex contrariis 419
Potitia 280
Potitius & Pinarius ſacrorum Hercules cuſtodes 173
Potus per aſperamne arteriam pulmoni illabatur 443. 444
Potus vitandi qui 413
Πρακτικὸν, animæ unde 44
Præcia quinam 184. *a*
Præcianum pyrum 264
Præcox ficus 265
Præcox malum 263
Præcox pyrum 264
Prædictiones ſemper dubiæ 31. diligenti ſcrutatione inquirendæ *ibid.*
Præfica quinam 89. *a*
Præfiſcine & *præfiſcini* pariter dixiſſe veteres. 141
Præliales dies 184. quinam 185
Prælium ſumere quando nefas 186
Præmature 399
Præmia poſt obitum bonis ſperanda 32
Præmortuum in utero quamdiu vivat 28
Præneſtina nux 260
Præneſtini 173
Prætexta à Tullo Hoſtilio inſtituta 145. 146 cur pueris conceſſa 147
Prætexta magiſtratuum geſtamen 146
Prætexta quinam pueri uſi *ibid.*
Prætexta unde in nominis uſum abierit 146. 147
Prætextæ origo & à pueris uſurpatio *ibid.*
Prætori quando fari liceret 185
Prannia uva 266
Precia uva *ib.*
Pridie quaſi priſtino die 141
Primum quod alia movet, immobile 116. 117
Principii nulla origo 108
Priſcæ locutiones, *yix egres curioſe ſedulo; jocoſe lepidè* 150. *a. b*
Priſci ſympoſium 223. *a, b*
Priſtine & *Priſtini* pariter dixiſſe veteres 141
Proclive & *Proclivi* pariter dixiſſe veteres *ibid.*
Producere quid 225. *b*
Profanare & *fanare* quid 280. *a, b*
Profanum quid 272. 273
Proferri idem quod augeri 177. *a*
Profeſti dies 184
Projecta ſecundum veteres *porro jacta* 558
Proletarii & capite cenſi quinam 183. *b*
Προνοίας ἀγαλμάτε νάος in Delo 197
Properare quid 398
Proprium ſomnium quid 11
Propter viam facere aut ſacrificare 225
Proſerpina Bona Dea dicta 171
Proſerpina pro inferiore terræ hemiſphærio 209
Proſerpinæ porca ſacrificatur 171
Proſivium malum 263
Protagoras 133
Πρόσχυτον ἄρτιον 6
Providentiæ miniſtra fortuna 350
Providere quid 33. *a, b*
Provincialis cujuſdam jocus in Auguſtum 234
Prudentia animi jam purgati 34. exemplaris *ib.* politica 33
Prudentia Scipionis 36
Prudentiæ officium 22
Pſaltria illecebris philoſophantes exercebat 223
P. Scævola Sextus 248
Ψαμμακοσία & Ψαμμακοσία γάγγαρα apud Ariſtophanem pro multis 363
D. Scipio Africani pater quomodo ſervi fidem expertus 166
Pſithia uva 266
Ψιγω Categoria 409
Πτίσσα pars veli inferior 365
Ptolomæi libri de harmonia 67
Pubertatis ætas 28
Pubertatis annus in fœminis duodecimus, pueris autem decimus quartus 423
Publicia flaminica 248
Publicius trib. plebis 254
Publicum ſomnium quid 11
Publii mimi tales & joci 241
Publii ſententiæ 242
Publius omnes alios mimos ſuperavit 242
Pudentes cur rubeant 431
Puellas biennio maturius quam pueros tutela liberari 28
Pueri Maniæ Deæ mactati 154
Pueri naſcentes 449. *a* 450. *a*
Puericia cur non caneſcat 430
Pugilum in explorandis viribus conſuetudo 29
Pulla ficus 265
Pulmentorum varietas 416
Pulmo receptaculum potus 445
Pulmo ſolidus & lævigatus 444
Punicis Oſciſque verbis uſi veteres 388
Punico bello ſervi militarunt 166
Punicum malum 263
Puncta duo, linæ ductus 17
Punctis finiri lineas *ib.*

Punctum corpus individuum 58. 85
Punctum lineæ principium 118
Punctum protractum lineam efficere 85
Punctum pro uno ib.
P. Volumnius 248
Purgatio feminarum quando incipiat 28
Purgatio an in sacris inferis æque ut superis necessaria 270
Purgatoriæ virtutes 48. quibusnam insint ib.
Purificatio sacrificantibus necessaria 33. 44
Purpuræ usus cur in prætexta puerorum 146
Πύθων 196
Πύθιος Apollo cur dictus 196. 197
Putredo pecudum quid 448
Putredo unde generetur 197
Putredinis causa 448
Pylades histrio 242
Pygi oppidum 346
Pyrorum genera 264
Pythagoræ virtus 127. 128
Pythagoræ vulgatum: *Deo, Deo non esse sine lumine loquendum* 7. a
Pythagoras animam ex symphoniis musicis constare dixit 24. b
Pythagoras concentuum cœlestium inventor 82. & numerorum 83
Pythagoras fabis sæpius utebatur 9. a
Pythagoreis cur fabæ interdictæ ib.
Pythagoreorum symbola seu mystica sensa 5
Pytho 191
Pythonis Draconis ab Apolline occisi fabula 196. ejusque significatio ibid.

Q.

Q. Catulus 248
Q. Cicero M. Tullii frater, scommate ab eodem notatus 228
Q. Cornelius 248
Q. Hortensii luxus & mollities 247
Q. Mucius 137
Q. Sulpitii ad Alliam contra Gallos congressus 186
Quadratum corpus 16
Quadratum octo angulis 17
Quadruplus numerus 67. quid 83
Quæstiones convivales 413
Qualitates binæ in singulis elementis 22
Quassare & *quatere* quid differant 396
Quaternarius numerus 19
Quaternarii laus 21
Quaternarius jurisjurandi religione sacer Pythagoricis 24
Quatuor corpori longo latoque prædito assimilatur 85
Quatuor duplicata sibique superposita solidum corpus efficiunt 17
Quinarii numeri excellentia & potentia 21
Quinarii reverentia apud veteres 21. a
Quinarius ad zonas cœli refertur 21
Quinarius rerum omnium numerus ib.
Quintilis mensis à Martio quintus 169
Quintilis mensis, qui postea Julius 173
Quirianum malum 263
Quirinus cur dictus Janus 159
Quod canis in Ægypto, proverbium 226

R.

Radius olea 266
Ranæ de terra & imbre 447
Ratio animæ puriſſima pars 51. 52
Ratio, in cœlestibus, sono causa modulaminis 82
Ratio mentis vis, cujus sedes in capite 52
Ratio quid visui conferat 442
Ratiocinatione amiciri animam, dum per Saturni sphæram delabitur 44
Rationalis philosophia quænam 129
Reboare 383
Redamare pro reamare 401
Redarguere pro reargueré ib.
Redire pro reire ib.
Regina sacrorum 183
Reipublicæ consulitur politicis virtutibus 33
Reipublicæ gubernator quibus virtutibus debeat esse instructus ib.
Reipublicæ servatores aut adjutores in cœlo præmium & beatitudinem consecuti sunt 14. 32
Religio quid 45 *b.* & unde dicta 374
Religiosi qui ib.
Religiosus de quibus interrogandus 408
Remediorum varietas 419
Remi & Romuli nutrix Acca Larentia 161
Remittere animum esse quasi amittere 144
Reo qualis oratio necessaria 294
Repetitio pathetica 306
Reprehendendi disciplina 407
Reprehensio qualis à Philosopho debeat proficisci ib.
Reprehensionem sequitur semper dolor ib.
Rerumpublicarum quarundam mos circa milites 29
Rerumpublicarum rectoribus quænam virtutes conveniant 127

Res quænam pro omnibus habitæ 46. *a*
Retrimenta 415
Πόμματα morborum causæ *ib.*
Reus voti aut sacrorum quis 271
Rhegium 253
Rhetores orationibus patheticis studere 293
Rhetorica an conviviis introducenda 404
Rhetoricæ inventa plurima in Vergilio 219
Rhodia uva 266
Ῥιζοτόμος Tragœdia Sophoclis 359
Romæ nomen Latinum & Dei ipsius tutelaris cur ignotum 285
Romanorum dies qualis 137
Romanorum sacra, diurna partim, partim nocturna *ib.*
Romuli & Remi nutrix Acca Larentia 161
Romuli virtus 127
Romulus acri ingenio sed agresti 180
Romulus cum T. Tatio regnum communicavit 187
Romulus quomodo annum ordinarit 169. 170
Rorarii milites pugnæ 426. *a*
Ros aeris & Lunæ filius 451
Roscii de histrionia & eloquentiæ collatione liber 251
Roscius histrio & Ciceronis cum eo certamen *ib.*
Roscius L. Syllæ carissimus 252. ejus diurna merces *ib.*
Rotantes se in orbem cur vertiginem patiantur 426
Rubyle pyrum 264
Rubor quid 341. unde pudentibus & gaudentibus *ib.*
Rubri maris ortus 105
Rubrum malum 263
Ructuum causa 416. 418
Rusticum vetus canticum 364
Ruyters te voet. 387. *a*

S.

SAbinarum raptus 146. 159
Sabini à Tarquinio domiti 146
Sabinorum cum Romanis prælium ad Viminalem collem 159
Sacerdotibus cura mensium & dierum commissa 179
Sacra celebritas quid 183
Sacra Roman. diurna & nocturna 137
Sacra unde irrita reddantur 45. *b*
Sacri homines Diis certis quinam 282
Sacrificia 184
Sacrificiis cur adhibiti musici soni 88
Sacrificium dictum *propter viam* 225
Sacrorum ritus quomodo à Vergilio observati 268. 269
Sacrum quid 272. 282
Sacrum hominem fas interficere 282
Sagittarius omnium Zodiaci domiciliorum imus 213
Sagittarius quomodo pro Sole *ib.*
Salibus inesse pingue quiddam 449
Salii 159. 182. cur Herculi à Vergilio attributi 290. 291
Salis conspersio qua ratione carnem ad diuturnum usum conservet 432
Salis natura *ib.*
Sallentina olea 266
Salsamenta vendere 409
Saltandi mos ante triclinia, & in eo luxus 250
Saltare cum crotalis 251
Saltare inter honesta apud veteres 250
Saltatorius ludus apud veteres *ib.*
Salus, ejusque feriæ 184
Salus idem cum Luna 205
Salus quid, & ejus simulachrum *ib.*
Salustii brevitas 309
Salustius alienæ luxuriæ gravissimus censor 248
Sam pro *suam* 155. *a*
Samothraces Dii 276
Sanctæ leges quid 273
Sanctum quid *ibid.*
Sanguen arbor unde dicta 266. *a*
Sanguinis abundantia indicium caloris 422
Sanguis calore privatus in saniem vertitur 432
Sanguis quomodo in muliere imprægnatæ lactis naturam induat 333
Sapere pro gustare 433. *a*
Sapientes qui 32. perpetuo cæli possessionem expetunt 36
Sapientia 32. quibus modis acquirenda 131
Sapientia perfecta animæ 35
Sapienti morte in immortalitatem migrandum 112
Sapientibus qualis mors appetenda 48
Sathimni unde dicti sint, qui Satyri vocari solent 157
Saturnalia dierum optimus 223
Saturnalia quando primum Romæ instituta 155
Saturnalia quo die celebrata 161
Saturnalia sacra 152
Saturnalia tempus sollemniter feriatum 133
Saturnalia uno die celebrari solita 160. 161
trium dierum 160. 162. septem dierum *ib.*

Saturnalibus bellum ſumere nefas 186. 160
aut a nocentibus pœnas exigere *ibid.*
Saturnalibus cerei miſſitati 168
Saturnalibus famulos cum Dominis epulari 155
Saturnalibus ſervis licentia magna conceſſa 152
Saturnalibus ſervis à Dominis cur epulæ oppoſitæ 170
Saturnalium initium 136
Saturnaliorum origo 151. 152
Saturnaliorum ritus 150
Saturnaliorum vetuſtas 155
Saturnalium & Saturnaliorum pariter dici 139
Saturnia dicta Italia 151
Saturnia ſphæra 59. 64
Saturni annus 110
Saturni falx cur in Siciliam dicatur decidiſſe 157
Saturni feſto bellum inchoare non licitum 160. 186
Saturni inſigne falx 152
Saturnini diſſertatio de infelici imperatorum vita 39. *a*
Saturni Saturnius collis 153
Saturni ſphæra pro aqua 41
Saturni ſphæra ratiocinationem & intelligentiam dat 44
Saturni ſtella 59. cur malefica 67.
Saturni ſtella triginta annis Zodiacum percurrit 64. 66
Saturni templi faſtigiis cur Tritones impoſiti 156
Saturni templum cur apud Ægyptios extra urbes fructum 150
Saturni templum cur Ærarium Rom. 156
Saturni tempora feliciſſima 152
Saturni tempore quomodo æra fignata 151
Saturno ara erecta 153
Saturno cur cerei oblati 154. 168
Saturno cur ſacrum aperto capite fiat 155. 156. 163
Saturno deberi plantationis diſciplinam, peritiam ruris, mellis etiam & fructuum inventionem 151. 152
Saturno December ſacer 151
Saturno falx cur attributa 157
Saturno quales honores à Jano exhibiti 152
Saturno regnante nullum furtum commiſſum 156
Saturno templum quando & à quo Romæ conſecratum 155
Saturno virorum victimis ſacrificatum 153
Saturno ſervorum honore delectari 162
Saturnus ab Iano hoſpitio exceptus 151
Saturnus Cœli patris pudenda abſcindens 5
Saturnus cur à filio Jove pulſus, & cur vinctus 157
Saturnus cur Cœli patris pudenda abſcidiſſe dicatur 156
Saturnus cur cœlum dictum 161
Saturnus cur compedes geſtare fingatur 156
Saturnus cur filios ſuos devorare dicatur 157
Saturnus cur laneos pedes habeat 156
Saturnus Deorum princeps 150
Saturnus & ejus uxor Ops fructuum & frugum repertores 161
Saturnus temporum auctor, unde Græcis κρόνος & χρόνος 156. 214
Saturnus idem qui Sol 214
Saturnus in vincula conjectus à filio 5
Saturnus maximo honore apud Romanos cultus 151
Saturnus primus æra fignavit *ib.*
Saturnus quaſi Sathimus 157
Saturnus Stercutus dictus 152
Saturnus unde dictus 157
Satyræ Menippeæ Varronis 150
Satyri in Parnaſo monte auditi 200
Satyri qui & Sathimni dicti 157
Scævolæ reſponſum quid feriis agi liceat 185
Scævus quid 237. *b*
Scandianum malum 263
Scantianum malum *ib.*
Scari in deliciis, & ab Octavio in Italicum mare primo illati 256
Scarum cerebrum Jovis dictum *ib.*
Σκαίος Apollo cur dictus 196
Scipio quomodo deleta Carthagine triumpharit 111
Scipionis Africani Æmiliani, de ſæculi ſui luxuria, teſtimonium 250. 251
Scipionis perſonæ quomodo conveniant ſomnium generale & public. 12
Scipionis pietas 47. 48. prudentia *ib.*
Scipionis ſomnium quale 11. 12. ejus propoſitum 12
Scipionis virtutes 36
Scipionum nomen unde 148
Scomma 407. 409. quid *ibid.*
Scomma in eadem conditione jucundum 411
Scommata contumelioſa atque eorum duo genera 409. 410
Scommata minus aſpera, qualia 409
Scommatibus in convivio abſtinendum *ib.*
Scommatum varius uſus 410
Scommatum uſus moderatus à Lycurgo inſtitutus Lacedæmone 412
Σκοπὸς propoſitum 13
Scorpii chelæ, Libra 63
Scorpius Marti & Veneri dicatum ſignum 76. 170

Scorpius quomodo Solem referat 213
Scrophæ cognomentum unde 148
Sculna idem qui sequester 259. *a*
Scutilum quid 288. *b*
Scutilus homo pro macilento *ib.*
Scyphus Herculis poculum 366
Scythia frigidæ zonæ vicina 103
Scythicum mare gelu non constringi 436
Sebadius Sol & Liber pater dictus 201
Segetia Dea, ejusque feriæ. 184
Seja Dea, ejusque feriæ *ibid.*
Seleuci regis occisi per Servum, ultio 166
Σελλήδιοι 191
Sella curulis à Tullo Hostilio instituta 145
Semela Fauni filia 172. quomodo à Patre compressa *ibid.*
Semelæ sacrum *ibid.*
Sementivæ feriæ 184
Sementivum serum pyrum 264
Semina omnium rerum de cœlo fluxisse 157
Seminis definitio 447
Seminisne an alimenti major vis aut natura 333
Semitonium quid 84
Semoniæ feriæ 184
Semiramis 108
Semper Leontini juxta crateres, adagium 419. *b*
Sempronia 248
Semproniæ lascivia 250
Semurius aget 161
Senarii vis ac religio 20
Senarius unde constet 20
Senarius numerus plenus atque perfectus 438
Senatulum quid 156. *a*
Senecæ morbus, ἄδημια 48. *b*
Senecæ morbus meditatio mortis dictus 48. *a*
Senecæ morbus, suspirium *ib.*
Senectus cur frigida & sicca 430
Senectus loquax, & fabulis referendis amica ætas 408
Senemuris Ægyptii rex 216
Senepos idem qui Senemuris *ib.*
Senes cur ad fletum difficiliores 422
Senes cur facile inebrientur 421
Senes cur facile jejunium ferant 437
Senes cur Homero πολιοκρόταφοι dicti 429
Senes etiam sanos ebriorum malis laborare 422
Senex de quibus interrogandus 408
Sensui quæ membra participent quæ non 427
Sensus à cerebro ministrari *ib.*
Sensus cur in capite locati 430. 449
Sensus quid visui conferat 442
Sensus quinque 245. 428. nulli divino corpori insunt *ibid.*
Sensuum efficacia quomodo de ratione pendeat 442
Sensuum officia septem foraminibus celebrata 30
Sensuum rationes 441. 442
Sententiam neminem de se suam posse vitare 38
Sentiendi natura ad nos de Sole 44
Sentiendi vis animæ cur indicta 52
Sentire & crescere animalibus cæteris cum homine commune *ib.*
Senum corpora dura 422
Senum corpus siccum *ib.*
Senum cutis asper *ib.*
Septas, qui & septenarius 25
Septem & octo anima mundi contexta 19
Septemb. mensis Germanic. dictus 174
Septenarii decas vivendi meta 29
Septenarii gemina vinciendi vis 23
Septenarii multiplicationem perfectam ætatem facere 29
Septenarii potentia 25
Septenarii perfectio 22. 23. 24. & laus 24. 25. 26. 27.
Septenario anima mundi generata 25
Septenario constare hominem 27
Septenario disponi corporis membra 28
Septenario lunam moveri 25
Septenario monss aptissime jungitur 20
Septenarium multis rationibus plenum dici 19. 20
Septenarius numerus rerum omnium nodus 23. 92
Septenarius tribus modis conjungitur 20
Septenarius virgo & Pallas vocatus *ib.*
Septenarius unde constet 19
Septentrionalis extremitas inhabitabilis 95. quia perpetuo frigore oppressa 103
Septentrionalis parallelus 56
Septentrionalis vertex semper à nobis videtur 57.
Septentrio 96. ventus rigidus *ib.*
Septentrionem nunquam admittere Solem 102.
Septentriones nunquam occidere 58
Septentrionum compago 62
Serapis cultus 150
Serapis Ægyptiis Deus maximus 208
Serapis idem cum Sole *ib.*
Serapis quomodo ab Ægyptiis pro Sole cultus 207
Serapis templum cur apud Ægyptios extra urbes structum 150
Sergiana olea 266
Sergius Orata ostreis Lucrinis primus optimum saporem adjudicavit 253.

Sergius Orata unde dictus ib.
Sermones in convivio quales habendi 133
Sermonis pro loco & tempore applicatio, philoſophiæ non minima pars 406
Servo quid ſignificet 229. *a*, *b*
Servi Dominis non contemnendi, & cur 163. 164
Servi familiares cur dicti 164
Servi philoſophi 167. 168
Servii inter Grammaticos præſtantia 220
Servii Tullii natalis 177
Servii verecundia 431
Servilia M. Bruti mater, Ciceronis joco notata 225
Servilianus à Servilio dictus 148
Servilii Gemini in Mallium dictum 226
Servis cœnas apponi à Matronis ſolitas menſe Martio 170
Servis Saturnalibus licentia magna conceſſa 152
Servitus nulla turpior quam voluntaria 164
Servius doctorum maximus 359
Servius Grammaticus 135
Servius Tullius 187
Servorum opera & fortitudo in bellis 166. 167
Servorum fidelium & fortium exempla 165 166
Servorum honore delectari Saturnum 162
Servorum in dominos odium & fides unde 164
Servos cum Dominis edere quando inſtitutum 162
Servos Diis curæ eſſe 162. 163. 164
Servos non haberi hoſtes ſed fieri 164
Serum pyrum 264
Severus Caſſius 232
Sexagenarios de ponte dejicere, proverbium 143
Sextilianum ſerum pyrum 264
Sextilis menſis, qui poſtea Auguſtus 173
Sext. Pacubius trib. pleb. 174
Si pro an 15. *b*
Sibylla cur cognominatus Corn. Rufus 193
Sibillini libri conſulti 146
Sibillinum carmen 192
Sicani 142
Sicilia admodum fertilis 157
Sicilienſes à Pelaſgis vaſtati 153
Sicula menſa, Siculæ dapes 39. *b*. 419
Siculum fretum 253
Sidera & ſtellæ corpora divina 53
Sipera ignes cœleſtes 48. 53
Sydera & ſtellæ unde θεοὶ dicantur 215
Sidera moveri viſus humanus deprehendere non poteſt 111
Sidera Soli vicina non videntur 62
Sidus ſignum ſtellis coactum 54
Sigillariorum celebritas 162. origo 168
Signa ζωδεία 76
Signa de adverſis ſemper obſcura & involuta 30
Signa in Zodiaco latitudinem exigere 56
Signa poſteriora poſt Solis occaſum videri 63
Signa quænam ſingulis Planetis depurata ſint 76. 77
Signa quænam & ſtellæ in mundi natali apparuerint 76
Signare pro ſignificare, aperire 6. *b*
Signa Zodiaci cur diverſorum numinum teſtati aſſignata 76
Signifer qui & Zodiacus ib.
Signium pyrum 264
Signorum Zodiaci obſervatio quomodo ab Ægyptiis excogitata 74. 75
Signorum Zodiaci ordo 62
Signum cum Sole oriens & occidens non videtur ib.
Silveſtre malum 263
Similata idem quod ficta, formata 154. *a*
Similia ſimilibus gaudere 423
Similia ſimilibus nutriri 418
Simplicitas mali neſcia 109
Simulachra rerum cur in aqua majora vera appareant 440. 441
Sinapi cur appoſitum cuti lædat, devoratum non item 425
Siniſtra membra corporis pro ominibus habita 46. *a*
Siniſtræ partes cur imbeciliores 415
Sirenes cœleſtibus orbibus inſidentes 88
Siſyphi ſaxum quid ſignificet 38
Siticines quales 89. *a*
Sitis cum domatur, cur major voluptas, quam cum ſedatur fames 434
Sitis cur edendo non ſublevetur, ut bibendo fames ib.
Smyntheus Apollo cur dictus 196
Socrates 133
Socratem non fuiſſe eodem tempore cum Timæo ib.
Socratis ſcomma in Critobulum 411
Solatium pro ſubſidio 434. *a*
Solaris annus qualis 111
Solaris annus magnus 110
Sol ætherei ignis fons 69
Sol annuo ſpatio Zodiacum percurrit 64. 66
Sol cur cor cœli 69
Sol cur dux reliquorum luminum ib.
Sol cur ἰνδιγέτης dictus 201
Sol cur mens mundi 69
Sol cur moderator & princeps reliquorum luminum 69. 190
Sol cur temperario mundi 69
Sol Deo ſive τῷ ἀγαθῷ apud Platonem ſimilimus 6

Sol dux & princeps, reliquorum moderator luminum, mens mundi & temperatio 59. 69
Sol & Liber Pater Sebadius dictus 201
Sol & Luna duces anni 189
Sol idem cum Libero patre 200
Sol ἰω unde dictus 192
Sol in ariete & libra horas diei & noctis pares facit 62. 63
Sol Jovis oculus 211
Sol λύκος dictus 195
Sol mundi caput rerumque fator 204
Sol mundi mens 201
Sol naſcentis hominis dæmon 205
Sol octies terra major 72
Sol omnium vitæ auctor 26
Sol plures dies in geminis conſumit 25
Sol quando Apollo vocandus quando vero Bacchus 200
Sol quando in terris eſſe dicatur 77
Sol quem ordinem habeat inter planetas 64. 65
Sol qui & Janus geminus 158
Sol quia talis *ſalus* apparet 69
Sol ſingulis menſibus unum ſignum emetitur 62
Sol à terra quot ſpatiis diſtet 72
Sol terra major 98
Sol terrenæ fœcunditatis auctor 203
Sol unde dictus 190
Sol unde ἀπόλλων dictus 190
Sol unde Dyoniſius dictus 201
Sol unde Liber dictus *ib.*
Sol unde Phanes dictus *ib.*
Sole & Luna præcipuè vitam noſtram moderari 67
Solem cur Cicero non abſolute, ſed fere Planetarum mediam dicat 66
Solem in defectu ſuo nihil pati 56
Solem luce ſua cuncta illuſtrare 59
Solem nunquam Zodiaci terminos excedere 55
Solem peruſtæ ſive torridæ Zonæ fines nunquam excedere 102
Solem terra eſſe majorem Lunæ defectus probat 69
Solem tribus tantum cardinibus recipi 102
Solem tropicos nunquam excedere 103. 104
Soles neſcit futurum 479
Soli omnium Deorum nomina quomodo conveniant 190
Solidi corporis dimenſio triplex 85
Soliditas corporum quibus conſtet 17. 18
Solidum corpus quomodo efficiatur 85
Solidum nil eſt niſi terra 22
Solinius ager 161
Solis amfractus & reditus pro anno 30
Solis circuli, per quem meat, ambitus 58
Solis cognomina 192. 193. &c.
Solis curſus vices omnium rerum diſpenſat 69
Solis curſus quanto tempore Zodiacum abſolvat 175
Solis defectus 56
Solis diameter 72
Solis diverſa cognomina 68. 69
Solis diverſæ virtutes diverſis Diis nomina dederunt 190
Solis domicilium cur Leo 211
Solis duo maximi effectus 194
Solis effigies apud Aſſyrios 198
Solis lumen maximum 68
Solis magnitudo 59
Solis magnitudo ſecundum quoſdam 70. quomodo deprehenſa *ib.* 71. 72
Solis meatus quatenus ſurſum & deorſum 101
Solis motus per 12 ſignia 25
Solis motus proprius ab Occaſu in Orientem 62
Solis natura 212. 213
Solis omnes virtutes ad unius ſimulachri barbati ſpeciem reducti 98
Solis orbis matutinus cur major ſolito appareat 440
Solis ordinem ſpacii reſpectu non eſſe in medio Planetarum, verum quidem numero 66
Solis portæ 42
Solis portæ Cancer & Capricornus 197
Solis præ cæteris ſideribus & ſtellis præſtantia 215. 216
Solis præcipua poteſtas anni dimenſio 188
Solis quaſi ſatellites Mercurii & Veneris ſphæra 59. 64. 92
Solis radius ſecum naturam ignis devehit 66
Solis ſimulachrum apud Ægyptios 200. 204. 211.
Solis ſphæra ignis elementum 41
Solis ſphæra ſentiendi naturam dat 44
Solis temperatus calor morborum omnium fuga 192
Solonis virtus 128
Solſtitia duo 26. unde dicta 192
Σῶμα corpus quaſi σῶμα 40
Somnia de adverſis omnia ſemper obliqua & obſcura 30. 31.
Somnia de ſtatu Civitatis pro veris habenda quæ 12
Somniant gravia cibo & crapula diſtenti 9. 4
Somnii ſpecies quinque 8. 11.
Somniorum portæ quales, quiſve eorum uſus 12
Somnium alienum quid 11
Somnium commune quid *ib.*

Somnium generale quid 11
Somnium Homericum quale 31
Somnium Numenii, ejusque expositio 7
Somnium ὄνειρος 8. quid 11
Somnium proprium, alienum, commune, publicum, generale 11
Somnium proprium quid ib.
Somnium publicum quid ib.
Somnium Scipionis omnes philosophiæ partes complecti 128. 129
Somnium Scipionis quale 11
ejus propositum 12
Somnum frigidis reduci 421
Somnus ex humore 430
Soni sphæræsum 92
Sonorum quomodo alius acutior, alius gravior 91
Sonum ex ære percusso & violentia collisione corporum oriri 82
Sonum producì numeris 83
Sonus circa Terram densus 92
Sonus dulcis aut asper unde 82
Sonus ex epogdoo numero 84
Sonus ex motu 81. 82. 90
Spatium à terra usque ad aquam necessitas à Physicis dicitur 23
Spatium inter aerem & ignem obedientia vocatur 24
Spatium inter aquam & aerem ἁρμονία vocatur ibid.
Specierum mutatio rerum interitus 113
Species rerum in mente contineri 21
Speculi ignem emittentis ad Lunam comparatio 66
Speculorum imagines unde 441
Spes passio 50
Σπένδει βραδίως Augusti dictum 398
Sphæra aplanes 21. 36. 40. 41. 54. 77
Sphæra ultima ἀπλανὴς 36
Sphæra extima cur summus vocetur Deus 68
Sphæra maxima cœlum 54
Sphæra omnis circa centrum movetur 118
Sphæra solida 54
Sphærali motu cœlum moveri 426. 427
Sphæræ cursus, rotari 60
Sphæræ in universum novem 92
Sphæræ medietas centrum 70
Sphæræ pro stellarum corporibus 54
Sphæræ quæ moventur, octo 18
Sphæræ quot 54
Sphæræ vagæ septem 25. 41. inferiora gubernant 25
Sphæræ ultimus locus qui medius 92
Sphærarum cœlestium concentum cur non audiamus 92. 93
Sphærarum cœlestium ex motu concentus 81. 82
Sphærarum cœlestium intervalla 96
Sphærarum cœlestium melodia, & cur sonorum alius acutior, alius gravior 82. 91
Shærarum cœlestium ordo 58
Sphærarum circuli quomodo in XII. partes divisi 73
Sphærarum inferiorum stellæ quomodo in Zodiaci signis meare dicantur 73. 74
Sphærarum omnium lumen in Sole secundum Platonem 68
Sphærarum soni septem 92
Sphæras circa aliquod immobile moveri necessum est 78
Sphærica forma sola mentis capax 52
Spinalis medulla longum cerebrum vocata 29. a. b.
Spiramentum hominis quid conferat 427
Spiramenti natura 428
Spiritus fortior incipiens quam desinens 91
Spiritus hausta privatum durare ultra horas septem non posse 30
Spiritus pro anima 52
Squalere quid & unde dictum 397
Squalor quid ibid.
Stare id dici, ad quod acceditur 188
Stare quando incipiat puer 28
Stati dies 184. quales 185
Stativæ feriæ quales 184
Statoris Jovis ædes 275
Stellæ cœlestes ignes 48. 53
Stellæ errantes 54
Stellæ & sydera corpora divina 53
Stellæ & sydera unde θεοὶ dicantur 215
Stellæ fixæ semper in eodem loco moventur 62
Stellæ globosæ & rotundæ 54
Stellæ Jovis & Veneris benificæ 68
Stellæ Mercurius & Venus quomodo dicantur supra & infra Solem locata 65
Stellæ sempeterni ignes 53
Stellæ singulæ universa terra maj. 58
Stellæ quæ 48
Stellæ vagæ quinque 61
Stellarum animæ divinæ mentes 53
Stellarum circos Solis circo esse majores 58
Stellarum cursu res humanas disponi, aut saltem significari 190
Stellarum cursus cælo infixi 59
Stellarum etiam fixarum an motus aliqui 61
Stellarum nomina unde 67
Stellarum quædam cur semper, quædam nunquam nobis videantur 47
Stellas errantes contrario quam cœlum motu versari 61. 62. 64
Stellas errantes motu proprio volvi 62
Stellas moveri visus humanus deprehendere non potest 110

Stellas nullam in ſpecie habere differentiam 54
Stellas omnes ad Solem referri 212. a
Stellas omnes, excepta Luna, propria luce lucere 65. 68
Stellis aves immolandas 283
Stephanitis uva 266
Stercutus dictus Saturnus 152
Στέρεον corpus ſolidum 17
Stomachi vis & officium 415
Stomacho laſſo cur nihil calidum adhibeatur ibid.
Stomacho ſenſus maxime neceſſar. 428
Stomachus paterfamilias 414
Straton Peripateticus 28
Strophe hymnorum 88
Struthium malum 263
Styli dicendi duo 310
Styx fluvius infernalis quid 37
Suave & Dulce non idem 424
Sublicius pons 168
Subulo quid 223. b.
Succi qualitas in cibis 414
Σύμβολα notæ ſecundorum vel adverſorum 45. a
Sumptuariæ leges unde 258
Superficie terminari omnia corpora 16
Superficiem intellectus de corporibus diſcernit ib.
Superficies à corporibus non ſecernenda propter perpetuam ſocietatem 17
Superficies cum lineis, eſt prima incorporea natura poſt corpora 16
Superficies lineis terminatur ibid.
Superficies quid apud Geomet. 85
Superi nobis Dii, nos inferis 9. 37
Surſum nihil ruere poteſt 97
Sus prægnans terræ hoſtia 171
Συζυγία nervorum 428
Syene civitas ſub æſtivo tropico conſtituta 103. 104
Syene quando umbras non ſpargat 102. b
Syllana lex ſumptuaria 259
Syllæ nomen corruptum ex Sibyllæ nomine cur Corn. Rufo inditum 193
Sylvicolæ 390
Symetus fluvius 360
Symphoniæ muſicæ, & ex iis conſtituta anima 24
Symphoniæ quinque 84
Syrius cujus ſideris proprie ſit ſtella 212. a
Syſſitiorum cauſa 257. a

T.

TAbulæ duodecim 137. 138. earum renovatio 258
Taciti teſtimon. de *locis feralibus* 47. a
Tactus vis totius corporis 428
Tametſi & *tamen* oppoſita 16. a, b
Tametſi pro tamenetſi 16. b
Tanais 103. 126
Tangi nil ſine ſolido poteſt 22
Tantali pœna quid ſignificet 38
Tarentinæ oves quaſi Terentinæ 262
Tarentinum ſerum pyrum 264
Tarentum cur molle dictum Horatio 262
Tarquinius Demarati Corinthii filius 146. 276
Tarquinius Superbus 154
Tau litera quid ſignificet 210. b
Tauri ſignum 62. quomodo ad Solem referatur 212
Taurus fidus 54. cur Veneri aſſignetur 170
Taurus pro Sole ubi colatur 212
Taurus quibus Diis immoletur 288
Taurus ſignum Veneri dicatum 77
Taxare & *tangere* quid differant 396
Tellana atra ficus 265
Temperantia acimi jam purgati 34. politica 33. exemplaris 34
Temperantia Scipionis 37
Temperantiæ effecta 33
Temperantiæ officium 32
Temperatæ Zonæ 69
Temperatæ Zonæ partes, quæ frigidæ vicinæ, frigidiores; quæ peruſtæ vicinæ calidiores 168
Temperatio mundi, dictus Sol 69
Tempeſtas ſuprema 138
Tempeſtiva pinus 388
Templum Dei mundus 50
Tempora certa lege naturæ connexa 157
Tempora non aliunde quam ex curſu Solis 108
Tempora non fuiſſe, cum fuit chaos 156
Tempora quatuor anni horæ dicta 211
Tempore abſumi omnia ac reſtitui 157
Tempus ante mundum non fuiſſe 108
Tempus omnia metere 157
Tempus præſens leonis capitæ ſignific. præterit. lupi, futur. canis effigie 208
Tempus quid 156. 157.
Ter terna ſuperficiem efficiunt 19
Ter terna ter cubum reddunt ib.
Ter terna ter ſolidum corpus 68

Terentii unde dicti 263
Terentina nux *ibid.*
Terenum idem quod molle, Sabinorum lingua *ibid.*
Teres forma ſola divina 52
Termini corporum incorporei 16
Terminalia 176. 177
Termutia olea 266
Ternarii laus 21. 24
Ternarii medio numero vincitur 21
Ternarius numerus quomodo prima linea dicatur 85
Ternarius omnium numerorum primus impar 18
Terra cœleſtis circuli medium ac centrum 71
Terra centrum 78
Terra cur Bona Dea & Fauna & Ops & 171
Terra cur immobilis, cur in eam nutu ſuo omnia pondera ferantur 59. 78. 79
Terra elementaris quæ 78
Terra globoſa 56
Terra infima 78
Terra Maja dicta à magnitudine 171
Terra mater cur Ops dicta 162
Terra mundanæ ſphæræ centrum & immobilis 65
Terra Mundi ima pars *ibid.*
Terra nova & ultima ſphæra 94
Terra noſtra quomodo dicatur angusta vertícibus, latior 106
Terra noſtra chlamydi extentæ ſimilis dicta *ibid.*
Terra omnis ad cœleſtem circulum puncti loco 58. 106
Terra omnis quatuor inſulæ 105
Terra puncti loco ad cœli vaſtitatem 58
Terra, quæ à nobis colitur, parva quædam inſula 105
Terra quot diametros habeat 71
Terra reſpectu cœli punctum 95. *a.*
Terra ſicca & frigida 22. 418
Terra ſola immobilis 216
Terra ſphærarum nona & mundi ultima 78. atque immobilis 92
Terra ſphæricum punctum 59. *a. b.*
Terræ ambitus quantus 99. & quot ſtadiorum 71
Terræ cinguli ſive Zonæ 94
Terræ diametros 71
Terræ & aquæ per frigidum conjunct. 22
Terræ exiguitas cognita quem fructum ſecum ferat 107
Terræ frigus vel calor à cœlo, cui ſubjacet, communicatur 100
Terræ globoſitas 58. 79. 94
Terræ globus in templo Dei medius 48
Terræ imago Ægyptius bos 204
Terræ medius cingulus cur inhabit. 95
Terræ nobis inhabitatæ latitudo 106
Terræ orbis in LX. diviſus partes 99
Terræ partes, quæ incoluntur, macula dictæ 98
Terræ quænam partes habitabiles, quænam incultæ 94. 95
Terræ ſeptentrionales & auſtrales extremitates cur inhabitabiles 95
Terræ ſitus & origo 94
Terræ ſpatia quanta habitabilia, quanta inculta 99
Terræ ſuperius hemiſphærium Venus, inferius autem Proſerpina dictum 209
Terræ totius minima particula à nobis poſſideturr 107
Terræ umbra 72
Terram ab omni parte cœlum ſuſpicere 95
Terram excipere omnia nutu ſuo pondera 97
Terram lumine Solis clareſcere non reluctare 65. 66
Terram noſtram Oceano cingi, velut parvam inſulam 94
Terram quomodo Oceanus ambiat 107
Terram vocari in ſacris magnam matrem; ejus hoſtia ſus prægnans 172
Terrenas Zonas cœleſtibus infici 101
Tertia Junia, ſive Junia Tertia, filia Serviliæ & C. Caſſii uxor 226
Teſſera 17. 85
Tetrachordum cur Mercurio attributum 204
Τετρακτὺν Pythagorei venerantur: i. e. quæ ternarium numerum 24
Teucer 31
Thalia nympha, deque ea fabula 360
Thariſus amphias 411
Thaſi nux 261
Thebæ Urbs Aſiæ ab Achille everſa 344
Themiſteria Cereris ſacra dicta 291
Theocritem in opere paſtorali imitatus Virgilius 311
Theocritus Chius ob ſcomma in Antigonum occiſus 410
Θεὸς pro ſideribus & ſtellis 282
Theologi quomodo potentiam Solis demonſtrent 217
Theonis verba de aſtrorum inventione 75. *a.*
Θεὸς γυναικεία Medea dicta 173
Θυμητικὸν animæ unde 44
Theron Rex, ejuſque contra Herculis templum expeditio 207
Theſeus 192
Θυμοξόος Apollo cur dictus 196
Θυμικὸν animæ pars 24
Θυμικὸν animæ unde 44
Θύον apud Homerum pro citreo malo 264

Θυσία cur Apollo 158
Thuricremæ aræ apud Virgilium, ex Lucretii imitatione 390
Thyrsus Bacchi 203
Tiberini pisces in deliciis habiti 256
Tibiarum sonus cur alius acutior, alius gravior 91. 92
Tibur malum 263
Tignum & *tignus* 389. *b.*
Timæum & Socratem non eodem tempore fuisse 133
Timæus 7
Timentes cur pallescant, curque tremant 431
Timor passio 50
Timore laborantem felicem esse non posse 39
Timorem cum amore miscere non posse 164
Timosum pyrum 264
Tineas necare citreum malum vestibus interjectum 263
Titianum pirum 264
Tityi jecur depascens vultur quid 37. 324
T. Larcius Dictator 155
Toga picta à Tullo Hostilio instituta 145
Togata gens pro Romanis 391
Toni oppidum devotum 287
Tonum in duas dividere partes impossibile 84
Tonos sive Tonus, musicus numerus, quem epogdous parit *ibid.*
Toronii Flacci in Augustum scomma 235
Tot nobis hostes, quot servi, proverbium 164
Toto cælo errare, proverbium 291
Τροχὸς media veli pars 365
Τροχήλαι 244
Trajani obitus 217
Trajanus quomodo Heliopolitani Jovis oraculum expertus 216
Transenna quid 248. *a.*
Transmittunt pro transeunt 386
Transversi quinam nobis dicti 98
Tremellius Scropha dictus 148
Tremor unde metuentibus 431
Tremulum lumen unde 386
Tribunum plebis nullum abesse Roma integrum diem licere 137
Trigonalis forma 21
Trigonum corpus 16
Trinundinus dies 187
Triplaris numerus 67. quid 84
Tristis pro amaro 390
Tritones cur Saturni templi fastigiis impositi 156
Trivia cur dicta Diana 158
Triumphi auctor primus Liber Pater 203
Trojanus equus 249
Trojanus porcus cur dictus *ib.*
Tropici duo 26. 56. 96
Tropici Zodiaci termini 103
Tuba unde 398
Tuberes admodum sparsæ dictæ insulæ minusculæ 93. *b.*
Τύχη numen 265
Τύχαι nulla apud Homerum mentio 356
Tulliam Ciceronis filiam tres maritos habuisse 231. *a.*
Tullus Hostilius Saturno templum consecravit 155. Magistratuum insignia primus instituit 146
Turacis ager 161
Turicremus 390
Turtianum pyrum 264
Tusci cur nonas plures habebant 182
Tusculani 171
Tutela quando pueri & puellæ liberentur 28
Tutelæ seu Philotidis ancillæ cum aliis insigne facinus 167
Tutelares Deos evocandi mos 285. 286
Tutilina Dea, ejusque feriæ 184
Tychonianæ hypotheses laudatæ 65. *a. b.*
Tyranni vita an beata, Dyonisius tyrannus cuidam ostendit 39
Tyrannus nunquam timoris expers 38
Tyrrhenum mare 436

V.

VAgæ sphæræ septem 41
Vagarum sphærarum motus 92
Valerianum serum pyrum 264
Valerius Maximus Messanam cepit 148
Valesii pro Valeriis 271
Vario uva 266
Vatinii cavillum in Ciceronem 229
Vatinii consulatus Ciceronis scommate notatus *ibid.*
Vatinius à populo lapidatus 239
Vatinius Augusti cavillo notatus 233
Ve particula quid significet 400
Vecors unde & quid *ibid.*
Vectigalia locari mense Martio solita 170
Vectigaliorum pro vectigalium 140
Vector quid significet 238. *a.*
Vehemens unde & quid 400
Vehere & *vehi* quid 396
Veji oppidum devotum 287
Velabrum Urbis celeberrimus locus 161
Velivolum 393
Venæ receptacula sanguinis 415

Venator de quibus interrogandus 408
Venerem calidis omnibus provocari 421
Venerem in ſacris genetricem vocari 170
Venerem matrimonia amicitiaſque componere ib.
Veneri cur Aprilis menſis ſacer 210
Veneri cur ſecundus menſis ſacer 170
Veneri Saliorum carminibus nulla laus attributa ib.
Veneri Tauri ſignum in Zodiaco dicatum 170
Veneris annus 110
Veneris & Mercurii ſphæra Solis quaſi comites 64
Veneris & Mercurii idem ſonus 82. a, b
Veneris nullum nomen aut feſtum ſub regibus Romanis 170
Veneris ſimulachrum Cypri barbatum, quia eadem mas & fœmina 283
Veneris ſphæra 44
Veneris ſphæra pro aere 41
Veneris ſphæra deſiderium excitat 44
Veneris ſtella anno per Zodiacum curſum conficit 64
Veneris ſtella cur benigna 67
Venus Æneæ mater 170
Venus ἀφρογδίτη 283
Venus Architis apud Aſſyrios 209
Venus Deus non Dea cur 283
Venus eadem cum Luna ib.
Venus è ſpuma orta 156. 170. unde ἀφρογδίτη 156
Venus & Mercurius Solis quaſi ſatellites 59. 92
Venus lugens quid ſignificet 209
Venus Lunus à Parthis cultus 283. b
Venus pro ſuperiore terræ hemiſphærio 209
Ventris duo orificia 414
Ventris laxamentum ſequi timorem, & cur 431
Venucula uva 266
Ver humidum ſimul & calidum 26. 418
Vera per figmentum referendi modi 6
Verba æque ac vinum convivium hilarare 406
Verbis obſoletis non utendum 142
Verbis præſentibus utendum ibid.
Verbis propriis Vergilius eſt uſus 270. 271. 272. 273
Verbum Græcum de quinario 21. a
Verbum inſolens tanquam ſcopulum eſſe fugiendum 143
Vergiliæ fixæ 62
Vergiliæ in Tauro clariores 63
Vergiliana apophthegmata 349
Vergiliana epitheta 389. 390
Vergiliani Poematis diſpoſitio 345. 346
Vergilii ad Auguſtum epiſtola 219
Vergilii brevitas 309. copia ib. ficcitas ib. floridum dicendi genus. 310. omnia ſimul juncta ib.
Vergilii cum Cicerone comparatio 308
Vergilii cura in exprimendis diverſis hoſtium generibus 277
Verg. & Homeri par ſplendor 335. 336
Vergilii facundia 309
Vergilii gloria quæ 218. 219. & laus 220
Vergilii in Grammaticis Græcis Præceptor Parthenius 354
Vergilii in nominibus ſacrorum locorum retinendis diligentia 275. 276
Vergilii locus explicatus 103. 104
Vergilii repetitiones, interpoſitiones 393. 394. intermiſſiones 394. indignatio, miſeratio, trepidatio, conqueſtio 394
Vergilii ſtylus maturus & gravis 310. ardens & erectus ibid.
Vergilii vitia ab Homero mutuata 343
Vergilium in quibuſdam ab Homero diſcrepare 350. 351
Vergilium multa à Græcis traxiſſe 311. 312. 313
Vergilium non apte feciſſe initium belli inter Trojanos & Latinos 351
Vergilium nullius unquam diſciplinæ errore involvit 103
Vergilium quædam ab aliis, quæ videantur ab Homero, ſumpſiſſe 383
Vergil. antiquæ latinitatis ſtudioſus. 401
Vergilius cum natura rerum comparatus 310
Vergilius cur Jovi taurum immolari dixerit 288
Vergilius diligens in verbis pro cauſa merito eligendis 395
Vergilius Homericæ perfectionis imitator 31
Vergilius in quibus & quomodo imitetur Homerum 312. 313. 316. & ſeqq.
Vergilius in quibuſnam Homero ſuperior videatur 331. 332. in quibuſnam inferior 337
Vergilius Mallius trib. mil. 186
Vergilius moriens Poemata ſua igni legavit 218
Vergilius non minus orator quam poeta 219
Vergilius nullius diſciplinæ expers 24. 56. 185
Vergilius quænam à Græcis mutuaverit 355. uſque ad 370. quænam à Latinis 370. 371. &c.
Vergilius quænam occulte à Græcis traduxerit 355. 356
Vergilius qualis Homeri imitator 343. 344. 345
Vergilius quam fuerit Græcæ linguæ addictus 352

Vergilius quomodo Deorum propria nomina expreſſerit 276
Vergilius quomodo figuris uſus peculiaribus 392. 393
Vergilius quomodo Græca verba operi inſeruerit 388
Vergilius quomodo Homerica epitheta imitatus eſt 343. 344
Vergilius quomodo ſacrorum ritus obſervaverit 268. 269
Vergilius quomodo vocabulis antiquis uſus 385
Vergilius Venetus 311
Vergilius verbis propriis eſt uſus 270. 271. 272. 273
Verianum malum 263
Verno luto, hybemo pulvere grandia farra 364
Verro ignorat perfectum 479
Vertigo cur ex crebra corporis in orbem rotatione 426. 427
Verum cum non in omnibus liqueat omnes tamen opinari 44
Verum latens quomodo anima perſpiciat 12
Veſanus unde & quid 400
Veficæ officium 445
Veſpera 138
Veſpera ab ἑσπέρος 135. *a*, *b*
Veſpertilio an inter aves numerand. 446. 447
Veſta cur potens dicta 276
Veſtæ ignem renovari Calend. Martiis 196
Veſtales virgines 191. 248
Veſtibulum proprio quid & unde dictum 400
Veſtium omina quæ 47. *b*
Veteres proprie loquutos eſſe 396
Vettius, Auguſti in eum jocus 232
Vettius prætextatus 133
Veturtas adoranda 250
Vetus unde & quid 400
Vexare quid & unde tractum 396
Viæ ἀγωναὶ appellatæ 158
Vibonenſis & Peſtanus duo maris ſinus 386. *a*
Victa pares, à militia ductum 76. *a*
Viciſſitudinis rerum humanarum cauſa 108. 109
Victus primorum hominum qualis 107. 108
Videndi ratio 441. 442
Vidua quaſi *valde idua*, id eſt, *valde diviſa*, aut *vidua*, id eſt, *à viro diviſa* 183
Viduis ad nubendum feriæ magis quam virginibus aptæ *ib.*
Vim cuiquam facere feriis, piaculare *ib.*
Viminalis collis 159
Vina cur in Ægypto frigida 42
Vina cur nunquam aut raro congelaſcant 435
Vina varia vitanda 413. 418
Vinalia 140
Vinaliorum pro vinalium 139
Vinaliorum dies Jovi ſacer *ib.*
Vini auctor Liber Pater 203
Vini moderatus uſus laudatus 245
Vini natura humida 433
Vini nimietas nec ad Venerem, nec ad conceptionem conducit 421
Vino ſomnum conciliari *ibid.*
Vinum cur αἶθοπα οἶνον Homerus appellarit 435
Vinum cur quod veruſtiſſimum, optimum 432. 433
Vinum cur, ſi vas diutule ſemiplenum cuſtodiatur, acorem incurrat 433
Vinum cur ſtomacho laſſo adhibeatur 420
Vinum cur ſudore nimio aut laxato ventre defeſſis ingeratur 421
Vinum defecatum cur magis penetret, & cur facile mutetur 432
Vinum idem jejuno quam ei qui cibum ſumpſerit meracius 433
Vinum in dolii medietate cur optimum 433. 434
Vinum ingenii virtutiſque fomes 243
Vinum lac nuncupatum 172
Vinum miteſcere cum mulſum fit 290
Vinum natura frigidum 420. 421
Vinum non libari Cereri ſed mulſum 289
Vires quando decreſcere incipiant 29
Virgines patrimæ matrimæque 146
Virginis ſignum 63. juſtitia 213
Virgo cur numerus ſeptenarius 20
Virgo quomodo pro Sole 213
Viridiorum pro viridium, quid ſignificet 140
Virium augmentum quinta annorum hebdomade compleri 29
Virorum vox cur gravis 430
Viros frigus facillime tolerare 423
Viros vocare feriis illicitum 186
Virtute & voluptate nihil ſibi contrarium magis 416
Virtute ſola beatos fieri 33. 127
Virtutes aliæ otioſæ aliæ negotioſæ 127
Virtutes animi jam purgati 33. 34. exemplares *ib.* purgatoriæ *ib.*
Virtutes paſſiones in homine auferre 34
Virtutis præmium ampliſſimum conſcientia 14. 107
Virtutis fructus in conſcientia ſapienti, minus autem perfecto in gloria 107
Virtutum duplex genus 127
Virtutum genera quatuor ſecundum Platonem 33
Virtutum effectus, beare 34
Virtutum ideæ in mente 34

Virtutum officia secundum Stoicos 32
Virtutum semina infixa semper elucere 36
Visio ὅραμα 8. quid 10. 11
Visui tria necessaria 441
Visus hominis non ultra centum & octoginta stadia 57
Visus nocturnus apposite dictum 7. *b*
Visum φάντασμα 8. quid 9
Visum quando incipiat movere puer 28
Visus unde in oculis 441
Vita animæ in quo consistat 37
Vita vulgo, animæ mors 40
Vitæ finem esse expectandum non præcipitandum 49. 50
Vitæ finem hominem latere necesse est 32
Vitæ redditus Er Platonicus 2. *a*
Vitam à Sole omnia mutuantur 26
Vitam nil aliud, quam, vivere in corpore, antiquitas putavit 37
Vitam nostram præcipue Sole & Luna moderari 67
Vitellii pavor 38. *b*
Vitisator 389. 391
Vitro solvendo firmandoque ignis ex myrica optimus 448
Vitula Dea unde dicta pro Victoria 272
Vitulæ Deæ frugibus sacra fiunt *ib.*
Vitulari quid 271
Vivendi meta sepienarii decas 29
Ulyssis error quatenus à Vergilio in Æneæ expressus 312
Umbilici reliquias quando jactet puer 28
Umbra terræ 84
Umbracula 386
Umbro 185
Umbrorum dies qualis 136
Ungues cur sine sensu 427
Unguis dolor ubi 428
Unionis à Cleopatra absumpti magnitudo 259. 260
Unionum in aceto dissolutio 259
Unitas mas & fœmina, par & impar, non numerus quanquam fons numerorum 19
Unitatis laus 19. 20
Unum apud Geometras puncti locum obtinere 17
Vocabulorum auctor antiquitas 56
Vocales literæ septem à natura repertæ, & cur Latinis quinque tantum 28
Vocare apud veteres quid 323. *a*
Vocis concordiam ponderum lege provenire 83
Vola 30
Volatile ferrum pro sagitta 391
Volemum pyrum 264
Volones quinam dicti 166
Voluntariæ cohortes *ibid.*
Volupiæ sacellum 169
Voluptas an semper virtuti inimica 416. 419
Voluptas gustus & tactus beluina, id est, cibi & Veneris 246
Voluptas quænam vitanda 245. 248
Voluptas seriis & studiosis cavenda 416
Voluptas Stoicis hostis, Epicureis summum bonum 223
Voluptas utendi modo honesta, vel inhonesta 419
Voluptate & virtute nihil sibi contrarium magis 416
Voluptates quænam homini cum belluis communes 246
Voluptatis maximæ definitio Epicuro 398
Vomitandam, antiquis dictum 385
Vomitoria in spectaculis quæ *ib.*
Vox homini nascenti quomodo detur 171
Vox in feminis & eunuchis quare exilior 430
Urania Musa unde dicta 88
Urbes exercituve devovendi verba & ritus 286
Urbes omnes in alicujus Dei tutela 285
Urbinus servi virtute periculo mortis ereptus 165
Uri, id est, boves feri 389
Urina retrimentum potus 445
Urox 389. *a*
Usurpativa verba quæ 477
Usurpatum ire mulierem 137
Uvarum genera 266
Uvidi ignes 196. *b*
Vulcani uxor Maja 171
Vulcani uxor Majesta *ibid.*
Vulcanus cur dictus Mulciber 389
Vulcanus quibusdam ex uno parente natus 20. *a*
Vulnera ex æreo mucrone minus noxia 451
Vultur jecur Tityi depascens quid 37. 38
Uxore præsente quibus scommatibus locus 411

X.

Xanthippus 153
Xoniades Corinthius 168
Xenocrates sapiens 19. *a*

Y.

Τπερκατηλικτικὸς versus Syllaba longiores 348
Τπερκατηλικτικὸς versus ſicut & ἀκέφαλος ac λαγαρὸς apud Virgilium imitatione Homeri ib.
Τπερθύοντες dicti qui 176

Z.

ZEno Stoicus 167
Zilmiſſus, collis 201.
Ζώαις animæ ſacratorum hominum 282
Ζώδια 76.
Zodiaci appellatio 75. 76. unde ib.
Zodiaci & Planetarum aliarum delineatio 73
Zodiaci in duodecim partes diviſio quomodo reperta 73. 74
Zodiaci latitudo 56
Zodiaci latitudo 56
Zodiaci ſigna cur aliis ſtellis breviori, aliis longiori tempore percurrantur 73. 74
Zodiaci ſigna omnia ad Solis naturam referri 212
Zodiaci ſigna quæ quibus numinibus dicantur 170
Zodiaci ſigna quomodo ſphærarum inferiorum ſtellæ occupent 73. 74
Zodiaci ſignorum ordo 62
Zodiacum lacteo circulo oblique interſecari 42
Zodiacum per Zonas temperatas volvi 104
Zodiacum quanto tempore Solis curſus abſolvat 175
Zodiacum tribus lineis conſtare 56
Zodiacus circus 55
Zodiacus de tropico in tropicum obliquatus 103
Zodiacus ex quibus conſtet 73
Zodiacus Solis via 102. 108
Zona 42
Zona uſta ſive torrida 56. quæ 103. 104 cur ſemper flammis obnoxia 103
Zonæ cœli quinque 21. cur perpetuo frigore oppreſſæ 65. 69
Zonæ temperatæ 96
Zonæ temperatæ partes quæ frigidæ vicinæ frigidiores 103. quæ peruſtæ vicinæ calidiores ib.
Zonæ terræ quot & quæ habitabiles 95. 96
Zonas eaſdem ineſſe cœlo, quæ inſunt terræ 100
Zopyrion 166
Ζυγὰ ἢ ἄζυγα luſus Auguſti 152. a
Ζυγὸς Scorpii prior pars 176

INDEX AUCTORUM

Qui in

NOTIS

Laudati, illuſtrati, vel emendati.

A.

Accius emendatus 155. a.
Ælianus 39. b. 144. b. 208. a. 232. a. *expoſitus* 253. a. b.
Ælius Spartianus 283. b.
Æſchylus 287. a. *correctus* 361. a.
Agellius 13. b. 46. b. 89. a. 137. a. 141. a. 142. b. 143. b. 144. b. 158. b. 167. a. 178. a. 186. b. 198. b. 227. b. 237. b. 239. a. 240. b. 241. b. 242. b. 244. a. 245. b. 249. b. 251. b. 259. a. 274. a. 283. a. 294. a. 353. a. 395. b. 399. a. b. 401. a. b. 444. b. 449. b. *correctus* 132. b. 141. a. 142. a. b. 155. a. 227. b.
Albinovanus 232. b.
Ammeanus 244. b.
Apicius 249. a. 261. a.
Apollonius 45. b. *ejus Interpres* 247. b. 284. b. 323. b.
Apuleius 8. b. 9. b. 10. a. 38. b. 45. a. 77. a. 150. a. b. 163. b. 186. a. 198. b. 226. b. 229. b. 243. b. 250. a. 261. b. 294. b. 306. b. 323. a. 352. b. 409. b. 431. b. 432. a. 444. a. *illuſtratus* 40. b. *emendatus* 93. a. 132. a. 198. b. 306. a. b. 350. b. 404. a. 444. a.
Arati interpres 41. a.
Aratus 417. a.
Ariſtenatus 147. a. 228. b. 243. a. 410. b.
Ariſtonicus 243. a.
Ariſtophanes 161. b. 199. b. 237. b.
Ariſtoteles 93. b.
Arnobius 2. b. 14. a. 27. a. 45. a. 108. b. 113. a. 129. a. 156. b. 172. a. 182. a. 186. b. 192. a. 194. b. 199. a. 249. a. 261. b. 285. a. 291. b. 359. a. *correctus* 43. b. 353. b. 479. a. b.
Artemidorus 11. a.
Asconius 231. b. 251. b.
Aſtrampſychus 11. a. *ejus locus conſtitutus* ibid.
Athenæus 2. b. 244. a. 280. a. 287. b. 365. a. 417. a. 444. b. *emendatus* 243. a. 475. b.
Auguſtinus *Auſonius*

Ausonius 9. b. 198. b. 228. a. 241. b. 296. a. 352. a. 462. a.

B.

Buras 172. a.

C.

Cecilius 355. b.
Cæsar 228. a.
Calixenus Rhodius 365. a.
Callimachus 72. a. 172. b.
Capella 55. a. b. 65. a. 227. b. *emendatus* 353. a.
Caper Grammaticus 256. b. 371. b.
Carthilides 113. a. 211. a.
Cassiodorus 243. a.
Cato 27. b. 266. b. *emendatus* 182. a.
Catullus 46. a. 142. a. 150. a. 152. a. 213. a. 241. b. 374. a. 404. a. 439. a. 476. b. *emendatus* 355. a. 449. b.
Celsus 29. a. 48. b. 179. b. 261. b. 264. b.
Censorinus 155. a. 169. a. 175. b. 178. a. 179. a. 212. a. *emendatus* 89. b. 136. b. 211. a.
C. Gellius 155. a.
Cicero 8. a. 9. a. 16. b. 39. a. 44. a. 45. a. 142. a. 150. b. 154. a. 163. a. 178. a. 187. b. 232. b. 234. a. 385. a. 386. b. 387. a. 417. a. 452. b.
Cinna poeta 247. a.
Claudianus 104. b. 109. b. 114. a. 204. b. 210. a. 359. b. 360. a.
Clemens Alexandrianus 9. a.
Clemens Protrept. 192. a.
Cleomedes 69. b.
Codex Theodosianus 130. a.
Columella 249. a. 266. a.
Constantinus Geoponicon actor 417. a.
Copernicus 65. a.
Cornificius 393. a.
Corn. Nepos 2. b.
Curopalates 588. b.
Curtius 27. a. 47. b. 228. a.
Cyprianus 156. b. 223. a. 247. b. 255. b. 285. a.

D.

Didymus 172. b.
Dio 162. b. 243. b. 244. b.
Diodorus Siculus 202. a.
Diogenes Laertius 167. b. 192. b. 279. a.
Diomedes 255. b. 390. b.
Dionisius Halicarnassens 153. b. 163. b.

E.

Empericus Marcellus 417. b.
Ennius 223. b. 256. a. 355. b. 372. a. b. 456. a.
Etymologicus emendatus 192. b.
Eubulus Comicus 419. a.
Eupolis 417. a.
Euripides 475. a.
Euripidis Scholiastes 172. b.
Eusebius 211. a. 463. b.
Eustachius 194. a. 201. a.

F.

Fabius 181. b.
Favonius Eulogius 19. a. 27. a.
Festus 5. b. 29. a. 38. b. 41. b. 45. b. 132. a. 142. b. 149. a. 152. a. 155. a. b. 161. b. 181. b. 184. a. 205. a. 212. a. 219. a. 223. b. 225. a. 228. b. 241. a. 249. b. 251. b. 261. b. 280. a. b. 282. b. 285. b. 288. b. 290. b. 296. b. 308. b. 345. b. 360. a. 365. b. 374. a. b. 389. a. b. 393. b. 399. a. *emendatus* 46. b. 178. b.
Firmicus 4. b.
Flaccus 379. b.
Florus 14. a. 311. a.
Fulgentius 27. a.

G.

Alenus 443. b.
Geoponicon auctor 424. a.
Vide *Constantinus.*
Georgius Cedrenus 158. a.
Glossarium 13. a. 16. b. 77. a. 89. a. 100. b. 161. b. 172. a. 178. b. 194. b. 210. b. 213. b. 223. b. 224. a. 225. a. b. 243. a. 248. b. 249. a. 252. b. 255. b. 257. b. 269. a. 275. a. 283. a. 285. b. 288. a. 307. b.

307. b. 350. a. 353. b. 395. b. 389. a. b. 396. a. 397. b. 399. a. b. 433. a. 449. b. *emendatum* 370. b.

H.

Harpocration 192. a.
Heraclides Ponticus 412. b.
Hesiodus 211. a.
Hierocles 33. b.
Hieronymus 42. a. 47. b. 89. a. 187. a. 199. a. 228. a. 247. a. 261. b. 287. a. *emendatus* 225. b. 244. a. b.
Hipparchus 75. a.
Hippocrates 11. a. 27. b. 238. a. 292. a. 443. b. 449. b.
Homerus 195. a. 291. b. 461. a.
Horatius 83. a. 244. a. 346. b. *correctus* 154. a.

I.

Johannes Sarisberiensis 246. b. 249. b. 251. a. b. 256. b. 259. a. 283. a. 350. b. 402. b. 412. b.
Isidorus 179. b. 236. a. 266. b. 306. b. 449. a. *emendatus* 176. a.
Julius Cæsar 16. b.
Julius Firmicus 76. b.
Julius Modestus 285. b.
Justinus 2. b. 4. b. 14. a. 27. a. 126. a. 257. a. 296. b. 410. b.
Juvenalis 34. b. 104. b. 164. a. b. 170. a. 199. a. 207. a. b. 219. a. 223. a. b. 232. b. 233. b. 241. b. 243. b. 247. b. 249. a. 251. a. 255. a. 261. a. 278. a. 385. b. 409. a. 433. a. 445. b. *emendatus* 207. a. b. 287. b. 288. b. 450. a.
Juvenalis interpres 272. b.

L.

Laberius 261. a.
Lactantius 18. a. 30. b. 129. a. 153. a. b. 158. b. 163. b. 172. b. 281. a. *emendatus* 168. b.
Lampridius 45. b. 156. a.
Livius 4. b. 154. a. 163. b. 178. a. 249. b. 311. a. 399. b.
Lucanus 102. a. 210. a. 231. b. 374. b.
Lucianus 243. b.
Lucilius 375. a. *in eum conjectura* 388. a.
Luitprandus 182. a. 210. a. b. 228. a. 253. b.
Lutatius 384. a. *emendatus* 41. a. 198. a. 204. b.
Lycophron 207. b.

M.

Macrobius 46. a. 67. b. 68. a. b. 79. b. 86. b. 108. b. 109. a. b. 111. a. b. 113. a. b. 123. a. 125. a. b. 126. b. 171. a. b. 174. b. 178. a. b. 181. a. 185. b. 198. b. 202. b. 206. b. 215. b. 219. b. 224. a. 254. b. 272. a. 294. b. 323. a. 344. a. 402. b. *emendatus & explicatus* 7. b. 9. b. 12. a. 16. b. 19. b. 26. b. 33. b. 40. a. 42. b. 48. b. 62. b. 65. b. 66. b. 70. b. 86. b. *& passim illustratus* 51. a. 89. a. b. 91. a. b. 196. a. 227. b. 266. b. *ejus ætio firmata* 6. a. b. 13. a. b. 82. b. 102. a. 150. b. 351. a. 172. b. 194. a. 268. a. 212. b. 213. b. 230. b. 259. b. *fragmenta* 104. a. 129. b. 135. b. 156. b. 189. b. 246. b.
M. Capella 182. b.
Mamertini Panegyricus emendatus 346. b.
Manilius 104. a. 212. b. 227. b. 297. b. *emendatus* 211. b.
Marcellinus 281. b.
Martialis 12. b. 39. a. 46. b. 48. b. 134. a. 138. a. 205. b. 224. a. b. 233. b. 244. a. 249. b. 252. a. b. 259. b. 261. a. 269. a. 272. b. 288. b. 393. a. 404. b. 432. a. 435. a. 444. b. 449. a. *illustratus* 46. b. *emendatus* 41. b. 449. a.
Maserius 139. a. 285. b.
Minutius Felix 14. a. 30. a. 61. a. 194. b. 212. b.
Modestinus 266. a.

N.

Nævius 261. a.
Nazarii Panegyricus emendatus 346. a.
Niciarius 113. a.
Nonius 64. a. 142. b. 160. b. 249. b. 399. a.

O.

Origines 42. b.
Orus Apollo 208. b. 389. b.
Ovidius 7. b. 11. b. 45. b. 64. b. 83. a. 91. b. 123. b. 124. b. 152. a. 212. a. 241. b. 241. a.

244. a. 348. b. 390. a. 432. b. 436. a. 443. a. 449. b.

P.

Palladius 172. a. 264. a. 265. a.
Panegyricus incertus emendatus 252. a. 345. b.
Papinius 46. b. 283. a. 384. a. 391. a.
Pausanias 350. b.
Persius 139. a. 163. b. 199. a. 280. a.
Persii interpres 154. b. 156. b.
Pervigilii Veneris scriptor 156. b. *emendatus* 449. a.
Petronius 4. b. 8. b. 39. a. 47. a. 93. b. 128. b. 139. b. 225. a. b. 227. b. 228. b. 276. b. 289. a. 340. b. 350. b. 370. b. 442. a. *emendatus* 39. a. 104. a. 154. a. 228. b. 412. a. 449. a. *illustratus*
Phædrus 5. b. 72. b.
Philo Biblienſis 227. b.
Philolaus 24. b.
Pindarus 194. a.
Pindarus Scholiaſtes 243. b.
Plato 3. a. 6. a. 43. b. 68. a. b. 82. b. 88. a. 109. a. 360. a. 405. b. 410. b.
Plautus 4. b. 10. a. 12. b. 45. a. b. 76. a. 150. b. 163. b. 196. b. 211. b. 220. b. 224. b. 225. a. 227. b. 238. b. 246. a. 248. b. 393. a. 404. a. 419. a. b. 435. b. 449. a. *emendatus* 45. b. 46. b. 149. b. 263. b. 300. b. 323. b. 345. b. 374. a. 379. a. 411. a. 449. b. *explicatus* 21. a. b. 248. a. b. 390. b.
Plinius 21. b. 27. a. 45. b. 138. a. b. 158. a. 210. a. 229. a. 235. a. b. 248. a. 249. a. b. 252. b. 254. a. b. 256. a. 261. a. 264. a. 265. a. b. 266. a. 281. b. 288. b. 399. a. 404. b. 438. b.
Plinius Junior 436. a. *emendatus* 443. a.
Plutarchus 3. b. 7. a. 9. a. 168. b. 175. b. 187. b. 211. a. 231. b. 237. a. 257. a. 405. b. 406. a. 410. b. 412. a. b. 417. b. 447. a. 448. a.
Polybius 230. b.
Pulex 212. a.
Pomponius 45. a. 178. a. 206. b. 239. b.
Porphyrius 43. a. 172. b.
Priapeja 240. b.
Priſcianus 13. b.
Propertius 76. a. 247. b. 288. a. 348. a. 355. a. 387. b. 390. b. 408. b. *emendatus* 476. a. b.
Prudentius 307. a.
Ptolemæus 75. a.
Pythagoras 7. a. 24. b. 45. b.

Q.

Quintilianus 33. a. 64. b. 186. b. 231. a.

S.

Salluſtius 159. a. 181. b. 346. b.
Sammonicus Serenus 434. b.
Seneca Philoſophus 39. a. b. 67. a. 72. a. 92. a. 113. a. 121. b. 131. a. 163. b. 165. b. 233. b. 284. a. 236. a. 242. a. 250. a. 269. a. 306. b. 404. b. 412. a. 431. a. 479. a. *emendatus* 10. b. 11. a. 46. a. 48. a. 92. a. *explicatus* 10. a. 404. a.
Seneca Rhetor 223. a. 250. a.
Seneca Tragicus 96. a. 320. a. *correctus* 206. a. 282. a.
Servius 39. a. 49. b. 207. a. 248. a. 311. a. 402. a.
Sidonius Apollinaris 287. a. 434. b.
Siſenna locus reſtitutus 387. b.
Solinus 14. a. 30. a. 175. b. 176. a. 235. a. 304. a. 323. a. *correctus* 176. a. 178. a. 235. a.
Sophocles 285. a. 320. b. 388. a.
Spartianus 45. b. 286. a.
Statius 11. b. 204. a. 247. b. 252. b. 371. b. 385. b. 399. b.
Stephanus de urbibus 350. b.
Strabo 360. a. *emendatus* 194. a.
Suetonius 8. a. 38. b. 45. b. 162. a. 174. b. 178. b. 187. b. 198. b. 223. b. 229. a. 231. b. 242. b. 260. a. 261. b. 269. b. 419. b. 443. a. *emendatus* 252. b. *lectio ejus firmata* 270. a.
Suidas 212. a.
Sulpicius Severus 29. b. 423. a.
Symmachus 382. a.

T.

Tacitus 14. b. 45. b. 46. a. 47. a. 128. a. 228. a. 243. b. 255. b. 297. b. 422. b. *emendatus* 38. b. 423. a.
Terentius 83. b. 150. b.
Tertullianus 41. b. 47. b. 188. b. 204. b. 243. b. 255. a. 270. b. 346. b. 409. a. 445. b.
Theo 5. b. 75. a.
Theocritus 43. a. 61. b. 194. a.

Theodoretus emendatus 192. b.
Theophrastus 9. a. 417. b.
Tibullus 43. b. 45. b. 225. b. 262. b. 288. a. 322. a. 359. a. *ejus lectio firmata* 322. b. *emendatus* 475.
Trapezuntius 262. a.

U.

Valerius Maximus 45. b. 138. b. 142. a. 156. a. 163. b. 165. a. 178. a. 274. b. 323. a. 434. a. *emendatus* 45. b. 234. b. 240. b.
Varro 139. b. 141. b. 172. a. 224. b. 249. b. 250. b. 254. b. 280. b. 284. b. 403. b. 475. b.
Vergilius 10. a. 11. b. 46. b. 67. a. 72. a. 83. b. 91. b. 124. b. 150. b. 160. a. 163. b. 198. b. 207. a. 212. a. 220. a. 231. a. 262. a. 269. a. 299. a. 320. b. 346. a. 359. a. b. 436. b. 449. a. *emendatus* 305. b. 444. b. *ex Codice antiquissimo* 104. b.
Velius Longus 161. b.
Velleius 109. b. *emendatus* 440. a. b.
Verrius 285. a.
Ulpianus 16. a. 200. b. 336. a.
Vopiscus 39. a. 236. a.

X.

Xenophon 405. b.

Z.

Zosimus 209. b. 243. a. 463. b.

FINIS.

Linguæ Romanæ Dictionarium Luculentum novum: A new Dictionary, in Five Alphabets: Representing I. The English Words and Phrases before the *Latin*; among which latter, no Word or Expression is admitted, but what is Classic, and of an approved Authority. II. The Latin-Classic before the *English*. III. The Latin-Proper Names of those Persons, People or Countries that frequently occur, or any way remarkable in Classic-Authors. IV. The Latin-Barbarous. V. The Law-Latin, comprehending those Words which are made use of by the *Common Lawyers*, &c. The whole completed and improved from the several Works of *Stephens*, *Cooper*, *Gouldman*, *Holyoke*, Dr. LITTLETON, a large Manuscript, in three Volumes of Mr. *John Milton*, &c. Printed for *T. Dring*, at the *Harrow*, near the *Inner-Temple Gate*; and *C. Harper*, at the *Flower-de-Luce* over against S. *Dunstan's Church*, in *Fleet-street*,

AUR. THEODOSII MACROBII

V. Cl. & Inluſtris

OPERA.

ACCEDUNT

INTEGRÆ

ISACII PONTANI, JOH. MEURSII,

JACOBI GRONOVII

Notæ & Animadverſiones.

EDITIO NOVISSIMA,

CUM

Indice Rerum & Vocum

LOCUPLETISSIMO.

LONDINI:

Typis *M. C.* & *B. M.*

Impenſis T. DRING & C. HARPER,

in Vico Fleetſtreet dicto. MDCXCIV.

Imprimatur,

Feb. 25.
169½.

Rob. Midgley.

Sumptibus { Tho: Dring / Car: Harper } & { in Fleet Street .

AUR. THEODOSII MACROBII

V. Cl. & Inluſtris

OPERA.

ACCEDUNT

INTEGRÆ

ISACII PONTANI, JOH. MEURSII,

JACOBI GRONOVII

Notæ & Animadverſiones.

EDITIO NOVISSIMA,

CUM

Indice Rerum & Vocum

LOCUPLETISSIMO.

LONDINI:

Typis *M. C.* & *B. M.*

Impenſis T. DRING & C. HARPER,

in Vico Fleetſtreet dicto. MDCXCIV.

Gen. Pet. 13 May 42 Norman - Qc.

x 871
M1
1694
c.p. 2

JACOBUS GRONOVIUS LECTORI, S. P. D.

SI hoc, quidquid est à me observatorum in Macrobianam Somnii commentationem, erumpere privatos parietes libenter vides, Paulus Junius nuper scholæ Lugdunensis Rector νομμώτατος, nunc cœlestis pacis consors, habet, quod imputet tibi, Benevole Lector. Post delegatam Patri meo ordinationem publicorum librorum (anni jam sunt quatuor) dum curiosius, quicquid membranarum aut chartarum veterum illic pestem & libitinam vitavit, recenseo ac purgo, duorum hujus commentarii Manuscriptorum situ & squalore horrentium, satis tamen antiquam manum ostendentium, conferendi cupido animum incessebat; & prout quæque varietas se mihi probarat, annotabam. Hæc cum ille (erat enim assidua nobis & suavissima jam à convictu & condiscipulatu consuetudo) forte conspexisset, vix considerato, essetne aliquid publico dignum, non defuit obtundere amicus affectu nimius, ut ad editionem, quæ comparabatur, velut ex symbolo conferrem. Nec negare ei poteram, cui pene omnia jura in me ipse concesseram. Sed & dum Somnium præla properant, idem me Saturnalibus applicuit, in quæ nonnihil ex chartaceo ejusdem Bibliothecæ MS. margini alleveram. Iam procedebant omnia ex voto: Jam committebatur operis liber secundus; cum rem omnem

Gen. Pos. 13 May 42 Norman-Ac

perturbavit & vel retroegit βελίστα μαιώσεων Υγιεία à ſe-rali præcedentis anni morbo mihi quoque adempta. O infelicitatem & miſeriam ejus diei, quæ me poſt patrem jam totum in imagine mortis, ita ut ne Iunio quidem, tantopere meo, tantopere in domus noſtræ ſalute anxio, valere dicerem, feſtinare ad mutandum aerem & fomenta alibi qaærenda compulit! O acerbam calamitatem & amarum nuncium, quum infirmitas (à qua eum curatiſſima vitæ diſciplina redimere videbatur) mei Iunii, & duodecimo deinceps die decretoria hora mittebatur febricitanti & mihi, & poſt ejectam hanc tabificam καταιγιδα ſociatos cum eo, ut ante, annos & ſtudiorum impetus exoptanti? Nunc quod ſolum poſſum, ſola recordationis pietate dulciſſimam animam proſequar, nullâ memoria ejus (ut Pacuvii verbo utar) concordiam dejugaturâ. Sed hæc nimia; quamvis pro titulo, quem judico penſandum cum amore viventis & noviſſima ejus in me voluntate, perpauca. Narro autem iſta tibi, Lector benevole, ut animum advortas ad ſubita & condicta fercula te vocari. Neque enim ambigendum, quin ſi aſſiduè ac diutius inhærere licuiſſet, idque corpuſculo bene compoſito, acceſſione non parvâ locupletior & plenior apparatu Macrobius proditurus fuerit. Atque utinam aliquis ad ea, quæ mihi latuerunt, veſtiganda, tantundem laboris afferre non dedignaretur! Ita certe fore augurarer, ut Macrobius vere nomine ſuo frueretur. Nos quidem auctorem hunc, qui gratulandum nobis habemus, quod bonorum ſcriptorum laverna audiat, nec poſt hanc curam omnino è manibus deponemus, quantum per aliam occupationem fas erit; tantum, ut hæc minuta & juvenilia poſſint placere, opto. Sic & deſtinatum tetigiſſe & fortuito eventui ea commiſiſſe non putabo. Vale & vive, ac, ſi commodum eſt, hæc ſuo loco repone.

PAG.

PAG. 26. *Media autem conversio mensis per lunam*] Augenda hæc ex Ms. Oxonienſi Bodleiano: *media autem converſio, id eſt, menſis per lunam*. Vides eum plane ſic loqui de maxima converſione tribus ante verſibus. Deinde idem liber: *tertia ſicca, quia plus eſt ab ortu remota*. Quod indubitanter accipio. Nam profecto rationem dat variationis, non hariolatur; & ita de prima hebdomade loquitur.

Pag. 31. *Unde igitur iſta diſcernimus.*] Immo *decernimus*, ut habetur Oxonii; id eſt, dijudicamus. Illud eſt ſeparamus, cui locus hic non eſt.

Pag. 37. *Oblivionis fluvium aliud non eſſe.*] Oxonienſis: *Oblivionis fluvium Leteum nihil aliud eſſe*.

Pag. 39. *Inter & Siculas, &c.*] Oxonii legitur; *cumque ille & Siculas & tyrannicas opes præſentis mortis periculo deſpiceret, talis*, &c.

Pag. 51. *Rurſus anima partem quam intuetur, induitur.*] Oxonii *mentem*, quod omnibus interdictis defendendum puto. Animæ pars, quæ mentem proxima eſt, mentis conſors fit: quæ vero à mente remotior, & rebus corporeis propinquior eſt, licet ipſa anima ſit incorporea participiat. Hæc ſententia Macrobii, quæ per τὸ *partem* non parum obſcurior videtur fieri.

Pag. 55. *Beatorum cætu refertum.*] Abſit ut damnem verba bene de hominum genere pronunciantia. Oxonienſis tamen *reſervatum*.

Pag. 56. *Duo qui ad numerum prædictum ſuperſunt, meridianus & horizon.*] Lege rurſus ex Oxonienſi; *ſuperſunt, id eſt, meridianus & horizon*.

Pag. 71. *Quo umbram terræ diximus pervenire.*] Pulcherrime & convenientiſſime Oxonienſis: *pertinere*.

Pag. 72. *Nota impreſſione*] Legendum *notæ*, ut præter omnes Mſs. docet excerptum geometriæ hic annexum.

Pag. 96. *Gemino auræ ſuæ rigore blandiri.*] Quis tandem ille geminus rigor? neceſſario corrige cum Oxonienſi *genuino*. Dicit enim Macrobius Septentrionem apud nos frigidiorem eſſe, utpote cis torridam poſitos una cum illo: apud iſtos, qui ab altera torridæ parte habitant, calidiorem, quippe ad quos non pervenit, niſi tranſgreſſus torridam, cujus ardore calefit. Auſtrum vero apud ipſos frigidiorem, quippe ubi ejus aura nativa eſt, non adulterata & calefacta per zonam torridam, qualis demum ad nos pervenit.

Pag. 107. *Ut contentus potius conſcientiæ præmio gloriam non requirat.*] Profecto Macrobius hoc loco οἶνον πίνει καὶ οὐκ ἀνδροφαγίας· nam futiliſſimi fartoris eſt hæc periodus, quam univerſam audacter deleo. In principio ſtatim ſequentis capitis eandem ſententiam paribus vocibus leges, ubi locum ſuum tutatur. Debeo autem hujus rei indicium libro Oxonienſi, ubi nihil eorum erat.

Pag. 97. In notis columm. 2. verſ. 3. Pro illis *Fortaſſi hac voce*, &c. reſcribe, Hanc vocem Macrobii ævo uſurpatam & ab auctore nunc adhibitam probat mihi Geometria Anonymi, ſcripta vetere manu, in membrana, quam poſſibet pater meus. Hæc ſunt verba, *Lineæ vero rectæ, quibus trigoni vel tetragoni & aliæ quædam plane figuræ determinantur, his terme vocabulis deſignantur. Linea quæ in ima parte*

parte figuræ directim & non obliquè jacet, Basis nomen accipit eo, quod super ipsam figurâ fundata est. Quæ vero in summâ quasi in culmine figuræ similiter directim ducetur, (suprascriptum ducitur) Corausus appellatur. At quæ jusum à summo directim more perpendiculi pendens, ubi basi corausove conjungitur, rectum angulum efficit, Catheti sive Perpendicularis vocabulum suscipit. Illa autem, quæ obliquâ jusum sive susum deducta bebetis vel acuti anguli effectrix videtur Hypotenusa, id est, obliqua, sive Podismus nominatur. In margine addita erat hæc figura.

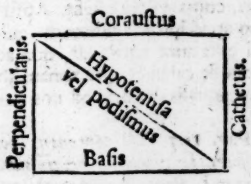

Sic ille Geometriæ parte quam Theoricam inscribit. Idem auctor & hic & in Practica Geometriæ, quam definit esse, quæ quibusdam instrumentis agitur, & ex aliis alia proportionaliter conjiciendo dijudicat, sœpius & Boethii & Augustini mentionem facit, & quia etiam hujus, cui cum maxime attendimus, Macrobii non semel, non me teneo, quin aliquid præterea ex eo excerpam & hac occasione evulgem, præcipue quia tractat materiam eandem quæ est Macrobii lib 1. cap. 20. quod & legisse eum res ac verba demonstrant, tum quia Macrobii rara est apud vulgatos auctores memoria. Incipit ergo: *Deinceps ad eosmimetriam persequendam accingamur. Mensura mundi à centro medio inchoans in diametrii & circumferentiis cœlestis sphæræ, & sub istorum circulorum omnium proportione excrescente discurrit, & in his omnibus, quæ ad hæc probata* [1] *consecuntur, speculationem exercet certos limites principii & finis omnibus assignans & intervallorum spatia cunctorum in certa proportione & quantitate constituens. Cujus speculationem nos à centro medio inchoantes ad reliquum ordinem progrediamur. Terra igitur in hoc mundi sensili globo medio* [2] *constituta loco vicem puncti obtinet, qui in circumferentia circuli æquali undique* [3] *distantiæ ambitu centrum vocatur. Hæc igitur licet ad aliam incomprehensibilem sphæræ cœlestis, quæ omnia suo ambitu includit, immensitatem comparata quodammodo secundum naturam puncti indivisibilis videatur; in se tamen considerata nostris angustiis inæstimabilem magnitudinem præfert. Ab hac igitur totius hujus investigationis excursus exordium sumet. Et primum ambitus terræ totius quantus sit, explicandum videtur, & quemadmodum humanus sensus ad hunc comprehendendum accesserit, revolvendum. Terræ igitur ambitus à veteribus, in occulta naturæ dispositione perquirendæ studiosis, ducenta quinquaginta duo millia stadia continere probatus est. Stadium autem octava pars est milliarii, habens passu* CXXV. *Ducenta igitur & quinquaginta duo millia stadia faciunt milliaria* XXX. *& unum millia & quingenta. Quæ si per trecentos sexaginta gradus dividantur, eveniunt unicuique Stadia septingenta, hoc est, octoginta septem*

[1] Forte *Conservantur.* [2] Ms. *constituto.* [3] Ms. *distantor.*

miliarii

miliaria & semis unum. i. dimidium. Hujus investigationis primus auctor Eratosthenes fertur: qui in hac disciplina spectabilis & sagacissimus eorum, quæ latent, scrutator exstitit. Hic itaq; cum terræ ambitum æstimare disponeret, tali arte viam sibi fecisse dicitur; & hoc argumento satis mirabili ingenio [4] excogitato usus memoratur. Nam à mensoribus regis Ptolomæi adjutus, qui totam Ægyptum tenebat, à Syene usque ad Meroen horoscopicis vasis cum æquali gnomonum dimensione dispositis, & per singula vasa singulos gnomonicæ supputationis doctissimos ordinans, una die omnes umbram meridianam observare præcepit. qua per singulos gnomones computata, comperit, quod ultra septingenta stadia ad unius longitudinis gnomonem umbra non respondit. Post hæc altiori ingenio veritatem hujus rei perſequens, subſtellatæ noctis tempore sumpto astrolapsu qui secundum ambitum firmamenti in CCCLX [5] gradus per circuitum dividitur, & per utrumque mediclinis foramen polo inspecto gradum, in qu mediclinium stetit diligenti adnotatione signavit. Et profectus inde recta linea à meridie contra septentrionem rursus sub sequenti nocte polum per utrumque foramen mediclinii contemplatus, & tertia similiter, tandem uno gradu mediclinium ad superiora promotum invenit. Tunc dictante ratione hujus itineris spatium diligenter emensus invenit DCC stadia, sive millaria octoginta septem & semis unum, hoc est, dimidium. Post hæc datis unicuique de trecentis sexaginta totius circuli gradibus totidem, inventus est totius terræ ambitus ducenta quinquaginta duo stadia sive XXXI & quingenta milliaria continere. Atque ita probabili ratione conclusit, quod partes sive gradus CCLX, quibus omnis Zodiaci circuli tractus ac cœlestis sphæræ circuitus dividitur, ad terras usque proveniunt, & pars quæ incomperta & inæstimabilis mensuræ in terra sub certa mensura cadat. Terræ ambitu comperto quantitatem diametri inquiramus. Omne diametrum triplicatum & addita septima parte circulum facit: Igitur de omni circulo ablata vicesima secunda parte & ejus quod remanet, sumptâ tertiâ quantitas diametri est. Sic ergo de ducentis quinquaginta duobus millibus stadiis vicesima secunda auferatur quæ constat in XI CCCCIIIII semis vicesima secunda unius, remanent CCXL. D. XLV. & decem $\frac{c}{xx}$ $\frac{c}{ii}$. Cujus summæ pars tertia sumpta facit diametrum terræ in octoginta milibus stadiis CLXXXI & semis unius stadii & VII $\frac{c}{xx}$ $\frac{c}{ii}$ unius stadii: quamvis Macrobius idem diametrum LXXX stadia vel non multo amplius habere dicat. Nunc jam consequenter pandendum est, qualiter ad altitudinem solis comprehendendam prisca sagacitas pervenerit. Sole medio die desuper constituto & suæ lucis radios in omnem partem spargenti trianguli forma pari proportione circumquaque exsurgit, uno in medio omnium triangulorum ad quamcunque partem sumantur cathetо, qui est altitudo solis, hypotenusæ vero ex omni parte sunt radii obliquo ductu à sole in terram porrecti & unam aliquam partem deorsum in superficie terræ inter se & cathetum pro

[4] Ms. excogito. [5] Ms. gradibus.

basi

baſi apprehendentes. Quodcunque ergo corpus pro catheto erectum ſub radio ſolis in compoſitam partem umbra projicit, triangulum format in eadem proportione manens cum ſit Orthogonium ſub eadem hypotenuſa conſtitutum. Qualis ergo proportio inter umbram deorſum jacentem & corpus illud, quodcunque erectum, à quo umbra formatur, fuerit, talis proculdubio inter ſpatium illud, quod à fine umbræ ulteriori retrorſum uſque ad ſub ſolem jure baſis protenſum eſt, & ipſam altitudinem ſolis proportio erit. Hac conſideratione altitudo ſolis primum comperta ab Ægyptiis creditur, quod & æqualitate regionis & vicinia ſolis adjuti menſuram interjacentis ſpatii facile comprehendere potuerunt. Inventa eſt igitur altitudo ſolis ſuper terram ſtadia quater mille millia octingenta & XX milia. quod eſt quadragies octies centena millia & viginti millia. Si ergo ab altera quoque parte uſque ad ſolis circulum par menſura tendatur, dupla quantitas exſurgit nonagies ſepties centena millia & quadraginta millia. Quibus ſi diametros terræ media conjungatur quæ eſt octoginta millia ſtadia CLXXXI. 5. & VII $\frac{c}{XX}$ $\frac{c}{II}$ erit integra ſolaris circuli diametros à circumferentia in circumferentiam [6] per medium centrum ſtadia nonagies ſepties centena millia & XX millia CLXXXI 5 & $\frac{c}{XX}$ $\frac{c}{II}$ Quæ ſi ſecundum rationem circuli triplicationi ſuæ ſeptimam adjecerit, faciet trigies mille millia & quinquies CXLIX & CXLII & dextantem & ſeptimam unius 3. Et hæc eſt perfecta quantitas circuli ſolaris. Hanc vero computationem quam ob cauſam Macrobius ita negligenter præterierit ignoro. [7] Sive quia apud philoſophos diametrum centri quaſi punctum indiviſibile ad menſuram computatum non eſt. Ergo ut breviter in unum dicta colligamus, diametrus terræ continet ſtadia octoginta millia & CLXXXI. 5. & VII XXII unius. Ambitus terræ continet ſtadia ducenta quinquaginta duo millia. Altitudo ſolis quadragies octies centena millia & XX millia. Diametrus circuli ſolaris continet ſtadia nonagies ſepties centena millia & XX millia & CLXXXI & 5. & VII viceſimas ſecundas unius. Circulus ſolaris continet ſtadia trigeſies mille millia & quinquies C millia XLVIV. & C: XLII & 555 & ſeptimam unius 3. Sed antequam ad reliqua, quæ ſequuntur, progrediamur, adhuc de altitudine ſolis, qualiter ab his etiam, qui remoti ſunt in qualibet terræ regione comprehendi poſſit, manifeſtandum eſt. Ad quos duos modos propono. unum ſecundum umbram gnomonis, alium ſecundum mediclinium & radium ſolis. Secundum gnomonem ſic. Erigatur orthogonaliter gnomo cujuſlibet quantitatis ad radium ſolis in media die. Deinde umbra quam gnomo projicit diligenter cum ipſo comparetur. & eadem proportio inter altitudinem ſolis & ſpatium quod interjacet eſſe pronuntietur. Et quia illius ſpatii quantitas propter ſui immenſitatem actu veſtigari non poteſt, arte retrorſum eſt mentiendum. Quapropter menſor ad ſecundam ſtationem retrorſum pergat, & iterum ſupradicto gnomone erecto

[6] Ms. per medium. per medium centrum. [7] Sic Ms. Forte Niſi.

umbram

umbram ad comparationem adducat, iterumque eandem inter altitudinem ſolis & ſpatium quod interjectum eſt comparationem eſſe pronuntiat, quæ fuerit inter gnomonem & umbram ejus comparatio inventa; & videat quantum baſis ſecunda primam baſin ſuperet, quia hoc eſt ſpatium quod eſt inter primam & ſecundam ſtationem. quo diligenter emenſo per ejus quantitatem cætera omnia facile pateſcunt. Hæc breviter tranſcurrimus, propterea quod omnia ex ſupradictis certiſſime conſtent. Eſt autem alius modus longe iſto facilior, nec tantum laborem expetens, in quo id magis mireris, quod tam difficilis tamque ſublimis res ſine grandi [9] argutione & ſine laborioſa ſcrutatione manifeſta fiat. Ambitus firmamenti totius, qui in trecentos ſexaginta gradus diviſus eſt, terræ ambitum ita medio libratum loco complectitur, ut à ſingulis ſuæ diviſionis interſtitiis rectis lineis deorſum deductis in totidem partes ipſum ambitum terreni globi diſtinguere videatur. Quo fit, ut illæ cœleſtis partes globi, licet incomprehenſibilis ſint magnitudinis, his tamen, quæ in ambitu terræ ſub certa tenentur menſura, partibus æqua circuitionis paritate reſpondeant. Si ergo à quibuſlibet duobus gradibus ex CCCLX firmamenti gradibus lineæ rectæ uſque ad terram deducantur, quot gradus deſuper ex gradibus firmamenti inter ſe continent deorſum, totidem ex minoribus gradibus terreni ambitus complectentur. & quam proportionem earum intervallum deſuper ad totum firmamenti ambitum habuerit, eandem proculdubio diſtantia ipſarum deorſum ad totum terræ circulum continebit. Sole igitur in linea meridiana deſuper conſtituto ſublevato aſtrolapſu contra ejus radium mediclinium diſponamus. cumque eum normaliter per utraque mediclinii foramina in directum tranſire viderimus, reducto ſtatim inſtrumento, quot gradus inter mediclinium & lineam meridianum deſuper numerentur, perquiramus. Quibus inventis totidem inter ſolem & verticem noſtrum de CCCLX totius firmamenti gradibus nullatenus dubitemus, ac per hoc deorſum quoque inter nos & eum locum, qui recta linea deſuper ſolem [9] ſuſpicit totidem de CCCLX gradibus, [10] quos ambitus terræ continet, veriſſime affirmamus. Cumque trecenteſimæ ſexageſimæ partis terreni ambitus menſura nota ſit, numero graduum invento conſequenter omnium ſimilis menſura nota erit. Si autem baſis menſura & catheti ſecundum ſupradictam regulam nota erit. Et de altitudine quidem ſolis hæc ad præſens dicta ſint. Nunc de perquirenda magnitudine ſolaris globi & diametro ejus ſubſequens ſermo exordium ſumit. Die æquinoctiali ante ſolis ortum coſmimetra vas horoſcopicum cum certis horarum interſtitiis ſignatum gnomone adhibito ita diſpoſuit, ut primum emergentis ſolis radium ſtilus excipiens umbram in oppoſitum ſuper primam lineam primæ horæ limitem ſignantem dirigeret; locuſque ipſe, qui primum umbræ venientis adtactum excepit, nota impreſſione ſignatus eſt, obſervatuſque diligenter eſt procurſus umbræ, donec ſolis orbis totus ab horizonte ita integer emerſiſſet, ut adhuc

[8] Ms. *argutione.* & ſuprafcriptum *ſubtilitate.* [9] Ms. *ſuſcipit.* ſcd il'vd ſuprafcriptum. [10] Quos *ambitus terra continet ambitus.*

ima

ima ſummitas orizonti videretur inſidere & locus, quem tunc umbra de ſtilo cadens occupavit, notatus, habitaque [11] *dimenſione inter primam & ſecundam umbræ notam quæ integrum ſolis orbem, hoc eſt, diametrum, natæ de duabus ejus ſummitatibus metiebantur, inventa eſt pars nona ejus ſpatii, quod inter primum & ſecundum limitem primæ horæ continebatur. Unde certum eſt, quod unam æquinoctialem horam integram faciat ſolaris orbis novies repetitus acceſſus. Et quia totum cæleſtis ambitus hemiſpherium duodecim integræ horis æquinoctialibus involvitur, tota autem ſphæra* xxiv *horis circumagitatur*, xxiv *vero novem unicuique datis ducenti ſedecim complentur, ſolis Diametros ſui circuli* [12] *ducenteſima ſexta decima pars neceſſaria conſequente ratione probatum eſt. Et ſi cui hæc ratio fortaſſe vacillare videatur propter motum ſolis eo quod in ulteriora ſine ceſſatione progrediens ampliori, quam quantitas ſua* [13] *exier & in ortu ſuo, mora menſorem fefelliſſe credatur, poteſt per aſtrolapſum hujus rei certiſſimum capere experimentum: emergente ſolis ſphæra & inſidiente adhuc orizontis margini, ſi ipſum mediclinium ad ejus ſummitatem levaverit & gradus, qui ſubterius ſupra mediclinium apparent, ad totum quadrantem comparaverit, eam quoque inter diametrum ſolis & circuli quadrantem eſſe dixerit proportionem. Diametro ſolaris globi invento ratione circuli quantitas orbis ejus facile cognoſcitur, ſi ſecundum ſupradictam regulam triplicationi diametri ſeptima pars adjiciatur. Diametros autem ſolis quia veriſſima ratione ſolaris circuli circumferentia ducenteſima ſexta deſima pars probata eſt, terræ diametros multum excedere invenitur. Licet tamen ad duplarem proportionem nullatenus exſurgat.* X & IX.H. *millibus ſtadii & eo amplus minus continet ejus duplo. Quamvis Macrobius duplam eſſe rat habere proportionem ad alteram, temperamento quidem aſſertionis uſus in iſto tam audaci in adjiciendo quam prius in detrahendo fuit, forſitan tædio* [14] *lectorem parcit in multiplicandis numeris conſumatæ. Nunc ſupereſt, ut per diametron ſolis & per diametron circuli ſolaris umbram terræ eſtimemus ex diametro ejus. Ponamus ergo ſummam in medium & videamus quid ratione dictante ex his conſequatur. Diametros ſolaris circuli, ſicut ſupra dictum eſt, continet ſtadia nonagies ſepties centena millia &* xx *millia trecenta triginta tria &* [15] *trientem unius. Diametros ſolis continet ſtadia c quadraginta unum millia ducenta & quadrantem & ſemunciam unius & ducenteſimam ſextam decimam partem unius integri & unius ſemunciæ & unius ſeptimæ partis ſemunciæ unius ſtadii. Hic eſt integer diametros ſolis. Diametros terræ continet ſtadia octoginta millia trecenta tria & trientem unius. Si duo catheti ad eandem baſin erigantur, alter in capite duplus & alter in medio ſubduplus eandem ypotenuſam contigie eidem baſi concurrentem. Quod ſi fuerint impares à duplo catheti, alia* [16] *at que alia ypotenuſa concurrit ad eandem baſin à principio medio. Et minoris catheti ypotenuſa à medio vel ſecundo catheto & deinceps ſubterius tendet majoris deſuper. Exemplum utriuſque formavimus*

[11] Sic Ms. ac ſive vellet *dimenſino eſt*. Scribendum *dimenſione*. Ad verbum hæc deſumpta ex Macrobii lib. I. cap. 20. [12] Ms. *ducenteſimæ*. [13] Sic Ms. [14] Proculdubio *lectorum*. [15] Ms. *digentem*. [16] *adque*.

ſic,

ſie. Sint duo catheti duplus & ſubduplus ad tandem baſin à principio & medio taliter. Sint item duo catheti ad eandem baſin à principe medio impares à duplo, hoc eſt, non dupli, primo primus major duplo hoc modo. deinde primus major duplo & ſit figura talis.

Eodem pertinent Macrobiique mentionem habent, quæ ex Ms. Anglicano incerti auctoris excerpſimus: *Quamvis Ambroſii Theodoſii auctoritate univerſi orbis ambitus notabilis habeatur, tamen quia ab illo auctoritatis ratio quaſi prætermiſſa eſt, volentibus ſcire proponatur. Quia enim à moderna impoſſibile judicatur, id à veteribus ſapientia duce facillimum affirmatur; & quod corporis ſenſibus indagari non poſſe videtur, id rationis acumine luce clarius indagatum habetur. Sumpto horoſcopo ſubſtellatæ noctis claritudine, inſpectoque polo cum utroq; mediclinii foramine notaq; graduum, in quibus ſtetit mediclinium, multitudine, profectus eſt cosmimetra per directam lineam contra Septentrionem à meridie, tamdiu, donec in alterius noctis claritudine viſo ut prius polo cum utroque mediclinii foramine ſtetit ipſum mediclinium altius gradus unius numeroſitate. Poſthac ratione ductante menſus eſt hoc itineris ſpatium, & notata hujus quantitate* DCC *ſtadia ſemis ſive* LXXXVII (5) *milliaria affirmant. Deinde datis unicuique* CCCLX *aſtrolapſus graduum tot ſtadiis ſive miliariis inventus eſt ambitus terreni orbis. Nam multiplicato per alios gradus unius ſpatio quantum ex hac provenitur multiplicatione, tantum contineri probatur in totius mundi circuitione. Eratoſthenes philoſophus geometricaque ſagaciſſimus totius orbis terræ circuitum per imitationem gnomonis umbrarum in terra ſecundum partes zodiaci ingenioſe deprehenſum* CCLII *ſtadia, id eſt,* XXXI *Dmiliaria continere diffinit, unicuique* CCCLX *partium in zodiaca* DCC *ſtadia, id eſt,* LXXXVII *miliaria & ſemiſſem deputans. Ex his juxta regulam circuli & diametri craſſitudinem ſeu diametrum terræ ſic comprehendere poteris. Aufer* XXII *de circuitu terræ, id eſt, de* CCLII *ſtadiis, tollo* XICCCCLIIII *& ſemiſſem & viceſſimam ſecundam partem unius ſtadii & remanent* CC *cum ſemiſſe &* XXI *partibus ſtadii unius. horum tertia pars, id eſt,* LXXX CLXXXI *ſemis & VII viceſſimæ ſecundæ unius ſtadis terreni orbis diametrum ſeu ſpiſſitudinem juxta prædictam terræ circuitione dubietate poſtpoſita continebis. Quod liquido ſatis caute ſupputanti patet. Quamvis Macrobius ſuper ſomnium Scipionis idem diametrum* LXXX *ſtadiorum tantum vel non multo plus dicat habere. Ambitus terreni orbis* CCLII *ſtadiorum ſive* XXXID *miliaria Eratoſthene philoſopho probatur auctore, cujus viceſimam ſecundam partem in* XD *ſtadia ſive in* CCCXII *ſemis millia ſol una tranſcendit vel tranſcurrit hora. Horæ autem partem quintamdecimam, hoc eſt, unius ex* CCCLX *gradibus aſcenſu vel deſcenſu ſolem* DCC *ſtadia ſive* LXXXVI *ſemis miliaria tranſcurrere, prædicti terræ ambitus per* CCCLX *clarebit diviſione. Diametrum autem terræ juxta circuli geometricalem, regulam in* LXXX CLXXI *ſemis ſtadiis ſeu in* X XXII *militaris cum* XI *ſextis decimis unius miliarii colligi probatur. quamvis Macrobius idem diametrum* LXXX *ſtadiis vel non multo plus eſſe fateatur. Sol unumquodque ſignum peragit* XXX *diebus &* X *horis & dimidia, triceſimam autem partem unius ſigni, id eſt, gradum tranſcurrit per diem. Inter revolutionem firmamenti de*

puncto

puncto ad punctum, quod sunt XXIV *horæ & tertia pars unius horæ & ostentum. Si ergo volueris scire quotam partiem unius infra diem transeat, divide totum spatium diei in ostenta verum in* CCCCLX *ostenta, quibus deinde adde trientem horæ, id est,* XX *ostenta cum uno supra memorato ostento, & excrescet summa in ostenta* I CCCCLXI. *Quia ergo sol in tanto spatio unum gradum percurrit; sic etiam in singulis partibus hujus spatii, id est, ostentis peragit ipsius gradus singulas millesimas quadragentesimas primas partes. Infra spatium ergo unius diei percurrit sol* MCCCCLXI *partes unius gradus.* XXII *vero partem & unam, quam supersunt de toto gradus travolat sol infra trientem unius horæ & ostentum. Itaque finita die restat soli ad currendum de uno gradu sextula, id est, septuagesima secunda pars ipsius gradus & bisse & semuncia unius millesimæ quadringentisimæ sexagesimæ primæ partis unius gradus. In tanto igitur, id est, in sextula unius gradus & in bisse & in semuncia supra determinata partis gradus firmamenti gradum diei superat. Cum ergo sol peragat unum gradum firmamenti in uno die excepto triente unius horæ & ostento constat, quia* CCCLX *gradus firmamenti percurrit infra* CCCLX *dies excepto totiens triente unius horæ & ostento, unde colliguntur* V *dies &* VI *horæ. Redit ergo sol, de puncto ad punctum per* CCCLXV *dies & insuper* VI *horas, de quibus in quarto anno bis sextus oritur.*

Lib. I. Sat. cap. 18. Ὁ Κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ Καβαῖος, ὁ *μάντις*] Meursius reponit ὁ καὶ *βάκχειος*, ὁ *μάντις*. Silent alii. Nos ultimum tanquam nimis commune, mutabamus in Μάσαρις. Sic enim liberum apud Caras vocatum testis est Stephanus. Μάσταυρα πόλις Λυδίας. καὶ ἡ Μᾶ παρὰ τῆς Ἥρας ἐρωτηθεῖσα, τίνος εἴη τὸ βρέφος; Ἄρεος ἔφη. καὶ παρὰ Καρσὶν ὁ Διόνυσος Μάσαρις ἔνθεν ἐκλήθη. Sed omnino sic totus locus scribendus est: ὁ Κυλλαῖος Ἀπόλλων, ὁ Ἠρικεπαῖος, ὁ Μῆτις. Vel sola Procli verba persuadebunt: Μῆτις γὰρ αὖ καὶ οὗτος ἐστιν, ὥς φησι, καὶ Μῆτις πρῶτος γενέτωρ καὶ Ἔρως πολυτερπὴς, αὐτός τε ὁ Διόνυσος καὶ Φάνης καὶ Ἠρικεπαῖος ζωογόνος ὀνομάζεται. Quæ cum aliis huc facientibus vide sis apud Leopardum XII Emendation. 22.

Lib. 2. Sat. cap. 13. *Manum tamen & ad alterius unionis aurem similiter admovit.*] Quis non conspirantes in hæc verba editiones omnes insulsas vocet, & transponat mecum? *ad alterius auris unionem.* Sicut paulo ante, *illuc unionem demptum ex aure altera festinabanda demisit.*

DE MACROBIO

Ejuſque Scriptis TESTIMONIA, ET ALIA QUÆDAM.

LIBRI PRIMI SATURNAL.

CAP. I.

NISI ſicubi nos ſub alio ortos cœlo Latinæ linguæ vena non adjuvat. Et ſtatim: *Petitum impetratumque volumus æqui bonique conſulant, ſi in noſtro ſermone nativa Romani oris elegantia deſideretur.*

Comment. In Somnium Scipionis.

Lib. 1. Cap. 1.

Inter Platonis & Ciceronis libros quos de repub. utrumque conſtituiſſe conſtat, Euſtathi fili, vitæ mihi pariter dulcedo & gloria, &c.

Lib. 1. Cap. 2. Saturnal.

Servius inter Grammaticos Doctorem recens profeſſus, juxta doctrinam mirabilis & amabilis verecundiæ.

Lib. 6. Cap. 6.

Sed nunc dicat volo Servius quæ in Virgilio notaverit, &c. *Quotidie enim Romanæ indoli enarrando eundem vatem, neceſſe eſt habeat hujus annotationis ſcientiam promptiorem.*

Lib. 6. Cap. 7.

Exoratus ſit à nobis (Servius) doctiſſimus doctor. ibidem : *doctorum maximus.*

Lib. 5. Cap. 1. Saturnal.

Quatuor ſunt genera dicendi ; copioſum, in quo Cicero dominatur : breve, in quo Saluſtius regnat : ſiccum, quod Frontoni adſcribitur : pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc nullo veterum minor noſter Symmachus luxuriatur.

Lib. 1. Cap. 6. Saturnal.

In locum Poſtumiani abnuentis Euſebium Graiâ & doctrinâ & facundiâ clarum rhetorem ſubrogavi.

Ibidem Cap. 5.

Euſtathius tantus in omni philoſophiæ genere, ut ſolus nobis repræſentet ingenia trium philoſophorum, de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt. Et ibidem ſtatim : *Omnia inter Græcos genera dicendi ſolus implet : inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt, ut neſcias quâ lingua facilius vel ornatius expleat operam dicendi.*

Lib. 1. Cap. 6. Saturnal.

Flavianus & Euſtathius, par inſigne amicitiæ.

Lib. 7. Cap. 4. Saturnal.

Cum ergo videas, mi Aviene (inſtituenda eſt enim adoleſcentia tua, quæ ita docilis eſt ut diſcenda præcipiat) cum videas, inquam, anceps eſſe omne ſcommatum genus : ſuadeo in conviviis, in quibus lætitiæ inſidiatur ira, ab ejuſmodi dictis faceſſas.

Lib. 6. Cap. 7. Saturnal.

Quin age, inquit Prætextatus, Euſtathi, verecundiam Avieni probi adoleſcentis juva.

Occurrunt præterea paſſim *Vettius Prætextatus, Euangelius, Dyſarius.* De quibus auctor ipſe conſulendus, & præſertim *lib. 7. cap. 4* introducitur loquens *Dyſarius* medicæ artis peritiſſimus. De Vettio Prætextato, ut & Flaviano Avienoque & aliis vide in Notis ad *lib. 1. Saturn. cap. 17.* Notarum inſcriptiones aliquot luculentas.

De

De Opere vero hoc ſuo & modo ſcribendi inſignis eſt ipſius Macrobii locus *p.* 188. quem ſubjeci.

Tale hoc præſens opus volo. multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum ætatum exempla, ſed in unum conſpirata. Et paulo ante: *Nec mihi vitio vertas, ſi res, quas ex lectione varia mutuabor, ipſis ſæpe verbis, quibus ab ipſis auctoribus enarrata ſunt, explicabo, &c.* Quæ ad evitandam calumniam (quam tamen effugere haud potuit) ab eo dicta eſſe ſatis apparet. Sed de hoc alias & alibi, ſi volet Deus, otio meliori.

Imp. Honorius & Theodoſius AA. Florentio P. V.

Qui ſacri cubiculi noſtri fuere præpoſiti, vel nunc eſſe ceperunt, vel quos poſtea ſors ad aſcendendi hujus gradum faſtigii devocarit, ea dignitate fungantur qua ſunt præditi, qui eminentiſſimam prætorianam & urbanam meruerint præfecturam, aut certe militarem magiſteriam poteſtatem; ita ut ſint inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſive noſtræ ſerenitatis adoraturi admittuntur imperium, ſive pro ſuo arbitrio ſolemnes feſtivitates & cœtus, vel ſalutationes, vel quælibet alia officia frequentent, ut in ſedibus & conſeſſu is eis ordo ſervetur, quem ordo provectionis oſtenderit, ſub habitu ipſis videlicet conſueto: cum manifeſte decretum ſit eum eſſe, qui præceſſerit, potiorem; vel illum ſubſequi quem recentius probaverit examen. Sed ut nos ad hanc promulgationem, Macrobii viris illuſtris *merita provocarint, ita obſervationem quoque legis ab ejus volumus ſumere provectionis auſpicium.* Cetera, & locum unde hæc ſumpta, vide initio Notarum *lib.* 1. *Saturnal. cap.* 1.

Geſneri Bibliotheca.

Vertit in Græcum ſermonem Aurelii Macrobii in Somnium Scipionis Commentarios Maximus Planudes.

Et in Præfatione Theſauri ſui omnium vocum Gulielmus Morelius.

Quod Somnium Scipionis Græce tranſlatum, perperam Gazæ tribuatur, vetercs codices manuſcripti teſtantur: in quibus non modo id Somnium, verum etiam tota Macrobii ejus ſomnii explicatio

catio Græca continetur, maximoque Planudi adſcribitur. Hujus opuſculi Ms. uti accepi à clariſſimo Joſ. Scaligero, fuit aliquando penes jurisconſultiſſimum I. Cujacium. Morelium quoque habuiſſe liquet ex plurimorum Planudis locorum laudationibus in eodem, quod dixi, vocum Dictionario.

Iſidori Gloſſæ.

Vaſcillum, parvum vas. Macrobius: Solvens radiis aquâ ſubjectâ vaſcillo. *Sed monente Scriverio locus hic Gloſſographi corruptus eſt, legendumque non* Macrobius, *ſed* Marbotus *ſive* Marbodus aut Marbodæus *denique, qui de Gemmis ſcripſit carmine. Auctor ſane non contemnendus; à Fano Cornario, celeberrimi nominis medico, ſuppoſititio ſcriptori de Herbis additus,* MACRI *titulum præferens. Quamquam is cenſeat eſſe* incerti auctoris, *notetque exemplaria quædam habere* Merboldi Epiſcopi. *Sed ſub* Merbodei Galli *nomine publicavit Pictorius quidam & Scholiis illuſtravit. Legitur autem locus, quem deſignat auctor Gloſſarum* cap. xxviii. *de Heliotropia.* Ex re nomen habens *(inquit)* eſt Heliotropia gemma,

Quod ſolis radiis in aquæ ſubjecta vatillo
Sanguineum reddat mutato lumine ſolem.

Quomodo igitur corrigendus ſit Iſidorus vel quiſquis alius, vides.

Laurentius Valla, Lib. 1. Eleg. cap. 13.

Curioſiſſimus in loquendo & reconditiſſimæ ſcientiæ MACROBIUS.

M. Tul-

M. TULLII CICERONIS
SOMNIUM SCIPIONIS.

SCIPIO loquitur.

CUM in Africam, M. Manilio conſuli ad quartam legionem tribunus (ut ſcitis) militum; nihil mihi potius fuit, quam ut Maſiniſſam convenirem, regem familiæ noſtræ juſtis de cauſis amiciſſimum. Ad quem ut veni, complexus me ſenex collacrimavit, aliquantoque poſt ſuſpexit in cœlum: & GRATEIS, inquit, tibi ago, ſumme Sol, vobiſque reliqui cœlites, quod antequam ex hac vita migro, conſpicio in meo regno, & his tectis P. Cornelium Scipionem, cujus ego *nomine ipſo recreor:* ita numquam ex animo meo deſcendit illius optimi, atque invictiſſimi viri memoria, Deinde ego illum de ſuo regno: ille me de noſtra rep. percontatus eſt. multiſque verbis ultro, citroque habitis, ille nobis conſumtus eſt dies. poſt autem regio apparatu accepti, ſermonem in multam noctem produximus, cum ſenex nihil niſi de Africano loqueretur, omniaq; ejus non facta ſolum, ſed *etiam dicta meminiſſet.* deinde, ut cubitum diſceſſimus, me & de via, & qui ad multam noctem vigilaſſem, *arctior,* quam ſolebat, *ſomnus complexus eſt.* Hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eramus locuti: fit enim fere, UT COGITATIONES, ſermoneſque noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius, de quo videlicet ſæpiſ-

ſime vigilans ſolebat cogitare, & loqui) Africanus ſe oſtendit illa forma, quæ mihi ex imagine ejus, quam ex ipſo, erat notior. quem ut agnovi, equidem cohorrui. ſed ille, Ades, inquit, animo, & omitte timorem, Scipio, & quæ dicam, trade memoriæ. Videſne illam urbem, quæ parêre populo R. coacta per me, renovat priſtina bella, nec poteſt quieſcere? (oſtendebat autem Karthaginem de excelſo, & pleno ſtellarum, illuſtri, & claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis pæne miles? hanc hoc biennio conſul evertes, eritque cognomen id tibi *per te partum* quod habes adhuc à nobis hereditarium. Cum autem Karthaginem deleveris, triumphum egeris, cenſorque fueris, & obieris legatus Ægyptum, Syriam, Aſiam, Græciam, deligêre iterum Cos. abſens, bellumq; maximum conficies, Numantiam exſcindes. Sed cum eris curru Capitolium invectus, offendes *remp. perturbatam conſiliis nepotis mei.* Hic tu, Africane, oſtendas oportebit patriæ, lumen animi, ingenii, conſiliiq; tui. Sed ejus temporis ancipitem video quaſi fatorum viam. nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis anfractus, redituſque converterit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus, alter altera de cauſa, habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum, atque in tuum nomen, ſe tota convertit civitas: te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris UNUS, IN QUO NITATUR CIVITATIS SALUS, ac ne multa, dictator rempubl. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris. Hîc cum exclamaſſet Lælius, ingemuiſſentq; ceteri vehementius: leniter arridens Scipio, Quæſo, inquit, ne me è ſomno excitetis, & pax ſit rebus: audite cetera. Sed quo ſis, Africane, alacrior ad tutandum rempub. ſic habeto. OMNIBUS, qui patriam conſer-

conſervarint, adjuverint, auxerint, certum eſſe in cœlo ac definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno fruantur. nihil eſt enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, cœtuſque hominum, jure ſociati, quæ *civitates* appellantur: *harum rectores, & conſervatores hinc profecti, huc revertuntur.* Hic ego, etſi eram perterritus, non tam metu mortis, quam inſidiarum à meis, quæſivi tamen, viveretne ipſe & Paulus pater, & alii, quos nos *extinctos* arbitraremur. Immo vero, inquit, II VIVUNT, qui ex corporum vinculis, tamquam è carcere evolaverunt: veſtra vero, quæ dicitur vita, MORS eſt. quin tu aſpicias ad te venientem Paulum patrem. Quem ut vidi, equidem vim lacrimarum profudi: Ille autem me complexus, atque oſculans flere prohibebat. Atque ego ut primum, fletu repreſſo, loqui poſſe cœpi, Quæſo, inquam, pater ſanctiſſime, atque optime, quoniam hæc eſt vita, (ut Africanum audio dicere) quid moror in terris, quin huc ad vos venire propero? Non eſt ita, inquit ille, NISI DEUS IS, cujus hoc templum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberaverit, huc tibi aditus patêre non poteſt. homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quæ *terra* dicitur: hiſque animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus, quæ ſidera, & ſtellas vocatis: quæ globoſæ, & rotundæ, divinis animatæ mentibus, circulos ſuos, orbeiſque conficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi, Publi, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis: nec injuſſu ejus, à quo ille eſt vobis datus, ex hominum vita migrandum eſt, *ne munus humanum aſſignatum à Deo defugiſſe videamini.* Sed ſic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, JUSTITIAM cole,

& pietatem: quæ, cum ſit magna in parentibus, & propinquis, tum in patria maxima eſt: *ea vita, via eſt in cælum*, & in hunc cœtum eorum, qui jam vixerunt, & corpore laxati, illum incolunt locum, quem vides: erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circus elucens, quem vos, ut à Graiis accepiſtis, *orbem lacteum* nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti præclara cetera, & mirabilia videbantur. erant autem eæ ſtellæ, quas numquam ex hoc loco vidimus: & eæ magnitudines omnium, quas eſſe numquam ſuſpicati ſumus: ex quibus erat illa minima, quæ ultima cœlo, citima terris: luce lucebat aliena. ſtellarum autem globi terræ magnitudinem facile vincebant. Jam ipſa terra ita mihi *parva viſa eſt*, ut me imperii noſtri, quo quaſi *punctum* ejus attingimus, pœniteret. Quam cum magis intuerer, Quæſo, inquit Africanus, quouſque humi defixa tua mens erit? nonne adſpicis, quæ in templa veneris? novem tibi orbibus, vel potius globis, connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cœleſtis, extimus, qui reliquos omneis complectitur, ſummus ipſe Deus, *arcens, & continens ceteros:* in quo infixi ſunt illi, qui volvuntur, ſtellarum curſus ſempiterni: cui ſubjecti ſunt ſeptem, qui verſantur retro, contrario motu, atque cœlum, ex quibus unum globum poſſidet illa, quam in terris *Saturniam* nominant. deinde eſt hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur *Iovis:* tum rutilus, horribiliſq; terris, quem *Martium* dicitis: deinde ſubter mediam fere regionem *Sol* obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi, & temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce illuſtret, & compleat. hunc ut comites conſequuntur, alter *Veneris*, alter *Mercurii* curſus: in infimoque orbe *Luna*, radiis ſolis accenſa, convertitur. infra autem jam nihil

eſt,

eſt, niſi mortale & caducum, præter animos generi hominum, munere deorum datos. ſupra lunam ſunt æterna omnia. nam ea quæ eſt media, & nona tellus, neque movetur & infima eſt, & in eam feruntur omnia ſuo nutu pondera. Quæ cum intuerer ſtupens, ut me recepi, Quid? hic, inquam, quis eſt, qui complet aureis meas tantus, & tam *dulcis ſonus*? Hic eſt, inquit ille, qui intervallis conjunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu, & motu ipſorum orbium conficitur: qui acuta cum gravibus temperans, varios æquabiliter concentus efficit. nec enim ſilentio tanti motus incitari poſſunt, & natura fert, *ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute ſonent.* Quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtellifer curſus, cujus converſio eſt concitatior, acuto & excitato movetur ſono: graviſſimo autem hic lunaris, atque infimus. nam terra, nona, immobilis manens, ima ſede ſemper hæret, complexa medium mundi locum. illi autem octo curſus, in quibus eadem vis eſt duorum, Mercurii & Veneris, SEPTEM efficiunt diſtinctos intervallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere modus eſt. quod *docti homines nervis imitati*, atque cantibus, aperuere ſibi reditum in hunc locum: ſicut alii, qui præſtantibus ingeniis in vita humana *divina ſtudia* coluerunt. Hoc ſonitu oppletæ aures hominum obſurduerunt: nec eſt ullus hebetior ſenſus in vobis: ſicut ubi Nilus ad illa, quæ Catadupa nominantur, præcipitat ex altiſſimis montibus, ea gens, quæ illum locum accolit, propter magnitudinem ſonitus, ſenſu audiendi caret. Hic vero tantus eſt totius mundi incitatiſſima converſione ſonitus, ut cum aures hominum capere non poſſint: ſicut intueri ſolem adverſum nequitis, ejuſque radiis acies veſtra, ſenſuſque vincitur. Hæc ego admirans, referebam tamen

tamen oculos ad terram identidem. Tum Africanus, Sentio, inquit, te ſedem etiam nunc hominum ac domum contemplari: quæ ſi tibi *parva* (ut eſt) ita videtur, hæc COELESTIA SEMPER SPECTATO: ILLA HUMANA CONTEMNITO. Tu enim quam celebritatem ſermonis hominum, aut quam expetendam gloriam conſequi potes? vides habitari in terra raris, & anguſtis in locis: & in ipſis quaſi maculis, ubi habitatur, vaſtas ſolitudines interjectas: hoſque qui incolunt terram, non modo interruptos ita eſſe, ut nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos, partim averſos, partim, etiam adverſos ſtare vobis: à quibus *expectare gloriam certe nullam poteſtis.* Cernis autem eandem terram, quaſi quibuſdam redimitam & circumdatam cingulis: è quibus duos maxime inter ſe diverſos, & cœli verticibus ipſis ex utraque parte ſubnixos, *obriguiſſe pruina* vides, medium autem illum, & maximum, *ſolis ardore torreri.* duo ſunt habitabiles: quorum auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt, adverſa vobis urgent veſtigia, nihil ad veſtrum genus: hic autem alter ſubjectus aquiloni, quem incolitis, cerne, quam tenui vos parte contingat. omnis enim terra, quæ colitur à vobis, anguſta verticibus, lateribus latior, *parva quædam inſula eſt*, circumfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod Magnum, quod Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine, quam ſit parvus, vides. Ex his ipſis cultis, notiſque terris, num aut tuum aut cujuſquam noſtrûm nomen, vel Caucaſum hunc, quem cernis, tranſcendere potuit, vel illum Gangem tranſnatare? quis in reliquis Orientis, aut abeuntis ſolis ultimis aut aquilonis, auſtrive partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis, cernis profecto, quantis IN ANGUSTIIS VESTRA GLORIA ſe dilatari velit. Ipſi autem, qui de vobis loquuntur,

quam

quam diu loquentur? Quin etiam, ſi cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuſcujuſque noſtrûm à patribus acceptas poſteris prodere, tamen propter eluviones, exuſtioneſq; terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modo *æternam*, ſed ne *diuturnam* quidem gloriam aſſequi poſſumus. QUID AUTEM INTEREST, ab iis, qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit. qui ante nati ſint? qui nec pauciores, & certe meliores fuerunt viri: cum præſertim apud eos ipſos, à quibus audiri nomen noſtrum poteſt, nemo unius anni memoriam conſequi poſſit: homines enim populariter *annum* tantummodo ſolis, id eſt, unius aſtri reditu metiuntur: cum autem ad idem, unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eandemque totius anni deſcriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere *vertens annus* appellari poteſt: in quo vix dicere audeo, quam multa ſæcula hominum teneantur. namque ut olim deficere ſol hominibus, exſtinguique viſus eſt, cum Romuli animus hæc ipſa in templa penêtravit: ita quandoque eadem parte ſol, eodemque tempore iterum defecerit, tum ſignis omnibus ad idem principium, ſtelliſque revocatis, expletum annum habeto. hujus quidem anni nondum viceſimam partem ſcito eſſe converſam. Quocirca ſi reditum in hunc locum deſperaveris, *in quo omnia ſunt magnis & præſtantibus viris*: quanti tandem eſt iſta hominum gloria, quæ pertinere vix ad unius anni partem exiguam poteſt? Igitur alte ſpectare ſi voles, atque hanc ſedem, & æternam domum contueri: NEQUE TE SERMONIBUS VULGI DEDERIS, nec in præmiis humanis ſpem poſueris rerum tuarum: ſuis te oportet *illecebris ipſa virtus* trahat ad verum decus. quid de te alii, loquantur, ipſi videant: ſed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille, &

anguſtiis

anguſtiis cingitur iis regionum, quas vides; nec umquam de ullo perennis fuit; & obruitur hominum interitu; & oblivione poſteritatis exſtinguitur. Quæ cum dixiſſet, Ego vero inquam, ô Africane, ſi quidem bene meritus de patria quaſi limes ad cœli aditum patet, quanquam à pueritia veſtigiis ingreſſus patriis, & tuis, decori veſtro non defui: nunc tamen tanto præmio propoſito, enitar multo vigilantius. & ille, Tu vero enitere, & ſic habeto, NON ESSE TE MORTALEM, SED CORPUS HOC. nec enim is, quem forma iſta declarat: ſed mens cujuſque, is eſt quiſque: non ea figura, quæ digito demonſtrari poteſt. Deum te igitur cito eſſe: ſiquidem Deus eſt, qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui provident, qui tam regit, & moderatur, & movet id corpus, cui præpoſitus eſt, quam hunc mundum ille princeps Deus: & ut mundum ex quadam parte mortalem ipſe Deus æternus, ſic fragile corpus *animus ſempiternus* movet. Nam *quod ſemper movetur, æternum eſt:* quod autem motum affert alicui, quodque agitatur aliunde; quando finem habet motus, vivendi finem habeat neceſſe eſt. ſolum igitur, quod ſeſe movet, quia nunquam deſeritur à ſe; numquam ne moveri quidem deſinit: quin etiam ceteris, quæ moventur, hic fons, hoc principium eſt movendi. principio autem nulla eſt origo. nam *ex principio oriuntur omnia:* ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt: nec enim eſſet principium, quod gigneretur aliunde: quod ſi numquam oritur, ne occidit quidem umquam. nam principium exſtinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit: ſiquidem neceſſe eſt à principio oriri omnia. Ità fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe movetur: id autem nec naſci poteſt, nec mori: vel *concidat omne cœlum,* omniſque

niſque natura conſiſtat neceſſe eſt, nec vim ullam nanciſcatur, quæ à primo impulſu moveatur. Cum pateat igitur æternum id eſſe, quod à ſeipſo moveatur, quis eſt, qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? inanimum eſt enim omne, quod pulſu agitatur externo: quod autem animal eſt, id motu cietur interiore, & ſuo. nam hæc eſt natura propria animæ, atque vis. Quæ ſi eſt una ex omnibus, quæ ſeſe moveat: neque nata eſt certe, & æterna eſt. *hanc tu exerce in optimis rebus.* ſunt autem optimæ curæ, de ſalute patriæ, quibus agitatus, & exercitatus animus, velocius in hanc ſedem, & domum ſuam pervolabit: idque ocyus faciet, ſi jam tum, cum erit incluſus in corpore, eminebit foras, & ea, quæ extra erunt, contemplans, quam maxime ſe à corpore abſtrahet. Nam SORUM ANIMI, qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium, Deorum, & hominum jura violaverunt: corporibus elapſi circum terram ipſam volutantur: nec hunc in locum, niſi multis exagitati ſeculis, revertuntur. Ille diſceſſit: ego ſomno ſolutus ſum.

AURE-

AUR. THEODOSII MACROBII

V. Cl. & Inluſtris

Commentarius in Somnium Scipionis Lib. II.

Saturnalia Lib. VII.

De differentiis & ſocietatibus Græci Latinique verbi Libellus.

Cum integris & ex chirographo auctis Joh. Iſacii Pontani, Joh. Meurſii, Jacobi Gronovii *Notis.*

AURE-

AURELII MACROBII AMBROSII THEODOSII V. C. & Illuſtris *Commentarius ex Cicerone* IN SOMNIUM SCIPIONIS.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Quæ differentia & quæ ſimilitudo ſit inter Platonis ac Ciceronis de republica libros; curque aut ille indicium Eris, aut hic ſomnium Scipionis operi ſuo adſciverit.

INter Platonis & Ciceronis libros, quos de r. p. utrumque conſtituiſſe conſtat, Euſtathii fili, vitæ mihi pariter dulcedo & gloria, hoc intereſſe prima fronte perſpeximus, quod ille rempubl. ordinavit, hic retulit; alter qualis eſſe deberet, alter qualis eſſet à majoribus inſtituta, diſſeruit. in hoc tamen vel maxime operis ſimilitudinem ſervavit imitatio, quod cum Plato in voluminis con-

Aurelii Macrobii | Plura hujus libri in Somnium Scipionis habentur apud plures Mss. exemplaria. Præter cæteros uſus eſt membranis aliquot ſelectis Franciſcus Modius. Quarum tamen lectiones præcipuas repræſentavit editio noſtra prior: Et nunc quoque iſti adjecimus, quæ ſupererant, præter perpaucas hiſce Notis inſperſas, utpote dubias, & tales fere, de quibus ſuum cuique judicium erit. Contuliſſe etiam ſe Mss. duo tria Vir Cl. Caſp. Barthius in Adverſariis ſuis l. 37. cap. 17. & lib. 39. 12. commemorat; quorum unius hic erat titulus: *Macrobii Theodoſii, viri conſularis & illuſtris, Commentariorum tertiæ diei Saturnaliorum Liber primus incipit:* quaſi Saturnaliorum pars II. Libri duo in Somnium fuerint. De quibus ipſum Barthium differentem vide locis jam dictis. Alterius codicis ab eodem inſpecti hæc verba primâ fronte reperiebantur. *Macrobii Ambroſii Oriniocenſis in Somnium Scipionis Commentarium incipit*: Quarum tertia voce aut patriam aut potius Onirocriticam reſpicere exſcriptorem idem Barthius exiſtimat. Tertio exemplari inſcriptio ſeu titulus talis erat: *Macrobii Ambroſii Theodoſii, viri clari & illuſtris, ex Cicerone in Somnium Scipionis incipiunt.* Pont. Scholiaſtes quoque unius noſtrorum codd. teſtatur triplex auctori nomen fuiſſe: *Macrobius Ambroſius Orniocenſis.* Id monſtrum quid ſibi velit, aut quomodo procurandum ſit, non liquet. Poſt explicationem priorum duum nominum idem Scholiaſtes reddit *Onocriſius*, quod antea ediderat *Orniciſis.* Sic enim pergit: *Onocriſius dictus eſt q. ſomniorum judex: ideo quia oſtendit & dijudicat, quæ ſomnia ſint vera, & quæ aliquid deſignent, & quæ non.* Quali è ſcholio Cl. Barthii conjecturam natam ſuſpicere. Si nihil aliud latet, fruſtra laboramus: neque felicius hoc Macrobio, quam *Coci* Martiali, Plauto *Aſinii* vocabula attributa. De

 cluſione

cluſione [2] à quodam vitæ reddito, quam reliquiſſe videbatur, indicari faciat qui ſit; [3] exutarum corporibus ſtatus animarum, adjecta quadam ſphærarum vel ſiderum non ocioſa deſcriptione, rerum facies non diſſimilia ſignificans à Tulliano Scipione per quietem ſibi ingeſta narrari tur. Sed quod vel illi commento tali, vel huic tali ſomnio in his potiſſimum libris opus fuerit, in quibus de rerum publ. ſtatu loquebatur, quoque attinuerit inter gubernandarum urbium conſtituta, circulos, orbes globoſque deſcribere, de ſtellarum modo, de cœli converſione tractare, quæſitu dignum & mihi viſum eſt, & aliis fortaſſe videatur: ne viros ſapientia præcellentes nihilque in inveſtigatione veri niſi divinum ſentire ſolitos, aliquid caſtigato operi adjeciſſe ſuperfluum ſuſpicemur. de hoc ergo prius pauca dicenda ſunt, ut liquido mens operis, de quo loquimur, innoteſcat. Rerum omnium Plato & actuum naturam penitus inſpiciens advertit in omni ſermone ſuo de reipublicæ inſtitutione propoſito infundendum animis juſtitiæ amorem; ſine qua non ſolum reſpublica, ſed nec exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parva conſtabit. ad [4] hunc porro juſtitiæ affectum pectoribus inoculandum nihil æque patrocinaturum vidit, quam ſi fructus ejus non videretur cum vita hominis terminari. hunc vero ſuperſtitem durare poſt hominem [5] qui poterat oſtendi, niſi prius de animæ immortalitate conſtaret? fide autem facta perpetuitatis animarum, conſequens eſſe animadvertit, ut certa illis loca nexu corporis abſolutis, pro contemplatu probi improbive meriti deputata ſint. Sic in Phædone, inexpugnabilium luce rationum anima in veram dignitatem propriæ immortalitatis aſſerta, ſequitur diſtinctio locorum, quæ hanc vitam relinquentibus ea lege debentur [6] quam ſibi quiſque vivendo

patria non deeſt, quod conjiciam; deeſt, cui fidam. Cæterum duo tantum libros Mſs. Barthius habuit. Sed quem primum hic vides referri titulum, erat præfixus Saturnalibus, ſecundus commentario ad Somnium, uterque ejuſdem voluminis. Vide Barthii verba. *Gronovius.*

[2] *A quodam vitæ reddito* | Ms. *à quodam Eri vita reddito.* Eſt hic *Er Platonicus*: quem eodem hoc capite *Platonicum Erem* vocat. Et ibidem ſtatim: *qui ſit exutarum corporibus ſtatus animarum*, idem Ms. *à corporibus.* Pont.

A quodam vitæ reddito | Noſter item antiquiſsimus nomen proprium inſerit, *à quodam Er:* unde non *Eri* faciendum, quod ampleƈti videtur Iſacius, (*Erum* vocari video, ſed ſine auƈtore, ab aliis) ſed *Ere*, ut c. 2. *cum de Platonico Ere jaƈtantur.* Neque hoc nomen à priſcis librariis reƈte additum dicimus, ſed ab ipſo auƈtore. Tum etiam ſuperius in quatuor ſcriptis inveni *uterque conſtituit*, quod non video, cur vulgato ſit poſthabendum. *Gronov.*

[3] *Exutarum corporibus.* | Non addo cum Barthio & Iſacio, particulam *a*, etſi mihi quoque in uno inventam. Arnobius lib. 2. *In pecudes atque alias belluas ire animas improborum, poſtquam ſunt corporibus humanis exuta.* Gronov.

[4] *Hunc porro juſtitiæ, &c.* | Minus accurate in aliis libris, *inculcandum. Inoculare* ἐνοφθαλμίζειν, eſt metaphora, ut admonet Camerarius, ab inſitionibus tracta. Sive etiam alluſum, quod non abſone exiſtimes, ad dictum Poëtæ apud Athenæum veteris, qui juſtitiæ dixit χρῆσιον ὄμμα. *Pont.*

[5] *Qui poterat oſtendi* | Addit optimus *juſte*, ut & membranæ Barthianæ. *Gron.*

[6] *Quam ſibi quiſque vivendo ſanxerit* | Unus *ſanxit*, ſed in duobus melioribus vere opinor *ſanxerunt.* Ut lib. 1. Saturn. 5. *Diſcedentes domum quiſque ſuam regreſſi ſunt.* Juſtinus lib. v. cap. 7. *Sibi quiſque ante oculos famem, obſidionem proponentes.* Corn. Nepos Themiſt. 4. *Plurimi hortarentur, ut domos ſuas quiſque diſcederent.* Ubi pronomen perperam in nonnullis editis omittitur. Familiariſſimum poëtis. *Gronov.*

ſanxerit,

ſanxerit. Sic in Gorgia, poſt peractam pro juſtitia diſputationem, de habitu poſt corpus animarum morali gravitate Socraticæ dulcedinis ammonemur. Idem igitur obſervanter ſecutus eſt in illis præcipue voluminibus, [7] quibus ſtatum reipublicæ formandum præcepit, nam poſtquam principatum juſtitiæ dedit, docuitque animam poſt animal non perire: per illam demum fabulam (ſic enim quidam vocant) quo anima poſt corpus evadat [8] & unde ad corpus veniat, in fine operis aſſeruit, ut juſtitiæ vel cultæ præmium vel ſpretæ pœnam, animis quippe immortalibus ſubiturisque judicium, ſervari doceret. Hunc ordinem Tullius non minore judicio reſervans quam ingenio repertus eſt. poſtquam in omni reipublicæ ocio ac negotio palmam juſtitiæ diſputando dedit: ſacras immortalium animarum ſedes & cœleſtium arcana regionum in ipſo conſummati operis faſtigio locavit; indicans quo his perveniendum vel potius revertendum ſit, qui rempublicam cum prudentia, juſtitia, fortitudine ac moderatione tractaverunt. Sed ille Platonicus ſecretorum relator [9] Er quidam nomine fuit, natione Pamphylus, miles officio, qui, cum vulneribus in prælio acceptis vitam effudiſſe viſus, duodecimo die demum inter cæteros una peremptos ultimo eſſet honorandus igne, ſubito ſeu recepta anima ſeu retenta quicquid emenſis inter utramque vitam diebus egerat videratve, tanquam publicum profeſſus indicium, humano generi enuntiavit. Hanc fabulam Cicero licet ab indoctis quaſi ipſe veri conſcius doleat irriſam, exemplum tamen ſtolidæ reprehenſionis vitans excitari narraturum quam reviviſcere maluit.

7 *Quibus ſtatum reipubl. formandum præcepit* | Non Mss. modo omnes, ſed & primitus editi *recepit*. Quod omnino auctoris eſt, Hujus libri cap. 8. *Ut poſtea locum omnem, quem hic tractandum recepimus, revolvamus.* Ita legendum ſuo loco dicemus. 11, 4. *Illa ſunt perſequenda, quibus verba, qua explananda receperis, poſſint liquere.* Et cap. 5. eod. *Qua hoc loco explananda recepimus.* Gronov.

8 *Et unde* | Iidem rurſus *vel unde. Gr.*

9 *Er quidam nomine* | Verba Platonis ſunt libro ultimo de republ. Ἀλλ' ὦ μῦθος σοὶ, ἦν δ' ἐγὼ, Ἀλκίνου γε κόσμον ἐρῶ, ἀλλ' ἀλκίμου μὲν ἀνδρὸς, Ἤρου τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος Παμφύλου, ὃς ποτε ἐν πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρεθέντων δεκαταίων ἤδη νεκρῶν ἄλλη διεφθαρμένων, ὑγιὴς μὲν ἀνῃρέθη, κομισθεὶς δ' οἴκαδε, μέλλων θάπτεσθαι, δωδεκαταῖος ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνέζεσε. Sed ſi Plutarcho fides, vitium in his verbis latet: is enim non Armenium ipſum fuiſſe, ut volunt interpretes Platonis, ſed Harmonii filium ſcribit, & certa ratione Platonem ei hunc patrem attribuiſſe. Verba ejus ſunt libro IX Sympoſ. problemate 7: Εὐλαῦδα δ' ἡ αἰτιόλελον ἦν ἐν ἅδῃ. Πάμφυλον γάρ, Ἀρμονίης πατρὸς, Ἤρα (ſic lege cum quibuſdam Mss.) δὲ αὐτὸν νομίζειν, αἰνιττόμενον, ὅτι γενόμεναι μὲν αἱ ψυχαὶ κατὰ ἁρμονίαν, καὶ συναρμόττουσαι τοῖς σώμασιν, ἀπαλλαγεῖσαι δ' συμφορήσαι παντάχοθεν εἰς τὴ ἀέρα. Eſt autem Er nomen Aſiaticum, ut diſcimus ex ſacris libris. *Gronov.*

CAP. II.

Quid reſpondendum Coloti Epicureo putanti philoſopho non eſſe utendum fabulis : quaſque fabulas philoſophia recipiat, & quando his philoſophi ſoleant uti.

AC, prius quam ſomnii verba conſulamus, enodandum nobis eſt, à quo genere hominum Tullius memoret vel irriſam Platonis fabulam, vel ne ſibi idem eveniat non vereri, nec enim his verbis vult imperitum vulgus intelligi, ſed genus hominum veri ignarum ſub peritiæ oſtentatione : quippe quos & legiſſe talia, & ad reprehendendum animatos conſtaret. Dicemus igitur & quos in tantum philoſophum referat quandam cenſuræ exercuiſſe levitatem, quiſve eorum etiam ſcriptam reliquerit accuſationem ; & poſtremo quid pro ea duntaxat parte, quæ huic operi neceſſaria eſt, reſponderi conveniat objectis. quibus, quod factu facile eſt, enervatis, jam quicquid [1] vel contra Platonis vel contra Ciceronis opinionem etiam in Scipionis ſomnium ſeu jaculatus eſt unquam morſus livoris, ſeu forte jaculabitur, diſſolutum erit. Epicureorum tota factio, [2] æquo ſemper errore à vero devia, & illa exiſtimans ridenda quæ neſciat, ſacrum volumen & auguſtiſſima irriſit naturæ ſeria. Colotes vero inter Epicuri auditores [3] famoſior & loquacitate notabilior, etiam in librum retulit quæ de hoc amarius reprehendit. ſed cetera, quæ injuria notavit, ſiquidem ad ſomnium de quo hic procedit ſermo non attinent, hoc loco nobis omittenda ſunt. illam calumniam perſequemur, quæ, niſi ſupplodatur, manebit Ciceroni cum Platone communis. ait à philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi : quoniam nullum figmenti genus veri profeſſoribus conveniret. Cur enim, inquit, ſi rerum cœleſtium notionem, ſi habitum nos animarum docere voluiſti, non ſimplici & abſoluta hoc inſinuatione curatum eſt, ſed quæſita perſona caſuſque excogitata novitas [4] & compoſita advocati ſcena figmenti ipſam

[1] *Vel contra Platonis*] Senſus auctoris eſt, ſe reſponſurum objectis in ea parte, qua negabatur fabulas acturo de cœleſtibus operi immiſcendas à Platone fuiſſe : cujus ubi vanitatem clare oſtendiſſet, jam pariter nullius fore momenti ea, quæ contra Ciceronem vel excogitata ſunt, vel forte etiamnum excogitabuntur. Qui ſenſus ſatis dilucidus & manifeſtus. Ac propterea τὸ *vel contra Platonis* auctoritate ſcriptorum & vetuſte cuſorum non retinenda judico. *Gronov.*

[2] *Æquo errore devia*] Ita loquitur Evangelus de Virgilio III. Sat. 2. *Ne non ubique in libando pari errore ſit devius.* Id.

[3] *Famoſior & loquacitate notabilior*] Τὸ *famoſior* & iidem à poſterioribus editoribus eſſe inculcata produnt, quippe nuſquam reperias. Sed & pro *reprehendit*, quo verbo in antecedentibus utitur, omnes conſtanter *cavillatus eſt*, & hoc modo non ſemel ſibi adverſantes Macrobius perſtringit. II. 16. *In his etiam vir tantus & alias ultra cæteros ſerius, ſimilis cavillanti eſt.* Gronov.

[4] *Et compoſita advocati ſcena figmenti*] Quid eſt *advocati* ? Utrum longe arceſſiti ? an potius ſcribendum : *& compoſiti advocata ſcena figmenti.* Sic *advocata* eſſet adhibita, ut *quæſita & excogitata.* Ut cap. 20. hoc lib. *Et uterque lunaris defectus argumentum pro ſe advocat.* Sat. VII. 14. *Et illam* rationem *advocata memoria recognoſcit.* Et cap. ult. *Remediis, quæ contra perniciem putredinis advocantur. Compoſitum figmentum*, ut *compoſitam fallaciam* Plautus, *compoſitam fabulam* Livius & Juſtinus, *componere mimum* Petronius dixere. *Gronov.*

5 quæ-

[5] quærendi veri januam mendacio polluerunt? Hæc quoniam, cum de Platonico Ere jactantur, etiam quietem Africani noſtri ſomniantis inculant (utraque enim ſub appoſito argumento electa perſona eſt quæ accommoda enuntiandis haberetur) reſiſtamus urgenti; & fruſtra arguens refellatur: ut una calumnia diſſoluta utriuſq; factum incolumem, ut fas eſt, retineat dignitatem. Nec omnibus fabulis philoſophia repugnat, nec omnibus acquieſcit. &, ut facile ſecerni poſſit, quæ ex his ab ſe abdicet ac velut profana [6] ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis excludat, quæve etiam ſæpe ac libenter admittat, diviſionum gradibus explicandum eſt. Fabulæ, quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aut tantum conciliandæ auribus voluptatis aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertæ ſunt, auditum mulcent; velut comœdiæ, quales Menander ejuſve imitatores agendas dederunt: vel argumenta fictis caſibus amatorum referta; [7] quibus vel multum ſe Arbiter exercuit, vel Apuleium nonnunquam luſiſſe miramur. Hoc totum fabularum genus, quod ſolas aurium delicias profitetur, [8] è ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ tractatus eliminat. Ex his autem, quæ ad quamdam virtutis ſpeciem intellectum legentis hortantur, ſit ſecunda diſcretio. In quibuſdam enim & argumentum ex ficto locatur & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur: ut ſunt illæ [9] Æſopi fabulæ elegantia fictionis illuſtres. at in aliis argumentum quidem fundatur veri ſoliditate: ſed hæc ipſa veritas per quædam compoſita & ficta profertur. & hoc jam vocatur fabuloſa narratio non fabula; ut ſunt cerimoniarum ſacra; ut Heſiodi & Orphei, quæ de deorum progenie actuve narrantur; ut myſtica Pythagoreorum ſenſa referuntur. Ex hac ergo ſecunda diviſione, quam diximus, à philoſophiæ libris prior ſpecies, quæ concepta de falſo per falſum narratur, aliena eſt. Sequens in aliam rurſum diſcretionem ſciſſa dividitur. nam, cum veritas argumento ſubeſt, ſolaque fit narratio fabuloſa; non unus reperitur modus per figmentum vera referendi. aut enim contextio narrationis per turpia & indigna numinibus ac monſtro ſimilia componitur: ut di adulteri, Saturnus pudenda Cœli patris abſcindens, & ipſe rurſus à filio regno potito in vincula conjectus; quod genus totum philoſophi neſcire maluerunt: aut ſacrarum rerum notio

5 *Quærendi veri januam.* | Eodem modo *januam narrandi* dixit v. Sat. 2. *Id.*

6 *Ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis.* | Ita *veſtibulum quæſtionis* cap. 21. *Nec longum eſt invenire rationem, quæ in ipſo veſtibulo excubat quæſtionis.* Ἀντὶ τοῦ *quæve etiam* MSS. *quæ vero etiam*, quod non ſperno. Sed & videtur ſcribendum: *quas ex his ab ſe abdicet, ac velut profanas*: tum *quas vero*, nempe fabulas. *Gron.*

7 *Quibus vel multum ſe Arbiter exercuit* | Ita Camerarii & alia illa vetuſtior editio. Tamen quod ſuggerit Stephanus. *Quibus vel multum eſſe Arbitrum*, ſi ex libris eſt; non diſpliceb it quod aliis jam diu obſervatum, *In quibus vel multum, &c.* Pont.

8 *E ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ, &c.* | Servat ad oram, liber Lugdunenſis, *directo*. Quæ fortaſſis ſuggeſtio non temeraria; & velificaretur modo MS. aura, credam fuiſſe: *Sapientiæ directo eliminat.* Videndus de voce ea Feſtus & Plautus. *Pontan.*

9 *Æſopi fabulæ.* | Editiones Aſcenſiana & Cameriana *Æſopia*. quod valde probem, ſi quæ habuerint membranæ. Sic Phædrus libros ſuos *Æſopiarum fabularum* inſcribit. Sic Theo Sophiſta Αἰσωπείους λόγους, Aphthonius Αἰσώπειον μῦθον. Gronov.

[10] ſub pio figmentorum velamine honeſtis & tecta rebus & veſtita nominibus enuntiatur. & hoc eſt ſolum figmenti genus, quod cautio de divinis rebus Philoſophantis admittit. Cum igitur nullam diſputationi pariat injuriam vel Er index, vel ſomnians Africanus, ſed rerum ſacrarum enuntiatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus, accuſator tandem edoctus à fabulis fabuloſa ſecernere conquieſcat. Sciendum eſt tamen non in omnem diſputationem philoſophos [11] admittere fabuloſa; ſed his uti ſolent, cum vel de anima, vel de aëreis ætheriiſve poteſtatibus, vel de cæteris dis loquuntur. Ceterum cum ad ſummum & principem omnium deum, [12] qui apud Græcos τ' ἀγαθὸν, qui πρῶτον αἴτιον nuncupatur, tractatus ſe audet attollere; vel ad mentem, quem Græci νοῦν appellant, originales rerum ſpecies, quæ ἰδέαι dictæ ſunt, continentem, ex ſummo natam & profectam Deo: [13] cum de his, inquam, loquuntur, ſummo Deo ac mente, nihil fabuloſum penitus attingunt. ſed [14] ſi quid de his aſſignare conantur, quæ non ſermonem tantummodo ſed cogitationem quoque humanam ſuperant, ad ſimilitudines & exempla confugiunt. Sic Plato cum de τ' ἀγαθῷ loqui eſſet animatus, dicere quid ſit non auſus eſt, hoc ſolum de eo

[10] *Sub pio figmentorum velamine.* | Hæc vera & vetuſta lectio. Miror, quare ſecutus Stephanum Iſaacius maluerit ſecundam vocem loco huic commodiſſimam inducere. Poſtea niſi legas, *quod cautio de divinis rebus philoſophantis admittit*, ne ſenſum quidem perfectum eſſe puto: illi tamen boni viri expulerunt invito auctore vocem *philoſophantis*. Gronov.

[11] *Admittere fabuloſa.* | Hic auctius olim vulgo legebatur: *fabuloſa vel licita*. Delevit Modius duo poſteriora verba, & eum ſecuti editores. Noſtri ſcripti ea retinent, & leviter corrigenda cenſeo, *admittere fabuloſa vel ficta*; ut paulo ante *per quadam compoſita & ficta*. Gronov.

[12] *Qui apud Græcos τ' ἀγαθὸν.* | Unde probabitur ſummum Deum vocari Græcis τ' ἀγαθὸν? MSS. vitium indicant; quorum in altero expreſſum quidem eſt Ταγαθον ſed ſupra ſcriptum: i. *ſummum*. in altero ταγαθον, ſupra vero *Tugaton* i. *ſummus*. Quod ſequitur, in priori eſt, *qui πρωτονπαιτον*, & ſupra *protopanton* i. *omnipotens*: in altero, *qui παντον*, & in verſuum intervallo, *protopanton* i. *primus princeps omnium*. Videtur Macrobius ſcripſiſſe: *qui apud Græcos τ' ὐγαθὸν, qui πρῶτον πάντων nuncupatur*. Nam & quod inferius: *Plato cum de τ' ἀγαθῷ loqui eſſet animatus*: pro eo quem poſteriorem dixi, *de τωγαθον*, & rurſus ſupra, *tugaton*; prior *de tagatho*, cum explicatione: i. *omnium rerum principio*. Legas tamen apud Platonem, quod propugnat vulgatam. *Idem.*

[13] *Cum de his, inquam, loquuntur ſummo Deo ac mente.* | Hanc lectionem qui ab auctore eſſe negant, ſed à neſcio quo ad commentarios hos commentante, ut eam ſuſpicionem nobis approbarent, non hic fiſtere debuerunt, ſed per ſingulas paginas ire, & quæ paſſim explanandi cauſa Macrobius adjicit, recidere. Ita intellexiſſent, ſævire id eſſe, non opiferum venire. Nam ſic ſequenti capite pronunciatis quinque ſomniorum diverſitatibus, quorum ultima duo ἐνύπνιον & φάντασμα poſuerat, addit: *Ultima ex his duo, cum videntur, cura interpretationis indigna ſunt, quia nihil divinationis apportant*: ἐνύπνιον *dico &* φάντασμα. Rurſus capite ſexto agens de numero diſpari ſeptem & pari octo, ait: *Unde intelligi datur, hos duos numeros, octo dico & ſeptem, &c.* cum tamen nullorum præterea meminiſſet. Sed faſtidium parerem, ſi plura adderem, quæ exploratum mihi faciunt γνησιότατα eſſe. Et libri quatuor omnes confirmant. *Gronov.*

[14] *Si quid de his aſſignare.* | Conjeceram *ſignare*, quo utitur pro ſignificare, aperire, cap. 5. *Ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignavimus.* & paſſim. Sed compoſitum ferri poteſt, quo etiam utitur. cap. 6. *Ternarius aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam.* cap. 10. *Omnia in nobiſmet ipſis humanis corporibus aſſignare conati ſunt.* cap. 18. *Hæc autem etiam quinq; ſtellarum receſſum aſſignare ſufficient.* Gronov.

ſciens,

ſciens, quod ſciri quale ſit ab homine non poſſet: ſolum vero [15] ei ſimillimum de viſibilibus ſolem repperit; & per ejus ſimilitudinem [16] viam ſermoni ſuo attollens ſe ad non comprehendenda patefecit. ideo & nullum ejus ſimulachrum, quod cum dis aliis conſtitueretur, finxit antiquitas: quia ſummus deus nataque ex eo mens ſicut ultra animam, ita ſupra naturam ſunt: quo nihil fas eſt de fabulis pervenire. De dis autem, ut dixi, cæteris, & de anima non fruſtra ſe, nec, ut oblectent, ad fabuloſa convertunt: ſed quia ſciunt inimicam eſſe naturæ apertam nudamque expoſitionem ſui: quæ ſicut vulgaribus hominum ſenſibus intellectum ſui vario rerum tegmine operimentoque ſubtraxit: ita à prudentibus arcana ſua voluit per fabuloſa tractari. ſic ipſa myſteria figurarum cuniculis operiuntur; ne vel hæc adeptis nuda rerum talium ſe natura præbeat: ſed ſummatibus tantum viris ſapientia interprete veri arcani conſciis, contenti ſint reliqui ad venerationem figuris defendentibus à vilitate ſecretum. Numenio denique inter philoſophos occultorum curioſiori offenſam numinum, quod Eleuſinia ſacra interpretando vulgaverit, ſomnia prodiderunt, viſas [17] ſibi ipſas Eleuſinias deas habitu meretricio ante apertum lupanar ludere proſtantes; admirantique & cauſas non convenientis numinibus turpitudinis conſulenti reſpondiſſe iratas, ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ vi abſtractas & paſſim adeuntibus proſtitutas. Adeo ſemper ita ſe & ſciri & coli numina maluerunt, qualiter in vulgus antiquitas fabulata eſt; quæ & imagines & ſimulacra formarum talium prorſus alienis, & ætates tam incrementi quam diminutionis ignaris, & amictus ornatuſque varios corpus non habentibus affignavit. ſecundum hæc Pythagoras ipſe atque Empedocles, [18] Parmenides quoque & Heraclitus de diis fabulati ſunt: nec ſecus Timæus; qui progenies eorum, ſicuti traditum fuerat, exſecutus eſt.

[15] *Ei ſimillimum de viſibilibus ſolem repperit.* | Nec vane apud Plutarchum Zoroaſtres *Lucem* appellavit. Et ipſe inter homines homo olim Deus, quid niſi ſe *Lucem* eſſe profeſſus eſt? Unde nec alienum fortaſſis vulgatum illud Pythagoræ; *De Deo non eſſe ſine lumine loquendum.* Nam ut ait Romanus Philoſophus, *furioſa res eſt in tenebris impetus.* Pontan.

[16] *Viam ſermoni ſuo attollens ſe.* | Magis me paſcit ſcriptura antiqua *attollendi ſe.* Neque enim Platonem ſe attollere ait, ſed ſermonem; quæ perpetua Aurelii ratio eſt. Paullo ante eſt: *Cum ad ſummum tractatus ſe audet attollere.* Gronov.

[17] *Viſas ſibi ipſas Eleuſinias D. ludere proſtantes.* | Tanquam non ſatis nefas foret & impium eas ſtare ante fornicem, etiam laſcivum luſum affingit. Sed correctorum manum vel ſola orationis συ'ταξις tibi probabit; & MSS. omnes cum primis editionibus exhibent: *viſo ſibi* &c. *videre proſtantes.* hoc eſt, quum ſibi viſus eſt videre. Et propria hæc illarum imaginum oratio eſt, unde & *nocturnus viſus.* Noſter cap. ſeq. *Omnium, qua videre ſibi dormientes videntur.* Et: *amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, viſus eſt ſibi reverſum videre.* Cap. 5. *Partem cœli in qua ſibi Scipio per quietem hac vel vidiſſe viſus eſt vel audiſſe qua retulit.* Ovid. 7. Met. 650. *Qualeſque in imagine ſomni Viſus eram vidiſſe viros.* Gronov.

[18] *Parmenides quoque & Heraclitus de Diis fabulati ſunt.* | Barthii membranæ: *Parmenides quoque & Heraclitus defabulati ſunt.* Et ſtatim: *nec ſecus Timæus; qui progenies Deorum, ſicuti traditum fuerat, exſecutus eſt.* Vulgo & perperam ibi, *eorum*, pro *Deorum.* Pontanus.

CAPUT III.

Quinque esse genera somniandi; atque somnium hoc Scipionis ad prima tria genera debere referri.

HIS prælibatis, antequam ipsa somnii verba tractemus, prius quot somniandi modos [1] observatio deprehenderit, cum licentiam figurarũ quæ passim quiescentibus ingeruntur sub definitionem ac regulam vetustas mitteret, edisseramus: ut cui eorum generi somnium, de quo agimus, applicandum sit innotescat. Omnium, quæ videri sibi dormientes videntur, quinque sunt principales & diversitates & nomina: aut enim est ὄνειρος secundum Græcos, quod Latini *somnium* vocant; aut est ὅραμα, quod *visio* recte appellatur, aut est χρηματισμὸς, quod [2] *oraculum* nuncupatur, aut est ἐνύπνιον, quod *insomnium* dicitur; aut est φάντασμα, quod Cicero, quotiens opus hoc nomine fuit, *visum* vocavit. Ultima ex his duo, cum videntur, cura interpretationis indigna sunt, quia nihil divinationis apportant: ἐνύπνιον dico & φάντασμα. est enim ἐνύπνιον quotiens cura oppressi animi corporisve sive fortunæ, qualis vigilantem fatigaverat, [3] talem se ingerit dormienti. [4] animi; si amator deliciis suis aut fruentem se videat aut carentem: si metuens quis imminentem sibi [5] vel insidiis vel potestate personam, aut incurrisse hanc ex imagine cogitatio-

[1] *Observatio deprehenderit.* | Scribe, membranis auctoribus: *Observatio veterum deprehenderit, cum licentias figurarum q. p. q. ing. sub def. ac regulam mitteret.* Gronov.

[2] *Oraculum nuncupatur.* | Oraculum somnium intellexit antiquitas, quod in fanis sive templis singulari cura captabant. Cic. 1. de Divinatione: *Qui præerant Lacedæmoniis Ephori non contenti vigilantibus curis, in Pasiphaes fano, (quod est in agro propter urbem) somniandi causa incubabant, quia vera quietis oracula ducebant.* Apulcii simile somnium in templo Isidis, exstat Milesii sermonis undecimo. Suetonii quoque locus Vespasiano cap. 7. notabilis. *E plebe*, inquit, *quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali Vespasianum pariter adeunt, orantes opem Valetudinis demonstratam a Serapide per quietem.* Certam eam fuisse demonstrationem addit idem Suetonius: *Cum vix fides esset rem ullo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet,* (Vespasianus) *extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit; nec eventus defuit.* Pontan.

[3] *Talem se ingerit dormienti. animi; ut si amator, &c.* | Sequitur Barthius ductum sui codicis, legitque *dormientis animo.* Mihi, quod editur, prævalet. *Pont.*

[4] *Animi; si amator deliciis suis* | Ἐνύπνιον par descripsit eleganter Petronius: ubi & id ab oraculo sive χρηματισμῷ discriminat:

Somnia quæ mentes ludunt, volitantibus umbris,
Non delubra Deum, nec ab æthere numina mittunt,
Sed sibi quisque facit. Nam quum prostrata sopore
Urget membra quies, & mens sine pondere ludit;
Quicquid luce fuit, tenebris agit, oppida bello
Qui quatit, & flammis miserandas sævit in urbes:
Tela videt, versasque acies, & funera regum,
Atque exundantes perfuso sanguine campos,
&c. *Pontan.*

[5] *Vel insidiis vel potestate* | Mavult idem Barthius *vel insidiis prave potestate* cum in membranis sit *pro potestate.* Pont.

num

num ſuarum, aut effugiſſe videatur. [6] corporis; ſi temeto ingurgitatus aut diſtentus cibo, vel ex abundantia præſocari ſe exiſtimet, vel [7] gravantibus exonerari: aut contra, ſi eſuriens cibum aut potum ſitiens deſiderare, quærere, vel etiam inveniſſe videatur. fortunæ; cum ſe quis æſtimet vel potentia, vel magiſtratu aut augeri pro deſiderio, aut exui pro timore. Hæc & his ſimilia, quoniam ex habitu mentis quietem ſicut prævenerant, ita & turbaverant dormientis, [8] una cum ſomno avolant & pariter evaneſcunt. hinc & inſomnio nomen eſt, non quia per ſomnium videtur (hoc enim eſt huic generi commune cum cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantummodo eſſe creditur, dum videtur; poſt ſomnium nullam ſui utilitatem vel ſignificationem relinquit. Falſa eſſe inſomnia nec Maro tacuit,

Sed falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes,

cœlum hic vivorum regionem vocans: quia ſicut di nobis, ita nos defunctis ſuperi habemur. Amorem quoque deſcribens, [9] cujus curam ſequuntur inſomnia, ait;

--- Hærent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.

& poſt hæc.

Anna ſoror quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?

φάντασμα vero, hoc eſt *viſum*, cum inter vigiliam & adultam quie-

[6] *Corporis; ſi temeto ingurgitatus* | Apuleius lib. 1. *Næ merito, inquam, medici fidi cibo & crapula diſtentos ſæva & gravia ſomniare autumant. Mihi denique, quod poculis veſperi minus temperavi, nox acerba diras, & truces imagines obtulit.* Plutarchus quoque Sympoſiacōn lib. 8. quæſtione decima, *cibos*, ait, *certos eſſe qui difficiles ſomnos faciant & animam perturbent; teſtatumquid fieri fabarum exemplo & polypodii capite, quibus abſtinere jubentur qui divinare per ſomnum cuperent.* Hinc Cicero (quod à re alienum non erit addidiſſe) cenſuit Pythagoreis interdictum, ne faba veſcerentur, quod is cibus tranquillitatem mentis quærentibus conſtaret eſſe contrarius. *Sed Ariſtoxenus muſicus*, (uti annotat ſtudioſe Noctium Scriptor) *vir literarum veterum diligentiſſimus, Ariſtotelis auditor, in libro quem de Pythagora reliquit, nullo ſæpius legumento Pythagoram dicit uſum quam fabis: quoniam is cibus & ſubducere ſenſim alvum & lævigaret.* Verba ipſa Ariſtoxeni adſcripſit, quem dixi, Auctor, & obiter de κύαμῳ non eſitato cauſam erroris adnectit ex male intellecto Empedoclis verſu. Locus eſt lib. 4. c. 11. Et Clemens Alexandrinus 3. Strom. ait prohibitam à Pythagoricis fabam, quia ſterilitatem mulieribus inducit & viris. Theophraſtus quoque de cauſis Plantarum refert, fabarum ſemina ſata prope radices arborum ipſas arbores ſteriles efficere. Et denique Plutarchus: *Fabis abſtine*, id eſt, *reipublicæ adminiſtrationem vita. Nam olim Magiſtratus per ſuffragia fabis lata creabantur.* Porro in Apuleii, quæ poſui, verbis, *medici fidi*, non fidam ſatis ſcripturam animadverterunt viri eruditi. Cenſuit Cl. Lipſius reſcribendum, *medicifici*, vel *medicifices* pro ipſis *medicis*, quique artem eam faciant, ut *ſignifices* & talia. Alii *medici viri* urgent. Ego hic nihil deſiniam: videndum tamen moneo ne Auſoniana vox fuerit; *medicini cibo & crapula diſtentos ſæva & gravia ſomniare autumant.* Nam ita pro *medicis* dixiſſe alicubi Burdigalenſem illum in Epiſtolis obſervavi. Hoc, inquam, videndum; quamvis ipſe, ut rem dicam, malim, *Medici filii.* Macrob. lib. 1. cap. 17. *Eadem opinio ſoſpitalis & Medici Dei in noſtris quoque ſacris fovetur. namque virgines Veſtales ita indigitant:* Apollo. Medice. Apollo. Pæan. *Pont.*

[7] *Gravantibus exonerari* | In Ms. Barthius innuit eſſe *gravantia*; quod eo modo accipiendum ſit, quemadmodum *abundantia*, quod uno verſu præcedit. *Id.*

[8] *Una cum ſomno advolant & pariter evaneſcunt* | Probat magis Modius quod in membranis ſuis reperiri ait: *avolant & pariter evaneſcunt.* Pontan. Veriſſime Modius, & nunc ita edimus. *Gronov.*

[9] *Cujus curam ſequuntur* | In omnibus antiquis offendo ſemper *ſequuntur*, etſi eam particulam expellat Modius. *Gron.*

tem

tem [10] in quadam, ut aiunt, prima ſomni nebula adhuc ſe vigilare æſtimans, qui dormire vix cœpit, aſpicere videtur irruentes in ſe, vel paſſim vagantes formas, à natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepantes, variaſque tempeſtates rerum vel lætas vel turbulentas. [11] In hoc genere eſt ἐφιάλτης; quem publica perſuaſio quieſcentes opinatur invadere & pondere ſuo preſſos ac ſentientes gravare. His duobus modis ad nullam noſcendi futuri opem receptis, tribus ceteris in ingenium divinationis inſtruimur. Et eſt Oraculum quidem, cum in ſomnis parens vel alia ſancta graviſque perſona, ſeu ſacerdos, vel etiam deus, [12] aperte eventurum quid, aut non eventurum, faciendum vitandumve denunciat. Viſio eſt autem, cum id quis videt, quod eodem modo quo apparuerat eveniet. amicum peregre commorantem, quem non cogitabat, viſus ſibi eſt reverſum videre, [13] & procedenti obvius, quem viderat, [14] venit in amplexus. depoſitum in quiete ſuſcipit; [15] & matutinus ei precator occurrit mandans pecu-

[10] *In quadam (ut aiunt) prima ſomni nebula, &c.* | Non abſimilem dixit ſomnum ſuum Seneca ad Lucilium Epiſtol. 83.

Conſuetudinem meam noſti, breviſſimo ſomno utor & quaſi interjungo; ſatis mihi eſt vigilare deſiiſſe.

Sed clarior res erit, ſi cum ſcriptis pleriſque reformes: *& quaſi intervigilo*, id enim eſt, quod explicat ipſe, & quaſi dicat, ſufficit mihi nec indormiſſe omnino, nec plane vigilaſſe. Senſit hoc liquido Seneca, illud ſcripſit; ſed ita ut vocem *intervigilo* interpretemur non veluti verbum, verum ut *ſomni* adjectionem. *Somno* itaque *breviſſimo & quaſi intervigilo* erit levi & veluti inſomni. Tale de canum natura expreſſit poeta vetus; *Hac leviſomna canum fido cum murmure corda.* Dictio denique, quam eruimus, poſſit aliquid, qua flexione, adferre dubitationis, ſed non debet. Plautus, *Tuam fidem Venus Noctivigila.* Et Apuleius lib. 9. Met. *Lucubrabant pervigilam farinam.* Amo autem virum doctum qui licet mentem hanc Philoſophi non tetigerit, maluit tamen de ſcriptura ſatagere quam temere rejicere. *Pontan.*

[11] *In hoc genere eſt* ἐφιάλτης | Maro in Culice:

Devictum mœſtus procul aſpiciens Ephialten. Pont.

[12] *Aperte eventurum quid, aut non eventurum* | Utrobique membranæ quas inſpexit Barthius, *venturum.* & ſtatim *nunciat*, non *denunciat*. Pont.

[13] *Et procedenti obvius* | An non? *procedens obvio, quem viderat, venit in amplexus.* Egreſſus ædibus in publicum, cum obvium haberet, quem ſecundum quietem viderat. *Gronov.*

[14] *Venit in amplexus. depoſitum* | Perperam interpungit hæc poſtrema editio, quaſi omnia eſſent unum ὅραμα, cum duo ſint ὁραμάτων exempla, alterum amico occurrentis reverſo; alterum depoſitos excipientis nummos; quarum rerum uterque ſomnurnam imaginem acceperat. Sed & membranæ *ſuſcepit*, recte: nam quia eveniſſe narrat, quod ſignificatum erat, hoc præterito melius pronunciatur. Ut ante: *Viſus eſt ſibi reverſum videre*, non *videt*: jam enim geſta res fuerat. Dein membrana: *mandans pecuniam tutela, & fida celandam cuſtodia committens.* Gronov.

[15] *Et matutinus ei precator occurrit* | Locus eſt Senecæ Philoſophic. 16. lib. 6. de Beneficiis:

Itaque medico qui nihil amplius quam manum tangit, & me inter eos, quos perambulat, ponit, ſine ullo affectu facienda vitandave præcipiens, nihil amplius debeo, quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam imperatorem.

Qui quam miſerum in modum hujus, ſuperiorisque ætatis doctiſſimos exercuerit, abunde ſciet quiſquis conſuluerit Alciat. l. 7. c. 13. parerg. Duarenum lib. 1. cap. 54. Diſput. Anniverſ. Connanum, Hotomannum, Pincianum: &, omnes ne enumerem, unus Gruterus ad Senecam eſto inſtar omnium. Eo autem ſententiæ fere ſingulorum redeunt ut ægrotos imperantes ſive imperatores antiquitus cenſeant appellatos: quod quam abſonum hoc certe Senecæ loco ſit, uberius aliquando, ſi volentibus Muſis erit, demonſtrabimus; nunc ſufficiat monuiſſe omnino Macrobiana illa voce faciendum: *quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam precatorem.* Vitii cauſa fuit quod finalis litera in voce *tanquam*, geminaverit in ſequenti. De-

niæ

niæ tutelâ, [16] & fidæ cuſtodiæ celanda committens. [17] Somniũ proprie vocatur, quod tegit figuris & velat ambagibus non niſi interpretatione intelligendam ſignificationem rei quæ demonſtratur, quod quale ſit, à nobis non exponendum eſt, cum hoc unuſquiſque, ex uſu quid ſit, agnoſcat. [18] Hujus quinque ſunt ſpecies, aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum, aut generale eſt. Proprium eſt; cum ſe quis facientem patientemve aliquid ſomniat: alienum; cum alium: commune; cum ſe una cum alio. Publicum eſt; cum civitati forove vel theatro ſeu quibuſlibet publicis mœnibus actibuſve triſte vel lætum quid exiſtimat accidiſſe. generale eſt, cum circa ſolis orbem lunaremve globum, [19] ſeu alia ſidera vel cœlum omneſve terras aliquid ſomniat innovatum. Hoc ergo, quod Scipio vidiſſe ſe retulit, [20] & illa quæ ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectitur, & omnes ipſius ſomnii ſpecies attingit. eſt enim Oraculum; quia Paulus & Africanus [21] uterque parens, ſancti graveſque ambo nec alieni ſacerdotio, quid illi eventurum eſſet denuntiaverunt. eſt Viſio: quia loca ipſa, in quibus poſt corpus vel qualis futurus eſſet, aſpexit. eſt Somnium; quia rerum, quæ illi narratæ ſunt altitudo tecta profunditate prudentiæ non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri. [22] Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refertur.

inde *amicum* & *precatorem* quam eleganter comparaverit Philoſophus, quis niſi cui animus pro ſale ſit, non videat? *Pont.* De hoc loco Senecæ vide, ſi lubet, Salmaſium ad Spartiani Hadrianum, qui primus verum ejus ſenſum vidit, pag. 7. & 8. quem ſequitur Ludovicus Savotus de nummis lib. iii. cap. 12. *Gronov.*

[16] *Et fidæ cuſtodiæ celanda committens* | Libri nonnulli *celandam*, ut ad *pecuniam* ſive *tutelam referatur*, quod præcedit. *Pontan.*

[17] *Somnium proprie vocatur, quod tegit figuris* | Idque ὄνειρος eſt. Artemidorus ſignanter: *Siquidem* ὄνειρος *Græcis ab* ὀν *id eſt verum, &* εἶρειν *quod eſt loquor conſtruitur.* Pontan.

[18] *Hujus quinque ſunt ſpecies* | Sumptum ab eodem, quem dixi, Artemidoro. Qui & aptiſſime adnectit ejuſmodi tunc ſomnia dici proprie ἀλληγορικὰς ἐνυπνίους. Vide cap. 1. lib. 1. Doctos itaque viros qui hanc fugillant Macrobii partitionem, fugillare prius oportuit in hac palæſtra principis Artemidori. *Pont.*

[19] *Seu alia ſidera vel cœlum omneſque terræ aliquid ſentiat innovatum* | Ita accipio iſtud Aſtrampſychi in Onirocritico, πολὺν βλέπειν θέατρα, μυρικὸν τόπον. Nam quod alias legitur, πῶλον, quomodo novum aut notabile? Hippocrates quoque aſpexit in rebus ægri, Libro de Inſomniis: Ἢν κινδυνεύῃ θεωμένῃ ἢ ἰδίῃ, ὑγιαίνοντι μὲν αὐτῇ, ἀδυνείλῳ σημαίνει· νοσοῦντι δὲ ὑγιείλῳ καὶ μεταπίπτειν τὴν ὑπάρχον: *Terra aut domus moveri viſa, ſano quidem viro debilitatem ſignificat; ægrotanti vero ſanitatem, & ex preſenti ſtatu tranſmutationem.* Pontan.

[20] *Et illa quæ ſola probabilia* | MSs. *& tria illa q. ſ. p.* Qua non video probabiliorem eſſe vulgatam ſcripturam. *Gronov.*

[21] *Uterque parens ſancti graveſque ambo* | Hæc priſtina & certa Aurelii lectio, quæ neſcio quem verborum concentum auribus ultima voce conciliat, & ex poeticis videtur hauſiſſe. Ovid. 1. Met. 325. *Innocuos ambo, cultores numinis ambo.* Virg. 4. Georg. 341. *Oceanitides ambæ, Ambæ auro, pictis incinctæ veſtibus ambæ.* Statius vi. Theb. *Ambo pii, carique ambo.* Itaque nil mutem apud eundem Ovid. viii. Met. 372.

At gemini, nondum cæleſtia ſidera, fratres,
Ambo conſpicui, nive candidioribus ambo
Vectabantur equis.

Tum etiam MSs. *alieni à ſacerdotio*, ut perpetuo auctor. *Gronov.*

[22] *Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refertur* | Legunt membranæ Modianæ: *Ad ipſum quoque ſomnii ſpecies omnes referuntur.* Et ſtatim, pro, *ad ſupera ipſe*, membranæ Barthii *ad ſuperna per ſe ipſe.* Pont. Sane & noſter optimus *referuntur*, ſed non etiam *ad ipſum.* An concinnior longe ſit ea ſcripta lectio, quam adeo laudat Modius, auctor indicabit ipſe, cujus verba ſunt cap. 4. *Tractatis generibus ac modis, ad quos Scipionis ſomnium refertur.* Et cap. 5. *Ipſaſque diſtinximus ſpecies*

eſt

eſt proprium; quia ad ſupera ipſe perductus eſt, & de ſe futura cognovit. eſt alienum; quod, quem ſtatum aliorum animæ ſortitæ ſint deprehendit. eſt commune; quod eadem loca tam ſibi quam cæteris ejuſdem meriti didicit præparari. eſt publicum; quod victoriam patriæ & Karthaginis interitum & Capitolinum triumphum ac ſolicitudinem futuræ ſeditionis agnovit. eſt generale; quod cœlum cœlique circulos converſioniſque concentum vivo adhuc homini nova & incognita, ſtellarum etiam ac luminum motus, terræque omnis ſitum, ſuſpiciendo vel deſpiciendo concepit. Nec dici poteſt non aptum fuiſſe Scipionis perſonæ ſomnium, quod & generale eſſet & publicum: quia necdum illi contigiſſet ampliſſimus magiſtratus; imo cum adhuc, ut ipſe dicit, pæne miles haberetur. aiunt enim non habenda pro veris de ſtatu civitatis ſomnia, niſi quæ rector ejus magiſtratuſve vidiſſet, aut quæ de plebe non unus ſed multi ſimilia ſomniaſſent: ideo apud Homerum, cum in concilio Græcorum Agamemnon ſomnium, quod de inſtruendo prælio viderat, publicaret, Neſtor, qui non minus ipſe prudentia quam omnis juventa viribus juvit exercitum, concilians fidem relatis, [23] De ſtatu, inquit, publico credendum regio ſomnio: quod ſi alter vidiſſet, repudiaremus ut futile. Sed non ab re erat, ut Scipio, etſi necdum adeptus tunc fuerat conſulatum, nec erat rector exercitus, Karthaginis ſomniaret interitum, cujus erat auctor futurus; audiretque victoriam beneficio ſuo publicam; videret etiam ſecreta naturæ vir non minus philoſophia quam virtute præcellens. His aſſertis, quia ſuperius falſitatis inſomniorum Vergilium teſtem citantes, ejus verſus decimus mentionem eruti de geminarum ſomnii deſcriptione portarum. Si quis forte quærere velit cur porta ex ebore falſis, & è cornu veris ſit deputata; inſtruetur auctore Porphyrio, qui in commentariis ſuis hæc in eundem locum dicit ab Homero ſub eadem diviſione deſcriptum: Latet, inquit, omne verum. hoc tamen anima, cum ab officiis corporis ſomno ejus paululum libera eſt, interdum aſpicit; nonnunquam tendit aciem, nec tamen pervenit: &, cum aſpicit, tamen non libero & directo lumine videt, ſed interjecto velamine, quod nexus naturæ caligantis obducit. Et hoc in natura eſſe idem Vergilius aſſerit dicens,

Adſpice; namque omnem quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam.

ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri. In ſequentibus optimus noſter, perinde ut Barthianus *ad ſuperna per ſe ipſe.* Gronov.

[23] *De ſtatu*, inquit, *publico credendum regio ſomnio.* | Neſtoris verba ſunt Iliad. B.

Ὦ εἶλοι, Ἀργείων ἦγή τορες ἠδὲ μέδοντες,
Εἰ μέν τις τ' ὄνειρον Ἀχαιῶν ἄλλος ἐνίσποι,
Ψεῦδός κεν φαῖμεν, καὶ νοσφιζοίμεθα μᾶλλον.
Νῦν δὲ ἴδεν ὃς μέγ' ἄριστος ἐὼν γραπτὴν ἐπὶ πᾶσιν
εὔχεται εἶναι.

Nos ita obiter reddebamus:

O chari, Argivumque duces late inducrantes,
Si quis ab hoc alius Danaum ſua ſomnia narret,
Vana aiam & veris confutabo argumentis:
Nunc vidit, populo qui præſidet, ille Agamemnon.

Ubi ὄνειρον ἐνίσπε formulariter intellexi quomodo Amphitryone Plautus, *Recte dicit, ut connivet; ſomnium narrat tibi.* Et Martialis: *Semper mane mihi de me mera ſomnia narras.* Pontan.

Hoc

Hoc velamen cum in quieta ad verum uſque aciem animæ introſpicientis admittit de cornu creditur, cujus iſta natura eſt, ut tenuatum viſui pervium ſit: cum autem à vero hebetat ac repellit obtutum, ebur putatur: [24] cujus corpus ita natura denſatum eſt, ut ad quamvis extremitatem tenuitatis eraſum, nullo viſu ad ulteriora tendente penetretur.

[24] *Natura denſatum eſt* | Codex Barthi, *natura denſetum eſt*, [ut & editio Pariſienſis, anni 1585.] Gloſſa ejuſdem codicis marginalis: *Inter denſetum & denſatum eſt differentia. Eſt enim denſetum, quod in ſua natura habet ſpiſſitudinem; denſatum vero quod ab alio agente.* Pontan.

Cujus corpus ita natura denſatum | *Denſetum* nos quoque in optimæ fidei membranis offendimus: ſed in alteris vulgatum, quod miror: etenim hæ quoque eandem, quæ ex Barthianis annotatur, explicationem in margine habebant. Sed ea nebulæ cyatho digna non eſt. Macrobii ſcimus eſſe *denſetum*. Ut c. 22. *Quod de omni ſilveſtri tumultu vaſtum, impenetrabile, denſetum, ex defacatis reſedit elementis.* vii. Sat. 7. *Leve autem eſt mulierum corpus, quaſi naturali frigore denſetum*, cap. 9. *Oſſa nimia ſiccitate ita denſeta ſunt*, ut, *penetrabilia non ſint.* Ibidem cap. 12. *Nix ergo, qua nihil aliud eſt, quam aqua in aere denſita, tenuitatem ſui cum denſeretur amiſit.* Ut recte Muretus. cap. ult. lib. 1. ad Somnium. *Nam ſi aer terreni frigoris exhalatione denſetus in nubem cogitur.* Ita quippe MSS. non *denſatus*, ut editur. Priſciani verba ſunt lib. 8. *Sunt alia quamvis eandem ſignificationem ſervent, diverſa tamen ſunt conjugationis in uſu, ut denſo, denſas, & denſeo, denſes.* Ubi exempla habes ex Virgilio. Stabiliendus obiter locus hujus libri cap. 15. *Diodorus ignem eſſe denſata concretaque natura.* Sic vulgo legitur, & adſentitur unus à manu prima: nam poſtea e ſuper impoſitum eſt. Antiquior diſerte *denſeta*, ſed chartaceus tantum *denſa*, quod in hac diverſitate ab auctoris manu eſſe credo. Conjungit eadem hujus libri c. 19. *Quia illa luna aeris & aquæ, qua per ſe concita & denſa ſunt, fax habetur.* II. 4. aeris concentum tractans, de ſpiritu inquit: *Ut circa terram, qua ultima ſphærarum eſt, tam concretus tam denſus habeatur, ut cauſa ſit terra in una ſede ſemper hærendi.* Itaque tuto poſtremum elegi. Gronov.

CAP. IV.

Propoſitum ſeu ſcopus hujus ſomnii quis ſit.

TRactatis generibus & modis, ad quos ſomnium Scipionis refertur, nunc ipſam ejuſdem ſomnii mentem, [1] ipſumque propoſitum, quem Græci σκοπὸν vocant, antequam verba inſpiciantur, tentemus aperire; & eo pertinere propoſitum præſentis operis aſſeramus, ſicut jam [2] in principio hujus ſermonis adſtruximus, ut animas bene de republica meritorum poſt corpora cœlo reddi, & illic frui beatitatis

[1] *Ipſumque propoſitum* | Abeſt hoc totum à codice Barthi. *Pont.* Sed eſt in iis, quos vidimus & manere debet: nam ſeq. cap. *Super his omnibus ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignavimus.* Gronov.

[2] *In principio hujus ſermonis* | Quamvis hoc quidem non mendoſe, haud cunctanter tamen arripimus, quod qui ætate cæteros præſtat, MS. exhibet, *in primo*, vii. Sat. 5. *In primo ſpecioſis magis quam veris exemplis pœne nos Diſarii noſtri cepit ingenium.* Et præfatione earundem de Albino: *In ejus hiſtoria primo ſcriptum eſt*; quod Polybius dixerat, ἰστορίαις ἐν ᾗ διὰ τῆς προοιμίου, &c. Gellius vero, *in ejus hiſtoria principio.* v. Sat. 2. *Homerus in primo cum vellet iniquam Gracis Apollinem facere.* Sic contra *in ultimo* iii. Sat. 4. *Id potiſſimum ab eo probatum, quod ex ſua conſuetudine in ultimo poſuit. In noviſſimo.* iv. Sat. 2. *Poſthac in noviſſimo, quod irati libenter faciunt, maledicit.* Tale etiam eſt 1. Sat. 5. *A primo lucis in cœna tempus.* l. v. § 1. D. In litem jur. *Sed judex poteſt præfiniire certam ſummam uſque ad quam juretur: licuit enim & à primo nec deferre.* Adde quæ pater notavit ad Liv. x. 14. *Gronov.*

per-

perpetuitate nos doceat. Nam Scipionem ipſum hæc occaſio ad narrandum ſomnium provocavit, quod longo tempore ſe teſtatus eſt ſilentio condidiſſe, cum enim Lælius quereretur nullas Naſicæ ſtatuas in publico, [3] in interfecti tyranni remunerationem, locatas; reſpondit Scipio poſt alia in hæc verba: *Sed quamquam ſapientibus conſcientia ipſa factorum egregiorum ampliſſimum virtutis eſt præmium: tamen illa divina virtus* [4] *non ſtatuas plumbo inhærentes, nec triumphos areſcentibus laureis, ſed ſtabiliora quædam & viridiora præmiorum genera deſiderat. Quæ tamen iſta ſunt, inquit Lælius? Tum Scipio, Patimini me, inquit, quoniam tertium diem jam feriati ſumus.* & cætera, quibus ad narrationem ſomnii venit, docens illa eſſe ſtabiliora & viridiora præmiorum genera, quæ ipſe vidiſſet in cœlo bonis rerump. ſervata rectoribus: ſicut his verbis ejus oſtenditur: *Sed quo ſis, Africane, alacrior ad tutandam rempublicam; ſic habeto. Omnibus qui patriam conſervarint, adjuverint, auxerint,* [5] *certum eſſe in cælo & definitum locum, ubi beati ævo ſempiterno fruantur.* & paulo poſt, hunc certum locum, qui ſit deſignans, ait: *Sed ſic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego qui te genui, juſtitiam cole & pietatem: quæ cum magna in parentibus & propinquis, tum in patria maxima eſt. ea vita via eſt in cœlum, & in hunc cœtum eorum qui jam vixere & corpore laxati illum incolunt locum, quem vides,* [6] ſignificans galaxian. Sciendum eſt enim quod locus, in quo ſibi eſſe videtur Scipio per quietem, lacteus circulus eſt, qui galaxias vocatur; ſiquidem his verbis in principio utitur: *Oſtendebat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodam loco.* & paulo poſt apertius dicit: *Erat autem is ſplendidiſſimo candore inter flammas circulus elucens, quem vos, ut à Græiis accepiſtis, orbem lacteum nuncupatis; ex quo omnia mihi con-*

3 *In interfecti tyranni remunerationem* | Nec codicum ſcriptorum ita quiſquam, nec ulla veterum editionum, quæ præferunt *in interfecti tyranni remuneratione.* Longe dulcius. Florus II. 20. Spartacus *de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator.* II, 2. *In cauſa belli Saguntus deleta eſt.* Ita enim Nazar. codex, non *in cauſam*, quod magnus commentator amplectitur. Trebellius Pollio de Poſtumio juniore: *In honore ejus Auguſtus.* Minutius Felix: *inepta ſolatia à poëtis in dulcedine carminis luſa.* Pro quo Juſtinus dixit *in fabula dulcedinem*, Arnobius *ad voluptatem.* Solinus c. 2. *Heretum à Græcis in honore Hera.* c. 44. *In cujus memoria uſque adhuc ſolemni curſitatione lacum populus circuit.* Ita utrobique MSs. Scholiaſtes Arati: *Canem Procridi in munere datam.* Melior tamen membrana omiſſo ns in oſtendit Macrobium hoc loco uſum epexegeſi *ſtatuas remunerationem*, quo vix me teneo, quin declinem. *Gron.*

4 *Non ſtatuas plumbo inhærentes, nec triumphis areſcentibus laureis* | Hinc adumbrata Tiberii Cæſaris verba apud Tacitum Annal. 4. *Satis ſuperque memoriæ mea tribuent (poſteri) ut majoribus meis dignum, rerum veſtrarum providum, conſtantem in periculis, offenſionum pro utilitate publica non pavidum, credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrima effigies & manſura. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Pont.

5 *Certum eſſe & definitum locum* | Et hic & cap. 8. ubi ea repetit, & in ipſo ſomnii contextu abeſt à melioribus libris copula. *Gronov.*

6 *Significans galaxian.* | Hæc quoque quaſi Scipionis continua verba eſſent, eadem literarum forma ſcribi curabant Stephanus & eum plerumque fideliter ſecutus Iſacius. Sed & Scholiaſtæ Manuſcriptorum marginibus adſcribunt *verba Macrobii*, & præterea in ipſa ſomnii narratione nec in MSs. nec in editis reperiuntur, neque ſomniantis decori ſerviunt. *Idem.*

rem-

templanti præclara & mirabilia videbantur. & de hoc quidem galaxia, cum de circulis loquemur, plenius differemus.

CAP. V.

Quamquam omnes numeri modo quodam pleni ſint; tamen ſeptenarium & octonarium peculiariter plenos dici; quamque ob cauſam octonarius plenus vocetur.

SED jam quoniam inter libros, quos de republica Cicero quoſque prius Plato ſcripſerat, quæ differentia, quæ ſimilitudo habeatur, expreſſimus, & cur operi ſuo [1] vel Plato Eris indicium vel Cicero ſomnium Scipionis adſciverit, quidve ſit ab Epicureis objectum Platoni, vel quemadmodum debilis calumnia refellatur, & quibus tractatibus philoſophi admiſceant, vel à quibus penitus excludant fabuloſa, retulimus; adjecimuſque poſt hæc neceſſario genera omnium imaginum, quæ falſo quæque vero videntur in ſomnis, ipſaſque diſtinximus ſpecies ſomniorum, ad quas Africani ſomnium conſtaret referri; [2] & cur Scipioni convenerit talia ſomniare; & de geminis ſomnii portis, quæ fuerit à veteribus expreſſa ſententia; ſuper his omnibus, ipſius ſomnii, de quo loquimur, mentem propoſitumque ſignavimus; & partem cœli evidenter expreſſimus, in qua ſibi Scipio per quietem hæc vel vidiſſe viſus eſt vel audiſſe quæ retulit: nunc jam diſcutienda nobis ſunt ipſius ſomnii verba, non omnia, ſed ut quæque videbuntur digna quæſitu. ac prima nobis tractanda ſe ingerit pars illa de numeris, in qua ſic ait: *Nam cum ætas tua ſeptenos octies ſolis amfractus reditusque converterit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus alter altera de cauſa habetur, circuitu naturali ſummam tibi fatalem confecerint: in te unum atque in tuum nomen ſe tota convertet civitas. te ſenatus, te omnes boni, te ſocii, te Latini intuebuntur: tu eris unus in quo nitatur civitatis ſalus; ac, ne multa, dictator remp. conſtituas oportet, ſi impias propinquorum manus effugeris.* Plenitudinem hic non fruſtra numeris affignat. plenitudo enim proprie niſi divinis rebus ſuperniſque non convenit: neque enim corpus proprie plenum dixeris, quod cum ſui ſit impatiens effluendo, alieni eſt appetens hauriendo. quæ ſi metallicis corporibus non uſu veniunt, non tamen plena illa ſed vaſta dicenda ſunt. Hæc eſt igitur communis numerorum omnium plenitudo; quod cogitationi à nobis ad ſuperos meanti occurrit prima perfectio incorporalitatis in numeris. inter ipſos tamen proprie pleni vocantur

[1] *Vel Plato Eris indicium* | MS. optimus *redivivi Eris.* nec ſuſtineo repellere: vitæ redditum ſupra dixit. *Gronov.*

[2] *Et cur Scipioni convenerit* | Ferri hoc facile poteſt, ſed tamen adhibendi libri manu exarati, in quibus dilucide *& ſi Scipioni* ut ad marginem Camerarius. Quod quin ſit auctoris, non dubito. *Si* pro an. Hoc libro cap. 11. *Ergo velim dicas, inquit, ſi & pater Paulus tecum & alii ſuperſint.* cap. 16. *De luna. ſi vere luce lucet aliena, ſequentia docebunt.* cap. 17. *Quod cum dicit, admonet, ut quaratur, ſi verſatur cœlum, & ſi illi ſeptem & verſantur & conſtrario motu moventur.* Gron.

ſecundum

ſecundum hos modos, qui præſenti tractatui neceſſarii ſunt, qui aut vim obtinent vinculorum, aut corpora rurſus efficiuntur, aut corpus efficiunt, ſed corpus, quod intelligendo non ſentiendo, concipias. Totum hoc, [3] ut obſcuritatis deprecetur offenſa, paulo altius repetita rerum luce, pandendum eſt. Omnia corpora ſuperficie finiuntur, & in ipſam eorum pars ultima terminatur. hi autem termini, cum ſint ſemper circa corpora quorum termini ſunt, incorporei tamen intelliguntur. nam quouſque corpus eſſe dicetur; necdum terminus intelligitur: cogitatio, quæ conceperit terminum, corpus relinquit. ergo primus à corporibus ad incorporea tranſitus oſtendit corporum terminos. & [4] hæc eſt prima incorporea natura poſt corporea, ſed non pure nec ad integrum carens corpore: nam licet extra corpus natura ejus ſit; tamen non niſi circa corpus apparet. cum totum denique corpus nominas; etiam ſuperficies hoc vocabulo continetur: de corporibus eam [5] tametſi non res ſed intellectus ſequeſtrat. Hæc ſuperficies ſicut eſt corporum terminus, ita lineis terminatur, [6] quas ſuo nomine grammas Græcia nominavit. [7] punctis lineæ finiuntur. Et hæc ſunt corpora quæ mathematica vocantur; de quibus ſollerti induſtria geometricæ diſputatur. Ergo hæc ſuperficies, cum ex aliqua parte corporis cogitatur, pro forma ſubjecti corporis accipit numerum linearum nam ſeu trium ut trigonum, ſeu quatuor ut quadratum, ſeu plurimum ſit angulorum; totidem lineis ſeſe ad extrema tangentibus [8] planicies includitur. Hoc loco ammonendi ſumus, quod

3 *Ut obſcuritatis deprecetur offenſa* | Libri *offenſam*: unde in Beroaldino diſtinguitur, neſcio quo ſenſu *deprecetur: offenſam paulo.* Aſcenſius edidit, *ut obſcuritatis depulſetur offenſa*, & hoc placuit Camerario, Sed quod diximus eſſe in ſcriptis, ocius admittendum cenſemus: eſt enim *deprecari* poſitum pro evitare, ut 11. 15. *Ergo nec principium motus ad deprecandam alterius moventis neceſſitatem ſtare dicetur.* Gronov.

4 *Hæc eſt prima incorporea natura poſt corporea* | Ita & Camerarius. Præfero tamen quod in vetuſtis eſt, *poſt corpora.* Infra, *primam poſt corpora diximus in corpoream naturam.* Pont. Ab Iſacio ſtant etiam omnes ſcripti. *Gronov.*

5 *Tametſi non res, ſed intellectus ſequeſtrat* | Chartaceus liber: *tamen intellectus*, quæ non paulo exquiſitior apodoſis, Ulpianus l. iii. § 1. D. de receptis. *Tametſi nemmem prætor cogat arbitrium recipere, attamen, ubi ſemel quis in ſe receperit arbitrium, ad curam ſuam hanc rem putavit pertinere.* Neratius l. xliv. D. de uſufructu. *Tametſi meliorem, excolendo ædificium, domini cauſam facturus eſſet, non tamen id jure ſuo facere poteſt.* Noſter 1. Saturn. 1. 3. *Quidnam id ſit, tametſi adhuc neſcio, dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimum.* Quamvis duo membranacei *tametſi non res* deleta in uno vocula *ſed.* Unde ſuſpicio ſubortri poſſet veram ſcripturam eſſe, *tametſi non res, tamen intellectus.* Nam in hoc quoque valde luſerunt. Cicero iv. fam. 15. *Sed tametſi antea ſcripſi, quæ exiſtimavi ſcribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi.* Adde locum Cæſaris, & reliqua collecta à Mureto xi. Var. 17. Julium Scaligerum, cum in his verbis Cardani, *Quadam tametſi ſicca, molliunt tamen*, Grammaticorum ferulæ ſubjiceret adverſativam conjunctionem repetitam. Exercit. 104, 3. alias res egiſſe aliquando ex patre audiebam. *Gron.*

6 *Quas ſuo nomine Grammas, &c.* | Gloſſæ, *Liſta* γραμμὴ. Niſi *Linea* ibi potius quam *Liſta* legendum. *Pont.*

7 *Punctis lineæ finiuntur* | Suſpicor ob præcedentis verbi poſtremas literas excidiſſe binarium numerum 11. nam hac eadem pagina inquit; *duo, linea ductum faciunt, quæ duobus punctis, ut ſupra diximus, coercetur.* allucens ad hunc locum; ut fit ſcribendum *duobus punctis*, &c. Gron.

8 *Planities includitur* | Interponunt veteres ſcripti *ejus*, idque ad ponendum. *Id.*

omne

omne corpus longitudinis, latitudinis & altitudinis dimenſionibus conſtat. Ex his tribus in lineæ ductu una dimenſio eſt. longitudo eſt enim ſine latitudine. planicies vero, quam Græci ἐπιφάνειαν vocant, longo latoque diſtenditur, alto caret. & hæc planicies quantis lineis contineatur expreſſimus. ſoliditas autem corporum conſtat, cum his duabus additur altitudo. fit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod στερεὸν vocant: qualis eſt teſſera, [9] quæ cubus vocatur: ſi vero non unius partis ſed totius velis corporis ſuperficiem cogitare, quod proponamus eſſe quadratum (ut de uno, quod exemplo ſufficiet, diſputemus) jam non quatuor ſed octo anguli colliguntur. quod animadvertis, ſi ſuper unum quadratum, quale prius diximus, alterum tale altius impoſitum mente conſpicias; ut altitudo quæ illi plano deerat, adjiciatur; fiatque tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum, quod ſtereon vocant ad imitationem teſſeræ, quæ cubus vocatur. Ex his apparet octonarium numerum ſolidum corpus & eſſe & haberi. ſiquidem unum apud geometras puncti locum obtinet. duo, lineæ ductum faciunt, quæ duobus punctis, ut ſupra diximus, coërcetur. quatuor vero puncta adverſum ſe in duobus ordinibus bina per ordinem poſita exprimunt quadriſpeciem à ſingulis punctis in adverſum punctum ejecta linea. Hæc quatuor, ut diximus, duplicata & octo facta duo quadra ſimilia deſcribunt: quæ ſibi ſuperpoſita [10] additaque altitudine formam cubi, quod eſt ſolidum corpus, efficiunt. Ex his apparet antiquiorem eſſe numerum ſuperficie & lineis, ex quibus illam conſtare memoravimus, formiſque omnibus. à lineis enim aſcenditur ad numerum tamquam ad priorem, ut intelligatur ex diverſis numeris linearum quæ formæ geometricæ deſcribantur. [11] Ipſam ſuperficiem cum lineis ſuis, primam poſt corpora diximus incorpoream eſſe naturam, nec tamen ſequeſtrandam, propter perpetuam cum corporibus ſocietatem. ergo quod ab hac ſurſum recedit, jam pure incorporeum eſt. numeros autem hac ſuperiores præcedens ſermo patefecit. Prima eſt igitur perfectio incorporalitatis in numeris; & hæc eſt, ut diximus, numerorum omnium plenitudo. ſeorſum autem illa, ut ſupra admonuimus, plenitudo eſt eorum, qui aut corpus efficiant, aut efficiantur, aut vim obtineant vinculorum; licet alias quoque cauſas quibus pleni numeri efficiantur eſſe [12] non ambigam. Qualiter autem octonarius numerus ſolidum corpus efficiat antelatis probatum eſt. Ergo ſingulariter quoque plenus jure dicetur propter corporeæ ſoliditatis effectum, Sed & ad ipſam cœli harmo-

[9] *Quæ cubus vocatur* | MSs. *cubes*. Ita etiam paulo poſt & 11, 2. ubi ſunt eadem, optima membrana græciſſat. Sed & præterea in ſcriptis videas prius στερεὸν Latinis formari figuris, poſterius Græcis: contrarium adſciſcunt editores. *Id.*

[10] *Additaque altidunine* | Deleo copulam auctore optima membrana. *Grn.*

[11] *Ipſam ſuperficiem* | MSs. *ipſum vero ſuperf.* Idem.

[12] *Non ambigam* | Imo *ambigamus* lege cum antiquis, quamvis ſingularem teneant omnes editiones: ita *diximus, admonuimus*. Defectus idem in lib. 2. cap. 12. *Ut breviter à principio omnem operis continentiam revolvam*, cum libri vett. omnes *revolvamus*.

niam, id est, concinentiam, hunc numerum magis aptum esse non dubium est; cum sphæræ ipsæ octo sint, quæ moventur: de quibus secuturus sermo procedet. Omnes quoque partes, de quibus constat hic numerus, tales sunt, ut ex earum compage plenitudo nascatur: est enim aut de his quæ neque generántur neque generant; de monade & septem: quæ qualia sint, suo loco plenius explicabitur. Aut de duplicato eo, qui & generatur & generat, id est, quatuor: nam hic numerus quatuor & nascitur de duobus, & octo generat. Aut componitur de tribus & quinque; quorum alter primus omnium numerorum impar apparuit. Quinarii autem potentiam sequens tractatus attinget. Pythagorici vero hunc numerum justitiam vocaverunt: quia primus omnium ita solvitur in numeros pariter pares, hoc est, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros æque pariter pares divisio quoque ipsa solvatur, id est, in bis bina. Eadem quoque qualitate contexitur; id est, bis bina bis. Cum ergo & contextio ipsius, [13] pari æqualitate procedat, & resolutio a qualiter redeat usque ad monadem, quæ divisionem arithmetica ratione non recipit; merito propter æqualem divisionem justitiæ nomen accepit: & quia ex supradictis omnibus apparet quanta & partium suarum & seorsum sua plenitudine nitatur, jure plenus vocatur.

[13] *Pari æqualitate procedat* | Libb. *æquabilitate*, & postea *æquabiliter*. cap. 22. *Cœlum ab omni parte æquabiliter distat*. Sic *æquabiliter locari* alio loco. Et Lactantii verba sunt v. 14. *Æquitatem dico, non utique bene judicandi, sed se cum cæteris coæquandi, quam Cicero æquabilitatem vocat*. Gron.

CAP. VI.

Multas esse causas cur septenarius plenus vocetur.

SUperest ut septenarium quoque numerum plenum jure vocitandum ratio in medio constituta persuadeat. Ac primum hoc transire sine admiratione non possumus; quod duo numeri, qui in se multiplicati vitale spatium viri fortis includerent, ex pari & impari constiterunt. Hoc enim vere perfectum est, quod ex horum numerorum permixtione generatur. nam [1] impar numerus mas & par fœmina vocatur. item arithmetici imparem pátris & parem matris appellatione venerantur. Hinc & Timæus Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum partes ejus ex pari & impari, id est, duplari & triplari numero, intertexuisse memoravit; ita ut à duplari usque ad octo, à triplari usque ad viginti septem, staret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrique nascuntur, siquidem à paribus bis bini, qui sunt quatuor, superficiem faciunt: bis bina bis, quæ sunt

[1] *Impar numerus mas & par fœmina* | 11, 2. *Ut, quia impar numerus mas habetur, & par fœmina, ex pari & impari, id est, ex mari & fœmina nascetur*. Gron.

octo,

octo, corpus solidum fingunt. A dispari vero ter terna, quæ sunt novem, superficiem reddunt; & ter terna ter, id est, ter novena, quæ sunt viginti septem, primum æque cubum alterius partis efficiunt. Unde intelligi datur hos duos numeros, octo dico & septem, qui ad multiplicationem annorum perfecti in republica viri convenerunt, solos idoneos ad efficiendam mundi animam judicatos: quia nihil post auctorem potest esse perfectius. Hoc quoque notandum est, quod superius asserentes communem numerorum omnium dignitatem, antiquiores eos superficie & lineis ejus omnibusque corporibus ostendimus: præcedens autem tractatus invenit numeros & ante animam mundi fuisse, quibus illam contextam augustissima Timæi ratio [2] naturæ ipsius conscia & testis expressit. Hinc est quod pronunciare [3] non dubitavere sapientes animam esse numerum se moventem. Nunc videamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeatur. Cujus [4] ut expressius plenitudo noscatur, primum merita partium de quibus constat, tum demum quid ipse possit, investigemus. Constat septenarius numerus vel ex uno & sex, vel ex duobus & quinque, vel ex tribus & quatuor. Singularum compagum membra tractemus; ex quibus fatebimur nullum alium numerum [5] tam varia esse majestate secundum. Ex uno & sex compago prima componitur. Unum autem, quod μονὰς, id est, unitas dicitur, & mas idem & fœmina est; par idem atque impar; ipse non numerus, sed fons & origo numerorum. Hæc monas initium finisque omnium, neque ipsa principii aut finis sciens, ad summum refertur deum, ejusque intellectum à sequentium numero rerum & potestatum sequestrat: nec in inferiore post deum gradu eam frustra desideraveris. Hæc illa est mens ex summo enata deo, quæ vices temporum nesciens, in uno semper quod adest consistit ævo; cumque, utpote una, non sit ipsa numerabilis, innumeras tamen generum species & de se creat & intra se continet. Inde quoque aciem paululum cogitationis inclinans, hanc monadem reperies ad

[2] *Natura ipsius conscia & testis* | Copulam κὰὶ εἰς addunt suffragantibus libris scriptis & præcedentibus Stephanum editis: sunt enim priores voces velut ad majorem fidem conciliandam testi adjecta commendatio, sæpe usitata Macrobio. cap. 16. *Hoc est, quod posta natura ipsius conscius dixit.* 1. Sat. 12. *Homerus natura conscius.* Et cap. 14. *Ægyptios solos natura conscios.* Gron.

[3] *Non dubitavere sapientes* | Xenocraten innuit, de quo vide cap. 14. hujus libri. Favonius Eulogius. *Estque numerus, ut Xenocrates censuit, animus ac Deus.* Gron.

[4] *Ut expressius plenitudo noscatur* | In optimis membranis prima secundæ vocis syllaba erat erasa: aliæ juxta vulgatos constanter *pressius*, quod Macrobii putamus esse adversis licet postremis editoribus. Hoc lib. cap. 8. *Ab omni hujus mundi aspergine pressè pureque detersi.* Et, *Illa autem definitione quid pressius potest esse, quid cautius da nomine civitatum.* cap. 14. *Invenietur pressius intueniti.* cap. 18. *Apud pressius intuentes ita verum esse constabit.* 11. 3. *Et ut ipsam esse quæ consit ex omnibus pressius indicaret.* vii. Sat. ult. *Sed illud pressius intuendum est.* Gron.

[5] *Tam varia esse majestate secundum* | Repone *secundum*, & sic libri. Infra: *Est ergo natura fœcundus hic numerus.* nam & hæc vetusta scriptura ibi, omisso τῆς *ita*. Similia sunt 11. 5. *Verborum parcus, rerum fœcundus sermo.* &, *Enata de Platonicorum sensuum fœcunditate.* Gron.